

	IHS
BIBLIOTECA DE LOYOLA.	
Sala	1 8
Estante	
Plúteo	9

4014

5-5-12

DIVI AVRELII
AVGVSTINI
HIPPONENSIS

EPISCOPI, OPERVM,

Tomus secundus, et Tertius

Completens illius Epistolas ad amicos transmissas : cum
nonnullis responsis eorum ad ipsum.

In quo, præter locorum multorum restitutionem, secundum collatio-
nem vetustiorum exemplarium : curauimus remoueri ea om-
nia, quæ fidelium mentes, hæretica prauitate possent
inficere, aut a catholica, & orthodoxa
fide deuiare.

Nomenclaturam eorum, ad quos Augustinus literas dedit, ad
calcem huius Tomi facile reperiēs.

Nunc recens impressus, recognitus, & emendatus.

VENETIIS, Apud Iuntas.
M D L X X.

Cota conforme al expung.
21707.

Por comission del S.^{to} Off.
Jhs
Fran.^{co} de Olague.

DIVI AVRELII AVGVSTINI
HIPPONENSIS EPISCOPI,

Liber epistolarum felici-
ter incipit.

Augustinus Volusiano, exhortans illum ad scribendum, & iudi-
cans quid ex literis sacris illi potissimum sit legen-
dum. Epistola Prima.

OMINO illu-
stri, & merito p-
stantissimo filio
Volusiano Au-
gustinus Episco-
pus. De salute tua
quam & in hoc
seculo, & in Chri-
sto esse cupio, san-
cte matris tue votis sum fortasse etiam ipse
non impar. Vnde meritis tuis reddens salu-
tationis obsequium, hortor (ut valeo) ut lite-
rarum vere certeque sanctarum studio te cu-
ram non pigeat impendere. Sincera enim
& solida res est, nec fucatis eloquijs ambit
ad animum, nec ullo lingue tectorio inane
aliquid ac pendulum crepitat. Multum mo-
uet, non verborum sed rerum adiudum, &
multum terret factura securum. Præcipue
Apostolorum linguas exhortor ut legas,
ex his enim ad cognoscendos prophetas ex-
citaberis, quorum testimonijs vtuntur A-
postoli. Siquid autem, vel cum legis vel cum
cogitas tibi oritur quæstionis, in quo dis-
soluendo uidear necessarius, scribe, ut rescri-
bam. Magis enim hoc forte domino adiu-
uante, potero quam præsentialiter loqui
tecum, non solum propter occupationes
varias & meas & tuas, quoniam non, cum
mihi vacat, occurrit ut & tibi vacet, verum
etiam propter eorum irruentem præsentiam,
qui plerumque non sunt apti tali negotio,
magisque lingue certaminibus, quam scientiæ
luminibus delectantur. Quod autem scri-
ptum habetur, semper vacat ad legendum
cum vacat legenti, nec onerosum sit præ-
sens, quod cum voles, sumitur, cum vo-
les, ponitur.

Volusianus Augustino proponens illi quæ-
stiones quomodo deus immensus clau-
di potuerit utero virginis, & an mundi
curâ deseruerit interitum, & an miracu-
lis satis declarata sit eius diuinitas.

Epistola. I I.

Domino uere sancto ac merito uene-
abili patri Augustino Episcopo Vo-
lusianus. Peris a me uir probitatis iu-
stitieque documentum, ut aliqua ex ambi-
guis lectionis peritæ discenda perconter.
Amplector gratiam muneris imperati, me
que libens in disciplinas tuas offero, vete-
ris sententiæ autoritatem sequutus, quæ
nullam ad perdiscendum abundare credit
ætatem. Neque immerito sapiens prudentiæ
studia nullis terminis neque fine conclusit,
quando primordiis suis remota uirtus nū-
quam adeo referatur adeuntibus, ut omnis
protinus ad agnitionem pateat. Domine
vere sancte ac merito uenerabilis pater, &
operæ precium cognoscere habitam inter
nos proxime confabulationem. Quibusdā
amicorum conuentibus aderamus frequen-
tes, proferebantur illic pro ingenijs studijs
que sententiæ. Erat tamē sermo Rhetoricæ
partitio (apud agnoscentem loquor) nam
etiam ista paulo ante docuisti. Adstrueba-
tur quid esset inuentio, quæ inuentionis acri-
monia, quantus disponendi labor, quæ tras-
lationis gratia, quæ iconismatum pulchri-
tudo, & pro ingenio naturæque materiæ, ap-
posita etiam dicendi facultas. Alij rursus
poeticam eleuabant fauentes. Ne hanc qui
dem eloquentiæ partem tacitam aut inho-
noram reliquis, ut conuenienter poeta di-
xerit: inter uictrices Hederae tibi serpere
lauros. Dicebatur ergo quantus iconia es-
set ornatus, quæ metaphorarum uenustas,
quanta in comparatione sublimitas, iam le-
ues enodesque uersus, atque ut ita dixerim,
a 2 cæ.

Augustinus Volusiano, ad singula respon-
det. Epistola, III.

cessuram modulata uariatio. Tunc, ad fa-
miliarem tuam philosophiam sermo desce-
ditur, quam ipse Aristotelico more tãquã
Esocraticam fouere cõsueueras. Quereba-
mus & quid egerit p̃ceptor ex Lycio: qd
Academice multiplex & continuata tũctã-
tio: quid ille disputator ex porticu: qd Phy-
siorum peritã: quod Epicureorum uolup-
tas: quid inter omnes infinita disputandi li-
bido. Tuncq. magis ignorata veritas, post-
quam p̃sumptum est, quod possit agno-
sci. Dum in his confabulatio nostra remo-
ratur, unus e multis: & quis, inquit, est sa-
pientia ad perfectum Christianitatis imbu-
tus, qui ambigua in quibus hæreo possit a-
perire, dubioq. sensus meos uera uel ueri-
simili credulitate firmare? Stupemus tacē-
tes. Tunc in hæc sponte prorupit: Miror
vtrum mundi dominus & rector, inteme-
ratę feminę corpus impleuerit, pertule-
rit decem mensium longa illa fastidia ma-
ter, & tamen uirgo enixa sit solennitate pa-
riendi, & post hæc uirginitas putetur inta-
cta. His & alia subnectit. Intra corpusculũ
vagiens infantia latet, cui parua putatur
uniuersitas: patitur puerilitatis annos, ado-
lescit, iuuentute solidatur: tam diu a sedib.
suis abest ille regnator, atq. ad unum cor-
pusculum totius mundi cura transfertur.
Deinde in somnos resoluitur, cibo alitur,
oēs mortalium sentit affectus, nec u lis cõ-
petentibus signis tantę maiestatis indicia
clarescunt, quoniam larualis illa purgatio,
debiliũ curę, reddita uita defunctis, hæc
si & alia cogites, deo parua sunt. Interueni-
mus ulterius inquirenti, solutoq. conueni-
entia, ad potioris pitia merita distulimus, ne,
dum incautius secreta temerantur, in cul-
pam deflecteret error innocuus. Accepisti
vir totius glorię capax imperitię confessio-
nem, quid a partibus nostris desideretur
agnoscis. Interest famę tuę, ut quę sita no-
uerimus. Vt cunq. absq. detrimento cultus
diuini in alijs sacerdotibus toleratur insci-
tia, at cũ ad antistitem Augustinum uenir,
legi deest, quicquid contigerit ignorari. In-
columnem ueneratione tuam diuinitas sum-
ma tueatur domine vere sancte ac merito
venerabilis pater.

Domino illustri & merito insigni, & F
præstantissimo filio Volusiano, Augu-
stinus in domino salutē. Legi literas tuas,
in quibus vidi magni cuiusdam dialogi spe-
cimen, laudabili breuitate comprehensum.
Respondere igitur debui, nec pro dilatione
aliquid excusationis opponere. Accidit. n.
opportune, ut ab alijs negocijs mihi aliqua
tulum uacaret. Quibus autē distandis hoc
ocium statueram impendere, paululum di-
stuli, nequaquam iustum esse arbitratus, ut
quem ad querendum exhortatus ipse fue-
ram, differrem querentem. Quis autē no-
strum, qui Christi (ut possumus) gratia mi-
nistramus, cum tua uerba legerit, ita te ve-
lit doctrina instrui Christiana, ut tibi tan-
tum sufficiat ad salutem, non huius uitę q.
uaporis esse simillimam, tantillum appare-
tis & illico uanescens atque pereuntis,
sermo diuinus admonere curauit, sed illa G
salutem propter quam adipiscendam & in
æternum obtinendam Christiani sumus?
Parum est ergo nobis sic te instrui, ut tibi
sit liberando satis: Ingenium quippe & elo-
quium tuum tã excellens tamq. luculentũ
prodesse debet etiam ceteris, contra quorũ
tarditatē seu peruersitatem, conuenientissi-
me defendēda est tantę gratię dispensatio,
quam superbę animulę nihil pendit, quę
nimis affectat plurimũ posse, & ad sua vi-
tia sanāda uel et refrenāda, nihil p̃nt. Quę
ris igit: Vtrũ mundi dñs & rector inteme-
rata feminę corpus impleuerit, ptulerit
decē mēsum lōga illa fastidia mater, & tũ
uirgo enixa sit, solennitate pariēdi, & post
hęc uirginitas inuiolata p̃manerit? Vtrũ
intra corpusculum uagiētis infantia latue-
rit, cui parua putat uniuersitas, passus fue-
rit puerilitatis annos, adoleuerit, iuuentute
solidatus sit, tã diu a sedibus suis abfuerit
regnator ille, atq. in unum corpusculũ to-
tius mudi cura translata sit, deinde in som-
nos resolutus sit cibo alitus, oēs mortaliũ
senferit affectus, neq. ullis competentibus
signis claruerint tantę maiestatis indicia, qm
larualis illa purgatio, debiliũ curę, reddita,
uita defunctis, hęc & alia si cogites, deo par-
ua sunt. Hanc scribis in quodam conuen-
tu amicorũ ab uno ex multis qui aderāt,
illatā esse quęstionē, uos autem internenit
se ulterius inquirenti, solutumq. conuēntũ,
ad

ad potioris peritię merita distulisse, ne, dũ
incautius secreta temerantur, in culpā de-
flecteret error innocuus. Deinde ad me li-
terarum dirigit intentionem, & post hanc
imperitię confessionem admones ut a par-
tibus nostris quid desideretur agnoscam.
Adiungis et famę meę interesse ut quę sit
ta noueritis, quod ut cunq. absq. detrimen-
to diuini cultus in alijs sacerdotibus tole-
ratur inscitia, at cũ ad me antistitem uenir,
legi deesse qd cõtingit ignorari. Primũ
igitur hanc de me opinionē facile p̃sum-
ptam, quęso, deponas, cumq. animũ quĩs
erga me beneuolentissimũ soluas atq. ex-
uas: ac de me mihi magis quam ulli alijs cre-
das, si mihi dilectionis vicē repēdis. Tanta
est. n. Christianarũ profunditas literarũ,
ut in eis quotidie p̃cerem, si eas solas ab-
ineunte pueritia ulq. ad decrepitam sene-
ctutem maximo ocio, summo studio, me-
liore ingenio conarer addiscere. Non quo
ad ea quę necessaria sunt salutis, tanta in eis
puenatur difficultate, sed cum quĩq. ibi
fidē tenuerit, sine qua p̃iē recteq. non ui-
uitur, tam multa, tamq. multiplicibus my-
steriorum vmbraculis opata intelligenda
proficientib. restant, tantaq. nō solum in
uerbis qbus ista dicta sunt, uerũ etiã in re-
bus quę intelligendę sunt, latet altitudo sa-
piētię, ut annosissimis, acutissimis, flagran-
tissimisq. cupiditate discēdi hoc contingat,
qd eadē scriptura quodã loco habet. Cum
cõsummauerit homo, tunc incipit. Sed qd
hinc plura? Veniendum potius est ad rem
quę requirit. Vbi primum scire te volo,
nō hoc Christianam habere doctrinam q
ita sit deus infusus cerni qua ex uirgine na-
scretur, ut curam gubernandę vnuerfita-
tis, uel deferuerit uel amiserit, uel ad illud
corpusculum quasi contractam materiam
collectaq. transulerit. Hominũ iste sēsus
est, nihil nisi corpora ualentium cogitare,
siue ista crassiora, sicut sunt humor atq. hu-
mus subtiliora, sicut aeris, & lucis, sed ta-
men corpora, quorum nullum potest esse
vbique totum, quoniam per innumerabi-
les partes aliud alibi abeat, necesse est. Et
quantumcunq. sit corpus seu quantulum-
cunq. corpusculum loci occupet spatiũ, cũ
dēq. locum sic impleat, ut in nulla eius par-
te sit totum, ac per hoc densari ac rarefice-
re, contrahi & dilatarı, in minutias dete-
ri, & grãdescere in molē, nō nisi corporũ
est. Lōge aliud est aĩx natura q corporis,

quanto magis dei, qui creator est & animę
& corporis? Non sic deus dicitur implere
mũdũ, uelut aqua, uelut aer, uelut ipsa lux,
ut minore sui parte, minore mudi impleat
partē, & maiore maiore. Nouit ubiq. totus
esse, & nullo contineri loco. Nouit uenire
non recedendo ubi erat. Nouit abire non
deserendo quo uenerat. Miratur hoc mens
humana, & quia non capit, fortasse nec cre-
dit, seipsam primitus ingrata miretur, seip-
sam paululum (si potest) attollat a corpore,
& ab eis rebus quas solet sentire per cor-
pus: & uideat ipsa quid sit quę uirtus cor-
pore. Sed forte non p̃t. Magni quippe est in
genij, ut ait quidam, leuocare mentem a sē-
sibus, & cogitationem a consuetudine ab-
ducere. Ipsos ergo corporis sensus, aliquan-
to insuetus & uigilantius p̃serute. Sũt cer-
te quinq. partiti corporis sensus, qui nec si-
nē corpore, nec sine aĩx esse possunt, q ne-
que sentire est nisi uiuentis, quod ab aĩx
est corpori, neq. sine corporeis instrumen-
tis, & quasi uasis atq. organis uidemus, au-
dimus, ceterisq. trib. utimur sensibus: intē
dat hæc anima rationalis, & sensus corpo-
ris nō sensibus corporis, sed ipsa mēte atq.
rōn e cōsyderet. Certe sentire homo non
potest nisi uiuat, uiuit autē in carne, anteq.
morte utrunq. dirimatur. Quomodo igitur
anima quę sunt extra carnem suã sen-
tit, quę nō nisi in carne sua uiuit? An non
ab eius carne lōgissimē absunt sydera in cę-
lo? An nō in cęlo uidet solē? An sentire nō
est uidere, cũ sit in quinq. sensibus ceteris
excellētiore uisus? An & in cęlo uiuit, q
in cęlo sentit, & sensus esse nō potest ubi
uita nō est? An sentit, & ubi nō uiuit, quia
cum in suatantũ carne uiuat, sentit etiam
in his locis quę præter eius carnem conti-
nent ea quę tangit aspectũ? Vides ne quã
hoc sit latebrosũ in sensu tã conspicuo
qui uisus dicitur? Attende & auditũ. Nã
& ipse se foras quodã modo diffundit a car-
ne: Vnde. n. dicimus: Foris sonat, nisi ibi
sentiamus ubi sonat? Ergo & illic extra M
carnē nostrã uiuimus, An sentiri possumus,
& ubi nō uiuimus, cũ sensus sine uita esse
nō possit? Ceteri tres sensus, apud seipsos
sentiant, quãuis de olfactu ut cunq. pos-
sit dubitari. De gustu autē atque tactu, nul-
la cõtrouersia est, q ea quę gustamus &
tāgimus, nō alibi q in carne nra sentimus.
Proinde isti tres sensus, ab hac cõsydera-
tione se moueant. Uisus auditusq. afferunt,
Aug. Tomus secundus. a 3 mi-

Cicero.

Sensus
corpo-
ris.

L

Lux tor-
tus.

K

M

mirabilem questionē. Aut quō anima sentiat ubi non uiuit, aut quomodo uiuat ubi non est. Neq. n. nisi in carne sua est. Sentit autē etiam prater carnē suā. Ibi quippe sē-
tit ubi uidet, quia & uidere sentire est. Ibi sentit ubi audit, quia & audire sentire est. Aut ergo & ibi uiuit, ac per hoc, & ibi ē, aut sentit & ubi non uiuit, aut uiuit & ubi non est. Hæc omnia mira sunt, nihil horū affirmari sine quadā uelut absurditate pōt. & de sensu loquimur morticino. Quid igitur est ipsa anima, pter corporis sensum. i. in mente qua ista considerat? Neq. n. sensu corpus, de ipsis sensibus corporis iudicat: & putamus nobis de omnipotentia dei incredibile dici aliquid, cum dicitur uerbū dei p quod omnia facta sunt, sic assumpsisse corporis ex uirgine, & sensibus apparuisse mortalibus, ut immortalitatem suam nō corruerit, ut eternitatem suam non mutauerit, ut potestatem suam non minuerit, ut administrationem mundi non deseruerit, ut a sinu patris. i. a secreto quo cum illo & in illo est, non recesserit. Verbum dei sic intellige p qd facta sunt omnia, non ut eius transire aliquid cogites, & ex futuro præteritum fieri. Manet sicuti est, ubiq. totum est. Venit autem cū manifestatur, & cum occultatur abscedit. Adest tñ sine occultum siue manifestum, sicut lux adest oculis & uidentis & cæci, sed uidenti adest ptesens, cæco uero absens. Adest & vox audientibus auribus adest etiam surdis, sed illis patet, istis latet. Quid aut mirabilius qd id quod accidit in uocibus nostris, uerbisque sonāt b. in res. raptim transitoria? Cū enim loquimur, ne secundæ qdē syllabæ locus est n. si prima sonare desisterit, & tñ si unus asit adiutor, totū audit qd dicimus, & si duo asint, tñdam ambo audiunt, qd & singulis totum est. Et si audiat multitudo silens non inter se particulatim cōmuniūt sonos tanquam cibos, sed omne quod sonat & omnibus totum est, & singulis orū. Itaque iam nō illud est potius incredibile, si uerbum hominis transiens quod exhibetur auribus, uerba dei permanēs non exortetur rebus: ut quemadmodum hoc simul auditur a singulis & totum, ita illud simul ubiq. sit totum? Non itaq. metuendū est corpusculū infantæ, ne in illo tantas deus angustias passus esse uideatur. Neq. enim mole sed uirtute magnus est deus, qui pro uidentia sua meliorem sensum magis for-

miculis & apiculis dedit quā a finis & camelis. Qui ex grano minutissimo seminis, tantā ficulneæ arboris magnitudinē creat cū multo maioribus seminibus lōge minorā multa nascantur. Qui pupillam tā paruat ditauit acie, qua per oculos emicante, in istu temporis cælum prope dimidium lustraret: Qui ex puncto & quasi centro cerebri, sensus oēs quinarie distributione diffudit: Qui corde mēbro tam exiguo uitalem motum per corporis cuncta dispensat, his atq. hmoi rebus, insinuans magna de minimis, qui non est paruus in paruus. Ipsa n. magnitudo uirtutis eius, quæ nullas in angusto sentit angustias, utrum uirginalem, non aduentitio sed indigena puerperio secundauit. Ipsa enim animam rōna lem, & per eandem etiam corpus humanū, totumq. omnino hominē in melius mutādō, nullo modo in deterius mutata coapta uit: nomen humanitatis ab eo dignanter assumens, diuinitatis ei largiter tribuens. Ipsa uirtus per inuolatę matris uirginæ uiscera, mēbra infantis eduxit, quæ postea p clausa ostia, mēbra iuuenis introduxit. Hic si rat o queritur, nō erit mirabile: si exemplum poscitur: non erit singulare. Demus deum aliquid posse, quod nos fateamur inuestigare non posse. In talibus rebus, tota rō facti est potentia facientis. Iam illud, qd in somnos soluit, & cibo alitur, & oēs humanos sentit affectus, hominē p suadet hominibus, quē non cōsumpsit utiq. sed assūpsit. Ecce sic factum est, & tñ quidam heretici, per uerse mirando laudandoq. e. u. uirtutē naturā humanam in eo prorsus agnoscere noluerūt, ubi est omnis gratiæ cōmēdatio, qua saluos facit credentes in se, profundos thesauros sapien. i. continens, & si de mentes imbuens, quas ad eternā contemplationē ueritatis incommutabilis prouehat. Quid si omnipotens, hominē ubicūq. formatum non ex materno utero crearet, sed repentinum inferret aspectibus? Quid si nullas ex paruulo in iuuentam mutaret etates, nullos cibos, nullos caperet somnos, nonne opinionem confirmaret erroris, nec hominem uerum suscepisse ullo modo crederetur: & dum omnia mirabiliter facit auferret quod miseri orditer fecit? Nunc uerō ita inter deum & homines mediator apparuit, ut in unitate personæ copulans utrāq. naturā, & si lita sublimaret isolitis, & insolita solitis temperaret. Quid autem non

nō mirum facit deus in omnibus creaturæ motibus, nisi consuetudine quotidiana uoluisse? Deniq. q multa usitata calcantur, quæ considerata stupētur: sicut ipsa uis seminu, quos numeros habet q uiares, q ef ficaces, q latenter potētes, q in paruo magna molientes, quis adeat animo, quis promat eloquio? Ille igit sibi hominē sine semine operatus est, qui in rerum natura sine seminibus operat & semina. Ille in suo corpore numeros temporū mensurasq. seruauit ætatem, qui sine ulla sui mutabilitate mutando contexuit ordinem seculorū. **E** Hoc n. creuit in tempore, quod cepit ex tēpore. Verbum autem in principio, per quod facta sunt tempora, tempus elegit quo susciperet carnem, non tempori cessit ut uerteretur in carnē. Homo quippe deo accessit, non deus a se recessit. Si autē quidam reddi sibi rationē flagitant, quō deus homini permittit sit, ut una fieret psona Christi, cum hoc si mel fieri oportuerit, quasi rationem ipsi reddant de re quæ quotidie fit, quō miscetur anima corpori, ut una persona fiat hominis? Nam sicut unitate personæ anima unitur corpori ut homo sit, ita in unitate personæ deus unitur homini, ut Christus sit. In illa ergo persona mistura est aīæ & corporis, in hac persona mistura est dei & hominis, si tñ recedat auditus a consuetudine corporum, qua solent duo liquores ita cōmisceri, ut neuter seruet integritatem suam, quanquam & in ipsis corporibus aeri lux incorrupta miscet. Ergo psona hominis, mistura est animæ & corporis: psona aut Christi, mistura est dei & hominis. Cū n. uerbū dei permittum est animæ habenti corpus, simul & animā suscepit & corpus. Ille quotidie sit ad, perea dos homines: hoc semel factū est ad liberā dos homines. Veruntamen duarum rerum incorporearum commissio facilius credi debuit, quā vnus incorporeæ, & alterius corporeæ. Nā si anima in sua natura non fallitur, incorpoream se esse comprehendit, multo magis incorporeum est uerbum dei, ac per hoc uerbi dei & animæ credibilior debuit esse permittio, quā animæ & corporis. Sed hoc in nobis ipsis experimur, illud in Christo credere iubemur. Si autē utrumque uobis pariter in expertū credendū præciperetur, quid horum citius crederemus? Quomodo nō fateamur duo incorporea, quam unum corporeum alterūq. incorpo-

reum facilius potuisse misceri, si tñ nō indigne ad ista missionis uel milt. ræ nomen admittitur p p consuetudinem corporaliū rerū, longe aliter se habentium ad alterūq. notarum? Verbum igitur dei, idemq. dei filius, patri coæternus, eademq. uirtus & sapientia dei, a superno sine creaturæ rationalis usq. ad infimum sine creaturæ corporalis attingens fortiter, & disponēs omnia suauiter, ptesens & latens, nusquam conclusa, nusquā diseisla, nusquam tumida, sed sine mole ubiq. tota, longe alio modo quodam quā eo quo creaturis cæteris adest, suscepit hominē, seq. & illum fecit unum Iesum **G** Christum, mediatorem dei & hominum, æqualem patri secundū diuinitatem, minore patre secundum carnē, hoc est secundū hominē, incommutabiliter immortalem, secundū æquale patri diuinitatē, eundēq. mutabilem atq. mortale secundum cognitā nobis infirmitatē, in quo Christo eo tēpore, qd opportunissimum ipse nouerat, & ante secula disposuerat, uenit hominib. magisterium & adiutorium, ad capessendam sempiternam salutē. Magisterium qui dem ut ea quæ hic antedicta sunt utiliter uera non solū a prophetis sanctis q omnia uera dixerunt, uerum etiam a philosophis atq. ipsis poetis, & huiusmodi authorib. literarum, quos multa uera falsis miscuisse quis ambigat, illius etiā in carne ptesentata confirmaret autoritas, propter eos qui illa non possent in ipsa intima ueritate cernere atq. discernere. Quæ ueritas & antequam hominem assumeret, ipsa aderat omnibus qui eius participes esse potuerunt. Maxime uero suæ incarnationis exemplo id salubriter persuasit, ut qm homines pleriq. diuinitatis auidē, per potestates celestes quas deos putarent, ritusq. uarios illicitorum nō sacrorū sed sacrilegorū, ambiēdū sibi arbitrarent ad deū, magis supbē q piē, qua in re pro angelis sanctis, eis demones superbæ cogitationis supponunt: scirent homines tam proximum esse deū pietati hominum, ad quem, uelut lōge positum per interpositas potestates ambiēbant, ut hominē suscipere dignaret, & cū illo vniri quoddammodo, ut ei sic coaptaretur hō totus, quemadmodū animæ corpus, excepta concretionē mutabili, in quā non conuertitur deus, & quā uideamus qd habeat & corpus & animus. Adiutorium aut, quod sine gratia fidei quæ ab illo eline

mo pōt vincere concupiscētiās vitiōsas, & si qua earū residua non vicerit veniali remissione purgari. Qd ergo ad magisteriū eius attinet quis nunc extremus idiota, vel quē abieciā muliercula non credit animā immortalitē, vitāq. post mortē futurā? Qd apud Græcos olim primus Pherecydes Assyrius cum disputasset, Pythagorā I Samium illius disputationis nouitate permotum ex athleta in philosophum vertit. Nūc ergo quod Maro ait, & oēs videmus, Cicerō Ammōnam Assyriū vulgo nascitur. Qd aut ad adiutorium gratiæ pertinet quæ in sculanis. Christo est, ipse est omnino. Quo duce si Virgiliū perpetua soluet formidine terras. Sed nullis inquit, cōpetētibz signis clauerunt tantæ maiestatis indicia, quia larualis illa purgatio, debiliū cure, reddita vita defunctis, si & alia cōsiderent, deo parua sūt. Fatemur quidē & nos talia quædā fecisse prophetas. Nā in his signis quid excellentius q̄ mortuos resurrexisse? Fecit hoc Helias, fecit hoc Heliseus. Nam de magorum miraculis, vtrū etiam mortuos suscitauerint, illi viderint, qui & Apuleium se cōtra magicarum artium crimina copiosissimē defendentem, conantur nō accusando sed laudando cōvincere. Nos legimus magos Aegyptiorum artium istarum peritissimos, a Moysē famulo dei fuisse superatos, cum illis quædā mira nefandis artibus agerent, ille deo suppliciter inuocato, machinamenta eorum cuncta subuerteret. Sed & ipse Moyses & ceteri prophete veracissimi dominū Chr̄m pphetauerunt, et gloriā magnā ei dederunt, hūc non tanquā patrem sibi nec in eadem miraculorū potentia supererem, sed planē dñm deum omnium & hominem pp homines factū venturū p̄nunciauerunt. Qui propterea & ipse talia facere voluit, ne esset absurdum, quē per illos fecerat, si ipse nō faceret. Sed tñ & aliquid propriū facere debuit. Nā sci de virgine, a mortuis resurgere, in cœlū ascendere. Hoc deo q. parū putat, qd plus expectet, ignoro. Arbitror. n. talia flagitari qualia gerens hominē facere non debuit. Nam in principio erat verbum, & verbū erat auid deum, & deus erat verbum, & omnia per ipsum facta sunt. Nū homine assumpto, aliū quidū facere debuit, ut eū esse crederemus, p̄ quē factus est mundus? Sed nec maior mundus, nec isti equalis in

hoc mundo fieri posset. Si autem minorē faceret infra istum, similiter hoc quoq. parum putaretur. Quia ergo nō oportebat, ut nouum faceret mundum, noua fecit in mundo. Hō. n. de virgine procreatus, & a mortuis in eternā vitā resuscitatus, & super cœlos exaltatus, potētius fortasse opus est q̄ mundus. Hic forte rudent, se factum hoc esse nō credere. Quid ergo fiet hominibus, q. minima cōtemnant, maiora non credunt? Reddita uita defunctis, ideo creditur q. & alij fecerunt, & parum est deo. Caro ppria de virgine creata, & a morte in eterna vita super cœlos leuata, iō non creditur, q. nemo fecit, & competit deo: ac per hoc quæ sibi quisq. facilia non factu sed capto putat, æquo animo accipit, supra ea veluti ficta pro falsis ducit. Noli eis esse similis obsecro te: Disputant hinc latius, & omnis q̄onum necessariarū sinus p̄seruati discussisq. panduntur: sed intellectui fides aditū aperit, infidelitas claudit. Quē non moueat ad credēdum tantus ab initio ipse rerum gestarum ordo, & ipsa cōnexio tēporum: p̄teritis fidē de p̄sentibus faciens, priora posterioribus & recentioribus anti qua confirmas. Eligis unus ex gente Chal deorū, pietate fidelissima p̄ditus, cui promissa diuina post tantam seculorum seriē nouissimis temporibus complenda prodatur, atq. in eius semine oēs gentes habiturę benedictionem p̄nunciantur. Sic vñ deum verū colens uniuersitatis creaturā, gignit filium senex, de coniuge quā sed pariendi penitus destitutam sterilitas ataq. que iā fecerat. Propagatur ex illo numerosissimus populus, multiplicatur in Aegypto, quo illā stirpē ex oriētalibus partibus, promissis effectisq. crebre fecēs dispositio diuina trāsmiserat. Educit ex Aegypti seruitute gēs valida, horrendis signis atque miraculis, pulsūq. impijs gētibus, in terrā p̄missionis perducta & constituta, regno etiam sublimatur. Deinde p̄ualefcēte peccato, sacrilegis ausibus deum verū q. eis tāta beneficia contulerat lepisissime offendēs, varijsq. flagellata cladibus, & prosperitatibus consolata, vsque ad Christi incarnationem declarationemq. perducitur. Quem Chr̄m, dei verbum, dei filium, deū in carne v. nturū, moriturū, resurrecturū, in cœlum ascensurū, p̄pollētissimo suo nomine, in omnibus gēibus dicatos sibi populos habiturū. Inq. remissionem peccatorum

rum, salutemq. eternā futurā esse credētibz, omnia gētis illius p̄missa, oēs prophetiæ, sacerdotia, sacrificia, tēplum, & cuncta omnino sacramenta sonuerūt. Venit Christus, cōplentur in eius ortu, vita, dictis, factis, passionibus, morte, resurrectione, ascensione omnia p̄conia prophetarū. Mirit spiritus sanctū, implet fideles vna in domo congregatos, & hoc ipsum promissum orādo atq. desiderando expectantes. Impleti autem spiritus sancto, loquuntur repēte linguis omnium gentium, arguunt fidenter errores, p̄dicant saluberrimam veritatē, exhortantur ad penitētiā pręteritę culpabilis vitę, indulgētiā de diuina gratia pollicentur, p̄dicationem pietatis veręque religionis signa congruentia & miracula consequuntur. Excitatur aduersus eos sæua infidelitas, tolerant p̄dicta, sperant promissa, docent p̄cepta, numero exigui per mundum disseminantur, populos facilitate mirabili conuertunt, inter inimicos augentur, persecutionibus crescunt, p̄ afflictionum angustias vsque in terrarum extrema dilatantur. Ex imperitissimis, ex abiectissimis, ex paucissimis illuminantur, nobilitantur, multiplicantur, p̄clarissima ingenia, cultissima eloquia, mirabilesq. peritias acutorū, faciendorū atque doctorū subiungat Christo, & ad p̄dicandum viā pietatis salutisq. cōuertūt. Alternis aduersitatibus & prosperitatibus rerum, patientiam & temperantiam vigilantē exercēt: mūdo declinante in extrema fessisq. rebus ætatem vltimam p̄stātē, multo fidentius, quia & hoc p̄dictum est, eternam ciuitatis cœlestis felicitatem expectant. Atq. inter hæc omnia contra ecclesiam Christi impiarum gētū infidelitas fremit: euincit illa pariendo, & in cœculam fidem inter obfistentiū sēuitiā proficundo: reuelatę veritatis, quæ diu promissis mysticis velabatur, sacrificio succedente, illa sacrificia quibus hoc figurabatur, tēpli ipsius euersione tolluntur: reprobā infidelitatem gens ipsa Iudæorum a sedibus extirpata, per mundum vsque quaque dispergit, ut vbique portet codices sanctos, ac sic prophetiæ testimonium, quā Christus & ecclesia p̄nunciata est, ne ad tempus a nobis fictū existimaretur, ab ipsis ad uersarijs proferat, ubi etiā ipsos p̄dictū est non fuisse credituros. Tēpla & simulacra demonum, ritusq. sacrilegi paulatim atq.

alternatim secundum p̄dicta prophetica subuertuntur: hæreses aduersus nomen Christi, sub velamento tñ nominis Christi, ad exercendā doctrinam sanctę religio nis, sicut p̄nunciata sunt, pullulat. Hæc omnia sicut legunt p̄dicta, ita cernuntur impleta, atq. ex his iam tot & tantis quæ restāt, expectant implenda. Quæ tandem mens auida æternitatis, vitęq. p̄sentis breuitate permota, contra huius diuinę auctoritatis culmē lumenq. cōtendat? Quæ disputationes, quæ literę quorumlibet philosophorum, quæ leges quorumlibet ciuitatum, duobus p̄ceptis, ex quibus Christus dicit totam legem prophetasq. pendere, vllō modo sint cōparandę, Diliges dominū deū tuū ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & proximū tuū tanquā teipsum? Hic physica, qm̄ oēs omnium naturarū causę in deo creatore sunt: Hic ethica, qm̄ vita bona & honesta non aliunde formatur, q. cum ea q. diligenda sunt, quemadmodum diligenda sunt, diliguntur, hoc est deus & proximus: Hic logica, qm̄ veritas lumenq. animę rationalis non nisi deus est. Hic etiam laudabilis reipublicę salus: neq. n. conditur & custoditur optima ciuitas, nisi fundamento & vinculo fidei, firmęq. cōcordiæ, cū bonum cōmune diligit qd summū ac uerissimum, deus est, atq. in illo inuicē sincerisime se diligunt homines, cū pp illū se diligant, cui quo animo diligant occultare non possunt. Modus autē ipse dicendi, quo sancta scriptura contextitur, q. omnibus accessibilis quauis paucissimis penetrabilis, ea quæ aperta continet quasi amicus familiaris sine fūco ad cor loquitur indoctorū atq. doctorū. Ea vero quę in mysterijs occultat, nec ipsa eloquio superbo erigit, quo nō audeat accedere mēs tardiuscula & inerudita, quasi pauper ad diuitem, sed inuitat omnes humili sermone, non solum manifestat pascit sed & secreta exerceat veritate, hoc in p̄optis quod in receditis habēs. Sed ne aperta fastidirentur eadem rursus operta desiderant, desiderata quodammodo renouantur, renouata suauiter intimitur, His salubriter & praua corriguntur, & parua nutriuntur, & magna oblectantur ingenia. Ille huic doctrine inimicus est animus, qui vel errando eam nescit esse saluberrimam, vel od t. ægotando medicinam. Vides quam prolixam epistolam fecerim?

Mat. 22

D

Scriptura & doctis & i. doctis prodita vtilisq.

E

cerim? Si qd ergo te mouet, atq. inter nos peractari tanti habes, non tibi faciat angustias vstrarū epistolarū, velut custodiendus modus qā & optimē nosti q̄ grandes eas veteres habuerint, cū aliqd agerēt qd explicare breuiter nō valerēt, & si authorū ad alias literas ptinentiū, mos eēt alius, nostrorū nobis in hac re dignius imitanda pberetur autoritas. Inspice itaq. modum epistolarū apostolicarū, vel eorū ē q̄ illa diuina eloqā tractauerūt, & non pigeat te vel multa querenda proponere, si multa te permouēt, vel aliqd diutius versare qd quāris, vt quantum fieri per tales quales fumus pōt non remaneat dubitationis nubilū, quod obstat lumini veritatis. Scio. n. excellentiā tuā quorūdā perpeti obstinatissimas contradições, qui propterea putant, vel putari volunt, Christiāā doctrinā vtilitati non conuenire reipublice, qā nolunt stare reipublicā firmitate virtutum, sed impunitate uitiorum. Non autē sicut regi homini vel cuilibet principi ciuitatis, ita etiā deo quicquid a multis peccatur inultum est. Misericordia verō eius & gratia prādicata hominibus per hominem Christū, impartita autem per deum, deiq. filium eundem ipsum Christū, non deserit eos qui ex eius fide viuunt, eumq. pie seculunt siue mala huius vitæ patiēter fortiterq. experiantur, siue bonis eius misericorditer ac temperanter vtantur, aeternū p vtroq. pmiū recepturi in ciuitate superna atq. diuina: vbi iā nō sit moleste toleranda calamitas, nec laboriose frenanda cupiditas, sed sola sine vlla difficultate, & pfecta libertate retinēda dei & pximi charitas. Incolumem felicioremq. te misericordissima dei omnipotentia tueatur dñe illustris & merito insignis, ac pstatissime fili. Sāctā & in Christo dignissime honorādā matrem, cuius p te deus preces exaudiat p meritis vris officiosissime saluto. Sāctus frater & coepts meus Possidius pstatā vestrā multū salutat.

Marcellinus Augustino: Narrās quosdā calūniari, qd deus veterē legē abrogarit, quodq. doctrina Euāgelica sit inutilis reipublice. denique Christianos principes multum malorum inuexisse reipu. Epist. III.

Domino nūmque venerabili, & oibus mihi officijs vnice pcolēdo, patri Augustino Marcellinus. Vir illustris

Volusianus beatitudinis tuæ mihi literas legit, immo me qd cogē pluribus legit, quæ. s. omnia q̄ a te dicuntur, quia verā miranda sunt, vsquequaq. miratus sum. Sermonis. n. diuini grā humiliter tumens, facile, vt placeret, emeruit. Hinc. n. plurimum placuit qd hominis gressus aliquanto titubantes, boni propositi exhortatione statueret & firmare contendis. Est enim nobis cū eodem quotidiana pro viribus nostris, & pro ingenij paupertate disputatio. Sancte siquidem matris eius precatione compulsi, cura mihi est eum frequentius salutandi grā cōuenire, licet vicē in hac parte redere, ēt ipse dignetur. Accepta autē venerabilitatis tuæ epistola, hō qui a veri dei stabilitate, multū (quorum in hac vrbe copia est) persuasione reuocatur, ita motus est, vt si quantum ipse confirmat, literarum prolixitate minime formidaret, oē beatitudini tuæ, quod habere potest, insinuaret ambiguum. Sed tñ satis, sicut etiā ipse probare dignaberis, culto accuratoque sermone, & Romanæ eloquētiæ nitore pspicio, aliq. sibi exolui impēdio postulauit. Quequidē qd usquequaque detrita est, & eorum super hac parte satis nota calliditas, qui dispensationem dominicæ incarnationis infamant. Sed tñ ē ego in hac parte, quia plurimis quicquid rescripseras profuturum esse confido, precator accesserim, ut ad ea uigilātius respondere digneris, in quibus nihil amplius dñm q̄ alij homines facere potuerunt, fecisse vel gessisse mentitur. Apolloniū siquidem suum nobis, & Apuleium aliosque magicæ artis homines in medium proferunt, quorum maiora cōtendunt extitisse miracula. Ipse autem uir illustris superius memoratus, multa esse dixit prāsentibus aliquantis, quæ huic possent iungi non immerito quæstioni, si, ut ante dixit, non ab eius partibus, epistolaris considerata breuitas fuisset. Quæ tamen licet scribere noluerit, tacere non est passus. Dicebat enim quod & si sibi hodie incarnationis dominicæ ratio redderetur, reddi vix ad liquidū possit, cur hic deus q̄ & veritatis testamenti deus esse firmatur, spretis veteribus sacrificijs, delectatus ē nouis. Nihil enim corrigi posse asserbat, nisi qd ante factū nō rectē pbareretur, vel qd semel rectē factū sit, immutari vllatenus nō debuisset. Rectē enim facta dicebat mutari nisi iniuste non posse, maxime quia

Solecismus.

H

Apollonius. Apuleius

ista vnitas inconstātiā dñm possit arguere. Tum deinde qd eius p̄dicatio atque doctrina reipub. moribus nulla ex parte cōueniat, vtpote sicut a multis dicitur, cuius hoc constet pceptum vt nulli malum pro malo reddere debeamus, & peccanti aliā p̄bere maxillam, & pallium dare persistēti tunicam tollere, & eum eo qui nos angariare voluerit ire debere spatio itinēris duplicato, quæ oia reipub. moribus asserit esse contraria. Nam quis tolli sibi a b hoste aliquid patiat, vel Romanæ prouinciæ de prædatori non mala velit belli iure remanere? &c. qd dici ad rem posse intelligit venerabilitas tua. Hæc ergo omnia, ipsi posse adiūgi æstimo qd nō, intm vt p Christianos principes, Christianam religionē maxima ex parte seruantes, tanta (et si ipse de hac parte taceat) reipu. mala euenisse manifestum sit: vnde beatitudo tua mecū dignet agnoscere. Ad hæc omnia, qm multorum manibus sine dubio tradet sanctitatis tuæ desiderata rñsio, plenus debet & elucubratus solutionis splendor oñdi, maxime quia cum ista gererentur, eximius Hipponēsis regionis possessor & dñs p̄s aderat, qui & sanctitatem tuam sub ironiæ adulatione laudaret & sibi cum de ijs q̄ re ret, minime satis factum esse contenderet. Ego vero ad hæc omnia, pmissionis non imemor sed exactor, libros cōfici de peccat ecclesiæ, hō: maxime tempore, incredibiliter profuturos.

August. Marcellino ad hæc rñdet. Epi. V.

Domino eximio & merito insigni, charissimo te desideratissimo filio Marcellino, Augustinus in dño salutem. Illustri viro & eloquentissimo nobisque dilectissimo filio Volusiano, nō amplius, q̄ ad illud quod inquirendum putauit, respondendum fuit. Ad ea vero q̄ mihi per tractanda atque soluenda in epistola tua ipse misisti, siue ab illo, siue ēt ab alijs, vel suggerantur vel ingerantur, ad te potius p viribus nostris p̄tr. Etata & soluta muti debuerunt non sic queadmodum agēdum. Est de his librorum negotio, sed quemadmodum potis es epistolari adesse colloquio, vt si tibi visum fuerit, qd eorū motus quotidianis dispositionibus experiris & illi legatur hæc literæ. At si auribus eorū mihi pietas fidei pculis, sermo ille nō sufficit,

prius inter nos quod eis putas sufficere peragatur, tum demum ad illos qd per actum fuerit, pferat. Multa. n. sunt a quibus sensus eorum si adhuc abhorret & resilit vel vberiore vel subtiliore rōne vel certe autoritate, cur resistere indignum putet, p̄suaderi aliqd forsitan possit. Ergo in epistola tua posuisti, moneri quosdā, cur hic deus qui & veteris testamenti deus cōfirmatur, spretis veteribus sacrificijs, delectatus sit nouis. Nihil. n. corrigi posse asserit, nisi qd an nō rectē factum pbareretur, vel qd semel rectē factū sit, nullatenus immutari debuisset. Rectē. n. facta, dñt, mutari nisi iniuste nō posse. Hæc verba ex literis tuis in has meas trāstuli. Quibus si rñdere copiose velim, tps me citius q̄ exēpla defecerit, quibus rñ ipsa natura, & opa humana certa rōne p̄tptm opportunitate mutentur, nec tñ eadem rō sit mutabili qua ista mutantur. Vñ pauca cōmemorē, vt ex his excitata quodāmodo iā p plura similia vigil currat intētio. Nōne hyemī æstas addito sensim calore succedit? Nonne diurnis, tpa nocturna vertitur? Quoniam nō varian ætates? adolescētiæ pueritia nō reditura cedit iuuentus adolescētiæ nō matura succedit iuuentutē senectus: senectus autē morte finit. Hæc oia mutant, nec mutat diuina puidētiæ rō, quæ fit aut ista mutetur. Nō aut, opinor, cum agricola æstate aliud iusserit, q̄ iusserat hyeme, rō mutat agriculturæ. Et cum mane surgit q̄ nocte quiescebat, vitæ cōsiliū nō mutauit. Aliud magister adolescēti q̄ puero solebat, impositum fuit. Doctrina igit cōstās, mutato pcepto nō mutat instructionē. Nā magnus ille nostrorū tēpo ū medicus Vindicianus cōsultus a quodā, dolori eius adhiberi iussit qd in tpe cōgruere videbat, adhibitu sanitas cōsequuta est. Deinde post annos aliquot eadē rursus corporis ea cōmota, hoc idē ille putauit adhibēdū, adhibitu vertit in peius. Miratus recurrit ad medicū, indicat factūat ille, vt erat acerrimus, ita respondit: Iō male acceptus es, qā non ego iussi, vt oēs q̄ audiuiissent, parūq. hominē noscent, nō eum arte medicinali fidere, sed nescio qui illi cōtētia putarent. vnde cū esset a quibus porerat stupētibz interrogatus, aperuit quod non intellexerant, videlicet illi ætati iam non hoc se fuisse iussurum. Tātum igitur valet ratione atque ætatibz non mutatis, quid secūdum eas sit p temporum

Vindiciani dictum.

A

porum varietate mutandū. Non itaq. 'verum est quod dicitur, Semel recte factum nullatenus esse mutandum. Mutata quippe tps cā, quod recte ante factum fuerat, ita mutari vera ratio plerūq. flagitat, ut cum ipsi dicant recte non fieri si mutetur, contra veritas clamet. Recte nō fieri nisi mutetur: quia vtrūq. tūc erit rectum, si erit pro tporū varietate diuersum. Quod. n.

Terē. in re potest, ut huic liceat aliquid impune facere quod illi non liceat, non q. dissimilis sit res, sed quod is qui facit: ita ab vna eademq. persona diuersis tpiibus tunc oportet aliquid fieri, tunc non oportet, non q.

B sui dissimilis sit qui facit, sed q. facit. Hæc q. latē pateat, profecto videt quisquis pulchri aptiq. distantiam sparsam quodāmo in vniuersitate rerum valet neque negligit inueneri. Pulchrū. n. per seipsum cōsyderatur atq. laudatur, cui turpe ac deformē cōtrarium est. Aptum uero, cui ex aduerso, est ineptum, quasi religatum pēdet aliunde, nec ex semetipso, sed ex eo, cui cō

neccitur, iudicatur: nimirum ēt decēs atq. indecens, uel hoc idem est uel perinde habetur. Age nunc ea quæ diximus, refer ad illud vnde agitur. Aptum fuit primis tpiibus sacrificium, quod pcepit deus, nunc vero non ita est. Aliud. n. pcepit qd huic tpi aptum esset, qui multo magis q. hō no uir, qui cuiq. tpi accommodatē adhibeatur: qd q. impertiat, addat, auferat, detrahat, augeat, minuatve, immutabilis mutabiliū, sicut creator ita moderator, donec, vniuer si seculi pulchritudo, cuius particule sunt quæ suis quibusq. tpiibus apta sunt, uelut magnum carmen cuiusdā ineffabilis modulantis excurrat, atq. inde transcant in æternam contemplationem speciei q. deū ritē colunt, ēt cum tps est fidei. Falluntur aut qui exilimant hæc deum iubere causa suæ utilitatis uel voluptatis. Et meritō mouentur, cur deus ista mutauerit, quasi

12. de ciuita. dei c. 4. & 5

C delectatione mutabili aliud sibi iubēs of ferri illo prius tpe, aliud isto: Non autem uita dei ita est. Nihil. n. deus iubet quod sibi pfit, cap. 5. sed illi cui iubet. Ideo uerus est dñs, q. ser uo non indiget, & quo seruus indiget. In ea quippe scriptura quæ uetus dicitur testa mentū, & eo tpe quo adhuc illa offerre bantur sacrificia: q. hoc tpe non offerūt, dictum est: Dixi dño, deus meus es tu, qm bonorum meorum non eges. Nec illorū

10. de ciuita dei cap. 5.

Psal. 15.

ergo sacrificiorum egebat deus, nec cuius quam eget vnq., sed rerum diuinitus im partitarum, uel imbuendo uirtutibus aīo, uel æternæ salutis adipiscendæ qdā signa sunt, quorum celebratione atq. functione, nō deo sed nobis uilia pietatis officia exer centur. Nūm aut longum est cōueniēter disputare de uarietate signorum, quæ cū ad res diuinas pertinent sacramenta appel lantur. Sicut autem nō ideo mutabilis hō, quia mane aliud, aliud uespere: illud hoc mense, illud alio, non hoc isto anno quod illo, ita non ideo mutabilis deus, quia vni uersi seculi priore uolumine aliud, aliud posteriore sibi iussit offerri, quod conueniē ter significationes ad doctrinā religionis saluberrimā pertinentes, per mutabilia tēpora sine vlla sui mut. none dispo neret. Nam ut nouerint homines, quos hæc mo uent, iam hoc fuisse in ratione diuina, nec cum ista noua constitueretur, subito prio ra displicuisse uelut mutabili uolūtatē, sed hoc iam fixum, & statutum fuisse in ipsa sapientia dei, cui de maioribus ēt rerū mu tationibus, eadem scriptura dicit, mutabis ea & mutabuntur, tu aut idem ipse es: insi nuandum est eis mutationem istam sacra mentorum testamenti ueteris & noui ēt pdictā fuisse pphetis uocibus. Ita. n. uidebunt, si potuerunt, id quod in tpe nouū est, non esse nouum apud eum qui condi dit tpa, & sine tpe hēt oīa q. suis q. bus. tpiibus pro eorum uarietate distribuit. Nā & in illo psalmo vnde commemorauī ali quid, quod demonstrarem non egere deum sacrificijs nostris qui dicitur: Dixi domi no deus meus es tu, qm bonorum meorū non eges: Paulo post legitur ex persona Christi: Non congregabo conuenticula eorū de sanguinibus, hoc est pecorum vi

Psal. 10.

Psal. 15.

Psal. 49.

Hic. 31.

E tantis opere non dispositione mutata, quam

Quam dispositionem intelligibilis ratio continet, tibi sine tēpore simul sunt quæ in temporibus simul fieri nō possunt, q. tempora non simul currunt. Quispiam fortassis expectet causas a nobis ipsius mutationis accipere quod ipse nosti q. prolixi sit negocij. Verū tamen breuiter di ci potest, quod homini acuto fortasse sus fecerit, alijs sacramentis prænunciari Chri stum cum venturus esset, alijs, cum uenisset, annunciarī oportuisse, sicut modo nos id ipsum loquentes diuersitas rerum com pulit etiam uerba mutare. Siquidē aliud est prænunciari aliud annunciari, aliud

F. cum venturus esset, aliud cum uenisset. Nunc deinde uideamus quale sit aliud quod in epistola tua sequitur. Adiecasti. n. eos dicere, quod Christi prædicatio atque doctrina reipublice moribus nulla ex par te conueniat, cuius hoc constat esse præcep tum, ut nulli malū pro malo reddere de

Matt. 5. beamus: & percutienti, aliam præbere ma xillam: & pallium dare ei, qui tunicam au ferre perstiterit: & cum eo qui nos anga riare uoluerit, ire debere spatio itineris du plicato. Quæ omnia reipublicæ moribus asseruntur esse contraria. Nam quis, in quiunt, tolli sibi ab hoste aliquid patiatur, uel Romanæ provincie deprædatoribus non mala uelit belli iure reponere? Hæc

Bellum. atque huiusmodi uerba obtreçantium, si ue non obtrectando, sed querendo talia loquētium operosius fortasse refellerem, nisi hæc disceptationes haberentur cum iuris liberaliter institutis. Vnde quid opus est ut diutius laboremus, ac non ipsos po tius percontemur, quomodo poterant gu bernare atque augere rempublicam, quæ ex parua & inopi, magnam opulentāque fecerunt, qui accepta iniuria ignoscere q. persequi malebant: Quomodo Cæsari ad ministratori utique reipublice mores eius extollēs Cicero dicebat, q. nihil obliuisci soleret nisi iniurias? Dicebat. n. hoc tā ma gnus laudator, aut tā magnus adulator. Sed si laudator, talē Cæsare nouerat. Si au tē adulator, talē ēē debere ostēdebat prin cipē ciuitatis, qualē illū fallaciter prædica bat. Quid est autē nō reddere malū p. ma lo, nisi abhorre ab vlciscendi libidine?

Quid est accepta iniuria ignoscere malle quā psequi, & nihil nisi iniurias obliuisci? Hæc cū in eorū leguntur authoribus, ex clamatur & plauiditur, describi atque pdi

cari mores vtrūq. bus dignū esset exurgere ciuitatē, q. tot gētibz imperaret, q. acce pta iniuria ignoscere q. psequi malebat. Cū uero legitur pceptē autoritate diuina, nō reddēdū malū p. malo, cū hæc tā salu bris admonitio congregationibz populorū tāq. publicis vtriusque sexus, aque omniū ætatū & dignitatū scholis de superiore lo co psonat, accusatur religio tanq. inimica reipublicæ. Quæ si (ut dignū est) audire tur, lōgē melius Romulo, Numa, Bruto, cæterisque illis Romanæ gētis pclaris vi ris cōstitueret, cōsecraret, firmaret, auge retque reipublicā. Quid. n. est reipublica nisi res populi? Res ergo cōis, res vtiq. ciuitatis. Quid est autē ciuitas, nisi multitu do hominū, in quoddā uinculū redacta cō cordia? Apud eos. n. ita legitur: Breui mul titudo diuersa atque vaga, cōcordia ciui tas facta erat. Quæ porro pcepta concōrdiæ in suis tēplis vnq. illi legēda cēsuerūt, q. n. quidē miseri q. rere cogebantur, quoniam mō sine offensione cuiusquā eorū discor des inter se deos suos colere possent? Qd si imitari discordantes uellet, rupto cōcor diæ uinculo ciuitas laberetur, qd postea paulatim decoloratis corruptisque mori bus, agi coepit p. bella ciuilia. Quāta uero pcepta cōcordiæ nō humanis disputationi bus exquisita, sed diuina autoritate con scripta in Christi ecclesijs lectitētur, quis uel ab illa religione alienus, ita surdus est ut ignoret? Ad hoc. n. & illa p. tinet q. ma lū exagitare q. discedere, alterā pcutienti pbedā ēē maxillā, uolēti auferre tunicā dā dū ēt palliū: cū angariatē duplicatā uiam. Hoc q. ppe sit, ut vincatur bono malus, im mo in hōie malo, vincatur bono malū, & hō liberetur a malo, nō exteriorē & alie no, sed intimo ac suo, quo grauius & pni ciosius, quam cuiusuis hostis extrinsecus imanitate uastatur. Qui ergo vincit bono malū, patiēter amittit t. palia cōmoda, ut doceat quā p. fide atque iustitia cōtēnda sint, q. ille nimis amādo sit malus, ac sic iniuriolus ab eo ipso cui fecit iniuriā, discat qualia sint p. quæ fecit iniuriā atque in cōcordiā qua nihil est uilius ciuitati, po nitēs acq. rat, victus nō seuictis uiribus, sed bñuolētia patiētis. Tūc. n. recte fit, cū vī ei profuturū esse propter quē fit, ad opēra dam in eo correctionem atque concordia. Hoc certē animo faciendū est, etiā si alius exitus cōsequat, nec corrigi uelit atq. paca

ri pp quem corrigendum atq. pacandum,
Lii. de velut curandū & sanandū adhibita est ista
sermo. medicina. Alioquin si uerba attēderimus,
domini eorumq. proprietati seruiendū putaueri-
in mon- non est p̄benda maxilla dextera, si
te. c. 20. sinistra fuerit percussa. Qm̄ si quis te, in-
& 21. quit, percusserit in maxilla dextera, s̄ba il

ipse percussus in faciem dixit principi sacerdotum: Percutiet te deus paries dealbatus, sedes iudicis me secundum legem, & contra legem iubes me percuti. Et cum a circumstantibus diceretur: Iniuriam facis principi sacerdotum, incidenter eos admonere voluit quid dixerit, ut qui sapienter intelligerent iam destruendum esse aduentu Christi parietem dealbatum, hoc est, hypocrisis sacerdotum Iudeorum. Ait quippe: Nesciunt fratres quia princeps est, Scriptum est. n. Principi populi tui non maledices.

Exo. 22.

Cum proculdubio qui in eodem populo creuerat, atq. ibi lege fuerat eruditus, illū principem sacerdotum nescire non posset, nec eos quibus ita notus erat, vllō modo falleret quo nesciret. Sunt ergo ista præcepta patientiæ semper in cordis præparatio ne retinenda, iplaq. beneuolentia ne reddatur malum pro malo, semper in voluntate cōplenda est. Agenda sunt autem multa, etiam cū inuitis benigna quadam asperitate plectendis, quorum potius vtilitati cōsuleandum est q̄ voluntati, quod in principibus ciuitatis luculentissimè illorum literæ laudauerunt. Nā in corripiendo filio quilibet asperere, nunquam profecto amor paternus amittitur. Et tamen quod nolit & doleat, qui etiam inuitus videtur dolore sanandus. Ac per hoc si terrena ista respublica præcepta Christiana custodiat, & ipsa bella sine beneuolentia nō gerentur, vt ad pietatis iustitiæque pacatam societatem victis facilius consulat. Nā cui licetia iniquitas eripit, vtiliter vincit. Qm̄ nihil est infelicius infelicitate peccantium, quæ poenalis nutritur impunitas, & malā voluntas velut hostis interior roboratur. Sed peruersa & aduersa corda mortalium, faciles res humanas putant, cum teſtorum splendor attenditur, & labes non attenditur animorum: cum theatrorum moles extruuntur, & effodiuntur fundamenta virtutum: Cum glorioſa est effuſionis infania, opera misericordiæ deridentur: Cū ex his quæ diuiciis abundant, luxuriuntur hiſtriones: & necessaria vix habet pauperes: Cum deus qui doctrinæ suæ publicis vocibus contra hoc malum publicum clamat, ab impijs populis blasphematur, & dii tales requirunt, in quorū honorē ea ipsa theatrica corporū & animorū dedecora celebrent. Hæc si deus pollere permittat, tunc indignatur grauius. Hæc si impunita

EPISTOLA V.

punita dimittat, tunc punit infestius. Cū vero euertit subsidiū vitiōrū, & copiosas libidinis inopes reddit, misericorditer aduersatur. Misericorditer. n. si fieri posset, ēē bella gereretur a bonis, vt licentiosis cupiditatibus domitis, hæc vitia perderentur, quæ iusto imperio vel extirpari vel deprimi debuerunt. Nam si Christiana disciplina omnia bella culpares, hoc potius militibus consiliū salutis petentibus in Euāgelio diceret, vt abijcerent arma, seque militiæ omnino subtraherēt. Dictū est at eis: Neminem concusseritis, nulli calumniam feceritis, sufficit vobis stipendium vrm. Quibus proprium stipendiū sufficere debere præcepit, militare vtiq. nō phibuit. Proinde qui doctrinam Christi aduersam dicūt esse reipublicæ, dent exercitum talē quales doctrina Christi esse milites iussit, dent tales maritos, tales coniuges, iuges, tales parētes, tales filios, tales dominos, tales seruos, tales reges, tales iudices, tales deniq. debitorū redditores et exactores ipsi fisci, quales esse pcepit doctrina Christiana, & audeāt eā dicere aduersam esse reipublicæ. immo vero non dubitēt eā confiteri magnā, si ei obtemperetur, salutē ēē reipublicæ. Vtq. dant ad illud rōndā qd̄ dicit p. quosdā Imperatores Christianos multa mala imperio accidisse Romano: Hæc generalis conquestio calumniosa est. Nā si apertius certē de præteritis Imperatoribus aliqua cōmemoraret, possem similia vel fortasse et grauiora de Imperatorib. nō Christianis & ego cōmemorare, vt intelligerēt vel hominū hæc esse vitia nō doctrinæ, vel non; Imperatorum, sed aliorū sine quibus Imperatores agere nihil pnt. Ex quo. n. tpe pessum ire cōperit Romana reipublica, satis liquet, literę loquunt ipsorū, longē ante quā Christi nomen eluxisset in terris, dictū est: O vrhem venalem, & maturē periturā, si emptorem inuenerit. In libro et belli Catilinae, ante aduentum vtiq. Christi, idem nobilissimus historicus eorum, nō tacet quādo primum insueuerit exercitus populi Romanū amare, potare, signa, tabulas pictas, vasa celata mirare, & ea priuatim & publicē rapere, delubra spoliare, sacra prophanaque omnia pollucere. Quando ergo nec hominibus, nec ipsis etiam, quos deos putabant, morū corruptorū & peiorū auaricia rapacitasq. parcebat, tūc cepit perire lauda-

bile illud decus salufq. reipublicæ. Quoſ
deinde vitia peſſima ſucceſſus habuerint, &
& quanto humanarũ rerum malo illa ini-
quitas proſperata fit, nũc longũ eſt dicere.
Audiãt ſatyricũ ſuũ garrũdo vera dicen-
tẽ, Seruabat caſtas humilis fortuna Lati-
nas. Quondã, nec vitijſ cõtingi parua ſine
bar Teſta labor, ſomniq. breues, & velle-
thulfo. Vexatã durãq. manus, ac proxi-
mus vrbi Hãnibal, & ſtãtes Collina in tur-
re mariti. Nũc patimur lógæ pacis mala,
ſauior armis Luxuria incubuit, viſtumq.
vleiſcit orbẽ. Nullũ crimẽ abeſt, facinufq.
libidinis, ex quo Paupertas Romana pit.
Quid ergo expectas, vt ego exaggerẽ, quã
ta mala importauerit ſucceſſũ pĩpero ini-
quitas ſublenata, qũquidẽ & ipſi, qui ali-
quanto prudẽtius attenderunt, plus dolẽ-
dã viderunt paupertatem, q̃ opulentiam
periſſe Romanã? In illa. n. morum integri-
tas ſeruabatur, per hanc autẽ non muros
vrbiſ, ſed mẽtes ipſius ciuitatis dira nequi-
tate omni hoſte peior irrupit. Gratiã domi-
no deo noſtro, qui contra iſta mala miſit
nobis adiutoriũ ſingularẽ. Quo. n. non tol-
leret, quem nõ inuolueret, in quod profum-
dũ nõ demergeret fluuius iſte horrendæ
nequitie generis humani, niſi crux Chri-
ſti in tanta velut mole authoritatẽ emine-
tius firmiufq. figeretur, cuius apprehenſo
robore ſtabiles eſſemus, ue malẽ ſuadentiã
in mala impellentĩũ, tam vaſto huius mun-
di gurgite abrepti forberemur? In iſta. n.
colluuiẽ morũ peſſimorum, & veteris per-
ditæ diſciplinæ, maximẽ venire ac ſubue-
nire debuit cœleſtis authoritatẽ, quæ volũ-
tariam paupertatem, quæ continentiam,
beneuolentiam, iuſtitiam atq. concordia,
veramq. pietatem perſuaderet, cæteraſque
vitæ luminofas validafq. virtutes, non tm̃
propter iſtam vitam honeſtiſſimẽ geren-
dam, nec tm̃ propter ciuitatis terrenæ con-
cordiſſimã ſocietatem, verumetiã propter
adipiſcendam ſempiternam ſalutem, &
ſempiterni cuiuſdam populi cœleſtem di-
uinamq. rempublicam, cui nos ciues adſci-
ſcit fides, ſpes, charitas: vt quandiu inde pe-
reginamur, ſeramus eos, ſi corrigere non
valemus, qui uitijſ impunitiſ uolunt ſta-
re rempublicam, quam primi Romani cõ-
ſtituerunt, auxeruntque virtutibũ, & ſi
non habentes uerã pietatẽ, erga deũ uerũ,
quẽ iam illos in eternam ciuitatem poſſet
ſalubri religione perducere, cuſtodientes
tamen

tamen quandam sui generis probitatē, q̄
posset terrenā ciuitati constituendā, au-
genda, cōseruandāq. sufficere. Deus enim
sic ostendit in opulentissimo & praelaro
imperio Romanorū, quātū valerent ciui-
les, etiam sine vera religione virtutes, vt
intelligeretur hac addita fieri homines ci-
ues alterius ciuitatis, cuius rex veritas, cui-
us lex charitas, cuius modus aeternitas.
Quis autem vel risu dignum non putet,
q̄ Apollonium & Apuleium ceterosque
magiarum artium peritissimos, conferre
Christo, vel ēē praeferre conantur? quāquā
tolerabilius ferendum sit, q̄ n̄ istos ei potius
comparant, q̄ deos suos? Multo. n. melior
(quod fatendū est) Apollonius fuit, q̄ tot
stuprorum author & perpetrator, quē Io-
uem nominant. Ista inquit fabulosa sunt.
Adhuc ergo laudant reipublicae luxurio-
sam, licentiosam, planeq. sacrilegam felici-
tatem, quā ista deorum probra confinxit,
q̄ non solum in fabulis audicda posuit, ve-
rum etiam in theatris spectanda proposuit:
vbi crimina plura essent q̄ numina, q̄ ipsi
dij sibi exhiberi habebant libenter, qui in
suos cultores vindicare debuerunt, q̄ ea
salte viderent patienter. Sed non sunt ipsi,
inquiunt, qui talium fabularum menda-
cio celebrantur. Qui ergo sunt isti, q̄ talium
turpitudinum celebratione placantur? Ho-
rum demonum peruersitatem atq. fallaci-
am, per quos & magicā artes, humanas
mentes decipiunt, quia prodidit Christia-
na doctrina, quia mundo vniuerso parea-
ciat, quia angelos sanctos ab eorum mali-
gnitate distinxit, quia cauendos potius, &
quemadmodum caueretur, admonuit, rei-
publicae dicitur inimica, quasi non si om-
nino per istos esset temporalis obtinenda
felicitas, quaelibet potius fuerit infelici-
tas eligenda. Sed neque hinc deus voluit
dubitari, qui primum populum vnum ve-
rum deum colentem, deos autem falsissi-
mos contemnentem, quandiu oportuit te-
stamentum vetus vbi velamentum testa-
menti noui est, obūbrari, tāta rerū terrena-
rū felicitate honestauit, vt quis intelligat,
nec ipsam eē in demonū p̄tate, sed in illius
H vnius, cui angeli seruiunt, quē daemones
cōtemniscunt. Apuleius. n. vt de illo potissi-
mū loquamur, q̄ nobis Aphris Apher est
notior, nō dico ad regnū, sed nec ad aliquā
q̄dē iudiciaria reipublicae potestātē, cū om-
nibus suis magicis artibus potuit puenire,

Honesto patris suae loco natus, & liberali-
ter educatus, magnāq. praeditus eloquen-
tia. An forte ista, vt philosophus volūate
contēpsit, q̄ sacerdos puincia p̄ magno
fuit, vt munera ederet, venenatoresq. ue-
stiret, & pro statua sibi apud Coenses lo-
canda, ex qua ciuitate habebat vxorē, ad-
uersus contradictionem quorundā ciuiū
litigaret? Quod posteros ne lateret, eiusdē
litis orationem scriptam, memoria cōmē-
dauit. Quod ergo ad istā terrenā pertinet
felicitatem, fuit magus ille quoad potuit.
Vnde apparet eum nihil amplius fuisse,
non quia noluit, sed quia nō potuit. Quia
quā & aduersus quosdā, q̄ ei magicarū ar-
tium crimen intenderent, eloquenti imē
se defendit. Vnde miror laudatores eius,
qui eū nescio quā fecisse miracula illis ar-
tibus praedicat, contra eius defensionem te-
stes esse conari, Sed viderint vtrum verū
ipsi perhibeant testimonium, & ille falsam
defensionem. Illud si sapiunt, attendant, q̄
magicas artes, non vtique nisi pro felici-
tate terrena vel damnable curiositate con-
quirunt, vel ab eis innocentes, periculosa
tū eas admiratione collaudant, & videant
Dauid nostrum sine vllis talibus artibus
ex pastore ouium puenisse ad regiā digni-
tate: cuius & peccata & merita fidelis scri-
ptura nō tacuit, vt sciremus & quibus mo-
dis nō offenderet deus, & quibus modis pla-
caret offensus. Quātū autē attinet ad mira-
cula, q̄ humanis sensibus stupenda mōstrā-
tur, multū errant qui p̄phetis sanctis mi-
raculorū magnorū nobilitate praestantibus
magos cōparat: quantomagis si eos cōpa-
rent Christo, quē propheta illi quibus
magis quilibet nullo modo sunt comparā-
di, praenunciauerūt esse venturū, & sed m̄
carnem, quam suscepit ex virgine, & secū-
dum diuinitatem, quā nunquam separat a
patre? Video me fecisse prolixissimā episto-
lam, nec tamen de Christo dixisse omnia,
quē uel eis, q̄ tardiore ingenio diuina nō
valent assequi, uel eis, qui licet acutē mo-
uentur, contētosum tū studium & praeco-
cupatio d' uturni erroris ab intelligendo
impedit, sufficere vtcunque possint. Verū-
tamen cognosce, quid eos contra moueat,
atq. rescribe, vt vel epistolis, vel libris, si
adiuerit deus, ad omnia respondere cure
mus. Sis in domino felix: gratia & miseri-
cordia eius dom' ne eximie & merito infi-
gnis, charissime ac desiderantissime fili.
Augu-

Augustinus Italicae viduae consolans illam
super obitu mariti, ac resellens eorum
opinionem, qui dicebant Deum videri
corporeis oculis. Epistola V.

Domine eximia & merito praestantissi-
ma atq. in Christi charitate honoran-
da filiae Italicae: Augustinus Episcopus in
Domino salutem. Non solū literis tuis, ve-
rum etiam ipso referente qui pertulit, compe-
ri, multum te flagitare literas meas, credentē
q̄ ex eis consolationem habere plurimā pos-
sis. Tu itaq. videris quid exinde capias, ego
tū eas negare vel differre non debui. Con-
soletur autem te fides & spes tua, & ipsa cha-
ritas quae diffunditur in cordibus piorum,
per spiritum sanctum, cuius nunc aliquid
pro pignore accepimus, vt ipsam plenitudi-
nem desiderare nouerimus. Nō. n. te deso-
latam putare debes, cum in interiore homi-
ne habes praesentem Christum per fidem
in corde tuo: Aut sic te contristari oportet
quemadmodū gentes, quae spem non habēt,
cum veracissima promissione speremus nos
hac vita, vnde migraturi quosdam nostros
migrantes non amisimus, sed praemisimus,
ad eam vitam esse venturos, vbi nobis erunt
quanto notiores, tanto vtique chariores, &
sine timore vllius dissensionis amabiles. Hic
autem & coniunx tua, cuius abscessu vidua
diceris, tibi notissimus erit: qui quauis &
hic tibi notus esset, sibi tamen notior erat
quā tibi. Et vnde hoc cum tu eius cor-
poralem faciem videres, quam ipse vtique
non videbat, nisi quia notitia nostri certior
intus est, vbi nemo scit quae sunt homi-
nis, nisi spiritus hominis qui in ipso est:
sed cum venerit dominus & illuminauerit
abscondita tenebrarum, & manifestauerit
cogitationes cordis, tunc nihil latebit proxi-
mum in proximo, nec erit quod suis quisq.
aperiat, abscondat alienis, vbi nullus erit a-
lienus. Lux verō ipsa qua illuminabuntur
haec omnia, quae modo in cordibus recon-
duntur, qualis aut quanta sit, quae lingua
proferat, quis saltem infirma mente contin-
gat? Profecto lux illa Deus ipse est quoniam
Deus lux est, & tenebrae in eo non sunt vl-
lae, sed lux mentium purgatarum, non isto-
rum corporis oculorū. Erit ergo tunc mēs
idonea, quae illam lucem videat, quod nunc
videndum non est. Hoc autem oculus vide-
re corporis neq. nunc potest, neq. tunc pote-
rit. Omne quippe quod oculis corporis con-

spici potest, in loco aliquo sit necesse est, nec
vbiq. sit totum, sed minore tui parte minore
locum occupet, & maiore maiorem. Non
ita est Deus inuisibilis, & incorruptibilis q̄
solus habet immortalitatem, & lucem habi-
tat inaccessibilem, quem nemo hominū vi-
dit nec videre potest. Per hoc enim videri
ab homine non potest, per quod videt ho-
mo corpore corpora. Nā et hī mentibus pio-
rum esset inaccessibilis, non diceretur: Acce-
dite ad eum & illuminamini. Hī si mentibus
piorum esset inuisibilis non diceretur: Vide-
bimus eum sicuti est. Nā perspicie totam
ipsam in epistola Ioannis sententiam: Dile-
ctissimi, inquit, filij Dei sumus, & nondum
apparuit quid erimus. Scimus quoniam cū
apparuerit similes ei erimus, qm̄ videbimus
eum sicuti est. In tū ergo videbimus, inquā
tū similes ei erimus, quia & nunc intantū
non videmus, in quantum dissimiles sumus.
Inde igitur videbimus, vnde similes erimus.
Quis autem dementissimus dixerit, corpo-
re nos vel esse, vel futuros esse similes Deo.
In interiore igitur homine ista similitudo
est, qui renouatur in agnitionem Dei, secun-
dū imaginē eius qui creauit illum. Et tanto
efficiuntur similiores illi, quanto magis in
eius cognitione & charitate proficimus, q̄
& si exterior homo noster corrumpitur, sed
interior renouatur de die in diē: Ita sanē ut
in hac vita quantuleuq. profectus sit, lōge
ab illa perfectione similitudinis, quae idonea
erit ad videndū Deū, sicut dicit Apostolus,
facie ad faciē. In quibus certē verbis si cor-
poralem faciem voluerimus accipere, conse-
quens erit, vt etiam Deus talē habeat faciē:
& sit aliquod interuallū inter nostram & ip-
sius, cū eum videbimus faciē ad faciē. Et hī
interuallum, vtique finis & membrorū habi-
tus terminatus, & cetera absurda dictūq. &
cogitatu impla: quibus animalis homo non
percipiens ea q̄ sunt spiritus Dei, fallacissi-
mis vanitatibus luditur. Dicunt. n. quidam
corū qui talia garrunt, quantum ad me po-
tuit peruenire, nos Deū videre nunc men-
te, tunc corpore, ita vt etiam impios eū pari
modo assuerent esse visuros. Vide quantū
in peius proficiunt, cum sine limite timoris
vel pudoris, hac atq. illac vagabunda fertur
impunita loquacitas. Antea dicebant carni
suae tū hoc praestitisse Christū, vt corporeis
oculis videret Deū: Deinde addiderunt etiā
oēs sanctos receptis in resurrectione corpo-
ribus, eodem modo Deū esse visuros: Nunc
Aug. Tomus secundus b iam

iam illa possibilitate et impijs donauerunt. Donent sane quantum voluit & quibus voluit: quis audeat contradicere hominibus de suo donantibus? Qui. n. loquitur mendacium, de Ioan. 8. suo loquitur. Tu autem cum ijs qui sanam doctrinam tenent, nihil istorum audeas usurpare de tuo: Sed cum legis: Beati mundo corde qui ipsi Deum videbunt, intellige impios non visuros; neque enim beati & mundo corde sunt impii. Item cum legis: Videmus nunc per speculum in enigmate, tunc autem facie ad faciem: Intelligere inde nos tunc visuros facie ad faciem, unde videmus nunc per speculum in enigmate. Hoc autem vtrumque interioris hominis munus est, siue cum in ista peregrinatione adhuc per fidem ambulatur in qua utitur speculo & enigmate, siue in illa patria cum per speciem contemplabitur. Pro qua visione positum est: Facie ad faciem. Audiat caro carnalibus Ioan. 4. ebria cogitationibus. Spiritus est Deus, & ideo qui adorant Deum, in spiritu & veritate oportet adorare. Si adorare, quantomagis videre? Quis. n. audeat affirmare Dei substantiam corporaliter uideri, cum ea noluerit corporaliter adorari? Sed argute sibi videntur dicere, & quasi interrogando premere: potuit Christus carni suae prestare, ut oculis corporeis videret patrem, an non potuit? Ut si non potuisset responderimus, omnipotentiae Dei nos derogasse proclamemus: Si autem potuisset concesserimus, argumentationem suam ex nostra responsione concludant. Quanto iam tolerabilius desipiunt, qui carnem asserunt conuersum iri in substantiam Dei, & hanc futuram esse quod Deus est, ut sic ea saltem vident Deo faciant idoneam non tanta diuersitate dissimilem. Quam vanitatem credo istos abigere a fide sua fortasse & ab auribus. Et tamen si interrogatione de hoc similiter urgeantur, possit ne Deus hoc, an non efficere possit, vtrumque eius potestati detrahant, si non posse responderint, an hoc futurum fatebuntur, si posse concesserint? Quomodo ergo exierint de hoc laqueo alieno, sic exeant de suo. Deinde cur solis oculis corporeis Christi hoc donum attributum esse contendunt, nisi et ceteris sensibus? Sonus ergo erit Deus, ut possit eius et auribus percipi? Et huiusmodi erit ut sentiri possit eius olfactu? Et liquor aliquis erit ut possit bibi? Et moles erit ut possit tangi? Non inquit. Quid ergo? An illud potest Deus, & hoc non potest? Si non posse dixerint, cur derogant omnipotentiae Dei? Si possent & nolle responderint, cur solis oculis fa-

uent, inuident autem ceteris sensibus corporis Christi? An quousque volunt desipiunt? Quanto nos melius, qui non eorum insipientiae terminos figimus, sed ut desipiant prorsus nolumus? Multa proferri possunt ad istam dementiam refutandam. Sed si aliqua do irruerint auribus tuis haece interim eis lege, & quid respondeant non pigeat te referre, ut potes. Ad hoc. n. fide corda nostra mundantur, quia nobis fidei merces visio Dei promittitur. Quae si per corporis oculos erit, frustra ad eam percipiendam sanctorum animus exercetur. Immo vero tam peruerse sentiens animus non in se exercetur, sed totus in carne est. Vbi. n. tenacius habitabit & fixius, nisi unde se Deum visurum esse praesumit? Quod certe quantum malum sit, intelligentiae potius dimitto tuae, quam longo sermone moliar explicare. In protectione domini semper habitet cor tuum domini eximia & merito praestantissima, atque Christi charitate honoranda filia. Honorabiles tecum nobisque in domino dilectissimos filios tuos debito meritis nostris officio resaluta.

Augustinus Marcellino, respondens quaestione: mox ostendens, quantum suis scriptis tribui vellet, explicans locum taxatum ex libris de libero arbitrio. Deinde tractat varias opiniones de origine animarum. Postremo rejicit quorundam argumentum, qui ideo non credabant Mariam virginem peperisse, quod id nunquam alias factum sit. Epist. VII.

Domino eximio, & merito insigni, multumque charissimo filio Marcellino: Augustinus in domino salutem. Epistolam tuam quam per sanctum fratrem & coepiscopum meum Bonifatium accepi, quasi ut referberem, nec inueni. Recolui tamen te in ea quasi se, quo inuenerint Magi Pharaonis, conuersa in sanguinem tota aqua Aegypti, unde simile aliquid facerent. Quae duobus modis solui quaestio solet: Siue cum marina aqua potuerit offerri, siue (quod est credibilius) quia in ea regione in qua erant filii Israel, istae plagae non fiebant. Hoc. n. quibusdam scripturae illius locis apertissime expressum, admonet etiam ubi non dictum est, quid intelligi debeat. Illae autem litterae tuae, quas praesbyter Urbanus attulit, habent quaestionem mihi propositam ex libris non diuinis, sed meis, quos scripsi de libero arbitrio. In talibus

libus autem quaestionibus non multum laboro, quia etsi defendi sententia mea liquida ratione non potest, mea est, non eius authoris cuius sensum improbare fas non est, etiam cum in eo non intelligo hoc unde sentitur quod improbandum est. Ego proinde fateor, me ex eorum numero esse conari, qui proficendo scribunt, & scribendo proficiunt. Unde si aliquid vel incautius, vel indoctius a me positum est, quod non solum ab alijs qui videre id possunt merito reprehendatur, verum etiam a me ipso, quia & ego saltem postea videre debeo si proficio, nec mirandum est, nec dolendum, sed potius ignoscendum atque gratulandum, non quia erratum est, sed quia improbatum. Nam nimis peruerse seipsum amat, qui & alios vult errare, ut error suus lateat. Quanto. n. melius & utilius, ut ubi ipse errauit, alij non errent, quorum admonitu errore careat. Quod si noluerit, saltem comites erroris non habeat. Si. n. mihi deus quod volo praestiterit, ut omnium librorum meorum quaecumque mihi rectissime displicent, opere aliquo ad hoc ipsum instituto colligam atque demonstrem: tunc videbunt omnes homines quod non sum acceptor personarum mearum. Vos autem qui me multum diligitis, si tale me asseritis aduersus eos, quorum malitia, vel imperitia, vel intelligentia reprehendor, ut me nusquam scriptorum meorum errasse dicatis, frustra laboratis, non bona causam suscepistis, facile in ea me ipso iudice supermini, quoniam non mihi placet, cum a charissimis meis talis esse existimor qualis non sum. Profecto. n. non me, sed pro me alium sub meo nomine diligit, si non quod sum, sed quod non sum, diligit. Nam in quantum me nouerunt, vel de me verum credunt, ego ab eis diligo: in quantum autem mihi tribuunt quod in me non cognoscunt, alium talem, quale me putant, pro me diligit. Romani maximus author Tullius eloquij, nullum unquam verbum inquit quod reuocare vellet emisit. Quae quidem laus quamvis preclarissima videatur, tamen credibilior est de nimio fatuo, quam de sapiente perfecto. Nam & illos, quos vulgo moriones vocant, quanto magis a sensu communi dissonant, magisque absurdi & insulsi sunt, tanto magis nullum verbum emittunt, quod reuocare velint, quia dicti mali vel stulti vel incommodi poenitere, vtrique cordatorum est. Sed si in bonam partem accipiamur, ut quempiam tale fuisse credamus, qui cum sapienter omnia loqueretur, nullum unquam verbum quod

reuocare vellet, emisit: hoc potius de hominibus dei, quam spiritus sancto acti, loquuti sunt, quam de illo, quem sic Cicero laudat, saluberrima pietate credendum est. Ab hac ego excellentia tam longe absum, ut si nullum verbum quod reuocare vellem protulero, fatuo sum quam sapienti similior. Illius quippe scripta summa sunt auctoritate dignissima, qui nullum verbum non quod reuocare vellet, sed quod reuocare deberet emisit. Hoc quisquis nondum est allequutus, secundas habeat partes mode Secunda: stia, quia primas non potuit habere sapienter motia, quia non valuit omnia non poenitenda desistat. diligenter dixisse, poeniteat quae cognouerit dicenda non fuisse. Cum ergo non sicut quidam charissimi mei putant, nulla uel pauca, sed potius plura fortasse quam etiam maledici opinantur verba dixerim, quae mallem reuocare, si possem, non mihi Tulliana illa blanditur sententia, qua dictum est, nullum unquam verbum quod reuocare vellet, emisit: sed angit me plane Horatiana sententia. Nescit vox missa reuerti. Hinc est quod periculosissimarum quaestionum libros, de Genesi. & de Trinitate, diutius teneo quam vultis & fertis, ut si non potuerunt nisi habere aliqua quae merito reprehendantur, saltem pauciora sint quam esse possent, si praecipiti festinatione inconsultius aderentur. Vos. n. ut vestrae indicant litterae (nam hoc mihi etiam sanctus frater & coepiscopus meus scripsit Florentius) ideo ut K adantur urgeatis, quo possint a me dum in hac carne vivo, defendi, cum vel ab inimicis mordentibus, vel etiam ab amicis parum intelligentibus, fortasse in quibusdam coeperint accusari. Quod vtrique propterea dicitis, quia non putatis esse in eis aliquid quod vera possit ratione culpari. Alioquin non me ad eorum additionem, sed ad diligentiorum emendationem potius hortaremini. Ego autem indices veros, & veritate seueros magis inueor, inter quos & me ipsum primitus constituturo volo, ut ad illos ea tantum reprehendenda perueniant, quae a me quamvis sedulo perscrutante minime videri potuerunt. Quae cum ita sint, hoc tamen quod in tertio libro de Libero arbitrio, cum de substantia rationali agerem, sic a me positum est ut dicerem, in corporibus autem inferioribus anima post peccatum ordinata, regit corpus sum, non omnimodo pro arbitrio, sed sicut leges vniuersitatis sinunt: diligenter aduertant, qui putant me aliquid de anima humana velut certum statuisse atque fixisse, quod vel ex parentibus

libus per propaginem veniat, vel in actibus vite superioris atq; celestis peccauerit, ut corruptibilis carni mereretur includi: & videant sic a me verba fuisse perpenſa, vt retento eo quod certū habeo, poſt peccatū primi hominis, natos eſſe atq; naſci ceteros homines in carne peccati, cui ſananda venit in domino ſimilitudo carnis peccati, ita omnia ſonarent, vt nulli præiudicaret opinioni quatuor illarū, quas poſtea digeſſi atq; diſtinxī, non confirmandi aliq, ſed interim quod agebam ſequentiſſima illarū diſcuſione determinans, vt quæcunq; illarū vera eſſet. Deus ſine dubio laudaretur. Siue. n. ex illa vna oēs animæ propagentur, ſiue ſingillatim ſingulis ſiant, ſiue extra creatæ mittantur, ſiue in corpora ſponte mergantur, proculdubio creatura iſta rationalis. i. humanæ animæ natura, in corporibus inferioribus, hoc eſt terrenis, poſt peccatum ordinata, regit corpus ſuum, non omnimodo pro arbitrio interim quod conſtat poſt peccatum primi hominis. Non. n. dictum eſt, poſt peccatum ſuum, aut poſtea q̄ peccauit; ſed dictum eſt, poſt peccatum: vt quodlibet poſtea (ſi fieri poſſet) diſcuſſa ratio declararet, ſiue peccatū eius, ſiue peccatum parētis carnis eius, recte dictū intelligeretur quod dictū eſt: Poſt peccatū in inferioribus corporibus ordinata, regit corpus ſuū, nō omnimodo pro ſuo arbitrio, quia & caro concupiſcit aduerſus ſpiritū, & ingemiſcimus grauati, & corpus quod corrūpitur aggrauat animā. Et quis omnia enarrat carnalis infirmitatis incommoda? q̄ utiq; non erunt, cum corruptibile hoc induerit corruptionē, vt abſorbeat mortale a vita. Tunc itaq; ſpiritale corpus reget omnimodo pro libero arbitrio, nunc vero non omnimodo, ſed ſicut leges vniuerſitatis ſinunt, p̄per quas conſtitutum eſt, vt corpora orta occidant, & aucta ſeneſcant. Nā illius primi hominis anima, ante peccatū etiā ſi nondū ſpiritale corpus ſed animale, tū pro arbitrio regebat. Poſt peccatum aut. i. poſtea q̄ peccatū in illa carne commiſſum eſt, ex qua deinceps propagaretur caro peccati, anima rationalis ſic eſt in inferioribus corporibus ordinata, vt non omnimodo pro arbitrio regat corpus ſuū. Quod ſi nondū acquieſcunt in paruulis, qui nulla adhuc peccata propria commiſerunt, iā tū eſſe carnē peccati, quia & huic ſananda, cū baptizantur, neceſſaria eſt medicina, ſimilitudo illa carnis peccati, nec ſic iſtis verbis noſtri habent quod ſuccen-

ſeant. Conſtat quippe, niſi fallor, eandē carnē eſſe ſi non vitio, ſed natura infirma eſt, tū poſt peccatū coſpiſſe naſci, q̄a neq; ita creatus eſt Adam, neq; aliquē genuit ante peccatū. Quarant ergo alia, quæ recte reprehendant, nō ſolū in alijs ſeſtinantijs aditis, verumetnā in his ipſis libris meis de lib. arbitr. Neq; n. eos inuenturos nego vnde mihi beneficiū conſerant, qm̄ ſi illi (q̄ iā in multorū manus exierunt) corrigi non poſſunt, ego certe qm̄ viuō, adhuc poſſum. Hæc aut verba tam cautē a me poſita, vt nulli de animæ exortu quatuor illarū opinioni rationiue præſcriberem, hi tū reprehendant, qui reprehendendam putant eandem ipſam de re tam obſcura cunctationē meā contra quos me non defendo, quod recte faciā in hac quæſtione cunctari, cum omnino non dubitē & immortalem eſſe animā, non ita vt deus, qui ſolus habet immortalitātē, ſed modo quodā ſui generis, & eam eſſe creaturam nō ſubſtantiā creatoris, & ſiquid aliud de natura eius certiffimum teneo. Sed quia hoc me facere compellit de animæ exortu caliginofiſſimæ quæſtionis obſcuritas, manum potius porrigant conſentienti, & quicquid illud eſt noſſe cupienti, & doceant, ſi poſſunt, vel oſtendāt ſiquid de hac re vel certa ratione didicerūt, vel apertiffimo diuino eloquio crediderunt. Si. n. ratio cōtra diuinarū ſcripturarū authoritatē redditur q̄ liber acuta ſit, fallit veriffimilitudine, nā vera eſſe non pot. Rurſus ſi maniſeſtiſſimæ certaq; rōni velut ſcripturarū ſanctarū obijciatur authoritas, non intelligit qui hoc facit: & non ſcripturarū illarū ſenſum ad quē penetrare non potuit, ſed ſuū potius obijcit veritati, nec quod in eis ſed qd̄ in ſeipſo velut pro eis inuenit, opponit. Exempli gratia. Diligenter attende quod dicam. Scriptū eſt prope finē libri qui vocatur Eccleſiaſtes, cum de ſolutione hominis, quæ ſit per mortē iſtā, qua dirimitur anima a corpore, ſcriptura loqueretur: Et conuertatur puluis in terram ſicut fuit, & ſpiritus reuertatur ad Deū qui dedit eum. Sentētia huius authoritatis proculdubio certa eſt, nec quēq; deſcipit falſitate, ſed ſi quipiā voluerit eam ſic interpretari vt inde animarū propaginem, quod ex illa vna quā Deus primo homini dedit oēs ceteræ veniant, conetur aſtruere, videtur illi ſuſfragari quod ibi de carne dictū eſt pulueris nomine. Nā utiq; puluis & ſpiritus nihil aliud hoc loco, q̄ caro & anima intelligitur: vt eo modo aſſer-

met animam reuerti ad deum, quod ſit de traduce illius animæ quam primo homini dedit Deus, quemadmodum conuertitur caro in terram, cum ſit etiam ipſa de traduce illius carnis, quæ in primo homine de terra facta eſt: ac ſi contendat: ex hoc quod de carne notiffimum eſt, debere nos credere illud quod de anima occultū eſt. De traduce quippe carnis non ambigitur, ſed de animæ ambigitur. Vtrunq; aut ita poſitum eſt in hoc teſtimonio, velut ſingula ſingulis parili ratione reddantur: ſi conuertatur in terrā ſicut fuit. Inde. n. ſumpta eſt quādo factus eſt primus homo. Et ſpiritus reuertatur ad Deum qui dedit eum, quando inſuſſauit in faciem hoīs, quem ſinerat ſtatum uitæ, & factus eſt homo in aīam viuam, ut deinceps ex utraq; re vtriuſq; rei propago decurreret. Verū tamen ſi illud eſt verū, quod aīas non ex illa vna propagatas, ſed alibi creatas ſingulis ſingulas Deus dat, etiam huic ſnā congruit, quod dictum eſt: ſpiritus reuertatur ad Deum, qui dedit eum. Solæ ergo reliquæ duæ opinionēs videntur excludi: quia ſi fierent in ſingulis hoīb; aīa propria cum creantur, non putaretur dici debuiffe: ſpiritus reuertatur ad Deū qui dedit eum, ſed ad Deū qui fecit eum. Dedit. n. veluti ſic ſonat, quaſi iā extra fuerat, quod dari poſſet. Deinde quod dictum eſt, Reuertatur ad Deū, vt gēt verbo & premunt dicentes, Quomodo reuertetur vbi nunq̄ antea fuerat? Potius. n. dici debuiffe aſſerunt, & ad Deum vel pergat, vel vadat ad Deum, quāni reuertatur ad Deū, ſi nunquā illie antea ſpiritus iſte fuiſſe credendus eſt. Item quō animæ ſpōte labantur in corpus, cum ſcriptum ſit. Dedit eum, non tam in promptu eſt explicare. Ac per hoc (vt dixi) duæ iſtæ opinionēs ſub verbis huius teſtimonijs laborant. Vna quā putatur ſingula quæq; animæ in ſingulis ſuis corporibus fieri ſingula: alia quā putantur in corpora ſponte demergi. Duabus autem illis ſiue de traduce illius vniū veniant, ſiue antea iā creatæ & apud deum conſtitutæ, ſingulis corporib; dētur, ſine labore verba iſta coaptantur. Et tamen ſi aſſeriores eius ſentētiæ, quæ creduntur animæ in ſuis ſingulis corporibus fieri, aſſerunt, ita eſſe dictū de ſpiritu, qui pro anima poſitus eſt, deus dedit eū, quemadmodum recte dicitur deſiſſe nobis oculos, vel aures, vel manus, vel quodlibet aliud, quæ membra vtiq; non extra iam ſecerat & alicubi reposita habebat, quæ cum

opus eſſet, daret, hoc eſt, adderet & adiungeret: ſed illic ea fecit in corpore cui deſiſſe illa dicitur quid ei reſpondeatur non video, niſi forte alia vel alia teſtimonia proferantur, vel certa ratio vnde iſta opinio reſellatur. Item quæ illi qui putāt animas in corpora ſponte deſluere, ſic accipiunt diſtū: deus dedit eum, quo modo dictum eſt: tradidit illos deus in concupiſcentiā cordis eorum. Proinde vñū verbum relinquitur, quod dictū eſt: Reuertatur ad deum, pro p̄ſo accipi poſſit reuerti vbi ante non fuit, ſi aīa in ſuis quaq; corporibus ſunt, quo ſolo verbo vna illarū quatuor anguſtatur opinio. Sed neq; p̄ hoc vñū verbū temere exiſtimo illā ſententiā eſſe reſutandam, ne forte poſſit oſtendi alia quo genere locutionis, quo ſancta ſcriptura vti ſolet, hoc quoq; recte dici potuiſſe, vt reuerti intelligatur ad deum ſpiritus creatus, tanquam ad authorem a quo creatus eſt, nō tanquam ad eum apud quem primitus fuit. Hæc ideo ſcripſi, vt quiſq; illarū quatuor de anima ſententiā aliquam voluerit aſtruere atq; defendere, talia proferat vel de ſcripturis in authoritatē eccleſiaſticā receptis, quæ non poſſint aliter accipi, ſicuti eſt, quod deus hominem fecit: vel rationem tam certam vt contradicō aut nulla exiſtat, aut inſanę ſimilis merito iudicetur: velut ſi quiſquam dicat, nec veritatem cognoscere, nec falli quenquam poſſe niſi viuētem. Neq; enim vt videamus, q̄ ſit hoc verū, ſcripturarum authoritas neceſſaria eſt, ac non ſenſus ipſe communis ita verū eſſe perſpicua ratione proclamat, vt quiſq; contradixerit, dementiſſimus habeatur. Hoc ſi in iſta obſcuriſſima quæſtione, quæ de anima eſt, præſtare aliquis poteſt, adiunget imperitiā meā. Quod ſi non poteſt, non culpet cūctationem meā. De virginitate autem ſanctæ Mariæ, ſi hoc quod ſcripſi non perſuadet fieri potuiſſe, neganda ſunt omnia, quæ mirabiliter in corporibus acciderunt. Quod ſi propterea non creditur, quia ſemel factum eſt, quare ab amico quem hoc adhuc mouet, vtrum nihil inueniatur in literis ſecularibus, quod & ſemel factum ſit, & tamen creditum non fabuloſa vanitate, ſed ſicut exiſtunt hitoria fide, quare obſcuro te. Si enim tale aliquid in illis literis inueniri negauerit, admonendus eſt: ſi autem falſus fuerit, ſoluta quæſtio eſt.

Augustinus Hieronymo: de noua post. lxx. veteris testamēti versione, deq; Petro reprehēso à Paulo Gala. 2. ventilans quæstionem de mendacio officioso. Hæc epistola non est reddita Hiero. q̄ is cui tradita fuerat, mutato consilio non est profectus, eam scripserat adhuc Presbyter. Epistola.

VIII.

Domino dilectissimo & cultu syncerissimo charitatis obsequendo, atq; amplectendo fratri & cōpsbytero Hieronymo, Augustinus. Nunq̄ aq; quisq̄ tā facile cui libet innotuit, q̄ mihi tuorū in dño studiorū geta laticia, & vere exercitatio liberalis. Quāquā ego percipiam omnino te nosse, tū exigūū quiddā tui munus habeo, præsentia videlicet & corporis, quā ipsam ēt postea q̄ te beatissimus nunc episcopus, tunc vero iam episcopatu dignus, frater Alypius vidit, remeansq; à me visus est, negare non possum magna ex parte mihi esse relatū eius impresam, & ante reditum, cum te ille ibi videbat, ego videbam sed oculis eius. Non enim animo me atq; illum, sed corpore duos, qui noverit, dixerit, concordia duntaxat & familiaritate fidissima, non meritis quibus ille ante cellit. Quia ergo me primitus cōione spiritus, quo in vñū nitimur, deinde illius ex ore iā diligis, nequaquam impudenter quasi aliquis ignotus cōmendo germanitati tuæ fratrem profuturum, quem nostris conatibus adiutorio tuo vere profuturum speramus, nisi forte quod talis est vt ipse tibi per eum fiam commendatior, q̄ ille per me. Hactenus fortasse scribere debuerim, si esse vellem epistolarum solēnium more contentus: Sed scatet animus in loquelas cōmunicandas tecū de studijs nostris quæ habemus in Christo Iesu dño nostro, qui nobis multas vtilitates & vaticina quædā demonstrati a se itineris etiā per tuā charitatem non mediocriter ministrare dignatur. Petimus ergo & nobiscū petit omnis Aphricanarum ecclesiarum studiosa societas, vt interpretandis eorū libris, qui Græce scripturas nostras q̄ optime tractauerunt, curam atq; operam impendere non graueris. Potes. n. efficere, vt nos quoq; habeamus tales illos viros, & vnum potissimum, quem tu libentius in tuis literis sonas. De vertendis atq; in Latinam linguam sanctis literis canonicis, laborare te nollem, nisi eo modo quo Iob interpretatus es, vt signis adhibitis quid inter hanc tuam & se-

ptuaginta, quorū est grauiissima autoritas, interpretationē distet, appareat. Satis autem nequeo mirari, si aliquid adhuc in Hebraeis exemplaribus inuenitur, quod tot interpretes illius linguæ peritissimos fugerit. Omitto enim septuaginta, de quorum vel consilij vel spiritus maiore concordia quasi vnus homo esset non audeo in aliquā partem certam ferre sententiam, nisi quod eis præminentem autoritatem in hoc munere sine controuersia tribuendam existimo. Illi me plus mouent, qui cū posteriores interpretarentur, & verborū locutionumq; Hebraearum viam atq; regulas mordicus vt fertur, tenerent, non solum inter se non consenserunt, sed et reliquerūt multa, quæ tanto post eruenda & prodenda remanerent. Et aut obscura sunt aut manifesta. Si enim obscura sunt, te quoq; in eis falli potuisse, non immerito creditur. Si autem manifesta: superfluum est te voluisse explanare, quod illos latere non potuit. Huius igitur rei pro tua charitate expositis causis, certum me facias obsecrauerim. Legi etiam quædam scripta, quæ tua dicerentur in epistolas Apostoli Pauli, quarum vnā ad Galatas cū enodare velles, venit in manus locus ille quo Apostolus Petrus a perniciofa simulatione reuocatur. Ibi patrocinium mendacij susceptū esse vel abs te tali viro, vel quopiam si alius illa scripsit, fateor, non mediocriter doleo, donec refellatur, si forte refelli possunt ea q̄ me mouent. Mihi enim videtur exitiosissime credi aliud quod in libris sanctis esse mendacium, id est, homines per quos nobis illa scriptura ministrata est atq; conscripta, aliquid in libris suis fuisse mēitos. Alia quippe quæstio est, sit ne aliquando mentiri viri boni. Et alia quæstio est, vtrum scriptorē sanctarum scripturarum mentiri oportuerit: Immo vero non alia, sed nulla quæstio est. Admissio. n. semel in tantum autoritatis fastigiū officio so aliquo mendacio, nulla illorum librorum particula remanebit, quæ non vtrūq; videbitur, vel ad mores difficilis, vel ad fidem incredibilis, eadem perniciosissima regula ad mentientis authoris consilium, officiumq; referatur. Si. n. mentiebatur Apostolus Paulus, cum Apostolorum Petrum obiurgās diceret: Si tu cū sis Iudæus, gentiliter & non Iudaice viuīs, quemadmodum gentes cogis Iudaizare & recte illi videbatur Petrus fecisse, quē nō recte fecisse, & dixit & scripsit, vt quasi animos tumultuantium deliniret: quid responde-

18. De ciuit. Dei. ca. 42.

Prouer. 12. Dilēma.

K

Perniciofa simulatio.

Gala. 2.

respondebimus, cum exirexerint peruersi homines, prohibentes nuptias, quos futuros ipse prænunciavit, & dixerint totū illud qd idē Apostolus de matrimoniorum iure firmando locutus est, propter homines, qui dilectione coniugū tumultuari poterant, fuisse mentitum. Non quod hoc senserit, sed vt illorum placaretur aduersitas? Nō opus est multa commemorare. Possunt. n. videri et de laudibus Dei esse officiosa mendacia, vt apud homines pigriores dilectio eius ardescat, atq; ita nusquā certa erit in libris sanctis castæ veritatis autoritas. Nonne attendimus eundem Apostolum, cum ingenti cura commendandæ veritatis dicere: Si autem Christus non resurrexit, inanis est prædicatio nostra, inanis est & fides nostra. Inuenimur autē & falsi testes Dei, quia testimoniū diximus aduersus Deū, quod suscitauit Christum quem non suscitauit? Si quis huic diceret, quid in hoc mendacio perhorrescis, cū id dixeris, quod etiam si falsum sit, ad laudē Dei maxime pertinet: Nonne huius detestatus insaniam, quibus posset verbis & significationibus in lucem penetrabilia sui cordis aperiret, clamans non minore aut fortasse etiam maiore scelere, in Deo laudari falsitatem, quā vituperari veritatem? Agendum est igitur, vt ad cognitionem diuinarū scripturarum talis homo accedat, qui de sanctis libris, tam sancte & veraciter existimet, vt nolit aliqua eorum parte delectari per officiosa mendacia, potiusq; id quod nō intelligit transeat, quā cor suum præferat illi veritati. Profecto enim cum hoc dicit, credi sibi expetit, & id agit vt diuinarum scripturarū autoritatibus non credamus. Et ego quidem qualibuscunq; viribus quas dñs suggerit, omnia illa testimonia quæ adhibita sunt astruendæ vtilitati mendacij, aliter oportere intelligi ostenderem, vt vbiq; eorum firma veritas doceretur. Quā. n. testimonia mendacia esse non debent, tā nō debent fauere mendacio. Sed hoc intelligētiæ relinquo tuæ. Admota. n. lectio diligētiore consideratione, multo id fortasse facilius videbis quā ego. Ad hanc atq; considerationem coget te pietas, qua cognoscis fluctuare autoritatem scripturarum diuinarum, vt in eis quod vult quisque credat, quod non vult non credat, si semel fuerit persuasum aliqua illos viros, per quos nobis hæc ministrata sunt, in scripturis suis officio se potuisse mentiri: nisi forte regulas quas-

dam daturus es, quibus nouerimus vbi oporteat mentiri, vbi non oporteat. Quod si fieri potest, nullo modo mendacibus dubijsq; rationibus id explices quæso, nec me onerosum, aut impudentem iudices, per humanitatem veracissimam domini nostri. Nam vt non dicam nulla, certē non magna culpa meus error veritati fauet, si rectē in te potest veritas fauere mendacio. Multa alia cū sincerissimo corde tuo loqui cuperem, & de Christiano studio conferre, sed huic desiderio meo nulla epistola fatis est. Vberius idipsum possum per fratrem, quem miscendum & alendum dulcibus atque vtilibus sermocationibus tuis misisse me gaudeo. Et tamē quantum vellem, nec ipse (quod pace eius dixerim) forsitan capit, quanquam nihilo me illi prætulerim. Ego enim me fateor tui capaciorem, sed ipsum video fieri pleniorē, quo me sine dubitatione antecellit: & posteaquam redierit (quod domino adiuuante prosperatum iri spero) cū eius pectoris abs te cumulatū, particeps fuero, non est impleturus quod in me adhuc vacuum erit atq; audum sensorum tuorum. Ita fiet vt & ego et tunc egentior sim, ille copiosior. Sanē idem frater, aliqua scripta nostra fert secum, quibus legendis si dignationē adhibueris, et sinceram atq; fraternā feruitatē adhibeas quæ Ps. 140. so. Non. n. aliter intelligo quod scriptū est: Emendabit me iustus in misericordia, & arguet me, oleum autem peccatoris non impinguet caput meum: nisi quia magis amat obiurgator sanans, quā adulator vngens caput. Ego autem difficillimē bonus iudex lego quod scripserim, sed aut timidior recto, aut cupidior. Video etiam interdum vitia mea, sed hæc malo audire a melioribus, nec cum me rectē fortasse reprehendero, rursus mihi blandiar, & meticulosam potius mihi videar in me q̄ iustam tulisse sententiam.

Augustinus Hieronymo. De titulo libri De scriptoribus ecclesiasticis. Deinde de Petro reprehēso, de quo supra hortatur illum, vt prodar Origenis & singulorum hæreticorum errata. Epistola IX.

Domino dilectissimo, & cultu sincerissimo charitatis obseruando, atq; amplectendo, fratri & cōpsbytero Hieronymo, Augustinus. Habeo gratiam q̄ pro subscripta salutatione, plenam mihi epistolam reddidisti, sed breuiorem multo, quā

ex te vellem sumere tali viro à quo tēpora
quantalibet occupet, nullus sermo prolixus
est. Quamquam itaq; nos negociorum alie-
norū, eorūq; secularium curis circumstemur
ingentibus, tamen epistolae tuae breuitati fa-
cile non ignoscerem, nisi cogitarem quā
paucioribus verbis meis redderetur. Quare
aggredere quāso istam nobiscum literariam
colloquutionem, ne multum ad nos disun-
gendos liceat absentiae corporali, quāq; si-
mus in domino spiritus unitate coniuncti,
etiam si ab stylo quiescamus & taceamus. Et
libri quidē quos de horreo dominico elabo-
rasti, penē totum te nobis exhibent. Si enim
D propterea te non nouimus quia faciem tui
corporis non vidimus, hoc modo nec ipse te
nostri. Nam tu quoq; non vides eam. Si autē
tibi non ob aliud notus es, nisi quia nostri ani-
mum tuū, & nos eum nō mediocriter noui-
mus in literis tuis, in quibus benedicimus do-
mino, q; tibi & nobis, omnibusq; fratribus
qui tua legūt, te talē dedit. Liber quidē tuus
inter cetera non diu est vt venit in manus
nostras, quā sit eius inscriptio, nescimus ad-
huc. Non enim hoc codex ipse, vt allolet, in
liminari pagina praeindebat. Epitaphiū ta-
men appellari dicebat frater, apud quem in-
uentus est. Quod ei nomen tibi placuisse vt
inderetur, crederemus, si eorum tantum ho-
minū vel vitas vel scripta ibi legissemus, qui
iam defuncti essent. Cū vero multorū & eo
tempore quo scribebatur, & nunc vq; viuē-
tium ibi commemorantur opuscula, mira-
mur cur hunc ei titulum vel imposueris, vel
imposuisse credaris. Sanē vtiliter à te cōscri-
ptū eundē librū satis approbamus. In expo-
sitionem quoq; epistolae Pauli Apostoli ad
Galatas, inuenimus aliquid quod nos mul-
tū moueat. Si enim ad scripturas sanctas ad-
missa fuerint, velut officiosa mendacia, quid
E in eis remanebit auctoritatis? Quē tandē de
scripturis illis snia proferetur, cuius pōdere
contentiosae falsitatis obteratur improbitas?
Statim. n. vt protuleris, si aliter sapit q; cōtra
nititur, dicit illud quod prolatum erit, hone-
sto aliquo officio scriptorem fuisse mentitū.

Gala. 1. Vbi. n. hoc non poterit, si potuit in ea narra-
tione, quā exorsus Apostolus ait: Quē autē
scribo vobis, ecce coram deo quia non men-
tior credi, affirmariq; mentitus, eo loco vbi
dixit de Petro & Barnaba: Cū viderē quia
non recte ingre diuntur ad veritatem Euan-
gelij? Si enim rectē illi ingrediebantur, iste
mentitus est: si autē ibi mentitus est, vbi verū

dixit? An ibi verū dixisse videbitur, vbi hoc
dixerit, quod lector sapit? Cum verō contra
sensum lectoris aliquid occurrerit, officioso
mendacio deputabitur? Non. n. deesse potue-
runt causae, cur existimetur non solum po-
tuisse, verum etiam debuisse mentiri, si huic
regulae conceditur locus. Non opus est hanc
cām multis verbis agere p̄sertim apud te, cui
sapienter prouidenti dictum sat est. Nequa-
quam verō mihi arrogauerim, vt ingenium
tuum diuino dono aureum, meis obolis dita-
re contēdam, nec quisquā te magis idoneus,
qui opus illud emendet. Neq; n. à me docē-
dus es quō intelligatur quod idem dicit: Fa-
ctus sum Iudaeis tanquā Iudaeus, vt Iudaeos
lucrifacerē, &c. quā ibi dicuntur compas-
sione misericordiae, non simulatione fallaciae.
Fit enim tanquam aegrotus, qui ministrat
aegrotis: non cū se febres h̄re mentitur, sed cū
animo condolentis cogitat quemadmodum
sibi ministrari vellet, si ipse aegrotaret, & sic
ipse alijs aegrotantibus ministrando compa-
titur. Nam vtq; Iudaeus erat, Christianus
autem factus, non Iudaeorū sacramenta reli-
querat, quā conuenienter ille populus & le-
gitimo tpe quo oportebat, acceperat. Ideo-
que susceperat ea celebranda, cum iam Chri-
sti esset Apostolus, vt doceret non esse perni-
ciosa ijs qui ea vellent, sicut à parētibus per
legem acceperant, custodire, etiam cum
Christo credidissent: non tñ in eis iam con-
stituerent sp̄s salutis, qm̄ per dominū Iesum
salus ipsa, quā illis sacramentis significaba-
tur, aduenerat. Ideoq; gentibus q; insuetos à
fidei reuocarent onere graui & non necessa-
rio, nullo modo imponenda esse censebat. Gala. 2.
Quapropter non ideo Petrum emendauit,
q; paternas traditiones obseruaret, quod si
facere vellet, nec mendaciter, nec incongruē
G faceret: quāuis enim iam superflua, tamen
solita non nocerent. Sed quoniam gentes co-
quā fecit Iudaizare, qd' nullo modo posset, nisi
Petrus, ea sic ageret, tanquam adhuc et post domini
aduentum necessaria saluti forent, quod ve-
hementer p̄ Apostolatum Pauli veritas dis-
suasit. Nec Apostolus Petrus hoc ignoraba-
bat, sed id faciebat, timens eos q; ex circūci-
sione erāt. Itaq; & ipse verē correctus est.
Et Paulus vera narrauit, ne sancta scriptura
quē ad fidē posteris adita est, admissa aucto-
ritate mendacij, tota dubia nūter & fluctuet.
Non. n. potest aut ēportet literis explicari,
quanta & quam inexplicabilia mala conse-
quantur, si hoc concesserimus. Posset autem
oppo-

opportune minusq; periculose demonstrari,
si corā inter nos colloqueremur. Hoc ergo
Re. 10. Iudaeorum Paulus dimiserat quod malū ha-
bebant, & in primis illud quod ignorantes
Dei iustitiam, & sūā iustitiam volentes con-
stituere, iustitiae Dei non sunt subiecti. De-
inde quod post passionem & resurrectionē
Christi, dato ac manifestato sacramento gra-
tiē secūdum ordinem Melchisedech, adhuc
putabant sacramenta vetera, non ex consue-
tudine solennitatis, sed ex necessitate salutis
esse celebranda. Quā tñ si nūq; fuissent ne-
cessaria, infructuose atq; inuiter pro eis Ma-
chabaei martyres fierent. Postremo illud
quod praedicatores gratiae Christianos, Iu-
daeī tanq; hostes legis persequebantur. Hos
itaq; atq; huiusmodi errores & vitia dicit se
damnare, & vt stereora arbitratum vt Chri-
stum lucrifaceret, non obseruationes legis si-
more patrio celebraretur, sicut & ab ipso ce-
lebratē sunt sine vlla salutis necessitate, sicut
Iudaei celebrandas putabant, aut fallaci si-
mulatione, quod in Petro reprehenderat.
Fallax si-
mulatio. Nā si propterea illa sacramenta celebravit,
quia simulauit se Iudaeum, vt illos lucrifaceret:
cur non ē sacrificauit cū gentibus, quia
& ijs qui sine lege erāt tanq; sine lege factus
est, vt eos quoq; lucrifaceret, nisi quia & il-
lud fecit, vt natura Iudaeus, & hoc totum di-
xit, nō vt fallaciter se fingeret esse quod non
erat, sed vt misericorditer eis ita subuenien-
dum esse sentiret, ac si ipse in eodē errore la-
boraret, non. s. mentientis altu, sed cōpatien-
tis affectu. Sicut eo ipso loco generaliter in-
tulit: Factus sum infirmis infirmus, vt infir-
i. Co. 9. mos lucrifacerem, vt sequens conclusio: Om-
nibus omnia factus sum, vt oēs lucrifacerē,
ad haec referenda intelligatur, vt cuiusq; in-
firmitatem tanq; in seipso miseratus appa-
reat. Non. n. & cum diceret: Quis infirma-
tur, & ego non infirmior? infirmitatem alte-
rius simulasse se potius q; condoluisse vole-
bat intelligi. Quare arripe obsecro te inge-
nuā & verē Christianā cum charitate seue-
ritatē, ad illud opus corrigendū atq; emen-
dandū, & *παλινομιαν*, vt dicitur, eane. Inco-
parabiliter. n. palehrior est veritas Christia-
norum, q; Helena Graecorum. Pro ista. n.
Helena
cā belli. fortius nostri martyres aduersus hanc Sodo-
mam, q; pro illa illi heroes aduersus Troiā
dimicauerunt. Neq; hoc ideo dico, vt oca-
los cordis recipias, quos ablit vt amiseris,
sed vt adueras, quos cum habeas sanos &
vigiles, nescio qua dissimulatione auertisti,

vt non intenderes, quā cōsequantur aduer-
sa, si semel creditum fuerit, posse honestē at-
que pie accipi, scriptorem diuinorū librorū
in aliqua sui operis parte mentiri. Scripserā
hinc iam aliquando ad te epistolā, quā non
perlata est, quia nec perrexit cui perferendā
tradideram. Ex qua mihi illud suggestū est,
cum istam dictarem, quod in hac quoq; pra-
K termittere non debui, ut si alia est sententia
tua, eademq; est melior, timori meo libetē
ignoscas. Si. n. aliter sentis, verumq; tu sen-
tis. (Nā nisi verū sit, melius esse non pōt)
vt non dicā nulla, certē non magna culpa;
meus error veritati fauet, si rectē in quoquā
veritas potest fauere mendacio. De Orige-
ne at quod rescribere dignatus es, iam scie-
bam, non tantum in Ecclesiasticis literis, sed
in omnibus recta & vera quā inuenerimus
approbare atq; laudare, falsa verō & praua
improbare atq; reprehendere. Sed illud de
prudētia doctrinaq; tua desiderabam, &
adhuc desidero, vt nota nobis facias ea ipsa
eius errata, quibus à fide veritatis ille vir tā-
tus recessisse conuincitur. In libro etiā quo
eunctos, quorū meminisse potuisti, scripto-
res ecclesiasticos, & eorū scripta cōmemora-
sti, commodius (vt arbitror) fieret, si nomi-
natis eis, quos haereticos esse nosti, (qñ ne
ipsos quidē praetermittere volueris) subian-
geres et in quibus cauendi essent, qñ nōnul-
los etiam praeterieris, quod scire cupere quo
consilio factum sit. Aut si illud volumē for-
tē onerare noluisse, vt cōmemoratis haereti-
cis, non adderes in quibus eos catholica
L damnauit auctoritas. Petro ne graue sit litera-
rio labori tuo, quo non mediocriter per do-
mini Dei nostri gratiam in Latina lingua
sanctorum studia, & accendisti & adiunxisti,
id quod tibi per humilitatem meam frater-
na charitas indicit, vt si occupationes tuae
sinunt, omnium haereticorum peruersa do-
gmata, qui rectitudinem fidei Christianae,
vsque ad hoc tempus, vel imprudētia, vel
peruicacia, deprauare conati sunt, vno libel-
lo breuiter digesta, adas in notitiam eorum,
quibus aut non vacat, propter alia nego-
ia, aut non valent, propter alienam linguam, tā
multa legere atq; cognoscere. Diu te roga-
rem, nisi hoc soleret esse indicium minus p-
fumentis de charitate. Hunc interea fratrē
nostrum Paulum in Christo, multum com-
mendo benignitati tuae, cuius in nostris re-
gionibus exultationi bonum coram Deo
testimonium perhibemus.

Augustinus Hieronymo, dehortas à libris testamenti veteris ex Hebræo vertendis, & exhortans vt Septuaginta versionem mire deprauatam ac variantem reddat suæ veritati. Nouum testamentum ab eo castigatum probat. Epistola. X.

Domino venerabili & desiderabili sancto fratri, & cōpresbytero Hieronymo, Augustinus in domino salutem. Ex quo cōpi ad describere, aut tua scripta desiderare, nunquam mihi melior occurrit occasio, quam vt per Dei seruum ac ministrum fidelissimū mihiq; charissimū, mea tibi afferretur epistola, qualis est filius noster Cyprianus diaconus. Per hunc certē ita spero literas tuas, vt certius in hoc rerum genere quicquā sperare non possim. Nam nec studium in petēdis rescriptis memorato filio nostro deerit, nec gratia in promerendis, nec diligentia in custodiendis, nec alacritas in perferendis, nec fides in reddēdis: tū si aliquo modo merear, adiuuet dominus, & asit cordi tuo & desiderio meo, vt fraternam voluntatem nulla maior volūtas impediāt. Quia ergo duas iā epistolas mihi, nullam autem tuam postea recepi, easdem ipsas rursus mittere volui, credens eas nō peruenisse. Quæ etsi perueniunt, ac fortasse tuæ potius ad me peruenire minimē potuerunt, ea ipsa scripta, quæ iam misisti, iterum mitte, si fortē reseruata sunt. Sin minus, rursus dicta quid legā, dum tamē his respondere ne graueris, quod iam diu est, vt expecto. Primas etiā, quas ad te adhuc presbyter literas præparaueram, mittēdas p quendam fratrem nostrū profuturū, q postea collega nobis factus iam ex hac vita migravit, nec eas tunc ipse perferre potuit, quia cōtinuo dum proficisci disponit, episcopatus sarcina detentus, ac deinde in breui defunctus est, etiā nūc mittere volui: vt scias in tua colloquia q olim inardefcam, & quam vim patiar, q à me tam longē absunt sensus corporis tui, p quos adire possit ad animum tuum, animus meus, mi frater dulcissimē, & in dñi membris honorāde. In hac aut epistola, hoc addo, quod postea didicimus, Iob ex Hebræo à te interpretatum, cum iam quandam haberemus interpretationem tuam eiusdem prophetæ ex Græco eloquio versam in Latinum, vbi tamen asteriscis notasti quæ in Hebræo sunt, & in Græco desunt, obeliscis autem quæ in Græco inueniuntur, & in Hebræo non sunt, tam mi-

rabili diligentia, vt quibusdam in locis aduerba singula, stellas significantes videamus eadem verba esse in Hebræo, in Græco autem non esse. Porro in hac posteriore interpretatione, quæ versa est ex Hebræo, non eadem verborum fides occurrit, nec parum turbat cogitantem, vel cur in illa prima tanta diligentia figantur asterisci, vt minimas etiam particulas orationis indicent deesse codicibus Græcis, quæ sunt in Hebræis: vel cur in hac alteram quæ ex Hebræis est, negligentia hoc curratum sit, vt non eadem particulae locis suis inuenirentur. Aliquid inde, exempli gratia, volui ponere. Sed mihi ad horam codex defuit, qui ex Hebræo est. Veruntamen quia præuolas ingenio non solum quid dixerim, verum etiā quid dicere voluerim, satis, vt opinor, intelligis, vt causa reddita, quod mouet edisseras. Ego sanē te mallem Græcas potius canonicas nobis interpretari scripturas, quæras, quæ lxx. interpretum autoritate perhibentur. Perdurum erit enim si tua interpretatio per multas ecclesias frequentius cōperit lectitari, quod à Græcis ecclesijs Latinæ ecclesiæ dissonabunt: maximē quia facile contradictor conuincitur Græco prolo libro. i. lingue notissimæ. Quisquis aut in eo quod ex Hebræo trāslatum est, aliquo insolito permotus fuerit, & falsi cōmēnti tēderit, vix aut vnquam ad Hebræa testimonia peruenitur, quibus defendatur obiectū. Quod si etiam peruentum fuerit, tot Latinas & Græcas auctoritates damnari quis ferat? Huc accedit, q etiam consulti Hebræi, possunt aliud rōdere, vt tu solus necessarius videaris, qui etiā ipsos possit cōvincere: sed tamen qui iudicat, mirum si potueris inuenire. Nam quidam frater noster episcopus, cū lectitare instituisset in ecclesia, cui præest, interpretationē tuā, mouit quiddā longē aliter abs te positum apud Ionam prophetam, quam erat omnium sensibus ibi memoriāq; inueteratū, & tot ætatū successionibus decantatum. Factus est tantus tumultus in plebe, maximē Græcis argumentibus & inflāmantibus calūniā falsitatis, vt cogere ēps (ea quippe ciuitas erat) Iudeorum testimonium flagitare. Vtrum aut illi imperitia an malicia, hoc esse in Hebræis codicibus responderunt, quod & Græci & Latini habebunt atq; dicebant. Quid plura? Coactus est hō velut mendositate corrigere volens post magnum periculum non remanere

nere sine plebe. Vnde etiam nobis videtur, aliquando te quoq; in nonnullis falli potuisse. Et vide hoc quale sit in eis literis, quæ nō possunt collatis vſitatarum linguarum testimonijs emendari. Proinde non paruas Deo gratias agimus de opere tuo, q Euangelium ex Græco interpretatus es, quia penē in omnibus nulla offensus est, cum scripturā Græcam contulerimus. Vnde si quispiam veteri falsitati contentiosus fuerit, prolatis collatisq; codicibus, vel docetur facillimē, vel refellitur. Etsi quædam rarissima merito mouent, quis tam durus est, qui labori tam vtili, non facillē ignoscat, cui vicē laudis referre non sufficit? Quid tibi autem videatur, cur in multis aliter se habeat Hebræorum codicum autoritas, aliter Græcorum quæ dicitur. lxx. vellem dignareris aperire. Neq; enim paruum pondus habet illa, quæ sic meruit diffamari, & qua vſos Apostolos nō solum res ipsa indicat, sed etiam te attestatum esse memini. Ac per hoc plurimum profueris, si eam Græcam scripturam, quam lxx. operati sunt, Latinæ veritati reddideris, quæ in diuersis codicibus ita varia est, vt tolerari vix possit: & ita suspecta ne in Græco aliud inueniatur, vt inde aliquid proferri aut probari dubitetur. Breuem putabam futurā hanc epistolam, sed nescio quomodo ita mihi dulce factum est in ea progredi, ac si tecū loquerer. Sed obsecro te per dominū, ne te pigeat ad omnia respondere, & præstare mihi, quantum potueris, præsentiam tuam.

Hieronymus Augustino respondens ad officiosi mendacij calūniam, deq; translatione veteris testamenti, ac de hederæ vocabulo apud Ionam. Epistola. XI.

Domino verē sancto & beatissimo Pape Augustino, Hieronymus in domino salutem. Tres simul epistolas, immo libellos breues, per diaconum Cyprianum tuæ dignationis accepi, diuersas (vt tu nominas) quæstiones, vt ego sentio, reprehensiones opusculorum meorum continentes. Ad quas si respondere voluero, libri magnitudine opus erit. Tamen conabor quantum facere possum, modum non egredi longioris epistolæ, & festinanti fratri moram non facere, qui ante triduum quā profecturus erat, à me epistolas flagitauit, vt penē in procinctu, hæc qualiacunq; sunt, effutire compellerer, & tumultuario respondere sermone, non ma-

turitate scribentis, sed distantis temeritate, q plerunq; nō in doctrinā, sed in casum vertit, vt fortissimos quosq; milites, subita bella cōturbant, & antē cogūtur fugere, q possint arma corripere. Cæterum nostra armatura Christus est, & Apostoli Pauli institutio, q scribit ad Ephesios: Assumite arma Dei, vt Alienius possitis resistere in die malo. Et rursus: Stante exordiu. te succincti lūbos vestros in veritate, & induti lorica m iustitiæ, & calciati pedes in preparationē Euangelij pacis, super omnia accipietes scūtū fidei, in quo possitis vniuersa tela maligni ignita extinguere, & galeā salutis accipite, & gladiū spiritus, quod est verbum Dei. His quondam telis, rex David armatus i. Regu. pcedebat ad præliū, & quinq; lapides de tor 17. rente accipiens leuigatos, nihil asperitatis & sordium inter huius seculi turbines in sensibus suis esse monstrabat, bibens de torrente in via, & idcirco exaltatus caput superbissimū Goliā, suo potissimū mucrone trūcauit, Ps. 109. peutens in frōte blasphemū, & in ea parte corporis vulnerans, in qua & psumptor sacerdotij Ozias lepra pcutit, & sanctus gloriatur in dño, dicens. Signatū est super nos lumē vultus tui domine. Dicamus igitur & nos: Paratū cor meū Deus, paratū cor meū, cantabo & psallā in gloria mea. Exurge psalterium & cithara, exurgam diluculo: vt in nobis possit impleri, Aperi os tuum, & ego G adimplebo illud. Et dñs dabit verbum euangelizatibus virtute multa. Te quoq; ipsum orare non dubito, vt inter nos cōtendentes, veritas superet. Non. n. tuam quæris gloriā, sed Christi. Cumq; tu viceris, & ego vincam, si meum errorem intellexero & ecōtrario, me vincente, tu superas, quia nō filij parentibus, sed parentes filijs thesaurizant. Et 1. Cor. in Paralipomenon libro legimus, q filij Israēl 12. rael ad pugnandū pceslerint mēte pacifica, inter ipsos quoq; gladios & effusiones sanguinis, & cadauera prostratorum, non suā, sed pacis victoriam cogitantes. Respondeamus igitur ad omnia, ac multiplices quæstiones, si Christus iusserit, breui sermone soluiamus. Prætermitto salutationis officia, quibus meum demulces caput, taceo de blanditijs, quibus reprehensionem mei niteris cōsolari. Ad ipsas causas veniam. Dicis. Accepisse te librum meum à quodam fratre, qui titulum non haberet, in quo scriptores ecclesiasticos, tam Græcos q Latinos enumerauerim. Cūq; ab eo qñeres, vt tuis verbis ris scriptar, cur liminaris pagina non esset inferitoribus. pta, vel

pta, vel quo censeretur nomine, respondisse, appellari epitaphium. Et argumentaris, quod recte sic vocaretur, si eorum tui vel vitas, vel scripta ibi legisses, qui iam defuncti essent. Cum vero multorum, & eo tempore, quo scriberetur, & nunc usque; viuentium commemorarentur opuscula, mirari te, cur ei hunc titulum imposuerim. Puto intelligere prudentiam tuam, quod ex opere ipso titulum potueris intelligere. Legisti. n. & Græcos & Latinos, qui vitas virorum illustrium descripserunt, quod nunquam epitaphium huic operi scripserunt, sed de illustribus viris: Verbi gratia, ducibus, philosophis, oratoribus, historicis, poetis, epicis, tragicis, comicis. Epitaphium autem proprie scribitur mortuorum. Quod quidem in dormitione (sanctæ memorie) Nepotiani presbyteri olim fecisse me noui. Ergo hic liber vel de illustribus viris, vel proprie de scriptoribus ecclesiasticis appellandus est, licet à plerisque; emendatoribus imperitis, de authoribus dicatur inscriptus. **Gala. 2.** Secundo loco queris, cur dixerim in commentarijs epistolæ ad Galatas, Paulum id in Petro non potuisse reprehendere quod ipse fecerat, nec in alio arguere simulationem cuius ipse tenebatur reus. Et asseris reprehensionem Apostolicam non fuisse dispensatoriam sed veram, & me non debere docere mendacium, sed vniuersa quæ scripta sunt ita sonare ut scripta sunt. Ad quæ primum respondeo, debuisse prudentiam tuam præfatiunculæ commentariorum meorum meminisse dicentis ex persona mea. Quid igitur ego stultus aut temerarius, qui id polliceor, quod ille non potuit? Minime. Quin potius in eo mihi videor cautior atque timidior, quod imbecillitatem virium mearum sentiens, Origenis commentarios sequutus sum. Scripsit enim ille vir in epistolam Pauli ad Galatas quinque propriè volumina, & decimum stromatum suorum librum, comatico super explanationem eius sermone copleuit. Tractus quoque; varios & excepta, quæ vel sola possent sufficere composuit. Prætermitto Didymum videntem meum, & Apollinarem Apollinarem, de ecclesia nuper egressum, & naris. Alexandrum veterem hæreticum, Eusebiū quoque; Emisenum, & Theodorū Heracleoderm. qui & ipsi nonnullos super hac re commentarios reliquerunt. E quibus vel si paucos deciperem, fieret aliquid quod non penitus contemneretur. Itaque; ut simpliciter fatear, legi hæc omnia, & in mente mea pluri-

ma coaceruans, accito notario, vel mea vel aliena dictavi, nec ordinis, nec verborum interdum, nec sensuum memoriam dei misericordie est, ne per imperitiam nostram ab alijs bene dicta dispercant, & non placeant inter extraneos, quæ placent inter suos. Si quid igitur reprehensione dignum putaueras in explanatione nostra, eruditionis tue fuerat querere, utrum ea quæ scripsimus haberentur in Græcis, ut si illi non dixissent tunc mea proprie sententiā condēnaret; præsertim cum libere in præfatione confessus sum Origenis commentarios me esse sequutum, & vel mea vel aliena dictasse, & in fine eiusdem capituli quod reprehendis, scripserim, Si cui iste non placet sensus, quo nec Petrus peccasse, nec Paulus procaciter ostēditur arguisse maiore, debet exponere, quæ consequentia Paulus in altero reprehendat quod ipse commisit. Ex quo ostendi me non ex definito id defendere, quod in Græcis legeram, sed ea expressisse quæ legeram, ut lectoris arbitrio derelinquerē, utrum probanda essent, an improbanda. Tu igitur ne quod ego petieram non faceres, nouum argumentum reperisti, ut assereres gentiles qui in Christum credidissent, legis onere liberos, eos autem qui ex Iudæis crederent legis esse subiectos, ut per vitiorumque personam, & Paulus recte reprehenderet eos qui legem seruarent, quasi doctor gentium, & Petrus iure reprehenderetur, qui princeps circumcisionis id imperauit gentibus, quod soli, qui ex Iudæis erant, debuerint obseruare. Hoc si placet, immo quia placet, ut quicunque; credunt ex Iudæis debitores sint legis faciendæ, tu ut episcopus in toto orbe notissimus, debes hanc promulgare sententiam, & in assensum tuum omnes coepiscopos trahere. Ego in paruo tugurio lo, cum monachis. i. cum compeccatoribus meis, de magnis statuere non audeo, nisi hoc ingenuè confiteri, me maiorum scripta legere, & in commentarijs secundum omnium consuetudinē varias ponere explanationes, ut de multis sequatur unusquisque; quod velit. Quod quidē te puto & in seculari literatura, & in diuinis libris legisse & probasse. Hanc autem explanationem, quam primus Origenes in decimo stromatum libro, ubi epistolam Pauli ad Galatas interpretatur, & ceteri deinceps interpretes sunt sequuti, illa vel maxime causa subintroducunt, ut Porphyrio respondēte blasphemant, qui Pauli arguit pro cacitate, quod principem Apostolorum Petrum ausus est reprehendere, & arguere in facie, ac ratio-

ac ratione constringere quod male fecerit. i. in eo errore fuerit, quo fuit ipse qui alii arguit delinquentem. Quid dicā de Ioanne, qui dum in pontificali gradu Constantinopolitanam rex ecclesiam, & proprie super hos capitulo latissimum exarauit librum, in quo Origenis & veterum sententiā est sequutus? Si igitur me reprehendis errantem, patere me (quæso) errare cum talibus, & cum me erroris mei multos socios habere perspexeris, tu veritatis tue saltē vnum adstilpulatorem proferre debebis. Hæc de explanatione vnius capituli epistolæ ad Galatas. Sed ne videar aduersus rationē tuā niti testimonij numero, & occasione virorum illustrium subterfugere veritatē, nec manum audere cōserere, breuiter de scripturis exemplam. In Actibus Apostolorum, vox facta est ad Petrum dicens: Surge Petre, occide & manduca. i. omnia animalia quadrupeda & serpentiū terræ, & volatiliū cœli. Quod dicto, ostenditur nullū hominē secundū naturā esse pollutū, sed æqualiter omnes ad Christi Euangelij provocari. Ad quod respondit Petrus: Absit, quia nunquā manducaui commune & immundū. Et vox ad eū de cœlo secundo facta est dicens: Quæ deus munda uir, tu ne commune dixeris. Iuit itaque; Cæsa ream, & ingressus ad Cornelium aperies os suum dixit: In veritate comperi, quia non est personarū acceptor Deus, sed in omni gente, qui timet eū & operatur iustitiam, acceptus est illi. Denique; cecidit spiritus sanctus super eos, & obstupuerunt ex circumcisione fideles qui venerant cum Petro, quod & in nationes gratia spiritus sancti esset effusa. Tūc respondit Petrus: Nunquid aq̃ quis prohibere potest, ut non baptizentur ij qui spiritus sanctū acceperunt sicut & nos? Et iussit eos in nomine Iesu Christi baptizari. Audierunt autem Apostoli & fratres qui erant in Iudæa, quia & gentes receperant verbū dei. Cū autem ascendisset Petrus Hierosolimam, discipuli autem aduersus illum qui erant ex circumcisione dicentes: Quare introisti ad viros præputium habentes, & manducaisti cum illis? Quibus omni ratione exposita, nouissime orationē suā hoc sermone conclusit: Si ergo eandē gratiam dedit illis Deus sicut & nobis qui credidimus in dñm Iesum Christum, ego quis eram qui possem prohibere Deum? His auditis tacuerunt, & glorificauerunt Deum, dicentes: Ergo & gentibus Deus penitentiam ad vitam dedit. Rursum eū

multo post tpe. Paulus & Barnabas venissent Antiochiam, & congregata ecclesia, retulissent quanta fecisset Deus cum illis, & quia aperuisset Deus gentibus hostiū fidei, quidā descendentes de Iudæa docebant fratres atque dicebant: Nisi circumcidi mini secundū morem Moysi, non potestis salui fieri. Cōmota igitur seditione non minima aduersus Paulū & Barnabā, statuerunt ascendere & ipsi qui accusabantur, & ij qui accusabant, ad Apostolos & presbyteros Hierosolimam super hac quæstione. Cumque; Hierosolimam perrexissent, exurrexerunt quidam de hæresi phariseorum, qui crediderant in Christū, dicentes: Oportet circumcidi eos, & præcipere illis, ut seruent legem Moysi. Et cum magna super hoc verbo oriretur questio, Petrus solita libertate, Viri inquit fratres, vos scitis quā ab antiquis diebus in nobis elegit Deus per os meū audire gentes verbū Euangelij & credere: & qui nouit corda, Deus testimonij perhibuit, dans illis spiritum sanctum sicut & nobis, & nihil discreuit inter nos & illos, fide purificans corda eorū. Nūc autem quid tentatis Deū, imponere iugū super ceruicē discipulorū, quod neque; patres nostri neque; nos portare potuimus? Sed per gratiā domini nostri Iesu Christi credimus saluari quemadmodum & illi. Tacuit autem omnis multitudo, & in sententiam eius Iacob Apostolus & omnes simul presbyteri transierunt. Hæc non debent molesta esse lectori, sed & illi & mihi vtilia, ut probemus ante Apostolum Paulū non ignorasse Petrum, immo principem huius fuisse decreti, legē post Euangelium non esse seruandam. Denique; tantæ Petrus authoritatis fuit, ut Paulus in epistola sua scripserit. Deinde post annos tres veni Hierosolimam videre Petrum, & mansi apud eum diebus xv. Rursumque; in consequentibus: Post annos xiiij. ascendi iterum Hierosolimam cum Barnaba assumpto & Tito: Ascendi autem secundum reuelationem, & exposui eis Euangelium quod prædico inter gentes: ostendens se non habuisse securitatē Euangelij prædicandi, nisi Petri & qui cum eo erant, fuisset sententia robortum. Statimque; sequitur: Separatim autem discipuli qui videbantur aliquid esse, ne forte in vacuum currem aut cucurrissem. Quare separatim & non publice? Ne forte fidelibus ex numero Iudæorum, qui legem putabant esse seruandam, & sic credendum in dño saluatore, fidei scandalum nasceretur. Ergo & eo tem-

Ast. 14. uerunt Deum, dicentes: Ergo & gentibus & 15. Deus penitentiam ad vitam dedit. Rursum eū

Origen. M Porphyrius. ac ratio-

eo tempore cum Petrus venisset Antiochiam, licet hoc Apostolorum acta non scribant, sed affirmant Paulo credendum sit, in faciem illi Paulus restitisse se scribit, quia reprehensibilis erat. Prius. n. q. venirent quidam à Iacobo, cum gentibus edebat, cum autem venissent, subtrahabat se & segregabat, timens eos qui ex circumcisione erant. Et consenserunt cum illo ceteri Iudaei, ita ut & Barnabas adduceretur ab his in illa simulatione. Sed cum vidissem, inquit, q. non recte ingreditur ad veritatem Evangelij, dixi Petro coram omnibus. Si tu cum sis Iudaeus, gentiliter & non iudaice viuis, quomodo cogis gentes iudicare? Et cetera. Nulli ergo dubium est, q. Petrus Apostolus sententiae huius cuius nunc prauaricator arguitur, primus author extiterit, Causa autem prauaricationis, timor est Iudaeorum. Dicit. n. scriptura, q. primum edebat cum gentibus, cum autem venissent quidam à Iacobo, subtrahabat se & segregabat, timens eos qui ex circumcisione erant. Timebat autem Iudaeos quorum erat Apostolus, ne per occasionem gentiliu à fide Christi recederent, & imitator pastoris boni, perderet gregem sibi creditum. Sicut ergo ostendimus Petrum bene quidem sensit de abolitione legis Moisaicae, sed ad simulationem obseruandae eius timore compulsum, videamus an ipse Paulus, qui alium arguit, tale quid fecerit. Legimus in eodem libro: Perambulabat autem Paulus Syriam & Ciliciam, confirmans ecclesias, peruenitq. in Derben, & Listras, & ecce discipulus quidam erat ibi nomine Timotheus, filius mulieris viduae fidelis, patre autem gentili, Huic testimonium reddebant qui Listris erant & Iconio fratres. Hunc voluit Paulus secum proficisci, & assumens circumcidit eum propter Iudaeos, qui erant in illis locis. Sciebant enim omnes q. pater eius gentilis esset. O beate Apostole Paule, qui in Petro reprehendas simulationem quare subtraxisset se à gentibus propter metum Iudaeorum, qui à Iacobo venerant, cur Timotheum filium hominis gentilis vtiq. & ipsum gentilem (neq. n. Iudaeus erat qui non fuerat circumcissus) contra sententiam tuam circumcidi coegisti? Respondebis mihi: Propter Iudaeos qui erant in illis locis. Qui igitur tibi ignoscis in circumcisione discipuli venientis ex gentibus, ignosce & Petro praecessori tuo, q. aliqua fecerit metu fidelium Iudaeorum. Rursum scriptum est: Paulus vero cum adhuc

sustinuisset dies multos, fratribus vale dicens nauigauit Syriam, & cum eo Priscilla & Aquila, & totondit sibi in Cenchreis caput, uorum. n. habuerat. Esto ut ibi timore Iudaeorum compulsi sit facere quod volebat, quare comam nutriuit ex voto, & postea eam in Cenchreis totondit ex lege, q. Nazaraei qui se Deo vouerint iuxta praceptum Moysi facere consueuerunt. Verum haec ad comparationem eius rei quae sequitur, parua sunt. Refert Lucas sacrae historiae scriptor: Cum venissemus Hierosolymam, libenter susceperunt nos fratres, & sequenti die Iacobus & omnes seniores qui cum eo erant, Euangelio illius comprobato, dixerunt ei: Vides frater quot millia sunt in Iudaea qui crediderunt in Christo, & hi omnes aemulatores sunt legis. Audierunt autem de te quod discessionem doceas à Moysse, eorum qui per gentes sunt Iudaeorum, dicens non debere eos circumcidere filios suos, neq. secundum consuetudinem ingredi. Quid ergo est? Vtiq. oportet conuenire multitudinem, audierunt enim te superuenisse. Hoc ergo fac quod tibi dicimus. Sunt nobis viri quatuor votum habentes super se, his assumptis, sanctifica te cum ipsis, & impende in eos ut radant capita, & scient oes quia quae de te audierunt falsa sunt, sed ambulans, & ipse custodiens legem. Tunc Paulus assumptis viris, postera die purificatus cum illis intrauit in templum, annuncians expletionem dierum purificationis, donec offerretur pro vnoquoque eorum oblatio. O Paule & in hoc te rursus interrogo, Cur caput raseris, cur nudipedalia exercueris de ceremoniis Iudaeorum, cur obtuleris sacrificia, & secundum legem hostiae pro te fuerint immolata? Vtiq. respondabis: Ne scandalizarentur qui ex Iudaeis crediderant. Simulasti ergo Iudaeum, ut Iudaeos lucrificeres, & hanc ipsam simulationem Iacobus & ceteri te docuere presbyteri, sed tu euadere non potuisti. Orta. n. seditione cum occidendus esses, raptus es à tribuno, & ab eo missus Cesaream, sub custodia militum diligenti, ne te Iudaei quasi simulator ac destructor legis occiderent, atque inde Romam perueniens, in hospitio quod tibi conduxeras, Christum & Iudaeis & gentibus praedicasti, & sententia tua Neronis gladio confirmata est. Didicimus quod propter metum Iudaeorum, & Petrus & Paulus aequaliter sinxerint se legis praeccepta seruare. Qua igitur fronte, qua audacia Paulus in altero

altero reprehendat quod ipse commisit? Ego immo alii ante me exposuerunt causam quam putauerant non officiosum mendacium defendentes sicut tu scribis, sed docentes honestam dispensationem, ut & Apostolorum prudentiam demonstrarent, & blasphemantis Porphyrij imprudentiam coercerent, qui Petrum & Paulum puerili dicit inter se pugnassem certamine, immo exarsisse Paulum in inuidiam uirtutum Petri, & ea scripsisse iactanter, quae vel non fecerit, vel si fecerit, procaciter fecerit, id in alio reprehendens quod ipse commiserit. Interpretati sunt illi, ut potuerunt, tu quomodo istum locum edisseres, vtiq. meliora dicturus qui veterum sententiam reprobasti. Scribis ad me in epistola tua. Neq. n. à me docendus es, quo intelligatur quod idem Apostolus dicit: Factus sum Iudaeis tanq. iudaeus, ut Iudaeos lucrificerem, & cetera quae ibi dicuntur copiosius misericordiae, non simulatione fallaciae. Fit. n. tanq. ager qui ministrat agro, non cum se febres habere mentitur, sed cum animo condolentis, cogitat quemadmodum sibi seruiui veller, si ipse agrotaret. Nam vtiq. iudaeus erat, Christianus autem factus, non Iudaeorum sacramenta reliquerat, quae conuenienter ille populus & legitimo tempore quo oportebat acceperat. Ideoq. suscepit ea celebranda cum iam Christi esset Apostolus, ut doceret non esse perniciosam istis qui ea vellet sicut à parentibus per legem acceperant custodire, etiam cum in Christo credidissent, non tamen in eis iam constituerent spem salutis, qm per dñm Iesum salus ipsa, quae illis sacramentis significabatur, adhaerens: Totius sermonis tui, quem disputatione longissima protraxisti hic sensus est, ut Petrus non errauerit in eo quod ijs q. ex iudeis crediderat, putauerit legem esse seruandam, sed in eo à recti linea deuiauit, quod gentes coegerit iudicare. Coegerit autem non docentis imperio, sed conuersationis exemplo. Et Paulus non contraria sit loquutus ijs quae ipse gesserat, sed quare Petrus eos qui ex gentibus erant iudicare compelleret. Haec ergo summa est q. n. is, immo sententiae tuae, ut post Euangelium Christi bene faciant Iudaei credentes si legis mandata custodiant, hoc est si sacrificia offerant, quae obtulit Paulus, si filios circumcidant, si sabbatum seruent, ut Paulus in Timotheo, & oes obseruauerunt Iudaei. Si hoc uerum est, in Cherinthi & Hebionis Haereticum dilabimur, qui credentes in Chri-

sto, propter hoc solum à patribus anathematizati sunt quod legis ceremonias Christi Euangelio miscuerunt, & sic noua confessi sunt, ut vetera non amitterent. Quid dicam de Hebionitis, qui Christianos esse se simulant? Vsq. hodie per totas orientis synagogas inter Iudaeos haereticus est quae dicitur Mineorum, & à pharisaeis nunc usq. damnatur, quos vulgo Nazareos nuncupant, qui credunt in Christum filium Dei natum de virgine Maria, & eum dicunt esse qui sub Pontio Pilato passus est & resurrexit, in quae & nos credimus. Sed dum volunt & Iudaei esse & Christiani, nec Iudaei sunt nec Christiani. L. Oro ergo te, ut qui nostro vultuculo medendum putas, quod acui foratum, immo punctum, ut dicitur, huius sententiae medearis vulneri, quod lancea, & (ut ita dicam) phalarica mola percussum est. Neq. n. eiusdem est criminis in explanatione scripturarum diuersas maiorum sententias ponere, & haereticum sceleratissimum rursus in ecclesiam introducere. Sin autem haec nobis incumbit necessitas, ut Iudaeos cum legitimis suis suscipiamus, & licebit eis obseruare in ecclesiis Christi qd. exercuerunt in synagogis Sathanae, dicam qd. sentio, non illi Christiani fiant, sed nos Iudaeos faciant. Quis. n. hoc Christianorum patienter audiat, quod in tua epistola continetur: Iudaeus erat Paulus, Christianus autem factus, non Iudaeorum sacramenta reliquerat, quae conuenienter ille populus & legitimo tempore quo oportebat acceperat, ideoq. suscepit celebranda ea cum iam Christi esset Apostolus, ut doceret non esse perniciosam istis qui ea vellet sicut à parentibus per legem acceperant custodire? Rursum obsecro te, ut pace tua meum dolorem audias. Iudaeorum Paulus ceremonias obseruabat, cum iam Christi esset Apostolus, & dicis eas non esse perniciosas istis qui eas velint sicut à parentibus acceperant custodire? Ego e contrario loquar, & reclamante mundo, libera uoce pronunciam, ceremonias Iudaeorum & perniciosas esse & mortiferas Christianis. Et quicumque eas obseruauerit, siue ex Iudaeis, siue ex gentibus, eum in barathrum diaboli deuolutum. Finis. n. legis Christus est ad iustitiam Ro. 10. omni credenti, Iudeo. scilicet. gentili. Neq. n. omni credenti erit finis ad iustitiam, si Iudaeus excipitur. Et in Euangelio legimus: Lex & propheta usq. ad Ioannem baptistam, Luc. 16. Et in alio loco: Propterea ergo magis quare Ioan. 5. rebant eum Iudaei interficere, quia non solum

Iam soluebat sabbatum, sed & patrem suum dicebat esse Deum, æqualem se faciens Deo. Et iterum: De plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia, quia lex per Moysen data est, gratia autem & veritas per Iesum Christum facta est. Pro legis gratia quæ præterijt, gratia Evangelij accepimus permanentem, & pro vmbribus & imaginibus veteris instrumenti, veritas per Iesum Christum facta est. Hieronimus quoque ex persona Dei quæritur: Ecce dies veniunt dicit dominus, & consummabo domui Israel & domui Iuda testam. novum, non secundum testam. quod di-

His. 31. facta est. Hieronimus quoque ex persona Dei quæritur: Ecce dies veniunt dicit dominus, & consummabo domui Israel & domui Iuda testam. novum, non secundum testam. quod di-

A testam. novum, non secundum testam. quod di-
spoli patribus eorum, in die quæ apprehendi manum eorum, ut educerem eos de terra Aegypti. Obserua quid dicat, quod non populo gentiliū ei, qui ante non receperat testamentum, sed populo Iudaicorum cui legem dederat per Moysen, testam. novum Evangelij re promittat, ut nequaquam vivat in vetustate literæ, sed in novitate spiritus. Paulus autem

Gala. 5. super cuius nomine nunc quæstio ventilatur, crebras huiusmodi ponit sententias, & qui bus brevitatis studio pauca subnectit. Ecce ego Paulus dico vobis, quoniam si circumcidamini, Christus vobis nihil prodest. Et iterum: Euacuati estis à Christo, qui in lege iustificamini, à gratia excidistis. Et infra: Si spiritus ducimini, iam non estis sub lege. Ex quo apparet, qui sub lege est, non dispensatur ut nostri valere maiores, sed verè, ut tu intelligis, cum spiritum sanctum non habere. Qualia sint autem præcepta legalia, Deo docente discamus. Ego inquit, dedi eis præcepta non bona, & iustificationes in quibus non vivunt in eis. Hæc dicimus, non quo legem iuxta Manichæum & Marcionem destrua-

mus, quæ & sanctam & spiritalem iuxta Apostolum novimus: sed quia postquam fides venit, & temporum plenitudo, misit Deus filium suum natum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus, & nequaquam sub pedagogo, sed sub adulto & domino & hærede vivamus. Sequitur in epistola tua: Non ideo Petrum emendavit quod paternas traditiones observaret, quod si facere vellet, nec mendaciter nec incongrue faceret. Iterum dico: Episcopus est ecclesiarum Christi magister: ut probes verum esse quod asseris, suscipe aliquem Iudaicorum qui fideus Christianus, nam tu sibi suum circumcidat, qui observet sabbatum, qui abstineat a cibis quos Deus creavit ad utendum cum gratiarum actione, qui quarto

decimo die mensis primi agnum mactet ad vesperam, & cum hoc feceris, immo non feceris (scio. n. te Christum, & rem sacrilegæ non esse facturum) velis nolis tuam sententiam reprobabis, & tunc scies opere difficilius esse confirmare suam, quam alienam reprehendere. Ac ne forsitan tibi non crederemus, immo non intelligeremus quid diceris (Frequenter. n. in longum sermo protrahitur, caret intelligentia, & dum non sentitur, ab imperitis minus reprehenditur) inculcas & replicas, hoc ergo Iudaicorum Paulus dimiserat quod malum habebant. Quod est malum Iudaicorum, quod Paulus dimiserat? Vtique illud quod sequitur, quod ignorantes, inquit, dei iustitiam, & suam volentes constituere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. Deinde quod post passionem & resurrectionem Christi, dato ac manifestato sacramento gratiæ, secundum ordinem Melchisedech: adhuc putabatur vetera sacramenta non ex consuetudine solennitatis, sed ex necessitate salutis esse celebranda. Quæ tamen si nunquam fuissent necessaria, instructio atque inaniter pro eis Machabæi martyres fierent. Postremo illud, quod prædicatores gratiæ Christianos, Iudæi tanquam hostes legis persequerentur. Hos atque huiusmodi errores & vitia, dicit se dñare, & ut stercora arbitrat, ut Christum lucrificaret. Didicimus per te, quæ Apostolus Paulus mala reliquerit Iudaicorum: Rursum te docente discamus, quæ bona eorum tenuerit. Observationes inquit legis quas more patrio celebrant, sicut ab ipso Paulo celebratae sunt, si-

ne vlla salutis necessitate. Id quid velis dicere, sine ulla salutis necessitate, non satis intelligo. Si. n. salutem non asserunt, cur observantur? Si autem observanda sunt, utique salutem asserunt, maxime quod observata martyres faciunt. Non. n. observarentur, nisi salutem afferret. Neque. n. indifferentia sunt inter bonum & malum, sicut philosophi disputant. Bonum est continentia, malum est luxuria. Inter utrumque indifferentes ambulare, digere alui stercora, capitis naribus purgamenta pisicere, sputis rheumata iacere. Hoc nec bonum nec malum est. Siue. n. feceris siue non feceris, nec iustitiam habebis nec iniustitiam. Observare autem legis ceremonias, non potest esse indifferens, sed aut malum est, aut bonum est. Tu dicis bonum, ego assero malum, & malum non solum illis qui ex gentibus, sed & iis qui ex Iudaico populo crediderunt. In hoc (nisi fallor) loco, dum aliud

vitas,

vitas, in aliud deolveris. Dum enim metuis Porphyrium blasphemantem, in Hebionis incurrais laqueos, iis qui credunt ex Iudaicis observandam legem esse decernens. Et quia periculosum intelligis esse quod dicis, rursum illud superfluis verbis temperare conaris: sine ulla salutis necessitate, sicut Iudei Fallax si celebranda putabant, aut fallaci simulatione, ne, quod in Petro reprehenderat Paulus. Petrus igitur simulavit legis custodiã, iste autem reprehensor Petri, audacter observavit legitimam. Sequitur. n. in epistola tua: Nam si propterea illa sacramenta celebravit, quia simulavit se Iudæum, ut illos lucrificaret: cur non etiã sacrificavit cum gentibus, quia & iis qui sine lege erant, tanquam sine lege factus est, ut eos quoque lucrificeret, nisi quia & illud fecit, ut natura Iudæus, & hoc totum dixit, non ut Paulus se fingeret esse quod non erat, sed ut misericorditer ita subveniendum esse sentiret, ac si ipse in eo errore laboraret, non. s. mentientis astus, sed compatientis affectu. Bene defendis Paulum, quod non simulaverit errorem Iudaicorum, sed verè fuerit in errore. Neque imitari voluerit Petrum mentientem, ut quod erat metu Iudaicorum dissimularet, sed tota libertate Iudæum se esse diceret. Nova clementia Apostoli, dum Iudæos Christianos vult facere, ipse Iudæus factus est. Non. n. poterat luxuriosos ad frugalitatem reducere, nisi se luxuriosum probasset, & misericorditer (ut ipse dicis) subvenire miseris, nisi se miserum ipse sentiret. Vere. n. miselli, & misericorditer deplorandi, qui contentione sua & amore legis abolitæ, Apostoli Christi fecerunt Iudæum. Nec multum interest, inter meam & tuam sententiã, quia ego dico & Petrum & Paulum timore fidelium Iudaicorum, legis exercuisse, immo simulasse mandata. Tu autem asseris, hoc eos fecisse clementer non mentientis astu, sed compatientis affectu, dummodo illud constet vel metu, vel misericordia, eos simulasse se esse, quod non erant. Illud autem argumentum, quo aduersus nos vteris, quod & gentilibus debuerit gentilis fieri, si Iudæis Iudæus factus est, magis pro nobis facit. Sicut. n. non fuit verè Iudæus, sic nec verè gentilis erat: & sicut non fuit verè gentilis, sic nec verè Iudæus erat. In eo autem imitator gentilium est, quia præputium recipit in fide Christi, & indifferenter permittit vesci cibis, quos damnant Iudæi, non cultum (ut tu putas) idolorum. In Christo. n. Iesu nec

circuncisio est aliquid, nec præputium, sed Galat. observatio mandatorum Dei. Quæso igitur & te & iterum atque iterum deprecor, ut ignoscas disputatiunculæ meæ, & quod modum meum egressus sum, tibi imputes qui coegisti ut scriberem, & mihi cum Stesicoro oculos abstulisti. Nec me putes magistrum esse mendacij, qui sequor Christum dicentem: Ego sum via, veritas, & vita. Nec potest fieri, ut Ioan. 14. veritatis cultor mendacio colla summittam. Neque mihi imperitorum plebeculæ concites, qui te venerantur ut Episcopum, & in ecclesia declamantem sacerdotij honore suscipiunt, me autem ætatis ultimæ, & penè decrepitum, ac monasterij & ruris secreta sectantem, parvipendant, & quæras tibi quos doceas siue reprehendas. Ad nos. n. tantis maris atque Declarum terrarum à te diuisos spatijs, vix vocis tuæ sonus peruenit. Et si forsitan literas scripseris, ante eas Italia ac Roma suscipient, quæ ad me, cui mittendæ sunt, deferantur. Quod autem in alijs quæris epistolis, cur mea prior in libris canonicis interpretatio asteriscos habeat, & virgulas prænotatas, & postea aliã translationem absque his signis addiderim, pace tua dixerim, videris mihi non intelligere, quod quæstisti. Illa. n. interpretatio septuaginta interpretum est, & ubique virgula id est obeli sunt, significatur, quod septuaginta plus dixerint, quam habetur in Hebræo: ubi autem asterisci. i. stellæ prælucentes, ex Theodotionis additione ab Origene additum est. Et ibi Græca translulimus, hic de ipso Hebraico quod intelligebamus, expressimus, sensum potius veritatem, quam verborum interdum ordinem conservantes. Et miror, quomodo septuaginta interpretum libros legas, non puros, ut ab eis editi sunt, sed ab Origine emendatos, siue corruptos per obelos & asteriscos, & Christiani hominis interpretatiunculam non sequaris, præsertim cum ea quæ addita sunt ex hominis Iudæi atque blasphemij post passionem Christi additione translulerit. Vis amator esse verus septuaginta interpretum, non legas ea quæ sub asteriscis sunt, immo rade de voluminibus, ut veterum te fautorem probes. Quod si feceris, oēs ecclesiarius bibliothecas condemnare cogeris. Vix. n. vnus, aut alter inuenietur liber, qui ista non habeat. Porro quod dicis, non debuisti me interpretari post veteres, & nouo veteris syllogismo, Aut obscura fuerunt quæ interpretati sunt LXX: aut manifesta. Si obscura, te quoque Aug. Tomus secundus c in eis

in eis falli potuisse credendum est. Si manifesta, illos in eis falli non potuisse perspicuum est. Tuo tibi sermone respondeo. Omnes veteres tractatores qui nos in domino praecesserunt, & qui scripturas sanctas interpretati sunt, aut obscura interpretati sunt, aut manifesta. Si obscura, quomodo tu post eos ausus es disserere, quod illi explanare non potuerunt? Si manifesta, superfluum est te voluisse disserere, quod illos latere non potuit, maxime in explanatione Psalmorum, quos apud Graecos interpretati sunt multis voluminibus. Primus Origenes. Secundus Eusebius Caesariensis. Tertius Theodorus Heracleotes. Quartus Asterius Scythopolitanus. Quintus Apollinaris Laodiceus. Sextus Didymus Alexandrinus. feruntur & diuersorum in paucos psalmos opuscula. Sed nunc de integro psalmorum corpore dicimus. Apud Latinos autem Hilarius Pictaviensis, & Eusebius Vercellensis, epi, Origenes & Eusebius transtulerunt. Quorum priorem & nos Ambrosius in quibusdam sequutus est. Respondeat mihi prudentia tua, quare tu post tantos, & tales interpretes in explanatione psalmorum diuersa senseris? Si n. obscuri sunt psalmi, te quoque in eis falli potuisse credendum est. Si manifesti, illos in eis falli potuisse se non creditur: ac per hoc utroque modo superflua erit interpretatio tua: & hac lege post priores nullus loqui audebit, & quodcumque alius occupauerit, alius de eo scribendi non habebit licentiam: quin potius humanitatis tuae est, in quo veniam tibi tribuis, indulgere & ceteris. Ego enim non tam vetera abolere conatus sum, quam linguae meae hominibus, emendate de Graeco in Latinum transtuli, quae ea testimonia quae a Iudeis praetermissa sunt vel corrupta, proferre in medium, ut scirent nostri quid Hebraea veritas contineret, si cui legere non placer, nemo compellit inuitum. Bibat vinum vetus cum suauitate, & nostra musta contemnat, quae in explanatione priorum edita sunt, ut sicubi illa non intelliguntur, ex nostris manifestiora fiant. Quod autem genus interpretationis in scripturis sanctis sequendum sit, liber quem scripsi de optimo genere interpretandi, & omnes praefationum diuinorum voluminum quas editioni nostrae praeposui explicat, ad illasque proutem lectorem remittendum puto. Et si me (ut dicis) in noui testamenti emendatione suscipis, exponisque causam cur suscipias, quia plurimi linguae

Graecae habentes scientiam, de meo possent opere iudicare, eandem integritatem debueras etiam in veteri credere testamento, quod non nostra confiximus, sed ut apud Hebraeos, inuenimus diuina transtulimus. Si tibi dubitas, Hebraeos interroga. Sed forte dicis: Quid si Hebraei aut respondere noluerint, aut mentiri voluerint? Tota frequentia Iudeorum in mea interpretatione reticebit, nullusque inueniri poterit, qui Hebraeae linguae habeat notionem, aut omnes imitabuntur illos Iudeos, quos dicis in Aphricae reperto oppidulo in meam conspirasse calumniam? Huiusmodi enim in epistola tua texit fabulam. Quidam tracter noster coepiscopus, cum lectitare institisset in ecclesia, cui praest, interpretationem tuam, mouit quiddam longe aliter a te positum apud Ionam prophetam, quam erat omnium sensibus memoriarum; inueteratum, & tot aetatum successibus decantatum. Factus est tantus tumultus in plebe, maxime Graecis arguentibus & inflammantibus calumniam falsitatis, ut cogeretur Episcopus (ea quippe ciuitas erat) Iudeorum testimonium flagitare. Vtrum autem illi imperitia, an malitia, hoc esse in Hebraeis codicibus responderunt, quod & Graeci & Latini habebant atque dicebant. Quid plura? Coactus est homo velut mendositate corrigere, volens post magnum periculum non remanere sine plebe. Vnde etiam nobis videtur aliquando te quoque in nonnullis falli potuisse. Dicis me, in Iona propheta male quiddam interpretatum, & seditione populi conclamante, propter vnius verbi diffonantiam, Episcopum penes sacerdotum perdidisse. Et quid sit illud quod male interpretatus sum subtrahis, auferens mihi occasione defensionis meae, ne quicquid dixeris me respondente soluat: nisi forte ut ante annos plurimos cucurbita venit in medium, asserente illius temporis Cornelio & Asinio Pollione, me hederam pro cucurbita transtulisse. Super qua re in commentario Iona in 4. ca. prophetae, plenius respondimus. Hoc tantum nunc dixisse contenti, quod in eo loco ubi lxx. interpretes cucurbitam, & Aquila cum reliquis hederam transtulerunt, id est, in Hebraeo volumine ciceion scriptum habetur, quam vulgo Syri ciceiam vocant. Est autem genus virgulti, lata habens folia, in modum pampini. Cumque plantatum fuerit, cito consurgit in arbutum, absque

Nullis ealamorum & hastiliu adminiculis, quibus & cucurbita & hederam indiget, suo triunculo se sustinens. Hoc ergo verbum de verbo edisserens, si ciceion transferre voluisses, nullus intelligeret: si cucurbita, id dicerem quod in Hebraico non habetur: hederam posui, ut ceteris interpretibus consentirem. Sin autem Iudaei vestri, ut ipse asseris, malitia, vel imperitia, hoc dixerunt esse in voluminibus Hebraeorum, quod in Graecis & Latinis codicibus continetur, manifestum est eos aut Hebraeos ignorare literas, aut ad irridendos cucurbitarios voluisse metiri. Peto in fine epistolae, ut quiescentem senem, olimque veteranum, militare non cogas, & rursum de vita periclitari: Tu qui iuuenis es, & in pontificali culmine constitutus, doceto populos, & nouis Aphricae frugibus Romana tellus locupleta. Mihi sufficit cum auditore & lectore pauperculo in angulo monasterij susurrare.

Augustinus Hieronymo, negans se scripsisse librum in eum in hoc errans, quod aliquis prolixam epistolam librum appellasset. Epist. XII.

Domino charissimo & desideratissimo & honorando in Christo fratri & comprehensytero Hieronymo, Augustinus in domino salutem. Audiui peruenisse in manus tuas literas meas, sed quod adhuc rescripta non merui, nequaquam imputauerim dilectioni tuae. Aliquid proculdubio impedimenti fuit. Vnde agnosco a me dominum potius deprecandum, ut tuae voluntati det facultatem mittendi quod rescriperis. Nam rescribendi iam dedit, quia, cum volueris, facillime poteris. Etiam hoc ad me sane perlaturum, utrum quidem crederem dubitavi, sed hinc quoque tibi aliquid utrum scriberem, dubitare non debui. Hoc autem breue est, suggestum esse charitati tuae a nescio quibus fratribus, mihi dictum est, quod librum aduersus te scripserim, Romamque miserim. Hoc falsum esse noueris, Deum nostrum testor, hoc me non fecisse. Sed si forte aliqua in aliquibus scriptis meis reperiuntur, in quibus aliter aliquid quam tu sensisse reperiatur, non contra te dictum, sed quod mihi videbatur a me scriptum esse, puto te debere cognoscere, aut si cognosci non potest, credere debere. Ita sane hoc dixerim, ut ego non tantum paratissimus sim, siquid te in meis scriptis

mouerit, fraterne accipere quid contra sentias, aut de correctione mea, aut de ipsa tua beneuolentia gauisurus, verum et hoc a te postulare ac flagitare. O si licuisset, & si non cohabitante, saltem vicino te in domino perfrui, ad crebrum & dulce colloquium. Sed quia id non est datum, peto, ut hoc ipsum, quod in Christo quando possumus, simul sumus, conseruari studeas, augeri, ac perfici, & rescripta quauis rara, non spernere. Saluta obsequio meo sanctum fratrem Paulinianum, & omnes fratres qui tecum, ac de te, in domino gaudent. Memor nostri exaudiaris a domino in omni sancti desiderio tuo, domine charissime & desideratissime & honorande in Christo frater.

Hieronymus Augustino, iam accepta epistola quae calumniatur de mendacio officioso, sed dubitans etiamnum an sit Augustini, negans se respondurum, nisi certus de auctore. Meminit & Ruffini ficto nomine. Epist. XIII.

Domino vere sancto & beatissimo Papae Augustino, Hieronymus in Christo salutem. In ipso professionis articulo, sancti filij nostri Asterij hypodiaconi necessarii mei, beatitudinis tuae literae superuenerunt, quibus satisfacis, te contra paruitatem meam librum Romae non misisse. Hoc nec ego factum audieram, sed epistolae cuiusdam quasi ad me scriptae, per fratrem nostrum Synnium diaconum, huc exemplaria perueniunt. In quibus hortaris me ut παρηγορία super quodam Apostoli capitulo canam, & imiter Stefichorum inter vituperationes & laudes Helenae fluctuantem, ut qui detrahendo oculos perdiderat, laudando receperit. Ego simpliciter fateor dignationi tuae, licet stylus & επιχειρηματα tua mihi viderentur, tamen non temere exemplaribus literarum credendum putavi, ne forte me respondente laesus iuste expostulares, quod probare ante debuisses tuum esse sermonem, & sic rescribere. Accessit ad mortem sanctae & venerabilis Paulae longa infirmitas. Dum enim languenti multo tempore assedimus, pene epistolae tuae, vel eius qui sub tuo nomine scripserat, oblitus sumus, memores illius versiculi: Musica in lectu importuna narratio. Itaque si tua est epistola, aperte scribe, vel mitte exemplaria veriora, ut absque ullo rancore stomachi,

Eccl. 22.

in scripturarum disputatione uersetur, & vel nostrum emendemus errorem, vel aliu frustra reprehendisse doceamus. Absit autem a me, ut quicquam de libris beatitudinis tue attingere audeam. Sufficit enim mihi probare mea, & aliena non carpere. Ceterum optime nouit prudentia tua, vnuquodque in suo sensu abundare, & puerilis esse iactantia (quod olim adolescentuli facere consueuerant) accusando illustres viros, suo nomini famam querere. Nec tam stultus sum, ut diuersitate explanationum tuarum me ladi putem, quia nec tu laderis, si nos contraria senserimus. Sed illa est vera inter amicos reprehensio, si nostram peram non

Perfius. videntes, aliorum (iuxta Perfium) manticam Sed pce- consideremus. Superest ut diligas diligenti spe-tem, & in scripturarum campo, iuuenis lenem sta- non prouoces. Nos nostra habuimus temtica ter- pora, & cucurrimus quantum potuimus. go.

Nunc te currente, & longa spatia transmeante, nobis debetur ocium: simulq; ut cum venia & honore tuo dixerim, ne solus mihi Virg. 5. de poetis aliquid proposuisse videaris, memento Daretis & Entelli: & vulgaris pro- uerbi, quod bos lassus fortius figat pedem. Aencid. Tristes hanc distauimus. Vtinam merere-

mur complexus tuos, & collatione mutua vel doceremus aliqua vel disceremus. Misit mihi temeritate solita, maledicta sua Calphurnius cognomento Lanarius, quae ad Africam quoq; studio eius didici peruenisse. Ad quae breuiter ex parte respondi, & libelli eius vobis misi exemplaria, latius opus, cum opportunum fuerit, primo missurus tempore. In quo illud caui ne in quoquam existimationem lederem Christianam, sed tantum ut deliratis: imperitiq; mendacium ac vecordiam confutarem: Memento mei sancte ac venerabilis papa. Vide quantum te diligam, ut ne prouocatus quidem uoluerim respondere, nec credam tuum esse quod in altero forte reprehenderem. Frater Communis suppliciter te salutat.

Hieronymus Augustino, exostulans de epistola seu libro illius per Italiam sparso, quo taxabatur locus non recte expositus in epistola ad Galatas, hortans Augustinum, ut si pruriat amore gloriae, iuuenes iuuenis potius ad certamen prouocet, senem emeritum sinat quiescere. Epistola. XIII.

Domino verè sancto & beatissimo papae Augustino Hieronymus in dño sa-

lutem. Crebras ad me epistolas dirigit, & saepe compellis ut respondeam cuidam epistolae tuae, cuius ad me, ut ante iam scripsi, per fratrem Syinnium diaconum exem- plaria peruenierunt, absq; subscriptione tua, & quae primum per fratrem Profuturum, secundo per quendam alium te misisse significas, & interim Profuturum retractum de itinere, & episcopum constitutum, veloci morte subactum: illum cuius nomen retices, maris timuisse discrimina, & navigationis mutasse consilium. Quae cum ita sint, satis mirari nequeo, quomodo ipsa epistola, & Romae & in Italia haberi à plerisq; dicatur, & ad me solum non peruenierit, cui soli missa est: praesertim cum idem frater Syinnius inter ceteros tractatus tuos dixerit eam se non in Aphrica, non apud te, sed in insula Adriae ante hoc ferme quinquennium reperisse. De amicitia omnis tollenda suspitio est, & sic cum amico quasi cum altero se est loquendum. Nonnulli familiares mei & vasa Christi, quorum Hierosolymis & in sanctis locis permagna copia est, suggerebant non simplici à te animo factum, sed laudem atq; rumusculos & gloriolam populi requirente, ut de nobis cresceres, ut multi cognoscerent, te prouocare, me timere: te scribere ut doctum, me tacere ut imperitum: & tandem reperisse qui garrulitati meae modum imponeret. Ego autem (ut simpliciter fatear) dignationi tuae, primum idcirco respondere nolui, quia tuam liquido epistolam non credebam, nec (ut vulgi de quibusdam prouerbiū est) litum melle gladium. Deinde illud cauebam, ne episcopo communionis meae, viderer procaciter respondere, & aliqua in reprehendentis epistola reprehendere, praesertim cum quaedam in illa haeretica iudicarem. Ad extremum ne tu iure exostulares & diceres: Quid enim? Epistolam meam videras, & notae tibi manus in subscriptione signa deprehenderas, ut tam facile amicum laderes, & alterius malitiam in meam verteres contumeliam: igitur, ut ante iam scripsi, aut mitte eandem epistolam tua subscriptione manu, aut senem latitantem in cellula laceessere desine. Sin autem tuam vis vel exercere vel ostentare doctrinam, quare iuuenes & disertos & nobiles, quorum Romae dicuntur esse quamplurimi, qui possint & audeant tecum congruere, & in di-

In disputatione sanctorum scripturarum iugum cum episcopo ducere. Ego quondam miles, nunc veteranus, & tuas & aliorum debeo laudare victorias, non ipse rursus effecto corpore dimicare, ne si me frequenter ad referendum impuleris, illius recorder historia, quod Hannibalem iuueniliter exultantem Q. maximus patientia sua fregerit. Omnia fert etas, animum quoque saepe ego longos Cantando puerū memini me cedere soles. Nūc oblita mihi tot carmina, vox quoque Mærim lā fugit ipsa. Et, ut magis de scripturis sanctis loquar, Berzellai ille Galaadites, regis David bñficia, omnesque delicias iuueni delegis filio, ostēdit fenestutē hanc appetere nō debere nec oblata suscipere. Qd aut iuras te aduersum me librū non scripsisse, neq; Romā misisse quē non scripseris, sed si forte aliqua in tuis scriptis reperiantur, qd à meo sensu discrepent, non me à te lasum, sed à te scriptum quod tibi

Titus li. ter ad referendum impuleris, illius recorder historia, quod Hannibalem iuueniliter exultantem Q. maximus patientia sua fregerit. Omnia fert etas, animum quoque saepe ego longos Cantando puerū memini me cedere soles. Nūc oblita mihi tot carmina, vox quoque Mærim lā fugit ipsa. Et, ut magis de scripturis sanctis loquar, Berzellai ille Galaadites, regis David bñficia, omnesque delicias iuueni delegis filio, ostēdit fenestutē hanc appetere nō debere nec oblata suscipere. Qd aut iuras te aduersum me librū non scripseris, neq; Romā misisse quē non scripseris, sed si forte aliqua in tuis scriptis reperiantur, qd à meo sensu discrepent, non me à te lasum, sed à te scriptum quod tibi

Virgil. Aeglo. 9. saepe ego longos Cantando puerū memini me cedere soles. Nūc oblita mihi tot carmina, vox quoque Mærim lā fugit ipsa. Et, ut magis de scripturis sanctis loquar, Berzellai ille Galaadites, regis David bñficia, omnesque delicias iuueni delegis filio, ostēdit fenestutē hanc appetere nō debere nec oblata suscipere. Qd aut iuras te aduersum me librū non scripseris, neq; Romā misisse quē non scripseris, sed si forte aliqua in tuis scriptis reperiantur, qd à meo sensu discrepent, non me à te lasum, sed à te scriptum quod tibi

2. Re. 19. magis de scripturis sanctis loquar, Berzellai ille Galaadites, regis David bñficia, omnesque delicias iuueni delegis filio, ostēdit fenestutē hanc appetere nō debere nec oblata suscipere. Qd aut iuras te aduersum me librū non scripseris, neq; Romā misisse quē non scripseris, sed si forte aliqua in tuis scriptis reperiantur, qd à meo sensu discrepent, non me à te lasum, sed à te scriptum quod tibi

Epistola rectum videbatur. Quaslo, ut me patienter audias. Non scripsisti librum, & quomodo mihi reprehensionis à te meae, per alios scripta delata sunt? Cur habet Italia, quod tu non scripsisti? Qua ratione poscis ut rescribam ad ea quae scripsisse te denegas? Nec tam hebes sum, ut si diuersa senseris, me à te lasum putem. Sed si mea cominus dicta reprehendas, & rationem scriptorum expetas, & quae scripserim, emendare compellas, & ad mandata prouoces, & oculos mihi reddas, in hoc laeditur amicitia, in hoc necessitudinis iura violantur. Ne videamur certare pueriliter, & fautoribus inuicem vel detractoribus nostris tribuere materiam contendendi, haec scribo, quia te pure & Christiane diligere cupio, nec quicquam in mea mente retinere, quod distet à labijs. Non enim conuenit, ut ab adolescentia usq; ad hanc aetatem, in monasterio cum sanctis fratribus labore sudans, aliquid contra episcopum communionis meae scribere audeam, & eum episcopum, quem ante cepi amare quam nosse, qui me prior ad amicitiam prouocauit, quem post me orientem in scripturarum eruditione laetatus sum. Igitur aut tuum negato librum, si forte non tuus est, & desine flagitare rescriptum ad ea quae non scripsisti: aut si tuus est, ingenue confitere, ut si in defensionem mei aliqua scripsero, in te culpa sit qui prouocasti, non in me qui respondere compellus sum. Addis praeerea

appellat librum. modo mihi reprehensionis à te meae, per alios scripta delata sunt? Cur habet Italia, quod tu non scripsisti? Qua ratione poscis ut rescribam ad ea quae scripsisse te denegas? Nec tam hebes sum, ut si diuersa senseris, me à te lasum putem. Sed si mea cominus dicta reprehendas, & rationem scriptorum expetas, & quae scripserim, emendare compellas, & ad mandata prouoces, & oculos mihi reddas, in hoc laeditur amicitia, in hoc necessitudinis iura violantur. Ne videamur certare pueriliter, & fautoribus inuicem vel detractoribus nostris tribuere materiam contendendi, haec scribo, quia te pure & Christiane diligere cupio, nec quicquam in mea mente retinere, quod distet à labijs. Non enim conuenit, ut ab adolescentia usq; ad hanc aetatem, in monasterio cum sanctis fratribus labore sudans, aliquid contra episcopum communionis meae scribere audeam, & eum episcopum, quem ante cepi amare quam nosse, qui me prior ad amicitiam prouocauit, quem post me orientem in scripturarum eruditione laetatus sum. Igitur aut tuum negato librum, si forte non tuus est, & desine flagitare rescriptum ad ea quae non scripsisti: aut si tuus est, ingenue confitere, ut si in defensionem mei aliqua scripsero, in te culpa sit qui prouocasti, non in me qui respondere compellus sum. Addis praeerea

ter ad referendum impuleris, illius recorder historia, quod Hannibalem iuueniliter exultantem Q. maximus patientia sua fregerit. Omnia fert etas, animum quoque saepe ego longos Cantando puerū memini me cedere soles. Nūc oblita mihi tot carmina, vox quoque Mærim lā fugit ipsa. Et, ut magis de scripturis sanctis loquar, Berzellai ille Galaadites, regis David bñficia, omnesque delicias iuueni delegis filio, ostēdit fenestutē hanc appetere nō debere nec oblata suscipere. Qd aut iuras te aduersum me librū non scripseris, neq; Romā misisse quē non scripseris, sed si forte aliqua in tuis scriptis reperiantur, qd à meo sensu discrepent, non me à te lasum, sed à te scriptum quod tibi

K me à te lasum putem. Sed si mea cominus dicta reprehendas, & rationem scriptorum expetas, & quae scripserim, emendare compellas, & ad mandata prouoces, & oculos mihi reddas, in hoc laeditur amicitia, in hoc necessitudinis iura violantur. Ne videamur certare pueriliter, & fautoribus inuicem vel detractoribus nostris tribuere materiam contendendi, haec scribo, quia te pure & Christiane diligere cupio, nec quicquam in mea mente retinere, quod distet à labijs. Non enim conuenit, ut ab adolescentia usq; ad hanc aetatem, in monasterio cum sanctis fratribus labore sudans, aliquid contra episcopum communionis meae scribere audeam, & eum episcopum, quem ante cepi amare quam nosse, qui me prior ad amicitiam prouocauit, quem post me orientem in scripturarum eruditione laetatus sum. Igitur aut tuum negato librum, si forte non tuus est, & desine flagitare rescriptum ad ea quae non scripsisti: aut si tuus est, ingenue confitere, ut si in defensionem mei aliqua scripsero, in te culpa sit qui prouocasti, non in me qui respondere compellus sum. Addis praeerea

Epistola rectum videbatur. Quaslo, ut me patienter audias. Non scripsisti librum, & quomodo mihi reprehensionis à te meae, per alios scripta delata sunt? Cur habet Italia, quod tu non scripsisti? Qua ratione poscis ut rescribam ad ea quae scripsisse te denegas? Nec tam hebes sum, ut si diuersa senseris, me à te lasum putem. Sed si mea cominus dicta reprehendas, & rationem scriptorum expetas, & quae scripserim, emendare compellas, & ad mandata prouoces, & oculos mihi reddas, in hoc laeditur amicitia, in hoc necessitudinis iura violantur. Ne videamur certare pueriliter, & fautoribus inuicem vel detractoribus nostris tribuere materiam contendendi, haec scribo, quia te pure & Christiane diligere cupio, nec quicquam in mea mente retinere, quod distet à labijs. Non enim conuenit, ut ab adolescentia usq; ad hanc aetatem, in monasterio cum sanctis fratribus labore sudans, aliquid contra episcopum communionis meae scribere audeam, & eum episcopum, quem ante cepi amare quam nosse, qui me prior ad amicitiam prouocauit, quem post me orientem in scripturarum eruditione laetatus sum. Igitur aut tuum negato librum, si forte non tuus est, & desine flagitare rescriptum ad ea quae non scripsisti: aut si tuus est, ingenue confitere, ut si in defensionem mei aliqua scripsero, in te culpa sit qui prouocasti, non in me qui respondere compellus sum. Addis praeerea

ter ad referendum impuleris, illius recorder historia, quod Hannibalem iuueniliter exultantem Q. maximus patientia sua fregerit. Omnia fert etas, animum quoque saepe ego longos Cantando puerū memini me cedere soles. Nūc oblita mihi tot carmina, vox quoque Mærim lā fugit ipsa. Et, ut magis de scripturis sanctis loquar, Berzellai ille Galaadites, regis David bñficia, omnesque delicias iuueni delegis filio, ostēdit fenestutē hanc appetere nō debere nec oblata suscipere. Qd aut iuras te aduersum me librū non scripseris, neq; Romā misisse quē non scripseris, sed si forte aliqua in tuis scriptis reperiantur, qd à meo sensu discrepent, non me à te lasum, sed à te scriptum quod tibi

Epistola rectum videbatur. Quaslo, ut me patienter audias. Non scripsisti librum, & quomodo mihi reprehensionis à te meae, per alios scripta delata sunt? Cur habet Italia, quod tu non scripsisti? Qua ratione poscis ut rescribam ad ea quae scripsisse te denegas? Nec tam hebes sum, ut si diuersa senseris, me à te lasum putem. Sed si mea cominus dicta reprehendas, & rationem scriptorum expetas, & quae scripserim, emendare compellas, & ad mandata prouoces, & oculos mihi reddas, in hoc laeditur amicitia, in hoc necessitudinis iura violantur. Ne videamur certare pueriliter, & fautoribus inuicem vel detractoribus nostris tribuere materiam contendendi, haec scribo, quia te pure & Christiane diligere cupio, nec quicquam in mea mente retinere, quod distet à labijs. Non enim conuenit, ut ab adolescentia usq; ad hanc aetatem, in monasterio cum sanctis fratribus labore sudans, aliquid contra episcopum communionis meae scribere audeam, & eum episcopum, quem ante cepi amare quam nosse, qui me prior ad amicitiam prouocauit, quem post me orientem in scripturarum eruditione laetatus sum. Igitur aut tuum negato librum, si forte non tuus est, & desine flagitare rescriptum ad ea quae non scripsisti: aut si tuus est, ingenue confitere, ut si in defensionem mei aliqua scripsero, in te culpa sit qui prouocasti, non in me qui respondere compellus sum. Addis praeerea

ter ad referendum impuleris, illius recorder historia, quod Hannibalem iuueniliter exultantem Q. maximus patientia sua fregerit. Omnia fert etas, animum quoque saepe ego longos Cantando puerū memini me cedere soles. Nūc oblita mihi tot carmina, vox quoque Mærim lā fugit ipsa. Et, ut magis de scripturis sanctis loquar, Berzellai ille Galaadites, regis David bñficia, omnesque delicias iuueni delegis filio, ostēdit fenestutē hanc appetere nō debere nec oblata suscipere. Qd aut iuras te aduersum me librū non scripseris, neq; Romā misisse quē non scripseris, sed si forte aliqua in tuis scriptis reperiantur, qd à meo sensu discrepent, non me à te lasum, sed à te scriptum quod tibi

Epistola rectum videbatur. Quaslo, ut me patienter audias. Non scripsisti librum, & quomodo mihi reprehensionis à te meae, per alios scripta delata sunt? Cur habet Italia, quod tu non scripsisti? Qua ratione poscis ut rescribam ad ea quae scripsisse te denegas? Nec tam hebes sum, ut si diuersa senseris, me à te lasum putem. Sed si mea cominus dicta reprehendas, & rationem scriptorum expetas, & quae scripserim, emendare compellas, & ad mandata prouoces, & oculos mihi reddas, in hoc laeditur amicitia, in hoc necessitudinis iura violantur. Ne videamur certare pueriliter, & fautoribus inuicem vel detractoribus nostris tribuere materiam contendendi, haec scribo, quia te pure & Christiane diligere cupio, nec quicquam in mea mente retinere, quod distet à labijs. Non enim conuenit, ut ab adolescentia usq; ad hanc aetatem, in monasterio cum sanctis fratribus labore sudans, aliquid contra episcopum communionis meae scribere audeam, & eum episcopum, quem ante cepi amare quam nosse, qui me prior ad amicitiam prouocauit, quem post me orientem in scripturarum eruditione laetatus sum. Igitur aut tuum negato librum, si forte non tuus est, & desine flagitare rescriptum ad ea quae non scripsisti: aut si tuus est, ingenue confitere, ut si in defensionem mei aliqua scripsero, in te culpa sit qui prouocasti, non in me qui respondere compellus sum. Addis praeerea

ter ad referendum impuleris, illius recorder historia, quod Hannibalem iuueniliter exultantem Q. maximus patientia sua fregerit. Omnia fert etas, animum quoque saepe ego longos Cantando puerū memini me cedere soles. Nūc oblita mihi tot carmina, vox quoque Mærim lā fugit ipsa. Et, ut magis de scripturis sanctis loquar, Berzellai ille Galaadites, regis David bñficia, omnesque delicias iuueni delegis filio, ostēdit fenestutē hanc appetere nō debere nec oblata suscipere. Qd aut iuras te aduersum me librū non scripseris, neq; Romā misisse quē non scripseris, sed si forte aliqua in tuis scriptis reperiantur, qd à meo sensu discrepent, non me à te lasum, sed à te scriptum quod tibi

Epistola rectum videbatur. Quaslo, ut me patienter audias. Non scripsisti librum, & quomodo mihi reprehensionis à te meae, per alios scripta delata sunt? Cur habet Italia, quod tu non scripsisti? Qua ratione poscis ut rescribam ad ea quae scripsisse te denegas? Nec tam hebes sum, ut si diuersa senseris, me à te lasum putem. Sed si mea cominus dicta reprehendas, & rationem scriptorum expetas, & quae scripserim, emendare compellas, & ad mandata prouoces, & oculos mihi reddas, in hoc laeditur amicitia, in hoc necessitudinis iura violantur. Ne videamur certare pueriliter, & fautoribus inuicem vel detractoribus nostris tribuere materiam contendendi, haec scribo, quia te pure & Christiane diligere cupio, nec quicquam in mea mente retinere, quod distet à labijs. Non enim conuenit, ut ab adolescentia usq; ad hanc aetatem, in monasterio cum sanctis fratribus labore sudans, aliquid contra episcopum communionis meae scribere audeam, & eum episcopum, quem ante cepi amare quam nosse, qui me prior ad amicitiam prouocauit, quem post me orientem in scripturarum eruditione laetatus sum. Igitur aut tuum negato librum, si forte non tuus est, & desine flagitare rescriptum ad ea quae non scripsisti: aut si tuus est, ingenue confitere, ut si in defensionem mei aliqua scripsero, in te culpa sit qui prouocasti, non in me qui respondere compellus sum. Addis praeerea

ter ad referendum impuleris, illius recorder historia, quod Hannibalem iuueniliter exultantem Q. maximus patientia sua fregerit. Omnia fert etas, animum quoque saepe ego longos Cantando puerū memini me cedere soles. Nūc oblita mihi tot carmina, vox quoque Mærim lā fugit ipsa. Et, ut magis de scripturis sanctis loquar, Berzellai ille Galaadites, regis David bñficia, omnesque delicias iuueni delegis filio, ostēdit fenestutē hanc appetere nō debere nec oblata suscipere. Qd aut iuras te aduersum me librū non scripseris, neq; Romā misisse quē non scripseris, sed si forte aliqua in tuis scriptis reperiantur, qd à meo sensu discrepent, non me à te lasum, sed à te scriptum quod tibi

te paratum esse, ut siquid me in tuis scriptis mouerit, aut corrigere voluero, fraterne accipias, & non solum mea in te beneuolentia gauisurum, sed, ut hoc ipsum faciam, deprecaris. Rursum dico quod sentio. Prouocas senem, tacentem stimulas, videris iactare doctrinam. Non est autem aetatis meae putari maleuolum erga eum, cui magis fauorē debeo. Etsi in Euangelij ac prophetis peruersi homines inueniunt, quod nitantur reprehendere, miraris si in tuis libris & maxime in scripturarum expositione, quae vel obscurissimae sunt, quadam à recti linea discrepare videantur. Et hoc dico, non quod operibus tuis quadam reprehendenda iam censeam. Neq; enim lectioni eorum vnquam operam dedi, nec horum exemplariorum apud nos copia est, praeter soliloquiorum tuorum libros, & quosdam commentarios in psalmos, quos si vellem discutere, non dicam à me (qui nihil sum) sed à veterum Graecorum docerem interpretationibus discrepare. Vale mi amice charissime, aetate filii, dignitate parens, & hoc à me rogatus obserua, ut quicquid mihi scripseris, ad me primum facias peruenire.

Augustinus Hieronymo, Offensus aculeis M quibusdam literarum Hieronymi, de quibus multa argutatur blanditijs lenis sententiarū asperitatē, multis verbis deplorans inter Rufinū & Hieronymū, tam amicos doctos, celebres senes & monachos, tam amarulentam discordiam incidisse, non sine graui totius ecclesiae scaldalo.

Epist. XV. Domino venerando & desideratissimo fratri & compresbytero Hieronymo, Augustinus in domino salutem. Quauis existimem antequam istas sumeres, venisse in manus tuas literas meas, quas per Dei seruū filium nostrum Cyprianum diaconū misi, quibus certissime agnosceres meam esse epistolam, cuius exemplaria illic peruenisse commemorasti. Vnde iam me arbitror Virgil. rescriptis tuis velut Entellis grandibus Aenci. 5 atque acribus cellibus, tanquam audacem Daretam coepisse pulsari atq; versari: nunc tamen eis ipsis respondeo literis tuis, quae mihi per sanctum filium nostrum Asterium mittere dignatus es. In quibus multa in me comperi tuae beneuolentissimae charitatis, & rursus quadam nonnullius à me Aug. Tomus secundus c 3 tu

Obscuri co, non quod operibus tuis quadam reprehendenda iam censeam. Neq; enim lectioni eorum vnquam operam dedi, nec horum exemplariorum apud nos copia est, praeter soliloquiorum tuorum libros, & quosdam commentarios in psalmos, quos si vellem discutere, non dicam à me (qui nihil sum) sed à veterum Graecorum docerem interpretationibus discrepare. Vale mi amice charissime, aetate filii, dignitate parens, & hoc à me rogatus obserua, ut quicquid mihi scripseris, ad me primum facias peruenire.

Augustinus Hieronymo, Offensus aculeis M quibusdam literarum Hieronymi, de quibus multa argutatur blanditijs lenis sententiarū asperitatē, multis verbis deplorans inter Rufinū & Hieronymū, tam amicos doctos, celebres senes & monachos, tam amarulentam discordiam incidisse, non sine graui totius ecclesiae scaldalo.

Epist. XV. Domino venerando & desideratissimo fratri & compresbytero Hieronymo, Augustinus in domino salutem. Quauis existimem antequam istas sumeres, venisse in manus tuas literas meas, quas per Dei seruū filium nostrum Cyprianum diaconū misi, quibus certissime agnosceres meam esse epistolam, cuius exemplaria illic peruenisse commemorasti. Vnde iam me arbitror Virgil. rescriptis tuis velut Entellis grandibus Aenci. 5 atque acribus cellibus, tanquam audacem Daretam coepisse pulsari atq; versari: nunc tamen eis ipsis respondeo literis tuis, quae mihi per sanctum filium nostrum Asterium mittere dignatus es. In quibus multa in me comperi tuae beneuolentissimae charitatis, & rursus quadam nonnullius à me Aug. Tomus secundus c 3 tu

Obscuri co, non quod operibus tuis quadam reprehendenda iam censeam. Neq; enim lectioni eorum vnquam operam dedi, nec horum exemplariorum apud nos copia est, praeter soliloquiorum tuorum libros, & quosdam commentarios in psalmos, quos si vellem discutere, non dicam à me (qui nihil sum) sed à veterum Graecorum docerem interpretationibus discrepare. Vale mi amice charissime, aetate filii, dignitate parens, & hoc à me rogatus obserua, ut quicquid mihi scripseris, ad me primum facias peruenire.

Augustinus Hieronymo, Offensus aculeis M quibusdam literarum Hieronymi, de quibus multa argutatur blanditijs lenis sententiarū asperitatē, multis verbis deplorans inter Rufinū & Hieronymū, tam amicos doctos, celebres senes & monachos, tam amarulentam discordiam incidisse, non sine graui totius ecclesiae scaldalo.

Epist. XV. Domino venerando & desideratissimo fratri & compresbytero Hieronymo, Augustinus in domino salutem. Quauis existimem antequam istas sumeres, venisse in manus tuas literas meas, quas per Dei seruū filium nostrum Cyprianum diaconū misi, quibus certissime agnosceres meam esse epistolam, cuius exemplaria illic peruenisse commemorasti. Vnde iam me arbitror Virgil. rescriptis tuis velut Entellis grandibus Aenci. 5 atque acribus cellibus, tanquam audacem Daretam coepisse pulsari atq; versari: nunc tamen eis ipsis respondeo literis tuis, quae mihi per sanctum filium nostrum Asterium mittere dignatus es. In quibus multa in me comperi tuae beneuolentissimae charitatis, & rursus quadam nonnullius à me Aug. Tomus secundus c 3 tu

Obscuri co, non quod operibus tuis quadam reprehendenda iam censeam. Neq; enim lectioni eorum vnquam operam dedi, nec horum exemplariorum apud nos copia est, praeter soliloquiorum tuorum libros, & quosdam commentarios in psalmos, quos si vellem discutere, non dicam à me (qui nihil sum) sed à veterum Graecorum docerem interpretationibus discrepare. Vale mi amice charissime, aetate filii, dignitate parens, & hoc à me rogatus obserua, ut quicquid mihi scripseris, ad me primum facias peruenire.

Augustinus Hieronymo, Offensus aculeis M quibusdam literarum Hieronymi, de quibus multa argutatur blanditijs lenis sententiarū asperitatē, multis verbis deplorans inter Rufinū & Hieronymū, tam amicos doctos, celebres senes & monachos, tam amarulentam discordiam incidisse, non sine graui totius ecclesiae scaldalo.

Epist. XV. Domino venerando & desideratissimo fratri & compresbytero Hieronymo, Augustinus in domino salutem. Quauis existimem antequam istas sumeres, venisse in manus tuas literas meas, quas per Dei seruū filium nostrum Cyprianum diaconū misi, quibus certissime agnosceres meam esse epistolam, cuius exemplaria illic peruenisse commemorasti. Vnde iam me arbitror Virgil. rescriptis tuis velut Entellis grandibus Aenci. 5 atque acribus cellibus, tanquam audacem Daretam coepisse pulsari atq; versari: nunc tamen eis ipsis respondeo literis tuis, quae mihi per sanctum filium nostrum Asterium mittere dignatus es. In quibus multa in me comperi tuae beneuolentissimae charitatis, & rursus quadam nonnullius à me Aug. Tomus secundus c 3 tu

Obscuri co, non quod operibus tuis quadam reprehendenda iam censeam. Neq; enim lectioni eorum vnquam operam dedi, nec horum exemplariorum apud nos copia est, praeter soliloquiorum tuorum libros, & quosdam commentarios in psalmos, quos si vellem discutere, non dicam à me (qui nihil sum) sed à veterum Graecorum docerem interpretationibus discrepare. Vale mi amice charissime, aetate filii, dignitate parens, & hoc à me rogatus obserua, ut quicquid mihi scripseris, ad me primum facias peruenire.

Augustinus Hieronymo, Offensus aculeis M quibusdam literarum Hieronymi, de quibus multa argutatur blanditijs lenis sententiarū asperitatē, multis verbis deplorans inter Rufinū & Hieronymū, tam amicos doctos, celebres senes & monachos, tam amarulentam discordiam incidisse, non sine graui totius ecclesiae scaldalo.

Epist. XV. Domino venerando & desideratissimo fratri & compresbytero Hieronymo, Augustinus in domino salutem. Quauis existimem antequam istas sumeres, venisse in manus tuas literas meas, quas per Dei seruū filium nostrum Cyprianum diaconū misi, quibus certissime agnosceres meam esse epistolam, cuius exemplaria illic peruenisse commemorasti. Vnde iam me arbitror Virgil. rescriptis tuis velut Entellis grandibus Aenci. 5 atque acribus cellibus, tanquam audacem Daretam coepisse pulsari atq; versari: nunc tamen eis ipsis respondeo literis tuis, quae mihi per sanctum filium nostrum Asterium mittere dignatus es. In quibus multa in me comperi tuae beneuolentissimae charitatis, & rursus quadam nonnullius à me Aug. Tomus secundus c 3 tu

Obscuri co, non quod operibus tuis quadam reprehendenda iam censeam. Neq; enim lectioni eorum vnquam operam dedi, nec horum exemplariorum apud nos copia est, praeter soliloquiorum tuorum libros, & quosdam commentarios in psalmos, quos si vellem discutere, non dicam à me (qui nihil sum) sed à veterum Graecorum docerem interpretationibus discrepare. Vale mi amice charissime, aetate filii, dignitate parens, & hoc à me rogatus obserua, ut quicquid mihi scripseris, ad me primum facias peruenire.

tua offensionis indicia. Itaq; ubi mulcebar legens, ibi continuo feriebar, hoc sane vel A maxime admirans quod cū dicas te exemplaribus literarum mearum ideo temere nō putasse credendum, ne forte te respondēte laesus iuste expostularem, q̄ probare ante debuisses, meum esse sermonem, & sic rescribere, postea iubeas si mea est epistola, aperte me scribere, aut mittere exemplaria veriora, vt absq; vilo rancore stomachi in scripturarum disputatione versemur. Quo pacto enim possumus in hac disputatione sine rancore uersari, si me lādere paras? Aut si non paras, quō ego te non lādente, abs te laesus iuste expostularem, q̄ probare ante debuisses, meum esse sermonem, & sic rescribere? Hoc est & sic lādere. Nisi.n. rescribēdo legissēs, ego iuste expostulare nō possem. Proinde cū ita rescribis vt lādas, quis locus nobis relinquatur in disputatione scripturarū, sine vilo rancore uersandi? Ego quidem absit vt lādar, si mihi certa rōne volueris & potueris demonstrare illud ex epistola Apostoli, vel quid aliud scripturarū sanctarū te verius intellexisse q̄ me. Immo verō absit, vt nō cū gratiarū actione lucris meis deputem, si fuero te docente instructus, aut emendante correctus. Veruntamen tu mihi B frater charissime, nisi te putares laesum scriptis meis, non me putares lādi posse rescriptis tuis. Nullo.n. modo id de te opinatus fuero, q̄ non te arbitraris laesum, si sic tū rescribis vt lādas. Aut si te non sic rescribēte, ego propter nimiam stultitiam meam lādi posse putatus sum, hoc ipso legisti planē, q̄ de me ira sensisti. Sed nullo modo tu me, quem nunquam talem expertus es, temere talem crederes, qui literarū mearum exemplaribus etiam cū stylum meum nosset, temere credere noluisse. Si.n. non immerito vidisti, me iuste expostulaturū fuisse, si temere crederes esse literas meas, quā non essent meae: quanto iustius expostularem meipsum temere putatū talem, qualem me expertus non esset qui putauisset? Nequaquā ergo ita prolabereris, vt te non rescribente quo lāderer, me tamē existimares nimis insipiente, etiam tali tuo rescripto lādi potuisse. Restat igitur vt lādere me rescribendo disponeres, si certo documento meas esse illas literas nosset. Atq; ita, credo quod iniuste me lādendū putares, superest vt agnoscam peccatum meū, q̄ prior te illis literis laeserim, quas meas esse negare nō possum. Cur itaq;

conor contra fluminis tractum, ac non potius veniam peto? Obsecro te ergo per mansuetudinē Christi, vt si laesi te, dimittas mihi, nec me vicissim lādendo malū pro malo reddas. Lādes autem me, si mihi tacueris errorem meum, quem forte inueneris in factis vel dictis meis. Nam si ea in me reprehenderis quā reprehendenda non sunt, te lādis magis q̄ me: quod absit à moribus & sancto proposito tuo, vt hoc facias voluntate lādendi, culpans in me aliquid dente maledico, quod mente veridica esse scis non culpandum. Ac per hoc aut beneuolō corde arguas, etiam si caret delicto, quem arguendum putas: aut paterno affectu mulceas, quē abijcere nequeas. Potest enim fieri vt tibi aliud videatur quā veritas habet, dum tū abs te aliud non fiat quā charitas habet: vt & ego amicissimam reprehensionem gratissime accipiam, etiam si reprehendi non meruit quod recte defendi potest, aut agnoscam simul & beneuolentiam tuam, & culpam meā, & quantū dominus donat in alio gratus, in alio emendatus inuenitur. Quid ergo, fortasse dura, sed certe salubria verba tua, tanquam celsus Enellii pertimescam? Cēlebratur ille, non curabatur: & ideo vincebatur, non sanabatur. Ego autem si medicinalē correptionem tuam tranquillius accepero, non dolebo: si verō infirmitas velut humana mea, etiam cum veraciter arguor, non pōt nisi aliquantulū contristari, melius tumor capitis dolet dum curatur, q̄ dum ei parciatur & non sanatur. Hoc est.n. quod acute vidit, qui dixit: Vtiliores esse plerūq; inimicos iurgantes, q̄ amicos obiurgare metuentes. Illi.n. dum rixantur, dicūt aliquando vera quā corrigamus: isti autem minorem q̄ oportet exhibent iustitiā libertatem, dum amicitia timent exasperare dulcedinem. Quapropter etsi bos, vt tibi videaris, lassus senectute forte corporis, non vigore animi, tamen in arca dominica fructuoso labore desudans, ecce sum, siquid peccaram dixi, fortius fige pedem. Non mihi esse debet molestum pondus ætatis tuæ, dummodo conteratur palea culpæ meæ. Proinde illud quod in extremo epistolę tuę posuisti, cū magni desiderij suspitio vel lego vel recolo. Vtinā, inquis, mereremur cōplexus tuos, & collatione mutua vel doceremur aliqua, vel disceremus. Ego autem dico, vtinā saltem propinquis terrarum locis habitaremus, vt si nō possent misceri nostra collo-

quia,

quia, literæ possent esse crebriores. Nūc verō tanto locorū intervallo absumus à sensibus nostris, vt de illis verbis Apostoli ad Galatas, iuuēne me ad tuam sanctitatem scripsisse meminerim, & ecce iā senex necdum rescripta meruerim, faciliusq; ad te exēplaria epistolæ meæ peruenierint, nescio qua occasione perueniente, q̄ ipsa epistola me curante. Homo enim qui eam tunc acceperat nec ad te pertulit, nec ad me retulit. Tantæ autem mihi in literis tuis, quā in manus nostras venire potuerunt, apparent res, vt nihil studiorū meorum malle, si possem, q̄ fatetur inhærere lateri tuo. Quod ego quia nō possum, aliquem nostrorum in dño filiorū erudiendum ad te mittere cogito, si etiā de hac re tua rescripta meruero. Nam neq; in me tantum scientiæ scripturarum diuinarum est, aut esse iam poterit, quantum inesse tibi video. Et siquid in hac re habeo facultatis, vt cūq; impendo populo Dei. Vacare autē studijs diligentius q̄ quæ populi audiūt instruendis, propter ecclesiasticas occupationes omnino nō possum. Nescio quæ scripta maledica super tuo nomine ad Aphricā peruenisse audiui. Accepimus tamen q̄ dignatus es mittere, illis respondens maledictis. Quo perlecto, fateor, multum dolui inter tam charas familiaresq; psonas, cūctis pene ecclesijs notissimo amicitia vinculo copulatas, tantum malum extitisse discordiæ. Et tu quidem quantum tibi modereris, quantumq; teneas aculeos indignationis tuæ, ne reddas maledictum pro maledicto, satis in tuis literis eminet. Veruntamen eas ipsas cū legissem, cōturbui dolore, & obrui timore: quid de me illa facerent, quæ in te ille scripsit, si in manus meas forte uenissent? Vā mūdo ab scandalis. Ecce sit, ecce prorsus impletur quod veritas ait. Quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum. Quæ sibi enim iam fida pectora tuto refundantur? In cuius sensus tota se projiciat sed cura dilectio? Quis denique amicus non formidetur quasi futurus inimicus, si potuit inter Hieronymum & Ruffinū hoc quod sinu to-

scietia qualis quisq; sit, verumetiam pscientia qualis futurus sit, si est in sanctis & beatis angelis, quō fuerit diabolus beatus aliquando, cum adhuc angelus bonus esset, sciens futuram iniquitatem suam & sempiternum supplicium, omnino non video. De Quæ- quā re, si tū eam nosse opus est, vellem audire qd sentias. Vide quid faciāt terræ ac maria, quæ nos corporaliter dirimunt. Si hæc epistola mea, quā legis ego essem, iam mihi diceret, quod q̄sui. Nūc verō q̄ rescriberet, qm mittes? quādo perueniet? qm accipiat? Et tamen vtinam quandoq; fiat, quod tā cito fieri non possit q̄ volumus, quāta possumus tolerantia sustinemus. Vnde recurro ad illa verba epistolæ tuæ dulcissima, sanctique desiderij tui plenissima, & ea facio viscissim mea. Vtinam mereremur complexus tuos, & collatione mutua vel doceremur aliqua vel disceremur, si tamen esse vilo mō posset quod ego te docerem. In his autem verbis non iam tuis tantum, sed etiam meis vbi dilector & reficior, & ipso quantis pendente & non attingente, vtriusque nostrum desiderio non parua ex parte consolor. Ibi rursus acerrimis dolorū stimulis fodior, dū cogito inter uos, qbus Deus hoc ipsum quod vterq; nostrum optauit, largum prolixumq; concesserat, vt coniunctissimi & familiarissimi melle scripturarum sanctarum pariter, lamberetis, tāta amaritudinis irrepressibile perniciem, qm nō, vbi non, cui nō homini formidandam, cum eo tempore quo abiectis iam sarcinis secularibus, tam expediti dūm sequebamini, & in ea terra viuebatis simul, in qua dominus humanis pedibus ambulans: Pacem meam, inquit, do vobis, pacē meam relinquo vobis, viris ætate maturis, & in eloquio domini habitantibus vobis accidere potuit? Vere tentatio est vita humana super terram. Heu mihi, qui vos alicubi simul inuenire non possum, forte vt moueor, vt doleo, vt timeo, prociderem ad pedes vestros, flerem quantum valerem, rogarem quantum amarem: nunc vnumquemq; vestrum pro seipso, nunc vtrumque pro alterutro, & pro alijs & maxime infirmis, pro quibus Christus mortuus est, qui vos tanq̄ in theatro vitæ huius cum magno sui periculo spectant: ne de vobis ea conscribendo spargatis, quæ quandoq; cōcordantes delere non poteritis, qui nunc concordare nolitis, aut quæ concordēs legere timeatis, ne iterū litigētis. Verum dico charitati tuæ, nihil me ma-

me magis quam hoc exemplum tremuisse, cum quædam ad me in epistola tua legerem tuæ indignationis indicia, nō tam illa de Entello & bone lasio, vbi mihi potius hilariter iocari, q̄ iracunde minari visus es, q̄ illud quod serio te scripsisse satis apparet. Vnde supra eloquutus sum, plus fortasse q̄ debui, sed non plus quam timui, vbi aisti, ne forte læsus iuste expostulares. Rogo te, si fieri potest, vt inter nos queramus & differamus aliquid, quo sine amaritudine discordiæ corda nostra pascantur, fiat. Si autē non possum dicere quid mihi emendandum videatur in scriptis tuis, nec tu in meis, nisi cū suspitione inuidiæ, aut læsione amicitia, quiescamus ab his, & nostræ vitæ salutiq̄ parcamus. Mihi certe assequatur illa quæ inflat, dum nō offendatur illa quæ ædificat. Ergo me longē esse sentio ab illa perfectione, de qua scriptū

Iaco. 3. est: Siquis in verbo non offendit, hic perfectus est vir. Sed plane in Dei misericordia puto me posse facile abs te petere veniam, siquid offendi: quod mihi aperire debes, vt cum te audiero, lucreris fratrem tuum. Neque enim quia hoc propter longinquitatem terrarū non potes facere inter me & te, propterea debes sinere errare me. Proflus quod ad ipsas res quas nosse volumus, attinet, siquid veri me tenere vel scio vel credo vel puto, in quo tu aliter sentis, quantum dat dñs sine tua iniuria conabor asserere. Quod autē pertinet ad offensionem tuam, cum te indignatum sensero, nihil aliud quam veniā uereprecabor. Nec omnino arbitror te succensere potuisse, nisi vt hoc dicerem quod nō debui, aut non sic dicere vt debui, quia nec miror minus nos scire inuicem, q̄ scimus à coniuñctissimis & familiarissimis nostris. In quorum ego charitatem (fateor) facile me totum proiecio, præsertim fatigatum scandalis seculi, & in ea sine vlla sollicitudine requiesco. Deū quippe illic esse sentio, in quē me securus proiecio, & in quo securus requiesco. Nec in hac mea securitate crastinū illud humanæ fragilitatis incertum, de quo superius

L. gemui, omnino formido. Cum. n. hominem christiana charitate flagrantem, eaque mihi fidelem amicū factum esse sentio, quicquid ei consiliorum meorū cogitationumq̄ committo, non homini committo, sed illi in quo

1. Ioan. 4. manet vt talis sit. Deus. n. charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet: quam si deseruit, tantum faciat necesse est dolorem, quantum manens fecerat gaudium. Verum-

tamē ex amico intimo factus inimicus, querat sibi potius quod fingat astutus, non inueniat quod prodant iratus. Hoc autem vnusquisq̄ facile assequitur, non occultando qd fecerit, sed non faciendo quod occultare velit. Quod misericordia Dei bonis pijsq̄ cōcedit, vt inter inimicos quoslibet futuros liberi securiq̄ versentur, aliena peccata sibi commissā non prodant quæ prodi timeant ipsi nulla committant. Cum enim falsum quid à maledico fingitur, aut omnino non creditur, aut certe integra salute sola fama vexatur. Cum autem malum perpetratur, hostis est intimus, etiam si nullius intimi loquacitate aut lite vulgetur. Quapropter quis prudentium nō videat, etiam tu quam tolerabiliter feras amicissimi quondam & familiarissimi incredibiles nunc inimicitias, M

Augustinus Præsidio, quem confacerdotem appellat, quum Hieronymus appellet Diaconum, si tamen idem est. Epist. XVI.

Domino beatissimo & merito venerando fratri & confacerdoti Præsidio, Augustinus in domino salutem. Sicut præsens rogavi sinceritatem tuam, nūc quoque comoneo, vt literas meas sancto fratri & compresbytero nostro Hieronymo mittere nō graueris. Vt autem nouerit charitas tua, quæ admodum etiam tu illi pro mea causa scribere debeas, misi exemplaria literarū & mearum ad ipsum, & ad me ipsius, quibus lectis pro tua sancta prudentia facile videas, & modum meum quem seruandum putavi, & modum eius quem non frustra timui. Aut si ego A

quod non debui, vel quō non debui, ali quid scripsi, non ad illum de me, sed ad meipsum potius fraternæ dilectione mittere sermonē, quo correctus petā vt ignoscat, si meam culpam ipse cognouero.

Hierony-

Hieronymus Augustino commendans illi Præsidium, & saluere iubens Alipium. Epistola XVII.

Domino verē sancto et beatissimo Pape Augustino Hieronymus in Christo salutem. Anno præterito per fratrem nostrum Asterium hypodiaconum dignationi tuæ epistolam miseram, promptum reddens salutationis officium, quam tibi arbitror redditam. Nunc quoque per sanctum fratrem meum Præsidium diaconum obsecro primū vt memineris mei. Deinde vt baiulum literarum habeas commendatum, & mihi scias germanissimū, & in quibuscunq̄ necessitas postulauerit, foueas atq̄ sustentens non quo aliqua re (Christo tribuente) indigeat, sed quod bonorū amicitias audissimē expetat, & se in his coniungendis maximum putet beneficium consequutum. Cur autē ad Occidentē nauigauerit, ipso poteris narrante cognoscere. Nos in monasterio constituti, varijs hinc inde fluctibus quatimur, & peregrinationis molestias sublinemus. Sed credimus in eo qui dixit: Cōfide, ego uici mundū, quo ipso tribuente & præfule, cōtra hostem diabolum victoriā consequamur. Sanctum & venerabilem fratrem nostrum papam Alipium vt meo obsequio salutes, obsecro. Sancti fratres, qui nobiscum in monasterio domino seruire festinant, oppidō te salutant. Incolumem te, & memorem mei, Christus dominus noster tueatur omnipotēs, dñe verē sancte & suscipiēde papa.

Hieronymus August. hoc agens, quanquā illi respondit de mendacio & cucurbita, tamen amicitiam oportere manere incolumem, rogatque vt posthac abstineant ab huiusmodi quæstionibus, quæ ferē in contentione exeunt. Epist. XVIII.

Domino verē sancto & beatissimo pape Augustino Hieronymus in domino salutem. Cum à sancto fratre nostro Firmo sollicitē quærerem quid ageres, sospitē te læsus audiui. Rursum cū tuas literas non dico sperare sed exigere, nesciente te de Aphrica se profectum esse dixit. Itaq̄ reddo tibi per eū salutationis officia, qui te vnico amore complectitur, simulque obsecro ut ignoscas pudori meo, quod diu præcipienti vt rescribere negare nō potui. Nec ego tibi, sed causæ causā respōdit. Et si culpa est respon-

disse quæso, vt patiēter audias, multo maior est prouocasse. Sed faciliā istiusmodi quærimonię. Sit inter nos pura germanitas, & deinceps non quæstionum, sed charitatis ad nos scripta mittamus. Sancti fratres, qui nobiscum domino seruiunt, affatim te salutant. Sanctos, qui tecum Christi leue trahūt iugum, præcipuē sanctum & suscipiendum papam Alipium vt meo obsequio salutes, precor. Incolumem te & memorem mei Christus Deus noster tueatur omnipotens. Domine verē sancte & beatissime papa, si legisti librum explanationum in Ionam, puto quod ridiculam cucurbitā non recipias quæstionem. Si autem amicus, qui me primus gladio petijt, stylo repulsus est, sit humanitatis tuæ atque iustitiæ accusantē reprehendere, non respondentem. In scripturarum campo, si placet, sine nostro inuicem dolore ludamus.

Augustinus Hieronymo, accuratius respondet de mendacio officioso, docens Petrum verē errasse, atque à Paulo verē iureque reprehensum: deprecaturque veniam p dictis quibuscā incautiorebus Hieronymi animū offenderit, excusans quod nulla sua culpa epistola per multorū obambularit manus, priusquā ad eum, cui scripta erat, perueniret. Epist. XIX.

Domino dilectissimo, & in Christi viscibus honorando, sancto fratri & compresbytero Hieronymo, Augustinus in domino salutem. Iam pridem tuæ charitati prolixam epistolam misi, respondens illi tuæ, quam per sanctum filium tuum Asterium, nunc iam non solum fratrem, verum etiam collegam meū misisse te recolis. Quæ utrum in manus tuas peruenire meruerit, adhuc nescio, nisi quod p fratrem sincerissimum Firmū scribis, Si ille qui me primū gladio petijt, stylo repulsus est, vt sit humanitatis meæ atque iustitiæ accusantem reprehendere non respondentem. Hoc solo tenuissimo indicio vteunque conijcio, legisse te illam epistolam meam. In ea quippe deploraui tantam inter vos extitisse discordiam, de quorum tāta amicitia, quaquauerfūm ea fama diffuderat, charitas fraternæ gaudebat. Quod non feci reprehendēdo in aliquo germanitatem tuam, cuius in ea re aliquam culpam me cognouisse non ausus sum dicere, sed dolendo humanam

manam miseriam, cuius in amicitijs mutua
charitate retinendis, quantalibet illa sit, in-
corra permanio est. Verum illum maluerā
tuis nosse rescriptis, vtrum mihi veniam,
quam poposceram, dederis. Quod apertius
mihi intimari cupio, quanuis hilarior quidā
vultus literarum tuarum etiam hoc me im-
petrasse significare videatur. si tamen post
lectam illam missa sunt, quod in eis minimē
apparet. Petis vel potius fiducia charitatis
iubes, vt in scripturarum campo, sine nostro
inuenire dolore ludamus. Equidem quantū
ad me attinet, serio nos ista quam ludo age-
re malle. Quod si hoc verbum tibi pro-
pter facilitatem ponere placuit, ego fateor
maius aliquid expeto a benignitate virium
tuarum, prudentiaque tam docta & ocio-
sa, annosa, studiosa, ingeniosa diligen-
tia, hac tibi non tantum donante, verum
etiam dictante spiritus sancto, vt in ma-
gnis & laboriosis quæstionibus, non tanquā
ludentem in campo scripturarū, sed in mon-
tibus anhelantem adiues. Si autem propter
hilaritatem, quam esse inter charissimos
differentes decet, putasti dicendum esse, lu-
damus: siue illud apertum & planum sit vn-
de colloquimur, siue arduum atq; difficile:
hoc ipsum edoce, obsecro te, quoniam modo
assequi valeamus, vt cum forte aliquid nos
mouet, quod nobis etsi non cautius atten-
dentibus, certē tardius intelligentibus non
probatum est, & quid nobis videatur contra
conamur asserere, si hoc aliquanto securiore
libertate dicamus, non indicamus in suspi-
tionem puerilis iactantiæ, quasi nostro no-
mini famam, viros illustres accusando quæ-
ramus. Si autem aliquid asperum quod re-
fellendi necessitate depromptum fuerit, quo
tolerabile fiat, leniore circumfundamus elo-
quio, ne litum melle gladium stringere iudi-
cemur. Nisi fortē ille modus est, quo vtrum-
que hoc vitium vel vitij suspicionem cauea-
mus, si cum doctiore amico sic disputemus,
vt q̄cquid dixerit, necesse sit approbare, nec
quarendi saltem causa liceat aliquantulum
reluctari. Tum verō sine vllō timore offen-
sionis tanquam in campo luditur, sed mirū,
si nobis non illuditur. Ego. n. fateor charita-
ti tuæ, solis eis scripturarum libris, qui iam
canonici appellantur, didici hunc timorem
honorēq; deferre, vt nullū eorū auctorem
seribendo aliqd errasse firmissimē credā. Ac
si aliqd in eis offendero literis quod videat
cōtrariū veritati, nihil aliud q̄ vel mēdosum

esse codicem, vel interpretem nō assequutū
esse quod dictum est, vel mihi me intellexis-
se non ambigā. Alios autem ita lego, vt quā-
talibet sanctitate doctrinaq; prapollent,
non ideo verum putem quia ipsi ita senser-
unt, sed quia mihi vel per illos auctores ca-
nonicos, vel probabili ratione quod a vero
non abhorreat, persuadere potuerūt. Nec tē-
mi frater sentire aliquid aliter existimo, pri-
sus, inquam, non te arbitror, sic legi tuos li-
bros velle, tanquam prophetarum vel Apo-
stolorum, de quorum scriptis quod omni er-
rore careant, dubitare nefarium est. Absit
hoc a pia humilitate & veraci de temetipso
cogitatione, q̄ nisi esset præditus, non utiq;
diceret: Vtinam mereremur cōplexus tuos,
& collatione mutua vel doceremur aliqua
vel disceremus. Quod si te ipsum, cōsidera-
tione vitæ ac morum tuorū, nō simulate, nō
fallaciter dixisse credo, quāto magis æquum
est me credere Apostolum Paulum non
aliud sensisse quā scripserit, vbi ait de Petro
& Barnaba: Cū viderē quia nō recte ingre-
diuntur ad veritatem Euangelij, dixi Petro
coram omnibus. Si tu cū sis Iudæus, gen-
tiliter & nō Iudaice viuīs, quō gentes cogis
Iudaizare? De quo. n. certus sum q̄ me scri-
bendo vel loquendo non fallat, si fallebat
Apostolus filios suos, quos iterū parturie-
bat, donec in eis Christus. i. veritas forma-
retur? Quibus cū præmississet dicens? Quæ
autē scribo vobis, ecce corā Deo quia non
mentior, non tamen veraciter scribebat, sed
nescio qua dispensatoria simulatione falle-
bat, vidisse se Petrum & Barnabā nō recte
ad Euangelij veritatē ingredientes, ac Petro
in faciem restitisse, non ob aliud, nisi q̄ gen-
tes cogeret Iudaizare. At. n. satius est cre-
dere Apostolum Paulum aliquid nō vere
scripsisse, q̄ Apostolum Petrum non recte
aliquid egisse? Hoc si ita est, dicamus (quod
absit) satius est credere mentiri Euangelij,
q̄ negatum esse a Petro Christum: & men-
tiri regnorum librum, q̄ tantū prophetam
a dño Deo tam excellenter electū, & in cō-
cupiscenda atq; abducēda vxore aliena cō-
misisse adulteriū, & in marito eius necādo
tam horrendum homicidium. Immo verō
sanctā scripturam in summo & cœlesti au-
thoritatis culmine collocatam, de veritate
eius certus ac securus legam, & in ea hoīes
vel approbatos, vel emendatos, vel damna-
tos veraciter discā, potius q̄ facta humana,
dum in q̄busdā laudabilis excellentie psonis
aliquando

aliquando credere timeo reprehēdenda, ipsa
diuina eloquia mihi sint vbiq; suspecta Ma-
nichæi plurima diuinarum scripturarum,
quibus eorum nefarius error clarissima sen-
tentiarum perspicuitate conuincitur, quia
in alium sensum veritate superati cōfalsitū
esse contendunt: ita tñ, vt eandem falsitatē
non scribentibus Apostolis tribuant, sed ne
scio quibus codicum corruptoribus. Quod
tamen quia nec pluribus siue antiquiori-
bus exemplaribus, nec præcedentis linguæ
authoritate (vnde Latini libri interpretati
sunt) probare aliquādo potuerunt, notissi-
ma omnibus veritate superati cōfalsitūque di-
scedunt. Itane non intelligit prudentia san-
cta tua, quanta malitiæ illorū pateat occa-
sio, si nō ab alijs Apostolicas literas eē falsas
tas, sed ipsos Apostolos falsa scripsisse dica-
mus? Nō est, inquis, credibile, hoc in Petro
K Pauli, q̄ ipse Paulus fecerat, arguisse. Nō
nunc inquiri quid fecerit, sed quid scripse-
rit quæro: hoc ad q̄onem quā suscepi maxi-
me pertinet, vt veritas diuinarum scriptura-
rū, ad nostrā fidem edificandam, memoriæ
commendata, non a quibuslibet, sed ab ipsis
Apostolis, ac per hoc in canonicum autho-
ritatis culmen recepta, ex omni parte verax
atque indubitanda persistat. Nam si hoc fe-
cit Petrus quod facere debuit: mentitus est
Paulus quod eum viderit non recte ingre-
dientē ad veritatē Euangelij. Quisquis. n.
hoc facit q̄ facere debet, recte utiq; facit.
Et ideo falsum de illo dicit, qui dicit eū non
recte fecisse, quod eum nouit facere debuisse.
Si autē verū scripsit Paulus, verū est quod
Petrus nō recte tunc ingrediebatur ad verita-
tem Euangelij. Id verō faciebat quod face-
re non debebat: & si tale aliquid Paulus ip-
se iam fecerat correctū potius etiam ipsum
credam coapostoli sui correctionē potuisse
negligere, quā mendaciter aliquid in sua
epistola posuisse, & epistola qualibet, quāto
magis in illa, in qua præloquutus ait: Quæ
autē scribo vobis, ecce coram Deo quia non
mentior. Ego quidem illud Petrū sic egisse
credo, vt gentes cogeret iudaizare. Hoc. n.
lego scripsisse Paulū quē mētū eē nō cre-
do, & ideo nō recte agebat hoc Petrus. Erat
enim contra Euangelij veritatē, vt putarēt,
qui credebāt in Christū, sine illis veteribus
sacramentis saluos se esse non posse. Hoc
enim contendebāt Arioichig, qui ex circū-
cisione crediderant: cōtra quos Paulus per-
seueranter acriterq; confligit. Ipsum verō

Paulum non ad hoc id egisse, quod vel Ti-
moreum circumcidit vel Cenchreis votū
perfoluit, vel Hierosolimis a Iacobo admo-
nitus, cū eis q̄ uouerāt, legitima illa celebrā-
da suscepit, vt putari videretur per ea sacra-
menta etiam Christianam salutem dari, sed
ne illa q̄ prioribus (vt congruebat) tēpori-
bus, in ymbriis rerū futurarū Deus fieri ius-
serat, tāquam idololatriam gentiliū dānare
crederetur. Hoc est. n. quod illi Iacobus ait,
audium de illo esse quod discissionem do-
ceat a Moyse. Quod utique nefas est vt cre-
dētes in Christum discendantur a propheta
Christi, tāquam eius doctrinam detestantes
atq; damnantes, de quo ipse Christus dicit:
Si crederetis Moyse, crederetis & mihi, de
me. n. ille scripsit. Attende. n. (obsecro) ipsa
verba Iacobi: Vides, inquit, frater quot mil-
lia sunt in Iudæa qui crediderūt in Christū,
& hi omnes æmulatores sunt legis. Audie-
runt autem de te quia discissionem docēs a
Moyse, eorum qui per gentes sunt Iudeorū, M
dicens nō debere circūcidere eos filios suos,
neq; secundum cōsuetudinē ingredi. Quid
ergo est? Vtiq; oportet cōuenire multitudi-
nē, audierunt. n. te superuenisse: hoc ergo fac
quod tibi dicimus, Sunt nobis viri quatuor
votum habentes super se, his assumptis san-
ctifica te cum ipsis, & impende in eos vt ra-
dant capita, & scient omnes quia q̄ de te au-
dierunt, falsa sunt, sed sequeris & ipse, custo-
diens legem: de gentibus autem qui credide-
runt, nos mādauimus, iudicantes nihil eius-
modi seruare illos, nisi vt se obseruēt ab ido-
lis immolato, & a sanguine, & a fornicatio-
ne. Nō, vt opinor, obiscurum est, & Iacobū Omittit
hoc ideo monuisse, vt scirent falsa esse q̄ de suffocat.
illo audierāt, ij q̄ cū in Christū ex Iudæis
credidissent, tñ æmulatores erant legis: ne p
doctrinam Christi velut sacrilega, nec Deo
mādante conscripta damnari putarentur, q̄
per Moysen patribus fuerant ministrata:
hoc. n. de Paulo iactauerant, non illi qui in-
telligebant quo animo a Iudæis fidelibus A
obseruari tunc ista deberent, propter cōmē-
dandam scilicet authoritatē diuinā, &
sacramentorū illorū prophetica sanctitatē,
nō propter adipiscendā salutem, quæ iam in
Christo reuelabatur, & per baptismi sacra-
mentū ministrabatur. Sed illi hoc de Paulo
sparserant, qui sic ea volebant obseruari,
tanquam sine his in Euangelio salus creden-
tibus esse non posset. Ipsum enim senserant Ceremo-
niam uehemētissimū gratiæ prædicatōrē, & intē-
tioni

tionem eorum maximè aduersum, docentè nò per illum hominem iustificari, sed per gratiã Iesu Christi, cuius prauuncianda causa illæ vmbre in lege mandata sunt. Et ideo illi inuidiam & persequutionem molientes concitare, tanquam inimicum legis mandatorum; diuinorum criminabantur: cuius falsa criminationis inuidiam congruentius deuicare non posset, q̃ vt ea ipse celebraret, q̃ damnare tanquam sacrilega putabatur: atq; ita offenderet nec Iudæos tunc ab eis tanquã ad necessaria compellendos. Nam si reuera sic ea reprobareret, quemadmodum de illo auditum erat, & ideo celebranda suscipere sententiam, nò ei diceret Iacobus. Et sciēt omnes, sed diceret, Et putabūt, omnes, qm̃ q̃ de te audierūt, falsa sunt: plerim̃ q̃a in ipsis Hierosolymis Apostoli iam decreuerant, ne quisquam gentes cogeret iudaizare: non aut̃ decreuerāt, ne quisquã tūc Iudæos iudaizare prohiberet, quauis etiã ipsos iã doctrina Christiana non cogeret. Proinde si post hoc Apostolorū decretū Petrus habuit illā in Antiochia simulationē, qua gētes cogeret iudaizare, quo iam nec ipse cogebatur, quauis propter commendandā eloquiā dei, q̃ Iudæis sunt credita, non prohibebatur: quid mirū si cōstringebat eū Paulus libere asserere, qd̃ cū ceteris Apostolis se Hierosolymis decreuisse meminerat. Si autem hoc (quod magis arbitror) ante illud Hierosolymitanum conciliū Petrus fecit, nec sic mirum est, q̃ eū volebat Paulus non timide obtegere, sed fidenter asserere quod eū pariter sentire iā nouerat: siue quod eū cōtulerat Euangelium: siue quod in Cornelij Centurionis uocatione etiã diuinitus eū de hac re admonitum acceperat: siue quod anteq̃ illi, quos cōtinuerat, venissent Antiochiam, cum gentibus eum conuerti viderat. Neq; enim negamus in hac sententiā fuisse iam Petrū, in qua & Paulus fuit. Non itaq; tunc eū quid in ea re verum esset docebat, sed eius simulationē, qua gentes iudaizare cogebantur, arguebat: non ob aliud, nisi quia sic illa omnia simularia gerebantur, tanquam verū esset quod illi dicebant, qui sine circumcisione præputij atq; alijs obseruationibus vmbra futuro rum putabant, credentes saluos esse non pos se. Ergo & Timotheum circumcidit propterea, ne Iudæis, & maximè cognationi eius maternæ sic viderentur qui ex gentibus in

Christum crediderant, detestari circumcisi nem, sicut idololatria detestanda est, cū illa deus fieri præceperit, hanc Satanas persuaserit. Et Titum propterea non circumcidit, ne occasionem daret eis qui sine circumcisione dicebant credentes saluos esse non posse, & ad deceptionem gentium hoc etiam Paulū sentire iactarent. Quod ipse satis significat, vbi ait: Sed neq; Titus, qui mecū erat, cum esset Græcus, compulsus est circumcidi: propter subintroductos autem falsos fratres, q̃ subintroierāt perferuari libertatē nostrā, vt nos in seruitutem redigerent, quibus nec ad horam celsimus subiectioni, vt veritas Euangelij permaneat apud nos, Hic appareret quid eos captare intellexerit, vt non faceret quod in Timotheo fecerat, & q̃ ea libertate facere poterat, qua ostenderat illa sacramēta nec tanquã necessaria debere appeti, nec tanquam sacrilega debere damnari. Sed cauendum est videlicet in hac disputatione, ne sicut philosophi quædam facta hominū media dicamus inter rectè factū & peccatum, q̃ neq; in rectè factis, neq; in peccatis numeretur, & vergeamur eo, quod obseruare legis ceremonias, non potest esse indifferens, sed aut bonum, aut malum: Vt si bonum dixerimus, eas nos quoq; obseruare cogamur: si autem malū, non verè, sed simulatè ab Apostolis obseruatas esse credamus. Ego verò Apostolis non tam exemplum philosophorum timeo, quando & illi in sua disputatione veri aliquid dicunt, q̃ forensium aduocatorum, quando in alienarum causarum actione mentiuntur. Quorū similitudo, si in ipsa expositione epistolæ ad Galatas ad cōfirmandam simulationem Petri & Pauli putata est decet induci, quid ego apud te timeam nomen philosophorū, qui non propterea vani sunt, quia omnia falsa dicunt, sed quia & falsis pleriq; cōfidūt, & vbi vera inueniuntur dicere, à Christi gratia, qui est ipsa veritas, alieni sunt. Cur aut̃ non dicā præcepta illa veterū sacramentorum nec bona esse, quia non eis homines iustificatur: vmbre enim sunt, præ nunciantes gratiam qua iustificamur: nec tamen mala, quia diuinitus præcepta sunt, temporibus personisq; cōgruentia, cū me adiuuet etiam prophetica sententia, qua dicit deus se illi populo dedisse præcepta non bona. Fortè enim propterea non dixit mala, sed tantum non bona, id est, ne talia, vt illis homines boni fiant, aut sine illis boni non fiant. Vellè me doceret benigna synceritas tua, vtrum si

Dis. 12.
Illa.

mulatè quisquam sanctus orientalis, cū Romā venerit, ieiunet sabbato excepto illo die paschalis vigiliæ? Quod si malum esse dixerimus, non solum Romanam Ecclesiam, sed etiam multa ei vicina & aliquanto remotiora damnabimus, vbi mos idē tenetur & manet. Si autem non ieiunare sabbato malū putauerimus, tot ecclesias orientis, & multo maiorem orbis Christiani partē, qua temeritate criminabimur? Placetne tibi vt mediū quiddam esse dicamus, quod tamen acceptabile sit ei, qui hoc nò simulatè, sed cōgruenti societate atq; obseruantia fecerit? Et tamen nihil inde legimus in canonicis libris præceptū esse Christianis: quantomagis illud malum dicere nò audeo, quod deum præcepisse ipsa Christiana fide negare nò possum, quia didici, nò eo me iustificari, sed gratia dei per Iesum Christū dūm nostrū. Dico ergo circumcisionē præputij, & cetera huiusmodi, priori populo per testamentum, quod vetus dicitur, diuinitus data, ad significationē futurorum, quæ per Christum oportebat impleri, quibus aduenientibus, remansisse illa Christianis legenda tantum ad intelligentiā præmissæ prophetiæ, non autem necessariò faciendā quasi adhuc expectandū esset, vt veniret fidei reuelatio quæ his significabat esse ventura. Sed quauis gētibus imponēda non essent, non tamen sic debuissē auferri à consuetudine Iudæorum, tanquam detestanda atque damnanda. Sensim proinde atque paulatim seruente sanè prædicatione gratiæ Christi, qua sola noscent credentes se iustificari saluosq; fieri, non illis vmbis rerum antea futurarum, tunc iam venientium atq; præsentium, vt in illorum Iudæorum uocatione, quos præsentia carnis domini, & Apostolica tempora sic inuenerant, omnis illa actio consumeretur vmbra: hoc eis suffecisse ad commendationem, vt non tanquã detestanda, & similis idololatriæ vitaretur, ultra uerò non habere progressum, ne putaretur necessaria tanq̃ vel ab illa salus esset, vel sine illa esse non posset. Quod putauerunt hē retici, qui dū volūt & Iudæi esse & Christiani nec Iudæi nec Christiani esse potuerunt. Quorū sententiā mihi cauendā, quauis in ea nunquā fuerim, tamen beneuolentissimè ad monere dignatus es. In cuius sententiæ non cōsensionem sed simulationem Petrus timore inciderat, vt de illo Paulus verissimè scriberet quod eum vidisset non rectè ingrediētē ad veritatē Euangelij, eiq; verissi

mè diceret quod gentes iudaizare cogebat. Quod Paulus utiq; non cogebat, ob hoc illa vetera veraciter vbi opus esset, obseruās, vt damnanda non esse monstraret: prædicans tñ instantè non eis, sed reuelata gratia fidei fideles saluos fieri, ne ad ea quenquam velut necessaria suscipiēda compelleret. Sic autem credo Apostolum Paulum veraciter cuncta illa gessisse, nec tamen nunc quenquam factum ex Iudæo Christianum, vel cogo vel H sino talia veraciter celebrare, sicut nec tu cui videtur Paulus ea simulasse, cogis istum vel finis talia simulare. An vis vt etiam ego dicā hanc esse summā quæstionis, immò sententiæ tuæ, vt post Euangelium Christi, be nefaciant credētes Iudæi, si sacrificia offerāt quæ obtulit Paulus, si filios circumcidant, si sabbatū obseruent, vt Paulus in Timotheo, & omnes obseruare Iudæi, dum hæc simulatè ac fallaciter agant? Hoc si ita est, non iam in hæresim Hebionis, ve eorum quos vulgo Nazaræos nuncupant, vel quamlibet aliam veterē, sed nescio in quam nouā delabimur, quæ sit eo perniciosior, quo non errore sed proposito est ac voluntate fallaci. Quod si respondēas, vt te ab hac purges sententia, tunc Apostolos ista laudabiliter simulasse, ne scandalizarentur infirmi qui ex Iudæis multi crediderant, & ea respuenda nondū intelligebāt. Nūc verò cōfirmata per tot gētes doctrina gratiæ Christianæ, confirmata ē per omnes Christi ecclesias lectione legis & prophetarum, quomodo hæc intelligenda non obseruanda recitentur, quisquis ea simulado agere voluerit, videatur insanire: cur mihi non licet dicere Apostolū Paulū, & alios re ctæ fidei Christianos, tunc illa vetera sacramēta paululum obseruando ueraciter commendare debuissē, ne putarēt illa prophetiæ significationis obseruationes à pijs patribus custodita, tanquam sacrilegia diabolica à posteris detestata? Iam n. cū venisset fides quæ prius illis obseruationibus prænu ciata post mortē & resurrectionē domini re uelata est, amiserant tanquam vitam officij sui. Veruntamen sicut defuncta corpora necessariorum officijs deducenda erant quodā modo ad sepulturā, nec simulatè sed religiosè, non autem deferēda continuo, vel inimicorū obtestationibus tanquã canū mortibus proijcienda. Proinde nūc quisquis Christianorum, quauis sit ex Iudæis similiter, ea celebrare voluerit, tanq̃ sopitos cineres erues, non erit pius deductor, vel baiulus corporis,

ris, sed impius sepulture violator. Fateor sane in eo, quod epistola mea continet, quod ideo sacramenta Iudæorum Paulus celebranda suscepit, cum iam Christi esset Apostolus, ut doceret non esse perniciofa ijs qui ea vellent, sicut à parentibus per legem acceperant, custodire: minus me posuisse, illo duntaxat tempore, quo primum fidei gratia reuelata est. Tunc enim hoc non erat perniciosum, progressu verò temporis erat perniciosum, nisi illa obseruationes ab oibus Christianis deferrentur: ne, si tunc fierent, non discerneretur quod Deus populo suo per Moysen præcepit, ab eo quod in templis demoniorum spiritus immundus instituit. Proinde potius culpanda est negligentia mea, quia hoc non addidi, quod obiurgatio tua. Verum tamen longe antequam literas tuas acceperissem, scribens contra Faustum Manichæum quomodo eundem locum, quamvis breuiter explicauerim, & hoc illic non prætermiserim, & legere poterit, si non dedignetur benignitas tua, & à charissimis nostris, per quos nunc hæc scripta misi, quomodo volueris tibi fides fiat, illud me ante dictasse: mihi quæ de animo meo crede, quod coram deo loquens iure charitatis exposco, nunquid mihi visum fuisse, etiam nunc Christianos ex Iudæis factos, sacramenta illa vetera quolibet affectu celebrare, & quouis animo debere ab eis nullo modo colli: cum illud de Paulo semper fenserim, ex quo illius mihi literæ innotuerunt, sicut nec tibi videtur hoc tempore, cuiquam esse simulanda ista, cum hoc fecisse Apostolos credas. Proinde sicut tu è contrario loqueris, & licet reclamante (sicut scribis) mundo, libera voce pronuncias ceremonias Iudæorum, & perniciosas esse & mortiferas Christianis, & quicunq; eas obseruaerit, siue ex Iudæis siue ex gentibus eum in barathrum diaboli deuolutum. Ita ego hanc vocem tuam omnino confirmo, & addo: Qui cumq; eas obseruaerit, siue ex Iudæis siue ex gentibus, non solum veraciter, verum etiā simulationem Apostolorum ab huius temporis ratione secernis, ita ego Pauli Apostoli veracem tunc in his omnibus conuersationem ab huius temporis, quamvis minime simulata ceremoniarum Iudæicarum obseruatione secerno, quoniam tunc fuit approbanda, nunc detestanda. Ita quamvis legerimus: Luc. 16 da, nunc detestanda. Ita quamvis legerimus: Ioan. 5. Lex & prophetæ usq; ad Ioannē Baptista,

& quia propterea quærebant Iudæi Christum interficere, quia non solum soluebat sabbatum, sed & patrem suum dicebat deū, æqualem se faciens deo: & quia gratiam pro gratia accepimus, & quoniam lex per Moysen data est, gratia autē & veritas per Iesum Christum facta est, Et per Hieremiam promissum est daturum deum testamentum nouum domui Iudæ, non secundum testamentum quod disposuit patribus eorum: non tamen arbitror ipsum dominum fallaciter à parentibus circumcissum. Aut si hoc propter ætatem minime prohibebat, nec illud arbitror eum dixisse fallaciter leproso, quem certe non illa per Moysen præcepta obseruatio, sed ipse mundaerat: Vade & offer pro te sacrificium quod præcepit Moyses in testimonium illis. Nec fallaciter ascendit ad diem festum, usque adeo non causa ostentationis coram hominibus, ut non euidenter ascenderit, sed latenter. At enim dixit idem Apostolus: Ecce ego Paulus dico vobis quia si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit. Decepit ergo Timotheum, & fecit ei nihil prodesse Christum? An quia hoc fallaciter factum est, ideo non obfuit? At ipse hoc non posuit: nec ait, Si circumcidamini veraciter, sicut nec fallaciter, sed sine vlla exceptione dixit: Si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit. Sicut ergo tu vis hic locū dare sententiæ tuæ, ut velis subintelligi nisi fallaciter, ita non impudenter flagito, ut etiam nos illic intelligere sinas eis dictum: Si circumcidamini, qui propterea volebat circumcidi, quod aliter se putabant in Christo saluos esse non posse. Hoc ergo animo, ac voluntate, ista intentione quisquis tunc circumcidebatur, Christus ei nihil omnino proderat. Sicut alibi aperte dicit: Nam si per legem iustitia, ergo Christus gratis mortuus est? Hoc ergo declarat, & quod ipse commemorasti. Euacuati estis à Christo, qui lege iustificamini, à gratia excidistis. Illos itaq; arguit qui se iustificari in lege credebant, non qui legitima illa in eius honore, à quo mandata sunt, obseruabant, intelligentes & quæ prænuntiandæ veritatis ratione mandata sint, & quousq; debeant perdurare. Vnde est illud quod ait: Si spiritu ducimini, non adhuc estis sub lege. Vnde velut colligis apparere, qui sub lege est, non dispensatiue, ut nostros putas voluisse maiores, sed verè ut ego intelligo, eum spiritus sancti non habere: magna mihi videtur quæstio, quid sit esse sub lege sic, quemadmodum

dum Apostolus culpat. Neq; enim hoc eū propter circumcisionem arbitror dicere, aut illa sacrificia, quæ tunc facta à patribus, nunc à Christianis non fiunt, & cætera huiusmodi, sed hoc ipsum etiam quod lex iubet: Non concupisces: quod fatemur certè Christiani nos debere obseruare, atq; Euangelica maxime illustratione prædicari. Legem dicit esse sanctam, & mandatum sanctum & iustum, & bonum. Deinde subiungit: Quod ergo bonum est mihi factum est mors: Absit, Sed peccatum ut appareat peccatum, per bonum mihi operatum est mortem, ut fiat supra modum peccator aut peccatum, per mandatum. Quod autem hic dicit, peccatum per mandatum fieri supra modum, hoc alibi ait: Lex intrauit ut abundaret delictum. Vbi autem abundauit delictum, superabundauit & gratia. Et alibi, cum superius de dispensatione gratiæ loqueretur, quod ipsa iustificet: velut interrogans ait. Quid ergo lex? Atq; huic in interrogationi continuo respondit. Præuaricationis gratia posita est, donec veniret semen cui promissum est. Hos ergo damnabiliter dicit esse sub lege, quos reos facit lex, non imponentes legem, dum non intelligendo gratiæ beneficium ad faciendā dei præcepta, quasi de suis viribus superba elatione præsumunt. Rom. 13 Plenitudo enim legis charitas. Charitas verò dei diffusa est in cordibus nostris, non per nos ipsos, sed per spiritum sanctum qui datus est nobis. Sed huic rei (quantum satis est) explicandæ, plixior fortasse & sui proprii voluminis sermo debetur. Si ergo illud quod lex ait: Non concupisces, si humana infirmitas gratia dei adiuta non fuerit, sub se reum tenet, & præuaricatorem potius damnat, quàm liberat peccatorem, quanto magis illa quæ significationis causa præcepta sunt, circumcisio & cætera, quæ reuelatione gratiæ latius innotescere necesse fuerat aboleri, iustificare neminem poterant? Non tamen ideo fuerant tanquàm diabolica gentium sacrilegia fugienda, etiam cum ipsa gratia iam coeperat reuelari, quæ vmbri talibus fuerat prænuntiata: sed permittenda paululum eis maxime qui ex illo populo cui data sunt venerant. Postea verò tanquàm cū honore sepulta sunt, à Christianis omnibus irreparabiliter deferenda. Hoc autem quod dicit, non dispensatiue ut nostri voluere maiores, quid sibi vult oro te? Aut enim hoc est quod ego appello officiosum mendacium, ut hæc dispensatio sit officii velut honeste mentiendi: aut quid

aliud sit omnino non video, nisi fortè addito nomine dispensationis fiat, ut mendacium non sit mendacium. Quod si absurdum est, cur ergo non aperte dicis officiosum mendacium defendendum, nisi fortè nomen te mouet, quia non tam vlitatum est in Ecclesiasticis libris vocabulum officij, quod Ambrosius noster non timuit, qui suos quosdam libris vtilium præceptionum plenos, de officijs voluit appellare? An si officiose mentitur quisq; culpandus est, si dispensatiue approbandus? Rogo te mentiatur vbi legerit qui hoc putat, quia & in hoc magna quæstio est, sitne aliquando mentiri viri boni, immo viri Christiani, qualibus dictum est, Sit in ore vestro, est est, non non, ut non sub iudicio decidatis. Et qui cum fide audiunt: Perdes omnes qui loquuntur mendaciū. Sed (ut dixi) & alta & magna quæstio est: eligat quod voluerit qui hoc existimat vbi mentiatur, dum tamen à scribentibus authoribus sanctarum scripturarum & maxime canonicarum, inconcussè credatur & defendatur omnino abesse mendacium: ne dispensatores Christi de quibus dictum est, Hic iam quæritur inter dispensatores, ut fidelis quis inueniatur, tanquam magnum aliquid sibi fideliter didicisse videantur, pro veritatis dispensatione mentiri, cum ipsa fides, in Latino sermone ab eo dicatur appellata, quia fit quod dicitur. Vbi autem fit quod dicitur, mentien- E di utiq; non est locus. Fidelis igitur dispensator Apostolus Paulus, proculdubio nobis exhibet in scribendo fidem, quia veritatis dispensator erat, non falsitatis. Ac per hoc verum scripsit vidisse se Petrum non rectè ingredientem ad veritatem Euangelij, eiq; in faciem restitisse, quod gentes cogeret Iudæizare. Ipse verò Petrus, quod à Paulo fiebat vtiliter libertate charitatis, sancta ac benigna pietate humilitatis accepit: atque ita rarius & sanctius exemplū posteris præbuit, quo non dedignarentur, sicuti fortè recti traherem reliquissent, etiam à posterioribus corrigi, quod Paulus, quo confiderent auderent etiam minores maioribus pro defendenda Euangelica veritate (salua fraterna charitate) resistere. Nam cum satis multo sit à tenendo itinere in nullo quod in aliquo declinare, multo est tamen mirabilius & laudabilius libenter accipere corrigentem, quàm audacter corrigere deuantem. Est laus itaq; iustæ libertatis in Paulo, & sanctæ humilitatis in Petro: quæ quātum mihi pro modulo meo videtur

dispensatio.

videtur) magis fuerat aduersus calumniantem Porphyrium defendenda, q̄ vt ei daretur obrectandi maior occasio, qua multo mordacius criminaretur Christianos fallaciter vel suas literas scribere, vel dei sui sacramenta tractare. Flagitas à me vt aliquem saltem vnum ostendam, cuius in hac re sententiam sim sequutus, cum tu tam plures nominatim commemoraueris, qui te in eo quod adstruis, præcesserunt, petens vt in eo, si te reprehendo errantem, patiar te errare cum talibus: quorum ego fateor, neminem legi, sed cum sint ferme lex vel septem, horum quatuor auctoritatem tu quoq; infringis. Nam Laodiceum, cuius nomen taces, de ecclesia dicis nuper egressum, Alexandrum autem veterem hæreticum: Origenem verò ac Didymum, reprehensos abs te lego in recentioribus opusculis tuis, & non mediocriter, nec de mediocribus questionibus, quanuis Origenem mirabiliter ante laudaueris. Cum his ergo errare puto, quia nec te ipse patieris, quanuis hoc perinde dicatur, ac si in hac sententia non errauerint. Nam quis est qui se velit cum quolibet errare? Tres igitur restant, Eusebius Emisenus, Theodorus Hæleotes, & quem paulopost commemoras, Ioannes, qui dudum in pontificali gradu Constantinopolitanam rexit ecclesiam. Porro si quæras vel recolas quid hinc senserit noster Ambrosius, quid noster itidem Cyprianus, inuenies fortasse nec nobis defuisse, quos in eo quod asserimus sequeamur: quāquam sicut paulo ante dixi, tantummodo scripturis canonicis hanc ingenuam debeam feruitutem, qua eas solas ita sequar, vt conscriptores earum nihil in eis omnino errasse, nihil fallaciter posuisse non dubitem. Proinde cum quærō tertium, vt tres etiam ego tribus opponam, possem quidem (vt arbitror) facile reperire si multa legissem, veruntamen ipse mihi pro his omnibus, imò supra hos omnes Apostolus Paulus occurrit. Ad ipsum cōfugio, ad ipsum omnes qui aliud sentiunt literalibus suis tractatibus prouoco, ipsum interrogas interpello & requiro, in eo quod scriptum est ad Galatas, vidisse se Petrum non rectè ingredientem ad veritatem Euangelij, eiq; in faciem propterea restitisse, quod illa simulatione gentes iudæizare cogebat. Vtrum verum scripserit, an fortè nescio qua dispensatiua falsitate mentitus sit. Et audio cum paulo superius in eiusdem narrationis exordio, religiosa voce mihi clamantē. Que

autem scribo vobis, ecce coram deo quia nō mentior. Dent veniam quilibet aliud opinātes, ego magis credo tanto Apostolo in suis & pro suis literis iuranti, q̄ cuiquam doctissimo de alienis literis disputanti: Nec dici timo sic Paulum defendere, quod nō simularet errorem Iudæorum, sed verè fuerit in errore: quoniam neq; simulabat errorem, qui libertate Apostolica, sicut illi tempore congruebat, vetera illa sacramēta, vbi opus erat, agendo, commendabat ea, non Satanæ versutia decipiendis hominibus, sed dei prouidentia prænunciandis rebus futuris propheticè constituta. Nec verè fuerat in errore Iudeorum, qui non solum nouerat, sed etiam instanter & acriter prædicabat eos errare, qui putabant gentibus imponenda, vel iustificationi quorumcumq; fidelium necessaria. Quod autem dixi eum factum Iudæis tanquam Iudæum, & tanquam gentilem gentilibus, non mentientis astu, sed compatientis affectu, quemadmodum dixerim parum mihi visus es attendisse, immodè ego fortasse nō satis hoc explanare potuerim. Neq; enim hoc ideo dixi, quod misericorditer illa simulauerit, sed quia sic ea non simulauit, quæ faciebat similia Iudæis quemadmodum nec illa, quæ faciebat similia gentibus, quæ tu quoq; commemorasti, atq; in eo me quod non ingrati fateor adiunxisti. Cum enim abs te quaesivissim in epistola mea, quomodo putetur, ideo factus Iudæis tanquam Iudæus, quia fallaciter suscepit sacramenta Iudeorum, cum & gentibus tanquam gentilis factus sit, nec tamen suscepit fallaciter sacrificia gētiū: tu respondesti, in eo factum gentibus tanquam gentilem quod præputium receperit, q̄ indeferenter permiserit vesci cibis, quos damnant Iudæi. Vbi ego quærō, vtrum & hoc simulatè fecerit. Quod si absurdissimum atq; falsissimum est: sic ergo & illa, in quibus Iudæorum consuetudini congruebat libertate prudenti, non necessitate serui, aut quod est indignius dispensatione fallaci potius quàm fidei. Fidelibus enim & ijs qui cognouerunt veritatē, sicut ipse testatur, nisi forte & hic fallit omnis creatura dei bona est, & nihil abiiciendum, quod cum gratiarum actione accipitur. Ergo & ipsi Paulo non solum viro, verum etiam dispensatori maxime fidei, non solum cognitori, verum etiam doctōri veritatis, omnis vtiq; in cibis creatura dei non simulatè sed verè bona erat. Cur igitur nihil simulatè suscipiendo sacrorum ceremoniarumq;

niarumq; gentilium, sed de cibis & præputio vera sentiendo atq; docendo, tū tanq̄ gētilis factus est gentibus, & non potuit fieri tanq̄ Iudæus Iudæis, nisi fallaciter suscipiendo sacramēta Iudeorū. Cur oleastro inserto seruauit dispensationis veracē fidē, & naturalibus ramis, non extra, sed in arbore constitutis, nescio qd dispensatoriæ simulationis velamen obrendit? Cur factus tanquā gentilis gētib; quod sentit docet, quod ait sentit: Factus at tanq̄ Iudæus Iudæis, aliud in pectore claudit, aliud promittit in verbis, in factis, in scriptis? Sed absit hoc sapere. Vtriusq; enim debebat charitatem de corde puro & conscientia bona & fide non ficta. Ac per hoc omnibus omnia factus est, vt omnes lucrificeret, non mentientis astu, sed compatientis affectu. Id est, non omnia mala hominum fallaciter agendo, sed aliorum omnium malis omnibus, tanquam si sua essent, misericordis medicinē diligentia procurando. Cum itaq; illa testamenti veteris sacramenta etiam sibi agenda minimè recusabat, non misericorditer fallebat, sed omnino non fallens atque hoc modo à domino deo illa vsq; ad certum temporis dispensationem iussa esse commendans, à sacrilegis sacris gentium distinguebatur. Tunc autem nō mentientis astu sed compatientis affectu, Iudæis tanquam Iudæus fiebat, quando eos ab illo errore, quo vel in Christum credere nolebant, vel per vetera sacerdotia sua ceremonialiumq; obseruationes, se à peccatis posse mundari fieriq; saluos existimabant, sic liberare cupiebat, tanquam ipse illo errore teneretur. Diligens, vtiq; proximū tanquā seipsum, & hac aliis faciens, quæ sibi ab alijs fieri vellet, si hoc illi opus esset. Quod cum dominus monuisset adiunxit: Hæc est enim lex & ppheta. Hūc compatientis affectum, in eadē epistola ad Galatas præcipit dicens. Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis instruite huiusmodi in spiritu lenitatis, attendēs teipsum, ne & tu tenteris. Vide si non dixit, fieri tanquam ille, vt illum lucrificas. Non vtiq; vt ipsum delictum fallaciter ageret, aut se id habere simularet, sed vt in alterius delicto, quid etiā si accideret posset, attenderet, atq; ita alteri, tanq̄ sibi ab altero vellet, misericorditer subueniret, hoc est, non mentientis astu, sed compatientis affectu: sic Iudæo, sic gentili, sic cuilibet homini Paulus in errore, vel peccato aliquo constituto, nō simulando quod non erat, sed

compatiendo quia esse potuisset, tanquā qui se hominē cogitaret, omnibus omnia factus est vt omnes lucrificaret. Teipsum, si placet (obsecro te) paulisper intueri, teipsum in qua erga memetipsum & recole, vel si habes conscripta relege verba tua in illa epistola quam mihi per fratrem nostrū iā collegā meū Cyprianum breviorē misisti, q̄ veraci, q̄ germano, quā pleno charitatis affectu, cū quadā me in te cōmisisset exposulasses, grauius subiunxisti. In hoc laudatur amicitia, in hoc necessitudinis iura violantur, ne videamur certare pueriliter, & fautoribus iniucē, vel detractoribus nostris tribuere materiam contendendi. Hæc abs te verba, non solum ex animo dicta sentio, verum etiam benigno animo ad consulendum mihi. Deniq; addis, quod, et si non adderes, appareret, & dicis: Hæc scribo quia purè & Christianè diligere te cupio, nec quicquā in mea mente retinere qd distet à labijs. O uir sancte mihiq; (vt deus videt animā meam) veraci eorū de dilectis, hoc ipsum quod posuisti in literis tuis, qd te mihi exhibuisse nō dubito, hoc ipsum omnino Apostolum Paulū credo exhibuisse in literis suis, nō vni cuilibet homini, sed Iudæis & Græcis, & omnibus gentibus filiis suis quos in Euangelio genuerat, & quos iterum pariedos parturiebat, & deinde posterorum tot milibus fidelium Christianorum, propter quos illa memoriæ mandabatur epistola, vt nihil in sua mente retineret, quod distaret à labijs. Certè factus es etiam tu tanquam ego non mentientis astu, sed cōpatientis affectu, cum cogitares tam me non relinquendum in ea culpa in quā me prolapsū existimasti, quā nec te velles, si eo modo plapsus esses. Vnde agēs gratias beneuolæ menti erga me tuæ, simul posco vt etiam mihi non succenseas, quod cum in opusculis tuis aliqua memouerent, motum incum intimaui tibi, hoc erga me ab omnibus seruari volens quod erga te ipse seruauit, vt quicquid improbandum putant in scriptis meis, nec laudent subdolo pectore, nec ita reprehendant apud alios, vt taceāt apud me. Hinc potius existimās hedi amicitia & necessitudinis iura violari. Nescio. n. vtrū Christianæ amicitie putanda sint, in quibus magis valeat vulgare proverbium: Obsequium amicorū, veritas odium parit, quā ecclesiasticū: Fideliora sunt vulnera amici, quā voluntaria oscula inimici. Proinde charissimos nostros qui nostris laboribus synerisimè

Ter. nr.
Pro. 27.
B

fauent, hoc potius quanta possumus instan-
tia doceamus, quo sciant fieri posse, vt inter
charissimos aliquid alterutro sermone con-
tradictur, nec tamen charitas ipsa minua-
tur, nec veritas odium pariat, quæ debetur
amicitiæ, siue illud verum sit quod contra-
dicitur, siue corde veraci qualescunq; sit di-
citur, non retinendo in mente quod dislet à
labijs. Credant itaq; fratres nostri familia-
res tui, quibus testimoniū perhibes qd sint
vasa Christi, me inuito factum, nec medio-
crem de hac re dolorem inesse cordi meo,
quod literæ meę prius in multorum manus
venerunt, quam ad te ad quem scriptę sunt,
peruenire potuerunt. Quo autem modo id
acciderit, & longum est enarrare, & (nisi fal-
lor) superfluum, cum sufficiat si quid mihi in
hoc creditur, non eo factum animo quo
putatur, nec omnino meę fuisse voluntatis
aut dispositionis aut consensionis aut sal-
tem cognitionis vt fieret. Hoc si non cre-
dunt, quod teste deo loquor, quid amplius
faciam non habeo. Ego tamen, absit vt eos
credam hæc tuæ sanctitati maleuola mente
suggerere, ad exercitandas inter nos inimi-
citas, quas misericordia domini dei nostri
auertat à nobis, sed sine vllo docedi animo,
facile de homine humana vitia suspicari.
Hoc enim me de illis, æquum est credere, si
vasa sunt Christi, non in contumeliam, sed
in honorem facta & disposita in domo ma-
gna à deo in opus bonū. Quod si post hanc
attestationem meam, si in noticiam eorum
venerit, facere voluerint, quam non recte
faciant, & tu vides. Quod sanè scripseram
nullum me librum aduersus te Romam mi-
sisse, ideo scripseram, quia & libri nomen, ab
illa epistola discernebam. Vnde omnino ne-
scio quid aliud te audisse existimaueram,
nec Romam ipsam epistolam, sed tibi mise-
ram, & aduersus te nō esse arbitraber, quod
sinceritate amicitiæ, siue ad admonendum,
siue ad te, vel me abs te corrigendum fecis-
se me noueram. Excepis autem familiaribus
tuis, teipsum obsecro per gratiam qua redē-
per sumus, vt quæcunq; tua bona, quæ tibi
pietate domini concessa sunt, in literis meis
posui, non me existimes invidioso blandilo-
quio posuisse. Si quid autem in te peccauit,
dimittas mihi. Nec illud quod de te, nescio
cuius poeta factum, ineptius fortasse quam
literatus à me commemoratum est, amplius
quam dixi, ad te trahas, cum continuo subie-
cerim, nō hoc ideo me dixisse, vt oculos cor-

dis reciperes, quos absit nūq; vt amiseris,
sed vt aduerteres, quos sanos ac viriles ha-
beres. Propter solam ergo *παλιγγενεσίαν*, si ali-
quid scripserimus, qd scripto posteriore de-
struere debeamus, imitandam, nō p. p. Stesi-
chori cecitatem, quæ cordi tuo nec tribui, nec
timui, attingendum illud existimaui: atque
idem rogo, vt me fidenter corrigas, vbi
mihi hoc opus esse perspexeris. Quamq; n.
secundum honorum vocabula, quæ in eccle-
siæ vsu obtinuit, Episcopatus presbyterio
maior sit: tū in multis rebus Augustinus
Hieronymo minor est, licet etiā à minore
quolibet, non sit refugienda vel dedignanda
correctio. De interpretatione tua iam mihi
persuasisti, qua vtilitate, scripturas volueris
transferre de Hebræis, vt, ita quæ à Iudæis
prætermissa, vel corrupta sunt, proferres in
mediū: Sed insinuare digneris peto, à qui-
bus Iudæis, vtum ab eis ipsis, qui ante adue-
tū dñi interpretati sunt, & si ita est, quibus
vel quonā corū, an ab istis posterius qui, p.
præterea putari possunt, aliqua de codicibus
Græcis, vel subtraxisse vel in eis corrupisse,
ne illis testimonijs de Christiana fide cōuin-
ceretur. Illi at anteriores, cur hoc facere vo-
luerint, nō inuenio. Deinde nobis mittas ob-
secro, interpretationem tuā de septuaginta,
quā te adidisse nesciebam. Librū quoq; tuū,
cuius mentionē fecisti, de optimo genere in-
terpretandi cupio legere, & adhuc nosse, quā
coequanda sit in interprete peritia linguarū
coniecturis corū, qui scripturas edisserendo
pertractant, quos necesse est etiam si recte
atq; vnius fidei fuerint varias parere in mul-
torum locorum obscuritate sententias, quan-
uis nequaquā ipsa varietas ab eiusdem fidei
vnitate discordet. Sicut ē vnus tractator se-
cundum eandē fidem, aliter, atq; aliter, eun-
dem locū p. exponere, quia hoc eius obscu-
ritas patitur. Ideo at desidero interpretatio-
nem tuā de septuaginta, vt & tanta Latino-
rum interpretum, qui qualescunq; hoc ausi
sunt, quantū possumus imperitia careamus.
& ij qui me inuidere putant vtilibus labori-
bus tuis, tandem aliquādo, si fieri potest, in-
telligant propterea me nolle tuā ex Hebræo
interpretationem in ecclesijs legi, ne contra
septuaginta auctoritatē, tanquā nouum ali-
quid proferentes, magno scandalo perturbe-
mus plebes Christi, quarum aures & corda
illā interpretationem audire consueuerunt,
quæ ē ab Apostolis approbata est. Vnde il-
lud apud Ionam virgultū, si in Hebræo nec
hedera

hedera est, nec cucurbita, sed nescio quid
aliud trūco suo nixū, nullis sustentandū ad-
miniculis erigator, mallem tam in omnibus
Latinis, cucurbitam legi. Non enim frustra
hoc puto septuaginta potuisse, nisi quia &
huic simile sciebant: Satis me, immo fortas-
se plus quam satis, tribus epistolis tuis re-
spōdisse arbitror, quarum duas per Cypria-
num accepi, vnā per Firmum. Rescribe
quod visum fuerit ad nos vel alios instruē-
dos. Dabo aut operam diligentiorē quantū
me adiuuat dominus, ut literæ quas ad te
scribo, prius ad te perueniant, quam ad quen-
quam, a quo latius dispergantur. Fateor, n.
nec mihi hoc fieri velle de tuis ad me, quod
de meis ad te factum iustissimè expostulas.
G Tamen placeat nobis inuicem, non tantum
charitas, verum etiam libertas amicitiæ, ne
apud me taceas, vel ego apud te, quod in
nostris literis vicissim nos mouet, eo sci-
licet animo qui oculis Dei in fraterna di-
lectione non displicet. Quod si inter nos
fieri posse sine ipsius dilectionis pernicio-
sa offensione non putas, non fiat. Illa enim
charitas, quam tecum habere vellem, pro-
fecto maior est, sed melior hæc minor,
quam nulla est.

Augustinus Longiniano Pagano philoso-
pho, prouocans illū ad scribendū quæ sit
optima ad feliciter viā, indicans quæ sit
apud Christianos. Epistola. XX.

L Onginiano Augustinus. Solere aiunt
quendam ueterum dicere, quibus satis
persuasum esset, vt nihil mallent se esse q.
viros bonos, his reliquam faciem esse do-
ctrinam. Hæc sententia, si rite recolo, Socra-
tica est: longè antiquior prophetica præcel-
serat, præcipiens hominibus breuiter & si-
mul, nō tantum vt se nihil malint esse q. bo-
nos, verum etiam, vnde fiant boni. Diliges,
inquit, dñm deū tuum, ex toto corde tuo, et
ex tota anima tua, & ex tota mente tua: &
diliges proximum tuum, tanquam teipsum.
Hoc cui persuasum esset non ei reliquam
taxat ualem ac salubrem. Multæ enim do-
ctrinæ sunt, si tamen doctrinæ dicenda
sunt, vel superflua vel noxia. Veterū libris
Christus attestans: In his, inquit, duobus
præceptis, tota lex pendet & prophetæ. Pro-
inde quia mihi videor inspexisse tanquam
in speculo sermocinationis tuæ, nihil te ef-

se malle, quam virum bonū, Deū, quo
nihil est melius, & vnde humanus animus
haurit vt bonus sit, quoniam modo colen-
dum credas, audeo percontari. nam quod
eum colendum credas, iam teneo. Quæro
etiam quid de Christo sentias. Quod enim
eum non paruipendas, aduerter: sed vtum
ea, & sola via, quæ ab illo demonstrata est,
ad vitam beatam perueniri posse existimes,
& aliqua ex causa non eam negligas ire,
sed differas, an et illam vel alias, ad tam opti-
mam, & præ omnibus appetendam posses-
sionem vias esse arbitreris, & aliquam ear-
um, iam te ingredi credas, nosse cupio, vt
opinor, non impudenter: diligo enim te, pro-
pter id quod supra dixi, meque abs te diligi
non temere existimo, nec ulla de re alia
inter eos qui se beneuole nouerunt, sermo
fructuosior, vel impenditur, vel reposci-
tur, vel accipitur, vel recipitur, quam va-
de boni beatique simus.

Longinianus Augustino ad id respondens
iuxta Trimegistū & Platonicos, p. mino-
res Deos pueniri ad summū Deū, sed nō
sine sacris purgatorijs. Epist. XX I.

D Omino uenerando & verè ac merito
percolēdo sancto patri Augustino, Lon-
ginianus. Beatus sum & relucens purę vir-
tutis tuæ lumine admodum illustratus, qui
dignum me diuini tui affaminis honore cu-
mulandum esse duxisti. Sed graue mihi
onus, & difficillimam respondendi proui-
dentiam domine venerande, satis imponis,
& præcipue tuis contationibus, & sub hoc
tempore in talibus explicandis, per meæ
opinionis sententiā, id est à Pagano homi-
ne quaestionibus siquidem abundet, quod ex
parte vel iam dudum inter nos conuenerit,
vel nunc identidem literis magis magisque
conueniat præcepti, non dicā tantū Socra-
ticis, nec tuis Romanorum vir uerè optime
prophetis, aut paucis Hierosolymiticis,
sed etiā Orpheicis atq; Ageticis, & Trime-
gisticis: longè ante illis antiquioribus, & pe-
nè rudibus adhuc seculis, dijs authoribus K
enatis, & toti orbi terræ certis limitibus par-
tito trifariū diuinitus ostensis, priusquam
nomen aut Europa caperet, aut Asia accipe-
ret, aut Libya posideret, virum bonū, vt tu
medius fidius & eris & fuisti. Siquidem ad-
huc post horum memoriē, nisi Xenophōtis
figmentis compositæ fabulæ schema conce-
das,

das, adhuc audierim, legerim, viderim nemi-
nem, aut certe post vnum nullū, quod Deo
teste, bono periculo certoq; dixerim, nisi te,
Deum cōniti semper agnoscere, & posse pu-
ritatem animi corporisq; proiecta grauedi-
ne sectari facillimē, & spe perfectæ conscien-
tiæ nō dubia credulitate tenere. Verum qua
via effici possit magis est vt tu non nescias,
& mihi non insinuato extrinsecus aliquo
differas, q̄ vt a me domine percolende scias.
Qua tunc (fateor) huius boni in sedem pro-
fecturus sufficiens, vt mea expetūt sacerdo-
tia, minimē necdum, & si tamē potuero, via-
ticum colligo. Verum quid traditū sancte
atque antiquitus teneam atq; custodiam, vt
potuero paucis edicam. Via est in Deū mel-
ior qua vir bonus, pijs, iustis, puris, castis,
veris dictis factisq; luis, sine vlla temporū
mutatorū capta iactatione probatus, & de
eorum comitatu vallatus, Dei vtique pote-
statibus emeritus. i. eius vnus & vniuersi &
incomprehensibilis & ineffabilis infatigabi-
lisq; creatoris impletus virtutibus: Quod
(vt verum est) angelos dicitis, vel quid alte-
rum post Deum vel cum Deo, aut à Deo,
aut in Deum intentione animi mentisque
ire festinat. Via est inquam qua purgati an-
tiquorum factorum pijs præceptis expia-
tionibusq; purissimis & obsecratis obserua-
tionibus decocti, anima & corpore constan-
tes deproperant. De Christo autem tuq iam
eruditatis carnali & spiritu Dei, per quē
in illum summum beatum virum & patrē
omnium ire securus es domine pater perco-
lende, nō audeo nec valeo quid sentiam, ex-
primere, quia quod nescio, difficillimum cre-
do definire. Vt aut me cultorem tuarum vir-
tutum, dignatus es iā olim scienti insinuare,
quod diligas, satis ad bonæ vitæ testimoniū
habeo, q̄ cum ne tibi displiceam, qui Deo
te animamq; tuam quotidie insinuas, custo-
dio, intelligis proculdubio q̄ & ego te dele-
stabiliter diligam, cum tui iudicii de me ha-
biti normā lineamq; accipiens teneam. Sed
ante oīa quæso te, vt exigua opinionioni meæ
veniam cōcedas, & sermoni meo ad te, quia
cogitasti, remisso fortē incōgruo facile indul-
geas, & me quid de his existimes, vel tu quid
sentias, sanctis scriptis tuis, vt ille ait, iā non
melle, sed nectare dulcoribus, si mereor, in-
formare digneris. Dei pietate perfruaris do-
mine pater, ac perpetua sanctitate Deo pla-
ceas. quod necesse est.

Augustinus Longiniano, cetera probans,
hoc tantum explanari quarens, quare pu-
tarit opus sacrificijs ei, qui iā diuinis vir-
tutibus sit circumuallatus. Eip. XXII.

Longiniano Augustinus. Cepi fructum
scripti mei, rescriptum scilicet beneuolē-
tiæ tuæ. Vnde iam video exortum & exor-
sum inter nos magnæ hac de re magna di-
sputationis quasi semetē, hoc est quod vo-
lebam prius, deinde quod adhuc volo, Deus
adiuuabit. Id aut est vt hoc cōceptum debito
ac salubri fine claudatur. Proinde quod de
Christo nihil temere tibi vel negādum vel
affirmandum putasti, hoc in Pagani animo
temperamentum non inuitus acceperim.
Quod verō etiam scriptis meis doceri te
cupis de hac re, nequaquam abnuam ne-
que desistam huic tam bonæ mihiq; charis-
simæ seruire voluntati tuæ. Sed prius opus
est eliquare quomodo recipiam sententiam
tuam de antiquis sacris. Cum enim dixisses
eam viam in Deū esse meliorem qua vir bo-
nus, pijs, iustis, puris, castis, veris dictis factis
que sine vlla temporum mutatorum capta
iactatione probatus, & deorum comitatu
vallatus, Dei vtique potestatibus emeritus,
id est, eius vnus & vniuersi & incompre-
hensibilis & infatigabilis, ineffabilisq; creatoris
adimpletus virtutibus, quos, vt verū est, an-
gelos dicitis, vel quid alterū post Deum vel
a Deo vel cū Deo, in Deum intentione ani-
mi mentisque ire festinat. Quæ verba ex epi-
stola tua recognoscis, cum addidisti & aisti:
Via est, inq̄, qua purgati antiquorum sacro-
rum pijs præceptis, expiationibusq; purissi-
mis, & obsecratis obseruationibus decocti,
anima & corpore constantes deproperant.
In his verbis sentio, ni fallor, videri tibi non
sufficere ad viam qua itur ad Deum, vt vir
bonus, pijs, iustis, puris, castis, veris, dictis fa-
ctisq; promereatur Deos, quorū comitatu
vallatus in illum summum Deum omniū
creatorem ire festinet, nisi etiam factorum
antiquorum pijs præceptis expiationibusq;
purgetur. Quamobrem velim scire quid ar-
bitreris esse p̄ sacra purgandū, in eo qui piē,
iustē, purē veraciterq; viuendo promeretur
Deos, & per eos vnum illum deorum Deū.
Si enim adhuc sacris purgandus est, vtique
mundus non est, & si mundus non est, piē,
iustē, purē, castēq; nō viuit. Si enim iam ita
viuit, iam mundus est. Porro iam mundus
atque purus, quid opus est sacris expiando
purgari?

purgari? Itaque hic nodus est disputationis
nostre, quo soluto consequentia videbimus,
viuatne homo bene vt sacris purgetur, an sa-
cris purgetur vt bene viuat, an ipse quantu-
scunq; bene viuendi in homine modus non-
dum sit idoneus ad beatam vitā que ex Deo
capitur, nisi accedant adiumenta sacrorum.
An verō bene viuendi quædam velut por-
tio est etiam sacra percipere, scilicet vt non
aliud sit bene viuere, aliud sacratē viuere,
sed bene viuendi terminus etiam sacrata vi-
ta claudatur. Horum quatuor quæ proposui
quod potissimum probes, quæso te, literis
aperire non pigeat. Plurimū quippe interest
ad id quod suscepimus inter nos colloquen-
do peragere, ne cum multa non necessaria,
tanquam ea sentias quæ fortē non sentis, re-
fellere molior, tempus necessarium in su-
perfluis insumatur. Onerare te itaque epi-
stola nolui, vt te cito rescribente cetera ton-
texamus.

Augustinus Bonifacio episcopo, respondens
qui fiat vt infantibus in baptismo, profit
parentum fides, quum post baptismum
non noceat illis parentum impietas. De-
inde quomodo susceptores in baptismo
respondeant illos credere, quum paruuli
reuera non credāt, & incertum sit, an sint
creditori. Epist. XXXII.

Bonifacio coepiscopo, Augustinus in do-
mino salutem. Quæris a me vtrum pa-
rentes baptizatis paruulis suis noceant, cum
eos demoniorum sacrificijs sanare conātur.
Et si non nocent, quomodo eis profit eū
baptizantur parentum fides, quorum eis nō
potest obesse perfidia. Vbi respondeo tantā
illius sacramenti, hoc est baptismi salutari-
esse virtutem in sancta compage corporis
Christi, vt semel generatus per aliorum car-
nalem voluptatem cum semel regeneratus
fuerit per aliorum spiritalem voluntatem,
deinceps non possit vinculo alienæ iniquita-
tis obstringi, cui nulla sua voluntate consen-
sit. Et anima enim patris mea est, inquit, &
anima filij mea est: Anima quæ peccauerit
ipsa morietur: non autem peccat ipsa, cum
parentes ei omnino nescienti, vel quilibet
alius adhibet sacrilegia demoniorum. Sed
ideo ex Adam traxit, quod sacramenti illius
gratia solueretur, quia nondum erat anima
separatim viuens, id est, altera anima de qua
diceretur: Et anima patris mea est, & ani-

ma filij mea est. Iam itaque cum homo in i. q. iam
seipso est, ab eo, qui genuit alter effectus, pec itaque.
caro alterius sine sua confessione nō tenetur
obnoxius. Traxit ergo reatum, quia vnus
erat cum illo & in illo a quo traxit, quando
quod traxit admistum est. Non autem tra-
hit alter ab altero, quando sua vnoquoque
propria vita viuente iam est vnde dicatur:
Anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Vt
autem possit regenerari per officium volun-
tatis alienæ, cum offertur consecrandus, facit
hoc vnus spiritus, ex quo regeneratur obla-
tus. Non enim scriptum est: nisi quis renat-
us fuerit, ex parentum voluntate, aut ex of-
ferentium vel ministrantium fide, sed, nisi
quis renatus fuerit ex aqua & spiritu. Aqua
igitur exhibens forinsecus sacramentum
gratiæ, & spiritus operans intrinsecus bene-
ficiū gratiæ, soluens vinculum culpæ, re-
concilians bonum naturæ, regenerat hominem
in vno Christo, ex vno Adam generatum.
Regenerans ergo spiritus in maioribus offe-
rentibus, & paruulo oblato renatoq; cōis
est. Ideo per hanc societatem, vnus eundēq;
spiritus prodest offerentium voluntas paru-
ulo oblato. Quando autem in paruulum
maiores peccant, offerentes eum, atque obli-
gare conātes demonum sacrilegis vinculis, quæris:
non est anima vtrorumque communis, vt
etiam culpam possint habere communem.
Non enim sic communicatur culpa per alte-
rius voluntatem, quemadmodum commu-
nicatur gratia per sancti spiritus vnitatem.
Potest enim, & in hoc, & in illo homine esse
vnus spiritus sanctus, etiam si inuicē nesciāt,
per quem sit vtriusque gratia communis.
Non autem potest spiritus hominis esse &
huius & illius, per quem peccante altero, &
altero non peccante, sit tamen culpa commu-
nis. Ac per hoc potest paruulus semel ex pa-
rentum carne generatus, Dei spiritu regene-
rari, vt & illius obligatio contracta solua-
tur. Non potest autem semel Dei spiritu re-
generatus ex parentum carne regenerari, vt
obligatio quæ soluta est, iterum contraha-
tur. Et ideo semel perceptā paruulus Chri-
sti gratiam, non amittit nisi propria impietā-
te, si etatis accessu, tam malus euaserit. Tūc
enim etiā propria incipiet habere peccata, F
quæ non regeneratione auferantur, sed alia
curatione sanentur. Veruntamen rectē di-
cuntur parentes, vel quicumque maiores, fi-
lios seu quoslibet paruulos baptizatos demo-
niorum sacrilegijs obligare conantes, spi-
ritus Aug. Tomus secundus. d 3 ri

ritaliter homicida. Nam in illis quidem interfectionem non faciunt, sed quantum in ipsis est interfectores fiunt. Recteque illis dicitur, quando ab hoc scelere prohibentur, Nolite occidere paruulos vestros. Dicit enim & Apostolus: Spiritum nolite extinguere, non quia ille extinguere potest: sed quantum in ipsis est, extinctores eius merito dicuntur, qui sic agunt ut extinctum velint. Isto sensu recte intelligi potest, quod scripsit beatus Cyprianus, in epistola de lapsis, cum eos qui tempore persecutionis idolis immolauerant, arguens, Ac ne quid deesset, inquit, ad criminis cumulum, infantes quoque parentum manibus impositi vel atrectati, amiserunt paruuli, quod in primo statim natiuitatis exordio, fuerant con-

Cyprianus ex-
culatur.

Guati. Amiserunt, dixit, quantum attinuit ad illorum scelus, a quibus amittere coacti sunt. Amiserunt in eorum mente ac voluntate, qui in illos tantum facinus commiserunt. Nam si in seipsis amisissent, remansissent utique diuina sententia, sine ulla defensione damnandi. Quod si sanctus Cyprianus arbitraretur, non eorum defensionem continuo subiceret, dicens: Nonne illi, cum iudicii dies venerit, dicent: Nos nihil fecimus, nec derelicto cibo & poculo domini, ad prophana contagia sponte prope- rauimus: perdidit nos aliena perfidia, parentes sensimus parricidas. Illi nobis ecclesiam matrem, illi patrem Deum negauerunt, ut dum paruuli & improvidi, & tanti facinoris ignari, per alios ad consortium criminis iungimur, aliena fraude caperemur. Hanc defensionem non subnecteret, nisi iustissimam crederet, & in Dei iudicio paruulis profuturam. Si enim verè dicitur: Nos nihil fecimus, anima quæ non peccauerit, ipsa cur morietur? nec illi peribunt sub Dei iusto iudicio, quos parentes suo scelere, quantum ad seipsos attinet, perdid- runt. Illud verò quod in eadem commem- oratur epistola, quandam paruulam tur- batis in fugam parentibus, nutrice dereli-

H etiam, atque ab eadem nutrice, demonum sacrilegijs impactam, postea in ecclesia illa- tam sibi Eucharistiam, miris motibus res- puiisse: Ideo mihi videtur diuinitus factum, ne maiores putarent nihil se in paruulos in illa iniquitate peccare, sed potius intelli- gent, per illum significantem quodammodo gestum corporis eorum qui loqui non po- terant, se mirabiliter admoneri: quid ipsi

facere deberent, qui post tantum illud nefas sacramentis salutaribus irruerant, unde se utique poenitendo abstinere deberent. Nec cum tale aliquid diuina prouidentia per infantulos agit, ipsos id agere scientia vel ratione credendum est. Neque enim quia cuiusdam prophetae dementia Deus vo- luit, etiam alina loquente coercere, ideo admiranda est asinorum sapientia. Porro si per animal irrationale sonuit aliquid homini simillimum, quod miraculo diuino non cordi asinino tribuendum sit. Ita po- tuit omnipotens per infantis animam, non ubi ratio nulla erat, sed ubi adhuc sepita erat, gestu corporis eius ostendere, quid illi qui & in se, & in paruulos suos peccauerant, curare deberent. Ceterum cum in- fans non redeat in parentem, ut cum illo, & in illo, vnus homo sit, sed omnino alter sit, habens carnem suam, & animam suam: Anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Nec illud te moueat, quod quidam non ea fide ad baptismum percipiendum paruulos fe- runt, ut gratia spiritali, ad vitam regene- rentur æternam, sed quod eos putant hoc remedio, temporalem retinere, vel recipe- re sanitatem. Non enim propterea illi non regenerantur, quia non ab istis hac in- tentione offeruntur. Celebrantur enim per eos necessaria ministeria. Filios autem seu quoslibet paruulos, demoniorum sacrile- gijs obligare conantes, spiritaliter sunt ho- micida. Nam in illis quidem interfectionem non faciunt, sed quantum in ipsis est, interfectores fiunt. Et recte illis dicitur, quando ab hoc scelere prohibentur, Nolite occidere paruulos vestros. Non autem recte his dicitur: Nolite verba sacramento- rum, sine quibus consecrari paruulus non potest, recitare. Spiritus autem ille sanctus, qui habitat in sanctis, ex quibus vna illa columba deargentata charitatis igne con- flatur, agit, quod agit etiam per seruitutem, aliquando non solum simpliciter ignoran- tium, verum etiam damnabiliter indigno- rum. Offeruntur quippe paruuli ad per- ciendam spiritalem gratiam, non tam ab eis, quorum gestantur manibus, quamuis & ab ipsis, si & ipsi boni fideles sunt, quam ab vniuersa societate sanctorum atque fide- lium. Ab omnibus namque offerri recte in- telliguntur, quibus placet quod offerun- tur, & quorum sancta atque indiuidua cha- ritate, ad communicationem sancti spiri-

De co-
distin-
quæris

Chara-
cter.

tus adiuvantur. Tota hoc ergo mater eccle- sia, quæ in sanctis est, facit, quia tota omnes, tota singulos parit. Nam si Christiani bap- tismi sacramentum, quod vnum atque idem est, etiam apud hæreticos valet & suffi- cit ad consecrationem, quæuis ad vitam æternæ participationem non sumit, atque consecratio reum quidam facit hæreticum extra dñi gre- gem habentem dominicum characterem, corrigendum tamē admonet sancta doctrina, non iterum similiter consecrandum: quanto po- tius in catholica ecclesia, etiam per stipulæ ministerium, frumenta purganda portatur, ut ad massæ societatem, mediante ara per- ducantur. Illud autem nolo te fallat, ut exi- stimes reatus vinculum, ex Adam tractum, aliter non posse dirumpi, nisi paruuli ad per- ciendam Christi gratiam, a parentibus offer- rant. Sic enim scribis dicit, ut sicut patres fue- runt auctores ad eorum poenā, per fidem pa- rentum identidem iustificetur, cum videas multos non offerri a parentibus, sed etiam a quibuslibet extraneis, sicut a dominis ser- uuli aliquando offeruntur. Et nonnunquam mortuis parentibus suis, paruuli baptizan- tur ab eis oblatis qui in illis huiusmodi mis- ricordiam præbere potuerunt. Aliquando etiam quos crudeliter parentes exposuerunt nutriendos a quibuslibet, nonnunquam a sacris virginibus colliguntur, & ab eis offe- runtur ad baptismum. Quæ certè proprios filios non habuerunt vltos, nec habere dispo- nunt: ac per hoc nihil aliud hic fieri vides, nisi quod in Euangelio scriptum est, cum do- minus interrogasset, quæ illi a latronibus lau- ciati, et semini in via derelicto proximus fuisset. Responsum est enim, Qui in illam se- cit misericordiam. Difficilissimam sanè quon- dam tibi proposuisse visus es, in extremo in- quisi- tionis tuæ, ea videlicet intentione qua so- les vehementer cauere mendacium. Si con- stituam, inquis, ante te paruulum, & inter- rogem, utrum cum creverit, futurus sit castus, vel fur non sit futurus, sine dubio responde- bis, nescio. Et utrum in eadē paruula ætate constitutus, cogitet aliquid boni vel mali, dices, nescio. Si itaque de moribus eius fu- ris nihil audes certi promittere, & de eius præfenti cogitatione, quid illud quod quæ- ritur ad baptismum offeruntur, pro eis parentes tan- quam fidei doctores rident, & dicunt illos facere, quod illa ætas cogitare non potest, aut si potest, occultum est? Interrogamus, n. eos a quibus offeruntur, & dicimus, credit

Luc. 10.

Susce-
torum
fidei-
sio.

M

baptismum offeruntur, pro eis parentes tan- quam fidei doctores rident, & dicunt illos facere, quod illa ætas cogitare non potest, aut si potest, occultum est? Interrogamus, n. eos a quibus offeruntur, & dicimus, credit

in Deum, de illa ætate, quæ utrum sit Deus igno- rat, respondet, credit, & ad eam sic respon- detur singula quæ gerunt. Unde miror pa- res in istis rebus, ea fidenter pro paruulo re- spodere, ut dicant eum tanta bona facere quæ ad horam qua baptizatur, baptizator interro- gat, tñ eadē hora si subijciam: ne casus qui baptizatur, aut non erit fur, nescio utrum au- deret dicere aliqui, aliquid horum erit, aut erit, si ut mihi sine dubitatione responderet, quod credat in Deum et quod se conuertat ad Deum. Deinde scripta tua concludens adiungis, & dicit. Ad istas ergo quæstiones peto breui- ter respondere digneris, ita ut non mihi de consuetudine præscribas, sed rationem red- das. His literis tuis lectis & relectis, & quæ- tum temporis angustia sinebant, considera- tis recordatus sum Nebridii amicū meum, A cui cum esset rerum obscurarum ad doctrinam pietatis maxime pertinentium diligen- tissimus & acerrimus inquisitor, valde ode- rat de quæstione magna responsionem bre- uem. Ut quisquis hoc poposcisset, agerime ferebat, eumque si eius persona patere- tur, vultu indignabundus, & voce cohibe- bat, indignum deputans qui talia quæreret, cum de re tanta, tam multa dici possent, de- berentque, nesciret. Sed ego tibi non simili- ter, ut solebat ille, succenseo. Es enim Epi- scopus, multis curis occupatus, ut ego. Un- de nec tibi facile vacat prolixum aliquid lege- re, nec mihi scribere. Nam ille tunc adole- scens quæ talia breuiter volebat audire, & mul- ta in nostra sermone in quærebant, ab ocioso quærebant ociosus. Tu verò cogi- tans nunc, quis, & a quo, ista flagites, bre- uiter de re tanta respondere me iubes. Ecce facio quantum possum, dominus adiuuet, ut quod postulas possim. Nempe sæpe ita lo- quimur, ut pascha propinquant, dicimus, crastinam vel perendinam esse domini pas- sionem, cum ille ante tam multos annos pas- sus sit, nec omnino nisi semel illa passio fa- cta sit. Nempe ipso die dominico dicimus: B Hodie dominus resurrexit, cum ex quo re- surrexit tot anni transierunt. Cur nemo tam ineptus est, ut nos ita loquentes arguat esse mentitos, nisi quia istos dies secundum illo- rum quibus hæc gesta sunt similitudinem nuncupamus, ut dicatur ipsa dies, qui non est ipse, sed reuolutione temporis similis eius: & dicatur illo die fieri, propter sacramenti celebrationem, quod non illo die, sed iam Eucha- ristolium factum est? Nonne semel immolatus sit.

est Christus in seipso. & tamē in sacramēto non solum p omnes paschae solēnitates, sed omni die populis immolatur: nec utiq; mentitur qui interrogatus eum responderit immolari. Si enim sacramenta quādam similitudinem earum rerum, quarum sacramenta sunt, non haberent, omnino sacramēta non essent. Ex hac autem similitudine ple si uero. runque etiam ipsarum rerum nomina accipiunt. Sicut ergo secundum quēdam modū distinet. dum sacramentum corporis Christi, corpus Christi est: sacramentū sanguinis Christi, sanguis Christi est, ita sacramētum fidei, fides est. Nihil est autem aliud credere, q̄ fidem habere. Ac per hoc cum rēdetur paruulus credere, qui fidei nōdū habet affectū, respondetur fidem habere, propter fidei sacramentum, & cōuertere se ad Deum, propter cōuersionis sacramētum, quia & ipsa responsio ad celebrationem pertinet sacramenti. Sicut de ipso baptismo Apostolus: De cōf. Confepulti, inquit, sumus Christo per baptismum in mortem. Non qit, sepulturam nihil est. significamus, sed prorsus ait, confepulti sumus. Sacramentum ergo tantē rei non nisi eiusdē rei vocabulo nuncupauit. Itaq; paruulum, etsi nōdum fides illa quē incredentium voluntate confisit, iam tamen ipsius fidei sacramentum fidelem facit. Nam sicut credere respondetur, ita etiam fidelis vocatur, non rem ipsa mente annuendo, sed ipsius rei sacramētum percipiendo. Cum autem distinet. 4. tem homo sapere cōperit, non illud sacramentum repetit, sed intelligit, eiusque ueritati consona etiam voluntate coaptabitur. Hoc quandiu non potest, ualebit sacramentum ad eius tutelam aduersus contrarias potestates: & tantum ualebit, ut si ante rationis usum ex hac uita emigrauerit, per ipsum sacramentum commendante ecclesiae charitate, ab illa condemnatione quae per unum hominem intrauit in mundū, Christiano adiutorio liberetur. Hoc qui non credit, & fieri non posse arbitratur, profecto iustitiae est, & si habeat fidei sacramentum longeque melior est ille paruulus, qui etiam si fidem nondum habeat in cogitatione, non ei tamen obicem contrariae cogitationis opponis, unde sacramentum eius salubriter percipit. Respondi (sicut existimo) quaestionibus tuis quantum attinet ad minus capaces, & ad contentiosos non satis, quantum autem ad pacatos, & intelligentes plus forrē quam fati est. Nec tibi ad

excusationem meam obicere firmissimam consuetudinem, sed saluberrimam consuetudinis reddidi quam potui rationem.

Hieronymus Augustino & Alipio, Aduersus Hieronymi libros, quos scripsit contra Pelagianos, rescripsit Anianus quidam Diaconus, hortatur itaque Augustinum ut ipse potius illi respondeat. Epistola. XXIIII.

Dominis uerē sanctis atque omni affectione ac iure uenerādis, Alipio & Augustino episcopis Hieronymus in Christo salutem. Sanctus Innocentius presbyter qui huius sermonis est portitor anno praeterito quasi nequaquam in Africam reuersurus, mea ad dignationem uestram scripta non sumpsit. Tamen Deo gratias agimus, quod ita euenit, ut nostrum silentium, uestris epistolis uinceretur. Mihi enim omnis occasio gratissima est, per quam scribo uestrae reuerentiae, testem inuocans Deum, quod, si posset fieri, assumptis alis columbae, uestris amplexibus implicaret: semper quidem pro merito uirtutum uestrarum, sed nunc maxime quia cooperatoribus, & auctoribus uobis haereticis Celestina iugulata est: quae ita infecit corda multorum, ut ni idem eum superatos damnatosq; esse se sentiant, tamen uenena mentium non omittant, & quod solum possunt nos oderint, per quos putant se libertatem docendae haereseos perdidisse. Quod autem queritis utrum rescripserim contra libros Anniani pseudodiaconi Celestensis, qui copiosissime pascitur ut alienae blasphemiae uerba friuola subministraret, sciatis me ipso libros in schedulis missos a sancto fratre Eusebio presbytero suscepisse, non ante multum temporis, & exinde uel ingruentibus morbis, uel dormitione sanctae, & uenerabilis filiae uestrae Eustochij ita doluisse, ut propemodum contemnendos putarem. In eodem enim luto haesit, & exceptis uerbis tinnulis atque emedicatis nihil aliud loquitur. Tamen multum egimus, ut dum epistola mea respondere conatur, apertius se proderet, & blasphemias suas omnibus patefaceret. Quicquid enim in illa miserabili synodo Diospolitana dixisse se denegat, in hoc opere proficitur, ne graue est in epistolis nanijs respondere. Si autem dñs uitam tribuerit, & notario habuerimus copiam, paucis

lucubratiunculis respondebimus, non ut cōuinicamus haereticum emortuū, sed ut imperitiam atq; blasphemiam eius nostris sermonibus cōfitemur. Meliusq; hoc faceret sancti tua uestra, ne compellamur contra haereticū nostrā laudare. Sancti filij communes Albi na Pinianus & Melania plurimum uos salutant. Has literulas de sancta Bethleē sancto presbytero Innocentio dedi praefendas. Neptis uestra Paula miserabiliter precatur, ut memores eius sitis, & multum uos salutet. Incolumes uos & memores mei domini nostri Iesu Christi tueatur clementia, domini uerē sancti atq; omni affectione uenerabiles patres.

G Hieronymus Augustino gratulans illi quod hereticorum omnium meruerit odium, quod quidem gaudet sibi cum illo esse cōmune. De Donatistis potissimum sentit. Epist. XXV.

Domino sancto ac beatissimo papae Augustino, Hieronymus. Omni quidem tempore beatitudinem tuam eo quo decet honore ueneratus sum, & habitantem in te dilexi dominum saluatorem, sed nunc (si fieri potest) cumulo aliquid addimus, & plena complemus, ut absque tui nominis mentione ne unam quidem horam praeterire patiamur, qui contra flantes uentos ardore fidei perstitisse, maluisseq; quantum in te fuit solus liberari de Sodomit, quam cum pereuntibus commorari. Scit quid dicam prudentia tua. Maeste uirtute in orbe celebraris, catholici te conditorem antiquae rusticum fidei uenerantur, atq; suspiciunt: & quod signum maioris gloriae est, omnes haeretici detestantur: & me pari persequuntur odio, ut quos gladijs nequeunt, uoto interficiant. Incolumē & mei memorē te Christi domini clementia tueatur domine uenerande & beatissime papa.

Hieronymus Augustino aenigma significans illi Romam esse captam a Gothis, nec tamen agnoscere manum dei sed accersitis auxilijs, moliri rebellionem. Epistola XXVI.

Multi utroq; claudicant pede, & nec fractis quidem cernicibus inclinantur, habentes affectū erroris pristini, cū predicandam eandem nō habeant libertatē. Sancti fratres

qui cum nostra sunt paruitate, praecipue sanctae ac uenerabiles filiae tuae suppliciter te salutant. Fratres tuos dominum meum Alipium, & dominum meum Euodium, ut meo nomine salutes, precor coronam tuam. Capta Hierusalem tenetur a Nabuchodonosor, nec Hieremias uult audire consilia, quin potius Aegyptum desiderat, ut moriatur in Taphnes, & ibi seruitute pereat sempiterna.

Hieronymus Marcellino & Anapsychie, exponens diuersas & ueterū & recentū sententias de origine animarum, hortans ut reliqua petant ab Augustino, indicansq; quibus ipse sit occupatus studijs. Epistola XXVII.

Dominis uerē sanctis atq; omni officiorū charitate uenerandis filijs Marcellino & Anapsychie, Hieronymus in Christo salutem. Tandem ex Africa uestra literas uanimitatis accepi, & me non poenitet impudentiae, qua tacentibus uobis epistolas meas frequenter ingressi, ut rescriptū merer & uos esse sospites non alijs nuncijs, sed uestro potissimum sermone cognoscere. Super animae statu memini uestrae quaestione, immo maxime ecclesiasticae quaestione. Vtrum lapsa de coelo sit, ut Pythagoras philosophus, oēsq; Platonici, & Origenes putant, anima. An a propria dei substantia ut Stoici, Manichaeus & Hispaniae Priscilliani haereticus suspicantur, An in thesauro habeantur dei olim conditae, ut quidam ecclesiastici stulta persuasione confidunt. An quotidie a deo fiant, & mittantur in corpora, secundum illud quod in Euangelio scriptū Ioan. 5. est: Pater meus usq; modo operatur, & ego Tertulianus. An certē ex traduce, ut Tertullianus, Apollinaris, & maxima pars Occidentium autumant, ut quomodo corpus naris ex corpore, sic anima nascatur ex anima, & simili cum brutis animantibus conditione subsistant. Super quo quid mihi videatur, in opusculis contra Rufinum scripsisse me noui aduersus eum libellum, quem sanctae memoriae Anastasio episcopo Romanae ecclesiae addidit, In quo lubrica & subdola, immo stulta confessione, dum auditorum simplicitati illuderetur, suae fidei immo perfidiae illustris, quos libros reor sanctum parentem uestrum habere Oceanum. Olim enim aditae sunt multis Rufini

fini libris aduersus calumnias respondentes. Certè habes ibi virum sanctum & eruditum Augustinum episcopum, qui uiua, ut aiunt, voce docere te poterit, & suam immo per se nostram explicare sententiam. Et Ezechielis volumen olim aggredi volui, & sponsonem creberrimam studiosis lectoribus reddere, sed in ipso dictandi exordio, ita animus meus Occidentalium prouinciatur, & maxime vrbis Romanæ vallatione confusus est, ut iuxta vulgare prouerbum, proprium quoque ignorarem vocabulum, diuque tacui, sciens tempus esse lacrymarum. Hoc autem anno cum tres explicasset libros, subitus impetus Barbarorum, de quibus tuus dicit Virgilius: Lateq; vagantes Barcae. & sancta scriptura de Israhel: contra faciem omnium fratrum suorum liabitabit, sic Aegypti limitem, Palestinae, Phoenicis, Syriæ percurrit ad instar torrentis cuncta secum trahens, ut vix manus eorum misericordia Christi potuerimus euadere. Quod si iuxta inclytum oratorem, silent inter arma leges, quanto magis studia scripturarum, quæ & librorum multitudine & silentio, ac librorum sedulitate, quodque vel proprium est securitate, & ocio distantium indigent? Duos itaque libros mihi sanctæ filia meæ Fabiolæ, quorum exempla si volueris, ab ipsa poteris mutuari. Pro angustia quippe temporis alios describere non potui, quos cum legeris & vestibula videris, facili coniectura erit, qualis ipsa sit futura domus. Sed credo in Dei misericordia qui nos adiuit in difficillimo principio supradicti operis, quod ipse adiuet & in penè vltimis prophetarum partibus, in quibus Gog & Magog bella narrantur, & in extremis in quibus sacratissimi & inexplicabilis templi edificatio, varietas mensurarumque describitur. Sanctus frater noster Oceanus, cui vos cupitis commendari, tantus & talis est, sic eruditus in lege domini, ut absque nostro rogatu iustrare vos possit, & nostram super cunctis questionibus scripturarum pro modulo communis ingenij explicare sententia. Incolumes vos & prolixam ætate florentes, Christus deus noster tueatur omnipotens domini vere sancti.

Augustinus Hieronymo, recensens varias de animarum origine sententias, cupit doceri quæ potissimum tenenda sit, aduersus Pelagianos. Epistola. XXVIII. M

Deum nostrum qui nos vocauit in suum regnum & gloriam, & rogauit & rogo, ut hoc quod ad te scribo sancte frater Hieronymus, consulens te de ijs quæ nescio fructuosum esse nobis velit. Quanquam enim te multo quam ego sum ætate maiorem, tamen etiam ipse iam senex consulo: sed ad discendum quod opus est, nulla mihi ætas ferri videri potest, quia & si senes magis decet docere quam discere, magis tamen discere quod quid doceant ignorare. Nihil equidem molestius fero in omnibus angustijs meis quas patior in difficillimis questionibus, quam in tā lōgiqua tuæ charitatis absentia, ut vix possim meas dare, vel recipere literas tuas, per interualla non dierum, non mensium, sed aliquot annorum: cum, si fieri posset, quotidie præsentem te habere vellem, cum quo loquerer quicquid vellem. Nec ideo tamen non debui facere quod potui, si non potui totum quod volui. Ecce venit ad me religiosus iuuenis, catholica pace frater, ætate filius, honore compresbyter noster Orosius, vigil ingenio, paratus eloquio, flagrans studio, vtile vas in domo Domini esse desiderans, ad repellendas falsas perniciosasque doctrinas, quæ animas Hispanorum multo infelicius quam corpora barbaricus gladius trucidauerunt. Nam inde ad nos usque ab Oceani litore properauit, fama excitus quod a me posset de ijs quæ scire vellet, quicquid vellet audire. Neque nullum cepit aduentus sui fructum. Primo ne de me multum famę crederet. Deinde docui hominem quod potui, quod autem non potui, unde discere posset admonui, atque ut ad te iret hortatus sum. Quam re consilium vel præceptum meum cum libenter & obedienter acciperet, rogauit eum ut abs te veniens, per nos ad propria remearet. Quam eius pollicitationem tenens, occasione mihi credidi a deo esse concessam, qua tibi scriberem de ijs quæ per te scire cupio. Quærebam enim quæ ad te mittere, nec mihi facile occurrebat idoneus & fide agendi, & alacritate obediendi, & exercitatione peregrinandi. Vbi ergo istum iuuenem expertus sum, eum ipsum esse qualem a deo petebam, dubitare non potui. Accipe igitur quæ mihi Diuino peto aperiri, ac discere non graueris. Quæ

stio de aia multos mouet, in quibus & me esse confiteor. Nam quid de aia firmissimè teneam, non tacebo. Deinde subiungam, quod mihi adhuc expediri velim. Anima hominis immortalis est secundum quendam modum suum. Non enim omnimodo sicut deus, de quo dictum est, quia solus habet immortalitatem. Solus Deus enim de animæ moribus sancta scriptura multa commemorat. Vnde illud est: Sine mortalis. ita moritur alienata a vita Dei, ut tamen in natura sua viuere non otio desistat: ita mortalis ex aliqua causa inuenitur, ut et immortalis non sine ratione dicatur. Non est pars Dei anima. Si enim hoc esset, omnino incommutabilis atque incorruptibilis esset. Quod si esset, nec deficeret in deterius, nec proficeret in melius: nec aliquid in semetipsa vel inciperet hinc quod non habebat, vel desineret hinc quod habebat, quantum ad eius ipsius affectiones pertinet. Quæ verò aliter se habeat, non opus est extrinsecus testimonio, quicquid seipsum aduerit, agnoscat. Frustra autem dicitur ab eis qui animam Dei partem esse volunt, hanc eius labæ ac turpitudinem quam videmus in nequissimis hominibus, hanc denique infirmitatem & ægritudinem quam sentimus in omnibus hominibus, non ex ipsa illi esse, sed ex corpore. Quid interest vñ egrotet, quæ si esset incommutabilis aliquo modo, vnde libet egrotare non posset. Nam quod verè incommutabile & incorruptibile est, nullius rei accessu commutari vel corrumpi potest. Alioquin non Achilles tñ, sicut fabulæ ferunt, sed omnis caro esset inuulnerabilis, si nullus ei casus accideret. Non est itaque natura incommutabilis, quæ aliquo modo, aliqua causa, aliqua parte mutabilis est. Deum autem nefas est, nisi verè summeque incommutabile credere. Non est igitur anima pars Dei. Incorporeā quoque esse animam, et si difficile tardioribus persuaderi potest, mihi tñ fateor esse persuasum. Sed ne verbi controuersiam vel superfluo faciam vel merito patiar, quoniam cum de re constat, non est opus certare de nomine, si corpus est, omnis substantia vel essentia, vel siquid apertum nuncupatur id quod aliquo modo in seipso, corpus est anima. Item si eam solam incorpoream placet appellare naturam, quæ summè incommutabilis & vbiq; tota est, corpus est anima, quoniam tale aliquid ipsa non est. Porro si corpus non est, nisi quod per loci spatium aliqua longitudine, latitudine, altitudine ita

sistitur vel mouetur, ut maiore sui parte maiorem locum occupet, & breuiore breuiore, minusque sit in parte, quæ in toto, non est corpus anima. Per totum quippe corpus quod anima, non locali diffusionem, sed quadam vitali intentione porrigitur. Nam per oēs eius particulas, tota simul adest, nec minor in minoribus, & in maioribus maior, sed alicubi intensius, alicubi remissius, & in omnibus tota, & in singulis tota est. Neque aliter quod in corpore est non toto sentit, tñ tota sentit. Nam cum exiguo puncto in carne viua aliquid tangitur, quantum locus ille non solum totius corporis non sit, sed vix in corpore videatur, animam tñ totam non latet: neque id quod sentitur per corporis cuncta discurret, sed ibi tñ sentitur vbi sit. Vnde ergo ad totam mox peruenit, quod non in toto sit nisi quia & ibi tota est vbi sit, nec vt tota ibi sit, cetera deserit. Viuum enim & illa ea præsentem, vbi nihil tale factum est. Quod si fieret & vtrunq; simul fieret, simul vtrunq; totam pariter non lateret. Proinde & in omnibus simul, & in singulis particulis corporis sui, tota simul esse non posset, si per illas ita diffunderetur vt videmus corpora diffusa, per spatia locorum, minoribus suis partibus minora occupare, & amplioribus ampliora. E Quapropter si aia corpus esse dicenda est, non est certè corpus quale terrenum est, nec quale humidum, aut aerium, aut æthereum. Omnia quippe talia maiora sunt, in maioribus locis, & minora, in minoribus locis, & nihil eorum in aliqua sui parte totum adest, sed vt sunt partes locorum, ita occupantur partibus corporum. Vnde intelligitur aia, siue corpus, siue incorporea dicenda sit, propriam quandam habere naturam, omnibus his mundanæ molis elementis excellentiorē substantiā creatā, quæ vtraciter non possit in aliqua phantasia corporalium imaginum quas per carnis sensus percipimus cogitari, sed mente intelligi vitæque sentiri. Nec hæc perinde loquor, vt te quæ tibi nota sunt doceam, sed vt aperta quid firmissimè de anima teneam, ne me quisquam anima cum ad ea venero quæ requiro, nihil de aia sua vel scientia vel fide tenere arbitretur. Certe lapsus etiam sum anima nulla Dei culpa, nulla sola Dei Dei necessitate vel sua, sed propria voluntate in partem esse collapsam: nec liberari possibile de corpore mortis huius vel suæ voluntatis beratur. virtute tanquam sibi ad hoc sufficiente, vel ipsius corporis morte, sed gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum: nec omnino esse animam

Pilagiū
notat.

Iob. 15.

Lib. 3.
de lib. ar.
bi.

Quali-
bet pro-
quecūq;
ita fre-
quenter
loquit.

animam vllam in genere humano, cui nō sit
necessarius ad liberationem mediator Dei
& hominū homo Christus Iesus. Quēcun-
que autē sine gratia mediatoris & sacro eius
in qualibet corporis ætate de corpore exie-
rit, & in pœnam futuram & ultimo iudicio
recepturam corpus ad pœnam. Si autē post
generationem humanam quæ facta est ex
Adam, regeueretur in Christo, ad eius per-
tinentis locutatem, & requiem post mortem
corporis habituram, & corpus ad gloriam
recepturam. Hæc sunt quæ de anima firmis-
simè teneo. Nunc accipe (quæso) quid re-
quirā, & noli me spernere, ne te spernat qui
pro nobis dignatus est sperni. Quæro vbi
contraxerit aia reatū, quo trahitur in con-
demnationem, et infantis morte præuenti, si
ei per sacm quo etiam paruuli baptizatur,
Christi gratia non subuenerit. Non. n. es ex
illis qui modo noua quædam garrire cœpe-
runt, dicentes nullum reatum esse ex Adam
tractum, qui per baptismum in infante solu-
uatur. Quod te sapere si scirem, immo nisi
te id non sapere scirem, nequaquam hoc abs-
te quærerem, aut quærendum putarem. Sed
quia tenemus de hac re sententiam tuam concin-
nentem catholicæ fundatissimæ fidei, quia
& Ioviniani vaniloquia redarguēs adhibui-
sti testimonium ex libro Iob, Nemo mun-
dus in conspectu tuo, nec infans cuius est
diei vnus vita super terram. Deinde sub-
iunxisti, Tenemurq; rei in similitudinem
prauaricationis Adæ, Et liber tuus in Ionā
prophetam satis hoc insigniter dilucideque
declarat, vbi ieiunare paruulos propter ip-
sum originale peccatum, merito coactos esse
dixisti: non inconuenienter abs te quæro,
hunc reatum aia vbi contraxerit, vnde opor-
teat eam esse in illa ætate per sacm Christia-
næ gratiæ liberari. Ego quidem ante aliquot
annos cum libros quosdā scriberem de libe-
ro arbitrio, qui in multorū manus exierūt,
& non habentur à plurimis, quatuor opi-
niones de animæ incarnatione, Vtrū ex illa
vna q̄ primo homini data est ceteræ propa-
gentur: An singulis quibuscq; noue etiam
m̄ do fiant: An alicubi iā exiitētes vel mit-
tantur diuinitus, vel sponte labātur in cor-
quecūq; pora ita putauī esse tractandas, vt quælibet
earū vera esset, nō impediret intēctionē meā
qua tunc aduersus eos quantis poteram vi-
ribus agebam, qui naturam mali sui princi-
pio præditam, aduersus Deū conantur indu-
cere, id est contra Manichæos. Nam de Pri-

scillianis adhuc nihil audierā qui nō mul-
tum ab istis dissimiles blasphemias fabulan-
tur. Ideo quintam opinionē non addidi, quā
in tua epistola inter ceteras commemora-
sti, ne aliquam præteritis, vbi de hac qōne
interroganti rescripsisti religiose memoriæ
viro nobiscq; in Christi charitate gratissi-
mo Marcellino, q̄ anima non sit pars Dei.
Primo, q̄ nō de incarnatione eius, sed de na-
tura quæritur cū hoc quæritur. Deinde q̄
hic hoc sentiunt illi contra quos agebam, &
id maximè agebā, vt creatoris inculpabilē
inuiolabilemq; naturam à creaturæ vitij
& labæ secernerem, cū illi à substantia mali
cui proprium principium principesq; tri-
buunt, ipsam boni dei substantiam ex parte
qua capta est, corruptam & oppressam & ad
peccandi necessitatē perductam esse cōten-
dunt. Hoc itaq; excepto hæreticæ opinio-
nis errore, ex quatuor reliquis opinionibus,
quarū sit eligenda scire desidero. Quæcū-
que. n. eligenda est, absit vt impugnet hanc
fidē de qua certi sumus, omni aia et paruuli
infantis necessariā esse liberationem ex obli-
gatione peccati, eamq; nullam esse nisi per
Iesum Xpm & hunc crucifixū. Proinde ne
longū faciamus, hoc certē sentis q̄ singulas
animas singulis nascentibus etiā modo deus
faciat. Cui snig ne obijciatur quod omnes
creaturas sexto die consummauerit Deus, et
septimo die requieuerit, adhibes testimoniū
ex euangelio: Pater meus vsq; nunc opera-
tur, & ego operor. Sic. n. ad Marcellinū scri-
psisti: In qua epistola etiam me commemo-
rationem beneuolentissimè facere dignatus
es, quod hic me haberet in Aphrica, qui ei
ipsam facilius possem explicare sniam. Qd
si potuissem, nō ille hoc abs te tā longe pos-
to inquireret, si tū id tibi ex Aphrica scri-
psit. Nam qū scripserit nescio, tū scio q̄ de
hoc bene cognouerit cunctationem meam.
Vnde me incōsulto facere voluit, quanquā
etiam si cōsuleret magis hortarer, & gratias
agerem q̄ nobis conferre omnibus posset,
nisi tu breuiter rescribere quā respondere
maluisses. Credo ne superfluo laborares
vbi ego essem quem putabas id optime scire
quod ille quæsiuerat. Ecce volo vt illa sen-
tentia etiā mea sit, sed nondum esse confir-
mo. Misisti ad me discipulos, vt ea doceam, K
quæ nondum ipse didici. Doce ergo qd do-
ceam. Nā vt doceā multi à me flagitat, eisq;
me, sicut alia multa, & hoc ignorare confiteor.
Et fortasse quāuis in os meum verēcū-
dentur,

Ioan. 3.

Mat. 23.

Argu-
mentum
Pelagia-
norum.

dentur, tñ apud se dicūt: Tu es magister in
Israel & hæc ignoras: Quod quidem dñs ei
dixit qui erat unus illorum quos delectabat
vocari Rabbi. Vñ et ad verum magistrum
nocte venerat, quia fortassis erubescat disce-
re, qui docere cōsueuerat: me autem potius
magistrum audire, quā velut magistrum
delectat audiri. Recolo enim qd dixerit eis
quos præ ceteris elegit, Vos autē inquit no-
lite vocari ab hominibus Rabbi, vnus enim
est magister vester Christus. Nec alius do-
cuit Moysen per Ietro, nec alius Cornelii
etiam per priorem Petrum, nec alius Petrū
etiā per posteriorem Paulum. A quocūq;
enim verum dicitur, illo donante dicitur q̄
est ipsa veritas. Quid si ideo adhuc ista ne-
scimus, & ea neque orando, neque legendo,
neque cogitando & ratiocinando inuenire
potuimus, vt probemus nō solum indoctos
quanta charitate doceamus, verum à doctis
etiam quāta humilitate discamus? Doce er-
go (quæso) quod doceam, doce quod teneā,
& dic mihi si animæ singillatim in singulis
nascentibus sunt, vbi in paruulis peccent,
vt indigeant in sacramēto Christi remissio-
ne peccati peccātes in Adā, ex quo caro est
ppagata peccati. Aut si non peccant, qua iu-
stitia creatoris ita peccato obligantur alie-
no, cum exinde propagatis membris morta-
libus inserunt, vt eas nisi per ecclesiam sub-
uentum fuerit, dānatio consequatur, eū in
earum potestate non sit, vt eis possit gratia
baptismi subueniri. Tot igit animarū millia
quæ in mortibus paruulorū sine indulgētia
Christiani sacri de corporibus exeunt, qua
æquitate dāntur, si noue creatæ nullo suo
præcedente peccato, sed voluntate creatoris
singulæ singulis nascētes adhæserūt, qui-
bus eas animandis ille creauit & dedit, qui
vtique nouerat quod vnaqueque earū nul-
la sua culpa sine baptismo Christi de corpo-
re fuerat exitura? Quoniā igit neq; de Deo
possumus dicere, qd vel cogat animas fieri
peccatrices, vel puniat innocētes, neq; nega-
re fas nobis est, eas quæ sine Christi sacro
de corporibus exierint, etiam paruulorum
nō nisi in damnationem trahi, Obsecro te,
quō hæc opinio defenditur, qua creduntur
M animæ non ex illa vna primi hominis fieri
omnes, sed sicut illa vna vni, ita singulis sin-
gulæ? Ea verò quæ dñr alia contra hanc opi-
nionem, facili puto mē posse refellere, sicuti
est illud, quo eam sibi quidam videntur vr-
gere, quomodo cōsummauerit Deus omnia

opera sua sexto die, & septimo requieuit, si Gene. 2.
nouas adhuc animas creat? Quibus si dixe-
rimus qd ex Euāgelio in supradicta episto-
la posuisti: Pater meus vsq; nunc operatur, Ioan. 5.
Respondent, operatur, dictū est institutas ad-
ministrando, non nouas instituēdo naturas,
ne scripturæ Geneseos contradicatur, vbi
apertissimè legitur, cōsummasse Deum oia
opera sua. Nam & quod eum scriptum est
requieuisse, vtique à creandis nouis creatu-
ris intelligēdum est, non à gubernādis, quia
tunc ea quæ non erant, fecit, à quibus faciē-
dis requieuit: quia consummauerat oia, quæ
antequam essent, vidit esse faciendā, vt de-
inceps non ea, q̄ non erant, sed ex ijs quæ iā
erant, crearet & faceret quicquid faceret. Ita
vtrunque verum esse monstratur, & quod
dictum est, requieuit ab operibus suis, & qd
dictum est, vsq; nunc operatur, qm̄ Genesi A
non potest Euangelium esse cōtrarium. Ve-
rum ijs qui hæc ideo dicunt, ne credatur mo-
do Deus, sicut illam vnam, nouas animas,
quæ non erant, facere, sed ex illa vna quæ
iam erat eas creare, vel ex fonte aliquo, siue
thesauro quodam, quem tunc fecit, eas mittere,
facile respōdetur, etiam illis sex diebus
multa deum creasse ex ijs naturis quas iam
creauerat, sicut ex aquis alites & pisces, ex
terra aut arbores, fœnū, animalia: sed quod
ea quæ non erant tunc fecerit, manifestum
est. Nulla. n. erat auis, nullus piscis, nulla ar-
bor, nullum animal: & bene intelligitur ab
ijs creatis requieuisse quæ nō erant, & crea-
ta sunt, id est cessasse, ne vltra q̄ non erant
crearent. Sed nunc quod dicitur animas nō
in (nescio quo) fonte iam exiitētes mittere, rū fons. Anima-
nec de seipso tanq̄ suas particulas irrorare,
nec de illa vna originaliter trahere, nec pro
delictis ante carnem commissis, carnis vin-
culis cōpedire, sed nouas creare singulas, sin-
gulis, suā cuique nascenti: nō aliquid facere
dñ, quod ante non fecerat. Iam. n. sexto die
fecerat hominē ad imaginē suā, quod vtq;
secundū animā rationalem fecisse intelligit.
Tandem post longam disputationem eccle- B
siasticam confirmasti sententiā, Hoc & nūc
facit, non instituēdo quod nō erat, sed mul-
tiplicando quod erat. Vnde & illud verum
est quod à rebus quæ non erant instituendis
requieuit. Et hoc verum est quod non solum
gubernando quæ fecit, verum etiam
aliquid non quod nondum, sed quod iam
creauerat numerosius creando vsque nunc
operatur. Vel sic ergo, vel alio modo quoli-
bet.

bet eximus ab eo quod nobis obijci de re-
quie dei ab operibus suis, ne propterea non cre-
damus nunc usque fieri animas non ex illa
Anima una, sed sicut illam unam: Nam quod dici-
tur da tur, quare facit animas eis, quos nouit cito
tur mox morituros? Possimus respondere, parētū hinc
morita- peccata vel cōuinci vel flagellari. Possūmus
ris. et recte illius moderationi ista relinquere,
quem sci nus omnibus tēporaliter transeun-
tibus rebus, vbi sunt etiam animalium ortus
& obitus, cursu n ornatisimum atq; ordina-
tissimū dare, sed nos ista sentire non possē, q̄
si sentiremus delectatione ineffabili mulce-
remur. Non enim frustra per Prophetā qui
cōcētus. hec diuinitus inspirata didicerat, dictū est de
Est apud deo. Qui profert numerosē seculum. Vnde
Esa. cap. Musica. i. scientia sensusve bene modulandi,
40. Iux- ad admonitionem magnæ rei, etiam mortu-
ta ad libus rationales habentibus animas dei lar-
70 gitate cōcessa est. Vnde si homo facienda car-
minis artifex nouit, quā, quibus moras voci-
bus tribuat, ut illud quod canitur, deceden-
tibus ac succedentibus sonis pulcherrime
currat ac transeat: quantomagis Deus cuius
C sapiētia per quā fecit omnia, longe omnibus
artibus preferenda est, nulla in naturis nascē-
tibus & occidentibus tporū spatia, quæ tan-
quam syllabæ ac verba ad particulas huius
seculi pertinent, in hoc labentium rerum
tanquam mirabili cantico, vel breuius, vel
productius, q̄ modulatio præcognita & præ-
finita deposuit, præterire permittit? Hoc cū
etiam de arboris folio dixerim, & de nostro
rum numero capillorum, quanto magis de
hominis ortu & occasu, cuius tēporalis vita
breuius pductiusve nō rēditur q̄ deus dispo-
sitor temporū nouit vniuersitatis modera-
mini consonare? Id etiā, quod aiunt: Omne
quod in tempore cōcepit esse, immortalē esse
non posse, quia omnia orta occidunt, & au-
cta senescunt, ut eo modo credi cogāt aium
humanū ideo esse immortalē, quod ante oīa
D tpa sit creatus, non mouet fidem nostram.
Ut. nialia taceam, cōcepit esse in tpe immorta-
Rom. 6. litas carnis Christi, quæ tū iam nō moritur,
& mors ei vltra non dominabitur. Illud ve-
rō quod in libro aduersus Ruffinum posui-
sti, quosdam huic sententiæ calumniari, qd̄
deum dare animas adulterinis cōceptibus vi-
deatur indignū, vnde conantur adstruere
meritis gestæ ante carnē vitæ, animas quasi
ad ergastula huiusmodi iuste posse perducī,
non me mouet multa cogitantē, quibus hæc
posset calūnia refutari. Et quod ipse respōdi-

sti, non esse vitium seminis in tritico, quod Platon
furto dicitur esse sublatum, sed in eo qui fru-
menta furatus est, nec ideo terram non
debuisse gremio suo semina confouere, quia
fator immunda ea proiecerit manu, elegan-
tissima similitudo est. Quam, & antequam
legerē, nullas mihi obiectio ista de adulteri-
nis fortibus in hac quæstione faciebat angus-
tias generaliter intuenti multa bona deum
facere et de nostris malis, nostrisq; pecca-
tis. Animalis aut cuiuscūq; creatio, si habeat
primum prudentemq; cōsideratōrē, ineffabi-
lem laudem creatori excitat, quanto magis
creatio nō cuiuslibet animalis, sed hominis?
Si autem causa creādi queritur, nulla citius E
& melius rīdetur, nisi quia omnis creatura
dei bona est. Et quid dignius quā ut bonā
faciat bonus deus, quæ nemo potest facere
nisi deus? Hæc & alia quæ possum, sicut pos-
sum, dico aduersus eos, qui hanc opinionem,
quæ creduntur animæ sicut illa vna singulis
fieri labefactare conantur. Sed cum ad præ-
nas ventum est paruulorum, magis (mihi
crede) coactor angustijs, nec qd̄ rīdeā pror-
sus inuenio, nō solū eas pœnas dico, quas ha-
bent post hanc vitam illa damnatio, quod ne-
cesse est trahātur si de corpore exierint sine
Christianæ gratiæ sacramento, sed eas ipsas
quæ in hac vita dolentibus nobis, versantur
ante oculos, quas enumerare si velim, prius
tempus q̄ exempla deficiunt. Languescunt
ægritudinibus, torquentur doloribus, fame
& siti cruciantur, debilitantur membris, pri-
uantur sensibus, vexantur ab immundis spi-
ritibus. Demonstrandum est utiq; quō ista
sine vlla sua mala causa iuste patiātur. Non
enim dici fas est, aut ista ignorantes deo fieri,
aut eum non posse resistere faciētibus, aut
iniuste ista vel facere vel permittere. Nun-
quidnā sicut illa animalia irrationabilia re-
ctē dicimus in vsu dari naturis excellentio-
ribus, etsi vitiosis, sicut apertissime in Euāgē F
lio uidemus porcos ad vsum desideratum
concessos esse demonibus, hoc & de homine
rectē possumus dicere? Animal est. n. sed ra-
tionale, etsi mortale. At est rationalis in il-
lis mēbris, quæ tantis afflictionibus pœnas
luit. Deus bonus est, deus iustus est, deus op̄s
est hoc dubitare oīno dementis est. Tātorū
ergo malorū quæ sunt in paruulis, causa iu-
sta dicatur. Nempe cum maiores ita patiun-
tur, solemus dicere, aut sicut in Iob merita
examinari, aut sicut in Herode peccata puni-
ri. Et de quibusdam exemplis quæ Deus
manifesta

manifesta esse voluit, alia quæ obscura sunt
hominum cōiectura conceditur, sed hoc
in maioribus. De paruulis autem quid
respondeamus edisserere, si pœnis tantis nul-
la in eis sunt puniēda peccata. Nam uti-
que nulla est in illis ætatibus examinanda
iustitia. De ingeniorum verō diuersitate
quid dicam, quæ quidem in paruulis latet,
sed ab ipsis exordijs naturalibus ducta,
apparet in grandibus, quorum nonnulli
tam tardi & obliuiosi sunt, ut ne prima
quidem discere literarum elementa potue-
rint. Quidam verō tantæ sunt fatuitatis,
G vt non multum à pecoribus differant, quos
Moriones vulgo vocant. Rūdetur fortasse,
corpora hoc faciunt. Sed nunquid secundū
hanc sententiam quam defendi volumus, anima
sibi corpus elegit, & in eligendo eum falle-
retur errauit? Aut cum in corpus cogeretur
intrare necessitate nascēdi, alia corpora præ-
occupantibus aiarum turbis, ipsa aliud non
inuenit? Et sicut in spectaculo aliquo locū,
ita carnem non quam voluit, sed quam va-
luit occupauit? Nunquid hæc & talia vel di-
cere possumus vel sentire debemus? Doce-
igit quid sentire, quid dicere debeamus, ut
constet nobis ratio nouarū aiarū sigillatim
quæ factarum singulis corporibus. Ego qui-
dem non de ingenijs, sed saltem de pœnis
paruulorū quas in hac vita patiuntur, dixi
lib. 3. de aliqd̄ in libris illis de libero arbitrio. Qd̄
libero ar- quale sit, & cur mihi in ista quam habemus
bitrio. in manibus quæ nō sufficiat, intinabo, &
cū ipsum de tertio libro locum fecerim
his literis inseram. Nā ita se habet. De cru-
ciatibus aut corporis quibus assignantur par-
uuli, quorū per ætatem nulla peccata sunt, si
aię quibus animantur, non priusquā ipsi ho-
mines eē cōeperunt, maior querela & quasi
H misericors deproxi solet, cū dicit, quid mali
fecerunt ut ista paterentur? Quasi possit ef-
se meritum innocentie, antequam quisquā
nocere aliquid possit. Cum autem boni ali-
quid operatur Deus in emendatione maio-
rum, cum paruulorum suorum qui eis cha-
ri sunt doloribus ac mortibus flagellantur,
cur ista non fiant, quando cum transierint,
pro nō factis erūt in quibus facta sunt? Pro-
pter quos aut facta sunt, aut meliores erunt
si temporalibus in cōmodis emēdati, rectius
elegerint viuere, aut excusationem in futuri
iudicii supplicio non habebunt, si vitæ hu-
ius angonibus, ad æternam vitam desiderii
conuertere noluerint? Quis autem nouit,

quid paruulis, de quorū cruciatibus duritia
maiorum contundit, aut exerceatur fides, aut
misericordia probatur, quis inq; ergo nouit
quid ipsis paruulis in secreto iudiciorū suo-
rum bonæ compensationis referuat Deus?
Qm̄ quanq; nihil rectē fecerint, tñ nec pec-
cantes aliquid ista perpessi sunt. Non. n. fru-
stra et inuitantes illos, qui cum dñs noster Ie-
sus Christus necādas ab Herode q̄reretur,
occisi sunt, in honore martyriū receptos cō-
mendat ecclesia. Hec tunc dixi, cū hanc ip-
sam, de qua nunc agitur, uellē communire
suam. Sicut. n. paulo ante commemorauī, I
quæcūq; illarum de aīe incarnatione qua-
tuor opinionum vera esset, inculpata sub-
stantiam creatoris & à nostrarum peccato-
rum societate remotissimā nitebar ostende-
re. Et ideo quæcūq; illarum veritate pos-
set conuinci & repudiari, ad curam intēti-
onis meę quā tunc habebam non pertinebat:
quidē cunctis diligentiori disputatione
discussis, quæcūq; illarū rectē vinceret ex-
teras, me securissimo fieret, quando et secu-
dum omnes id quod agebā inuictum persi-
stere demonstrabam. Nunc verō vnam vo-
lo si possum rōne recta eligere ex oībus: &
propterea huiusmodi de qua nunc agimus,
defensionem in ijs quæ cōmemorauī de illo
libro verbis meis attentius intuens, validā
firmamq; non video. Nā velut firmamen-
tum eius illud est, quod ibi dixi: Quis autē
nouit quid paruulis de quorū cruciatibus
duritia maiorum contunditur, aut exerceat
fides, aut misericordia probatur? Quis inq;
ergo nouit quid ipsis paruulis in secreto iu-
diciorum suorum bonæ compensationis re-
feruet Deus? Quoniam quāquam nihil re-
ctē fecerint, tamen nec peccantes aliquid K
ista perpessi sunt. Sed hoc non immerito
dici video, de ijs qui vel pro Christi no-
mine ac vera religione tale aliquid etiam ne-
scientes patiuntur, vel sacramento Christi
iam imbuti sunt, quia sine societate vnus
mediatoris liberari à damnatione non pos-
sunt, ut possit eis etiam pro illis malis quæ
hic in diuersis afflictionibus pertulerunt,
compensatio ista præstari. Nunc autem
cum ista quæstio non possit absolui, nisi etiā
de ijs paruulis respōdeatur, qui post grauissi-
mos cruciatus sine sacramento Christianæ
societatis expirant, quæ circa eos compensa-
tio cogitanda est, quibus insuper & damna-
tio preparata est? Nam & de baptismo par-
uulorum in eodem libro, non quidē suffi-
cienter,

cienter, sed quantum illi operi satis esse videbatur utique; respondi, quod etiam nescientibus, & fidem suam nondum habentibus prodest: non tamen de damnatione eorum paruulorum, qui sine illo ex hac vita emigrant tunc aliquid dicendum putavi, quia non quod nunc agitur agebatur. Sed ut omitteremus & contemnamus ea quae breui tempore patiuntur nec transacta reuocantur, nuncquid similiter continere possumus, quod per unum hominem mors, & per unum hominem resurrectio mortuorum? Sicut. n. in 1. Co. 13. Adā omnes moriuntur, sic & in Christo oēs uiuificabuntur. Per hanc. n. Apostolicā diuinā clarāq; sententiam, satis euidenter cluēt, ne minem ire in mortē nisi per Adam, neminē ire in uitā aeternā nisi per Christū. Hoc est quippe oēs & oēs, quia sicut omnes homines per primam, hoc est per carnalē generationē pertinent ad Adā: sic omnes homines ad secundā, id est spiritalem regenerationē veniunt, quicūq; ad Christū perueniūt. Ideo ergo dictum est, & hic omnes, & ibi omnes, quia sicut omnes qui moriuntur, non nisi in Adam moriuntur, ita omnes qui uiuificabuntur, non nisi in Christo uiuificabuntur. Ac per hoc, quisquis nobis dixerit, quicquam in resurrectione mortuorum uiuificari posse nisi in Christo, tāquam pestis communis fidei detestandus est. Item quisquis dixerit, quod in Christo uiuificabuntur etiam paruuli, qui sine sacramenti eius participatione de uita exeunt: hic profecto & contra Apostolicam predicationē venit, & totā condemnat ecclesiam, ubi propterea cū baptizandis paruulis festinatur & curritur, quia sine dubio creditur aliter eos in Christo uiuificari omnino non posse. Qui autē non uiuificatur in Christo, restat ut in eadē damnatione maneat, de qua dicit Apostolus: Rom. 5. Per unius delictū in omnes homines ad condemnationem. Cui delicto obnoxios paruulos nasci, & omnis credit ecclesia, & ipse iam contra Iovinianū disputans, & exponens Iohannē prophetā, sicut paulo ante commemorauit, fide ueracissima definisti, credo & in alijs locis opusculorū tuorū quē uel nō legi, uel in praesentia non recordor. Huius igitur damnationis in paruulos causam, requiro, quia neq; animarū si nouae sunt singulis singula uideo esse vllū in illa aetate pētm, nec a deo damnari aliquam credo, quā uidet nullum habere pētm. An forte dicendum est in paruulo carnem solam causam esse peccati, no-

uā uerō illi animam fieri, quā secundū dei praecepta uiuente in adiutorio gratiae Christi, & ipsi carni edomita ac subiecta possit incorruptionis meritum cōparare? Sed quia in paruulo anima nondum id agere potest, nisi Christi acceperit sacramentū, per hanc gratiā carni eius acquiratur, quod illius moribus nondum potuit. Si autem sine vllō sacramento anima paruuli exierit, ipsa quidē in aeterna uita erit, unde eam nullum peccatū potuit separare, caro uerō eius nō resurget in Christo, nō pcepto ante mortē illius sacramento. Hāc opinionē nunquā audiui, nunquā legi. Sed planē audiui & credidi, p p quod loquutus sum quia ueniet hora quando oēs qui in monumentis sunt audient uocem eius, & procedent qui bene fecerunt in resurrectione uitae. Ipsa est de qua dicitur: Et per unum hominē resurrectio mortuorū. Ipsa est quā in Christo oēs uiuificabuntur. Qui autē male egerunt in resurrectione iudicij. Quid hic ergo de illis infantibus intelligendum est, qui priusquam possent agere uel bene uel male, sine baptismo corpore exuti sunt? Nihil hic de talibus dictū est. Sed si caro eorum ideo non resurget quia nec boni aliquid egerunt nec mali, nec illorum resurrectura est, qui percepta baptismi gratia in illa aetate defuncti sunt, in qua nihil bene uel male agere potuerunt. Si autem illi inter sanctos resurgent, id est, inter eos qui bene egerunt, inter quos & illi resurrecturi sunt, uisū inter eos qui male egerunt, ne aliquas humanas aīas credamus corpora sua non recepturas, siue in resurrectionem uita, B siue in resurrectione iudicij? Quē sententia priusquam refellatur, ipsa nouitate iā displicet. Deinde quis ferat, si credant se illi qui d baptisum cū suis paruulis currunt, p p carnes eorum, non propter animas currere? Beatus quidem Cyprianus non aliquid decretum condens nouum, sed ecclesiae fidē firmissimam seruans, ad corrigendū eos qui putabant ante octauum diem natiuitatis nō esse paruulum baptizandum, nō carnem, sed animam dixit nō esse perdendam, & mox natūrite baptizari posse, cū suis quibuldam coepiscopis censuit. Sed contra Cyprianī aliquā opinionem, ubi quod uidendum fuit fortasse non uidit, sentiat quisq; quod libet, tantū contra Apostolicam manifestissimā fidem nemo sentiat, qui ex unius delicto omnes in condemnationem duci praedicat, ex qua condemnatione non liberat nisi gratia Dei per Ie-

per Iesum Christum dominum nostrum, in quo vno oēs uiuificantur, quicūq; uiuificantur. Contra ecclesiae fundatissimum morem nemo sentiat, ubi ad baptismum si propter sola paruulorum corpora curreretur, baptizandi offerretur & mortui. Quia cum ita sint: querenda causa est atq; reddēda, quare damnentur animae quae nouae creatur singulis quibusq; nascentibus, si praeter Christi sacramentum paruuli moriantur. Dānari enim eas si sic de corpore exierint, & sancta scriptura, & sancta est testis ecclesia. Unde illa de animarum nouarū creatione sententia, si hanc fidem fundatissimā nō oppugnat, sit & meatu oppugnat, non sit & tua. Nolo Psal. 33. mihi dicatur pro hac sententia debere accipi quod scriptū est. Qui finxit spiritū hominis in ipso, & qui finxit sigillatim corda eorum. Aliquid fortissimū atq; inuictissimum redeat querendum est, quod non cogat deum crederet illarū animarū sine culpa aliqua dāna perire. Nam uel tantundem ualet uel plus est ad arguendum est: Cor mundum crea in me Deus. metatio. Nec ideo putari pōt anima hoc loco optare nem Pe fieri priusquam aliquid esset. Sicut ergo iam lagiani. existens creatur inuolutione iustitiae, sic iā Si ani- existens fingitur & cōformatione doctrinae: ma fin- Nec illud quod in Ecclesiastē scriptum est: gulis nō Tunc conuertetur in terram puluis sicut uae creā- fuit, & spiritus reuertetur ad dominū qui de tur, non dicit illum, istam confirmat sententiam, quam D volumus esse nostram. Plus enim hoc suffragatur eis, qui ex una putant oēs esse animas. peccatū Nam sicut conuertitur, inquiunt, puluis in ex ani- terrā sicut fuit, & tamen caro de qua hoc dictum est, ad hominē non reuertitur ex quo inuultū propagata est, sed ad terrā unde primus homo factus est: sic & spiritus ex illius unius spiritu pagatus nō tamē ad eū reuertitur, sed ad dominū a quo illi datus est. Verum quia hoc testimonium ita pro istis sonat, ut non omnimodo huic opinioni quā defendi uolo, uideatur esse contrarium, admonendā tantum credidi prudentiam tuā, ne talibus testimonijs ex his angustijs me coneris eruerē. Nam licet nemo faciat optando ut uerum sit quod uerum nō est, tamē (si fieri possit) optare ut haec sententia uera esset, sicut opto ut si uera est, abs te liquidissimē atq; inuictissimē defendatur. Hec autem difficultas etiā illos sequitur, qui existentes alibi animas & ab initio diuinorum operum praeparatas, a deo mitti opinantur in corpora. Nā

& ab his hoc idē qritur, si animae inculpatae obediēter ueniunt quod mittuntur, cur in paruulis si nō baptizati uitam istā finierint, puniuntur? Eadē prorsus in utraq; sententia difficultas est. Illi sibi uidentur de hac facilius exire qstione, qui animas asseuerant pro meritis uitae prioris singulas singulis corporibus implicari. Hoc. n. putant esse in Adam mori, in carne, si qua propagata est ex Adam supplicia pendere. A quo reatu, inquiunt, gratia Christi liberat pusillos cum magnis. 11. de Hoc quidē rectē, ueraciter, optimeq; quod ciuitate gratia Christi liberat a reatu peccatorum Dei. pusillos cū magnis. Sed in alia superiore uita peccare animas, & inde praecipitari in carceres carnos, non credo, non acquiesco, non consentio. Primo quoniam nescio per quos fieri circuitus id aut isti, ut post nescio quanta volumina seculorū iterum ad istā facinorā corruptibilis carnis & supplicia pendenda redeundum sit. Quā opinione quid horribilius cogitari possit ignoro. Deinde quis tādē iustus defunctus est, de quo non, si isti uera dicunt, solliciti esse debeamus, ne in sinu Abrahae peccans in flāmas illius diuitis deiciatur? Cur enim non & post hoc corpus peccari possit si & ante potuit? Postremo, longe Rom. 1. aliud est in Adā peccasse, unde dicit Apostolus: in quo oēs peccauerunt: & aliud est extra Adam nescio ubi peccasse, & ideo in Adā, in carnē q ex Adā propagata est, tāq F in carcerē trudi. Illā uerō opinionem quod ex una sunt oēs animae, non discutere uolo nisi necesse sit. Atq; utinā ista de qua nunc agimus, si uera est, sic abs te defendatur, ut hoc necesse iam non sit. Quauis autem desiderē, rogem, uotis ardentibus exoptem & expectem, ut per te mihi dominus huius rei auferat ignorantia, tamen si, quod absit, minime meruero, patientiā mihi petā a domino deo nostro: in quem sic credimus, ut aliqua nobis non aperiri ēt pusillitibus nullo modo aduersus eum murmurare debeamus. Memini prius ipsis Apostolis dictū: Multa habeo uobis dicere, sed non potestis illa portare modo. In his quantum ad me attinet ēt hoc deputem. Neq; qui hoc scia me indigni indignū, nec hoc ipso etiam conuincar indignior. Multa. n. alia similiter nescio, quae commemorare uel enumerare non possim. Et hoc tolerabiliter ignorarem, nisi metuerem ne aliqua istarum opinionū cōtra illud quo firmissima retinemus fidē, incautis obreperet mentibus. Sed antequam scia quae Aug. Tomus secundus e nam

AUGUSTINVS HIERONYMO

nam earum potius eligenda sit, hoc me non temere sentire profiteor, eam quæ uera est non aduersari robustissimæ ac fundatissimæ fidei, quæ Christi ecclesia nec paruulos homines recētissimè natos à dānatione credit, nisi per gratiā nominis Christi quā in suis sacramentis commendauit, posse liberari.

Augustinus Hieronymo, de loco qui est Iacobi secundo: Qui offenderit in vno, factus est oīum reus, multa obiter admiscēs de Stoicis, qui docebat omnia peccata cōparia, & quisquis haberet vnā virtutem, habere omnes: qui careret vna, nullā habere.

Epistola. X X I X.

Q uod ad te scripsi (honorande mihi in Christo frater Hieronymo) quarens de anima humana, si nascētibus singulis nouæ singulæ nunc vsq; sunt, vbi peccati vinculum contrahant, quod per sacrām gratiæ Christi etiam in infantibus recenter natis, soluendum esse non dubitamus, cum in nō paruū volumē procederet, nolui vlla alia onerare q̄stione, sed qd̄ vrget acius, multo minus est negligendum. Proinde quæro, & p̄ Deum obsecro, vt exponas mihi quod multis existimo profuturum, aut si iam vel abs te vel ab alio aliquo expositum habes,

H ieronymo epistola Iacobi Apostoli scriptum est: Quicunque enim totam legem seruauerit, ostendat autem in vno, factus est omnium reus. q̄ res talis ac tāta est, vt quod hinc tibi non iā olim scripsi, multum me p̄niteat. De agenda nanque præsenti vita, quō ad vitā perueniamus aternā, non de prætērita perscrutanda, quam penitus demersit obliuio, sicut est illud quod de anima querendū putauī, hæc vertitur quæstio. Eleganter autem dictum esse narratur, quod huic rei satis apte conuenit. Cum quidā ruiisset in puteū, vbi aqua tanta erat, vt eum magis exciperet ne moret, q̄ suffocaret ne loqueret, accessit alius, & eo viso admirans ait: Quomodo huc cecidisti? Ait ille. Obsecro inquit, cogita quō hinc me liberes, nō quō huc ceciderim querar. Ita qm̄ fatemur & fide catholica teneamus, de reatu peccati tanquam de puteo, etiā paruuli infantis animam Christi gratia liberandam, satis est ei, quod modū quō salua fiat, nouimus, etiam si nunquam quō iam malū illud deuenerit nouerimus. Sed ideo putauī esse querendū, ne forte ex illis opi-

Facetū. vertitur quæstio. Eleganter autem dictum esse narratur, quod huic rei satis apte conuenit. Cum quidā ruiisset in puteū, vbi aqua tanta erat, vt eum magis exciperet ne moret, q̄ suffocaret ne loqueret, accessit alius, & eo viso admirans ait: Quomodo huc cecidisti? Ait ille. Obsecro inquit, cogita quō hinc me liberes, nō quō huc ceciderim querar. Ita qm̄ fatemur & fide catholica teneamus, de reatu peccati tanquam de puteo, etiā paruuli infantis animam Christi gratia liberandam, satis est ei, quod modū quō salua fiat, nouimus, etiam si nunquam quō iam malū illud deuenerit nouerimus. Sed ideo putauī esse querendū, ne forte ex illis opi-

nionibus incarnationis aīa aliquam teneamus incautius, q̄ liberandam prorsus animā paruuli contradicat, negans eam esse in isto malo. Hoc igitur firmissimè retento, quod anima paruuli de reatu peccati liberanda est, nec alio modo liberanda nisi gratia Dei per Iesum Christū dominum nostrum, si possumus etiam ipsius mali causam & originē nosse, vanilo quis non disputatoribus sed litigatoribus paratius instructiusque resistimus. Si autem nō possumus, nō quia latet miserix principium, ideo pigrescere misericordie debet officium. Aduersus eos aut qui sibi videntur scire quod nesciunt, hoc tutiores sumus, qd̄ hanc ignorantiam nostram nō ignoramus. Aliud est. n. quod nescire malum est, aliud quod sciri vel non potest, vel nō opus est, vel ad vitam, quam q̄rimus, indifferēs est. Hoc verō qd̄ de literis Apostoli Iacobi nunc requiro, in hac ipsa qua uiuimus, & vt semper viuamus, Deo placere studemus, actio versatur. Quō igitur intelligendum est obsecro te: Quicunq; totā legē seruauerit, offendat autem in vno, factus est oīum reus? Itane qui furtum fecerit, immō uerō qui dixerit diuiti: sede hic, pauperi autem: tu sta illic, & homicidij & adulterij & sacrilegij reus est? Quod si non est, quō qui in vno offendit, factus est omnium reus? An illud quod dixit de diuite & paupere ad ista non pertinet, quorū, si quis in vno offenderit, fiet oīum reus? Sed recolendum est unde uenerit illa sententia, & quæ illā superiora pepererint, quibusque conexa depēdeat. Fratres mei nolite inquit in personarū acceptione habere fidem dñi nostri Iesu Christi gloriæ. Etenim si introierit in conuentū uestruū uir annulum aureum habēs in ueste candida, introierit autem et pauper in sordido habitu, & intendatis in eum qui indutus est ueste p̄clara, & dicatis ei: Tu sede hic bñ, pauperi autē dicatis, tu sta illic, aut sede sub scabello pedū meorū. Nōne iudicatis apud uosmetipsos, & facti estis iudices cogitationū iniquarū? Audite fratres mei dilectissimi, nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo, diuites in fide, & heredes regni, qd̄ repromisit Deus diligētibus se? Vos autē exhortasti pauperē, p̄ illum. f. cui dictum est: sta illic, cum habeti annulum aureum dictū esset: tu sede hic bene. Ad deinde sequit eandem ipsam sententiā latius versans & explicans: Nonne, inquit, diuites per potentiam opprimunt uos, & trahunt ad iudiciā? Nonne

Nonne ipsi blasphemant bonum nomē qd̄ inuocatum est super uos? Si quidem legem perficitis regalem secundū scripturam, Diliges proximū tuum sicut teipsum, bene facitis. Si at personas accipitis, p̄t̄m operamini, redarguti à lege quasi transgressores legis. Vide quemadmodum transgressores legis appellat, qui dicunt diuiti: sede hic, & pauperi: sta illic. Vnde ne putarent contemptibile esse peccatum, in hac vna re legem transgredi sequutus adiunxit: Quicunque totam legē seruauerit, offendit autem in vno, factus est oīum reus. Qui. n. dixit: non mœchaberis, dixit & non occides. Quod si non occidis, mœcharis autē, factus es transgressor legis: propter id quod dixerat, redarguti à lege quasi transgressores. Quæ cū ita sint, consequens uidetur, nisi alio modo intelligendū ostēdatur, vt qui dixerit diuiti: sede hic, & pauperi: sta illic, huic non honorem, quem illi deferens, & idololatra & blasphemus, & adulter & homicida, & ne, quod lōgum est, cuncta commemorem, reus omnium criminum iudicandus sit. Offendens q̄ppe in vno, factus est omnium reus. At enim qui vnā virtutem habet, oēs habet, & qui vnā non habet, nullam habet. Hoc si verum est, confirmat ista snia. Sed ego eam exponi volo, nō cōfirmari, q̄ per seipsum apud nos omnibus philosophorum autoritatibus firmior est. Et illud quidem de virtutibus & vitijs, si veraciter dicis, non est consequens, vt propter hoc omnia peccata sint paria. Nam illud de inseparabilitate virtutum, nisi fortitan fallor, tñ si verum memini quod vix meminī, oibus philosophis placuit, qui easdem virtutes agenda vitæ necessarias esse dixerunt. Hoc autem de paritate peccatorum soli Stoici ausi sunt disputare, contra omnē sensum generis humani: quam eorū vanitatem in Iouiniano illo, q̄ in hac snia Stoicus erat in aucupandis autem & defendendis voluptatibus Epicureus, de scripturis sanctis dilucidissimè conuicisti. In qua tua suauissima & p̄clarissima disputatione satis euidenter apparuit, non placuisse authoribus nris, vel ipsi potius quæ per eos loquuta est veritas, omnia paria esse peccata. Quomodo autē fieri possit, vt etiā si hoc de virtutibus verū est, non tamen ideo cogamur fateri æqualitatem omnium peccatorum, quantū possum adiuuante domino aperiri conabor. Quod si effecero, approbabis: vbi verō causæ dep̄sueris, tu supplebis. Certe hinc persuadent,

qui vnā virtutem habuerit, habere oēs: & oēs deesse cui vnā defuerit, quod prudentia nec ignauia, nec iniusta, nec intemperans potest esse. Nam si aliquid horum fuerit, prudentia nō erit. Porro si prudentia tunc erit, si & fortis & iusta et temperans sit, profecto vbi fuerit, secū habet ceteras. Sic & fortitudo imprudēs esse nō pōt vel intemperans vel iniusta: sic temperantia necesse est vt prudens, fortis, & iusta sit: sic iustitia non est nisi sit prudens, fortis, & temperans. Ita vbi est vna vera aliqua earum, & alia similiter sunt. Vbi autē alia defunt, vera una illa non est, et si aliquo mō similis esse videatur. Sūt enim (ut scis) quēdā vitia virtutibus aperta discretionē contraria, vt imprudentia prudentiæ. Sūt autem quēdā tñ quia vitia sunt, ideo contraria, quadam tñ specie fallaci similia, vt eidem prudentiæ, non imprudentiæ sed astutiæ. Nunc. n. eam dico astutiā, q̄ usitatus in malitiosis intelligi & vocari solet, non sicut nostra loqui scriptura consuevit, quæ sape astutiā in bono ponit. Vnde: Ego te astuti vt serpentes. Et illud, Vt innocentibus det astutiam: quanquam & apud illos Romanæ linguæ discretissimus dixerit, B neque illi tamen ad cauendum dolus, aut astutia decant: astutiā ponens in bono: sed apud illos rarissimū, apud nostros frequentissimū est. Item quæ in partibus temperantia apertissime cōtraria est effusio parsimonix: ea vero q̄ tenacitas dici vulgo solet, vitium quidē est, tñ parsimonie simile, nō natura, sed fallacissima specie. Itē dissimilitudine manifesta cōtraria est iniustitia iustitiæ. Solest autē quasi imitari iustitiam vindicandi se libido, sed vitium est. Ignauia fortitudini perspicuē cōtraria est, duritia verō distat natura, fallit similitudine. Constantia paritatem abhorret, & indubiē contrahit. Pertinacia verō cōstātia dici affectat, & nō est, quia illa est uirtus, hoc vitium. Vt ergo nō iterum hæc eadē cōmemorare necesse sit, exēpli grā ponamus aliquid, unde possint cetera intelligi. Catilina, vt de illo scripserunt qui nosse potuerūt, frigus, sitim, famem ferre poterat, eratque patiens inedia, algoris, vigilia supra quam cuiquam credibile est, ac per hoc & sibi & suis magna præditus fortitudine videbatur. Sed hæc fortitudo prudēs non erat, mala enim pro bonis eligebat. Temperans nō erat, corruptelis. n. turpissimis fœdabat. Iusta non erat, nā contra patriā coniurauerat.

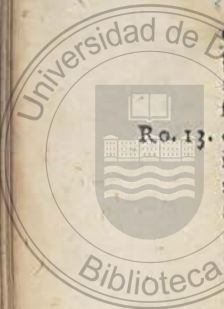

rat. Et ideo nec fortitudo erat, sed duritia si-
bi, ut stultos falleret, nomen fortitudinis im-
ponebat. Nam si fortitudo esset, non vitium,
sed virtus esset. Si autem virtus esset, a cate-
ris virtutibus tanq. inseparabilibus comiti-
bus nunquam relinqueretur. Quapropter
dū quæritur et de vitijs, vtrum ipsa simili-
ter omnia sint vbi vnum erit: aut nulla sint
vbi vnum non erit: laboriosum est id osten-
dere, propterea quia vni virtuti duo vitia op-
poni solent, & quod aperte contrariū est, &
quod specie similitudinis adūbratur. Vnde
illa Catilina quia fortitudo nō erat, q. esset,
cum secū virtutes alias non habebat, facilius
videbatur. Q. d. verō ignavia fuerit, vbi exer-
citatio quaslibet grauissimas molestias per-
petiendi atque tolerandi, supra q. cuiq. credi-
bile est, fuit: ægre persuaderi p. Sed forte a-
cutius intuentibus, ignavia apparet ipsa du-
ritia, quia laborem bonorum studiorū qui-
bus vera acq. ritur fortitudo neglexerat. Ve-
runtamen quia sunt audaces qui timidi non
sunt, & rursus timidi quibus abest audacia,
cum sit vtrunq. vitium, qm qui vera virtute
fortis est, nec temere audet, nec inconsulte
timet: cogimur fateri vitia plura esse virtu-
tibus. Vnde aliquando vitium vitio tollitur, vt
amore laudis, amor pecunie. Aliq. vñ ce-
dit ut plura succedat, vel ut qui ebriosus fue-
rit, si modicum biberit & tenacitatem & am-
bitionem didicerit. Possunt itaque vitia etiā
cedere vitijs succedentibus non virtutibus,
& ideo plura sunt. Virtus verō quō vna in-
gressa fuerit, quoniam secum ceteras ducit,
profecto vitia cedent omnia, quæcunq. inie-
rant. Non. n. omnia inerāt, sed aliq. totidē,
aliquando plura paucioribus, vel pauciora
pluribus succedebant. Hæc vtrum ita se ha-
beant, diligentius inquirendū est. Non. n. &
ista diuina sententia est qua d. Qui vnam
virtutem habuerit, omnes habet, eiq. nulla
inest, cui vna defuerit: sed hominibus hoc
visum est, multū quidē ingeniosis, studiosis,
sed tñ hominibus. Ego verō nescio quemad-
modum dicam, non dico virum a quo deno-
minata d. virtus, sed et mulierem, quæ viro
suo seruat thori fidem, si hoc faciat p. præ-
ceptum & promissum Dei, & quæ primitus
sit fidelis, non habere pudicitiam, aut pudici-
tiam nullam vel paruam esse virtutem. Sic
& maritum, qui hoc idem seruat vxori. Et
tamen sunt plurimi tales, quorum sine ali-
quo peccato esse neminem dixerim, & vtiq;
illud quæcunq. peccatum ex aliquo vitio

venit. Vnde pudicitia coniugalit in viris for-
minisq. religiosis cum proculdubio virtus
sit, non enim aut nihil aut vitium est, non ta-
men secum habet omnes virtutes. Nā si om-
nes ibi essent, nullū esset vitium: si nullū vi-
tium, nullū omnino peccatū. Quis at sine
aliquo peccato? Quis ergo sine aliquo vitio,
id est, fomite quodam vel quasi sine radice
peccati, cum clamet qui supra pectus domi-
ni recumbebat: Si dixerimus quia p. nō
habemus, nosipos decipimus, & veritas in
nobis non est? Neq. hoc apud te diutius a-
gendum est, sed p. alios qui forte hoc lege-
rint, hæc dico. Nam tu quidem in eodem ip-
so opere splendido contra Iovinianum etiā
hoc de scripturis sanctis diligenter probasti.
Vbi etiam ex hac ipsa epistola, cuius verba
sunt, quorum nūc intellectum requiramus,
posuisti quod scriptum est: In multis. n. of-
fendimus oēs. Non. n. ait, Offenditis, sed of-
fendimus omnes cum Christi loqueretur & 2.
Apostolus. Et cum hoc loco dicat: Quicun-
que at totam legē seruauerit, offendat at in F
vno, factus est omnū reus. Ibi non in vno
sed in multis, nec quosdā sed oēs dixit offen-
dere. Absit autem vt quisquā fidelis existi-
met tot milia seruorū Christi, qui veraciter
dicunt se habere peccatū, ne seipos decipiat,
& veritas in eis non sit, nullam habere virtu-
tem, cū virtus magna sit sapientia. Dixit at
ipsa sapientia homini: Ecce pietas est sapien-
tia. Absit ergo vt dicamus tot ac tantos fide-
les & pios homines Dei non habere pieta-
tem, quam Græci vel εὐσέβεια, vel expres-
sius & plenius θεοσεβεία vocant. Quid aut
est pietas nisi Dei cultus? Et vnde ille colit-
ur nisi charitate? Charitas igitur de corde
puro & conscientia bona & fide non ficta,
magna & vera virtus est q. ipsa est & finis
præcepti. Merito dicta est fortis sicut mors,
siue, quia nemo eam vincit sicut mortē, siue
quia in hac vita vsq. ad mortem est mēsurā
charitatis. Sicut dñs ait: Maiorem hac chari-
tatem nemo habet, q. vt aīam suam ponat
quis pro amicis suis: siue potius, quia sicut
mors aīam auellit a sensibus carnis, sic cha-
ritas a cōcupiscentijs carnalibus. Huic sub-
seruit scientia cū est utilis, nam sine illa in-
stat. Quod verō illa ædificando impleuerit,
nihil ibi illa inane quod inest inueniet. Vti-
lem porro sciam definiendo n. onstrauit, vbi
cum dixisset. Ecce pietas sapientia, continuo
subiunxit: Abstinerē verō a malis, scia est,
Cur ergo nō dicimus, qui hanc virtutē ha-
bet

bet habere omnes, cū plenitudo legis sit cha-
ritas? An quanto magis est in homine, rāto
magis est virtute præditus? Quanto aut mi-
nus, tanto minus est virtus, quia ipsa est vir-
tus: & quanto minus est virtus, tanto maius
est vitium. Vbi ergo illa plena & pfecta erit,
nihil ex vitio remanebit. Proinde mihi vi-
dent Stoici falli, quia proficientē hoīem in
sapientia nolunt omnino habere sapiam, sed
tunc hīc cū in ea omnino perfectus fuerit:
non quia illum perfectum negāt, sed nisi ex
profundo quodā emergendo repente emi-
cet in auras sapientia libera, nulla ex parte
esse sapientē. Sicut. n. nihil interest ad homi-
nem præfocandum, vtrum aquam stadijs
multis super se habeat altam, aut vnum pal-
mum aut digitū, sic illos qui tendunt ad sa-
pientiam proficere quidem dicunt, tanq. ab
imo gurgitis surgentes in aerē, sed nisi totā
stultitiam velut opprimentē aquā proficiē-
do velut emergendo euaserint, non habere
virtutem nec esse sapientes. Vbi aut quæse-
rint, mox hīc totam, nec quicquā stultitiæ
remanere, vnde omnino vllū p. n. possit
existere. Hæc similitudo vbi stultitia velut
aqua, & sapientia velut aer ponitur, vt aīus
a præfocatione stultitiæ tanquā emergens
in sapientia repente respiret, non mihi vi-
detur satis accommodata nostrarū scriptu-
rarum authoritati. Sed illa potius, vt vitium
vel stultitia tenebris, luci aut virtus & sapiē-
tia comparetur, quantum ista similia de cor-
poralibus ad intelligibilia duci possunt. Nō
itaq. sicut de aquis in aerem surgēs, ubi ea-
rū summum transierit repente quantū sus-
ficit inspiratur, sed sicut de tenebris in lucē
procedens, paulatim progrediendo illumi-
natur. Quod donec plenissime fiat, iam eū
tñ dicimus tanquā de abditissima spelunca
egredientē, vicinia lucis afflatū rāto magis,
quanto magis propinquat egressus: vt il-
lud quod in eo lucet, sit vtiq. ex lumine quo
progreditur. Illud aut quod adhuc obscu-
rum est, sit ex tenebris vnde egredit. Itaq;
& non iustificabatur in conspectu Dei ois
Psa. 142. viuens, & tñ iustus ex fide viuuit. Et induti
Abac. 2. sunt sancti iustitia, alius maius, alius minus.
I Et nemo hic viuuit sine peccato, & hoc alius
maius, alius minus, Optimus autem est, qui
minimum. Sed quid ego tanquam oblitus
cui loquor, doctori similis factus sum, cū p-
posuerim quid abs te discere velim? Sed q.
de peccatorum parilitate, vnde in id quod
aiebam incidit q. examinandā tibi senten-

tiam meam promere statueram, iam eam tñ
dem aliq. concludam. Quia & si verum es-
set cum qui habet vnam, omnes habere vir-
tutes: cum qui vnam non habet, nullam ha-
bere, nec sic peccata sunt paria: quia vbi vir-
tus nulla est, nihil quidem rectū est, nec tñ
ideo non prauo prauius est, distortoq. di-
stortius. Si aut quod puto esse verius sacrifi-
que literis congruentius, ita sunt anime in-
tentiones, vt corporis mēbra, nō q. videant
locis, sed quod sentiantur affectibus, & aliud
illuminat amplius, aliud minus, aliud omni-
no caret lumine & tenebroso inumbratur
obscuro, profecto ita vt quisq. illustratio-
ne p. charitatis affectus est, in alio actu ma-
gis, in alio minus, in alio nihil: sic potest dici
habere aliā, & aliam non habere, aliā magis,
aliā minus habere virtutē. Nā & maior est K
in isto charitas q. in illo, rectē possumus di-
cere, & aliqua in isto, nulla in illo, quantum
pertinet ad charitatem quæ pietas est: & in
ipso vno homine quod maiorem habuit pu-
diciam q. patientiam, & maiorem hodie q.
heri si proficiat: adhuc non habeat continen-
tiam, & habeat non paruam misericordiam.
Et ut generaliter breuiterq. complectar,
quam de virtute habeam notionem, quod
ad rectē viuendum attinet: virtus est chari-
tas, qua id, quod diligendum est, diligitur:
hæc in alijs maior, in alijs minor, in alijs
nulla est. Plenissima verō quæ iā nō possit
augeri, quādiū hic homo viuuit est in nemi-
ne, quādiū at augeri potest, profecto illud
quod minus est q. debet, ex vitio est. Ex quo
vitio non est iustus in terra qui faciat bo-
num & non peccet. Ex quo vitio nō iustifi-
cabitur in cōspectu Dei omnis viuens. Pro-
pter quod vitium, si dixerimus, quia p. n.
non habemus, nosmetipos seducimus, & ve-
ritas in nobis non est. Propter quod etiam
quātumlibet profecerimus, necessarium est
nobis dicere: Dimitte nobis debita nra, cum
iam omnia in baptismo dicta, facta, cogitata,
dimissa sint. Quis itaq. qui rectē videt, vnde L
de & q. & ubi speranda sit illa perfectio,
cui non sit quod adici possit? Si autem præ-
cepta non essent, nō vtiq. esset vbi se homo
certius inspiceret & videret, vnde auertere-
tur, quō conaretur, quare gratularetur, quid
precaretur. Magna est ergo utilitas præce-
ptorū, si libero arbitrio tamen detur, vt gra-
tia Dei amplius honoretur. Quæ si ita se
habent, vnde fiet omnium reus, si in uno of-
fendat, qui totā legem seruauerit? An forte
Aug. Tomus secundus c 3 quia

Ro. 13. quia plenitudo legis charitas est, qua Deus proximusq; diligit, in quibus præceptis charitatis tota lex pendet & propheta, merito sic reus oium qui contra illa facit, in qua pendent omnia: Nemo aut peccat nisi aduersus illa faciendo, quia non adulterabis, non homicidium facies, non furaberis, non concupisces, & si quod est aliud mandatum, in hoc sermone recapitulat, in eo quod diligit proximum tuum tãquam teipsum. Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo aut legis est charitas. Nemo autem diligit proximum, nisi diligens Deum, & hoc quantum potest, proximo impedit, quem diligit tanq̃ semetipsum, ut & ille diligit Deum, quem si ipse non diligit, nec se nec proximum diligit. Ac per hoc qui totã legẽ seruauerit, si in vno offenderit, sit omnium reus, quia contra charitatẽ facit, unde tota lex pedit. Reus itaq; sit omnium, faciendo contra eã in qua pendent omnia. Cur ergo non dicantur paria peccata? An forte quia magis facit contra charitatẽ, qui grauius peccat minus qui leuius? Et hoc ipso quod amittit, sit quidẽ omnium reus, sed grauius peccans, vel in pluribus peccatis magis reus: Leuius autem vel in paucioribus peccans minus reus, tanto maiore creatu, quanto amplius: tãto minore quãto minus peccauerit, tũ etiã si in uno offenderit, reus omnium est, quia contra eam facit, in qua pendent omnia. Quæ si vera sunt, eo modo & illud absoluitur quod ait homo et Apostolica gratia. In multis. n. offendimus oes. Omnes. n. offendimus, sed vnus grauius, alius leuius. Quãto quisq; grauius leuiusq; peccauerit, tanto in pctõ comitẽdo maior, quanto in diligẽdo Deo & proximo minor. Et rursus tãto minor in peccati ppetratione, quãto maior in Dei & proximi dilectione. Tãto itaq; plenior iniquitatis, quãto in arior charitatis. Et tũ perfecti sumus in charitate, qũ nihil restat ex infirmitate. Nec sanẽ quantum arbitror putandũ est leue esse peccatum in personarũ acceptione hĩc fidei. Stare sedẽ dñi nostri Iesu Christi, si illam distandẽ qd tĩ sedẽdi ac stãdi ad honores ecclesiasticos tropice. referamus. Quis. n. ferat eligi diuitẽ ad sedẽ honoris ecclesiæ contẽpto paupere instructiore atq; sanctiore? Si autẽ de quotidianis confessions loquitur, quis non hic peccat, si tũ peccat, nisi cum apud seipsum intus ita iudicat, vt ei tanto melior quanto diior illo esse videatur? Hoc enim videtur significasse cum dicit: Nonne indicat apud uos-

metipso, & facti estis iudices iniquarum cogitationum? Lex itaq; libertatis, lex charitatis est, de qua dicit: Si tũ legem perficis regalem, secundũ scripturas: Diliges proximum tuũ sicut teipsum, bene facitis. Si aut psonas accipitis, peccatũ operamini, redarguti à lege tanquã transgressores. Et post illa suam ad intelligendũ difficultatẽ de qua satis dixi, quod dicendum putatẽ, eandẽ legẽ libertatis cõmemorãt: Sic loquamini, inquit, & sic facite, sicut p legẽ libertatis incipientes iudicari. Et quoniam quid paulo ante dixit, inquit qm̃ in multis offendimus oes, suggerit dominicam tanq̃ quotidianam quotidianis, & si leuioribus, tamẽ vulneribus medicinam. Iudiciũ. n. inquit, sine misericordia illi, qui nõ facit misericordiã. Hinc. n. & dominus: dimittite, inquit, & dimittetur vobis, date & dabitur vobis: Superexaltat autẽ misericordia iudiciũ. Non dictũ est, Vincit misericordia iudiciũ: non. n. est aduersa iudicio, sed super exaltat: quia plures per misericordiam colliguntur, sed qui misericordiam præstiterunt. Beati enim misericordes, quia ipsi miserebuntur Deus. Et hoc vtique iustũ est, vt dimittatur eis, quia dimiserunt: & detur eis, quia dederunt. Inest quippe Deo & misericordia iudicanti, & iudiciũ miseranti. Propter qd ei dicitur: Misericordiam & iudiciũ cantabo tibi domine. Nã quisquis velut nimium iustus iudiciũ sine misericordia quasi securus expectat, irã iustissimam prouocat, quam timens ille dicit. Ne intres in iudiciũ cũ seruo tuo. Vnde dicitur populo contumaci: Quid vultis mecum iudicio contendere? Cũ enim rex iustus sederit in throno, quis gloriabit castũ se hĩc cor? Aut quis gloriabit mundũ se esse à peccato? Quæ igitur spes est, nisi superexaltat misericordia iudiciũ? Sed erga illos qui misericordiam fecerunt veraciter dicẽdo: Dimitte nobis sicut & nos dimittimus, & sine murmuratione dando. Hilarem. n. datorem diligit Deus. Deniq; sanctus Iacobus iã ex isto loco de misericordiarũ operibus loquitur, vt quos uehementer illa suã terruerat, cõsoletur, cum admonet, quõ etiã quotidiana peccata sine quibus hic non viuũt quotidianis remedijs expientur, ne homo qui cũ in vno offenderit fiat oium reus in multis offendẽdo, quia in multis offendimus, propter magnum aggerem reatus sui minutatim collectũ, ad tribunal tanti iudicis perueniat, & eã quã non facit misericordiam non inueniat, sed

sed potius dimittẽdo atque dando mereatur. sibi dimitti peccata, reddiq; promissa. Multa dixi quibus tibi tedium fortassis inferrem, qui hæc quæ tũ approbas, nõ expectas discere qd ea docere consueuisti. Siquid aut est in eis, quantum ad rẽ ipsam pertinet, nam quali eloquio explicata sint, non nimis curo: siquid ergo in eis est quod eruditionem offendat tuã, quæso, vt rescribendo admones, & me corrigere non graueris. Infelix est. n. q. non tantos etiã sanctos tuorum studiorum labores, & digne honorat, & de his dño deo nostro, cuius munere talis es, gratias agit. Vñ cum libentius debeam à quolibet discere, quod inutiliter ignoro, q̃ prõptius quolibet docere quod scio, quanto iustius hoc abs te charitatis debitum flagito, cuius doctrina in nomine & adiutorio domini tantũ in Latina lingua ecclesiastica litera adiuta sunt, quantum nunquam antea potuerunt. Maxime tamen istam sententiam: Quicumque totam legẽ seruauerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus: si quo alio modo exponi melius posse nouit dilectio tua, per dominum obsecro, vt id nobiscum communicare digneris.

Hieronymus Augustino, laudans quidẽ illius duos libellos, sed excusans cur non responderit. Epist. XXX.

Domino verẽ sancto, & omni mihi affectione venerabili papæ Augustino, Hieronymus in Christo salutem. Virum honorabilem fratrem meũ, filiũ dignationis tuæ Orosium presbyterũ, & sui merito & te iubere suscepit. Sed incidit tẽpus difficultimũ, qũ mihi tacere melius fuit q̃ loqui, ita vt nõ stia studia cessarẽt, & (iuxta Apptum) capliades Enina exereceretur facundia. Itaq; duobus libellis tuis quos meo nomini dedicasti, eruditissimis & omni eloquentiæ splendore fulgentibus, ad tempus respondere non potui. Nõ quo quicq; in illis reprehendẽdũ putẽ, sed quia iuxta Apostolũ: Vnusquisq; in suo sensu abũdet, alius quidẽ sic, alius ita sic. Certo quicquid dici potuit & sublimi ingenio de scripturarũ sanctarũ hauriri fontibus, à te positum atq; disertum est. Sed quæso reuerentiã tuam, parumper patiaris me tuum laudare ingeniũ. Nos. n. inter nos eruditionis cã disserimus. Caterum emuli & maxime hæretici si diuersas inter nos sententias viderint de animi calumniabunt rãcore descendere. Mihi ita decretũ est te amare, te su-

scipere, colere, mirari, tuãq; dicta quasi mea defendere. Certe & in dialogo quem nuper addidi tuæ beatitudinis (ve dignum fuerat) recordatus sum: magisq; deus operam vñ perniciosissima hæretici de ecclesijs auferat, q̃ sp̃ simulat poenitentia, vt decendi in ecclesijs hĩat facultatem, ne si aperta se luce prodiderit foras expulsa morietur. Sanctæ ac venerabiles filiæ tuæ Eustochium & Paula, & genere suo & exhortatione tua digne gradiuntur, specialiterq; salutant beatitudinem tuã. Omnis quoq; fraternitas quæ nobiscũ dño saluatori seruire conatur. Sanctum presbyterum Firmum, anno præterito eĩ rem earrũ Rauẽnam, & inde Aphricam Siciliaq; F direximus, quem putamus iam in Aphricæ partibus commorari. Sanctos tuo adherentes lateri, vt meo obsequio salutes, precor. Litteras quoque meas ad sanctum presbyterũ Firmum direxi, quæ si ad te venerint, ei dirigere nõ graueris. Incolumen te & mei memorem, Christus dominus custodiat, domine verẽ sancte & beatissime papa. Grandem Latini sermonis in ista prouincia notariorũ patimur penuriã, & idcirco præceptis tuis parere nõ possumus, maxime in editione Septuaginta quæ asteriscis verubusq; distincta est. Pleraque. n. prioris laboris ob fraudẽ cuiusdam amissimus.

Paulinus, episcopus Augustino gratias agit pro libris quinque quos aduersus Manichæos scripserat, donis missis, prædicans illius eruditionem, ac vicissim panem dono mittit, amicitia & eiusdem communionis symbolum. Epist. XXXI.

Domino, fratri vnanimi & venerabili Augustino, Paulinus & Thersia peccatores. Charitas Christi quæ vrgat nos etiã absentes, licet per vnitatem fidei alligat, ipsa fiduciam ad te scribendi, pudore depulso præstinit, teque per literas tuas visceribus meis intimauit, quas & de scolasticis facultatibus affluentes, & de celestibus fauis dulces, vt animæ meæ medicas & alitricas, in quinque libris interim teneo quos munere benedicti & venerabilis nobis episcopi nostri Alipij, non pro nostra instructione tantum, sed etiam pro ecclesiæ ngularum vrbũ vtilitate suscepimus. Hos igitur nunc libros lectioni habeo, in his me oblecto, de his cibũ capio, non illum qui perit, sed qui operatur vitæ æternæ substantiam per-

fratres, qua ad corporamur in Christo Iesu domino nostro cum fides nostra quæ visibilium negligens, inuisibilibus inhiat per charitatem omnia secundum veritatem omnipotentis dei credentem, literis & exemplis fidelium roboretur. O vere sal terræ, quo præcordia nostra ne possint seculi vanescere errore cōdiuntur. O lucerna digne supra candelabrū ecclesiæ posita, quæ late catholicis vrbibus de septiformi ligno passum oleo latitiæ lumen effundens defas licet hæreticorum caliginis discitis, & lucem veritatis à confusione tenebrarum splendore clarifici sermonis enubilas. Vides frater vnanimè admirabilis in Christo domino & suscipiende, q̄ familia

Hriter agnouerim te, quāto admirer stupore, q̄ magno amore complectar, qui quotidie colloquio literarū tuarū fruor, & oris tui spiritu velcor. Os. n. tuū fistulā aq̄ viuæ & venam fontis æterni merito exiderim, quia fons vitæ aque salientis in vitam æternam Christus effectus est. Cuius desiderio situit in te anima mea, & vbertate tui fluminis inebriari terra mea concupuit. Ideoq; cum hoc Pentateucho tuo contra Manichæos me satis armaueris, si qua in alios quoq; hostes catholicæ fidei munimina comparasti, quia hō flis noster, cui mille nocēdi artes, tam varijs expugnandus est telis, quā oppugnat insidijs, quæso, promere mihi de armamentario tuo, & conferre nō abnuas arma iustitiæ. Sū enim laboriosus, & iā nūc sub magno honore peccator, veteranus in numero peccatorū, sed æterno regi nouus in corpore tyrō militiæ. Sapientiam mundi, miser hucusq; miratus sum, & per inutiles literas reprobataque prudentiam deo stultus & mutus fui. Postq̄ inueteraui inter inimicos meos, & euani in cogitationibus meis, leuauit oculos meos in montes, ad præcepta legis & gratia dona suscipiens: vnde mihi auxilium venit a I dño, qui non secundum iniquitates retribuēs, illuminauit cecū, soluit cōpeditum, humiliavit erectum male, vt erigeret humiliatū pie. Sequor igitur non equis adhuc passibus magna iustorum vestigia, si possim orationibus vestris apprehendere, in quo dei miserationibus apprehensus sum: Rege ergo paruulum in terra reptantem, & tuis gressibus ingredi doce: Nolo enim in me corporalis ortus maris. 3. gis q̄ spiritualis exortus aratari consideres. & 4. Quippe ætas mihi secundum carnē ea iam Dici an. est, quia fuit ille ab Apostolis in porta specionū am. sa. verbi potestate sanatus. In natalibus aut

animæ, illius adhuc mihi tēpus infantie est, plī quā quæ intentatis Christo vulneribus immola 40. ta digno sanguine victimam præcucurrit, & dominicam auspicata est passionem. Atque ideo vt infantem adhuc verbo. Dei & spiritali etate lactentem, educa uerbis tuis, vberibus fidei sapientiæ charitatis inhiante. Si officium commune consideras frater es, si maturitatem ingenij tui & sensuum, pater mihi es, & si forte sis aūo iunior, quia te ad maturitatem meriti honor seniore prouexit, & iuuenē cana prudentia. Fove igitur & corrobora me in sacris literis & spiritalibus studijs, tpe (vt dixi) recentē, & ob hoc post lon K ga discrimina, post multa naufragia, vsu rudē, vix dum a fluctibus seculi emergentem, tu iā solido litore constitutus, tuto excipe sinu, vt in portum salutis, si dignum putas pariter nauigemus. Interea me de periculis vitæ istius & profundo peccatorum euadere nitentem, orationibus tuis tanq̄ tabula sustine, vt de hoc mundo quasi de naufragio nudus euadā. Idcirco enim me leuare sarcinis, & vestimentis onerantibus exuere curauī, vt vndosum hoc, qd̄ inter nos & Deum peccatis interlatrantibus separat, plentis vitæ salū, oī amictu carnis, & cura diei sequentis, iubete & adiuvante Christo & expeditus enatem. Neque id me perfecisse gloriōr. quod & si gloriari possem, in dño gloriarer, cuius est perficere quod nobis adiacet velle. Sed cōcū piscit adhuc anima mea desiderare iudicia domini. Vide qñ assequatur effectum dei voluntatum, qui adhuc ipsum desiderare desiderat. Quod in me tamen est, dilexi decorē domus sanctæ, & quantum in me fuit, elegeram abiectus esse in domo domini. Sed cui placuit segregare me ab vtero matris meæ, & ab amicitia carnis & sanguinis ad gratia suam trahere, eidem placuit inopem me om L nis boni meriti, suscitare de terra, & de lacu miserationum, ac de luto fecis educere, vt collocaret me cū principibus populi sui, & partē meam in tua forte poneret, vt te præstante meritis, officio sociatus æquarer. Præsumptione igitur non mea sed placito & ordinatione domini, frateri itatis tuæ mihi foedus vsurpās, tanto indignus honore me dignor, quia te p tua sanctitate certo scio (nā veritate sapio) nō alta sapere, sed humilibus cōgruere. Ideoq; prompte & intime recepturū spe ro charitatē humilitatis nostræ. Quā quidē iā recepisse te p beatissimū sacerdotē Alipiū, quia dignatur patrē nostrū, cōfido. Is. n. sine

sine dubio de se tibi exēplū præbuit nos animante notitiam & supra meritum diligendi, qui incognitos sibi nos & longinqua salū intercedine desperatos, spiritu verē dilectionis, q̄ vbiq; & penetrat & effunditur, & videre diligendo potuit, & alloquendo pertingere. Hic nobis prima affectus sui documenta, & charitatis tuæ pignora in supradicto munere librorum dedit. Et q̄to studuit impendio, vt sanctitatem tuam non ipsius tantum verbis, sed plenius eloquentia & fide tua cōgnita non possemus amare medioeriter tāto pere curasse eūdē credimus, vt nos vicissim ipsius imitatione plurimū diligas. Gratia dei tecū, vt est, in æternum maneat, optamus frat

Mter in Christo dño vnanimè, venerabilis, desiderantissime. Totam domū, & omnē comitē, & æmulatōrē in domino sanctitatis tuæ plurimo fraternitatis vnanimæ salutamus affectu. Panē vnū, quē vnanimis iudicio misimus charitati tuæ, rogamus accipiendo benedicas.

Augustinus Paulino, amplectens illius beneuolentiam & mutuum declarans amorem: nonnulla de Licentio, cuius atati me tuebat, ne vergeret ad ea quæ sunt mundi. Epistola XXXII.

Domino verē sancto & venerabili, & eximia in Christo laude prædicando, fratri Paulino, Augustinus in domino salutem: O bone vir & bone frater, latebas animā meā, & ei dico vt toleret, quid adhuc lateas oculis meos & vix mihi obtemperat, immō nō obtemperat. An verō tolerat? Cur ergo me ex cruciat desiderio tui apud ipsam intus animam? Nam si molestias corporis paterer, & si non perturbarent æquitatem animi mei, rectē illas tolerare dicerer. Cum autem non æquo animo fero quod te non video intolerabile est istam appellare tollerantiam. Sed quando tu talis es, esse sine te fortasse intolerabilius toleraretur. Bene est ergo quia æquo animo ferre non possum, quod si æquo animo ferrem, æquo animo ferendus non essem. Mirum est, sed tamen verum, quod mihi accidit: doleoq; quod te non video, & me ipsum consolatur dolor. Ita mihi displicet fortitudo, qua patienter fertur absentia bonorum, sicuti es. Nam & Hierusalem futuram desideramus vtiq; & quanto patientius desideramus ipsam, tanto patientius sustinemus, omnia propter

ipsam. Quis igitur potest non gaudere te viso, vt posset quandiu te non videt, non dolere? Ergo neutrum possum, & quoniam si possem, immaniter possem, non posse delector, atq; in eo quod delector nonnullum solatium est. Dolentem itaque me non sedatus, sed consideratus consolatur dolor. Ne reprehendas (quæso) sanctiore gravitate qua præuales, & dicas non rectē me dolere quod adhuc te non nouerim, cum animum mihi tuum, hoc est te ipsum interiorē aspiciendum patefeceris. Quid enim si vsipiam te vel in terrena tua ciuitate didicissem fratrem & dilectorem meum, & tantum in domino ac talem virum, nolumne me dolorem sensurum fuisse arbitreris, si non sineret nosse domum tuam? Quomodo ergo non doleam quod nondū faciē tuam noui, hoc est domum animæ tuæ, quam sicut meam noui? Legi enim literas tuas fluentes lac & mel, præferentes simplicitatem cordis tui, in qua quæris dominum, sentiens de illo in bonitate, & asferens ei claritatem & honorem. Legerunt fratres & gaudent infatigabiliter & ineffabiliter iam vberibus & tam excellentibus donis dei, bonis tuis. Quotquot eas legerunt, rapiunt, qui rapiuntur cum legunt. Quam suavis odor Christi, & q̄ fragrat ex eis: dici non potest, ille literæ cum te offerunt vt videaris, quantum nos excitent vt quæraris. nam & perspicabilem faciunt & desiderabilem. Quanto enim præsentiam tuam nobis quodammodo exhibent, tanto absentiam nos ferre non sinunt. Amant te omnes in eis, & amari abs te cupiunt. Laudatur, & benedicatur Deus, cuius gratia talis es. Ibi excitatur Christus, vt ventos & maria tibi placare tendenti ad stabilitatem suam dignetur. Ibi coniunx excitatur non dux ad molliciem viro suo, sed ad fortitudinem redux in ossa viri sui: quam in tuam vnitatem redactam & redditā, & spiritalibus tibi tanto firmioribus, quanto castioribus nexibus copulatam, officijs vestra sanctitati debitis in te vno ore salutamus. Ibi cedri Libani ad terram depositæ, & in arcæ fabricam compagine charitatis erectæ, mundi huius fluctus impetrabiliter secant. Ibi gloria vt acquiritur, contemnitur: & mūdus vt obtineatur, relinquitur. Ibi paruuli, siue etiam grandiuuli filij Babilonis eliduntur ad petram, vitia scilicet confusione superbiaque secularis. Hæc:

AVGVSTINVS PAVLINO

Hæc atque huiusmodi suauissima spectacula literæ tuæ præbent legentibus, literæ ille literæ fidei non fictæ, literæ speciei bonæ, literæ puræ charitatis. Quomodo nobis anhelant suum tuam, & desiderium defectum quæ animæ tuæ in atria domini? Quid amoris sanctissimi spirant? Quantam opulentiam sinceri cordis exasluant? Quas agunt gratias deo? Quas impetrant à deo? Blandiores sunt, an ardentiores? luminosiores, an fecundiores? Quid enim est quod ita nos mulcent, ita accendunt: ita compluunt, & ita feruere sunt? Quid est, quæ so te, aut quid tibi pro eis rependam, nisi quia totus sum tuus in eo, cuius totus es tu. Si parum est, plus certe non habeo. Tu autem fecisti ut non mihi parum videatur, qui me in illa epistola tantis laudibus honorare dignatus es, ut cum tibi me refundo, si parum hoc tibi putem, non credidisse convincar. Pudet me quidem tantum boni de me credere, sed plus piget tibi non credere. Est quod faciam. Non me credam talem qualem putas quoniam non agnosco: & credam me abs te diligi, quoniam sentio & planè percipio. Ita nec in me temerarius, nec in te ingratus extitero. Et cum me tibi totum offero, parum non est: offero enim quem vehementissime diligit: & offero, si non qualem me esse arbitraris, cum tamen pro quo ut talis esse merear, deprecatis. Hoc enim magis iam peto facias, ne minus optes mihi adici ad id quod sum, dum me excellentissimæ esse quod non sum. Ecce charissimus meus est, & ab ineunte adolescentia mihi familiariter amicissimus, qui hanc eximie tui ac præstantissimæ charitati epistolam apportat. Huius nomē est in libro de vera religione, quæ tua sanctitas (quātū literis indicas) libentissime legit. Factus est. n. tibi et tanti viri, qui tibi eū misit, cōmendatione iucundior. Neq; n. huic tā familiari amico meo velim credas, q̄ de me forte laudans dixerit. **E** Sensi. n. etiā ipsum sæpe non mentiendi studio, sed amandi propensione falli iudicantē, & arbitrari iam me accepisse quædā, quibus accipiendis à domino patente ore cordis inhiarē. Et si hoc in os meū, quis nō conijciat quāta de me absente meliora q̄ veriora læna poti⁹ q̄ uera. Sic alioquoties loquit. Id est bo-

mi sancte Pauline, non te ita rapiant, quæ Liuium per nostrā infirmitatem veritas loquitur, ut imitaretur ea, quæ ipse lequor, minus diligenter aduertus. tas: ne dum audis hauris bona & recta, quæ data ministro, non pro peccatis & erratis q̄ ipse cōmitto. In ijs. n. si aduerteris q̄ tibi rectè displicebunt, ego ipse cōspicior, in ijs aut quæ per donum spiritus, quod accepisti rectè tibi placent in libris meis ille amandus, ille prædicandus est, apud quem est fons vitæ, & in cuius lumine videmus lumen, & sine anigmate. & facie ad faciem, nūc autem in anigmate videmus. In ijs ergo quæ ipse de veteri fermento eructauit, cum ea legens agnosco, me iudico cum dolore: in ijs verò quæ de azimis sinceritatis & veritatis (domino Dei) dixi, exulto cū tremore. Quid. n. habemus quod non accepimus? Apud deum enim melior est, qui maioribus & pluribus q̄ qui minoribus & paucioribus donis Dei diues est, quis negat? Sed rursus melius est vel de paruo dei dono gratias ipsi agere, q̄ sibi agi velle de magno. Hæc ut ex animo semper confitear, meum q; cor à lingua mea non dissonet, ora pro me frater: Ora obsecro, ut non laudari volens, sed laudans inuocem dominū, & ab inimicis meis saluus sū. Est etiam aliud, quo istum fratrem amplius diligas. Nam est cognatus venerabilis, & vere beati episcopi Alipij, quē toto pectore amplecteris, & merito. nam quisquis de illō viro benigne cogitat, de magna Dei misericordia, & de mirabilibus dei muneribus cogitat. Itaq; cum legis petitionem tuam, qua desiderare te indicasti, ut historiam suā tibi scriberet, & volebat facere propter beneuolentiam tuam, & nolebat propter verecundia suā. Quē cum viderē inter amorē pudoremq; fluctuantē, onus ab illo in humeros meos transtuli. Nam hoc mihi ē per epistolam iussit. Cito ergo, si dūs adiuuerit, totum Alipium inferam præcordijs tuis. Nā hoc sum ego maxime veritus, ne ille veretur aperire omnia, quæ in eum dūs contulit, ne alicubi minus intelligenti (Non. n. abs te solo illa legerentur) non diuina munera concessa hominibus, sed seipsum prædicare videretur, & tu qui nosti quomodo hæc legas, propter aliorum cauendam infirmitatē, fraternæ notitiæ debito fraudareris. Quod iam fecissem, iamq; illum legeres nisi profectio fratris improvisa repente placuisset. Quem sic commendo cordi & linguæ tuæ, ut ita comitem ei præbeas, quasi non

EPISTOLA XXXIII.

38

non nunc illum, sed mecum ante didiceris. Si. n. cordi tuo nō dubitauerit aperire seipsum, aut ex omni aut ex magna parte sanabitur per linguam tuam. Volo enim eū numerosius contundi eorum vocibus, qui amicum non seculariter diligunt. Filium autem eius filium nostrū, cuius etiam nomē in aliquibus nris libris inuenies: & si ad tuæ charitatis præsentiam ipse non pergeret, statuerat literis in manu tua tradere, consolandū, exhortandū, instruendū, non tam oris sonno, quam exemplo roboris tui. Ardeo quippe, ut dum adhuc ætas eius in viridi fœno est, zizania conuertat in frugē, & credat expetitis, qd̄ experiri piculose desiderat. Nūc ergo ex eius carmine, & ex epistola, quam ad eū misi, intelligit beneuolentissima & mansuetissima prudentia tua, quid de illo doleā, quid timeam, quid cupiam. Nec despero affuturum dominū, ut p te ministrū eius tantis curarum æstibus liberet. Sane quia multa scripta nostra lecturus es, multo erit mihi gratior dilectio tua, si ex ijs q̄ tibi displicuerint, emēdaueris me iustus in misericordia, & argueris me. Nō enim talis es, cuius oleo timei impinguari caput meū. Fratres non solum qui nobiscum habitant, & qui vbi libet habitantes, Deo pariter seruiūt, sed propē omnes qui nos in Christo libet no uerunt, salutant, venerantur, considerant germanitatem, beatitudinē, humanitatem tuā. Non audeo petere, sed si tibi ab ecclesiasticis muneribus vacat, venias & videas quid mecum sentiat Aphrica.

Paulinus Augustino, non recepo ab eo responso, denud per alium scribit eadem quæ prius. Epist. XXXIII.

Domino fratri sancto & vnānimo Augustino, Paulinus & Thersasia peccatores. Iā dudam frater in Christo domino mi vnānime, ut te in sanctis, & pijs laboribus tuis nescientē agnouī, absentemq; vidi, tota mente complexus, alloquio quoq; familiari atq; fraterno p literas audire properaui. Et credo in manus & in gratia dñi sermonem meum ad te fuisse perlatum: sed morāte adhuc puero, quem ad te aliosq; dilectos aq; Deo salutandos, ante hyemem miseramus, non potuimus vltra & officium nostrum suspendere, & desiderium sermonis tui cupidissimum temperare. Scripsimus itaque iterato nunc, si priores ad te literæ nostræ peruenire meruerunt: aut primo, si illis in manus tuas perueniendi felicitas non fuit. Sed tu frater spiritaliter omnia iudicās amorem in te nostrum ne pēdas officio solo, aut tēpore literarum. Dominus. n. testis est, qui vnus atq; idē operatur in suis vbiq; charitatem suam, iam abinde nobis, ex quo te beneficio venerabilium episcoporum Aurelij & Alipij, p tua in Manichæos opera cognouimus, ita inditam dilectionem tuam, ut nobis nō nouā aliquam amicitiam sumere, sed quasi veterem charitatem resumere videremur. Deniq; nunc & si sermone, non tamen tanquam & affectu rudes scribimus, te quæ vicissim in spiritu per interiore hominē quasi recognoscimus. Nec mirū si & absentes assumus vobis, & ignoti nosmet nouimus, cum vnus corporis mēbra simus, vnū habeamus caput, vna perfundamur gratia, vno pane viuamus, vna incedamus via, eadem habitemus domo. Denique in omne quod sumus, tota spe ac fide qua stamus in præsentī, nitimur in futurum, tam in spiritu quā in corpore dñi vnū sumus, ne simus nihil, si ab vno excidamus. Quantulum ergo est quod absentia corporalis nobis inuidet nostri, nisi sanē fructum iustum, quo paescuntur oculi tēporaliū expectatores? quāuis nec corporalis quidem gratia, tēporalis in spiritalibus dici debeat, quibus etiam corporum æternitatē resurrectio largietur, ut audemus in virtute Christi & bonitate Dei patris vel indigni præsumere. Quare vtinā hoc quoque nobis munus annueret gratia Dei, per dominum nostrum Iesum Christum, ut etiam in carne faciem tuam videre mus: non solum desiderijs nostris magnum cōferretur gaudiū, sed et mētibus lumen accresceret, & ex tua copia locupletaretur inopia nostra. Quod quidem & absentibus largiri potes, hac præsertim occasione, qua filij nostri vnānimes & charissimi nobis in domino, Romanus & Agilis, quos ut nos alios tibi cōmendamus, in noie domini reuertētur, opere charitatis impleto, in quo tuæ charitatis affectu specialiter vtantur rogamus. Nosti enim quā cella promittat altissimus fratri, fratrem adiuuanti. Per hos, siquo me gratia, quæ tibi data est, dono remunerari voles, tuq; facies. Sunt enim velim credas, vnum cor, & vna nobiscum in domino anima. Gratia Dei tecū, ut est, in æternum maneat frater in Christo dño vnānime, venerabilis, dilectissime, & deside-

desiderabitis. Omnes in Christo sanctos, quales tibi coherere non dubium est, à nobis saluta. Commenda nos omnibus sanctis, ut tecum pro nobis orare dignentur.

Augustinus Paulino, ad proximam epistolam respondet. nam superiorem nondum acceperat. Epistola. XXXIII.

Dominis dilectissimis & sincerissimis, verè beatissimis, atq; abundantissima Dei gratia præstantissimis fratribus Paulino & Thersia, Augustinus in domino salutem. Cum literas meas quibus respondi prioribus vestris, si tamen vestris literis vltimo modo à me responderi potest, celerrime optauerim venire in vestra charitatis manus, ut quo pacto absens cito possem esse vobiscum, lucrum mihi vestra epistola contulit tarditas mea. Bonus dominus, qui non tribuit sæpe quod volumus ut quod malimus attribuat. Aliud est enim quod accepta epistola mea scripturi estis, aliud quod non accipiendo scripsistis. Quod cum lætissime legeremus, defuisset nobis certa ista lætitia, si, ut optauimus maximeq; volumus cito ad vestram sanctitatem nostra litera permeasset. Nunc verò & hæc hñe scripta, & illa sperare rescripta, gaudio cumulatione delectat. Ita nec nostra culpa accusari potest, & dñi largior benignitas fecit qd nostro desiderio conductibus esse iudicauit. Sanctos fratres, Romanū & Agilem, aliam epistolā vestra audientem voces atq; reddentem, & suauissimā partem vestrae præsentia, quia vobis visendis inhiaramus audius, cum magna in domino iucunditate suscepimus. Vnde, aut quando, aut quomodo vel vos præstare, vel nos possemus exigere, ut nos de vobis tanta scribendo doceretis, quanta eorum ore didicimus. Aderat etiam, quod nulli chartæ adesse potest, tantum in narrantibus gaudium, ut per ipsum etiam vultum oculosq; loquētium, vos in cordibus eorum scriptos cum ineffabili lætitia legeremus. Hoc quoque amplius erat, quod pagina qualibet quantacumq; bona scripta contineat, nihil ipsa proficit, quauis ad profectum explicetur aliorum. Hanc autem epistolam vestra, fraternam scilicet animam, sic in eorum colloquio legebamur, ut tanto beator apparet nobis, quanto vberius conscripta esset ex nobis. Itaq; illam ad eiusdem beatitudinis imitationem, studiosissime de vobis omnia

percontando, in nostra corda trāscripsimus. Nec ideo tñ eos tā cito à nobis, licet ad vos remeantes, sine molestia passi sumus. Vide-te enim (quāso vos) quibus quatiēbamur af-fectibus: tanto vtiq; dimittendi erant velo-cius, quanto vobis impēsius obedire cupie-bāt. Sed quāto id cupiebant magis, tāto vos nobis pñentibus exhibebāt: eo quippe indi-cabant q̄ chara vestra viscera essent. Tanto igitur eos minus dimittere volebamus, quā-to iustius, ut dimitterentur, instabant. O rē non ferendā, nisi à nobis ista discessione nō discederemus, nisi vnus essemus corporis membra, vnum haberemus caput, vna per-funderemur grā, vno pane vueremus, vna incederemus via, eadem inhabitaremus do-mo. Cur. n. non eisdē etiā verbis vteremur? Agnosceis. n. credo hæc esse ex epistola vñ. Sed cur potius hæc vestra sint verba q̄ mea, quā vtiq; q̄ vera sunt, tam à nobis ab eiuf-dem capitis communione proueniunt. Et si aliquid proprium vobis donatum habent, tanto magis ea sic dilexi, ut obsiderent viam pectoris mei, neq; à corde ad linguam meā verba transire sinerent, donec tanto priora, quanto sunt vestra, procederent. Sancti fra-tres & dilecti Deo, nostraq; inuicē mēbra, quis dubitet nos vno spiritu uegetari, nisi qui non sentit qua nobis dilectione vincia-mur? Vellem tñ scire, vtrum hāc absentiam corporalem, vos patientius q̄ nos facilius to-leretis? Si ita est, fateor non amo istā forti-tudinē vestram, nisi forte quia nos tales su-mus, ut minus à vobis desiderari, q̄ vos desi-derare debeamus. In me certe si esset patien-tia vestrae absentie perferēde, displiceret mihi: segniter. n. agerē, ut vos viderem. Quid autē absurdius, q̄ fortitudine fieri segnio-rem? Sed qua ecclesiæ cura teneat, ex hoc vestra charitas oportet attendat, quod bea-tissimus pater, Valerius, qui vos nobiscum quantū saluter, quantū sitiat, audietis ex fra-tribus, nec presbyterū me esse suū passus ē, nisi maiore mihi coepiscopatus sarcinā im-poneret. Quod quidē quia tanta eius chari-tate, tātoq; populi studio dñm id velle cre-didi, nonnullis iā exēplis præcedētibz, qui-bus mihi oīs excusatio claudēbat, vehemen-ter timui excusare. Sed q̄q̄ iugum Christi per seipsum leue sit, & sarcina leuis, tamen propter nostram asperitatem atq; infirmita-tem, siquid me molet hoc vinculum, atq; vrget hoc onus, ineffabiliter mihi aliquan-to vestrae præsentia solatio, tolerabilius &

porta-

portabilius redderet. Vos audio curis eiuf-modi expeditionis liberiorēq; viuere, quare non impudenter ego rogo vos, & postulo, & flagito, in Aphricā maiore talium ho-minum siti, q̄ siccitatis nobilitate laborantē venire dignemini. Scit Deus quia nō solum propter desiderium meum, neq; solum pp eos qui vel per nos vestram ppositum, vel vñdecunq; fama prædicante didicerūt, sed etiam propter ceteros, qui partim non au-diunt, partim audita non credunt, tamē pos-sunt comperta diligere, vos istis terris etiam corporaliter adesse cupimus. Quauis. n. se-dulo atque misericorditer id agitis, tamen etiam coram hominibus regnum nostrarū luceant opera vestra, ut videant bona facta vestra, & glorificent patrem vestrum, qui in coelis est. Piscatores vocante domino, quod nauiculas & retia dimiserunt, omnia se di-misisse, & dominum sequutos esse, et cōme-morādo lætati sunt. Et reuera oīa cōtemnit, qui non solum quantum potuit, sed etiam quantum voluit habere, cōtemnit. Sed in eo quod cupiebatur, oculi Dei testes sunt, in eo quod habebatur et hominū. Nescio quo autem modo, cum superflua & terrena dili-guntur, arctius adepta q̄ concupita constri-gunt. Nam vñde tristis ille discessit, qui con-siliū vitæ æternæ consequendę qua rebat

Luc. 18.

ad dñm, cū audisset vendenda esse omnia sua, & distribuenda esse pauperibus, & habendū thesaurum in celo, si vellet esse perfectus: nisi quia magnas, ut Euangelium loquitur, habebat diuitias? Aliud est. n. nolle incorpo-rare q̄ defunt, aliud iā incorporata diuellere. Illa velut cibi repudiatur, illa velut mēbra præciduntur. Quāto igitur & quantum mi-

oculis nostrorū hominū cupimus admoue-ri, in vno coniugio proposita vtriq; sexui calcandæ superbia, nō desperādæ perfectio-nis exempla. Nescio si quicquam misericor-dius agitis, q̄ si tantum velitis latere, quod tales estis, quantū tales esse voluistis. Vetu-stiorem impijs quoq; miserabilem puerum vestra benignitati charitatiq; cōmendo: cau-sas calamitatis & peregrinationis eius audie-tis ex ipso. Nam & ppositū eius, quo ser-uiturum se esse pollicetur Deo, tempus pro-lixius, & ætas robustior, & transactis timor-certius indicabunt. Tres libros atq; vñnam tam grandis quæstionis ita explicatores ut grandes, tanto minus metuens in te laborē legendi, quanto ardorem perspicio diligēdi, misi sanctitati & charitati tuæ. nam quæstio eorum de libero arbitrio est. Hos autem nō habere, aut omnes non habere fratrem Ro-manianum scio, per quem propē omnia, quę quibuslibet auribus accommodata scribere potui, studio in nos tuo non apportanda de-di, sed legenda iudicaui. Habeat enim iam ille omnia, secumq; gestabat: per eum autē prima rescripta transmissi. Credo iam exper-tam sanctitatem tuam sagacitate spiritali, quā tibi dñs tribuit, quid ille vir boni animo ge-rat, & quæ in illo infirmitate pars claudicer. Vñde humanitati & charitati tuæ tā ipsum q̄ filium eius, legisti, ut spero, qua sollicitudi-ne commendauerim, & quanta mihi necessi-tudine copulati sint. Aedificet eos per te do-minus, quod ab illo magis petendum est. nā id tu q̄ velis noui. Aduersus Paganos te scribere didici ex fratribus: siquid de tuo pecto-re moremur, indifferēter mitte ut legamus. nam pectus tuum tale domini oraculum est, G vt ex eo nobis placita cōtra implicita, & ad-uerfus loquacissimas quæstiones explicatis-sima dari responsa præsumamus. Libros bea-tissimi papæ Ambrosij credo habere sancti-tatem tuā, eos autem multum desidero, quos sius aduersus nonnullos imperitissimos & su-perbissimos, qui de Platonis libris dominū profecisse contendunt, diligentissimē & co-piosissimē scripsit. Beatissimus frater Scue-Nō ex-rus de disciplinatu nostro Milenitanæ tant-antistes ecclesiæ, bene apud eandem ciui-tatem fratribus cognitus, debito nobiscum officio sanctitatem vestram salutem. Fratres quoque omnes nobiscum domino feruien-tes, tam id faciunt, quā uos desiderant, tam vos desiderant, quā uos diligunt: & tam diligunt, quā uos estis boni. Panis quem

misimus,

PAVLINVS ALIPPIO

misimus, vberior benedictio fiet dilectione accipientis uestre benignitatis. Custodiat vos dominus ab ista generatione in aeternum, domini dilectissimi & syncerissimi vere benigni & abundantissima domini gratia praestantissimi fratres.

Paulinus Alipio Episcopo, de libris Augustini quos recepit, excusans quod scripsit miserit ad illum Eusebij Chronica. Cupit edoceri de statu Alipij, ipse vicissim de suo nonnulla aperit, veluti significans se velle Alipij vitam in literas mittere. Tres panes dono mittit. Hoc argumentum praecedat epistolam trigesima secundam. Epistola. XXXV.

Domino merito honorabili, & beatissimo patri Alipio, Paulinus & Therasia peccatores. Haec est vera charitas, haec perfecta dilectio, quam tibi circa humilitatem nostram inesse docuisti, domine vere sancte & merito beatissime ac desiderabilis. Accepimus enim per hominem nostrum Iulianum de Carthagine reuertente literas, tantum nobis sanctitatis tuae lucem afferentes, ut nobis charitatem tuam non agnosceret, sed recognoscere videremur. Quia videlicet ex illo, qui nos ab origine mundi praedestinavit sibi, charitas ista manavit: in quo facti sumus antequam nati, quia ipse fecit nos, & non ipsi nos, qui fecit quae ventura sunt. Huius igitur praesentia & opere formati in similitudine voluntatum, & unitatem fidei, vel unitatis fidem, praeveniens notitia charitate connexi sumus, ut nos inuicem ante corporales conspectus reuelante spiritu nosceremus. Gratulamur itaque & gloriamur in dno, qui vnus atque idem ubique terrarum operatur in suis dilectione suam spiritus sancto, quae super omnem carnem effudit, fluminis impetu laetificans civitatem suam. In cuius te civibus principalem cum principibus populi sui, sede apostolica merito collocavit: nosque etiam, quos crexit elisos, & de terra inopes suscitavit, in uestra voluit sorte numerari. Sed magis gratulamur in eo dno munere, quo nos in pectoris tui habitatione constituit: quoque ita visceribus tuis innuare dignatus est, ut peculiarem nobis charitatis tuae fiduciam vendicemus, his officijs atque muneribus provocati, ut nos diffideter aut leuiter te amare non liceat. Accepimus enim insigne & praecipuum dile-

ctionis & sollicitudinis tuae opus, sancti & perfecti in dno Christo viri, fratris nostri Augustini libris quinque confectum, quod ita miramur atque suspicimus, ut dictata diuinitus verba credamus. Itaque fiducia suscipiendae nobis vnanimitatis tuae, & ad ipsum scribere ausi sumus, dum nos illi per te, & de imperitia excusandos, & ad charitatem commendandos praesumimus, sicut & oibus sanctis, quorum nos & absentium officijs sospitare dignatus es, pari proculdubio curaturus affectu, ut per sanctitatem tuam, nostris inuicem salutem obsequijs, & in clero sanctitatis tuae comites, & in monasterijs fidei ac virtutis tuae aemulatores. Nam & si in populis, ac super populum agas oues pascuae domini, regens sollicitis uigil pastor excubijs, tamen abdicatione seculi, & repulsa carnis ac sanguinis, desertum tibi ipsi fecisti, secretus a multis, vocatus in paucis. Sane vicario aliquatenus munere, licet per omnia tibi impar, ut iusseras, prouidi illam Eusebij venerabilis episcopi Constantinopolitani, de cunctis temporibus historiam. Sed in hoc fuit obtemperandi mora, quod in fructu tuo, quia ipse non haberem hunc codicem, Romae reperi apud parentem nostrum vere sanctissimum Dominionem, qui proculdubio propius mihi paruit in hoc beneficio, quod tibi deferendum iudicauit. Veruntamen quia & loca tua mihi significare dignatus es, ut ipse monuisti, ad venerabilem locum coronae tuae, patrem nostrum Aurelium ita scripsimus, ut si nunc Hipponae regione degeres, illo tibi literas nostras, & transcribendam, in Carthagine membranam mittere dignaretur. Quod & sanctos viros quos indices charitatis ipsorum tuo sermone cognouimus, Comitem & Euodium rogauimus, ut haec scribere ipsi curarent, ne vel parenti Dominioni diutius codex suus deforet, & tibi transmissus sine necessitate redhibendi maneret. Specialiter autem hoc a te peto, quoniam me immerentem, & inopinante magno tui amore complesti, ut pro hac historia temporum, referas mihi omnem tuam sanctitatis historiam: ut quod genus, unde sis domo, tanto vocatus a dno, quibus exordijs segregatus ab utero matris tuae, ad matrem filiorum Dei prole laetantem, abiura carnis & sanguinis stirpe transferis, & in genus regale & sacerdotale sis translatus, edisseras. Quod enim indicasti, iam de humilitatis nostrae nomine apud Mediolanum te didicisse, cum illic initiareris, fateor

EPISTOLA XXXV.

40

fateor curiosus me velle condiscere, ut ex omni parte te nouerim, quo magis gratuler, si a suspiciendo mihi patre nostro Ambrosio, vel ad fidem inuitatus es, vel ad sacerdotium consecratus, ut eundem ambo habere videamur auctorem. Nam ego & si a Delphino familia- Burdegali baptizatus, a Lampio apud Baris Am- cilonam in Hispania, per vim inflammatae subito plebis sacratus sum, tamen Ambrosij semper & dilectione ad fidem nutritus sum, & nunc in sacerdotij ordine consuecor. Denique, que suo me clero vendicare voluit, ut & si diuersis locis degam, ipsius presbyter censear. Sed de me ne quid ignores, scias antiquissimum peccatorem, non ita olim de tenebris & umbra mortis educum, spiritum aurae vitalis habuisse, nec ita olim posuisse in aratro manum, & cruce dñi sustulisse, quam ut in sinem perferre valeamus, orationibus tuis adiue- mur. Accumulabitur haec meritis tuis merces, si interuentu tuo onera nostra releuaueris. Sanctus. n. laborantē adiuuās, quia fratrem nō audemus dicere, exaltabitur sicut ciuitas magna. Et tu quidem super montem ciuitas edificata es, vel accensa super candelabrum lucerna in septiformi claritate colluces, nos sub modio peccatorum delitecimus: visita literis tuis, & profer in lucem in qua ipse ver- saris, super aurea candelabra conspicuus. Eloquia tua lumen semitis nostris erunt, & oleo lucernae tuae impinguabitur caput nostrum. Et accendetur fides, cum de spiritu oris tui cibum mentis, & lumen animae sumpturimus. Pax & gratia Dei tecum, & corona iustitiae tibi maneat in die illo domine pater merito dilectissime, & venerabilis & exoptatissime. Benedictos sanctitatis tuae comites & aemulatores in dno fratres, si dignantur, nostros, tam in ecclesijs quam in monasterijs Carthagine, Thagasta, Hipponae, & totis parochijs tuis atque oibus cognitis tibi per Aphricam locis, domino catholice seruientes, multo affectu & obsequio salutari rogamus. Si ipsam membranā sancti Dominionis acceperis, transcriptā nobis remittere dignaberis. Et hoc rogo scribas mihi quae hymnū meū cognoueris. Panē vnum sanctitati tuae unitatis gratia misimus, in quo etiam trinitatis soliditas continetur. Hunc panem eulogiam esse, tu facies dignatione sumendi.

Panido
no mis-
sus.

Paulinus Romaniano, gratulans ecclesiae Hipponensi quod Augustinum meruit episcopi collegam. Licentium pro quo scripserat Augustinus, hortatur & prosa & carmine, ut contempto aulae fastu, se dediceret Christo. Epist. XXXVI.

Domino merito predicabili & honorando fratri Romaniano, Paulinus & Therasia. Pridie quam has daremus, reuersis ex Aphrica fratribus nostris, quorum expectatione nos pendere vidisti, optatissime sanctorum & charissimorum virorum inde epistolas receperamus. i. Aurelij, Alipij, Augustini, Profuturi, Seueri, iam omnium pariter episcoporum. Ergo tot sanctorum talium recentissimis sermonibus gratulantes, prope- rauimus ad te nostram referre laetitiam, ut ibi quoque expectatum in peregrinatione sollicita gaudium festiuissimis conferremus indicijs. Si forte eadem de venerabilibus & amantissimis viris per aliarum aduentus nauium comperisti, per nos etiam repetita accipe, & quasi renouata hilaritate rursus exulta. Quod si primus hic a nobis tibi nuncius venit, gratulare tantam nobis in tua patria charitatem Christo donante partam, ut quicquid illic diuina prouidentia gerat, mirabilis semper, ut scriptum est, in sanctis suis, vel primi, vel cum primis sciamus. Non autem tantum hoc scribimus gratulandum, quod episcopatum Augustinus acceperit, sed quod hanc Dei curam meruerint Aphricanae ecclesiae ut verba Gratula- ba celestia Augustini ore perciperent, qui tio. Hoc ad maiorem dominici muneris gratiam no- fieri ve- uo more prouectus, ita consecratus est, ut nō tuit i eo succederet in cathedra episcopo, sed accede- que sibi ret. Nā incolumi Valerio Hipponensis eccle- siae episcopo, coepiscopus Augustinus est. Et C ille beatus senex, cui purissimā mentē nulla ex popu- vnquā liuentis inuidiae macula suffudit, di- li consen- gnos sui cordis pace nunc ab altissimo fru- su desi- ctus capit, ut quē successorem sacerdotij sui gnauit. suppliciter optabat, hunc mereretur tenere Extat a- collegā. Credi ne hoc potuit antequā fieret? ctum. Sed in hoc quoque omnipotentis opere dici euangelicū illud potest. Homines hanc ar- dua, apud deum autem omnia possibilia. Exultemus itaque & laetemur in eo qui facit mirabilia solus, & qui facit vānimes habi- tare in domo, quoniam ipse respexit humi- litatem nostram, & visitauit in bono plebē suam, qui crexit cornu in domo David pue- ri sui, & nunc exaltauit cornu Ecclesiae suae

PAVLINVS ROMANIANO

suæ in electis suis, vt cornua peccatorum
(sicut per prophetam spondet) hoc est
Donatistarum Manichæorumque confan-
gat. Vtinam hæc nunc domini tuba, qua
per Augustinum intonat, filij nostri Licen-
tij impulset auditus, sed vt illa audiat aure,
qua Christus ingreditur, de qua non rapit
Dei semen inimicus. Tunc vere sibi sum-
mus Christi pontifex Augustinus videbitur,
quia se tunc & exaudiri sentiet ab
excellso, siquem tibi dignum genuit in lite-
ris, hunc & sibi digne filium pariat in Chri-
sto. Nam & nunc, velim credas, flagran-
tissima de ipso nobis sollicitudine scripsit.
Credimus in omnipotentem Christum,
quod adolescentis nostri votis carnalibus
spiritalia vota Augustini praualeant. Vin-
cetur vel mutus (mihi crede) vincetur
pijsissimi parentis fide, ne mala victoria
vincat, maluerit in perniciem suam vin-
cere, quam pro salute superari. Ne vacuū
fraternæ humanitatis officium videretur,
de buccellato christianæ expeditionis, in cuius
procinctu quotidie ad frugalitatis anno-
nam militamus, panes quinque tibi pari-
benedi-ter & filio nostro Licentio misimus. Non
cti. enim potuimus à benedictione fecernere,
quem cupimus eadem nobis gratia peni-
tus annehere. Paucis tamen & ad ipsum
loquamur, ne neget sibi scriptum, quod
de se tibi scriptum est. Aeschino enim
dicitur, quod audit Micio. Sed quid de
alienis loquar, cum de proprio cuncta pos-
sumus, & aliena loqui non solet esse sani
capitis, quo dei gratia sano & saluo sumus,
quibus caput est Christus. Incolumem
te ætate quam plurima, & beatum sem-
per cum tota domo tua, vt cupimus,
habeamus in Christo, domine frater me-
rito honorandissime, & desideratissime.
Audi ergo fili legem patris tui, id est,
fidem Augustini, & noli repellere con-
silia matris tuæ, quod æque nomen in te
Augustini pietas iure sibi vendicat, qui te
tantillum gestauit sinu suo, & a paruulis
primo lacte sapientiæ secularis imbutum,
nunc etiam spiritalibus lactare & enutri-
re domino gestit vberibus. Quoniam te
adultum ætate corporea, in spiritalibus ad-
huc cunabulis vagientem, vider adhuc in-
stantem verbo Dei vix dum in Christo
primis passibus, & vestigio titubante re-
pentem, si tamen Augustini doctrina tan-
quam manus matris, & vna nutrix insta-

bilem regat paruulum. Quem si audias
& sequaris, vt rursus te sermone Salomo-
nis alliciam, Fili coronam accipies gratia-
rum tuo vertici. Et tunc vere eris ille non
phantasmate somnians, sed ab ipsa veritate
formatus consul, & pontifex, vacuas ima-
gines falsi operis implente Christi solidis
sue operationis effectibus. Vere enim pon-
tifex & vere consul Licenti eris, si Augu-
stini vestigijs Prophetis, & Apostolicis
disciplinis, vt sacro beatus Heliodorus He-
lie, vt illustri Apostolo Timotheus adole-
scens adhaereas, indiuiso per itinera diui-
na comitatu, vt & sacerdotum corde perfe-
cto discas mereri, & populis ad salutem
magistri ore consulere. Sat hoc monitis, &
hortatui. Modico enim sermone, & la-
bore te arbitror mi Licenti ad Christum
posse incitari, iam à pueris semper ad
studia veritatis, & sapientiæ, quod vtru-
que vere est Christus, & omnis boni
summum bonum, venerabilis Augusti-
ni spiritu, & ore flammatum. Qui si
parum apud te pro te valuit, quid ego
tanto intervallo posterior, & omnium il-
lius opum pauper, efficiam: Sed quia, &
illius facultatis potentia, & tui ingenij hu-
manitate confusus, pleniora atque maio-
ra in te spero elaborata quam elaboran-
da, ausus sum hiscere duplici gratia, vt
& illi viro deuincta charitate compara-
rer in solitudine tui, & inter eos qui
salutem tuam diligunt, vel contestato nu-
merarer affectu. Nam effectus in tui
perfectione palmam Augustino possi-
mum destinaram scio. Vereor fili ne au-
res tuas asperitate temerarij sermonis of-
fenderim, & per aures animo etiam tuo
tadij mei vulnus intulerim. Sed in men-
tem veniat epistola tua, quam te musicis
familiarem modis intellexi. A quo studio
ego cui quondam tui non abhorruui. Ita-
que mihi ad tuam mentem, si in aliquo
exulcerassem, delinendam, remedium li-
teras tuas recordatus reperi, vt te ad domi-
num harmoniæ omniformis artificem, modu-
lamine carminis euocarem. Quæso te vt
aure audias, neque causam salutis tue in
verbis meis spernas, sed piam curam, &
mentem paternam, etiam in despiciendis
sermonibus libenter accipias, quibus insi-
tum Christi nomen, quod est supra omne
nomen, hanc debere venerationem faci-
cit, vt non possit a credente contemni.

Quare

EPISTOLA XXXVI.

41

Quare age rumpe moras, & vincla tenacia secli,
Nec metuas placidi mite iugum domini.
Pulchra quidem sed mira uagis præsentia rerū,
Mentibus: at sapiens non stupet ista animus.
Nunc te sollicitat varijs male suasa figuris,
Heu validos etiam vertere Roma potens.
Sed tibi nate precor, semper pater Augustinus
Occuriet, cunctas vrbes ad illecebras.
Illum tanta inter fragilis discrimina vitæ
Aspiciens, & habens pectore, tutus eris.
Hoc tñ & repetens iterumq; iterumq; monebo,
Vt fugias duræ lubrica militiæ.
Blandū nomē honos, mala seruitus, exitus æger.
Quem nunc velle iuuat, mox voluisse piget.
Scandere celsa iuuat, tremor est descendere celsis,
Si titubes, summa peius ab arce cades.
H Nūc tibi falsa placent bona, nūc rapit oibus auris
Ambitus, & vitro fert caua fama sinu.
Ast vbi te magno damnosus cinxerit æstu
Baltheus, & sterilis fregerit inde labor.
Seruus & incassum spes accusabis inanes,
Et modo quæ necis rumpere vincla uoles.
Tunc reminisceris frustra patris Augustini
Contempsisse dolens veridicos monitus.
Quare si sapiens, & si pius es puer audi,
Et cape verba patrum, consiliūq; senum.
Quid retrahis fera colla iugo? mea sarcina leuis,
Suaue iugum Christi est, vox pia, crede Deo:
Et caput adde iugis, da mollibus ora capistris,
Demissosq; leui subde humeros oneri.
Nūc potes hoc dū liber agis, dum nulla retentant
Vincula, nulla thori cura, nec altus honor.
Hæc bona libertas Christo seruire, & in ipso
Omibus esse supra: non dominis hominum,
Non vitijs seruit, non regibus ille superbis,
Tantum qui Christo se dedit domino.
Nec tibi nobilitas videatur libera, quam nunc
Sublimem attonita conspicias vrbe vehi.
I Quam cernis tanta sibi libertate videri,
Vt dedignetur flectere colla Deo.
Multis ille miser mortalibus & quoq; seruis
Seruit, & ancillas vt dominetur emit.
Norunt eunuchos & magna palatia passi,
Et quisquis Romam, sponte miser, patitur,
Quanto sudoris precio, damnoq; decoris
Constitit, ibi chlamydis, hic onor officij.
Nec tamen ipse potens, qui celsior omnibus esse
Emerit, vt nulli seruiat, assequitur.
Cum bene se tota dominum iactauerit vrbe,
Seruit dæmonijs, ac simulacra colit.
Proh dolor hos ppter remoras in vrbe Liceti,
Et regnum Christi spernis, vt his placeas.
Hos uocitas dominos, curua & ceruice salutas,
Quos ligni seruos conspicias & lapidis.

Nomine diuino argentum venerantur & aurū,
Religio est quod amat morbus avaritiæ.
Imprecor hos vt amet, qui non amat Augustinū,
Non colat & Christum, cui placet hos colere.
Inde ait ipse Deus, dominis non posse duobus
Serui, quoniam mens placet vna Deo.
K Vna fides, deus vnus, & vnus est pater Christus,
Haud duplex, vni seruitus est domino.
Quanta etenim cœlo ac terris distantia, tanta est
Cæsaris & Christi, rebus & imperijs.
Tollere humo, sed nūc dū spiritus hos regit artus,
Mente polum penetra, nil mora carnis obest.
Corporeis iam nunc more ætibus, & bona vitæ
Cœlestis liquido præmeditare animo.
Spiritus es, quanquam tenearis corpore, si nunc
Mente pia victor carnis opus perimas.
Hæc tibi chare puer fidei compulsiu amore
Scripsi, si recipis, suscipere Deo.
Crede Augustinum tibi nunc in me geminatum,
Sume duos vnā cum pietate patres.
Spernimur, abstraheris maiore dolore duobus:
Audimur, pignus dulce duobus eris.
In te læta patrum sudauit cura duorum,
Et tibi magnus honos lætificasse duos.
Sed me Augustino cum copulo, non meritorum
lactō parem, solo comparo amore tui.
Nam quid ego effundā, rorans tibi paupere riuo?
Me præter gemino flumine prolueris,
L Frater Alipius est, Augustinusq; magister.
Sanguinis hic consors, hic fator ingenij.
Tanto fratre vales & præceptore Licenti,
Et dubitas pennis talibus astra sequi?
Quicquid agas (nā te nec speret mundus amicū)
Non daberis terræ, debita Christo anima.
Tu thalamos licet & celsos mediteris honores
Nunc, olim domino restituere tuo.
Credo vnum vincent iusti duo peccatorem.
Et tua fraternæ vota preces abigent.
Ergo redi, qua voce parens, qua sanguine frater,
Ambo sacerdotes te remeare iubent.
Ad tua te retrahunt, nam nunc aliena petisses,
Hæc mage quæ retinent regna tui tua sunt.
Hæc repete, his inhia, externis ne cōtere tempus,
Si tua nolueris, quisquam aliena dabit?
Non eris ipse tuus, missusq; per extera longe
Sensibus heu proprij pectoris exul ages.
Solicitem satis hæc nato cecinisse parentem,
Dum tibi quæ mihi met, vel volo, vel metuo.
Hæc tibi, si recipis, feret olim pagina vitam.
Si renuis, eadem hæc pagina testis erit.
M Incolumem mihi te fili charissime, Christus.
Annuat, & seruum det sibi perpetuo.
Viue precor, sed viue Deo, nam uiuere mundo
Mortis opus, viua est viuere vita Deo.
Aug. Tomus secundus f Seuerus

Augustinus Leto, qui perfectū mundi contemptū aggressus, videbatur sollicitari p. Satanam ad repetenda q̄ reliquerat. Hūc animat, ut cōceptis cognatorū affectibus fortiter pergat. Est quidē & erudita, nec infans epistola, ceterum plurimum dissonans à phrasi Augustini: Videtur Paulini.
Epist. XXXVII.

Domino dilectissimo & desiderantissimo fratri Leto, Augustinus in dño salutem. Legi epistolam, quam misisti fratribus, consolari te cupiens, quod multis tentationibus tua tyrocinia quatiantur. In qua etiā insinuasti desiderare te literas nostras. Condolui frater, & cessare à scribendo non potui, ne non solum tuo, sed etiam meo desiderio negarem, quod me videbam officio debere charitatis. Si te igitur tyronem Christi profiteris, castra ne deferas, in quibus tibi etiam edificanda turris est, illa de qua in Evangelio dñs loquitur. In ea quippe stantem, & sub armis verbi Dei militantem, nulla ex parte penetrare ullæ tentationes valent. Inde & iacta in aduersarium tela, graui pondere veniunt, & profecta firmo munimine deuitantur. Considera etiā dñm nřm Iesum Xpm cum sit rex noster, tñ à societate qua etiā frater esse dignatus est, reges appellasse milites suos, & vnumquemq; ad bellandū cum rege qui habet viginti milia, instructione decē milium idoneum esse debere pramonuit. Sed paulo antequā de turre & de rege exhortatoris similitudines poneret, attēde quid dixerit: Siquis venit ad me, & non odit patrē suum, & matrem, & uxorem, & filios, & fratres, & sorores, adhuc & aīam suam, non potest meus esse discipulus. Et si non tulerit crucē suam, & venerit post me, non potest meus esse discipulus. Deinde subiungit: Quis ex vobis volens turrim edificare, non primo sedet & computat, si sumptus habet ad consummationem, ne quā cū posuerit fundamentū, nō possit edificare, & omnes qui transeunt & vidēt incipiāt dicere: Hic hō cōcepit edificare, & nō potuit perficere? Aut quis rex vadēs cōmittere bellum cū alio rege, nō primū sedet & cogitat, si potens est cū decē milibus ei occurrere, q̄ cū viginti milibus venit ad illum? Ceterū dum adhuc longē est, mittit legationē, rogās pacem. Quō autē pertinerent istę similitudines, ipsa conclusione satis aperuit. Ait. n. Sic ergo oīs ex vobis, qui nō renūciat omnibus

quæ sunt eius, non potest meus esse discipulus. Itaq; & sumptus ad turrim edificandā, & bellantium decem milium aduersus regem qui viginti habet, nihil est aliud quā vt renunciet vnusquisq; omnibus quę sunt eius. Præloquutio autē superior cū extrema cōclusionē concordat. In eo enim qđ vnusquisq; renunciat omnibus quæ sunt eius, & illud continetur, vt oderit patrē suum, & matrem, & uxorem, & filios, & fratres, & sorores, adhuc & animam suam. Omnia. n. hæc propria eius sunt, quæ plerunq; implicent, & impediunt ad obtinenda, non ista propria temporaliter transeunt, sed in æternū mansura communia. Quo. n. tibi modo nunc quēdā mulier mater est, hoc ipso vtique non est & mihi. Quapropter hoc temporale ac transitoriū est: sicut transisse iā vides quod te concepit, qđ gestauit vtero, qđ peperit, qđ lacte nutriuit. Quod autē soror in Christo est, & tibi est & mihi, & oībus quibus vna cōlestis hæreditas, & p̄r Deus, & frater Xps, in eadem charitatis societate promittitur. Hæc æterna sunt, hæc nulla temporis labe deteruntur, hæc tanto firmius tenenda sperantur, quanto minus priuato, sed cōmuni potius iure obtinenda prædicantur. Potes hoc facillimē in ipsa tua matre cognoscere. Nam vnde te nūc irretitum inuoluit, & ab instituto cursu retardatum inflectit, & curuat, nisi ex quo tua ppria mater est? Nā ex quo soror est omnīū, quibus est p̄r Deus, & mater ecclesia, tam te nō impedit, q̄ neq; me, neq; omnes fratres nostros, qui eam nō priuata, sicut tu in domo vestra sed publica in domo Dei charitate diligimus. Quod ergo tu illi etiam carnali necessitudine annexeris, ad sortē valere debet familiaris colloquendi, & apertiore ianua consulendi, vt hoc ipsum quo te priuatim diligit, interficiatur in ea, ne quod ex vtero suo te genuit pluris pendat, q̄ quod ex vtero ecclesię genita est tecum. Quod autem de matre dixi, hoc de tali cetera propinquitate intelligēdū est. Hoc ē quisq; de anima sua cogitet, vt ē in ipsa priuatum affectū oderit, qui proculdubio temporalis est. Diligat autē in ea communionem societatemq; illam de qua dictum est. Erat illis in Deū anima vna & cor vñ. Sic. n. aīa tua nō est propria sed omnīū fratrum, quorum etiam animæ tuæ sunt, vel potius quorum animę cum tua non animę, sed anima vna est, Christi vnica, quæ de manu canis vt eruat, canitur in psalmis.

SEVERVS AVGVSTINO

Seuerus Augustino de secessu, prouocans illum ad scribendum. An hic sit Seuerus Sulpicius incertum. Epist. XXXVII.

Venerabili ac desiderabili & toto sinu charitatis amplectendo Episcopo Augustino, Seuerus. Deo gratias frater Augustine, cuius donum est quicquid in nobis bonorum gaudiorum est. Fateor bene mihi tecum est, multum te lego: mirum dicā, sed verum plane, quā mihi absens solet esse præsētia, tam præsens facta est absentia tui. Nullæ se nobis interponunt turbulentiæ actiones temporalium rerum. Ago quantum possum, & si non tantum possum quantum volo, quid ego dicam, quantum volo? Nosti optime q̄ auarus sum tui: nec tñ murmurō, quia non tantū ago quantum volo, qm̄ rusus non minus ago quantum possum. Deo ergo gratias frater dulcissime bene mihi tecū est, gaudeo tecū arctius conuinctus, & ut ita dicā, vniuersimē quantum potest adhærens tibi, redundantia vberum tuorum suscipiens vires comparo, si possim idoneus effici ad ea concutienda & exprimenda: vt quicquid secretis & interioribus clauis custodiunt, remotis pellibus quas adhuc lactēti sugendas inserūt, ipsa mihi viscera (si possibile est) dignentur effundere. Viscera inquam, mihi vt refundantur cupio viscera tua, viscera pinguis sagina celestis, & condita omni dulcedine spiritali: viscera tua, viscera pura, viscera simplicia, nisi quod duplici sunt vinculo redimita geminæ charitatis: viscera tua, viscera persusa lumine veritatis, & resurgentia ueritatem. Horum me manationi vel resultationi subijcio, quo nox mea in lumine tuo deficiat, vt in diei charitate simul ambulare possimus. O vere artificiosa apis Dei, construens fauos diuini nectaris plenos manātes misericordiam & veritatē, per quos discurrēs delitatur anima mea, & vitali pastu quicquid in se minus inuenit, aut imbecillū sentit, refarcire & sufficere molis. Bñdiciť dñs per praconium oris tui, & fidele ministerium: quod sic concinere & rōdere facis canenti tibi dño, vt quicquid de eius plenitudine ad nos vñq; redudat, iucundius efficiat, & gratius p̄ tuū elegantē famulatū, & succinctā mūditiā, & fidele ac castū simplexq; ministeriū: quod ita resplēdere facis per argutias tuas, & vigilantia tuā, vt perstringat oculos & in se rapiat. Nisi tu idem innuas dñm, vt quicquid in te delectabile lucet, re-

ferētes nos ad illum, ipsius esse agnoscamus, de cuius bonitate tam bonus es, & de cuius puritate & simplicitate & pulchritudine, purus simplex & pulcher es. Et illi agentis gratias de bono tuo domino, qui suo dignatus est nos tibi adiungere, vel quoquo modo subiungere, vt plenius subijciamur illi, cuius te ductu ac moderatione talem gaudemus, vt tibi contingat gaudere de nobis: quod non dissido fore, si tuis me orationibus adiuues, cuius imitatione nonnihil iam profeci, vt talis esse desiderem. Vides quid facias quod sic bonus es, quā nō rapias in amorē proximi, q̄ nobis primus ad dilectionem Dei & vltimus gradus est, & quasi hīmes quo sibi vterq; annectitur Dei & proximi: in qua nos, vt dixi, quasi limite stātes, amborum calore tangimur, & amborū flagramus amore. Sed quantum nos iste ignis exusserit & purgauerit proximi, tantū nos in illū puriorē dei ire cōpellit. In quo iam nullus nobis amandi modus imponitur, qm̄ ipse ibi modus est sine modo amare. Non ergo verendum est ne plus amemus dñm nostrum, sed ne minus timendū. Hæc epistola superior, q̄ tibi me quasi absterfa trilitia facilitate actionum, de liberali ocio, quod tecū mihi agere licuit in hoc rure posito, nā ita licere potuit, laxiorē offert, anteq̄ sanē venerabilis episcopus nos visitare dignaretur, quasi meta illorū gaudiorum scripta est, & (quod verē miror) eodē die venit quo scripta est. Quid hoc est (quæso) aīa mea, nisi fortē quod nos delectat, tñ & si honestum est, non tñ satis vtile, quia in parte est? Interim licet uniuerso hanc ipsam partē. i. nos ipsos quantum pro peccatis nostris nobis cedit materia. i. nos ipsi cedimus nobis eliminatiores, & compaginabiliores, si tñ admittis hoc verbum, aptare moliamur. Habes epistolā nō pro tua magnitudine, sed pro mea paruitate longiorem, quā & prouocauerim, vt iā nō pro mea paruitate, sed pro tua magnitudine mihi epistola mittatur. Quæ tñ quantacūq; erit, mihi longa non erit, cui totum tempus breue est ad legendū. Rescribe mihi quando aut ubi occurrere debeam, propter illam causam qua me iussisti occurrere. Qđ si est integra, & non fortē aliud melius placuit, tunc occurrā: sin minus, rogo te, nolo me à cursu reuocē meo. Illa enim sola visa est, quam preponerem mihi. Fratres omnes, qui nobis in domino consēui sunt, & desidero multum & saluto.

Augusti.

Inde ad contemptū mortis facillimè perueni-
tur. Nec succenseat parentes hoc præcipere
dominū, vt eos oderimus, quando nobis hoc
de anima nostra præcipitur. Nam sicut nūc
de anima iubetur, vt eam propter Christum
cum parentibus oderimus, ita quod alio lo-
co de anima idem dñs dicit, in parentes quo
que potest congruentissime conuenire. Qui
amat, inquit, animam suam, perdet eam. Di-
cam etiam fidenter. Qui amat parētes suos,
perdet eos. De anima quippe hoc ibi dixit,
oderit: quod hic, perdat. Sicut autē hoc præ-
ceptum quo perdere iubemur animam no-
strā, non ad id valet vt se quisq; interimat,
I quod inexpressibile nephas est: & tñ valet vt
interimat in se carnalem animæ affectum,
quo cum impedimento futuræ vitæ præsens
vita delectat. Hoc est enim quod dictū est,
oderit animam suam, & perdat eam. Quod
tamen diligendo fit, quandoquidem apertissi-
mè fructum eiusdem animæ acquirendæ: in
eodem præcepto commemorat dicens. Qui
perdiderit eam in isto seculo, in uita æterna
inueniet eam. Ita de parentibus rectissime
dicitur, vt qui eos amat perdat eos, non mo-
re parricidarum interficiens, sed spiritali gla-
dio verbo Dei carnalem affectum eorum,
quo & seipsos, & eos quos genuerunt irrita-
mentis huius seculi obligare conantur, piē
fidenterq; percutiens & occidēs, illud in eis
vivere faciat quo fratres sunt, quo cum filiis
suis tēporalibus, parentes æternos, Deum, ec-
clesiamq; cognoscunt. Ecce rapit te studiū
veritatis cognoscendæ atque percipiendæ vo-
luntatis Dei in scripturis sanctis. Rapit Euā-
gelicæ p̄dicationis officiū. Dat signū dñs vt
vigilemus in castris, vt ædificemus turrim,
de qua hostē sempiternæ vitæ & p̄spicere &
propellere valeamus. Rapit militē Christi,
K tuba cœlestis ad plū, & retinet mater. Non
plane talis, qualis Machabæorū fuit, nec sal-
tē similis Lacedæmonijs matribus, de quib.
memoriæ proditū est, quod filios suos vt p̄
terrena patria sanguinem funderent, multo
amplius atq; ardentius in certamina bellica,
q̄ signorū sonitus excitabant. Nam mater
quæ te ad discēdam vitam remoueri à curis
secularibus non permittit, satis ostendit quē
admodum te, si opus esset, ad obeundā mor-
tem penitus seculum repudiare permetteret.
Sed quid dicit? aut quid allegat? Forte de-
cem illos menses, quibus viscera eius onera-
sti, & dolores parturitionis ac labores educa-
tionis? Hoc hoc interface verbo salutari,

hoc perde matris vt in vitam æternam inue-
nias eam. Hoc memento vt oderis in ea, si di-
ligis eā, si tyro Christi es, si turris fundamē-
ta posuisti, ne dicant transcuntes. Hic homo
cœpit ædificare, & non potuit perficere. Car-
nalis. n. affectus est iste, & adhuc veterē ho-
minē sonat. Hūc carnalē affectū, & in nobis
& in nostris, militia Christiana vt perima-
mus hortatur: nec tñ ita vt ingratus sit quis
que parētibus, & eadē ipsa beneficia, quibus
in vitam hāc æditus, susceptus, atq; nutritus
est, enumerata derideat: seruet potius vbique
pietate. Habent hęc locum vbi maiora non
vocant. Mater ecclesia, mater est etiam ma-
tris tuæ. Hęc nos de Christo concepit, hęc
martyrum sanguine parturit, hęc in sem-
piternā lucē peperit, hęc fidei lacte nutriuit
& nutrit, cibosq; maiores p̄parans, quod ad-
huc paruuli & sine dentibus vagire vultis,
horrescit. Hęc mater toto orbe diffusa, tam
varijs & multiplicibus errorū infectionioni-
bus agitur, vt abortiuū iam filij eius aduer-
sus eam infestis armis belligare non dubi-
tent. Ignauia etiam atq; torpore quorundā
quos gremio continet, mēbra sua frigsce-
re plurimis locis & fouendis paruulis minus
idonea fieri dolet. Vnde nisi per alios filios,
vnde nisi per alia membra, quorū ē numero
es, iustū ac debitum poscit auxiliū? Huius
ne tu necessitates deferens, ad carnalia verba
conuertaris? Nonne hęc grauioribus q̄relia
insonat auribus? Nonne hęc chariora visce-
ra, & cœlestia vbera ostentat? Adde viri eius
susceptionē carnis, ne carnalibus inhæreres,
& à verbo æterno vniuersa, q̄ tibi mater im-
properat, ne his implicareris assumpta: adde
cōtumelias, flagella, mortē, mortem autem
crucis. Talibus concepit te seminibus, taliq;
in vitā nouā connubio procreat: languescis
& contabescis in veterē hominē? Itane ma-
trem terrenā, non habebat imperator tuus?
Quæ tamen cū ei nuntiaretur agenti cœle-
stia, respondit: Quæ mihi mater, aut qui fra-
tres? Et extendens manum in discipulos
suos dixit, non pertinere ad cognationē suā
nisi qui facerent voluntatem patris eius. In
quo numero profecto etiam ipsam sanctam
Mariā benignus includit: Faciebat. n. & illa
voluntatē patris eius. Ita optimus magister
atq; diuinus, & maternum nomen quod ei
quasi priuatum propriūq; nunciauerant,
quia terrenum erat, in comparatione cœle-
stis propinquitatis abiicit: & eandē cœlestē
propinquitatem, in discipulis suis cōmemo-
rans,

rans, quo sibi rursus consortio generis, cū
ceteris sanctis virgo sancta cohereret osten-
dit. Et ne isto saluberrimo magisterio, quo
contemni carnalem affectum in parentibus
docuit, adminiculum error acciperet, quo
matrem habuisse à quibusdam negatur, alio
loco discipulos monuit, ne se patrem in ter-
ris dicant habere, vt quomodo illos manife-
stum est habuisse patres, sic se habuisse ma-
trē manifestaret, cuius tamē terrena cogna-
tione contempta, contemnendarum talium
necessitudinum discipulis præberet exem-
plum. Hęc ergo interrumpuntur vocibus
matris tuæ, & inter hęc locum inuenit com-
memoratio prægnantis atq; lactantis, vt de
Adam & Eva, alius Adam nasceretur & nu-
trireris. Respice potius, respice Adam secun-
dū de cœlo, & porta iam cœlestis imaginē,
sicut terreni portasti. Immo & hic habeant
locum materna ipsa beneficia, quæ tibi ad
eneruationem cordis enumerantur. Habeat
prioris locum, noli esse ingratus, repende
gratiam matri tuæ, repende spiritalia pro car-
nalibus, pro temporalibus sempiterna. Sed
qui non vult sequi, non impediatur. Qui non
vult conuerti in melius, caueat ne in deter-
ius puerat & euerat. Quid interest utrū
in vxore, an in matre, dū tamen Eva in qua
libet muliere caueatur? Nam ista umbra pie-
tatis de folijs illius arboris venit, quibus se
primum parentes nostri in ista damnabili
nuditate texerunt. Et quicquid in illis uer-
bis atq; suggestionibus, quasi officium tibi cha-
ritatis obtendit, vt à germanissima atq; syn-
B cerissima Euāgelij charitate te detorqueat,
ad astutiam serpentis pertinet, & ad duplici-
tatem regis illius qui habet viginti milia, q̄
nos docemur docem milium, hoc est cordis,
in qua Deum quærimus, simplicitate supera-
re. His potius intēde charissime, & tolle cru-
cem tuam, & sequere dominum. Nam cum
te præsens animaduertere domesticis curis
à diuino studio retardari, ferri te potius &
duci à cruce tua, non eam te ferre ac ducere
sentiebam. Crucem. n. nostrā dominus quā
portari à nobis iubet, vt cū expeditissimi se-
quamus, quid aliud quam mortalitatem car-
nis huius significat? ipsa. n. nos cruciat do-
net absorbeat mors in victoriam. Crux
ergo hęc ipsa crucifigenda est, & transfigen-
da est clauis timoris Dei ne solutis, & libe-
ris membris reluctantem portare nō possis.
Sequi. n. dominum nisi eam portans, omni-
no non uales. Nā quomodo eum sequeris,

si non es eius? Qui autem Iesu Christi sunt, Gala. 2.
ait Apostolus, carnem suam crucifixerunt
cum passionibus & desiderijs. Si quid sanē
pecuniæ res tua familiaris habet, cuius te im-
plicari negotio nec oportet nec decet, re-
uera tribuendū est matri & domesticis tuis.
Horum quippe indigentia si pauperibus vt
sis perfectus instituiti distribuere talia, tui
primum apud te locum obtinere debent. Si
quis. n. suis & maxime domesticis tuis, C
Apostolus, nō prouidet, fidem negauit, ait Apo-
stolus, nō prouidet, fidem negauit, & est in-
fidei deterior. Quibus ordinandis rebus, si
vt collum exueris induendū sapientiæ vin-
culis, profectus à nobis es quid tibi nocent,
aut quo pacto te peruellunt matris lachry-
mæ fluētes carnem, aut serui fuga, aut mors
ancillarum, aut fratrum morbosa valetudo?
Si est in te charitas ordinata, sciens præpone-
re maiora minoribus, & misericordia moue-
ri, vt pauperes euangelizentur, ne mēsis do-
mini copiosa operariorum inopia in prædā
volucris iaceat, & paratum habere cor ad
sequendam domini voluntatem, in eo quod
vel flagellando vel parcendo agere statue-
rit cum seruis suis: hęc meditare, in his esto,
vt profectus tuus manifestus sit in omnibus.
Obsecro te, vt caueas ne maiorem tristitiam
des bonis fratribus torpore tuo, quam lati-
tiam alacritate iam dederas. Commendare
te autem literis quibus voluisti, tam super-
fluum putauī, quam si quisquam te mihi eo-
dem modo commendare voluisset.

Augustinus Licentium iuuenem nobilem, D
& doctum, quondam ipsius discipulum,
hortatur ad mundi contemptum, abutens
ad hoc iphus Licentij carmine, qd' olim
ad præceptorem scripserat. Parum atten-
tus aliquis ex vnica epistola fecit tres.
Nam Augustinus carmen Licentianum
suæ epistolæ intertexuit. Nos tamen nu-
meros reliquimus, ne dissentiant priorū
aditionum codices. Epist. XXXIX.

Vix reperi occasione scribendi tibi. Quis
credat? Sed mihi tamen Licentium neces-
se est credere. Nolo te causas rationesq; ri-
mari, quæ etiam si reddi possent, fidei tamen,
qua mihi credis, non eas debeo. Nam &
literas tuas non per eos accepi, per quos
possem scripta redhibere. Quæ autem petisti
vt peterem, curavi per epistolam quantum
promendum videbatur, sed quid effecerim
tu videris. Quod si nondum effectum est,
Aug. Tomus secundus f 3 vel

LICENTIVS AVGVSTINO.

vel cū sciero, agam instātus, vel cū rursus
ipse admoneris. Hactenus quæ huius vitæ
vincula perstrepunt tecum locutus sim, nūc
paucis accipe pectoris mei æstus de spe tua
non transitoria, quoniam modo via tibi pate
scat in Deum. Mi Licenti, etiam atq; etiam
reculantem & formidantem cōpedes sapien
tiæ, timeo te rebus mortalibus validissimè
& perniciosissimè compediri. Nam sapien
tia quos primo alligauerit, & exercitatorijs
quibuldam laboribus edomuerit, soluit pos
tea, liberatisq; sese donat ad fruendum: &
quos primo temporalibus nexibus erudiue
rit, post æternis amplexibus alligat. Quo
vinculo nec iucundius nec solidius cogitari
quicquam potest. Prima hæc aliquantulum
dura esse confiteor, illa verò vltima nec du
ra dixerim, quia dulcissima sunt, nec mollia,
quia firmissima. Quid igitur nisi quod dici
non potest, sed credi, tamē & sperari & ama
ri potest? Vincula verò huius mundi, asperi
tatem habent veram, iucunditatem fallam:
certum dolorem, incertam voluptatem: du
rum laborem, timidam quietem: rem plenā
miseriæ, spem beatitudinis inanem. His ne
tu inferas & collum & manus & pedes, cum
& honoribus huiusmodi subiugari affe
ctas, & facta tua non aliter fructuosa existi
mas, & ambis inhaerere, quod non modo inui
tatus sed nec compulsus quidem ire debu
isti. Hic tu fortasse Terentiani serui mihi
responsum dederis: Ohe, tu verba fundis, hic
sapientia. Cape igitur, vt fundam potius
quam effundam. Aut si ego canto, tu aut ad
aliam vocem saltas, nec sic quidem me pœ
nitet. Habet. n. suā hilaritatem ipsa cantatio,
etiam cum ad eam membra non mo
uet, cui plena charitatis modula
tione cantatur. Verba quæ
dam in epistolis tuis
me mouerunt,
sed de his
tractare, cum factorum viteq;
totius tuæ cura excoquat,
ineptum putauit.

Teren
tius.

F

CARMEN HEROICVM LI
centij ad Augustinum, declarans
benevolentiam erga prae
ptorem, nullis casibus
intermoriuram.

Arcanum Varronis iter scrutando profundi
Mens habet, aduersamq; fugit conterrita lucem.
Nec mirum, iacet omnis enim mea cura legendi
Te non dante manū, & confurgere sola veretur.
Nam simul vt perplexa viri compendia tanti
Voluere suasisit amor, sacrosq; attingere sensus,
Quis numerū dedit ille tonis, mundūq; tonanti
Disseruit canere, & pariles agitare choreas,
Implicuit varia nostrum caligine pectus,
Induxitq; animo rerum violentia nubem.
Inde figurarum positas in puluere formas
Posco amens, aliasq; graues offendo tenebras.
Ad summam, aliorum causas clarosq; meatus
Obscuros quorum ille situs per nubila monstrat.
Sic iacui nutans, vt talem omnino ruinam,
Nec qui nos prohibet latebras agnoscere cœli,
Nec persona daret functorum freta cauernis.
Protea nanq; ferunt veterū cōmenta Pelasgum,
Qui dum sollicitis non vult aperire futura
Spumat aper, fluit vnda, fremit leo, sibilat anguis.
Captū aliquādo tamē in munera parua voluerū.
At mihi qui nimium curis grauioribus angor,
Dulcia quicq; animæ, sed dulcia pabula quero,
Varronis responsa latent, quod supplicet cantu
Præsidij nympham, regemq; & flumina poscā?
An te voce vocem, clari quem rector Olympi
Fontibus infantum præfecit, & abdita iussit
Vbertate animi longē ructare fluenta.
Ferto magister opem, ac tu ne desere vires
Inualidas, mecumq; sacras subuertere glebas
Incipe, tempus enim, nisi me mortalia fallunt,
Labitur, in seniumq; trahit: tibi notter Apollo
Corda replet, patremq; suum patremq; deorum
Conciliat, legemq; bonam pacemq; cruentam
Monstrat, & abducto velamine singula pandit.
Viginti emenius nam longos forsitā orbes
Solis eras cum te ratio pulcherrima mundi,
Ditior imperijs, & nectare dulcior omni
Corripuit, statuitq; vagum medioq; locauit,
Omnibus vnde aciem posses intendere rebus.
O bone carpe iter annorum, sapientia quantum
Crescit amore sui, tuemēs noua culmina semper.
Perge viam qua te soboles præclara tonantis
Perducit iterrens in planos ardua campos.
Et cum luciferos præcordia vesp̄er in ortus
Distulerit, sanctūq; super benedixeris ignem,
Sis memor ipse meribulam qui ponitis aurem
Legibus inuictis, contempditæ pectora palmis,

Sternite

LICENTIVS AVGVSTINO.

44

Sternite membra solo, meritosq; ciete dolores,
Et prohibete nefas, Deum imperat oibus vnum
Admonet antistes, venturaq; flumina terrent.
I O mihi transactos reuocet si pristina soles
Lætificis aurora rotis, quos libera tecum
Ocra tentantes, & candida iura bonorum
Duximus Italiae medio, montesq; per altos.
Non me dura gelu prohiberent frigora cano.
Nec fera tempestas Zephyrū, fremitusq; Borini,
Quin tua sollicito premerem vestigia passū.
Hoc opus vt iubeas tantum, cruor irriget artus,
Solstitio Neuros, bruma sectabimur Istrum.
Ignotus Garamas soluet mihi vincula gerris.
Exāpleosq; lacus fugiens Hypanis vbi amarus
Calipidum Scythicas resonat spumofus ad vndas
Ibimus & Leucos, qua Leucia solis in ortus
Tenditur: & vasti deserta cacumina Casi,
Quis Epidamneas æquat sibi casia rupes,
Vnde quiescentem auroram, currusq; solutos,
Sopitamq; diem media sub nocte viderem,
Te suadēte petā: nec enim labor aut metus vllus
Terret, vbi insontes precibus Deus audit apertis.
Et nunc Romulidum sedes & inania testi
Culmina bacchatasq; domos vanosq; tumultus
Desererem, & totus semel in tua corde venirem,
Ni mens coniugio incumbens retineret euntē.
K Crede meis, o docte, malis, veroq; dolori,
Quod sine te nullos promittunt carbala portus,
Erramusq; procul turbata per æquora vitæ.
Præcipientes densa veluti caligine nautæ,
Quos furor Australis, stridens & flatus ab Euro
Perculit, & rapis priuauit turbo magistris.
Prōtinus abruptis miseri voluntur in vndis.
Non forus aut proræ, nō lintea deinde procellas
Ferre valent, ratioq; iacet stupefacta regendi.
Sic me ventus agit, voluuntq; cupidinis æstus
In mare letiferum, nec terræ protinus absunt.
Sed necum reputans, tua candida verba magister
Hæc magis esse reor, tibi credere callida res est.
Decipit atq; animis molitur retia nostris.
Præteritos (oblitis enim præsentia) præsto
Nunc tibi charo nos, nos nunc de pectore lapsi.
Hei mihi quod ferar, vnde velim tibi pādere mētē
Ante sub Aegeo optabunt pia tecta palumbes,
Et versa halcyone componat in arbore nidos,
Esuriens vitulos alet ante leena sequaces,
Atq; impasta diu teneros lupa nutriat agnos,
Mutantesq; suis diuisum partibus orbem.
L Aut Barceus alet Taurū, aut Hyrcania Tauros.
Ante Thyestis iterum male territa mensis,
Interrupta dies refugos vanescat in ortus.
Ante dabunt imbres Nilum, super athera dama
Errabunt, montesq; canant, & flumina laudent,
Quā mihi post tergū veniāt tua dona magister.

Arceat amor, copulamq; tenet communis honesti.
Hic hic regnat amicitia decus hoste fugato.
Nā neq; propter opes vitreas, aurumq; rebelle,
Iungimus assensus animorum, nam neq; vulgi
Nos fortuna ruens, quæ separat ardua, iunxit.
Sed labor interiora legens, vulgata libellis,
Atq; animis inuenta tuis, & nobile dogma
Indictum, contraq; bonos responsa relatus.
Et mea Calliope, quanuis te cominus altum
Horreat, & vultus abscondat, inutile tractans:
Hoc tamen hoc animi vinculum, nexuq; fideles,
Non qui montosis firmatas rupibus alpes
Fregit, & Italicas pressit cum mœnibus vrbes,
Rumperet aut nostro terreret robore quicquam.
Ite procul laticeis tumidis anfractibus Oxi,
Aut ab Arempheis Ripheos aut oppida Caspi
Cimmeriasq; domos se iungere flumine largo
Mæotidumq; plagæ pontus quas obruit Helles,
Europæ atq; Asiae longē discrimina tendant.
Nonne bonū per vtrūq; latus armenta fatigans
Finibus abscedit lateri Dodona Molossos,
Cognatosq; Arabas: nec pacis foedus amicū
Sidonios inter mansit regnumq; Pelopum,
Sacrilegosq; Phryges: quāuis pro tēpore cunctis
Hospitio commune fuit, quid deniq; fratrum
Disidiū, pugnasq; canam? quid honesta parentū
Verbera? quid matrum furias, natosq; superbos?
Est etiam superum concors discordia rerum,
Totq; fluunt ritus, quot dat sententia leges.
Nec tenet vnus amor. nō si mihi murmura cētū
Det Boreas, totidemq; animas centumq; per ora
Lingua rigēs adamāte fremat, memorare valebo
Quæ sociata prius veterum natura locorum
Distulit, & tereti limauit glareæ mundo.
Sed nos præterea qui ab vna exurgimus vrbē,
Quod domus vna tulit, q̄ sanguine tægimur vno
Seclorum, Christiana fides connexuit: & quod
Nos iter immensum determinat, & plaga ponti
A Interfusa coerctet, amor contemnit vtrūq;
Gaudia qui spernens oculorum, semper amico
Absenti fruitur, quoniam de corde profundo
Pendet, & internæ rimatur pabula fibræ.
Interea venient quæcūq; futura bonorum
Scripta salutiferi sermonis, & illa priorum
Aequiparanda fauis, reputans qui pectore in alto,
Conceptum in lucem vomuisti nectareum mel,
Præsentem ipsa mihi te reddent, si mihi morem
Gesseris, & libros quibus in te lenta recumbit
Musica tradideris, nam ferueo totus in illos,
Annue, sic nobis verum ratione pateat,
Sic plus Eridano fluat, & contagia mundi
Ne quicquam voluit nostri circum arua coloni.

RELIQVVM SVPERIORIS
EPISTOLAE AVGVSTINI.

Superius tuus momētis inordinatis peruerfus esset, si suis legibus non staret, si mensuris imparibus aures auditoris offenderet, puderet te certē, nec differres, nec desisteres, donec ordinares, corrigeres, statueres, aequares versum tuum, discēdo & agēdo artem metricam acerrimo studio, & labore quolibet. Quod cū inordinatus ipse peruerteris, cū legibus Dei tui ipse non stas, neque in agenda vita honestis tuorū votis, & huic ipsi eruditioni tuæ concinis, abiciēdum, post tergum putas, & negligendum, quasi prae sono linguæ tuæ sis tibi & voce vilior: & incompōitis moribus quod offendis aures Dei leuius sit, q̄ si incompōitis syllabis tuis grammatica succēderet auctoritas. Scribis: O mihi transactos reuocet si priusina soles. Legitiscis aurora rotis, quos libera tecum Ocīa tentantes, & cādida iura bonorum Duximus Italiæ medio, montesq; per altos. Non me dura gelu proliheret frigora cano, Nec fera tēpestas Zephyrum fremitusq; Borini, Quin tua sollicito premerem vestigia passū: Hoc opus ut iubeas tantum. Me miserum, si ego non iubeo, si non cogo atque impero, si non rogo atque supplico. Sed si aures tuæ aduersus meas voces clausæ sunt, ori tuo pateant, pateat carmini tuo, exaudi te ipsum durissime, immanissime, surdisissime. Quo mihi linguam auream & cor

Cerueum? Quibus ego non carminibus sed lamentationibus sufficiam plāgere carmina tua? In quibus video, quam animam, quod ingenium non mihi liceat apprehendere, & immolare Deo nostro? Expectas ut ego iubeam, sis bonus, sis quietus, sis beatus, quasi quiddam mihi dierum gratius illucescat, q̄ ut ingenio tuo fruatur in dño, aut verē tu nescias q̄ te esuriam & sitiā, aut non hoc ipso id carmine fatearis. Reuoca animū quo ista scripsisti, nūc mihi dic. Hoc opus ut iubeas tantum. Ecce iussū meum, da mihi te, si hoc opus est tantum, da domino meo te, qui omnium nostrum dñs est, qui tibi illud donauit ingenium. Nam ego quid sum, nisi seruus tuus per ipsum, & cōseruus sub ipso?

Mat. II. An ipse non iubet? audi Euangelium. Stabat, inquit, Iesus & clamabat. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego vos reficiam. Tollite iugum meum super vos, & discite a me quia mitis sum & humi-

lis corde, & inuenietis requiē animabus vestris. Iugum enim meum leue est, & sarcina mea leuis. Si hæc non audiuntur, aut vsq; ad aures audiuntur, expectasne Licenti, ut Augustinus iubeat conseruo suo, & nō plangat potius frustra iubere dominū suum? Immo non iubere, sed inuitare & rogare quodammodo, ut qui laborant reficiantur ab eo. Sed videlicet fortissimō & præsidenti collo, iugum mundi iugo Christi est iucundius. Qui si laborare nos cogeret, vide quis cogeret, quā mercede cogeret. Vade in Campaniam, discē Paulinum egregium & sanctum Dei seruū q̄ grādē fastum seculi huius, tanto generosiore, quāto humiliore ceruice incunctatē excussit, ut eā subderet Christi iugo, sicut subdidit: & nunc illo moderatore itineris sui quietus & modestus exultat. Vade discē, quibus opibus ingenij sacrificia laudis ei offerat, refundens illi quicquid boni accepit ex illo, ne amittat omnia, si non in eo reponat a quo hæc sunt. Quid estuas? quid fluctuas? quid imaginationibus mortiferarum voluptatum aurem accōmodas, & auertis a nobis? Mentiantur, moriuntur, in mortem trahunt. Mentiantur Licenti, sic nobis, sicuti optas, verum ratione pateat, sic plus Eridano fluat. Non dicit verū, nisi veritas, quia Christus est veritas. Veniamus ad eum ne laboremus. Ut ipse nos reficiat, tollamus iugum eius super nos, & discamus ab eo, quoniam mitis est & humilis corde, & inueniemus requiē animabus nostris. Iugum enim eius leue est, & sarcina eius leuis est. Ornari abs te diabolus querit. Si calicem aureum inuenisses in terra, donares illū ecclesie Dei. Accepisti a Deo ingenium spiritaliter aureum, & ministras inde libidinibus, & in illo satanæ propinas te ipsum. Noli, obsecro, sic aliquando sentias, q̄ misero & miserando pectore hæc scriplerim, & miserearis iam mei, si tibi viluisti.

Augustinus Madaurenses idololatrias hortatur, ut ab impietate se conuertant ad veram religionem, ostendens illis mysteriū sacræ trinitatis, & orbem miris incrementis iuxta prophetarum & euangeliorum oracula Christo subiectū. Epist. X L I I.

Dominis prædicabilibus & dilectissimis fratribus Madaurensibus, quorum per fratrem Florentium epistolam accepi, Augustinus. Si fortē illi qui inter vos catholici

Idololatrias fratres vocat & dicit

minos Christiani sunt talia mihi scripta miserunt, prædica hoc tantum miror, quod non suo potius q̄ biles & ordinis nomine. Si autē re vera omnes aut fratres propē oēs ordinis viri ad me dignati estis literas dare, miror quod patri, & in dño salutem scripsistis, quorum mihi supersticiosus mos.

F cultus idolorum, contra quæ idola facilius templa vestra q̄ corda clauduntur, vel potius quæ idola non magis in templis, quam in vestris cordibus includuntur, cum magno est dolore notissimus: nisi fortē iam de salute ipsa, quæ in domino est, per quam me salutare voluistis, tandem prudenti consyderatione cogiteris. Nam si non ita est, quæso vos, quid læsi, quid offendi beneuolentiam vestram, ut me titulo epistolæ vestræ irridentum potius q̄ honorandum esse putaretis: domini prædicabiles & dilectissimi fratres? Quod n. scripsistis: Patri Augustino in dño æternam salutem, cum legerem tāta spe subito erectus sum, ut crederem vos ad ipsum dñm, & ad ipsam æternam salutē, aut iam esse conuersos, aut per nostrum ministerium desiderare conuerti. Sed ubi legi cetera, refriguit animus meus. Quasiui tamen ab epistolæ perlatores, utrum iam vel essetis Christiani, vel esse cuperetis. Cuius response postea q̄ comperi, nequaquam vos esse mutatos, grauius dolui, quod Christi nomen, cui iam totum orbem subiectum esse conspiciatis, non solum a vobis repellēdum, sed etiam in nobis irridentum esse credidistis. Non n. potui cogitare alterum dñm, secundū quem posset Episcopus pater a vobis vocari præter dñm Christū. Et si esset hinc aliqua de interpretatione vestræ sententiæ dubitatio, subscriptione epistolæ tolleretur, ubi aperte posuistis. Optamus te dñe i Deo & Christo eius, per multos annos semper in clero tuo gaudere. Quibus omnibus perlectis atq; discussis, quid mihi aliud occurre re potuit, aut cuiuslibet homini potest, nisi aut veridico aut fallaci scribentium animo, hæc esse cōscripta? Sed si veridico animo ista scribitis, quis vobis ad hanc veritatē interclusit viā? Quis aspera dumeta subtrahit? Quis rupium prærupta inimicus opposuit? Postremo quis basilicæ ianuam ingredi cupientibus clausit, ut in eodem dño per quem nos salutatis, eandem salutem nobiscū habere nolitis? Si aut fallaciter atque irridētē hæc scribitis, itane tandem mihi negocia vestra curanda imponitis, ut nomen eius per quē aliquid possum, audeatis non veneratione de-

bita attollere, sed insultatione adulatoria vtilare? Sciatis, me (charissimi) cum ineffabili pro vobis tremore cordis hoc dicere. Non u. n. quanto grauiorem & perniciosiorē causam sitis habituri apud Deum, si frustra vobis hoc dixerō. Omnia q̄ præteritis tēporibus erga humanū genus maiores nostri gesta esse meminerunt, nobisq; tradiderunt: omnia et q̄ nos videmus, & posteris tradimus, quæ tamen pertinent ad verā religionem quærendā & tenendam, diuina scriptura non tacuit, sed ita omnino cuncta trāsēūt ut transitura esse prædicta sunt. Videtis certē populū Iudæorū auulsum a sedibus suis, Iudei p. omnes ferē terras disseminatū atque diffū sparsum. Et origo eiusdē populi & incrementa & regni amissio & per cuncta dispersio (sicut prædicta ita facta sunt.) Videtis certē ex ipso populo verbum Dei, legemq; prodeuntem p. Christū, qui ex illis mirabiliter natus est, Nam ta omnium gentium fidem occupasse atque te. le quidnuisse. Ita hæc omnia prænunciata legimus, dā deest ut videmus. Videtis certē multos præciosos a se vidē radice Christianæ societatis, quæ per sedes tur. Apostolorum, & successiones Episcoporū, certa p. orbem propagatione diffunditur, de sola figura originis, sub Christiano nomine, quasi arescentia sarmenta gloriari, quas hæreses & schismata nominamus. Præuisa, prædicta, scripta sunt omnia. Videtis certē simulachrorum templa, partim sine reparatione collapsa, partim diruta, partim clausa, partim in vilius alios cōmutata. Ipsaq; simulachra, I vel confringi, vel incēdi, vel includi, vel destrui: atq; ipsas huius seculi potestates, quæ aliquando pro simulachris populum Christianum persequēbantur, victas & domitas, non a repugnātibz, sed a moriētibus Christianis, & cōtra eadem simulachra, pro quibus Christianos occidebant, impetus suos legesq; vertisse, & imperij nobilissimi eminentissimum culmen ad sepulchrum piscatoris Sepulchrum Petri, submisso diademate, supplicare. Hæc cl. rum omnia scripturæ diuinæ, quæ in manus omnium iam venerunt, ante longissima temporā futura esse testatæ sunt. Hæc omnia tanto robustiore fide lætamur fieri, quanto maiore auctoritate prædicata esse in sanctis literis inuenimus. Nunquid nā (obsecro vos) nunquid nā solum iudiciū Dei, quod inter fideles atque infideles futurum esse in eisdē literis legimus, cum illa omnia, sicut prædicta sunt, venerint, nunquidnam solum iudiciū Dei venturum non esse putabimus? Immo

AVGVSTINVS MADAVRENSIBVS

Immo vere veniet, sicut illa oia venerunt. Nec quisquam erit homo nostrorum teporum qui se in illo iudicio, de sua possit infidelitate defendere, cum Christum canit & iustus ad aequitatem, & periurus ad fraudem: & rex ad imperium, & miles ad pugnam: & maritus propter regimen, & vxor propter obsequium: & pater propter preceptum, & filius propter obedientiam: & dñs per dominationem, & seruus per famulatum: & humilis ad pietatem, & superbus ad emulationem: & diues vt porrigat, & pauper vt sumat: & ebriosus ad phialam, & mendicus ad ianuam: & bonus vt praestet, & malus vt fallat: & Christianus venerator, & Paganus adulator. Omnes Christum cantant, & qua voluntate atque ore cantent, eidem ipsi quem cantant rōnem sine dubio reddituri sunt. Est quiddam inuisibile, ex quo creatore principio sunt omnia quae videmus, summū, aeternū, incōmutabile & nulli effabile nisi tantum sibi. Est quiddam quo se ipsa summitas maiestatis narrat & praedicat, nō impar gignēti atque narranti verbum, quod illi qui verbū gignit ostenditur. Est quaedā sanctitas oīum quae sancta sunt sanctificatrix, ipsius incommutabilis verbi, p quod narratur illud principiu, & ipsius principij quod pari se verbo narrat, inseparabilis & indiuisa communio.

L Quis aut hoc totum quod non dicendo dicere conatus sum, & dicendo nō dicere, quis hoc possit serenissima & sincerissima mēte contueri, eoq; intuitu beatitudinem ducere, atque in id quod intuetur deficiens quodāmodo se obliuisci, & pergere in illud, cuius visione inuisibilis est, quod immortalitate est indui, & obtinere aeternam salutem, p quā me salutare dignamini? Quis hoc possit, nisi qui oēs superbiae suae toros inanes, peccata sua confitens complanauerit, seq; subtraheret mitem atque humilem ad accipiendum Deum doctorem? Qm ergo a vanitate superbiae, prius ad humilitatem depoenendi sumus, vt inde surgentes solidā celsitudinem teneamus, non potuit hic nobis tāto magnificentiis, quanto blandius inspirari, vt nostra ferocitas non vi sed persuasione sedaretur, nisi verbum illud per quod se angelis indicat Deus pater, quod virtus & sapientia eius est, quod corde humano visibilibus rerum cupiditate excato, videri nō poterat, personam suā in homine agere atque ostendere dignaretur, ut magis homo timeret extolli saltu hominis, q humiliari exem

plō Dei. Itaque non Christus regno terreno decoratus, nec Christus terrenis opibus diues, nec Christus vlla terrena felicitate praefulgens, sed Christus crucifixus, per totum terrarum orbem praedicatur. Quod riserunt prius populi superbiorum, & adhuc rident reliquiae. Crediderunt autem prius patiti tunc populi, quia tunc ad fidem paucorum & contra irrisum populum est Christus crucifixus praedicaretur, claudī ambulabant, muti loquebantur, surdi audiebant, caeci videbant, mortui resurgebant. Sic tandem animaduertit terrena superbia, nihil in ipsis terrenis esse potentius humilitate diuina, vt etiam saluberrima humilitas humana, contra insultantem sibi superbiam, diuinā imitationis patrocinio tueretur. Expergiscimini aliquando fratres mei & parentes mei Madaurenses, hanc occasionem scriben di vobis Deus mihi obtulit. Quantum potui quidem in negotio fratris Florentij, per quem literas misistis, sicut Deus voluit, affui & adiui. Sed tale negotium erat quod etiam sine opera mea facile peragi posset. Prope omnes enim domus ipsius homines qui apud Hipponem sunt, nouerunt Florentium & multum eius orbitatem dolent. Sed epistola mihi a vobis missa est vt non impudens esset epistola mea, cum occasione a vobis accepta, idolorum cultoribus de Christo aliquid loquerer. Sed obsecro vos, si eum nō inaniter in mea epistola nominastis, ut non inaniter vobis ista scripserim. Si aut me irridere uolueritis, timete illū quē prius iudicatū irrisit superbus orbis terrarū, & nunc iudicē subiectus expectat. Erit. n. testis affectus in uos cordis mei, p hanc, quātū potui, paginā expressus. Erit testis uobis iudicio eius, q credētes sibi cōfirmaturus est, & incredulos confuturus. Deus uiuus & uerus, uos ab oī huius seculi uanitate liberatos cōuertat ad se, dñi p̄dicabiles & dilectissimi fratres.

Maximus Madaurensis Augustino, excusans a Paganis unū Deū uarijs nominibus coli, indignas mortuos homines coli pro Dijs, irridēs Punica quaedā nomina, perstringens opinor Christianos, quod uenerentur sepulchra martyrum, ac notans quod clanculum sua sacra peragerent.

Epistola XLIII.

H Abens crebro tuis affatibus letificari, & instinctu tui sermonis, quo me paulo ante

EPISTOLA XLIII.

46

te iucundissime salua charitate pulsasti, paria redhibere nō destini, ne silentiū meū poenitudinē appellares. Sed (q̄so) vt si haec quasi seniles artus esse duxeris benignarum aurium indulgentia prosequaris. Olympum montē deorum esse habitaculum, sub incerta fide Graecia fabulatur. At verō nostrē vrbis forū salutariū numinum frequentia possessum nos cernimus & probamus. Equidē vnum esse Deum summū sine initio, sine prole, naturae ceu patrē magnū atq; magnificū q̄s tā demēs, tam mente captus neget esse certissimum? Huius nos virtutes p mūdānū opus diffusas, multis vocabulis inuocamus: qm nomē eius cuncti propriū videlicet ignoramus. Nā Deus omnibus religionibus cōmune nomen est. Ita sit, vt dum eius quasi qdā mēbra carptim, varijs supplicationibus prosequimur, totū colere pfecto videamur. Sed impatientē me esse tāti erroris dissimulare nō possum. Quis. n. ferat Ioui fulmina vibranti praeferi Mygdonē: Lunoni, Minervae, Veneri Vestaeq; Sananē: & cunctis, proh nefas, dijs immortalibus archimartyrē Namphanionē, inter quos Lucitas etiā haud minore cultu suscipitur, atq; alij interminato numero, dijs hominibusq; odiosa nomina, qui cōscientia nefandorū facinorū, specie gloriose mortis, scelera sua sceleribus cumulantes, dignum moribus factisq; suis exitum maculati repererunt. Horum bulla si memoratu dignū est, reiectis templis, neglectis maiorū suorū manibus, stulti frequentant, ita vt praesagium vatis illius indigne ferentis emineat. Inq; Deum tēplis iurauit Roma per umbras. Sed mihi hac tempestate propemodū videtur bellū Aethiāzursus exortum, quo Aegyptia monstra in Romanorum Deos audeat tela vibrare, minime duratura. Sed illud (q̄so) vir sapientis fime, vt remoto facundiae robore atq; exemplo, qua cunctis clarus es, omisis etiā quibus pugnare solebas Chrysippeis argumentis, postposita paululum Dialectica, q̄ neruū suorum luctamine nihil certi cuiquā relinquare nititur, ipsa re approbes, q̄s sit iste Deus, quē vobis Christiani, quasi propriū vdicatis, & in locis abditis p̄sentē vos videre cōponitis. Nos etenim Deos nostros lucē palam ante oculos omnium, atq; aures omnium mortalium pijs precibus adoramus, & per suas hostias proprios nobis efficiamus, & a cunctis haec cerni & probari cōtemimus. Sed ulterius huic certamini me se-

nex inualidus tubtraho, & in sententiā Man-
tuanī rhetoris libenter pergo: Trahit sua
quēq; voluptas. Post haec non dubito vir-
eximie, qui a mea secta deuiaſti, hanc episto-
lā aliquorū furto detractam, flāmis vel quo
libet pacto periturā. Quod si acciderit, erit
dānū chartula, non nostri sermonis, cuius
exēplar penes oēs religiosos perpetuo reti-
nebo. Dij te seruent, per quos & eorū atque
cūctorū mortaliū cōmunem patrē, vniuer-
si mortales quos terra sustinet, mille modis
concordi discordia veneramur & colimus.

Augustinus Maximo Grammatico respon-
det ad superiora, sed sic vt ostendat indi-
gna quibus respondeatur, digna quae ri-
deantur.

Epist. XLIII.

Seriumne aliquid inter nos agimus, an iocari liber? Nam, sicut tua epistola loquitur, vtrū causē ipsius infirmitate, an morū tuorū comitate sit factū, vt malles esse facitior, quam paratior, incertum habeo. Primō enim Olympi montis & fori vestri comparatio facta est, quae nescio quod perituerit, nisi vt me commonefaceret in illo monte Iouem castra posuisse, cum aduersus patrem bella gereret, vt ea docet historia, quam vestri etiam sacra vocant: & in isto foro recordarer esse in duobus simulacris, vnum Martem nudum, alterum armatum, quorum dāmonium infestissimum ciuibus, porrectis tribus digitis contra collocata statua humana comprimeret. Ergone vñquā ego crediderim, mentione illius fori facta, numinum talium memoria mihi te renouare voluisse, nisi iocari potius quā serio agere maluisses? Sed illud planē quod tales Deos quaedam Dei vnus magni membra esse dixisti, admonco, quia dignaris, vt ab huiusmodi sacrilegis facitjs te magnopere abstineas. Siquidem illum Deum dicis vnū, de quo, vt dictum est a veteribus, docti indoctiq; consentiunt, huius ne tu membra dicis esse, quorū immanitatem, vel, si hoc maius, potentiam, mortui hominis imago compescit? Plura hinc possem dicere. Vides enim pro tua prudentia, q̄ locus late iste pateat reprehensionī. Sed me ipse cohibeo, ne a te rhetorice potius, q̄ veridice agere existimer. Nā quod nomina quādam Punica mortuorū collegisti, quib. in nostram religionē, festinas, vt tibi visum est, cōtumelias iaciedas putares, nescio utrū

Sacra hi-
storia.

E

V

refellere

refellere debeat, an silentio prætereire. Si n. res istæ videntur tam leues tuæ grauitati q̄ sunt, iocari mihi non multū vacat. Si at̄ graues tibi videntur, miror q̄ nominum absurditate commoto, in mentem non venerit habere tuos, & in sacerdotibus Eucaddires, & in numinibus Abeddires. Nā puto ego ista tibi cum scriberes in animo non fuisse, sed more humanitatis & leporis tui, commune facere nos voluisti ad relaxandū aīum quantū in vestra superstitione ridenda sint. Neq; enim vsque adeo teipsum obliuisci potuisses, vt hō Aphē scribens Aphris, cū simus utriusq; in Aphrica constituti: Punica noīa exagitanda existimares. Nā si ea vocabula interpretemur, Namphanio quid aliud significat q̄ boni pedis hominem. i. cuius aduentus afferat aliquid felicitatis: sicut solemus dicere, secundo pede introiisse, cuius introitū prosperitas aliqua consequuta sit. Quæ lingua si improbat abs te, nega Punicis libris; vt à viris doctissimis proditur, multa sapienter esse mandata memoria. Poeniteat te certē ibi natum, vbi hōmī lingua cunabula recalent. Si verō & sonus nobis non rationaliter displicet, & me bene interpretatum illud vocabulū recognoscis, habes quod succenseas Vergilio tuo, qui Herculem vestrū

Verg. 8. ad sacra quæ illi ab Euandro celebrantur, Acne. 1. inuitat hoc mō: Et nos & tua dexter adi pe de sacra secundo. Secundo pede optat vt veniat. Ergo venire Herculem optat, non Phaniōnem, de quo tu multum vobis insultare dignaris. Veruntamen si ridere delectat, habes apud nos magnā materiam facetiarum.

Venus calua. Deū Stercutium, deam Cloacinā, Venerem caluam, deum Timorem, deum Pallorem, deam Febrem, & cætera innumerabilia huiusmodi, quibus Romani antiqui simulatorū cultores templa fecerunt, & colenda censuerūt. Quæ si negligis, Romanos deos negligis, ex quo intelligeris non Romanis initiatus saceris, & tamen Punica numina tanquam numinū Romanorum altaribus dedicata, contemnis ac despicias. Sed mihi videris omnino plusquā nos fortasse illa sacra nihili pendere, sed ex eis nescio quam captare ad huius vitæ transitum voluptatem, quippe q̄ etiam non dubitaueris ad Maronem confa-

Verg. in bucolicis. Trahit sua quēq; voluptas. Nam si tibi authoritas Maronis placet, sicut placere significas, profecto etiam illud placet: Primus Acneid ab æthereo venit Saturnus olympo, Arma

Iouis fugiens, & regnis exil adeptis. Et cætera, quibus eū atq; huiusmodi Deos vestros vult intelligi homines fuisse. Legerat enim ille multam historiam, vetusta auctoritate roboratā, quam et Tullius legerat, q̄ hoc idē in dialogis plus q̄ postulare auderemus, commemorat, et perducere in hominum notitiā, quantū illa tempora patiebatur, molitur. Quod at̄ dicis eo nostris vestra sacra præponi, quod vos publice colitis Deos, nos autem secretioribus conuenticulis utimur, Primum illud abs te quæro, quō oblitus sis Liberum illum, quem paucorum sacerdotū oculis commendandum putaris: deinde tuipse indicas nihil aliud te agere voluisse, cum publicam sacrorum vestrorum celebrationem commemorares, nisi vt vobis decuriones & primates ciuitatis per plateas vestras vrbis bacchantes ac furētes ante oculos quasi spectacula poneremus. In qua celebritate siue numine inhabitamini, certē videris quæ illud sit quod admittit mentem. Si at̄ fingitis, quæ sunt ista etiam in publico vestra lecreta, vel quo pertinet tam turpe mendaciū, deinde cur nulla futura canitis si vates estis, aut cur spoliatis circumstantes, si sani estis?

Cum igitur hæc nos & alia quæ nunc præmittenda existimo per epistolam tuā feceris recordari, quid nos non derideamus Deos vestros, quos abs te ipso subtiliter derideri nemo non intelligit, qui & ingenium tuum nouit, & legit literas tuas? Itaque si aliquid inter nos de his rebus vis agamus quod atati tuæ prudentiæq; congruit, quod denique de nostro proposito iure à charissimis nostris flagitari potest, quære aliquid nostra discussione dignum: & ea pro vestris numinibus cura dicere, in quibus non te causæ præuicacitorem putemus quo nos magis commoneas, quæ cōtra illos dici possunt q̄ pro eis aliquid dicas. Ad summam tamen, ne te hoc lateat, & in sacrilega conuicia imprudentem trahat, scias à Christianis catholicis, quorum in vestro oppido etiam ecclesia constituta est, nullum coli mortuorum, nihil denique vt numē adorari quod sit factum & conditum à deo, sed vnum ipsum deum, qui fecit & condidit omnia. Differunt ista latius, ipso vero & vno deo adiuvante, et te grauius agere velle cognouero.

Augusti-

Augustinus Armentarium Riparium, & huius uxorem hortatur ad perfectum mundi contemptum quem iam uouerant, uetans tñ ne coniunx uotum exqueretur absque coniugis consensu: pia & erudita epistola, sed cuius phrasid nihil habet Augustini, uidetur eiusdem, cuius est. 38. Epist. XLV.

Domini eximijs, meritoque honorabilibus ac desiderabilibus filijs: Armentario & Paulinæ, Augustinus in domino salutem. Vir egregius filius meus Rufertius affinis vester retulit mihi, quid domino uoueritis. Qua eius narratione hilaratus, & ibidem metuens, ne aliud suadeat ille tentator, qui bonis talibus antiquitus inuidet, exhortandam paucis credidi charitatem tuam domine eximie meritoque honorabilis, & desiderabilis fili, vt cogites quod in diuinis eloquijs legitur. Ne tardes conuerti ad domum, neq; differas de die in diem. Atque arripas curesque reddendum, quod ei te uouisse nosti, qui & debita exigit, & promissa persoluit. Nam & hoc scriptum est. Vouete & reddite domino Deo vestro. Quamquam & si non uouisset, quid aliud tibi suadendum fuit, aut quid melius ab homine fieri potest, quam vt ei se restituat, à quo institutus est, præsertim quia charitatis erga nos Dei tantum apparuit atque illuxit indicium, vt filium suum vnigenitum mitteret, qui pro nobis moreretur? Restat ergo vt fiat quod Apostolus ait, propterea mortuum esse Christum, vt qui uiuunt, non sibi iam uiuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit: nisi forte adhuc mundus amandus est, tanta rerum labe contritus, vt etiam speciem seductionis amiserit. Nam quantum illi laudandi atque prædicandi, qui dignati non sunt etiam cum mundo florente florescere: tantum increpandi, & accusandi sunt, quos perire cum pereunte delectat. Labores, & pericula, & exitia huius transitorie vitæ, si pro eadem vita quandoque finienda subeuntur, vt mors eius non omnino auferatur, sed paululum differatur: quanto magis pro æterna subeunda sunt, vbi mortem nec natura solite cauet, nec ignauia turpiter timet, nec sapientia fortiter sustinet? Nulli quippe erit quæ non erit. Hæbeat igitur te vita æterna in dilectoribus suis. Nonne cernis, hæc vita miserabilis, & egena, quam uehementes habeat, quantum-

que sibi obliget amatores suos? qui tamen periculo eius sæpe turbati, citius eā finiunt, eo ipso quod finire formidant, & mortem dum declināt, accelerant, veluti si quisquam fluuio rapiēdus irruat, latronem bestiamve fugiendo. Iactant in mare tempestate sæuiente aliquando & alimenta, & vt uiuant piciunt unde uiuāt, ne cito finiantur, q̄ vel in labore uiuāt. Quantis laboribus agūt, vt longiore tēpore laboretur, & mors cū impendat, coeperit, ideo cauetur, vt diutius timeatur? Nā inter tot casus fragilitatis humanæ, q̄ multæ mortes timeantur, quarū certē vna cū venerit, restat cæteras nō timeri, & tamē fugitur vna, cum omnes timeantur. Quibus excruciantur doloribus, qui curant à medicis & secant? Nunquid vt non moriantur, sed vt aliquāto serius moriantur? Multi cruciatus suscipiunt certi, vt pauci dies adiciantur incerti. Et nonnunquam ipsis doloribus victi, continuo moriuntur, quos mortis timore suscipiunt. Et cum omnino non eligant vitam finire ne doleant, sed dolere ne finiant, accidit ei vt doleant & finiant: non solum quia & sanati utique vitam finiunt post dolores, quæ tantis pœnis comparata nec sempiterna esse potest quia mortalis est: nec diuturna quia tota breuis est: nec de ipso breui spacio sui secunda, quia semper incerta est: verumetiam quod aliquando eam dolore finierunt, quā ne finiret dolere voluerunt. Habet etiā hoc magnū malū ac uehementer execrandum & horredū nimis amor uitæ istius, quod multi dum volunt paulo diutius uiuere, grauius offendunt Deum, apud quem est fons uitæ. Atque ita dum ab eis frustra qui necessarii futurus est vitæ finis metuitur, illinc prohibentur vbi sine fine uiuitur. Huc accedit quia vita misera etiam si posset esse perpetua, nullo modo beatæ vitæ etiam breuissimæ comparanda est, & tamen isti amando miseriam atq; breuissimam, perdunt beatissimā ac sempiternā, cū in hac ipsa, quā male diligunt, hoc velint quod in altera perdunt: quia utique in ista nec miseriam diligunt, nam beati esse volunt, nec breuitatem, nam finire nolunt, sed tantū quia vita est sic amatur, vt sæpe propter eam, licet miseram & breuem, beatam, & sempiternam amittatur. His consideratis, quid magnum vita æterna iubet amatoribus suis, cum se iubet sic amari, quemadmodum hæc amata à suis? An uero dignum est vel ferendum cum

Psalm. 35.

cum contemnuntur omnia quæ amantur in mundo, vt vita post paululum finienda, saltem ipsum paululum teneatur in mundo: & non contemnitur mundus, vt obtineatur vita, quæ sine fine apud illum est per quem factus est mundus. Modo cum ipsa Roma domicilium clarissimi imperij Barbarico vastaretur incurfu, q̄ multi huius vite temporalis amatores vt eam vel infeliter producendam nudamq; redimerent, dederunt omnia, quæ illi non solum oblectandæ & obtinendæ, verumetiam sustentandæ tuendæq; seruabant. Solent certè amatores illis quas amant, vt eas habeant, multa conferre. Isti amatam suam non haberent, nisi amando inopem reddidissent, nec ei multa conferrent, sed cuncta potius auferrent, ne sibi eam hostis auferret. Nec eorum reprehendo consilium. Quis enim nesciat peritum fuisse ipsam, si non ea perissent, quæ recondita fuerant propter ipsam? Quauis & quidam perdiderunt prius illa, & mox ipsam: quidam verò licet paratis cuncta perdere propter ipsam, prius perdiderint ipsam. Sed hinc admonendi sumus, quales æternæ vitæ dilectores esse debeamus, vt propter eam contemnamus cuncta superflua, cum pro hac transitoria vita contempta sint quæ illi fuerant necessaria. Neq; enim amatam nostram, sicut illi suam, vt teneamus, expoliamus, sed illi æternæ adipiscendæ, istam temporalem velut famulam expeditiorem seruire facimus. Sic eam nec ornamentorum vanorum vinculis alligemus, nec curarum noxiarum sarcinis oneremus, audiamusq; dominum qui nobis illam vitam summo ardore desiderandâ fidelissime pollicetur, velut in totius mundi concione clamantem. Venite ad me oēs qui laboratis & onerati estis, & ego vos reficiam. Tollite iugum meum super vos, & discite à me quoniam mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Iugum enim meum leue, & onus meum leue est. Hæc disciplina piæ humilitatis, ventosam & turbidam cupiditatem, auidam rerum extra nostram potestatem constitutarum pellit ex animo, & quodammodo expirat. Ibi enim labor, ubi multa quaeruntur & diliguntur, quibus adipiscendis atq; retinendis voluntas non satis est, quia consequentem non habet facultatem. Iusta verò vita, cum volumus adesse, quia eam ipsam plene velle, iustitia est. Nec plus aliquid perficienda iustitia est, q̄ perfectam voluntatem require-

re. Vide si labor est, ubi velle satis est, vnde diuinitus dictum est. Pax in terra hominibus bonæ voluntatis. Vbi pax, ibi requies: ubi requies, ibi finis appetendi, & nulla causa laborandi. Sed hæc voluntas vt plena sit, oportet vt sana sit. Erit autem sana si medicum non refugiat, cuius solius gratia sanari potest à morbo desideriorum noxiorum. Ipse est ergo medicus qui clamat, Venite ad me omnes qui laboratis, iugum suum leue, & onus leue dicēs: quia diffusa per spiritum sanctum charitate in cordibus nostris, profecto amabitur quod videbitur, & non erit asperum nec onerosum, si sub hoc vno iugo, quantominus tumida, tantomagis libera ceruice seruiatur. Et hæc est vna sarcina, quæ eius baiulus non premitur, sed leuatur. Diuitiæ si diliguntur, ibi feruentur, ubi perire non possunt. Honor si diligitur, illic habeatur, ubi nemo indignus honoratur. Salus si diligitur, ibi adipiscenda desideretur, ubi adeptæ nihil timetur. Vita si diligitur, ibi acquiratur, ubi nulla morte finitur. Reddite igitur quod vouistis, quia vos ipsi estis, & ei vos redditis à quo estis, reddite obsecro. Neq; enim quod redditur, reddendo minuetur, sed potius seruabitur & augebitur. Benignus enim exactor est, non egenus: & qui non crescit ex redditis, sed in se crescere faciat redditores. Huic ergo quod non redditur perditur: quod autem redditur, reddendo additur. Immo verò in eo cui redditur, ipse reddens seruatur. Id ipsum quippe erit redditum & redditum, quia id ipsum erat debitum & debitor. Deo namq; se ipsum debet homo, eiq; reddendus est vt beatus sit, à quo accepit vt sit. Hoc significat qd̄ in Euangelio dominus ait. Reddite Cæsari quæ Cæsaris sunt, & Deo quæ Dei sunt. Hoc enim dixit, cum sibi demonstrato nummo, & quaesito cuius haberet imaginem, responsum esset, Cæsaris: vt hinc intelligerent, quod Deus exigeret ab homine imaginem suam in homine ipso, sicut suam Cæsar exigebat in nummo. Quantomagis ergo reddenda est cum promittitur, cui etiam non promissa debetur. Quapropter charissime, possem quidem pro mea quantulacumq; facultatula, sancti propositi quod Deo vouisse vos comperi, vberius laudare fructum, ac demonstrare quid distet inter Christianos dilectores mundi huius, & contemptores, quauis fideles vtrique dicantur. Eodemque vtrique lauacro sacri fontis abluti sunt eisdem imbuti consecratique, mysterijs vtrique

vtrique eisdem Euangelij, non auditores tantum, verum etiam prædicatores: nec vtrique tamen regni Dei lucisq; participes, & vitæ æternæ, quæ sola est beata, coheredes. Dñs. n. Iesus nō ab eis qui nō audiūt, sed eos inter se auditores verborum suorum, latissimo limite, non tenui distinctione discreuit. Qui audit, inquit, verba mea hæc & facit ea, similabo eum viro prudenti, qui ædificauit domum suam supra petram. Descendit pluuia, venerunt flumina, flauerunt vēti, & impegerrunt in domum illam, & non cecidit: fundata enim erat supra petram. Qui autem audit verba mea hæc, & non facit ea, similabo eum viro stulto, qui ædificauit domum suam super harenam. Descendit pluuia, venerunt flumina, flauerunt vēti, & impegerrunt in domum illā & cecidit, & facta est ruina eius magna. Audire ergo illa verba, ædificare est. In hoc vtrique pares sunt. In faciendo autem & non faciendo quod audiunt, intantum dispar est, quantum ædificium petra solidæ fundatum, dispar est ei, quod sine vlllo fundamento facili harenæ mobilitate subuertitur. Nec ideo quisquis omnino non audit, tutius sibi aliquid comparat. Nihil enim ædificans, sine vlllo tecto multo facilius obruendus, rapiendus, & dispergendus imbris, fluuijs ventisq; donatur. Possim etiam pro modulo meo eosdem ipsos pertinentes ad dexteram regnumq; cœlorum in suis gradibus meritisq; distinguere, atq; ostendere quod differat vita coniugalis filios procreantium, patrum matrumq; familias, veruntamen religiosorum ac piorum, à beata vita, quam vos Deo vouistis, si nunc ad eam vouendā exhortandus es: sed quia iam vouistis, iam te obstrinxisti, aliud tibi facere non licet. Priusquam esses voti reus, liberum fuit, quo esses inferior, quauis non sit gratulanda libertas, qua fit vt nō debeat, quod cū lucro redditur. Nunc verò quia tenetur apud deū sponsio tua, nō te ad magnā iustitiā inuito, sed à magna iniquitate deterreo. Non enim talis eris, si non feceris quod vouisti, qualis māsisses, si nihil tale vouisses. Minor n. tunc esses, non peior. Modo autem tanto quod ab sis, inferior, si fidem Deo freris, quāto beatior, si persolueris. Nec ideo te vouisse pœniteat, immo gaude iā tibi sic non licere, quod cum tuo detrimento licuisset. Aggredere itaq; intrepidus, & dicta implere factis: ipse adiuvabit, qui vota tua expetit. Fœlix est necessitas, quæ in meliora compellit. Vna sola

esse causa posset, qua te id quod vouisti, non solum non hortaremur, verumetiam prohibere remus implere, si fortè tua coniux hoc tecū suscipere animi seu carnis infirmi, ate recusaret. Nā & vouenda talia non sunt à coniugatis, nisi ex consensu & voluntate cōmuni. Et si prapropere factū fuerit, magis est corrigenda temeritas, q̄ persoluēda promissio. Neq; n. Deus exigit, siq; ex alieno aliquid vouerit, sed potius vsurpare vetat alienum. Diuina quippe de hac re per Apostolum est prolata sententia. Vxor non habet potestatem corporis sui, sed vir. Similiter & uir nō habet potestatem corporis sui: sed mulier sexū nomine corporis nuncupauit. Sed cū illam tam paratā esse audiā, Deo dicare continentia, vt eo solo impediatur, si tibi debitum reddere coniugali iure compellitur, ambo Deo reddite, quod ambo vouistis, vt illi persoluantur, quod ab alterutro non exigitis. Si continentia virtus est, sicut est, cur ad eā sit promptior sexus infirmior, cum virtus à viro potius cognominata videatur, sicut similitudo vocabuli resonat? Noli ergo vir aberrare à virtute, quam mulier est parata suscipere. Sit vester consensus oblatio ad supernum altare creatoris, & victa concupiscentia, tanto fortius quanto sanctius vinculum charitatis. Gaudemus de vobis in abundanti gratia Christi, domini I. eximij meritoq; honorabiles & desiderabiles filij.

Augustinus Valentino, in cuius cōtubernio quidā erat, qui videbatur nō rectè sentire de libero arbitrio, Docēs nec liberū arbitriū sic asserendum, vt nihil tribuamus gratiæ, nec gratiā ita prædicādā, vt negemus liberū hoīs arbitriū. Epist. XLVI.

Domino dilectissimo, & in Christi mēbris honorando fratri Valentino, & fratribus qui tecum sunt, Augustinus in domino salutem. Venerunt ad nos duo iuuenes, Cresconius & Fœlix, de vestra congregatione se esse dicentes, qui nobis retulerūt monasteriū vestrū nōnulla dissensione turbatum, eo quod quidā in vobis sic gratiam prædicent, vt negent hominis esse liberum arbitrium: & quod est grauius, dicant quod in die iudicii non sit vel redditurus Deus vnicuiq; secundum opera eius. Etiam hoc tamen indicauerunt, quod plures vestrum non ita sentiant, sed liberum arbitrium adiuvā-

AVGVSTINVS VALENTINO

adiuari fateantur per Dei gratiam, vt recta sapiamus atq; faciamus, vt cū venerit dominus reddere vnicuiq; secundū opera eius, inueniat opera nostra bona quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus. Hoc qui sentiant, bene sentiunt. Obsecro itaq; vos fratres, sicut Corinthios obsecrauit Apostolus, per nomen dñi nostri Iesu Christi, vt idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata. Primò enim dñs noster Iesus Christus, sicut scriptum est in Euangelio Ioannis Apostoli, non venit vt iudicaret mundum, sed vt saluaretur mundus per ipsum. Postea verò sicut scribit Apostolus Paulus, iudicabit deus mundum quando venturus est, sicut tota ecclesia in symbolo confitetur: iudicare viuos & mortuos: Si igitur non est dei gratia, quomodo saluat mundum? Et si non est liberū arbitrium, quomodo iudicat mundum? Proinde librum vel epistolam meam, quam secum ad vos supradicti attulerunt, secundum hanc fidem intelligite, vt neq; negetis dei gratiam, neq; liberum arbitriū sic defendatis, vt à dei gratia separetis, tanquam sine illa vel cogitare aliquid vel agere secundum deum vlla ratione possimus, quod omnino non possumus. Propter hoc enim dominus cum de fructu iustitiæ loqueretur, ait discipulis suis. Sine me nihil potestis facere.

I. Vnde supradictam epistolam ad Sixtum Romanum. manæ ecclesiæ presbyterū, contra nouos hæreticos Pelagianos noueritis esse conscriptā, & librum dicunt gratiam Dei secundū merita nobis dari, vt qui gloriatur, nō in domino, sed in seipso gloriatur, hoc est in homine, non in domino. Quod prohibet Apostolus dicens: Nemo gloriatur in homine. Et alio loco: Qui gloriatur, inquit, in domino gloriatur. **I. Cor. 4.** illi verò hæretici seiplos à seipsis iustos fieri putantes, quasi hoc eis non dederit deus, sed interpretantur ipsi sibi, non vtique in domino, sed in semetipsis gloriantur. Talibus enim dicit Apostolus. Quis enim te discernit? Quod ideo dicit, quia de massa illius perditionis quæ facta est ex Adam, non discernit hominem, vt eum faciat vas in honorem non in contumeliam, nisi Deus. Sed quoniam homo carnalis & inaniter inflatus cum audisset: Quis n. te discernit, posset respondere vel voce, vel cogitatione & dicere: discernit me fides mea, discernit me oratio mea, discernit me iustitia mea, mox Apostolus occurrit cogitationibus eius, & dixit. Quid n. habes quod nō accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris,

quasi non acceperis? Sic autem gloriantur, quasi non acceperint, qui se à seipsis iustificari putant, ac per hoc in semetipsis, non in domino gloriantur. Propter quod ego in hac epistola, quæ ad vos peruenit, probaui per testimonia sanctarum scripturarū, quæ ibi potestis inspicere, & bona opera nostra, & pias orationes, & rectam fidem nullo modo in nobis esse potuisse, nisi hæc acceperimus ab illo, de quo dicit Apostolus Iacobus. Omne datum optimum, & omne donū perfectum, de sursum est, descendens à patre luminum. Nec quisquam dicat meritis operum suorum, vel meritis orationum suarū, vel meritis fidei suæ, sibi traditam Dei gratiam, & putetur uerum esse quo illi hæretici dicunt, gratiam Dei secundū merita nostra dari: quod omnino falsissimum est. Non quia nullum est meritum, vel bonum piorū, vel malum impiorum: alioquin quō iudicabit Deus mundum? sed misericordia & gratia Dei conuertit hominem, de qua psalmus dicit. Deus meus misericordia eius præueniet me, vt iustificetur impius, hoc est, ex impio fiat iustus, & incipiat habere meritū bonum, quod Deus coronabit quando iudicabitur mundus. Multa erant quæ vobis mittere cupiebam, quibus lectis, totā ipsam causam quæ concilijs Episcopalibus acta est aduersus eosdem Pelagianos hæreticos, diligenti & plenius nosse possetis: sed festinauerunt fratres qui ex numero vestro ad nos venerunt, per quos vobis non rescripsimus ista, sed scripsimus. Nullas enim ad nos vestra charitatis literas attulerunt, tamen suscepimus eos, quoniam simplicitas eorum satis indicabat nihil illos nobis potuisse confingere. Ideo autem festinauerunt, vt apud vos agerent pascha, quo possit adiuuante domino tam sanctus dies vestram pacē q̄ dissensionem potius inuenire. Melius autē facitis (quod multum rogo) si ipsum à quo dicunt se fuisse turbatos, ad me mittere non grauemini. Aut. n. non intelligit librum meum, aut forte ipse non intelligitur, quando difficillimam quæstionem & paucis intelligibile soluere atq; enodare conatur. Ipsa est enim quæstio de gratia dei, quæ fecit vt homines non intelligentes, putarent Apostolum Paulum dicere: Faciamus mala, vt veniant bona. Vnde Apostolus Petrus in secunda epistola sua: Quapropter, inquit, charissimi, hæc expectantes satagite, inuiolati & immaculati apud eum reperiri in pace, & domini nostri

nostri cum patientia salutem existimantes.

B. Sicut & dilectissimus frater noster Paulus, secundum eam, quæ data est, sapientiam scripsit vobis, vt & in omnibus epistolis loquens in eis de ijs in quibus sunt quadam difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles homines peruertunt, sicut & ceteras scripturas ad proprium suum iteritum. Caute ergo quod tantus Apostolus tam terribiliter dicit, & vbi sentitis vos non intelligere, interim credite diuinis eloquijs, quia & liberum est hominis arbitrium, & gratia dei, sine cuius adiutorio, liberum arbitrium nec conuerti potest ad Deum, nec proficere in Deo. Et quod pie creditis, vt etiam sapienter intelligatis orate. Et ad hoc ipsum enim, id est, vt sapienter intelligamus, est vtique liberum arbitrium. Nisi enim libero arbitrio intelligeremus atque sciremus, non nobis

Ps. 93. præciperetur dicente scriptura: Intelligite ergo qui insipientes estis in populo, & stulti aliquando sapite. Eois quoque, quo præceptum, & imperatum est vt intelligamus atque sapiamus, obedientiam nostram requirit, quæ nulla potest esse sine libero

C. arbitrio. Sed si posset hoc ipsum sine adiutorio Dei gratiæ fieri per liberum arbitrium, vt intelligeremus atque sciremus, non diceretur Deo: Da mihi intellectum, vt discam mandata tua. Neque in

Luc. 24. Euangelio scriptum esset, Tunc aperuit illis sensum vt intelligerent scripturas. Nec

Iacob. 1. Iacobus Apostolus diceret: Siquis autem vestrum indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluentur, & non improperat, & dabitur ei. Potens est autem dominus, qui & vobis donet, & nobis, vt de nostra pace, & pia consensione, nuncijs celerim gaudeamus. Saluto vos, non solum meo nomine, sed etiam fratrum qui mecum sunt, & rogo vt pro nobis concorditer atque instanter oretis. Sit vobiscum dominus.

Augustinus Valentino de eodem argumento. Hæ duæ epistolæ, præferuntur duobus libris, quorum alter habet titulum, De gratia & libero arbitrio, alter De correptione & gratia. Epist. XLVII.

D. Omnia dilectissimo, & in Christi mēbris honorando fratri Valentino, & fratribus qui tecum sunt, Augustinus in domino salutem. Cresconium Felicem & aliū

Felicem Dei seruos qui ex vestra congregatione ad nos uenerunt, nobiscum egisse pascha nouerit charitas vestra. Quos ideo tenuimus aliquanto diutius, vt instructiores ad vos redirent, aduersus nouos hæreticos Pelagianos, in quorum errorem cadit, qui putat aliquo merito humano gratiam Dei dari q̄ sola hominē liberat p̄ dominum nostrū Iesum Christū. Sed rursum, qui putat, quando ad iudicium dñs venerit, non iudicari hominem secundū opera sua, qui iam per gratiam vt potuit libero voluntatis arbitrio: nihilominus in errore est. Soli enim paruuli, qui nondum habent opera propria vel bona vel mala, secundum solum originale peccatum damnabuntur, quibus per lauacrum regenerationis non subuenit gratia saluatoris. Ceteri autem omnes, qui iam utentes libero arbitrio, sua propria peccata, originali peccato insuper adiderūt, si de potestate tenebrarū p̄ gratiā Dei non eruantur, nec trāseruntur ad Regnum Christi, non solum secundum originis veritatem secundum propria voluntatis merita iudicium reportabunt. Boni verò etiā ipsi quidem, non solum secundum suā bonæ voluntatis merita præmium cōsequuntur, sed etiā ipsam bonam voluntatem, per Dei gratiam cōsequuntur: ac sic impletur quod scriptū est: Ira & indignatio, tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis malum, Iudei primum, & Græci: gloria autem, & honor, & pax omni operanti bonum, Iudæo primū & Græco. De qua difficillima quæstione, hoc est de voluntate & gratia, non opus habui etiā in hac epistola diutius disputare, qm̄ & aliā iā eis dederā, tanquā ci tuis redituris. Et scripsi ad vos etiā librum, quē si adiuuante domino, diligenter legeritis, & viuaciter intellexeritis, nullas exi

stimo inter vos de hac re dissensiones ulterius iam futuras. Portant autem secum & alia, quæ vobis dirigenda esse credimus, quibus cognoscatis, quemadmodū catholica ecclesia, in Dei misericordia Pelagianæ hæresis uenena repulerit. Quod enim scriptum est ad papam Innocentium Romanæ urbis Episcopum, de concilio prouinciæ Carthaginensis, & de concilio Numidie, & alio quanto diligentius à quinq; Episcopis, & tunc Zosimo de Aphricano concilio scriptum est, eiusque rescriptum ad uniuersos totius orbis Episcopos missum, & quod posterio-

E. Rom. 7.

Innocentius.

Zosimo.

papa.

F.

Aug. Tomus secundus g ri con-

ri concilio plenario totius Africæ contra ipsum errorem breuiter conititimus, & supra memoratū librum meum, quem mō ad vos scripsi: hæc omnia & in pſenti legimus cū iſſis, & per eos miſimus vobis. Legimus de gratia eis etiam librum beatiſſimi martyris Cypriani, de oratione dominica: & oñdimus arbitrio. quemadmodum docuerit oia quæ ad mōres nostros pertinent, quibus recte viuimus, à patre nostro qui in cœlis eſt, eſſe poſcenda, ne de libero præſumentes arbitrio, à diuina gratia decidamus. Vbi etiam demonſtrauimus, quomodo admonuerit idem glorioliſſimus martyr, etiam pro inimicis noſtris, qui nōdū in Chriſtū crediderūt, nos vt credāt orare debere. Quod vtiq; inaniter fieret, niſi eccleſia crederet etiam malas atque infideles hominum voluntates, per Dei gratiam in bonum poſſe conuerſi. Sed hunc librum ſancti Cypriani, quia dixerunt ēt illic apud vos eſſe, non miſimus. Meam quoque epistolam ad Sixtū Romanæ eccleſiæ præbiterum datam, quam ſecum ad nos attulerunt, legimus cum eis, & oſtendimus aduerſus eos eſſe conſcriptam, qui dicunt gratiam Dei ſecundum merita noſtra dari, hoc eſt aduerſus eoldem Pelagianos. Quantum

ergo potuimus, egimus cum iſtis & ueſtris & noſtris fratribus, vt in fide ſana catholica perſeuerent. Quæ neque liberum arbitrium negat, ſiue in vitā malam, ſiue in bonā, neq; tantum ei tribuit, vt ſine gratia Dei ualeat aliquid, ſiue vt ex malo conuertatur in bonum, ſiue ut in bono perſeuerāter proficiat, ſiue vt ad bonum ſempiternum perueniat, vbi iam non timeat ne deficiat. Vos quoq; chariſſimi etiā in hac epistola exhortor, quod nos oēs exhortat Apoſtolus. Non plus ſapere q̄ oportet ſapere, ſed ſapere ad temperantiam, ſicut vniciq; Deus partitus eſt menſuram fidei. Attendite quid per Salomonem moneat ſpirituſ ſanctus: Rectos curſus, inquit, fac pedibus tuis, & uias tuas dirige: ne declines in dexteram, neque in ſiniſtram, auerte autem pedem tuum à via mala. Vias enim quæ à dextris ſunt, nouit dominus, peruerſæ verò ſunt, quæ à ſiniſtris ſunt. Ipſe autē rectos faciet curſus tuos, itinera autē tua in pace producet. In iſ. verbis ſanctæ ſcripturæ conſiderate fratres, quia ſi nō eſſet liberum arbitrium, non diceretur: Rectos curſus fac pedibus tuis, & uias tuas dirige: ne declines in dexteram, neque in ſiniſtram. Et tamen ſine Dei gratia ſi poſſet

hoc fieri, non poſtea diceretur: Ipſe autē rectos faciet curſus tuos, & itinera tua in pace producet. Nolite ergo declinare neq; in dexteram neq; in ſiniſtram, quanuis laudentur viæ quæ à dextris ſunt, & vituperentur quæ ſunt à ſiniſtris. Hoc eſt enim propter quod addidit: Auerte autē pedem tuū à via mala, hoc eſt à ſiniſtra. Quod manifeſtat in conſequentibus dicens. Vias n. q̄ à dextris ſunt, nouit dominus, peruerſæ verò ſunt quæ à ſiniſtris ſunt. Eas vtiq; vias ambulare debemus quas nouit dominus, de quibus in pſalmo legitur. Nouit dñs v. am iuſtorū, & uia impiorū peribit. Hanc enim non nouit dñs quia ſiniſtra eſt. Sicut dicturus eſt etiam illis ad ſiniſtram conſtitutis. Non noui vos. Quid autem quod ille non nouit, qui vtiq; nouit omnia, ſiue bona hominum, ſiue mala? Sed quid eſt? Nō vos noui, niſi tales vos ego non feci? Quemadmodū illud quod dictum eſt de ipſo dño Ieſu Chriſto, quia nō nouerat peccatum: Quid eſt niſi non nouerat, niſi quia non fecerat? Ac per hoc quod dictum eſt: Vias quæ à dextris ſunt nouit dominus: quō intelligēdū eſt, niſi quia ipſe fecit vias dexteras. i. vias iuſtorum, quæ ſunt vtiq; opera bona, quæ præparauit Deus (ſicut dicit Apoſtolus) vt in illis ambulemus. Vias autem ſiniſtras peruerſas, id eſt vias impiorū, non vtiq; nouit, quia non eas ipſe fecit in homine, ſed homo ſibi. Propter quod dicit. Odiui autem ego peruerſas vias malorum, ipſe ſunt à ſiniſtris. Sed reſpondetur nobis. Cur ergo dixit: Ne declines in dexteram neque in ſiniſtram: cum potius dicere debuiffe videatur: Tene dexteram, & ne declines in ſiniſtrā? Si bonæ ſunt viæ quæ à dextris ſunt, cur putamus, niſi quia ita viæ ſunt bonæ quæ à dextris ſunt, vt in dexteram, tamen declinare non ſit bonum? Declinare quippe ille eſt intelligendus in dexteram, qui bona ipſa opera quæ ad vias dexteras pertinent, ſibi vult aſſignare nō Deo. Et ideo cum dixiſſet: Vias enim quæ à dextris ſunt nouit dominus, peruerſæ autem ſunt quæ à ſiniſtris ſunt, tanquam diceretur ei: Quomodo ergo non vis vt declinemus ad dexteram, ſequutus adiunxit. Ipſe autem rectos faciet curſus tuos, itinera autem tua in pace producet. Sic ergo intellige, quod tibi præceptum eſt, Rectos curſus fac pedibus tuis, & uias tuas dirige: vt noueris cum hoc facis, à domino Deo tibi præſtari vt hoc facias, & non declinabis ad dexteram,

teram, quanuis ambules in vijs dextris, non conſides in virtute tua: & ipſe erit virtus tua qui rectos faciet curſus tuos, & itinera tua in pace producet. Quapropter dilectiſſimi, quiſcunque dicit, voluntas mea mihi ſufficit ad faciendā opera bona, declinat in dexterā. Sed rursus illi qui putant bonam vitam eſſe deſerendam, qñ audiunt ſic Dei gratiā prædicari, vt credatur & intelligatur voluntates hominum ipſas ex malis bonas facere, ipſas etiam quas fecerit cuſtodire, & propterea dicunt: Faciamus mala vt veniant bona, in ſiniſtram declinant. Ideo vobis dixit. Nō declinetis in dexteram neq; in ſiniſtram. Hoc eſt, Non ſic defendatis liberum arbitrium, vt ei bona opera ſine Dei gratia tribuatis: nec ſic defendatis gratiam, vt quaſi de illa ſecuri, mala opera diligatis. Quod ipſa gratia Dei auertat à vobis. Taliū quippe verba ſibi præponens Apoſtolus ait: Quid ergo dicemus? Permanebimus in peccato vt gratia abundet? Atq; his verbis hominū errantium, & Dei gratiam non intelligentium, reſpondit, vt debuit, dicens. Abſit. Si enim mortui ſumus peccato, quō viuemus in eo? Nihil potuit dici breuius et melius. Quid enim nobis gratia Dei vtilius conſert in hoc præſenti ſeculo maligno, niſi vt inoriamur peccato? Ac per hoc ipſi gratiæ inuenietur ingratus, qui propter illam vult viuere in peccato per quam morimur peccato. Deus autē qui diues eſt in miſericordia, det vobis & ſanum ſapere, & vſque in finem proficenter in bono propoſito permanere. Hoc pro vobis, hoc pro nobis, hoc pro omnibus qui vos diligunt, & pro eis qui vos oderunt, inſtanter in pace fraternā & vigilanter orate, vt Deo viuatis. Siquid de vobis mereor, veniat ad me frater Florus.

Augustinus Vincētio ex heresi Rogatiana, docens ſe fuiſſe aliquādo eius ſententiæ, vt arbitraretur cū hereticis nulla vi, ſed ſolo Dei verbo agendum, verum aliorum ſententijs & exemplis ſuperatū mutaſſe ſententiam, & arbitrari leges principum recte implorari aduerſus hoſtes fidei, modo id fiat animo corrigendi non ſtudio vindicandi, aliq; multa contra anabaptiſmū Donatiſtarum, & pertinaciā illorum. Epistola.

XLVIII.

Dilectiſſimo fratri Vincentio, Auguſtinus. Accepi epistolam, quam tuam eſſe

nō mihi incredibile uiſum eſt. Attulit enim eā, M quem catholicum Chriſtianum eſſe conſideret, qui (vt opinor) mihi mentiri non audeat. Sed & ſi forte non ſunt literæ tuæ, ego ei qui ſcripſit reſcribendum putauit. Nunc me potius quietis eſſe auidū & petētem, q̄ tunc cum me adoleſcentem viuo adhuc Rogato, cui ſucceſſiſti, & apud Carthaginē noueris. Sed Donatiſtæ nimium iniqui ſunt, quos per ordinatōs à Deo poſteſtates cohiberi atque corrigi mihi non vſ inutile. Nā de multorum iam correptione gaudemus, qui tam veraciter vnitatem catholicam tenent atque defendunt, & à priſtino errore ſe liberatos eſſe letantur, vt eos cum magna gratulatione miremur. Qui tamen neſcio qua vi conſuetudinis nullo modo mutari in melius cogitarent, niſi hoc terrore percuſſi, ſolliciti mentem ad conſiderationem veritatis intenderent, ne forte non pro iuſtitia, ſed pro peruerſitate in præſumptione hominum ipſas temporales moleſtias, inſtructioſas & vana tolerantia paterentur, & apud deum poſtea non inuenirent niſi debitas poenas impiorum, qui eius tam lenē admonitionē, & paternā flagella contempnerint. Ac ſi iſta cogitatione dociles facti, non in calumnijs & fabulis humanis, ſed in diuinis libris promiſſam per omnes gentes inuenirent eccleſiam, quā ſuis oculis reddi conſpicerent, in quibus et Chriſtū prænunciatum, & non viſum, ſuper cœlos eſſe minime dubitarent. Nunquidnā ego iſtorum ſaluti inuidere debeo, vt collegas meos ab hmoi paternā diligentia reuocare, per quā factum eſt vt multos videamus accuſare ſuam priſtinam cecitatem: qui cum ſuper cœlos exaltatū Chriſtum etiam non videntes credebant, gloriā tñ eius ſuper omnem terram, & vidētes negabant, cum propheta vtrūque vna ſententia tanta manifeſtatione cōplexus ſit, dicens. Exaltare ſuper cœlos Deus, & ſuper omnē terram gloria tua. Iſtos ergo atroces quondam inimicos noſtros, pacem & quietem noſtram varijs violentiarum & inſidiarū pētib; grauiter inſtantibus, ſi ſic contemnere mus & toleraremus, vt nihil omnino quod ad eos terrendos ac corrigendos valere poſſet, excogitaretur & ageretur à nobis, verē malum pro malo redderemus. Si enim quiſquam inimicum ſuum periculoliſis ſcribibus phreneticum factū, currere videret in præceps, nonne tunc potius malum pro malo redderet, ſi cū ſic currere permitteret, quam

Si corripendum ligandumq; curaret, & tamen tunc ei molestissimus & aduersissimus videretur, quando vtilissimus & misericordissimus extitisset? Sed plane salute reparata, tanto vberius ei gratias ageret, quanto sibi cum minus percepisse sensisset. O si possessem tibi ostendere ex ipsis Circuncellionibus, qui multos iam catholicos manifestos habemus damnantes suam pristinam vitam & miserabilem errorem, quo se arbitrabantur pro ecclesia Dei facere, quicquid iniquitate temeritate faciebant, qui tamen ad hanc sanitatem non perducerentur nisi legum istarum, quae tibi displicent, vinculis tanquam phreneticis ligarentur. Quid illud alcerum genus morbi grauiissimi eorum, qui turbulentia quidem audaciam non habebant, sed quadam vetusta socordia premebantur, dicentes nobis, verum quidem dicitis, non est quod respondeatur, sed durum est nobis traditionem parenti relinquere: nonne salubriter regula temporalium molestiarum excutiendi erant, ut tanquam de somno lethargico emergerent, & in salutem vnitatis euigilarent? Quam multi ex ipsis nunc nobiscum gaudentes, pristinum pondus perniciosi sui operis accusant, & fatentur nos sibi molestos esse debuisse, ne tanquam mortifero somno, ita morbo veteris consuetudinis interirent. At n. quibusdam ista non profunt, nunquid ideo negligenda est medicina, quia nonnullorum est insanabilis pestilentia? Tu non attendis, nisi eos qui ita duri sunt, ut necessitam recipiant disciplinam. De talibus n. scriptum est. Frustra flagellauimus filios vestros, disciplinam non receperunt. Puto tamen quia dilectione non odio flagellati sunt. Sed debes etiam tam multos attendere, de quorum salute gaudemus. Si enim terrentur & non docerentur, improba quasi dominatio videretur. Sed rursus si docerentur & non terrentur, vetustate consuetudinis obdurati, ad capevandam viam salutis pigrius mouerentur: quandoquidem multi (quos bene nouimus) red dita sibi ratione & manifesta ex diuinis testimonijs veritate, respondebant nobis, cupere se in ecclesiae catholicae communionem transire, sed & violentas perditionum hominum inimicitias formidare, quas quidem pro iniustitia & pro aeterna vita vtrique contemner debuerunt. Sed talium infirmitas donec firmi efficiantur sustinenda est, non desperanda. Nec obliuiscendum quod ipse dominus adhuc infirmo Petro ait. Non potes me

modo sequi, sequeris autem postea. Cum vero terrori vtili doctrina salutaris adiungitur, ut non solum tenebras erroris lux veritatis expellat, verum etiam male consuetudinis vincula vis timoris abrumpat, de multorum (sicut dixi) salute laetamur, benedictum nobiscum, & gratias agentium Deo, quod sua pollicitatione completa, qua reges terrae Christo seruituros esse promisit, sic curauit morbos, sic sanauit infirmos. Non omnis qui parit amicus est, nec ois qui verberat inimicus. Meliora sunt vulnera amici, qui voluntaria oscula inimici. Melius est cum seueritate diligere, qui lenitate decipere. Vilius elurienti panis tollitur, si de cibo securus iustitiae negligebat, qui elurienti panis frangitur, ut iniustitiae seductus acquiescat. Et qui phreneticum ligat, & qui lethargicum excitat, ambobus molestus, ambos amat. Quis nos potest amplius amare quam Deus? Et tamen nos non solum docere suauiter, verum etiam salubriter terrore non cessat. Fomentis lenibus quibus consolatur, saepe etiam mordacissimum medicamentum tribulationis adiungens, exercet famem patriarchas etiam pios & religiosos, populum contumacem poenis grauioribus agit. Non aufert ab Apostolo stimulum carnis: tertio rogatus, ut virtutem in infirmitate perficeret. Diligamus etiam inimicos nostros, quia hoc iustum est, & hoc praecepit Deus, ut simus filij patris nostri qui in caelis est, qui facit solem suum oriri super bonos & malos: & pluit super iustos & iniustos. Sed sicut ista dona eius laudamus, ita etiam flagella eius in eos quos diligit cogitemus. Putas neminem debere cogi ad iustitiam, cum legas patremfamilias dixisse seruis: Quoscumque inueneritis cogite intrare: Cum legas etiam ipsum primo Saulum, postea Paulum, ad cognoscendam & tenendam veritatem, magna violentia Christi cogitis esse compulsum, nisi forte charioris putas hominibus esse pecuniam, vel quamlibet possessionem, quam lucem istam quam oculis carpitur. Hanc ille caelesti prostratus lumine subito amissam non recuperauit, nisi cum sanctae incorporaretur ecclesiae. Et putas nullam vim adhibendam esse homini, ut ab erroris pernecie liberetur: cum ipsum Deum, quo nemo nos vtilius diligit, certissimis exemplis hoc facere videas, & Christum audias dicentem: Nemo venit ad me nisi quem pater attraxerit: Quod fit in cordibus omnium qui se ad eum diuinae iracundiae timore conuertunt. Et noueris aliquando furem auertendis

tendis pecoribus pabulum spargere, & aliquando pastorem flagello ad gregem pecora errantia reuocare. Nonne contumacem ancillam data sibi potestate, Sara potius affligebat? Et vtrique non eam quam superius beneficio suo matrem fecerat crudeliter oderat, sed in ea superbiam salubriter edomabat. Non autem ignoras, quod istae duae mulieres Sara & Agar, & duo filij earum Isaac & Ismael, pro spiritualibus & carnalibus figuntur, & cum legamus ancillam & filium eius a Sara passos graues molestias, Paulus tamen Apostolus dicit, quod ab Ismaele persequutione sit passus Isaac. Sed sicut tunc, inquit, ille qui erat secundum carnem, persequabatur eum qui erat secundum spiritum, ita & nunc: ut qui possunt intelligat, magis ecclesiam catholicam persequutione pati superbia, & impietate carnalium, quos temporalibus molestiis atque terroribus emendare conatur. Quicquid ergo facit vera & legitima mater, etiam si asperum amarumque sentiat, non malum pro malo reddit, sed bonum disciplinae expellendo malum iniquitatis apponit, non odio nocendi, sed dilectione sanandi. Cum boni & mali eadem faciunt, eademque patiuntur, non factis & poenis, sed causis vtrique discernendi sunt. Pharaon populum dei duris laboribus atterebat, Moyses eundem populum impie agerem duris coercionibus affligebat: similia fecerunt, sed non si militer prodesse voluerunt. Ille dominatio in inflatus, iste zelo inflatus est. Iezabel occidit prophetas, Helias occidit pseudo prophetas. Puto quod diuersa sint merita facientium, & diuersa passorum. Aspice etiam tempora noui testamenti, quoniam iam ipsa mansuetudo charitatis, non solum in corde erat seruanda, verum etiam in luce monstranda, quoniam Petri gladius in vaginam reuocatur a Christo, & ostenditur non debuisse de vagina eximi nec pro Christo. Legimus tamen non solum quod ceciderunt Iudaei Paulum Apostolum, verum etiam quod ceciderunt & Graeci pro Paulo Apostolo Solthenen Iudaeum. Nonne similitudo facti quasi vtrisque coniungit, & tamen eos causa dissimilitudo discernit? Nepe deus proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Nepe de Gal. 2. filio ipso dicitur: Qui me dilexit & tradidit semetipsum pro me. Nepe & de Iuda dicitur, quod introierit in eum Sathanas, ut traderet Christum. Cum ergo & pater traderit filium suum, & ipse Christus corpus suum, & Iudas dominum suum, cur in hac traditione

Deus est pius, & homo reus, nisi quia in re vna quae fecerunt, causa non vna est ob quam fecerunt? Tres cruces in loco vno erant, in vna latro liberandus, in alia latro damnandus: in media Christus, alterum liberaturus, alterum damnaturus. Quid similes istis crucibus? quis dissimiles istis pendentibus? Traditus est Paulus includendus & colligandus, sed quolibet custode carceris peior est vtrique Sathanas, cui tamen ipse Paulus tradidit hominem in interitum carnis, ut spiritus saluus sit in die domini Iesu. Et hic quid dicimus? Ecce mitiori tradidit crudelis traditor, crudeliori tradidit misericors traditor. Discamus frater in similitudine operum discernere animos operantium, ne clausis oculis calumniamur, & beneuolos pro nocentibus accusemus. Item cum ait Apostolus, tradidisse se quosdam Sathanae ut discerent non blasphemare: malum pro malo reddidit: an potius malos etiam per malum emendare, bonum opus esse iudicauit? Si semper esset laudabile persecutionem pati, sufficeret domino dicere: Beati qui persecutionem patiuntur, nec adderet, propter iustitiam. Item si semper esset culpabile persecutionem facere, non scriptum esset in sanctis libris: Detrahente proximo suo occulte, hunc persequabar. Aliquis ergo & qui eam patitur, iniustus est, & qui eam facit, iustus est. Sed plane semper, & mali persequuti sunt bonos, & boni persequuti sunt malos. Illi nocendo per iustitiam, illi consulendo per disciplinam. Illi immaniter, illi temperate. Illi seruientes cupiditati, illi charitati. Nam qui trucidat, non considerat quemadmodum laetetur: qui autem curat, considerat quemadmodum laetetur. Ille enim persequitur sanitatem, ille putredinem. Occiderunt impij Prophetas, occiderunt impios & prophetas. Flagellauerunt Iudaei Christum, Iudeos flagellauit & Christus. Traditi sunt Apostoli ab hominibus potestati humanae, tradiderunt & Apostoli homines potestati Sathanae. In his omnibus quid attenditur, nisi quis eorum pro veritate, quis pro iniquitate, quis nocendi causa, quis emendandi? Non inuenitur exemplum in Euangelicis & Apostolicis literis, aliquid petendum a regibus terrae pro ecclesia & contra inimicos ecclesiae. Quis negat non inueniri? Sed nondum implebatur illi prophetia. Et nunc reges intelligite, & erudimini qui in dicatis terram. Seruite domino in timore. Adhuc in illud implebatur, quod in eodem psalmo paulo superius dicitur. Quare fremuerunt Aug. Tomus secundus g 3 ge-

gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnu aduersus dominum, & aduersus Christum eius. Veruntamen si facta præterita in prophetis libris, figuræ fuerunt futurorum, in rege illo qui appellabatur Nabuchodonosor, vtrūq; tēpus figuratū est, & quod sub Apostolis habuit, & quod nunc habet ecclesia. Tēporibus itaque Apostolorū & martyrum illud implebatur quod figuratum est quā rex memoratus pius & iustus cogebat adorare simulacra, & recusantes in flammis mittebat. Nunc autem illud impletur quod paulo post in eodem rege figuratum est, cum conuersus ad honorandum Deum verum, decreuit regno suo, vt quicūque blasphemaret Deū Sidrach Misac & Abdenago, pœnis debitū subiaceret. Prius ergo tēpus illius regis significabat priora tēpora regum infidelium, quos passi sunt Christiani pro impijs. Posterius verò tēpus illius regis significauit tēpora posteriorum regū iam fidei, quos patiuntur impij pro Christianis. Sed plane in eis qui sub nomine Christiani erant seducti à peruersis, ne forte omnes Christi sint errantes, & ad gregem aliter reuocanda sint, temperata seueritas & magis mansuetudo seruatur, vt coertione exiliōrum atque damnorum tribulatione admoneantur considerare quid & quare patiantur, & discant præponere rumoribus & calumnijs hominum scripturas quas legunt. Quis enim nostrum, quis vestrum non laudat leges ab imperatoribus datas aduersus sacrificia Paganorum? Et certè longe ibi pœna seuerior constituta est, illius quippe impietatis capitale supplicium est. De vobis autē corripendis atque coercedis, habita ratio est, qua potius admoneremini ab errore discedere, q̄ pro scelere puniremini. Potest enim fortasse etiam de vobis dici, quod ait Apostolus de Iudæis. Testimoniū illis perhibeo, quia zelum Dei habent, sed non secundum scientiam. Ignorantes enim Dei iustitiam, & suā volentes constituere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. Quid enim aliud & vos q̄ vestra iustitiā vultis constituere, quando non dicitis iustificari nisi eos qui à vobis potuerūt baptizari? In hac ergo Apostolica sententiā quam de Iudæis prouult, hoc distatis à Iudæis, quod vos habetis sacramenta Christiana, quibus illi adhuc carent. Ceterū ad hoc quod ait: Ignorantes Dei iustitiam, & suam volentes constituere, & quod zelum Dei

habent, sed non secundum scientiam, parēs estis omnino, exceptis duntaxat illis, quicūque in vobis sunt, scientes quid verum sit, & pro animositatis suæ peruersitatis, contra veritatem etiam sibi notissimam dimicantes. Horum quippe impietas, etiam idololatricam forsitan superat. Sed quia non facile cōuincī possunt (in animo namq; latet hoc malum) omnes tanquam non à nobis minimis alieni leuiori seueritate coercemini. Et quidem vel de omnibus hæreticis qui Christianis sacramentis imbuuntur, & à Christi veritate siue vnitatis dissentiant, vel Donatistis omoibus dixerimus. Quod autem ad vos attinet, qui nō solum cum illis communiter Donatistis à Donato, verum etiam propriè Rogatistis à Rogato appellamini, mitiores quidem esse videmini, quia cum Circuncellionum immanissimis gregibus non seuitis, sed nulla bestia si neminem vulneret propterea mansueta dicitur, quia dentes & vnguens non habet. Seuire vos nolle dicitis, ego non posse arbitror. Ita, in celsis numero exigui, vt mouere vos contra aduersarias vobis multitudines non audeatis, etsi cupiatis. Sed ponamus vos etiā nolle, quod non valetis, ponamus vos Euan gelicam sententiā qua scriptum est: Si quis tibi voluerit tunicam tollere, & iudicio tecum contendere, dimitte illi & palliū, sic ita telligere, sic tenere, vt persequentibus vos non solum nulla iniuria, verum etiam nulla iniure resistendum putetis, hunc certè intellectum Rogatus author vester, aut non habuit, aut nō impleuit. Qui de nescio quibus rebus (vt dicitis) vestris acerrima perseuerantia etiā forēsi disceptatione cōfluxit. Cui si diceretur, quis vnquam Apostolorum in causa fidei, res suas iudicio publico defendit, sicut tu in epistola tua posuisti, quis vnquam Apostolorum in causa fidei res alienas inuasit? Nullum quidē in diuinis literis huius facti reperiret exemplū, sed tñ fortē inueniret aliquā verā defensionē, si verā ecclesiam retineret, & non sub ecclesiæ vero nomine impudenter aliquid possideret. Quod autē pertinet ad terrenarum potestatum iussū, contra schismaticos aut hæreticos, vel impetranda vel exerenda, illi quidē à quibus vos separastis acerrimi fuerunt, & contra vos, quantum audire potuimus, & contra Maximianistas, quod gestorum etiā certis documentis probamus: sed tñ nondū ab eis separati eratis, quādo Iuliano impera-

tore in sua petitione dixerunt, quod apud eum sola iustitia locum haberet, quem certè apostatam nouerant, & idololatrijs deditum sic videbant, vt aut iustitiā esse idololatricā, faterentur, aut se scelerate mentitos negare non possent, vt apud eum dicerent solam locum habere iustitiā, apud quem magnum locū cernerent habere idololatriam. Sed fuerit error in verbo, de facto ipso quid dicit? Si nihil iustum ab imperatore petendum est, eum à Iuliano petimur, quod iustum putatū est? An hoc petendum est, vt sua quisque recuperet, non vt aliquem quo ab imperatore coerceatur, accuset? Interim & in suarū rerum recipiendarū repetitione ab Apostolicis exēplis receditur, quia hoc fecisse nemo inuenitur illorū. Sed tamen cū maiores vestri ipsum Cæcilianum tunc ecclesiæ Carthaginensis episcopum, cui tanquam criminoso communicare noluerunt, apud principem Constantinum per Anulinum proconsulem accusauerunt, non res suas amissas repetierunt, sed innocentem, sicut existimamus, & sicut ipse iudiciorum exitus docuit, calūniōse appetierunt. Quo quid sceleratius ab eis fieri potuit? Si autē, sicut falso arbitramini, vere criminosis iudicandum terrenis potestatibus tradiderūt, quid nobis obijciatis quod vestrorum præsumptio primitus fecit: quod eos nō argueamus quia fecerunt, si non animo inuido & noxio, sed emendandi & corrigendi voluntate fecissent. Vos autem indubitanter arguimus quibus crimen videtur de inimicis communionis nostræ Christiano imperatori aliquid conqueri, cū libellus à maioribus vestris Anulino proconsuli datus, & Constantino imperatori mittendus, ita superscriptus sit: Libellus ecclesiæ catholicæ, criminis nū Cæciliani, traditus à parte maiori. Illos autem magis hinc arguimus, quia cū apud imperatorem vltro Cæcilianum accusassent, quē primo vtiq; apud collegas trāsmarinos cōuincere debuerant, ipso autē imperatore lōgē ordinatius agēte, vt episcoporum causam ad se delatam, ad episcopos mitteret, nec victi pacem cum fratribus habere viderent, sed rursus ad eundē imperatorem venissent, rursus non Cæcilianum tantū, verum etiam datos sibi episcopos iudices, apud terrenū regem accusauerūt. Rursus ab alio episcopali iudicio ad eundē imperatorem appellauerunt. Nec eo ipso inter partes cognoscente atq; iudicante, vel veritati vel pa-

ci cedendum esse duxerūt. Quid autē aliud statueret Constantinus aduersus Cæcilianum & socios eius, si essent vestris maioribus accusantibus victi, quā quod statuit i eos ipsos, q̄ cū vltro accusassent, nec ea, quæ intēdebāt, probare potuissent? Noluerūt. n. 24. q. 4. veritati cōsentire, nec victi. Ille quippe imperator primus constituit in hac causa, vt res conuictorum, & vnitati peruicaciter resistantium, sisco vendicarentur. Sed videlicet si vestris maioribus accusantibus atq; superantibus, contra cōmunionē Cæciliani imperator tale aliquid decreuisset, prouisores ecclesiæ, defensores pacis & vnitatis nominari velletis. Cū verò in eos qui vltro accusantes nihil probare potuerunt, nec oblato sibi gremio pacis, quo correcti exciperent, consentire voluerunt, ab imperatoribus talia decernuntur, indignum facinus clamatur, neminem ad vnitatem esse cogendum, malum pro malo reddēdum nemini esse cōtenditur. Quid est aliud quā id quod de vobis quidam scripsit: Quod volumus sanctū est? Et nunc non erat magis neq; difficile considerare atq; cogitare Constantini iudicium atq; sententiā contra vos vigere, quā vestris maioribus Cæcilianum apud imperatorem totiens accusantibus & non conuictibus, aduersus vos promulgata est: eam necessario sequi ceteros imperatores, maxime catholicos Christianos, quotiens de vobis aliqd agere vestræ obstinationis necessitas cogit. Facile erat ista cogitare, vt vobis ipsi aliqui diceretis: Si Cæcilianus vel innocens fuit, vel nocens & conuinci nō potuit, quid in hoc negotio tam longe lateq; diffusa societas Christiana peccauit? Cur orbis Christiano nō licuit ignorare, quod nō potuerūt, qui accusauerant, demonstrare? Cur illi quos Christus in agro suo. i. in hoc mundo seminauit, & inter zizania crescere vsq; ad messē præcepit, cur tot milia fidelium in omnibus gentibus, quorū multitudinem stellis cœli & harenæ maris dñs comparauit, quos in semine Abrahæ benedicēdos promisit & reddidit, propterea negantur esse Christiani, quia in hac causa in qua discutienda non interfuerunt, iudicibus potius suo periculo iudicantibus, quā victis litigatoribus credere maluerunt? Certè nullius crimen maculat nescientem. Quomodo fideles toto orbe diffusi, crimen traditorum cognoscere poterant, quod accusatores etiam si nouerant, tamen eis ostendere non vale-

bant? Hos ergo ab hoc crimine innocentis esse, nempe ipsa ignorantia facillime ostendit. Cur ergo innocentis falsis criminibus accusantur, quia crimina aliena, seu falsa seu vera nescierunt? Quis locus innocentie reseruat, si crimen est proprium nescire crimen alienum? Porro si tot gentium popu-

Glos, ipsa ignorantia, sicut dictum est, innocentis ostendit, quod magnum crimen est ab istorum innocentium communione separari? Nam & facta nocentium, quae innocentibus demonstrari, vel ab innocentibus credi non possunt, non inquinat quenquam, si propter innocentium consortium etiam cognita sustinentur. Non enim propter malos boni deferendi, sed propter bonos mali tolerandi sunt: sicut tolerauerunt prophetae contra quos tanta dicebant, nec communionem sacramentorum illius populi relinquebant: sicut ipse dominus nocentem Iudam usque ad condignum eius exitum tolerauit, & eum sacramentum cum innocentibus communicare permisit: sicut tolerauerunt Apostoli eos qui per inuidiam (quod ipsius diaboli vitium est) Christum annuntiabant: sicut tolerauit Cyprianus collegarum auaritiam, quam secundum Apostolum appellat idololatram. Postremo quicquid tunc inter illos episcopos gestum est, etiam si forte ab aliquibus eorum sciebatur, si non sit acceptio personarum, nunc ab omnibus ignoratur. Cur ergo non ab omnibus pax amatur? Hanc facillime cogitare possitis, aut fortasse et cogitatis. Sed melius erat ut amaretis possessiones terrenas, quas

Htimendo perdere cognita veritati consentiretis, quam ut amaretis vanissimam hominum gloriam, quam vos putatis perdere, si cognita veritati consentiretis. Vides itaque iam (ut opinor) non esse considerandum quod quisque cogitur, sed quale sit illud quod cogitur, utrum bonum an malum: non quo quisque bonus possit esse inuitus, sed timendo quod non vult pati, vel relinquit impedientem animositatem, vel ignoratam compellitur cognoscere veritatem, ut timens vel respuat falsum de quo contendebat, vel quaerat verum quod nesciebat, & volens teneat iam quod nolebat. Superfluo hoc fortasse diceretur quibuslibet verbis, si non tam multis ostenderetur exemplis. Non illas aut illos homines, sed multas ciuitates videmus fuisse Donatistas, nunc esse catholicas, detestari vehementer diabolicam separationem, diligere ardentem unitatem. Quae tamen timoris huius, qui tibi di-

splicet, occasionibus catholicae factae sunt per leges imperatorum, a Constantino apud quem primum vestri ultro Caeilianum accusauerunt, usque ad praesentes imperatores, qui iudicium illius quem vestri elegerunt, quem iudicibus episcopis praeulerunt, iustissime contra vos custodiendum esse decernunt. His ergo exemplis a collegis meis mihi propostis celsi. Nam mea primitus sententia erat neminem ad unitatem Christi esse cogendum, verbo esse agendum, disputatione pugnandum, ratione vincendum ne fictos catholicos haberemus, quos apertos haereticos noveramus. Sed haec opinio mea, non contrarium verbis, sed demonstratum superat exemplis. Nam primo mihi opponebatur ciuitas mea, quae cum tota esset in parte Donati ad unitatem catholicam timore legum imperialium conuersa est, quam nunc videmus ita huius vestrae animositatis perniciem detestari, ut in ea nunquam fuisse credatur. Ita aliae multae, quae mihi nominatim commemorabantur, ut ipsis rebus agnoscerem etiam in hac causa recte intelligi posse, quod scriptum est. Da sapienti occasionem, & sapientior erit. Quam multi. n. quod certo scimus, iam volebant esse catholici, manifestissima veritate commoti, & offensionem suorum reuerendo quotidie differebant. Quam multos non veritas, in qua nunquam praesumpstis, sed obdurate consuetudinis graue vinculum colligabat, ut in eis compleretur diuina illa sententia: Verbis non emendabitur seruus durus: si. n. & intellexerit, non obediit. Quam multi propterea putabant vera ecclesia esse parte Donati, quia eos ad cognoscendam catholicam veritatem, securitas torpidos, fastidiosos, pigrosque faciebat. Quam multis aditum intradi obserabant rumores maledicorum, qui nescio quid aliud nos in altare Dei ponere iactabant. Quam multi nihil interesse credentes in qua quisque parte Christianus sit, ideo permanebat in parte Donati, quia ibi nati erant, & eos inde discedere, atque ad catholicam nemo transire cogebat. His omnibus harum legum terror, quibus promulgandis reges seruunt domino in timore, ita profuit, ut nunc alij dicant. Iam hoc volebamus: sed Deo gratias, qui nobis occasione praebuit iamque faciendi, & dilationum morulas amputauit. alij dicant. Hoc esse verum iam sciebamur, sed nescio qua consuetudine tenebamur: Gratias domino, qui vincula nostra diripuit, & nos ad pacis vinculum transtulit. alij dicant. Nesciebamus

Pro
Aug
sent
cōfess
bae
Luth
aa.

Pro

K
Pro
Phy
plag

hic

hic esse veritate, nec ea discere volebamus, sed nos ad eam cognoscendam metus fecit attentos, quo timuimus ne forte sine vllis reum aeternarum lucris damno rerum temporalium feriremur: Gratias domino, qui negligentiam nostram stimulo terroris exculsit, ut saltem solliciti quereamus, quod securi nunquam nosse curauimus. alij dicant. Nos falsis rumoribus terrebamur intrare, quos falsos esse nesciremus, nisi intraremus: nec intraremus, nisi cogere mur. Gratias domino, qui trepidationem nostram flagello abstulit, expertos docuit quod vana & inania de ecclesia sua mendax fama iactauerit. Hinc iam credimus & illa falsa esse, quae auctores huius heresis criminati sunt, quoniam posteri eorum tam falsa & peiora finxerunt. alij dicant: Putabamus quidem nihil interesse vbi fidem Christi teneremus: sed gratias domino, qui nos a diuisione collegit, & hoc vni Deo congrue re, ut in unitate colatur, ostendit. His ergo dominicis lucris impediendis, ad contradicendum me opponerem, collegis meis, ne in montibus & collibus vestris. i. in tumoribus superbiae vestrae, Christi oues errantes, in pastura cis ouile colligerentur, vbi est vnus grex & vnus pastor. Ita sane huic prouisioni contradicere debui, ne res quas dicitis vestras, perderetis, & securi Christum proferberetis: ut iure Romano testamenta conderetis, & iure diuino patribus conditum testum, vbi scriptum est, In semine tuo benedicentur omnes gentes, calumniis criminationibus rumpetis: ut in emptionibus & venditionibus liberos contractus haberetis, & vobis diuidere quod Christus emit venditus auderetis: ut quod quisque vestrum cuiquam donasset, valeret, & quod donauit Deus deorum, a solis ortu usque ad occasum vocatis filiis non valeret: ut de terra corporis vestri in exilium non mitteremini, & de regno sanguinis sui, a mari usque ad mare, & a flumine usque ad terminos orbis terrarum Christum exule facere conarimini? Immo vero seruiant reges terrae Christo, & leges ferendo pro Christo. Maiores vestri Caeilianum & socios eius regibus terrae puniendos falsis criminibus obiecerunt. Conuertantur leones ad cominuenda ossa calumniantium, nec Daniel ipse intercedat innocens comprobatus, & de lacu quo illi pereunt liberatus. Qui. n. parat proximo suo foueam, ipse iustus cadet in ea. Eripe te frater, dum in hac carne viuis, ab ira quae ventura est pernacibus & superbis. Terror temporalium potestatum, quoniam

Mire ar
gumenta
tur a mi
nors ad
maius.

Regū le
ges Xpo
seruiū.

veritatem oppugnat, iustis fortibus gloriosa probatio est: in finis periculosa tentatio: quoniam aut veritatem praedicat errantibus & discordantibus, cordatis vtilis admonitio est, & insensatis inutilis afflictio. Non est tamen potestas nisi a Deo. Qui aut resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Principes. n. non sunt timore bono operis, sed malo. Vis autem non timere potestatem? Bonum fac, & habebis laudem ex illa. Siue enim potestas veritati fauens aliquem corrigit, laudem habet ex illa qui fuerit emendatus: siue inimica veritati in aliquem sauiat, laudem habet ex illa qui victor fuerit coronatus. Tu autem non bonum facis, ut timere non debeas potestatem, nisi forte bonum est sedere, & non aduersus fratrem detrahere, sed aduersus fratres omnes in omnibus gentibus constitutos, quibus testimonium perhibent prophetae, Christus, Apostoli, cum legitur: In semine tuo benedicentur omnes gentes. cum legitur: Ab ortu solis usque ad occasum sacrificium mundum offertur nomini meo, quoniam glorificatum est nomen meum in gentibus, dicit dominus. Audi, dicit dominus, non dicit Donatus, aut Rogatus, aut Vincetius, aut Hilarius, aut Ambrosius, aut Augustinus, sed dicit dominus, cum legitur: Et benedicentur in te omnes tribus terrarum, omnes gentes magnificabunt eum: Benedictus dominus Deus Israel, qui fecit mirabilia solus: Et benedictum nomen gloriae eius in aeternum, & in seculum seculi: Et replebitur gloria eius omnis terra, fiat fiat. Et tu sedes Cartennis, & cum decem Rogatistis, qui remanistis, dicitis: Non fiat non fiat. Audis loqui Euangelium: Oportebat impleri omnia quae scripta sunt in lege & prophetis & psalmis de me. Et tunc aperuit illis sensum, ut intelligerent scripturas, & dixit eis. Quoniam sic scriptum est, & sic oportebat pati Christum, & resurgere a mortuis tertia die, & praedicari in nomine eius per omnes gentes, incipientibus ab Hierusalem. Legis etiam actus Apostolorum, quem admodum hoc Euangelium coeperit ab Hierusalem, vbi primo illos centum viginti spiritus sanctus impleuit, atque inde in Iudaeam atque Samariam, & in omnes gentes exiit, sicut eis dixerat ascensurus in coelum. Eritis mihi testes in Hierusalem, & in tota Iudaea & Samaria, & usque in fines terrarum, quia in omnem terram exiit sonus eorum, & in fines orbis terrarum verba eorum. Et tu contradicis diuinis testimoniis tanta firmitate roboratis, tanta luce

Ro. 13.

Ge. 26.
Malaa

Psal. 71.

Luc. 24.

Acto. 1.

Et luce manifestatis, & ad istam proscriptio-
nem Christi hereditate perducere conaris:
ut cum in eius nomine, sicut dixit, prædicetur
penitentia in oibus gentibus, quisquis
hac fuerit prædicatione commotus, in quali
bet parte orbis terrarum, nisi quaesierit & in-
uenerit latentem in Mauritania Caesariensi
Cartennensem Vincentium, aut aliquem ex
eius nouem aut decem consortibus, dimitti

Typhus ei peccata non possint. Quid non audeat ty-
phus morticina pellicula, quo non se præ-
frequens capiet presumptio carnis & sanguinis? Hoc
apud Auncine est bonum opus tuum, propter quod non
gustinū. timeat potestatem? Tantum scandalum po-
nis aduersus filium matris tuæ paruulum. &
& infirmum, propter quem Christus est
mortuus, nondum cibo paterno idoneum,
sed adhuc materno lacte nutriendum. &
Hilarij liberos mihi opponis, uti neges Ecce-
siam crescentem in oibus gentibus usque; in fi-
nem seculi, quam Deus contra incredulita-
tem vestram cum iuratione promissit? Et cum
essetis infelicissimi, si tunc quando promitte-
batur resisteretis, nunc etiam cum redditur cō-
tradictis. Sed historicus doctus magnum ali-

D quid inuenisti, quod contra Dei testimonia
Christia proferendum putares. Dicis. n. quantum ad to-
norū antius mundi pertinet partes, modica pars est
gusta di- in compensatione totius mundi, in qua fides
Christiana nominatur: nec vis attendere,
aut te nosse dissimulas, in quam multas iam
barbaras nationes tam paruo tempore vene-
rit Euangelium, ut nec inimici Christi dubi-
tare iam possint breui tempore futurum, quod
discipulis respondit de seculi fine quaerenti-
bus. Et prædicabitur hoc Euangelium in vni-
uerso orbe, in testimonium omnibus gentibus,
& tunc venient finis. Nunc & clama & con-
tende quantum potes, etiam si apud Persas &
Indos Euangelium prædicetur, ubi quidem iam
diu prædicatur, nisi quisquis hoc audierit
Cartennas venerit, vel in viciniam Carte-
nensium mundari oīno à delictis suis non
poterit: ita ne si carueris ista voce, rideri te
metuis: & cum ea non careas, fieri te non
vis? Acutum autem aliquid videris dicere,
cum catholice nomen non ex totius orbis
cōione interpretaris, sed ex obseruatione præ-
ceptorum oīum diuinorum, atque omnium
sacramentorum, quali nos etiam, si forte hic sit
appellata catholica, quod totum veraciter te-
neat, cuius veritatis nonnulla particula etiam
E in diuersis inueniuntur hæresibus, huius no-

minis testimonio nitamur ad demonstren-

dum ecclesiam in omnibus gentibus, & non
promissis Dei, & tam multis tamque manifesta-
tis oraculis ipsius veritatis. Sed nempe hoc
est totum quod nobis persuadere conaris, so-
los remansisse Rogatistas, qui catholici re-
cte appellandi sunt, ex obseruatione præce-
ptorum oīum diuinorum, atque omnium sacra-
mentorum: & vos esse solos, in quibus inueniat
fidem cum venerit filius hominis. Da veniam,
non credimus. Licet. n. & hoc audeas forsi-
tan dicere, ut in vobis possit inueniri fides,
quam se in terra non inuenturum dñs dixit,
& non vos in terra sed in celo esse deputan-
dos: nos tñ Apostolus ita cautos reddidit, ut
etiā angelum de celo nobis aliud euangeli-
zantem, præterquam quod accepimus, ana-
thema debere esse præceperit. Quo autem
confidimus ex diuinis literis accepisse nos
Christum manifestum, si non inde accepimus &
ecclesiam manifestā: quaslibet quisque ansas
& vncos aduersus simplicitatem veritatis in-
texat, quaslibet nebulas callidæ falsitatis of-
fundat, sicut anathema erit, qui annunciauerit
Christum neque passum esse, neque tertia
die resurrexisse, quoniam in veritate euan-
gelica accepimus: Oportebat Christum pa-
ti, & resurgere à mortuis tertia die: sic erit
anathema quisquis annūciauerit ecclesiam
præter communionem omnium gentium:
quia eadē veritate consequenter accepimus
& prædicari in nomine eius penitentiam & re-
missionem peccatorum per oēs gentes, inci-
piētibz ab Hierusalem. Et inconcussē tene-
re debemus, quisquis vobis annūciauerit,
præterquam quod accepistis, anathema sit.
Si autem vniuersos Donatistas non audi-
mus, se pro ecclesia Christi supponentes,
quia nullū pro se testimonium de diuinis li-
bris proferunt, quo id doceat: quantum in-
(rogo te) Rogatistas audire debemus, qui
nec illud pro se interpretari conabuntur, quod
scriptū est. Vbi pascis, ubi cubas, in Meri-
die? Si. n. hoc loco scripturarū Meridies A-
phrica intelligenda est, in parte Donati, quæ
sub cœli feruentiori plaga est: omnes vos Ma-
ximianistæ superabunt, quorum schisma in
Byzantio, & in Tripoli exarsit. Sed confi-
gant cum eis Arzuges, & hoc magis ad se
pertinere cōtendant, Mauritania tamē Ca-
sariensis, Occidentali quam Meridianæ par-
ti vicinior, quando nec Aphricam se vult di-
ci, quomodo de Meridie gloriabitur: nō dico
aduersus orbem terrarū, sed aduersus ipsam
partem Donati, vnde pars Rogati, breui-
simum

simum frustum de frusto maiore præcisum
est. Quis autem non impudentissime nitatur
aliquid in allegoria positum pro se inter-
pretari, nisi habeat & manifesta testimonia,
quorum lumine illustrentur obscura? Quod
autem omnibus Donatistis dicere soleamus,
quanto vobis fortius dicimus, si possunt,
quod fieri non potest, aliqui habere causam
iustā, qua cōionem suam separant à cōione
orbis terrarum, eamque appellant ecclesiam
Christi, quæ se iuste ab oīum gentium cōione
separauerint, vnde scitis in Christiana socie-
tate, tam longe lateque diffusa, ne forte ante-
quam vos separaretis, iam aliquid iusta cau-
sa separauerint in longinquissimis terris,
vnde ad vos eorū iustitiæ fama non potue-
rit peruenire? Quo in vobis potest esse ec-
clesia potius quam in illis, qui se priores fortē
separauerunt? Ita sit ut cum hoc nescitis,
incerti vobismetipsis sitis, quod necesse est
contingat oibus, qui pro sua societate vtun-
tur testimonio non diuino sed suo. Neque. n.
potestis dicere, si hoc cōgisset, nos latere
non posset, cum in Aphrica ipsa, quot iam par-
tes factæ sint, ex parte Donati, si interro-
gemini non dicatis, præsertim quia tanto sibi
vident qui hoc faciūt iustiores, quanto fue-
runt pauciores, & utique tanto sunt latention-
res. Ac per hoc incerti estis, ne forte aliqui
pauci iusti & ideo minime noti, alicubi lon-
ge cōtra Aphricā Meridie, antequam pars
Donati iustitiā suam à ceterorum hominum
iniquitate leceret, se primitus causa equis-
sima separauerint in latere Aquilonis, & ip-
sa sit potius ecclesia Dei tanquam Syō spiri-
talis, quæ vos oēs iusta separatione præue-
nit, multoque præsumptius pro se interprete-
tur pars Donati: Vbi pascis, ubi cubas, in
Meridie? Et tñ vereris, ne, cum imperialis
legibus ad vnitatem cogimini, nomen Dei à
Iudeis & Paganis diutius blasphemet, quasi
nesciat Iudei quemadmodum primus populus
Israel ex bello delere voluerit duas illas tri-
bus & dimidiā, quæ ultra Iordanē terras acce-
perant, quoniam eas putauerunt se ab vnitatem sui
populi separasse. Pagani verò magis nos
blasphemare possunt de legibus, quas cōtra
idolorū cultores Christi imperatores tulerūt
& tñ ex eis multi correcti, & ad Deum
vium verumque conuersi sunt, & quotidie
conuertunt. Sed planè & Iudei & Pagani,
si tñ paucos putaret esse Christianos, quam

pauci vos estis, qui solos vos Christianos es-
se perhibetis, nec blasphemare vos digna-
rent, sed & nunquam ridere cessaret. Nō time-
tis ne vobis dicant Iudei: Vbi est quod Pau-
lus vester ecclesiam vestrā intelligit ubi di-
ctum est: Latere sterilis quæ non parit, erūpe
& exclama, quæ nō paritur, quoniam multi filij
deserte magis quam eius qui habet virum: præpo-
nens multitudinem Christianorum multi-
tudiui Iudeorū, si Christi ecclesia est pau-
citas vestra? Hoccine illis dicturi estis: Ideo
magis iusti sumus, quia pauci sumus? Nec quod li-
attenditis eos responsuros, quodlibet uos esse bet pro-
dicatis, nō tñ estis illi de quibus dictum est: quodcū
Multi filij deserte: si tam exigui numero re-
manfistis. Hic tu oppositurus es exemplum
iusti illius in diluuiio, qui cum domo sua so-
lus liberari dignus inuentus est. Vides ergo
adhuc quæ longe sis à iustitia prorsus, donec
ad septem remaneas, quibus tu sis octauus, K
iustū te esse nō dicimus: si tamen non iam
iustitiam (sicut dicebam) præripuit aliquis
ante partem Donati, & cum suis septem ius-
ta aliqua causa commotus, se longe alibi sepa-
rauit, & à mundi huius diluuiio liberauit.
Quod cum ignoretis an factū sit, atque ita vo-
bis inauditū, sicut multis populis Christia-
norum in longinquis terris constitutorum
nomen Donati inauditum est, incerti estis
vbi sit ecclesia. Ibi enim erit, ubi primū for-
sitā factū est quod postea vos fecistis, si po-
tuit eē vlla iusta causa, qua vos à cōione om-
niū gentiū separare possitis. Nos autē ideo
certi sumus neminem se à cōmuntione om-
nium gentium iuste separare potuisse, quia
non quisque nostrū in iustitia sua, sed in scri-
pturis diuinis quaerit ecclesiā, & ut promissū
est, reddi cōspicit. Ipsa est. n. de qua dicit: Si
cū lilium in medio spinarum, ita proxima
mea in medio filiarum. quæ nec spinæ dici
possent, nisi malignitate morum: nec filia,
nisi cōmunionis sacramentorum. Ipsa est quæ
dicit: A finibus terræ ad te clamauit, cum an-
xiaret cor meū. Quæ & in alio psalmo di-
cit: Tædiū detinuit me à peccatoribus dere-
linquētibz legem tuam, & iudi infensatos,
& tabescebam. Ipsa est quæ dicit sponso suo:
Vbi pascis, ubi cubas, in Meridie? ne forte
fiā sicut operta super greges sodaliū tuorū.
id est quod alibi dicit: Dexterā tuā notam fac
mihi, & eruditos corde in sapientia. In qui-
bus luce fulgētibz, & charitate feruentibus,
quasi in Meridie requiescis, ne forte velut
operta, id est, occulta & ignorata, irruā non

Cant. 2.

L

Psal. 60.

Pf. 118.

cit: Tædiū detinuit me à peccatoribus dere-

linquētibz legem tuam, & iudi infensatos,

& tabescebam. Ipsa est quæ dicit sponso suo:

Vbi pascis, ubi cubas, in Meridie? ne forte

fiā sicut operta super greges sodaliū tuorū.

id est quod alibi dicit: Dexterā tuā notam fac

mihi, & eruditos corde in sapientia. In qui-

bus luce fulgētibz, & charitate feruentibus,

quasi in Meridie requiescis, ne forte velut

operta, id est, occulta & ignorata, irruā non

in gregem tuum, sed in greges sodalium tuo-
rum, id est hæreticorum. Quos ita sodales dicit,
sicut spinas illas filias propter cõionem sa-
cramentorum. De quibus alibi dicit. Tu verò
vñanimitas mea, & dux meus, & notus meus,
qui simul mecum dulces capiebas cibos, in
domo dñi ambulauimus cõsensus. Veniat
mors super illos, & descendant in infernum
viuentes, sicut Dathan & Abirò, impij sepa-
rationis authores. Ipsa est cui continuo rã-
detur. Nisi cognoueris temetipsam ò pul-
chra inter mulieres, exi tu in vestigijs gregum,
& pascce hædos tuos in tabernaculis
pastorum. O responsio dulcissimi sponsi.
Nisi cognoueris temetipsam, inquit. Quia
vñq; nõ potest ciuitas abscondi supra montem
Matt. 5. cõstituta: & ideo non es operata, vt incurras
in greges sodalium tuorum. Ego. n. sum mons
paratus in cacumine montium, ad quem ve-
niet vniuersa gentes. Nisi ergo cognoueris
temetipsam, nõ in verbis calumniosorum,
sed in testimonijs librorum meorum. Nisi co-
gnoueris temetipsam, q̃a de te dictum est. Por-
rige longius funiculos, & palos validos con-
firma, etiam atq; etiã in dexteram atq; sini-
stram extende. Semen. n. tuũ hæreditabit gen-
tes, & ciuitates, quæ desertæ erant, inhabitabi-
lis. Non est quod metuas, praualebis. n. nec
erubescas quod detestabilis fueris. Confusio
nem. n. in æternum obliuisceris, ignominia
viduitatis tuæ non eris memor. Ego. n. sum
dominus qui facio te, dominus nomẽ ei: Et
qui eruit te, ipse Deus Israel vniuersa ter-
ra vocabitur. Nisi cognoueris temetipsam
ò pulchra inter mulieres, quia de te dictum
Psal. 44. est: Concupiuit rex speciem tuam, quia de
te dictum est: Pro patribus tuis nati sunt ti-
bi filij, constitues eos principes super omnem
terram. Nisi ergo cognoueris temetipsam,
exi tu, non ego te eijcio, sed exi vt dicatur de
te: Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis.
Exi tu in vestigijs gregum, non in vestigijs
meis, sed in vestigijs gregum: nec vnus gre-
gis, sed gregum diuersorum & errantium. Et
pascce hædos tuos, non sicut Petrus, cui dicit:
Pascce oues meas, sed pascce hædos tuos in ta-
bernaculis pastorum, non in tabernaculo
pastoris, vbi est vnus grex, & vnus pastor.
Cognosce. n. semetipsam, ne hoc ei contin-
gat, quia eis contingit hoc, qui se in illa non
cognouerunt. Ipsa est, de cuius paucitate dicit in
comparatione plurimorum malorum, quia
angusta & arcta via est quæ ducit ad vitam,
Matth. 7. & pauci sunt qui ambulant in ea. Et rursus

ipsa est, de cuius multitudine dicit. Sic erit
semen tuum, sicut stellæ cœli, & sicut arena
maris. Idem quippe fideles sancti & boni, &
in comparatione plurimorum malorum pau-
ci sunt, & per seipsi multi sunt: quia multi fi-
lij desertæ magis q̃ eius quæ habet virum. Et
multi ab Oriente & Occidente venient, &
recumbent cū Abraam, Isaac, & Iacob, in
regno cœlorum: & quia exhibet sibi Deus
populum abundantem æmulatorem bono-
rum operum. Et multa milia quæ enumera-
re nemo potest, vident in Apocalypsi, ex om-
ni tribu & lingua in stolis albis palmisq; vi-
trificibus. Ipsa est quæ aliquando obscuratur,
& tanquã obnubilatur multitudine scandalo-
rum, quando peccatores intendunt arcem, vt
sagittent in obscura luna rectos corde. Sed
et tunc in suis firmissimis eminet. Et si aliqua
in his verbis diuinis distributio faciendã est,
fortasse nõ frustra dictum sit de semine A-
braam, sicut stellæ cœli, & sicut arena q̃ est
ad oram maris: vt in stellis cœli pauciores,
firmiores, clariioresq; intelligantur, in ha-
rena autem maritimi litoris magna multitu-
do infirmorum atq; carnalium. Quæ aliquando
tranquillitate tẽporis quiescit & libera appa-
ret, aliquando aut tribulationum & temptationum
fluctibus operitur atq; turbatur. Tale tunc
erat tẽpus, de quo scripsit Hilarius, vnde pu-
tasti insidiandum contra testimonia tot diui-
na, tanquam perierit ecclesia de orbe terra-
rum. Potes hoc modo dicere, nec tot eccle-
sias Galatiarũ tunc fuisse, quando dicebat Apo-
stolus. O stulti Galatæ, quis vos fascinauit,
vt cum spiritu coeperitis, nunc carne cõsumi-
mini? Sic. n. calūniarius docto viro, qui tardi-
cordes & timidos grauiter increpabat, quos
iterum parturiebat donec Christus forma-
ret in eis. Quis. n. nescit illo tẽpore obscuris
verbis multos parui sensus fuisse delusos, vt
putarent hoc credi ab Arrianis quod etiam
ipsi credebant: alios autẽ timore celsisse & si-
mulatõs consensisse, non recte ingredientes
ad veritatẽ Euangelij, quibus tu postea cor-
rectis sic quemadmodum notum est, nolles
ignosci? Profrus non nosti literas Dei. Lege
.n. quid de Petro scripserit Paulus, & quid
inde et senserit Cyprianus, & nõ tibi displi-
ceat Ecclesiæ manuerudo, q̃ mēbra Christi
dispersa colligit, non collecta dispergit: quan-
quam & illi qui tunc firmissimi fuerunt, &
verba hæreticorum infidiosa intelligere po-
tuerunt, pauci quidem in comparatione car-
terorum, sed tñ etiam ipsi quidã pro fide for-
titer

titer exulabant, quidam toto orbe latitabant.
Ac sic Ecclesia, quæ per oēs gentes crescit,
in frumētis dominicis cõseruata est, & vsq;
in finem, donec omnino gentes omnes, etiã
barbaras teneat, cõseruabitur. Ipsa est igitur
Ecclesia in bono semine, quod semina-
uit filius hominis, & vsq; ad messem cresce-
re inter zizania, prænunciavit. Ager autem
mūdus est, messis finis est seculi. Hilarius er-
go decem prouinciã Asiã, aut ziza-
nia non triticum arguebat, aut ipsum et tri-
ticum, quod defectu quodã periclitabatur,
quanto vehementius, tanto vilius arguen-
dũ putabat. Habent. n. etiã scripturæ Canoni-
cæ huic arguendi morẽ, vt tanquã omni-
bus dicatur, & ad quosdam verbum perue-
niat. Quod etiã Apostolus dicit ad Corin-
thios: Quomodo dicunt quidam in vobis,
quia resurrectio mortuorum nõ est? Manifestat
vtiq; non oēs esse tales, veruntamen &
tales non extra, sed in eis fuisse testat, a qui-
bus ne illi seducerentur, qui nõ ita sentiebant
paulo post monuit dicens. Nolite seduci
Corrumpunt mores bonos colloquia ma-
la. Sobrij estote iustẽ, & nolite peccare.
Ignorantiam. n. Dei quidam habent. Ad re-
uerentiã vobis loquor. Quod autẽ dicit: Cũ
.n. sint inter vos emulatio & contentio, nõ
ne estis carnales, et secundum hominem am-
bulatis? tanquam omnibus dicit. Et vides
quã sit graue quod dicit. Proinde nisi in
ipsa epistola legeremus: Gratias ago Deo
meo semper pro vobis in gratia Dei, q̃ data
est vobis in Christo Iesu, quia in oibus dita-
ti estis in illo in omni verbo & scientia, si-
cut testimonium Christi confirmatum est
in vobis, ita vt nihil desit vobis in vlla gra-
tia: putaremus oēs Corinthios carnales, &
aiales, nõ percipiẽtes q̃ sunt spūs Dei, con-
tentiosos, æmulos, secundũ hominem am-
bulantes. Itaque & totus mundus in maligno
positus est, propter zizania quæ sunt per
totum mūdũ, & Christus ppitiator est pec-
catorũ nostrorum, nõ tñ nostrorum, sed to-
tius mundi, propter triticum quod est p to-
tum mundum. Refriggeret autẽ charitas mul-
torum propter scandalorum abundantiam,
quanto magis magis quæ glorificato Christi
nomine congregabuntur in cõmunionẽ sa-
cramentorum eius etiã maligni, & perseue-
rabunt omnino peruersi, sed tamen tanquã
palea de area dominica non nisi vltima vẽ-
tilatione separandi. Non extinguunt isti fru-
menta dominica, in eorum quidem compa-

ratione pauca, sed multa p seipsa, non extin-
guent electos Dei cõgregados in fine seculi
sicut Euangelium loquitur a quatuor ventis,
a summis cœlorum vsq; ad terminos eorũ. Ip-
sorum. n. vox est: Saluum me fac domine,
qm̃ defecit sanctus: Qm̃ diminutę sunt ver-
itates a filiis hominũ. De quibus & dñs dicit Psal. 11.
inter abundantiam iniquitatis: Qui perseue-
rauerit vsq; in finem, hic saluus erit. Deniq;
non vñum hominem, sed plures in eodem
psalmo loqui consequentia docent, vbi dicitur:
Tu domine seruabis nos, & custodies
nos a generatione hac in æternum. Propter
hanc. n. abundantiam iniquitatis, quam do-
minus futuram esse prędixit, etiam illud po-
situm est. Cum venerit filius hominis, putas
inueniet fidem in terra? Dubitatio enim cũ-
eta scientis nostram in illo dubitationẽ prę-
figurauit, quando ecclesia ex multis, de qui-
bus multũ sperauit, saepe decepta, qđ aliter
quã credebatur inuenti sunt, sic perturba-
tur in suis, vt de nullo facile boni aliquid ve-
lit credere. Ipsos tamen, quorum inuentu-
rus est fidem in terra, per totum agrum cũ
zizanijs crescere dubitare fas nõ est. Ipsa est
ergo ecclesia, q̃ intra sagemã dñicam cũ ma-
lis piscibus natat, a quibus corde semper &
moribus separatur atq; discedit, vt exhibea-
tur viro suo gloriosa, non habens maculam
neque rugam. Corporalẽ autẽ separationẽ Eph. 5.
in littore maris, hoc est in fine seculi expe-
ctat corrigēs quos pōt, toleras quos corrige-
re non valet: non tñ propter eorum quos
non corrigit, iniquitatem, ipsa bonorum de-
serit vnitatem. Noli ergo frater contra diui-
na tam multa, tam clara, tam indubitata te-
stimonia colligere velle calūnias ex episco-
porum scriptis, siue nostrorum, sicut Hilarij, ter-
siue antequã pars Donati separaretur, ipsius G-
unitatis, sicut Cypriani & Agrippini. Pri-
mo, quia hoc genus literarum ab authori-
tate canonis distinguendum est. Non enim
sic leguntur, tanquam ita ex eis testimoniũ
proferatur, vt contra sentire non liceat, sicut
bi forte aliter sapuerint q̃ veritas postulat.
In eo quippe numero sumus, vt nõ dedigne-
mur etiam nobis dictum ab Apostolo acci-
pere. Et si quid aliter sapitis, id quoque Deus Phil. 3.
uobis reuelauit. Verumtũ in id quod perue-
nimus in eo ambulemus, in illa via scilicet q̃
est Christus. De qua uia ita psalmus loquitur:
Deus miseretur nostri, & benedicit nobis,
illuminet vultum suũ super nos, vt co-
gnoscamus in terram uiam tuam, in omnibus
gentibus

AVGVSTINVS VINCENTIO

gentibus salutare tuū. Deinde si sancti Cypriani Epi & gloriosi martyris te delectat auctoritas, quam quidem, sicut dixi, a canonica auctoritate distinguimus, cur in eo te non delectat, quod unitatē orbis terrarū atq; omnium gentiū, & diligendo tenuit, & disputando defendit: quod eos qui se tanquam iustos ab ea separare voluissent, arrogantissimos & superbissimos iudicauit, irridens eos hoc sibi assumere, quod nec Apostolis paleas a concessit dñs, vt ante tps zizania colligeret, tritico se aut tāquam ipsis paleam ferre, & aream purgare concessum sit, paleas conarentur a tritico separare: quod vnumquēq; peccatis alienis maculari non posse monstrauit, quā sibi omnes impię seditionis authores solam causam separationis assument: quod in eo ipso in quo aliter sapuit, collegas diuersa sentientes, nec iudicandos, nec a iure cōmunionis amouēdos esse decreuit. Quod in ea ipsa epistola ab Iubaianum quā in concilio, cuius auctoritatem ad rebaptizandum se qui vos dicitis, primitus recitata est, cum fateatur in pręteritum sic esse admissos in ecclesiam qui fuerant alibi baptizati, vt de nūo non baptizarentur, vnde illos sine baptismo fuisse arbitratur. Tm̄ tamen ponit utilitatis & salubritatis in pace ecclesię, vt pp̄ illam non eos credat ab ecclesię muneribus separari. Qua in re sicut ingeniū tuū noui, facillime perspicis totam causam vestram penitus euersam & extinctam. Si. n. sacra cum peccatoribus cōmunicando, sicut putatis, perijt ecclesiā quā fuerat in orbe ferrarum, nam vos ideo separastis: iā prius tota perierat, cum, sicut dicit Cyprianus in eam sine baptismo admittebantur, ac sic nec ipse Cyprianus habebat in qua ecclesiā nasceretur, quanto magis multo posterior uellet auctor paterq; Donatus? Si autem illo tempore, cum in eam sine baptismo admittebantur, erat tamen ecclesiā q̄ pareret Cyprianū, pareret & Donatū, manifestum est non contaminari iustos alienis peccatis, qñ cum eis sacra cōmunicat. Ac per hanc separationem qua existis ab unitate, qua excusatione possitis abluere non habetis, impleturq; in vobis sanctę scripturę illud oraculum. Filius malus ipse se iustum dicit, exitum autem sc̄m non abluat. Meritis autem Cypriani sic non æquatur, qui propter patriā sacra nec ipsos hæreticos audet rebaptizare, sicut non æquatur meritis Petri, quisquis non cogit gentes iudaizare. Sed illa

Petri non tm̄ claudicatio, verumetiam correctio in scripturis canonicis continetur. Cyprianus autem sensisse aliter de baptismo, q̄ forma & cōsuetudo habebat ecclesię, non in canonicis, sed in suis & in concilij literis inuenitur. Correxisse autem illā sententiā non inuenitur: non incongruenter tamen de tali viro existimandum est quod correxerit, & fortasse suppressum sit ab eis qui hoc errore nimium delectati sunt, & tanto velut patrociniū carere noluerunt: quanquā nō desint, qui hoc Cyprianū prorsus non sensisse contendunt, sed sub eius nomine a pręsumptoribus atque mendacibus fuisse confictum. Neq; n. sic potuit integritas atq; notitia literarum, vnius quamlibet illustris Epi custodiri, quemadmodum scriptura canonica, tot linguarum literis & ordine & successione celebrationis ecclesiasticę custoditur, contra quam tamen nō defuerūt qui sub nominibus Apostolorū multa configerent: Frustra quidem, quia illa sic commendata, sic celebrata, sic nota est. Verum quid possit aduersus literas, non canonica auctoritate fundatas, etiā hinc demonstrat impię conatus audacię, quod & aduersus eas quę tanta notitię mole firmatę sunt, sese erigere non prętermisit. Nos tamē duas ob res, non negamus illud sensisse Cyprianū: quod & stylus eius habet quandā propriam faciem qua possit agnosci: & qđ ibi magis contra uos nostra causa monstratus inuictior, vestraq; separationis pręsumptio, videlicet ne macularemini peccatis alienis, tota facilitate subvertitur. L apparet in literis Cypriani, cōmunicata esse cum peccatoribus sacra, cum admissi sunt in ecclesiam, qui scđm vestram, & sicut vultis, illius sniam, baptismum non habebant, & tñ ecclesiam non perisse, sed in sui generis dignitate per totum orbem sparsa dominica frumenta mansisse. Ac per hoc si perturbati tanquam ad aliquem portum, sic ad auctoritatem Cypriani confugitis, videtis quem illic scopulū vester error offendet. Si autē iā nec illuc confugere audetis, sine vllō luctamine naufragatis. Porro autem Cyprianus, aut nō sensit omnino quod eū sensisse recitatis: aut hoc postea correxit in regula veritatis: aut hunc quasi neuum sui candidissimi pectoris cooperit vberē charitatis, dū unitatem ecclesię toto orbe crescentis, & copiosissime defendit, & perseueratissime retinuit vinculū pacis. Scriptū est enim, Charitas

Petri
tas

EPISTOLA XLVIII.

56

tas cooperit multitudinem peccatorum. Accersit huc et, quod tanq; sarmentum fructuosissimum, si quid in eo fuerat emendandum, purgavit pater falce passionis. Sarmētum autem, ait dñs, quod in me facit fructū, purgat illud pater meus, vt maiorē fructum afferat. Vnde, nisi quia hærens in diffusionē vitis, radicē non delevit unitatis? Nam et si traderet corpus suum ita vt arderet, charitatem at non haberet, nihil ei prodesset. Atten de adhuc paululū in literas Cypriani, vt aduertat q̄ inexcusabilem ostenderit, qui se voluerit ab unitate ecclesię, quā Deus in omnibus gentibus promisit & reddidit, quasi iustitię suę causā separare: magisq; intelligas q̄ sit vera sententiā pauloante a me commemorata. Filius malus ipse se iustum dicit, exitum at suum non abluat. Ponit in quadam epistola sua, quā scripsit ad Antonianum, rē quidam satis rei de qua nunc agimus peccatariam, sed melius eius verba inserimus. Antecessores, inquit, nostri quidam de epis isthinc, in prouincia nostra dandā pacem morchis non putauerunt, & in totum pñā locū contra adulterā clauferunt: non tamen a coepiscoporū suorum collegio recesserunt, aut catholicę ecclesię unitatem vel duricię, vel censurę suę obstinatione ruperunt, vt quia apud alios adulteris pax dabatur, qui non dabat, de ecclesiā separaretur, manente concordie vineulo, & perseuerante catholice ecclesię indiuiduo sacramento. Astum suum disponit & dirigit vnusquisq; eps, rationem propositi sui dñō redditurus. Quid ad hæc dicis frater Vincenti? nempe intueris hunc tm̄ virum pacificum ep̄m, & fortissimum martyrem nihil vehementius satagisse, q̄ ne unitatis vinculum rumperetur. Vides eum parturientē, non solum vt paruuli in Christo concepti nascerentur, verumetiam ne iam nati, de sinu matris excussi, moriantur. Porro autem ipsam rem, quam contra impios separatōres commemorauit, attēdet. Si adulteris communicabant, qui penitentibus adulteris pacem dabant, nunquid illi qui hoc non faciebant, collegio maculabantur? Si autem quod veritas habet, & quod ecclesiā merito tenet, recte penitentibus adulteris pax dabatur, illi qui in totum locum penitentię contra adulteros claudebant, impie vtique agebant, qui membris Christi sanctitatem negabant, & clauē ecclesię pulsanibus subtrahebant, & misericordissimę patientię Dei, quę illos propterea

sinebat viuere, vt pœnitendo sanarentur sacrificio contriti spiritus & contribulati cordis oblato, dura crudelitate contradicebant. Nec tamen istos misericordes & pacificos, cū eis christiana sacramēta cōicantes, & eos intra unitatis retia tolerantes, donec ad litus perducti, separentur, tam imma is eorū error & impietas inquinabant, vt si inquinaret, iam tunc ecclesiā malorum cōione delata esset, nec erat quę pareret ipsam Cyprianum. Si autem, quod certum est, permansisset ecclesiā, certum est et peccatis alienis in unitate Christi neminem posse maculari, non malorum factis consentientem, ne ipsis peccatis communicando pollueretur, sed ppter societatem bonorum, malos tanquam paleas vsque ad vltimam ventilationem in area dominica tolerantem. Quę cum ita fiat, vbi est pręsumptio separationis vestrę? Nonne filij mali estis, qui ipsi vos iustos dicitis, exitum autem vestrum non abluitis? Iam si velim & illa commemorare quę Tychonius homo cōionis vestrę scriptis suis inserit, qui magis contra vos pro ecclesiā catholica scripsit, frustra se ab Aphrorū, quasi traditorum cōione secernens, quo vno eum Parmenianus suffocat, quid respondere poteritis, nisi quod de vobis idem Tychonius dixit, & ego pauloante recolui quod volumus sanctum esse? Scribit. n. ille Tychonius homo, ut dixi, vestrę communionis a ducentis & septuaginta episcopis uestris, cōcilium Carthagine celebratum. In quo concilio per septuaginta & quinq; dies postpositis omnibus pręteritis, limatā esse sententiā atq; decretam, ut traditoribus immensis criminis reis, si baptizari nollent, pro integris cōicarentur. Deuterium autem Macrinensem Ep̄m communionis uestrę, dicit traditorum plebem congregatam, ecclesiā miscuisse, & secundum statuta illius concilij a ducentis & septuaginta episcopis uestris facti fecisse cum traditoribus unitatem, eiq; Deuterio post hoc factum iugiter communicasse Donatum: nec solum huic Deuterio, sed et vniuersis Maurorum Episcopis p quadraginta annos, quos dicit usq; ad persequutionem p Macharium factā, traditoribus sine baptismo cōicasse. Sed dicis: Quis mihi est ille Tychonius? ille est Tychonius, quem Parmenianus rescribēdo compescit, & eum deterreret ne talia scribat, nō tñ resellit ea ipsa q̄ scribit: sed uno, sicut supra dixi, eum premis, qđ cum talia diceret de ecclesiā tota orbe diffusa,

diffusa, & quod neminē in eius vnitāte macularent aliena peccata, ab Aphrorum se tū quasi traditorum contagione remouebat, & erat in parte Donati. Posset at dicere Parmenianus, ista eum omnia esse mentitū, sed sicut idem Tychonius commemorat, adhuc viuebant multi per quos hæc certissima & apertissima esse ostenderentur. Sed de his taceo, contende Tychonium esse mentitum, ad Cyprianum te reuoco, cuius mentionem ipse fecisti. Prorsus secundū scripta Cypriani, si peccatis alienis in vnitāte quisque maculatur, iam ante Cyprianū periit ecclesia, nec erat vnde existeret ipse Cyprianus. Si aut hoc sentire sacrilegum est, & certum est ecclesiam permanere, nemo alienis peccatis in eius vnitāte maculatur: frustra filij mali iustos vos esse dicitis, exitum vestrum non abluitis, non purgatis. Cur ergo inquis, nos queritis, cur sic suscipitis quos hæreticos dicitis? Vide q̄ facile breuiter q̄ respondeam. Querimus uos quia peristis, ut de inuentis gaudeamus, de quibus perditis dolebamus. Hæreticos at vos esse dicimus, sed antequā ad pacē catholicā conuertamini, antequā errore quo irretiti estis exuamini. Cum at transitis ad nos, prius utique relinquitis qd̄ eratis, ne ad nos hæretici transeat. Baptizati ergo me inquis. Facerem si baptizatus non esses, aut si Donati vel Rogati, non Christi baptismō baptizatus esses. Non sacra Christiana faciunt te hæreticum, sed praua dissensio. Non propter malum quod processit ex te, negandum est bonum quod remansit in te, quod malo tuo habes, si non ibi habes unde est bonum quod habes. Ex catholica, n. ecclesia sunt omnia dominica sacramenta, quæ sic habetis & detis, quemadmodum habebantur & dabantur, etiam priusquam inde exiretis. Non tamen ideo non habetis quia ibi nō estis vnde sunt quæ habetis. Nō in vobis mutamus in quibus nobiscū estis. In multis enim estis nobiscum. Nam & de talibus dictum est, Qm̄ in multis erant mecum. Sed ea corrigimus in quibus nobiscum non estis, & ea vos hic accipere volumus, quæ nō habetis illic ubi estis. Nobiscum autem estis in baptismo, in symbolo, in cæteris dominicis sacramentis. In spiritu autem vnitatis, & in vinculo pacis, in ipsa denique catholica ecclesia, nobiscum non estis. Hæc si recipiatis, non tunc proderunt ea quæ habetis. Non ergo (sicut putatis) suscipimus vestros, sed suscipiendo efficiamus nostros

qui recedunt à vobis, ut suscipiatur à nobis. Et ut incipiant esse nostri, prius desinunt esse vestri. Nec nobis coniungi compellimus (operarios quidem erroris detestamur) sed ideo nobis illos hoies coniungi volumus, ne hoc sint quod detestamur. Sed baptizauit, inquis, post Ioannem Paulus Apostolus. Nunquid post hæreticum? Aut si forte audes illū amicu sponi hæreticu dicere, & in vnitāte ecclesiæ non fuisse: volo & hoc scribas. Si autē hoc dementissimum est, vel sentiri, vel dicere, iam tuæ prudentiæ est considerare, quare post Ioannem Paulus Apostolus baptizauerit. Si n. post aequalem, oēs post vos baptizare debetis. Si post maiore, debes & tu post Rogatum. Si post minore, debuit post te Rogatus cum presbyter baptizasset. Si autem baptismus, qui nunc datur, ideo pariter valet in eis quibus datur, quantum sint imparis meriti per quos datur, quia Christi & non eorum est à quibus ministratur, puto quod iam intelligas, ideo Paulum dedisse quibusdam baptismum Christi, quia Ioannis baptismō fuerant baptizati, non Christi. Ioannis quippe baptismus ille dictus est, sicut multis locis diuina scriptura testatur, quod & ipse dominus dicit: Baptismus Ioannis vnde erat, de cælo an ex hominibus? Baptismus autem quem dedit Petrus, non erat Petri, sed Christi: & quem dederunt qui tempore Apostolorum non caste, sed per inuidiam Christum annuntiabant, non erat eorum sed Christi. Et quæ dederunt qui tempore Cypriani fundos infidiosis fraudibus rapiebant, vsuris multiplicantibus fœnus augebant, non erat eorum sed Christi. Et quia Christi erat, ideo quantum non per aequales daretur, eis tamen quibus dabatur, æqualiter proderat. Nam si tanto melius quisq; baptizatur, quanto a meliore fuerit baptizatus, nō rectē gratias agit Apostolus, quod neminem Corinthiorum baptizauerit, nisi Crispum & Caium, & Stephanæ domum. Tanto enim melius baptizarentur, quanto erat Paulus melior, si ab ipso baptizarentur. Deniq; cum dicit: Ego plantavi, Apollo rigauit: videtur significare se euangelizasse, illum baptizasse. Nunquid melior Apollo quā Ioannes? Cur ergo post istum non baptizauit, qui post Ioannem baptizauerat, nisi quia iste baptismus per quemlibet datur, Christi erat: ille autem per quemlibet datus, quantum Christo viam prepararet, tamen Ioannis erat? Inuidiose dici

dici videtur post Ioannem baptizatum est, & post hæreticos non baptizatur. Sed potest & hoc inuidiose dici. Post Ioannem baptizatum est, & post ebriosos non baptizatur. Melius enim hoc vitium commemoro, quod nec occultare possunt in quibus regnat, & quā multi ubique sint, quis vel cæcus ignorat? Et tamen inter opera carnis, quæ qui agunt, regnum Dei non possidebunt, etiam hoc ponit Apostolus, ubi etiam hæreses enumerat. Manifesta autem, inquit, sunt opera carnis, quæ sunt fornicationes, immunditiæ, luxuria, idolorum seruitus, veneficia, inimicitia, contentiones, æmulationes, animositates, dissensiones, hæreses, inuidia, ebrietas, comestationes, & his similia: quæ prædico vobis sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt. Hac ergo ratione, quantum baptizatum sit post Ioannem, non baptizatur post hæreticum. Quia ratione quāuis baptizatus sit post Ioannem: non baptizatur post ebriosum: quoniam, & hæreses, & ebrietas in eis operibus sunt, quæ opera qui agunt, regnū Dei nō possidebunt. Nonne tibi videtur quasi intolerabiliter indignū, ut cū baptizatum fuerit post eum, qui non sobrie vinum bibens, sed vinum omnino non bibens, regno Dei viā parauit, non baptizetur post ebriosum, qui regnum Dei non possidebit? Quid hic respondetur, nisi quia ille baptismus erat Ioannis, post quem Christi baptismō baptizauit Apostolus: iste autem baptismus Christi est, quo baptizauit ebriosus? Inter Ioannem, & ebriosum à contrario multum interest: inter baptismū Christi & baptismum Ioannis non à contrario, sed tamen multū interest. Inter Apostolū & ebriosum multum interest: inter baptismū Christi, quem dedit Apostolus, & baptismum Christi quē dedit ebriosus, nihil interest. Sic inter Ioannem & hæreticum, à contrario multum interest, & inter baptismum Ioannis & inter baptismum Christi, quem dat hæreticus, nō à contrario, sed multum interest. Inter baptismum autem Christi, quem dedit Apostolus, & baptismum Christi quem dat hæreticus, nihil interest. Agnoscitur enim sacramentorum species æqualis, etiam cum magna differentia est in hominum meritis. Sed da veniam, erravi quando te volui de ebrioso baptizante conuincere, exciderat mihi cum Rogatista me rem habere, non

cum qualicumque Donatista. Potes enim tu in tam paucis collegis tuis, & in omnibus clericis vestris nullum inuenire forsitan ebriosum. Vos enim estis, qui non ex totius orbis communione, sed ex obseruatione præceptorum omnium diuinorum atque omnium sacramentorum tenetis catholicam fidem: in quibus eam solis inuenturus est, cum venerit filius hominis, quando non inueniet fidem in terra: quia nec terra estis, sed cælestes in cælo habitatis: Iacob. 4. Luc. 18. nec timeatis nec attenditis, quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Nec vos Euangelij locus ipse compungit, ubi dominus ait: Cum venerit filius hominis, putas inueniat fidem in terra? Continuo quippe tanquam præsciens nonnullos sibi superbe arrogaturos hanc fidem, dixit ad quosdam, qui sibi iusti videbantur, & spernebant cæteros, similitudinem hanc. Duo quidam ascenderunt in templum orare, vnus phariseus, & alter publicanus, & cetera. Iam tibi quæ sequuntur, ipse responde. Ebrietas regnat. Inspice tamen diligentius ipsos paucos vestros, utrum nullus illic baptizet ebriosus. bat i A- phrica. Tam enim late vastat hæc pestilentia aīas & tanta libertate dominatur, ut multum mirer, si non etiam vestrum gregiculum penetrauit: quantum ante ipsum aduentum filij hoīs vnus boni pastoris, iā vos oues ab hædis separasse iactetis. Audi sanē per me vocem dominicorum frumentorum, in area dominica vsque ad vltimam ventilationem 23. q. 7. inter paleam laborantium p totum scilicet c. quicū- mūdū, qua Deus vocauit terrā à Solis ortu que. vsq; ad occasum, ubi et pueri laudant dñm: quicumque vos ex occasione legis huius imperialis, non dilectione corrigendi, sed inimicandi odio persequitur, displicet nobis. Et quantum res quæque terrena rectē à quoquam possideri non possit, nisi vel iure diuino, quo cuncta iustorum sunt: vel iure humano, quod in potestate regum est terræ: ideoq; res vestras falso appellatis, quas nec iusti possidetis, & secundum leges regū terrenorum amittere iussi estis: frustra q; dicatis, nos eis congregandis laborauimus: cum scri M ptum legatis, Labores impiorū iusti edent. 24. q. 1. Sed tñ quisquis ex occasione huius legis, quā reges terræ Christo seruientes, ad emendam vestram impietatem promulgauerūt, res proprias vestras cupide appetit, displicet nobis. Quisquis deniq; ipsas res pauperū, vel basilicas congregationū, quas sub no Aug. Tomus secundus h mine

AVGVSTINVS VINCENTIO

mine ecclesiæ tenebatur, quæ omnino non debentur nisi ei ecclesiæ, quæ vera Christi ecclesiæ est, non per iustitiam sed per avaritiam tenet, displicet nobis. Quisquis pro aliquo flagitio vel facinore pectus a vobis ita suscipit, sicut suscipiunt, qui excepto errore, quo à nobis separantur, sine crimine apud vos vixerunt, displicet nobis. Sed nec facile ista monstratis, & si monstratis, nonnullos toleramus, quos corrigere vel punire non possumus: neq; p p calæ relinquimus areâ dñi, neq; ppter pisces malos rūpimus retia dñi, neq; propter hœdos in sine segregandos, deserimus gregē dñi, neque propter vasa facta in contumeliam, migramus de domo domini. Tu autem frater, quantum mihi videt, si vanam gloriā hominū non attendas, & iusensorū contemnās opprobrium, qui dicturi sunt, quare modo, sine dubio trāsies ad ecclesiā, quam veram sentire te intelligo, nec huius sententiæ tuæ testimonia longe peto. Tu quippe in eiusdem tuæ epistolæ principio, cui nunc rñdeo, hæc verba posuisti: Cū optime, inquis, nouerim te, longe adhuc à fide Christiana sepositū, & studijs olim deditū literarum, quietis & honestatis fuisse cultorē, Cumq; postea cōuersus ad Christianā fidem, vt ex multorū relatione cognoui, disputationibus legalibus operā dares. Certē si tu ad me illā epistolā misisti, hæc verba tua sunt. Cū ergo fatearis me cōuersum ad Christianā fidē, cum nec ego ad Donatistas, nec ad Rogatistas cōuersus sim, sine vlla dubitatione confirmas, & præter Rogatistas, & præter Donatistas esse Christianā fidē. Hęc ergo fides, sicut diximus, in oibus gentibus dilatatur, quæ secundū Dei testimonium in semine Abraham benedicuntur. Quid igit adhuc dubitas tenere quod sentis, nisi quia id quod nō sentis, vel aliqui sensisse vel aliud defendisse confunderis, & dum erubescis corrigere errorem, non erubescis permanere in errore. Quod utiq; potius erubescendū fuit. Hoc est illud qd scriptura non tacuit. Est confusio adducens peccatum, & est confusio adducens gratiam & gloriam. Confusio adducit peccatum, cum erubescit quisque parua mutare sententiā, ne aut inconstans putetur, aut diu errasse seipso iudice reputeatur. Ita descendunt in infernū Psa. 54. uiuentes, id est suam perditionem sentientes, quos Dathā & Abiron & Chorei hiatu terræ absorpti, tanto ante futuros figurauerunt. Confusio aut adducit gratiā & gloriā, cū

erubescit quisq; de ppria iniquitate, & pñitēdo in melius cōmutat: qd te facere piget illa perniciofa confusione superatū, ne tibi ab hominibus nesciētibz quid loquatur, obijciat illa Apostolica sententiā: Si n. quæ destruxi, hæc eadē iterū ædifico, paricaro rē meipsum constituo. Quæ si dici posset et in eos qui veritatē correcti pñicāt, quā peruersi oppugnabāt, in ipsum Paulū primicus diceret, in quo ecclesiæ Christi magnificabāt Deū audieret q euāgelizaret fidē, quā aliqñ vastabat. Nec quēquā putes ab errore ad veritatem velā quocunq; seu magno seu paruo peccato ad correctionem si pñitētia posse trāsire. Sed nimis impudens error est, hinc velle calūniari ecclesiā, quā tot diuinis testimonijs cōstat esse ecclesiā Christi, quod aliter tractat illos qui eā deserunt, si hoc ipsum pñitendo corrigāt, aliter illos q in ea nondū fuerūt, & tūc primū eius pacē accipiūt, illos amplius humiliādo, istos lenius suscipiēdo, vtrūq; diligēdo, vtrūq; sanādis materna charitate seruēdo. Habes epistolā plixiorē fortasse q velles. Esset aut multo breuior, si te tū in rñdēdo cogitarem. Nunc uero etiam si tibi nihil prosit, non puto nihil eis profuturum, qui eam legere cum Dei timore, sine personarum acceptione curauerint. Amen.

Augustinus Deo gratias presbytero, rñdens ad quæstiones a quodā Pagano ipsi propositas, admonēs vt ipse potius illi respōdeat, quandoquidem ei quæstiones erant propositæ, propriūq; librum suo nomine mittat ad Paginū. Ceterū Augustini librum communicet tātum Christianis. Epist. XLIX.

Sincerissimo fratri, & compresbytero Deo gratias, Augustinus in dño salutem. Qñes tibi propositas mihi delegare malui, nō (vt opinor) pigritia, sed quod ea quæ ipsa q nosti, libentius p nos audis, dum nos nimis diligis. At ego propterea malebā a te illas aperiri, qd ille ipse amicus qui eas proposuit, quantū ex hoc conijci datur, quod mihi ad quāsdā epistolas nō rescripsit, quasi nos uererundatur sequi, viderit quā ob causam. Hoc tamen suspicor, nec suspicio mea vel maleuola est vel absurda, cum & optime noueris quantū eum diligam, quantoq; mihi dolori sit quod nondum Christianus est, & utique non inuenienter arbitretur

DE RESVR. CHR. EPIST. XLIX.

38

arbitretur eum, quem video mihi rescribere noluisse, nihil sibi à me scribi uoluisse. Proinde obsecro te, vt quemadmodum ego tibi parui, atq; inter meas arctissimas occupationes tuam sanctam mihiq; charissimam voluntatem offendere timui, si non facerem quod petisti, ita tu quoq; facias quod peto. Hoc est aut, vt breuiter quemadmodum à te, sicut mihi indicasti, postulauit, ad omnia illi respōdere non graueris, quod & ante facere potuisti. Scies. n. cum legeris, nihil penē a me dictum, quod ipse non noueris, aut qd me tacente nosse non poteris. Sed hoc opus meum rogo habeas cum ceteris, quorum studio scis conuenire. Tuum uero illud, qd flagito, habeat ipse cui hoc potissimum congruit, & ceteri, quos non parum ista delectat, quemadmodum dici possunt abs te, inter quos & ipse sum. Viuas semper in Christo nostri memor.

Quæstionem primam soluens, docet resurrectionem mortuorum talem fore, qualis fuit non Lazari, sed Christi: & q Christi post resurrectionem comedit, & ciatrices vulnerum habuit, non fuisse fictitium, nec necessitatis sed voluntatis.

Quæstio.

Mouet quosdam, & requirunt de duabus resurrectionibus, quæ conueniat promissæ resurrectioni, vtrumnam Christi, an Lazari? Si Christi, inquit, quō potest hæc conuenire resurrectioni natorum ex semine, eius qui nulla feminis conditione natus est? Si aut Lazari resurrectio cōuenire asseritur, nec hæc quidē congruere videtur: Siquidē Lazari resurrectio facta sit de corpore nondum tabescente, de eo corpore quo Lazarus dicebatur: nostra autem multis seculis post ex confuso eruetur. Deinde si post resurrectionē status beatus futurus est, nulla corporis iniuria, nulla necessitate famis, quid sibi vult cibatu xpm fuisse, & vulnera monstrauisse? Sed si p incredulū fecit, finxit: si aut verū ostendit, ergo in resurrectione accepta futura sunt vulnera. Quibus rñdetur, ideo non Lazari resurrectionē, sed potius xpi cōgruere pmissæ resurrectioni, q Lazarus ita resurrexit, vt iterū moreretur. Christum aut, sicut de illo scriptum est, surgens à mortuis, iā non moritur, & mors illi vltra non dominabitur. Quod etiā promissum est resurrecturis in fine seculi, & cū illo regnaturis in æternū. Sic aut non pertinet ad resurrectionē, differentia natiuitatis Christi & nostræ, quod ille sine virili semine, nos autem non sine viro & femina creati sumus, sicut etiam non pertinet ad ipsius mortis differentia. Non. n. propterea illius nō vera mors fuit, q sine virili semine natus est: sicut nec ipsius primi hominis aliter exorta caro q nostra, quāquidē ille sine parentibus de terra creatus est, nos uero ex parentibus, aliquid attulit ad differentiam mortis, vt aliter ille moreretur, aliter nos. Sicut autem ad mortis, sic nec ad resurrectionis differentiam valet diuersa natiuitas. Sed si nec hoc quod scriptum est de primo homine, similiter infideles homines volunt credere, quærant vel animaduertant, si vel hoc possunt, quam multorum animalium genera sine parentibus ex terra procreantur, quæ tamen coeundo pariant etiam ipsa sui simile, nec propter diuersitatem natiuitatis interfit aliquid ad naturam eorum, quæ procreata sunt ex terra, & eorū q illis coeuntibus orta sunt. Similiter. n. viuūt, similiterq; moriuntur, quāuis dissimiliter nata sint. Ita nō est absurdū, vt similiter resurgāt corpora, q dissimiliter orta sunt. Hmōi aut homines non valentes intueri, ad quam rem interfit aliquid diuersum, & ad quā non interfit, vbi non aduerterint aliquam distantiam primordiorum, et omnia consequentia distare oportere contendunt: possunt tales putare oleum ex adipibus nō debere natum super aquam, sicut illud quod ex oliua est, qm lōge est vtrūq; origo dissimilis: qñ illud ex ligno, hoc ex carne profluxerit. Quantum autem attinet ad illam differentiam, quod Christi corpus, non dissolutum tunc atque putredine, die tertio resurrexit, nostra uero post longum tps, ex quadam, quo soluta discesserant confusione, reparabunt: humanæ facultati vtrūq; impossibile est, diuinæ aut potestati vtrūq; facillimum. Vt. n. radius oculi nostri, non citius peruenit ad propinquiora, q ad longinquiora, sed vtrāq; intervalla, parili celeritate contingit: ita cum in ictu oculi, sicut Apostolus dicit, sit resurrectio mortuorum, omnipotentia Dei & inef. 1. Co. 15. fabili nutui tā facile est quæq; recentia, quā H diuturno tpe dilapsa cadauera suscitare. Incredibilia sunt hæc quibusdam, quia inexpecta, cum omnis natura rerum, tam sit plena miraculis, vt non quasi facili peruestigatione rationis, sed viuendi consuetudine mira non sint, atq; ob hoc, nec consideratio

h 2 ne, nec

AVGVSTINVS AD DEOGRATIAS,

ne, nec inquisitione digna videantur. Nam ego & mecum quicunq; inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt intelligere molimur, aut non minus aut amplius admiramur, in uno seminis tā paruulo grano, oīa q̄ laudamus in arbore tanquā liciata latuisse, q̄ mundi huius tam ingentem sinū, quæ de corporibus humanis dum dilabuntur assumit resurrectioni futuræ tota & integra redditurum. Quo autem contrariū est, & Christi post resurrectionē cibatum, & in resurrectione q̄ promittitur ciborū indigentiam non futuram, cum & angelos legamus eiūdem modis escas eodemq; modo sumplisse, non ficto & inani phantasmate, sed manifestissima veritate, nec tamen necessitate, sed potestate? Aliter. n. absorbet terra aquā sitiens, aliter solis radius candens. Illa indigentia, iste potentia. Futuræ ergo resurrectionis corpus, imperfectæ felicitatis erit, si cibos sumere non poterit: imperfectæ felicitatis, si cibis eguerit. Possē hic de cōmutationibus corporalium qualitātū, & de præpotenti valentia in inferiora corpora corporū superiorū latius disputare. Sed breuiter mihi rēdere propositū est, & talibus ingenijs hoc scribitur, q̄ admonere suffecerit. Sciat sanē qui has proposuit q̄ones, Christū post resurrectionem cicatrices non vulnera demonstrasse dubitantibus, propter quos etiam cibum ac potum sumere voluit, non semel sed sæpius, ne illud non corpus, sed spiritum esse arbitarentur, & sibi non solide, sed imaginalliter apparere. Tunc autem illæ falsæ cicatrices fuissent, si nulla vulnera præcessissent, & tamē nec ipsæ essent, si eas esse noluisset. Voluit autem certæ dispensationis gratia, vt eis quos edificabat in fide non ficta, non aliud pro alio, sed hoc quod crucifixum viderant, resurrexisse mōstraret. Quid est ergo quod dicitur: Si propter incredulum fecit, finxit? Quasi verō si quisquam vir fortis pro patria dimicans, multa aduersa vulnera exciperet, & peritissimo medico, qui hæc ita curare ualeret, vt cicatrices nullæ apparerent, ipse potius diceret, sic se velle sanari, vt magis essent in corpore suo vestigia vulnerum tanquam tituli gloriarum, ideo ille medicus cicatrices finxisse diceretur: quia cum per artem efficere potuerit, vt non essent, certa existente causā, per artem efficit potius vt essent, quæ vno solo modo, sicut superius dixi, falsæ conuincerentur, si nulla vulnera scirentur.

Quæstionem secundā soluens docet, & ante aduentū Christi pios seruatos fuisse p̄ Christū, cuius gratia nulli gēti, nullo seculo vnquā defuit, nec ideo diuersam esse religionē, si culturæ modus consilio diuino, prout expedit hoīum saluti, variatur.

Item alia proposuerunt, quæ dicerent de Porphyrio contra Christianos, tanquam validiora decreta. Si Christus se, inquit, salutis viam dicit, gratiam & veritatem, in seque solo ponit animis sibi credentibus reditum, quid egerunt tot seculorum homines ante Christum? Vt dimittā, inquit, tpa ante Latium regnatum, ab ipso Latino quasi principium humani nominis sumamus. In ipso Latino ante Albam dii culti sunt: in Alba æquæ religiones ritusq; valere templorum. Non paucioribus seculis ipsa Roma, lōgo seculorum tractu, sine Christiana lege fuit. Quid, inquit, actū de tā innumeris animis, qui omnino in culpa nulla sunt, si quidē is cui credi posset, nondū aduentum suum hominibus cōmodarat? Orbis quoq; cum ipsa Roma in ritibus templorū caluit. Quare, inquit, saluator, qui dictus est, sese tot seculis subduxit? Sed ne, inquit, dicant, lege Iudaica veterē hominum curatū genus, longo post tpe lex Iudæorum apparuit ac vixit angusta. Syriæ regione, postea verō prorepsit ēt in fines Italos, sed post Cæsarem Caium, aut certē ipso imperante. Quid igitur actum de Romanis animabus vel Latinis, quæ gratia nondum aduenientis Christi viduata sunt, vsq; in Cæsarem tempus? Huic p̄positioni rēdetur, vt primo ipsi dicant, vtrum profuerint hominibus deorum suorū sacra, quæ constat certis t̄pibus instituta. Quæ si negant aliquid profuisse ad animarum salutem, nobiscū ea destruit, & esse inania consentitur. Nos quidem etiā perniciose monstramus, sed paruū non est vt ipsi interim prius inania fateantur. Si verō ea defendunt, & sapienter atq; vtiliter asserūt instituta, quæro qd actum sit de ijs qui anteq̄ hæc instituta essent, morte obierūt, hæc M. Si aut potuerunt alio modo purgari, sunt. Insuper idē modus perseuerauit in posteros? Quid opus erat instituere nouitas: consecrationes, quæ antiquitus non fuerunt? Hic si dicunt deos quidē ipsos semper fuisse & ad liberandos cultores suos pariter vbiq; valuisse, sed pro varietate rerū t̄paliū ac terrenarū, quæ

EPISTOLA XLIX.

59

quæ scirent certis t̄pibus locisq; cōgruere, in his alias atq; alias alibi, aliter atque aliter sibi voluisse seruire, cur hanc q̄onē Christianæ religioni ingerunt, in qua nobis ipsi pro dijs suis aut respondere non possunt, aut si possunt, in eo ipso sibi etiam pro nostra religione rēdeant. Ita nihil interesse pro diuersa t̄porum locorumq; cōgruentia q̄ diuersis sacramētis colatur, si qd colitur sanctū est: sicut nihil interest pro diuersa linguarum auditorumq; congruentia, quā diuersis sonis dicatur, si quod dicitur verum est: dum hoc sanē intersit, quod linguæ sonos quibus inter se sua sensa communicent, etiam homines pacto quodam societatis sibi instituere possunt. Quibus autē sacris diuinitati congruerent, voluntatem Dei sequuti sunt, qui rectē sapuerunt. Quæ oīno nunq̄ defuit ad salutē iustitiæ pietatiq; mortalium, & si qua in alijs atq; alijs populis, vna eademq; religione societatis varie celebrant, quatenus fiat plurimū refert, quo & humana exhortetur vel toleret infirmitas, & diuina non oppugnet auctoritas. Quamobrē cum Christum dicamus verbum Dei, p̄ qd facta sunt oīa, & ideo filium, quia verbum nec verbū dictum atq; transactum, sed apud incōmutabilem patrē incōmutabile ipsum atq; incommutabiliter manens, sub cuius regimine vniuersa creatura spiritalis & corporalis, p̄ cōgruentia t̄porū locorumq; administratur, cuius moderandæ & gubernandæ, quid, qñ & ubi, circa eam fieri oporteat, sapientia, & scientia, penes ipm est. Profecto, & anteq̄ propagaret Hebræorum gentem, per quam sui aduentus manifestationem cōgruis sacramentis præfiguraret, & ipsis t̄pibus Israelitici regni, & deinde cum se in carne de virgine accepta mortalibus mortaliter mōstrauit, & deinceps vsque nunc, cum implet oīa quæ per prophetas ante prædixit, & abhinc vsque in finem seculi, quo sanctos ab impijs dirempturus est, & sua cuique retributurus idem ipse est filius Dei, patri cōternus, & incommutabilis sapientia, per quam creata est vniuersa natura, & cuius participatione omnis rationalis anima fit beata. Itaque ab exordio generis humani, quicunq; in eum crediderunt, eumq; vt cunq; intellexerūt, & secundū eius p̄cepta p̄dē, & iuste vixerunt, quando libet & vbi libet fuerint, p̄ eum proculdubio salui facti sunt. Sicut. n. nos in eū credimus & apud patrē manentem, & qui in carne iam venerit: sic credebant in eum

antiqui, & apud patrē manētē, & in carne vēturū. Nec quia pro t̄porū varietate nūc factum annunciat, quod tunc futurū prænunciabatur, ideo fides ipsa variata, vel salus ipsa diuersa est. Nec quia vna eadēque res, alijs atq; alijs sacris & sacramētis vel p̄dicat aut prophetatur, ideo alias atq; alias res, vel alias atque alias salutes oportet intelligi. Quid autem quando fiat quod ad vnā eadēq; fidelium et piorum liberationem pertineat, consilium Deo tribuamus, nobis obedientiam teneamus. Proinde alijs tunc nominibus & signis, alijs autem nunc, & prius occultius, postea manifestius, & prius a paucioribus, postea a pluribus, vna tamen eadēq; religio vera significat et obseruatur. Nec nos eis obijcimus, quod aliter Numa Pōpilius, deos colendos Romanis instituit, atq; aliter ab eis vel Italīs antea colebantur, nec qd Pythagoreis t̄pib; illa philosophia celebrata est, q̄ antea vel oīno nō erat, vel in paucissimis eadem sentientibus, non tamen eodem ritu viuētib; fortasse latitabat: sed vtrum illi dii veri aut colendi sint, et vtrum illa philosophia aīarum saluti aliqd proficit, hoc cū eis agimus, hoc in q̄onem vocamus, hoc disputando conuellimus. Desinant igitur obijcere nobis, quod omni sectæ, & omni nom̄i religionis obijci potest. Cum enim non fortuito labi, sed diuina prouidentia tempora ordinari fateant, quid cuiq; tempori aptum & opportunum sit, humanum consilium prætergreditur, & illuc dispergitur, vnde ipsa prouidentia rebus consulit. Si enim dixerint propterea non semper nec vbiq; fuisse Pythagoricam disciplinā, quia Pythagoras homo fuit, neque hoc in potestate hīc potuit: nunquid hoc etiam dicere possunt, eo ipso tempore quando fuit, & in his terrarum locis vbi illa philosophia viguit, omnes, qui eum audire potuerunt, etiā credere sectariq; eum voluisse? Ac per hoc magis si tātæ ptatis fuisset Pythagoras, & ubi vellet, & qñ vellet, sua dogmata prædicaret: & si haberet etiam cum ea potestate summam rerum præscientiam, nusquam & nunquam appareret, nisi vbi & quādo sibi homines credituros esse prænosceret. Proinde cū Christo non obijciant, qd eius doctrinā non oēs sequuntur: sentit. n. & ipsi nequaquam hoc rectē obijci posse, vel philosophorum sapientiæ vel etiā numini deorum suorum: quid respondebunt si excepta illa altitudine sapientiæ, & scientiæ Dei, Aug. Tomus secundus h 3 vbi

AVGVSTINVS AD DEOGRATIAS

ubi fortassis aliud diuinū cōsiliū lōge secer-
tus later, sine iudicio ēt aliarum forte cau-
sarum, q̄ a prudentibus inuestigari queunt,
hoc solum eis breuitatis grā, in huius qōnis
disputatione dicamus tunc voluisse homini-
bus apparere Christum, & apud eos p̄dicari
doctrinā suam, qm̄ sciebat & ubi sciebat esse
qui in eum fuerant credituri. His. n. tempo-
ribus & his locis, quibus Euangelii eius nō
est p̄dicatum, tales oēs in eius p̄dicatione fu-
turos esse p̄sciebat, quales non quidē oēs,
E sed tū multi in eius corporali p̄sentia fuerūt,
qui in eum nec suscitatis ab eo mortuis cre-
dere voluerunt: quales ēt nunc multos vide-
mus, cum tanta manifestatione de illo com-
pleantur, p̄conia prophetarum, nolle adhuc
credere, & malle humana astutia resistere, q̄
tam clarē atq; perspicuē tamq; sublimi &
sublimiter diffamata diuinā credere autho-
ritati. Quid ergo mirū si tā infidelibus plenum
orbē terrarū Christus prioribus seculis no-
uerat, ut eis apparere, vel p̄dicari merito
nollet, quos nec verbis nec miraculis suis cre-
dituros esse p̄sciebat? Neq; n. incredibile est
tales fuisse tunc oēs, quales ab eius aduentu
vsq; ad hoc tempus, tam multos fuisse & esse
miramur: & tamē ab initio generis humani,
aliās occultius, aliās euidentius, sicut cōgrue
re t̄pibus diuinitus visum est, nec propheta-
ri destitit, nec qui in eū crederent defuerūt,
ab Adā vsq; ad Moysen, & in ipso populo
Israel, qui speciali quodā mysterio gēs pro-
phetica fuit, & in alijs gentibus anteq̄ venis-
set in carne. Cum. n. nonnulli cōmemorant
in sanctis Hebraicis libris, iā ex t̄pe Abra-
hā, nec de stirpe carnis eius, nec ex populo
Israel, nec ex aduentitia societate in populo
Israel, qui tamē huius sacramenti participes
fuerunt, cur non credamus ēt in ceteris hac
atque illac gentibus, aliās alios fuisse, quāuis
eos commemoratos in eisdē autoritatibus
non legamus? Ita salus religionis huius, per
quam solā verā salus veraciterq; promittit,
nulli vnq̄ defuit q̄ dignus fuit, & cui defuit
dignus non fuit, Et ab exordio p̄pagationis
humanæ, vsq; in finē, quibusdā ad p̄miū, q̄-
busdā ad iudiciū p̄dicatur. Ac p̄ hoc & qui-
bus omnino annunciata non est, non credi-
turi p̄sciebantur, & quibus non creditu-
ris tamen annunciata est, in illorum exem-
plo demonstrantur. Quibus autem credi-
turi annunciat, hi regno cōlorum &

sanctorum angelorum societati prapa-
rantur.

Questionem tertiam soluens docet, immo-
lationē pecudum, & incendiū thuris non
reprehensum in Iudæis, qm̄ hac vero deo
immolabant. Latrā nec hominibus pijs,
nec angelis bonis exhibendā, multo mi-
nus saxis ac dēmonibus. Deniq; nō ideo G
religionē apud Christianos aliā esse quā
fuit apud Iudæos aut pios ante legem, qd̄
ritus sacrificiorum sunt nouati.

I Am videamus eā q̄ sequitur qōnem. Ac-
cusant, inquit, ritus sacrorum, hostias, thur-
ra, & cetera q̄ templorum cultus exercuit,
cū idē cultus ab ipsis, inquit, vel à Deo quē
colunt exorsus est temporibus p̄scis, cū in-
ducitur Deus primitus eguisse. Huic respon-
detur, qm̄ ex illo scripturarum nostrarum
loco hęc qō proposita agnoscitur, ubi scri-
ptum est, Cain ex fructibus terræ, Abel au-
tē ex primitiis ouium obtulisse munus deo,
hinc potius esse intelligendum q̄ sit res anti-
qua sacrificium, quod non nisi vni deo vero
offerri oportere, veraces & sacra litera mō-
nent, non q̄ illo egeat Deus, cum in eisdē
ipsis literis apertissime sit scriptum: Dixi
dñs, Deus meus es tu, qm̄ honorum meorū
non eges: sed q̄ ēt in his, vel acceptandis vel
reprobandis vel percipiendis, non nisi homi-
nibus consulat. Nobis enim prodest colere
Deum, non ipsi Deo. Cum ergo inspirat &
docet quomodo colendus sit, non solum sua
nulla indigentia facit, sed nostra maxima vi-
litate. Significatiua sunt autem omnia talia
sacrificia, & quarundam rerum similitudi-
nes, quibus admoneri nos oporteat ad ea ip-
sa quorum similitudines sunt, siue scrutan-
da, siue noscenda, siue recolenda. De qua re,
quantum satis est, differenda, non breuis ser-
mo flagitandus est, quo nunc respondere
nobis propositum non est, p̄sertim quia
in alijs opusculis nostris, de hac re multa
iam diximus. Et qui ante nos Dei eloquia
tractauerunt, de similitudinibus sacrificio-
rum veteris testamenti, tanquam vmbri fi-
gurisque futurorum copiose loquuti sunt.
Hoc sanē nec in ista breuitate praterun-
dum est, quod templum, sacerdotem, sacrifi-
cium, & alia quæcunque ad hęc pertine-
ntia, nisi vni verō Deo debere noscent dijs sal-
si, hoc est dēmones, qui sunt prauaricatores
angeli, nunquam hac sibi à cultoribus suis,
quos

EPISTOLA XLIX.

60

quos decipiunt expetissent. Verum hac cū
exhibentur Deo, secundum eius inspiratio-
nem atq; doctrinam, vera religio est: cū at
dēmonibus secundum eorū impiam super-
biā, noxia superstitio. Quapropter q̄ Chri-
stianæ literæ vtriusq; testamenti sciunt, nō
hoc culpant in sacrilegis ritibus Paganorū,
quod construant templa, & instituunt sa-
cerdotia, & faciant sacrificia, sed quod hęc
idolis & dēmonijs exhibeant. Et idola qui-
dem omni sensu carere, quis dubitet? Ve-
rantamen cum his locantur sedibus, hono-
rabili sublimitate, ut à peccantibus atq; im-
molantibus attendantur, ipsa similitudine
animatorum membrorum atq; sensuum,
quanuis insensata & ex anima afficiunt in-
firmos animos, ut viuere ac spirare videan-
tur, accedente p̄sertim veneratione mul-
titudinis, qua tantus eis cultus Dei impen-
ditur. Quibus morbidis & pestilentiosis af-
fectibus medetur scriptura diuina, quæ rem-
quidem notā, sed tū salubri remedio admo-
nitionis inculcat, dicens Oculos habent &
nō vident, aures habent & non audiunt, &
cetera talia. Hęc. n. verba quo magis aper-
ta & populariter vera sunt, eo magis in-
citant salubre pudorem illis, qui cum talibus
simulachris diuinum cum timore cultū ex-
hibent, eaq; viuientibus similia venerantes,
adorantesq; contuuntur, eisq; velut p̄sen-
tibus preces allegant, victimas immolāt, vo-
ta persoluunt, sic afficiunt oīno ut ea sensu
carētia putare nō audeant. Ne arbitrantur
autē isti hoc solum nostros libros velle so-
nare, quod huiuscemodi affectus humano
cordi ex idolis innascit, apertissime scriptū
est, qm̄ omnes dijs gentium dēmonia. Vnde
& apostolica disciplina nō solum dicit, qd̄
apud Ioannem legitur, Fratres caute à si-
mulachris, verumetiā quod apud Paulum.
Quid ergo? Dico qd̄ idolis immolatum sit
aliquid, aut idolum est aliquid? Sed q̄ immo-
lant gentes, dēmonijs & non deo immolāt:
nolo autē vos socios fieri dēmoniorum. Vn-
de satis intelligi potest, non tā ipsam immo-
lationē (nam vero Deo p̄scis sancti immo-
lauerunt) sed quod dijs falsis & impijs dē-
monijs, immolāt, reprehēdi à vera religio-
ne, in superstitionibus gētiū. Sicut. n. veri-
tas hortatur hoīes fieri socios sanctorū an-
gelorum, ita seducit impietas ad societate dē-
moniorū, cui praparat ignis æternus, sicut
regnū æternum societati sanctorum. Neq;
illinc exculant impij sua sacrilega sacra & si-

mulachra, qd̄ eleganter interpretant quid
quæq; significant. Oīs quippe illa interpre-
tatio ad creaturā refertur, non ad creatorē,
cui vni debetur seruitus religionis, illa quæ
vno nomine Latrā Græce appellatur. Nec
nos dicimus terrā, mariā, cōlū, solem, lunā,
stellas, & quāsdā non in promptu sitas cō-
lestes potestates esse dēmonia: sed cū omnis
creatura partim corporalis sit, partim verō
incorporalis, quā etiam spiritalē vocamus,
manifestū est, id quod à nobis pie ac religio-
se fit, à voluntate animi proficisci, q̄ creatu-
ra spiritalis est, & omni corporali prapone-
da. Vnde colligit corporali creaturæ nō esse
sacrificandū. Restat spiritalis, q̄ vel pia, vel
impia est. Pia. scilicet in hominibus & angelis ius-
tis & Deo rite seruientibus, impia vero in
hoībus & angelis inijs, quos ēt dēmones
dicimus. Ac per hoc nec spiritali, quanuis
iustæ creaturæ sacrificiū est. Qm̄ quanto
magis pia est & subdita Deo tanto minus
se tali honore dignatur, quem scit non de-
beri nisi Deo. Quanto ergo perniciosius est
sacrificare dēmonijs, hoc est iniquæ spirita-
li creaturæ, quæ in hoc proximo & caligi-
noso cōlo inhabitans, tanquam in æreo car-
cere suo p̄destinata est supplicio sempiter-
no? Quamobrem etiā, cum se hoīes superio-
ribus cōlestibus potestatibus, q̄ nō sunt dē-
monia, sacrificare dicunt, & solius nominis
interesse arbitrantur, quod illi deos, nos eos
angelos appellamus, non se opponunt eis
ludicandis multiplici fallacia, nisi dēmo-
nes qui errore delectant & quodammodo
pascunt humano, qm̄ sancti angeli non ap-
probāt sacrificiū, nisi qd̄ ex doctrina veræ
sapientiæ veraq; religionis offerit vni vero
Deo, cui sancta societate deseruiunt. Proinde
sicut impia supbia, siue hominū, siue dē-
monum, sibi hos diuinos honores exhiberi
vel iubet vel cupit, ita pia humilitas vel ho-
minum vel angelorum sanctorum, hac sibi
oblata recusant, & cui debere cōscedit. Cu-
ius rei manifestissima in sacris l̄ris n̄s exē-
pla monstrant. Dispertita autē diuinis elo-
quijs sacrificia pro temporū congruētia, ut
alia fierent ante manifestationē noui testa-
menti, qd̄ ex ipsa vera & in unius sacerdotis
victima, hoc est effuso Christi sanguine mi-
nistratur, & aliud nunc, quod huic mani-
festationi est congruū, qui iā declarato nomi-
ne Christiani appellamur offeramus, nō so-
lū Euāgelicis, verumetiā prophetis literis
demonstrat. Mutatio quippe nō dei nō ipsius

AVGVSTINVS AD DEO GRATIAS

religionis, sed sacrificiorum & sacramentorum impudenter nunc videretur predicata, nisi fuisset ante predicta. Quemadmodum. n. vnus idemq; homo, si Deo mane aliud offerat, aliud vespere, pro congruentia diurni temporis, non Deum mutat, non religionem, sicut nec salutem, qui alio modo mane, alio vespere salutar, ita in vniuerso tractu seculorum, cum aliud oblatum est ab antiquis sanctis, aliud ab eis qui nunc sunt offertur, non humana presumptione, sed autoritate diuina temporibus congrua sacra mysteria celebrantur, non Deus aut religio commutatur.

Questionem quartam soluens ostendit quomodo perpescenda peccatorum & eterne poenae proportio, quodque iuste Deus pro temporarijs delictis reddat aeterna supplicia.

Questio Am nunc deinde videamus, quale sit quod de mensura peccati atq; supplicij proposuit, sic euangelio calumniatus. Minatur, inquit, Christus non credentibus, aeterna supplicia. Et alibi ait: In qua mensura mensi fueritis, in ea remetietur vobis. Satis, inquit, ridicule atq; contrarie. Nam si ad mensuram redditur est poenam, & omnis mensura circumscripta est sine temporis, quid sibi volunt minime infiniti supplicij? istam questionem a qualicumq; philosopho esse obiectam atq; propositam difficile est credere. Quippe

B qui ait, omnis mensura circumscribitur tempore, quasi non soleat nisi temporum esse mensura, sicut horarum, & dierum, & annorum, Vel sicut dicimus breuē syllabā simplū hīe temporis, ad syllabā longā: Puto. n. modios, & ra bones, urnas & amphoras, non temporū esse mēsuras. Quo ergo omnis mēsurā circūscribitur tempore? Nōne ipsi dicunt, solem istū sempiternum esse, qui tamen quantus sit ad terram, mēsuris geometricis perscrutari audent & renunciare? Quod siue possint siue non possint, constat eum tamen propriam sui orbis habere mensuram. Quia & si comprehendunt quantus sit, mensuram eius comprehendunt, & si hoc non assequuntur, mēsuram eius utiq; non comprehendunt, nec ideo nulla est, quia homines eam nosse non possunt. Potest igitur aliquid & sempiternum esse, & certam sui modi habere mensuram. Secū dū ipsos. n. & solis eternitate loquutus sum, ut sua sententia conuincantur atq; concedant esse posse aliquid cum mensura sempiternum. Ac sic non ideo putent non esse cre-

Rab.

dendum de supplicio sempiterno, quod minatus est Christus, quia idem dixit, In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis. Si. n. dixisset, quod mensi fueritis, hoc metietur vobis, etiam sic non oīno ad eandem rem ex omni parte necesse esset referre sententiam. Possumus. n. recte dicere, quod plantaueris, hoc decerpēs, quāuis nemo plātet pomum sed lignum, decerpit autē pomū magis quā lignum, sed illud dicimus secū dū arboris genus, quia nō sicut plātat, vnde nucē decerpit. Ita dici posset, quod feceris patieris, non ut si stuprum fecerit, stuprum patiat, sed quod peccato isto fecit legi, hoc ei lex faciat. i. quia legem talia prohibentem de sua vita abstulit, auferat eum etiam ipsa lex de hominum vita, quā regit. Item si dixisset quātum mensi fueritis, tantum remetietur vobis, nec sic esset consequens, ut omni modo aequales peccatis poenas intelligere deberemus. Neque. n. equalia sunt, verbi gratia, triticum & hordeum. Et profecto dici posset, quantum mensi fueritis, tātum remetietur vobis, hoc est, quantum tritici, tantum hordei. Quod si de doloribus ageretur atq; diceretur, quātum dolorem ingesseritis, tantus ingeretur vobis, fieri posset ut tantus dolor esset, quātus tempore diuturnior, hoc est, mora maior, vi par. Neq; enim si de duabus lucernis dicamus, tantum ignis iste caluit quantum ille: Ideo falsum erit quia vna earum fortē citius extincta est. Non itaq; si aliquid secundum aliud tantum est, secundum aliud non est tantum, quia non omnino tantum est, idē falsus est modus in quo tantum est. Cum vero dixerit, In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis, quūmq; manifestum sit, aliud esse mensuram in qua metitur aliquid, aliud ipsam rem quā metitur, iam fieri potest, ut in qua mensura homines mensi essent, verbi gratia, modium tritici, in ea illis metiantur milia modiorum, ut & tam multum interesset in quantitate frumenti & nihil in mensura. ut taceam de ipsarum rerum diuersitate, quia non solum fieri potest, ut in qua mensura quis mensus fuerit hordeum, in ea illi metiatur triticum, sed qua mensus fuerit frumentum, in ea illi metiatur aurū & frumenti sit vnus modius, auri quamplurimi. Ita cum sine comparatione rerum ipsarum, & genus & quantitas differat, dici tamen rectissime potest, In qua mensura mensus est, in ea illi metitur est. Vñ aut hoc dixerit Christus, paulo superius

fatis

EPISTOLA XLIX.

61

fatis elucet. Nolite, inquit, iudicare ut non iudicemini. In quo. n. iudicio iudicaueritis, iudicabimini. Nunquid si iniquo iudicio iudicabunt, iniquo iudicabuntur? Absit. Nulla quippe iniquitas apud Deū. Sed ita dictū est, In quo iudicio iudicaueritis, in eo iudicabimini, tanquā diceretur, in qua voluntate benefeceritis, in ipsa liberabimini, vel in qua voluntate malefeceritis, in ipsa puniemini. Velut si quispiam ad turpem concupiscentiam oculis vtens excarni iuberetur, recte utiq; audiret. In quibus oculis peccasti, i eis supplicij meruisti. Iudicio. n. quisq; animi sui, seu bono seu malo vtitur, vel ad beneficiū, vel ad peccādum. Vnde non iniquū est, ut in quo iudicat, in eo iudicetur. Hoc est ut in ipso animi sui iudicio poenas luat, cum ea mala patitur, quae male iudicantem animū cōsequuntur. Alia nanq; sunt manifesta tormenta, quae post futura preparantur, et ipsa ex eodē male voluntatis cardine extracta. In ipso autem animo, ubi appetitus voluntatis hominum est, humanorū mensura factorū continuo poena sequitur culpā, plerūque maior nō sentietis cecitate gratiores. Iō cū dixisset, In quo iudicio iudicaueritis iudicabimini, sequutus adiunxit: Et qua mensura mensi fueritis metietur vobis. In voluntate quippe propria metitur bonus homo bona facta, & in ea metietur ei beatitudo. Itemq; in mala voluntate propria, metitur malus homo mala opera, & in ea metietur ei miseria, quoniam ibi quisq; bonus est, cū bene vult, ibi etiā malus cum male vult. Ac per hoc ibi etiam sit vel beatus vel miser, hoc est ipso suae voluntatis affectu, quae omnium factorū meritorūmq; mēsurā est. Ex qualitatibus quippe voluntatū, non ex temporis spatijs, siue recte facta siue peccata metimur. Alioquin maius peccatū haberet, arborē deijcere quā hominem occidere. Illud. n. sit longa mora, iētibus multis, hoc vno iētū breuissimo tempore: pro quo tamen exigui temporis tam grandi peccato, si perpetua deportatione homo puniretur, etiam mitius cum illo actū, quā dignus fuerat, diceretur, quāuis in spatio temporali lōgitudine poenae, cum breuitate facinoris nullo modo sit cōparanda. Quid ergo contrariū est, si erunt pariter longa, vel etiā pariter aeterna supplicia, sed alijs alia mitiora, vel acriora: ut quibus tempus aequale est, non sit aequalis asperitas, propter mensurā etiā peccatorum, nō in productione temporū, sed in voluntate peccantiū?

Voluntas quippe ipsa ponitur, siue animi supplicio siue corporis, ut quae delectatur in peccatis, ipsa plectatur in poenis, ut & qui iudicat sine misericordia, sine misericordia iudicet. Et in hac quippe sententia, ad hoc solū eadē mensura est, ut quod nō praestitit, non ei praestetur. Atq; ita quid ipsa iudicat aeternum erit, quāuis quod iudicabit, aeternum esse nequiuert. In eadem igitur mensura, quāuis nō aeternorū malefactorum, aeterna supplicia remetietur, ut quia aeternā voluit haberi peccati perfructio, aeternam vindictā inueniat seueritatem. Non aut finit proposita breuitas responsionis meae, ut colligā omnia, vel certē quāplurima quae de peccatis, & de peccatorū poenis, sancti libri habet, atq; ex his vnam eruam sine vlla ambiguitate sententiam, si tū id valeam viribus mentis etiam si cōgruum nāsciscar ocium. Nunc tamen arbitror satis esse monstratum, non esse cōtrariū aeternitati suppliciorum, quod in eadem mensura redduntur, in qua peccata commissa sunt.

Questionem quintam soluens docet a Salomone fieri mentionem filij Dei.

Post hanc questionem, qui eas ex Porphyrio proposuit, hoc adiunxit. Sanē etiam de illo, inquit, me dignaberis instruere, si verē dixit Salomō: Filium Deus non habet. Cito responderetur. Non solum hoc non dixit, veriorū. 8. rumetiam dixit, quod Deus habeat filium. Prouer. Apud eū. n. sapientia loquens, ait: Ante omnes colles genui me. Et quid est Christus, nisi Dei sapientia? Item quodā loco prouerbiorū, Deus, inquit, docuit me sapientiā, & scientiā sanctorū cognoui. Quis ascendit in caelum & descendit? Quis collegit vētos in sinum? Quis conuertit aquam in vestimentum? Quis tenuit fines terrae? Quod nomen est ei, aut quod nomen est filij eius? Horum duorum quae in extremo commemorauī, vnū retulit ad patrem. i. quod nomē est ei, propter quod dixerat, Deus docuit me sapientiā. Et alterū euidenter ad filium, cū ait, aut quod nomē est filij eius, propter cetera quae de filio magis intelligunt, hoc est, quis ascendit in caelum & descendit. Quod Paulus ita cōmemorat. Qui descendit, imple est & qui ascendit super oēs caelos. Quis collegit vētos in sinum, id est animas credentium in occultum atq; secretum. Quibus dicitur: Mortui. n. estis, & vita vestra abscondita est cum Christo

Christo in Deo. Quis conuertit aquam in vestimēto, vt dici posset, Quotquot in Christum baptizati estis, Christum induistis?

Acto. 1.

Quis tenuit fines terræ, qui dixit discipulis suis: Eritis mihi testes in Hierusalē, & in tota Iudæa, & Samaria, & vsq; in fines terræ?

Quæstio. Sextam dissoluens, ostendit miracula sacris prodita scripturis, aut credenda omnia, aut negligenda omnia, operiēs allegoriā de Iona a ceto absorpto, de hedera, & verme matutino, Deū factis loqui, postremo in ijs q̄ Christi interpretatus est, nō esse liberā hoīum diuinationē.

Postrema quæstio proposita est de Iona, nec ipsa quasi ex Porphyrio, sed tanquā ex irrisione paganorū. Sic. n. posita est. Dein de quid sentire, inquit, debemus de Iona, qui dicitur in ventre ceti triduo fuisse, quod & incredibile, & inuoluntarium cū veste hominem, fuisse in corde piscis. Aut si figura est, hanc dignaberis pandere. Deinde quid sibi etiam illud vult, supra euomit Ionam cucurbitam natam, quid causæ fuit vt hæc nasceretur. Hoc. n. genis quæstionis, multo cachinno a Paganis grauer irritum animaduertit. Ad hoc respondetur,

Solutio. quod aut omnia diuina miracula credenda nō sint, aut hoc cur nō credatur, causa nulla sit. In ipsum autē Christum, quod tertio die resurrexerit non crederemus, si fides Christianorū cachinnū metueret Paganorū. Cū autē hanc quæstionē non proposuerit amicus noster, vtrū credendum sit, vel Lazarum resuscitatū esse quarto die vel ipsum Christum tertio die resurrexisse, multum miror hoc q̄ factum est de Iona, cū pro incredibili posuisse, nisi forte facilius putat mortuū de sepulchro resuscitari, q̄ viuū in tam vasto vētre belluæ potuisse seruari. Vt. n. omittā cōmemorare, quāta magnitudo belluarum marinarum, ab eis qui experti sunt indiceē, venter, quem costæ illæ muniebant, q̄ Carthagine in publico fixæ populo notæ sunt, quōt hoīes in spacio suo capere posset? quis nō cōijciat, quāto hiatu patebat os illud, q̄ velut ianua speluncæ illius fuit: nisi forte, vt posuit, vestis esset impedimento, ne Ionas deuorari posset illasus, quasi per angustia sese coarctauerit, qui per abruptum aeris præcipitatus, sic exceptus est, vt prius recipere venter bestię, quam dente laceraretur? Quamquam scriptura neq; nudū, neq; vestitum in illud antrum deiectum esse dixerit,

vt possit intelligi illuc etiam nudus irruisse, si forte opus erat tanquam ouo corium, ita illi vestem detrahi, quo facilius sorberetur. Sic. n. sunt homines de prophetæ huius veste solliciti, quasi aut per fenestram paruam rephisse, aut in balneas intrasse dicatur, quo etiam (si necesse esset) intrare vestitum, vix molestum esset, non tamen mirum. Sed habent reuera quod non credant in diuino miraculo, vaporem ventris quo cibi madescūt potuisse ita temperari, vt vitam hominis cōseruaret. Quanto incredibilius ergo proponerent tres illos viros, ab impio rege in caminum missos, deambulasse in medio ignis illasos? Quapropter si nulla isti diuina miracula volunt credere, alia disputatione refellendi sunt. Neque. n. debēt vnum aliquid tanquam incredibile proponere, & in quæstionem vocare, sed omnia quæ vel talia, vel etiam mirabilia narrātur. Et tamen si hoc quod de Iona scriptum est, Apuleius Madaurensis, vel Apollonius Tyaneus fecisse diceretur, quorum multa mira, nullo fidelis authore iactitant, quamuis & demones nō nulla faciant sanctis angelis similia, non veritate, sed specie, non sapientia, sed planē fallacia. Tamen si de istis, vt dixi, quos magos vel philosophos laudabiliter nominant, tale aliquid narraretur, non iam in buccis creparet risus sed typhus. Ita rideant scripturas nostras (quantum possunt) rideant, dum per singulos dies rariore paucioresq; se videant, vel moriendo, vel credendo, dum implētur omnia quæ prædixerant, qui hos contra veritatem inaniter pugnaturos, vane latratos, paulatim defecturos, tanto ante riserunt, nobisq; posteris suis, non solum ea legenda dimiserunt, verum experienda promiserunt. Non sanē absurde, neque importune requiritur, quid ista significent, vt cum hoc expositum fuerit, non tantum gesta, sed etiam propter aliquam significationē conscripta esse credantur. Prius ergo non dubitet, Ionam prophetam in aluo ingenti marinæ belluæ triduo fuisse, qui vult scrutari, cur nam hoc factum sit. Non. n. frustra factum est, sed tamen factum est. Si. n. mouent ad fidem quæ figurate tantum dicta non facta sunt, quanto magis mouere debent, quæ figurate non tantum dicta, sed facta sunt? Nā sicut humana cōsuetudo verbis, ita diuina potest etiam factis loqui. Et sicut sermoni humano, verba noua, vel minus vñtata, moderate ac decet aspersa, splendorem addunt, ita in factis mirabilibus congruentius aliquid significantibus, quodammodo luculentior est diuina eloquentia. Proinde quid figurauerit, q̄ prophetā belua illa deuoratum, tertio die viuū reddidit, cur a nobis quaeritur cū hoc Xps exponat? Generatio, inquit, praua & adultera signum quaerit, & signū non dabitur ei nisi signū Iona prophetæ. Sicut. n. Ionas fuit in ventre ceti, tribus diebus & tribus noctibus: sic erit filius hominis in corde terræ, tribus diebus & tribus noctibus. De ipso autē triduo mortis dñi nostri Iesu Christi, quō ratio reddatur, cum a parte totum intelligitur, in die primo & nouissimo, vt toti tres dies idem cum suis noctibus cōparent, longū est differere, & in alijs sermonibus iā lapsissime dictū est. Sicut ergo Ionas ex nauī in aluū ceti, ita Christus ex ligno in sepulchrū, vel in mortis profundum. Et sicut ille pro ijs qui tēpestate periclitabant, ita Christus pro ijs qui in hoc seculo fluctuant. Et sicut primo iussu est vt prædicaret Niniuīs a Iona, sed nō ad eos peruenit prophetia Iona, nisi posteaquā cum cetis euomit: ita pphetia præmissa est ad gētes, sed nisi post resurrectionē Christi nō peruenit ad gētes. Iā verō q̄ tabernaculum sibi cōstituit, & cōfedit ex aduerso ciuitatis Ninive, q̄ ei futurum esset expectans, alterius significationis personā propheta gestabat. Præfigurabat. n. carnalē populū Israel. Nā huic erat & tristitia de salute Ninivitarum, hoc est de redēptione & liberatione gentium. Vnde venit Christus vocare, nō iustos sed peccatores in penitentiam. Vmbra ergo cucurbitę super caput eius, promissiones erant veteris testamēti, vel ipsa iā munera, in quibus erat vtiq; sicut dicit Apostolus, vmbra futurorum, tāquam ab æstu tēporalium malorum in terra promissionis defensaculum pbens. Vermis autē matutinus quo rodente cucurbita exaruit, idem ipse rursus Christus occurrat, ex cuius ore Euangelio diffamato, cuncta illa quæ temporaliter apud Israelitas velut vmbra prius significatione vincerunt, euacuata marcescunt. Et cunctus ille populus amissio Hierosolymitano regno, & sacerdotio & sacrificio (quod totum vmbra erat futuri) in captiua dispersione magno actu tribulationis adurit sicut Ionas, q̄ scriptum est, a solis ardore, & dolet grauer, & tñ dolori eius atq; vmbra quā diligebat, salus gētiū poenitentiumq; præ-

ponitur. Adhuc cachinnent Pagani, etiam Chrs vermē Christum, & hanc interpretationē vermīs prophetici sacramenti superbiore garrulitate derideant, dum tñ & ipsos sentim paulatimq; cōsumat. Nā de omnibus talibus Esaias pphetat, p quē nobis dicit Deus: Audite me q̄ scitis iudiciū populus meus, in quorū corde lex mea est, opprobria hoīum nolite metuere, & detractioe eorum ne superemini, nec quod vos spernant magni duxeritis: sicut. n. vestimentum, ita per tēpus absumetur, & sicut lana a tineā comedetur, iustitia autē mea in æternum manet. Nos ergo agnoscamus vermē matutinum, quia & in illo psalmo cuius titulus inscribitur: Pro susceptione matutina, hoc se ipse noīe appellare dignatus est. Ego, inquit, sum vermīs & nō homo, opprobriū horum & abiectio plebis. Hoc opprobrium de illis opprobrijs est, q̄ iubemur non metuere per Esaiā dicentem: Opprobria hoīum nolite metuere. Ab isto verme tanq̄ a tineā comedunt, qui sub eius dente Euangelico, per singulos dies paucitate sua deficiendo minorantur. Nos hunc agnoscamus, & pro salute diuina, humana opprobria sufferamus. Vermis est propter humilitatem carnis, fortassis etiam p virginitatis partum. Nā hoc animal plerunq; de carne, vel de quacunq; re terrena, sine ullo concubitu nascit. Matutinus est, quia diluulo resurrexit. Poterat vtiq; illa cucurbita & sine ullo vermiculo arelescere. Postremo si habebat Deus adhuc vermē necessariū, quid opus erat addere matutinum, nisi vt ille vermīs agnosceretur, qui cantat pro susceptione matutina: Ego at sum vermīs & nō homo? Quid ista prophetia, iam ipso rerum effectu & adimplentione lucidius? Si irritus est vermīs iste cum penderet in cruce, sicut in eodē psalmo scriptum est: Loquuti sunt labijs & mouerunt caput: Sperauit in Deū, eruat eum saluum, faciat eum, qm̄ vult eum, cum cōpleta sunt q̄ ibi prædixit: Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerūt oīa ossa mea: Ipsi verō nō cōsiderauerunt, & conspexerunt me, diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestē meam miserunt sortē: q̄ tanta manifestatione futurum in libro antiquo prophetat, quāta manifestatione factum id nouo Euangelio recitatur: sed si in hac humilitate, vt dicere cōperam, iste vermīs irritus est, nunquid adhuc irridendus est, cum ea cōpleri cernimus, q̄ cōsequētia psalmus ipse hēt: Cōmemorabunt & cōuertentur.

Mat. 12.
De qñi
bus Euā
gelij li. 1.
cap. 8.

Triduo
Christi.

B

Luc. 7.

Colo. 2.

Deus
his lo
quitur.
A
dorem

vertentur ad dominū vniuersi fines terrarum: Et adorabunt in conspectu eius vniuersae gentes. Quoniam domini est regnum, & ipse dominabitur gentium. Sic commemorati sunt Nininitae, & conuersi sunt ad dñm: hanc salutē poenitentiae gentiū tanto ante praefiguratam in Iona, dolebat Israel, sicut nunc dolet vmbra nudatus & estu sauciatus. liceat sanē cuiuslibet quamlibet aliter, dum tñ secundum regulam fidei, cetera omnia quae de Iona propheta mysterijs operta sunt, aperire. Illud planē quod in vtre ceti triduo fuit, fas non est aliter intelligere, q̄ ab ipso celesti magistro in Euangelio commemorauimus reuelatum. Proposita exposuimus, vt potuimus, sed ille qui proposuit, iam sit Christianus, ne forte cum expectat ante librorum sanctorum finire quaestiones, prius finiat vitam istā, q̄ transeat à morte ad vitam. Fieri enim potest, quod anteq̄ Christianis sacramentis imbuatur, quaerit de resurrectione mortuorum. Concedendum ēt fortassis qd̄ de Christo quaesuit, cur tanto post venerit, vel si quae sunt aliae paucae & magnae q̄ones, quibus cetera inseruiunt. Si at̄ qualis est illa, in qua mensura mensi fueritis, metietur vobis: vel qualis ista de Iona, ēt omnes tales anteq̄ sit Christianus finire cogitat, perparum cogitat vel conditionem humanam, vel aetatem iam suam. Sunt. n. innumerabiles, quae non sunt finiendae ante fidem, ne finiat vita sine fide, sed planē retenta iā fide, ad exercendam piā delectationem mentium fidelium studiosissime requirendae, & quod in eis eluxerit, sine typho arrogantiae comunicandum, quod aut latuerit, sine salutis dispendio tolerandum.

Augustinus Bonifacio viro militari de Cesaris comitatu, commonstrans illi Donatistarum haeresim nihil habere cōe cum Arriana, & qua moderatione per metū legum imperialium haeretici possunt ad ecclesiae societatem reduci, tum de Donatistarū & Circumcellionū immanitate, postremo de peccato in spiritu sanctum nō remittendo. Idem argumentum tractauit epistola. 48.

Epistola. L.

L Audio & gratulor & admiror fili dilectissime Bonifaci, quod inter curas bellorum & armorum, vehementer desideras ea nosse quae Dei sunt. Vere hinc te apparet etiam Dei ipsa virtute militari, fidei seruire, quam habes in Christo. Vt ergo breuiter in-

sinuem dilectioni tuae, inter Arrianorum & Donatistarum quid intersit errorem, Arriani patris & filij & spiritus sancti, diuersas substantias esse dicunt. Donatistae at̄ nō hoc dicunt, sed vnā trinitatis substantiam consistentur. Etsi aliqui ipsorum minorem filium esse dixerunt q̄ pater est, eiusdem tñ substantiae non negarunt. Plurimi verò in eis hoc se dicunt omnino credere de patre & filio et spiritu sancto, quod catholica credit ecclesia. Nec ipsa cū illis vertitur quaestio, sed de sola cōsione infelicitate litigant, & cōtra vnitatem Christi rebelles inimicitias peruersitate sui erroris exerceēt. Aliqñ at̄ sicut audimus, nonnulli ex ipsis volentes sibi Gothos conciliare, qñ eos vidē aliquid posse, dicūt hoc se credere, quod & illi credunt. Sed maiorū suorū auctoritate vincuntur, quia nec Donatus ipse sic credidisse asseritur, de cuius parte se esse gloriantur. Non te at̄ ista conturbent filii dilectissime. Haerese n. & scandala futura praedicta sunt, vt inter inimicos erudiamur, ac sic & fides & dilectio nostra possit esse probatio. Fides vtique, ne ab eis decipiamur, dilectio at̄, vt et̄ ipsis corrigēdis (quantū possumus) consulamus, non solum instantes, ne infirmis noceant, atque vt ab errore nefario liberentur, sed et̄ orantes pro eis, vt aperiat dñs illis sensum, & intelligant scripturas, quia in sanctis libris, vbi manifestatur dñs Christus, ibi & eius ecclesia declarata. Isti at̄ mirabili caecitate, cū ipsum Christum praeter scripturas nesciant, eius tamen ecclesiam non diuinarum literarū auctoritate cognoscunt, sed humanarū calumniarū vanitate confingunt. Agnoscunt nobiscum Christum, in eo quod legitur: Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea: Ipsi verò consyderauerunt & conspexerunt me, diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestē meam miserunt sortē, & nolunt agnoscere ecclesiam, in eo quod post paululum sequitur: Commemorabuntur & conuertentur ad dñm, vniuersi fines terrarum: Et adorabunt in conspectu eius vniuersae gentes gentium, Quoniam dñi est regnū, & ipse dominabitur gentium. Agnoscunt nobiscum Christum in eo quod legitur: Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te: & nolūt agnoscere ecclesiam in eo quod sequitur: Postula a me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuā terminos terrae. Agnoscunt nobiscum Christū, in eo quod ipse dñs in euangelio loquitur:

Opor-

Luc. 24. Oportebat Christū pati & resurgere à mortuis tertia die: & nolunt agnoscere ecclesiam, in eo quod sequitur: & praedicari in nomine eius poenitentiam & remissionē peccatorum per oēs gentes, incipientibus ab Hierusalem. Et innumerabilia sunt testimonia librorum sanctorum, quae in hunc librū coarctare non debui. In quibus sicut apparet, dñs Christus siue secundū diuinitatē qua equa lis est patri, qui in principio erat verbum, & verbum erat apud Deū, & deus erat verbum, siue secundū susceptū carnis humanitatem, quae verbum caro factū est, & habitauit in nobis: sic apparet etiam eius ecclesia, non in sola Aphrica, sicut isti impudentissima vanitate delirant, sed toto orbe terrarum diffusa. Te timonijs. n. diuinis, lites suas praefertunt, quia in causa Caeilianī quondam ecclesiae Carthaginensis episcopi, cui crimina obiecerunt quae nec potuerunt probare nec possunt, se ab ecclesia catholica, hoc est ab vnitatem omnium gentium diuiserunt. Quāuis & si vera essent quae ab eis obiecta sunt Caeiliano, & nobis possent aliqñ monstrari, ipsum iam mortuū anathematizaremus: sed tñ ecclesiam Christi quae non litigiosis opinionibus fingitur, sed diuinis attestationibus comprobatur, pp̄ quēlibet hoīem relinquere non debemus, quia bonum est considerare in dño, q̄ cōsidere in hoīe. Neq; n. qd̄ sine iniuria innocentiae illius dixerim, si peccauit Caeilianus, ideo hereditatem suam perdidit Christus. Facile est homini, seu vera seu falsa de altero homine credere, sed sceleratē impudentiae est, propter crimina hominis, quae orbi terrarum non possis ostendere, communionem orbis terrarum velle damnare. Vtrum Caeilianus à traditoribus diuinorum codicum fuerit ordinatus, nescio, non vidi, ab inimicis eius audiui. Nō mihi de lege Dei, non de praecōio prophetarum, non de sanctitate psalmorum, non de Apostolo Christi, non de Christi eloquio recitatur. Ecclesiam verò toto terrarū orbe diffusam, cui non communicat pars Donatistarū, vniuersarū scripturarū testimonia consona voce proclamant. In semine tuo benedictus vltis vsq; ad occasum sacrificium mundū offerretur nomini meo: qm̄ glōrificatū est nomen meū in gentibus. Per prophetam deus dixit. Dominabitur à mari vsq; ad mare, & à flumine vsq; ad terminos orbis terrarum. Col. 1. Per psalmum dñs dixit. Fructificans & cre-

scens in vniuerso mundo. Per Apostolum dñs dixit. Eritis mihi testes in Hierusalem, Luc. 24. & in tota Iudea & in Samaria, & vsq; ad fines terrarum. Filius dei ore suo dixit. Caeilianus ecclesiae Carthaginensis Episcopus humanis litibus accusatur. Ecclesia Christi in omnibus gentibus cōstituta diuinis vocibus commendatur. Ipsa pietas, veritas, charitas, nos non permittit contra Caeilianum episcopi hominum accipere testimoniū, quos in ecclesia non videmus cui Deus perhibet testimonium. Qui enim diuina testimonia non sequuntur, pondus humani testimonij perdidit. Adde quoddā Caeiliani causam, ipsi ad imperatoris Constantini iudicium accusando miserūt, immo verò ipsum Caeilianū post episcopalia iudicia, vbi eum opprimere nō potuerunt, ad supradicti imperatoris examē, pertinacissimis persecutoribus perduxerunt. Et qd̄ in nobis modo reprehendunt vt decipiant imperitos dicentes, nō debere Christianos contra inimicos Xpi aliquid à Christianis imperatoribus postulare: ipsi priores fecerunt. Quod etiā in collatione, quā simul apud Carthaginē habuimus, negare non ausi sunt, immo & gloriari ausi sunt, q̄ apud imperatorem maiores eorum criminaliter Caeilianum fuerint insequuti. insuper addentes mendacium q̄ eū illic vicerint fecerintq; damnari. Quo ergo nunc ipsi non sunt persecutores, qui cum accusando persecuti sint Caeilianum, & ab eo fuerint superati, falsam sibi gloriam impudentissimo mendacio arrogare voluerunt, non solum culpam non putantes, verū etiā pro sua laude iactantes, si probarent Caeilianū maioribus suis accusantibus fuisse dānatū? Quemadmodū aut̄ in ipsa collatione modis omnibus victi sint, qm̄ valde proluxa sunt gesta, & tibi alijs rebus Romanae pacis necessarijs occupato multum est vt legantur, breuiarium eorum tibi legi forsitan poterit, quod credo habere fratrem & coepiscopum meum Optatum: Aut si non habet, potest facillime accipere de ecclesia Sitiuenti, quandoquidem liber iste iam sua prolixitate curis tuis forsitan onerosus est. Hoc. n. contingit Donatistis, qd̄ accusatoribus sancti Danielis. Sicut. n. in illos leones, sic in istos conuersae sunt leges quibus innocentem opprimere voluerunt, nisi quod pp̄ misericordiā Christi magis pro eis sunt iustae leges, quae illis videntur aduersae: qm̄ multi per illas correcti sunt, & quotidie corriguntur.

AVGVSTINVS BONIFACIO COMITI

guntur, & se esse correctos, atq; ab illa furio
sa perniciē liberatos gratias agunt. Et qui
oderāt diligunt, molestasq; sibi fuisse salu-
berrimas leges quantum in insania detesta-
bant, tū recepta sanitate gratulantur, & in
residuos eum quibus fuerant perituri, iam
23. q. 4. simili dilectione nobiscum vt pariter inste-
ip̃a pie-
tas.
B
cibus resistunt hoibus; a quibus eorum cu-
randa vulnera contrectant, & cū inter den-
tes eorum & calces sepe hoies periclitentur
& aliqū vexentur, non tamen eos deserunt,
donec p dolores, & molestias medicinales,
reuocent ad salutem: quāto magis homo ab
homine, & frater a fratre, ne in aeternum pe-
reat non est deserendus, qui correctus in-
telligere potest, quātum sibi praeſtabitur be-
neficium, quādo se persecutionem perpeti
Gala. 6. querebatur? Sicut ergo Apostolus dicit, in-
fatigabiles cum tempus habemus operemur
bonum ad omnes, q possunt catholicorum
praeceptorum sermonibus, qui possunt ca-
tholicorum principum legibus, partim per
eos qui diuini admonitionibus, partim per
eos qui iussis imperialibus parēt, omnes ad
salutem vocentur, omnes a perniciē reuocē-
tur. Quia & imperatores, q̃ p falsitate cō-
tra veritatem constituunt malas leges, pro-
ratores, bantur bene credentes & coronantur perse-
& duo-
bus se-
falsitatem cōstituunt bonas leges, terrentur
quē, 11. fauientes & corrigunt intelligētes. Quicū-
q. 3. im-
perato-
res.
C
legibus imperatorum, quā pro Dei veritate
ferunt, obtemperare non vult, acquirit grāde
supplicium. Nam & tēporibus prophetarū,
oēs reges qui in populo Dei non prohibue-
runt, nec euerterunt q̃ cōtra Dei praecepta
fuerant instituta, culpantur: & qui prohibue-
runt & euerterunt, super aliorum merita lau-
dant. Et rex Nabuchodonosor, cum seruus
eēt idolorū, cōstituit sacrilegam legē, vt si-
mulacrum adoraretur: sed eius impiā cōsti-
tutioni qui obedire noluerunt, p̃e fideliter
que fecerunt. Idem tamen rex, diuino corre-
ctus miraculo piām & laudabilem legē pro-

ueritate constituit, vt quicumq; diceret blas-
phemiā in Deum verum Sidrac, Misac, &
Abdenago, cum domo sua penitus interiret.
Hanc legē si qui contēpserunt, & id quod
fuerat cōstitutū merito p̃pessi sunt, debue-
runt dicere, qd̃ isti dicunt, se iustos eē, quia
ex lege regis p̃sequutionē patiebant: qd̃ vti-
que dicerent si ita insanirent sicut isti insa-
niunt, qui diuidunt mēbra Christi, exulāt
sacramēta Christi, & de p̃sequutione glo-
riantur, quia prohibētur ista facere legibus
imperatorum, quas constituerunt pro unita-
te Christi, & iactant fallaciter innocentiam
suam, & quā non possunt a dño accipere, ab
hoibus quarunt martyrum gloriā. Veri au-
tē martyres illi sunt, de quibus dñs ait: Bea-
ti qui p̃sequutionem patiuntur p̃ iusti-
tiam. Non ergo qui p̃ iniquitatem & p̃
Christianā vititatis impiā diuisionem, sed
qui p̃ iustitiā p̃sequutionē patiuntur, hi ser-
uati sunt. Nam & Agar passā est mini-
persequutionem a Sara, & illa erat sancta q̃ mon-
faciebat, illa iniqua quā patiebat. Nunquid
& huic p̃sequutioni, quā passā est Agar,
cōparādus est sanctus Dauid, quē p̃sequu-
tus est iniquus Saul? Valde vtiq; distat, non
quia patiebat, sed quia p̃ iustitiā patie-
batur. Et ipse dominus cum latronibus cru-
cifixus est. Sed quos passio iungebat, causa
separabat. Ideo in psalmo vox illa intelligē-
da est verorū martyrum, volētium se diceri
ni a martyribus falsis: Iudica me Deus & p̃
discerne causam meam de gente nō sancta.
Non dixit discernere poenam meam, sed di-
scerne causam meam. Potest enim esse im-
piorum similis poena, sed dissimilis est mar-
tyrum causa, quorū & illa vox est: Iniuste
p̃sequuti sunt me adiuua me. Ideo se dignū
existimauit, qui adiuuaretur iustē, quia illi
persequiebantur iniuste. Nā si iustē illi per-
sequerentur, non fuerat adiuuandus, sed cor-
rigendus. Si autem putant quod nemo pos-
sit iuste aliquem p̃sequi, sicut in collatio-
ne dixerunt, illā esse verā ecclesiā quā perse-
quutionem patitur, nō q̃ facit. Omitto dice-
re quod superius commemorauī, quia si ita u-
est, vt dicunt, Cæcilianus ad veram ecclesiā
pertinebat, quando eū maiores illorum v-
que ad imperatoris iudiciū accusandum perse-
quebantur. Nos. n. dicimus, ideo illum ad
veram ecclesiā pertinuisse, non quia perse-
quutionem patiebat, sed quia propter
iustitiā patiebat. Illos autem ideo fuisse
alienatos ab ecclesia, nō quia persequēban-
sed

DE MOD. COERC. HERET. EPI. L. 7 A

64

sed quia iniuste persequēbantur. Nos itaq;
hoc dicimus. Illi verō si nō querunt causas
quare quisque faciat p̃sequutionem vel
quare patiat, sed hoc putant esse signum
veri Christiani, si p̃sequutionē nō faciat,
sed patiat, sine dubio Cæcilianū in ea de-
finitione constituunt, qui non faciebat, sed
patiebat. Maiores autē suos ab ea definitio-
ne foras mittunt, qui faciebant nō patieban-
tur. Sed hoc, vt dixi, omitto: illud dico, si ec-
clesia vera ipsa est quā p̃sequutionem pa-
F titur, non quā facit, querant ab Apostolo
23. q. 4. quam ecclesiā significabat Sara, quando
ecclesia. p̃sequutionem faciebat ancilla. Liberam
ecclesiā quippe matrem nostrā cœlestem Hierusa-
repetit a lemā. veram Dei ecclesiā, in illa muliere
veteri te dicit fuisse figuratā, quā affligebat ancillam.
Si autē melius discutiāmus magis illa perse-
quebat Saram superbiendo, q̃ illā Sara coer-
cendo. Illa. n. dominā faciebat iniuriā, ista
imponebat superbix disciplinā. Deinde que-
ro, si boni & sancti nemini faciunt p̃sequu-
tionem, sed tantummodo patiuntur, cuius
putant esse in psalmo vocem, vbi legitur:
Psalm. 14. Persequar inimicos meos, & comprehendā
illos, & non conuertar donec deficiant. Si
ergo verum dicere vel agnoscere volumus,
est p̃sequutio iniusta quam faciunt impij
ecclesie Christi: & est iusta p̃sequutio,
quam faciunt impij ecclesie Christi. Ista
itaque beata est, quā p̃sequutionem pati-
tur propter iustitiā. Illi verō miseri qui
p̃sequutionem patiuntur propter iniusti-
tiam. Proinde ista p̃sequitur diligendo, il-
la faciendo. Ista vt corrigat, illi vt euertāt.
G Ista vt reuocet ab errore, illi vt precipitent
in errorem. Denique ista p̃sequitur inimi-
cos, & cōprehendit donec deficiant in vani-
tate, vt in veritate proficiant. Illi autē retri-
buentes mala pro bonis, quia eis cōsulimus
ad aeternā salutē, etiā temporālē nobis co-
nantur auferre, sic amantes homicidia, vt in
seipsis ea perficiant, quādo in alijs perpetra-
re non possunt. Sicut. n. charitas laborat ec-
clesie: sic eos ab illa perditione liberare,
vt eorum nemo moriatur: sic eorum labo-
rat soror, aut nos occidere vt suā crudelita-
tem p̃sentent libidine, aut etiā seip̃os, ne perdi-
disse videant occidendorū hoium potesta-
tem. Quia autē nesciunt cōsuetudinem illo-
rū, putant eos modo seip̃os occidere, quan-
do ab eorū insanissimā dominatione per oc-
casionem legū istarū quā pro vitate sunt
constituta, tati populi liberantur. Qui autē

sciunt, & ante ipsas leges quid facere soleāt,
nō eorū mirantur mortes, sed recordantur
mores: maxime quādo adhuc cultus fuerat
idolorum, ad Paganorum celeberrimas so-
lennitates ingentia turbarū agmina venie-
bant, nō vt idola frangerent, sed vt interfi-
cerentur a cultoribus idolorum. Nā illud si
accepta legitima potestate facere vellent, si
quid eis accidisset, possent habere qualem. H
cūque vimbā nominis martyriū, sed ad hoc
solū veniebāt, vt integris idolis ipsi perime-
rentur. Nā singuli quique valentissimi iu-
uenes cultores idolorū, quis quot occideret,
ipsis idolis vouere consueuerant. Quidam
etiam se trucidandos armatis viatoribus in-
gerebāt, pausuros eos se, nisi ab eis perime-
rentur terribiliter cōminantes. Nonnunquā
& a iudicibus trāseuntibus extorquebāt vio-
lenter, vt a carnificibus vel ab officio ferire-
tur. Vnde quidā illos sic illussisse perhibet, vt
eos tanquā percutiendos, ligari & dimitti iu-
beret, atq; ita eorū impetum incruentus &
illatus euaderet. Iam verō per abrupta prae-
cipitia, per aquas & flammās occidere seip̃-
sos, quotidianus illis ludus fuit. Hæc enim
eos tria mortis genera diabolus docuit, vt
mori volentes, qū non inueniebant quē ter-
reret, vt eius gladio ferirentur, p̃ saxa se mit-
terent, aut ignibus gurgitibusq; donarent.
Quis autē illos hæc docuisse credendus est
p̃sidentis cor eorū, nisi ille qui & saluatori
nostro, vt se de pinna tēpli praecepitaret, tan-
quam de lege suggestit? Cuius suggestionē Luca. 4.
a se vtiq; prohiberent, si magistrum Chri-
stū in corde portarent. Sed quia in se diabo-
lo potius dederunt locū, aut sic pereunt quē
admodum grex ille porcorū, quē de monte Marci. 5
in mare turba demonum deiecit, aut illis
mortibus erepti, & pio matris catholice gre-
mio collecti, ita liberantur, quēadmodū est
a domino liberatus, quem pater eius a dæ-
monio sanandū obtulit dicens, quod aliqui Matt. 17
cadere in aquam, al qū in ignem soleret. Vn-
de magna in eos sit misericordia, cum etiā
per istas imperatorum leges, ab illa secta,
vbi per doctrinas dæmoniorum mendacilo
quorum mala ista didicerunt, prius eripiun-
tur inuiti, vt in catholica postea bonis prae-
ceptis & moribus sanentur assueti. Nā mul-
ti eorum quorum iam vnitate Christi, piū
fidei feruorem charitatemque miramur,
cum magna lætitia deo gratias agunt, quod
illo errore caruerūt vbi mala ista bona pu-
tarunt. Quas gratias modo volētes nō age-
rent,

Prodi-
giosa
moris
cupidi-
tas.

AVGVSTINVS BONIFACIO COMITI

rent, nisi prius etiam nolentes ab illa nefaria societate discederent. Quid de illis dicamus, qui nobis quotidie confitentur, quod iam olim volebant esse catholici, sed inter eos habitabant, inter quos & id quod volebant esse non poterant per infirmitatem timoris, ubi si vnu verbum pro catholica dicerent, & ipsi & domus eorum funditus euerterentur? Quis est tam demens, qui neget istis debuisse per iussa imperialia subueniri, ut de tanto eruerentur malo, dum illi quos timebant timere coguntur, & eodem timore aut etiam ipsi corriguntur, aut certe cum se correctos esse confingunt, correctis parcunt, a quibus antea timebantur? Si autem se ipsos occidere voluerint, ne illi qui liberandi sunt liberentur, & eo modo liberantium terrere pietatem, ut dum timetur ne quidam perditii pereant, non eruantur perditioni, qui vel iam nolent perire, vel coerciti poterant non perire, quid hic agit charitas Christiana, praesertim cum illi qui suas mortes voluntarias & furiosas minantur, in populorum liberandorum comparatione perpauca sint? Quid agit ergo fraterna dilectio, vtrum dum paucis transitorios ignes metuit caminorum, dimittit oes aternis ignibus gehennarum: & tam multos vel iam volentes, vel postea non valentes per catholicam pacem ad vitam venire perpetuam, relinquit in interitum sempiternum, cauendo ne quidam voluntario moriantur interitu, qui viuunt ad impedimentum salutis aliorum, quos non permittunt secundum Christi doctrinam viuere, ut eos doceat quocunque tempore secundum consuetudinem doctrinae diabolicae ad eas quae in illis modo timebantur mortes voluntarias festinare: an potius conseruat quos potest, & si sponte pereant quos conseruare non potest? Ut enim omnes viuam ardentem exoptat, sed omnes ne pereant plus laborat. Gratias autem domino, quod & apud nos, non quidem in omnibus, sed valde in pluribus locis, & per alias Africae partes, sine vllis istorum insanorum mortibus, pax catholica cucurrit & currit. Ibi autem illa funesta contingunt, ubi est tam furiosum & inutile hominum genus, qui & alijs temporibus eadem facere consueverunt. Et prius quidem quae istae leges a catholicis imperatoribus mitterentur, pacis atque unitatis Christi paulatim doctrina crescebat, et in ea quisque sicut discebat & volebat & poterat ex ipsa parte transibat, cum tamen apud illos perditorum hominum dementissimi greges, in

diuersis causis quietem innocentium perturbabant. Quis non dominum seruum suum timere compulsum est, si ad illorum patrociniis confugisset? Quis euerlori minari saltem audebat auctor? Quis consumptorem apothecarum: quis quemlibet poterat exigere debitorem, auxilium eorum defensionis: quae poscentem, timore fustium & incendiorum mortisque praesentis? Pessimorum seruum ut liberi abscederent tabulae frangebantur, extorta debitoribus chirographa reddebantur. Quicumque dura illorum verba contempserant, durioribus verberibus quod iubebant facere cogebantur, innocentium qui eos offenderat domus, aut deponerentur ad solum, aut ignibus cremabantur. Quidam patres familias honesto loco nati, & generoso cultu educati, vix viui post eorum caedes ablati sunt, vel vincti ad molam, & ea in gyrum ducere, tanquam iumenta contemptibilia verberare adacti sunt. Quod enim de legibus auxilium, a ciuilibus praetibus aduersus eos aliquid valuit? quis in praesentia eorum officialis anhelauit, quisque quod illi nolissent exactor exegit? Quis eos, qui eorum cadibus extincti sunt, vindicare tentauit, nisi quod propria de illis poenas poscebat insania, cum alij prouocandis in se gladijs hominum, quos ut ab eis ferirentur morte terrebant, alij per uaria praecipitia, alij per aquas, alij per ignes se in mortes voluntarias usquequaque mittebant, & aias ferales, a se sibi illatis supplicijs proieciebant? Horrebant ista plurimi in ipsa superstitione haeretica constituti, & cum innocentiae suae sufficere arbitrantur, quod sibi talia displicerent, dicebatur eis a catholicis: si innocentia vestra mala ista non polluit, quo dicitis orbem christianum, vel falsis, vel certe ignotis Caeciliani peccatis esse pollutum? Quo vos nefario scelere, ab unitate catholica, tanquam ab area dominica separatis, quae usque ad tempus ventilationis, necesse est ut habeat & frumentum in horreo recondendum, & paleam ignibus consumendam? Atque ita quibuldam ratio reddebatur, ut aliqui ad unitatem catholicam etiam inimicitias perditorum parati sustinere transirent, sed plures quantum id vellent, eos tamen homines quibus tanta fuerat licentia faciendi, inimicos facere non audebant. Nonnulli quippe illos cum ad nos transissent crudelissimos passus sunt. Accidit etiam ut apud Carthaginem quendam diacorum suum nomine Maximianum, contra episcopum suum superbientem, quidam episcoporum

DE MOD. COERC. HERET. EPIST. L.

65

porum eiusdem partis facto schismate, & in plebe Carthaginis diuisa parte Donati, ordinarent Episcopum contra Episcopum. Quod cum eorum pluribus displiceret, eundem Maximianum cum alijs duodecim, qui eius ordinationi praesentes affuerat, dannaerunt, ceteris autem ad eandem societatem schismaticis pertinentibus, die constituto facultate redeundi dederunt. Sed postea ex ipsis duodecim quosdam, & ex illis quibus dilatio data fuerat, post die positum redeuntes propter pacem suam in suis honoribus susceperunt, & quosdamque extra ipsorum communionem danti baptizauerunt, rebaptizare non ausi sunt. Coepit hoc eorum factum contra illos per catholicam multum valere, ut ora eorum penitus clauderent. Quae res cum, sicut oportebat, ad sanandos ab schismate animos hominum spargeretur instantius, & quaquauersum poterat, catholicorum sermonibus ac disputationibus monstraretur, per pace Donati & damnatos suos in honore suum integrum suscepisse, & baptismum quem damnati vel etiam dilati foris ab ecclesia eorum dederant, non ausos fuisse rescindere, & orbi terrarum contra pacem Christi comminationem, nescio quorum, obijcere peccatorum, & euacuare baptismum in illis quoque ecclesijs datur, unde in Africam venit ipsum Euangelium, plurimi confundebant, & manifestae veritati erubescerent, corrigebant, solito crebrius, & multo magis vbique ab eorum saeuitia respirabat aliquanta libertas. Tum vero illi sic exarserunt, & tantis sunt odiorum stimulis incitati, ut contra eorum insidias atque violentias, & apertissima latrocinia, vix vlla nostrae communionis ecclesiae possent esse securae, vix vlla via tutata, qua iter agerent quicumque aduersus eorum rabiem pacem catholicam praedicaret, eorumque dementia perspicua veritate conuinceretur. Usque adeo prorsus non solum laicis, vel quibuslibet clericis, sed ipsis quoque episcopis catholicis, quodammodo proponebatur dura conditio. Aut enim tacenda erat veritas, aut eorum immanitas perferenda. Sed si veritas taceretur, non solum nemo fuerat eius silentio liberandus, sed multi etiam illorum seductione perendi. Si autem veritatis praedicatione furor eorum ad seuiendum prouocaret, aliquibus liberatis nonnullis firmatis, rursus a sequenda veritate, formido impediret infirmos. Cum igitur his angustijs affligeretur ecclesia, quisquis existimat oia potius sustinenda, quam Dei auxilium, ut per Christianos

imperatores ferret, fuisse post eundem, parum attendit non bona de hac negligetia reddi potuisse rationem. Quod enim dicunt quod contra suas si ecclesiae impietates leges iustas constitui nolunt, non si petisse a regibus terrarum Apostolos talia, non considerant aliud fuisse tunc tempus, & oia suis temporibus agi. Quis enim tunc in Christum crediderat imperator, qui ei pro pietate contra impietate leges ferendo seruiret, quasi adhuc illud propheticum complebat: Quare tremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania: Aliterunt reges terrarum, & principes conuenerunt in vnum aduersus dominum & aduersus Christum eius? Nondum autem agebatur, quod paulo post in eodem psalmo dicitur: Et nunc reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram: Seruite domino in timore, & exultate ei cum tremore. Quis ergo reges domino seruiunt in timore, nisi ea quae contra iussa domini sunt, religiosa seueritate prohibendo atque plectendo? Aliter enim seruit quia homo est, aliter quia etiam rex est. Quia homo est, ei seruiuit viuendo fideliter: quia vero etiam rex est, seruit leges iustas praecipientes & contraria prohibentes, conuenienti vigore sanciendo. Sicut seruauit Ezechias, lucos & templa idolorum, & illa excelsa quae contra praeccepta Dei fuerant constructa destruendo. Sicut seruauit Iosias, talia & ipse faciendo. Sicut seruauit rex Niniuitarum, vniuersam ciuitatem ad placandum dominum compellendo. Sicut seruauit Darius, idolum frangendum in potestatem Danieli dado, & inimicos eius leonibus ingerendo. Sicut seruauit Nabuchodonosor, de quo iam diximus, oes in regno suo positos a blasphemando Deo lege terribili prohibendo. In hoc ergo seruiunt domino reges, in quantum sunt reges, cum ea faciunt ad seruendum illi, quae non possunt facere nisi reges. Cum itaque nondum reges domino seruirent temporibus Apostolorum, sed adhuc meditentur inania, aduersus eum & aduersus Christum eius, ut prophetarum praedicta omnia complerentur, non utique tunc possent impietates legibus prohiberi, sed potius exerceri. Sic enim ordo temporum voluebatur ut & Iudas occideret praedicatores Christi, postea se officium Deo facere, sicut praedixerat Christus: & gentes fremere aduersus Christianos, & omnis martyrum vinceret. Postea vero quod coepit impleri quod scriptum est. Et adorabunt eum omnes reges terrarum, omnes gentes seruiant illi: Quis mente sobrius regibus dicat: Nolite curare in regno vestro a

Aug. Tomus secundus i quo

AVGVSTINVS BONIFACIO COMITI

quo tueat vel oppugnetur ecclesia domini
vestri non ad vos pertineat in regno vestro,
quis velit esse siue religiosus siue sacrilegus,
quibus dici nō pōt, nō ad vos ptineat in re-
gno vestro, quis velit pudicus esse quis im-
pudicus? Cur. n. cū datū sit diuinitas homi-
ni liberū arbitrium, adulteria legibus puni-
tur, & sacrilegia permittuntur? An fidem non
seruare leuius est animā Deo, quā fēminā
viro? Aut si ea quæ non cōtemptu, sed igno-
rantia religionis committuntur, mitius vin-
dicanda, nunquid ideo negligenda sunt? Me-
lius est quidem, quis dubitauerit, ad Deum
colendum doctrina homines duci, quā pœ-
næ timore vel dolore compelli. Sed nō quia
istī meliores sunt, ideo illi qui tales nō sunt,
negligendi sunt. Multis enim profuit, quod
e experientis probauimus, prius timore vel
dolore cogi, vt postea possint doceri, aut qd
iā verbis didicerant opere sectari. Proponit
Ieren. i nobis quidā sententiam cuiusdam secularis
Adel. authoris, qui dixit: Pudore & libertate libe-
ros retinere, satius esse credo quā metu. Hoc
quidē verū est, sed sicut meliores sunt quos
G dirigit amor: ita plures sunt quos corrigit ti-
Miror mor. Nā vt de ipso auctore istis respōdeat,
vbi hoc apud illum etiam legunt, Tu nisi malo coa-
sit in Te ctus, rectē facere nescis. Porro aut scriptura
renitio. diuina & propter illos meliores dixit: Ti-
Prou. 23 mor nō est i charitate, sed perfecta charitas
foras mittit timorē. Et propter hos inferio-
res qui plures sunt, ait, Verbis nō emēdabi-
tur seruius durus, si enim & intellexerit non
obediet. Cū dixit, verbis eū nō emēdari nō
eū iussit deseri, sed tacite admonuit vnde de-
beat emēdari. Alioq; nō diceret, verbis nō
emēdabitur, sed tātūmodo diceret: non emē-
dabitur. Alio quoque loco dicit: Nō solum
seruū, sed etiam filium indisciplinatum pla-
gis esse coerendum. Et magno fructu. Nā
tu quidē inquit pcutis eū virga, aīam verō
eius liberabis a morte. Et alibi dicit: Qui
Prou. 13 parit baculo, odit filiū suū. David. n. qui
recta fide verōq; intellectu, totis aīæ suæ vi-
ribus dicit: Sitiuit aīa mea ad Deum fontem
vitiū, qñ veniā & apparebo ante faciē Dei?
Et huic tali non solum temporalium pœna
rum, vel imperialium legū, sed nec gehēna-
rum timor est necessariū: cui tam desidera-
bile bonum est adherere Deo, vt nō solum
H ab illa fœlicitate alienari, tanquam magnū
supplicium perhorrescat, verum etiā differri
moleste ferat. Sed tñ antequā dicant boni fi-
lij: Cōcupiscētiā habemus dissolui & esse

cū Christo: multi prius tāquā mali serui &
quodāmodo improbi fugitiui, ad dām suā
temporalium flagellorū verbere reuocantur.
Quis. n. nos potest amplius amare quam
Christus, qui animā suā posuit pro ouibus
suis? Et tamen cū Petrū & alios Apostolos
solo verbo vocasset, Paulū prius Saulū, ec-
clesiæ suæ postea magnū edificatorem, sed
horrendum antea vallatorem, non sola vo-
ce cōpescuit, verum etiam potestate prostra-
uit, atq; infidelitatis tenebris fœuierē, ad desi-
derādum lumē cordis vt surgeret, prius cor-
poris cæcitate percussit. Si pœna illa non es-
set, nō ab ea postmodū sanaretur. Et qñ aper-
tis oculis nihil videbat, si eos saluos haberet,
non ad impositionem manus Ananias, vt eo-
rum aperiretur obtutus, tanquam squammas
quibus clausus fuerat inde cecidisset, scriptu-
ra narraret. Vbi est quod isti clamare cōsue-
uerunt, liberum est credere vel nō credere?
Cui vim Christus intulit, quem coegit? Ec-
ce habent Paulum Apostolū agnoscent in eo
prius cogentē Christum, & postea docentē:
prius ferientē, & postea consolantē. Mirū est
autē quō ille qui pœna corporis ad Euange-
lium coactus intravit, plus illis omnibus qui
solo verbo vocati sunt i euāgelio laborauit.
Et quē maior timor compulit ad charitatē,
eius perfecta charitas foras misit timorē.
Cur ergo nō cogeret ecclesia perditos filios
vt redirent, si perditū filij coegerunt alios vt
perirent? Quamuis etiam illos quos nō coe-
gerunt, sed tantum modo seduxerunt, si per-
terribiles, sed salubres leges in eius gremio
reuocēt, blandius pia mater amplectitur,
& de illis multo amplius quā de ijs quos
nunq; perdidit gratulatur. An nō ptinet
ad diligētiā pastoralē, etiam illas oues quæ
nō violētē creptæ, sed blādē leniterq; sedu-
ctæ, a grege aberrauerint, & ab alienis coe-
perint possideri, inuentas ad ouile dominicū,
si resistere voluerint, flagellorū terroribus
vel etiā doloribus reuocare? præsertim quo-
niam si apud fugitiuos & prædones ser-
uos fecunditate multiplicentur, plus ha-
bet iuris quod in eis dñicus character agno-
scitur, qui in eis, quos suscepimus, nec tñ re-
baptizamus, minime violat. Sic. n. error cor-
rigendus est ouis, vt non i ea corrumpatur
signaculum redemptoris. Neque. n. si quisquā
regio characterē assignato desertore signetur,
& accipiat indulgentiam, atque ille red-
eat ad miliciā, ille autem esse in militia in-
qua nondum erat incipiat, in aliquo eorum
character

DE MOD. COERC. HERET. EPI. L.

66

character ille rescinditur, an non potius in
ambobus agnoscitur & honore debito, qñ
regius est, approbatur? Quia ergo non pos-
sunt malum esse ostendere quod coguntur,
nec ad bonum se cogi oportere cōtendunt,
sed a Christo coactum ostendimus Paulū.
Imitatur itaque ecclesia in istis cogendis do-
minū suū, q prius vt neminē cogeret expe-
ctauit, vt de fide regū atque gētium prædica-
tio prophetica cōpleretur. Etiam hinc enim
non absurde intelligitur illa Apostolica sen-
tentia, vbi Paulus beatus dicit: Parati vlcisci
omnem inobedientiam cum completa fue-
rit prior obedientia vestra. Vnde & ipse do-
minus ad magnā cenam suam prius addu-
ci iubet conuiuas, postea cogi. Nam cum
ei serui sui respōdissent. Dñe factum est qd
iussisti, & adhuc est locus: Exite, inquit, in
vias & sepes, & quoscunque inueneritis co-
gite intrare. In illis ergo qui leniter primo
adducti sunt, completa est prius obediētia:
In istis autē qui coguntur, inobediētia coer-
cet. Nam quid est, cogite intrare, cum pri-
mo dictum esset, adducite, & rñsum esset, fa-
ctū est qd iussisti & adhuc est locus? Si mira-
culorū terroribus cogendos voluisset intelli-
gi, magis ad eos qui prius vocati sunt diuina
miracula multa facta sunt, maxime ad eos
de quibus dictum est, Iudai signa petunt.
In ipsis quoque gentilibus talia temporibus
Apostolorū miracula Euāgelia comēda-
uerunt, vt si talibus cogi iuberēt, priores,
vt dixi, potius cōuiuā coacti esse merito cre-
derentur. Quapropter si potestate quā per
religionem ac fidē regum, tempore quo de-
buit, diuino munere accepit ecclesia, ij qui
inueniuntur in vijs & in sepibus. i. in hæresi-
bus & schismatibus cogunt intrare, nō quia
coguntur reprehendat, sed quo cogatur atten-
dant. Conuiuium domini vnitas est corpo-
ris Christi, nō solum in sacramento altaris,
sed etiam in vinculo pacis. De ipsis sanē pos-
sumus verissime dicere quod neminē cogāt
ad bonum. Quoscunque. n. cogunt, non co-
nuntant nisi ad malum. Veruntamē antequam
M utantur istæ leges, quibus ad conuiuium sanctum co-
guntur intrare, in Aphricā mitterentur: non
nullis fratribus videbatur, in quibus & ego
erā, quāvis Donatistarum rabies vsquequa-
que fœuieret, nō esse perēdum ab imperatori
bus vt ipsam hæresim iuberēt oīno nō esse,
pœnā constituendo eis qui in illa esse volu-
sent: sed hoc potius constituerent, vt eorum
furiosas violētiās nō pateretur qui veritatē

catholicam vel prædicarent loquendo, vel Lex i hē
legerent constituendo. Quod eo modo fieri reticos
aliquatenus posse arbitrabamur, si legē pijsi modera-
mæ memoriæ Theodosij quam generaliter ta-
in omnes hæreticos promulgauit, vt quis-
quis eorū episcopus vel clericus vbi libet es-
set inuētus, decē libris auri multaretur, ex-
pressius in Donatistas, qui se negabāt hære-
ticos, ita cōfirmarent, vt non oēs ea multa
ferirentur, sed i quorum regionibus aliquas
violētiās a clericis vel a Circūcellionibus
vel populis eorū ecclesia catholica pateret:
vt scilicet post protestationem catholicorū,
qui fuissent ista perpessi, iam cura ordinū ad
perfoluendam multā episcopi siue ministri
ceteri tenerentur. Ita. n. existimabamus eis
territis, & nihil tale facere audentibus posse
libere doceri & tenēri catholicam veritatē
vt ad eam cogeretur nemo, sed eam qui vel-
let sine formidine sequeretur, ne falsos & si
mulatores catholicos haberemus. Et quāuis
alijs fratribus aliud videretur, iam atate gra-
uioribus: vel multarum ciuitatum & locorū
exempla curantibus, vbi firmam & verā ca-
tholicam videbamus, quæ tamen ibi talibus
beneficijs Dei cōstituta esset atque firmata,
dum per priorum imperatorum leges ad cō-
munionē homines catholicæ venire cogere-
tur, obtinuimus tñ, vt illud potius quod dixi
ab imperatoribus peteretur, decretū est i cō-
cilio nō, legati ad comitatū missi sunt. Sed
Dei maior misericordia, qui sciret, harum
legum terror & quædam medicinalis mole-
stia q multorum esset prauis vel frigidis ani-
mis necessaria, & illi duritiæ q verbis emen-
dari non potest, sed tamē aliquantula seueri-
tate disciplinæ potest, id egit vt legati nostri
quod susceperant obtinere non possent. Iam
.n. nos præuenerant ex alijs locis quædam
episcoporum querelæ grauissimæ, qui mala fue-
rant ab ipsis multa perpessi, & a suis sedibus
exturbati: præcipue horrenda & incredibilia
ceces Maximiani episcopi catholici ecclesiæ
Vagiensis effecit, vt nostra legatio iam quid
B ageret nō haberet. Iam enim lex fuerat pro-
mulgata, vt tantæ immanitatis hæresis Do-
natistarum, cui crudelius parci videbatur
quā ipsa sequebatur, non tantū violenta esse,
sed omnino esse non sineretur impune. Nō Lex pe-
tamē supplicio capitali, propter seruādā etiā cuniaria,
circa indignos mansuetudinem Christi. i. Donati-
nam, sed pecunarijs damnis propositis, & in istas latro
episcopos vel ministros eorum exilio cōsti-
tuto. Supradictum quippe episcopū Vagiē-
scm

AVGVSTINVS BONIFACIO COMITI

sem, qm̄ apud ordinariū iudicem dicta inter partes sententia, obtinuerat basilicā quā illi cum catholica esset inuaserunt, stantē ad altare irruentes horrendo impetu & furore crudeli, fustibus & huiusmodi telis, lignis denique eiusdem altaris effractis immaniter ceciderunt, pugione etiam percusserunt in inguine, quo vulnere sanguis effluens cum exanimem redderet, nisi ei ad vitam maior scuitia eorum profuisset. Nam cū grauius sauciatus per terrā insuper traherēt, exundanti venā puluis obstrusus sanguine obtinuit, cuius effusione ibat in mortem. Deinde cum ab eis tandē relictum, nostri cum psalmis auferre tentarentur, illi ira ardentiore succensi, eum de portantium manibus abstulerunt, male mulctatis fugatisq; catholicis, quos ingenti multitudine superabant & facile saeuendo terrebat. Inde in quadā turrem leuatum, iam defecisse arbitantes, cum ille adhuc viueret abiecerunt. Sed quodam molli agere exceptus, & a quibusdā nocte transeuntibus per lucernam conspectus, agnitus atque collectus, & ad religiosam domum apportatus, adhibita magna cura post multos dies cū ab illa desperatione recreatus esset, occisum eum tñ fama scelere Donatistarū etiam trans mare nunciauerat. Quo postea q̄ venit, & vita eius inopinatisima apparuit, cicatricibus suis tā multis tā ingētibz tā recentibus, non frustra fama mortuum se nunciasse monstrauit. Auxilium ergo petiuit ab imperatore Christiano, nō tā sui vlcimianus. scendi causa, q̄ tuenda ecclesiā sibi credita. Quod si pretermisisset, nō eius fuisset laudāda patiētia, sed negligentia merito culpāda. Neque. n. & Apostolus Paulus vitā suā trāstoria cōsulebat, sed ecclesiā dei, qm̄ contra illos qui eum occidere cōspirauerāt, cōsiliū illorum tribuno, vt prodere fecit. Vnde factum est vt eum ad locum quo fuerat perducēdus, deduceret miles armatus, ne illorū D pateretur insidias. Romanas etiam leges implorare minime dubitauit, ciuē Romanum se esse proclamans, quos tunc affligi verberibus nō licebat. Itemq; ne Iudaeis eum interimere cupientibus traderetur, Caesaris poscit auxilium. Romanis quidem principis sed nō Christiani. Vbi satis ostēdit quid facere deberent postea Christi dispensatores, qm̄ imperatores Christianos periclitatē ecclesiā reperirent. Hinc ergo factū est, vt imperator religiosus & pius perlati in notitiā suam talibus causis, mallet pijsimis legibus

illius impietatis errorem oīno corrigere, & eos, qui cōtra Christum Christi signa portarēt, ad vnitatē catholicā terrēdo & coerēdo redigere, q̄ sauiēdi tantum modo auferre licentiam & errandi ac pereundi relinquere. Iā verō cum ipsae leges venissent in Aphricam, praecipue illi qui querebant occasionē, aut scuitiam furētum metuebant, aut suos verēcundabantur offendere, ad ecclesiā cōtinuo transierunt. Multi etiam qui sola illic a parentibus tradita consuetudine tenebantur, qualem verō causam ipsa hēresis haberet nunquam antea cogitauerant, nunquam quēre & cōsiderare voluerant, mox vbi cōeperunt aduertere, & nihil in ea dignū inuenire propter quod tāta damna paterētur, sine vlla difficultate catholici facti sunt. Docuit. n. eos sollicitudo, quos negligentes securitas fecerat. Illorum autē omnium praecedētium autoritatē, & persuasione sequuti sunt multi, qui minus idonei erant per se ipsos intelligere, quid distaret inter Donatistarum errorem, & catholicam veritatē. Ita cum magna agmina populorū vera i sinum gaudens reciperet, remāserunt turbā dura, & in illa peste infelici animositate resistentes. Ex his quoque plurimi simulando cōmuni cauerūt, alij paucitate latuerunt. Sed illi qui simulabant paulatim affluēscendo, & predicationem veritatis audiendo, maxime post collationem & disputationē quae inter nos & Episcopos eorum apud Carthaginē fuit, ex magna parte correcti sunt. In quibusdā verō locis, vbi pertinacior & impacatior prēualuit multitudo, cui resistere non poterant pauciores, quorum erat melior de communionē sententia, aut turbāe auctoritati paucorum potentiorum subditā in malam partem obtemperarunt, aliquanto diutius laboratum est. Ex ijs sunt in quibus adhuc laboratur, in quo labore multa catholici, & maxime Episcopi & clerici horrenda & dura perpessi sunt, quae cōmemorare longum est, qm̄ quorundā & oculi extincti sunt, & cuiusdam Episcopi manus & lingua praecisa est, non nulli etiam trucidati sunt. Taceo crudelissimas caedes & domorū depredationes, per nocturnas aggressiones, & incendia, nō solum priuatorum habitaculorū, verū etiam ecclesiarum, in quas flammās nō defuerunt qui & codices dñicos mitterēt. Sed nos huiusmodi afflictos malis, consequens consolatus est fructus. Nam ubicunque a perditis ista cōmissa sunt, ibi seruētus atq; perfectus

DE MOD. COERC. HERET. EPI. L.

ctius vnitas Christiana profecit, & vberius laudat dñs qui donare dignatus est vt serui eius passionibus suis lucrarent fratres suos, & oues eius mortifero errore dispersas in pacem salutis aeternae suo sanguine congregarent. Porrens est dñs & misericors, quem quotidie rogamus vt etiam ceteris det penitentia, & respiciat de diaboli laqueis, a quo captiui tenentur secundū ipsius voluntatem, qui non q̄runt, nisi vnde nobis calumnietur, & retribuunt mala pro bonis: quia nec intelligere nouerunt, quem circa eos animum delectationemq; seruemus, & quomodo eos velimus secundum domini pceptū, quod per Ezechielem prophetā patoribus dedit, reuocare errantes, & perditos inuenire. Illi autem, quod & alibi aliqui diximus, & quod nobis faciunt, sibi non imputāt, & qd sibi faciunt, nobis imputant. Quis enim nostrum velit nō solū aliquem illorū perire, verum etiā aliquid perdere? Sed si aliter nō meruit pacē habere domus Dauid, nisi Absalon filius eius in bello quod cōtra patrem gerebat fuisset extinctus, quauis magna cura mandauerat suis vt eum quantū possent, viuū saluumq; seruarent, vt esset cui poenitenti paternus affectus ignosceret, quid ei re sitit, nisi p̄ctum flere, & sui regni pace acquiescere suam mēsticiam consolari? Sic ergo catholica mater bellantibus aduersus eam, quid aliud q̄ filiis suis, quia vtiq; ex ipsa magna arbore, q̄ ramorū suorū porrectione toto orbe diffunditur, iste in Aphrica ramus sculus fractus est, cū eos charitate parturiat vt redeant ad radicem, sine qua uerā vitā habere nō possunt, si aliquorum perditione ceteros tam multos collegit, praesertim quia illi non sicut Absalon calu bellico, sed spontaneo magis interitu pereunt, dolorem materni cordis lenit & sanat tantorum liberatione populorū. Quorū si videas in Christi pace legitimas, frequentias, alacritates, & ad hymnos audientes & cāndos, & ad verbū Dei praecipuum celebres hilaresq; conuentus, multorumq; in eis cum dolore magno recordationē prēriti erroris, & cum gaudio cōsiderationē cognitae veritatis, & cū indignationē & detestationē mendacium magistrorū, quod nō cognoscant de nostri sacramentis q̄ falsa iactauerint, multorū etiam in eis confessiones, quod olim vellent esse catholici, nec inter hominē tantī furoris auderent: horum ergo populorum congregationes per plurimas Aphricae regiones, ab

illa pditione liberatorum, si sub vno cōspectu videres, tunc dicerēs nimis fuisse crudelitatis si dum timeret ne homines desperati & istorum innumerabili multitudine nulla estimatione cōparādi suis & volūtarijs ignibus cremarentur, isti in aeternum perdendi & sempiternis ignibus cruciandi relinqueretur. Si. n. duo aliqui in vna domo habitarent 23. q. 4. quam certissime sciremus esse ruiturā, nō ipsa picbisq; id p̄nunciantibus nollent credere, atq; in ea manere peristerent, si eos inde possemus eruere vel inuitos, quibus imminet illam ruinā postea domōstraremus, vt redire ulterius sub eius periculum non auderēt: puto nisi faceremus non immerito crudeles iudicāremur. Porro si unus illorū nobis diceret, quādo intraueritis eruere nos, memet ipsum continuo trucidabo: alter autem nec exire quidē inde, nec erui vellet, sed neq; necare se auderet, quid eligeremus: vtrū ambo ruinā opprimendos relinquere, an uno saltem per misericordiae nostrae operā liberato, alterum non nostra culpa, sed sua potius interire? Nemo est tam infelix, qui nō quid fieri in talibus rebus oporteat facillime iudicet. Et de duobus hominibus vno scilicet p̄dito, & vno liberato, similitudinē istā p̄posui. Quid ergo sentiedū est de quibusdā paucis perditis, & innumerabili multitudine populorum liberatorū? Non. n. vel tot sunt illi homines q̄ sua volūtate pereūt, quot liberātur, p̄ istas leges ab illa pestifera aeternaq; perniciē fundi, pagi, vici, castella, municipia, ciuitates. Si autem diligentius rede qua loquimur cogitemus, puto quod si plurimi essent in domo ruitura, & inde saltem vnus liberari posset, atq; id cum facere conaremur, alij seipsos praecipitio necarent, dolorem de ceteris nostrū, de vnus saltem salute consolatemur, nō tamē ne seipsos alij perderent, perire vniuersos nullo liberato permitteremus. Quid igitur de opera misericordiae, qd p̄ vitā aeterna adipiscēda & p̄na aeterna vitanda hominibus debemus impendere, iudicādū est, si p̄ salute ista non solum tēporali, sed etiam breui, ad ipsum tēpus exigui liberāda, sic nos hominibus subuenire, ratio vera, & benigna compellit? Quod autē nobis obijciūt, quod res eorum concupiscamus & auferamus: Vtinā catholici fiant, & non solum q̄ dicunt sua, sed etiā nostra in pace nobiscū, & charitate possideant. Vique adeo autem calumniādi cupiditate caecantur, vt non attendant, q̄ sint in Aug. Tomus secundus 1 3 ter

AVGVSTINVS BONIFACIO COMITI

ter se contraria quæ loquuntur. Ipsi certe dicunt & inuidiosissime sibi cõqueri videtur, quod eos in nram cõmunione violẽto legũ imperio coarctamus. Hoc vtiq; nullo modo faceremus, si res eorum possidere vellemus. Quis avarus quærit cõpossessorem? Quis dominãdi cupiditate inflamatus, vel fastu dominationis elatus desiderat habere cõsortem? Ipsos certe attendat quondã suos iã nostros socios, & fraterna nobis dilectione coniunctos, quemadmodum sua teneant, non solum quæ habebant, sed etiam nostra q̃ nō habebant, quæ tamẽ si pauperũ cõpau peres sumus, & nostra sunt & illorũ. Si autẽ priuatim quæ nobis sufficiat possidemus, non sunt illa nostra sed pauperum, quorum procuracionem quodammodo gerimus, non proprietatem nobis vsurpatione damnabili vendicamus. Quicquid ergo nomine ecclesiæ partis Donati possidebatur, Christiani imperatores legibus religiosis cum ipsis ecclesijs ad catholicam transire iusserunt. Cũ ergo nobiscum sint plebes earundem ecclesiarum, nobiscũ pauperes, qui ab eisde posses siunculis alebantur, ipsi potius foris positi, desinãt cõcupiscere aliena, sed intrent in vnitatis societatem, vt pariter gubernemus, nō illa tantum quæ dicunt sua, verum etiã quæ dicuntur & nostra. Scriptum est enim: Omnia vestra sunt, vds autẽ Christi, Christus autẽ Dei. Sub illo capite in vno eius corpore vnũ simus, & de istis talibus rebus faciamus quod scriptũ est i actibus Apostolorũ: Erat illis anima vna & cor vnũ, & nemo dicebat aliquid proprium, sed erant illis omnia communia. Amemus quod cõtamus: Ecce quam bonũ & q̃ iocundũ habitare fratres in vnũ, vt sic experiãtur & sciant q̃ veraciter ad eos clamet mater catholica, quod scribit beatus

1. Cor. 3. Apostolus ad Corinthios: Non quero quæ sunt vestra, sed vos. Si autem consideremus 23. q. 7. quod scriptum est in libro sapientiæ: Ideo quemadmodum iusti tulerunt spolia impiorũ. Item quod legitur in Prouerbij. Thesaurizantur autem iusti diuitiæ impiorum: tunc videbimus nō esse querẽdum qui habeant res hereticorũ, sed qui sint in societate iustorum. Scimus quẽdẽ illos tantam sibi arrogare iustitiam vt eam se iactent non solum habere, sed etiam alijs hominibus dare. A se quippe dicunt iustificari eum, quem baptizauerint, vbi nihil eis restat, nisi diceret illi qui baptizatur ab eis vt in baptizatore suum credat. Cur enim Roma. 4. nim nō faciat, q̃n Apostolus dicit: Credeti i

eum qui iustificat impium, deputatur fides eius ad iustitiã? In ipsum ergo credat, si eum ipse iustificat, vt deputetur fides eius ad iustitiam. Sed puto quod etiam ipsi seipsos horreant, si tũ ista vel cogitare dignãtur. Iustus .n. & iustificans nō est nisi Deus. Potest autẽ & de istis dici quod dicit Apostolus de Iudeis, quia ignorãtes Dei iustitiam & suã volentes cõstituere, iustitiã Dei nō sunt subiecti. Absit autem vt quisquam nostrum ita se iustum dicat, vt aut suam iustitiam velit cõstituere. i. quasi a seipso sibi datã cũ dicatur ei: Quid .n. habes quod non accepisti? Aut sine peccato se esse iactare iubeat i hac vita, sicut ipsi in nostra collatione dixerunt in ea se esse ecclesiã quæ iam non habet maculam aut rugam aut aliquid hmõĩ: nescientes hoc modo in eis compleri, qui vel post baptismũ continuo vel dimissis debitis, quæ dimittẽda in oratione poscuntur, de hoc exeunt corpore, in tota verò ecclesiã tũc futurũ, vt sit omnino non habens maculam aut rugam aut aliquid eiusmodi, quando dicẽdum erit. Vbi est mors victoria tua? Vbi est mors aculeus tuus? Aculeus .n. mortis est peccatũ. In hac autẽ vita vbi corpus quod corrumpitur aggrauat animam, si ecclesiã eorum iam talis est, non ergo dicat Deo, quod dñs nos orare docuit, Dimitte nobis debita nra. Cũ .n. i baptismo cuncta dimissa sunt, vt quid hoc poscit ecclesiã, si iam etiã in hac vita non habet maculam aut rugam aut aliquid hmõĩ? Contemnãt & Apostolum Ioannem clamantem in epistola sua: Si dixerimus quia peccatum nō habemus, nosipso decipimus, & veritas in nobis non est. Si autẽ confessi fuerimus peccata nostra, fidelis est & iustus qui dimittat nobis peccata, & mundet nos ab omni iniquitate. Propter hãc spem dicit vniuersa ecclesiã, Dimitte nobis debita nostra: vt non superbientes sed confitentes mĩdet nos ab omni iniquitate, atque ita sibi dñs Christus exhibeat in illa die gloriosam ecclesiã nō habẽtem maculã aut rugam aut aliquid eiusmodi, quam modo mundat lauacro aquæ in verbo: quia neque aliquid remanet in baptismo, quod non dimittatur omnium pręteritorum peccatorum, si tũ ipse baptismus non frustra foris habeatur, si aut iustus detur, aut si iã foris datus est, non foris cum illo remaneat: & quicquid ab eis qui post acceptum baptismum hic viuunt infirmitate humana contrahitur, quauuncunque culparum, propter ipsum lauacrum dimittitur.

DE MOD. COERC. HERET. EPIST. L.

68

titur. Neq; enim aliquid pdest nō baptizato dicere, Dimitte nobis debita nostra. Ira mō mundat ecclesiã suam lauacro aquæ in verbo, vt tunc eam sibi exhibeat non habentem maculã neq; rugã, aut aliquid eiusmodi, totam .s. pulchram atq; perfectam, q̃n absorbebit mors in victoria. Nũc ergo in quantum viget in nobis quod ex Deo natum sumus, ex fide uiuentes, iusti sumus. In quantum autẽ reliquias mortalitatis ex Adã trahimus, sine peccato non sumus. Et illud .n. 1. Io. 3. verum est: Qui natus est ex Deo non peccat. Et illud verum est: Si dixerimus quia Rom. 3. peccatum nō habemus, nosipso decipimus, 23. q. 7. & veritas in nobis nō est. Dñs itaque Christus & iustus est & iustificans, nos aut iustificati gratis p gratiã ipsius. Non autem iustificat nisi corpus suum, quod est ecclesiã. Et ideo si corpus Christi tollit spolia impiorũ, & corpori Christi thesaurizatur diuitiæ impiorum, nō debent impij foris remanere, vt calūnientur, sed intrare potius vt iustificentur. Vnde & illud quod de die iudicij scriptũ est. Tunc stabũt iusti in magna constantia aduersus eos qui se angustiauerũt, & abstulerunt labores eorũ, non vtiq; sic intelligẽdum est, quia stabit Chanaanũ aduersus Israel, cum Chanaanũ abstulerint labores Israel, sed stabit Nabuthæus aduersus Achab, q̃n labores Nabuthæi abstulit. Achab Chanaanũ quippe impius, Nabuthæus iustus. Eodẽ mō non stabit Paganus aduersus Christianum qui abstulit labores eius, quando idolorum expoliata vel donata sunt templa: sed stabit Christianus aduersus Paganũ qui abstulit labores eius, q̃n martyrum prostrata sunt corpora. Sic ergo nō stabit hereticus aduersus catholicum q̃ abstulit labores eis q̃n prauauerunt leges catholicorum imperatorum: sed stabit catholicus aduersus hereticum, qui abstulit labores eius, q̃n furtores praualebant impiorum Circumcellionum: ipsa quippe scriptura soluit q̃nẽm, q̃ non ait: Tunc stabunt hoĩes, sed tunc stabunt iusti. Et ideo in magna cõstantia, quia in bona conscientia. Iustus autem hic nemo est iustitia sua, id est, tanquã sibi a seipso facta, sed vt dicit Apostolus: Sicut vnicuique Deus partitus est mẽsurã fidei. Sequit autẽ & adiungit: Sicut .n. in vno corpore multa mẽbra habemus, oĩa autẽ mẽbra nō eosdem actus habent, ita multi vnum corpus sumus in Christo. Ac per hoc nemo poterit esse iustus quãdiu fuerit ab vnitatem huius cor-

poris separatus. Quemadmodum .n. membrum, si pręcidatur ab hominis viui corpore, non p̃t tenere sp̃m vitę: Sic homo qui pręciditur de Christi iusti corpore, nullo mō potest sp̃m tenere iustitiæ, etiam si figuram membri teneat, quam sumpsit in corpore. In huius ergo compagem corporis veniant, & labores suos non dominandi cupiditate, sed bene vtendi pietate possideant. Nos autẽ voluntatem nostram, vt iam dictum est, ab huius cupiditatis sordibus, quolibet inimico iudicante purgamus, quando eos ipsos quorum labores dñr, vt nobiscum, & illis & nostris in societate catholica vtantur, quantũ ualemus inquirimus. Sed hoc est, inquit, qd̃ nos mouet. Si iniusti sumus, quare nos quæritis? Quibus respõdemus? Querimus Luc. 15. uos iniustos, ne permanetis iniusti. Quare mus perditos, vt de inuentis gaudere possimus dicẽtes. Mortuus erat frater & reuixit, perierat & inuentus est. Quare ergo me, inquit, non baptizas, vt abluas me a peccatis? Rñdeo: Quia non facio iniuriã characteri imperatoris, cum errorẽ corrigo desertoris. Quare, inquit, apud te vel pñiam nō ago? Immo nisi egeris saluus esse non poteris. Quomodo .n. gaudebis te esse correctum, nisi doleas fuisse puerum? Quid ergo, inquit, apud vos cum ad vos trãsimus accipimus? Respõ F deo. Non quidẽ accipitis baptismum, qui vobis extra cõpagẽ corporis Christi inesse potuit, pdesse nō potuit: sed accipitis unitatem sp̃s in vinculo pacis, sine qua nemo poterit videre Deum, & charitatẽ, quæ sicut scriptũ est, cooperit multitudinem peccatorum. 1. Pe. 4. Quod tã magnum bonum, sine quo nec linguas hoĩum & angelorum, nec scientiã omnium sacrorum, nec prophetiã, nec tantam fidem qua montes transferãtur, nec oĩa quę possidet homo distributa pauperibus, nec corporis in ignibus passionem prodesse aliquid, Apostolus testis est, Hoc tam magnũ bonum, si paruũ, vel nullum putatis, merito infelicitẽ erratis, merito si in vnitatem catholicã nō transitis, peritis. Si ergo, inquit, oportet vt nos extra ecclesiã & aduersus ecclesiã fuisse pœniteat, vt salui esse possimus, quomodo post istam pñiam apud vos clerici vel et episcopi permanemus? Hoc nō fieret quoniã reuera; quod fatendum est, fieri non deberet, nisi pacis ipsius compẽtatione sanarentur. Sed sibi hoc dicant & multo maxime humiliter doleant, qui in tanta morte pręcisionis iacent, vt isto quodã vulnere

AVGVSTINVS BONIFACIO COMITI

G matris catholice reuiuiscant. Cum. n. præcisus ramus inferitur, sit aliud vulnus in arbore, quo possit recipi ut uiuat, qui sine vita radice peribit. Sed cum receptus recipienti coalescat, & vigor consequatur, & fructus. Si autem non coalescat, ille quidem arefcit, sed vita arboris permanebit. Est. n. & tale inferendi genus, ut nullo p̄ciso ramo qui intus est, ille qui foris est inferatur, non tñ nullo sed vel leuissimo arboris vulnere. Ita ergo & illi cum ad radicē catholicā veniunt, nec eis quauis post erroris sui p̄nitentiam honor clericatus aut episcopatus aufertur, sit qd̄ aliquid tanquam in cortice arboris matris contra integritatē seueritatis. Veruntamen quia neq; qui plantat est aliquid, neq; qui rigat, ad Dei misericordiā precibus suis coallescente infistorum pace ramorum, charitas cooperit multitudinem peccatorum. Vt. n. constitueretur in ecclesia, ne quisquam post alienius criminis p̄nitentiam clericatum accipiat, vel ad clericatum redeat, vel in clericatu maneat, nō desperatione indulgētiæ, sed rigore factū est disciplina. Alioquin contra elauas datas ecclesiæ disputabit, de quibus dictum est: Quæ solueritis in terra, soluta erunt & in celo: sed ne forsitan et de ceteris criminibus, spe honoris ecclesiastici animus intumescens superbe ageret p̄nitentiā, seuerissime placuit ut post actam de crimine dānabili p̄nitentiā, nemo sit clericus: ut desperatione temporalis altitudinis medicina maior & verior esset humilitatis. Nam & sanctus Dauid de criminibus mortiferis p̄nitentiā egit, & tñ in honore suo persistit. Et beatum Petrum qñ amarissimas lachrymas fudit, utiq; dñm negasse p̄nituit, & tñ Apostolus mansit. Sed non ideo superuacua putanda est posteriorum diligentia, qui ubi saluti nihil detrahebatur, humilitati aliquid addiderunt, quo salus tutius muniretur, experti credo aliquorum fictas p̄nitentias per affectatas honorū potentias. Cogunt. n. multas inuenire medicinas, multorum experimenta morborum. Verum in huiusmodi causis ubi per prauas dissensionum scissuras nō huius aut illius hominis est periculum, sed populorū strages iacent, detrahendū est aliquid seueritati, ut maioribus malis sanandis charitas sincera subueniat. Habeant ergo isti de præterito detestabili errore, sicut Petrus habuit de mendaci timore amarum dolorē, & veniant ad ecclesiā. Christi verā, hoc est matrem catholicam. Sicut in illa de-

rici, sint Episcopi vtiliter, qui contra illam fuerūt hostiliter. Nō inuidemus, immo amplectimur, optamus, hortamur, & quos in vijs & sepibus inuenimus, intrare cogimus, & sic nondū quibūdā p̄suademus quia nō res eorum, sed ipsos q̄rimus. Apostolus Petrus qñ saluatore negauit & fleuit & Apostolus mansit, nondū acceperat promissum spiritum sanctū. Sed multo magis isti eū nō acceperunt, ubi a corporis cōpage diuisi, qd̄ solum corpus viuificat sp̄s sanctus, extra ecclesiam, & contra ecclesiā, ecclesiæ sacramenta tenuerunt, & tanquam ciuili bello nostris contra nos erectis signis armisq; pugnarunt. Veniat, fiat pax in virtute Hierusalē, q̄ virtus charitas est. Cui sanctæ ciuitati dictū est: Fiat pax in virtute tua, & abundantia in turribus tuis. Nō se extollant aduersus matrem sollicitudinē, quam pro ipsis & pro tantis populis quos decipiunt vel decipiebāt colligendis & habuit & habet: non superbiant, quia sic eos suscipit: nō referant ad elationis suæ malum quod facit ipsa p̄ pacis bonum. Sic multitudinibus per schismata & hæreses pereuntibus subuenire consuevit. Hoc displicuit Lucifero, quia factum est in K eis suscipiendis atq; sanandis, qui veneno perierāt Arriano: & cui displicuit in tenebras cecidit schismatis, amisso lumine charitatis. Hoc erga istos ab initio seruauit Africana catholica & Ep̄orum sententia, qui in ecclesia Romana inter Cæcilianū & partem Donati iudicauerunt, damnatoq; vno quodam Donato, qui author schismatis fuisse manifestus est, ceteros correctos et si extra ecclesiā ordinati essent in suis honoribus suscipiēdos esse censuerunt: non quo etiam foris ab unitate corporis Xpi possent habere spiritum sanctū, sed maxime propter eos quos foris positi possent decipere, & a susceptione illius muneris impedire. Deinde ut et ipsorū infirmitas lenius excepta intus sanabilis fieret, tam nulla pertinacia claudēte oculos cordis aduersus euidentia veritatis. Quid at aliud etiam ipsi cogitauerunt, qñ Maximianistas quos in sacrilego sicut eorum concilium indicat schismate damnauerant, & in quorū iam locū alios ordinauerāt, postea q̄ viderunt ab eis populos nō recedere, ne omnes perderent in suis honoribus receperūt, & baptismo quem foris ab eis damnati derant, nullam contradictionem questionēq; mouerunt? Quare ergo mirantur aut q̄runtur, aut calumniantur qd̄ eos sic suscepimus

DE MOD. COERC. HERET. EPIST. I.

69

pinus pro vera pace Christi, & non recordantur quid ipsi fecerint pro vana q̄ contra Christū est, pace Donati? Qd̄ eorum factū si contra eos teneatur & intelligenter asseratur, quid omnino r̄sideant non habebant. **Peccatū** Qued autem dicunt: si peccauimus in spiritū sanctum, quia exussauimus baptismum vestrum, ut quid nos q̄ritis, cum remitti nobis hoc peccatū omnino nō possit dicente dño: Qui peccauerit in spiritum sanctum, nō remittetur ei, neq; in hoc seculo neq; in futuro: nō attendunt, quia secundū istū sensum nemo liberandus est. Quis. n. non loquitur aduersus spiritum sanctum & peccat in eū, siue qui nondum est Christianus, siue qui est hereticus Arrianus, aut Eunomianus, aut Macedonianus qui eū dicunt esse creaturā, aut Photinianus qui eū omnino negat aliquā esse substantiam, sed vnum tantummodo esse Deum patre: siue alij hæretici quos cōmemorare longum est? Nulli ergo istorū liberandi sunt? Aut ipsi Iudei quibus dñs hoc obiecit, si in eū crederent nō erant baptizandi? Nō. n. ait Saluator: In baptismo remittetur: sed non remittetur, inquit, neq; in hoc seculo neq; in futuro. Intelligant ergo non omne, sed aliquod significatum esse peccatū in spiritum sanctū, quod omnino nō remittetur. Sicut. n. cum dixisset: Si non venerit peccatū non habent: utiq; non omne peccatum intelligi voluit, quandoquidem pleni erant multis magnisq; peccatis, sed aliud quod proprium peccatum, qd̄ si non haberent, possent illis omnia dimitti q̄ habebāt. i. quod in eum venientem non crediderunt. Hoc. n. non haberēt peccatū, si nō veniret. Sic etiam cum dixit, Qui peccauerit in spiritum sanctum, vel qui verbum dixerit aduersus spiritum sanctum, non utiq; omne quod in spiritum sanctum peccatum facto siue dicto, sed aliquod certū & propriū intelligi voluit. Hoc est at duritia cordis vsq; ad finem huius vitæ, qua homo recusat in unitate corporis Christi, quod viuificat spiritum sanctus, remissionē accipere peccatorū. Cū. n. dixisset discipulis: Accipite spiritum sanctū, continuo subiecit. Si cui dimiseritis peccata, dimittent ei: si cui tenueritis, tenebuntur. Huic ergo dono gr̄a Dei quicunq; resisterit & repugnauerit, vel quoquo modo fuerit ab eo alienus, vsq; in finē huius temporalis vitæ non remittetur ei, neq; in hoc seculo neq; in futuro: hoc. sc̄a grande peccatū ut eo teneant cuncta peccata, qd̄ nō pro-

batur ab aliquo esse commissum, nisi eū de corpore exierit. Quādiu verō hic uiuit, eū (sicut dicit Apostolus) patientia Dei ad p̄nitentiā adducit. Sed si ipse perseverantissima iniquitate, sicut consequenter adiungit Apostolus, Secundum duritiā cordis sui, & cor impoenitens thesaurizat sibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicii Dei, nō remittet ei neq; in hoc seculo neq; in futuro. Isti autem cum quibus agimus vel de quibus agimus non sunt desperandi. Adhuc. n. sunt in corpore: sed non q̄rant spiritum sanctū nisi in Xpi corpore, cuius habent foris sacramentū, sed rem ipsam non tenent intus cuius est illud sacramentū, & ideo sibi iudiciū manducant & bibunt. Vnus. n. panis sacramentū est unitatis: qm̄ (sicut Apostolus dicit) Vnus panis vnum corpus multi sumus. Proinde ecclesia catholica sola corpus est Christi, cuius ille caput ē saluator corporis sui. Extra hoc corpus neminē viuificat spiritus sanctus: quia (sicut ipse dicit Apostolus) Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctū qui datus est nobis. Nō est aut particeps diuinæ charitatis, q̄ hostis est unitatis. Non habent itaq; spiritum sanctum, qui sunt extra ecclesiā. De illis quippe scriptū est: Qui seiplos segregant a iale, spiritum nō habentes. Sed nec ille eū percipit, qui fictus est in ecclesia, & quo deinde scriptum est: Sanctus. n. spiritus disciplinæ effugiet fictū. Qui ergo vult habere spiritum sanctum, caueat foris ab ecclesia remanere, caueat in eam simulate intrare. Aut si iam talis intrauit, caueat in eadē simulatione persistere, ut veraciter coalescat arbori vitæ. Prolixū tibi librū direxi, & tuis fortasse occupationibus onerosum. Si ergo potuerit tibi vel partibus legi, dabit tibi dñs intellectū, ut habeas qd̄ r̄sideas eis corrigēdis atq; sanandis, quos etiā tibi ipsi tanquā fidei filio, mater ecclesia ubi potueris, & quo potueris, siue ipse loquendo & r̄dēdo, siue ad doctores ecclesiæ perducendo, in adiutorio domini corrigendos sanandosq; cōmendat.

Macedonius iudex Cæsareus Augustino, te stans se statim fecisse qd̄ ille petierat, eo qd̄ verecunde peteret, se q̄ legisse libros quos ad se miserat, & eorū ingeniū ac sententiam prædicat. Epist. I. I.

D Omino meritō venerabili, & vere suscipiendo patri Augustino Episcopo, Macedonius

AVGVSTINVS MACEDONIO

Macedonius. Miro modo afficior sapientia tua, & in illis quæ ædidiſti, & in ijs quæ interueniens pro ſolicitis mittere non grauaris. Nā & illa tñ habent acuminis, ſcientiæ, ſanctitatis, vt nihil ſupra ſit. Et hæc tantum verecundiæ, vt niſi faciam quod mandas, culpam peæ me remanere, non in negotio eſſe diudicem, domine meritò venerabilis, & vere ſuſcipiende pater. Non. n. inſtas, quod pleriq; homines iſtius loci faciunt, vt quodcunq; ſolicitus volueris, extorqueas: ſed qđ tibi à iudice tot curis obſtricto petibile viſum fuerit, admones ſubſeruiende verecundiæ, quæ maxima diſſicilium inter bonos efficiacia eſt. Provide ſtatim commendatis eſſe etum deſiderij tribui. Nam ſperandi viam ante patefeceram. Explicui tuos libros (neque enim tam languidi aut inertes erant, vt me aliud qđ ſe curare paterentur) iniecerunt D manum, ereptumq; alijs ſolicitudinum cauſis, ſuis vinculis illigauerūt. Ita. n. mihi deus propitijs ſit, vt ego anceps ſum quid in illis magis mirer, ſacerdotij perfectionem, philoſophiæ dogmata, hiſtoriæ plenam notiā, an ſacundiæ plenam iucunditatem, quæ ita imperitos etiam illicere poteſt, vt donec explicent, non deſiſtant, & cum explicauerint, adhuc requirant. Conuiſti namq; ſunt impudenter pertinaces, iam inde à bonis, quæ memorant ſeculis, pro naturæ rerum obſcuritate contigiffe peiora, falſosq; omnes illitis quadā dulcedine ſollicitatibus ſuis, per quas non ad beatitudinem, ſed ad prærupta ſunt ducti. Hæc verò noſtra præcepta, & ſimplicis veri; Dei myſteria, præter vitam perpetuam quā puriſſimis virtutibus pollicetur, etiam hæc ſecularia & neceſſario qui nati ſumus euentura mitigare: & vſus es validiſſimo exemplo recentis calamitatis, quo licet firmiſſime cauſam munueris, tñ ſi vtrumuis licuiſſet, id tibi noluiſſem ſuſtragari. Sed quando orta inde fuerat conuincendorum ſtultitiæ querela, neceſſe erat inde argumeta veritatis accerſere. Hæc interim occupatus alijs curis, quæ & ſi vanæ ſunt, cum rerum exitum cogitamus, tamen quaſi neceſſaria: pro naſcendi conditione, reſcripſi. Si ocium fuerit & ſuperſtes vita, etiam de Italia reſcribam, vt tantæ doctriinæ opus debitis, & ſi non ſatiſſacientibus remuneretur officijs. Incolumen latamq; ſanctitatem tuam Deus omnipotēs auro largiſſimo tueatur, domine meritò deſiderabilis & vere ſuſcipiende pater.

Auguſtinus Macedonio, docens nec Epicureos nec Stoicos recte docuiſſe viam ad veram ſollicitatem. Non enim eſſe virtutes niſi relatas ad charitatem Dei & proximi, quæ à Deo donatur, complectens omnes virtutes, nec in hac vita contingere perfectam ſollicitatem, ſed in futura. Epiftola. LII.

Auguſtinus Episcopus ſamulus Chriſti familiæq; eius, dilecto filio Macedonio in domino ſalutem. Quauis ſapientiam, quam mihi tribuis, in me non agnoſcam, tantæ tamen erga me beneuolentiæ tuæ, tamq; ſynceræ gratias ago, debeoq; plurimas, & meorum ſtudioſorum labores, tali ac tanto viro placuiſſe delector. Multo verò amplius, quod animum tuum charitate eternitatis & veritatis atq; ipſius charitatis affectu diuini illi cœleſti; reipub. cuius regna tor eſt Chriſtus, & in qua ſola ſemper beateq; viuendum eſt, ſi recte hic pieq; viuatur, agnoſco inhiantem, video propinquantem, cuiusq; potiunde amplector ardentem. Inde quippe manat etiam vera amicitia, nō penſanda temporalibus commodis, ſed gratuito amore potiōda. Nemo enim poteſt veraciter amicus eſſe hominis, niſi fuerit ipſius primitus veritatis: quod ſi gratis non fiat, nullo fieri pacto poteſt. De qua re etiam philoſophi multa dixerunt, ſed apud eos vera pietas. i. verax veri Dei cultus, vnde omnia recte viuendi duci oportet officia, non inueniuntur: non ob aliud, quantum intelligo, niſi quia beatam vitam, ipſi ſibi quodam modo fabricare voluerunt, potiōq; patrandam qđ impetrandā putauerunt, cū eius dator nō ſit niſi Deus. Neq; n. facit beatū hoīem, niſi qui fecit hoīem. nam qui tanta creaturæ ſuæ bona, bonis malisq; largitur, vt ſint, vt homines ſint, vt vigentes ſenſibus, valentes viribus, affluentes opibus ſint, ſeipſum bonis dabit vt beati ſint, quia eius etiam hoc munus eſt vt boni ſint. Illi verò, qui in hac ærumnoſa vita, in his moribundis membris, ſub hac ſacrina corruptibilis carnis, authores ſuæ beatæ vitæ & quaſi conditores eſſe voluerunt, & velut proprijs eā virtutibus appetētes, iamque retinentes, non ab illo fonte virtutum petentes, atque ſeparantes, deū ſuperbiæ ſuæ reſiſtente ſentire minime potuerunt. Vnde in errore abſurdiſſimi lapſi ſunt, vt cū aſſeuerant, et in Phalaridis tauro beatum eſſe ſapientem, cogatur fateri vitam beatā aliquā eſſe

DE VERA FOELICITATE EPIST. LII.

70

eſſe fugiendam. Exaggeratis enim malis corporis cedunt, atq; in eorum moleſtijs grauiffimis abſcedendum ex hac vita eſſe decernunt. Vbi nolo dicere quantū ſit ſcelus ſeipſum hominem occidere inſontem, cum omnino non debeat vel nocentem. Vnde in primo libro triū illorum, quos benigniſſime & ſtudioſiſſime perlegiſti, multa iam diximus. Sed certe conſyderetur, nec ſuperbe ſed ſobrie iudicetur, quō vita beata ſit, qua non ſapiens retenta fruatur, ſed illatis ſibi manibus carere cōpellitur. Eſt apud Ciceronē in extrema, vt ſcis parte quinti Tuſculanarum libri locus, propter hoc quod dico animaduertendus. Cum. n. de cecitate corporis ageret, atq; affirmaret etia cæcum beatum eſſe poſſe ſapientē, multa dixit quæ per aures percipiēdo gauderet. Itemq; ſi ſurdus eſſet, ea quibus oblectaretur ad oculos tranſtulit. Si at vtroq; ſenſu orbaretur, & cæcus ſurdusq; fieret non eſt auſus hinc ſecere ſententiam, eumq; beatum dicere. Sed addidit etiam dolores grauiffimos corporis, qui eum ſi non interemerint, ipſe ſe interimat, & ad portū non ſentendi hac liberatus virtute perueniat. Cedit igitur ſapiens immaniſſimis claudibus, atque ſuccumbit, intantum vt eis cogatur & in ſeipſum homicidium perpetrare. Cui iā parcat vt illis careat malis, qui ſibi ipſe non parcat: Certe ſemper beatus eſt, certe beatā vitā in ſua poteſtate conſtitutā, nulla vi poteſt vliius calamitatis amittere. Ecce in cæcitare & ſurditate & atrociffimis cruciatibus corporis, aut amiſit beatā vitam: aut ſi & in iſtis afflictionibus adhuc beata eſt, ſit p huiusmodi doctiſſimorum hominum diſputationes, vt ſit aliquā beata vita, quam ſapiens ferre non poſſit: vel quod eſt abſurdius, quā ſapiens ferre non debeat, eamq; fugiat, abrupat, abiiciat, ſeſeq; ab ea ferro etiam ſeu veneno, vel alia voluntaria morte ſubducatur: vt in portu nō ſentiēdi vel nullus omnino ſit, quod Epicurei et ſiqui alij ſimili ſtultitia putauerunt, vel ideo beatus qm fuerit ab illa beata vita, tanqđ ab aliqua poſte liberatus. O nimirū iactās ſuperbia ſi beata vita eſt in cruciatibus corporis, cur in ea nō manet ſapiēs vt fruatur: ſi at miſera eſt, quod obſecro te, niſi typhus impedit ne fateatur, ne oret deū, ne iuſto & miſericordi ſupplicet, qui potens eſt & vitæ huius mala vel auertere vel mitigare, vel ad ea toleranda ſtultitiam armare, vel ab eis omnimodo liberare, & poſt hæc verè beatā vitā dare quod nullū malū admittit

tatur, & vbi ſummū bonū nunqđ amittatur? Hoc priorū pmiū eſt, cuius adipiſcēdæ ſpe vitā iſtā temporālē atq; mortālē, nō tā delectabiliter qđ tolerabiliter ducimus, & mala eius tunc bono cōſilio & diuino munere fortiter ſerimus, cum bonorum æternorū fideli Dei promiſſione, & fideli noſtra expectatiōne gaudemus. Ad hoc nos Apoſtolus exhortatus, ait: Spe gaudentes, in tribulatione patientes. Oſtendit. n. quare in tribulatione patientes, pmiſſendo, ſpe gaudentes. Ad hanc ſpē exhortor p Ieſum Xpm dñm nrm. Hoc. n. Deus ipſe magiſter, latente maiestate diuinitatis, & carnis infirmitate apparente, nō ſolū ſermonis oraculo docuit verum et ſuæ paſſionis & reſurrectionis exēplo roborauit. In altera. n. qualia tolerare, in altera qua K lia debeamus ſperare moſtrauit. Cuius & illi grām mererent, niſi elati inflatiq; ſupbia, inaniter conarent iſtā vitam beatā ipſi ſibi facere, qđ ſolus Deus veraciter cultoribus ſuis poſt hanc vitam ſe largiturū eſſe pmiſit. Sanior quippe eſt eiſdem Ciceronis illa ſententia, vbi ait: Nam hæc vita quidē mors eſt, quā lamentari poſſem ſi liberet. Quō ergo ſi recte lamentatur, beata comprobatur, ac non potius qm recte lamentatur, miſera eſſe conuincitur? Quare aſſueſce, obſecro te vir bone, beatus eſſe interim ſpe, vt ſis et re, cum pietati perfeuerantiſſimæ retribuetur merces ſollicitatis æternæ. Si prolixa epiftola oneroſus ſum, tute hoc impetraſti tibi, qui me ſapientem appellati. Hinc. n. auſus ſum hæc ad te loqui, vt tibi ſapientiam, non qualis mihi ſit, oſtendarem, ſed qualis eſſe debeat oſtenderem. Hæc eſt autem in præſenti ſeculo verus veri Dei cultus, vt ſit eius in futuro ſeculo certus atq; integer fructus. Hic conſantiſſima pietas, ibi ſempiterna felicitas. Ex iſta ſapientia, quæ vna & vera eſt, ſiquid habeo, à Deo ſumpſi, non à me præſumpſi atq; ab illo in me perſici fideliter ſpe L ro, à quo inchoatum eſſe humiliter gaudeo, nec in eo quod adhuc non donauit incredulus, nec in eo quod iā donauit ingratus. Nō. n. meo vel ingenio vel merito, ſed eius dono ſum, ſiquid laudabiliter ſum. Nā qdam acutiſſima & excellentiſſima ingentia tanto in maiores errores ierūt, quanto præſidiū tanqđ ſuis viribus cucurrerunt, nec ſuppliciter ac veraciter deū, vt viam ſuā oſtenderet, petiuerunt. Merita verò quorumlibet hominum qđ ſint, quādoquidē ille qui non cū mercede debita, ſed cum gratuita gratia venit, omnes

omnes peccatores solus à peccatis liber atq; liberator inuenit. Si ergo nos virtus vera delectat, ei dicamus, quod in eius sacris literis legimus: Diligam te domine virtus mea. Et si vere beati esse volumus (quod nolle non possumus) id quod in eisdem literis dicimus, fido corde teneamus. Beatus vir, cuius est nomen dñi spes eius, & non respexit in vanitates & insanas mendaces. Quanta est àt vanitas, quanta insania, quantumque mendacium, hominem mortalem, ærumnosam vitā mutabili & spiritu & carne ducentem, tot peccatis oneratum, tot rērationibus subditū, tot corruptionibus obnoxium, pennisq; iussissimis destinatum, in seipso fidere vt beatus sit, qñ ne illud quidem, quod habet in naturā suā dignitate præcipuū, id est mentem atq; rōnem, potest vendicare ab erroribus, nisi Deus alius lux mentium? Abijciamus itaque, obsecro te, falorum philosophorum vanitates & insanas mendaces: quia nec virtus nobis erit, nisi alius ipse quo iuamur, nec beatitudo, nisi alius ipse quo fruamur, & totum mutabile atq; corruptibile nostrū, quod p seipsum imbecille & qdam materies miseriarum est, dono immortalitatis atq; incorruptionis absorbeat. Qm verò te reipub. scimus amatorem, non alium de esse beatum hominem, aliunde ciuitatē, vide q̄ sit in illis sacris literis clarum. Nam quidam in eis sancto spiritu plenus hæc loquitur orans: Exime me de manu filiorum alienorum, quorū os loquutū est vanitatē, & dextera eorū dextera iniquitatis: Quorum filij velut nouellæ constabilitæ in iuuentute sua. Filia eorum compositæ & ornata sicut similitudo templi. Cellaria eorum plena eructantia ex hoc in illud. Oues eorū fructuæ, multiplicantes in exitibus suis, boves eorum crassæ. Nō est ruina maceræ neque transitus, neque clamor in plateis eorū: Beatum dixerunt populū, cui hæc sunt, beatus populus cuius dominus Deus ipse. Vides exaggerationem terrenæ felicitatis, beatum populum non dici, nisi à filiis alienis. non pertinentibus ad regenerationem, quæ efficitur filij Dei, à quorum manu ille se eximi precatur, ne ab eis in hanc opinionem atque in peccata impia pertrahatur. Loquēdo quippe vanitatem beatum dixerunt populum, cui hæc sunt, q̄ supra cōmemorauit, quibus ea felicitas constat, quam solam dilectores huius mundi inquirunt. Et ideo dextera eorū dextera iniquitatis, quia hæc præ-

posuerunt quæ fuerant postponenda, sicut sinistra præponitur dextera. Si. n. habentur, non in eis beata vita ponenda est, sed subdita debent esse, non prædita sequentia, non ducentia. Huic at qui sic orabat, & a filiis alienis, qui beatū dixerūt populū cui hæc sunt, eximi discernit; cupiebat, tanq̄ diceremus. Ipse quid sentis? quem beatum populum dicis? Non ait: Beatus populus, cuius est virtus animi eius. Quod si dixisset, discernisse quidē ēt istum populum ab illo qui beatam vitā in ista visibili & corporali felicitate cōstituit, sed nondum transcendisset omnes vanitates & insanas mendaces. Maledictus enim, sicut alibi eadem litera docent, qui B. Hicet spem suam ponit in homine. Ergo nec in seipso quisquā debet, quia & ipse homo est. Proinde vt transiret omnium vanitatum & insaniarum mendaciū limites, atque ibi beatam vitā poneret, vbi verē est: Beatus, inquit, populus, cuius dominus Deus ipse. Cernis igitur vnde petendum sit, quod oēs docti indoctiq; desiderant, & multi errando ac superbiendo vnde petatur, & vbi accipitur ignorat. Vtriq; at in quodā diuino psalmo simul reprehenduntur, & qui confidunt in virtute sua, & qui in abundantia diuitiarū suarum gloriantur. & philosophi huius seculi, & abhorrentes, vel à tali philosophia beatūq; dicentes populum cui suppetit terrena opulenta. Ac per hoc à domino Deo nostro, à quo facti sumus, & virtutem petamus, quia huius vitæ mala superemus, & beatam vitā, qua post istam vitā in eius æternitate perfruamur, vt & in virtute & in finis virtutis, sicut Apostolus dicit: qui gloriantur in dño gloriatur. Hoc nobis velimus, hoc ciuitati cuius ciues sumus. Non. n. alium de beata ciuitate, aliunde homo, cum aliud ciuitas non sit, q̄ cōcoris hominum multitudo. Itaque si omnis prudentia tua, qua consulere conaris rebus humanis: si omnis fortitudo, qua nullius iniquitate aduersante tereris: si omnis temperantia, qua in tanta labe nequissimæ consuetudinis hominum te a corruptionibus abstines: si omnis iustitia, qua recte iudicando sua cuique distribuis, id laboras, id nititur, vt ij quibus vis vt bene sit, salui sint corpore, & ab omni cuiusq; improbitate tuti atq; pacati habeant filios sicut nouellas constabiles, filias ornatas sicut similitudine tēpli, cellaria plena eructantia ex hoc in hoc, secundas oues, crassos boves, nec maceræ ruina deformet prædium, nec litigan-

litigatium clamor personet in plateis eorū: indignum non habebimus. Vna ibi virtus erit, & idipsum erit virtus, præmiumq; virtutis, quod dicit in sanctis eloquijs homo q̄ hoc amat. Mihi autem adhærere Deo bonū est. Hæc ibi erit plena & sempiterna sapientia eademq; veraciter vita iam beata. Peruentio, quippe est ad æternum ac summum bonum, cui adhærere in æternū est finis nostri boni. Dicat hæc & prudentia, quia prospectissime adhærebit bono quod non amittatur: & fortitudo, quia firmissime adhærebit bono vnde non auellatur: & temperantia, quia castissime adhærebit bono, vbi iā non corrumpat: & iustitia, quia rectissime adhærebit bono, cui merito subijciatur. Quamq; & in hac vitā virtus non est, nisi diligere qd diligendum est. Id eligere, prudentia est: nullis inde auerti molestijs, fortitudo est: nullis illecebris, temperantia est: nulla superbia, iustitia est. Quid aut eligamus quod præcipue diligamus, nisi quo nihil melius inuenimus? Hoc Deus est, cui si diligendo aliqd vel præponimus, vel æquamus, nos ipsos diligere nescimus. Tanto. n. nobis melius est, quantomagis in illum imus, quo nihil melius est. Imus aut non ambulando, sed amando. Quē tanto habebimus præsentem, quanto eundē amorem, quo in eum tendimus, potuerimus habere puriorē. Nec. n. locis corporalibus vel extendi vel includi. Ad eū ergo, qui vbiq; præsens est & vbiq; totus, nō pedibus ire licet, sed moribus. Mores aut nostri non ex eo quod quisq; nouit, sed ex eo quod quisq; diligit, dijudicari solent. Nec faciunt bonos vel malos mores, nisi boni vel mali amores. Prauitate ergo nostra à rectitudine Dei longē sumus. Vnde rectum amando corrigimur, vt recto recti adhærere possimus. At illum ergo quanta opera possumus, etiam illi vt perueniant agamus, quos tanquam nosmetipsos diligimus, si nosmetipsos diligere illum diligēdo iā nouimus. Christus nanq; id est veritas, dicit: In his duobus præceptis totam legem prophetasq; pendere, vt diligamus Deum ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente, & diligamus proximos tanquam nosmetipsos. Proximus sanē hoc loco non sanguinis propinquitate, sed rationis societate pefandus est, in qua socij sunt omnes homines. Nā si pecuniæ ratio socios facit, quanto magis ratio naturę, non negociandi, sed nascendi lege communis? Hinc & ille Comicus. Terē in (sicut luculentis ingenijs non desit resplendia.

Verecundia qd.

Psal.

2. Co.

C

Mat. 22.

Heaut.

MACEDONIUS AVGVSTINO EPIST. LIII.

sentia veritatis) cum ab vno sene alteri seni dictum componeret. Tantumne ab re tua est ocy tibi, aliena vt cures, ea quæ nihil ad te attinent? Responsum ab altero reddidit: Homo sum, humani nihil à me alienum puto.

H plena stultis, indoctisq; applausisse. Ita quippe omnium affectum naturaliter attingit societas humanorum animorum, vt nullus ibi hominum nisi cuiuslibet hominis proximū se esse sentiret. Cum ergo illa dilectione quā diuina lex imperat, debeat homo diligere deum, & seipsum & proximum, non tñ ex hoc tria præcepta data sunt: nec dictum est, in his tribus, sed in his duobus præceptis tota lex pendet & propheta: id est, in dilectione Dei ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente, & proximi tanquam sui ipsius: videlicet vt intelligeretur nullam esse aliam dilectionem, qua quisq; diligit seipsum, nisi quod diligit deum. Qui enim aliter se diligit, potius se odisse dicendus est. Fit quippe iniquus, priuaturq; luce iustitiæ, qui à potiore ac præstantiore bono auersus, atq; inde vel ad seipsum cōuersus, ad inferiora & egena utiq; conuertitur: fitq; in ipso quod veracissime scriptum est. Qui autem amat iniquitatem, odit animam suam. Quia igitur nemo nisi deum diligendo, diligit seipsum, nō opus erat vt dato de Dei dilectione præcepto, et à seipsum homo diligere iuberetur: cum in eo diligit seipsum quod diligit deū.

Psa. 10.

I debet ergo & proximum diligere tanq̃ seipsum, vt quem potuerit hominem vel beneficentia consolatione, vel informatione doctrinæ, vel disciplinæ coercitione adducat ad colendum deum, sciens in his duobus præceptis totam legem prophetasque pendere. Hoc qui sobria discretionem eligit, prudens est: qui nulla hinc afflictione auertitur, fortis est: qui nulla alia delectatione, temperans est: qui nulla elatione, iustus est. His virtutibus diuinitus inspiratis, per gratiam mediatoris Dei cum patre, & nobiscum hominis Iesu Christi, per quem post inimicitias iniquitatis reconciliamur Deo in spiritu charitatis: his, inquam, virtutibus diuinitus impartitis, & bona vita nunc agitur, & postea præmium eius, quæ nisi æterna esse non potest, beata vita persoluitur. Hic enim sunt eadem virtutes in actu, ibi in effectu: hic in opere, ibi in mercede: hic in officio, ibi in fine. Itaque omnes boni & sancti, etiam in tormentis quibuslibet diuino fulti

23. q. 4. debet.

adiutorio, p̃se illius finis beati vocantur, quo sine beati erunt. Nam si in eisdem tormentis & atrocissimis doloribus semper essent cum quibuslibet virtutibus, eos esse miseros nulla sana ratio dubitaret. Pietas igitur, vt rus veri Dei cultus ad omnia prodest, & quæ molestias huius vitæ auertat aut leniat, & quæ ad illam vitam salutemq; perducant, vbi nec aliud iam mali patiamur, & bono summo sempiternumq; perfruamur. Ad hanc te perfectius assequendam & perseverantissime retinendam exhortor, vt meipsum: cuius nisi iam particeps esses, tuosq; istos honores temporales ei seruire oportere iudicares, non Donatistis hæreticis ad eos in unitatem Christi pacemq; redigendos per edictum diceret: Pro vobis hoc agitur, pro vobis sacerdotes incorrupte fidei, pro vobis imperator Augustus, pro vobis nos quoque eius iudices laboramus. Et alia multa quæ in eodem edicto ita posuisti, vt te appareat in terreni iudicis cingulo, non parua ex parte cœlestem rem publicam cogitare. Quare si de veris virtutibus & verā beatā vitā volui diutius loqui tecum, quæso, ne onerosus deputer tuis occupationibus: Immo verò me non esse confido, quando tu adeo magnum animum & mirabiliter laudandum geris, vt nec illas curas, & his libentius ac familiarius occuperis deferas.

Macedonius Augustino, quærens nū ex pietate sit, quod iudex precibus Episcoporum condonat poenā reis p̃sertim si probabile sit illos iterū peccaturos. Epist. LIII.

Domino merito venerabili, & vnice colendo patri Augustino, Macedonius. Optatas admodum sanctitatis tuæ literas accepi per Bonifacium venerandæ legis antistitem, quem eo magis receptum dilexi, qd̃ ad me desideratum pertulerat sermonem sanctitatis tuæ, & incolumitatem, domine meritō venerabilis, & vnice colende pater. Itaque sine mora quod optabat obtinuit. Verum quoniam existit occasio, hoc ipsum quantumcumque est quod admonitus indulsisti, nolo sine mercede remanere. Cupio enim accipere eam, quæ mihi commodet sine pendenti incommodo, immo quæ mihi commodet com gloria dependentis. Officium sacerdotij vestri esse dicitis, interuenire pro reis, & nisi obtineatis, offendi, quasi quod erat officij vestri, minime reportetis. Hic

AVGVSTINO MACEDONIUS EPIST. LIIII.

72

Hic ergo uehementer ambigo, vtum istud ex religione descēdat. Nam si à dño peccata adeo prohibentur, vt ne poenitendi quidem copia post primam poenitentiam tribuatur: quemadmodum nos possumus ex religione contendere, vt nobis qualecunque illud crimen fuerit, dimittatur? quod vtique cum impunitum volumus, probamus. Et si constat non minus authorem quā probatorē teneri in omnibus quæ peccantur, certum est nos culpæ societate vinciri, quoties eum impunitum esse cupimus, qui culpæ tenetur obnoxius. Tum præterea accedit hoc quod grauius est. Nam omnia peccata videntur veniabiliora, cum is qui reus est correctionem promittit. Verum nunc vt mores nostri sunt, & sceleris poenam cupiunt homines sibi relaxari, & id propter quod scelus admissum est, possidere. Pro his quoque interueniendum putat sacerdotium vestrū, de quibus adeo futuri nulla spes est, vt etiā in presenti eadem criminis ratio perseueret. Nam qui tam peruiaciter tenet propter quæ crimen admisit, ostendit se vbi licentia fuerit, similia peccaturū. Ob hæc igitur cōsulo prudentiā tuam, & me hoc ambiguo quo laboro, absolui desidero, nec ob aliam causam consultum te putes. Ceterum hoc mihi propositum est, vt intercessoribus, præsertim talis meriti qualis tu es, et gratiam agam. Pleraque enim quæ sponte facere videri nolo, remissio seueritatis alios armet in crimina, opto bonis intercessoribus relaxare, vt quod libens concedo, salua seueritate iudicij alterius merito videatur indultum. De scriptis sanctitatis tuæ aliqua mihi promiseras, & non accepi, quæso vt vel nunc mittas, & ad hanc meam epistolā respondeas, vt quia sanctitatem tuam interim videre non datur, saltem sermonibus tuis pascar. Incolumen sanctitatem tuam diuinitus æterna tueatur tuo largissimo, domine meritō venerabilis & verē colende pater.

Augustinus Macedonio, declarans sacerdotem pietate intercedere pro promittentibus poenitentiam ecclesiasticā, & quare hæc poenitentia non soleat nisi semel concedi, quin & prophani iudicis seueritate clementia temperatam esse debere. Multa obiter de restitutione fraude quaesitorū. Epistola.

LIIII.

Augustinus Episcopus famulus Christi familiarisq; eius, dilecto filio Macedonio in dño salutē. Negociosissimū in republica virum, & non suis, sed aliorum utilitatibus attentissimum, qualem te cē, & tibi gratulamur & rebus humanis, nec deferere debemus alloquio, nec occupare procemio. Accipe itaq; quod p̃ me vel nosse voluisti, vel vtrū ipse nossem experiri. Quod si paruū aut superfluum iudicares, nullo modo inter tam magnas tamque necessarias curas tuas curandum esse censes. Quæris à me cur officij sacerdotij nri esse dicamus interuenire pro reis, & nisi obtineamus offendi, quasi qd̃ erat officij usi minime reportemus: Vbi uehementer te dicis ambigere vtrum istud ex religione descēdat. Deinde adiungis, qua ratione ita mouearis. Nam si à domino peccata, inquis, adeo prohibentur, vt nec poenitendi quidem copia post primam poenitentiam tribuatur, quemadmodum nos possumus ex religione cōtēdere, vt nobis qualecunque illud crimem fuerit, dimittatur? Adhuc grauius vrget, & dicis nos probare quod volumus impunitum: & si constat non minus authorem quā probatorē teneri in omnibus quæ peccantur, certum esse nos culpæ societate vinciri, quoties eum impunitum esse volumus, qui culpæ tenetur obnoxius. His verbis quem non terreas tuæ lenitatis & humanitatis ignarum? Vnde nos qui te nouimus, & hæc quærendi gratia non discernendi scripsisse minime dubitamus, alijs verbis tuis ad ista citius respondemus. Tanquam n. nos hæsitare in hac quæstione nolueris, aut prauidisti quid dicturi essemus, aut admonuisti quid dicere deberemus. Et aiisti: Tū præterea accedit hoc qd̃ grauius est. Nam omnia peccata vidētur veniabiliora, cum is qui reus est correctionē promittit. Antequam ergo discutiā, quid sit illud grauius, quod in epistola tua sequitur, hoc interim quod dedisti accipiam, eoq; vt ad molem hanc amouendum, qua nostrę intercessionis posse reprimi videbantur. Ideo quippe quantum facultas datur pro peccatis omnibus intercedimus, quia omnia peccata videntur veniabiliora, cū is qui reus est correctionē promittit. Hæc tua est, hæc et nostra sententia. Nullo modo ergo culpas quas corrigi volumus, approbamus, nec quod perperam committitur, ideo volumus impunitum esse, quia placet: sed hominē miserantes, facinus autem seu flagitiū detestantes, quāto magis nobis

Que-
stio.C
Solutio.

AVGVSTINVS MACEDONIO

nobis displicet vitium, tanto minus volumus in emendatum interire vitiosum. Facile. n. est atq; proclive malos odisse, quia mali sunt, rati autem & piam eosdem ipsos diligere quia homines sunt, ut in vno simul & culpam improbes, & naturam approbes, ac propterea culpam iustius oderis, quod ea foedatur natura quam diligis. Nō est igitur iniquitatis, non est sed potius humanitatis societate deinctus, qui propterea est criminis persecutor, ut sit hominis liberator. Morum porro corrigendorum, nullus alius q̄ in hac vita locus. Nā post hanc quisq; id habebit, qd̄ in hac sibi meret cōquisierit. Ideo cōpellimur humani generis charitate intervenire, p̄ reis, ne istā vitam sic finiant per supplicium, ut ea finita non possint finire supplicium. Noli ergo dubitare hoc officium nostrum ex religione descendere, cum Deus apud quē nulla est iniquitas, cuius summa potestas est, qui nō tñ qualis quisq; sit videt, verum etiā qualis futurus sit prouidet, qui solus potest iudicando nō labi, quia in cognoscendo non potest falli, facit tamē sicut Euangelium loquitur, solem suum oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Cuius mirabilis bonitatis ut simus imitatores, dñs Christus exhortat: Diligite, inquit, inimicos vestros, & benefacite eis qui vos oderunt, & orate pro eis qui vos persequuntur, ut sitis filij patris vestri qui in cōclis est, qui facit solē suū oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Hac indulgentia & lenitate diuina multos abuti ad perniciem suā quis nesciat? Quos arguens Apostolus, & grauius increpans, dicit: Existimas autem o homo oīs, qui iudicas eos qui talia agunt, & facis ea, qm̄ tu effugies iudicium Dei? An diuitias benignitatis eius & patientiæ & largiuitatis cōtemnis? Ignoras qm̄ benignitas Dei ad pōnitentiā te adducit? Secundum autē duritiā cordis tui & cor impēnitens, thesaurizans tibi irā in die iræ & reuelationis iusti iudicii dei, qui reddet unicuiq; secundum opera eius. Nunquid qm̄ isti in sua nequitia perseuerant, ideo Deus in sua patientia non perseuerat, per pauca in hoc seculo puniens, ne diuina prouidentia non esse credatur, & multa sergans vltimo examini, ut futurum iudicium cōmendeat? Non, ut opinor, magister ille cōclis impietatem nos diligere p̄cepit, cū p̄cepit ut nostros diligamus inimicos, benefaciamus eis qui nos oderūt, oremus pro eis qui nos persequunt, cū procul-

dubio si p̄e Deum colimus, inimicos atque odij aduersum nos acerrimis incitatos ac psequutores, nisi impios hīe non possumus. Nū igitur diligendi sunt impij? Nū impij beneficiēdum est? Nū pro impij et orandū est? Ita plane. Qui. n. hoc p̄cipit, Deus est: nec tñ nos hoc pacto societati adiungit impiorum quibus & ipse parcēdo, et vitā salutemque largiēdo, nō vtiq; sociat. Cōsiliū quippe eius, quātum homini pio nō sē donatum est, exponit. Apostolus dicens. Ignoras quia patientia Dei ad pōnitentiā te adducit? Ad hanc volumus adduci p̄ quibus interuenimus, nō eorū peccatis vel parcimus vel fauimus. Nā quodā, quorū crimina manifesta sunt, à vestra seueritate liberatos à societate tñ remouemus altaris, ut pōnitēdo placare possint, quē peccando cōtemperant, seq; ipsos puniēdo. Nā nihil aliud agit, quē veraciter pōnitet, nisi ut id qd̄ mali fecerit, impunitū esse nō sinat. Eo quippe mō sibi nō parēt ille parit, cuius altum iustumque iudicium nullus contemptor euadit. Quod si iniquis & celestis ille parcēdo, eisq; vitam salutemque largiēdo, etiā plerisq; eorum, quos nouit nō aucturos pōnitentiā, tñ exhibet patientiam: quantomagis nos in eos, qui correctio nem promittunt, & vtrum faciat quod promittūt, incerti sumus, misericordes esse debemus, ut rigorem nostrum pro eis intercedendo flectamus, pro quibus & dñm, quem nihil de moribus eorum etiā futuris latet, non tamen impudēt, quia hoc ipse p̄cepit, oramus? In tātum autem hominum aliquādo iniquitas progredit, ut ēst post actam pōnitentiā, post altaris reconciliationem, vel similia vel grauiora committant: & tñ Deus facit etiā super tales oriri solē suū, nec minus tribuit quā ante tribuebat largissima munera vitæ ac salutis. Et quantū eis in ecclesia locus humillimæ pōnitentiæ non concedatur, Deus tamen super eos fugientem patientiā non obliuiscitur. Ex quorum numero si quis nobis dicat, aut date mihi eundē iterum pōnitendi locum, aut desperatum me permittite, ut faciam quicquid libuerit, quantum meis opibus adiuuor, et humanis legibus non prohibeor, in scortis omniq; luxuria damnabili quidem apud dominum, sed apud homines plerosq; etiam laudabili, aut si me ab hac nequitia reuocatis, dicite vtrum mihi aliquid prosit ad vitam futuram, si in ista vita illecebrosum volutatis blandimenta contempsero, si libidin-

PRO REIS QVOMODO INTER CED. EPI. LIIII. 73

H. num incitamenta frenauero, si ad castigandum corpus meum multa mihi ē licita & concessa subtraxero, si me pōnitendo vehementius q̄ prius excitauero, si miserabilius ingemuerō, si fleuerō vberius, si vixero melius, si pauperes sustentauerō largius, si charitate, quæ operit multitudinē peccatorum, flagrauerō ardentius: quis nostrum, ita desipit, ut huic homini dicat, nihil tibi ista proderunt in posterum, vade saltem vitæ huius suauitate perfrue? Auertat Deus tā immanem sacrilegamq; dementia. Quauis ergo caute salubriterq; prouisum sit, ut locus illius humillimæ pōnitentiæ semel in ecclesia concedat, ne medicina vilis minus utilis esset agrotis, q̄ tantomagis salubris, est quanto minus cōtēptibilis fuerit, quis tñ audeat dicere Deo: Quare huic homini, qui post primam pōnitentiā rursus se laqueis iniquitatis obstringit, adhuc iterū parcat? Quis audeat dicere erga istos non agi qd̄ Apostolus ait: Ignoras quia patientia Dei ad pōnitentiā te adducit? Aut istis exceptis esse desident in eum? Aut ad istos non pertinere quod dicitur: Viriliter agite & confortetur cor vestrū, omnes qui speratis in dñm? Cū igitur super peccatores tanta sit patientia, tanta misericordia Dei, ut in hac temporali vitā, moribus emendatis, non dānt in æternum, qui nullius quæ sibi p̄beatur expectat misericordiam, qm̄ nemo est illo beatior, nemo potentior, nemo iustior, quales nos esse oportet hoies erga hoies, qui hanc vitam nostram, quantacūq; laude cōmendemus, eam sine peccato esse non dicimus? Quod si dixerimus, nos ipsos, sicut scriptum est, decipimus, & veritas in nobis non est. Prouide licet accusatoris alia p̄sona sit, alia defensoris, alia intercessoris, alia iudicis, de quorum proprijs officijs nimis longum est, & non necessariū hoc sermone disserere: sic tñ etiam ipsos criminum ultores, atq; in hoc officio non ira propria concitatos, sed legū minatarum iniuriarum vindices, quales iudices esse debent, terruit censura diuina, ut cogitent sibi propter sua peccata Dei misericordiam necessariam, nec putarent ad culpam sui officij pertinere, siquid erga eos misericorditer agerent, quorū vitæ necisq; haberent legitimam potestatem. Nam cū ad dñm Christum iudex adduxissent mulierem in adulterio comprehensam, eumq;

tentantes dicerent, q̄ iussū esset lege lapidari, ac deinde quæreret, quid de illa ipse p̄ciperet: respondit eis. Qui sine peccato est vestrum, prior in eam lapidem iaciat. Ita nec legem improbauit, quæ hūmōi ream iussit occidi, & illos terrendo ad misericordiā reuocauit, quorum iudicio hæc posset occidi. Puto quod hac sententia dñi audita, si p̄sēns fuit etiam maritus ipse qui violatā sui thori fidem vindicari postulabat, exterius animū ad voluntatem parcendi ab vlciscendi cupiditate deflexit. Nam quomodo est admonitus accusator ne suas persequeretur iniurias, qm̄ ipsi iudices ita sunt à iudicando prohibiti, qui in adultera puniēda, non priuato dolori compellebantur seruire, sed legi? Vnde Ioseph cui virgo Maria Suspectio dñi mater fuerat desponsata, cū eam cōpērisset esse pręgnantem, cui se nouerat non deesse commissū, & ob hoc nihil aliud q̄ adulteram credidisset, puniri tamen eam noluit, nec approbator flagitij fuit. Nam hæc volūtas eius etiam iustitiæ deputatur. Ita quippe de illo scriptum est. Et cū esset homo iustus, & nollet eam diuulgare, statuit eā occulte dimittere. Hæc eo cogitante, apparuit illi angelus, qui doceret esse numinis, quod ille putauerat criminis. Si ergo cogitata infirmitate communi, & accusatoris dolor, & iudicatoris rigor frangitur, quod tandem pro reis esse debere, vel defensoris vel intercessoris officium: quandoquidem & vos viri boni qui nunc iudices estis, & in foro aliquando versati causas hominum suscepistis, scitis q̄ libentius defendere q̄ accusare soletis? Et tñ defensor ab intercessore plurimum distat. Nam ille diluēdis vel obtegendis criminibus operam maxime impendit: intercessor autē et cū de culpa constat, pro pœna remouenda vel temperanda curam gerit. Hoc sunt apud Deū pro peccatoribus iusti, hoc pro se ipsi peccantes iniucē ut faciant admonentur. Nam scriptū est: Confitemini iniucem peccata vestra, & orate pro vobis. Has sibi partes humanitatis, vbi pōt, omnis homo apud hominē vendicat. Nā quod ipse quisq; domi suæ puniret admissum, in alterius domo vult impunitū. Siue enim adhibeatur apud amicum, siue ille cuiquam in quem potestas vlciscendi est se p̄sente succenseat, siue irascenti fortuito superueniat, non iustissimus sed inhumanissimus iudicatur, si non interueniat. Scio ego te ipsum cum alijs amicis tuis in Aug. Tomus secundus k eccle-

ecclesia Carthaginensi intercessisse pro clerico, cui merito succensebat episcopus, & utique nullū ibi discrimē sanguinis, sub incruēta disciplina timebatur. Nec cū id quod ēt vobis displicebat inuitum esse velletis, tanquam delicto approbatores vos iudicabamus, sed tanquam humanissimos intercessores audiebamus. Si ergo vobis fas est ecclesiasticam correptionem intercedendo mitigare, quō episcopus vestro gladio non debet intercedere, cū illa exeratur, ut in quē exeritur bene viuatur, iste ne viuatur. Postremo ipse dominus, apud homines, intercessit ne lapidaretur adultera, & eo modo nobis intercessionis cōmendauit officium, nisi quia ille terrēdo fecit, quod nos petēdo. Ille. n. do minus, nos serui sumus. Veruntamen ille sic terruit ut omnes timere debeamus. Quis enim est nostrum sine peccato? Quod cū illis dixisset, a quibus ei offerebatur puniēda peccatrix, ut qui sciret se esse sine peccato, prior in illam lapidem mitteret: cecidit a seuitia, tremēte cōscientia. Tunc enim ex illa iam congregatione dilapsi, solam misericordie miseram reliquerunt. Cedat huic sententię pietas Christianorum, cui celsit impietas Iudeorum. Cedat humilitas obsequitium, cui celsit superbia persequentium. Cedat confusio fidelis, cui celsit simulatio tentatoris. Malis parce vir bone: quanto melior, tanto esto mitior: quanto sis celsior potestate, tanto humilior fias pietate. Ego quidē intuens mores tuos, appellauit te virum bonum: sed tu intuens verba Christi, dic tibi ipsi Nemo bonus nisi vnus Deus. Quod cū verum sit (hoc veritas dixit) nec ego tū illud existimari debeo fallaci assentatione dixisse, & dominicis verbis quasi contrarius extitisse, ut cum ille dicat, Nemo bonus nisi vnus Deus, ego te appellauerim virum bonum. Non enim & ipse dominus contraria quō sibi loquutus est, vbi ait: Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bona. Deus ergo singulariter bonus est, & hoc amittere non potest. Nullius. n. boni participatione bonus est, quoniam bonum quo bonus est, ipse sibi est: homo autem cū bonus est, ab illo bonus est, quod a seipso esse non potest.

B illius. n. spiritu boni sunt, cuius capax creata est nostra natura per propriam voluntatem. Pertinet ergo ad nos ut boni simus, accipere & habere quod dat, qui de suo bonus est. Quo quisque neglecto, de suo malus est. Proinde in quantum homo recte agit, id

est scienter & amanter, & piē bonum operatur, in tantum bonus est: in quantum autem peccat, i. a veritate & charitate & pietate deuuiat, in tantum malus est. Quis autem est in hac vita sine aliquo peccato? Sed cum dicimus bonum, cuius praualent bona, eumque optimum, qui peccat minimū. Idcirco ipse dñs, quos dicit bonos propter participationem gratię diuinę: eosdem etiā malos dicit propter uitia infirmitatis humanę, donec totum quo constamus ab omni vitiositate sanatum, transeat in eā vitam, vbi nihil omnino peccabitur. Nā vtiq; bonos docebat orare, nō malos, quibus pręcepit ut dicerent: Pater noster qui es in cōlis. Ex hoc. n. boni quo filij Dei nō natura geniti, sed gratia facti, tanq; iij, quibus recipientibus eum, dedit potestatem filios Dei fieri. Quę generatio spiritalis more scripturarum etiā adoptio nominatur, ut distinguatur ab illa generatione Dei de deo, cōterni de cōterno. Vnde scriptum est. Generationem eius quis enarrabit? Cum ergo bonos esse demonstrauerit, quos voluit Deo veraciter dicere: Pater noster qui es in cōlis: pręcepit tñ ut in eadem oratione inter cetera dicerent: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Quę debita, esse peccata quāuis manifestum sit, postea tñ manifestius declarauit, dicens: Si. n. dimiseritis peccata hominibus, dimittet vobis & pater vester peccata vestra. Hanc orationem baptizati orant, nec est prorsus pręteritorū aliquid peccatorum, quod nō baptizati in sancta ecclesia dimittatur. Sed postea viuēdo in hac fragilitate mortali, nisi cōtraherent quod dimittendum esset, nō veraciter dicerēt: Dimitte nobis debita nostra. Boni ergo in quantum non peccant filij Dei sunt: in quantum autem peccant (quod sua nō mendaci confessione testatur) vtiq; mali sunt. Nisi forte quis dicat, alia bonorum, alia malorū esse peccata: quod non vsquequaque improbabiliter dicitur. Veruntamen dominus Iesus sine vlla ambiguitate malos appellauit eosdem ipsos, quorum patrem dicebat Deū. Nam in eodem sermone, vbi illam docet orationem, alio loco exhortans ad precandum Deum, ait: Petite & accipietis, quærite & inuenietis, pulsate & aperietur vobis. Omnis. n. qui petit accipit, & qui quærit inuenit, & pulsanti aperietur. Et paulo post: Si ergo vos, inquit, cum sitis mali, nōstis bona data dare filiis vestris, quātomagis pater

vester qui in cōlis est, dabit bona petentibus se? Nū igitur Deus pater malorum est? Absit. Quō ergo dicitur pater vester celestis, quibus dicit, Cū sitis mali: nisi quia vtrūque veritas mōstrat, quid simus Dei dono, quid humano vitio, hoc cōmēdas, illud emēdas? Merito ait Seneca (qui tēporibus Apostolorum fuit, cuius etiā quadam ad Paulū Apostolum leguntur epistola) Omnes odit qui malos odit: & tamen ideo diligendi sunt mali, ut nō sint mali: quemadmodum nō ut permaneant, sed ut sanentur diliguntur, agro tñ. Quicquid autē post eam quę sit in baptismo ablutionem peccatorum in hac vita manendo peccamus, etiā si non tale sit, quod a diuinis remouere compellat altaribus, nō dolore sterili, sed misericordię sacrificij expiatur. Quod ergo agimus ut faciat intercedentibus nobis, Deo nos noueritis offerre pro vobis. Indigetis. n. misericordia quā prębetis. Et videte quis dixerit: Dimitte & dimittetur vobis. Date & dabitur vobis. Quāquam etiā si ita viueremus, ut non esset quare diceremus, Dimitte nobis debita nostra: quanto a nequitia purior animus esset: tāto clementia plenior esse deberet, ut si nō compungeremur sententia domini dicentis, Qui vestrum est sine peccato, prior in illa lapidem iaciat: Ipsius qui hoc dixit sectaremur exemplū, qui cū esset vtiq; sine peccato, ait mulieri quā perterriti illi reliquerāt. Nec ego te cōdemnabo, vade iam deinceps noli peccare. Potuit. n. metuere flagitiosa mulier, ne illis discedētib; qui sua peccata cognouerant, ut peccato parcere alieno, illam iustissimē iā ipse dānaret qui erat sine peccato. At ille nō cōsciētia pauidus, sed plenius clemētia, cū illa respondisset a nemine se fuisse dānatū: nec ego te, inquit, damnabo. Tanq; diceret: Si malitia tibi parcere potuit, quid metuis innocentia? Et ne delictorū nō doctor sed approbator videretur, vade ait, iam deinceps noli peccare: ut se homini pepercisse, nō hois culpam sibi placuisse monstraret. Iam vides igitur de religione descēdere, nec nos societate criminū obstringi quod intercedimus plerunq; etiā pro sceleratis, & si nō scelerati, tñ pro peccatoribus peccatores, & quod veraciter potius q̄ iniuriose dictū accipias, puto quod apud peccatores. Nec ideo tanē frustra instigata sunt potestas regis, vis gladij cognitoris, vngulę carnificis, arma militis, disciplina dñantis, seueritas cūā boni patrię. Habēt ista oīa modos suos,

causas, rationes, vtilitates. Hęc cū timētur, & coercent mali: & quietius inter malos viuūt boni: nō quia boni pronuntiādi sunt, quia talia metuendo non peccant (Non. n. bonus est quispiam timore pōnæ, sed amore iustitię) veruntamen nō inutiliter etiā metu legum humana coercetur audacia, & ut tuta sit inter improbos innocētia, & in ipsis improbis dū formidato supplicio frenat facultas, inuocato Deo sanetur volūtas. Sed huic ordinationi rerum humanarum, contrarię nō sunt intercessionēs Episcoporū, Immo verō nec causa, nec locus intercedendi vllus esset, si ista non essent. Tāto. n. sunt intercedētiū & parcētiū beneficia gratiora, quāto peccatiū iustiora supplicia. Nec ob aliud quātū sapio, in veteri testamento, antiquorum tēporibus prophetarum seuerior legis vindicta seruebat, nisi ut ostenderetur rectē iniquis pōnas constitutas: ut quod eis parere noui testamenti indulgētia commonemur, aut remedium sit salutis quo peccatis parcatur & nostris, aut commendatio mansuetudinis, ut per eos, qui parant, veritas prędicata, non tantum timeatur, verum etiā diligatur. Plurimum autē interest, quo animo quisque parcat. Sicuti. n. est aliqui misericordia puniens, ita & crudelitas parcens. Nam, tas par-
nam, quis non crudelem verius dixerit eū, vt exempli gratia manifestum aliquid potest. nam, quis non crudelem verius dixerit eū, qui puero pepercerit volenti obstinatissime de serpentibus ludere: quis autē non misericordem, qui talia prohibens, contemptorem verborum etiam verberibus emendauerit? Et ideo non vsque ad mortem protendenda est disciplina, ut sit cui prodesse possit, quam etiam cum homo ab homine occiditur, multum distet, vtrum fiat nocendi cupiditate, vel iniuste aliquid auferendi, sicut fit ab inimico, sicut a latrone: an vlciscendi vel obediendi ordine, sicut a iudice, sicut a carnisce: an euadendi vel subueniendi necessitate, sicut interimitur latro a viatore, hostis a milite. Et aliquando qui causa mortis fuit, potius in culpa est, quam ille qui occidit: velut si quisquam decipiat fidei usorem suū, atque ille pro isto supplicium legitimū luat: nec tñ oīs qui causa alienę mortis est, reus est. Quid. n. quisquā stuprum petat, se seq; si non impetrauerit, interimat? Quid si filius timens patris pia verbera, pręceptio peccat? Quid si alius homine liberato, vel ne alius liberetur, sibi ipse mortem inferat? Num propter istas alienarū mortū causas,

AVGVSTINVS MACEDONIO,

aut sceleri consentiendum est, aut vindicta peccati quæ nō sit nocēdi sed corrigendi studio, etiā paterna tollenda, aut opera misericordiæ cohibenda sunt. Hæc cū accidunt, debemus eis humanum dolorem, non propter illa ne accidunt, rectē factorū reprimere voluntatem. Sic etiam cum intercedimus pro peccatore damnando, sequuntur aliqui quæ nolumus, siue in ipso, qui nostra intercessione liberatur, vt vel immanius impunita grasset audacia, subdita cupiditati, ingrata lenitati, atque vnus morti ereptus plurimos necet, vel ipso per beneficium nostrū in melius cōmutato, moribusque correpto, alius malē viuendo pereat, sibiq; huius impunitate propozita, talia vel grauiora cōmittat: non (vt opinor) hæc mala imputanda sunt nobis, cum intercedimus vobis, sed potius illa bona, quæ cum id facimus, intuemur & volumus. i. cōmendatio māsuetudinis, ad conciliandā dilectionē verbo veritatis: & vt qui liberantur à tēporali morte, sic viuāt, ne in aternā, vnde nunquā liberent, incurrant. Prodest ergo & seueritas vestra, cuius ministerio quies adiuuatur nostra: prodest & intercessio nostra, cuius ministerio seueritas tēperatur & vestra. Nō vobis displiceat, q̄ rogamini à bonis, quia nec bonis displicet quod timemini à malis. nā hominū iniquitatem etiā Apostolus Paulus non tantum de iudicio futuro, verum etiam de potestatibus vestris secularibus terruit asserens & ipsas ad dispensationem diuinæ prouidentie pertinere. Omnis, inquit, anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas nisi à Deo. Quæ aut sunt à Deo, ordinata sunt. Quapropter qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui aut resistunt, ipsi sibi iudicium acquirunt. Principes. n. nō sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem nō timere potestatem? Bonū fac, & habebis laudem ex illa. Dei. n. minister est tibi in bonū. Quod si malū feceris, time. non enim frustra gladium portat, Dei. n. minister est, vindex in ira ei qui male agit. Ideoq; necessitate subditi estote, nō solum propter irā, sed & propter cōscientiā. ideo. n. & tributa prastatis. Ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum perseuerātes. Reddite omnibus debita, cui tributum tributum, cui vectigal vectigal, cui timorē timorē, cui honorem honorem, nemini quicquā debeatis nisi vt inuicē diligatis. Hæc verba Apostoli vtilitatem vestrā seueritatis ostēdunt.

Proinde sicut dilectionem iussi sunt terrenis debere qui timent, ita dilectionem iussu sunt timentibus debere qui terrent. Nihil nocendi cupiditate fiat, sed omnia consilii di charitate, & nihil fiat immaniter, nihil inhumaniter. Ita formidetur vltio cognitoris, vt nec intercessoris religio contemnatur: quia & plectendo & ignoscendo hoc solum bene agitur, vt vita hominum corrigatur. Quod si tanta est peruersitas & impietas, vt ei corrigendæ nec disciplina possit prodesse nec venia, à bonis tamen intentione atque conscientia, quam Deus cernit, si leueritate, siue lenitate, nō nisi officium dilectionis impleatur. Quod autem in epistola tua sequitur, vbi dicitis: Verum nunc vt mores nostri sunt, & sceleris poenā cupiant sibi hoies relaxari, & id propter quod scelus admissum est, possidere: pessimū hominū genus cōmemoras, cui poenitendi medicina omnino nō prodest. Si. n. res aliena, propter quam peccatū est, cum reddi possit nō cōceditur, non agitur poenitentia, sed fingitur: si aut veraciter agitur, non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum: sed, vt dicitur, cum restitui potest. Plerumque. n. qui autem fert, amittit, siue alios patiendo malos, siue ipse male viuendo, nec aliud habet vnde restituat. Huic certē nō possumus dicere, reddere quod abstulisti, nisi cū habere credimus & negare. Vbi quidē si aliquos sustinet repete cruciatus, dū existimatur habere quod reddat, nulla est iniquitas: quia & si non est vnde luat ablatam pecuniā, meritō tamen, dum eam per molestias corporales redhibere compellitur, peccati quo male ablata est, poenas luit. Sed inhumanum non est etiam pro talibus intercedere, tanquā pro reis criminū: non ad hoc vt minime restituantur aliena, sed ne frustra homo in hominem faciat, ille praefertim, qui iam remisit culpam, sed querit pecuniā, & si fraudari metuit, nō expetit vindicari. Deniq; in talibus causis, si persuadere potuerimus, eos pro quibus interuenimus, nō habere quod poscitur, cōtinuō nobis eorū molestia relaxant. Aliquā aut misericordes, & in ipso dubio nolūt hominē p. incerta pecuniā, certa inferre supplicia: ad hanc misericordiā etiam nos prouocare & exhortari decet. Melius. n. etiam si habet, amittis, q̄ si non habet, aut excrucias, aut occidis. Sed pro istis magis apud eos qui repetunt, quam apud eos qui iudicant intercedere cōuenit, ne ipsi videatur auferre qui cum

PRO REIS QVOM. INTERCED. EPI. LIIII.

75

cum habet potestatem nō cogit reddere, quāuis in cogendo ita debeat adhibere integritatē, ne amittat humanitatē. Illud verō fidēssimē dixerim, eum qui pro homine ad hoc interuenit, ne malē ablata restituat, & qui ad se confugientem quantum honeste potest ad restituendum non compellit, solum esse fraudis & criminis. Nam misericordius opem nostrā talibus subtrahimus, quā impendimus. Non enim opem fert qui ad peccandum adiuuat, ac nō potius subvertit atque opprimit. Sed nunquid ideo nos aut exigere aut ad exigendum tradere vel possumus vel debemus? Agimus quantum episcopalis facultas datur, & humanū quidē nonnunquā, sed maximē ac semper diuinū iudiciū cōminantes. Nolentes autē reddere, quos nouimus & male abstulisse, & vnde reddant habere, arguimus, increpamus, & detestamur, quosdā clam, quosdā palam, si cut diuersitas personarū diuersam videtur posse recipere medicinā, nec in aliorū perniciem ad maiore insaniā concitari. Aliquantū etiā si res magis curanda nō impedit, sancti altaris cōmunione priuamus. Verū sepe accidit vt nos fallant, vel negando se abstulisse, vel affirmando se vnde restituant non habere. Sæpe etiā & vos fallimini putādo vel nos non agere vt reddant, vel ipsos habere vnde reddant: & oēs aut penē oēs homines amamus nostras suspensiones vel vocare vel existimare cognitiones, quā credibilibus rerum signis mouemur, cum credibilia nōnulla sint falsa, sicut incredibilia nonnulla sunt vera. Ideo quosdam cōmemoramus, qui & sceleris poenam sibi cupiunt relaxari, & id propter quod scelus admissum est possidere, addidisti & aisti: Pro his quoque interueniendum putat sacerdotium vestrum. Fieri. n. potest, vt tu scias quod ego nescio, & propterea putem p. aliquo interueniendū, quod si me fallere potuit, cū te nō potuerit, vt ego cum nō credā possidere quod tu possidere nosti. Ita fit, vt cū de reo sententia nō vna sit nostra, neutri tñ nostrum placeat, q̄ res non reddit aliena. De homine vt hoies, diuersa sentimus, sed in ipsa iustitia simul scio aliquē non habere, hoc eum tu habere nō certissimē teneas, sed credibiliter suspicaris, & ob hoc tibi videat interuenire pro eo, qui & sceleris poenā sibi cupiat relaxari, & id propter quod scelus admissum est possidere. Ad summam igitur neque apud tales, si

ipsi reperiuntur qualem te esse gaudemus, neque apud ipsos qui magno studio alieno ac nihil p. futura, multoq; etiā periculosa ac perniciola petunt, neque apud cor meū, cui testis est Deus, ausim dicere, sentire, deterne re, interueniendū esse pro aliquo, vt quod scelere abstulit, sceleris ipunitate possideat. Sed vt remissā iniuria, quod iniuriōsē reddat, si tñ habet quod abstulit, vel aliud vnde illud restituat. Nō sanē quicquid ab inuito sumitur, iniuriōsē aufertur. Nam plerique nō sanē, nec medico volunt reddere honorē suum, nec operario mercedem, nec tñ hæc qui ab inuito accipiunt, per iniuriā accipiunt, quæ potius per iniuriā nō darentur. Sed non ideo debet iudex vendere iustum iudicium, aut testis verum testimonium, quia vendit nō licet. aduocatus iustū patrocinium, & iurisperitus verū consiliū. Illi. n. inter vt tranque partem ad examina adhibentur: illi ex vna parte cōsistunt. Cū aut iudicia & testimonia, quæ nec iusta nec vera vendenda sunt, iniqua & falsa venduntur, multo sceleratius vtique pecunia sumitur, quia sceleratē etiam quāuis à volentibus datur. Ille tñ solet tanquā malē sibi ablatam pecuniā repetere, qui iustum iudicium emit: qm venale esse non debuit. Qui verō p. iniquo iudicio dedit, vellet quidē repetere, nisi timeret vel pueret emisse. Sunt alia: psonæ inferioris loci, quæ ab vtraque parte non insolenter accipiunt, sicut officialis, & à quo amouet, & cui admouetur officium, ab his extorta per immo deratam improbitatem repeti solent, data p. tolerabilem consuetudinem nō solent, magisq; reprehēdimus, qui talia inuitatē repetierunt, q̄ qui ea de more sumpserunt: qm multæ necessaria: personæ rebus humanis, vel inuitantur hmoi cōmodis, vel tenentur. Isti si viam vitæ mutauerint, aut excellētoris conscenderint sanctitatis gradum, facilius ea quæ hoc modo acquisierunt, tanquā sua pauperibus largiuntur, q̄ eis à quibus accepta sunt tanq̄ aliena restituant. Qui vero cōtra ius societatis humanæ, furtis, rapinis, calūnijs, oppressiōibus, iniurijs, abstulerit, reddenda potius q̄ donāda censemus, Zachai publicani Euāgelico exemplo, qui cū hospitio dām suscepisset, in vitā sanctam repente mutatus, Dimidiū, requit, rerum mearū do pauperibus, & sicut aliquid abstuli, quadruplū reddo. Verū tamen si iustitia syncerius cōsulatur, iustius dicit aduocato; Redde quod accepisti, qm contra verum. Aug. Tomus secundus k 3 ri-

ritatem stetit, iniquitati affuisti, iudicem se-
felli, iustam causam oppressisti, de falsitate
vicisti. Quod vides multos honestissimos
& disertissimos viros, non solum impune, ve-
rum etiam gloriose videri sibi committere,
quam cuiquam in quolibet officio militanti,
redde quod accepisti, quoniam iubente iudice cui-
cunque causae necessarium hominem tenuisti,
ne resisteret vinxisti, ne fugeret inclusisti, po-
stremo aut permanente lite exhibuisti, aut
finita dimisisti. Sed illud cur aduocato non di-
catur, in promptu est, quia scilicet ita non vult
homo repetere; quod patrono ut male vin-
ceret dedit: sicut non vult reddere; quod ab
aduersario, cum male vicisset, accepit. Quis
tandem aduocatus, aut ex aduocato ita vir op-
timus facile reperitur, qui suscepto suo, dicat:
Recipe quid mihi cum tibi male adesse de-
disti, & redde aduersario tuo, quod me agente
iniquitatem abstulisti. Et tunc quem prioris non re-
ctae vitae, rectissime poenitet etiam facere de-
bet, ut si ille qui inique litigauit, non vult ad
monitus corrigere iniquitatem, eius tamen ini-
quitate nolit iste habere mercedem: nisi forte
restituendum est alienum, quod per furtum clam-
culo auferitur, & restituendum non est alie-
num, quod in ipso foro ubi peccata puniuntur,
decepto iudice, & circumuentis legibus obtri-
netur. Quid dicam de usuris, quas etiam ip-
sam. **14. q. 4.** sae leges & iudices reddi iubent? An crude-
lior est qui subtrahit aliquid vel eripit diuiti-
bus, qui trucidat pauperem senem? Haec atque
huiusmodi male utique possidentur, & vel-
lem ut restituerentur, sed non est quo iudice
reperatur. Iam vero si prudenter intuemur,
quod scriptum est: Fidelis homini, totus mu-
dus diuitiarum est, infidelis autem nec obolus:
nonne omnes qui sibi videntur gaudere li-
cite conquisitis, eisque vti nesciunt, aliena pos-
sidere conuincimus? Hoc enim certe alienum
non est, quod iure possidetur: hoc autem iu-
re, quod iuste, & hoc iuste, quod bene. Om-
ne igitur quod male possidetur, alienum est:
male autem possidet, qui male vititur. Cernis
ergo quod multi debeant reddere aliena, si vel
pauci quibus reddantur reperiuntur, qui tamen
ubi sunt tanto magis ista contemnunt, quan-
to ea iustius possidere potuerunt. Iustitiam
quippe & nemo male habet, & qui non di-
lexerit non habet. Pecunia vero & a malis
male habetur, & a bonis tanto melius habe-
tur, quanto minus amatur. Sed inter hac
toleratur iniquitas male habentium, & que-
dam inter eos iura constituuntur, quae ap-

pellantur ciuilia, non quod hinc fiat ut bene
videntes sint, sed ut male videntes minus mo-
lesti sint. donec fideles & pii, quorum iure
sunt omnia, qui vel ex illis fiunt, vel inter
illos tantisper viuentes, malis eorum non
obstringuntur, sed exercentur, perueniant ad
illam ciuitatem, ubi hereditas aeternitatis est,
ubi non habet nisi iustus locum, non nisi sa-
piens principatum, ubi possidebunt quicum-
que ibi erunt, vere sua. Sed tamen etiam hic
non intercedimus, ut secundum mores legesque
terrenas non restituantur aliena: quamuis
placabiles vos velimus malis, non ut placeat
vel permanere mali, sed quia ex illis fiunt qui
cumque fiunt boni, & sacrificio misericor-
diae placatur Deus, quem nisi propitium ha-
beret mali, nulli essent boni. Diu est, quod
occupationibus tuis loquendo videor onero-
sus, cum tibi homini acuto & docto citò sol-
ui potuerit quod quae rebas. Iam dudum autem
finire deberem, si te tantum scirem fuisse le-
cturum quod flagitasti ut rescriberem. Felix
in Christo viuas fili charissime.

Dioscorus Augustino proponit multas que-
stiones ex libris de philosophia Ciceronis,
& ex Oratore eiusdem, oras ut mature
ad eas respondeat. Epistola. LV.

PROcedere apud te non solum superfluum
est, sed etiam molestum, qui rem non vere
hae desideras. Ideoque simpliciter audi. Senex
Alipius rogatus a me, sapiens pollicetur erat,
tecum respondere dialogorum pauculis in-
terrogatibus: quoniam in Mauritania dicitur
hodieque esse, peto viribus omnibus & rogo,
ut tu solus respondere digneris, quod etiam
praesente ipso fratre tuo, sine dubio faceretur
eras. Non est pecunia, non est aurum, quod
pro quouis daturus eras procul dubio si ha-
beres; nunc vero sine labore loqueris, quod
requiro. Possemus te plus & per multos
charos tuos exorare, sed noui animum tuum,
qui non rogari desiderat, sed omnibus praes-
tare, si tantum absit quod dedecet, quod in
hac re penitus nihil est dedecoris: tu quod-
cunque est, peto praestes nauigaturo. Noli
quid mihi molestissimum est oneri esse, non
dico sinceritati tuae, sed cuiuspiam. Solus autem
Deus nouit, quoniam nimia necessitate impul-
sus hoc feci. Vobis enim saluis & fauente do-
mino nauigaturus sum, & mores hominum
non ignoratis, qui procliuus sunt ad vitupe-
randum, & quoniam si interrogatus quis non
respon-

responderit, indoctus & hebes putabitur. Vi-
des ergo obsecro te ad omnia sine cunctatio-
ne responde, ne me tristem dimittas. Sic vi-
deam parentes meos, quia propter hoc solum
Cerdonem mihi, & ipsum expecto solum.

I Frater Zenobius, magister memoriae factus
est, & misit nobis euectionem cum annonis.
Si ego dignus non sum, ut respondeas inter-
rogatibus meis, saltem timeantur anno-
nae. Incolumen te summa diuinitas longa
nobis tueatur aetate. Papas plurimum digna-
tionem tuam saluat.

Augustinus Dioscoro, docet eiusmodi qua-
estiones nec decore tractari ab Episcopo,
nec utiliter dici a Christiano, praesertim
cum iam aduersus Ethnicos nobis non sit
conflictatio, atque hoc studiorum genus
vbi que frigate: hortatur autem ad Christi
philosophiam, quae sola docet verum, sed non
percipitur nisi ab iis, qui posuerunt fa-
ctum humanum. Epistola. LVI.

Tu me innumerabilem questionum tur-
ba repente circumvallandum, vel potius
obruendum putasti, etiam si vacantem ocio
sumque credidisti. Quando enim ego in quoli-
bet ocio, tot rerum nodos tam festinanti, &
ut scribis, iam penitus proficiente possem dis-
soluere? Numero enim rerum ipsarum impedi-
ret, etiam si non difficiles ad soluendum fe-
rent. Tanta sunt autem perplexitate inuolu-
ti, & tenacitate constricti, ut etiam si pauci
essent, ociosissimum me occupantes, magna
mora temporis fatigaret intentionem, atque
attereret ungues meos. Ego autem velle te ab-
ripere de medio delitiosarum inquisitionum
tuarum, & constipare inter curas meas, ut vel
disceres non esse inaniter curiosus, vel curio-
sitate tuam cibandam atque nutriendam im-
ponere non auderes eis, quorum inter cu-
ras vel maxima cura est reprimere ac refre-
nare curiosos. Quanto enim melius, quantoque
fructuosius, si in dandis vllis ad te literis te-
pus atque opera impenditur, ad hoc potius
impenditur ut refectantur vana atque falla-
ces cupiditates tuae, quae tanto magis cau-
de sunt, quanto facilius decipiunt; nescio
qua vmbra honestatis & liberalium studio-
rum nomine velata atque palliata, quam ut
nostro ministerio, atque ut ita dixerim, sa-
tellicio indurare, quo tam bonam tuam
mentem premant vehementius excitentur.
Ecce enim tot dialogi lecti, si ad videndum si-

nem & capeiendum omnium actionum tua-
rum nihil te adiuerunt, quid profunt dic-
tioni? Nam ubi sine constitueris totius huius
flagrantissimi studij tui, & tibi instructio
& nobis molesti, epistola tua satis indicat.
Cum enim de soluendis questionibus quas mihi
scripsi tu ad me, per literas fatageres, ita scri-
psisti. Possem te, inquis, plus & per multos
charos tuos exorare, sed noui animum tuum,
qui non rogari desiderat, sed omnibus praes-
tare, si tantum absit quod dedecet, quod in
hac re penitus nihil est dedecoris: tamen
quodcunque est, peto praestes nauigaturo. In
his verbis epistolae tuae recte quidem de me
existimas, quod, omnibus praestare deside-
rem, si absit quod dedecet. Sed in hac re ni-
hil esse dedecoris, non mihi videtur. Non enim
decora facies rerum attingit sensum meum,
cum cogito Episcopum ecclesiasticis curis cir-
cumsistentibus districtum atque distentum,
repente quasi obscurascentem cohiberi ab
his omnibus & dialogorum Tullianorum
questionibus, vni scholastico exponere. Quod
quantum dedecet, quantum tuorum studiorum ra-
ptus ardore proripis, nolis atterere, tu etiam
lentis tamen. Quid enim aliud indicat, quod cum di-
xisses, in hac re penitus nihil esse dedecoris,
statim adiunxisti quodcunque est, peto praes-
tes nauigaturo. Hoc enim sonat, videri tibi qui
dem nihil in hac re esse dedecoris, tamen quod-
cunque est dedecoris petere te, ut praestes nau-
igaturo. Sed quid est, queso te, quod addidisti
M nauigaturo? An ego, nisi nauigaturus esses,
praestare tibi aliquid dedecoris non deberem?
Nimirum putas, quod aqua marina dedecus ab-
luatur? Quod si ita esset, mecum certe qui
nauigaturus non sum, inexpectatum remaneret.
Scribis etiam nosse me, quod tibi molestissimum
sit oneri esse cuiuspiam, & attestaris solum Deum
nosse, quod nimia necessitate impulsus hoc
feceris. Hic sane cum epistolam tuam lege-
rem, satis aduerti animum cognoscere neces-
sitate tua. Cum ecce mihi affers & dicis, mores
hominum non ignoratis, qui procliuus sunt
ad vituperandum, & quoniam si interrogatus
quis non responderit, indoctus & hebes pu-
tabitur. Hoc loco vero exarsi ad rescriben-
dum tibi. Hoc enim languore animi tui pene-
trasti mihi pectus, & irrupisti in curas meas,
ut dissimulare non possem quantum me Deus
adiuaret mederi tibi, non ut de tuis qua-
estionibus enodandis explicandisque cogitarem,
sed ut felicitatem tuam pendente ex lin-
guis hominum atque nutante a tam infelix reti-
culo

AVGVSTINVS DIOSCORO,

Perfusus. in concussis stabiliq; religare. Tu ne d' Diocore nec Perfusum tuum respicis insultantē tibi contorto versiculo, sed plane puerile caput, si sensus assit, idoneo colapho contundentem atq; coercentē: Scire tuū nihil est, nisi te scire hoc sciat alter. Tot (vt superius dixi) legisti dialogos, tot philosophorum altercationibus cor inseruisti. Dic mihi quis eorū finem actionum suarū cōstituerit in fama vulgi, aut in lingua hoīum vel bonorum atq; sapientiū? Tu autē, et quod magis pendū est, iā nauigaturus, satis pēlare te in Aphricam proficisci testaris, cū aliā ob causam te oneri nō esse asseris negociosissimis, & in alia longe distantia intentis episcopis, vt tibi exponant Ciceronem, nisi q'a times homines procliues ad vituperandum, ne interrogatus ab eis, si non respōderis, indoctus & hebes puteris. O rem dignam vigilijs & lucubrationibus episcoporum. Non mihi videris aliunde dies noctesq; cogitare, nisi vt in studijs tuis atq; doctrina aequē lauderis ab hominibus. Quod & si semper ad certa & recta tendentibus, periculosum esse iudicauit, nunc tū in te maxime exior. Nō.n. aliunde q' ex eadem pernecie non vidisti, quātandem re possemus moueri, vt tibi quod pe tebas daremus. Quā.n. peruerse tuipe nō ob aliud ad ea discenda quā interrogas raperis, nisi vt lauderis, aut non vitupereris ab hominibus, tā peruerse etiā nos putas in tua petitione talibus causis allegatis moueri: & vtiā possemus efficere, vt tu quoque tam inani atque fallaci humanæ laudis bono minime mouereris, cum tibi nos indicarem non ad prastandum tibi quod petis, quoniā hæc de te scribis, sed ad te corrigendum moueri. Mores hominum, inquis, procliues sunt ad vituperandum. Quid deinde? Si interrogatus quis non responderit, inquis, indoctus & hebes putabitur. Ecce ego te interrogo non de Ciceronis libris aliquid, cuius sensum fortasse legentes indagare non possunt, sed de Epistola ipsa tua, & de sententia verborū tuorū. Quæro.n. cur non dixeris, qui nō ruderit, indoctus & hebes manifestabit, sed potius dixeris, qui non ruderit, indoctus & hebes putabitur, nisi quia satis ēt ipse intelligis, eū qui talia non responderit, nō esse indoctū & hebetē, sed putari. At ego te admotheo, q' talium putatorū linguis tanq' saleibus cōcidi timet, lignū esse aridū, et ideo non putari tū indoctū & hebetem, sed vere

esse conuinci. Fortasse dixeris, Sed cum hebes animo non sum, & præcipue non esse studeam, nolo hebes animo vel putari. Recte, sed quo fine nobis, id quæro. Quod enim illis quæstionibus aperiendis tibi & explicandis, nec nobis oneri esse dubitasti, hanc causam & hunc finem esse dixisti, & tam necessarium vt eam nimiam necessitatem appellares, ne scilicet de his interrogatus neque respondens, ab hominibus ad vituperandum procliuius, hebes indoctusq; puteris. Ego autem quæro, hoccine totum sit, cur a nobis ista desideras, an etiam indoctus & hebes putari propter aliud aliquid nolis? Si hoc totum est, cernis (vt arbitror) hunc esse finem tam vehementis intentionis tuæ, qua nobis quoq; oneri es, vt fateris. Quid autē a Dioscoro p't nobis esse oneri, nisi q' ipsum Dioscorum ēt nescientē onerata? Quod non sentiet nisi cū surgere voluerit: atq; vtiā non sic alligarent hæc onera, & frustra ēt humeros coheret excutere: quod non ideo dico, quia istæ discuntur quæstiones, sed quia tali sine discuntur. Hunc.n. finem iam certe sentis esse nugatorium, inanem, ventosum. Habet & tumorem, sub quo etiam tabes gignitur, & pupilla mentis ad non videndam opulentiā veritatis offunditur. Crede (sic est) mi Dioscore, ita te fruar in ipsa cuius voluntate & in ipsa vmbra auerteris dignitate veritatis. Vnde enim tibi, nisi vel hoc mō de hac re fidem faciam, non inuenio. Non enim vides eam, aut ullo modo quandiu linguis humanis ruinosa gaudia construis, potes eam videre. Si autem ibi non finis est harum actionum, atque intentionis tuæ, sed propter aliud aliquid indoctus & hebes non vituperari, quæro quid illud sit: si propterea ne angustior tibi aditus ad acquirendas temporales diuitias, vxorem impetrandā, honores capeñdendos, & cætera huiusmodi, præcipiti fluxu transcurrentia, atque in se lapsos in vnum rapientia? Neq; ad hunc finem tibi seruire nos decet, immo decet ēt hinc te amouere. Nō.n. sic te prohibemus in incerto famæ finem ponere, vt tanq' de Mintio in Eridanum emigres, quo te ipse fortasse Mintius ēt non emigrantem impingeret. Cum enim nō sciaueris auidum spiritum vanitas laudis humanæ, quia nihil ad cibandum affert nisi inane & inflatum, cogetur eam ipsa auiditas referre in aliud, quasi vberius atque fructuosius, quod nihilominus si temporali lapsu p'terfluit, ita est quasi fluuius ducat in fluuium.

DE CVRIOSIS QVAEST. EPI. LVI.

77

uium, vt non sit finis miseræ, quandiu finis officiorum nostrorū in re instabili colloca- tur. In aliquo igitur firmo atque incommutabili bono te fingere volumus constantissimæ intentionis domum, & securissimam requiem omnis bonæ atque honestæ actionis tuæ. Aut forte istā ipsam terrenam felicitatem quam cōmemorauit si prosperi rumoris aura, aut ēt flatibus vela pandendo ad eam potueris peruenire, hanc ēt cogitas referre in aliud certum & verū & plenu bonū? At mihi non videtur, atque omnino ipsa veritas negat, vel tantis ad se anfractibus, q' tam proxima est, vel tantis sumptibus, quæ tam gratuita est, perueniri. An ipsa humana laude, tanq' instrumento vtendū existimas, vt aditum per hanc præpares ad animos hominum, persuadendo vera atque salubria, & caues te ne cū indoctum atq; hebetē putauerint, indignum arbitrentur, cui aurem vel intellēctissimā vel patientissimam p'beāt, siue ad recte facta quæq' exhorteris, siue malitiā atque nequitiam peccantis obiurges? Hūc tu finem iustitiæ ac beneficentiæ, si in illis interrogādis quōbus cogitasti, nos de te male meruimus, quibus in epistola tua, non id potius quo moueremur posuisti, vt aut libenter daremus quod petebas, aut ideo non daremus, quia causa quælibet alia fortasse prohiberet. Non tamen quia tuæ vanæ cupiditati, non solum seruire, verumetiam non resistere puderet. Quanto enim melius atque salubrius (quæso te) ipsas veritatis regulas, multo certius & breuius per se ipsas accipis, quibus falsa omnia possis ipse refellere, ne quod falsum & pudendū est, si multorū annos & decrepitas falsitates, studio iactatione q' prudentiori didiceris, doctum atq; intelligentem te esse arbitreris, quod iam non existimo tibi videri. Non.n. frustra tam diu tam vera Dioscoro diximus, ex quo in hac Epistola gradimur. Quapropter iam illud videamus, cum te istarum rerum ignorantia nequaq' indoctum atq; hebetem iudices, sed ipsius potius veritatis, vt quisquis de his rebus scripsit, vel scipserit, aut ea sint quæ iam certos tenes, aut si falsa sunt, securus ignores, neq; de diuersitate cognoscenda sententiarū alienarum, ne quasi indoctus & hebes remaneas, inani sollicitudine macereris. Cū ergo hæc ita fiat, etiā illud (si placet) videamus, vtrum aliorū falsa existimatio, q' sunt, vt scribis, ad vituperandū procliues, ita vt si te ista ignorare persenserint, indoctum atq;

hebetē, falso quidē, sed tū putent, sic te mouere debeat, vt et ab episcopis tibi hæc exponi non incongruenter petas: quandoquidē eo fine iam te ista cupere credimus, quo illis consulas ad persuadendam veritatē vitamq; eorum corrigendam, qui te si in illis Ciceronis libris indoctum hebetemq; putauerint, indignum habebunt, a quo aliquid vtilis salubrisq; scientiæ sibi accipiendū esse arbitrentur. Quod non ita est, mihi crede. Primum quia esse aliquos in illis terris, vbi imperitus minimeq; acutus videri times, qui te de istis quōbus quicquam interrogent omnino nō video: qñ quidem hic quo ad ea discere nō nisti, & Romæ expertus es, q' negligētē habeantur, & ob hoc neque doceantur neque discant, & in Aphrica vsq; adeo de his interrogatorem patieris neminem, vt nec te ipsum qui patiat inuenias, eaq; inopia Episcopis exponenda ea mittere cogaris: quasi vero Episcopi etiam si adolescentes eodem quo tu raperis animi ardore, vel potius errore, quasi aliquid magnū hęc discere curarūt, vsq; ad canos episcopales, & vsque ad cathedras ecclesiasticas, ea sibi in memoria durare putarentur, aut si ipsi vellent, non illa, et de inuitorū cordibus, curæ maiores grauiorēq; secluderent: aut si aliqua ex eis in animis eorum nimia consuetudine remaneret, non ēt ipsa obliuione sepelire mallent recordata, q' inepta respondere quæsitā: cum in ipsa etiam scholari leuitate & rhetoricis cathedris, ita obmutuissē atque obtorpuissē videantur, vt a Carthagine Hipponem, quo exponi possint remittenda existimetur: vbi tam insolita atq; omnino peregrina sunt, vt si vellē respōdendi curam inspicere, aliquid volens videre, quō ad sententiam quæ mihi exponenda esset, desuper veniatur, aut ab ea deinceps quæ contexeretur oratio, codicem prorsus inuenire non possem. Illi autē Carthaginenses rhetores, si huic tuo studio defuerunt, non mō a me non reprehēduntur, sed etiam approbantur, si forte iam recolūt, non Romanorum fororum, sed Græcorum gymnasiorum ista solere esse certamina. Tu vero cū et in gymnasia cogitationē reieicisti, & ea quoq; ipsa inuenisti talibus rebus nuda atq; frigida, vbi has curas tuas deponeres, I Christianorū tibi basilica Hipponensis occurrit, quia in ea nunc sedet Episcopus, qui aliquā ista pueris uendidit: sed nec te volo esse adhuc puerū, & me iā esse puerilium rerū sicut non venditorē, ita nec largitorē de-

AVGVSTINVS DIOSCORO

cet. Quæ cum ita sint, id est cum duæ tantæ
urbes Latinarum literarum artifices, Roma
atque Carthago, nec tadio tibi sint, ut a te
ista perquirat, nec tadia tua curat, ut te ista
perquirentem exaudiant, miror tamen quantum
dici non potest, vereri te tam boni ingenij
iuveneri, ne in Græcis atque Orientalibus urbi-
bus quæ de his rebus molestum interro-
gator ferat. Facilius quippe corniculas in
Aphrica audieris, quæ in illis partibus hoc ge-
nus vocis. Deinde si fallor, & quisquam ibi
forte huiusmodi questionum tanto utiq; odio-
sior quanto in illis locis ineptior percontat-
or fuerit, nonne magis caues ne multo
XIIII. q. te Græci homines in Græcia
constitutū, & Græcia imbutum primitus lin-
gua, de ipsis philosophorum libris aliqua in-
terrogent, quæ Cicero in suis literis non po-
tuit? Quod si acciderit, quid risurus es, po-
tius te ista in Latinorum auctorum libris,
K quam in Græcorum nosse voluisse? Qua
responsione primo Græcia facies iniuriam,
& nosti quæ illi homines hoc non ferant. Deinde
tam excelsitati, & irati, quæ cito te, quod nimis
non vis, & hebetè iudicabunt, qui Græcorum
philosophorum dogmata, vel potius dogma-
tum particulas quasdam discerptas atque dis-
persas in Latinis dialogis, quæ in ipsorum au-
thorum libris Græcis tota atque contexta di-
scere maluisti, & indoctum, qui cum tam mul-
ta in tua lingua nescias, earum rerum frustra
in aliena colligere ambisti. An forte illud re-
spondebis, non te Græcos de his rebus libros
contempnissè, sed prius Latinos curasse cog-
noscere, nunc autem velle te in Latinis do-
ctum, iam Græce querere? Si hoc non pudet
hominem Græcum Latina puerum didicisse,
nunc velle discere Græca barbarum, pu-
debit ne tandem in ipsis Latinis ignorare
aliqua quæ multi Latini docti tecum ne-
sciant? Vel hoc ipso sentis, quod te bonis
magna necessitate dicis onerosum, in tanta
doctorum multitudine apud Carthaginē co-
stitutus. Postremo fac te de omnibus quæ a
nobis quaris interrogatū, respondere potuisse,
ecce iam doctissimus atque acutissimus dice-
ris, ecce iam te laudibus in cælum Græculus
L statim attollit, tu autem memento gravitatis
tuæ, & illam mereri laudem quo fine volue-
ris, ut scilicet eos leuiter leuia ista miratos,
benivolentissime atque audissimè iam in tua
ora suspensos gravissimum aliquid & salu-
berrimum doceas: id ipsum quicquid est gra-
uissimū & saluberrimū, utrum teneas, et re-

cte tradere noueris, vellè cognoscere. Ridi-
culū est. n. cum propterea superflua multa di-
diceris, ut tibi aures hominum ad necessaria
appareat, ipse necessaria non tenere, quibus
excipies eas per superflua preparaueris: &
dum occuparis ut discas unde facias intentos,
nolle discere quod infundat interius. Sed si hoc
te scire iam dicis, idque ipsum Christianam doctri-
nam esse rudes, quam te omnibus præponere
nouimus, & in ea sola esse præsumere spem
salutis æternæ, non opus est ei cognitione
dialogorum Ciceronis, & collectione emen-
dicatarum discordantium sententiarum aliena-
rum procurari auditores, ut oribus tuis
intenti fiant, qui abs te aliquid tale acceptu-
ri sunt. Nolo prius aliquid doceas, quod de-
discendum est, ut vera doceas. Nam si aliena-
rum sententiarum dissidentium & repugnantium
cognitio aliquid adiuvat insinuatorem Chri-
stianæ veritatis, ut nouerit quomodo aduersan-
tes destruat falsitates, ad hoc dūtaxat, ne quis
contra differens, non nisi in refellendis tuis
figat oculum, sua vero sedulo occultet. Nam
cognitio veritatis, omnia falsa, si modo pro-
ferantur, et quæ prius inaudita erant, & di-
iudicare & iudicare idonea est. Sed ut non
solum aperta feriatur, sed et abscondita eruant,
si alienos opus est cognoscere errores, erige
oculos auresque (oro te) & vide atque au-
desulta, utrum aliquis aduersus nos de Ana-
ximene & de Anaxagora proferat aliquid:
quoniam iam ne ipsorum quidem multo recentiorum
multumque loquacium Stoicorum aut Epicu-
reorum cineres caleant, unde aliqua contra fidem
Christianam scintilla excitetur: sed circuli at-
que cōuenticula partim fugacia, partim etiā
audacter præpta, vel Donatistarum, vel Ma-
ximianensium, vel Manichæorum, vel et ad
quorum greges turbamque venturus es Ar-
rianorum, Eunomianorum, Macedonianorum,
Cataphrygarum, cæterarumque bestiarum
innumerabiliter perstrepat, quorum om-
nium errores si cognoscere piget, quid nobis
est propter defensionem Christianæ reli-
gionis, querere quod senserit Anaximenes, A
& olim sopitas lites inani curiositate reco-
quere, cum quorundam etiam hæreticorum, quæ
nomine Christiano gloriari voluerunt, ut
Marcionistarum & Sabellianorum, multo-
rumque præterea iam dissensiones quoniamque silean-
tur: tamen opus est (ut dixi) veritati aduer-
santes prægnosceret aliquas, & pertractatas
habere sententias, de hæreticis potius qui se
Christianos vocant, quæ de Anaxagora, &
Democrito

DE CVRIOSIS QVÆST. EPI. LVI.

78

Democrito nobis cogitandum fuit. Ille autem
quisquis abs te quaesierit, quæ tu a nobis quis,
audiat quod ea doctius & prudentius ne-
scias. Si enim Themistocles non curauit quod
Themistocles. est habitus indoctior, cum canere peruis in
epulis reculasset, ubi cum se nescire illa di-
xisset, atque ei dictū esset, quid igitur noster rē-
dit, Rempublica ex parua magna facere: du-
bitandum est tibi dicere, te ista nescire, cum
ei qui rogat quid noueris, respondere pos-
sis, nolle te, quoniam etiam sine istis homo
esse possit beatus? Quod si adhuc non te-
nes, tam peruerse ista conquiris, quæ peruerse
si aliquo corporis periculoso morbo graua-
reris, delictas & tenerrimas vestes potius
B quæ medicamenta medicosque conquireret. Non
enim vltimo modo differenda est ista cognitio
aut illa huic, a te præsertim iam in hac æta-
te, vel discendi ordine præferenda est. Vide au-
tem quæ facile posses hoc scire si velles. Qui enim
quis quomodo ad beatam vitam perueniat, ni-
hil aliud profecto querit, nisi ubi sit finis bo-
ni, hoc est ubi constitutū sit, non praua opi-
nione atque temeraria, sed certa atque incon-
cussa veritate summū hominis bonum, quod a
quolibet ubi constitutur non inuenit, nisi aut
in corpore, aut in animo, aut in Deo, aut in
duobus aliquibus horum, aut certe in omni-
bus. Quod si didiceris, neque summum bo-
num, nec aliquam partem summi boni omni-
no esse in corpore, duo restabant, animus &
Deus quorum vel in vno vel in ambobus
sit. Si autem adieceris & didiceris hoc idem de
animo quod de corpore, quid aliud iam nisi
Deus occurret, in quo summum hominis bonū
constitutum sit, non quo alia bona non sint,
sed summum id dicat quo cuncta referuntur.
Eo enim fruendo quisque beatus est propter quod
cætera vult habere, cum illud iam non pro-
pter aliud, sed propter seipsum diligatur. Et
ideo finis ibi dicitur, quia iam quo excurrat,
C & quo referatur non inuenitur. Ibi requies
appetendi, ibi fruendi securitas, ibi tranquil-
lissimum gaudium optimæ voluntatis. Da
igitur qui cito videat, non corpus esse animi bo-
num, sed animū potius esse corporis bonū.
Recedatur iam ab inquirendo, utrum sum-
mū illud bonum, vel aliqua eius pars sit in
corpore. Quod enim stultissime negatur melio-
rem esse animū corpore, item stultissime ne-
gatur meliorem esse eum qui dat beatam vitam
vel partē aliquā beatæ vitæ, quæ eum qui acci-
pit. Non igitur accipit animus a corpore vel
summū bonum vel partē aliquā summi bo-

ni. Hoc qui non videt, cæcati sunt dulcedine
carnalium voluptatum, quæ ex indigētia sa-
nitatis venire non intuent. Sanitas autem per-
fecta corporis, illa extrema totius hominis
immortalitas erit. Tā potenti enim natura
Deus fecit animā, ut ex eius plenissima bea-
titudine quæ in fine temporum sanctis promit-
titur, redundet et in inferiorē naturā quæ
est corpus, non beatitudo, quæ fruentis & in-
telligentis est propria, sed plenitudo sanita-
tis, id est, incorruptionis vigor. Quod qui
non vident, ut dixi, bellant iniquis alter-
cationibus, varie pro suo quisque captu, in
corpore constituentes summū hominis bonum
& carnalium seditiosorum turbas concitant, D
inter quos Epicurei apud indoctam multi-
tudinem excellentiore autoritate vigerunt. Epicu-
rei. Da item qui cito videat animum quoque
ipsum non suo bono beatum esse, cum bea-
tus est. Alioquin nunquā esset miser, & rece-
deret a querendo utrum in animo sit sum-
mū illud, atque ut ita dixerim, beatificū bo-
num, vel aliqua pars eius. Nam cum seipso
sibi quasi suo bono animus gaudet, super-
bus est. Cum vero præspicit se esse mutabilem,
vel hoc vno saltem quod de stulto sapiens ef-
ficatur, sapientiamque esse incommutabile cer-
nit, simul oportet cernat esse illā supra suam
naturam, eiusque participatione atque illustra-
tione se uberius et certius gaudere, quæ seipso:
ita cessans atque detumescens a iactatione at-
que inflatione propria, inherere Deo, atque
ab illo incommutabili resciri & reformari niti-
tur a quo esse iam capit, non solum omnē spe-
ciē rerum omnium, siue quæ sensu corporis,
siue quæ intelligentia mentis attinguntur, sed et
ipsam capacitatem formationis ante forma-
tionē, cum vel informe aliquid dicitur quod for-
mari potest. Itaque tanto minus se esse stabile
sentit, quanto minus hæret Deo qui summe
est. Et ideo illum summe esse, quia nulla mu-
E tabilitate proficit seu deficit, sibi autem illā
cōmutationē expedire qua proficit, ut per-
fecta illi cohercat, eam vero cōmutationem
quæ in defectu est, esse vitiosam, omnem au-
tem defectū ad interitū vergere, quo utrum
aliqua res perueniat, tamen non appareat,
tamen apparere omnibus eo ducere interi-
tū, ut non sit quod erat. Unde colligit non ob
aliud res deficere, vel posse deficere, nisi quod
ex nihilo factæ sunt, ut quod in eis est quod
sunt & manent, & pro defectibus etiam suis
ad vniuersitatis complexum ordinantur, ad
eius bonitatem omnipotentiamque pertine-
at qui

at qui summe est & conditor, qui potens est
et ex nihilo, non tñ aliquid, sed et magnum
aliquid facere. Primum autē peccatum, hoc
est primum voluntarium defectum eē, gau-
dere, ad propriā potestātē. Ad minus enim
gaudet, quā si potestatem Dei gaudeat, q̄
vtrq; maior est. Hoc nō vidētes, & potētiās
intuentes animi humani, magnāque pul-
chritudinē factorum atq; dictorum, et si in
corpore pudit ponere summum bonū, in
ipso tamen animo ponentes, infra vtrq; po-
suerūt, quā vbi sincerissima rōne ponen-
tū est. Inter hos qui ita sentiunt apud Græ-

Stoici. eos philosophos, & numero & disputandi
subtilitate Stoici prævaluerunt, qui tñ in na-
turalibus corporea omnia esse arbitantes,
magis à carne quā à corpore animū auer-
tere potuerunt. Inter eos autem qui fruen-
dū Deo, à quo & nos & oīa facta sunt, vnū
atque summum bonum nostrum esse dicūt,
apud illos eminuerunt Platonici, qui non
immerito ad officium suum pertinere arbi-
trati sunt, Stoicis & Epicureis maxime &
prope solis omnino resistere. Idem quippe

Acade-
mici. rum ipsa successio. Archēsilas enim qui pri-
mus occultata sententia sua, nihil aliud illos
Arche-
las. q̄ resellere statuit. Quare cui successerit,
Pole-
mon. Polemonem inuenies. Quare cui Polemō,
Xeno-
crates. Xenocratem. Xenocrati autē discipulo Aca-
Plato. demiam scholā suam reliquit Plato. Quantū
igitur pertinet ad quæstionē de summo ho-
minis bono, remoue personas hominum,
atque ipsam disceptationem constitue, pro-
fecto reperies duos errores inter se aduersa
fronte collidi. Vnum constituentem in cor-
pore, alium constituentem in animo sum-
mum bonum. Rationem autem veritatis,

G qua summum bonum nostrū Deus esse in-
telligitur vtrq; resistere, sed non prius do-
centē vera q̄ praua dedocentē. Idipsum rur-
sum adiunctis personis constitue, reperies
Epicureos & Stoicos inter se acerrime dimi-
cantes. Eorum verò litem conantes dijudi-
care Platonieos, occultātes sniām veritatis,
& illorum vnā in falsitate fiduciam conuin-
centes & redarguentes: sed non sicut illi er-
rorum suorum, ita Platonici verā rationis
personam implere potuerunt. Omnibus n.
defuit diuinā humilitatis exemplum, quod
opportunissimo tempore per dominum no-
strum Iesum Christum illustratum est: cui
vni exemplo in cuiusvis animo ferociter ar-
rogantis, omnis superbia cedit & frangitur

& emoritur. Ideoq; non valētes illi autho-
ritate turbas terrenarum rerum delectatio-
ne cæcatas ad inuisibilibus fidē docere, cum
eas viderēt Epicureis maxime contentioni-
bus cōmoueri, nō solū ad hauriendā, quō vl-
tro ferebantur, sed etiam ad defendendam
corporis voluptatem, vt in ea summū bonū
hominis constitueretur. Eos autē qui aduer-
sus hanc voluptatem virtutis laude moue-
rentur, minus difficulter eam contēplari in
animis hominū, vnde facta bona de quibus
vtrūque poterant iudicare, procederent:
simul videbant si eis conarentur insinuare
aliq̄ rem diuinā, & super oīa incommutabi-
lem, q̄ nullo attingeretur corporis sensu,
sed sola mente intelligeretur, quā tamē etiā
naturam ipsius mentis excederet, eumq; eē
deum propositum animo humano ad fruen-
dū, purgatū ab omni labe humanarum cupi-
ditatū, in quo vno acquiesceret oīs beatitu-
dinis appetitus, & in quo nobis vno bono-
rum omnium finis esset, non eos intellectu-
ros, sed repugnantibus vel Epicureis vel
Stoicis, multo quā sibi facilius palmam da-
turos. i. vera salubrisq; sniā, quod pernicio-
sissimum est generi humano, imperitorum
populorum irrisione sordesceret: & hoc in
moralibus. In naturalibus autem quæsti-
onibus si isti dicerent effectricem omnium
naturarū esse incorpoream sapientiam, illi
autē à corpore nusquā discederēt, cū alij ato-
mis, alij quatuor elemētis, in quibus ad effi-
ciendā oīa ignis prævaleret, principia rerum
darent, quis non videret stultorum abun-
dantiam corpori deditam, cum incorporeā
potentiam conditricem rerum nequaquam
valeret intueri, in quorum potius suffragiū
raperetur? Restabat pars rationalium quæ-
stionum. Nostri n. quicquid propter adipi-
scendam sapientiam quæritur, aut de mori-
bus, aut de natura, aut de ratione qōnem ha-
bere. Cum ergo Epicurei nunquam sensus
corporis falli dicerent, Stoici autē falli aliq̄
concederent, vtrq; tñ regulam comprehen-
dendæ veritatis in sensibus ponerent, quis
istis contradicentibus audiret Platonicos?
Quis non modo in sapientium sed omnino
in hominum numero habendos putaret si
ab eis prōpte dicere, nō solū eē aliq̄d quod
neq; tactu corporis, neq; olfactu vel gustu,
neq; his auribus aut oculis capere possit,
neque omnino talū rerum quæ ita senti-
rentur aliqua imaginatione cogitari: sed id
solum vere esse atque id solum posse perci-
pi,

pl, quia incommutabile & sempiternum est,
percipi autē sola intelligentia qua vna veri-
tas, quomodo attingi potest attingitur? Cū
ergo talia sentirent Platonici quæ neq; do-
cerent carni deditos homines, neq; tanta es-
sent autoritate apud populos, vt credenda
persuaderēt, donec ad eum habitum perdu-
ceretur animus quo ista capiuntur, elegerūt
K occultare sniām suā, & cōtra eos differere,
qui verum se inuenisse iactarent, cum inue-
tionem ipsam veri in carnis sensibus pone-
rent: & eorum quidē cōsiliū quale fuerit,
quid attinet q̄rere? diuinū certe vel diuinā
aliqua autoritate p̄ditum nō fuit. Tñ il-
lud attēde, qm̄ Plato à Cicerone multis mo-
dis apertissime ostenditur in sapientia non
humana, sed planē diuinā, vñ humana quo-
dāmodo accenderetur, in illa vtrique sapien-
tia prorsus immutabili, atque eodem modo
semper se habente veritate cōstituisse, & fi-
nem boni & causas rerum, & ratiocinandi
fiduciam. Oppugnatos autem esse nomine
Epicureorum & Stoicorū à Platonici eos,
qui in corporis vel in animi natura ponerēt
& finem boni & causas rerum: & ratiocinā-
di fiduciā eorum successione tēporum esse
deuolutā, vt cum Christiane et ætatis exor-
dio, rerum inuisibilibus atq; æternarum fi-
des per visibilia miracula salubriter prædi-
carentur hominibus, qui nec videre nec cogi-
tare aliquid p̄ter corpora poterāt, beato A-
postolo Paulo, qui eandē fidē gentibus p̄se-
minabat, iudē ipsi Epicurei & Stoici, in acti-
bus Apostolorum contradixisse inuenian-
tur. Qua in re satis mihi uidetur de mōstra
tum esse errores gēitum, siue demoribus, si-
ue de natura rerum, siue de rōne inuestigan-
dæ veritatis, qui quauis essent multi atque
multiplices, in his tamē maxime duabus se-
ctis eminebant, expugnātibz doctis & tan-
ta differendi subtilitate atq; copia subuertē-
tibz, durasse tamen vsq; in t̄pa Christiana.
Quos iam certe nostra ætate sic obmutui-
se conspicimus, vt vix iam in scholis rheto-
rum cōmemoretur tñ quæ fuerint illorum
sententiæ, certamina tñ etiam de loquacissi-
mis Græcorum gymnasiis eradicata atque
compressa sunt, ita vt si qua nunc erroris se-
cta contra veritatem, hoc est, contra ecclesiā
Christi emergerit, nisi noīe cooperta Chri-
stiano, ad pugnandum p̄silire non audeat.
Ex quo intelligitur ipsos quoque Platonie-
æ gentis philosophos, paucis mutatis, quæ
Christiana improbat disciplina, inuictissi-

mo vni regi Christo piās ceruices oportere
submittere, & intelligere verbum Dei hoīe
indutum, qui iussit & creditum est, qd̄ illi
vel proferre, metuebant. Huic te mi Diosco-
re vt tota pietate subdas, uelim, nec aliam ti-
bi ad capeiendam & obtinendam veritatē
viam munias, q̄ quæ munita est ab illo qui
gressuum nostrorum tāquā Deus videt in-
firmatē. Ea est autem prima humilitas, M
secunda humilitas, tertia humilitas, & quo-
ties interrogares hoc dicerem, non quo alia
non sint præcepta quæ dicantur, sed nisi hu-
militas oīa quæcūq; benefacimus & p̄ces-
serit & comitetur & cōsecuta fuerit, & pro-
posita quā intueamur, & apposita cui adha-
reamus, & imposita qua reprimamur, iam
nobis de aliquo bono facto gaudētibz, to-
tū extorquet de manu superbia: vitia quip-
pe cætera in peccatis, superbia verò et in re-
ctē factis timenda est, ne illa q̄ laudabiliter
facta sunt, ipsius laudis cupiditate amittan-
tur. Itaque sicut rhetor ille nobilissimus cū Demo-
interrogatus esset, quid ei primum videre-
tur in eloquentiæ præceptis obseruari opor-
tere, pronunciationem dicitur r̄disse: cum
quereret quid secundo, eandem pronuncia-
tionem dixisse si interrogares, & quotiens
interrogares de p̄ceptis xp̄ianæ religionis,
nihil me aliud respondere nisi humilitatē li-
beret, & si forte alia dicere necessitas coge-
ret. Huic humilitati saluberrimā quā dñs
noster Iesus Christus, vt doceret humilia-
tus est, huic, inquā, maxime aduersatur que-
dam, vt ita dicā, imperitissima scia, dum nos
scire gaudemus, quid Anaximenes, qd̄ Ana-
xagoras, quid Pythagoras, quid Democri-
tus senserit, & cæteri hm̄i, vt docti eruditi-
que videamur, cum hoc à vera doctrina &
eruditione longe absit. Qui enim didicerit
Deum non distendi atq; diffundi per locos
neq; finitos neque infinitos, quasi in aliqua
parte maior sit, in aliqua minor, sed totum
vbiq; esse præsentem, sicut veritatē, cuius ne-
mo sobrie dicit partē esse in isto loco & par-
tē in illo, qm̄ veritas vtrq; Deus est, nequa-
quā eū mouebit qd̄ de infinito aere sensir,
quicūque sensir qd̄ ipse Deus esset. Quid
ad illum si nesciat quam dicant isti corporis
formam, eam quippe dicunt quæ vndique
finita sit. Et vtrum resellendi causa tanquā
Academicus Anaximeni Cicero obiecerit,
formā & pulchritudinē Deū habere opor-
tere, quasi corporeā speciem cogitans, quia
ille

AVG. DIOSCORO, DE CVR. QVAEST. EPI. LVI.

ille corporeum Deū esse dixerat, Aer. n. corpus est: an ne ipse sentiebat esse formam & pulchritudinē incorporeā veritati, qua ipse aīus informat, & per quā omnia sapientis facta pulchra esse iudicamus: vt non tñ refellendi gratia, sed ēt verissime dixerit, quod Deum pulcherrima specie deceat esse, quia nihil est pulchrius ipsa intelligibili atq; incommutabili veritate. Quod aut air ille gigni aerem, quem tñ Deum esse censebat, nullo modo mouet hanc virum, qui intelligit non sicut aer gignitur, id est, aliqua causa vt sit efficitur, cum omnino deus non sit, ita genitum esse verbum Dei, Deum apud deū, sed longe alio modo, quem nemo nisi cui ipse Deus inspirarit, intelligit. Illum autem ēt in ipsis corporalibus desipere quis non videat, cum aerem gigni dicat, & Deū velit, cum autem a quo aer gignitur, non. n. a nullo gigni potest, non dicat Deum. Cum aut dicitur aer esse semper in motu, nequaquam conturbat hominē, vt propterea illū Deum putet, qui nouit omnis corporis motum inferiorem esse, q̄ est motus animi. Motum at animi longe pigriorem, q̄ est motus summe atq; incommutabilis sapientie. Item Anaxagoras siue quilibet, si mentem dicit ipsam veritatem atq; sapientiam, quid mihi est de verbo cum homine contendere? Manifestū est enim omnium rerum descriptionem & modum de illa fieri, eamq; non incongrue dici infinitam, non per spatia locorum, sed

C per potentia quæ cogitatione humana comprehendendi non pot. Neq; quod informe aliquid sit ipsa sapientia, hoc. n. corporum est vt quæcunq; infinita fuerint, sint & informia. Cicero aut studio refellendi (quantum videtur) propter aduersarios corporaliter sentientes, negat infinito aliquid iungi posse, quia ex ea parte qua quicquā adiungitur, necesse est esse in corporibus aliquem finē. Ideo ait non eū vidisse atq; motum sensui iunctum & continentem, id est, continua copulatione adhaerentē infinito, id est, infinite rei vllum esse potuisse, quasi de corporibus ageret, quibus nihil iungi, nisi per fines locorum potest. Sic aut addidit. Neq; sensum oīno quo nō tota natura pulsata sentiret, quasi ille dixisset mentē illam ordinatricem & moderatricem rerū oīum habere sensum, quācūq; haberet aīa per corpus. Nā manifestū est totam sentire animā, cum per corpus aliquid sentit. Nam totam vtiq; non latet, q̄cquid illud est quod sentitur. Ad hoc autem

dixi totam naturā sentire, vt illi quasi auferret, quod ait mentem infinitam. Quoniam tota sentit, si infinita est? Sensus. n. corporis ab aliquo loco incipit, nec percurrit totum nisi ad cuius finem peruenerit, quod in infinito dici non potest. Sed neq; illa de sensu corporis aliquid dixerat. Et aliter dicitur totū quod incorporeum est, quia sine finibus locorū intelligitur, vt & totū & infinitū dici possit: totum propter integritatem, infinitū propter hoc, quia locorum finibus non ambitur. Deinde inquit: Si mentē ipsam quasi aīa aliquid esse voluit, erit aliquid interius ex quo illud animal nominetur, vt mēs ista quasi corpus sit, & habeat intus animam vnde animal appelletur. Vide quemadmodum corporali consuetudine loquitur. Quoniam solent videri animalia propter sensum profum, vt opinor, eorū contra quos differit, & tñ dixit rem quæ illos, si euigilare possent, satis admoneret, omne quod sicut corpus viuū animo occurrit magis animam habere & esse animal, q̄ animam esse cogitari oportere. Hoc est. n. quod ait: Erit aliquid interius, ex quo illud animal nominetur, sed adiungit: Quid aut interius mentē? Non ergo pot mens habere interiorē animam vt sit animal, quia ipsa est interior. Ergo corpus habeat extrinsecus cui sit interior, vt sit animal. Hoc est. n. quod ait: Cingatur igitur corpore externo: quasi Anaxagoras dixerit, nisi animalis alicuius esset, mentem esse non posse. Si mentē ipsam solam sapientiam esse sentiebat, q̄ nullius quasi animatīs propria est, quia oībus animis se frui valentibus veritas cōiter praesens est. Et ideo vide q̄ vrbane concludat. Quod qm non placet, inquit, hoc est non placet Anaxagoræ, vt illa mens quam dicit Deum, cingatur corpore externo quo animal esse possit, aperta simplexq; mens nulla re adiuncta qua sentire possit. i. nullo corpore adiuncto per qd sentire possit, fugere intelligentiæ nostræ vim & notionē videtur. Nihil verius, q̄ fugere hoc vim & notionem intelligentiæ Stoicorū & Epicureorū, qui nisi corporalia cogitare non pnt. Qd aut ait: Nostrā humanā intelligi voluit: & bene nō ait fugit, sed fugere videt. Hoc. n. illis videtur, neminem hoc posse intelligere, & ideo nihil tale esse arbitrantur. Sed q̄ primum intelligentiam, quantum homini datū est, nō fugit esse aperta simplicemq; sapientiam atq; veritatem, quæ nullius aīantis sit propria, sed qua communiter

DE CVRIOSIS QVAEST. EPI. LVI. 80

miter omnis quæ id potest anima, sapiens & verax efficitur. Quam si sentit esse Anaxagoras, eamq; Deū esse vidit mentemq; appellauit, non solū nōmen Anaxagoræ, quod propter literatam vetustatem, oēs, vt militanter loquar, literatiores libeter sufflant, nos doctos & sapientes nō facit, sed ne ipsa quidem eius cognitio qua id verum esse cognouit. Non. n. mihi propterea veritas chara esse debet, quia nō latuit Anaxagoram, sed quia veritas est, & si nullus eā cognouisset illorum. Si igit nec eius hominis qui verū forsitan vidit, cognitio nos inflare debet, vt ea quasi docti esse videamur, sed ipsius veri soliditate, qua vere docti esse possumus, quanto minus eorum hominum, qui falsa senserunt, nomina & dogmata, nostrā pnt adiuuare doctrinā, & latentia cognita facere? Cū si homines sumus, magis nos contristari deceat, tot & tam obilitatorum hominum erroribus, si eos audire contigerit, q̄ hac propterea studiose querere, vt inter eos qui illa nesciunt, iactatione inanissima ventilemur. Quanto enim melius ne audissem quidē nomen Democriti, q̄ cum dolore cogitare, nescio quæ suis temporibus magnum putatū, qui deos esse arbitraretur imagines, quæ de solidis corporibus fluere, solidæque ipsæ non essent, easq; hac atq; hac motu proprio circumēdo atq; illabendo in animos hominū facere vt vis diuina cogitetur, cū profecto illud corpus vnde imago fluere, quanto solidius est, praestantius quoq; esse iudicetur. Ideoq; fluctuauit eius, sicut isti dicunt, nutauitque sententia, vt aliquā naturam quandā de qua fluere imagines, Deum esse diceret, qui tñ cogitari non posset, nisi per eas imagines quas fundit ac emittit, id est, quæ de illa natura, quam nescio quā corpoream & sempiternam, ac ēt per hoc diuinā putat, quasi vaporis similitudine cōtinua velut emanatione ferrentur, & venirent atq; intrarent in animos nostros vt Deum vel deos cogitare possemus. Nullam. n. aliā causam cuiuslibet cogitationis nostræ opinantur isti, nisi cum ab his corporibus quæ cogitamus, veniunt atq; intrant imagines in animos nostros: quasi non multa ac propē innumerabilia cogitentur incorporabiliter atq; intelligibiliter ab eis q̄ talia cogitare nouerunt, sicut ipsa sapientia & veritas. Quam si isti non cogitant, miror quō de illa vtiq; disputent. Si autem cogitant, vellē mihi dicerent, H vel de quo corpore, vel qualis in eorū ani-

mos veniat imago veritatis. Quamquā Democritus etiam hoc distare in naturalibus quonibus ab Epicuro dī, quod ille sentit inesse concursioni atomorum vim quandam animalem & spiritalem: qua vi cum credo imagines ipsas diuinitate praeditas dicere, non oēs omnium rerū, sed deorum, & principia mentis esse in vniuersis quibus diuinitatem tribuit, & animantes imagines q̄ vel prodesse nobis soleant vel nocere. Epicurus verò neq; aliquid in principiis rerū ponit praeter atomos, id est, corpuscula quædā tam minuta, vt ēt diuidi nequeant, neq; lentiri, aut visu, aut tactu possint: quorū corpuseulorū concursu fortuito, & mundos innumerabiles, & animatā, & ipsas animas fieri, dicit, & deos quos humana forma non id aliquo mūdo, sed extra mūdos, atq; inter mūdos constituit: & nō vult oīno aliquid praeter corpora cogitare: quæ tñ vt cogitet, imagines dicit ab ipsis rebus, quas atomis formari putat defluere, atq; in animum introire subtiliores q̄ sunt illæ imagines q̄ ad oculos veniunt. Nā & videndi causam hanc esse dicit, ingentes quasdam imagines, ita vt vniuersam mundum cōplectantur extrinsecus. I Intelligis aut iam, vt arbitror, quas isti opinentur imagines. Miror non admonuisse Democritū, vel hoc ipso falsa esse quæ dicit quæ venientes tam magnæ imagines in tam breuem aīum nostrum, si corporeus, vt illi volunt, tam paruo corpore includitur, totæ illum tangere non possunt. A magno. n. corpore cum parū corpus attingitur, a toto simul attingi nullo pacto potest. Quō igitur totæ simul cogitantur, si intū cogitantur, in quantum venientes atq; intrantes animum attingunt, quæ nec totæ intrare possunt per tam paruum corpus, nec totæ tam paruum animum attingere? Memento me secundum illos hac dicere: non. n. ego talem animum sentio: aut si incorporeum Democritus animum existimat, Epicurus quidem solus ista ratione vrgeri potest. Sed etiam ille quare non vidit, nō opus esse nec fieri posse, vt incorporeus animus aduentu atq; contactu corporearum imaginū cogitet. De visu certe oculorū, ambo pariter redarguuntur. Tā breues. n. oculos, tam gaudium imaginum corpora tota attingere nullo modo possunt. Cum autem queritur ab eis, quare vna imago videatur corporis alicuius, a quo innumerabiliter imagines fluunt, Respondent, eo ipso quo frequenter fluunt & transeunt imagi-

AVG. DIOSCORO, DE CVR. QVAEST. EPI. LVI.

imagines, quasi quadam earum cōstipatione & densitate fieri, vt ex multis vna videatur. Quam vanitatem Cicero refellit, vt eo ipso neget aeternum Deum eorum posse cogitari, quo innumerabiliter fluentibus & labentibus imaginibus cogitatur. Et quoniam innumerabilitate atomorum suppeditate, dicunt fieri formas Deorum sempiternas, cum ita discedūt quēdam corpuscula de diuino corpore vt alia succedant, & dissolui illam naturam eadem successione non finatur. Oia ergo, inquit, aeterna essent, quia nulli deest ista innumerabilitas atomorum, quae perpetuas ruinas subinde suppleat. Deinde quō nō ve reatur iste Deus ne intereat, cū sine vlla intermissione pulsetur, agiteturq; atomorum incursione sempiterna? Pulsari n. dicit illud corpus, quod irruentibus atomis feriat, & agitari quod penetraretur. Deinde cū ex ipso imagines de quibus iam satis dictum est, semper affluāt, quomodo pōt de immortalitate considerē? In quibus omnibus deliramentis hāc opinantium, illud praecipue dolendum. **L** est, quod non sufficit enarrari, vt nulla cuiusquam disputatione aduersante respuantur. Sed acutissimorum hominum ingenia, id ē negotium susceperunt, vt copiose ista refellerent, quae statim dicta etiam a tardissimis derideri abiciq; debuerunt. Si n. concesseris esse atomos, si concesseris etiam concursu fortuito seipsas pellere & agitare, num & illud eis fas est concedere, vt inter se atomi fortuito concurrentes, rem aliquam ita cōficiant, vt eam forma modificent, figura determinent, aequalitate poliat, colore illustrent, anima vegetent? quae omnia nullo modo nisi arte diuinā providentiā fieri videt quisquis magis mēte q̄ oculis amat videre, idq; ab eo expetiri a quo factus est. Nā nec ipsas atomos esse vllō modo concedēdū est, quod omnia subtilitate quae de diuisione corporū a doctis traditur, vide quam facile secundū ipsorum opinionem possit ostendi. Certe, n. ipsi dicunt omnia quae sint naturae, nihil esse aliud quam corpora, & inania quaeq; his accidunt, quod credo motum & pulsū dicere & consequentes formas. Dicant ergo in quo genere ponant imagines, quas de corporibus solidioribus affluere putāt, ipsas minime solidas, ita vt tactu nisi oculorum cum videmus, & animi cum cogitamus, sentiri non possint, si & ipsa corpora sunt. Nam ita censent, vt exire a corpore & venire ad oculos vel ad auium possint, quem nihilominus

dicūt esse corporeū. Quero vtrum etiam ab ipsis atomis affluant imagines? Si affluūt, quō iam sunt atomi a quibus aliqua corpora separātur? Si non affluunt, aut potest aliquid sine imaginibus cogitari quod vehementer nolunt, aut vnde norūt atomos quas nec cogitare potuerunt? Si iā pudet me ista refellere, cum eos nō puduerit ista sentire. Cum verō ausi sint etiā defendere, non iā eorum, sed ipsius generis humani me pudet, cuius aures hāc terre potuerūt. Cum igitur tanta sit cecitas mentium per ingluuiem peccatorū amoremq; carnis, vt ē ista sententiarum portenta doctores conterere disputando nō potuerint, dubitabis tu Dioscore, vel quicquam vigilanti ingenio praeditus, vllō modo ad sequendam veritatem melius consiliū potuisse generi humano, q̄ vt homo ab ipsa veritate susceptus ineffabiliter atque mirabiliter, & ipsius in terris personam gerens, recta praecipiendo, & diuina faciēdo, salubriter credi persuaderet, quod nondum prudenter posset intelligi. Huius nos gloriae sumus, huic te immobiliter atque constanter credere hortamur, per quem factum est, vt non pauci, sed populi etiam qui non possunt ista diiudicare ratione, fide credant, donec salutaribus praecceptis adminiculati euadant ab his perplexitatibus in auras purissimae atq; sincerissimae veritatis. Cuius authoritati ita deuotius obtemperari oportet, quanto videmus nullum iam errorem se audere extollere, ad congregandas sibi turbas imperitorum, qui non Christiani nominis velamenta conquirat. Eos autem solos ex veteribus praeter Christianum nomen in conuenticulis suis aliquanto frequentius perdurare, qui scripturas eas tenent, per quas annuntiātū esse ipsum dominum Iesum Christum, se intelligere & videre dissimulant. Porro illi cū in vnitatem atque communionem catholicam sint, Christiano tamen nomine gloriantur, coguntur aduersari credentibus, & audent imperitos quasi ratione traducere, quando maxime cum ista medicina dominus venerit, vt fidem populis imperet. Sed hoc facere coguntur, vt dixi, quia iacere se abiectissime sentiunt, si eorū authoritas cum authoritate catholica conferatur. Conantur ergo auctoritatem stabilissimam fundatissimae ecclesiae quasi rationis nomine & pollicitatione superare. Omnium eūm haereticorum quasi regularis est ista temeritas. Sed ille fidei imperator clementissimus, & per conuentus celeberrimos

AVG. DARD. QVOM. DEVS VBIQVE. EPI. LVII. 31

leberimos populorum atq; gentium, sedesque ipsas Apostolorum arce auctoritatis munivit ecclesiam, & per pauciores pie doctos & vere spiritales viros copiosissimis apparatus etiam inuictissimae rationis armavit. Verum illa rectissima disciplina est, in arcem fidei q̄ maxime recipi infirmos, vt pro eis iam tutissime positus, fortissima ratione pugnetur. Platonici verō, qui falsorum philosophorum erroribus illo tpe circulantibus, non habentes diuinam personam qua imperarent fidem, sententiam suam tegere quarendam, quam pollendam proferre maluerunt, cum iam Christi nomen terrenis regnis admirantibus perturbatisq; crebresceret, emergere coeperant, ad proferendum atque aperendum quid Plato sensisset. Tunc Plotini schola Romae floruit, habuitq; condiscipulos multos acutissimos & solertissimos viros. Sed aliqui eorum magiarum artium curiositate deprauati sunt, aliqui dominum Iesum Christum ipsius veritatis atque sapientiae incommutabilis quā conabantur attingere cognoscentes gestare personam, in eius militiam transierunt. Itaque totum culmen auctoritatis lumenq; rationis in illo vno salutari nomine atque in vna eius ecclesia, recreando atque reformando humano generi cōstitutum est. Hāc me tibi dulcissime in hac Epistola locutum, & si alia forte tu malles, omnino non poenitet: Probabis, n. hāc magis quantomagis in veritate proficies, & tunc probabis consilium meum, quod nunc vtilitati studiorum tuorum minus obiectum putas. Quanquam etiam illis quāstionibus tuis, non solum quibusdam in hac epistola, sed etiam ceteris pene omnibus in ipsis membranis, in quibus ea misisti, vt potui breuiter annotando responderim. In quibus me si parum egisse, aut aliud quam volebas egisse, arbitraris, non recte cogitas mi Dioscore, a quo nunc ista q̄stio. Oratoris autem libros, & quae sunt de oratore, omnes praetermisi. Nescio quis, n. nugator mihi esse visus sum, si ea exponenda persequer. Nam de ceteris possem etiā decenter interrogari, si mihi quisquam res ipsas, non de libris Ciceronis, sed per se ipsas tractandas dissolundasq; proferret. In illis autem res ipsae nunc nostrae professioni minus congruant. Hāc aeterni omnia non facerem, nisi me post aegritudinem in qua eram cum homo tuus venisset, aliquantū ab Hippone remouerem. Quibus item

diebus perturbatione valetudinis febribusque repetitus sum. Inde factum est vt tardius quam possent, tibi hāc mitterentur. Quae quomodo acceperis, rescripta flagito.

Augustinus Dardano respondet ad duas quāstiones, ostendens quomodo Deus dicatur alicubi esse, aut non esse, & quomodo Christus non sit ubique, & rursus sit ubique. Epist. LVII.

E Ateor me, frater dilectissime Dardane, illustrior mihi in charitate Christi, q̄ in huius seculi dignitate, literis tuis tardius respondisse quam debui. Cuius rei causas nolum querere, ne molestius me feras diutius exultantem, quam pertulisti tardius rescribentem. Cum ergo te malim offensionem meae facile ignoscere, quam de mea defensione iudicare, quaecunque illi causa fuerint, crede nullum tui apud me esse potuisse contemptum. Immo enim uero citissime rescripsissem, si te cōtemplissem. Nec modo quia tandem aliquā rescripsi, ideo saltem tandem aliquando dignum aliquid te lectore molitus sum, & quod merito possim tuo nomine pnotare. Sed rescribere utcumq; iam malui, q̄ pati & hanc iratem me huius officij debitorē transire. Nec tua me dignitas terruit, citique cunctantem, cum sit humanitas tua gravior quā illa suspectior. Sed vnde te magis amo, hinc difficilior vnde sufficiam tantae auiditati religiosi tui amoris inuenio. Huc accessit quos praeter mutuae charitatis flammam, qua sit vt etiam eos quos nunq̄ videmus diligamus, dum eos habere quod diligamus, credimus, ubi me utiq; praueuisti, fecistiq; vt verear in me decipi opinionē atq; expectationem tuam. Praeter hoc ergo mihi tales quāstiones in tua epistola proposuisti, quae si a quolibet propositae forent, ocio quoque meo quod mihi desit, non paruum negotium facerent. Cum verō abs te proponuntur, cui profunda rimanti solutionis earum superficies nequaquam sat est, & F proponuntur occupatissimo aliarumq; curarum molibus vallato & obstructo, tuae prudentiae est & beneuolentiae cogitare, quā te placidum habere debeam, vel quod diu non respondi, vel si etiam nunc pro tuae intentionis granditate non respondero. Quāris igitur Mediator Dei & hominum Quāst. 1. homo Christus Iesus, quō nunc esse credat. 1. Tim. 1. Aug. Tomus secundus

Luc. 23. in celo, cum pendens in ligno, iamq; mortuus latroni credenti dixerit. Hodie mecum eris in paradiso. Et hinc fortasse intelligendum dicitur paradisum, quasi in aliqua coeli parte compositum, aut quia ubique Deus sit, hominem quoque illum qui in Deo sit ubique diffusum, ex hoc nimirum intelligi volens, etiam in paradiso esse potuisse qui ubique sit.

Solutio.

Vbi ego quero vel potius agnosco, quem admodum accipias hominem Christum, non utique, sicut quidam haeretici verbum Dei & carnem, hoc est sine anima humana, ut verbum esset carni pro anima, vel verbum Dei & animam & carnem, sed sine mente humana, ut verbum Dei esset animae pro mente humana. Non utique sic accipis hominem Christum, sed sicut superius locutus es, ubi

Gausti, Christum omnipotentem Deum, ea te ratione credulitatis accipere, ut Deum non crederes, nisi perfectum et hominem credidisses, profecto cum dicitur hominem perfectum, totam illie naturam humanam vis intelligi. Non est autem homo perfectus, si vel anima carni, vel animae ipsi mens humana defuerit. Si ergo secundum hominem quem verbum Deus suscepit, putamus dictum esse. Hodie mecum eris in paradiso, non ex his verbis in celo existimandus est esse paradisus. Neque in ipso die in celo futurus erat homo Christus Iesus, sed in inferno secundum animam, in sepulchro autem secundum carnem. Et de carne quidem quod eo die in sepulchro sit posita, manifestissimum est Evangelium. Quod vero illa anima in infernum descenderit, Apostolica doctrina praedicat. Quicquidem beatus Petrus ad hanc testimonium de psalmis adhibet, ubi de ipso praedictum esse demonstrat: Quoniam non derelinquens animam meam in inferno, neque dabis sanctum tuum videre corruptionem. Illud de anima dictum est, quia non ibi est derelicta unde tam cito remeavit: illud de corpore quod in sepulchro corrumpi celeri

Asto. 2.

Psal. 15.

H resurrectione non potuit. Sed in sepulchro paradisum nullus intelligit. Et si quisquam esset ita absurdus, ut hoc sapere conaretur, eo quod illud sepulchrum in hortu erat, certe hinc ab ista opinione reuocaretur, quod ille cui dictum est: Hodie mecum eris in paradiso, non illo die fuit cum Christo in illo sepulchro: nec eius fidei pro magno munere offerret sepultura carnis, nihil gaudij vel doloris in morte sentientis, cum ille de requie ubi sensus est, cogitaret. Restat igitur ut si secundum

hominem dictum est: Hodie mecum eris in paradiso, in inferno intelligatur esse paradisus, ubi erat eo die futurus secundum humanam animam Christus. Vtrum autem finis ille Abraham ubi diues impius cum in tormentis esset inferni, requiescentem pauperem vidit, vel paradisi censendus vocabulo, vel ad inferos pertinere existimandus sit, non facile dixerim. De illo quippe diuine legimus dictum esse: Mortuus est autem & diues, & sepultus est in inferno: Et cum apud inferos in tormentis esset. In pauperis autem morte vel requie non sunt inferi nominati: Sed contra Gregorius inquit, mori inopem illum & auferri ab angelis in sinum Abraham. Deinde ardenti deuotione dicitur Abraham. Inter nos & vos chaos magnum firmatum est, itaque inter inferos sedesque beatorum. Non enim facile alicubi scripturarum inferorum nomen positum inuenitur in bono. Unde etiam quaeri solet, si non nisi poenalia recte intelliguntur inferna, quoniam animam domini Christi pie credamus fuisse in inferno? Sed bene respondetur, ideo descendisse, ut quibus oportuit subueniret. Unde beatus Petrus eum dicit soluisse dolores inferni, in quibus impossibile erat teneri eum. Porro si utraque regio & dolentium & requiescentium, id est, & ubi diues ille torquatur, & ubi pauper ille latibatur, in inferno esse credenda est, quis audeat dicere Dominum Iesum ad poenales inferni partes venisse tantummodo, nec fuisse apud eos qui in Abraham sinu requiescunt? ubi si fuit, ipse est intelligendus paradisus, quem latronis animam illo die dignatus est polliceri. Quae si ita sunt, generale paradisi nomen est, ubi feliciter uiuitur. Neque enim quia paradisus est appellatus ubi Adam fuit ante peccatum, propterea scriptura prohibita est etiam ecclesiam vocare paradisum cum fructu pomorum. Est autem sensus multo expeditior, & ab his omnibus ambiguitatibus liber, si non secundum id quod homo erat, sed secundum id quod Deus erat Christus dixisse accipitur: Hodie mecum eris in paradiso. Homo quippe Christus illo die secundum carnem in sepulchro, secundum animam in inferno futurus erat, Deus vero idem ipse Christus ubique semper est. Est enim lux quae lucet etiam in tenebris, quauis eam tenebrae non comprehendant. Est virtus & sapientia Dei, de qua scriptum est, quod attingit a fine usque ad finem fortiter, & disponat omnia suauiter, & attin-

hil inquinatum in eam incurrat. Vbiq; ergo sit paradisus, quisquis beatorum ibi est, cum illo ibi est qui ubique est. Cum enim sit Christus Deus & homo, deus ubique, unde dicit, Ego & pater vnum sumus, homo autem unde dicit, Pater maior me est, id est, filius Dei vnigenitus a patre, & filius hominis ex semine David secundum carnem, utrumque in illo obseruandum est cum loquitur vel cum de illo scriptura loquitur, & quid secundum quid dicatur intueendum. Nam sicut vnus homo est anima rationalis & caro, sic & vnus Christus est verbum & homo. Proinde quod

Lad verbum attinet, creator est Christus. Omnia enim per ipsum facta sunt. Quod vero ad hominem, creatura est Christus. Factus est enim ex semine David secundum carnem, & in similitudinem hominum factus. Item quia in homine duo sunt, anima & caro: secundum animam tristis fuit usque ad mortem, secundum carnem passus est mortem. Nec tamen cum filium Dei Christum dicimus, hominem separamus, aut cum eundem Christum filium hominis dicimus, separamus Deum:

Secundum hominem namque in terra erat, non in celo ubi nunc est, quando dicebat, Nemo ascendit in caelum, nisi qui de caelo descendit, filius hominis qui est in celo: quauis secundum id quod filius Dei erat, esset in coelo, secundum id quod filius hominis erat, adhuc esset in terra, nondumque ascendisset in caelum. Similiter cum secundum id, quod filius Dei est sit dominus gloriae, secundum id autem quod est filius hominis crucifixus sit, ait tamen Apostolus. Si nunc cognouissent, nunquam dominum gloriam crucifixissent. Ac per hoc & filius hominis secundum Deum erat in celo, & filius Dei secundum hominem crucifigebatur in terra.

Sicut ergo potuit recte dici, dominus gloriae crucifixus, cum ad solam carnem illa passio pertineret, ita recte dici potuit, Hodie mecum eris in paradiso: cum iuxta humanam humilitatem, per carnem in sepulchro, per animam in inferno illo die futurus esset, iuxta diuinam vero immutabilitatem nunquam de paradiso, quia ubique est semper, recessisset. Noli itaque dubitare ubi nunc esse hominem Christum Iesum, unde venturus est, memoriterque recolle & fideliter tene Christianam confessionem, quoniam resurrexit a mortuis, ascendit in caelum, sedet ad dexteram patris, nec aliunde quidem venturus est ad viuos mortuosque iudicandos. Et sic venturus est illa angelica voce testate, quemadmodum ire visus est in

caelum, id est in eadem carnis forma atque substantia, cui profecto immortalitatem dedit naturam non abstulit. Sed in hanc formam non est putandus ubique diffusus. Cauendum est, ne ita diuinitatem adstruamus hominis, ut veritatem corporis auferamus. Non est autem Christus consequens, ut quod in Deo est, ita sit ubique; non ubi Deus. Nam & de nobis verissima scriptura quae dicit, quod in illo viuimus, mouemur & sumus, nec tamen sicut ille ubique sumus, sed aliter homo ille in Deo, quoniam aliter & Deus

Asto. 17 ille in homine proprie quodam & singulari modo. Vna enim persona, Deus & homo est, & utrumque est vnus Christus Iesus, ubique per id quod Deus est, in celo aut per id quod homo. Quauis & in eo ipso quod dicitur Deus ubique diffusus, carnali resistendum est cogitationi, & mens a corporis sensibus auocanda, ne quasi spatiose magnitudine opinemur Deum per cuncta diffundi, sicut humus, aut humor, aut aer, aut lux ista diffundit: omnis enim huiusmodi magnitudo minor est in sui parte quam in toto, sed ita potius sicut est magna sapientia etiam in homine cuius corpus est paruum. Et si duo sint sapientes, quorum sit alter corpore grandior, neuter sapientior, non est illa in maiore maior, minor in minore, aut minor in vno quam in duobus, sed tanta in hoc quanta in illo, & tanta in vnoquoque quanta in vtroque. Neque enim si aequaliter sunt omnes sapientes, plus sapiunt ambo quam singuli, quemadmodum si aequaliter sint immortales, non plus viuunt ambo quam singuli. Ipsa denique immortalitas corporis, quae in Christi carne praecessit, nobisque in fine futura promittitur, cum magna sit res, non est profecto mole magna. Sed licet corporaliter habeatur, incorporea quadam excellentia est. Nam cum ipsum immortale corpus minus sit in parte quam in toto, immortalitas eius tam plena est in parte quam in toto: & cum sint alij alia maiora, non tamen alij alia immortalia sunt membra. Sicut nunc quando ex omni parte sani sumus secundum modum praesentis in corpore sanitatis, non quia maior est manus tota quam digitus, ideo manus totius sanitatem maiorem dicimus esse, quam digiti: sed in illis inaequalibus, aequalis est ipsa, quoniam ita breuiora grandioribus comparantur, ut quod tam magnum esse non potest, quam est aliud, possit tamen esse tam sanum. Eset autem maior sanitas in maioribus membris, si essent maiora saniora. Cum vero non est ita, sed maiora atque minora tam sana

1. se. dif.
37. fatea
mur.

B

AVGVSTINVS DARDANO

sunt, dispar est profecto in membrorum molibus quantitas, sed par est in disparibus sanitas. Cum ergo sit corpus aliqua substantia, quantitas eius est in magnitudine molis eius: sanitas verò eius non quantitas, sed qualitas eius est. Non ergo potuit obtinere quantitas corporis, quod potuit qualitas. Nā ita distantibus partibus quæ simul esse non possunt, quā sua quæque spatia locorum tenent, minores minora, & maiora maiores, non potuit esse in singulis quibusque partibus tota vel tanta, sed amplior est quantitas in amplioribus partibus, breuior in breuioribus, & in nulla parte tanta quanta per totum. Qualitas verò corporis quæ sanitas dicitur, cum sanū corpus est totū, tanta est in maioribus, quanta in minoribus partibus. Nō. n. q̄ minus magnæ sunt ideo minus sanæ sunt, aut quæ ampliores, ideo saniores. Absit ergo, ut quod potest in corpore qualitas creati corporis, non possit in seipsa substantia creatoris. Est ergo Deus per cuncta diffusus. Ipse Hier. 23. quippe ait per prophetā: Cælum & terram ego impleo. Et q̄ paulo ante posui de sapientia eius, Attingit à fine vsq; ad finē fortiter, Sap. 1. & disponit omnia suauiter. Itemq; scriptum est. Spiritus dñi repleuit orbem terrarum. Psal. 38. Et q̄ dicitur in quodam psalmo: Quò abibo à spiritu tuo, & à facie tua quò fugiam? Si ascendero in cælum, tu ibi es: si descendero ad infernum, ades: quia substantialiter Deus vbiq; diffusus. Sed sic est deus per cuncta diffusus, ut non sit qualitas mundi: sed substantia creatrix mundi sine labore regens, & sine onere continens mundū. Non tamen per spatia locorum, quasi mole diffusa, ita ut in dimidio mundi corpore sit dimidius, fatea midius, & in alio dimidio dimidius: atq; ita per totum totus, sed in solo cælo totus, & in sola terra totus, & in cælo & in terra totus solus: & nullo contentus loco, sed in seipso vbiq; totus. Ita pater, ita filius, ita spiritus sanctus, ita trinitas vnus Deus. Neq; enim mundum inter se in tres partes diuiserunt, quas singulas singuli impleant, quasi non haberet vbi esset filius, aut spiritus sanctus in mundo, si totum occupasset pater. Non ita se habet vera, incorporea, immutabilisq; diuinitas. Non. n. corpora sunt quorum amplior sit in tribus q̄ in singulis magnitudo: nec loca suis molibus tenent, ut distantibus spatijs simul esse nō possint. Si enim anima in corpore constituta, non solū nullas angustias, verumetiā quandā latitudinem ioue-

nit: non corporalium locorū, sed spiritualū gaudiorum, cum sit quod ait Apostolus. Nescitis quā corpora vestra templum in vo. 1. Co. bis spiritus sancti est, quem habetis à Deo: nec dici nisi stultissime potest, nō habere locū cum in nostro corpore spiritus sanctum, & quod totum nostra anima impleuerit: quā disto stultius dicitur illis angustijs impediri alicubi trinitatem, ut pater & filius & spiritus sanctus, vbiq; simul esse non possint? Verum illud est multo mirabilius, quod eū Deus vbiq; sit totus, non tamen in omnibus quā habitat. Non. n. omnibus dici potest, quod eū ait Apostolus, vel quod iam dixi, vel etiam illud: Nescitis quia templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis. Vnde eorum trario de quibusdam idem dicit: Quisquis autem spiritum Christi non habet, hic non est eius. Quis porro audeat opinari, nisi quis inseparabilitatem penitus trinitatis ignorat, quod in aliquo habitare possit pater aut filius, in quo non habitat spiritus sanctus: aut in aliquo spiritus sanctus, in quo nō & pater & filius? Vnde fatendum est vbiq; esse Deū per diuinitatis præsentiam, sed nō vbiq; per habitationis gratiam. Propter hanc enim habitationem, vbi proculdubio gratia dilectionis eius agnoscitur, non dicimus, Pater noster qui es vbiq;: cum & hoc verum sit: sed, Pater noster qui es in cælis. Mā ut templum eius potius in oratione commemoremus, quod & nos ipsi esse debemus: & in quantum sumus, intantū ad eius societate & adoptionis familiam pertinemus. Si enim populus Dei nondum factus æqualis angelis eius adhuc in ista peregrinatione dicitur templum eius, quantum magis est templum eius in cælis vbi est populus angelorum, quibus aggregandi & coæquandi sumus, cum finita peregrinatione quod promissum est samplerimus? Cum igitur qui vbiq; est non in oibis habiter, etiam in quibus habitat non æqualiter habitat. Nā vnde est illud quod Hælisæus poposcit, ut dupliciter in eo fieret spiritus Dei, qui erat in Helia. Et vnde in omnibus sanctis sunt alij alij sanctiores, nisi abundantius habendo habitatorem Deum? Quomodo ergo verum supra diximus, quod Deus vbiq; sit totus, quando in alijs est amplius, in alijs minus? Sed non est negligenter intuentum quod diximus, in seipso esse vbiq; totum. Non, ergo in eis, quia alij plus eum capiunt, alij minus. Ideo enim vbiq; esse dicitur, quia nulli parti re-

QVOMODO DEVS VBIQVE EPI LVII.

83

rum absens est. Ideo totus, quia non parti rerum partem suam præsentem præbet, & alteri parti alteram partē, æquales aequalibus, minori verò minorē, maioriq; maiore, sed nō solū vniuersitati creaturæ, verumetiā cuiuslibet parti eius totus pariter adest. Hiq; ab eo loq̄ esse dñs, qui pecando dissimilimī facti sunt. & hi ei propinquare qui eius similitudinem pie viuendo recipiunt. Sicut recte dicuntur oculi tanto esse ab hac luce longius quanto fuerint ceciores. Quid enim tam longe est à luce quā cæcitas, etiam si lux præsto sit, atq; oculos perfundat extinctos? Propinquare autem luci merito perhibentur oculi, qui sanitatis accessu aciem recipiēdo lucem recipiunt. Porro autē quod partem distīcte putauimus posse intelligi, cū diceremus Deum esse ubiq; totum, nisi adderemus in seipso, video diligentius exponendum. Quomodo enim vbiq; si in ipso? Vbiq; scilicet, quia nusquam est absens. In seipso autem, quia nō continetur ab eis quibus est præsens tanquā sine eis esse non possit. Nam spatia locorum tolle corporibus, nusquā erūt: & quia nusquā erūt, nec erūt. Tolle ipsa corpora qualitatibus corporum, non erit vbi sint, & ideo necesse est ut non sint. Etenim cū per totam suam molem corpus æqualiter sanum est, aut equaliter candidum, non est in vna quam in alia parte eius sanitas maior, aut candor, nec maior in toto q̄ in parte eius: quia nō sanius aut candidius totum constat esse q̄ partem. Si autē inæqualiter sit sanum aut inæqualiter candidum, fieri potest ut in minore parte sit sanitas maior aut candor, cum minora quā maiora saniora vel cādidiora sunt membra: vsque adeo non mole constat quod in qualitatibus magnum dicitur esse vel paruum. Verumtamen si moles ipsa corporis, quantacunque vel quantulacunque sit, penitus auferatur, qualitates eius non erit vbi sint, quauis non mole metiendæ sint. At verò Deus non si minus capitur ab illo cui præsens est, ideo ipse minor est. Totus enim in seipso est, nec in quibus est, ita est ut indigeat eis, tanquam non possit esse nisi in eis. Sicut autem nec ab illo abest in quo non habitat, & totus adest quauis eum ille non habeat: ita & illi in quo habitat, totus est præsens, quauis eum non ex toto capiat. Neque enim ad habitandum diuidit se per hominum corpora, aliam sui partem huic tribuens, illi aliam, sicut lux ista per aditus &

per fenestras domorum: sed potius si quemlibet sonum cum corporea res sit ac transitoria surdus non capit, surdaster non totum capit, atq; in ijs qui audiunt cum pariter ei propinquant, tanto magis alius alio capit, quanto est acutioris, tanto aut minus, quanto est obtusioris auditus, cū ille non varie magis minusve insonet, sed in eo loco in quo sunt, omnibus aequaliter præsto sit: quanto excellentius Deus natura incorporea, & immutabiliter viuax, qui non sicut sonus per motas temporum tendi & diuidi potest, nec spatio aereo tanq̄ loco suo indiget, vbi præsentibus p̄sto sit, sed æterna stabilitate in seipso manens, totus adest rebus omnibus p̄tēst, & singulis totus: quāuis in quibus habitat, habeant eum pro suæ capacitatis diuersitate, alij amplius, alij minus, quos, ipse sibi dilectissimum tēplum gratia suæ bonitatis edificat. Et donationum quidem dictæ sunt diuisiones tanquam per partes & membra vnus corporis, vbi & simul omnes vnū tēplū, & singuli singula templa sumus, quia non est Deus in omnibus q̄ in singulis maior. Et sit plerunque ut plures eū minus capiant, vnus amplius. Sed cum dixisset Apostolus, Diuisiones autē donationum sunt, continuo subiecit: Idem autem spiritus. Itē cū ipsas donationum diuisiones commemorasset, Omnia autem hæc, inquit, operatur vnus atq; idē spiritus, diuidens propria vni cuiq; prout vult. Diuidens ergo nō ipse diuisus, quia ipse vnus atque idem. Illæ verò diuisiones dictæ sunt, sicut membrorum in corpore, quia non idem valent aures q̄ oculi, atque ita membra cetera diuersis officijs concorditer distributa: quæ tū cū sani sumus, vna neq; diuersa, nec alibi maiore, alibi minore, sed cum sint ipsa disparia cōi & parili salute congaudent. Huius corporis caput est Christus, huius corporis vnitas nostro sacrificio commendatur. Quod breuiter significauit Apostolus dicens. Vnus panis vnum corpus multi sumus. Per caput nostrū reconciliamur Deo, quia in illo est diuinitas vniuersi facta particeps mortalitatis nostræ, ut & nos participes eius immortalitatis essemus. Hoc sacramentum longe est à cordibus sapientium superborum, & ideo non Christianorum, ac per hoc nec vere sapientium. Illorum ē dico sapientium, qui cognouerunt Deum, quia cognoscentes Deum, sicut dicit Apostolus, nō sicut Deum glorificauerunt aut gratias egerunt. No. Rom. 1. Augu. Tomus secundus 1 3 sti

Li. 83. q. 42.

sti autem in quo sacrificio dicatur, Gratias
L. agamus dño Deo nostro. A cuius sacrificij
humilitate longe abest typhus & cothurnus
illorum. Et ideo multum mirabilis res est,
quemadmodum quorundā nondum cogno-
scentium Deum sit inhabitator. Deus, &
quorundam cognoscentium non sit. Nec il-
li enim ad tēplum Dei pertinent, qui cogno-
scentes Deum non sicut Deum glorificau-
erunt, aut gratias egerunt: & ad tēplum Dei
pertinent paruuli sanctificati sacramento
Christi, regenerati spiritu sancto, qui certē
regenerati per aetate nondū possunt cogno-
scere Deū. Vnde quē potuerūt illi nosse nec
hīc, isti potuerunt habere antequam nosse.
Beatissimi autē sunt quibus hoc est Deum
hīc quod nosse. Ipsa quippe notitia plenissi-
ma, verissima est. Hinc iam oportet etiam
illam quam post epistolę tuę subscriptionē
addidisti, pertractare quæstionem. Si adhuc
ignorant paruuli Deum, quomodo Ioan-
nes etiam antequam nasceretur, ad aduen-
tum & præsentiā matris domini, in suę
matris vtero potuit exultare? Cum enim cō-
memorasses te legisse librum meum de ba-
ptismo paruulorum, addidisti & aīti, de præ-
gnantibus quid sentias opto cognoscere, cū
credulitatis fidem pro puero mater Ioannis
Baptistę rñderit. Hęc sunt certē verba He-
lizabet matris Ioānis: Beata tu inter mulie-
res, & beatus fructus vētris tui. Et vnde hoc
mihi vt veniat mater domini mei ad me? Ec-
ce. n. vt facta est vox salutationis tuę in auri-
bus meis, exultauit in gaudio infans in vte-
ro meo. Hoc autem vt diceret, sicut euan-
gelista prælocutus est, repleta est spiritu san-
cto, quo proculdubio reuelante cognouit
quid illa exultatio significasset infantis. i. il-
lius venisse matrem, cuius præcursor ipse &
demonstrator esset futurus. Potuit ergo esse
ista significatio rei tantę a maioribus cogno-
scendę, non a paruulo cognitę. Nā neque
cum hoc ante in Euangelio narraretur di-
ctum est, credidit infans in vtero eius, sed
exultauit. Neque ipsa dixit, exultauit, in fi-
de infans in vtero meo, sed exultauit in gau-
dio. Videmus autē exultationem non solum
paruulorum, sed etiam pecorum, nō vtique
de aliqua fide vel religione, vel quacunque
rationali cognitione venientē. Sed hęc pla-
nē inusitata & noua extitit, quia in vtero,
& ad eius aduentum, quę hominū saluato-
rem fuerat paritura. Ideo mira, ideo in ma-
gnis signis depuranda. Ideo hęc exultatio, &

tāquā matri dñi reddita resalutatione, sicut
solent miracula fieri, facta est diuinitus in
infante, non humanitus ab infante. Quāq;
etiam si vsque adeo est in illo puero accelera-
tus vsus rationis & voluntatis, vt intra visce-
ra materna iam posset agnoscere, credere, cō-
sentire, quod in alijs paruulis ætas expecta-
tur vt posint, etiam hoc in miraculis habē-
dum diuinę potentia, non ad humanę tra-
hendū est exemplar naturę. Nam qñ Deus
voluit, etiam iumētum mutū rationabilius
est locutum. Nec ideo sunt admoniti hoīes
in deliberationibus suis, etiam asinina expe-
ctare consilia. Quocirca nec quod factū est
in Ioanne contemno, nec inde regulā quid
sentendum sit de paruulis figo. Immo in il-
lo propterea mirabiliter prædico, quia in alijs
non inuenio. Habet quidem aliquid si-
mile etiam illa in Rebecę vtero lucta gemi-
norū. Verum & hoc vsque adeo prodigium
fuit, vt diuinum propterea mulier oraculū
quereret & audiret duobus illis infantibus
duos populos fuisse figuratos. scire at diuina
paruulos qui nec humana adhuc nouerunt,
si verbis velimus ostendere, veror ne ipsis
sensibus nostris facere videamur iniuriā,
quādo id loquendo suademus, vbi oēs vires
officiumq; sermonis facillime superat euide-
tia veritatis. An non videmus etiam cū arti-
culatę vocis qualiscunque signa ædere coe-
perint, atque ad initium sandi trāsire ab in-
fantia, adhuc eos talia sentire ac dicere, in
quibus si remāssissent, annisq; accedentibus
tales esse persisterent, nullus eos vet fatuus,
nimium fatuos esse dubitaret. Nisi forte ad-
restat, vt i vagitu infantia, vel in ipso adhuc
vteri silentio credamus paruulos fuisse sapien-
tes, postea verō quam nobiscum coeperunt
loqui, ad hęc ignorantiam quā ridemus cre-
scendo venisse. Quod opinari, vides quam
sit absurdum, cum puerorum sensus i qualia
cunque verba prorumpens, qui certē ad
ea quę maiores sapiunt penē nullus est, tñ
cōparatus illi in quo nascuntur intelligētia
dici potest. Vnde autem in ipso tanto salu-
tis præsidio, qñ eis Christiana gratia subue-
nitur, qñ vocibus quibus posuit & moribus
relictiatur, nō eis imputatur, atque omnis re-
uīus ipsorū nihil pēditur, donec in eis sacra-
mēta peragantur, quibus id quod de origi-
nali damnatione tractum est expietur, nisi
quia in tātum nesciunt quod faciunt, vt nec
facere iudicetur. Porro si iā vterentur ratio-
nis & voluntatis arbitrio, quo illi sanctifica-
tioni

tionē adhiberi deberet assensus, quantū mali
esset resistere tantę gratia, quāq; non solū
nihil prodesse quod fieret, verum etiam inde
reatu accresceret, quis Xpiāus ignoret?
Dicimus ergo in baptizatis paruulis, quā-
uis id nesciant, habitare spiritū sanctum. Sic
enim eum nesciunt quāuis sit in eis, quē-
admodum nesciunt & mentē suā: cuius in
eis ratio quā vt nōdum possunt, velut quā-
dam scintilla sopita est, excitanda ætatis ac-
cessu. Neq; hoc in paruulis mirum debet vi-
deri, eum Apostolus quibuldā ē maioribus
dicat: Nescitis quia tēplum dei estis, & spūs
Dei habitat in vobis? De quibus paulo an-
te dixerat: Animalis autē homo non perci-
pit ea quę sunt spiritus Dei: quos ēt paru-
los vocat, non carnis ætate, sed mentis. Non
itaq; percipiebant cognitione spiritūsan-
ctum qui habitabat in eis, & habitante in se
spiritu sancto, adhuc animales nōdum spi-
ritales erant, quia nōdum poterant in habi-
torem suum spiritum cognitione percipe-
re. Habitare autē ideo & in talis dicitur,
quia in eis occulte agit, vt sit tēplū eius, idq;
in proficiētib; & proficiendo perseverā-
tib; perficit. Spe. n. salut facti sumus, sicut
Apostolus dicit, cum alio loco dicat: Saluos
nos fecit p lauacrum regenerationis. Cum
ergo hic dicat, saluos nos fecit: tanquam sa-
lus ipsa iam data sit, quemadmodum intelli-
gendum sit, illic exponit, vbi ait: Spe. n. salui
facti sumus. Spes autē quę videtur, non est
spes. Quod. n. videt quis, quid sperat? Si au-
tem quod non videmus, speramus, per patie-
tiam expectamus. Multa itaque dicuntur in
scripturis tanq; facta sint, cū in spe adhuc ef-
se intelligatur. Vnde est & illud quod dñs
discipulis ait: Omnia quę audiui a patre
meo, nota feci vobis. Quod vsque adeo se-
cundum spē dictū est futurorū, vt eis post-
modum dicat: Multa habeo vobis dicere,
sed non potestis illa portare modo. Agit er-
go in quibus mortalibus adhuc habitat, ip-
sam ædificationem habitaculi sui, quam non
in ista, sed in alia post hanc vitam perficit,
qñ absorbebitur mors in victoria, diciturq;
illi. Vbi est mors victoria tua? Vbi est mors
aculeus tuus? Quid est autē mortis aculeus
E nisi peccatum? Propter quod nunc etiam re-
nati ex aqua & spiritu, omnibusq; peccatis
sue originis ex Adam, in quo omnes pecca-
uerunt, sue factorum, dīcorum, cogitatio-
umq; nostrarū, in illius lauacri mundatio-
ne deletis, tñ quia manemus in hac vita hu-

mana, quę tentatio est super terram, merito
dicimus. Dimitte nobis debita nostra. Et
hanc orationem dicit vniuersa ecclesia, quā
mundat Saluator lauacro aquę in verbo, vt
eam sibi exhibeat gloriosam, non habentem
maculam, aut rugam, aut aliquid eiusmodi.
Tunc utiq; perficietur in re, vbi nunc pro-
ficiendo ambulatur in spe. Nam quomodo
est nunc non habens maculam, aut rugam,
aut aliqd eiusmodi, quę vel in omnibus ad
eam pertinentibus hoībus, qui iam ratione
mentis vtuntur, & voluntatis arbitrio, mor-
talisq; carnis sarcinam portant, vel certē qñ
etiam ipsos contentiosos necesse est fateri,
in multis suis membris veraciter dicit: Di-
mitte nobis debita nostra? Cū itaq; proficie-
tes in quibus mortalibus habitat dum de
die in diem renouantur, magis magisque
iustificet, exaudiat orantes, mundet consi-
rentes, vt exhibeat sibi templum immacula-
tum in æternum, merito dicitur non habita-
re in eis qui cognoscentes Deum, non sicut
Deum glorificauerunt, vel gratias egerunt.
Colendo enim & seruendo creaturę po-
tius q creatori, non vnus veri Dei templū
se esse voluerunt. Atq; ita dum volunt eum
habere cum multis, facilius effecerunt vt cū
non haberent, quā vt dijs, mulis, falsisq;
miserent. Et merito dicitur habitare in eis,
quos secundum propositum vocatos, iustifi-
candos glorificandosq; suscepit, etiam ante-
quam incorpoream quę vbiq; tota est va-
leant eius nosse naturam, quantum nosci ex
parte per speculum & in ænigmate ab homi-
ne in hac vita cum plurimum profecerit, po-
test. Sunt. n. in quibus habitat, multi tales.
qualibus dicit Apostolus: Non potui vobis
loq; quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus,
tanquā paruulis in Christo lac vobis potū
dedi non escam. Nōdum enim poteratis,
sed nec adhuc quidem potestis. His quippe
etiā illud dicit: Nescitis quia templum Dei
estis, & spiritus Dei habitat in vobis? Hos
tales si ēt antequam perueniant ad spirita-
lem mentis ætatem, vbi non lacte alantur,
sed solido cibo, dies vitę huius extremus
inuenit, perficiet in eis habitator illorū,
quicquid intelligentiē minus habuerunt:
quoniā & ab vnitāte corporis Christi, qui
nobis via factus est & a templi Dei societa-
te non recesserunt: Vnde vt non recedant,
regulam fidei pusillis magnisq; communē
in ecclesia perseveranter tenent & in quod
peruenerunt in eo ambulant, donec eis deus
reuelat,

seuelet, siquid aliter sapiunt, cogitationes suas carnales non dogmatizant, quia non obdurant contentiosis defensionibus immanēdo, sed quodāmodo ambulando. i. proficundo defudant, intelligentiā perspicuitatē impetrantes per fidei pietatem. Quae cum ita sint, duo ista quae in vno sunt homine, nasci & renasci, ad duos homines pertinent. Vnum ad illum primum Adā, alterum ad secundū qui dicitur Christus. Sed non prius, ait Apostolus, quod spiritale est, sed quod animale, postea spiritale. Primus hō de terra terrenus, secundus homo de cōlo. celestis. Qualis terrenus tales & terreni, & qualis celestis tales & celestes. Sicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem eius qui de cōlo est. Item dicit: Per vnu hominē mors, & p vnum hoīem resurrectio mortuorū. Sicut. n. in Adā oēs moriunt, ita & in Christo oēs viuificabunt. Omnes & omnes ideo dixit, quia in mortē nemo nisi per illum, in vitam nemo nisi per illum. In primo patuit quod hominis arbitrium valeat ad mortē, in secundo autem quod adiutorium valeret ad vitam. Denique primus homo non nisi homo, secundus verō Deus & homo. Peccatum. n. factū est relicto Deo, iustitia non sic sine Deo: ac per hoc nec moreremur nisi per carnalem propaginem de membris illius veniremus, nec viueremus, nisi p spiritalem cōnexionem mēbra huius essemus. Ideo nobis opus fuit nasci & renasci. Illi autē propter nos tantūmodo nasci. Nos. n. a peccato ad iustitiam renascendo transimus. Ille autē a nullo peccato ad iustitiā transitum fecit: sed in eo quod baptizatus est, nostrae regenerationis sacramētum, sua humilitate altius cōmendauit, veterem tamen hominem nostrum passione, nouum autem resurrectione significans. Inobedientia namque concupiscentiae quae habitat in carne mortali, quae sit vt eadem mēbra etiā praefer voluntatis moueantur arbitrium, ad eum modum redigitur iustitia coniugali, vt licite copulatis parentibus generentur, quibus sit necessarium regenerari. Non tamen per huiusmodi conuenientiam maris & feminae venire voluit carnem suā Christus, sed de virgine nihil tale in eius conceptu concupiscente, similitudinem carnis peccati sumpsit ille pro nobis, quia caro peccati mundaretur in nobis. Sicut enim per vnus delictum, ait Apostolus, in omnes homines ad condemnationem, ita per vnus iustifica-

tionem in omnes homines ad iustificationē vitā. Nemo. n. nascitur nisi operante concupiscentia carnali, quae tracta est ex primo homine qui est Adam: & nemo renascitur nisi operante gratia spiritali, quae data est per secundum hominē qui est Christus. Quapropter si ad illum nascēdo pertinemus, ad hūc renascendo, nec renasci quisquam potest antequam natus sit, profecto ille singulariter natus est, cui renasci non opus fuit, quia non ex peccato in quo nunquā fuit, transitū fecit, neque in iniquitate conceptus est, aut eū in delictis mater eius in vtero aluit: quia spiritus sanctus superuenit in eam, & virtus altissimi obumbravit eam: vnde quod natum est ex ea sanctum, vocatur filius Dei. Nuptiarum enim bonum non exstinguit, sed modificat inobedientium membrorum malū, vt limitata quodāmodo concupiscentia carnalis, fiat saltem pudicitia coniugalis. Virgo autē Maria cui dictum est: Et virtus altissimi obumbrabit tibi, in sanctā concipiēdo prolē, sub tali vmbra nullo ardore concupiscentiae huius astuauit. Hoc ergo excepto lapide angulari, non video quomodo adificentur homines in domum Dei ad habendum in se inhabitantem Deum, nisi cū fuerint renati, quod non possunt esse antequam nati. Quilibet itaque sententiā de praeceptis, immo de hominib⁹ habemus adhuc intra matris viscera cōstitutis, vtrū exillimemus eos uenire donari posse aliquo sanctificationis modo: Vel propter Ioannē, qui nondum in hanc aedem lucem, tū exultauit in gaudio, quod vtiq; nisi operatione spiritus sancti fieri potuisset quis credat? Vel propter Hieremiam cui dās dicitur: Priusquā exires de vulua, sanctificauit te. Tamen illa sanctificatio qua efficiuntur, & singuli tēpla Dei, & in vnum omnes templum Dei, non est illud nisi renatorum, quod nisi nati homines esse non possunt. Nullus autem vitā in qua natus est bene finit, nisi renatus antequam finiat. Quod si quisquā dicit iam esse natum hominem, etiā cum adhuc est in vtero matris, testimoniūq; adhibet ex Euāgelio, quod dictū est ad Ioseph de praeconate virgine dñi Natiuitate: Quod. n. in ea natum est, de spiritu cōlo sancto est: Nunquid iam huic natiuitati ac cōcedit secunda natiuitas? Alioquin non erit iam secunda, sed tertia. Dñs autē cum hinc loqueretur, Nē quis, inquit, renatus fuerit denuo, eam. s. computans primam natiuitatem, quae sit matre pariente, non concipiente

incipiente atque pregnantē, quae sit ex ea, non quae sit in ea. Neque. n. renatū dicimus hominem quē mater peperit, tanq̄ iterum natus sit, qui iam semel natus fuerat in vtero. Sed illa natiuitate non computata quae grauidam facit, natus dicitur homo partu, vt possit renasci ex aqua & spiritu. Secundum quā ex inatre natiuitatem, etiam ipse dominus in Bethleem Iudae dicitur natus. Si igitur homo regenerari per gratiam spiritus in vtero potest, qm̄ restat illi adhuc nasci, renascitur ergo antequā nascitur, quod fieri nullo modo potest. Proinde in compagem corporis Christi tanq̄ in viam structurā templi Dei quae est eius ecclesia, nati homines non ex operibus iustitiae quae fecerunt, sed renascendo per gratiam transferuntur, tanq̄ de massa ruinā ad aedificij firmamentum. Praeter hoc enim aedificij, quod beatificandum constituitur ad aeternam habitationem Dei, vita hominis omnis infelix, & mors est potius appellanda q̄ vita. Quisquis ergo inhabitabit a Deo, ne ira Dei maneat super eum, ab hoc corpore, ab hoc templo, ab hac ciuitate non erit alienus. Omnis autem non renatus alienus est. Sacramentum porro regenerationis nostrae manifestum esse voluit, manifestatus mediator. Erat autem antiquis iustis aliquod occultum, cum tamē & illi eadem fide salui fierent, quae fuerat suo tempore reuelanda. Non enim audeamus fideles temporis nostri praefere amicis Dei per quos nobis ista prophetata sunt, cū deum Abraham, & deum Isaac, & deum Iacob, ita se Deus esse commendat, vt hoc dicit suum nomen aeternum. Quod si circumcisio antiquis sanctis pro baptismo fuisse creditur, quid responditur de ijs, qui antequam hoc praecceptum esset, Deo placuerunt, non tamen sine fide? Quia sine fide, vt scriptum est ad Hebrēos, impossibile est Deo placere. A. Habentes autē, inquit Apostolus, eundem spiritum fidei, propter quod scriptum est: Pl. 115. Credidi propter quod & locutus sum: & nos credimus, propter qd̄ & loquimur. Non diceret eundem, nisi & illorum idem ipse esset spiritus fidei. Sicut at illi qm̄ idem sacramentū occultum erat, credebant Christi incarnationem futurā, sic & nos credimus factā. Et a nobis at & ab alijs, futurus expectatur ad iudiciū eius aduētus. Nō est. n. aliud Dei mysterium nisi Christus, in quo oportet viuificari mortuos in Adam, quia sicut in Adam omnes moriuntur, sic & in Christi

sto omnes viuificabuntur, quemadmodū superius disseruimus. Quamobrē Deus qui ubiq; praesens est, & ubiq; totus, non in omnibus habitat, sed in eis tñ quos efficit beatissimum templum suum, vel beatissima tēpla sua, eruens eos a potestate tenebrarū, & transferens in regnū filij charitatis suae, qd̄ incipit a regeneratione. Aliter at dñs templū eius in significatione, cum sit per manus hominum de rebus inanibus, sicut tabernaculum lignis, velis, pellibus atque huiusmodi mobilibus, sicut ēt per Salomonem regem, templum lapidibus, lignis, metallis constructum. Aliter verō re ipsa vera, quae illis significationibus figurata est. Vnde dicitur. Et 1. Pet. 2. vos tanq̄ lapides viuī, aedificamini domus spiritualis. Et inde item scriptum est: Nos. n. tēpla Dei viuī sumus, sicut Deus dicit: Qm̄ inhabitabo in illis & inambulabo, & ero illorum Deus, & ipsi erunt mihi plebes. Nec mouere nos debet quod per quosdā ad hoc templum non pertinentes vel nondum pertinentes. i. in quibus non habitat, vel nondū habitat Deus aliquid virtutis operatur: sicut per illum qui in nomine Christi expellebat daemonia, cum Christum non sequeretur, quem permitti iussit propter multis vtilem commendationē nominis sui. Multos quoque ait sibi in nouissima die dicturos. In nomine tuo virtutes multas fecimus. Quibus vtiq; non rñderet: Non vos noui si ad tēplum Dei, quod inhabitando beatificat, pertinerent. Cornelius ēt Centurio anteq̄ regeneratione incorporaretur huic templo, missum ad se angelum videt, auditq; dicentem, quod exaudite sint orationes eius, & eleemo synē acceptae. Agit. n. hōc Deus tanq̄ ubiq; praesens, vel per sanctos angelos suos. Nam illa priusquam exiret de vulua sanctificatio Hieremie, quanq̄ nonnulli hoc in typū saluatoris accipiant, qui regeneratione nō eguit, C tñ ēt si de seipso propheta accipiat, potest & secundum praedestinationē non inconueniēter intelligi: sicut filios Dei appellat Euāgelium nondū regeneratos, vbi Cayphas cū de domino dixisset: Expedite vobis vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat, mox Euāgelij secutum adiunxit. Hoc at a semetipso non dixit, sed cum esset pontifex anni illius prophetauit, quia Iesus moriturus erat pro gente, & non tantū pro gente, sed vt filios Dei, qui erant dispersi cōgregaret in vnu. Filios Dei appellauit vtiq; pter Hebrēā gentem, in ceteris ēt omnibus gentibus.

Ephc. 1.

gentibus constitutos, nondū fideles, nondū baptizatos. Quō ergo Dei filios, nisi secundum prædeterminationem, secundum quam & Apostolus dicit, quod nos elegerit Deus in Christo, ante constitutionē mundi? Illa vērō in vñū congregatio, factura eos erat filios Dei. Neq; n. in vñū dictum est aliqūē corporalem locum, cum de tali vocatione gentium propheta prædixerit: Et adorabunt eū vnusquisq; de loco suo, omnes insulæ gentium: Sed congregaret in vñū dictum est, in vñū spiritum, & in vñū corpus, cuius vñū caput est Christus. Talis congregatio edificatio est templi Dei. Talem congregationem non generatio carnalis, sed regeneratio spiritalis facit. Habitat itaq; in singulis Deus, tanquā in templis suis, & in oībus simul in vñū cōgregatis, tanq̄ in tēplo suo. Quod templum quandiu sicut arca Noe in hoc seculo fluctuat, sit quod in psalmo scriptum est: Dñs diluuium inhabitat. Quāuis & propter multos in omnibus gentibus populos fidelium, quos aquarum nomine Apocalypsis signat, possit intelligi congruenter: Dñs diluuium inhabitat. Sequitur autem: Et sedebit dñs rex in æternum. Vtiq; in ipso templo suo iam in vita sua æterna post fluctuationem huius seculi constituto. Deus igitur ubiq; pñs est, & ubiq; totus pñs, nec ubiq; habitans, sed in tēplo suo, cui per gratiam benignus est & propitius. Caput aut habitans ab alijs amplius, ab alijs minus. De ipso vērō capite nostro Apostolus ait: Quia in ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Non ideo corporaliter, quia corporeus est Deus, sed aut verbo translato vsus est, tanq̄ in templo manufacto non corporaliter sed vmbrales habitauerit. i. præfigurantibus signis. Nam illas omnes observationes, vmbas futurorum vocat, et ipso translato vocabulo. Summus. n. Deus, sicut scriptum est, non in manufactis templis habitat: Aut certē corporaliter dictum est, quia & in Xpi corpore quod assumpsit ex virgine, tanq̄ in templo habitat Deus. Hinc est. n. qd̄ Iudeis signū petentibus, eū dixisset: Soluite templū hoc, & in triduo resuscitabo illud, Euangelista quid hoc esset consequenter exponens ait. Hoc at dicebat de tēplo corporis sui. Quid ergo est? Hocine interesse arbitramur inter caput & membra cetera, quod in quolibet quauis præcipuo mēbro, uelut in aliquo magno Propheta aut Apostolo, quā-

Psal. 28.

uis diuinitus habitet, non tñ sicut in capite, quod est Christus omnis plenitudo diuinitatis? Nā & in nostro corpore inest sensus in singulis membris, sed non tantus quantus in capite, vbi prorsus omnis est quinquepartitus. Ibi. n. & visus, & auditus, & olfactus, & gustus, & tactus. In ceteris autem solus est tactus. An etiam præter hoc quod tanquam in templo in illo corpore habitat omnis plenitudo diuinitatis, est aliud quod interfit in ter illud caput, & cuiuslibet mēbro excellentiam? Est planē, quod singulari quadam susceptione hominis illius vna facta est persona cum verbo. De nullo. n. sanctorū dici potuit, aut potest, aut poterit: Verbum caro factum est. Nullus sanctorū, qualibet præstantia gratia, vnigeniti nomen accepit, ut quod est ipsum Dei verbum ante secula, hoc simul cum assumpto homine diceretur. Singularis est ergo illa susceptio, nec cum hominibus aliquibus sanctis quantalibet sapientia & sanctitate præstantibus, vñlo modo potest esse communis, vbi diuinæ gratiæ satis perspicuum clarum quē documentum est. Quis. n. tam sit sacrilegus, ut audeat affirmare, aliquam posse animam per meritum liberi arbitrii, ut alter sit Christus efficere? Vt ergo ad personam verbi vnigeniti pertineret, quo pacto per liberum arbitrium cōmuniter omnibus & naturaliter datum vna sola anima meruisset, nisi hoc singularis gratia præstitisset, quā fas est predicare, de qua necas esse velle iudicare? Hæc si pro viribus nostris (quantum dominus adiuit) rite tractauimus, quando Deum ubiq; præsentem, & non spāijs distantibus, quasi aliqua mole vel distensione diffusum, sed ubiq; totum cogitare te extendis, auerte mentem ab omnibus imaginibus corporum, quas humana cogitatio voluere consuevit. Non. n. sic sapientia, non iustitia, non sic deniq; charitas cogitatur, de qua scriptum est: Deus charitas est. Cum vērō habitationem eius cogitas, vnigenitatem cogita congregationemq; sanctorū, maxime in cœlis: vbi propterea præcipue dicū habitat, quia ibi sit voluntas eius perfecta eorum in quibus habitat obedientia. Deinde in terra, vbi edificans habitat domū suā, in fine seculi dedicandam. Christum autem dominum nostrum vnigenitum Dei filium, aequalem patri, eundemq; hominis filium, quo maior est pater, & ubiq; totum præsentem esse non dubites tanq̄ Deum, & in eodē templo Dei esse tanquam inhabitantem Deum,

Colof. 2.

Ephc. 1.

Acto. 17.

Ioan. 2.

uis diuinitus habitet, non tñ sicut in capite, quod est Christus omnis plenitudo diuinitatis? Nā & in nostro corpore inest sensus in singulis membris, sed non tantus quantus in capite, vbi prorsus omnis est quinquepartitus. Ibi. n. & visus, & auditus, & olfactus, & gustus, & tactus. In ceteris autem solus est tactus. An etiam præter hoc quod tanquam in templo in illo corpore habitat omnis plenitudo diuinitatis, est aliud quod interfit in ter illud caput, & cuiuslibet mēbro excellentiam? Est planē, quod singulari quadam susceptione hominis illius vna facta est persona cum verbo. De nullo. n. sanctorū dici potuit, aut potest, aut poterit: Verbum caro factum est. Nullus sanctorū, qualibet præstantia gratia, vnigeniti nomen accepit, ut quod est ipsum Dei verbum ante secula, hoc simul cum assumpto homine diceretur. Singularis est ergo illa susceptio, nec cum hominibus aliquibus sanctis quantalibet sapientia & sanctitate præstantibus, vñlo modo potest esse communis, vbi diuinæ gratiæ satis perspicuum clarum quē documentum est. Quis. n. tam sit sacrilegus, ut audeat affirmare, aliquam posse animam per meritum liberi arbitrii, ut alter sit Christus efficere? Vt ergo ad personam verbi vnigeniti pertineret, quo pacto per liberum arbitrium cōmuniter omnibus & naturaliter datum vna sola anima meruisset, nisi hoc singularis gratia præstitisset, quā fas est predicare, de qua necas esse velle iudicare? Hæc si pro viribus nostris (quantum dominus adiuit) rite tractauimus, quando Deum ubiq; præsentem, & non spāijs distantibus, quasi aliqua mole vel distensione diffusum, sed ubiq; totum cogitare te extendis, auerte mentem ab omnibus imaginibus corporum, quas humana cogitatio voluere consuevit. Non. n. sic sapientia, non iustitia, non sic deniq; charitas cogitatur, de qua scriptum est: Deus charitas est. Cum vērō habitationem eius cogitas, vnigenitatem cogita congregationemq; sanctorū, maxime in cœlis: vbi propterea præcipue dicū habitat, quia ibi sit voluntas eius perfecta eorum in quibus habitat obedientia. Deinde in terra, vbi edificans habitat domū suā, in fine seculi dedicandam. Christum autem dominum nostrum vnigenitum Dei filium, aequalem patri, eundemq; hominis filium, quo maior est pater, & ubiq; totum præsentem esse non dubites tanq̄ Deum, & in eodē templo Dei esse tanquam inhabitantem Deum,

Deum, & in loco aliquo cœli propter veri corporis modum. Sed cū me delectat loqui tecum, nescio vtrum seruauerim sermonis sufficientis modum, quasi diuturnum silentium loquacitate cōpensem. Verum quia religione & beneuolentia qua me præoccupasti, ita inuisceratus es cordi meo, ut tanq̄ cū amico vere colloquar, quicqd in opere styli nostri vtiliter elaboratum esse cognoscis, Deo gratias age. Si qua autē vitia mea perspicis, uti charissimus amicus ignosce, eadē sollicitè sinceritate dilectionis mihi optans medicinam, qua concedis & veniam.

Paulinus Augustino proponit nouē quaestiones ex diuersis scripturarum locis. Epistola. LVIII.

DE paucis quæ nunc iam ad nauē currente literarum perlatores, & mihi in ipsius festinatione properanti in mentem venerunt, ne sine corollario mihi rescribas, aliqua proponam. Quæ si fortē lucida sunt & mihi videntur obscura, nemo prudentium filiorum, qui fortē de nostris in hora lectiūculæ huius circa te steterint, de insipientia mea rideat, sed potius beneuolentia fraternæ charitatis faueat instruendo, ut efficiat videntium particeps, & ex doctrina tua illuminatis mentibus cōsiderantium mirabilia de lege dñi. Dic ergo mihi benedictæ doctor Israel, quid sit quod dicitur in Psal. 15. Sanctis qui in terra sunt eius, miri sicut omnes volūtales suas inter illos. Multiplicata sunt enim omnes infirmitates eorum, postea accelerauerunt. Quos ait sanctos qui in terra sint sancti. Num illos Iudeos, q̄ filij carnis Abraham, & non filij reprobationis excludūt a semine quod in Isaac vocatū est? Ideo sanctos in terra, quia sancti genere carnali, vita autem sensuq; terreni sunt, qui terrena sapiunt, & carnali obseruantia in uetustate literæ consensunt: non renascentur in nouam creaturam, quia non receperunt eum p̄ quem vetera trāserunt, & facta sunt omnia noua. Sic enim fortē eos in hoc psalmo sanctos appellat, quomodo in euangelio iustos, vbi dicit: Non veni vocare iustos, sed peccatores. i. illos iustos, qui in sanctitate generis & literæ legis gloriātur. Quia ham, quia potens est Deus de lapidibus istis excitare filios Abraham. Quorum forma in illo Pharisæo proponitur, qui iustitias suas

tanquam nescienti domino recolens, predicabat in templo: non orans ut exaudiretur, sed exigens quasi debitum mereri pro operibus bonis quidem, sed ingratis Deo, Quia quod iustitia edificauerat, superbia destruebat: nec id ipsum silentio sed voce clamabat, ut appareret eum non diuinis auribus loqui, qui & ab hominibus vellet audiri. Atque ideo nō placuit Deo, qui placebat sibi. Qm̄ dissipauit dñs ossa hominum sibi placētium. Confusi sunt, inquit, quia spreuit illos, qui cor humile, & contribulatum non spernit. Denique & in ipsa Euangelij parabola, qua Pharisei & Publicani psona confertur, cui denter ostēdit ipse dñs quid in homine suscipiat, qd̄ repellat, sicut scriptū est: Quia deus L. superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Ideo protestatur magis iustificatum Iaco. 4. abiisse ē templo Publicanum de cōfessione peccatorum suorum, quā Phariseum de imputatione iustitiarum suarum. Merito autem ille laudator sui repudiatus abscessit a facie Dei, qui cum ipso nomine etiam peritiā legis præferret, oblitus fuerat in prophetā dicentem dominiū. Super quem habitabo Esa. 66. nisi super humilem & quietū, tremētē sermones meos? Ille autem in corde cōtrito sui accusator accipitur, & obtinet veniā de confessis peccatis propter gratiam humilitatis, sancto illo Pharisæo, quales Iudei sancti sunt, reportante sarcinā peccatorū de iactantia sanctitatis. Ipsius nimirū sunt forma Iudei illi, de quibus Apostolus ait: quod suam iustitiam statuere cupientes, quæ ex lege est, iustitiæ Dei non sunt subiecti, quæ est ex fide, quæ reputata est patri nostro Abraham ad iustitiam non ex operibus, quia secundum omnipotentia Dei credidit Deo: Apud quē ille verē iustus est, qui ex fide viuunt, nec sanctus in terra est, sed in cœlo: quia non carne, sed spiritu ambulat, cuius conuersatio in cœlis est, non gloriantis in circuncisione carnis, sed in circuncisione cordis, q̄ non litera, sed spiritu agitur inuisibiliter, vnde laus eius non ex homine, sed ex Deo. Deinde quod iungit in eodem versiculo: Miras fecit voluntates suas inter illos: credo ex eo dicit, quod ipsis primū lucernam legis accendit, & pcepta viuendi dedit. Notas enim inquit, fecit vias suas Moysi, & filijs Israel voluntates suas. Deinde ipsum pietatis suæ sacramentum in ipsis operatus est, natus in carne ex virgine Deus in gente ipsorum, & de carne ipsorum factus ex semine

Matt. 9.

Matt. 3.

mine David hō: Deinde virtutes sanitatum, quas in ipsis & corā ipsis p̄fecit. Qui p̄ hac non modo creditus nō est, sed & blasphematus est ab eis, cum dicerent. Hic homo si a Deo esset, non curaret sabbatis: Et non ei jcit demonia nisi in Beelzebub principe demoniorum. Propter hanc mētem obdurata impietate cecata, multiplicatae sunt infirmitates & tenebrę eorum. Sed quid est qđ ait: Postea accelerauerunt? Vtrum in pēnitentiā, sicut illi in actibus Apostolorum, cap. 2. qui beati Petri p̄dicatione compuncti, crediderunt in eum quem crucifixerant: & festinantes tanto expiari peccato, ad domum gratiæ confurrerunt? An verō quia virtutes animæ ex fide & charitate Dei roborantur, illis impijs vtroque vacuis multiplicatae sunt infirmitates animæ ex impietate scelerū mortiferis languoribus occupatae? Christus etenim lūmē & vitā, credentiū est, & sanitas sub pēnis eius. vnde non mirū si & tenebrę & infirmitates eorum multiplicatae sunt in interitū, qui vitā & lūcē non receperunt neq; sub pēnis eius manere voluerunt. Quos & ipse flens in Euangelio p̄testatur, sape voluit cōgregare ipsos sub alas suas, sicut gallina cōgregat pullos suos, & noluerunt. Multiplicatis ergo infirmitatibus quō accelerauerunt, fortē in crucem domini conclamanda, & inuito Pilato nepharijs vocibus extorquendam, vt adimplerent mensurā patrū suorū, vt isti dñm prophetarum occiderent, quorū patres ipsos prophetas interfecerunt, a quibus hic mundi Saluator esse v̄turus nunciabatur? Postea accelerauerunt. Veloces. n. pedes eorū ad effundēdum sanguinē. Contritio & infelicitas in vijs eorū, & viam pacis nō cognouerunt, B id est Christum, qui dicit: Ego sum via. In Ioan. 14. cōsequēti psalmo illud mihi exponi deside- Psal. 16. ro, quid dicat: De absconditis tuis adimpletus v̄s filijs est venter eorū. Saturati sunt porcina, vel sicut in quibusdā psalterijs scriptum audio, bus. Saturati sunt filijs, & reliquerūt q̄ superfuerunt paruulis suis. Rursus in alio psalmo nymus admirari soleo, filium ad patrem loqui intel tamē ex ligens, in psalmo quinquagesimo octauo, vbi Hebræo de Iudæis inimicis de quibus supra dixerat: vertit si. Ecce ipsi loquentur in ore suo, & gladius in lijs. Labijs eorū, Paulo infra dicit: Ne occide- Psal. 78. ris eos, ne quādo obliuiscatur legis tue. Disperges illos in virtute tua, & destrue eos domine. Qđ in his vsq; in hodiernū diē videmus impleri. Destructi sunt. n. a veteri sua

gloria sine templo & sine sacrificijs, ac sine prophetis in omnium gentium dispersione viuētes. Sed quid miramur quod iam p̄ prophetam pro eis non occidendis rogabat, pro quibus & sub ipso tempore passionis ad crucem cum ducentibus precabatur, dicens: Pater dimitte eis, non. n. sciunt quid faciunt. Verū quod adiecit: Ne vnquam obliuiscantur legis tuę, tanquā propter hoc necessaria esset etiam sine fide Euangelij vitā eorū, obscurū mihi fateor. Quid. n. ijs ad salutē, q̄ sola fide quæritur, prodest in legis memoria & meditatione versari, nisi forte p̄ honorem legis ipsius, vel generis Abraham, vt etiam in parte terrena carnalis seminis eius, qua videntur secundum harenā maris computati, legis antiquę litera perseueret, ne fortē aliqui legendo legem, illuminentur ad fidem Christi, qui & legis & prophetarum finis est, & in omnibus eorum libris p̄figuratus ac p̄phetas elucet? Aut quia ex ipsis impijs eorū, generatio ventura est electorum, q̄ de singulis tribus electi, in duobus milibus signabuntur, quibus ipsa reuelatio beati Ioannis ex voce angeli p̄nūciantis hoc testimoniu perhibet, quia comitatu regis æterni familiaris adhererunt penitus immaculati, & humanę cōmunionis expertes? De quibus specialiter ait: Sequitur agnum quocunq; ierit, quia cū mulieribus se non eomquinauerūt, virgines. n. sunt. In sexagesimo septimo p̄ter alia illud mihi obscurissimū est, quod ait: Veruntamē Deus conuasauit capita inimicorum suorū, verticem capilli perambulantium in delictis suis: quid sit verticem capilli perambulantium in delictis. Non. n. dixit: Verticem capitis, sed verticem capilli, qui sine sensu est. An repletum peccatis hoīem vult ostendere? Scriptum est: Omne cor in dolore a pedibus vsq; ad caput. Et paulo infra quod ait: Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso. A quo ipso? Et nūquid canes Dei dici possunt gētiles, quos ipse in Euangelio canes nominat? Aut ne fortē ipsos canes Dei dicat, quales astringari possunt, si qui in noīe Christiano gentilitate viuunt, quorum pars cum infidelibus ponit, quia deum quē verbis colunt, factis negant? Hæc iterum de psalmis, nūc & de Apostolo, quodēque pponā. Dicit ad Ephesios, quod in alia Ep̄stola dixerat de gradibus vel ordinibus dispositionum Dei operante spiritu sancto diuisiones gratiarū: Et quosdā quidā dedit Apo-

Apostolus, quosdam autē prophetas, alios vero euangelistas, alios autē pastores & doctores vsq; ad consummationem sanctorū, & reliqua. Hoc opto distinguas mihi in hac diuersitate nominum, quæ sit cuique nomini officiorum vel gratiarum proprietas. Quid proprium sit Apostolorū, quid prophetarū, quid Euangelistarū, quid pastorum, quidue doctorum. In omnibus. n. his diuersis nominibus simile & propē vnū doctrinæ officiū video fuisse tractatū. Hos autem prophetas, quos post Apostolos posuit, non puto illos esse, qui ordine temporū ante Apostolos fuerunt, sed istos, quibus iam suis Apostolis per gratiam donabatur, aut interpretatio scripturarum, & inspectio mentium, aut p̄dictio temporis secuturi, vt Agabus cernebat, qui & famem instantem p̄dixit, & quæ beatus Paulus in Hierosolymis passurus esset, & verbo denunciauit, & signo zonę eius ostendit. Inter pastores specialiter & doctores qđ intersit dignoscere volo, quia p̄positis ecclesię vtrunque nomen adscribi solet. Ita quod ait ad Timotheum: Obsecro igitur primū omnī fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarū actiōes, p̄ omnibus hominibus: qđo, exponas mihi qđ discrimē sit in hac diuersitate verborum, cum omnia mihi quæ gerenda dixit, orationis officio conuenire videantur. Item quod ad Romanos ait, interrogo & rogo vt edisseras mihi. Multum. n. cæcutire me fateor in hac Apostoli sententia de Iudæis quod ait: Secundū Euangelium quidē inimici propter vos, secundū electionē autem charissimi propter patres, quō idem inimici propter nos, qui credimus ex gentibus, tanq̄ non potuerint gētes credere, nisi Iudæi non credidissent? Aut ipse vnus omnium creator Deus, qui omnes homines saluos fieri vult, & ad agnitionem veritatis venire, capax nō fuit acquisitionis vtriusq; nisi alterum pro altero possideret? Deinde si charissimi propter patres, quō autem deo esse persistant? Nōne, inquit: Qui oderant deus, oderat illos, & super inimicos suos abessebam, perfecto odio oderam illos? Certe hoc puto, paternā vox loquitur ad filium per prophetam in eodem psalmo, vbi supra de parte credentiū dixerat. Mihi aut nimis honorificati sunt amici tui Deus, nimis confortatus est principatus eorum. Quid aut illis prodest ad salutē, quæ nō nisi per fidē & gratiā Christi capitur, si propter

fidem patrum Deo charissimi sunt, cui bono diliguntur quos necesse est propter hoc dñari, qđ propter suam infidelitatē a prophetarum & patriarcharum parentum fide discrepantes, inimici sunt Euangelio Christi? Si ergo charissimi Deo, quō peribunt? & si nō credunt, quō nō peribunt? Si propter patres sine suo merito diliguntur, quomodo & propter qđ nō saluabuntur? sed & si fuerint Noe, Daniel, & Iob in medio eorum, filios impios nō saluabunt, soli salui erunt. Adhuc aliud obscurius mihi erue de profundo & in vadū profer. In epistola Colossensium omnino colligere non possum quod ait: Nemo vos seducat, volēs in humilitate & religione angelorum, quæ non vidit, ambulans frustra inflatus sensu carnis suę, & non tenens caput, de quibus angelis dicit: si de inimicis & malis, quæ illorū religio, aut quæ humilitas, aut quis sit magister seductionis huius, qui p̄ obtentum nescio cuius angelicę religionis quasi vīsa & cōperta doceat quæ non vidit. Sine dubio heretici, qui doctrinas demoniorum & sequuntur, & p̄munt conceptis ab eorū spiritu adinuetionibus, quæ nō viderunt phāsimata quasi vīsa fingētes, & pestiferis disputationibus in corda male credula seminātes, ij sunt qui nō tenēt caput. i. Christum fontem veritatis, cuius doctrinæ quicquid aduersatur, insanum est. Et hi cæci Matt. 15. duces cæcorum, de quibus dici puto. Me dereliquerunt fontem aque vię, & foderunt Hier. 2. sibi lacus contritos, qui non tenent aquam. Deinde in sequenti capite adiecit. Ne tēge rit, neq; gustaueritis, neque contractaueritis, quæ sunt omnia in interitū ipso vlu secundum p̄cepta & doctrinas hominum, rationē quidem habentia sapientię in superstitione & humilitate ad nō parcendum corpori, nō in honore aliquo ad saturitatē carnis. Qui sunt isti, quibus rationē sapientię inesse testatur magister veritatis, & tñ ipsam veritatē religionis inesse abneget, an forte de talibus loquitur, de quibus ad Thimotheū dicit: Habentes autem speciem pietatis, & virtutē eius abnegantes? Rogo ergo specialiter hæc capicula duo de Colossensium epistola per singula mihi verba dissoluas, quia laudabilibus execranda permiscuit. Quid est. n. tam laudabile, q̄ ratio sapientię? & quid tam execrabile, q̄ superstitio erroris? Humilitas quoq; & deo placita, & maxime in vera religione laudabilis, cum ratione sapientię ipsis datur. De quorum doctrinis & actibus

Colo. 2. actibus dicitur nobis. Non tetigeritis, neque gustaueritis quæ sunt in interitū, quia non sunt ex Deo: & omne quod nō ex fide, peccatum est. Deus autē dissipauit consilia sapientum, qui Deo stulti sunt per prudentiā carnis, quæ non potest legi Dei esse subiecta.

I. Scit. n. cogitationes hominū, quā vanæ sunt. Qualem humilitatem, qualemq; ratione sapientie superstitioni ex hominum doctrinis venienti inesse dicat, requiro. Et quod ait: Ad

Colo. 2. non parcendum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis, prorsus hæc parum intelligo, quia in eadem sententiā magna mihi videtur esse discretio. Arbitror enim de abstinentiā qualibet ficta vel inutiles, qualis solet ab hæreticis affectari, hoc dicere, Ad non parcendum corpori. Quod autem adiecit: Non in honore aliquo, quia sancti operis speciem, non in fide veritatis exercentes, nullius gloriæ honore vel fructu agunt, quod in magna erroris peruersi reprehensione cōficiunt: transfigurantes se in ministros iustitiæ. Sed quod adiecit, Ad saturitatem carnis: contrarium mihi videtur illi

1. Cor. 9 quod dicit. Ad nō parcēdū corpori. videtur. Liuidū. n. mihi ille non parcere corpori, qui carnē ieiunijs domat, sicut Apostolus dicit. Liuidū facio corpus meum, & in seruitutem redigō:

1. Th. 4 a quo opere saturitas carnis aliena est: nisi forte & ipsam saturandē carnis curā, quæ maxime obseruantiam religionis prætendenti-

K bus probrosa est, non parcere corpori, dixit secūdum illud honestatis præceptum, quod alibi dicit, vt vnusquisque suum vas honorifice possidere nouerit, vt hostiam viuam & placentem Deo suum corpus exhibeat: non in saturitate carnis, quia dissensio corporis aīæ sobrietatem necat, & inimica est castitati. Restat vt aliquid & de euangelicis locis suggeram beatitudini tuæ non quidē quāta legenti per ocium occurrere solēt, nec enim nūc vacabat dispersa per libros quærere, aut in reminiscēdis memoriā ventilare, sed vel pauca, quæ ad horā dictationis huius in mentē veniunt, sciscitabor. De resurrectionis forma non grandem, sed plenam fidei instructione epistolam, qua secūda consultationi meæ, dum Charthagini hyemare, rescripseras, si habes relictam in schedis, rogo, vt mitas, aut certe retexas eā mihi, quod tibi facile est. Nā & si scripta non extat, quia fortē brevis epistola vt tumultuaria tibi inter libros tuos haberi pōt sit, renoua eā mihi in eodē sensu promptā de thesauro cordis tui,

& mitte ad me inter alia respoſa quæ reddes mihi, vt spero, præstante mihi ac tibi cōmeatum dierum Christo, vt eā, quo labor tuus in me fructificet, accipias. Secundum hæc capitula scripturarum, de quibus te qui vides quasi per Deum interrogauī, vt audiā quid in te vel ex te mihi loquatur Deus. Hoc autē rogo lucere mihi facias, quō vel qua ratione dñs post resurrectionem vel mulieribus, quæ primæ ad sepulchrum venerūt, vel postea illis duobus i via, deinde discipulis suis, & non agnitus sit, & agnitus. In eodem enim corpore resurrexit, in quo passus est. Et quō nō eadē erat eiūsdē corporis forma quæ fuerat: aut si eadē erat, quō non agnoscebatur ab ijs, qui eum nouerāt. Illud verō sacramenti esse credo: quod qui in via ambulantes non fuerat agnitus, in fractione panis reuelatus est. Idipsum tamen tuo sensu volente tenere, non meo. Et quod ad Mariam ait: Noli me tangere, nondum. n. ascendi ad patrem. Si cominus stantem non sinebatur attingere, quomodo eum tangeret cum ascendisset ad patrem, nisi fortē fidei profectū & mentis ascensu, qua Deus homini fit longinquus aut proximus, & illa dubitauerat de Christo, quem hortulanum putauerat. Ideo fortassis audire meruit: Noli me tangere. In digna. n. iudicabatur vt tangeret manu Christum, quem necdum fide apprehenderat, nec intellexerat Deum, cum hortulanum putasset: de quo paulo ante ab angelis audierat. Quid quæritis viuētem cū mortuis? Noli ergo me tangere, quia tibi nondum ascendi ad patrem, cui adhuc tantum homo videor: postea me tanges, cum ad cognoscēdū me credendo conscenderis. De illis etiā beatissimi Symeonis verbis quid sentias, edisserere mihi, vt sequar sensum tuum, quibus cū ad vidēdum ex oraculo Dei Christū agente spiritu venissent in templum, & acceptū filium benedixisset infans dñm, ait ad Mariā: Ecce hic positus est in ruinā & resurrectionem multorū in Israel, & in signū cui cōtra dicitur: & tuam ipsius animā pertransibit gladius, vt reuelentur multorum cordū cogitationes. Nūquid de passione Mariæ, quæ nusquam scripta est, hoc prophetaſse credendus est? An verō de materno eius affectu, quo postea in tempore passionis assidens cruci, quā hoc erat fixum quid ipsa pepererat, maternorum viscerum dolore confixa est, & animam illius, illa quæ eiūsdē carnis filium ipsa spectante confoderat, crucis rhompha

rhomphaea penetrabat. Video enim in psal-
mis de Ioseph ita dictum esse: Humiliauerunt in compedibus pedes eius: ferrū pertransiit animā eius: sicut i Euāgelio dixit Symeon: Et tuam ipsius animā pertransibit gladius: Nō aut carnem: sed animā, in qua pietatis affectio cōtinetur, & doloris aculeus qua si gladius operatur: cū aut aliqua carnis suæ iniuria afficitur, vt in Ioseph, qui non mortis, sed iniuriarū pertulit passionē, in seruū venditus, & in reum vinculatus, & carceri datus. Aut cum affectionis maternæ tristitia vel dolore cruciatur, vt in Maria, quā utiq; ad crucem domini, in quo tunc sui tantum corporis filium cogitabat, materna mens ducebat, vt cum eum vidisset mortuum, humana infirmitate lugeret, sepeliendūq; colligeret, nihil sibi de ipsius resurrectione præsumens, quia subsecuturæ admirationis fidem, in oculis posita passionis pōna cecabat. Quamuis eandem assatē cruci suæ, dñs nō morientis infirmitate trepidans cōsolatus sit, sed ipsam, qua obibat volens, in potestate habens mortem, plena virtute viuētis, & constantia resurrexerit de cruce admodum dicens de beato Apostolo Ioāne: Mulier ecce filius tuus. Itemq; illi ibidē cōsistenti: Ecce mater tua. Iam scilicet ab humana fragilitate, qua erat natus ex semine in per crucis mortē demigrās in æternitatem Dei, vt esset in gloria Dei patris, delegat homini iura pietatis humane, & ex discipulis suis adolescentiorem elegit, vt conuenienter assig-
naret virginī Apostolo virginem matrem. Duo pariter in eadem sententiā docens, formam pietatis relinquēs nobis, cū est de matre sollicitus, vt quam relinquebat corpore, non relinqueret cura. Sed nec corpora relinquit, quia quem videbat morientem, mox erat visura rediuuium. Et illud quod ad fidē oīum pertineret, saluterum pietatis tuæ sacramentum, arcana diuini ratione consilij sub hac voce designans, vt & alij matrem delegaret pro matre habēdā, & vice sua consolandā, atque illi vicissim nouum filium vite corporis sui traderet, immo, vt ita dixerim, gigneret: ostenderet eam præter se, qui ex ea virgine natus esset, nec habuisse filiū, nec habere: quia nec saluator tantopere curam desolationis habuisset eius, si illi vnicus non fuisset. Sed redeamus ad verba Symeonis, in quorū clausula intellectū meum, caligare fateor. Et tuā, inquit, animam pertransibit framea vel gladius, vt reuelentur mul-

torum cordium cogitationes. Secundum iteram hoc mihi penitus obscurum est, quia nec Mariam beatissimam vsquam legimus occisam, vt de corporali gladio sanctus ille ei futuram passionē prophetaſse videat. Sed quod & subiecit: vt reuelentur multorum cordū cogitationes. Scrutans enim, inquit, Pfal. 7. corda & renes Deus. Et de futuro iudicio 1. Cor. 4. Apostolus ait: Quia tūc manifestabit Deus operata cordium & occulta tenebrarum. Itemdem Apostolus, spiritualiter exprimens arma cælestia quibus in interiori nostro debeamus armari, gladium spiritus dicit verbum Dei. De quo ad Hebræos ait: Viuus est sermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, pertingens, inquit, vsque ad diuisionem animæ & spiritus: & reliqua quæ nosti. Quid ergo mirum, si istius verbi ignita uis, & ancipitis gladij penetrabilior acies, & sancti Ioseph olim, & post ea beata Mariæ animā pertransiuit? Nā neque in illius, neque in huius corpore ferrum transisse cognouimus: atque vt magis pateat ibi prophetam ferrū pro verbi gladio posuisse, statim subsequēte versiculo ait: Sermo domini igni Pf. 104. uit illū. Sermo enim Dei & ignis & gladius. D est, verbo ipso Deo vtrunque dicente de se: Ignem enim inquit, veni mittere in terrā, & quid volo nisi iā accendatur? Item alibi dicit: Non veni pacē mittere, sed gladiū. Vides eū vnā vim doctrinæ suo diuerso ignis & gladij nomine designasse. Aut quō Mariæ illata per gladium passio vel tribulatio perstaret? atque hoc scire cupio quid ad Mariam pertineret, vt reuelarent multorū cordium cogitationes. Aut vbi apparuit, quia ex eo quod animam eius siue carnalis in ferro, siue spiritalis gladius in verbo Dei pertransiuit, exinde multorum cordium cogitationes reuelatæ sint? Expone ergo, hanc maxime de verbis Symeonis clausulam mihi, quia lucem non dubito sanctæ animæ tuæ, quæ de interioris oculi puritate meruit illuminationem spiritus sancti, per quē scrutari & inspicere possit etiam alta Dei. Deus misereatur mei per orationes tuas, & illuminet vultum tuum super me per lucernam verbi tui, sancte domine beatissime frater in domino Christo vnanime magister meus in fide veritatis, & susceptor meus in videris chasceribus charitatis.

E Augustinus Paulino respondet ad nouem
propositas quæstiones. Epi. LIX.

Beatisimo & venerabiliter desiderabili,
& desiderabiliter venerabili sancto san-
ctæque clarissimo fratri & coepiscopo Pau-
lino, Augustinus in domino salutē. Quod
de peruentione tam prospera fratris & com-
presbyteri nostri Quinti, & qui cum eo na-
uigauerunt, cito nos dominus exhilarauit,
nunciantibus literis sanctitatis tuæ, gratias
agens ei qui recreat afflictos, & humiles cō-
solatur, et sinceritati cordis tui occasione fi-
lij & condiaconi nostri Ruffini, quæ pro-
xima occurrit, nunc rescripta persoluo. De
litore namque Hipponensi profectus est: &
approbo misericordie consilium, quod tibi
dominus inspirauit, mihi que insinuare di-
gnatus es. Ipse & hoc adiunget, ipse p̄peret,
qui iam curam nostram ex magna parte li-
niuit, quia peruectus & commendatus est
charissimus homo non solum bonis operi-
bus, sed etiam sanctis orationibus tuis. Lite-
re sanè uenerationis tuæ ubi multa quasi-
fili, & querenda admonuisti, & querendo
docuisti, ad me perueniunt. Sed quas ipse
continuo rescripsi per homines eorundem
sanctorum solatorum nostrorum, sicut his
tuis recentioribus comperi, non sunt red-
ditæ uenerationi tuæ. In quibus quidē, qua-
tenus ad interrogata responderim, recolere
non valui: nec earum exemplum cum re-
quisissem, ubi hæc omnia possem recogno-
scere, inueni. Ad nonnulla tamē me respon-
dit certus omnino sum, & ideo non ad om-
nia, quia ut cito finirem, festinatio perlato-
ris urgebat. Simul etiam miseram, sicut ius-
seras, & illius epistolæ exemplū, quam tuæ
charitati apud Carthaginem de corporum
resurrectione scripseram, ubi de usu mem-
brorum exorta erat quæstio. Nunc ergo &
hoc mihi, & alterū alterius, quia nec ipsam
in manus tuas peruenisse conieci, eo quod
iterum interrogasti quædam, quæ iam me in
ea respondisse lego & agnosco. Sed ista per
quem dixerim nescio. Scripta quippe cha-
ritatis tuæ, quibus ea reddidi, sicut etiam ipsa
inducant, missa sunt mihi ab Hippone à no-
stris, cum essem apud sanctum fratrem &
coepiscopum nostrum Bonifacium. Nam
eorum perlatores non vidi, & continuo re-
scripta non distuli. Quia ergo tunc sicut
quoniam scripsi, non poteram inspicere codices Græ-
Psal. 16. cos propter quædam psalmi. xvj. inspexi po-

stea quos inueni. Et vnus habebat, quod &
Latini nostri: Domine perdens de terra di-
sperture eos. Alius sicut ipse posuisti: A pau-
cis de terra: Et illud quidem apertum ha-
bet sensum: Perdens de terra quam eis do-
casti, dispertire eos in gentibus, quod & fa-
ctum eis est, cum graui bello expugnati at-
que subuersi sunt. Illud autem alterū quo-
modo accipiendum sit, non mihi occurrit, nisi
quia in comparatione perditæ multitudinis
eorum reliquæ saluæ factæ sunt: utique in
paucis, à quibus eos dispertierunt, hoc est
diuidendos atque separandos, scriptura præ-
nuntiavit dicens: Domine à paucis, id est, à
reliquis, quas ex illa gente saluas fecisti, de
terra dispertire eos, ut terram intelligamus
ecclesiā hereditatemque fidelium atque san-
ctorum, quæ dicitur terra uiuentium: &
quæ iam illo loco recte intelligi potest. Bea-
ti mites, quoniam ipsi hereditate posside-
bunt terram. Cum autem dictum esset, A
paucis de terra diuide eos, additum est, in
uita eorum: ut in manifesto futurum intel-
ligeretur, dum hic uiuunt. Separantur enim
multi ab ecclesia, sed cum moriuntur, qui
tamen cum uiuunt per sacramentorum com-
munionem unitatisque catholicæ, uidentur
ecclesiæ copulati. Isti ergo diuisi sunt à pau-
cis, qui diuisi sunt de terra, quam sicut agrū
suum excolit pater agricola. Diuisi autē in
uita sua, id est, hic in manifesto sicut uide-
mus. Sequitur autem: Et de absconditis
tuis adimpletus est uenter eorum, id est, præ-
ter hoc quod in manifesto diuisi sunt, etiam
de absconditis tuis, quæ in occulto reddis,
retributione malorum, adimpletus est uen-
ter eorum. Ventrem posuit pro interno
rum latentiumque secretis. Quod uero se-
quitur: Saturati sunt porcina: iam quid mi-
hi ex hoc uideretur, aperui. Sed quod alij
codices habent, & uerius habere perhiben-
tur, quia diligentiora exemplaria per accen-
tus notam eandem uerbi Græci ambiguita-
tem Græco scribendi more dissolunt, ob-
scurior est quidem, sed electiori sententiæ vi-
detur aptius conuenire. Quia enim dixe-
rat: Et de absconditis tuis adimpletus est
uenter eorum: quibus uerbis occulta Dei
iudicia significata sunt. Occulti quippe sunt
miseri, qui etiam gaudent in malis, quos tra-
didit Deus in concupiscentia cordis eorum:
velut quæreretur unde possint cognosci, qui
in abscondito ira Dei adimpleti sunt: & re-
sponderetur quod in Euangelio dictum est:

Ex fructibus eorum cognoscetis eos: conti-
nuo subiunctum est, Saturati sunt filijs: hoc
est fructibus: quod euidentius dicitur operi-
bus suis. Unde alibi legitur: Parturiuit iniu-
sticiā, concepit dolorem, & peperit iniquitatē.
Et alibi: Deinde concupiscentia cū conce-
pit, parit peccatū. Mali ergo filij, mala opera,
quibus cognoscunt: & q. de absconditis Dei
iudicijs internis cogitationū suarū tanquā
in ventre adimpleti sunt. Bona opera boni
filij sunt. Unde ad sponfam ecclesiā dicitur:
Dētes tui sicut grex detonsarū ascendēs de
lauacro, q. omnes geminos creant, & steriles
nō est in illis. In quo gemino foetu, geminū
opus dilectionis agnoscitur, Dei. & proxi-
mi. In quibus duobus præceptis tota lex pē-
det & propheta. Iste autē sensus quo ita ex-
ponitur quod scriptum est, Saturati sunt fi-
lij: nō mihi occurrerit, cū ante rescriberē,
sed recensui breuissimā quandam eiusdem
psalmi expositionem quā iam olim dictaue-
ram, & hoc satis breuiter à me positū repe-
ri. Inspexi etiā codices Græcos, utrum da-
tius casus esset quod dictum est, filijs, an
genitijs, quo illa lingua utitur pro ablati-
uo, & inueni genitiui. Quod si ad uerbum
interpretaret, scriptū esset, Saturati sunt fi-
lii, sed recte interpretor sententiā secutus
est, & Latino more dixit, Saturati sunt fi-
lij. Quod uero sequitur, Et reliquerunt re-
liquias paruulis suis: Existimo paruulos ac-
cipiendos manifestos carnis filios. Unde et
secundum istam, nō de porcina, sed de filijs
expositionem, manet illa sententiā qua dixit
nos. Ita. n. reliquerunt operum suorum
reliquias paruulis suis. In quintodecimo au-
tē psalmo qd scriptū est: Mirificauit, uel mi-
nistificet oēs voluntates suas inter illos: nihil
phibet intelligi, immo & conuenientius vi-
detur nō inter illos, sed in illis. Sic enim &
Græci codices habent. Sæpe autē quod ha-
bet illa lingua in illis, nostri interpretantur
inter illos, ubi uidetur sententiæ cōuenire.
Accipiamus ergo, Sanctis q. sunt in terra e-
ius, mirificauit oēs voluntates suas in illis:
quod plerique codices habent, Et intelliga-
tis data est, q. uoluit, nō quia debebatur.
Unde est: Scuto bonæ uoluntatis tuæ custo-
disti nos. Et, In uolūtate tua deduxisti me.
Et, Voluntarie genuit nos uerbo ueritatis.
Et, Pluuia uoluntariam segregans Deus hæc
reditati tuæ. Et, Diuidens propria unicuique;

prout uult: & alia innumerabilia. Proinde,
Mirificauit oēs voluntates suas in illis, in L
quibus nisi in sanctis q. in terra sunt eius: Si
enim terra, sicut supra ostendimus, pot acci-
pi in bono, & ubi nō additum est eius, quan-
to magis ubi dicitur terra eius: Miras ergo
fecit oēs voluntates suas in illis. Miras om-
nino fecit, q. eos ex desperatione mirabili-
ter liberauit. Ex hac admiratione exclamat
Apostolus: O altitudo diuinarū sapientiæ &
scientiæ Dei. Supra quippe dixerat: Cōclu-
sit. n. Deus oēs in infidelitate, ut omniū mi-
seretur. Nā hoc etiā hic sequitur: Multipli-
cata sunt infirmitates eorum, postea accelera-
uerunt. Infirmitates posuit, p. peccatis: sicut
ad Romanos Apostolus dicit. Si. n. Chris-
tus cū infirmi essemus, adhuc iuxta tēpus
pro impijs mortuus est: hos dixit infirmos
quos impios. Deinde paulo post eādem sen-
tentiam repetens, Cōmendat, inquit, suam
charitatem Deus in nobis, qm cū adhuc pec-
catores essemus, Christus p. nobis mortuus
est. Quos infirmos supra, eos hic peccato-
res appellauit. Item in consequentibus hoc
idem alijs uerbis versans. Si. n. cum inimici
essemus, inquit, reconciliati sumus Deo per
mortē filij eius. Ac p. hoc in eo quod dictū
est: Multiplicata sunt infirmitates eorum: in-
telliguntur multiplicata peccata eorum. Lex
enim subintrauit, ut abundaret delictum. M
Sed qm ubi abundauit delictū, superabunda-
uit gratia, ideo postea accelerauerunt. Non
enim uenit ille vocare iustos, sed peccato-
res: quia nō est opus sania medicus, sed ægro-
tantibus, quorū. l. multiplicata sunt infirmi-
tates, ut eis sanandis esset necessaria tanta
gratiæ medicina, & cui dimittuntur peccata
multa, diligeret multum. Hoc cinis uaccae
& aspersio sanguinis, & eruentarū multipli-
catio uictimarum significabat, nō efficiebat.
Ideo deinceps dicit: Non congregabo con-
uenticulā eorum de sanguinibus. i. illorum
sacrificiorum, q. immolabant in figura san-
guinis Christi. Nec memor ero nominum
eorum p. labia mea. Nomina quippe illo-
rum erant in multiplicatione infirmitatū:
fornicatores, idolis seruientes, adulteri, mol-
les, masculorum concubitores, fures, auari,
raptores, ebriosi, maledici, & quicunq. ali-
regnum Dei non possidebunt. Sed ubi abū-
dante peccato, superabundauit gratia, postea
accelerauerunt. Hæc quidem, fuerunt, sed
abluti sunt, sed sanctificati sūt, sed iustificati
sunt in noie dñi nostri Iesu Christi, & i. spi-
Aug. Tomus secundus m ritu

Aritu Dei nostri. Ideo nō memor erit nōm illorū per labia sua. Sanē codices emēda-
Nostri cōtra ha-
bēt vtrūq;
Acto. 2.
Psal. 58.
B
Gene. 4.
Psal. 43.
C
Q^{on}solatio.

voluntates suas, sed voluntates meas, quod
tātundem valet, quia ea persona filij Dei di-
citur. Ipse quippe loquitur, quem verba illa
evidenter ostendunt, quibus & Apostoli vti
sunt. Nō dereliques animā meam in infer-
nō, nec dabis sanctum tuū videre corruptio-
nē. Eadem sunt vtiq; munera gratiā patris
& filij & spiritus sancti. Et ideo rectissime &
filius eas potest dicere voluntates suas. Quod
verō in psal. lviij. de iudeis intelligitur, dicē
te: Ne occideris eos, ne qñ obliuiscantur legi-
tis tuas: conuenienter mihi videtur intelli-
gi ita esse prænuntiatum, eandem gentem etiā
debellatam atque subuersam, in populi victō-
ris superstitiones non fuisse cessaram, sed
in veteri mansuram, vt apud eam esset testi-
monium scripturarū toto orbe terrarū,
vnde ecclesia euocanda. Nullo. n. euidentio-
re documento ostenditur gentibus, quod sa-
luberrime aduertitur non inopinatum & re-
pentinum aliquid institutum spiritu præsump-
tionis humanā, vt Christi nomen in spe
salutis æternæ tanta auctoritate præpol-
leat, sed olim fuisse prophetatum atque cō-
scriptum. Nam ipsa prophetia quid aliud nī
si a nostris putaretur esse conficta, si non de
inimicorum codicibus probaretur? Ideo ne
occideris eos, ne ipsius gentis nomen extin-
xeris, ne qñ obliuiscantur legis tuæ. Quod
vtiq; fieret, si ritus & sacra gentilium cole-
re compulsi penitus quaecumque nomen re-
ligionis suæ minime retinerēt. Quod in eo-
rum figura etiā de Cain scriptum est, quod
constituit in eo dñs signū, ne quis occideret
eum. Denique cū dixisset: Ne occideris eos,
ne qñ obliuiscantur legis tuæ: velut quære-
retur quid de illis esset faciendum, vt in ali-
quos vltus testimonij veritatis non occidan-
tur. i. non consumantur, neque obliuiscantur
legis Dei, continuo subiunxit. Disperge illos
in virtute tua. Si. n. in vno loco essent terra-
rum, non adiunxerent testimonio prædicatio-
nem Euangelij, quā fructificat toto orbe ter-
rarum. Ideo disperge illos in virtute tua, vt
eius ipsius, cuius fuerunt negatores, persecu-
tores, interfectores, vbique sint testes per ip-
sam legē, quā nō obliuiscantur, in qua est il-
le propheta quem nō sequuntur. Neque. n.
eis aliquid prodest, quod eā nō obliuiscunt.
Aliud est enim legē Dei habere i memoria,
aliud in intellectu & effectu. In L X. autē

VIII. psal. quæris quid sit, Veruntamen
Deus conuulsabit capita inimicorum suorum;
verticem capilli perambulantiū in
delictis suis: nō mihi videtur aliud dictum,
quam Deus conuulsabit capita inimicorū
suorum nimium superbiētium, nimium se
extollentiū in delictis suis. Per hyperbo-
lē quippe significauit superbiam tantum se
quasi capilli verticem perambulando calca-
ret. Item i eodem psal. quod scriptū est: Lin-
gua canū tuorū ex inimicis ab ipso nō sem-
per in malo accipiendi sunt canes. Alioquin
nō reprehenderetur apud prophetam canes
nescientes latrare, & amātes dormire. Pro-
fecto enim laudabiles canes essent, si & lara-
re scirent, & vigilare amarent. Et certē illi
trecenti in numero per crucis literam sacra-
tissimo non eligerentur ad victoriam facien-
dam, qui tanquam canes lamberent aquā,
nisi aliquid magnum significarent. Vigilant
enim & latrant boni canes, & pro domo &
pro domino, & pro grege, & pro pastore. De-
nique & hinc in ecclesia laudibus, cum pro-
phetia exereretur, lingua canum est com-
morata nō dentes. Tuorum autem canum
dixit ex inimicis, vt qui erant inimici tui
fierent canes tui, & latrarent pro te qui sa-
uiebant in te. Addidit autē, Ab ipso: vt nō
a seipsis hoc factum intelligerēt, sed ab ipso.
i. misericordia eius & gratia. De prophetis
quod ait Apostolus: Quosdam quidem dei
dixit Deus i ecclesia Apostolos, quosdam autē
prophetas: hoc ita intelligo quod ipse scrip-
sisset, prophetas eos dictos illo loco ex qui-
bus Agabus erat, non illos qui venturum in
carne dñm prophetauerāt. Euāgelistas ve-
rō inuenimus, quos Apostolos fuisse non le-
gimus, sicut fuerunt Lucas & Marcus. Pa-
stōres autē & doctores quos maxime vt di-
scernerem voluisti, eosdē puto esse sicut &
tibi visum est, vt nō alios pastores, alios do-
ctores intelligamus, sed ideo cum prædixisset
pastores, subiunxisse doctores, vt intelli-
gerent pastores ad officium suum pertinere
doctrinam: Ideo enim non ait: Quosdā autē
pastores quosdā verō doctores: sed cū supe-
riora ipso locutionis genere destingeret di-
cēdo, quosdā autē Apostolos, quosdā autē pro-
phetas, quosdam verō Euāgelistas, hoc tan-
quā vnum aliquid duobus nominibus am-
plexus est, quosdam autem pastores & do-
ctores. Illa planē difficillime discernuntur,
vbi ad Timotheum scribens ait: Obsecro

ita vt primum omnū fieri obsecrationes,
orationes, interpellationes, gratiarū actiones.
Secundum Græcū. n. eloquium discernēda
sunt. Nam nostri interpretes vix reperiun-
tur, qui ea diligenter & scienter transferre
curauerint. Ecce. n. sicut ea ipse posuisti: Ob-
secro fieri obsecrationes: non eodem verbo
vtrūque dixit Apostolus, qui vtiq; Græ-
ce illam scripsit epistolam, sed pro eo quod
in Latino est obsecro, ille Græce dicit *προσευ-*
χασθαι. Pro eo verō quod Latine vester ob-
secrationes, ille posuit *deprecari*. Proinde alij co-
dices in quibus & nostri sunt, nō habent ob-
secrationes, sed deprecationes. Triā porrō
quæ sequuntur, orationes, interpellationes,
gratiarū actiones, plerique Latini codices
sic habent. Vñ si velimus secundū Latinæ lin-
guæ proprietates ista discernere more loquē-
di nostram vel qualemcumque sciētia fortal-
se tenebimus, sed mirum si sentētiā Græ-
ci sermonis vel consuetudinis obtineamus.
Precationem & deprecationem, multi no-
stri idem putant, & hoc quotidiano vsu iam
omnino prauauit. Qui autē distinctius La-
tine locuti sunt, precationibus vtebantur in
optandis bonis, deprecationibus verō in de-
uitandis malis. Precari. n. dicebant esse pre-
cando & bona optare: Imprecari mala: quod
vulgo iam dicitur maledicere. Deprecari au-
tem mala precando depellere. Sed vstitutum
iam loquēdi modum potius sequamur, & si-
ue precationes siue deprecationes inueneri-
mus, quod Græci *προσευχας* vocant, non pute-
mus emendandā esse. Orationes verō, quas
Græci habet *λογισμους*, distinguere à pre-
cationibus vel precationibus oīno difficile est.
Quod verō quidam codices nō habent ora-
tiones sed adorationes, quia non dictum est
in Græco *προσευχας* sed *προσκύματα* non arbitror
scienter interpretari. *προσκύματα* enim orationes
dicia Græci notissimū est. Et vtiq; aliud
est orare, aliud est adorare. Denique nō illo
verbo, sed alio legitur in Græco: Dominum
sanctum tuum: & siqua similia. Pro interpel-
lationibus autem quod nostri habent, secun-
dum codices credo vestros postulationes po-
tius. Hæc interim duo. i. quod alij postula-
tiones, alij interpellationes interpretati sunt,
vnum verbum transferre voluerunt, quod
Græci habet *αἰτησεις*. Et profecto aduertis,
Sed nostri aliud esse interpellare, aliud po-
stulare. Non. n. solemus dicere, postulant
interpellant, sed interpellant postulaturi.

Veruntū ex vicinitate verbū vsurpatū, cui
propinquitas ipsa impetrat intellectum, non
est velut censoria notatione culpādam. Nā
& de ipso dño Iesu Christo dictū est, quod
interpellat pro nobis. Nunquid interpellat, Rom. 8.
& non etiam postulat? Immo verō quia po-
stulat, pro eo positum est interpellat. Euidē-
ter quippe alibi de eo dicitur: Et si quis pec-
cauerit, aduocatum habemus ad patrem Ie-
sum Christū iustum, ipse est exoratio pro
peccatis nostris. Quamquā fortassis eodē
apud vos etiā in eo loco de dño Iesu Chri-
sto nō habent interpellat pro nobis, sed po-
stulat pro nobis. In Græco. n. quo verbo hic
positæ sunt interpellationes, quas ipse posui-
sti postulationes, ipsum & illic verbum scri-
ptum est, interpellat pro nobis. Cum igitur
& qui precatur oret, & qui orat precetur,
& qui interpellat Deū ad hoc interpellat, vt
oret & precetur, quid sibi vult quod ista ita
posuit Apostolus, vt non sit eorū negligēda
distinctio? Excepto itaque nomine generali,
& salua loquendi cōsuetudine, secundū quā
siue dicas precationem, siue orationē, siue in-
terpellationem, vel postulationem, vna ea-
demq; res intelligitur, aliqua etiam singulo-
rū istorū proprietas inquirēda est, sed ad eā
liquidō peruenire difficile est. Multa quip-
pe hinc dici possunt quæ improbanda non
sunt, sed eligo in his verbis hoc intelligere,
quod omnis vel penē omnis frequētat eccle-
sia, vt precationes accipiamus dictas, quas fa-
cimus in celebratione sacramentorum, ante ante con-
quam illud quod est in dñi mensa, incipiat secratio-
benedicti orationes cum benedicunt & san-
ctificatur, & ad distribuendum comminui-
tur, quā totam petitionem serē omnis eccle-
sia dominica oratione concludit. Ad quem
intellectum etiā verbi Græci origo nos ad-
iuvat. Nam eam quam dicunt *εὐχὴ*, raro ita
scriptura ponit vt intelligatur oratio, sed ple-
runque & multo vltatius votum appellat
εὐχὴ. *προσευχὴ* verō, quod verbū ita positū
est, vnde tractamus, semper orationē vocat.
Vnde hanc verbi originem, sicut superius
dixi, non nulli minus crudite intuentes, *προ-*
σευχὴ non orationem sed adorationem di-
cere voluerunt, quæ potius *προσκύματα* dici-
tur. Sed quia oratio interdum dicitur, quæ
vocatur *εὐχὴ*, adoratio putata est *προσευχὴ*.
Porro si vltatius, vt dixi, in scripturis vlti
appellatur *εὐχὴ*, excepto nomine generali
orationis, ea proprie intelligenda est oratio,
quā facimus ad votum. i. *προσευχὴ*. Venerunt
autem

AVGVSTINVS PAVLINO

autem omnia quæ offerentur Deo. maxime sancti altaris oblatio, quo sacramento prædicatur nrm illud votum maximû, quo nos volumus in Christo esse mansuros, vtiq; in copage corporis Christi. Cuius rei scdm est, quod vnus panis, vnû corpus multi sumus. Ideo in huius sanctificatione & distributionis pparatione, existimo Apostolum iussisse proprie fieri *oraciones*, vel, vt non nulli minus perite interpretati sunt, adorationes. hoc est ad votum, quod vñtutis in scripturis nuncupatur *oratio*. Interpellationes autem, siue, vt vestri codices habent, postulationes, sunt, cum populus benedictoris. Tñc. n. antistites velut aduocati, susceptos suos per manus impositione misericordissimæ offerunt potestati. Quibus peractis & participato tanto sacramento, gratiarum actio cuncta concludit, quam in his etiam verbis vltimam cõmendauit Apostolus. Hæc autem causa præcipua fuit ista dicens, vt his breuiter perstrictis atque significatis, non putaretur negligendum esse quod sequitur. Pro omnibus hominibus, pro regibus, & ijs qui in subtilitate sunt, vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & charitate: ne quisquam sicut se habet humanæ cogitationis infirmitas, existimaret non esse ista facienda pro his, à quibus persecutione patiebatur ecclesia, cû mēbra Christi ex omni essent hominû genere colligenda. Vnde adiungit & dicit. Hoc. n. bonû & acceptum est corâ saluatore nostro Deo, qui omnes homines vult saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire. Et ne quisquâ diceret posse esse salutis viam in bona conuersatione, & vnus Dei omnipotentis cultu, sine participatione corporis & sanguinis Christi, vnus enim Deus, inquit, & vnus mediator Dei & hominum homo Christus Iesus: vt illud quod dixerat, Omnes hoies vult saluos fieri: nullo alio modo intelligatur præstari, nisi per mediatorē, non Deum Ioan. 1. quod semper verbum erat, hominē Christū Iesum, cû verbum caro factum est & habitauit in nobis. Vnde nec illud moueat te, quod Ro. 11. de Iudæis idem Apostolus ait: Secundum Euangelium quidem inimici propter vos, secundum electionem autē dilecti propter patres. Altitudo quippe illa diuitiarum sapientie & scientie Dei, & illa inscrutabilia iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius hinc si delibus cordibus magnâ ingerunt admirationem, qui de illius sapientia perungere à fi-

ne vsque ad finem fortiter & omnia suauiter disponēte nō dubitant, quid sit quod ei placet, vt nascatur, crescant ac multiplicentur iij, quos & si malos ipse non fecit, tamen malos futuros esse præsciuit. Nimis. n. consiliū eius in abdito est, quo etiam malis bene vñtutur ad profectum bonorum, etiā in hoc mirificans omnipotentia bonitatis suæ: quia sicut illorum nequitia est male vti bonis operibus eius, sic illius sapientia est bene vti malis operibus eorum. Hanc igitur altitudinē sacramenti sic commendat Apostolus: Nolo vos ignorare fratres hoc sacramentum, vt nō sitis vobis sapientes, quia cæcitas ex parte in Israel facta est, donec plenitudo gentiū intraret, & sic omnis Israel saluus fieret. Ex parte dixit quia non omnes ex cæcati sunt. Erant. n. ex illis qui Christū cognouerunt. Plenitudo autē gentium in his intrat, qui secundū propositum vocati sunt: & sic omnis Israel saluus fiet, quia & ex Iudæis & ex gentibus qui secundū propositum vocati sunt, ipsi verus sunt Israel. De quo dicit idē Apostolus: Et sup Israel Dei. Illos at dicit Israel secundū carnem: Videte, inquit, Israel secundum carnem. Deinde interponit testimonium prophetæ: Veniet ex Sion qui eripiat, & auertat impietatem ab Iacob, & hoc illis Elia à me testamentum cum abstulero peccata eorum, non vtiq; omnium Iudæorum sed electorū. Hinc adiungit ea quæ inquirenda posuisti, Secundum Euangelium quidem inimici propter vos. Precium quidem redemptio nis nostræ sanguis est Christi, qui vtiq; nō nisi ab inimicis potuit occidi. Hic est ille vsus malorū in profectum bonorū. Quod verò adiungit, Secundum electionem dilecti propter patres, hinc ostendit nō illos inimicos, sed electos esse dilectos. Sed scripturæ mos est ita loqui de parte tanquam de toto, sicut Corinthios in primis epistolæ suæ paratibus, ita laudat tanquam omnes tales sint, cum essent laudabiles quædā eorum: & postea in non nullis epistolæ ipsius locis, ita reprehendit tanquam omnes culpabiles essent, ut propter quosdam qui tales erant. Istam diuinarum scripturarū consuetudinē per omne corpus literarum eius creberrime sparſam, quisquis diligenter aduertit, multa dissolut quæ inter se vidētur esse cōtraria. Inimicos ergo alios dicit, alios dilectos. Sed q̄ in vno populo erant velut eosdem ipsos dicere videtur, quāquā & ex ipsis inimicis qui crucifixerūt dñm pleriq; cōuersi sunt et apparuerunt

AD QVÆSTIONES IX. EPI. LIX.

91

runt electi. Tunc electi qñ conuersi, quantū ad salutis initium: quantū verò ad Dei præscientiam non tunc electi, sed ante constitutionem mundi, sicut idem dicit Apostolus, quod elegerit nos ante mundi constitutionē. Duobus itaque modis, ipsi inimici qui dilecti, siue q̄a in vno populo vtriq; fuerāt, siue quia ex inimicis sanciētib; vsq; ad sanguinem Xpi, quidā eorum dilecti facti erāt sed in electionem quæ latebat in præscientia Dei. Ad hoc. n. addidit, propter patres, quia id quod patribus promissum est, oportebat impleri, sicut circa finem epistolæ ad Romanos ait. Dico enim Christum ministrū fuisse circumcisionis propter veritatem Dei ad confirmandas promissiones patrum, gentes autem super misericordia gloriſicare Deū. Secundum istam misericordiam dictum est: Inimici pp vos, quod & supra dixerat, illorum delicto salus gentibus. Cum autē dixisset: Secundum electionem propter patres: addidit. Sine penitentia enim sunt dona & vocatio Dei. Vides certē illos significari, qui pertinent ad numerum prædicatorū, de quibus alio loco dicit. Scimus q̄a diligētibus Deum oīa cooperantur in bonum, ijs qui secundum propositum vocati sunt sancti. Multi. n. sunt vocati, pauci verò electi. Qui verò electi, ipsi sunt secundum propositum vocati, in quibus Dei proculdubio præscientia falli non pot. Hos præsciuit & prædixit cōformes imaginis filij sui, vt sit ipse primogenitus in multis fratribus. Quos autē prædixit, illos & vocauit. Hæc vocatio est secundum propositum, hæc est sine penitentia. Quos autē vocauit, illos & iustificauit. Quos autem iustificauit, illos & glorificauit. Si Deus p nobis, quis contra nos? Non sunt in ista vocatione, qui in fide q̄ per dilectionem operatur, et si aliquātum ambulāt, non perseuerant vsq; in finē: & vtiq; poterunt rapi, ne malitia mutaret intellectum eorum, si ad illam prædestinationem & vocationem, quæ secundum propositum & sine penitentia est, pertinerent. At ne quisquâ præsumptor ita de oculis iudicet alienis, vt dicat: Ideo nō rapti sunt ex hac vita, antequā essent fidei desertores, quia in eadē vita non fideliter ambulabāt, & hoc in eorū cordibus nouerat dñs, quauis hominibus aliter appareret: quid dicturus est de infantilib; parvulis, qui pleriq; accepto in illa ætate Christianæ gratiæ sacramento, cū sine dubio pertinerent ad vitam æternam regnūq; cœ-

lorum, si cōtinuō ex hac vita emigrarent, si nunt crescere, & nōnulli et apostatæ sunt? Vnde? nisi quia non pertinent ad illam prædestinationem, & secundum propositum ac sine penitentia vocationem. Cur autem ad eam alij pertineant, alij non pertineant, occulta causa esse potest, multa non potest. Nunquid enim iniquitas apud Deum? Absit. Nam & hoc ad illam pertinet altitudinē iudiciorum, quā mirans tanquam expauit Apostolus: Ideo quippe illa iudicia vocat, D ne quisquam talia fieri putet, siue iniquitate, siue temeritate facientis, siue casu & fortuito labentibus illis partibus tam dispositum sub tanta sapientia Dei seculorum. In epistola porro ad Colossenses, quod scriptū est: Nemo vos seducat volens in humilitate, & cetera quæ sequuntur, quousq; tibi obscura esse dixisti, nec ego adhuc sine caligine intelligo, atque vñtutis præsens de me illa qualis. In eo quippe sensu, quem mihi in his verbis habere videor, adhibenda est quædam pronuntiatio in vultu & modo vocis qui exprimi literis non potest, vt ex aliqua parte aperiat, quod ideo fit obscurius, quā nō recte (sicut existimo) pronuntiat. Quod enim scriptum est: Ne tetigeritis, ne gustaueritis, ne attaminaueritis: tanquam præceptum putatur Apostoli, nescio quid tagere, gustare, attaminare prohibentis. Contra est autem, si tamen in tanta obscuritate ista non fallor. Per irrisum quippe verba posui eorum, a quibus eos nolebat decipi atque seduci, qui discernentes cibos secundum culturā angelorū, atq; ita de hoc mundo decernentes, dicūt: Ne tetigeritis, ne gustaueritis, ne attaminaueritis, cum sint omnia munda mundis, & oīs creatura Dei bona sit. Quod in alio loco ipse euidenter cõmendat. Totam ergo ipsius sententiæ circumstantiam videamus. Ita. n. Apostoli intentione p̄specta, sensum eius, quantum valemus, fortasse tenebimus. Quibus. n. ita scribit, metuebat eos seduci vmbri rerum dulci nomine scientiæ, & auerti à luce veritatis, quæ est in Christo Iesu domino nostro. Hanc aut sub nomine sapientiæ vel scientiæ curā vanarum superfluarumve obseruationum, & de superstitione gentilitatis, maximeq; ab eis q̄ Philosophi sunt nūcupati, & à Iudaismo cauendā eē cernebat, vbi erat ymbra futurorū remouenda, qm lumen earū iam Christus aduenierat. Cū ergo cõmemorasset & cõmēdasset quantū cartamen, pro eis haberet, & pro Augu. Tomus secundus m. 3 ijs

Que-
stionis.
7. solu-
tio.
Colo. 2.

Colo. 2.

AUGUSTINVS PAVLINO

ijis qui Laodicea fuerant, & quicunq; non viderant faciem eius in carne, vt cordibus consolaretur copulati in charitate, & in omnibus diuini plenitudinis intellectus, ad cognoscendum mysterium Dei, quod est Christus, in quo sunt omnes thesauri sapientiae & scientiae absconditi. Hoc dico, inquit, vt nemo vos circumueniat in verisimili sermone: quia ueritatis amore ducebant, verisimilitudine illis timuit ne deciperent. Et ideo commendauit in Christo quod dulcissimum habebant thesaurum, scilicet sapientiae & scientiae, cuius noie & promissione induci poterant in errorem. Nam & si corpore, inquit, absens sum, spiritu uobiscum sum, gaudens & uidens uestram ordinationem, & id quod deest fidei uestrae in Christo. Ideo illis timebat, quoniam quid eis adhuc deesset, videbat. Sicut ergo accepistis, inquit, Iesum Christum dominum nostrum, in ipso ambulate radicati & superedificati in ipso, & confirmati in fide, sicut & didicistis, abundantes in ea gratiarum actione. Vult eos fide nutrir, vt capaces fiant participandi thesaurorum sapientiae & scientiae, qui sunt absconditi in Christo, ne antequam sint ad haec idonei, verisimili sermone capiant, & a ueritatis itinere deuiant. Deinde apertius quid eis timeat ostendens: Videte, inquit, ne quis vos decipiat per philosophiam & inanem seductionem secundum traditionem hominum secundum elementa mundi, & non secundum Christum, quia in ipso habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Ideo corporaliter dixit, quia illi umbraliter seducebant, translati uerbo, vsus sicut etiam umbrarum nomen in his rebus non est utique uerbum proprium, sed quadam similitudinis ratione translatum. Et estis in illo inquit repleti, qui est caput omnis principatus & potestatis. Per principatus. n. & potestates superstitio gentiliu vel philosophi seducebant, praedicantes illam quam uocant theologiam per elementa huius mundi. Caput autem omnium Christum, principium omnium uoluit intelligi, sicut ipse ait cum ei dictum esset: Tu quis es? Respondit: Principium qui & loquor uobis. Omnia. n. per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Mirabiliter autem uult eos esse horum mirabilium contemptores, cum eos ostendit corpus factos illius capitis, dicendo: Et estis in illo repleti, qui est caput omnis principatus & potestatis. Hinc iam ne umbris Iudaismi seducantur adiungit: In quo est circumcisi estis, circumcisione non manusa-

cta in expoliatione corporis carnis. Vel sicut aliqui habent. In expoliatione corporis peccatorum carnis circumcisionis Christi, consepulti ei in baptismum, in quo & coresurrexistis per fidei operationis Dei, qui suscitauit illum a mortuis. Vide quemadmodum & hic corpus Christi eos ostendit, ut illa conueniant, coherentes tanto capiti suo, mediatori Dei & hominum Christo Iesu, & nullum falsum uel inuaidum medium per quod Deo cohaerant requirerent. Et vos, inquit, cum essetis mortui in delictis & praepetitionibus uestris, Praepetitionem uocauit quod significatur praepetio, hoc est, delicta carnalia quibus expoliandi sumus, uel uisificauit, inquit, cum illo donans uobis omnia delicta, deleuans quod aduersus nos erat chirurgum in decretis, quod erat contrarium nobis, quia reos lex faciebat, quod subintrauerat ut abundaret delictum. Tollens, inquit, illud de medio & affigens illud cruci, exuens se carne, ne principatus & potestates exemplauit, si reductualiter triumphans eos in semetipso: non utique bonos sed malos principatus & malas potestates, diabolicas. scilicet & daemónicas exemplauit. i. exemplum de illis dedit, ut quemadmodum ipse se exuit carne, sic uos ostenderet exuendos carnalibus uitijs, per quod illi eis dominabantur. Iam hic diligenter attende quemadmodum inferat per quod cuncta ista commemoramus. Nemo ergo vos, inquit, iudicet in cibo, tanquam propterea omnia illa dixerit, quia isti per huiusmodi observationes seducebant a ueritate qua liberi fiebant. De qua dictum est in euangelio. Et ueritas liberabit uos. i. liberos faciet. Nemo ergo uos, inquit, iudicet in cibo aut in potu aut in parte diei festi, aut neomenia, aut sabbatorum, quod est umbra futurorum: hoc per Iudaismum. Deinde sequitur propter superstitiones gentiliu, Corpus autem Christi, inquit, ne uiuam uos conuincat. Turpe est inquit, & nimis incongruum, & a generositate uestrae libertatis alienum, ut cum sitis corpus Christi, seducamini umbris, & conuinci uideamini ueluti peccantes, si haec obseruare negligitis. Corpus ergo Christi, nemo uos conuincat uolens in humilitate cordis. Hoc si per uerbum Graecum diceretur, etiam in Latina consuetudine populari, sonaret uisitatijs. Sic. n. & uolens dicitur, qui diuitem affectat thelodices, & qui sapientem thelosapiens, & cetera huiusmodi. Ergo & hic thelohumilis, quod plebuius dicitur thelon humilis. i. uolens humilis, affectans humilitatem, quod intelligitur, uolens

AD QVAESTIONES IX. EPI. LIX.

92

byte, coe uolens uideri humilis, affectans humilitatem. Hoc. n. in talibus observationibus agitur, ut subdiaco cor hominis uelut religione humile reddatur. K tur. Addidit autem & culturam angelorum, uel nus, con sicut uestri codices habent, religionem angelorum, quod Graece *angelos* dicitur angelos uolens, reba lens intelligi principatus, quos elementorum mundum huius praepositos, in his observationibus colendos esse arbitrantur. Nemo ergo dam. vos, inquit, conuincat cum sitis corpus Christi, inculcas uolens uideri humilis corde, in cultura angelorum, quod non uidit inculcas. Vel sicut quidam codices habent: Quae uidit inculcas. Aut enim sic dicere uoluit: Quae non uidit inculcas, quia homines ista suspicionibus & opinionibus agunt, non quod uiderint ista esse facienda. Aut certe quod uidit inculcas, ideo magna existimans quia uidit ea quibusdam locis obseruari alibi ab hominibus quorum auctoritati haberet fidem et ratione non red dita: & ideo sibi magnus uidetur, quia ei contigit quorundam sacrorum uidere secreta. Sed plenior sensus est, quae non uidit inculcas, frustra inflatus mente carnis suae. Mirabiliter ibi cum dixit inflatus mente carnis suae, ubi thelo humilem supra dixerat. Fit enim miris modis in anima hominis ut de falsa humilitate magis inflatur, quam si apertius superbiat. Et non tenens, inquit, caput, quod uult Christum intelligi, ex quo omne corpus copactum, & connexum subministratum & copulatum crescit in incrementum Dei. Si ergo mortui estis cum Christo ab elementis huius mundi, quid adhuc uelut uiuentes de hoc mundo decernitis? His dictis inserit uerba eorum qui decernunt de hoc mundo, per has observationes quasi rationabiles affectata uanitate humilitatis inflati, Ne tetigeritis, ne gustaueritis, ne attaminaueritis. Recolamus quod dictum est superius, ut hoc intelligamus. Non uult. n. eos in his observationibus iudicari ubi dicitur: Ne tetigeritis, ne gustaueritis, ne attaminaueritis, quod sunt omnia, inquit, in corruptione per abusionem. Omnia haec, inquit, magis ad corruptionem ualent cum superstitiose ab his abstinetur, ut eis homo abutatur. i. non eis utatur secundum praeccepta & doctrinas hominum. Hoc planum est, sed quod sequitur multum requirit. Quae sunt quidam ratione habentia sapientiae in observatione & humilitate cordis & vexatione corporis. Vel sicut alij interpretati sunt. Ad non parcendum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis. Cur, inquit, haec

dicat ratione habere sapientiae, quod ita reprehendit? Dicam quod & ipse in scripturis potest aduertere, saepe sapientiam positam est in sedibus mundi huius, quae dicit expressius sapientiam huius mundi. Nec moueat quod hic non addidit, mundi. Non. n. & in alio loco, cum ait: Vbi sapiens ubi scriba, addidit huius mundi, ut diceret ubi sapiens huius mundi, & tamen hoc intelligitur. Sic & ista ratio sapientiae. Nihil. n. ab eis dicitur in huiusmodi superstitiosis observationibus, ubi secundum mundi huius elementa naturamque rerum, ratio quidam sapientiae reddi uideatur. Nam et cum dicit: Cauete ne quis uos decipiat per philosophiam: non ait, huius mundi. Et quid est philosophia Latine, nisi studium sapientiae? Sunt ergo, inquit, ista ratione quidem habentia sapientiae. i. de quibus aliqua ratio reddatur, secundum elementa mundi huius, & principatus ac potestates in obseruatione & humilitate cordis. Id enim agunt ista, ut superstitionis uitio cor humilietur ad non parcendum corpori, dum fraudat illis scis, quibus compellitur abstinere, non in honore aliquo ad saturitatem carnis: non quod honoratus illo magis quam illo cibo caro saturatur, cum ad eius necessitatem non pertineat, nisi quolibet ualitudini apto alimento refici atque fulciri. De Euangelio inquisitio tua solet multos mouere, quod dominus post resurrectionem, cum in eodem corpore surrexerit, a quibusdam qui eum nouerant, utriusque sexus hominibus & agnitus non sit, & agnitus sit. Vbi primum quare solet, utrum in eius corpore, an potius in illorum oculis aliquid factum sit, quo non posset agnosci? Cum. n. legitur: Tenebantur oculi eorum ne agnoscerent eum, impedimentum quoddam agnoscendi uidetur in luminibus factum esse cernentium. Cum uero aperte alibi dicit: Apparuit eis in alia effigie, utique in ipso corpore, cuius alia erat effigies, aliquid factum fuisse, quo impedimento tenebantur. i. moram agnoscendi pateretur oculi eorum. Sed ego miror cum duo sint in corpore, quibus cuiusque species agnoscat, lineamenta & color, cur ante resurrectionem, quod in monte ita transfiguratus est, ut fieret uultus eius splendidus sicut sol, neminem mouet eum usque ad tantam excellentiam fulgoris & lucis colorem sui corporis mutare potuisse: & post resurrectionem mouet aliquatenus lineamenta mutata esse ut non posset agnosci: rursum eadem potentiae facultate, sicut tunc pristinum colorem, sic & post resurrectionem

1. Co. 1.

A Quae-
stiois. 8.
solutio.

Luc. 24.

Marc. 16

m 4 surre-

- Ioa. 20.** resurrectionem pristina liniamenta reuocasse. Nam & illi tres discipuli, ante quorum oculos in monte transfiguratus est, non eum agnoscerent, si ad eos talis aliunde venisset: sed quia cum illo erant ipsum esse certissime retinebant. At n. corpus ipsum erat in quo resurrexit. Quid hoc ad rem? Nam illud utique ipsum corpus erat, in quo in monte transfiguratus est, & ipsum erat iuuenis in quo natus est: & tñ si quis eum repente iuuenem vidisset, qui non nisi infantulum nosset, non utique agnosceret. An verò ad liniamenta mutanda non potest Dei potestas, quod per annorum moras hominis etas? Quod autem Maria dixit: Noli me tangere, nondum enim ascendi ad patrem: nihil aliud noveris me intelligere quam tu. Ita enim significare voluit tactum spiritalem, i. accessum fidei se requirere, qua creditur esse excellens esse cum patre. Et quod ab illis duobus in fractione panis est agnitus, sacramentum esse, quo nos in agnitionem suam congregat, nullus debet ambigere. De verbis Symeonis, ubi ait virgini matri dominic: Et tuā ipsius animā pertransibit framea: In alia epistola, cuius exemplum est mō mī, dixi quid mihi videatur, quod est tibi inter cetera visum est. Et quod adiunxit: Ut denudentur multorum cordū cogitationes: hoc intelligendum puto, quia per dominic passionē, & infidē Iudeorum, & discipulorū infirmitas patuit. Tribulationē igitur, gladij nomine significatam esse, credibile est, quo materna anima vulnerata est doloris affectu. Ipse fuit gladius in ore persecutorū, de quibus in psalmo dicit: Et gladius in ore eorum. Ipsi enim erant filij hominum, quorum dentes arma & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus. Nam & ferrū quod pertransiit animā Ioseph, pro dura tribulatione positū ferrum mihi videtur. Aperte quippe dicitur: Ferrū pertransiit animā eius donec veniret verbū eius, id est tandiu fuit in dura tribulatione, donec fieret quod prædixit. Hinc enim magnus est habitus, & ab illa tribulatione liberatus. Sed ne humanæ sapientiæ tribueretur quod venit verbum eius, i. factū est quod prædixit, more suo scriptura sancta Deo inde dat gloriam.
- Ps. 104.** Et continuo subiungit: Eloquentium domini igniuit eum. Ut potui non desui interrogationibus tuis adiutus orationibus tuis, & ipsis quas misisti disputationibus tuis. Cum enim interrogando disputas, & quæris acriter, & doces humiliter, Utile est autem ut de ob-

scuritibus diuinarum scripturarum, quæ exercitationis nostræ causa deus esse voluit, multæ inueniantur sententiæ, cum aliud aliud videtur, quæ tamen omnes sanæ fidei doctrinæq; concordent. Dabis sanè veniam stylo meo multum festinanti, ut iam in naui constituto occurrerem perlatori. Filium autem nostrū Paulinum in Christi charitate dulcissimum, in hac potius epistola resaluto, & paucis ut festinus exhortor, ut misericordiam domini, qui sciens dare auxilium de tribulatione, cum turbulentissima tempestate misit in portum, quo tu pelago tranquillior permeasti, ipsi marinæ tranquillitati minime credens, & qui eius rudimentis excipendis atq; nutriendis te dedit, gratias agat, quantas potest, & omnia ossa eius dicant, Domine quis similis tibi? Non enim vberiore fructu legit vel audis me docentem ac disserentem, vel quibuslibet exhortationibus accendentem, quam inspicit te viuentem. Resalutant sanctam & sincerissimam benignitatem tuam conferui mei qui mecum sunt. Condiaconus autem noster Peregrinus, ex quo a me profectus est cum sancto fratre nostro Urbano, quando episcopus farnacina subire perrexit, nondum remeavit Hipponem. Saluos eos tamen in nomine Christi, & literis eorum & fama nunciante cognoscimus. Compresbyterum Paulinum, & omnes qui tua præsentia in domino perfruuntur germano salutamus affectu.

Augustinus Cæciliano præfidi, ut suo edicto coerceat Donatistas iuxta Hippone, quemadmodum alibi fecerat. Epi. LX.

Domino eximio, & in Christi charitate verè merito honorabili suscipiendo filio Cæciliano, Augustinus. Administrationis tuæ claritas & fama virtutum, pietatis quoq; Christiana laudanda diligentia & fida sinceritas, quæ tibi diuina munera eo donante gaudes tributa, à quo speras promittente potiora, excitauerunt me, ut hoc epistolari alloquio, astus cauifarum mearum excellentiæ aperire tuæ. Quantum n. per alias Aphricæ terras te unitati catholicæ mirabili efficacia consuluisse gaudemus, tantum dolemus regionem Hipponensem, & ei vicinas partes confines Numidicæ, præfidi edicti tui vigore nondum adiuuari meruisse, domine eximie & in Christi charitate verem critoq; honora-

honorabilis ac suscipiende fili. Quod nemex potius negligentia deputeretur, qui episcopalem farnacinam Hippone sustineo, tuæ magnificentia non tacendum putavi. Quantum etiam in campo Hipponensi hæretica præsumat audacia, si ex fratribus & collegis meis, qui hæc tuæ sublimitati narrare potuerint, vel ex presbytero, quem cum literis misisti, fueris audire dignatus, adiuuante domino Deo nostro, proculdubio prouidebis ut tumor sacrilegæ uanitatis, terrendo sanetur potius, quam vlcescendo refectur.

Augustinus Dulcicio Tribuno, ut Donatistas edicto suo corrigat, non occidat, deq; mira uesania quorundam qui sibi necem consciscabant. Epist. L X I.

Domino eximio & honorabili filio Dulcicio, Augustinus salutem in domino. Non debui contemnere petitionem tuam, quæ desiderasti à me institui, quemadmodum te oporteat hæreticis respondere, quorum salutem in domini misericordia, instantia quoq; tuæ strenuitatis inquiratur. Quamuis enim ingentes eorum multitudines, unde plurimum gratulamur, quidam tamen eorum & Deo hominibus miserabili instinctu furoris ingrati, nisi suis credibus nos vastare non possunt, suo nos exitio terrere se credunt, aut læticiam suam querentes de mortibus nostris, aut tristitiam nostram de mortibus suis. Sed non debet tot tantorumq; populorum salutem, furiosus error hominum impedire paucorum: quid eis velimus, non solū Deus & prudentes homines, verumetiam ipsi cū sint nobis inimicissimi, sentiunt. Cum enim suæ prouinciæ terrendos putat, non dubitat nos timere ne pereant. Sed quid faciamus, viuentes quod multi adiuuante domino per occasionem vestram viam pacis inueniant? Nunquid prohibere nos possumus vel debemus ab hac unitatis instantia, dum metumus quidā durissimi & in seipso crudelissimi, non nostra, sed propria voluntate se pertrahant? Optaremus quidem ut omnes qui contra Xpm poreant signū Xpi, & contra Euangelium de ipso Euangelio quod non intelligunt gloriantur, à sua peruersitate discederent. Sed quoniam Deus occultis facis dispositione, sed tñ iusta, nonnullos eorū poenis prædestinauit extremis, proculdubio melius incomparabili numerositate plurimis illa pestifera diuisione & dispersione redintegratis atque col-

lectis, quidam suis ignibus pereunt, quæ pariter vniuersi sempiternis ignibus gehennarū merito sacrilegæ dissensionis ardebunt. Sic enim pereuntes dolet ecclesia, quemadmodū rebellem filium, sanctus David, de cuius salute seruanda sollicita dilectione mandauerat. Nam cum merito nephandæ impietatis extinctum, etiam cum testimonio lachrymosæ vocis ingemuit. Verumtamen superbo & maligno discedente in locum suum, populus Dei, qui fuerat illius tyrannide diuisus, agnouit regē suum, & de amisso filio in cœrorem patris, perfectio consolata est unitatis. Non itaque reprehendimus dñe eximie & honorabili fili, quod tales homines apud Tamugadem, prius edicto admonendis existimasti: sed quod ibi dixisti, noueritis vos debita neci dando: putauerunt sicut eorū rescripta indicant, hoc te fuisse comminatum, quod tu illos apprehensos fueras occisurus, non intelligentes de illa nece, quā ipsi sibi volūt hæretic ingerere te locutum. Nō enim tu in eos ius clegladij vllis legibus accepisti, aut imperialibus constitutis, quorū tibi iniuncta est executio, hoc præceptum est ut necentur. Secundo sanè edicto dilectionis tuæ planius quid volueris aperuisti. Quod at etiam ipsum episcopum illorū putasti literis alloquendum, humanissime ostendisti, quanta mansuetudine temperati sint in catholica ecclesia, etiam qui potestate Christiani imperatoris, siue terrendo siue plectendo corrigendis præficiuntur erroribus, nisi quod honorificentioribus cum verbis tractasti quæ decebat hæreticum. Sed quod eius responsioni me respondere voluisti, credo te arbitrium etiam hoc Tamugadensibus debere præstare, ut fallax doctrina ipsius a quo seducebantur, aliquanto diligentius refellatur. Verum nos & occupatissimi sumus, & iam plurimis opusculis nostris huiusmodi vaniloquia refutamur. Iā enim nescio quotiens disputando & scribendo monstrauius, nō eos posse habere martyrum mortē, quia Xpianorum non habent vitam, cum martyrem non faciat poena, sed causa. Docuimus etiam liberum arbitriū sic homini datū, ut tñ & diuinis legibus & humanis rectissime grauium supplicis constituta sint peccatorum: & pertinere ad religiosos reges terræ, non solum adulteria, vel homicidia, vel huiusmodi alia flagitia seu facinora, verumetiam sacrilegia seueritate congrua cohibere. Multūq; illos falli, qui putant a nobis istos tales suscipi, quales sunt, quia non

Spontanea
mors.

Eccl. 14.

Leu. 19.

Mat. 22.

1. Re. 1.

L.

2. Mac.

14.

M.

Razius.

nō eos rebaptizamus. Quō n. tales suscipiū-
tur quales sunt, cum sint hæretici, & ad nos
trāsēdo fiant catholici? Neq; enim propte-
rea corda deprauata nō licet corrigi, q̄ sa-
crāmētā semel data nō licet iterari. De mor-
tibus aut̄ furiosissimis, quas quidā eorū ipsi
sibi inferunt, de quibus solēt detestabiles, &
abominabiles eē multis, etiam suis quorum
mentes dementia nō tanta possedit, eis secū-
dum scripturas rationemq; Xpianorum se-
pe respondimus: qm̄ scriptum est. Qui sibi
nequam cui bonus? Aut certe in eisdem po-
situm tentationibus, mori volentem occidat
& proximum, qui sibi expedire et licere pu-
tat occidere seipsum, qm̄ scriptura dicit, Di-
liges proximum tuū tanq̄ teipsum. Nullis
autem iubentibus legibus vel legitimis pote-
statibus, nō licere alterum occidere, etiam vo-
lentem & parentem, & viuere iam non va-
lentem, satis indicat scriptura Regnorum.
Vbi rex Dauid regis Saulis interfectorem
iussit occidi, cum ille dixisset ab eo iam sa-
cio atque semiuiuo petiit se fuisse vt hoc
faceret, & animam corporis nexibus oblu-
tantem soluique cupientem, vno ictu vul-
neris ab illis cruciatibus liberaret. Proinde
q̄a omnis qui sine vlla legitimæ potestatis
authoritate hominem occidit homicida est,
quisquis seipsum occidit non sit homicida si
non homo est. Hęc omnia multimodis in
alijs plurimis nostris sermonibus, & literis
diximus. Verū tamen, quod fatendū, de isto
Razio seniore, quē summa exemplorū ino-
pia coarctati se in Maccabæorū libris, quasi
ad auctoritatem sceleris quo seipsos perdūt
perferuntis omnibus ecclesiasticis auctori-
tatibus, vix aliquando inuenisse gloriantur,
adhuc eis nunquam respondisse me recolo:
sed quod tuæ charitati & prudentibus qui-
busque sufficiat ad istos redarguendos, si ad
vitam Christianorum de Iudæa gente atq;
illis literis parati sint omniū sanctorū exē-
pla transferre, tunc & hoc transferant. Si autē
illie sunt plurima eorum quoque hominū,
qui literarum illarum veritate laudati sunt,
vel huic iam tempore non convenientia, vel
etiam illo tempore non rectē facta, tale etiā
Razius. hoc est quod in seipsum Razius iste commi-
sit qui cum esset et apud suos nobilis, & mul-
tum in Iudaismo profecisset, quæ sibi in cō-
paratione iustitię Christianæ, damna & ster-
cora fuisse dicit Apostolus, & propter hoc
idem Razius Iudeorum pater appellatur:
quid mirum est, si tanquam homini elatio

superba subrepsit, vt mallet manu propria
perimi q̄ post illā in suorū aspectibus celsi-
tudinem, sustinere indignā in hostium mani-
bus seruitutem? Solent in literis gentilium
ista laudari. In his autem Maccabæorum li-
bris, quauis homo fuerit ipse laudatus, fa-
ctum tñ eius narratum est non laudatum,
& iudicandum potius quā imitandum, quasi
ante oculos constitutum: non sanē nostrō iu-
dicio iudicandum, quod nos quoque vt ho-
mines habere possemus, sed iudicio doctrinę
sobriæ, q̄ ipsis quoque libris veteribus clara
est. Longē quippe fuit iste Razius a verbis
illis vbi legitur: Oē quod tibi applicitum fuit
accipe, & in dolore sustine, & in humili-
tate tua patientiam habet. Non ergo fuit iste
vir eligendæ mortis sapiens, sed ferendæ hu-
militatis impatiens. Scriptū est, quod volue-
rit nobiliter & viriliter mori, sed nunquid
ideo sapienter? Nobiliter scilicet, ne liberta-
tem sui generis captiuus amitteret. Viriliter
autem, quod tantas vires animi haberet, qui-
bus idoneus esset vt se ipse perimeret, quod
gladio cum implere non posset, de muro se
præcipitem dedit, & sic adhuc uiuus abruptā
eucurrit ad petram, atque ibi exanguis inte-
stina sua produxit, quę vtraque manu dissi-
pata spargebat in populū, ac deinde postea
defessus occubuit. Magna hæc sunt, nec ta-
men bona. Non enim bonum est omne
quod magnum est, quoniam sunt magna et
mala. Deus dixit, Innocentem & iustum ne
occidas. Si ergo ille innocens, & iustus non
fuit, cur proponitur imitandus? Si autem in-
nocēs & iustus fuit, quare interfector inno-
centis & iusti, id est, ipse Razius insuper pu-
tatur esse laudandus? Hęc interim, ne ni-
mum prolixa fiat, huic epistolę imple-
dæ satis sint. Debeo autem Temugadensi
huiusmodi ministerium charitatis, quo-
niam mihi, & noto tuo, & ab honorabili
& charissimo filio meo Eleusino, qui tri-
bunatum apud eos egit bene insinuati sunt,
vt ambabus epistolis Gaudentij Donatista-
rum episcopi, & maxime posteriori, quam
secundum scripturas sanctas se fecisse arbi-
tratur, ita respondeam ne aliquid præter-
missum putetur.

Augustinus Cœlestino Diacono de mutua
beneuolentia. Epist. LXII.

Domino venerabili nimiumq; desidera-
bili, sancto fratri & condiacono Cœle-
stino

Augustinus Cœlestino de triplici rerum
ordine. Epist. LXIII.

Augustinus Cœlestino. O vtinā possem
assidue tibi aliquid dicere. Id autem ali-
quid est, vt curis exueremur inanibus, &
curis indueremur vtilibus. Nam de securi-
tate nescio vtrum quicquam in hoc mundo
sperādū sit. Scripsi nec recepi vlla rescripta.
Misi aduersum Manichęos libros quos para-
tos & emendatos mittere potui, nec quicquā
ex illis iudicij motusq; nostri notum mihi
factum est. Nunc eos repetere iam me, vos
autem restituere copuenit. Peto itaque ne
differatis eos remittere cum rescriptis, qui-
bus nosse cupio quid de illis geritis, vel ad-
huc ad illum errorem expugnandum quid
armaturæ vobis opus esse arbitremini. Sanē
quoniam te noui, accipe hoc quoddam gran-
de & breue. Est natura per locos & tempora
mutabilis, vt est corpus. Et est natura
per locos nullo modo, sed tantū per tempo-
ra etiam ipsa mutabilis vt anima. Et est natu-
ra quæ nec per locos nec per tempora mu-
tari potest, hoc Deus est. Quod hic infi-
niti quoquo modo mutabile, creatura di-
citur: quod immutabile, creator. Cum au-
tem omne quod esse dicimus, in quantum
manet dicamus, & in quātum vnum est om-
nis porro pulchritudinis forma vnitas sit,
vides profecto in ista distributione natura-
rum quid summe sit: quid infime, & tamen
sit: quid medię, maiusq; infimo & minus
summo sit. Summum illud est ipsa beatitas,
Infimum quod nec beatum esse potest, nec
miserum. Quod verō medium, viuere incli-
natione ad infimum misere, conuersione ad
summum beate viuere. Qui Christo credit,
non diligit infimum, non superbit in medio,
atque ita summo inharere sit idoneus: &
hoc est totum quod agere iubemur, mone-
mur, accendimur.

Augustinus presbyter Aurelio Episcopo, la-
mētans temulentiā, cōtentiones ac dolos mi-
re regnare apud Aphros, etiam in solen-
nibus conuiujs in honorem martyrum
fieri solitis, ostendens quibus modis pos-
sit illis mederi. Epist. LXIII. F

Aurelio Episcopo, Augustinus presby-
ter. Qua gratia responderem literis san-
ctitatis tuæ, cum diu hæsicans non reperirē:
omnia. n. vici affectus animi mei, quem iam
sponte

stino, Augustinus in domino salutē. Quan-
uis longe absens fuerim, quando per Proie-
ctum clericum ad me directa Hipponem
sanctitatis tuæ scripta venerunt, tamen po-
stequam veni, eisq; lectis, rescriptorū debi-
torem me factum esse cognoui reddendi tps
operiebar: & ecce subito, profecturi à nobis
charissimi fratris nostri Albini acoluthi, gra-
tissima occurrit occasio. De tua igitur, quæ
mihi exoptatissima est, salute latatus, sancti-
tati tuæ salutationem debitā reddo. Semper
autem debeo charitatē, quę sola ē reddita,
semper detinet debitorem. Redditur. n. cum
impeditur, debetur autem etiam si reddita
fuerit, quia nullum est tempus qm̄ impeden-
da iam non sit: nec cum redditur amittitur,
sed potius reddendo multiplicatur: habendo
enim redditur non carento. Et cum red-
di non possit nisi habeatur, nec haberi potest
nisi nobiliter: immo etiam cum redditur ab
homine, crescit in homine, & tāto maior ac-
quiritur, quanto pluribus redditur. Quō au-
tem negetur amicis, quæ debetur & inimi-
cis? Sed inimicis cauta impeditur, amicis se-
cura rependitur. Agit tamen quantum po-
test, vt ab ijs etiam quibus pro malis bona
retribuit, id recipiat quod impendit. Opta-
mus quippe fieri amicum, quem veraciter
diligimus inimicum: quia non eum diligi-
mus nisi velimus bonum, quod vtiq; non
erit, nisi miserit inimicitarum malum. Nō
ergo sic impeditur charitas, vt pecunia. Ex-
cepto enim quod impendendo illa diminui-
tur, hæc augetur: etiā illo inter se differunt:
quod pecuniam cui dederimus tunc ei bene-
uolentiores erimus, si recipere non quæra-
mus: non autem potest esse verus charitatis
impensor, nisi fuerit benignus exactor: quo-
niam pecunia cum recipitur accedit cui da-
tur, sed recedit à quo datur: charitas vero nō
solum apud eum crescit qui hanc ab eo quę
diligat, exigit, etiam si non recipit, sed etiam
ille à quo eam recipit tunc incipit habere eū
reddidit. Proinde domine fratrem mutuam ti-
bi charitatem libens reddo gaudensq; reci-
piam quam recipio adhuc repeto, quam red-
do adhuc debeo. Vnum. n. magistrum apud
stolū dociles audire debemus p-
cipiente ac dicente, Nemi-
ni quicquā debeatis,
nisi vt inuicem,
diligatis.

Ro. 13.

Sponte surgentem lætio epistolæ tuæ multo
ardentius excitauit : commissi me iam Deo
qui pro viribus meis operaretur in me, vt
ea reliberem, quæ virique nostrum stu-
dio in domino & curæ ecclesiasticæ pro tua
præstantia & mea obsecundatione congrue-
rent. Atque illud primum, quod orationi-
bus meis te adiuari credis, non solum non
defugio, verum etiam libenter amplector.
Ita enim, & si non meis, certe tuis, me domi-
nus nunc exaudiet. Quod fratrem Alipiū
in nostra coniunctione mansisse, vt exemplo
sit fratribus curas mundi huius vitare cupi-
entibus, beneuolentissime accepisti, ego gratias
quas huc verbis explicare possum : domi-
nus hoc rependat in animam tuam. Omnis
itaque fratrum cœtus qui apud nos cœpit
coalescere, tanta tibi prærogatiua obstrictus
est, vt locis terrarum tantum longe disun-
ctis ita nobis consuleris tanquam præsen-

Gratissimus spiritus. Quapropter precibus quantum valemus incumbimus, vt locum tibi commissum tecum dominus sustinere dignetur, nec te vspiam deferere, sed adesse adiutor in opportunitatibus, faciens cum ecclesia sua misericordiam per sacerdotium tuum, quale spiritalis viri vt faciat, lachrymis eu gemitibusque interpellant. Sciaui itaque domine beatissime & plenissima charitate venerabilis, non desperare nos immo sperare vehementer, quod dominus & Deus noster p̄ autoritate p̄sonę quā geris, quā non carnis, sed spiritui tuo imposita esse confidimus, multas carnales felicitates & agritudines, quas Aphricana ecclesia in multis patitur in paucis gemit consiliorum grauitate & tua polsit sanare. Cum. n. Apostolus tria breuiter genera vitiōrū detestāda & vitanda uno in loco posuerit, de quibus innumera bilium p̄ctm̄ exurgit seges, vnum horum quod secūdo loco posuit acerrime in ecclesia vindicatur, duo autem reliqua, id est primum & vltimū, tolerabilia vident̄ hoibus, atq; ita paulatim fieri potest, vt nec vitia iam putentur.

Ro. 13. Ait enim vas electionis: Non in comessationibus & ebrietatibus, non in cubilibus, & impudicijs, non in contentione, & dolo, sed induite vos dominum Iesum Christum, & carnis curam ne feceritis in concupiscentijs. Horu ergo trium, cubilia & impudicię tñ magnum crimen putatur, vt nemo dignatus, non modo ecclesiastico ministerio, sed ipsa etiam sacramentorum communione videatur, qui se isto pēto maculauerit. Et recte

oīno: Sed quare solum? Comestationes. n. & 44
ebrietates ita concessę & licitę putant, vt in ca.
honore etiam beatissimorum martyru, non melius
solu per dies solennes, quod ipsum quis non nei-
lugendum videat qui hec non carnis oculis
inspicit, sed etiam quotidie celebrętur. Quę
fceditatem, si tantum flagitiosa & non etiam
sacrilega esset, quibuscunque tolerantę viri
bus sustentandam putaremus. Quamquam
vbi est illud, quod cum multa vitia enume-
rasset idē Apostolus, inter quę posuit ebrio-
sos, ita conclusit, vt diceret cum talibus nec
panem edere. Sed feramus hec in luxu & i. Col.
labe domestica, & eorum consuetudine, q̃
priuati parietibus continentur, accipiamus
que cum eis corpus Christi cum quibus pa-
nem edere prohibemur, saltem de sanctoru in sac-
corporum sepulchris, saltem de locis sacro- rem
ru, de domibus orationum tm dedecus arcea tyran-
tu. Quis. n. audeat negare priuatum, quod cu i
frequentatur in sanctis locis, honor marty-
rum nominatur? Hęc si prima Aphrica ten-
taret auferre a ceteris terris, imitatione di-
gna esse deberet. Cum vero & per Italie ma-
ximam partē, & in alijs omnibus aut propē-
oibus trasmarinis ecclesijs, partim quia nu-
quam facta sunt, partim quia vel orta vel in-
ueterata, sanctoru, & vere debita futura co-
gitatum episcoporum diligentia et animad-
uersione extincta atque deleta sint, dubita-
mus quo possumus tantam morum labem,
vel proposito tā lato exemplo emendare? &
nos quidem illarum partium hominem ha-
bemus episcopum, vnde magnas agimus gra-
tias Deo: quoniam eius modestia atq; le-
nitatis est, eius deniq; prudentię & sollicitu-
dinis in domino, vt etiam si Apher esset, ci-
to illi de scripturis persuaderetur curandū,
qd licentiosa & male libera consuetudo vul-
nus infixit. Sed tanta pestilentia est huius
mali, vt sanari prorsus, quantum mihi vide-
tur, nisi concilij autoritate non possit. Aut
si ab vna ecclesia inchoanda est medicina,
sicut videtur audacia, mutare conari quod
Carthaginensis ecclesia tenet, sic magnę
impudentię est, velle seruare quod Cartagi-
nensis ecclesia correxerat. Ad hac autē rē quis
alius episcopus esset optandus, nisi q̃ ca dia-
conus exercebatur? Sed qd erat tunc dolen-
dū, nūc aulendū est, non asperere, sed, sicut
scriptū est, in spiritu lenitatis & mansuetu-
dinis. Dant enim mihi fiduciam literę tuę
indices grauissimę charitatis, vt tecum tan-
quam mecum audeam colloqui. Non ergo
asperere.

Côſuetu aſpere,quanti exiſtimo,nô duriter, non mû
do qũo imperioſo iſta tollitũr,magis cœdœdo quàm
tollenda: iubendo,magis monendo q̃ minando . Sic
44. diſt. n. agendum eſt cum multitudine peccan-
ca. co- tium. Seueritas autem exercenda eſt in pec-
cato paucorum . Et ſiquid minamur cũ do-
nec. .

nes. *paucorum. Et liquid minamur cu dolore fiat, de scripturis cominando vindictam futuram, ne nos ipsi in nostra pte, sed Deus in nostro sermone timeatur. Ita prius monebuntur spiritales vel spiritalibus proximi, quorum autoritate & lenissimis quidem sed instantissimis admonitionibus cetera multitudo frangatur. Sed quonia istae in cœmiterij ebrietates & luxuriosa conuiuia, nolumus honores martyru & carnali & impetrata plebe credi solent, sed et solatia mortuorum, mihi videtur facilius illis diffundere.*

I. posse istam fœdritatem, ac turpitudinem, si
 Sacrificia pro spiritibus dormitû, quas vere aliquid adiu-
 uare credêdû est, super ipsas memorias non
 sint sumptuose, atque omniû petentibus
 sine typho & cum alacritate præbeantur ne-
 que vendantur. Sed si quis pro religione ali-
 quid pecuniæ offerre voluerit, in præsentem
 pauperibus erogetur. Ita nec deferere vide-
 buntur memorias suorum, quod potest gi-
 gnere non leuem cordis dolorem, & id ce-
 lebrabitur in

celebratur in ecclesia quod pie honesteque
 celebratur. Hæc interim de comestationi-
 bus & ebrietatibus dicta sunt. De contentio-
 ne autem & dolo quid me attinet dicere,
 quia ista vitia non in plebe, sed in nostro nu-
 mero grauiora sunt? Horum autem morbo-
 rum mater superbia est, & humanæ laudis
 auditas, quæ etiam hypocrisis sepe gene-
 rat. Huic non resistitur nisi crebris diuino-
 rum librorum testimonijs incutitur timor &
 charitas Dei, si tamen ille qui hoc agit, seip-
 sum prabeat patientiæ atque humilitatis ex-
 emplum, minus sibi assumendo quàm offertur,
 sed tamen ab eis qui se honorant nec totum
 nec nihil.

nec nihil accipiendo, & id quod accipitur lau-
 dis aut honoris, non propter se qui totus co-
 ram Deo esse debet et humana contemnere,
 sed propter illos accipitur quibus consule-
 re non potest, si nimia deiectione vilescat.
 Ad hoc enim pertinet quod dictum est: Ne-
 mo iuuentutem tuam contemnat: cum hoc il-
 le dixerit, qui alio loco ait: Si hominibus
 placere vellem, Christi seruus non essem:
 Magnum est de honoribus & laudibus homi-
 num non letari, sed omnem pompam inani-
 tem praevidere, & siquid inde necessariū re-

tinetur, id totum ad vtilitatē honorantium salutemq; conferre. Non.n.frustra dictum est: Deus confringet ossa hominum placere Psal. 52. volentium. Quid.n.languidius,qđ ossa significant, quā homo quem male loquētium lingua debilitat, cum sciat falsa esse quæ dicuntur? Cuius rei dolor nullo modo animæ viscera dilaniaret, si non amor laudis ossa eius confringeret: Præsumo de robore animi tui. Itaque ista quæ tecum conféro, mihi dico, dignaris tamen credo mecum considerare, quam sint grauiā,quā difficilia. Nō enim huius hostis vires sentit, nisi qui ei bellum indixerit: quia & si cuiquam facile est lau- A de carere dum denegatur, difficile est ea non delectari cum offertur: & tamen tanta mentis in Deum debet esse suspensio, vt si non merito laudem corrigamus eos quos possumus: ne arbitrentur aut in nobis esse qđ non est, aut nostrum esse qđ Dei est, aut ea laudent, quæ quauis non desint nobis, aut ei supersint, nequāq; tamen sunt laudabilia: velut sunt bona omnia qđ vel cum peccoribus

venit hunc boni animi et veri cum peccatoribus habemus cōmūnia, vel cum impijs hominibus. Si autē merito laudamur, p p Deū gratulēmur eis quibus placet verum bonū; nō tñ pro his quia placemus hominibus, sed si cōmuni Deo tales sumus quales nos esse crediendū.

dunt: & non tribuitur nobis sed Deo, cuius dona sunt omnia quæ vere meritoque laudantur. Hæc mihi ipse cæto quotidie vel potius ille cuius salutaria præcepta sunt, quæcunque siue in diuinis lectionibus inueniuntur, siue quæ intrinsecus animo suggeritur: et tamen vehementer cum aduersario dimicans sæpe ab eo vulnera capio, cum delectationem oblatæ laudis mihi auferre non possum. Hæc propterea scripsi, vt si tuæ sanctitati iam non sunt necessaria, siue quod plura huiusmodi ipse cogites atq; utiliora, siue qd tuæ sanctitati medicina ista non opus sit, mala tamen mea nota sint tibi, sciasq; vnde, p mea infirmitate deū rogare digneris, quod vt impessis sime facias, obsecro per humanitatem illius qui præceptum dedit, vt inuicem onera nostra portemus. Multa sunt quæ de vita nostra & cōuersatione deslerem, q nollem per literas ad te venire, si inter cor meum & cor tuū, vlla essent ministeria pter os meum & aures tuas. Si autē venerabilis nobis omnique nostrum tota sinceritate charissimus, cuius in te vere fraternam cū præsens essem benignitatem studionq; perpexi, senex Saturni-

AVGVSTINVS PAVLINO, EPI. LXVI. V

turninus dignatus fuit, qñ oportum videbitur ad nos venire, quicquid eñ eius sanctitate & speciali affectu colloqui potuerimus, aut nihil aut non multum distabit, ac si cum tua dignatione id ageremus. Quod ut nobiscum ab eo petere atq; impetrare digneris, tantis precibus posco, quibus verba nulla sufficiunt. Absterge enim meam tantum longe Hipponeis, vehementer minusq; formidant, neq; vilo modo mihi sic volunt credere, ut & ego vobis. A grum fratribus datum, provisione & liberalitate tua didicimus ante epistolam tuam, per sanctum fratrem & consernum nostrum Parthenium, a quo multa alia quæ audire desiderabamus, audiimus. Praestabit dominus, ut etiam cetera, quæ adhuc desideramus, impleantur.

Augustinus Paulino, cupiens ab illo plenius explicari quomodo voluntas hominis subditur voluntati diuine.
Epistola LXV.

Sanctis & Deo dilectissimis merito venerabilibus, & multum desiderabilibus fratribus, Paulino & Thersia, Augustinus in domino salutem. Charissimus frater Celsus cum rescripta repeteret, debitum reddere festinavi. Sed vere festinavi. Cum enim cum putarem adhuc aliquot dies nobiscum moraturum, repente comperta occasione nauigij, mihi priuam suam, profectioem iam nocte suggessit. Quid facerem cum eū tenere non possem, & quia ad uos cum quibus ei melius esset properabat, nec si possem deberem. Proinde pauca ilico hæc arripui dicenda atq; mittenda, prolixioris epistolæ me confitens debitorem, cum post reditum venerabilium fratrum nostrorum collegarum Thersij & Euodij, primum nostri ex parte satiatus fuero. A berius enim ad uos in eorum pectoribus & orationibus nos esse venturos, iam iamq; in Christi nomine atq; adiutorio speramus. Cum hæc scriberemus, se per vnum filium nostrum Carthaginensis ecclesiæ presbyterum Fortunatianum Romam nauigaturum, aliam epistolam paucis ante diebus iam dederam. Nunc ergo quod soleo rogo, ut eadē soletis faciatis. Oretis pro nobis ut videat Deus humilitatem nostram & laborem nostrum, & dimittat omnia peccata nostra. Colloqui autem vobiscum talia cupio, si dignemini literis, qualia

colloqui possemus, si coram vestris sensibus adessemus. Ecce illam quasiunculam quam nuper proposueram, tanquam si præsens præsenti interdules loquelas obderem, plane Christiano intellectu & deuotione soluisti, sed nimis cursum & breuiter: posset quippe ibi aliquanto diutius & vberius habitare gratia oris tui, si cum dixisses ita te illo quo licet vteris loco perseverare decreuisses, ut siquid de te aliud dño placuerit, eius voluntate preferas tuæ, id ipsum aliquanto apertius explicares, quo nam modo voluntatem Dei quæ nostræ voluntati præponenda est nouerimus. Vtrum tantum in ea re quam propterea præferre deberemus, quia & inuiti cogemur. Ibi n. fit quidē quod nolumus. Sed ideo nos cogimur ut velimus, quia ille vult cuius voluntatis nec excellentiam fas est recusare, nec omnipotentiam licet evitare: sicut Petrum alter cinxit & tulit quod noluerat: veruntamen quod nollet iij, sed volens mortē subiit. Asperrimū est, ibi, ubi est potestas, nō mutare sententiā, quantum aliud occurrat in quo potius appareat voluntas Dei ad mutandā sententiā nos vocantis, nō quia nostra mala erat, sed in qua recte permaneret, nisi ab illo in alterā vocaremur. Neq; n. malum fuit Abraham nutrire & educare filiū, quoad posset quantum in ipso esset usq; ad finē vitæ suæ: sed repente iussus occidere, mutauit utiq; non prius malā sententiā, sed quæ mala esset, si potioribus mutata non esset. Hinc quoq; non dubito nihil aliud videri tibi, sed plerumq; non voce de celo, non per prophetā, non per reuelationē, vel somnium, vel excessus mentis, qui dicit existas, sed rebus ipsis accidentibus, & ad aliud q̄ statueramus vocantibus cogimur agnoscere Dei voluntatem aliam q̄ erat nostra. Quod si proficisci statueremus, & aliquid oritur quod consulta de officio nostro veritas vetaret deferere, aut discernere eadem veritate consulta vos compelleret proficisci, de hoc tertio genere cauilarū mutandæ sententiæ, quid tibi videatur peto mecum plenius & enodatius colloquaris. Sape nos quippe conturbat, & difficile est nos aliquid quod magis faciendum erat omittere, dum illud mutare volumus, in quo prius permanere statueramus, non quidem malum, verum id ideo malum, quia id quod potius agendum est occurrens deseritur. Qd si nō occurreret, nō solum sine vituperatione sed etiam

AVGVSTINVS PAVLINO, EPI. LXVI. V

96

etiam cum laude, in illo priore perdurare. Hic non falli difficile est, hic omnino vox prophetica præuallet, Delicta quis intelligit? Hinc (oro) participem me facias cogitationum tuarum, quid in talibus vel facere soleas, vel faciendum esse reperias.

Augustinus Maximo medico, recens ad ecclesiā catholicā conuerso, hortans illū ut studeat & alios eodē adducere, præsertim quum nonnullos in errorem adduxisset autoritate sua, Instruens illum aduersus eos, qui de trium personarū eadē essentia impie disputant. Epist. LXVI.

Domino eximio meritoq; honorabili & religioso fratri Maximo, Alipius & Augustinus in domino salutem. Cum a sancto fratre & coepiscopo nostro Peregrino de tua tuorumq; non corporali sed spiritali salute præcipue quæreremus, de tua quidem letos, de tuorum verò tristes nos eius responsa fecerunt, quod non sunt ecclesiæ catholicæ salubri correctione sociati. Et quia id cito futurum sperabamus, adhuc non esse factum multum dolemus, domine eximie meritoque honorabilis & religiosus frater. Proinde charitatem tuam in domini pace salutantes, & præcipimus & rogamus, ut eos quod didicisti docere non differas, vnum scilicet Deum esse solū cui seruitus illa debetur, quæ latrā Græco vocabulo nuncupatur. Ipsum enim verbum est in lege ubi scriptum est: Dominū Deū tuū adorabis, & illi soli seruies: quæ si Deum patrē tantū modo dixerimus, respondebitur nobis, ergo latrā filio non debetur: quod nefas est dicere. Si autem debetur, quō ergo vni tantū debetur Deo, si & patri & filio debetur, nisi quia vnus cui per latrā seruīre iussi sumus, ita dicitur solus ut & pater intelligatur & filius, immō verō et spiritus sanctus. De illo quippe dicit Apostolus. Nescitis quæ corpora vestra tēplū sunt in vobis spiritus sancti, quæ habetis a Deo & nō estis vestri. Empti n. estis magno precio, glorificate deū & portate in corpore vestro. Quem Deum dixerat esse templum? Debetur ergo latrā spiritui sancto. Nam si templum facere, sicut Salomon fecit de lignis & lapidibus uiuere, utiq; faciendo templum latrā exhibere conuinceremur, quanto magis latrā debemus cui non tēplū facimus sed sumus?

Ac per hoc si patri & filio & spiritui sancto latrā debetur & exhibetur a nobis, de qua dictum est: Dominum Deum tuum adorabis & soli illi seruies, proculdubio dominus Deus noster cui soli per latrā seruīre debemus non est pater solus, nec filius solus, nec solus spiritus sanctus, sed ipsa trinitas vnus Deus solus, pater & filius & spūs sanctus: non ut pater sit ipse qui filius, vel spiritus sanctus ipse sit aut pater aut filius, cum sit in illa trinitate pater filij solus, & filius patris solus, spiritus autē sanctus & patris & filij sit spiritus: sed propter vnā eandēq; naturā atq; inseparabilem vitam, ipsa trinitas, quantum ab hoīe potest fide præcedente intelligitur vnus dñs Deus noster de quo dictum est: Dñm Deum tuū adorabis & illi soli seruies, & quem prædicat Apostolus. Ait enim: Quoniam ex ipso & in ipso & per ipsum sunt omnia, ipsi gloria in secula seculorum, amen. Non enim sic ex Deo patre vnigenitus filius, quemadmodum ex illo est vniuersa creatura quam ex nihilo creauit. Hunc quippe de sua substantia genuit non ex nihilo fecit: nec eum ex tempore genuit, per quē cuncta tempora condidit. Quoniam sicut flamma splendorem, quem gignit, tempore non præcedit, ita pater nunq; sine filio fuit. Ipse est quippe sapientia Dei patris, de qua scriptum est: Splendor est n. lucis eter. Lucī ergo cuius cādor est, id est, Deo patri sine dubio coæterna est. Et ideo nō sicut in principio fecit Deus cōlū & terrā, ita in principio fecit verbum, sed in principio erat verbum. Spiritus quoq; sanctus non sicut creatura ex nihilo est factus: sed sic a patre procedit, ut nec a patre nec a filio sit factus. Hæc trinitas vnus est eiusdēq; nature atq; substantiæ, non minor in singulis quā in omnibus, nec maior in omnibus quā in singulis, sed tanta in solo patre vel in solo filio, quanta in patre simul & filio, & tāta in solo spūs sancto quanta simul in patre & filio & spiritui sancto. Neq; n. pater ut haberet filiū de seipso, minuit seipsum, sed ita genuit de se alterum se, ut totus maneret in se, & esset in filio tātus quantus & solus. Similiter & spiritus sanctus integer de integro, non præcedit vnde procedit, sed tantus cū illo quantus ex illo, nec minuit eū procedēdo nec auget hārendo. Et hæc oīa nec confuse vnum sunt, nec distincte tria sunt, sed cū sint vnū de accitria sunt, & cum sint tria vnū sunt. Proinde pe, tria qui tam multis cordibus fidelium suorum vnū donauit

V G. MAX. DE TRIN. VNIVS DEI, EP. LXVI.

Item in Deo patre & Deo filio, si utriusque natura quaratur, uterque Deus, nec magis magnus alter altero Deus. Si autem origo, pater est Deus de quo filius Deus, de quo autem patet, nullus est Deus: frustra itaque ad hoc respondere conantes dicunt, sed homo cum passione generat, Deus autem sine passione genuit filium. Hoc enim non solum ipsos nihil, sed nos adiuuat plurimum. Nam si temporalibus & passibilibus rebus Deus tribuit, ut quod sunt hoc generent, quanto magis ipse eternus & impassibilis, non alius, quam est ipse, generavit vnus vnium, ideo nostra inenarrabili admiratione, quoniam sine passione, & tanta secum equalitate, ut eum nec potestate praeccederet nec aetate. Sed ideo totum quod habet, quod potest, non tribuit sibi, sed patri, quia non est a seipso, sed a patre. Aequalis est enim patri, sed hoc quoque accepit a patre: nec sic accepit unde esset aequalis, quasi prius fuerit inaequalis, sed natus aequalis, sicut semper natus, ita semper aequalis. Non itaque inaequalem genuit, & aequalitatem iam nato addidit: sed gignendo eam dedit, quia aequalem non imparem genuit. Ideo in forma Dei aequalem esse Deo, non ei rapina fuerat, sed natura: quoniam id nascendo sumpsit, non superbiendo praesumpsit. Propterea vero eum patrem dicit esse maiorem, quia seipsum ex se naniuit, formam serui accipiens, non amittens. Dei, propter quam formam serui, non tantum patre, verum etiam seipso & spiritu sancto minor factus est. Nec tantum hac excellentissima trinitate, sed etiam minoratus est paulominus ab angelis, hominibus quoque minor fuit, quando parentibus subditus fuit. Propter hanc itaque formam serui, quam veniente plenitudine temporis exinanitus accepit, dixit: Pater maior me est. Propter illam formam vero quam nec exinanitus amittit, dixit: Ego & pater vnus sumus: & homo scilicet factus, & permanens Deus. Homo enim assumptus est a Deo, non in homine consumptus est Deus. Ideo valde rationabiliter et patre minor est homo Christus, & patri aequalis est idem ipse Deus Christus. Cum igitur huic recte atque catholice fidei praesentibus nobis cum magna exultatione populi Dei confociatum te esse gaudeamus, quare adhuc de tuorum segnitia tristis sumus? obsecramus te per misericordiam Dei, ut ipso adiuuante auferas istum merorem de cordibus nostris. Neque enim credendum

est auctoritatem tuam ad peruersitatem tuorum plurimum valere potuisse, & ad correctionem nihil valere posse. An forte contemnunt te, quia in ecclesia catholica participationem hac aetate venisti, cum te amplius debeant admirari atque venerari, quia vetustissimum errorem senili quadam iuuentute vicisti. Absit ut ipsi resistent tibi vera dicenti, cui consenserant a veritate deciuanti. Absit ut nolint tecum recta sentire, cum quo eos delectauit errare: tu tantum ora pro eis & insta eis. Immo vero adduc eos ad domum Dei tecum, qui in domo tua sunt tecum: vel te non pigeat in domum Dei cum illis venire, qui in domum tuam soliti fuerant conuenire, praesertim cum catholica mater aliquos a te petit, aliquos repetit. Peti eos quos apud te inuenit, repeti eos quos per te perdidit. Non ex crucietur damnis, sed potius lateatur lucris. Acquirat filios quos non habuit, non plangat quos habuit. Oramus ad Deum ut facias quod hortamur, & speramus de misericordia eius, quod literis sancti fratris & coepiscopi nostri Peregrini, & rescriptis dilectionis tuae, cito de hac te gaudio replebitur cor nostrum, & lingua nostra exultatione.

Augustinus Alipio seni, de Gabiniano miraculis conuerso ad Christianismum.
Epistola. LXVII.

Augustinus Alipio seni. Frater Paulus hic est incolumis, apportat negotiorum tuorum secundas curas, praestabit dominus ut etiam ipsae vltima sint: multum vos salutat, & narrat gaudia de Gabiniano, quod ab illa sua causa, misericordia Dei liberatus, non solum Christianus, sed etiam fidelis sit valde bonus, per pascha proxime baptizatus, in corde atque in ore habens gratiam quam percepit. Quantum cum desiderem, quando explicabo: Sed nosti ut eum diligam. Architheater etiam Dioscorus Christianus fidelis est simul gratiam consecutus. Audi etiam quemadmodum, neque enim ceruicula illa vel lingua nisi aliquo prodigio domarentur: filia eius in qua vnica acquiescebat aegrotabat, & usque ad totam desperationem salutis temporalis, eodem ipso patre renuntiante peruenit. Dicitur ergo & constat, cum mihi hoc & ante fratris Pauli reditum, comes Peregrinus vir laudabilis & bene Christianus, qui cum eis eodem tempore bapti-

AVGVSTINVS ALIPIO SENI EPI. LXVII.

97

zatus est, indicaret: Dicitur ergo ille senex tandem conuersus ad implorandam Christi misericordiam, voto se obligasse Christianum fore, si illam saluam videret. Factum est. At ille quod vouerat, dissimulabat exoluere, sed adhuc manus excelsa. Nam repentina cecitate suffunditur, statimque venit in mentem unde illud esset: exclamauit confitens, atque iterum vouit, se recepto lumine impleturum esse quod vouerat. Recepit, impleuit, & adhuc manus excelsa. Symbolum non tenuerat, aut fortasse tenere recusauerat & se non potuisse excusauerat, Deus viderit. Iam tum post festa omnia receptionis suae i paralytici soluitur multis ac penitus omnibus membris: & etiam lingua. Tunc somno admonitus confitetur per scripturam, ob hoc sibi dictum esse accidisse, quod symbolum non reddiderit. Post illam confessionem redduntur officio omnium membrorum nisi si linguae solius: se tamen didicisse symbolum, ideoque memoria iam tenere nihilominus in eadem tentatione literis fastus est: sicque omnis est ab eo deleta nugacitas, quae (ut scis) multum decolorabat naturalem quandam eius benignitatem, eumque insultantem Christianis faciebat valde sacrilegum. Quid dicam, nisi domino hymnum canamus & superexaltemus eum in secula?

Clerici Hippone catholici Ianuario primo sedis episcopo, partis Donatiana, De immanitate Circumcellionum aduersus catholicos. Stylus est Augustini, quanquam communi clericorum nomine scripta est epistola.
Epistola. LXVIII.

I Ianuario Clerici catholici regionis. Hippone nescitis. Clerici & Circumcelliones vestri noui generis & inaudite crudelitatis persecutio ne in nos saeuunt. Qui si malum pro malo redderet, etiam si contra legem facerent Christi: nunc vero consideratis omnibus factis nostris & vestris, inuenimur hoc pati quod scriptum est. Retribuebant mihi mala pro bonis: Et in Psal. 34. alio psalmo: Cum ijs qui oderunt pacem eram pacificus, cum loquebar illis debellabant me gratis. Nam cum sis in tanta grandi constitutus etate, arbitramur te optime nosse, quod pars Donati, quae primo apud Carthaginem pars Maiorini dicebatur, ultro accusauit Cecilianum tunc episcopum ecclesiae Carthaginensis, apud imperatorem illum antiquum Constantinum. Sed ne forte aut obliuiscamur hoc Aug. Tomus secundus n sit

CLERICI HIPPON. CATH. IANVARIO.

sit grauitas tua, aut te nosse dissimules, aut etiam quod non putamus, forsitan nescias, exemplum relationis tunc Anulini Proconsulis, quæ pars Maiorini tunc interpellauit, ut ea crimina quæ obijciebat Cæciliano ad memoratum imperatorem ab eodem Proconsule mitterentur, his nostris literis inseruimus. Anulinus nunc Proconsul Aphricæ. Scripta cælestia maiestatis vestræ, accepta atque adornata, Cæciliano & ijs qui sub eodem agunt, quique clerici appellantur, deuotio mea apud acta paruitatis meæ insinuare curauit, eisdemque hortata est, ut

G Vnitatem consensu omnium facta, cum omni omnino munere indulgentia maiestatis vestræ liberati esse videantur, catholica custodita sanctitati legis debita reuerentia ac diuinis rebus inseruiant. Verum post paucos dies extiterunt quidam adunata secum populi multitudine, qui Cæciliano contradicendum putaret, quique fasciculum in aluta signatum, & libellum sine signo obrulerunt dicationi nostræ, atque impendio postularunt, ut ad sacrum & venerabile comitatum numinis vestri dirigerem, quæ manente Cæciliano in statu suo, subiectis eorundem actis, quæ cuncta maiestas vestra possit dignoscere, paruitas mea dirigere curauit. Transmissi libelli ecclesiæ catholicæ criminum Cæciliani traditus à parte Maiorini. Itē alius sigillo cohærens eidem alutæ, datus die XVII Kal. Maias fuisse Charthag. dño nostro Constantino Augusti scriptum. Post hanc relationem ad se missam iussit ut sit imperator venire partes ad episcopale iudicium in vrbe Roma faciendum, vbi quem admodum causa dicta atque finita sit, & Cæcilianus innocens iudicatus sit, iudicant gentem ecclesiasticam. Iam utique post pacificum

H moderamen episcopalis iudicij, omnis contentionis & animositatis pertinacia debebat extingui. Sed rursus maiores vestri ad imperatorem redierunt, & non recte iudicatam neque omnem causam auditam esse conquesti sunt. Vnde ille alterum episcopale iudicium dedit habendum in Arelateni Gallie ciuitate, vbi multi vestri, vana diabolica dissensione damnata, cum Cæciliano in concordiam redierunt. Alij verò pertinacissimi & litigiosissimi ad eundem imperatorem appellauerunt. postea & ipse coactus episcopalem causam inter partes cognitâ terminauit, & primus contra vestram partem legem constituit, ut loca congregationum vestrarum fisco vëdicaretur,

quarum omnium rerum documenta, si vellemus inferere, nimium longas literas faceremus. Illud tñ nullo modo prætermittendum est, quò Felici Aptungensis, quæ fontē omnium malorum in concilio Carthagenensi, ab Secundo Tigifiano primare patres vestri fuisse dixerunt, vrgentibus apud imperatorem vestris, publico iudicio causa discussa atque finita sit. Nam memoratus imperator, in hac ipsa causa vestros apud se accusatores & assiduos interpellatores, literis suis fuisse testatur, quarum exemplum infra scripsimus. Imperatores Cæsares Flauij, Constantinus Maximus, & Valerius Licinianus Licinius, ad Probianum Proconsulem Aphricæ. Helianus prædecessor tuus, merito dum vir perfectissimus, verus vicarius præfectorum tunc per Aphricam vestram, incommoda valetudine teneretur, eiusdem partibus functus, inter cetera etiam id negotium vel inuidiam, quæ de Cæciliano episcopo ecclesiæ catholicæ videtur esse commota, ad examen suum atque iustitiam credidit esse reuocandum. Etenim cum iam Superum centurionem & Cæcilianum magistratum Aptunginorum & Saturninum Excusatore & Calpurnium iuniorē eiusdem ciuitatis curatorem, atque solum seruū publicum superscriptæ ciuitatis, præsentem esse fecisset, audientiam præbuit competentem, adeo ut Cæciliano fuisse obiectum, quod à Felice eidē episcopo videretur esse delatus, cui cum diuinarum scripturarum proditio atque exustio videretur obiecta, innocentem de eo Felicem fuisse constitit. Denique cum Maximus Vigentium decurionem Ziquensium ciuitatis, epistolam Cæciliani ex diuino iure falsasse contenderet, eundem ipsum Vigentiū suspensum tenderet, quæ suberant, peruidimus, & ideo minime certum quod se decurionem Ziquensium ciuitatis esse asseuerauerit. Vnde volumus ut eundem ipsum Vigentiū sub idonea prosecutione ad comitatum meū Constantini Augusti mittas, ut illis qui impræsentiarum agunt, atque diurnis diebus interpellare non desinunt, audientibus & coram assistentibus apparere & intimari possint, frustra eos Cæciliano episcopo inuidiam comparare, atque aduersus eum violenter insurgere voluisse. Ita enim fiet ut omnis, sicut oportet, eiusmodi contentionibus, populus sine dissensione aliqua religioni propriæ cum debita veneratione deferuiat. Hæc cum videas ita se habere, quod est quod nobis de imperatorū iussionibus, quæ

DE IMMANITATE CIRCVNC. EPIST. LXVIII.

98

quæ contra vos constituuntur, inuidiā concitatis, cum hoc totū vos potius antea feceritis. Si nihil debet in his causis imperatores iubere, si ad imperatores Christianos hæc cura pertinere non debet, quis vrgebat maiores vestros causam Cæciliani ad imperatorem Proconsulem mittere, & episcopū, contra quē absentem iam sententiam quoquo modo dixeratis, iterum apud imperatorem accusare, quo innocente pronunciatum, ordinatori eius Felici alias apud eundem imperatorem calumnias machinari? & nunc quid aliud quod ipsius maioris Constantini iudicium contra vestram partem viuit, quod maiores vestri elegerunt, quod assiduis interpellationibus extorserunt, quod episcopali iudicio prætulerunt, si displicent imperialia iudicia, qui prius imperatores ad ea vobis excitanda coegerunt? Sic. n. modo contra catholicam clamat in ijs quæ contra vos ab imperatoribus decernuntur, quæ admodum si vellet aduersus Danielelem clamare, qui liberato illo, eisdem leonibus consumendi missi sunt, à quibus cum ipsi primitus consumi voluerunt.

Pro. 19. Scriptū est enim: Nihil interest inter minas regis & iram leonis. Danielelem calumnioli inimici in lacum leonum mitti coegerunt, vicit innocentia eius illorū malitiā, illatus inde leuatus est, ipsi illuc missi perierunt. Similiter maiores vestri Cæcilianū & eius societatem, regis iræ consumenda obiecerunt, cuius innocentia liberata, ab eisdem regibus eadem vos patimini, quæ illos vestri pati voluerunt: quoniam scriptum est. Qui parat proximo foueam, ipse incidet in eam. De nobis ergo quod queramini non habetis, & tñ ecclesiæ catholicæ mansuetudo, etiam ab his imperatorū iussionibus omnino coqueuerat, nisi vestri clerici & Circuncelliones, per suas immanissimas improbitates furiosasque violentias quietem nrām perturbantes atque vastantes, hæc in vos reoli & moneri coegissent. Nam priusquam recentiores leges istæ, de quibus modo querimini, venissent in Aphricam, insidias in itinibus nostris episcopis tetenderunt, clericos nostros plagas immanissimas quasiauerunt, laicis quoque & plagas grauissimas inflixerunt, & intulerunt eorum edificijs incendia. Presbyterum etiā quendam, quia propria libera voluntate vnitatem nostræ communionis elegit, de domo sua raptum, & pro arbitrio immaniter aliis, in gurgite etiam cœnoso volutatum, burda vestitum, cum quibusdam dolendum,

quibusdam fridendum in pompa sui facinoris ostēdissent, abductū inde quod voluerunt, vix post dies duodecim dimiserunt. Vnde conuentus municipalibus gestis à nostro episcopo Proculianus, cum ab inquirenda causa dissimulasset, & iterum continuo conuentus esset, nihil se dicturum amplius gestis expressit. Et hodie illi qui hoc fecerunt, A presbyteri vestri sunt, adhuc nos insuper territantes, & sicut potuerunt, persequentes. Nec tñ de his iniurijs & persecutionibus, quæ ecclesiæ catholica in regione nostra tunc pertulit, imperatoribus coqueus sit eps nos flet. Sed factio concilio placuit, ut pacifice conueniremini, quo si fieri posset, haberetis inter nos collationē, & errore sublato, fraternam charitas pacis vinculo lataretur. Et in ipsa conuentione quid Proculianus primo respondit quod concilium facturi essetis, & alias & illic visuri quod respondere deberetis. Deinde quid postea cum propter suam promissionem denuo conuentus esset, actis expresserit, recusans pacificam collationem, ipsa gesta instruat grauitatē tuā. Deinde cum vestrorum clericorum & circuncellionū notissima omnibus non cessaret immanitas, dicta causa est, Pœna cum Crispinus iudicatus hæreticus, nec pecunia decem librarū auri quæ in hæreticos ab imperatoribus fuerat constituta per māsuetudinem catholicā ferri permissus est, & tamen ad imperatores appellandum putauit. Cuius appellationi quod ita responsum est, nonne vestrorum præcedens improbitas, & eadē ipsius appellatio extorsit ut fieret: nec tñ etiam post ipsum rescriptum intercedentibus apud imperatorem nostris episcopis, eadē auri cōdemnatione multatus est: Ex concilio autem nostri episcopi legatos ad comitatum miserunt, qui impetrarent, ut non omnes episcopi & clerici partis vestræ ad eadē cōdemnationem decem librarum auri, quæ in omnes hæreticos constituta est teneretur, sed ij soli in quorum locis aliquas à vestris violentias ecclesiæ catholica pateretur. Sed cum legati Romam venerunt, iam cicatrices episcopi catholici Vagitani horrendæ ac recentissimæ imperatorem commouerant, ut leges tales mitterentur, quales & missæ sunt. Quibus in Aphricā venientibus, cum utique non ad malum sed ad bonū coepissetis vrgeri, quid facere debebatis nisi & vos mittere ad episcopos nostros, ut quō vos ipsi conueniant, sic conuenirentur à vobis, & potius collatione veritas appareret? Non solum autem

n 2 non

CLERICI HIPPON. CATH. IANVARIO

nō fecistis, sed peiora mala nobis vestri nūc faciunt, non tantum nos sustibus quasi ferroq; concidunt, verū etiam in oculos extinguendos, calcem misto aceto, incredibili excogitatione sceleris mittunt. Domus infusa per nostras cōpilantes, arma sibi ingentia & terribilia fabricarunt, quibus armati p diuersa discurrent cōminantes atque anhelantes cades, rapinas, incendia, cecitates. Quibus rebus cōpulsi sumus tibi primitus conuenire ut consideret grauitas tua q̄ multi vestri, immō vos oēs qui vos pati dicitis psecutionē, sub ipsis quasi terribilibus imperatorū catholicorū legibus, in possessionibus vestris & alienis securi sedeat, & nos a vestris tam in audita mala patiamur. Vos dicitis pati persecutionem, & nos ab armatis vestris sustibus & ferro concidimur. Vos dicitis pati persecutionē, & nostrae domus ab armatis vestris cōpilando vastant. Vos dicitis pati psecutionem, & nostri oculi ab armatis vestris calce & aceto extinguunt. Insuper etiā si quas mortes sibi vltro ingerunt, nobis volūt esse inuidiosas, vobis gloriosas. Quod nobis faciunt, sibi nō imputāt, & qd sibi faciunt, nobis imputāt. Viuunt vt latrones, moriunt vt Circūcelliones, honorant vt martyres; & tū nec latrones aliquādo ad diuimus eos, quos depredati sunt, excecasse. Occisos auferunt luci, viuis auferunt lucē. Nos interim si quādo vestros tenemus, cū magna dilectione seruamus illefos, loquimur illis, & legimus oia quibus error ipse cōuincit, qui fratres a fratribus separat, facimus quod dñs per Esaiā prophetam praecepit dicens: Audite qui pauetis verbum dñi, dicite, fratres nostri estis ijs qui vos oderunt, & q̄ vos execrant, vt nomen dñi honorificetur & appareat illis in iocunditate, ipsi aut erubescant. Ac sic aliquos eorum considerātes euidentia veritatis & pulchritudinē pacis, nō baptismo quē iam sicut regalem characterem tanquā desertores acceperant, sed fidei illis defuit, & spiritus sancti charitati & Christi corpori sociamus. Scriptum est: Fide mundās corda eorū. Itemq; scriptum est: Charitas cooperit multitudinē peccatorum. Si autē vel nimia duritia, vel pudore nō ferentes eorum insultationem, cum quibus contra nos tam multa falsa iactabant, & tam multa mala excogitabant, vel magis timore, ne qualia nobis antea faciebant, talia nobiscum iam patiantur, vnitati Christi cōsentire noluerunt, sicut illi retenti sunt, sic

a nobis dimittuntur illasi, hoc (quantū possumus) monemus etiā laicos nostros vt eos illatos teneant, & nobis corripēdos instruedosq; perducant. Sed aliqui nos audiunt, & si possunt faciunt. Alij cū illis quē ad modū cū latronibus agunt, quia eos re vera tales patiūt. Aliqui ictus eorū suis corporibus imminētes feriendo repellūt, ne ab eis anteferant. Aliqui apprehensos iudicibus offerunt, nec nobis intercedentibus eis parcit, dum ab eis pati mala immania permittunt. In quibus omnibus illi nō deponunt facta latronum, & honorē sibi exigunt martyrum. Hoc est ergo desiderium nostrū, quod tūc grauitati p has literas & p fratres, quos misimus, allegamus. Primū (si fieri potest) vt cum episcopis nostris pacifice conferatis, vt in quibus fuerit inuentus, non hoies sed error ipse tollatur, vt hoies non puniatur sed corrigantur, vt vos modo conueniat, quia eorum conuentionem antea contempnitis. Quanto melius n. hoc inter vos facitis, vt quod egeritis cōscriptū & subscriptū imperatori mittatis, q̄ vt hāc apud terrenas potestates fiant, quā nō possunt nisi iam datis cōtra vos legibus scire? Vestri enim collegae qui nauigauerant apud praefectos dixerunt se audiri venisse. Et nominauerunt sanctum patrem nostrum catholicum episcopum Valentinū, qui tunc in comitatu erat, dicētes cum illo se velle audiri, quod eis nō poterat iudex cōcedere, qui iam secundum leges quae contra vos cōstitutae sunt iudicabat: nec ille episcopus ita venerat, aut aliud tale mandatū a suis episcopis acceperat. Quāto ergo melius ipse imperator, qui nō est eisdem legibus subditus, & qui habet potestatem alias leges ferre, cum ei collatio vestra fuerit recitata, de tota ipsa causa poterit iudicare, quāuis iam olim dicta fuerit ter minata. Sed ideo nos cōferre volumus, sed vt eis, qui nesciunt, iam finita monstretur. Quod si hoc facere vestri episcopi voluerint, quid inde perditis, & nō potius acquiritis, quia voluntas vestra innotescit, ne dissidentia merito reprehendatur? An forte putatis non licere fieri, cum non vos lateat, quod dominus Christus etiā cum diabolo de lege locutus est? Quod cum Paulo Apostolo non solū Iudaei, sed etiā de haeresi Stoicorum & Epicureorum philosophi gentiū contulerunt? An forte istae leges imperatoris, vos nō permittunt nostros episcopos conuenire? Ecce

AUGUSTINVS RESTITUTO EPI. LXIX.

99

interim episcopos nostros qui sunt in regione Hipponensi, vbi a vestris tanta mala patimur, conuenite. Quanto enim licetius & liberius ad nos, per vestros vestra scripta, quā eorum arma perueniunt? Postremo per istos ipsos fratres nostros, quos ad vos misimus talia rescribite. Si autem & hoc non vultis, saltem cum vestris a quibus talia patimur, nos audite. Ostendite nobis veritatem pro qua vos pati dicitis persecutionem, cum pariamur nos vestrorum tantam crudelitatem. Si enim nos esse in errore conuiceritis, forte conceditis nobis vt non rebaptizemur a vobis, iustum existimantes, vt nobis hoc praestetis, qui baptizati sumus ab eis quos nullo iudicio damnatis, quo praestitistis eos, quos Felicianus Musticianus, & Prætextatus Asuritanus per tam longum tempus baptizauerant, quādo eos per iudicium iussu de Basilicis pellere conabamini, quia Maximiano communicebant, cum quo a vobis i concilio Bagaitano expresse nominatimq; damnati sunt. Quae omnia gestis iudicialibus & municipalibus demonstramus, vbi & ipsum concilium vestrum allegastis, dum vultis iudicibus ostendere, quod schismaticos vestros de Basilicis pelleritis. Et tamen qui ab ipso semine Abraae, in quo omnes gentes benedicuntur schisma fecistis, de Basilicis pellicis vestris vos fecistis, sed per ipsos reges tetrarchas qui completa prophetia Christum adorant, apud quos Caecilianum accusantes vultis recelsistis. Si autem nec audire nec docere nos vultis, venite aut mittite nobiscū in regionem Hipponensem, qui videant armatum exercitum vestrum, quamuis nullus miles numero armorum suorum calcē & acetum addidit ad oculos Barbarorum. Si neque hoc vultis, saltem scribite ad illos, vt iam ista non faciant, vt iam a se cadibus nostris, a rapinis, ab execratione compescant. Nolumus dicere, damnate illos. Vos enim videritis, quomodo vos non inquinēt, quos modo ostendimus in vestra communione latrones, & nos inquinēt quos nunquam potuistis ostendere traditores. Ex his omnibus elige quid volueritis. Si autem nime poenitebit ordine pacifico agere voluisse. Aderit dominus ecclesiae suae, vt vos potius humilitatem nostram contempnisset poeniteat.

Augustinus Restituto, Quatenus malitiam in ecclesia. Epistola. LXXIX.

Domino desideratissimo & honoratissimo sinceritate clarissimo fratri & diacono Restituto, Augustinus in domino salutem. Affectus indicantes piam flammā cordis tui, indicauit mihi fidelissimus vt sis particeps eorum frater Deogratias. Lege itaque Tychonium quem bene nosti, non quidem omnia probaturus: nam quae in illo cauenda sunt, bene nosti. Hanc tamen quaestionem quomodo in ecclesia Dei si qua forte peruersa, vel etiam scelerata corrigere atque extinguere non valemus, saluo vnitatis vinculo toleranda sint, strenue videtur mihi tractauisse atque soluuisse: quamquam in eius literis tantummodo intentione correctā, ad ipsos diuinarum scripturarum fontes recurrere nos oportet, vt ibi videamus quā plurima de hac re testimonia sententiarum, vel exēpla gestorum posuit, & qm nemo possit omnia ponere, nisi qui pene omnes sanctorum librorum paginas in sua scripta transferre voluerit: Ita prope nulla est, quae nos non admoneat intus in ipsa societate sacramentorum, quibus inuicemur ad vitā aternā, cum ijs qui oderunt pacem esse debere pacificos, donec ingemiscēdo nostra longinqua peregrinatio transeat, atque in virtute Hierusalem matris aeternae securissima pace perficiamur, & in turribus eius abundantia verorū fratrum, quorum nūc inter multos falsos gemimus paucitate. Quae est autē virtus illius ciuitatis, nisi Deus eius Deus noster? Vides igitur in quo solo fiat pax, & singulis hominibus qui secum sine illo bellum gerunt, & i nullo extrinsecus oborto scandalo, & omnibus simul q̄. quanquā in hac se vita diligāt & amicitia fide nexibus teneantur, tamē dec praesentia corporis nec cōfessione animi summe perfectēq; copulantur. Cōfortetur cor tuum in domino, memor nostri.

Augustinus Bonifacio Comiti, qui cōcepto prius voto monachismi, post ex ipsius cōsilio suscepit comitis potestatem, ac duxit uxore, praeter ipsius cōsiliū, multisq; bellis feliciter gestis, i multis peccauit. Hūc literis secretis hortat ad vetus propositū, si puxore liceat, si nō liceat, potestate mūdā utat i bonū nō malū. Epist. LXX.

Domino filio in praesentē & in aeternam salutem Dei misericordia protegēdo & L. Aug. Tomus secundus. n 3 re-

AVG. BONIFACIO, POTESTATE

regendo Bonifacio, Augustinus. Fidiorem
homoem & qui faciliores haberet accessus ad
aures tuas ferēs literas meas nūquā potui re
perire, q̄ nunc obtulit dominus seruū & mi
nistru Christi, diaconū Paulū, ambobus no
bis charissimum: vt aliquid tibi loquerer,
nō pro potentia tua & honore quē geris in
istō seculo maligno, nec pro incolumitate
carnis tuæ corruptibilis atque mortalis, q̄a
& ipsa transitoria est, & quandiu sit, semper
incertū est, sed pro illa salute quā nobis pro
misit Christus: qui propterea hic exhonora
tus atque crucifixus est, vt doceret nos bona
huius seculi magis contemnere quā dilige
re, & hoc amare & sperare ab illo, quod in
Rom. 6. sua resurrectione monstrauit. Resurrexit
enim à mortuis, iā nec moritūres, & mors
ei vltra nō dominabit. Scio nō deesse homi
nes, qui te secundum vitā mundi huius dili
gant, & secundū ipsā tibi dant consilia, ali
quando vtilia aliquādo inutilia, quia homi
nes sunt, & sicut possunt, ad præsens sapiunt,
nescientes quod contingat sequenti die. Se
cundam autem Deum ne pereat anima tua,
M nō facile tibi quisquā consulit, nō q̄a desint
qui hoc faciant, sed quia difficile est inuenire
quando tecum ista possint loqui. Nā & ego
semper desiderauit, & nūquā inueni locū vel
tempus, vt agerem tecum, quod me agere
oportebat cum homine, quem multum dili
go in Christo. Scis autem qualem me apud
Hipponem videris, quando ad me venire
dignatus es, quia vix loquebar imbecillitate
corporis fatigatus. Nunc ergo fili audi me,
saltem per literas tibi sermocinantem, quas
in periculis tuis nunquā tibi mittere potui,
periculum cogitans perlatoris, & cauens ne
ad eos ad quos nollem, mea epistola perueni
ret. Vnde peto vt ignores, si me putas plus
timuisse quā debui, tamē dixi quod timui.
Audi ergo me, immo dominum nostrum
per ministerium infirmitatis meae. Reco
le qualis faeris adhuc in corpore constituta
religiosae memoriae priore coniuge tua, &
recenti eius obitu, quomodo tibi vanitas se
culi huius horruerit, & quō concupieris
17. q̄. 2. seruitutem Dei. Nos nouimus, nos testes
nos no. sumus quid nobiscum apud Tubunas de
uimus. animo & voluntate tua fuerimus collocuti.
Soli tecum eramus ego & frater Alipius.
A Nō enim existimo tantum voluisse terre
nas curas quibus impletus es, vt hoc de me
Monachi. memoria tua penitus delere potuerint. Nem
pe omnes actus publicos quibus occupatus

eras, relinquere cupiebas, & te in ocium san
ctū cōferre, atq; in ea vita viuere in qua ser
ui Dei monachi viuunt. Vt autem non fa
ceres, quid te reuocauit, nisi quia conside
rasti ostendentibus nobis, quantum prodes
set Christi ecclesijs quod agebas, si ea sola
intentione ageres, vt defensā ab infestationi
bus Barbarorum, quietam & tranquillam
vitam agerent, sicut dicit Apostolus: In
omni pietate & castitate. Tu autem ex hoc
mundo nihil quareris, nisi ea quae necessa
ria essent huic vitae sustentandae tuae ac tuo
rū acutus baltheo castissimae cōtinentiae,
& iter armā corporalia spiritalibus armis tu
is fortiusq; munitus. Cum ergo te esse in
hoc proposito gauderemus, nauigasti, vxorē
reg; duxisti: sed nauigasse obedientiae fuit,
quā secundū Apostolū debebas sublimiorib;
potestatibus: vxorē aut nō duxisses, nisi su
scēptā deserēs cōtinentiā cōcupiscētia viciū
esses. quod ego cū cōperissem, fateor mirat
obstupui: dolore aut meum ex aliqua parte
cōsolabatur quod audiui te illā ducere ne
luisse, nisi prius catholica fuisset facta: & tū
haereticorū qui verū filium Dei negāt, tā
tum praeualuit in domo tua, vt ab ipsis fili
tua baptizaretur. Iam verō si ad nos non
falsa perlata sunt, quae vtiā falsa sint quod
ab ipsis haereticis etiā ancillae a Deo dāre te
baptizate sint, quantis tantū malum plāge
dū est fontibus lacrymarū: ipsam quoque
vxorem non tibi sufficisse, sed concubina
rum nescio quarum commistione pollutum
loquuntur homines, & forsītā mentuntur.
Ista omnibus patent, tot & tanta mala, q̄ te,
postea quā cōiugatus es, consequuta sunt.
Quid ergo dicā? Christianus es, cor habes,
Deum times, tu ipse cōsidera quē volo
dicere, & inuenies de quantis malis debeas
agere poenitentia, propter quam tibi credo
dñm parcere, & à periculis omnibus libe
rare, vt agas eam, sicut agēda est. Sed si illud
audias quod scriptum est: Ne tardes conuer
ti ad dominū neque differas de die in diem.
Iustam quidē dicis habere te causam, cuius
iudex ego non sum: quoniam partes ambas
audire non possum. Sed qualiscunq; sit
tua causa de qua modo quārerere vel disputa
re non opus est, nunquid coram Deo poter
negare, quod in istam necessitatem nō per
uenisses, nisi bona seculi huius dilexisses,
quae tanquā seruus Dei, quem te ante noue
ramus, cōtemnere oino, & pro nihilo habe
re debuisti: & oblata q̄dē sumere vt eis vte
reris

M VND. QVOMODO VTEND. EPI. LXX.

100

teris ad pietatē, nō autē negata vel delegatā
sic quārerere, vt pp illa in istam necessitatem
perducereris: vbi cū amantur vana, perpe
trantur mala, pauca quidem à te, sed multa
pp te: & cū timent quae ad exiguū tēpus no
cent, si tamen nocēt, cōmittunt ea q̄ verē in
eternum nocēt: De qbus vt vnum aliquid
dicā, quis nō videat, qd multi hoīes tibi co
hāreāt ad tuendā tuā potētiā vel salutem,
qui & si tibi oēs fideles sint, nec aliquorū vl
la timeant infidiē, nēpe tū ad ea bona q̄ ipsi
quoque nō secundum Deum, sed secundum
seculū diligunt, p te cupiunt peruenire: ac p
hoc qui refrenare & cōpescere debuisti cupi
ditates tuas, explere cogeris alienas. Quod
vt fiat, necesse est multa quae Deo displicent
fiant, nec sic tamen explentur tales cupidita
tes. Nam facilius refecantur in eis qui Deū
diligunt, quā in eis qui mundū diligunt ali
quando satiant. Propter quod dicit diuina
D scriptura. Nolite diligere mūdū, nec ea q̄ in
1. Ioā. 2. mundo sunt. Si quis dilexerit mundum, dile
ctio patris non est in eo, quia omne quod in
mundo est, concupiscentia carnis est, & con
cupiscentia oculorū & ambitio seculi, quae
nō est a patre, sed ex mundo est. Et mundus
transit & concupiscentia eius. Qui autē fa
cit voluntatem Dei, manet in eternum, sicut
& Deus manet in aeternum. Quando ergo
poteris tot hoīum armatorum quorum so
lūda est cupiditas, timetur atrocitas, quādo
inquā, poteris eorum cōcupiscentiā qui dili
gant mundum, nō dico satiare, qd fieri nul
lo mō potest, sed aliqua ex parte pascere, ne
vniuersa plebs pereat, nisi tu facias q̄ Deus
prohibet, & facientibus comminatur: Pro
pter qd vides tā multa cōtraria vt iam vile
aliquid quod rapias, vix inueniatur. Quid
autē dicam de vastatione Aphricae, quam fa
ciunt Aphri Barbari resistente nullo, dū tu
talis tuis necessitatibus occuparis, nec aliqd
ordinas vnde ista calamitas auertatur? Quis
autem crederet, quis timeret, Bonifacio do
mesticorum & Aphricae comite in Aphrica
constituto cum tam magno exercitu & po
testate, qui tribunus cum paucis fēderatis
E omnes ipsas gentes expugnando & terrendo
peccauerat, nunc tantum fuisse Barbaros au
suros, tantū progressuros, tanta vastaturos,
tanta rapturos, tanta loca, quae plena popu
lis fuerant deserta facturos? Qui non dice
bat quādoquinq; tu comitiū sumeres po
testatem, Aphros Barbaros non solum do
mitos, sed etiam tributarios futuros Roma

nae reipublicae? Et nunc q̄ in contrariū ver
sa sit spes hoīum vides, nec diutius hinc te
cum loquendū est, quia plus ea tu potes co
gitare quā nos dicere. Sed fortē ad ista rā
des, illis hoc esse potius imputandum qui te
laferunt, qui tuis officiosis virtutibus non
paria, sed cōtraria reddiderunt. Quas causas
ergo audire & iudicare non possum: tuā cau
sam potius aspice & inspicere, quā nō cum
hominibus quibuscunq; sed cum Deo habere
te cōgnosce, quia in Christo fideliter viuīs,
ipsum debes timere ne offendas. Nam cau
sas ego superiores potius attendo, quia vt
Aphrica tanta mala patiatur, suis debent ho
mines imputare peccatis. Veruntamē nolim
te ad eorū numerum pertinere, p quos ma
los & iniquos Deus flagellat poenis tempo
ralibus, quos voluerit. Ipsi nanque iniqui
si correcti non fuerint, seruat aeterna suppli
cia, qui eorū malitia iusse vti, vt alijs mala
ingerat temporalia. Tu Deum attēde, Iesum
Christū cōsidera, qui tanta bona p̄stuit, & Matt. 5.
tāta mala pertulit. Quicunq; ad eius regnū
cupiūt pertinere, & cum illo ac sub illo sem
per beate viuere, diligunt etiā inimicos suos,
bene faciunt illis qui eos oderunt, & orant
pro eis à quibus persecutionem patiuntur.
Et si qñ adhibent pro disciplina molestam
seueritatem, non tamen amittunt sincerissi
mam charitatem. Si ergo tibi bona sunt prae
stita, quāuis terrena, transitoria ab imperio
Romano, quia & ipsum terrenum est non
caeleste, nec pōt p̄stare nisi qd habet in po
testate. Si ergo bona in te collata sunt, noli
reddere mala pro bonis. Si autem mala tibi
irrogata sunt, noli reddere mala pro malis. 1. The. 5.
Quid istorum duorum sit, nec discutere vo
lo, nec valeo iudicare, ego Christiano lo
quor. Noli reddere vel mala pro bonis, vel
mala p malis. Dicis mihi fortasse, in tanta
necessitate quid vis vt faciam? Si consilium
à me secundū hoc seculum q̄ris, quomodo
ista salus tua transitoria tuta sit, & potentia
atque opulentia, vel ista seruetur quam nūc G
habet, vel etiam maior addatur: quid tibi re
spondeā nescio. Incerta quippe ista, certum
consilium habere non possunt. Si autē secun
dum Deū me cōsulis, ne aīa tua pereat, & ti
mes verba veritatis dicentis: Quid prodest
homini si totum mundum lucretur, animae
autem suae detrimentum patiat, habeo pla
ne quod dicam. Est apud me consilium qd
à me audias. Quid autem opus est vt aliud
dicam q̄ illud quod supra dixi: Noli dilige

re mundū, nec ea quæ in mūdo sunt. Siquis aut dilexit mundum, nō est charitas patris in illo: Quia omnia q̄ in mūdo sunt, cōcupiscentia carnis est, & cōcupiscentia oculorū, & ambitio seculi, quæ nō est à patre, sed ex mūdo est. Et mūdo transiit & cōcupiscentia eius. Qui autē fecerit voluntatem Dei, manet in æternum, sicut & Deus manet in æternum. Ecce consiliū arripe, & age. Hic appareat, si vir fortis es, vince cupiditates quibus iste diligitur mūdo, age penitentia de præteritis malis, quādo ab eis cupiditatibus victus p̄ desideria bona trahebarris. Hoc consiliū si acceperis, si tenueris, atque seruaueris, & ad bona illa certa peruenies, & cum salute animæ tuæ inter ista incerta versaberis. Sed forte iterum quæris à me, quō ista facias tātis mūdi huius necessitatibus implicatus. Ora fortis & dic Deo qd̄ habes in psalmo: De necessitatibus meis erue me. Tunc. n. finitū istæ necessitates, quādo vincunt illæ cupiditates. Qui exaudiuit te, & nos pro te, vt liberareris de tot t̄isq; periculis, visibiliū corporaliumq; beliorū, vbi sola ista vita quandoq; finiēda periclitat, anima vero nō perit, si nō malignis cupiditatibus captiua teneatur, ipse te exaudiet vt interiores & inuisibiles hostes, id est, ipsas cupiditates inuisibiliter & spiritaliter vincas, & sic vtaris hoc mūdo tanquā non vtens, vt ex bonis eius bona facias, non malus fias, quia & ipsa bona sunt, nec dantur hominibus nisi ab illo qui habet omniū celestium & terrestriū potestatem. Sed ne putetur mala, dantur & bonis, ne putent magna vel summa bona, dant & malis. Itemq; auferuntur ista & bonis vt probent, & malis vt crucient. Quis enim nesciat, quis ita sit stultus vt nō videat, quod salus huius mortalis corporis, & membrorum corruptibiliū virtus, & victoria de hominibus inimicis, & honor atque potentia tēporalis, & cetera istius mūdi bona terrena, & bonis dant & malis, & bonis auferunt & malis. Salus vero animæ cū immortalitate corporis, virtusq; iustitiæ, & victoria de cupiditatibus inimicis, & gloria & honor & pax in æternum non dantur nisi bonis. ista ergo dilige, ista cōcupisce, ista omnibus modis quære. Propter hæc acquirēda & obtinēda fac elemosinas, funde orationes, exerce ieiunia, quantum sine læsione corporis tui potes. Bona vero terrena noli diligere quātālibet tibi abundet. Sic eis vtēre, vt bona multa ex illis, nul-

lum aut malum facias propter illa. Omnia quippe talia peribunt, sed bona opera non pereunt, etiā quæ de bonis parentibus sūt. Si enim cōiugem nō haberes, dicerē tibi qd̄ & tribuno diximus, vt in sanctitate cōiugitæ viueres. Adde qd̄ tunc fieri phibui mus, vt iam te quantum rerū humanarum salua pace potuisses, ab rebus bellicis abstraheres, & ei vitæ vacares in societate sanctorum, cui tunc vacare cupiebas, vbi in silicio pugnat milites Christi, non vt occidat homines, sed vt expugnent principes & p̄ates & spiritalia nequitia, id est, diaboli & angelos eius. Hos. n. hostes sancti vincunt, quos videre nō possunt, & tū quos nō videt, vincunt, ista vincēdo quæ sentiunt. Sed vt te ad istam vitā non exhorter, cōiugem impedire tibi non licet viuere: quia etsi tu eam post illa tua verba Tubonenſia ducere nō debebas, illa tibi tū nihil eorum sciens, innocenter & simpliciter nupsit. Atque vtinā posses ei persuadere continentia, vt sine impedimento redderes Deo quod te debere cognoscis. Sed si cum illa agere non potes, serua saltē pudicitiam coniugalem, & roga Deum, qui de necessitatibus eruit, vt quod non potes modo, possis aliqñ. Veruntamen vt Deum diligas, non diligas mūdo, vt in ipsis belis, si adhuc in eis te versari opus est, fidem teneas, pacem quæras, vt ex mūdi bonis facias bona opera, & propter mūdi bona nō facias opera mala, aut non impedit cōiugem, aut impedire non debet. Hæc ad te fili dilectissime vt scriberem, charitas iussit, quæ te, secundum Deum, non secundum hoc seculum diligo, quia & cogitans quod scriptum est, Corripe sapientem & amabit te: Corripe stultum & adiciet: odisse te non vtique stultum sed sapientem debui cogitare.

Nebrius Augustino proponit quæstionē de intellectu & memoria quæ phantasia accepit à sensibus: Epist. LXXI.

Augustino Nebrius. Epistolam tuam placet ita seruare vt oculos meos. Sūt. n. magnæ nō quātitate, sed rebus, & magnarū rerū magnas cōtinent p̄bationes. Illæ mihi Christum, illæ Platonem, illæ Plotinum sonabunt. Erunt igitur mihi, & ad audiendū propter eloquentiā dulces, & ad legendū propter breuitatem faciles: & ad intelligendū propter sapientiam salubres. Cur-

rabis ergo quod tū menti sanctum bonūq; fuerit visum, & me docere. His autē literis respondebis, cum de phantasia & memoria subtilius aliquid disputaris. Mihi enim ita videtur, quid quamuis non omnis phantasia cum memoria sit, omnis tamen memoria sine phantasia esse non possit. Sed dices, quid cum recordamur nos intellexisse aut cogitasse aliquid? Contra hæc ergo respondeo & dico propterea hoc euenisse quia cum intelleximus vel cogitamus, corporeum aut temporale aliquid gerimus, quod ad phantasiā pertinet. Nam aut verba intellectui cogitationibusq; nostris adiunximus, quæ verba sine tempore non sunt, & ad sensum vel phantasiā pertinent. Aut tale aliquid intellectus noster cogitatione passa est, quod in animo phantasticam memoriam facere potuisset. Hæc ego inconsiderate ac perturbate, vt soleo, dixi: tu explorabis, & falso reiecto, veritatem in literis conferes. Audi aliud: Cur, quæso te, non a se potius q̄ à sensu phantasiā habere omnes imagines dicimus? Potest enim, quemadmodum noster animus intellectualis ad intelligibilia sua videnda à sensu admonetur potius quā aliquid accipit, ita & phantasticus animus ad imagines suas contemplandas, à sensu admoneri potius quā aliquid assumere. Nam forte inde contingit, vt ea quæ sensus non videt, ille tamen aspicere possit: quod signum est in se & a se habere omnes imagines. De hæc re quoque quid sentias respondebis.

Augustinus Nebridio, aperit triplicem phantasiarum naturam. Epist. LXXII.

Augustinus Nebridio. Procmio superledebo, & cito incipiā quod me iamāq; vis dicere præsertim non cito desiturus. Memoria tibi nulla videtur esse posse sine imaginibus vel imaginariis visis, quæ phantasiarum nomine appellare voluisti. Ego aliud existimo. Primum ergo videndum est, non nos semper rerum prætereuntium memisse, sed plerumque manentium. Quare et tenacitatem: cōstat eā tamen partem eorū esse quæ nos deserunt, partim eorū quæ deseruntur à nobis. Nam cū recordor patrem meū, id vtique recordor quod me deseruit, & nunc non est. Cum autē Carthaginem, id quod est & quod ipse deserui. In utroque

tamen generum horum, præteritū tēpus memoria tenet. Nam & illum hoīem & istā urbem ex eo quod vidi, non ex eo quod videro memini. Hic tu fortasse quæris, quorsum ista? præsertim cum animaduertas vtrumlibet horum non posse in memoriam venire, nisi viso illo imaginario. At mihi satis est sic interim ostendisse, posse dici eorum etiam rerum quæ nondum intereunt memoriam. Verum quid me adiuuet facito intentus accipias. Nonnulli calumniantur aduersus Socraticum illud nobilissimum inuentum, quo asseritur, non nobis ea quæ discimus veluti noua inseri, sed in memoriam B recordatione reuocari, dicentes memoriam præteritarum rerum esse, hæc autem quæ intelligendo discimus, Platone ipso authore, manere semper, nec posse interire, ac per hoc non esse præterita: qui non attendunt illam visionem esse præteritam, quæ hæc ali quando vidimus mente, à quibus quia deflucimus, & aliter alia videre cœpimus, ea nos reminiscendo reniscere, id est per memoriā. Quamobrem si, vt alia amittam, ipsa æternitas semper manet, nec aliqua imaginaria figmenta requirit, quibus in mentem quasi vehiculis veniat, nec tamen venire posset nisi eius meminisset, potest esse quarundā rerū sine vlla imaginatione memoria. Iā vero quod tibi videtur anima etiā nō vñ sensibus corporis corporalia posse imaginari, falsum esse conuincitur isto modo. Si anima, priusquam corpore vtatur ad corpora sentiēda, eadē corpora imaginari potest & melius (quod nemo sanus ambigit) affecta erat antequam his fallacibus sensibus implicaretur, melius afficiuntur animæ dormientium quā vigilantiū, melius phreneticorū quā tali peste carētiū: his enim afficiuntur imaginibus, quibus ante istos sensus vanissimos nuncios afficiebantur: & aut verior erit sol quem vident illi, quā ille quem sani æque vigilantes, aut erit veris falsa memoria. Quæ si absurda sunt, sicuti sunt, nihil est aliud illa imaginatio mi Nebridi quā plaga inflata per sensus quibus non (vt tu scribis) cōmemoratio quædam sit vt talia fermentur in anima, sed ipsa huius falsitatis illatio, siue, vt expressius dicat impressio. Quod sanē te mouet, quo fiat vt eas facies formasq; cogitemus quas nunquam vidimus, acute mouet. itaque faciā quod ultra solitū modū hanc epistolā porrigat, sed non apud te, cui nulla est pagina gratior, q̄ quæ me loquaciore apportat

INEBRIDIVS AVGVSTINO EPI. LXXI.

portat tibi. Oēs has imagines, quas phantasia cum multis vocas, in tria gēa comodissime ac verissime distribui video. Quorum est vñū sensus rebus impressum, alterū putatis, tertiū ratis. Primi gēis exempla sunt, cū mihi tuā faciē, vel Carthaginē, vel familiā quondam nostrum Verecundum, & siquid aliud manentium vel mortuarū rerū, quas tamen vidi atq; sensi, in se animus format. Alteri generi subijciantur illa, quæ putamus ita se habuisse vel ita se habere, velut cum differendi gratia quædā ipsi fingimus nequaquā impediētia veritatē, vel qualia figuramus, cum legitur historia, & cū fabulosa vel audimus, vel cōponimus, vel suspicamur. Ego enim mihi, vt libet atq; vt occurrat animo, Aeneā faciē fingo, ego Medea cū suis anguib; alitibus iunctis iugo, ego Chremetis & alicuius Parmenonis. In hoc gēe sunt etiam illa, quæ siue sapientes, aliqd veri talibus inuoluentes figuris, siue stulti variarū superstitionū conditores pro vero attulerunt, vt est tartareus Phlegethon & quinq; antra gentis tenebrarū, & stylus septentrionalis continens cōlū, & alia poetarū atq; hæreticorū mille portenta. Dicimus tū & inter disputādū, puta esse tres superiū cē mundos, qualis hic vnus est. Et puta quadrata figura terrā contineri, & similia. Hæc enim omnia vt se cogitationis tēpestas habuerit, fingimus & putamus. Nam de rebus quod ad tertiū genus attinet imaginum numeris maxime atq; dimensionibus agi: qđ partim est in rerum natura, velut cū totius mundi figura inuenit, & hanc inuentionem in animo cogitantis imago sequitur: partim in disciplinis tanq̃ in figuris geometricis & rhythmicis musicis, & infinita varietate numerorum, quæ quauis vera, sicut ego autumo, comprehendantur, gignunt tamen falsas imaginationes, quibus ipsa ratio vix resistit: tamen nec ipsam disciplinam differēdi carere hoc malo facile est, cum in diuisionibus & conclusionibus quosdā quasi calculos imaginamur. In hac tota imaginū sylua credo tibi non videri primū illud genus ad animā, priusquā inhæreat sensibus pertinere, neq; hinc diutius differendū: de duobus reliquis iure adhuc queri posset, nisi manifestū esset, animā minus esse obnoxia falsitatibus, nondū passim sensibiliū sensuumq; vanitatē. At istas imagines quis dubitauerit istis sensibilibus multo falsiores? Nā illa q̃ putamus & credimus siue fingimus, & ex

omni parte oīno falsa sunt, & certe lōge (vt cernis) peiora sunt quæ videmus atq; sentimus. Iā in illo tertio gēe quodlibet spatium corporale animo figurauero, quanq̃ in rōnibus disciplinarū minime fallentibus cogitatio peperisse videat, ipsis rursum rōnibus arguētibus falsum esse cōuincō. Quo sit vt nullo pacto aiā credā nondū corpore sentientem, nondū per sensus uanissimos mortali & fugaci substantia verberatam, in tāta falsitatis ignominia iacuisse. Vnde ergo euenit, vt quæ non vidimus cogitemus? Quid putas esse nisi vim quandam minuendi & augendi animæ insitam, quā quocunq; venerit necesse est afferat secum? Quæ vis in numeris præcipue animaduerti potest: hæc sit, verbi grā, vt corui quasi ob oculos imago cōstituta, quæ videlicet aspectibus nota est, demendo & addendo qđā, ad quamlibet omnino nunquā visam imaginē perducā. Hæc euenit, vt per cōsuetudinē voluentibus se in talibus animis, figuræ huiusmodi velut sua sponte cogitationibus irruāt. Licet igit animæ imagināti, ex ijs q̃ illi sensus inuexit, demendo, vt dictum est, & addendo, ea genere quæ nullo sensu attingit tota, partes vero eorum in alijs atq; alijs rebus attingat. Ita nos pueri apud mediterraneos nati atq; nutriti, vel in paruo calice aqua visā, iā imaginari maria poteramus: cū sapor fragorū & cornorum, anteq̃ in Italia gustaremus, nullo mō veniret in mentē. Hinc est qđ a prima natiuitate cæci cū de luce coloribusq; interrogant, quod rñdeat non inueniunt. Non. n. coloratas vllas patiūtur imagines, qui senserūt nullas. Nec mirere quo pacto ea quæ in rerum natura figurantur & fingi pñt non primo in anima, quæ oībus inest cōmixta voluantur, cum ea nunquam extrinsecus senserit. Nam etiam nos cū indignando aut latando, cæterisq; huiusmodi animi motibus, multos in nostro corpore vultus coloresq; formamus, prius nostra cogitatio qđ facere possumus tales imagines cōcipit. Consequunt ista miris illis modis, & committendis cogitationi tuæ, cum in anima sine vlla corporaliū figura falsitatum numeri agitantur occulti. Ex quo intel ligas velim, cū tam multos animi motus esse sentias expertes omnium de quibus nunc quæris imaginum, quolibet alio motu animam sortiri corpus, quā sensibilibus cogitatione formarū, quas eā, priusquā corpore sensibilibusq; vtatur, nullo modo arbitror pati posse.

AVG. POSSID. DE ORN. CHRIST. EP. LXXIII. 102

ti posse. Quamobrem pro nostra familiaritate, & pro ipsius diuini iuris fide seculi muerim charissime mihi ac iucundissime, nollam cum istis infernis vmbis copules amicitiam, neve illam, quæ copulata est, cogaris diuellere. Nullo enim modo resistitur corporis sensibus, quæ nobis sacratissima disciplina est, si per eos inflictis plagis vulneribusq; blandimur.

Augustinus Possidio de cultu & fucis & inauribus, etiam virorum. Epi. LXXIII.

Domino dilectissimo & venerabili fratri & confacerdoti Possidio & qui tecum sunt fratribus, Augustinus et qui mecum fratres in domino salutem. Magis quid agas cum eis qui obtemperare nolunt cogitandū est, quam quemadmodum eis ostendas non licere quod faciunt. Sed nunc epistolā sanctitatis tuæ, & occupatissimum me reperit, & celeritū baldi reditus, neq; rescribere tibi, neque ad ea quæ consuluisti, ita vt oportet, respondere permisi. Nolo tamen de ornamentis auri vel vestis præproperam habere in prohibendo sententiam: nisi in eos qui neque coniugati, neq; coniugari cupientes, cogitare debeant quomodo placeat Deo. Illi autem cogitant quæ sunt mundi, quomodo placeant vel viri vxoribus, vel mulieres maritis, nisi quod capillos nudare foeminas quas etiā caput velare Apostolus iubet, nec maritatus decet. Fucari autē pigmentis, quo vel rubicundior vel cādidior appareat, adulterina fallacia est, quā nō dubito etiam ipsos maritos se nolle decipi, quibus solis permittende sunt seeminæ ornari, secundū veniā, non secundum imperium. Nam verus ornatus maxime Christianorū & Christianarū, non tñ nullus fucus mendax, verum ne auri quidē vestisq; pompa, sed mores boni sunt. Execranda autem superstitio ligaturarum, in quibus et in aures virorum, in summis ex vna parte auriculis suspensæ deputentur, nō ad placendū hominibus, sed ad seruendum demonibus adhibetur. Quis at possit specialex nefariarū superstitionum prohibitiones in scripturis inuenire, cum generaliter Apostolus dicat: Nolo vos socios fieri demonio rum: Et iterum: Quæ. n. consonantia Christi ad Belial? Nisi forte quia Belial nominatur, & generalem societatem demoniorum prohibuit, licet Christianos sacrificare Neptuno, quā nihil proprie de Neptuno vetitū

legimus. Moneantur interim miseri, vt si obtemperare nolunt præceptis salubrioribus, saltem sacrilegia sua non defendant, ne maiori se scelere implicet. Quid autem cum eis In aures agendum sit, si soluere in aures timent, & corpus Christi cum signo diaboli accipere non diaboli. timent? De ordinando at qui in parte Donati baptizatus est author tibi esse nō possum. Aliud est. n. facere si cogaris, aliud consulere K vt facias.

Augustinus Deuterio episcopo significat se Victorinū hypodiaconū, qui clam docuerat hæresim Manichæorū deprehensum & clericorū ordine submouisse, admonēs ne ille recipiatur ad penitentiam, nisi prodāt quoque nouit eodē infectos errore. Docet at qui apud Manichæos fuerunt auditores, qui electi. Epi. LXXIII.

Domino beatissimo & venerabiliter charissimo fratri & coepiscopo Deuterio, Augustinus in domino salutē. Nihil melius me facere posse arbitratus sum, q̃ vt tuæ sanctitati potissimū scriberē, ne per negligentia in nostra prouincia dñi nostri Iesu Christi ouile vastet inimicus, qui nō desinit insidiari, vt perdat animas tam magno precio comparatas. Mallianensem quendam subdiaconum Victorinum, apud nos cōstitit esse Manichæum, & in tam sacrilego errore sub nomine clerici latitabat. Nam est etiam etate iam senex. Ita est at manifestatus, vt et ipse a me interrogatus, antequam a testibus coarqueretur, negare non posset. Tot. n. & tales iā esse sciebat, quibus se incautus effuderat, vt nihil aliud si negare tentaret, q̃ non dico impudentissimus, sed insanissimus appareat. L recti auditorem sane Manichæorum, non electum se esse confessus est. Auditores at qui appellantur apud eos, & carnibus vescuntur, & agros colūt, & si voluerint, vxores habēt, res et ele quorum nihil faciūt qui vocātur electi. Sed et ipsi auditores ante electos genua figunt, vt eis manus supplicibus imponatur, non a solis episcopis vel presbyteris aut diaconis, sed a quibuslibet electis. Solem etiam & lunam, cū eis adorant & orant. Die quoque dominico cum illis ieiunāt & omnes blasphemias cum illis credunt, quibus Manichæorū Hæresis detestanda est, negātes scilicet Christum natum esse de virgine, nec eius carnē veram consistentes fuisse, sed falsam: ac per hoc & falsam eius passionem, & nullam resur-

resurrectione fuisse contēdunt: patriarchas prophetasq; blasphemant, legem p famulum Dei Moysen datam, non a vero Deo dicunt sed a principe tenebrarum: animas nō solū hoīm sed etiam pecorū, de Dei esse substantia, & omnino partes Dei eē arbitrant. Deū deniq; bonū & verum dicunt, cum tenebrarum gente pugnasē, & partē suā tenebrarū principibus misculisse, eamq; toto mūdo inquinatā & ligatam, per cibos electorū suorum ac p solem & lunā purgari assueverunt: & q purgari de ipsa parte Dei non potuerit, in fine seculi aeterno ac poenali vinculo colligari, vt nō solū violabilis et corruptibilis & cōtaminabilis credat Deus, cuius pars potuit ad mala tanta perducī, sed nō possit saltem totus a tanta coinquinatōe, & immundicia, & miseria vel in fine seculi purgari. Has cū illis intolerabiles blasphemias, sub diaconus iste quasi catholicus, nō solum credebat, sed quibus viribus poterat edocebat. Nā docens patefactus est, cum se quasi discipulis credidit. Rogauit me quidē posteaquā se Manichaeorū auditorem esse confessus est, vt cum in viā veritatis doctrinā catholicā reuocaret. Sed fateor, eius fictionem sub clerici specie vehementer exhorui, eumq; coercitum pellendū de ciuitate curauī. Nec mihi hoc satis fuit, nisi & tuā sanctitati eum meis literis intimare, vt a clericorum gradu congrue ecclesiastica seueritate deiectus, cauendus omnibus innotescat. Petenti autē poenitentiae locum, tūc credat si & alios quos illic nouit esse, manifestauerit nobis, non solum in Malliana sed in ipsa omnino A prouincia.

Augustinus senex Auxilio episcopo iuueni, vt aut anathematis sententiā rescindat, aut doceat quibus adductus causis, putet ob vnus peccatū totā familiā excommunicari posse. Epistola. LXXV.

Domino dilectissimo, & venerabili fratri & cōsacerdoti Auxilio, Augustinus. Vir spectabilis filius noster Clascianus, grauit̄ apud me literis questus est, quod sit anathematis iniuriā a tuā sanctitate perpessus, Narrans quod venerit ad ecclesiam, apparitione paucorū suā potestati cōgrua comitatus, & egerit tecum, ne cōtra salutem suam faueres eis, qui per Euangelium peierando, adiutorium violādā fidei, in ipsa fidei domo requirebant. Quos tamen con-

siderantes quid male fecerint, nō inde violēter abductos, sed spōte dicit egressos, atque hinc venerationē tuā ita sibi successisse, vt ecclesiasticorum cōsecratione gestorum cum omni domo sua anathematis sententia feriret. Quibus literis lectis, non mediocriter aestuans cogitationibus, magna cordis tēpestate fluctuātibz, apud charitatē tuā tacere nō potuit: vt si habes de hac re sententiā, cer B tis rationibus vel scripturarum testimonijs exploratam, nos quoque docere digneris, quomodo recte anathematizetur pro patris peccato filius, aut pro mariti vxor, aut p domini seruus, aut quisquā etiā in domo nondum natus, si eodē tpe quo vniuersa domus est anathemate obligata nascatur, nec ei possit per lauacrum regenerationis, in mortis periculo subueniri. Neque enim hac corporalis est poena, qua legimus quosdā contemptores Dei cū suis omnibus qui eiusdē impietatis participes non fuerunt pariter infectos: tunc quidē ad terrorē viuētium mortalia corpora perimebantur, quandoq; vtiq; moritura, Spiritus autē poena, qua sic scriptū est: Quae ligaueris in terra erūt ligatae in caelo: ita obligat, de quibus dictum est: Anima pīs mea est, & aīa filij mea est. Anima q peccauerit, ipsa morietur. Audisti fortasse aliquos magni nominis sacerdotes cum domo sua quēpiā anathematizasse peccantium, sed forte si essent interrogati, repērent idonei reddere inde rōnem. Ego autē, qm si quis ex me quārat vtrum recte fiat, quid ei rīdeam non inuenio: nunquam hoc facere ausus sum, cum de eorundam facinoribus immaniter aduersus ecclesiā perpetratis grauisime pmoueret. Sed si tibi q iuste fiat, dominus reuelauit, nequaquā iuuenile aetate tuā, & honoris ecclesiastici rudimenta contemno. En assum, senex a iuvene coepiscopo, & episcopus tot annorum a collegā necdū anniculo paratus sum discere, quomodo vel Deo hominibus iustam possum reddere rationem, si animas innocentes pro scelere alieno, ex quo non trahunt sicut ex Adam, in quo omnes peccauerunt, originale peccatum, spiritali supplicio puniamus. Etenim Clasciani filius, etsi traxit ex parte primi hominis culpam, sacro fonte baptismatis expiandam, tamen quicquid postea quā genituit peccati pater eius admisit, vbi particeps ipse non fuit, illi cum nō pertinere quis ambigit? Quid de tot animabus in vniuersa familia? Vñ si vna anima p istā seueritatem qua

Augustinus Aurelio, disputans an monachi, qui sponte sua de monasterijs recesserunt, recipi debeant alibi in numerum clericorum. Epist. LXXVI.

Domino beatissimo & debita obseruantia venerabili, sinceritēq; charissimo fratri & cōsacerdoti papae Aurelio, Augustinus in domino salutem. Literas nulas tuā venerabilitatis, ex quo ab inuicem corporaliter digressi sumus accepi. Nunc vero legi epistolam benignitatis tuā de Donato & fratre eius, & quid responderem, legi epistolam. Sed tamen etiam atque etiam cogitanti quid sit vtile saluti eorum, quibus in Christo nutriendis seruimus nihil mihi aliud occurrere potuit, nisi non esse istam viam dandam seruis Dei, vt se facilius putent eligi ad aliquid melius, si facti fuerint deteriores. Et ipsis enim facilis lapsus, & ordini clericorum sit indignissima iniuria, si desertores monasteriorum ad militiam clericatus eligantur, cum ex ijs qui in monasterio permanent, non tamen nisi probatiores atque meliores in clerum assumere soleamus: nisi forte, sicut vulgares dicunt. Malus choraula bonus symphoniacus est: ita idem ipsi vulgares de nobis iocabuntur dicentes: Malus monachus bonus clericus est. Nimis dolendum, si ad tam ruinofam superbiam monachos surrigamus, & tam graui contumelia clericos dignos putemus, in quorum numero sumus, cum aliquando etiam bonus monachus vix bonum clericum faciat, si adit ei sufficiens continentia, & tamen desit instructio necessaria, aut personae regularis integritas. Sed de istis credo arbitrata sit beatitudo tua, quod nostra voluntate, vt suis potius correctionalibus viles essent, de monasterio recessissent. Sed falsum est, sponte abierunt, sponte deseruerunt nobis, quantum potuimus, pro eorum salute renitentibus. Et de Donato quidem, quia iam factū est, vt antequā de hac re aliquid in concilio statuermus, ordinaretur, si forte a superbix peruersitate correctus est, qd vult prudentia tua de suo faciat: de fratre vero eius, cuius vel maxime causa monasterio etiam ipse Donatus abscessit, cum intelligas quid sentiam, nescio quid respondeam. Contradicere tamen prudentiae, honori, charitatiq; tuae non audeo, & sane spero id te facturum, quod membris ecclesiae salubre perspexeris.

Augusti-

qua tota domus ista anathematizata est, sine baptismo de corpore exeundo perierit, innumerabilium mors corporum, si de ecclesia homines innocentes violenter abstrahantur & interficiantur, huic damno non potest comparari. Si ergo de hac re potes reddere rationem, vtinam & nobis rescribendo prestes vt possimus & nos: si autem non potes, quid tibi est inconsulta commotione animi facere, vnde si fueris interrogatus, rectam rationem non vales inuenire? Haec autem dixi, etiam si filius noster Clascianus aliquid admisit, quod tibi anathemate plectendum iustissime videretur. Ceterum si veras ad me literas misit, nec solus in domo sua debuit ista sententia coerceri. Sed hinc cum tua sanctitate nihil ago, nisi tantum peto ignoscas petenti veniam, si agnouerit culpam: si autem nihil eum peccasse prudenter agnoscis, quoniam ipse in domo fidei iustius flagitabat fidem debere seruari, ne ibi frangeretur vbi docetur: fac quod sanctum virum facere oportet, vt si tibi contigit tanquam homini, quod vtiq; homo Dei dicit in psalmo: Turbatus est praera oculus meus, exclames ad Deum: Misere mei domine, qm infirmus sum, vt porrigat dexteram suam, & comprimat iracundiam tuam, & tranquillet mentem tuam ad videndam faciendamq; iustitiam. Sicut enim scriptum est: Iracundia viri iustitiam Dei non operatur. Nec arbitreris ideo nobis non posse subreperere iniustam commotionem, quia episcopi sumus, sed potius cogitemus inter laqueos tentationum nos periculosissime viuere, quia homines sumus. Aufer itaque gesta ecclesiastica, quae perturbatio fortasse fecisti, & redeat inter vos charitas quam cum illo & cathecumenus habuisti. Aufer litem, & reuoca pacem, ne tibi pereat homo amicus, & de vobis gaudeat diabolus inimicus. Potens est autem misericordia Dei nostri, quae & me exaudiat orantem, ne mea tristitia de vobis augeatur, sed potius quae est extorta sanetur, & erigat per gratiam suam, & laetificet iuuentutem tuam non contemnens senectutem meam.

Vale.

AVGVSTINVS HESYCHIO, EPI. LXXVIII.

Augustinus & Alipius Aurelio, gratulans de dono doctrinæ. Epi. LXXVII.

Domino beatissimo & venerabiliter suscipiēdo, sincerissimeq; charissimo fratri, & vere sancto papæ Aurelio, Alipius & Augustinus in dño salutē. Impletū est gaudium nostrum, & lingua nostra exultatione, nuntiatis literis tuis sanctam cogitationē tuā, adiuvante dño, qui eam inspiravit, & ad effectū esse perductā, de oibus ordinatis fratribus nostris, & p̄cipue de sermone presbyterorum, qui præsente populo infunditur, per quorū linguas clamat charitas tua maiore voce in cordibus hoīum, q̄ illi in auribus. Deo gratias. Nā qd melius & animo geramus, & ore pmamus, & calamo exprimamus, q̄ deo gratias. Hoc nec dici brevius, nec audiri latius, nec intelligi grandius, nec agi fructuosius p̄t. Deo gratias, qui te & tam fideli pectore ditavit erga filios tuos, & id quod in intimo animæ habebas, quo humanus oculus non penetrat, eduxit in lucē, donando tibi non solū vt bene velles, verū etiā in quibus posset apparere qd velles. Ita plane fiat, luceant hæc opera corā hoībus, vt videant, gaudeant, glorificent patrē qui in cœlis orantē dignetur exaudire, qm̄ tu per eos loquentē non dedignaris audire. Eatur, ambuletur, currat in via dñi, benedicantur pusilli cū magnis, iocundati in ijs qui dicunt eis: In domum dñi ibimus: p̄cedant illi, & sequantur isti, imitatores facti eorū, sicut & illi Christi: serueat iter sanctarum formicarum, fragrent opera sanctarū apiū, feratur fructus in tolerantia cū salute perseveranti vsq; in finē. Nec sinat dñs tētari supra q̄ possumus ferre, sed faciat cū tētatione ēt exitū, vt possimus sustinere. Orate pro nobis digni exaudiri, cū tanto quippe sacrificio acceditis ad Deum sincerissimæ dilectionis & laudis eius in operibus vestris: orate vt & in nobis hæc luceant, qm̄ novit ille quem oratis, cum quanto nostro gaudio in vobis luceat. Hæc sunt vota nostra, hæc multitudines solationū, secundum multitudinē dolorū nostrorū in corde nostro, iocundant animam nostram. Ita est quia ita promissum est, ita erit quod restat, sicut promissum est. Obsecramus te per eum, qui tibi ista donavit, & populū cui servis ac per te benedictione perfudit, ut iubeas singulos, quos volueris sermones eorum scorsum conscriptos, & emendatos

mitti nobis. Nam & ego quod iussisti non negligo, & de Tychonij septem regulis vel clauibus, sicut saepe iam scripsi, cognoscere quid tibi videatur expecto.

Augustinus Hesychio, de die supremo mundi non inquirendo, deq; Hebdomadibus Danielis. Epistola. 78.

Domino beatissimo Hesychio, Augustinus. Ad sanctitatem tuam filio tuo cōpresbytero nostro remeante Cornuto, per quem literas tuę venerationis accepi, quibus exiguitatem meam visitare dignatus es, & tandem rescripta persoluo, & debitum resolutionis obsequium, multum me commendans acceptissimis domino precibus tuis domine beatissime frater. De prophetici autē dictis siue prädicitis, de quibus voluisti vt aliquid scriberem, melius mihi visum est sancti Hieronymi hominis doctissimi expositiones eorundem verborum, ne illas forte non habeas, de opusculis eius excerptas, dirigere beatitudini tuæ. Si autem iam eas habebas, nec inquisitioni tuæ satisfaciebant, quid de his sentias, peto mihi rescribere non graueris, & quemadmodum ipse eadem prophetica oracula intelligas. Ego enim maxime illud de hebdomadibus Danielis secundum tempus, quod iam transactum est, intelligendum puto, nam de saluatoris aduentu, qui expectatur in fine, tempora dinumerare nō audeo: nec aliquem prophetam de hac re numerum annorum existimo prafinisse, sed illud potius praeualere, qd ipse dominus ait: Nemo potest cognoscere tempora, quæ pater posuit in sua potestate. Quod enim in alio loco ait: De die autem illa & hora nemo scit, sunt qui sic accipiunt, vt putent se posse tempora computare, diem vero tantummodo ipsum & horam neminem scire: vbi omitto dicere quemadmodum soleant scripturæ diem vel horam etiam pro tempore ponere. Sed certe illud de ignorantia temporum apertissime dictum est. Nam cum hinc dominus interrogatus esset a discipulis suis: Nemo, inquit, potest cognoscere tempora, quæ pater posuit in sua potestate. Nō enim dixit, diem vel horam, sed tempora, quæ in breui spatio non solent dici sicut dies vel hora, maxime si Græcum intueamur eloquiū, ex qua lingua in nostrū eundē librum, vbi hoc scriptum est, scimus translatū, quantum

HESY. AVG. DE DIE SEC. ADVEN. EPI. LXXIX. 104

latine satis exprimi nō potuerit. Ibi n. Græce legitur ἡμετέρας. Nūc at vtrūq; hoc verbū tpa appellat. siue ἡμετέρας siue ἡμετέρας, cū habeant hæc duo inter se non negligendā differentiam, ἡμετέρας quippe appellat Græci tempora quidem, non tamen quæ in spatio voluminibus transeunt, sed quæ in rebus ad aliquid opportunis vel importunis sentiuntur: sicut mensis, vindemia, calor, frigus, bellum, & siqua similia, ἡμετέρας autem ipsa spatio temporum vocant. Et hoc certe ipsi Apostoli non ita quæsierunt, quasi vnum nouissimū diē vel horam exiguum dici partem scire voluissent, sed vtrū iā esset opportunum tēpus, quo regnū repræsenteretur Israel. Tunc audierunt: Nemo pōt cognoscere tempora quæ pater posuit in sua potestate. ἡμετέρας ἡμετέρας, qd si latine dicere, tempora aut opportunitates, nec sic qd dictū est, esset expressum, qd siue opportuna siue importuna sint tempora ἡμετέρας dicuntur. Tempora ergo cōputare, hoc est ἡμετέρας, vt sciamus qm̄ sit finis huius seculi vel aduentus dñi, nihil mihi aliud videtur, q̄ scire velle quod ipse ait scire neminem posse. Opportunitas vero illius t̄pis profecto non erit antequam prædicetur Euangeliū in vniuerso orbe in testimoniū omnibus gētibus. Apertissima enim de hac re legitur sententia saluatoris dicentis: Et prædicabitur hoc euangeliū regni in vniuerso orbe in testimoniū oibus gentibus, & tunc veniet finis. Tunc veniet, quid est, nisi aū non veniet? Quanto post ergo veniat, incertum nobis est, ante tñ non esse venturū dubitare vtiq; non debemus. Si ergo susciperent hunc laborē serui Dei, vt peragrato orbe terrarū, quantū possent colligerent, quod remansit gentiū, vbi nondum est Euangelium prædicatum, hinc aduertere vtiq; possemus, quantum hoc t̄pis longe est a fine seculi. Quod si propter quædā loca inaccessibleia & inhospita fieri posse non creditur, vt a seruis Dei peragretur orbis, & quot quantaq; sint adhuc gētes sine Christi Euangelio, fideliter renūciatur: multo minus existimo in scripturis posse comprehendere, quāta vsq; ad finē futura sint tpa, quāquidem in eis legimus: Nemo pōt cognoscere tpa, quæ p̄t posuit in sua potestate. Vnde si iā nobis certissime nuntiātū fuisset in oibus gentibus Euangelium p̄dicari, nec sic possemus dicere quantum t̄pis remaneret vsq; ad finē, sed magis magisq; iam appropinquare merito diceremus. Nisi quis

forte rūdeat, tanta celeritate p̄dicato Euangelio, Romanas gētes & plerasq; Barbaras occupatas, atq; ita nonnullas non paulatim, sed subito ad fidē Christi fuisse cōuersas, vt nō sit incredibile paucis annis, etsi non vitæ nostræ, qui iā senimus, certe iuuenum qui venturi sunt ad senectā, vniuersas omnino residuas gentes Euangelio posse cōpleri. Sed si ita erit, facilius cum factum fuerit probari experiendo q̄ legendo antequā fiat inueniri potest. Hoc me compulit dicere cuiusdā opinio, quem presbyter quoque Hieronymus temeritatis notat, q̄ ausus fuerit Danielis hebdomadas de aduentu Christi futuro, nō de præterito exponere. Siquid aut pro meritis potioribus sanctæ humilitati cordis tui dominus melius reuelauit, siue reuelauerit, peto nobiscum cōmunicare digneris, & hæc nostra rescripta sic accipere tanquā hoīs, q̄ mallem quidem eorum quæ a me inquisisti habere scientiam, q̄ ignorantiam, sed quia id nondū potui, magis eligo tantam ignorantiam confiteri, q̄ falsam scientiam profiteri.

Hesychius Augustino, docens diē supremū inquirendum esse. Epist. LXXIX.

Domino beatissimo & charitate sincerissima venerando fratri & coepiscopo Augustino, Hesychius in domino salutem. Desideranti & expectanti mihi sanctus cōpresbyter noster Cornutus literas pertulit tuas, quæ me lætificauerunt, quia memoriā nostri bonam habere dignatus es, qui & mihi paucis sermone proprio sanctæ mentis tuæ de ijs quæ petieram in transitu significasti. Aliquanta autem de opusculis sancti cōpresbyteri Hieronymi adiunxisti, vt meā q̄onem lectione eius operis de sanctis scripturis explorare possem. Et quia dignatus es id petere a nobis, vt quid sentiremus de ipsis questionibus per literas tuas sincerissimæ charitati insinuaremus, ad ea de quibus scripta legi, prout intellectus exiguus meæ mediocritatis sentire potuit aut intelligere, infra scripsi. Cum Dei oīpotentis conditoris totius creaturæ arbitrio & p̄tate cuncta gerantur, vel quæ facta sunt, vel quæ ēt futura sunt, sanctorum prophetarum vocibus cognoscuntur, qui priusquam fierent ea quæ futura erant, voluntate diuina hominibus sunt loquuti. Vnde satis admiratione plenum est, si ea Deus, quæ prædici voluit, ad hominū sensus penitus non posse peruenire consti-

HESY. AVG. DE DIE SEC. ADVEN. EPI. LXXIX.

constituit, secundum hoc capitulum, quod
das beatis. Apostolis loquutus est, dicens:
Nemo potest cognoscere tempora vel mo-
menta quae pater posuit in sua potestate. Pri-
mū quia in antiquissimis libris ecclesiarum
non ita scriptum est: Nemo potest, sed scri-
ptum est: Non vestrum nolle tempora vel
momenta quae pater posuit in sua potestate.
Quae ratio sermonis sequenti verbo recte
completur, cum dicit: Sed eritis mihi testes
in Hierusalem, & in Iudaea, & Samaria, &
usque ad ultimum terrae. Non ergo Aposto-
los testes consummationis mundi, sed nomi-
nis, & resurrectionis suae voluit intelligi.
Nam de temporibus cognoscendis ipse dñs
mouet. Quisnam est fidelis seruus & pru-
dens quē cōstituit dñs super familiā suā, vt
det illis cibū in tpe? Sanctus ille seruus, quē
veniens dominus eius inuenerit sic facientē.
Familia Christi verbo praedicationis pasci-
tur, & fidelis famulus inuenit, qui in tēpore
expectantibus dominum, necessariam escam
credentibus praestat. Malus enim seruus sic
reprehendit. Quod si dixerit malus seruus,
moram facit domibus meis venire, veniet
dominus eius in die quā nescit, & hora quā
ignorat: & reliqua. Item arguit quare tem-
pus non cognoscatur, dicendo: Hypocritae,
faciem celi nollis probare, tēpus hoc quare
2. Ti. 3. non cognoscitis? Itē Apostolus: In nouissi-
mis diebus instabunt tpa periculosa: & re-
liqua. Item Apostolus: De tēporibus autem
1. Th. 5. & momentis nō necesse habemus vobis scri-
bere: Vos. n. ipsi diligenter scitis quia dies de-
mini sicut fur in nocte, ita veniet. Cū enim
2. Th. 2. dixerint, pax & securitas, tunc subitaneus il-
lis apparebit interitus, quomō dolores par-
E turientis, & non effugient. Item Apostolus:
Non retinetis memoria, quia cū essem apud
vos, hac dicebam vobis, & nunc quod deti-
neat scitis, vt reueletur in suo tempore. Nā
mysterium iniquitatis iam operatur tantū,
vt qui tenet mō teneat, donec de medio fiat,
vt qui tenet mō teneat, donec de medio fiat,
Luc. 19. Et dñs sic praedicat ad Iudaeos: Et tu si co-
gnouisses tēpus visitationis tuae, forsītā per-
māsisse, nunc at abscofa sunt ab oculis tuis.
Marci. 1. Et dñs sic praedicat ad Iudaeos: Poenitentia
agite, completa sunt tempora, credite Euan-
gelio. Et ad Iudaeos quidem recte completa
dicebat, quia eorum tempora post eius pra-
dicationem, & triginta & quinque vel qua-
draginta annos finita sunt. Et in Daniele:

Quoadusque interfecta est bestia, perijt, & dñs
corpus eius datum est vt comburatur, & re-
liquarum bestiarum regnum trāslatum est:
& magnitudo vitae data est eis vsq; ad tps &
tps quod Grace dicitur *εως χρονον καὶ ἄρην*.
Et insequitur: Et ecce cū nubibus caeli quasi
filius hominis venies. Misterium bestia &
reliquarum bestiarū translationē, intelligen-
tibus scripturā manifestum est. Aduentus
domini diligendus est & expectandus. Est et
magna beatitudo diligētibus eius aduētum,
sicut testimonium perhibet beatus Aposto-
lus Paulus: De cetero, inquit, reposita est
mihi corona iustitiae, quam reddet mihi do-
minus iustus iudex in illa die non autem mi-
hi solū, sed & ijs qui diligunt aduentum do-
mini. Et dominus in Euangelio: Tunc ius-
ti fulgebūt sicut Sol in regno patris sui. Itē
propheta: Ecce enim tenebrae & caligo ope-
rent terram super gentes, in te vero appare-
bit dominus, & maiestas eius in te videbit.
Item propheta: Qui vero expectant dñm
exultabunt cum virtute, producent penius
sicut aquilae, current & nō laborabunt, am-
bulabunt & non esurient. Et plurima talia,
quae ad beatitudinē eorum pertinent, qui di-
ligunt aduentum domini, inueniunt. Quod
autē nemo possit mensuras tēporū colligere
manifestum est. Euāgelium quippe dicit: De
die illa & hora nemo scit: ego autē pro possi-
bilitate intellectus mei dico, neque diem, ne-
que mensem, neque annum aduentus ipsius
sciri posse, sed signa q̄ sunt aduentus viden-
do & credēdo, & expectare me conuenit, &
credētibus escā hāc retribuere, vt expectan-
tes diligāt aduentum eius, q̄ dixit: Hāc om-
nia cū videritis, scitote qm̄ ppe est in ianuis.
Signa ergo Evangelica & prophetica, quae
in nobis completa sunt aduentum dñi mani-
festant: nam frustra aut qui querunt, aut qui
calūniantur dies & annos in computo com-
prehendere querunt: cum scriptū sit. Quia
nisi abbreviati fuissent dies illi, non fieret sal-
ua omnis caro, sed propter electos breuiat-
buntur dies illi. Certum est tempus carere
computo, quod breuiandum est a domino,
qui tempora constituit. Appropinquasse au-
tem aduentum eius, cuius signa aliqua viden-
mus ex ijs quae facta sunt esse completa: &
iterum dicit. His autem fieri incipientibus,
respirabitis, & leuabitis capita vestra, quon-
iam appropinquabit redēptio vestra. Quae
aut signa dixit vidēda manifestū est in Euan-
gelio sancti Lucae: Et Hierusalē calcabitur
a gen-

AVG. HESY. DE SVPR. MVN. DIE. EPI. LXXX. 105

gentibus, donec impleantur tēpora gētiū:
hoc factum est, & fieri nulli dubium est. Et
insequitur. Et erūt signa in Sole & Luna &
in stellis, & i terra pressura gētiū: causa quae
patimur & poena cōpellit, si forte non curet
voluntas. Nā in vno tpe & signa in caelo &
H presura gētiū in terris ab hominibus vi-
deri & sustineri manifestum est. Et insequi-
tur: Arescentibus hominibus pra timore &
expectatione, quae superueniet vniuerso or-
bi nullā patriā, nullum locū nostris tēpori-
bus nō affligi aut humiliari certū est, sicut
dicitur est, pra timore & expectatione, quae su-
perueniet vniuerso orbi: & omnia signa quae
superius Euāgelium legētibz manifestat,
ex maxima parte cōpleta sunt. Quod autē di-
ctū est. Et praedicabitur Euāgelium in vniuer-
so mundo, & tūc veniet finis. Primū quod
ipsius dñi repromissio talis fuit, vt ipsi Apo-
stoli eius nominis & resurrectionis testes
fierēt in Hierusalē, & in Iudaea, & in Sama-
ria & usque ad extremū terrae, & Apostolus
hac autoritate docet. Sed dico nūquid non
audierūt? In omnē terrā exiuit sonus eorū,
& in fines orbis terrae verba eorū. Itē, pro-
pter spē quae reposita est vobis, quā ante au-
ditis in verbo veritatis Euāgelij, quod adue-
nit in vos, sicut & in omni mundo est fructi-
ficus & crescēs. Sed ab Apostolis nūciata fi-
des i gētibz, habuit multos persecutores,
vt recte tardius inualesceret vt illud imple-
rit. Ante hęc omnia primū i vos manus im-
mittent suas, & persequentur & tradent vos
in Synagogas & in custodias, ducentes ad re-
ges & ad praesides propter nomē meū, vt il-
lud impleatur quod scriptum erat: Et velo-
citer reedificaberis a quibus destructa es.
Nā ex quo clementissimi imperatores Chri-
stiani Dei voluntate esse coeperūt, quāquam
paucissimi fides causa psequutionis crescebat
in saeculis, factis regibus Christianis vbique
in paruo tēpore Christi Euāgelium penetra-
uit. Expositio sane beati Danielis de hebdo-
madibus, quā vir sanctus compresbyter no-
ster Hieronymus exposuit, qualiter docto-
res ecclesiarū tradidissent, lectorē suspendit.
Nā si ipse doctissimus vir compresbyter nō
ait periculosū esse de magistrorū ecclesiarū
iudicare sententijs, & alterū praeferre alteri,
quāto magis hoc lector facere nō pōt, quod
magister facere dubitauit. Nos autem credi-
mus quod dominus ait: Quia caelum & ter-
ra trāsient, tota autem vnum vel vnus apex
nō transiet a lege, donec omnia fiant. Quo-

modo ergo mysterium hebdomadarū sit im-
pletū vsque ad natiuitatē & passionē Chri-
sti, admiror, cū illud quod in dimidio hebdo-
madae loquutus est, dicēdo: In dimidio hebdo-
madae tollēt sacrificium meum & desola-
tionū supplicatio interitus, & ad sacrificium
abominatio. Hāc ergo abominatio si iā cō-
pleta fuerat, quō dominus monet & dicit:
Cū videritis abominationem desolationis, Matt. 24
quod dictū est p̄ Danielē prophetā stantem
in loco sancto, q̄ legit intelligat: Ego autē ne
petitionis beatitudinis tuae cōscriptor essem,
hāc quēadmodum sensi, scripsi ad tuam cha-
ritatē. Plenius autē dignare nos verbo gra-
tiae tuae rescribendo inlustrare & latificare.

Augustinus Hefychio, cōmostrans quomo-
do sint intelligenda scripturae loca, quae
varie loquūt de fine saeculi: quodque
praestat nō inquirere diē illū, sed hoc age-
re, vt vnusquisq; ad suā vitam supremum
diem sit paratus. Epistola. LXXX.

Domino beatissimo & venerabiliter su-
scipiendo fratri & coepiscopo Hefychio,
Augustinus i domino salutē. Accepi literas
venerationis tuae, quibus valde salubriter ex-
hortaris, vt Saluatoris nostri diligatur & de-
sideretur aduentus. Facis hoc vt seruus bo-
nus eiusdem patris familias, audius lucrorū
domini tui, & volēs habere plurimos socios L
dilectionis, quā ipse praecipue & perseueran-
ter accenderis. Intuentes igitur quod cōme-
morasti de Apostolo, quia dñm dixit reddi-
turū coronā iustitiae, nō tantū sibi, & omni-
bus qui diligūt manifestationē eius, ita recte
viuimus, & in hoc saeculo tāquā peregrini a-
gimus, cū se in hac dilectione cor nostrum
proficienter extēdit, siue citius siue tardius
veniat q̄ putatur, cuius manifestatio fidei
charitate diligitur, & pio desiderat affectu. Luc. 1
Seruus quippe ille, qui dicit: Morā facit dñs
meus, & percutit cōseruos suos, māducat &
bibit cū ebriosis, non vtique diligit manife-
stationem eius. Ex moribus enim apparet a-
nimus eius, quos mores licet breuiter ideo
magister bonus curauit exprimere, id est, su-
perbiā atq; luxuriā, ne quod dicebat: Morā
facit dñs meus, desiderio dñi sui dicere crede-
ret, quo ardebat ille qui dicebat. Sitiuit ani-
ma mea ad Deū viuū, quādo veniā, & appa-
rebo aū faciē Dei? Dicēdo. n. quādo veniā:
moras se perpeti moleste ferebat, quia etiam
quod tpe acceleratur, desiderio tardū videt.
Aug. Tomus secundus o Quo-

Quo aut tardus est eius aduentus, vel quo
lōge vēturus est, cum ipsi Apostoli tēpore,
quo adhuc erāt in carne, dixerint: Nouissi-
ma hora est: quāuis à domino audierint: Nō
est vestrū scire tēpora? Hoc ergo nescie-
bāt quod nescimus & nos, quātū ad me atti-
net, dico & eos qui hoc mecū nesciunt: & tū
q̄bus d. ctū est: Nō est vestrū scire tēpora;
quā pater posuit in sua prāte: diligebāt eius
manifestationē, & dabant cōseruis in tēpore
cibaria, nec percutiebant eos dominādo eis,
nec luxuriabāt cū amatoribus mūdi dicē-
tes: Morā facit dñs meus. Alia est ergo igno-
rātia tēporū, alia labes morū amorq; vitio-
rū. Nā et Apostolus Paulus qū dicebat: Nō
cito moueamini mente, neque terremini, si
ue p verbū siue per epistolā, tāquā per nos
missā, quasi instet dies dñi: nolebat utique
vt crederēt eis, qui iā propinquare dñi arbi-
trātur aduētum: nec tñ volebat vt tāquā ser-
uus ille dicerēt: Morā facit dñs meus veni-
re: & traderēt se superbiā luxurięq; perden-
dos: sed sic eos nolebat de propinquante die
nouissimo salis auscultare rumoribus, vt tñ
veller eos paratos ad aduētum dñi sui lum-
bis accinctis, & lucernis ardentibus operiri:
A quibus dicit: Vos aut fratres nō estis in tene-
bris, vt vos dies ille tanquā fur cōprehēdat.
Oēs. n. vos filij lucis estis & filij diei, nō su-
mus noctis neque tenebrarū. Ille autē qui
sic dicit: Morā facit dñs meus venire, vt per-
cutiāt cōseruos suos, epulec cū ebriosis, nō
est lucis, sed tenebrarū: & ideo eū tāquā fur
dies ille cōprehēdet: quod vnusquisq; debet
etiā de die huius vitę suę nouissimo formi-
dare. in quo. n. quēque inuenerit suus nouis-
simus dies, in hoc eū cōprehēdet mundi no-
uissimus dies: qñ qualis i die isto quisq; mo-
ritur, talis in die illo iudicabit. Ad hoc perti-
net quod in Euāgelio secundū Marcū ita
scriptū est: Vigilate ergo, qā nescitis quādo
dñs domus veniat, sero, an media nocte, an
galli cātu, an mane, ne cū uenerit repente, in-
ueniat vos dormiētes. Quod autē vobis di-
co, oibus dico, vigilate. Quibus. n. omnibus
dicit, nisi electis & dilectis suis ad corpus
eius pertinētibus, quod est ecclesiā: Nō solū
ergo illis dixit quibus tūc audieribus loque-
batur, sed etiā illis qui fuerūt post illos ante
nos, & ad nos ipsos, & qui erunt post nos vs-
que ad eius nouissimum aduētū. Nunquid
B aut oēs inuēturus est dies ille i hac vita, aut
quisquā dicturus est quod ad defunctos etiā
pertineat quod ait: Vigilate, ne cum repente

uenerit inueniat vos dormientes? Cur itaq;
omnibus dicit, quid ad eos solos pertineat
qui tūc erunt, nisi quia eo modo ad oēs per-
tinet, quo modo dixit. Tūc enim vnusquisq;
veniet dies ille, cū uenerit ei dies vt talis hic
exeat, qualis iudicandus est illo die? Ac per
hoc vigilare debet oīs Christianus, ne impa-
ratū inueniat eū dñi aduentus. Imparatū at
inueniet ille dies quem imparatum inuenie-
rit suę vitę huius vltimus dies. Certē. n. hoc
saltem manifestum erat Apostolis, non co-
rū temporibus cum hic in carne uiuerent
dñm esse venturum: & tñ quis dubitet eos
præcipue vigilasse & seruasse, qđ omnibus
dixit, ne imparatos repente veniens inueni-
ret? Nōdū sanē intelligo quo nam modo ac-
cipi debeat qđ scripsit sanctitas tua, ppter ea
dixisse dñm Apostolis: Nō est vestrū nos
scire tēpora vel momēta, quā pater posuit in
sua potestate: qñ sequutus adiunxit. Sed cri-
tis mihi testes in Hierusalē, & in Iudęa, &
in Samaria, & vsq; ad vltimum terrę. Quē
scripturę sensum sic exponis, vt dicas, ergo
non Apostolos testes cōsumationis mundi,
sed nominis & resurrectionis suę voluit in-
telligi. Non quidem ille ait: Non est vestrū
prædicare tempora: sed non est vestrū nos
scire. Verum si ita vis intelligi quod ait: Non
est vestrū scire: ac si diceret, non est vestrū
scientes facere. i. non est vestrū hoc docere:
quis nostrum docere audeat, vel scire præsa-
mat, quod Deus ille māgister nec eos disci-
pulos docuit, à quibus præsens tibus interro-
gatus est præsens, nec illi tā sancti magniq;
doctores ecclesiā docere potuerūt? An re-
spondebitur, hæc non docuisse Apostolos,
sed prophetas? Hoc. n. aisti & verum est,
quod ea quę futura sunt, sanctorum prophē-
tarum vocibus cognoscuntur, qui priusquā
fierent, inquis, ea quę futura erāt voluntate
diuina hominibus sunt loquuti. Sed si vene-
ratio tua latis admiratione plenū esse dicit,
si ea Deus quę prædici voluit, ad hominum
sensus penitus non posse peruenire consti-
tuit, quanto maiore admiratione plenū est,
si quę prophetę hominibus sunt loquuti,
hæc Apostoli vel scire sunt prohibiti vel do-
cere? Quō autem prophetę ista de quibus
agitur tēpora docentes, nō intelligerētur ab
Apostolis, si intelliguntur à nobis? Aut si
eos Apostoli intellexerunt istā mēsuram tē-
poris prophetātē, quō nō docerēt quod in-
tellexerunt, qñ per eorum præconium & ip-
si prophetę innotescerent, qui eos suis libris
ista

ista docuerunt? Et ideo per quas literas ea
ipsi didicerāt, per easdē poterāt alij quoque
in his gētib; discere, in q̄bus Apostoli au-
thoritātē propheticā cōmēdabāt. Cur er-
go eis dictū est: Nō est vestrū scire, vel si
ita intelligēdum est: Nō est vestrū docere
tempora, quā pater posuit in sua potestate,
quādoquidē sic ea docebant, cum ij in quo-
rū literis discerēt per illos innotescerent?
Vnde credibilius est, nō Deum noluisse sci-
re, sed noluisse prædicari: qñ noluit prædicari
quod videbat non vtiliter sciri. Cur ergo, in
quis, de tēporibus cognoscendis ipse dñs mo-
net vbi dicit. Quis nā est fidelis seruus &
prudens quē constituit dominus super fami-
liā suā, vt det illis cibū in tempore? Immo
verò monet, non vt bonus seruus cognoscat
temporum finem, sed vt omni tempore in
opere bono vigilet: quia nescit tēporum fi-
nem. Nō monet vt tēpora quę pater posuit
in sua potestate assequamur super Aposto-
los, sed monet vt qñ nescimus quando ve-
niat dñs, in cordis pparatione imitemur A-
postolos. Vñ iā supra satis loquutus sum. Ar-
guit autē Iudæos, quare tēpus nō cognoscāt,
dicēs: Hypocritę, faciē celi potestis probare,
& reliqua: qñ illud tēpus nō cognoscēbant,
quod iam volebat cognosci. i. primi aduen-
tus sui quo in eum crederēt, qui alterū eius
aduentum vellent expectare, vigilantes quā
docerant futurus esset. Qui enim aduen-
tum dñi non cognouerit primū, præparare
se non potuit ad secundum, credēdo in eum
fideliterq; vigilando, ne illum tanquā fur in
tenebris cōprehēdat, siue tardius uenerit,
siue citius quā speratur. Dicit etiam sicut
admones, Apostolus Paulus. In nouissimis
tēporibus instabunt tempora periculosa, &
reliqua. Sed nunquid ideo docet tempora
quę pater posuit in sua potestate? Aut ideo
quisquā nouit q̄ longa vel breuiā sint eadē
i. Ioan. ipsa quę fatendum est, esse nouissima? Cogi-
tare quippe debemus q̄ olim dictū sit: Fra-
tres nouissima hora est. Rursus eundem A-
postolum dixisse commemoras: De tempo-
ribus autem & momentis non necesse habet
F mus scribere vobis, vos. n. ipsi diligenter sci-
tis qā dies dñi sicut fur in nocte, ita veniet.
Et cum dixerint, pax & securitas, tūc subita
neus illis apparebit interitus, quō dolores
parturiētis, & nō effugient. Et hic non dixit
post quātum temporis hoc futurum sit, sed
quō futurum sit id est, nō quanta erit ætatis
breuitas vel prolixitas, sed quantumlibet in-

teruallum sit spatiumq; temporis, non tñ eis
hoc veniet malum nouissimum, nisi cū dixe-
rint, Pax & securitas. Quibus verbis vide-
tur Apostolus huius nouissimi diei vel spē
vel timorē ab hoc nostro tēpore remouisse.
Nō. n. videmus ipsos amatores huius secu-
li, quibus subitaneus apparebit interitus, iā
dicere, Pax & securitas. Quid ergo scire suf-
ficiat, satis ipse demonstrat Apostolus, dicen-
do: De temporibus & momentis non opus
habemus vobis scribere: vel sicut alij codices
habent: Nō opus habetis vobis scribi. Nec
sequutus adiunxit: Vos. n. ipsi diligenter sci-
tis quātum tēporis restet: sed ait, Vos. n. ipsi
diligenter scitis quia hora dñi sicut fur in no-
cte, ita veniet. Hoc ergo scire opus est, vt cu-
rent filij lucis esse, & parato corde vigilare,
qui nolunt ab illa hora sicut à nocturno fu-
re cōprehendi. Nam si ad cauēdum hoc ma-
lum. i. ne hora dñi tanquā fur inueniat im-
paratum opus esset nosse temporum spātia,
non diceret Apostolus non opus esse vt hoc
scriberet, sed hoc potius eis esse scribēdū tā-
quā doctor prouidentissimus iudicaret. Nūc
aut nec illis hoc opus esse mōstrauit, quibus
sufficiebat vt scirent imparatis atque dor-
mientibus horam dñi sicut furem esse vētu-
ram, atque hoc sciēdo essent ipsi vigilanter
parati post quātālibet tēpora veniet & suū
seruauit modū, vt licet Apostolus, nō tñ præ-
sumeret alios docere, qđ Apostolis dñm di-
xisse cognouerant nō est vestrū scire. Ponis
etiā quod idem ipse dixit Apostolus: Nō re-
tinetis memoria, quia cum essem apud vos
hæc dicebam vobis? Et nunc quid detineat
scitis, vt reueletur in suo tēpore. Nam my-
sterium iam operatur iniquitatis, tantum
qui tenet mō teneat donec de medio fiat. Et
tunc reuelabitur ille iniquus, quem dñs Ie-
sus interficiet spiritu oris sui. Quę verba
Apostolica vtinam non tantummodo pone-
re, verum etiam exponere dignareris: Ita sa-
ciuitate Dei, ca-
reat eum nihil de statutis dixisse tempori-
bus, nullumq; eorum interuallum spa-
tiumq; aperuisse. Ait enim: Vt reueletur in
suo tempore, nec dixit post quātum tempo-
ris hoc futurū sit. Deinde subiūxit: Iā. n. my-
sterium operatur iniquitatis. Hoc iniquita-
tis mysteriū quomodolibet intelligat quid
sit, ab alio sic, ab alio autē sic, quandiu tamē
operetur occultum est. Neque id expresse
Apostolus tāquā homo ex eorum numero,
quibus dictū est: Nō est vestrū scire tēpora.
o 2 Quam-

AVGVSTINVS HESYCHIO,

Quamvis enim nondum inter eos erat, quoniam hoc dictum est, ad eorum tamen collegium atque societatem etiam ipsum non ambigimus pertinere. Item quod sequitur: Tantum qui modo tenet, teneat, donec de medio fiat, & tunc reuelabitur ille iniquus, quem dominus Iesus interficiet spiritu oris sui: docet nos Antichristum manifestum futurum. Siquidem ipsum videtur aliquanto euidentiori significatione tetigisse, interficiendum spiritu oris domini Iesu Christi, sed post quantum temporis istud erit, nec saltem obscure loquutus est. Quisnam sit, qui modo tenet, vel quod teneat, vel quid sibi velit quod ait, de medio

fiat: potest quisque se coactare ut intelligat, vel aliquatenus suspicetur, quoniam quoquo modo scriptum legit. Quamdiu autem teneat, & post quanta temporum spatia de medio fiat, hoc omnino tacetur. Item dominus, inquit, in

Luc. 19. Euangelio increpat Iudaeos, dicens: Et tu si cognouisses tempus visitationis tuae, forsitan permansisses, nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Sed hoc ad tempus primi aduentus Domini pertinet, non secundi, de quo nunc quaestio est. De secundo quippe aduentu suo dixit, Non est vestrum scire tempora,

1. Co. 2. non de primo. De illo, nam ab eo quaesierunt discipuli quem sperabant, non de isto quem iam videbant. Si, nam primum eius aduentum Iudaei cognouissent, nunquam dominum gloriam crucifixissent, & ideo non euerit sed permanere potuissent. Iam vero quod ait ad eos:

Marci. 1. Poenitentiam agite, completa sunt tempora, credite Euangelio: etiam ipse firmasti de his temporibus dictum esse Iudaeorum, quae continuo post paucos annos fuerant transitura, & nunc nouimus iam esse transacta, euerisa, scilicet ciuitate, in qua regnum eorum fuerat constitutum. Proinde quod ex Daniele de interfecta bestia posuit venerabilitas tua, & de reliquarum

K bestiarum regno, & inter haec de filio hominis veniente cum nubibus caeli, manifestum esse dixisti intelligentibus scripturam. Sed si dignatus fueris exponere, quomodo ista pertineant ad cognoscendum temporum spatium, post quod erit saluatoris aduentus, ita ut inueniatur sine ulla ambiguitate manifesta, fatebor etiam ipse cum magna actione gratiarum, illud quod ait dominus, Non est vestrum scire tempora, tantummodo Apostolis esse dictum, non posteris eorum qui ea fuerant cognituri. Diligendus ergo est & expectandus dominus sicut sancte hortaris aduentus, magnamque dominus esse beatitudinem diligentibus eius ad-

uentum, & adhibes Apostoli testimonium, cuius verba sic ponis: De cetero reposita est mihi corona iustitiae, quam reddet mihi dominus iustus iudex in illa die. Non solum autem mihi, sed & iis qui diligunt aduentum domini. Tunc, nam sicut ex Euangelio commemoras, Iustus subleuabitur sicut Sol in regno patris sui. Et quod propheta dicit: Ecce, n. caligo & tenebrae operient terram super gentes, in te vero apparebit dominus, & maiestas eius in te videbitur. Item quod scriptum est: Qui vero expectant dominum, exultabunt cum virtute, producent pennas sicut aquilae, current & non laborabunt, ambulant & non esuriunt. Hoc plane pijsimum & verissimum dices, commendans eorum beatitudinem, qui diligunt aduentum domini. Sed & illi quibus dicebat Apostolus: Non cito moueatur mini mente, quasi instet dies domini, diligebat utique aduentum domini. Nec eos hoc docens doctor gentium ab illa dilectione frangebatur, qua ut inflammarentur volebat, & ideo nolabat ut crederent eis, a quibus audiebatur instare diem domini, ne forte cum transisset tempus, quo cum crederant esse venturum, & venisse non cernerent, etiam cetera fallaciter sibi permitti arbitantes, & de ipsa mercede fidei desperarent. Non ergo ille diligit aduentum domini qui eum asserit propinquare, nec ille qui eum asserit non appropinquare, sed ille potius qui eum siue prope siue longe sit, sinceritate fidei, firmitate spei, ardore charitatis expectat. Nam si tanto magis diligatur dominus, quanto magis creditur & praedicatur eius esse venturus magis eum diligebat qui eius aduentum iam instare dicebant, & iis quos Apostolus eis credere prohibebat vel ipse Apostolus qui hoc utique non credebatur. Si autem onerosa non est infirmitas mea facere, uti tuae, peto apertius non graueris exponere, quomodo dixeris neminem posse temporum mensuras colligere, ne forte & hoc & mihi videatur, quod etiam charitati tuae, & frustra quilibet nostrum instrui expectet ab altero. Cum, nam hoc dixisses, deinde lubidisti & alii, Euangelium quidem dicit, De die & hora nemo scit. Ego autem, inquit, pro impossibilitate intellectus mei dico, neque menssem neque annum aduentus ipsius sciri posse. Ita, nam hoc videtur sonare, tanquam non possit sciri, quo anno venturus sit, sed possit sciri qua hebdomada annorum, vel qua decade, tanquam dici possit atque definire intra illos vel illos septem annos, aut intra illos vel illos decem annos. Quod si ne hoc quidem

DE SVPREMO MVNDI DIE EPI. LXXX.

107

comprehendi potest, quare, utrum sic saltem possit definiri tempus aduentus eius, ut eum venturum esse dicamus, intra istos, verbi gratia, quinquaginta vel centum annos, vel quotlibet seu maioris numeri, seu minoris annorum, sed in quo eorum, nos ignorare. Hoc si iam comprehendisti, multum est quod comprehendere potuisti. Id ipsum est autem quod A rogo, ut nobis benignus impertias, adhibens idonea documenta, quibus id potueris indagare. Si autem neque hoc te comprehendisse praesumis, hoc sentis quod ego. Nouissima enim esse in tempora, multis rerum signis apparentibus, quae dominum praedixisse legimus, omnes qui ea credimus, cernimus. Sed & mille annorum tempus, si eorum finis esset seculi finis, posset vniuersum dici nouissimum tempus, vel etiam nouissimus dies, quia scriptum est: Mille anni ante oculos tuos, tanquam dies unus, ut quicquid per eosdem mille annos gereretur, nouissimo tempore vel nouissimo die diceretur, geri. Iterum, nam dico quod in hac causa saepe dicendum est: Consideremus ante quod multos annos dixerit beatus Iohannes Euangelista: Nouissima hora est. Nam si tunc essemus hoc audito quod crederemus tot annos postea transuros, ac non potius ipso adhuc Iohanne in corpore constituto dominum sperare esse venturum? Neque enim dixit, Nouissimum tempus est, aut nouissimus annus, aut mensis, aut dies, sed nouissima hora est. Et ecce ista hora quae longa est, nec tamen est ille mentitus, sed utique intelligendus est horam pro tempore posuisse. Quod nonnulli sic accipiunt, ut lex annorum milia constituent, velut vnum diem, cumque in partes velut horas duodecim partiantur, ut sic quingentos annos postremos, hora videatur habere postrema. In quibus annis iam Iohannes, inquit, loquebatur quod nouissimam horam esse dicebat. Sed aliud est nosse aliquid, aliud suspicari. Cur enim non potius, si sex annorum milia deputandus est vnus dies, non duodecima, sed vicequarta pars eius vna hora est, id est, non quingenti, sed ducenti quinquaginta anni? Totus enim dies, totus circumitus solis videntem, sed ab Oriente usque in Orientem, unde, toto die peracto, viginti & quatuor horis, rursus exoritur, ac per hoc hora ista nouissima, ex quo tempore id loquutus est Iohannes, ante ferme septuaginta annos ut minimum dicam, iam reperitur esse tran-

facta, & nondum venit terminus seculi. Huc accedit, quia inspecta diligenter ecclesiastica historia, reperitur Iohannes Apostolus longe ante fuisse defunctus quam quinque milia quingenti anni, a generis humani exordio complerentur. Nondum erat itaque hora nouissima, si sex milium annorum pars duodecima, id est, quingenti anni, veluti vnus horae spatium deputatur. Porro si secundum C scripturas vnum diem mille annos esse ponamus, multo magis olim transijt tam longae diei hora nouissima, non dico si vicequarta pars eius, qui sunt anni paulo amplius quadraginta, sed si duodecima deputetur quae illos annos duplos habet. Vnde conuenientius ille Apostolus creditur horam posuisse pro tempore, quae hora quam longa sit, ignoramus: quia non est nostrum scire tempora, quae pater posuit in sua potestate: quamvis eam nouissimam esse nouerimus, multo magis utique nos, qui qui fuerunt ante nos, ex quo esse vel dici coepit hora nouissima. Quod autem ideo videtur venerationi tuae comprehendere non posse temporum mensuras, ut definatur quo anno futurus est finis, quia secundum promissionem domini breuiabuntur dies illi, prorsus non intelligo. Si enim sic breuiabuntur, ut fiant ex pluribus pauciores, quare secundum quam veritatem futuri erant plures, nisi breuiarentur? Hebdomades enim sancti Danielis non ad primum domini aduentum, sicut pluribus visum est, sed ad secundum potius exitimas pertinere. Itane ergo breuiabuntur, vel vna in eis hebdomada minus futura sit, & falsa erit prophetia, quae tanta diligentia numerum hebdomadarum definire curauit, ut quidam diceret etiam dimidio hebdomadis implendum? Miror, si per prophetiam Christi destruitur prophetia Danielis. Deinde quale est ut putemus ignorasse Danielem, vel potius angelum, a quo ista discerebat, breuiaturum dominum dies illos, & errasse ut hoc diceret, vel scisse quidem, sed ei quem docebat fuisse mentitum? Quod si absurdum est, cur non potius credimus secundum id quod breuiaturus est dominus dies illos, tot hebdomadas prophetaisse Danielem, si tamen ad secundum domini aduentum, quod nescio quem admodum possit ostendi, ille numerus refertur annorum? Postremo multo certius securiusque dicitur, domini aduentum intra septuaginta, aut ut plurimum intra centum annos futurum, si hebdomades istae

ipsum prænunciant. Anni enim quadringēti nonaginta sunt in hebdomadibus septuaginta. A natiuitate autem dñi hodie computantur anni ferme quadringenti viginti. resurrectione autem vel ascensione eius anni plus minus cccxc. Ac per hoc, si ex quo natus est computetur, septuaginta sunt reliqui: si ex quo passus est, circiter centum remanent, intra quos Danielis omnes hebdomades, si de nouissimo eius aduentu prophetatæ sunt, implebuntur. Qui ergo dicit intra tot annos erit, tunc falsum dicit, si ultra erit. Sed quia breuiabuntur, pauciores poterunt esse, non plures. Recte itaque dicitur intra hos erit, quoniam quantūlibet breuietur, verū erit. Ipsa nāque breuiatio si eo modo intelligēda est ut de pauciores fiat, ultra eos diē domini venire non patitur, sed magis magisq; intra eos quanto fuerint pauciores. Nō igit ista breuiatio turbat computatōrē, qui eo modo definitur, ut dicat intra tot annos diem dñi esse venturum, sed adiuvat potius, qm̄ quātomagis ad paucitatem rediguntur dies, tanto magis erit intra & ultra esse non poterit: atque ideo verū erit quod ita definitur, ut dicatur intra tot annos erit, quamuis nesciatur quo anno futurum sit. Proinde tota quæstio est, vtrum Danielis hebdomades primo aduentu dñi impleat, an sine seculi pphetauerint, an ad vtrūque pertineat. Neque. n. qui et hoc sapienter defuerunt, dicentes, tēpore primi aduentus Christi esse completas, & inde vsque ad finem seculi totidem rursus esse cōplēdas. E quidē video quia si primus eas non completuit aduentus, necesse est ut secundus eas cōpleat: qm̄ prophetia illa non potest esse falsa: quæ si tēpore primi aduentus impleta est, non cogit intelligi quod etiam de fine seculi implebitur. Ac per hoc incertum est etiā si verum est, neque negādum quidem, sed neque præsūmēdū est id futurum. Relinquitur itaque, ut qui vult cogere istam prophetiā credi seculi sine cōplēdam, contēdat quātum potest, & ostēdat si potest, primo aduentu dñi non fuisse completam, contra tot expositores diuinorum eloquiorum, qui hanc non solum cōputatione temporum, verum etiam rebus ipsis completam fuisse demon-

Dan. 9. strant, maxime quod ibi scriptum est. Et vngetur sanctus sanctorum, vel propter quod in eadem prophetia Hebræi codices expressius habent: Occidetur Christus & nō erit, id est, non erit eius ciuitatis, quoniam sic

alienatus est à Iudæis, qui cum propterea saluatōrē redēptōrēq; suū nō esse crediderunt, quia occidere potuerunt. Neque. n. in fine seculi vngendus, aut occidendus est Christus, ut ista prophetia Danielis tūc expletet implēda, nondum credatur impleta. Quod autē de signis Euāgelicis & propheticiis quæ fieri cernimus, propinquū dñi aduentum sperare debeamus, quis negat? Quotidie quippe magis magisq; fit proximus. Sed quanto interuallo propinquet, hoc, dictum est, nō est vestrum scire. Vide qm̄ dixit Apostolus: Nūc. n. propior est nostra salus quā cum credidimus. Nox præcessit, dies autem appropinquauit. Ecce quod anni transierūt, nec tamen quod dixit falsum est: Quantomagis nunc dicendum est propinquare dñi aduentum, qm̄ tantus est ad finem factus accessus: Apostolus certē: Spiritus, inquit, manifeste dicit, quia in nouissimis temporibus recedēt quidam à fide. Nōdum vtiq; erāt eadem tempora, hæreticorum scilicet & talium quales eodem sermone describit, sed iam venerunt, ac per hoc in nouissimis temporibus videmur etiam per ipsos de fine seculi commoneri. Itemq; alibi dicit: Hoc autem scitote quoniam in nouissimis diebus instabunt tempora sæua, vel, sicut alij eodices habent, periculosa. Deinde qualia futura sint exprimēs, Erunt. n. homines, inquit, seiplos amantes, amatores pecuniæ, elati, superbi, blasphemii, parentibus non obediētes, ingrati, scelesti, irreligiosi, sine affectione, detractores, incontinentes, immites, sine benignitate, proditores, procaces, cæcati, voluptuosi, amatores magis quā Dei, habentes speciem pietatis, virtutem eius abnegantes. Mirū si tales homines aliqui defuerunt. Denique quia & tunc erant, adiungit ac dicit: Et hos deuota, Ex ijs. n. sunt qui penetrāt domos. Non ait, Penetrabunt, tanquam ad futurum prænūcians, sicut supra dixerat, Instabunt tempora periculosa, sed ait, Penetrā domos, & captiuas ducunt mulierculas. Nō ait, ducunt vel ducturi sunt, sed iam ducunt. Nec putandus est hoc loco, pro temporis futuri verbis, præsētis temporis verba posuisse, quandoquidem illos ab eo cui scribit euitari admonebat. Nec tamē frustra dixit, In nouissimis diebus instabunt tēpora periculosa, & hinc eā periculosa futura demonstrans, tales homines futuros esse prædixit, nisi quia tanto plures erunt, magisque abundabunt, quanto magis propinquatur ad finem.

Año. 2. finem. Videmus ergo tales quæ abundare. Sed quid si abundantiores erunt post nos, & omnino abundantissimi, qm̄ iam iamq; ipse I finis instabit, qui quando abert ignoratur? Noūissimū quippe diē dñi sunt, & in ipsis primis Apostolorum diebus, cū domini in cœlum recens esset ascensus, quādo die pentecostes misit promissum spūm sanctum, & quidam stupebant admirantes eos qui linguas, quas non didicerant, loquebantur, quidam verō iridentes, multo plenius esse dicebant. Quo die Petrus loquens ad illos, qui de hac re varie mouebantur: Non. n. sicut, inquit, suspicamini, ebrii sunt isti, cū sit hora diēi tertia. Sed attendite, qm̄ hoc est quod dictū est per prophetam: Erit in nouissimis diebus dicit dñs, Effundā de spiritu meo super omnem carnē, &c. Iam tunc ergo erant dies nouissimi, quantomagis nunc, etiam si tūc dierum remansit vsque in finem, quantū ad hunc diē à domini ascensione transactū est, vel aliqd siue minus restet siue amplius, quod profecto nescimus: quia non est nostrū scire tempora, quæ pater posuit in sua potestate, cum tamen sciamus in nouissimis temporibus, in nouissimis diebus, in nouissima hora nos agere sicut Apostoli: sed multo magis qui fuerunt post illos ante nos, & multo magis nos, & magis quā nos, qui erunt post nos, donec ad illos veniatur qui erunt, si dici potest, nouissimorum nouissimi, atque ad ipsum omnino nouissimum, quem vult intelligi dominus, ubi dicit: Et resuscitabo eum in nouissimo diē, qui quā longē absit, comprehendere non potest. Signa qm̄ in Euangelio futura prædicta sunt, sicut cōmemorat sanctitas tua secundū Lucam, eadem sunt secundū Matthæum & secundū Marcum. Hi. n. tres narrāt quæ dixerit dñs, cum interrogatus esset à discipulis suis, qm̄ futura essent quæ de tēpli euersione prædixerat, & quod signū esset aduentus eius & cōsummationis seculi. Non. n. discrepant rebus, si alius aliquid dicit, quod alius tacet, aut alio modo dicit: magis autē collata inuicem iuuant, ut legentis intellectus regatur. Sed de omnibus disputare nunc longum est: In quæ iam ex illo tēpore fuerant secutura: si finis interrogationis occasio: siue de aduentu suo per ecclesiā, in qua vtiq; ad finem venire non cessat: in suis enim veniens agnoscitur, dñi eius quotidie membra nascuntur.

De quo aduentu ait: A modo videbitis filiū L hominis venientem in nubibus, de quibus Mat. 26. nubibus dictum est per prophetam: Manda Esa. 5. bo nubibus meis ne pluant super eam: siue de ipso finē, in quo apparebit viuos iudicaturus & mortuos. Cum itaque signa dicat, qm̄ ad ista tria pertinent, id est, ad excidium illius ciuitatis: ad aduentum eius in corpore suo, quod est ecclesia: ad aduentum eius in capite ecclesiæ, quod est ipse: quod eorum signorum, ad quod horum trium referendū sit, diligenti consideratione cernendum est: ne forte quod pertinet ad euersionem Hierusalem, ad finem seculi referendum putemus: aut e contrario, quod ad finem seculi pertinet, affirmemus ad ciuitatis illius excidium pertinere: aut quod pertinet ad eius aduentum in corpore suo, quod est ecclesia, dicamus pertinere ad eius aduentum nouissimum in corpore suo, quod est caput ecclesiæ: aut rursus quod pertinet ad aduentum eius nouissimū per seipsum, ad eum pertinere asseueremus aduentū, qui est per ecclesiā. In quibus oibus sunt quædam manifesta, quædam verō sic obscura, ut vel laboriosum sit ea diiudicare, vel temerariū, quandiu nō intelliguntur, de his aliqd definire. Quis. n. M non videat ad illam ciuitatem pertinere, qd dictum est: Cum autē videritis circumdari ab exercitu Hierusalem, tunc scitote quia appropinquabit desolatio eius. Itē qm̄ non videat ad aduentum dñi nouissimum pertinere, quod dictū est: Cum videritis hæc fieri, scitote qm̄ prope est regnum Dei: illud aut quod dictum est: Væ prægnantibus & nutriendibus in illis diebus: Orate autem ut nō fiat fuga vestra hyeme vel sabbato: erit enim tunc tribulatio magna qualis non fuit ab initio mundi neq; fiet: sic est positum secundū Matthæum, & secundū Marcum, Marc. 13. ut incertū sit vtrum de excidio illius ciuitatis, an de seculi fine intelligi debeat. Sic. n. hoc ipsum legitur apud Marcum. Væ autem prægnantibus & nutriendibus in illis diebus: Orate ut hyeme non fiant. Erunt. n. dies illi tribulationis tales, quales non fuerunt ab initio creaturæ, quam condidit Deus vsque nūc, neque sicut. Et nisi breuiasset dñs dies illos, non fuisset salua omnis caro: sed pp electos, quos elegit, breuiabit dies. Non dissimiliter et Matthæus. Hoc autem Lucas ita posuit, ut appareat ad illius ciuitatis excidium pertinere. Nam sic apud eum legitur. Væ autem prægnantibus & nutriendibus in illis

his diebus. Erit enim pressura magna super terram, & ira populo huic, & cadent in ore gladij, & captiui ducentur in oēs gētes, Hierusalem calcabit à gentibus, donec impleatur tēpora nationū. Vnde autē ad hoc ventū est, Matthæus ita scribit. Cū ergo videritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele propheta stantē in loco sancto, qui legit intelligat: tūc qui in Iudæa sunt, fugiāt in montes: & qui in tecto, non descēdat tollere aliquid de domo sua: & qui in agro, nō reuertatur tollere tunicam suam. Væ autē pręgnantibus & nutriendis in illis diebus &c. Marcus verò ita, Cum videritis abominationē desolationis stantē vbi non debet, qui legit intelligat: tunc qui in Iudæa sunt, fugiant in montes: & qui super tectum ne descēdat in domū, nec introeat vt tollat qd de domo sua: & qui in agro erit, non reuertatur retro tollere vestimentū suum. Væ at pręgnantibus & nutriendis in illis diebus: & reliqua. Lucas verò vt ostenderetur tunc factam fuisse abominationem desolationis, quæ à Daniele prædicta est, quando expugnata est Hierusalem, hæc eodem loco domini verba commemorat: Cum autē videritis circumdari ab exercitu Hierusalē, tunc scitote quia appropinquet desolatio eius. Apparet itaq; tunc ibi positam desolationis abominationem, de qua duo illi Euangelistę locuti sunt. Deniq; etiam iste similiter sequitur: Tunc qui in Iudæa sunt fugiāt in montes. Et pro eo qd dixerunt illi, Et qui super tectum, ne descēdat in domū, nec introeat, vt tollat quid de domo: Iste dixit, Et q in medio eius sunt descēdāt: vt ostēderet illis verbis apud alios Euāgelistas positis, festinationem fuge fuisse præceptam: & pro eo quod illi posuerūt, Et qui in agro erit, reuertatur retro tollere vestimentum suum, apertius iste ait, Et qui in regionibus non intrent in eam, quia dies ultionis hi sunt, vt impleantur omnia quæ scripta sunt. Deinde similiter etiam iste sequitur, vt prorsus manifestum sit de hac ipsa re omniū trium esse hunc Euangelij locum. Væ autem pręgnantibus & nutriendis in illis diebus, & cetera ad hæc pertinentia, quæ iam commemoravi superius. Lucas ergo patefecit qd eē posset incertū, nō ad seculi finē, sed ad expugnationem Hierusalem pertinere id quod dictum est de abominatione desolationis, & quod dictum est de dierum breuiatione propter electos, quia & si ea ipse non dixit,

tamen apertius cetera de hoc ipso, quo & ista pertinere monstrauit. Non enim debemus ambigere, quando euersa est Hierusalem fuisse in illo populo electos Dei, qui ex circuncisione crediderant, siue fuerant credituri electi ante constitutionē mundi, propter quos breuiarentur dies illi, vt tolerabilia mala fierent. Nam quidā conuenientius intellexisse mihi videntur, mala ipsa significata nomine dierū, sicut dicti sunt dies mali in alijs diuinę scripturę locis. Neq; enim dies ipsi mali sunt, sed ea quæ sunt in eis. Ipsa ergo dicta sunt breuiari, vt Deo donante tolerantia minus sentirentur, ac sic quæ magna essent, breuiā fierent. Sed siue illo modo intelligenda sit dierum illa breuiatio, siue quod ad paucitatem redigerentur, siue quod cursu solis celeriore breuiarentur: nō enim desunt qui & hoc existiment, ita scilicet dictos breuiiores dies futuros, sicut fuit longior dies orante Iesu Naue. Tamen Lucas Euangelista & hanc dierum breuiationē & abominationem desolationis, quæ duo ipse non dixit, sed Matthęus Marcusq; dixerunt, ad euersiōnem Hierusalē docuit pertinere, alia cum eis dicēs apertius de hac eadē re, quæ illi posuerunt obscurius. Nam Iosephus qui Iudaicam scripsit historiam, talia mala dici illi populo tunc accidisse, vt vix credibilia videantur. Vnde non immerito dictum est, talem tribulationem nec fuisse à creaturę initio nec futuram. Sed & si tempore Antichristi talis aut maior forsita erit, intelligendum est de illo populo dictum, qd ei talis amplius futura non erit. Si enim Antichristum illi primitus & præcipue recepturi sunt, facturus est tunc idem populus tribulationem potius quam passurus. Non est ergo cur putemus hebdomades prophetę Danielis, vel propter dierum breuiationem fuisse turbatas, vel illo iā tempore non fuisse completas, sed in fine seculi esse complendas. Non enim ante passionem domini impleta sunt. Quod qui putant, rectissime tua sententiā refelluntur: quia dixisti, Hæc ergo abominatio si iā cōpleta fuerat, quō dominus monet & dicit: Cū videritis abominationē desolationis, qd dictū est per Danielem prophetā, stantē in loco sancto, qui legit intelligat? His verbis beatitudinis tuę illi merito corrigendi sunt, qui dicunt eam cum hæc dominus loqueretur, vel ante passionem resurrectionemq; eius fuisse completam. Qui autem dicūt, sicut apertissime

tissime etiā Lucas Euangelista testatur, tunc fuisse factam quando euersa est Hierusalem quid eis respondeatur videre debent, qui in fine seculi vel circa finem existimant hæc futura: quanquā ipsa desolationis abominatio propter obscuritatem dicti non vno modo ab hominibus potuerit intelligi. Et quod dictum est, Qui est in tecto, nō descēdat tollere aliquid de domo sua: & qui in agro, nō reuertatur tollere tunicam suam: potest cōgruentius intelligi spiritaliter, quod in tribulationibus omnibus est cauendum, ne quisque deuictus ad carnalem vitam de spiritali sublimitate descēdat, aut qui profecerat in anteriora se: extendens deficiendo in posteriora respiciat: Quod si in omni tribulatione, quātomagis in illa cauendum præcipi debuit, quæ talis futura prædicta est illi ciuitati, qualis non fuit ab initio neq; fiet? Et si in ista, quātomagis in illa quæ nouissima futura est orbi terrę, id est, ecclesię toto orbe diffusa? Nam & ipse Lucas non quidem quando à discipulis suis de aduentu suo dñs interrogatus est, vbi hoc Matthęus cōmemorauit & Marcus, sed alio loco vbi Pharisei quęserunt ab illo quādo veniet regnum Dei, tale aliquid eū dixisse narrauit. In illa, inquit, hora, qui fuerit in tecto & vasa eius in domo, & q in agro similiter nō redeat retro. Sed nūc propter computationē temporum de Danielis hebdomadibus agitur, quę si circa tempora primi aduentus domini completę nō sunt, atq; in fine complendę sunt, Apostolus hoc ignorasse, vel scisse quidem, sed docere prohibitos fuisse quis credat? Quanquam si hoc ita est, vtiliter nesciūt gentes quod dominus docere prohibuit eos, quos gentium voluit esse doctores. Si autē iam cōpleta sunt, quia iam est vnctus sanctus sanctorū, iam occisus est Christus vt non esset ciuitatis eius, iam de templo illo sublatum est sacrificiū, sublata est vnctio, merito Apostolis de fine quærētibus responsum est. Non est vestrū scire tempora quæ pater in sua potestate posuit: quoniam tempora quæ per Danielis prophetiam scire poterant, nō ad finem seculi de quo & terra, nunquid maiora nos vidimus, q qui fuerūt ante nos? Nōne si gentium legatur historia, tanta mira reperiuntur extitisse de celo terraq; vt aliqua etiā non credantur? Sed vt multa omittā, quæ prosequi longum est, Duos Soles quō nos vidimus? quos visos literis mādauerūt, q tūc fuerūt antequā dñs

venisset in carne. Quō nos vidimus Solem sic obscuratum quemadmodum obscuratus est cū lumen mundi penderet in ligno? nisi fortē defectus solis & lunę, quos consueuerunt computatores syderum annotare atq; prædicere, inter cœlestia prodigia numerabimus, qā Lunam sapius in sua plenitudine, Solē verò rarius: sed tū vidimus in fine Lunę secundum eorum computum defecisse. Non erat talis Solis ille defectus quō crucifixus est Christus, & ideo verē mirabilis erat & prodigiosus. Pascha quippe fuerat Iudæorum, quod non nisi in plenitudine lunę celebrat. Secundum Astrologorum autem numeros certum est solem quando luna plena est non posse deficere, sed quō finis est lunę, non quidem semper, sed aliter nunquā cū secūdū illos numeros deficit. Quid ergo tale vnquam quicquā meminisse apparuisse de cœlo ex quo dominus illa prædixit, quale apparuit quō passus est? Quare sic apparebunt et talia, si non spiritaliter potius intelligenda sunt? Tunc apparebunt, quō finis sic appropinquabit vt debeat apparere. Bellis aut per diuersa interualla temporum & locorum quō non terra contrita est? Nā vt nimis antiqua pterea sub imperatore Galieno, cū Romanas provincias Barbaries vsquequaque pervaderet, quam multos fratres nostros, qui tunc erant in carne, putamus propinquum finem credere potuisse, quā longē post ascensionē domini factū est: ac p hoc et ista qualia futura sint, cum fuerit omnino finis proximus, ignoramus: si tamen hæc non ita prædicta sunt, vt in ecclesia potius intelligi debeant. Duæ quippe gentes sunt, & duo regna, vnum. s. Christi, alterum diaboli, de quibus dici potuit: Exurget gens contra gentē, & regnū super regnum: quod nō desinit fieri ex quo dictum est. Agite pœnitentiam, Matt. 1. appropinquauit. n. regnum cœlorum. Quod I vide quō dictum est, & ex illo quot anni transierunt, & tū verissime dictum est. Nouissimis. n. diebus dñs per virginem venit. Nec diceretur ista hora nouissima, nisi regno appropinquante cœlorum, per quā totam horam sunt, quæ dñs propinquante suo regno futura prædixit. Sed hæc hora quanto spatio protendatur, si Apostolis dictum est: Non est vestrum scire: quanto magis quilibet hō, qualis ego sum, modum suum debet agnoscere, ne plus sapiat quā oportet sapere? Sed confiteri nos inquis, pœna nostra compellit, adesse iam finem dum impletur quod pœnun-

prædictum est: Arescētibz hominibz
Luc. 21. præ timore, & expectatione q̄ superuenient
vniuerso orbi. Nullam inquit patriam, nul-
lum locum nostris temporibus non affligi
aut tribulari certum est, sicut dictum est: Præ
timore, & expectatione, quæ superuenient
vniuerso orbi. Si ergo ista mala quæ nunc
patiuntur genus humanum, certa sunt indicia
iam dominum esse venturum, quid est quod
The. 5. ait Apostolus: Cum dixerint pax & securi-
tas? Cum enim dixisset Euangelium, Ares-
centibus hominibus præ timore et expecta-
tione, cōtinuo subiunxit. Nam virtutes cō-
lorum mouebantur, & tūc videbunt filium
hominis venientem in nube cum potestate
K magna & maiestate. Videamus itaque, ne
forte melius intelligatur, non eo modo im-
pleri, q̄ prædicta sunt illis verbis, sed tūc po-
tius esse ventura quando sic erat tribulatio
vniuerso orbi, vt ad ecclesiam pertineat quæ
tribulabitur, non ad eos qui
tribulabunt eam. Ipsi enim dicturi sunt, Pax
& securitas, vt repentinus illis superueniat
interitus, & eos aduentus domini sicut fur in
nocte comprehendat, qm̄ e contrario gaude-
bunt & exultabunt, qui diligunt manifesta-
tionem domini. Nunc autē ista mala q̄ tan-
quam summa & extrema creduntur, vtrique
genti, & vtrique regno, & Christi scilicet &
diaboli videmus esse cōmunia. Pariter quip-
pe his & boni affligimur & mali, nec est qui
dicat, pax & securitas ubicunq; contingunt
vel metuitur ne contingant. Inter q̄ tamen
mala adhuc vsquequaq; frequentatur luxu-
riosa cōuiuia, feruet ebrietas, auaritia gras-
satur, perstrepunt lasciu cantus, organa, ti-
bia, lyra, cithara, tessera, multa & varia ge-
nera sonorum atque ludorum. Hoccine est
arescere p̄ timore, an potius madescere præ
libidine? Sed hæc filij tenebrarum abundan-
tius habebunt, & exercebunt cum dixerint,
L. pax & securitas. Quid ipsi filij lucis & filij
Dei qui non sunt in tenebris, vt eos tanquā
fur dies ille cōprehendat? Nonne adhuc vtū-
tur hoc mundo tāquam non vtentes? Quia
& si ante multos annos. Apostolorum tem-
poribus dictum est, pia tamen sollicitudine
cogitant quod dictum est, Tempus breue
est. Nōne à maxima parte eorum nouellat,
ædificatur, emittitur, possidetur, geruntur ad-
huc honores, ducuntur vxores de ijs loquor
qui expectantes dominum suum, quando ve-
niet a nuptijs, non se tamen abstinēt à car-
nalibus nuptijs, sed obedientissima charita-

te audiunt Apostolum præcipientem quem-
admodū vniuersi debeant vxores cum vi-
ris, vti cum vxoribus, filij cum parentibus, pa-
rentes cum filiis, serui cū dominis, dū cū ser-
uis. Nonne hi omnes his omnibus vtuntur
hoc mundo? Arant, navigant, comparant, ge-
nerant, militant, administrant, Puto quod nō
erūt sic, qm̄ erant quæ in Euangelio prædicta
sunt signa in sole & luna & stellis, & in ter-
ris præfura gentium præ confusione soni-
ris maris, & fluctuum, arescentibus homini-
bus præ timore & expectatione, q̄ superue-
niēt vniuerso orbi, nam virtutes cōlorū mo-
uebuntur. Hæc quippe in ecclesia melius exi-
secundo aduentu suo ea pro magno prædixit
se videatur, quæ huic mundo, & ante primū
eius aduentum consueuerant euenire, & irri-
deamur ab eis qui eis qui hæc quæ velut no-
uissima & omnium maxima horrefcimus,
plura in historia gentium, & multa maiora
legerunt. Ecclesia est. n. sol & luna & stellæ,
cui dictum est: Speciosa sicut luna, electa si-
cut sol. Ab hac adoratur Ioseph noster in
hoc mūdo velut in Aegypto ex humilissimo
sublimatus. Nam illum Ioseph mater certe
adorare non potuit, quæ antē defuncta est. q̄
Iacob venisset ad filium, vt illius fomij p̄-
phetici veritas adimplenda Christo domino
seruaretur. Quando enim sol obscurabitur
& luna non dabit lumen suum, & stellæ ca-
dent de cœlo, & virtutes cōlorū cōmoue-
buntur, sicut ab alijs duobus Euangelistis hic lo-
cus cōmemoratus est, ecclesia non apparebit
impijs tunc persecutoribus ultra modum
sauientibus, & remoto timore tanquam ar-
ridente mundi felicitate dicentibus: Pax &
securitas: tunc stellæ cadent de cœlo & vir-
tutes cōlorū cōmoueantur: qm̄ multi qui
gratia fulgere videbantur, persecutoribus ce-
dent & cadent, & quidam fideles firmissimi
turbabuntur. Idem autem secundum Mat-
thæum & Marcū, post tribulationē dierum
illorum dicitur hoc futurum, non quia tran-
sacta tota illa persecutione accideret ista, sed
quia præcedet tribulatio, vt sequatur quo-
rundam defectio, & quia per omnes dies
illos ita fiet propterea post tribulationem
dierum illorū, sed tamē in eisdē diebus fiet.
Quod ergo dictum est secundum Lucā, Et
in terris præfura gentium, gentes voluit in-
telligi non per uientes ad semen Abraham
in quo benedicenter omnes gētes, sed gentes
quæ ad sinistram stabunt, qm̄ congregabun-
tur

tur ante iudicem viuorum & mortuorum
omnes gētes. Vtraq; pars. n. erit in omnibus
gentibus, vna q̄ preuat, altera quæ prema-
tur. Vna quæ dicat, Pax & securitas: altera
in qua sol obscuratur, & non det luna lumē
suum, & de qua cadent stellæ, & in qua vir-
tutes cōlorum moueantur, & tunc videbūt
filium hominis venientem in nube cum po-
testate magna & maiestate. Quod video
duobus modis accipi posse, siue in ecclesia
tanq̄ in nube venientem, sicut etiam nunc
Mat. 27. venire nō cessat, secundū id quod ait, Amo-
do videbitis filium hominis sedentem à dex-
tris virtutis, & venientem in nubibus cœli.
Sed ideo tunc cum potestate magna & ma-
iestate, quia maior potestas & maiestas il-
lius apparebit sanctis, quibus magnā virtutem
dabit, ne tanta persecutione vincatur.
Siue in corpore suo, in quo sedet ad dexte-
ram patris, in quo et ipse mortuus est, & resurre-
xit, & ascendit in cœlum, secundū quod feri-
ptum est in actibus Apostolorū, His dictis
nubes suscepit eum & subleuatus est ab eis. Et
quia illic etiam dictum est ab angelis: Sic
veniet, quemadmodū vidistis eum euntem in
cœlum: meritō credendus est, non solū in
eodē corpore, verum etiam in nube venturus:
qm̄ sic veniet sicut abiit, & nubes eum susce-
pit abeuntem. Sed horū duorum quid hic po-
tius eligendū sit, iudicare difficile est. Prom-
pior quidē sensus est, vt quisq; cum audie-
rit vel legerit, Et tunc videbunt filiū homi-
nis venientem in nube cū potestate magna
& maiestate: ipsum prorsus accipiat eius
aduentū, non per ecclesiā, sed per seipsum,
qm̄ venturus est ad viuos, & mortuos iudi-
candos. Sed qm̄ scripturæ scrutandæ sunt, nec
earum superficie debemus esse contenti, quæ
ad exercitationem nostram ita modificatæ
sunt, vt altius se penetrari velint, diligenter
sunt inspicienda sequentia. Cū. n. dixisset:
Et tunc videbunt filium hominis venien-
tem in nube cum potestate magna, & maie-
state, adiunxit atq; ait. His autem fieri inci-
piētibz, respicite & leuate capita vestra, qm̄
appropinquat redemptio vestra. Et dixit il-
lis similitudinē: Videte ficulneam & omnes
arbores, cum producant iam ex se fructū,
scitis qm̄ prope est aestas: Ita & vos cū vi-
deritis hæc fieri, scitote qm̄ prope est regnū
Dei. Cum ergo dicit, Cū videritis hæc fie-
ri: quæ intelligere poterimus, nisi ea quæ
supra cōmemorata sunt? In his est autem
et quod ait: Et tunc videbunt filium homi-

nis venientem in nube cū potestate magna
& maiestate. Proinde etiam hoc cū visum
fuerit, non iam erit regnum Dei, sed prope
erit. Hunc ordinem videmus & duos alios
Euangelistas tenere. Apud Marcum. n. cum
dictum esset, Et virtutes q̄ sunt in cœlis mo-
uebuntur. Et tunc, inquit, videbunt filium
hominis venientem in nubibus cū virtute
multa & gloria, Deinde subiungit, quod Lu-
cas non dixit, Et tunc mittet angelos suos, D
& congregabit electos suos à quatuor ven-
tis, à summo terræ vsq; ad summum cœli:
quod ille de ficu & de alijs arboribus, iste
de sola ficu ponens. A ficu autem discite, in-
quit, parabolam, cum iam ramus eius tener
fuerit, & nata fuerint folia, cognoscitis quia
in proximo sit aestas: sic & vos cū videritis
hæc fieri, scitote qm̄ in proximo sit in oñijs.
Quid est, cū videritis hæc fieri, nisi ea quæ
supra dixit: In quibus est etiam illud quod
ait, Et tunc videbunt filium hominis venien-
tem in nubibus cum virtute multa & gloria:
Et tunc mittet angelos suos & congregabit
electos suos. Non itaq; tunc erit finis, sed
tunc erit in proximo. Ad dicendum est, non
omnia quæ supra cōmemorata sunt esse in-
telligenda, vbi ait, Cū videritis hæc fieri, sed
aliqua eorum, hoc videlicet excepto quod
dictum est: Et tunc videbunt filium hominis
venientem, &c. Ipse quippe finis erit, nō tūc
proximus erit. Sed Matthæus aperuit, nul-
lis exceptis, esse accipiendum, qd̄ positū est,
Cum videritis hæc fieri. Nā & apud ipsum
cum dictum esset, Et virtutes cōlorū mo-
uebuntur, & tunc apparebit, inquit, signum
filij hoīs in cœlo, & tunc plangent omnes
tribus terræ, & videbunt filium hoīs venien-
tem in nubibus cœli in virtute multa & ma-
iestate, & mittet angelos suos cum tuba &
voce magna, & congregabunt electos eius à
quatuor ventis, à summis cōlorum vsq; ad
terminos eorum. Ab arbore autē fici discite
parabolam. Cum iam ramus eius tener fue-
rit, & folia nata, scitis quia prope est aestas:
Ita & vos cum videritis hæc omnia, scitote
quia prope est in ianuis. Tunc ergo scimus
prope esse cum viderimus, non aliqua eorū
sed hæc omnia, in quibus & hoc est quod
videbitur filius hominis veniens, & mittet
angelos suos, & de quatuor mūdi partibus,
id est, de toto orbe terrarū congregabit ele-
ctos suos: quod tota hora nouissima facit,
veniens in suis membris tanq̄ in nubibus,
vel in tota ipsa ecclesia qd̄ est corpus eius,
tanquam

Marc. 13

Mat. 24.

E

Matth. 4. tanquam in nube magna fructificāte atque
erescēte in vniuerso mundo, ex quo cōpit
p̄dicare & dicere: Agite pōnitentiā, appropin-
quauit. n. regnum cōlorum, Ita vt for-
tasse omnia quæ ab his tribus Euāgelistis di-
cta sunt de eius aduentu, diligentius inter se
collata atq; discussa, inueniatur ad hoc per-
tinere, quod quotidie venit in corpore suo,

Matth. 2. quod est ecclesia, De quo aduentu suo dixit:
F. Amodo videbitis filium hominis sedentem
ad dextris virtutis, & venientem in nubibus
cœli, exceptis his locis, vbi ab eo ille aduen-
tus ultimus in seipso, qñ est viuus iudicatu-
rus & mortuos, ita promittit vt propinqua-
re dicat. Et quod in ultimo sermonis secun-
dum Matthæum ipse omnino aduentus cui-
denter exprimitur, cuius superius quibusdā
signis propinquitat intelligenda mōstratur.

Matth. Ad hoc quippe apud Matthæum sermo ipse
concluditur: Cum autē venerit filius homi-
nis, inquit, in maiestate sua, & oēs angeli cū
eo, tunc sedebit super sedem maiestatis suæ,
tunc congregabuntur ante eum omnes gen-
tes, & cetera vsque ad illud, vbi ait, Et ibunt
hi in supplicium æternum, iusti autē in vi-
tam æternam. Hoc enim nullus ambigit de
Christi aduentu nouissimo, & de fine secu-
li p̄dictum fuisse. Nam & illas quinque
& quinque virgines, non defuerunt qui nō
contēptibili dīputatione docere voluerint,
ad hunc eius aduentum, qui nunc sit p̄ ecce-
siam pertinere. Sed hæc nō sunt temere pol-
licenda, ne aliquid occurrat quod valide cō-
tradicat, p̄sertim quia in talibus diuinorum
eloquiorū obscuritatibus, quibus nostras in-
telligentias Deo placuit exercere, non solum
alius alio mouetur acutius eorum qui scri-
pturas sanctas non improbabiler tractant,
sed etiam quilibet vnus illorum aliquando
minus aliquando melius intelligit. Nescio
tamen vtrum intueri aliquid certius in hac
q̄stione possemus, si vlla ratione seu faculta-
te possemus, q̄ illud quod in epistola priore
iam posui, quando Euāgelio mūdus vniuer-
sus impleatur. Quod enim putat venerabi-
litas tua, iam hoc per ipsos Apostolos factū,
non ita esse certis documentis probauit. Sunt
enim apud nos, hoc est, in Aphrica, Barbare
innumerales gentes, in quibus nondū esse
p̄dicatum Euāgelium, ex ijs qui ducun-
tur inde captiui, & Romanorū seruitijs iam
miserentur, quotidie nobis addiscere in prom-
ptu est. Pauci tamen anni sunt, ex quo qui-
dam eorum rarissimi atque paucissimi, qui

pacati Romanis finibus adherent, ita vt nō
habeāt reges suos, sed super eos p̄fecti à Ro-
mano constituent imperio, & illi ipsi eorū
p̄fecti Christiani esse coeperunt. Interio-
res autem, qui sub nulla sunt potestate Ro-
mana, prorsus nec religione Christiana in
suorum aliquibus detinentur, neq; vllō mo-
do rectē dici potest, istos ad promissionem
dei nō pertinere. Non. n. Romanos, sed om-
nes gentes dominus semini Abraham, media
quoque iuratione promissit. Ex qua promif-
sione iam factum est, vt nonnullæ gentes, q̄
non tenent ditione Romana, reciperēt Euā-
gelium, & adiungerent ecclesiæ, quæ fructi-
ficat & crescit in vniuerso mundo. Adhuc
enim habet quod crescat, donec fiat quod de
Christo in Salomonis figura prophetatum
est: Dominabitur à mari vsq; ad mare, & à
flumine vsq; ad terminos orbis terræ. A flu-
mine scilicet, vbi baptizatus est, q̄a inde cō-
pit Euāgelium p̄dicare. A mari autem
vsque ad mare totus est orbis cum omnibus
gentibus, quoniam mari Oceano cingit vni-
uersus. Quo autē implebitur aliter illa pro-
phetia: Oēs gentes quotquot fecisti, venient,
& adorabunt coram te domine? Non. n. de
locis suis migrando venient, sed in locis suis
credendo. De credentibus quippe dñs dixit:
Nemo potest venire ad me, nisi datum fue-
rit ei à patre meo. Prop̄eta autem dicit: Et
adorabunt eum vnusquisque de loco suo,
oēs insulæ gentiū. Oēs insulæ, dixit, tanquā
diceret, et oēs insulæ, hinc ostendens q̄ nulla
pars relinquatur orbis terrarum, vbi non sit
ecclesia, quando nulla relinquitur insularū,
quarum nonnullæ etiam in Oceano sunt cō-
stitutæ, & quasdam earum Euāgelium iam
suscepisse didicimus: atq; ita & in insulis sin-
gulis quibusque impletur quod dictum est,
Dominabitur à mari vsq; ad mare, quo vna-
quæq; insula cingitur, sicut in vniuerso or-
be terrarum, quæ tanquam omnium quodā
mō maxima est insula, quia & ipsam cingit
Oceanus, ad cuius litora in occidentalibus
partibus ecclesiā peruenisse iā nouimus, &
quocunq; litorū eius nondum peruenit, per-
uentura est vtique fructificando atque cre-
scendo. Si ergo quia prophetia veritatis mēti
ri nō pōt, necesse est vt oēs gētes quotquot
fecit Deus adorēt eum, quō adorabunt eū,
nisi innocenti eum? Quomodo autem inuo-
cabunt, in quem non crediderunt? Aut quō
credent ei, quem non audierunt? Quō autē
audient sine p̄dicante? Aut quō p̄dica-
bunt

bunt nisi mittantur? Mittit. n. angelos suos
& cōgregat electos suos à quatuor ventis. i.
ab vniuerso orbe terrarum. In quibus ergo
gentibus nondum est ecclesia, oportet vt sit,
K non vt omnes qui ibi fuerint, credant. Om-
nes enim gentes promissæ sunt, non omnes
homines omniū gentiū. Non. n. omniū est
fides. Credit itaq; omnis gens in oibus qui
electi sunt ante constitutionē mundi, in cæ-
teris non credit & credentes odit. Quo. n.
Mat. 24. & illud implebit, Eritis odio omnibus gēti-
bus p p nomen meum: nisi in omnibus gē-
tibus sint, & qui oderint, & quos oderint?
Quo pacto igitur ab Apostolis est p̄dica-
tio ista completa, qñ adhuc vsq; sunt gētes,
quod certissimum est nobis, in quibus mo-
do cēpit, & in quibus nondū cōpit impleri?
Non itaq; sic dictū est Apostolis, Eritis mi-
hi testes in Hierusalē & in tota Iudæa & Sa-
maria & vsq; in extremum terræ, tanq̄ ipsi
soli quibus tunc loquebatur, tñ munus fue-
rint impleri, sed sicut eis solis videtur di-
xisset qd dixit, Ecce ego vobiscum sum vsq;
in consummationē seculi: qd tñ eum vni-
uersæ ecclesiæ p̄mississe, q̄ alijs morientibus
alijs nascentibus hic vsq; in seculi consum-
mationē futura est, quis non intelligat? Sicut
eis & illud ait qd ad eos oīno non pertinet,
& tñ sic dictū est, tanq̄ ad eos solos et p̄tine-
ret. Cum videritis hæc omnia scitote quia
I prope est in ianuis. Ad quos. n. hoc pertinet,
nisi ad eos qui in carne tñ erunt cū omnia
cōplebuntur? Quanto magis illud quod ex
magna parte per eos agendum fuit, quāuis
& posteris eorū eadē actio seruaret? Quod
Ro. 10. ait dixit Apostolus: Nunquid nō audierūt,
in oēm terram exijt sonus eorum, & in fi-
nes orbis terræ verba eorum: quanuis lo-
quutus sit p̄teriti t̄pis verbis, tñ quod fu-
turum fuerat dixit, non quod iā factū atq;
completū: sicut ipse propheta, quo vsus est
teste, non ait, in oēm terram exiturus, sed
exijt, inquit, sonus eorū, quod vtique nondū
factum erat: quale est et illud, Foderūt ma-
nus meas & pedes meos: quod tam longē
postea factum nouimus, Sed ne istas tantū
propheticas loquutiones non & Apostoli-
cas fuisse credamus, nonne idem Apostolus
1. Th. 3. ait, Quæ est ecclesia Dei viui columna &
firmamentum veritatis. Et sine dubio ma-
gnū est pietatis sacramentum, quod mani-
festatum est in carne, iustificatū est in spū,
apparuit angelis, p̄dicatū est in gentibus,
creditū est in mūdo, assumptū est in gloria.

Nempe manifestum est hoc quod in extre-
mo posuit, et nunc nondum esse completū,
quāto magis tunc qñ ista dicebant ecclesia,
quippe tunc assumetur in gloria qñ dicitur, *Mat. 25.*
Venite benedicti patris mei percipite regnū:
& tñ tanquam factum fuisset, hoc dictum
est quod certo sciebatur futurū. Multo mi-
nus mirandum est, quod et verbis p̄sentis
tēporis vsus est in eo, quod illum identidē
dixisse memorasti, propter spem quæ repo-
sita est nobis, q̄ ante audistis in verbo veri-
tatis Euāgelij, quod aduenit in vos, sicut
& in omni mundo est fructificās & crescēs,
quis Euāgelij nondū mundū tenebat vni-
uersum: sed fructificare illud in vniuerso
mundo dixit & crescere, vt ita significaret,
quousq; fuisset fructificando & crescēdo ve-
turū. Si ergo latet qñ ecclesia fructificante
atq; crescēte vniuersus omnino à mari vsq;
ad mare orbis implebitur, proculdubio latet
qñ finis erit, ante quippe non erit. Vt tunc
tibi tanquam sancto homini Dei, & synce-
rissimo fratri aperiā de hac quæstione quid
sentiam, error quidem in vtroq; vitandus
est, quantum ab homine vitari potest, siue
citius siue tardius q̄ futurum est, dñs ventu-
rus esse credatur. Sed mihi quisquam non
videtur errare, cum aliquid nescire se scit, A
sed cum se putat scire quod nescit. Remo-
ueamus itaq; de medio seruum illum malū,
qui dicens in corde suo, Moram fecit dñs
Luc. 12. meus venire, dominatur conseruis suis, &
ebrios conuiuando miscetur: iste quippe
proculdubio dñi sui odit aduentum. Quo
seruo malo remoto, constituamus ante oculos
tres seruos bonos familiam dñicam dili-
genter sobriq; tractantes, aduentū domini
sui sitienter desiderantes, vigilāter expectā-
tes, fideliter amantes. Si vnus eorum citius,
alter tardius dñm putat esse venturū, tertius
verò suam de hac re ignorantiam confitē,
quanquā omnes consonent Euāgelio quia
omnes diligunt manifestationē domini, &
eam desideranter & vigilanter expectāt, vi-
deamus tamen quis amplius cōsonet. Vnus
dicit: vigilemus & oremus, quia citius ven-
turus est dñs. Alter dicit vigilemus & ore-
mus quia brevis & incerta est vita, quanuis
tardius venturus sit dñs. Tertius dicit, vigi-
lemus & oremus, q̄a & brevis & incerta est
ista vita, & nescimus tempus qñ venturus
est dñs. Euāgelium dicit. Videte, vigilate & *Marc. 13.*
orate, nescitis enim qñ tempus sit. Obsecro
te quid aliud dicere audimus hunc tertium
quā

AVGVSTINVS EVDXIO, EPI. LXXXI.

B quā qđ dicere audimus Euāgelium? Oēs quidem prae desiderio regni Dei hoc volunt esse verum quod putat primus, sed hoc secundus negat, tertius verò nō negat aliquid horum, sed ignorare se fatetur, quis verum dicat illorum. Proinde si hoc factum fuerit quod praedixerat primus, gaudebunt cum illo secundus & tertius. Omnes enim manifestationem domini diligunt. Exultabunt itaque citius venisse quod diligunt. Si autem factum non fuerit, & apparere coeperit, hoc potius esse verum quod dicebat secundus, metuendum est, ne inter ipsas moras perturbentur, qui crediderāt quod dixerat primus, & incipiant domini aduentum non tardum putare sed nullum, qui vides quantus sit interitus animarum. Quod si tantae fidei fuerint, ut se ad secundi praedicta conuertant, & dominum etiam tardantem fideliter & patienter expectent, abundabunt tamē opprobria & insultationes atq; irrisiones inimicorum multos infirmos a Christiana fide auertentium, dicendo tam fallaciter eis regnum esse promissum, quā fallaciter dicebatur cito esse venturum. Qui autem credunt quod secundus dicit, tardius dominum esse venturum, si falsum fuerit inuentum citius domino veniente nullo mō qui ei crediderant turbabuntur in fide, sed inopinato gaudio perfruentur. Quapropter qui dicit dominum citius esse venturum, optabilis loquitur, sed periculosius fallitur. Utinam ergo sit verum, quia erit molestum, si non erit verum. Qui autem dicit dominum tardius esse venturum, & tamen credit, sperat, amat eius aduentum, profecto de celeritate eius etiā si fallitur, feliciter fallitur. Habebit enim maiorem patientiam, si hoc ita erit: maiorem letitiam, si non erit. Ac per hoc ab eis qui diligunt manifestationem domini, ille auditur suavius, isti creditur tutius. Qui autem quid horum sit verum ignorare se confitetur, illud optat, hoc tolerat, in nullo eorum errat, quia nihil eorum aut affirmat aut negat. Obsecro te ut me talem non spernas, quia & ego te diligo id affirmantem quod verum esse desidero, & tanto magis nolo fallaris, quanto magis amo quod polliceris, & quanto magis uideo periculosum si falleris. Da veniam, si onerosus fui sanctis sensibus tuis. Quanto enim rarius prouenit, tanto me tecum saltem per literas loqui diutius delectauit.

Augustinus Eudoxio Abbati monachorum D insulae Caprariae, exhortās ut ocio ad pietatem non ad ignauiam vtantur, & sicubi ecclesia requirat illorum operam, ne detractent. Epist. LXXXI.

Domino dilecto & exoptatissimo fratri & cōpresbytero Eudoxio, & qui tecum sunt fratribus, Augustinus, & qui mecū sunt fratres, in domino salutem. Quando quiete vestram cogitamus quam habetis in Christo, etiam nos, quando in laboribus varijs asperisq; versamur, in vestra charitate requiescimus. Vnum enim corpus sub vno capite sumus, ut & vos in nobis negociosi, & nos in vobis ociosi simus. Quia si patitur vnum membrum, compatiuntur omnia membra. Et si gloriatur vnum membrum, congruunt ei omnia membra. Admonemus ergo & petimus et obsecramus per Christi altissimā humilitatem & misericordissimam celsitudinē, ut nostri memores sitis in sanctis orationibus vestris, quas vos vigilantiores, & magis sobrias habere credimus. Nostras, si saepe faciat & debilitat caligo, & tumultus secularium actionum, quas etiam nostras non habemus, eorum tamen qui nos angariant mille passus, & iubemur ire cū eis alia duo, tātē nobis ingeruntur, ut vix respirare possimus. Credentes tamen quod ille in cuius cōspectu intrat gemitus cōpeditorū pleuerantes nos in eo ministerio, in quo dignatus est collocare cū promissā mercede, adiuvantibus orationibus vestris ab omni angustia liberabit. Vos autem fratres exhortamur in domino, ut propositum vestrum custodiatis, & vltique in finē perseueretis. Ac si qua operam rem veltram mater ecclesia desiderauerit, nec elatione auida suscipiatis, nec blandiēte desidia respuatis, sed miti corde obtemperetis Deo cum mansuetudine portantes eum qui vos regit, qui dirigit mites in iudicio, qui docet mansuetos vias suas. Nec vestrum ocium necessitatibus ecclesiae praeponatis, cui parturienti si nulli boni ministrare vellent, quomodo nasceremini non inueniretis. Sicut autem inter ignem & aquā tenenda est via, ut nec exuratur homo nec demergatur: sic inter apicē superbiae & voraginē desidia iter nostrum tēperare debemus, sicut scriptum est. Non declinantes neque ad dextrā neque ad sinistram. Sunt enim qui dum nimis timent, ne quasi in dexteram rapti extollantur, in sinistram lapsi demergunt. Et sicut rur-

AVG. LARGO, EPIST. LXXXII.

112

Sus qui dum nimis se auferunt a sinistra, ne torpida vacationis molliē sorbeantur, ex altera parte iactantiae fastu corrupti atque consumpti in fauillam fumumq; vaneunt. Sic ergo dilectissimi diligite ocium, ut vos ab omni terrena delectatione refrenetis, & memineritis nullum locū esse, ubi non possit laqueos tendere qui timet ne reuolemus ad deū, & inimicū omnium bonorum cuius capiti fuimus vindicemus: nullamq; nobis esse perfectā requiem cogitemus, donec transeat iniquitas, & in iudicium iustitia conuertatur. Itē cum aliquid strenue atque alacriter agitis & impigre operamini, siue in orationibus, siue in ieiunijs, siue in eleemosynis, vel tribuentes aliquid indigentibus, vel donantes iniurias, sicut & Deus in Christo donauit nobis, siue edomantes perniciosas consuetudines castigantesq; corpus, & seruituti subiicientes, siue sufferentes tribulationē, & ante omnia vos ipsos inuicem in dilectione. Quid enim sufferat qui fratrem nō suffert, siue prospicientes astutia atq; insidias tētoris, & scuto fidei iacula eius ignita repellentes & extinguentes, siue cantantes & psallentes in cordibus vestris domino, vel vocibus a corde nō distans, omnia in gloria Dei facite, qui operatur oia in omnibus. Ita feruētes spiritu, ut in domino laudetur anima vestra: ipsa est enim actio recti itineris, quā oculus semper habet ad deū, quā ipse ipse euellet de laqueo pedes. Talis actio nec frangitur negotio, nec frigida est ocio, nec turbulenta, nec marcida est, nec audax, nec fugax, nec praecipit, nec iacens. Haec agite, & Deus pacis erit vobiscum. Nec importunū me existimet charitas vestra, quia vobis vel per epistolā loqui volui. Non enim hoc vos monui, quod vos nō arbitror facere, sed credidi me nō parum commendari Deo a vobis, si ea quae munere illius facitis, cum allocutionis nostrae memoria faciatis. Nam & ante iam fama & nunc fratres qui venerunt a vobis, Eustathius & Andreas, bonū Christi odorē de vestra sancta conuersatione ad nos attulerunt. Quorum Eustathius in eam requiem praecelsit, quā nullis fluctibus sicut insula tunditur, nec Capariā desiderat, quia nec cilicio iam quaerit indui.

Augustinus Largo dira perpeſſio, admonet ut vel ex afflictione reddatur melior. Epist. LXXXII.

Domino insigni & praestantissimo & desiderantissimo filio Largo, Augustinus

in domino salutem. Accepi literas eximietatis tuae, quibus me ad te petis ut scriberem. Quod quidem non desiderares, nisi & hoc quod me posse scribere exultasti, gratū haberes atque iucundū. Id autē est, ut vana seculi huius si in experta concupisti, experta contemnas. Fallax est enim in eis suauitas etiā, & infructuosus labor, & perpetuus timor, & periculosa sublimitas. Initium sine prudentia, & finis cum poenitentia. Ita se habēt omnia quae in ista mortalitatis arumna cupidius quam prudentius appetuntur. Alia est autē spes piorum, alius laboris fructus, alia periculorum merces. Nam in hoc mundo non timere, non dolere, non laborare, non periclitari, impossibile est. Sed plurimum interest, quae causa, quae expectatione, quo termino ista quisque patiat. Ego quidē cū amatores seculi huius intueor, nescio quā possit esse ad eorum animos sanandos opportuna sapientia. Quae enim res velut prosperas habent, fastu respuunt salubres monitus, & quasi anilem reputant cantilenam: Quādo autem in aduersis agunt, magis cogitant euadere unde ad praesens anguntur, quam capere unde eurentur, & unde perueniant ubi angere omnino nō possunt. Aliquando tamen quidam cordis aures admouent, atque adhibent veritati, rariius inter prospera, crebrius inter aduersa, sed tamen pauci sunt, ita enim praedicti sunt: inter quos te esse cupio, quia veraciter diligō domine insignis & praestantissime ac desiderantissime fili. Haec admonitio tibi sit mea resalutatio, quia & si te deinceps talia perpeti, qualia pertulisti nolo, plus tamen doleo hac ipsa te siue aliqua in melius vitae mutatione fuisse perpeſsum.

Augustinus Chryſino, consolans ne deficiat in aduersis. Epi. LXXXIII.

Domino vere ac merito charissimo & praedicando fratri Chryſino, Augustinus in domino salutem. Rumor ad me detulit, Deus faciat ut non sit, te animo perturbatum: ut multū mirer prudentiā tuā, & Christianū animū parū cogitare rerū terrenarū conditionem, nullo modo aequari posse celestibus, ubi cor nostrum & spes nostra collocanda est. Vir cordate, nunquid aut totum bonum tuum in his rebus erat, quas nunc videris amittere: aut tam magnum bonum illic deputabas, ut eo subtracto sic tenebre-
K
scat mens nimia tristitia, quasi lumen eius,

eius, non Deus, sed terra sit? Audiui enim,
 iam dixi, Deus faciat vt falsum audierim,
 quod tibi manus etiam velles inferre, quod
 melius non credo, aut ascendisse in cor tuū,
 aut exisse de ore tuo. Sed tamē quia ita per-
 turbatus es, vt hoc de te contristatus, hoc li-
 terarum alloquio putauī consolandam chari-
 tatem tuam: quanquam non dubitem domi-
 num deum nostrum, in corde tuo loqui me-
 liora. Noui enim quā pio studio semper
 audieris verbum eius. Erige itaque animum
 frater in Christo charissime, Deus nosster
 non perit à suis, nec perdet suos, vult au-
 tem monere nos quā sint hæc fragilia &
 incerta, quā nimis diligunt homines, vt sol-
 uamur ab eis vinculum cupiditatis, per quod
 implicatos nos trahunt, & totum amorem
 nostrum confuefaciamus in eum currere, in
 quo nulla damna timeamus. Ipse te horta-
 tur per ministerium nostrum, viriliter cogi-
 tes te fidelem esse Christianum, & eius re-
 demptum esse sanguine, qui non solum æter-
 na sapientia, sed etiam per mala præsentia,
 docuit nos temperanter prospera seculi hu-
 ius contemnere, & fortiter aduersa tolerare.
 I. eius felicitatis mercedem pollicens, quam
 nemo possit à nobis auferre. Scripsi sanē et-
 iam ad virum laudabilem comitem, quam
 epistolam in tuo arbitrio sit, si dare velis.
 Nam per quē detur non dubito deesse non
 posse, adiuvante domino vel episcopum vel
 presbyterum vel quemlibet.

Augustinus Caio, quem sua disputatione
traxerat ad ecclesiam. Mittit illi suos li-
bros legendos & iudicandos, adhortans
vt perscueret in bono proposito.
Epist. LXXXIII.

CAio Augustinus. Vt abs te abfcessimus dici non potest quanta suauitate nos perfuderit recordatio tua, ac saepe perfundat. Recolimus enim ardore inquisitionis tuæ, cum esset mirabilis, non fuisse perturbatam modestiam disputandi. Nam neque flagrantius percentantem, neque tranquillius audientem, quenquam facile inuenerim. Vellem itaque tecum multum loqui, non enim multum esset, quantumcunque esset, si tecum loquerer. Sed quia difficile est, quid opus est causas querere? Profus difficile est. Erit fortasse aliquando facillimum, ita Deus velit, nunc certe aliud est. Dedi ergo negotium fratri, per quem literas misi, vt omnia

noſtra legenda præbere prudentiſſimæ cha-
ritati tuæ. Non enim aliquid meum incul-
cabit inuito. Noui enim quid benignitatis
in nos animo geras, quæ tamen lecta pro-
baueris, vera peruideris, noſtra eſſe non pu-
tes, niſi quia data ſunt, eoq; te conuerſas li-
cet, vnde tibi quoque eſt vt ea probares da-
tum. Nemo enim quod legit, in codice ip-
ſo cernit verum eſſe, aut in eo qui ſcripſerit,
ſed in ſcripto potius, ſi eius menti quoddam
non vulgare candidum, ſed à fecerit corpo-
ris remotiſſimum lumen veritatis impreſ-
ſum eſt. Quod ſi falſa aliqua atque impro-
banda compereris, de humano núbilo irro-
rata ſcias, & ea vere noſtra eſſe non dubites.
Hortarer autem te ad quærendum, niſi vi-
dere mihi viderer hiantia quædam ora cor-
dis tui: hortarer etiam, vt quod verum co-
gnoueris viſitiler teneas, niſi patefaceres cui
dentifiſſimum robur animi & conſilij tui. To-
tum enim ſe mihi breui tempore diſcuſſis
corporeis tegumentis, quod in te viuere ape-
ruit. Neque villo modo fuerit domini no-
ſtri miſericordiſſima prouidentia, vt catholi-
co Chriſti gregi tu vir tā bonus & egregie
cordatus alienus ſis.

Augustinus Consentio, respondet Deū or-
nium rerum esse simplicissimum, mini-
meq; corporeum aut materialem.
Epist. LXXXV.

Augustinus Consensio. Cogitationis carnalis compositionem vanum q; signum, ubi vera ratio labefactare incipit, continuo illo intus adiuuante atque illuminante, qui cum talibus dolis in cordibus nostris habitare non vult, ita ista confringere atque a fide nostra quodammodo excutere festinamus, vt ne puluerem quidem vllum phantasmatum illic remanere patiamur. Quamobrem nisi rationem disputationis quæ forsuscus admoniti, ipsa intrinsecus veritate lucente hæc falsa esse perspicimus, fides in corde nostro antecessisset, quæ nos induceret pietate, in cassum quæ vera sunt audiremus.

Ac per hoc quoniam id quod ad eam pertinebat fides egit, ideo subsequens ratio aliquid eorum quæ inquirebat inuenit: falsæ itaque rationi, non solum ratio vera, quæ id quod credimus intelligimus, verum etiam fides ipsa rerum nondum intellectarum sine dubio præferenda est. Melius est enim quamvis nondum visum credere quod verum

Brum, q̄ putare te verū videre quod falsum est. Habet nanque fides oculos suos, q̄bus quodammodo videt verum esse quod nondū videt, & quibus certissime videt nōdum se videre quod credit. Porro aut̄ qui vera ratione iam quod tantūmodo credebat intelligit, p̄fecto p̄ponēdis est ei qui cupit adhuc intelligere quod credit: si aut̄ nec cupit, & ea quæ intelligenda sunt, credenda tantūmodo existimat, cui rei fides profit̄ ignorat. Nam pia fides sine spe & sine charitate esse non vult. Sic igitur homo fidelis debet credere quod nondum videt, vt visionem & speret & amet. Et visibilia quidē rerum præteritarum quæ tēporaliter transferunt sola fides est, qm̄ non adhuc videnda sperantur, sed facta & transacta creduntur: sicut est illud quod Christus semel pro peccatis nostris mortuus est & resurrexit, nec iam moritur, & mors ei vltra nō dominabitur. Ea verō q̄ nondum sunt, sed futura sunt, sicut nostrorū spiritualium corporū resurrectionis, credunt vt etiā videnda sperent, sed offēdi modo, nullo possunt modo. Quæ verō ita sunt, vt neq; prætereāt neq; futura sint, sed æterna permanent, partim sunt inuisibilia, sicut iustitia, sicut sapientia partim visibilia, sicut Christi immortale iam corpus. Sed inuisibilia intellecta cōspiciunt, ac per hoc & ipsa modo quodam sibi cōgruo videntur: & cum videntur, multo certiora sunt q̄ ea q̄ corporis sensus attingit: sed ideo dicuntur inuisibilia, q̄ oculis istis mortalibus videri omnino nō possunt. At illa q̄ visibilia sunt permanentia, possunt si offendant etiā his mortalibus oculis conspici, sicut se discipulis post resurrectionem dominus ostendit, sicut & iam post ascensionem Apostolo Paulo & Stephano diacono. Proinde ista visibilia permanentia credimus, vt etiam si nō demonstraretur, speramus ea nos quandoque visuros. Nec ea tēnisi ratione intellectuq; cōprehendere, nisi vt ea quia visibilia sunt ab inuisibilibus distinctius cogitemus: & cū cogitatione qualia sint imaginamur, facis vtique nouimus ea nobis nota nō esse. Nam & Antiochiam cogito incognitā, sed non sicut Carthaginem cognitam. Illam quippe visionem cogitatio mea fingit, hanc recollit: nequaquam tū dubito siue quod de illa testibus multis, siue quod de illa meis aspectibus credidi. Iustitiam verō & sapientiam, & quicquid eiusmodi est, non aliter diligamur, aliter cōtuemur: sed hæc inui-

fibilia simpliciter mentis atque rationis intentione intellecta conspiciamus, sine vllis formis & molibus corporalibus, sine vllis lineamentis figurisq; membrorum, sine vllis localibus finibus, sine spatijs infinitis. Ipsumq; lumen quo cuncta ista discernimus, in quo nobis satis apparet, qd credamus incognitum, quid cognitum teneamus, quā formā sensu corporis recordermur, quam cogitatione fingamus, qd corporis sensus attingat, qd imaginetur animus simile corpori, qd certum & omnium corporum dissimile intelligentia contempletur. Hoc ergo lumen vbi hæc cuncta iudicant, non vtique sicut huius Solis & cuiusq; corporei luminis fulgor per localia spatia circumq; diffundit, metemq; nostrā quasi visibili cadore illustrat, sed inuisibiliter & ineffabiliter, & tñ intelligibiliter lucet: tamq; nobis certū est, q nobis efficit certa q secundū ipsum cuncta cōspiciamus. Cum igitur tria sint rerum genera q videtur, vñū corporaliū, sicut hoc cælū & terra, & quicquid in eis corporeus sensus cernit & tangit: Alterum simile corporalibus, sicut sunt ea quæ spiritu cogitata imaginamur, siue recordata vel oblata quasi corpora cōtēmur: vñ de sunt etiā visiones quæ vel in somnis, vel in aliquo nictis excessu his localibus quantitatibus ingeruntur: Tertium ab vtroq; discretum, quod neque sit corpus, neque habeat vllā similitudinē corporis: sicut est sapientia, q mente intellecta cōspicitur, & in cuius luce de his omnibus veraciter iudicatur, in quo istorū genere credendū est esse istam quā nosse volumus trinitatem? Profecto aut in aliquo, aut in nullo. Si in aliquo, eo vtique quod est alijs duobus pstantius, sicut est sapiētia. Quod si donū eius in nobis est, & minus est q illa summa & incommutabilis q Dei sapiētia dicitur, puto quod nō debemus dono suo inferius cogitare donantē. Si aut aliquis splendor eius in nobis est, quæ nostra sapiētia dicitur, quantumq; eius p speculum & in enigmate capere possumus, oportet eā & ab omnibus corporum similitudinibus secernamus. Si aut in nullo istorū genere esse putāda est ista trinitas, & sic est inuisibilis vt nec mente videat, multo minus de illa huiusmodi opinionem habere debemus, vt eam rebus corporalibus vel corporalium rerū imaginibus similem esse credamus. Non .n. corpora pulchritudine molis aut magnitudine superat, sed dissimilitudine aut disparilitate naturæ. Et si di-

Aug. Tomus secundus p. secreta

AUGUSTINVS CASVLANO PRESBYTERO,

secreta est a comparatione bonorum animi nostri, qualia sunt sapientia, iustitia, charitas, & cetera talia, quae profecto non mole corporis pedimus, nec eorum quasi corporeas formas cogitatione figuramus, sed ea quando recte intelligimus sine aliqua corpulentia vel similitudine corpulentiae in luce mentis aspicimus, quanto est ab omnium qualitatibus & quantitatum corporalium comparatione discretior: non ea tamen a nostro intellectu oino abhorre Apostolus testis est, ubi ait, Inuisibilia. n. a constitutione mundi per ea quae facta sunt intellecta conspiciuntur, semper terna quoque eius virtus ac diuinitas. Ac per hoc cum eadem trinitas fecerit & corpus & animam, sine dubitatione est utroque praestitior. Anima ita considerata maxime humana & rationalis atque intellectualis, quae ad eius imaginem facta est, si cogitationes nostras & intelligentias non euerit, sed eius quod habet praecipuum, id est ipsam mentem atque intelligentiam mente atque intelligentia potius rimus apprehendere, non erit fortassis absurdum, ut eam ad suum quoque creatorem intelligendum ipso adiuuante meditemur attingere. Si autem in seipsa deficit sibi; succumbit, pia fide contenta sit quandiu peregrinatur a domino, donec fiat in homine quod promissum est, facere illo qui potens est, sicut ait Apostolus, facere supra quod petimus aut intelligimus. Restat itaque ut ita credamus vnius substantiae trinitatem, ut ipsa essentia non aliud sit quam ipsa trinitas. Ad quam videndam quantumlibet in hac vita proficiamus, per speculum erit & in enigmate quod videbimus. Cum vero quod in resurrectione permittit spiritale corpus habere coeperimus, siue illam mentem, siue mirabili modo, quam ineffabilis est spiritualis corporis gratia, & corpore videamus, non tamen per locorum intervalla, nec in parte minorem in parte maiorem, quam non est corpus, & ubique tota est, pro nostra capacitate videbimus. Quod vero posuisti in epistola tua, videri tibi, vel potius quod videbaris tibi, nihil viuum secundum substantiam inesse iustitiae ideoque te non posse adhuc Deum, id est, viuentem naturam, iustitiae similem cogitare: quia iustitia, sicut dicit, non in se sed in nobis vivit, immo non potius secundum illam vivimus, ipsa vero per se iustitia nequaquam vivit. Ad hoc ut tibi ipse respondeas, illud intueri, utrum recte dici possit, vitam ipsam non vivere, quia sit ut vivat quicquid non falso dicimus vivere. Puto enim absurdum

tibi videri, ut per vitam vivatur, & vita non vivat. Porro si vita praecipue vivit, quia vivit et quod vivit, recolere obsecro quas dicit scriptura divina animas mortuas, profecto invenies iniustas, impias, infideles. Nam licet per illas viviant corpora impiorum, de quibus dictum est quod mortui sepeliuntur mortuos suos, & ibi intelligantur etiam iniquae animae non esse sine aliqua vita. Non enim aliter eis possent corpora vivere, nisi qualicunque vita qua oino animae carere non possunt, unde immortales merito vocantur, non tamen aliud amissa iustitia dicuntur mortuae, nisi quia & animarum, licet immortaliter vita qualicunque viventium, verior & maior vita iustitia est tanquam vitarum. Quae cum sunt in corporibus, etiam ipsa corpora viva sunt, quae per seipsa vivere nequeunt. Quapropter si animae non possunt nisi etiam in scriptis veterum vivere, quia ex eis vivit & corpora, a quibus deserta moriuntur: quatenus vera iustitia etiam in seipsa vivere intelligenda est, ex qua sic vivunt animae, ut hac amissa mortuae nuncupentur, quamvis quatenusque vita non desinat vivere? Ea porro iustitia quoque vivit in seipsa, proculdubio Deus est atque incommutabiliter vivit. Sicut autem cum sit in seipsa vita, etiam nobis sit vita cum eius efficiamur participes: ita cum in seipsa sit iustitia, etiam nobis sit iustitia, cum ei cohaerendo iustitiam vivimus: & tamen minusve iusti sumus, quanto magis illis minusve cohaeremus. Unde de scriptum est de unigenito filio Dei, cum sit utique patris sapientia atque iustitia, & semper in seipso sit, quod factus sit nobis a Deo filius. Unde, quod admodum scriptum est, qui glorificatur, in domino gloriatur. Quod quidem & ipse vidisti addendo atque dicendo, nisi forte non hac humanae aequitatis, sed illa quae Deus est, sola esse asseratur iustitia. Est plane ille summus Deus vera iustitia, vel ille verus Deus summa iustitia, quam profecto esurire & finire debemus, ea nostra est in hac peregrinatione iustitia, & qua postea saturari, ea nostra est in aeternitate plena iustitia. Non ergo Deum nostrae iustitiae similem cogitemus, sed cogitemus nos potius tanto similiores Deo, quanto esse poterimus eius participatio ne iustiores. Si ergo cavendum est ne iustitiam nostrae similem putemus Deum, quam lumen quod illuminat, incomparabiliter excellens est illo quod illuminatur: quanto magis cavendum est, ne aliquid inferius & quodammodo

AUG. CASVL. DE IEIUN. PRISC. EP. LXXXVI.

114

modo decoloratus cum esse credamus, quod est nostra iustitia. Quid est autem aliud iustitia cum in nobis vel qualibet virtus qua recte sapienterque vivit, quod interioris hominis pulchritudo? Et certe secundum hanc pulchritudinem magis quam corporis, facti sumus ad imaginem. Unde nobis dicitur, Nolite conformari huic saeculo, sed renouamini in novitate mentis vestrae, ad probandum vos quae sit voluntas Dei, quod bonum & beneplacitum & perfectum. Si ergo non in mole neque in distatibus per loca sua partibus sicut corpora siue cernuntur siue cogitantur, sed in virtute intelligibili qualis est iustitia, mentem dicimus seu novimus seu volumus pulchram, & secundum hanc pulchritudinem reformamur ad imaginem Dei, profecto ipsius Dei qui nos reformavit & reformat ad imaginem suam, non aliqua mole corporea suspicanda est pulchritudo, eoque iustorum mentibus credendus est incomparabiliter pulchrior, quo est incomparabiliter iustior.

Augustinus Casulano presbytero, de ieiunio sabbati ac reliquorum dierum adversus Vrbicum quendam, qui stultissime de hac re scripserat. Epistola LXXXVI.

Dilectissimo & desiderantissimo fratri & compresbytero Casulano, Augustinus in domino salutem. Nescio unde sit factum, ut primis tuis literis meas non redderem, non tamen tui contemptu id me fecisse scio. Nam & studiis tuis & ipso sermone delector, teque in ista aetate iuvenili proficere in verbo Dei & abundare ad aedificationem ecclesiae, & opto & exhortor. Nunc vero scriptis tuis alteris sumptis, quibus tibi tandem aliquando respondeam iure charitatis, in qua unum sumus, fraterno & acquisito flagitas, differendum tuae dilectionis ulterius desiderium non putavi, & inter arctissimas occupationes meas suscepi isto me debito apud te absolvere. Quod ergo me consulis, utrum liceat sabbato ieiunare, Respondeo si nullo modo liceret, profecto quadraginta continuos dies, nec Moyses, nec Helias, nec ipse dominus ieiunasset. Verum ista ratione concluditur et dominico die non illicitum esse ieiunium. Et quisquis tunc hunc diem ieiunio decernendum putaverit, sicut quidam ieiunantes sabbatum observant, non parvo scandalo erit ecclesiae. Dist. 1. r. Nec immerito. In his enim rebus de quibus certum statuit scriptura divina, nos potius

puli Dei vel instituta maiorum pro lege tenenda sunt. De quibus si disputare voluerimus, & ex aliorum consuetudine alios improbare, oritur interminata luctatio, quae labore sermocinationis cum certa documenta nulla veritatis insinuet, utique cavendum est ne tempestare contentiones serenitas charitatis obnubiletur. Quod periculum vitare neglexit, cuius mihi proxima disputatione ut ei responderem cum tuis prioribus literis existimasti esse mittendam. Non autem vix adeo mihi spatia temporis larga sunt, ut ea resellendis singulis sententiis eius impendam, quae alijs operibus magis urgentibus explicandis habeo necessaria. Sed de eo quo te mihi in tuis epistolis ostendis ingenio quod in te donum Dei admodum diligo, eundem sermonem cuiusdam, ut scribis Vrbici, paulo diligentius ipse considera, & videbis eum penes universam ecclesiam Christi ab ortu solis usque ad occasum. Verbis iniuriosis mihi nequaquam lacerare timuisse. Nec dixi rim penes universam, sed plane universam. Nam neque ipsis quorum consuetudinem sibi videtur defendere, invenitur pepercisse Romanis, sed quo in eos quoque redundet conviciorum eius impetus nescit, quam non aduertit. Nam cum eum argumenta deficiunt quibus probet sabbato ieiunandum, in luxurias epularum & temulentia convivia & nequissimas ebrietates insultabundus invehitur, quasi non ieiunare, hoc sit inebriari. Quod si hoc est, quid ergo prodest Romanis sabbato ieiunare? quicquid alijs diebus quibus non ieiunant, necesse est eos secundum disputationem huius ebriosos & ventricosos iudicari. Porro si aliud est gravare corda in crapula & ebrietate, quae semper est malum, aliud est autem modestia & temperantia custodita relaxare ieiunium, quod certe cum sit die dominico reprehensorem non habet Christianum, prandia prius sanctorum a voracitate & ebriositate ventricularum iste discernat, ne Romanos episcopos, qui non ieiunant ventricosos faciat, & tunc inquirat, non utrum liceat inebriari sabbato, quod nec die dominico licet, sed utrum nec sabbato ieiunandum sit, B sicut dominico non solet. Quod si vinum sic quaereret, aut sic affirmaret, ut toto terrarum orbe diffusum, exceptis Romanis, & adhuc paucis Occidentalibus, apertissime non blasphemaret ecclesiam. Nunc vero quis ferat per oes Orientales, & multos etiam Occidentales populos Christianos de tot tantisque familiis

Deservilibus operibus imperatur, quam prior
populus in vmbra accipiens futurorum, si
vacavit ab operibus, quemadmodum nunc
Iudæos vacare conspiciamus, nō, vt putatur
Iudæis carnalibus non recte intelligentibus
quod nō recte intelligunt Christiani. Neq̃
n. melius hoc intelligimus quam propheta
qui tamen in eo tempore quo ita fieri oport
uit, servauerunt hāc sabbati vacationē, quam
Iudæi putant adhuc esse seruandam. Vnde

illud est, quod lapidare Deus hominem inf-
fit, qui sabbato ligna collegerat? nulquam
autē legimus lapidatum, vel aliquo dignum
supplicio iudicatum, siue ieiunante sabbato
siue prādentein. Quid tñ horū duorū que-
ti cōueniat, quid labori, ille ipse viderit, qui
gaudium manducantibus, luctum ieiunanti-
bus deputauit, vel intellexit à domino de-
putari vbi de ieiunio respōdens ait: Nō pot-
lunt lugere filij sponsi, quandiu cum eis est
sponsus. Quod autē propterea dicit sabbato
Apostolos manducasse, quia nondum erat
tempus vt sabbato ieiunarent, quod. s. vete-
rum traditio prohibebat. Nunquid ergo e-
rat tempus vt sabbato nō vacarent? Nonne
& hoc traditio veterum prohibebat, & vaca-
re cogebat, & tamen eo ipso sabbato die, quo ē
Christi legimus manducasse discipulos, vul-
serunt vtrique spicas quod sabbato non lice-
bat, quia veterum traditio prohibebat. Vi-
deat igitur ne cōgruētijs ei respōdeat. Ideo
dominū id illo à discipulis hęc duo fieri vo-
luisse: vnum de spicis vellendis, alterum de
aliments sumendis: vt illud esset aduersus
eos qui sabbato volunt vacare, hoc autem ad-
uersus eos qui cogunt sabbato ieiunare: cum
illud mutato tempore iam superflitiosum es-
se significasset: hoc autem vtroque tēpore li-
berum esse voluisset. Neque id confirman-
do dixerim, sed quid ei multo aptius, quam
sunt ea quæ loquitur respōdere posse intelli-
derim. Quō inquit, nō cū pharisæo dānabi-
mur bis in sabbato ieiunātes? tanquā phari-
sæus ideo damnetur, quia bis in sabbato iei-
nabat, & non quia super publicanū se tumi-
das extollebat. Potest autē iste dicere etiā
illos qui omnium fructuum suorū decimas
dant pauperibus cum pharisæo dānari, quia
hoc quoque ille inter sua opera prædicabat,
quod cupimus à multis fieri Christianis, &
vix paucissimos inuenimus. Aut verò qui
non fuerit iniustus, adulter & raptor, cū pha-
risæo dānabitur, quia ille se talem non esse
iactabat? quod certe quisquis sentit, infamē ē.
Porro si hæc sine dubio bona quæ sibi pha-
risæus inesse cōmemorabat, nō habēda sunt
cum superbiēte iactātia quæ in illo appare-
bat, sed tamen habenda sunt cum pietate hu-
mili, quæ in illo nō erat: sic & bis in sabbato
ieiunare in homine qualis fuerat ille phari-
sæus, infructuosum est: in homine autem hu-
militer fideli vel fideliter humili, religiosum
est, quamuis Euangelica scriptura, non dixe-
rit dānatum pharisæū, sed magis iustificauit
dixit.

morre voluptaria fabbatorum exercere cō-
uiuia, sed cū sanctimonix incolis ac Deo de-
uotis, solēni & ecclesiastico iure magis ac ma-
gis legitime ieiunare: ac deinde definiens qd
sit legitime ieiunare, subiūgit & dicit, vt sex
dierum vel leuis error, ieiunij, orōnis & ele-
mosynæ fontibus abluatur: profecto eos qui
minus q̄ sex diebus in hebdomade ieiunant,
non putat legitime exercere ieiunium, nec
Deo esse deuotus, nec maculas erroris, q̄ de
istā mortalitate contrahuntur, abluere. Vi-
deant ergo Romani quid agant, quia etiam
ipsi nimium contumeliose huius disputatio-
ne tractant, apud quos oībus istis sex diebus
præter paucissimos clericos aut monachos
quotus quisque inuenitur qui frequenter
quotidiana ieiunia, maxime quia ibi ieiunan-
dum quinta fabbati non videt. Deinde qua-
ro: si vniuscuiusque diei vel leuis error ip-
sius diei ieiunio soluitur vel abluatur. Sic-
ndicit, vt sex dierū vel leuis error ieiunij quo
que fontibus abluatur: quid faciemus de illo
errore qui subrepsit dominico die in quo
scandalum est ieiunare? Aut si die ipso nul-
lus Christianis error obrepit, videat homo
iste qui ventricolas tanquā magnus ieiuna-
tor accusat, quantum honoris, & vtilitatis
ventribus tribuat, si tunc non erratur quan-
do pranditur. An forte in ieiunio fabbati tū
bonum cōstituit, vt aliorum sex dierum, hoc
est ipsius etiam dominici, vel leuem sicut di-
cit errorem solum ieiunium fabbati possit
abolere, & solo ipso die non erretur, quo tō-
to vtique ieiunatur? Quid est ergo quod diei
dominicum sabbato velut Christiano iure
præponit? Ecce secundum ipsum dies fabbati
multo sanctior inuenit, in quo & non errat
tur cum eius toto spatio ieiunatur: & eodē
ieiunio sex cæterorum dierum, ac p hoc ip-
sius dominici error abluatur: puto quod ti-
bi nō placet ista psumptio. Iam vero cum se
hominem spiritalem videri velit, & tanquā
carnales prælores fabbati accuset, attēde quē-
admodū dominici diei nō parco prandio re-
ficiatur, sed alogia delectetur. Quid est autē
alogia (quod verbum ex Græca lingua vsur-
patū est) nisi cum epulis indulgetur vt à ra-
tione tramite deuiciur? Vnde aīalia ratione
carentia dicuntur aloga, quibus similes sunt
ventri dediti, propter quod immoderatum
cōuiuū, quo mens in quo ratio dominatur
ingurgitatione vescendi ac bibendi quodam
modo obruitur, alogia nuncupatur. Insuper
iam propter cibum ac potum non mentis,
Augu. Tomus secundus p 3 sed

AVG. CASVLANO PRESBYTERO,

sed vtrius alogia diei dominici dicit esse can-
tandum. Saturasti domine animam inanē, &
potasti animā sitientē. O virum spiritale,
O carnalium reprehensorem, O magnum
ieiunatorem & non ventris cultorem. Ecce
qui nos admonet ne lege ventris legem
domini corruptamus, ne panem cœli ven-
damus esca terrena. Et adiungit: Quia esca
Adam paradiso perijt, esca Esau primatum
amisit. Ecce quid dicit: Est enim satana viti-
ata calumnia, tentatio ventris, cui modicū
suadet vt auferat totum. Et horū inquit in-
terpretatio præceptorum ventricolas minus
incuruat. Nonne his verbis suis id agere vi-
detur, vt etiam die dominico ieiunet? Alio-
quin sanctior erit sabbati dies, quo dominus
in monumento requieuit, q̄ dominicus quo
à mortuis resurrexit. Sanctius est enim pro-
fecto sabbatum, si secundum verba huius in
sabbato per ieiunium peccatum omne vitat,
& quod diebus alijs contractum est, aboleat.
In dominico autem per escam ventris ten-
tatio non cauetur, & diabolicæ calumniæ lo-
cus datur, & paradiso peritur, & primatus
amittitur. Quid ergo est quod rursus sibi
ipse contrarius admonet, vt nō prandio mo-
desto, sobrio Christiano, reficiatur domi-
nico die, sed in alogia lætantes plaudentesq;
cantemus, Saturasti domine animā inanē, &
potasti animam sitientē? Nēpe si tunc non
erramus qm̄ ieiunamus, & aliorum sex dierū
errores tūc abluimus cū sabbato ieiunamus,
nullus erit die dominico deterior, nullus sab-
bato melior. Crede dilectissime frater, nemo
legem sicut iste intelligit, nisi qui non intel-
ligit. Si enim Adam non cibus sed prohibi-
tus cibus perdidit, & Esau nepotem sancti
Abrahæ non esca, sed vsque ad contemptum
sacramenti, quod in primatu suo habuit, cō-
cupita esca damnavit: sic à sanctis & fide-
libus pie pranderetur, quemadmodum à sacrile-
gis & incredulis impie ieiunatur. Preponit
ergo dies dominicus sabbato fide resurre-
ctionis, non consuetudine refectionis, aut et
vinolentæ licentiæ cationis. Moyses, inquit,
quadraginta diebus panem non manduca-
uit, nec bibit aquam. Cur autem hoc dixe-
rit subiunxit atque ait: Ecce Moyses amicus
Dei, nubis inquilinus, delator legis, & popu-
li dux, ter bina sabbata ieiunio celebrans, nō
offensam, sed meritum collocavit. Nunquid
attendit quid huic possit consequenter op-
poni? Quia vtique si Moyse ieiunantis pro-
pterea ponit exemplū, qm̄ in illis quadragin-

ta diebus, ter bina, sicut loquitur, sabbata iei-
unauit, & ex hoc vult persuadere, vt sabba-
to ieiunet: ex hoc ergo persuadeat, vt & do-
minico ieiunet, quia in illis quadraginta die-
bus, nihilominus Moyses ter binos domini-
cos ieiunauit. Sed addit ac dicit: Et adhuc cū
Christo dominicus dies imminenti ecclesiæ
seruabatur. Quod cur dixerit nescio. Si. A
propterea quia multo magis ieiunandum est,
postea quā venit cum Christo dominicus
dies: ergo, quod absit, etiam ipso dominico
ieiunetur. Si autē timuit ne propter dierum
quadraginta ieiunium obijceretur et domi-
nico ieiunandum, & ideo addidit, quod adhuc
cum Christo imminenti ecclesiæ dies domi-
nicus seruabatur, vt videlicet ea causa intel-
ligatur ieiunasse Moysē etiam die qui sequi-
tur sabbatum: quia nondum venerat Chri-
stus, p̄ quem factus est ipse dies dominicus,
quo non expediat ieiunari. Cur ipse Chri-
stus quadraginta diebus similiter ieiunauit
Cur non in illis diebus quadraginta ter bi-
nis qui sequebantur sabbatū, ieiunium soluit,
vt iam dominici diei prandium cōmendaret
etiam ante resurrectionem suā, sicut sangui-
nē suum potandum dedit ante passionem?
Vides certe dierū quadraginta ieiunium, qd̄
iste commemorat, sic ad rem non pertinere
vt sabbato ieiunemus, quomodo ad rem non
pertinet vt dominico ieiunemus. Proflus
non attendit, quid ei de die dominico possit
opponi, quando sicut accusanda sunt ebrio-
sa conuiuia, & omnis vorax ac temulenta lu-
xuries, sic accusat prandia sabbatorum, cum
possint & ipsa esse modestorum atque so-
briorum. Et ideo non est illi ad singula re-
spondendum, qm̄ pro sabbati prandio vitia
luxuriæ reprehendēdo, eadem atq; eadem sibi
dicit, aliud non inueniendo quod dicat, nisi
quod inaniter, & ad rem non pertinens di-
citur. Vtrum non sit sabbato ieiunando qua-
ritur, non vtrum sabbato non sit luxuriant-
dum: quod nec dominico faciunt qui Deum
timent, quāuis in illo vtiq; non ieiunent.
Quis autem diceret quod iste ausus est di-
cere? Quomō, inquit, pro nobis, aut per nos
rata erunt Deo aut digna quæ nos sanctifica-
ta die ad peccatum cogunt? Sanctificata
diem sabbati confitetur, & ad peccatum di-
cit cogi homines quia prandēt. Ac per hoc
secundum istum, aut dies dominicus sancti-
ficatus non est, & incipit esse sabbatum me-
lius: aut si est & dominicus dies sanctifica-
tus, ad peccatum cogimur, quia prandemus.

DE IEIUNIIS PRISC. EPI. LXXXVI.

118

& conatur testimonijs probare diuinis, sab-
bato ieiunandū. Sed vnde hoc prober omni-
Exo. 32. no non inuenit. Manducauit, inquit, & bibit
Deu. 32. Iacob vinū & satius est, & recessit à Deo
salutari suo, & ceciderunt vna die viginti
tria milia: quasi dictum sit, Prandit sabbato
C Iacob, & recessit à deo salutari suo. Et Apo-
stolus qm̄ commemorauit cecidisse tot mi-
lia, non ait, Neq; prandemus sabbato sicut
illi pranderunt, sed ait, Neq; fornicemur si-
cut quidam eorum fornicati sunt, & cecide-
runt vna die viginti tria milia. Quid sibi
etiam vult quod ait, Sedit autem populus
manducare & bibere, surrexerunt ludere.
Posuit quidem & Apostolus hoc testimo-
nium, sed vt à seruitute idolorum non à sab-
bati prandio prohiberet. Sabbato autem il-
lud factum esse iste non probat, sed vt libitū
est suspicatur. Sicut autem fieri potest vt iei-
unetur, & cū ieiunium soluitur, si quis ebrio-
sus est, tunc inebrietur. Ita fieri potest vt nō
ieiunetur, & si temperantes sunt homines,
modestissime prandeat. Quid est ergo
quod sabbati volens persuadere ieiunium,
Eph. 5. adhibet Apostolum testem dicentem, Nolite
inebriari vino in quo est omnis luxu-
ria: quasi diceret, Nolite prandere sabbato,
quia ibi est omnis luxuria. Sicut autem hoc
præceptum Apostolicum ne inebrientur vi-
no in quo est omnis luxuria, obseruatur à
Christianis Deum timentibus quando prā-
detur die dominico, ita obseruatur qm̄ pran-
detur & sabbato. Vt expressius, inquit, er-
rantibus contradicam, nemo ieiunio & si
non promeretur offendit, porro & non of-
fendere promereri est. Quis hoc diceret ni-
si qui nōlet considerare quid diceret? Ergo
Paganī qm̄ ieiunant, non ideo magis offen-
dunt Deū? Aut si de Christianis voluit qd̄
dixit intelligi, quis non Deū offendet, si ve-
lit cum scandalo totius, q̄ vbiq; dilatata est,
ecclesiæ, die dominico ieiunare? Deinde su-
biijcit testimonia de scripturis ad causam
quā suscepit nihil valentia. Ieiunio, inquit,
Helias paradiso donatus in corpore regnat:
quasi ieiunium non prædicent qui sabbato
non ieiunant, sicut ieiunium prædicant, qui
tū die dominico non ieiunant. Aut Helias
eo tempore ieiunauerit, quo populus Dei et
sabbato ieiunabat. Quod autem rēdimus
de quadraginta diebus ieiunij Moyse, hoc
deputa esse respondendū & de quadraginta
diebus Helie. Ieiunio, inquit, Daniel leonū
fecam rabiem illatus euasit: quasi legerit

quod sabbato ieiunauerit, aut etiam cum ip-
sis leonibus sabbato fuerit, vbi tū legimus
quod & pranderit. Ieiunio, inquit, trium fi-
da germanitas ignibus coruscanti carceri
dominata regi hospitio susceptum dominū
adorauit. Hæc exempla sanctorum, nec ad
persuadendum cuiuscunq; diei ieiunij va-
lent, quanto minus sabbati, qm̄ quidem non
solum non legitur tres viros sabbato fuisse
missos in caminū ignis ardentem, sed ne il-
lud quidē legitur, tandiu illic eos fuisse, vt
posset quisquam dicere eos ieiunasse, immo
vero vix vnius horæ spatium est, quo corū
confessio hymnusq; cantatur. Nec amplius
inter illas flāmas innoxias deambulauerūt,
q̄ canticum illud terminauerunt. Nisi forte
ab isto etiam vnius horæ spatium ieiunio
deputatur. Quod si ita est, non habet quod
succenseat pranditoribus sabbati. Vtq; ad ho-
ram enim prandij multo q̄ in illo camino
prolixius ieiunat. Adhibet & illud Aposto-
li testimonium, vbi ait: Non est regnū Dei
esca & potus, sed iustitia & pax, & gaudium
in spiritu sancto. Et regnum Dei ecclesiam
vult intelligi in qua dñs regnat. Obsecro te,
nunquid hoc agebat Apostolus, cum ista lo-
queretur, vt sabbato à Christianis ieiunaretur?
Sed nec de ipso cuiuscunq; diei ieiunio
loquebatur cum hæc diceret. Dictum est. n.
aduersus eos qui more Iudeorum secundū
F veterem legem in obseruatione quorundā
ciborum putabant esse munditiam, & ad eo-
rum fratrum admonitionem, per quorum
escam & potum indifferenter acceptū scan-
dalizabantur infirmi. Ideo cum dixisset:
Noli illū in esca tua perdere pro quo Chri-
stus mortuus est, Et, non ergo blasphemetur
bonum nostrum, tunc adiunxit. Non enim
est regnum Dei esca & potus, &c. Nam si-
cat verba hæc Apostoli intelligit, vt regnū
Dei quod est ecclesia, non sit in esca & po-
tus, sed in ieiunio: non dico sabbatis ieiuna-
re, sed nunquam omnino cibum ac potum
sumere deberemus, ne de isto Dei regno vn-
quam recederemus. Puto autē quia isto con-
ferente aliquanto religiosius die dominico
ad ecclesiam pertinemus, quando tū & ipso
concedente prandemus. Cur, inquit, sacrifi-
cium potiori domino charū murmuramus
offerre, quod spiritus desiderat & angelus
laudat? Deinde adiungit angeli testimoniū
dicentis: Bona est oratio cum ieiunio & Tob. 12.
elemosyna. Quid dixerit, potiori domino
nescio, nisi forte scriptor errauit, & te fu-

AVGVSTINVS CASVLANO PRESBITERO,

git, vt quod mihi legendū misisti, non emen-
dares. Sacrificium ergo domino charū iei-
unium vult intelligi, quasi de ieiunio versetur
hæc quæstio, & non de ieiunio sabbati.
Neque enim dominicus dies sine sacrificio
quod Deo charū est peragitur, quia nō ieiunatur.
Sequitur adhuc, & ingerit testimonia
à causa quā defendendam suscepit penitus a-
liena. Immola, inquit, Deo sacrificiū laudis,
& istam vocem diuini psalmi, volens ad qd
agitur nescio quō connectere: vtiq; inquit,
nō sanguinis aut ebrietatis cōuiuiū, quo nō
laudes debita Deo, sed blasphemix diabolo
suffragante syluescunt. O improuidam præ-
sumptionem. Non ergo immolatur sacrifi-
cium laudis dominico die quia non ieiuna-
tur, sed agitur ebrietatis conuiuium, & bla-
sphemix diabolo suffragante syluescunt.
Psal. 49. Quod si nefas est dicere, intelligat non ieiunium
significare in eo quod scriptum est,
Immola Deo sacrificium laudis. Ieiunium
quippe certis diebus & maxime festis non
agitur. Sacrificiū verò laudis ab ecclesia to-
to orbe diffusa diebus omnibus immolatur.
Alioquin quod nullus, non dico Christianus,
sed nec infans dicere auderet, dies illi
quinquaginta post Pascha vsq; ad Pente-
costē, quibus nō ieiunatur, erunt secundū istū
à sacrificio laudis alieni, quibus tantūmodo
diebus in multis ecclesijs, in omnibus autē
maxime cantatur halleluia: quā vocem lau-
dis esse nullus Christianus quamlibet impe-
ritus ignorat. Constat tamen etiam ipso
die dominico nō in ebrietate, sed in iucundi-
tate pranderi, cū dicit, debere nos ex Iudæis
& gentibus multis Christiani nominis fide
paucos electos, vespertino sabbatorum incē-
so, pro pecudum victimis ieiunium Deo pla-
citum laudibus immolare, cuius feruore cre-
mata deficient opera delictorum. Et mane,
inquit, exaudiet nos à nobis auditis, & erūt
nobis domus ad manducandum & biben-
dum, non in ebrietate, sed in iucunditate do-
minica celebritate perfecta. Tunc enim eu-
logia, non vt superius ait, alogia, celebratur.
Sed quid cum offendit sabbati dies, quem
dominus sanctificauit, ignoro, vt in eo non
putet posse māducari & bibi cum tali iucun-
ditate quæ careat ebrietate, cum sic ante sab-
batum ieiunare possimus. quomodo dicit
ante dominicū sabbato ieiunandum: an con-
tinuo biduo pranderi nefas esse arbitratur?
Videat ergo quanta afficiat contumelia ip-
sam quoq; Romanā ecclesiā, vbi & his heb-

domadibus, in quibus quarta & sexta & sabba-
to ieiunatur, tribus tamen diebus continuis,
dominico. scilicet deinde secunda & tertia pran-
detur. Quā vitam certum est, inquit, arbi-
trio pendere pastorum. Sed vā qui dicunt,
quod bonum malum, & tenebras lucē, & lu-
cem tenebras, & amarū dulce, & dulce ama-
rum. Quid sibi velint hæc verba eius, non
satis intelligo. Si n. hæc scribis sicut Vrbicus
dicit, in vrbe plebs pendens ex pastoris arbi-
trio cum episcopo suo ieiunat sabbato. Si autē
ad te ista scripsit, quia in Epistola tua & ipso
quiddam tale scripsisti, non tamen persua-
deat vrbem Christianam sic laudare sabba-
to ieiunantem, vt cogaris orbem Christia-
num damnare prandentem. Cum enim di-
cit: Vā qui dicunt quod bonum malum, &
tenebras lucem, & lucē tenebras, & amarū
dulce, & dulce amarum: ieiunium sabbati
volens intelligi bonum & lucem & dulce:
prādium vrō malum & tenebras & amarū,
quis eū dubitat in omnibus Christianis sab-
bato prandentibus vniuersum orbē damna-
re terrarū? Nec seipse respicit, nec quibus
dicat attendit, vt scriptis suis ab ista præcipi-
ti cohibeatur audacia? Cōtinuo quippe sub-
iungit: Nemo ergo vos iudicet in esca, aut in
potu: quod ipse vtiq; facit q̄ sabbato lumen
tes escam potumq; sic arguit: quantum erat
vt hinc ei veniret in mentē, etiā illud quod
idem Apostolus alibi dicit: Qui manducat
non manducantem non spernat, & qui non
manducat manducantem non iudicat. Istō
modo hoc temperamentum quo scandala
deuiteret inter ieiunantes sabbato & manda-
cantes teneret, vt & ipsum non manducan-
tem manducans quisq; nō sperneret, & ipse
non manducans manducantem non iudica-
ret. Petrus etiam, inquit, Apostolorum ca-
put, cœli ianitor & ecclesię fundamentum,
extincto Simone, qui fuerat diaboli nō nisi
ieiunio vincendi figura, id ipsum Romanos
edocuit, quorū fides annuntiatur vniuerso
orbi terrarū. Nunquid ergo ceteri Apostoli
prædere Christianos contra Petrum docue-
runt in vniuerso orbe terrarum? Sicut itaq;
inter se vixerunt concorditer Petrus & con-
discipuli eius, sic inter se concorditer viuunt
sabbato ieiunantes quos plātauit Petrus: &
sabbato prandentes, quos plantauerunt con-
discipuli eius. Est quidem & hæc opinio pla-
rimorū quāuis eā perhibeant esse falsam ple-
riq; Romani, quod Apostolus Petrus cum
Simone mago die dominico creaturæ
propter

DE IEIUNIIS PRISCORVM. EPI. LXXXVI.

117

propter ipsum magnæ tentationis periculū,
pridie cum eiusdem vrbis ecclesia ieiunauerit,
& consecuto tā prospero gloriosoq; suc-
cessu, eundem morem tenuerit, cumq; imi-
tata sine nonnulla Occidentis ecclesiæ. Sed
sicut iste dicit, Simon magus figura erat dia-
boli nō planē sabbatarius aut dominicarius,
sed quotidianus est ille tentator. Nec tū ad-
uersus eum quotidie ieiunatur, qñ & diebus
dominici omnibus, & quinquaginta post
Pascha, & per diuersa loca diebus sollemnibus
martyrum & festis quibulque prandetur: &
tamen diabolus vincitur, si oculi nostri sint
semper ad dominum, vt ipse euellat de la-
queo pedes nostros: & siue māducamus, siue
bibimus, siue quodcūq; facimus, omnia in
gloriam Dei faciamus, & (quantum in no-
bis est) sine offensione simus Iudæis, & Græ-
cis & ecclesiæ Dei. Quod parum cogitant
qui cū offensione manducant, vel cum offen-
sione ieiunant, & per vtrālibet intemperan-
tiam scandala concitant, quibus non supera-
tur diabolus, sed latatur. Quod si rñdetur,
hoc docuisse Iacobū Hierosolymis, Ephesi
Ioannem, ceterosq; alijs locis, quod docuit
Romæ Petrus. i. vt sabbato ieiunetur: sed ab
hac doctrina terras ceteras deuialle, atq; in
ea Romam stetit. Et e contrario refertur
Occidentis potius aliqua loca, in quibus Ro-
ma est, non seruasse quod Apostoli tradide-
runt. Orientis verò terras, vnde cepit ip-
sum Euangelium prædicari, in eo quod ab
omnibus cum ipso Petro Apostolis traditū
est, ne sabbato ieiunetur, sine aliqua variate
transisse. Interminabilis est ista cōtentio
generans lites, non finiens q̄stiones. Sit ergo
vna fides vniuersa, quæ vbique dilatatur, ec-
clesiæ tanquā intus in membris etiam si ipsa
fidei unitas quibusdam diuersis obseruatio-
nibus celebratur, quibus nullo modo quod
in fide verū est, impedit. Omnis. n. pulchri-
tudo filiæ regis intrinsecus, illæ autem obser-
uationes, quæ variæ celebrantur, in eius
ueste intelliguntur. Vnde ibi dicitur, In
ea quoq; uestis ita diuersis celebrationibus
uarietur, vt nō aduersis cōtentionibus dissi-
pet. Postremo, inquit, si Iudæus sabbatum
colendo dominicum negat, quomodo Chri-
stianus obseruat sabbatum? Aut simus Chri-
stiani & dominicum colamus, aut simus Iu-
dæi vt sabbatum obseruemus. Nemo. n. pōt
duobus dominis seruire. Nōne ita loquitur
tanquam sabbati alius dominus sit alius do-

minici? Nec illud audit quod & ipse cōm. Luca. 6.
morauit, Dominus est. n. sabbati filius homi-
nis. Quod autem ita nos vult esse à sabbato
alienos, sicut Iudæi sunt à dominico alieni,
nonne tantum errat vt possit etiam dicere,
ita nos non debere accipere legem nec Pro-
phetas, sicut Iudæi non accipiunt Euangelium
nec Apostolos? Quod qui sapit, quid mali
sapiat vtiq; intelligis. Sed vetera, inquit,
omnia transferunt, & in Christo facta sunt
noua. Hoc verum est, Nam propterea sicut
Iudæi sabbatis non vacamus, etiam si ad si-
gnificandam requiem, quæ illo die significa-
ta est, Christiana sobrietate et frugalitate fer-
uata, ieiunij vinculum relaxamus. Et si ali-
qui fratres nostri requiem sabbati relaxatio-
ne ieiunij significandam esse nō putant, ne-
quaquam de vestis regis veritate litigamus,
ne ipsius reginæ, vbi vnam fidem etiam de
ipsa requie retinemus, interiora membra ve-
xemus. Et si enim quia vetera transferunt, cū
eis transijt etiam carnalis vacatio sabbati:
non tamen quia sabbato & dominico sine su-
perstitiosa vacatione prandemus, ideo duo-
bus dñis seruimus, quia & sabbati & domi-
nici vnus est dominus. Ille autem qui vete-
ra transisse sic dicit, vt in Christo cederet
ara altari, gladius ieiunio, precibus ignis, pa-
ni pecus, poculo sanguis, nescit altaris nomē
magis legis & Prophetarum literis frequen-
tati, & altare Deo prius in tabernaculo, qd
per Moysen factum est collocatū, Arā quo-
que in apostolicis literis inueniri vbi mar-
tyres clamant sub ara Dei. Dicit celsisse ieu-
nio gladium, non recordans illum, quo mili-
tes Euangelici armantur, ex vtroq; testō gla-
dium bis acutū. Dicit celsisse precibus ignē,
quasi non & tunc preces deferebātur in tem-
plum, & nunc à Christo ignis est missus in
mundum. Dicit celsisse pani pecus, tanquā
nesciens & tunc in domini mensa panes, p-
positionis poni solere, & nunc se de agni im-
maculati corpore partem sumere. Dicit ces-
sisse poculo sanguinem, non cogitans etiam
nunc se accipere in poculo sanguinē. Quan-
to ergo melius & congruentius vetera tran-
sisse, & noua in Xpo facta esse, sic diceret, vt
crederet altare altari, gladius gladio, ignis
igni, panis pani, pecus pecori, sanguis sangui-
ni. Videmus quippe in his omnibus carna-
lē vetustatem spiritali cedere nouitati. Sic er-
go intelligendum est, siue in isto die uolubili
septimo prædeatur, siue à quibsdā et ieiunetur,
tamen sabbato spiritali sabbatū carnale ces-
sare.

AVGVSTINVS CASVLANO PRESBYTERO

fisse, quando in isto sempiterna, & vera requies concupiscitur, in illo vacatio temporalis iam superfluitiosa cōtemnitur. Cetera quę sequuntur quibus suam disputationem iste cōcludit, sicut alia quadam quę inde commemoranda non arbitratus sum, multo magis ad causam nō pertinet, in qua de ieiunio sabbati vel pradio disputat. Sed ea tibi ipsi maxime, si ijs q̄ a me dicta sunt aliquid admiraris, aduertenda & iudicanda dimitto. Si autem quoniam huic (quantum potui) sufficienter respondisse me puto, de hac re sententiā meam queris, ego in Euāgelicis & Apostolicis literis, totoq; instrumento qđ appellatur testamētū nouum, animo id reuolūc, video præceptum esse ieiunium. Quibus autem diebus non oporteat ieiunare, & quibus oporteat, præcepto domini vel Apostolorum nō inuenio definitū. Ac per hoc sentio, nō qđ ad obtinendam q̄ fides obtinet iusticiam, in qua est pulchritudo filiæ regis intrinsecus, sed tamen ad significandam requiem sempiternam, ubi est verum sabbatum relaxationem, quā cōtritionem ieiunij aptius cōuenire. Verumtū in huius sabbati ieiunio siue pradio, in his nihil mihi videtur tutius pacatiusq; seruari, quā ut q̄ māducat, non manducantem non spernat: & qui non manducat, manducantem non iudicat: quia neque si māducauerimus abūdabimus, neq; si nō māducauerimus egebimus: custodita .s. eorum inter quos viuimus, & cū quibus Deo viuimus, in his rebus inoffensa societas. Sicut enim (qđ ait Apostolus) verum est malum esse homini qui per offensionē māducat, Ita malum est homini qui p offensionem ieiunat. Non itaque simus eis similes, qui vidētes Ioānē nō manducantē nec bibentē dixerunt: Demonium habet. Sed ne rursus eis qui vidētes Christum māducantē & bibentē dixerūt: Ecce hō vorax & vinosus, amicus publicanorū & peccatorum. Rē quippe valde necessariā his dictis dñs ipse subiicit atque ait. Et iustificata est sapiētia i filijs suis. Qui sint autem isti, si requiris, lege qđ scriptum est. Filij sapientiæ etiam iustorū, E ij sunt qui quādo manducant, non manducantes non spernunt, quando non manducant manducantes non iudicāt: sed eos planē qui per offensionē non manducant, siue māducat, vel spernunt, vel iudicant. Et de die quidē sabbati facilius causa est, quia & Rom. ieiunat ecclesia, & alia nō nullę, etiā si pauca: siue illę proximę siue lōginquę. Die aut dñi-

co ieiunare scandalum est magnū, maxime posteaquā innotuit detestabilis multumq; si dei catholice scripturisq; diuinis apertissime cōtraria hæresis Manich. qui suis auditis libris ad ieiunandum istum tanquam constituerunt legitimum diem, per quod factū est, ut ieiunium diei domini horribilius habere tuerentur. Nisi forte aliquis idoneus sit nulla refectione interposita ultra hebdomadam perpetuare ieiunium, ut ieiunio .xl. dierū (quantum potuerit) appropinquet, sicut aliquos fecisse cognouimus. Nam & ad ipsum quadragenarium numerum peruenisse quēdā fratribus fide dignissimis nobis asseueratū est. Quemadmodum .n. veterū patrum temporibus, Moyses & Helias nihil contra prædicta sabbatorū fecerunt, cum diebus quadraginta ieiunauerunt. Ita qui potuerit septem dies ieiunando transire, non sibi ad ieiunandum eligat dominicum diem, sed in ijs cum inuenit quos ieiunaturū se vult plurimos dies. Ieiunium tamen etiam continuatū, si in hebdomade soluendum est, nullo cōgruentius quā dominico die soluitur. Si autem post hebdomadē corpus reficitur, non utiq; ad ieiunandum dies dominicus eligitur, sed in numero quem voueri placuit inuenitur. Nec illum moueat quod Priscillianistæ Manichæorum simillimi ad ieiunandum die dominico solent testimonium de Apostolorū actibus adhibere, cum esset apostolus Paulus in Troade (sic .n. scriptū est) In vna autem sabbati cōgregatis nobis frangere panē, Paulus disputabat exiturus alia die, produxitq; sermonē vsque ad medium noctis. Deinde cum descendisset de cœnaculo, ubi congregati erant ad resuscitandum adolescentem, qui grauius somno de fenestra ceciderat & mortuus ferebatur, de ipso Apostolo scriptura sic loquitur. Ascendens autem, inquit, cum fregisset panem atque gustasset satisque esset alloquutus vsque ad diluculum, sic profectus est: absit vt hoc accipiat, tanquam solerent Apostoli dominico die solenniter ieiunare. Quia enim sabbati tunc appellabatur dies, qui nunc dominicus appellatur, quod in Euāgelicis apertius inuenitur. Nam dies resurrectionis domini, prima sabbati a Matthēo, a ceteris autē tribus vna sabbati dicitur, quę cōstat esse, qui dominicus postea appellatus est. Aut post peractum diem sabbati, noctis initio fuerant congregati, quę vtique nox iam ad diem dominicum, hoc est, ad vnam sabbati

DE IEIUNIIS PRISCORVM EPI. LXXXVI.

118

sabbati pertinebat: & ita eadem nocte fraturus panem sicut frangitur in sacramento corporis Christi, produxit sermonem vsque ad medium noctis, vt post sacramenta celebrata, rursus vsq; ad diluculum alloquētes congregatos, qm̄ multum festinabat luceſcente proficiscere dominico die. Aut certe si in vna sabbati nō per noctem sed per diem hora dominici fuerant congregati, coipso quod dictum est, Paulus disputabat illis exiturus alia die, expressa est causa producendi sermonis, quia fuerat exiturus, & eos sufficienter instruere cupiebat. Non ergo solenniter die dominico ieiunabant, sed necessarius sermo, qui studij seruētissimi audiebat, tur ardore, reficiendi corporis causa interumpendus esse nō visus est. pfecturo Apostolo, qui eos ppter alios suos vsquequaq; discursus, vel alias nunq, vel rarissime visitabat, præsertim quia tunc ex illis terris, sicut cōsequētia docet, ita discursurus erat, vt iam nō esset eos in carne visurus. Ac per hoc magis ostenditur dñicis diebus solita illis nō fuisse ieiunia, quia ne hoc crederetur, curauit scriptor libri causam producendi sermonis exponere: vt sciremus si aliqua necessitas orietur, vrgentiori actioni non esse pradium præferendum: quāvis ab istis audientibus & ipsum fontem cogitantibus profectum, atque ideo magna sit nō aqua, sed verbi sine satietate, quicquid influebat haurientibus, non tū carnale pradium, verum etiā cœna contempta est. Sed tunc quāuis dominico die solita illis ieiunia non fuissent, non erat tamen ecclesiæ tā insignis offensio, si aliqua tali necessitate, qualem Apostolus Paulus habuit, die toto dominico, vsque ad medium noctis, vel etiā vsque ad diluculum reficere corpora nō euarent. Nunc verō postea quam hæretici maxime impiissimi ieiunia diei dominici non aliqua necessitate occurrenti peragere, sed quasi sacra solennitate statuta dogmatizare coeperunt, & innotuerūt populis Christianis profecto nec tali necessitate qualem Apostolus habuit, existimo faciendum esse quod fecit: ne maius malum incurratur in scandalum, quā bonum percipitur ex verbo. Quicquid tamen causæ vel necessitatis extiterit, cur homo Christianus die dominico ieiunare cogatur, sicut etiā illud in actibus Apostolorum inuenimus, in naufragio periculo, ubi & ipse Apostolus nauigabat, quatuordecim diebus, ac per hoc duo-

bus dominicis ieiunatum, nullo modo dubitare debemus dominicum diem, quando nō plures dies sine vlla refectione continuandi vouentur, inter ieiuniorum dies non esse ponendum. Cur autem quarta & sexta maxime ieiunet ecclesia, illa ratio reddi videtur, quod considerato Euāgelio, ipsa quarta sabbati, quā vulgo quartam feriam vocant, cōsiliū reperiuntur ad occidendum dominum fecisse Iudæi. Intermissio autem vno die, cuius vespere dominus Pascha cū discipulis manducauit, qui finis fuit eius diei, quem vocamus quintam sabbati: deinde traditus est ea nocte, quę iam ad sextam sabbati, qui dies passionis eius manifestus est, pertinebat. Hic dies primus azymorum fuit a vespere incipiens. Sed Matthæus Euāgelista, quintam sabbati dicit fuisse primam diem azymorum, quia eius vespere sequente futura erat cœna Paschalis, quæ cœna incipiebat azymum & ouis immolatio manducari. Ex quo colligitur, quartam sabbati fuisse, quando ait dominus: Scitis quia post biduum Pascha fiet, & filius hominis tradetur vt crucifigatur. Ac per hoc dies ipse ieiunio deputatus est: qui sicut Euāgelista sequitur & dicit, Tunc congregati sunt principes sacerdotū & seniores populi in atrium principis sacerdotum, qui dicebatur Caiphas: & cōsiliū fecerunt, vt Iesum dolo tenerent & occiderent. Intermissio autem vno die, de quo dicit Euāgelium: Prima autem azymorum accesserunt discipuli ad Iesum dicentes: Vbi vis paremus tibi comedere pascha? Hoc ergo die intermissio passus est dominus, quod nullus ambigit, sexta sabbati: quapropter & ipsa sexta recte ieiunio deputatur. Ieiunia quippe humilitatem significant. Vnde dictum est: Et humiliabam in ieiunio animam meam. Sequitur sabbatū, quo die caro Christi in monumento requieuit, sicut in primis operibus mundi requieuit Deus ab omnibus operibus suis. Hinc exorta est ista in regia illa veste varietas, vt alij sicut maxime populi Orientis propter requiem significandā malent relaxare ieiunium: alij propter humilitatem mortis domini ieiunare, sicut Romana & nonnullæ Occidentis ecclesiæ. Quod quidem vno die quo Pascha celebratur propter renouandam rei gestæ memoriam, quia discipuli humanitus mortē domini doluerunt, sic ab omnibus ieiunatur, vt etiam illi sabbati ieiunium deuotissime celebrent, qui

Matt. 26

Psal. 34

L

AVGVSTINVS FOELICITATI EPI. LXXXVII.

qui ceteris per totum annum sabbatis prandent, vtrunque videlicet significantes, & in vno vniuersario die luctum discipulorum, & ceteris sabbatis quietis bonum. Duo quippe sunt, quæ iustorum beatitudinem & omnis miseræ finem sperari faciunt, mors & resurrectio mortuorum. In morte requies est, de qua dicitur per prophetam: Plebs mea intra in cellaria tua, abscondere pusillum, donec transeat ira domini. In resurrectione autem in homine toto, id est, in carne & spiritu perfecta foelicitas. Hinc factum est ut horum duorum vtrunque non significandum putaretur labore ieiunij, sed potius refectionis hilaritate, excepto Paschali vno sabbato, quo discipulorum, sicut diximus, luctus propter rei gesta memoriam fuerat ieiunio proximior significandus. Sed quoniam non inuenimus, ut iam supra commemoravi, in Evangelicis & Apostolicis literis quæ ad noui testamenti reuelationem proprie pertinent, certis diebus aliquibus euidenter præceptum obseruanda esse ieiunia: & ideo res quoque ista sicut aliæ plurimæ, quas enumerare difficile est, inuenit in veste illius filie regis, hoc est, ecclesiæ, varietatis locum, indicabo tibi

Es. 26.

Ambrosius quid de hoc requirenti responderit venerandus. Dist. Ambrosius, à quo baptizatus sum, Mediolanensis episcopus. Nam cum in eadem ciuitate mater mea mecum esset, & nobis adhuc catechumenis, parum ista curatibus, illa solitudine gereret, vtrum secundum more nostræ ciuitatis sibi esset sabbato ieiunandum, an ecclesiæ Mediolanensis more prædandum, ut hac eam cunctatione liberarem, interrogavi hoc supradictum hominem Dei. At ille. Quid possum, inquit, hinc docere amplius

A quam ipse facio? Vbi ego putaueram nihil eum ista responsione præcepisse, nisi ut sabbato pranderemus. Hoc quippe ipsum facere sciebam, sed ille secutus adiecit. Quando hic sum non ieiuno sabbato, quando Romæ sum ieiuno sabbato: & ad quæcunque ecclesiæ veneritis, inquit, eius morem seruate, si pati scandalum non vultis aut facere. Hoc responsum retuli ad matrem, eique suffecit, nec dubitauit esse obediendum, hoc etiam nos secuti sumus. Sed quoniam contingit maxime in Africa, ut vna ecclesiæ vel vnius regionis ecclesiæ alios habeat sabbato prandentes, alios ieiunantes, mos eorum mihi sequendus videtur, quibus coram populorum congregatio regenda commissæ est. Quapropter si consilio meo, præsertim

quia in hac causa plus forte quam satis fuit te petere atque urgente locutus sum, libenter acquiescis, episcopo tuo in hac re noli resistere, & quod facit ipse, sine vilo scrupulo aut disceptatione sectare.

Augustinus Foelicitati & Rustico de malis & fraterna correptione patienter tolerandis.
Epistola. LXXXVII.

Dilectissimæ & sanctissimæ matri Foelicitati, & fratri Rustico, & sororibus quæ vobiscum sunt, Augustinus & qui mecum sunt in domino salutem. Bonus est dominus & misericordia eius ubique diffusa, quæ nos de vestra charitate in suis viscibus consolatur. Quantum enim diligit credentes & sperantes in se, & illum atque inuicem diligentes, & quid eis in posterum seruet, hinc maxime ostendit, cum infidelibus & desperatis & peruersis quibus in mala voluntate vsque in finem perseverantibus, ignem cum diabolo æternum minatur, in hoc tamen seculo bona tanta largitur: qui facit oriri solem suum super bonos & malos, & pluit super iustos, & iniustos: breuiter enim aliquid dictum est ut plura cogitentur. Quam multa enim habeant impij in hac vita munera & dona gratuita ab illo, quem contemunt, enumerare quis potest? Inter quæ illud magnam, quod exemplis interpositarum tribulationum, quas huius seculi dulcedini tantumquam bonus medicus miscet, admonet eos si attendere velint, fugere ab ira ventura, & cum in uia sunt, id est, in hac vita, concordare cum sermone Dei, quem sibi aduersarij habent male viuendo. Quid ergo non misere recorditer præstatur hominibus à domino Deo, à quo etiam tribulatio beneficium est? Nam res prospera donum est consolantis, res autem aduersa donum est admonitis Dei. Et si hæc præstat (ut dixi) etiam malis, quid præparat sustinentibus se? quorum in numero vos per illius gratiam congregatos esse gaudent, sustinentes inuicem in dilectione, studentes seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Non enim deerit quod in vobis inuicem sufferatis, nisi cum vos ita portauerit dominus absorpta morte in victoriam, ut sit Deus omnia in omnibus. Dissensiones autem nunquam debent amari, sed aliquando tamen aut à charitate nascuntur, aut charitatem probant. Qui enim facile inueni-

HILARIUS AVGVSTINO, EPI. LXXXVIII.

119

Prou. 9. sapiens de quo dictum est: Corripe sapientem & amabit te? nunquid tamen ideo non debemus reprehendere & corripere fratrem, ne securus tendat in mortem? Solet enim fieri & frequenter accidit, ut ad horam contristetur cum reprehenditur & resistat & contendant, & tamen postea consideret secum in silentio, ubi nemo est nisi Deus & ipse, & timet displicere hominibus, quia corripitur, sed timet displicere Deo, quia non corrigitur, & deinceps non faciat illud in quo iuste reprehensus est, & quantum odit peccatum suum, tantum diligit fratrem, quem sensit hostem peccati sui. Si autem de illo numero est, de quo dictum est, Corripe stultum & adiciet viam suam, sed tamen charitatem reprehenditur odium, sed dilectio, quæ cogit reprehendere, imperturbata perdurat, etiam cum ille qui reprehensus est odit. Si autem ille qui corripit, reddere vult malum pro malo ei qui corripienti indignatur, non fuit dignus qui corripere, sed dignus plane qui etiam ipse corripere deberet. Hæc agite ut inter vos aut non existant indignationes, aut exortæ statim celerrima pace perimantur. Maiorem date operam concordandis vobis quam redarguendis: quia sicut acetum corrumpit vas, si diutius ibi fuerit, sic ira corrumpit cor, si in alium diem durauerit. Hæc ergo agite, & Deus pacis erit vobiscum, orantes simul & pro nobis, ut ea quæ benediximus, alacriter impleatis.

Hilarius Augustino proponens illi questiones aliquot, de quibus cupit edoceri.
Epistola. LXXXVIII.

Domino sancto iure ac merito venerabili, & per omnia colendo Augustino episcopo, Hilarius. Sanctitatis tuæ gratia, quæ omnibus nota est, paruitati meæ persuasit, ut vestris de Syraculano Hipponem remeantibus, has ad laudandam mihi venerabilem tuam literas erogarem, poscens summam trinitatem, ut incolumis & vegetus Dei nostri fauore hoc meum scriptum ad recensendum suscipias, domine sancte iure ac merito venerabilis, & per omnia colende. Proinde rogo ut mei memor in sanctis orationibus tuis esse digneris, atque imperitiam nostram informare de eo quod quidam

Christiani apud Syracusas exponunt, dicentes: posse esse hominem sine peccato, & mandata Dei facile custodire, si velit. Infantem non baptizatum morte præuentum non posse perire merito, quoniam sine peccato nascitur. Diuitem manentem in diuitijs suis, regnum Dei non posse ingredi, nisi omnia sua vendiderit, nec prodesse eidem posse, si fortè ex ipsis diuitijs fecerit mandata. Non debere iurare omnino. Et de ecclesiæ quæ sit de qua scriptum est, non habere rugam neque maculam, ubi hæc sit, an in qua nunc congregamur, an illa quam speramus. Quidam autem putant ecclesiæ hanc esse, quæ nunc frequentatur populis, & sine peccato esse non posse. De his omnibus rogo quantis valeo precibus sanctitatem tuam, ut iubeas nos apertius instrui, quo nouerimus, quatenus sentire debeamus. Dei nostri misericordia sanctitatem tuam incolumem conseruet annis innumeris opto, domine sancte iure ac merito venerabilis & per omnia colende.

Augustinus Hilario respondens ad illius percontationes.
Epi. LXXXIX.

Augustinus episcopus seruus Christi & eius ecclesiæ, dilectissimo filio Hilario in domino salutem. Ex literis tuis didici, non solum incolumitatem tuam, sed etiam religiosum studium tuum circa verbum Dei, & piam curam pro salutē tuā, quæ est in Christo Iesu domino nostro. Unde gratias Deo agens non distuli rescripta persolvere. Si ergo quæris in hac vita, vtrum quisquam iustitiæ perfectione proficiat, ut hic sine vilo viuatur omnino peccato: attende quid dixerit Ioannes Apostolus, quem dominus inter discipulos suos præcipue diligebat. Si dixerimus, inquit, quia peccatum non habemus, nos ipsos decipimus: & veritas in nobis non est. Si ergo illi de quibus mihi scripsisti, se dicunt esse sine peccato, vides quia se ipsos decipiunt, & veritas in eis non est. Si autem se esse peccatores fatentur ut Dei misericordiam possint mereri, compescant se ab alijs etiam decipiendis, quibus hanc superbiam persuadere conantur. Omnibus enim necessaria est oratio dominica, quam etiam ipsi arietibus gregis, id est, Apostolis suis dominus dedit, ut unusquisque Deo dicat: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus.

Quæst. 1.

1. Io. 1.

Matt. 6.

AVGVSTINVS HILARIO, CONTRA

timus debitoribus nostris. Cum enim hæc in oratione verba necessaria non fuerint, ipse hic sine peccato vivere pronuncians. **An** bea- ta virgo præuideret, meliores utique q̄ extiterunt orauerit. eius Apostoli, aliam orationem illos doce- ret, quæ nō peterent dimitti sibi peccata, qui- bus in baptismo fuerant omnia iam dimissa.

Hid est, in oratione qua Deum precabatur, nō solum peccata populi sui, sed etiam sua con- fitebatur. sicut eius ore veridico expressum est: nihil aliud mihi videtur dicendum istis, nisi quod per prophetam Ezechielem cui-

Eze. 28. dam superbo dominus mandat. Nunquid tu sapiētiōr quā Daniel? Sed plane qui mi- sericordia Dei adiutus & gratia se ab eis pec- cati abstinerit, quæ etiam crimina vocan- tur, atque illa peccata sine quibus non hic vi- uitur mudare operibus misericordiæ & pijs orationibus non neglexerit, merebitur hinc exire sine peccato, quanuis cum hic viueret habuerit nonnulla peccata: quia sicut ista nō defuerunt, ita etiam remedia quibus purga- rentur affuerunt. Quisquis autem hac ve- lut occasione comperta, cum audierit nemi- nem hic arbitrio suo sine peccato viuere, de- derit se libidinibus, & criminibus nepharijs obligauerit, atq; in his criminosis consele- ratisque moribus vsque in diem suum vlti- mum perdurauerit, quaslibet inter hæc ele- mosynas faciat, & infelicitur ducit vitam, & infelicius sunt. Sed isti utcumque tolerandi sunt, quando dicūt vel esse vel fuisse hic ali- quem præter vnum sanctum sanctorum q̄ nullum haberet omnino peccatum. Illud ve-

Secunda ro quod dicunt sufficere homini liberum ar- bitrium ad dominica præcepta implenda, et arbitrio. si Dei gratia & spiritus sancti dono ad opera bona non adiuuetur, omnino anathematizandum est, & omnibus execrationibus detestandum. Qui enim hoc asserunt, a gratia Dei penitus alieni sunt: qui ignorantes Dei

Ro. 10. iustitiam, sicut de Iudæis dicit Apostolus, & suam volentes cōstituere, iustitiæ Dei nō sunt subiecti. Plenitudo quippe legis nō est nisi charitas. Et utique charitas Dei diffusa

Ro. 13. est in cordibus nostris, non per nos ipsos nec viribus propriæ voluntatis, sed per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Valet itaque li- berum arbitrium ad opera bona, si diuinitus adiuuetur, quod sit humiliter petendo & fa- ciendo: Desertū vero diuino adiutorio qua-

libet sciētia legis excellat, nullo modo habebit iustitiæ soliditatem, sed inflationem im- piæ superbiæ, & exitiosum tumorem. Docet hoc eadem ipsa dominica oratio. Frustra. n. rogantes Deum dicimus. Ne nos inferas in Ma- tentationem, nisi hoc in nostra sic positum est potestate, vt nullo illius adiutorio id va- leamus adimplere. Dictum est enim: Ne nos inducas in tentationem: quod intelligit ne nos inferri deferendo permittas. Fidelis. n. i. Co- Deu, ait Apostolus, qui non vos permittit K tentari supra id quod potestis, sed faciet cum tentatione etiam exitum, vt possitis sustine- re. Vt quid hoc dixit Deum facere, si hoc si- ne ipsius adiutorio in sola nostra est potesta- te? Nam & ipsa lex in hoc adiutorium data est illis, qui ea legitime vtuntur, vt per illam sciant, vel quid iustitiæ iam acceperint, unde gratias agant, vel quid adhuc eis desit, quod instāter petāt. Qui autem sic audiūt qd ait lex: Non concupisces, ut hoc quia didicerint, sufficere sibi arbitrent, nec adiutorio gratiæ Dei ad faciendū quod iussu est dari sibi vir- tutem credant & petant, ad hoc eis lex sub- intrauit, vt abundaret delictum, quod dictū est de Iudæis. Parum. n. est, quia non implet quod præcepit lex, non concupisces, sed iustu per superbunt, & ignorantes Dei iustitiam, id est, quam Deus dat, qui iustificat impium, & suam volentes constituere tanq̄ suæ volū- tatis viribus factam, iustitiæ Dei nō sunt sub- iecti. Finis. n. legis Christus ad iustitiā om- ni credenti, qui utique ideo venit, vt vbi abū- dauit delictum, super abundet gratia. Cui gratiæ si fuerunt inimici, Dei ignorantes ius- titiam, & suam volentes constituere, quare sunt & isti inimici, si in eū crediderunt, quæ illi occiderūt? An vt illi accipiāt pmiū, q̄ oc- ciso Christo suā impietate accusauerūt, & se illius græ cognita subdiderūt, & isti portent- iudiciū q̄ sic in Christū volūt credere, vt e- ius ipsam gratiā conentur occidere? Ad hoc quippe in eū credūt qui rectē credūt, vt elu- riant sitiantque iustitiam, & eius gratia sa- turentur. Omnis enim sicut scriptum est, qui inuocauerit nomen domini, saluus erit. Non vtique salute corporis quam multi habent, & qui nō inuocant nomen domini, sed illa salute de qua ipse dicit: Non opus sanis medicus sed agrotantibus, & quid di- xerit consequenter exponens, Non veni, in- quit, vocare iustos sed peccatores. Iustos ergo sanos, peccatores autem dixit agrotos. Non itaque de suis viribus præsumat agro-

PELAGIANOS ET MANICHAËOS EPI. LXXIX. 120

tus, quia in multitudine virtutis suæ nō erit saluus. nam si inde præsumit, videat ne vires istæ non sint quales solent esse sanorū, sed quales solent esse phreneticorum, qui cum sint insani, adeo se sanos putāt, vt nec medi- cum queant, & tanq̄ importunum insuper eadent: sicut isti Christum insana superbia quodammodo eadunt, cuius gratiæ tam be- nignum adiutorium ad faciendā iustitiā da- to legis præcepto necessarium non esse con- tendunt. Desinat ergo sic insanire, & ad hoc se intelligant habere quantum possunt libe- rum arbitrium, non vt superba voluntate respuant adiutoriū, sed vt pia voluntate in- uocent dñm. Hæc enim voluntas libera tan- to erit liberior, quanto sanior: tahto autem sanior, quāto diuinæ misericordiæ gratiæq; subiectior. Ipsa quippe fideliter orat & di- cit: Itera mea dirige secundum verbum tuum, & ne dominetur mihi omnis iniqui- tas. Qñ. n. libera est, cui dominat iniqui- tas? Vt ei at nō dominet, vide ab illa qui inuocetur. Non. n. ait: Itera mea dirige se- cundū liberū arbitrium, quia non dominat mihi omnis iniquitas: sed, Itera mea, in- quie, dirige secundum verbum tuū, & ne do- minetur mihi omnis iniquitas. Precatur, nō pollicetur: confitetur, non proficitur: optat plenissimam libertatem, non iactat propriā potestātē. Non. n. omnis qui viribus suis cō- fidit, sed omnis qui inuocat nomen dñi, sal- uus erit. Qñ. n. autem inuocabunt, inquit, in- quē non crediderunt? Ad hoc ergo credunt, qui rectē credunt vt inuocent in quē credi- derunt, & valeant facere qd in præceptis le- gitimis acceperunt: qñ id qd lex imperat, A fides impetrat. Nam vt interim omittamus legis multa præcepta, & hoc inde cōmemo- remus, quod ad cōmemorandū elegit Apo- stolus, cum dicit lex, Non concupisces: quid videtur aliud imperare, nisi ab illicitis cupi- ditatibus continentiam? Animus quippe ve- lut pondere, amore fertur quocunq; fertur. Tubemur itaq; detrudere de pondere cupidi- tatis, quod accedat ad pondus charitatis, do- nec illud consumatur, hoc perficiatur. Ple- nitudo enim legis est charitas, & tamen de ipsa continentia vide quid scriptum sit: Et cum scirem, inquit, quia nemo potest esse continens nisi Deus det: & hoc ipsum erat sapientiæ, scire cuius esset hoc donum, adi- domini & deprecatus sum illum. Nun- quid dixit: Et cum scirem quia nemo po- test esse continens, nisi per proprium liberū

arbitrium, & hoc ipsum erat sapientiæ, sci- re a meipso esse hoc bonum? Nō planē hoc dixit, quod quidam in sua vanitate dicunt, sed quod fuit in sanctæ scripturæ veritate dicendum. Cum scirem, inquit, quia nemo esse potest continens, nisi Deus det. Iubet ergo Deus continentiam, & dat continentiam: iubet per legem, dat per grām: iubet per li- teram, dat per spiritum. Lex. n. sine gratia fa- cit abundare delictum, & litera sine spiritu occidit. Iubet ideo, vt facere iussa conati, & in nostra infirmitate sub lege fatigati, adi- torium gratiæ poscere nouerimus, & siquid facere potuerimus operis boni, ei qui adiu- uat, non simus ingrati, hoc & iste fecit. Id. n. eū sapientiā docuit cuius esset hoc donum. Neq; n. voluntatis arbitriū ideo tollit, quia iuuat: sed ideo iuuatur, quia non tollitur. Qui. n. Deo dicit, adiutor meus esto, cōfite- se velle implere qd iussit, sed ab eo, qui ius- sit, adiutoriū poscere, vt possit. Sic & iste, cū sciret neminem esse posse continentem, nisi Deus det, adiit dñm, & deprecatus est: utiq; volens adiit, volens deprecatus est, nec pe- tisset nisi esset voluntas. Sed nisi petisset, quantum posset voluntas? Quia & si possit anteq̄ petat, qd ei pdest, nisi illi agat gratias ex eo quod pōt, a quo petendū est qd non- dum pōt? Vnde et qui iā continens est non habet utiq; continentiam, nisi adsit voluntas: sed nisi accepisset, quid haberet voluntas? Quid. n. habes, inquit, qd non accepisti? Si at accepisti, quid gloriaris quasi nō acceperis? Id est, qd gloriaris quasi a teipso habeas: qd si non accepisses, a teipso habere nō pos- ses? Hoc at dictū est, vt qui gloriat, non in seipso, sed in dño gloriat: & qui nondum ha- bet vnde gloriatur, non a seipso speret, sed dñm precetur. Satiū est. n. minus quicq; ha- bere qd a Deo petat, q̄ plus habere qd sibi tribuat: qñ expedit ab imo surgere, q̄ ex alto cadere. Deus. n. scriptū est, superbis re- sistit, humilibus autem dat gratiam. Ad abundantiam igitur delictorum lex nos do- cet quid velle debeamus, nisi adiuuet gratia, vt quod volumus valeamus: & quod va- luerimus, impleamus. Adiuuabit autem, si non de nostris præfumentes, alta sapiamus, sed humilibus consentientes, & de iis quæ iam possumus gratias agamus, & pro iis quæ nondum possumus, Deum suppliciter in- hiantē voluntate poscamus, adminiculantes orationem nostram nunc fructuosos ope- ribus: dando, vt detur nobis: dimittendo, vt

1. Cor. 3.

1. Cor. 4.

C

Iaco. 4.

do, vt

AVGVSTINVS HILARIO, CONTRA

Quo- do, vt dimittatur nobis. Quod autem dicit
Rom. 5. infan- tem morte praeuentum, non baptiza-
tio de- tum perire non posse, quoniam sine peccato
peccato nascitur: non hoc dicit Apostolus: & arbi-
trarij originis. trar esse melius vt Apostolus potius quam
Rom. 5. istis credamus. Dicit enim ille doctor gen-
tium, in quo Christus loquebatur: Per vnu
hominem peccatum intravit in mundum,
& p peccatum mors, & ita in omnes homi-
nes pertransiit, in quo omnes peccauerunt.
Et paulopost dicit: Nam iudicium quidem
ex vno delicto in condemnationem, gratia
autem ex multis delictis in iustificationem.
Proinde isti, quem forte inuenerint infantem
non ex illius vnus hominis concupiscentia
procreatum, ipsum dicant illi damnationi
no esse obnoxium, nec per Christi gratiam
ab illa damnatione esse liberandum. Quid
est enim ex vno delicto in condemnationem,
nisi illo delicto quo deliquit Adam? Et quid
est ex multis delictis in iustificationem, nisi
quia Christi gratia non solum illud delictum
solut, quo obstringuntur infantes, ex illo
vno homine procreati, sed etiam multa de-
licta, quae cum creuerint homines, addit ma-
lis moribus suis: Tamen & illud vnum quo
est obligata propago carnalis, quae ab illo pri-
mo homine origine ducit, sufficere dicit ad
condemnationem. Ideo non est superfluum
baptismus paruulorum vt qui per genera-
tionem illi condemnationi obligati sunt, per
regenerationem ab eadem condemnatione
liberentur. Et sicut non inuenitur homo,
E qui ab eadem condemnatione solvatur, sic
non inuenitur homo, qui non praeter Chri-
stum spiritaliter regeneretur. Carnalis au-
tem generatio delicto illo vni & damnatio-
ni eius obnoxia est: spiritalis vero regenera-
tio non solum illud vnum, propter quod ba-
ptizatur infantes, sed multa delicta facit abo-
leri, quae homines male viuendo ad illud in
quo generati sunt addiderunt. Ideo sequit
& dicit: Si enim ob vnus delictum mors
regnavit per vnum, multo magis qui abun-
dantiam gratiae & iustitiae accipiunt, in vita
Rom. 5. regnabunt per vnum Iesum Christum. Ita-
que sicut per vnus delictum in omnes ho-
mines ad condemnationem, ita per vnus iu-
stificatione in oes homines ad iustificatio-
nem vitae: sicut enim per inobedientiam
vnus hois peccatores constituti sunt mul-
ti, ita p vnus obedientiam iusti constituun-
tur multi. Quid ad ista dicturi sunt, aut
quid eis restat, nisi ut Apostolum errasse coten-

dant? Clamat vas electionis, doctor genti-
turba Christi, iudicium ex vno in condem-
nationem. Et reclamant isti, asserentes par-
uulos, quos ex illo vno homine, de quo lo-
quitur ducere propaginem consentitur, non
ire in condemnationem, etiam si non fue-
rint baptizati, iudicium, inquit, ex vno in
condemnationem. Quid dicit ex vno, ni
si delicto? Sequitur enim: Gratia autem ex
multis delictis in iustificationem. Ergo in do-
iudicium etiam ex vno delicto ducit in con-
demnationem: hinc autem gratia etiam ex
multis delictis ducit in iustificationem. Qua-
propter si non audet resistere Apostolo, ex
ponant nobis quare iudicium ex vno deli-
cto ducat in condemnationem, cum ex mul-
tis delictis homines damnandi veniant ad
iudicium? Aut si propterea ita dictum pu-
tant, quia initium peccati ex Adam factum
est, quod imitati ceteri sunt, vt sic ex vno
illo delicto in iudicium condemnationem
que traherentur, qui eum imitando multa
peccauerunt? Cur non etiam de gratia, & iu-
stificatione sic dictum est? Cur non dixit si-
militer: Et gratia ex vno delicto in iustifi-
cationem? sicut enim hominum multa de-
licta, inter illud vnum quod imitati sunt, &
iudicium quo puniuntur, media reperiuntur:
ab vno quippe ad multa venerunt, vt a mul-
tis ad iudicium damnationemque ducerentur:
sic eadem multa delicta inter hoc ipsum
vnum, cuius imitatione commissi sunt, &
gratiam qua dimittuntur, eodem modo me-
dia sunt, quoniam ex illo vno ad multa ve-
nerunt, vt ex multis ad gratiam iustificandi
veniret. Cu ergo in vtroque, i. & iudicio & gra-
tia, quod attinet ad vnum & multa delicta,
vna eademque ratio sit, dicant isti nobis qua-
re iudicium dixerit ex vno delicto ducere in
condemnationem, gratiam vero ex multis
delictis in iustificationem: aut acquiescant
ideo sic esse dictum, quia in hac causa duo
constituuntur homines: Adam, ex quo con-
sistit generatio carnalis: & Christus, ex quo
regeneratio spiritalis. Sed quia tantum ille
homo, iste autem & Deus & homo, no quo-
modo illa generatio vno delicto obligat, quod
est ex Adam, ita ista regeneratio vnum de-
lictum solum soluit, quod est ex Adam. Sed
illi quidem generationi sufficit ad condemna-
tionem vnus delicti connexio: quicquid
postea homines ex malis suis operibus ad-
dunt, non pertinet ad illam generationem,
sed ad humanam conuersationem: hinc au-
tem

PELAGIANOS ET MANICHAEOS EPI. LXXXX. 128

tem regenerationi non sufficit illud delictum ta-
tummodo solvere, qd ex Adam trahit, sed
quicquid est postea ex iniquis opibus huma-
nae conuersationis accedit. Ideo iudicium ex
vno in condemnationem, gratia at ex mul-
tis delictis in iustificationem. Si. n. ob vnus
delictum mors regnavit per vnum, a quo deli-
cto paruuli per baptismum expiantur, multo
magis qui abundantia gratiae & iustitiae ac-
cipiunt, in vita regnabunt per vnum Iesum
Xpm multo magis utiq; in vita regnabunt,
Rom. 5. quae aeternae vitae regnu erit, mors autem in
eis tpaliter transit, non in aeternum regnabit.
Itaq; sicut per vnus delictum in oes homi-
nes ad condemnationem, de qua codemna-
tionem paruuli per sacramentum baptismi li-
berandi sunt, ita per vnus iustificatione in
oes homines ad iustificationem vitae. Et hic
oes dixit, & ibi, non quia omnes homines
venirent ad gratiam iustificationis Christi,
cum tam multi alienati ab illa, in aeternum
moriuntur: sed quia omnes qui renascunt
in iustificationem, non nisi per Christum
renascuntur: sicut omnes qui nascuntur in
condemnatione, non nisi per Adā nascunt.
Nemo quippe est in illa generatione praeter
Adam: nemo in ista regeneratione, praeter
Christum, ideo omnes & omnes, eosde aut
omnes et multos postea dicit, adiungens: Si-
cut. n. per inobedientiam vnus hominis pec-
catores constituti sunt multi, sic & per vnus
hominis obedientiam iusti constituunt mul-
ti. Qui multi, nisi quos iam paulo ante om-
nes dixerat. Vide quemadmodum comendat
I vnum & vnum. i. Adam & Christum: illū
ad condemnatione, hunc ad iustificatione,
cum tanto post Adam venerit Christus in
carne, vt sciamus et antiquos iustos, quicun-
que esse potuerunt, non nisi per eandem fi-
dem liberatos, per quam liberamur & nos,
fidem. i. incarnationis Christi, quae illis pre-
nunciabatur, sicut a nobis facta annuncia-
tur: Ideo idem Christum hominem dicit, cum
per Deū tantummodo Christum. i. per ver-
bum quod erat in principio, non etiam per
istam incarnationis eius, qua & hō Christus
dicitur, potuisse liberari. Sententia quippe
per vnu hominem non potest, de qua & alibi dicit:
Rom. 5. ne resurrectio mortuorum. Sicut. n. in Adā
omnes moriuntur, ita & in Christo omnes
iustorum, vbi est vita aeterna: non resurre-

ctionem iniquorum, vbi mors erit aeterna.
Ideo ait viuificabunt, quia illi dābuntur.
Hinc & in veteribus sacramentis circūcisio
paruulorum octaua die fieri pcepta est, quā
Christus, in quo sit delicti carnalis expolia-
tio, quam significat circūcisio, die dūico re-
surrexit, qui post septimum sabbati octauus
est. Hae ergo fides et antiquorum iustoru
fuit. Vnde & Apostolus dicit. Habentes at
eundem spm fidei, p p quod scriptū est: Cre-
didi p p quod locutus sum: & nos credimus
Rom. 5. p p quod & loquimur: non diceret eundē
spm fidei, nisi admonens et antiquos iustos
habuisse ipsum spm fidei, hoc est, incarna-
tionis Christi. Sed quia illis futura praenun-
ciabatur, quae iam facta a nobis annunciat,
& tpe veteris testamenti velabatur, quae
tempore noui testamēti reuelatur, ideo eius
sacramenta variata sunt, vt alia essent in ve-
teri testamento, alia in nouo, cum fides va-
ria non sit, sed vna sit: quia sicut in Adam
omnes moriuntur, sic & in Christo oēs vi-
uificabunt. Qd vero illis verbis quae tra-
ctabamus adiungit & dicit: Lex autē subin-
trauit, vt abundaret delictum, iam non per-
tinet ad illud delictum qd trahitur ex Adā,
de quo dicebā superius, Mors regnavit per
vnu: legē quidē sine naturalē intelligamus,
q in corū apparet etatibus, q iā ratione uti
possint: siue conscriptā, q data est per Moy-
sen, quia nec ipsa viuificare potuit, & libe-
rare a lege peccati & mortis, q tracta est ex
L. Adā, sed magis addidit puaricationis aug-
menta. Vbi. n. lex non est, ait idē Apostolus,
nec puaricatio. Proinde qm lex ē et in rōne
hois, qui iā vti arbitrio libertatis naturali-
ter in corde conscripta, qua suggerit ne ma-
li aliquid faciat quisq; alteri, qd pati ipse nō
vult: sed m hanc legē puaricatores sunt oēs,
et qui legem per Moysem datam non acce-
perunt, de quibus in psalmo legitur. Praua-
ricatores arlimau oēs pctōres terrae. Non Pl. 118.
enim oēs pctōres terrae legē p Moysem da-
tam puaricarunt, sed tñ nisi aliquam puari-
cassent, non appellarentur prauaricatores.
Vbi. n. lex non est, nec prauaricatio. Praua-
ricata ergo lege, quae in paradiso data est,
nascitur homo ex Adam cum lege peccati
& mortis, de qua dicitur. Video aliam legē
in membris meis repugnantem legi mentis
meae, & captiuum me ducentem in legē pec-
cati, q est ex membris meis: quae tñ nisi ma-
la postea consuetudine roboretur, facilius
vincitur, non tñ nisi gratia Dei: lege at alia
Aug. Tomus secundus q praua-

AVGVSTINVS HILARIO, CONTRA

præuaticata, quæ est in vfu rationis anime
rõnalis in ætate hominis iâ ratione vtentis,
præuaticatores fiunt oēs peccatores terræ:
præuaticata verò lege etiâ illa, quæ data est
per Moysen, multo amplius abudat delictû.
Galat. 3. Si n. data esset lex, quæ posset viuificare, om-
nino ex lege esset iustitia. Sed cõclusit scri-
ptura oia sub pctõ, vt promissio ex fide Iesu
Christi daretur credentibus. Hæc verba si
agnoscis, Apostolica sunt, de qua lege iterû
dicit: Lex præuicationis gratia posita est,
donec veniret semen, cui promissum est dis-
positum per angelos in manu mediatoris:
Christû cõmendâs, cuius gratia salui fiunt
oēs siue paruuli à lege peccati & mortis,
cum qua nati sumus: siue maiores, qui male
vtentes arbitrio voluntatis, præuicati sunt
legem naturalem ipsius rationis: siue qui le-
gem acceperunt, quæ data est per Moysen
eâq; præuicantes litera occisi sunt. Cum
verò etiâ euangelica præcepta homo præua-
ricatur, velut quadrumanus mortuus putet:
nec de illo tñ desperandum est, ppter eius
grām, qui nō lentē dixit, sed magna voce cla-
mauit: Lazare veni foras. Lex ergo subintra-
uit vt abundaret delictum, siue cum homi-
nes negligūt, quod Deus iubet, siue cum de
suis viribus præsumentes, adiutorium gra-
tiæ non implorant, & addunt infirmitati
superbiam. Cum autem vocatione diuina
intelligant cur sit ingemiscendū, & inuocāt
eum in quē rectē credunt, dicentes: Misere-
re mei Deus secundū magnā misericordiā
tuam. Et, Ego dixi domine miserere mei, fa-
ciā animam meam, quia peccaui tibi: in tua
iustitia viuifica me. Et, Viā iniquitatis amo-
ue à me, & lege tua miserere mei. Et, Nō ve-
niat mihi pes superbix, & manus peccatorū
& 35. non moueant me. Et, Itinera mea dirige se-
cundum verbū tuum, & ne dominetur mei
omnis iniquitas. A dño enim gressus homi-
nis diriguntur, & viā eius vult. Et alia mul-
ta, quæ propterea scripta sunt, vt nos admo-
nerent ad implenda ea quæ nobis iubentur,
Rom. 7. ab illo petendum adiutorium à quo iubentur.
Luc. 7. Cum ergo se homo ad illū extēderit, &
sic ingemuerit, fiet quod sequitur. Vbi abun-
dauit delictum, superabūdauit & gratia. Et
dimittuntur ei peccata multa, qm dilexit
multum. Et diffunditur in corde charitatis
Dei, vnde, fiat legis plenitudo nō per vires
arbitrij, quod est in nobis, sed per spiritū san-
ctum, qui datus est nobis. Nouerat quippe
Rom. 7. ille legē, qui dicebat: Condelector enim legi

Dei secundum interiōrē hominem: & tñ ad-
iungebat, Video autē aliam legē in membris
meis repugnantem legi mentis meæ, & ca-
ptiuum me ducentem in legem peccati, quæ
est in membris meis. Infelix ego homo q
me liberabit de corpore mortis huius? Gra-
tia Dei per Iesum Christum dñm nostrū.
Cur nō dixit potius, per meum liberum ar-
bitrium, nisi qua libertas sine gratia nō est
libertas, sed contumacia. Cum ergo dixisset,
Apostolus: Lex subintrauit vt abudaret de-
lictum: vbi autem abundauit delictum, super-
abundauit & gratia, secutus adiunxit: Vt
quemadmodum regnauit peccatum in mor-
te, sic & gratia regnet per iustitiam in vita
eterna per Iesum Christum dñm nostrum.
Modo cum dixisset, vt quemadmodū regna-
uit peccatum in morte, nō ait, per vnū homi-
nem aut per primum hominem, aut per A-
dam, quia iâ dixerat: Lex subintrauit vt abu-
daret delictum, quæ abundantia delicti non
pertinet ad primi hominis propaginem, sed
ad conuersionis humanæ præuicationē,
quæ illi vni delicto, quo solo obstricti tene-
tur infantes, iam in maioribus ætatibus ex
abundantia iniquitatis adiecta est. Sed quo-
niam hoc totum, etiam quod non pertinet
ad illius vnus delicti originem, tamen idē
neq; est soluere gratia Saluatoris. Ideo cum
dixisset: Sic & gratia regnet per iustitiam in
vita eterna: addidit: per Iesum Christum
dominum nostrum. Nulle itaque argumen-
tationes contra hæc Apostolica verba pro-
lata, impediunt paruulos ad salutem, quæ
est in Christo Iesu domino nostro. Tanto
magis enim pro eis loqui debemus, quanto
ipsi pro se loqui non possunt. Per vnum ho-
minem intrauit peccatum in mundū, & per
peccatum mors, & ita in oēs homines perra-
psit, in quo omnes peccauerunt. Sicut ab il-
lo vno homine, sic ab eodem peccato infan-
tes immunes esse non possunt, nisi ab eius
reatu per Christi baptismum resoluantur.
Vsq; enim ad legem peccatum in mundo
fuit. Non quia deinceps in nemine fuit, hoc
dictum est, sed quia non poterat per literā
legis auferri, quod solo poterat spiritu gra-
tiæ. Ne quisquam ergo fidens de viribus no-
stro dico voluntatis, sed potius vanitatis suæ pu-
taret libero arbitrio legē potuisse sufficere,
& Christi gratiā derideret, ideo ait Aposto-
lus. Vsq; nō ad legem peccatum in mun-
do fuit: peccatum autem non deputabatur,
cum lex esset. Nō dixit, non erat, sed nō de-
putabatur.

PELAGIANOS ET MANICH. EPI. LXXXIX.

122

putabatur: quia lex nō erat qua arguēte de-
monstraretur, siue lex rōnis in paruulo, si-
ue lex literæ in populo. Sed regnauit, inq;
mors ab Adam vsque ad Moysen, quia nec
lex data p Moysen potuit regnum mortuis
auferre, qd sola Christi abtulit gratia. in
quos aut regnauerit vide: in eos, inquit, qui
nō peccauerūt in similitudine præuicatio-
nis Adæ. Regnauit ergo & in eos q nō pec-
cauerūt. Sed cur regnauerit, ostendit cum ait,
In similitudine præuicationis Adæ. Ille est
n. melior intellectus horū verborū, vt cum
dixisset: Regnauit mors in eos q nō pecca-
uerunt, quasi nos moneret, quare in eos re-
gnauerit qui nō peccauerūt, addidit, in simi-
litudine præuicationis Adæ. i. quia inerat
eorū in mēbris similitudo præuicationis
Adæ. Pōt & sic intelligi: Regnauit mors ab
Adā vsque ad Moysen, & in eos qui nō in
similitudine præuicationis Adæ peccave-
rant, quia in semetipsis cū iam nati essent,
nec ratione adhuc vtentē, quia ille vteba-
tū peccauit: nec præceptū acceperant quod
ille transgressus est, sed solo originali vitio
E teneretur obstricti, p quod eos regnū mor-
tis traheret ad cōdemnationem. Quod re-
gnū mortis in eis tantū non est, qui Chri-
sti gratia renati, ad eius regnum pertinent:
qm mors temporalis, quāuis & ipsa de origi-
nali delicto propagata sit, corpus in eis in-
terimit: animā verò ad pœnā nō trahit, vbi
voluit regnum mortis intelligi: vt anima
renata p gratiā, iam non moriatur in gehē-
nam, id est, a vita Dei non alienetur, nō se-
paretur. Temporalis autem mors corporis
etiā in ijs qui Christi morte redimuntur,
relinquatur interim ad exercitationē fidei,
& agonem præsentis luctationis, in quo &
martyres certauerunt: absumat verò & ipsa
in renouatione corporis, quam resurrectio
pollicetur. Ibi enim penitus absorbebitur
mors in victoriam, cui modo gratia Christi
admit regnum, ne suorum animas ad pœ-
nam tartari trahat. Nōnulli sanē codices nō
habēt in eos qui nō peccauerunt, sed in eos
qui peccauerunt in similitudine præuica-
tionis Adæ. Quibus quidē verbis nullo mo-
do ille sensus auferatur: secundum hoc quip-
pe intelligunt peccasse in similitudine præ-
uicationis Adæ, secundū quod supra di-
ctum est, in quo oēs peccauerunt. Sed tamē
Græci codices, vnde in Latīnū scriptura
trāsata est, illud plures hñt quod diximus.
Quod non adiunxit de Adā, qui est forma

futuri. Neq; hoc vno intelligit mō. Aut n.
forma Christi à cōtrario est, vt quemadmo-
dum in illo oēs moriunt, sic & in Christo
oēs viuificant: & quō p ipsius inobediētiā
pctōres cōstituti sunt multi, sic p istius obe-
diētiā iusti cōstituantur multi. Aut formā fu-
turi eū dixit, quod ipse inflixerit formā mor-
tis posteris suis. Ille tñ est melior intelle-
ctus, vt à cōtrario forma esse credatur, quā
multū cõmendat Apostolus. Deniq; ne o-
mnino ex æquo in hac forma eadē cōtraria
pēsentur, adiūgit & dicit: Sed non sicut deli-
ctū ita & donatio. Si n. ob vnus delictum
multi mortui sunt, multo magis grā Dei, &
donū in grā vnus hoīs Iesu Christi in mul-
tos abūdabit: vt intelligat nō in magis mul-
tos, cū iniqui magis multi sunt, qui damna-
bant, sed magis abūdabit: qd in ijs qui per
Christū redimunt, tēporaliter valet forma
mortis ex Adā: in æternū aut valebit vitæ
forma p Christū. Quāuis ergo, inquit, Adā
futuri forma sit à cōtrario, plus tñ præstat
Christus regeneratis, q eis nocuerat ille ge-
neratis: & nō sicut p vnum peccatū, ita est
& donū. Nā iudiciū quidē ex vno in condē-
nationem, gratia autē ex multis delictis in
iustificationē. Nō solum in hoc, inquit, non
æqualis est forma, quia ille tēporaliter no-
cuit eis, quos in æternū Christus redemit:
verum etiā quia illius vno delicto posteri ni-
si à Christo redimant, tradunt in condem-
nationem. Christi autē redemptio ē multa
delicta dissoluit, quæ illi vni abundātia præ-
uicatricis iniquitatis adiecit, vnde iam su-
perius disputaui. Contra hæc Apostoli
verba sanūq; intellectum nemini acquie-
scas, si vis Christo & i Christo viuere. Nā
si, quēadmodum illi dicunt, ppterea ista cõ-
memorasset Apostolus, vt intelligeremus
ad primum hominē peccatores ideo pertine-
re, quia nō delictum, ex illo nascendo traxi-
mus, sed eum imitando peccauimus, diabo-
lum potius poneret quia & prior peccauit,
& de quo nullā substantiæ ppaginem tra-
xit genus humanum, sed eum sola imitatio
subiecuta est: vnde dicitur pater impiorum,
sicut noster dicit pater Abrahā, ppter imi-
tationē fidei, non ppter originē carnis. Nā
ideo de ipso diabolo dictum est: imitantur
autem illum, qui sunt ex parte ipsius. Dein-
de si propter imitationem hoc loco Apосто-
lus cõmemoraret primū hominē, quā pri-
mus peccator in hominibus fuit, vt ideo ad
illum oēs homines peccatores diceret perti-
nere,
q 2 nere,

Rom. 5.

G

Sap. 2.

H

AVGVSTINVS HILARIO, CONTRA

nere, cur nō secundum Abel posuit, qui primus in hominibus iustus fuit, ad quem iusti omnes ppter imitationem iustitiæ pertinerent, sed posuit Adam contra quem non posuit nisi Christum? Quia sicut ille homo de licto suo vitiauit posteritatem suam, sic iste Deus homo iustitia sua saluabit hæreditatē suam. Ille traiciendo carnis imunditiam quod non poterat impius diabolus, ille donando spiritus gratiam quod poterat Abel iustus. Multa de ijs quæstionibus in alijs nostris opusculis & ecclesiasticis sermonibus diximus, qm fuerunt etiā apud nos quædā, qui vbiunque poterāt hæc sui erroris noua semina spargerent, quorum nonnullos per ministerium nostrum fratrumque nostrorum misericordia dñi ab illa peste sanauit. Nec tñ hic deesse aliquos arbitror, maxime apud Carthaginem, sed iā occulte mulsitāt timentes ecclesiæ fundatissimam fidem. Nā vnus eorum nomine Cælestius in eiusdem Cælestii Peccatiuitatis ecclesia iam ad presbyteri honorē lagian. surrepere cōperat, sed fidelissima libertate

Mat. 26. Aut quo precio redimuntur, nisi Christi sanguine, de quo apertissimē scriptum est, quod in remissionem effusus sit peccatorū. Sed quia magis cōuictus & ab ecclesia detectus, quā correctus & pacatus abscessit, veritus sum ne forte ibi sit ipse qui nostram fidem perturbare conatur. Ideo nominis ipsius commemorationem putauī esse faciendam. Sed siue ipse sit siue alij consortes eius erroris, plures. n. sunt quā sperare possumus, & vbi non redarguuntur, etiā alios ad suam sectam seducunt, & sic crebescunt vt nesciam quō sint erupturi: nos tamen malumus eos in ecclesiæ compage sanari, quā ex illius corpore velut insanabilia membra rescari, si tñ hoc permittit ipsa necessitas. Timendum est. n. ne plura putrescant, dum putribus parciatur. Potens est autē misericordia domini nostri, quæ potius eos ab hac peste liberet, quod sine dubio faciet, si fideliter aduertant teneantq; quod scriptum est:

Qui inuocauerit nomen dñi saluus erit. Au. Iocundus iam pauca de diuitibus, quod in epistola tua sequitur inquirendum. Hoc. n. posuisti de illis dicere: Diuitem manentem in diuitijs suis, regum Dei non posse ingredi, nisi omnia sua vendiderit, nec ei prodesse, si forte ex ipsis diuitijs mandata fecerit. Euaferunt istorū disputationes, patres nostri Abraham & Isaac, & Iacob, qui tanto ante ex hac vita migrarunt. Habebant quippe hi omnes non paruas diuitias, sicut fidelissima scriptura testatur: multos tamen venturos ab oriente & occidente non supra ipsos vel ex tra ipsos, sed cum ipsis recubituros in regno cælorum, ille ipse qui propter nos factus est pauper cum verē diues esset, veracissima promissione prædixit. Et quāuis superbus diues, qui induebatur purpura & bisso, & epulabatur quotidie splendide, mortuus apud inferos torqueretur, tñ si pauper viceret, qui ante ianuam eius contemptus iacebat miseris fuisse, mereretur & ipse misericordiam. Et si pauperi illi meritum esset inopia non iustitia, non vtique ab angelis in Abraham gremiū, qui diues hic fuerat, tolleretur. Sed vt nobis ostenderetur nec in illo paupertatem per se ipsam diuinitus honoratā, nec in illo diuitias fuisse damnatas, sed in illo pietatem, in illo impietatem suos exitus habuisse, sic suscepit impium diuitē cruciatus ignis, vt tñ piū pauperem susceperet sinus diuitis. Qui sanē cū hic diues viueret, diuitias sic habebat, & eas præ Dei præceptis tam paupripendebat, vt etiam cū ipsius filij imolatione nollet offendere Deū iubentem, quæ suarum diuitiarum & sperabat & optabat hæredē. Hic vtique dicunt, ideo patres antiquos non vendidisse oīa quæ habebant, & dedisse pauperibus, quia hoc eis non præceperat dominus. Nondum. n. reuelato testō nouo, quod non fieri nisi plenitudine tpsis oportebat, nec eorum virtus fuerat reuelanda, qua virtute hoc eos facillimē posset, Deus in eorū cordibus nouerat, qui testimoniu illis tam insigne perhibebat, vt cū sit omnium sanctorum Deus, tāquam de præcipuis amicis suis dicere dignaretur: Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob, hoc mihi nomē est in æternum. Postea vero q magnū pietatis sacramentū manifestatum est in carne, & vocandis omnibus gentibus Christi aduentus illuxit, in quem etiā illi patres crediderant, sed huius fidei oliuā suo tēpore manifestandā, in illius arboris, de

PELAGIANOS ET MANICH. EPI. LXXXIX.

123

ris, de qua Apostolus loquitur tāquā radice seruabāt, dictum est diuiti: Vende oīa quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælis, & veni sequere me. Hæc si dicant, videntur aliquid rationabiliter dicere: Sed totum audiant, totum aduertant, non in parte aures aperiant, in parte surdescant. Cui. n. dñs hæc præcepit? Profecto illi diuiti, qui vitæ æternæ consequendæ consilium querebat accipere. Hoc enim domino dixerat: Quid faciam vt vitam æternam consequar? Ille autē non ei respondit. Si vis venire ad vitam, vende omnia quæ habes, sed: Si vis venire ad vitam, serua mandata. Quæ iuuenis cum sibi à domino ex lege cōmemorata se seruasse dixisset, & quæstisset quid adhuc sibi deesset, respōsum accepit: Si vis perfectus esse, vende omnia quæ habes, & da pauperibus. Et ne se illa quæ multum amabat hoc mō perdere existimaret: Et habebis, inquit, thesaurum in cælis. Deinde addidit: Et veni sequere me ne cuiquam, cū hæc fecerit, aliquid prodesse existimetur, si nō sequatur Christū. At ille quidē tristis abscissus, qui viderit quæadmodū illa legis mandata seruauerat. Puto enim q se arrogātius q verius seruasse responderat. Veruntamen magister bonus mandata legis ab ista excellentiore perfectione distinxit: Ibi. n. dixit: Si vis venire ad vitam, serua mandata: hic autem: Si vis perfectus esse, vende omnia quæ habes, & cætera. Cur ergo negamus diuites, quāuis ab illa perfectione absint, venire tamen ad vitam, si mandata seruauerint, & dederint vt detur illis, & dimiserint vt dimittat illis? Credimus enim ministrū noui testamenti fuisse apostolum, cū scribēs ad Timotheum diceret: Præcipe diuitibus huius mūdi non superbe sapere, neque sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo viuō, qui præstat nobis omnia abundatē ad fructum. Bene faciant diuites, sint in operibus bonis, faciliē tribuant, cōmunicent, thesaurizent sibi fundamentum bonum in futurum, vt apprehendant veram vitā, de qua & illi adolescenti dictum est: Si vis venire ad vitā: Puto q ista præcipiens, diuites instruebat, nō falsebat Apostolus, qui nō ait, Præcipe diuitibus huius mundi, vt vēdant omnia quæ habent, dent pauperibus, & sequantur dñm: Sed non superbe sapere, neque sperare in incerto diuitiarum. Ista superbia diuitem illū, qui faciem ante ianuam suam contēnebat pauperem iustum, & ista spes in incerto di-

uitiarum, qua se propter purpuram, byssum & epulas splendidas beatū putabat, nō ipsa diuitiæ perduxerunt ad interni tormenta. An forte quia dñs adiunxit: Amen dico vobis, difficile diues intrabit in regnum cælorū: Et iterum dico vobis: Facilius intrabit camelus per foramen acus, q diues in regnum cælorum adeo putant illi diuitem, etiā si faciat ista quæ diuitibus præcipienda scripsit Apostolus, in regnum cælorum intrare nō posse? Quid ergo est? Vtrum Apostolus cōtra dominū loquitur, an isti nesciunt quid loquūtur? Quid horum credat, eliget Christianus. Puto melius nos credere istos nescire quid loquantur, q Paulum cōtra dñm loqui. Deinde cur non in consequentibus etiā ipsum dñm audient dicentem discipulis promiseria diuitum contristatis: Quod hominibus impossibile est, Deo facile est? Sed ideo, inquit, hoc dictum est, quia futurum erat, vt audito Euangelio, diuites vendito patrimonio, erogatoq; pauperibus, dominum sequerentur, & intrarent in regnum cælorū, atque ita fieret quod difficile videbatur, nō vt manentes in diuitijs suis, præcepta Apostoli custodiendo, id est, non superbe sapiendo, neque sperando in incerto diuitiarū, sed in Deo viuō, beneficiendo, facile tribuendo & cōmunicando indigentibus, veram apprehendāt vitam, sed etiā ista præcepta Apostolica, veditis omnibus suis rebus implerent. Hæc si dicūt, Scio quippe eos illa dicere, nō attendunt primitus quemadmodum dñs cōtra eorum dogma, suam gratiam prædicauerit. Nō enim ait: Quod hominibus impossibile videtur, facile est hominibus si voluerint: sed qd hominibus, inqt, impossibile est, Deo facile est: ostendens quando ista recte fiunt, nō fieri hoīs potentia, sed Dei gratia. Hæc ergo attendant isti, & si reprehendunt eos qui gloriantur in diuitijs suis, caueant ipsi in sua virtute cōfidere. Simul enim vtique reprehenduntur in psalmo, qui confidunt in virtute sua, & q in abundantia diuitiarū suarum gloriantur. Audiant itaque diuites. Quod hominibus impossibile est, Deo facile est, & siue manētes in diuitijs suis, atque ex eis bona opera faciētes, siue illis venditis, & per indigentias pauperū distributis intrent in regnū cælorū, gratia Dei tribuat, nō proprijs viribus bonū suum. Quod enim hominibus impossibile est, non hominibus sed Deo facile est. Audiant hoc & isti, & si iam omnia sua vendiderunt, & pauperibus tribuerunt, vel Augu. Tomus secundus q 3 ad-

AVGVSTINVS HILARIO, CONTRA

Phil. 2. adhuc id agunt atque disponunt, & hoc modo præparant intrare in regnū cælorum, nō hoc tribuant virtuti suæ, sed eidē gratiæ diuinæ. Quod n. hominibus impossibile est, non ipsis quia & ipsi homines sunt, sed Deo facile est. Hoc quippe illis & Apostolus dicit: Cum timore & tremore vestra ipsorum salutē operamini. Deus enim est qui operat in nobis, & velle & operari pro bona voluntate. Certe ideo se dicunt de suis rebus vendendis perfectionis à dño suscepisse consiliū ut sequantur dominum, qm̄ illis additū est: Et veni sequere me. Cur ergo in ijs bonis,

E quæ faciūt, de sua tantum voluntate præsumunt, nec audiūt dominum, quē sequi se dicunt increpantē atque testatē: Sine me nihil potestis facere. Si autē Apostolus ita dixit:

Ioā. 15. Præcipe diuitibus huius mundi non super-

1. Ti. 6. be sapere, neque sperare in incerto diuitiarum, ut vendant omnia quæ possident, & ea precia distribuendo indigentibus, faciant quod sequitur. Facile tribuant, communi-cent, thesaurizent sibi fundamentum bonū in futurum, & aliter eos in regnū cælorū intrare posse nō credit. Fallit ergo eos quorum domos tam diligēter doctrinæ sanitate componit, admonens & præcipiens quales se præbere debeant vxores viris, viri vxoribus, filij parentibus, parentes filijs, serui dominis, dñi seruis. Nam quō hæc agi possunt sine domo, & sine aliqua re familiari? An

Mat. 19. hoc eos mouet quod ait dñs: Quicumq; dimiserit omnia sua, ppter me, accipiet in hoc seculo cætuplum, & in futuro vitam æternā possidebit. Aliud est dimiserit, aliud est vēdiderit. Nam & in ijs quæ dimittenda mādauit, etiā vxor commemorata est, quam nullis humanis legibus licet vēdere, Christi autē legibus nec dimittere, excepta causa fornicationis. Quid sibi ergo volunt ista præcepta? Non enim possunt inter se esse contraria, nisi quia occurrit aliquando necessitatis articulus, vbi aut vxor dimittatur, aut Christus: ut alia omittā, si ipsi vxori maritus displicuerit Christianus, eiq; pposuerit aut à se diuortiu aut à Christo: Hic ille quid eligat nisi Christū, & dimittat vxorē laudabiliter, ppter Christū. Ambobus quippe Christianis dñs præcepit ne quāquā dimittat vxorē, excepta causa fornicationis. Vbi aut quæ libet ex eis persona infidelis est, cōsiliū Apostoli attrēdatur: Ut si infidelis consentit habitare cū viro fideli, vir non dimittat vxorē. Similiter & vxor fidelis virum, si cū illa ha-

bitare cōsenserit. Quod si infidelis, inquit, discedit, discedat. Non est enim seruituti subiectus frater aut soror in huiusmodi, id est, si infidelis noluerit esse cum cōiuge fideli, hic agnoscat fidelis suā libertatem, ne ita se subiectum deputet seruituti ut ipsam dimittat fidē, ne cōiugē amittat infidelē. Hoc & de filiis atque parētibus, hoc de fratribus & sororibus intelligitur, propter Christū cōsistere dimittēdos, cū proponitur ista conditio ut Christū dimittat, si illos secum habere desiderat. Hoc ergo & de domo atque agris,

6 hoc & de ijs rebus quæ iure pecuniario possidentur, hoc loco accipiendum est. Simul enim etiā de his nō ait: Quicumq; vēdiderit propter me quacūque licitū est vendere, sed, quicumq; dimiserit. Fieri enim potest ut dicat Christiano ab aliqua potestate, aut

Christianus nō eris, aut si in hoc pmanere volueris, domū possessionesq; nō habebis. Cū verō etiā illi diuites qui in suis diuitijs sic statuerāt pmanere, ut ex earū bonis operibus promereretur Deū, hæc dimittat potius, ppter Christū, q̄ propter hęc Christū, ut accipiat in hoc seculo centuplū, cuius numeri perfectione significantur omnia: fideli quippe homini totus mundus diuitiarū est, fiuntq; hoc mundo, quasi nihil & oīa possidentes, ut in futuro seculo possideant vitam æternam, ne propter ista dimisso Christo in mortem præcipitentur æternam. Hoc quippe lege & conditione, non illi tantum qui mentis excellentia perfectionis cōsiliū receperunt, ut vendita sua, pauperibus distribuere, & humeris ab omni seculi sarcina liberioribus leuem Christi sarcinam ferret, sed etiā quisquis infirmior, & illi glori-

8 osissimæ perfectioni minus idoneus, qui tñ se meminit veraciter esse Christianū, cū audierit sibi proponi, quod nisi hæc oīa dimiserit, dimissurus est Christum, apprehendet potius turrim fortitudinis à facie inimici: quia cū eam in sua edificaret, fide computauit sumptus quibus perfici posset, id est, eo animo accessit ad fidem, ut huic seculo non solum verbis renunciaret: quia & si emit ali-quid, tanquā nō possidens erat: & si vtebatur hoc mundo, tanquā non vtens erat, non sperās in certo diuitiarum, sed in Deo viuo. Cū enim omnis qui renunciat huic seculo, sine dubio renūciat omnibus quæ sunt eius, ut posuit Christū esse discipulus: ipse n. cum de sumptibus ad turris edificiū necessarijs, & de bello aduersus regem alterum præparando,

PELAGIANOS ET MANIC. EPI. LXXXIX.

124

Luc. 15. rando, similitudines præmisisset, adiunxit sic: Qui non renunciat oibus quæ sunt eius, non potest meus esse discipulus: profecto renunciat etiam diuitijs suis, si quas habet: aut sic ut eas omnino non diligens, totas distribuat indigentibus, & superfluis exoneretur sarcinis: aut sic, ut plus diligens Christum,

I spem ab eis transferat in ipsum, atq; ita vtatur illis, ut facile tribuens & communicans, thesaurizet in cælo: paratusq; sit quemadmodum parentes & filios & fratres & vxorē, hoc modo & istas relinquere, si talis conditio proposita fuerit, ut nisi dimisso Christo, eas habere non possit. Nā si aliter huic seculo renunciat, qm̄ accedit ad fidei sacramentū, facit quod de lapsis beatus Cyprianus ingemuit, dicens: Seculo verbis solis renunciantes & nō factis. De hoc quippe dicitur

Cyprianus. cum veniente tentatione, magis ista metuit amittere, q̄ Christum negare. Ecce hō qui cepit edificare, & non potuit perficere. Ipse est et, qui cū adhuc longē esset aduersarius eius, misit legatos quærens pacem: id est, nō dum assilgente, sed adhuc imminente ac minante tentatione, ut ijs non careat quæ plus diligit, ad relinquendum Christum negandumq; consensit. Et multi sunt tales, qui et putant sibi ad augendas opes suas & multiplicanda delectamenta terrena, religionem suffragari debere Christianam. Sed non sunt

Luc. 14. tales diuites Christiani, qui licet ista teneant, non tñ ab eis ita tenentur, ut hæc Christo anteponant, quia veraci corde seculo renunciant, ut nullam spem in talibus ponant. Hi vxores & filios vniuersasq; familias ad Christianā religionē tenendā sana erudiunt disciplina. Horū domus hospitalitate feruente, recipiunt iustum in nomine iusti, ut mercedē iusti accipiant. Frangunt esurienti panē suū, nudū vestiunt, captiuū redimunt, thesaurizant sibi fundamentum bonum in futuro, ut apprehendant veram vitam. Et si forte pro fide Christi pecuniaria damna petenda sunt, oderunt diuitias suas: si suorum orbitates vel separationes pro Christo minatur hic mundus, oderunt parentes, fratres, filios, vxores: postremō si de ipsa huius corporis vita cū aduersario paciscendū est, ne desertus deserat Christus, oderunt super animam suā. De ijs quippe omnibus mandatum acceperunt, qd̄ aliter discipuli Christi esse non possint. Nec tñ quia præceptū est eis, ut oderūt pro Christo & animas suas, vendendas eas habent, aut illatis sibi

manibus effundendas: sed parati sunt eas amittere pro Christi nomine moriendo, ne mortui viuant Xpm̄ negādo. Sic et diuitias, ad quas vendendas parati non fuerunt moriente Christo, ad perdendas eas debent parati esse pro Christo, ne cum eis pereant perduto Christo: habemus hinc vtriusq; se-

L xus diuites clarissimasq; psonas martyrij gloria sublimatas. Ita multi, quos rerū suarum venditione piguerat ante perfecti, Xpi imitata passione sunt repēte perfecti: & qui nōnulla infirmitatē carnis & sanguinis suis diuitijs perfecērūt, subito aduersus pētm p fide vsq; ad sanguinē certarunt. Quibus ac non prouenit corona martyrij, neq; illius perfectionis de vendendis rebus suis, cōsiliū tā grande tamq; præclarū receperunt, & tñ à damnablebus immunes criminibus

esurientem Christum pauerunt, sienti potum dederunt, nudum vestierunt, peregrinantē susceperunt, non sedebunt quidē cum Xpo sublimiter iudicaturi, sed ad ipsius dexterā stabunt misericorditer iudicanti. Beati. n. misericordes, qm̄ ipsorum miserebitur Deus. Et iudiciū sine misericordia fiet illi

Matt. 5. qui non fecit misericordiā. Super exaltat autē misericordia iudiciū. Proinde isti desinant

Iaco. 2. contra scripturas loqui, & in suis exhortationibus ad maiora sic excitent, ut minora non damnent. Non. n. & sanctam virginitatem aliter exhortando persuadere possunt,

1. Cor. 7. nisi coniugalia vincula dānauerint, cum docente Apostolo, vnusquisq; donū ppiū

M habeat à deo, alius sic, alius autem sic. Ambulēt itaq; perfectionis viam, venditis oibus suis rebus & misericorditer erogatis. Sed si verē pauperes Christi sunt, & non sibi sed Xpo colligunt, infirmiora eius mēbra quare puniunt, antequam sedes iudicarias acceperint? Si enim tales erunt qualibus dñs dicit: Sedebitis super duodecim sedes iudicā-

Mat. 19. tes duodecim tribus Israel: & de qualibus 1. Cor. 6. Apostolus dicit, Nescitis qm̄ angelos iudicabitis, præparent potius non criminosos sed religiosos diuites recipere in tabernacula æterna, à quibus amici facti sunt de mona iniquitatis. Puto. n. quod quidā eorū qui hæc impudenter atq; imprudenter gariunt, à diuitibus Christianis & pijs in suis necessitatibus sustentant. Habet. n. ecclesia quodāmodo suos milites, et quodāmodo p-

uinciales. Vñ dicit Apostolus: Quis militat suis stipēdijs vnquā? Habet & vineā & plā-

1. Cor. 9. tiores, habet gregē & pastores. Vnde cōse-

9 4 quenter

quenter dicit? Quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? Quis pascit gregem, & de lacte eius non percipit? Quamvis talia disputare qualia isti disputant, non sit militare sed rebellare, non sit plantare vineam sed eradicare, non sit pascendos congregare, sed perdendos a grege separare. Sicut autem ipsi qui diuitum religiosi obsequijs aluntur atque vestiti sunt; neque enim ad suas necessitates nihil accipiunt, nisi ab eis qui res suas vendunt, non tamen iudicantur atque damnantur ab excellentioribus Christi membris, qui maiori virtute, quam multum commendat Apostolus, suis se manibus transigunt: sic nec isti dare debent infirmioris meriti Christianos, quorum operibus transigunt, sed recte viuendo & recte docendo magis eis dicere. Si nos vobis spiritualia seminauimus, magnum est si vestra carnalia metamus? Multo quippe minori impudentia serui Dei, qui manu suarum honestis operibus venditis viuunt, dant istos a quibus nihil accipiunt, quam isti qui propter aliquam corporis infirmitatem non valentes manibus operari, damnant eos ipsos de quorum facultatibus viuunt. Ego qui haec scribo perfectionem de qua dominus locutus est, quam autem diuiti adolecenti: Vade, vende omnia quae habes & da pauperibus, & habebis thesaurum in caelo, & ueni sequere me: uenit enim ad amicum & non meis viribus, sed gratia ipsius adiunxit se feci. Neque enim quia diues non fui, ideo minus mihi imputabitur. Nam neque ipsi Apostoli priores hoc fecerunt, diuites fuerunt. Sed totum mundum dimittit, qui & illud quod habet, & quod optat habere dimittit. Quantum autem in hac perfectionis via profecerim, magis quidem noui ego, quam quisquam alius homo: sed magis deus quam ego. Et ad hoc propositum quantis possum viribus alios exhortor, & in nomine domini habeo confortes, quibus hoc per meum ministerium persuasum est: sic tamen ut praecipue sana doctrina teneatur, nec eos qui ista non faciunt vana contumacia iudicemus, dicentes nihil prodesse quod pudice quamuis coniugaliter viuunt, quod domos suas & familias Christiane regunt, quod operibus misericordiae sibi thesaurizant in posterum, ne ista disputando non scripturarum sanctarum tractatores, sed eorum accusatores inueniamur. Quod ideo commemoravi, quoniam isti quando talia dicere prohibentur ab eis qui hoc domini consilium non ceperunt, respondent, eos talia disputari nolle, quoniam vitij suis fauent, & do-

Mat. 19.

Augustinus
omni-
a dimi-
sit.

minica precepta implere detrectant: quasi non, ut de ijs taceam qui licet infirmiores, religiose tamen utuntur diuitijs, etiam ipsi cupidi & auri male his viuentes, & in terreno thesauro cor luteum figentes, quia & ipsos necesse est usque ad finem portet ecclesia, sicut illa reuera usque ad litus pisces malos, tolerabiliores in ea quam isti sint, qui talia sermone & dissimulando, ita se videri magnos volunt, quia diuitias suas, vel quantulumcumque patri monia ex precepto domini vendiderunt, ut eius hereditatem, quam usque ad fines terrae dilatur atque diffunditur, hac doctrina non sana perturbare atque euertere moliantur. Vnde quia ex hac quidem occasione, sed tamen iam breuiter dixi quid etiam de ecclesia Christi in hoc seculo sentiam. quia usque ad finem huius seculi necesse est portet bonos & malos, quoniam & hoc inter tuas rationes interrogasti: plura epistola iam tandem aliquando concludam: Iuramentum caue quantum potes. Melius quippe nec verum iuratur, quam iurandi consuetudine, & in periurium saepe cadit, & semper periurio propinquat. Sed illi, quantum aliquos eorum audiui, quod sit iurare prorsus ignorant: putant enim non iurare, quoniam in ore habent. Scit Deus & Testis est Deus: & Testis Dei inuoco super animam meam: quia non dicit. Per Deum: & quia talia reperiunt in Apostolo Paulo. Sed etiam illa ibi contra eos inuenta est, quam non confitentur esse iuramentum, ubi ait Apostolus: Quomodo morior, per vestram gloriam fratres quam habeo in Christo Iesu domino nostro. In Graecis enim codicibus reperitur omnino esse hanc iuramentum, neque in Latina lingua hoc fecit intelligat dictum, per vestram gloriam, quod dictum est, per meum aduentum iterum ad vos, & multa similia, ubi dicitur per aliquid, & non est iuramentum. Sed non ideo quia in suis literis iurauit Apostolus, vir in firmitate firmissimus, ludus nobis debet esse iuratio. Multo enim tutius, ut dixi, quantum ad nos attinet, nunquam iuramus, ut sit in ore nostro, est est, non non, sicut dominus monet. Non quia peccatum est verum iurare, sed quia grauissimum peccatum est falsum iurare, quo citius cadit qui consuevit iurare. Accepisti quod mihi videtur, melius exponat ista meliores, non isti quorum noui iam sententiam reprobam, sed alij qui veraciter possunt. Nam & ego paratior sum discere quam docere, & tu magni conferes beneficium, si ea quae illic a sanctis fratribus aduersus istorum vaniloquia disserunt, non me facias ignorare. In domino recte & fideliter viuas dilectissime fili. Patres

Patres concilij Carthaginensis, Innocentio Pontifici Romano de actis aduersus Pelagium & Coelestium. Epi. XC.

Domino beatissimo & honorandissimo fratri sancto Innocentio Pape, Aurelius, Mundius, Rusticus, Fidentius, Euagrius, Antonius, Palatinus, Adeodatus, Vincetius, Publianus, Theasius, Tutus, Pathonius, Victor, Restitutus, Rusticus, Fortunatianus, alius Restitutus, Ampelius, Animus, Felix, Donatianus, Adeodatus, Octavianus, Serotinus, Maiorinus, Posthumanus, Trisipulus, Victor, alius Victor, Leucius, Macianus, Fruentius, Faustianus, Quoduultus, Candidus, Maximus, Megarius, Rusticus, Rufianus, Proculianus, Thomas, Ianuarius, Octavianus, Praxetatus, Sixtus, Quod uultus, Pentadius, Quod uultus, Cyprianus, Seruilius, Pelagius, Marcellus, Venantius, Didymus, Saturninus, Trazacenus, Germanus, Germanianus, Inuentius, Maiorianus, Inuentius, Candidus, Cyprianus & Emilianus, Romanus, Aphricanus, & Marcellinus, qui in concilio ecclesiae Carthaginensis assuerunt. Cum ex more ad Carthaginensem ecclesiam solenniter veniremus, atque ex diuersis causis congregata ex nobis synodus haberetur, cōpresbyter noster Orosius nobis literas sanctorum fratrum & confacerdotum nostrorum dedit Herodis, & Lazari, quarum formam his constituimus esse subdendam. His ergo lectis, Pelagium & Coelestium auctores nepharii prorsus, & ab omnibus nobis anathematizandi erroris aduertimus. Vnde factum est, ut recensendum peteremus, quid ante ferme quinquennium super Coelestij nomine hic apud ecclesiam Carthaginensem fuerat agitatum. Quo recitato, sicut ex subsequentijs aduocare poterit sanctitas tua, quamvis iudicatio manifesta constaret, quia illo tempore episcopali iudicio excisum hoc vulnus tantum ab ecclesia videretur, nihilominus tamen id communi deliberatione censuimus, & huiusmodi persuasionis auctores, quamuis ad presbyterium idem Coelestius postea peruenisse dicatur, nisi haec apertissime anathematizauerint ipsos anathematizari oportere, ut si ipsorum non potuerit, saltem eorum qui ab eis decepti sunt, vel decipi possunt, cognita sententia quam in eos lata est, sanitas procuretur. Hoc itaque gestum domine frater sancte, charitati tuae intimandum du-

ximus ut statutis nostrae medio charitatis etiam Apostolicae sedis adhibeatur auctoritas, pro tuenda salute multorum, & quorumdam peruersitate etiam corrigenda. Id enim agunt isti danabilibus disputationibus suis, ut non defendendo, sed potius in superbiam Apostolicam extollendo liberam arbitrium, licet nullum relinquunt locum gratiae Dei qua des. Christiani sumus, quia & ipsum nostrae voluntatis arbitrium vere sit liberum, dum a carnalium concupiscentiarum dominatione liberatur, dicente domino, Si vos filius liberauerit, tunc vere liberi eritis, quod auxilium fides impetrat, quae est in Christo Iesu domino nostro. Isti autem asserunt sicut a fratribus qui etiam eorum libros legerunt, cognouimus, in eo Deo gratiam deputandum, quod talem hominis instituit creaturam naturam, quae per propriam voluntatem legem Dei possit implere, siue naturaliter in corde conscripam, siue in literis datam. Eandem quoque legem ad gratiam pertinere, quod illam Deus in adiutorium homini dedit. Illam vero gratiam qua, ut dictum est, Christiani sumus, cuius Apostolus praedicator est dicens, Condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem, Video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae, & captiuam me in lege peccati, quae est in membris meis. Miser ergo homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum dominum nostrum, nolunt omnino cognoscere, sed nec aperte quidem oppugnare audent. Sed quid aliud agunt, cum hominibus animalibus non percipientibus quae sunt spiritus Dei, persuadere non cessant ad operandam perficiendamque iustitiam, & Dei mandata complenda, solam sibi humanam sufficere posse naturam, non attendentes quod scriptum est, Spiritus adiuuat infirmitatem nostram. Et, Non volentis est neque currentis, sed miserentis est Dei. Et quod unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra, habentes dona diuersa secundum gratiam quae data est nobis. Et, Gratia dei sum, id quod sum, & gratia eius in me vacua non fuit, sed plus omnibus illis laboravi, non ego autem, sed gratia Dei mecum. Et, Gratias Deo quod dedit nobis victoriam per dominum Iesum Christum. Et, Quia non idonei sumus cogitare aliquid quasi ex nobismet ipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Et, Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus ut eminentia

Ioan. 8.

H

Rom. 8.

9. 12.

1. Co. 14.

I

2. co. 34.

vir-

INNOCENTIVS ROM. PON. EPI. XCI.

virtutis sit Dei & non ex nobis. Et innumera-
abilia, quæ de scripturis omnibus si collige-
re velimus, tomus non sufficit. Et veremur
ne apud te ista commemorando quæ maio-
re gratia de sede Apostolica prædicas, incon-
uenienter facere videamur. Sed ideo faci-
mus, quia cō q̄ infirmiores sumus quaquauersum
quisque nostrum verbo Dei prædicando putatur
attentior, crebrius eos patimur & audacius
insurgentes. Si ergo Pelagius episcopalis gestis
quæ in oriente con-
fecta dñr, etiam tuæ venerationi iuste visus
fuerit absolutus, error tamē ipse & impietas
quæ tam multos assertores habet, per diuer-
sa dispersos, etiam autoritate Apostolica se-
dis anathematizanda est. Consideret ergo
sanctitas tua, & pastoralibus nobis cōpariat
visceribus, q̄ sit pestiferum & exitabile ovi-
bus Christi, quod istorum sacrilegas disputa-
tiones necessariō sequitur, vt nec orare de-
beamus, ne intremus in tentationem, quod
Matt. 6. dñs & discipulos monuit, & posuit in orōne
K quam docuit, aut ne deficiat fides nostra,
quod pro Apostolo Petro se rogasse ipse tes-
tatus est. Si n. possibilitate naturæ, & arbi-
trio voluntatis in potestate sunt constituta,
quis non ea videat a domino inaniter peti,
& fallaciter orari cum orando poseuntur q̄
naturæ nostræ iam ita cōditæ sufficientibus
viribus obtinētur? Nec debuissē dicere dñm
Matt. 2. Iesum, Vigilate & orate: sed tantummodo,
Vigilate ne intretis in tentationē: nec beatis-
Luc. 2.6. simo Petro primo Apostolorū, Rogauī pro-
te, sed moneo te, vel impero ac præcipio ne
deficiat fides tua. Contradicitur etiā istorū
contēptione benedictionibus nostris, vt in-
cassum super populum dicere videamur,
quicquid eis a dño precamur, vt rectē ac pie
viuendo illi placeant: & illa quæ pro fide-
Eph. 3. bus precatur Apostolus dicēs, Flecto genua
mea ad patrem domini nostri Iesu Christi,
ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra
nominatur, vt det vobis secundum diuitias
gloriæ suæ virtute corroborari per spiritum
eius. Si ergo voluerimus benedicēdo super
populū dicere, Da illis dñe virtute corrobora-
ri per spiritum tuum: istorum nobis dispu-
tatio cōtradicit, affirmans negari liberum ar-
bitriū, si hoc a Deo poseitur quod in nostra
est potestate. Virtute n. corroborari si volu-
mus, inquit, possumus ea possibilitate natu-
ræ quam non nunc accipimus, sed cū crea-
remur accepimus. Paruulos etiam propter
salutē quæ per saluatorem Christum datur,

baptizādos negant, ac sic eos mortifera ista
doctrina in æternum necant: promittentes
etiam si non baptizētur, habituros vitā æter-
nam, nec pertinere ad eos, de quibus dñs ait,
Venit. n. filius hominis quærere & saluare
quod perierat: quia isti, inquit, non perie-
rant, nec est quod in eis saluetur, vel tātō
precio redimatur: quia nihil est in eis vitia-
tū, nihil tenet sub diaboli potestate captiui,
nec pro eis suffus est sanguis qui suffus esse in
remissionē legitur peccatorū: quanquā per
baptismum Christi etiam paruulorum fieri
redemptionē libello suo Cœlestius in Car-
thaginensi ecclesia iam cōfessus est. Sed mul-
ti qui eorum perhibent esse vel fuisse disci-
puli hæc mala quibus fundamenta Christia-
næ fidei cōtātur euertere, quantuncunque
posunt affirmare non cessant. Vnde etiā si
Pelagius Cœlestiusq; correcti sunt, vel se
ista nunq̄ sensisse dicūt, & quæcunq; scripta
contra eos prolata fuerint, tua esse negabūt:
nec est quemadmodū de mēdacio cōiungant. M.
tur, generaliter tamen quicunq; dogmatizat
& affirmat, humanā sibi ad vincenda pecca-
ta & Dei mandata facienda sufficere posse
naturā, & eō modo gratiæ Dei quæ scōrum
euidētius orōnibus declarat, aduersarius in-
uenitur. Et quicunq; negat paruulos per bap-
tismū Christi, a perditione liberari, & salutē
percipere sempiternam, anathema sit. Quo-
cunq; aut alia ab eis obijciuntur, non dubi-
tamus uenerationem tuā cum gesta episco-
palia perpexerit quæ in Oriente in eadem
causa cōfecta dicunt, id iudicaturam, vnde
oēs in Dei misericordia gaudeamus. Ora
pro nobis domine beatissime Papa.

Innocentius Romanus Pontifex superiori
rūdet epistolæ. ~~Epistolæ Innocentii ad Carthaginenses~~
Epistolæ Innocentii ad Carthaginenses
Epistolæ Innocentii ad Carthaginenses

Innocentius Aurelio, & omnibus san-
ctis episcopis, vel cæteris qui in concilio
Carthaginensi affuerunt ecclesiæ, dilectis-
simis fratribus in domino salutem. In requi-
rendis de his rebus quas omni cum sollicitu-
dine decet a sacerdotibus, maxime a vero
iustoque & catholico tractari concilio, anti-
quæ traditionis exempla seruantes & eccle-
siasticæ memores disciplinæ, vestræ reli-
gionis vigorem non minus nunc in consu-
lendo, quam antea cum pronuntiaretis vera
ratione firmatis, qui ad nostrum referendū
appro-

PATRIBVS CONCILII CARTHAG. EPI. XCI. 126

approbastis esse iudicium, sciētes quid Apo-
stolica sedi, cū omnes hoc loco positi ipsum
sequi desideremus Apostolum, debeat, a
quo ipse epatus, & tota autoritas nominis
huius emerit. Quem sequentes, tam mala
iam damnare nouimus q̄ probare laudan-
da: vel id vero quod patrum instituta sacer-
dotali custodientes officio non censetis esse
calcanda, quod illi non humana, sed diuina
decreuere sentētia, vt quicquid de disunctis
remotisq; prouincijs ageretur, nō prius du-
cerent finiendum, nisi ad huius sedis notitiā
perueniret: vbi tota huius autoritate iusta
quæ fuerit pronuntiatio firmaretur, indeq;
sumerent cæteræ ecclesiæ, velut de natali
suo fonte, aquæ cunctæ procederent & per
diuersas totius mundi regiones puri capitis
incorruptæ manerēt, quid percipere, quos ab-
luere, quos velut in cœno inmundabili sor-
didatos mundis digna corporibus vnda vi-
taret. Gratulor igitur frēs charissimi, q̄ p
fratres & coepiscopū nostrum Iuliū literas
ad nos destinatis, & cū illis curā geritis, qui-
bus præsidetis ecclesijs, sollicitudinem vestrā
pro omni vtilitate monstratis, & per cūctas
totius orbis terrarū ecclesias oibus vna qd̄
prosit decernendū esse deposcitis: vt suis cō-
stabilita regulis ecclesia, ex hoc qd̄ illos ca-
ueat pronuntiationis iustæ firmata decre-
talibus pauere nō possit, qui pueris instru-
cti verborū argutijs, sub imagine catholice
fidei disputantes, velut pestiferū exhalantes
virus, ut hominum recte sententiū in deter-
riorem partē corda corrūpāt, totā veri dog-
matis quarantē euertere disciplinā. Hæresi-
bus pullulantibus est celeriter obuiandum.
Sanandum ergo celerius ne longius execra-
tus animis morbus inferpat, vt si medicus
cū viderit huius terreni corporis aliquē eē
languorē, magnū suæ artis æstimat documē-
tū, si cito q̄ illius interuētū desperatus qua-
dat: vel cū putre vulnus aspexerit, adhibet
somenta vel cætera quibus illud possit quod
natum fuerat vulnus obduci: ac si id manēs
sanari non poterit, ne corpus reliquum sua
tate corrūpat, ferro amputat quod nocebat,
qd̄ reliquum integrum est, seruat intactū.
Præcidendum id ergo est qd̄ velut puro sa-
noq; nimīū corpori vulnus obrepit, ne cū
tardius abstergitur, in ipsis pene visceribus
huius mali non exhauriēda post sentina cō-
fidat. Nā quid nos de his posthac rectū mē-
tibus existimemus, qui sibi se putant debere
quod boni sunt, nec illum considerāt cuius

quotidie gratiā cōsequuntur? Sed itē isti qui
tales sunt, nullā Dei gratiā cōsequunt, q̄ si-
ne illo tñ se assequi possē confidunt quantū
vix illi, qui ab illo postulant & accipiunt,
promerentur. Quid n. tam iniquum potest
esse, tā Barbarum, tā totius religionis igna-
rum, tam Christianis mentibus inimicum,
q̄ huic te negare debere quicquid in quoti-
diana gratia cōsequeris, cui te ipse cōfireris
debere qd̄ natus es? Ergo eris tibi in proui-
dendo præstantior, q̄ pōt in te esse qui te vt
esses effecit? Et cui putes debere qd̄ viuis,
quō te nō putas ille debere qd̄ quotidianā
eius consequēdo gratiā taliter viuis? Et qui
nos adiutorio negas indigere diuino, quasi
nōstra in totum possibilitate perfecti?
quō vero adiutorium in nos, cum tales a no-
bis ēt esse possemus, prouocamus? Qui n.
adiutorium dei negat, uellē interrogare, qd̄
dicat, nos non mereri, an illū hoc non posse
præstare? An nihil esse p̄ quod vnusquisq;
hoc debeat postulare? Possē hoc Deum, opa
ipsa testantur, & adiutorio quotidiano nos
egere negare non possumus. Hoc enim, seu
bene uiuimus, precamur, vt melius sanctius-
que viuamus, seu praua sentientes, a bonis
auertimur, vt ad rectam redeamus viā eius
auxilio plus egemus. Nā quid tā mortiferū,
tā præceps videatur ad casum, tā expositū
ad omnia pericula, si hoc solū nobis putā-
tes possē sufficere, quod liberum arbitrium
cum nasceremur accepimus, vltra iam a do-
mino nihil q̄ramus? Id est, authoris nostri
obliti, eius potentiam vt nos ostendamus
liberos, abiuremus, quasi iam amplius quod
possit dare non habeat, qui te in tuo ortu li-
berum fecit: nescientes quod nisi magnis
precibus gratia in nos implorata descendat,
nequaquam terrenæ labis & mundani cor-
poris vincere conemur errores, cum pares
nos ad resistendum nō liberum arbitrium,
sed Dei solū facere possit auxiliū. Nā si ille
clamat adiutorio sibi opus eē diuino, qui di-
gne hoc non q̄reret, si cui liberum arbitriū
plus prodesset, q̄ppe cū vir beatus & iā ele-
ctus a dño nihil egeret, tñ ita Deum depre-
cat postulans: Adiutor meus esto, ne dere-
linquas me, neq; despicias me Deus salutaris
meus. Nos nobis liberū arbitriū, ille Deum
postulat adiutorē: qd̄ nati sumus possē suffi-
cere nos dicimus, ille Deum ne derelinquat
exorat? Nos ergo dicimus, manifeste, quid
oremus? cū ille tantopere beatus, vt supra di-
ximus, vir ne despiciat ex orat. Illi enim ne-
cessē

esse est ita arguant, qui illa confirmant. Dauid enim orationis ignarus, & suae naturae nescius accusat: qui cum sciat tamen in sua inesse naturam adiutoris sibi Deum & assiduū adiutorem, nec illi sufficit assiduū, sed ne aliqui illum despiciat orationibus pronus exoptat, & per corpus omne psalterij hoc & praedicat & clamat. Si ergo hoc illi tam magnū sit, ut assidue diceret ita necessariū est cōfessus ut doceret quemadmodum Pelagius Cōfessusq; seposita omni ratiōne psalmorū, taliq; abdicata doctrina suasuros se aliquibus esse cōfidunt, nos adiutoriū Dei nec debere querere nec egere, cum omnes sancti nihil se sine hoc agere posse testentur. Liberum. n. arbitriū olim ille perpeffus, dū suis incōstitiutius utitur bonis, eadē in puaricationis profunda demersus, nihil quemadmodū exinde surgere posset inuenit, suaq; in aeternum libertate deceptus, huius ruinā iaciūssit oppressus, nisi eū post Christi p sua gratia reuelasset aduentus: qui p nouae regenerationis purificationē, omne praeteritū uicij sui baptismatis lauacro purgauit, & eius firmās statū quo rectius stabilisq; procederet, tñ suā gratiā in posterū nō negauit. Nā quauis redemisset hominem a praeteritis ille peccatis, tñ sciens iterum posse peccare, ad reparationē sibi, quemadmodum posset illum & post ista corrigere, multa seruauit: quotidiana praestat ille remedia, quibus nisi freti cōfisiq; nitamur, nullatenus vincere humanos poterimus errores. Necesse est enim ut quo auxiliante vincimus, eo iterum nō adiutū vincamur. Sed possem plura dicere, nisi cōstaret cūcta dixisse. Quisquis ergo huic assentiens videt esse sententiā, quo dicat adiutorio nobis non opus esse diuino, inimicū se catholice fidei & dei beneficijs profitetur ingrātū. Nec nostra cōmune sunt digni, quam praedicando taliter polluerunt. Sic. n. sua sponte dum sequuntur illa quae dicunt, longius a vera religione fugerunt. Cum. n. hoc totum in nostra professione consistat, quotidianisque precibus nihil agamus, nisi quemadmodū Dei misericordiam consequamur, quemadmodū ferre possimus ista iactantes? Quis (rogo) tantus illorū pectora error obcecet, ut si nullā gratiā sentiunt, quae nec digni sunt, nec merentur, nec de alijs cōsiderent quid quotidie singulis gratia diuina largitur? Sunt quidē isti omni cōtate dignissimi, qui nec hoc sibi reliquerunt, ut se auxilio credat reuocari ab erroribus pos-

se diuino. Negantes enim adiutorium, non alijs sed sibi hoc penitus abstulerunt, qui auellendi sunt longius, & ab ecclesiae procul remouendi visceribus, ne diutius multa occupans insanabilis post error increseat. Si enim diu fuerint in hac impunitate versati, necesse est multos in hanc suā prauitatem mentis inducant decipiantq; innocentes, vel potius imprudentes, qui fidē catholicā non sequuntur. Putabunt. n. eos recte sentire, quos adhuc viderint in ecclesia perdurare. Separef ergo a sano corpore vulnus insanum, remotoq; morbi saeuientes afflatu cauius quae sunt sincera perdurent, & grex pūrior ab hac mali pecoris contagione purgetur. Si totius corporis illibata perfectio, quae vos sequi & tenere hac in illos pronuntiatione cognouimus, & vna vobiscum pari assensione seruamus. Qui si ramen aliquod in se Dei adiutorium quod hucusq; negauerunt prouocauerint, & opus sibi eius auxiliū esse cognouerint, ut de hac labe in qua sui cordis incurratione corruebant liberentur, quasi in lucem de sorda tracti caligine, remotis abdicatisq; omnibus quibus totus ne verum aspiceret scēdabatur & caligabat aspectus, damnetur hae quae hucusq; seculerunt, & aliquando animum rectis disputationibus commodantes, ab hac aliquantulum labe correcti, veris se sanandos concilijs tribuant atq; submittant. Quod si reciderint, erit in potestate pontificum, istis aliquatenus subuenire, & talibus aliquam curam praestare vulneribus, quam solet lapsa cum respuerint ecclesia non negare: ut a suis reuocari praecipitijs, intra ouile domini redigantur, ne foris positi, & tanto praesidio a fide munitionis exclusi, periculis omnibus exponantur, deuorandi luporum dentibus atq; vexandi, quibus obfistere hae quae illos in se irritauerunt doctrinae perueritate non possunt. Sed satis vestris monitis, & sic satis abundantibus nostrae legis exemplis probatur esse responsum, nec quicquam superesse duximus quod dicamus, cum nihil praetermissum a vobis, nihil constet esse suppressum, quo illi refutati & penitus cognoscantur esse conuicti. Ideoque a nobis testimonia nulla ponuntur, quia & his plena relatio est, & satis constat ut doctissimos faceret cuncta dixisse, nec decet credere vos aliquid quod ad causam possit proficere, praeterisse. Bene valete fratres.

Augusti-

Augustinus & ceteri episcopi Mileuitani concilij, Innocentio, de cohibendis Pelagianis.

Epistola. XCII.

Domino beatissimo meritoq; uenerabilio, Siluanus, Valentinus, Aurelius, Donatus, Restitutus, Lucianus, Alipius, Augustinus, Placencius, Seuerus, Fortunatus, Possidius, Nouatus, Secundus, Maurentius, Leo, Faustianus, Cresconius, Maleus, Littonius, Fortunatus, Donatus, Ponticanus, Saturninus, Christonius, Honorius, Lucius, Adeodatus, Processus, Cresconius, Secundus, Felix, Asiaticus, Rufinianus, Faustinus, Seruus, Terentius, Cresconius, Sperantius, Quadratus, Lucilius, Sabinus, Faustinus, Cresconius, Victor, Ginantius, Possidonius, Antoninus, Innocentius, Praesidius, Crescentius, Felix, Antonius, Victor, Honoratus, Donatus, Petrus, Praesidius, Cresconius, Lapadius, Delphinus, ex concilio Mileuitano in dno salutem. Quia te dominus gratiae suae praecipuae munere in sede Apostolica collocauit, talemq; nostris temporibus praestitit, ut nobis potius ad culpam negligentiae valeat, si apud tuā uenerationē, quae pro ecclesia suggerenda sunt, tacuerimus, quae ea tu possis uel fastidiosae uel negligentiae accipere, magis periculum infirmorum membrorum Christi pastoralis diligentiae (quaesumus) adhibere digneris. Noua quippe haeresis & nimis perniciosa tempestas surgere inimicorum gratiae Christi coepit qui nobis etiam dominicam orationem impijs disputationibus conantur auferre. Cum. n. dñs docuerit ut dicamus, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Isti dicunt posse hominem in hac uita praecipitijs Dei cognitis ad tantā perfectionem iustitiae sine adiutorio gratiae Saluatoris, per solū liberū voluntatis arbitriū peruenire, ut ei nō sit iā necessarium dicere, Dimitte nobis debita nostra. Illud uero quod sequitur, Ne nos inferas in tentationē, non ita intelligendum tanquā diuinum adiutoriū posse debemus, ne in peccatum tentati decidamus, sed hoc in nostra esse positum potestate, & ad hoc implendū solam sufficere uoluntatem hominis, tanquā frustra Apostolis dixerit, Non uolentis & nolentis, sed misericors est Deus: Et fidelis Deus qui non pmitteret uos tentari super id quod potestis, sed faciet cum tentatione etiam exitum, ut possitis sustinere: frustra etiam dñs dixerit Apostolo Petro, Rogauit pro te, ne deficiat fides tua. Et omnibus suis. Vigilate & orate ne intretis in tentationē, si hoc totum est potestatis humanae. Pueros quoq; paruulos, si nullis innouentur Christianae gratiae sacramentis, habituros uitā aeternam, nequam praesumptione cōtendunt, euacuantes quod dicit Apostolus, Per unum hominem peccatū intrauit in mundū, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt. Et alio loco, Sicut in Adam omnes moriuntur, sic & in Christo omnes uiuificabuntur. Ut ergo aliam omittamus, quae contra sanctas scripturas plurima dixerunt, hae interim duo, quibus domino totum quod Christiani sumus nituntur euertere, quae fidelis corda sustinent, non esse rogandum Deum, ut contra peccati malum atque ad operandam iustitiam sic noster adiutor: & nō opitulari paruulis ad consequendā uitā aeternā Christianae gratiae sacramentum: hae insinuantēs Apostolico pectori tuo, nō opus habemus multa dicere, & tantam impietate uerbis exaggerare, cum proculdubio te ita permoueant, ut ab eis corrigendis ne latius serpent multosq; contaminent, vel potius interimant dū sub nomine Christi, a gratia Christi penitus alienat, omnino dissimulare nō possis. Huius at perniciosis erroris auctores eē perhibentur, Pelagius & Coelestinus, quos quidē in ecclesia sanari maluimus, quā desperata salute ab ecclesia rescari, si necessitas nulla compellat. Quorū unus. i. Coelestinus ē ad presbyteriū in Asia dñ peruenisse. De quo ante paucos annos quid gestū fuerit sanctitas tua de Carthaginensi ecclesia melius instruetur. Pelagianus uero sicut a quibusdā fratribus nostris missae loquuntur epistola, Hierosolimis constitutus nonnullos fallere asseritur, uerūta menten multo plures qui eius sensus diligentius indagare potuerunt, aduersus eum pro gratia Christi & catholice fidei ueritate confligit, praecipue sanctus filius tuus frater & compresbyter noster Hieronymus. Sed arbitramur, adiutante misericordia domini Dei nostri Iesu Christi, qui te & regere cōsulentē, & oratē exaudire dignantē, auctoritati sanctitatis tuae, de sanctarū scripturarū auctoritate depromptae, facilius eos qui tā peruersa & perniciosa sentiunt esse cessuros, ut de correctione potius eorū congratulemur, quā contristemur interitu. Quodlibet autem ipsi eligant certe vel alijs quos plurimos possunt si

ab

INNOC. CONC. MILE. CONT. PELA. EP. XCIII.

ab eis disimuletur suis laqueis implicare, cernit venerabilitas tua instanter & celeriter providendū. Hæc ad sanctitatem tuam de concilio Numidię scripta dixerimus, imitantes Carthaginensis ecclesię, Carthaginensis provincię coepiscopos nostros, quos ad sedem Apostolicam, quam beatus illustras, de hac causa scripsisse comperimus. Et alia manu, Memor nostri in Deum gratia augearis domine beatissime, meritoq; venerabilis, & in Christo honorandę sanctę pater.

Innocentius Ro. Pont. patribus concilij Mileuitani comprobans illorum acta aduersus Pelagianos. **Epistola.** **XCIII.**

Romana ecclesia. Innocentius, Siluano seni, Valerino, & ceteris qui in Mileuitana synodo interfuerunt, dilectissimis fratribus in dño salutem. Inter ceteras Romanę ecclesię curas, & Apostolicę sedis occupationes, quibus diuersorum consulta fidei ac modica disceptatione tractamus, frater & coepiscopus noster Iulius, dilectionis vestrę literas, quas ex Mileuitano concilio cura fidei propensiore misistis, mihi inopinanter ingessit. Carthaginensis etiam synodi querelę parilis scripta subiungens. Nimirum exultat ecclesia tantam sollicitudinem commissis gregibus exhibere pastores, vt non solum ex his non patiantur errare: sed si quas magis ouium obsecrę delectationis herba seduxit, si in errore permanerint, aut segregari penitus velint, aut illicenter dudum petita vitantes, cu scodię pristinę circumspectione tutari, in vtraque parte videlicet consulentes, ne vel suscipiendo tales simili ceterę ducantur exemplo, vel spernendo redeuntes luporum moribus videantur ingestę. Prudens admodum & catholice fidei plena consolatio. Quis enim aut tolerare possit errantem, aut non recipere corrigentem? Nam vt durum arbitror cohibentiam præbere peccantibus, ita impium iudico magnum negare conuersis. Diligenter ergo & congrue Apostolico cōsultis honori, honori in quā illius, quem præter illa quę sunt extrinsecus, sollicitudo manet omnium ecclesiarū, super anxijis rebus quę sit tenenda sententia, antiquę scilicet regulę formā secuti, quā toto tempore ab orbe mecum nostris esse seruata. Verum hæc mihi facio: neque enim hoc vestram

credo latere prudētiā. Quid etiam actione firmasti nisi scientes qd p oēs provincias de Apostolico fonte petentibus nra semper emanent? præsertim quotiens fidei ratio ventilatur, arbitror oēs fratres & coepiscopos nostros, nō nisi ad Petrū, id est, sui nominis & honoris auctorem referre debere, velut nunc retulit vestrā dilectio, quod per totum mundum possit omnibus ecclesijs in commune prodesse. Fiant. n. necesse est cautiones, cum inuētores malorum ad duplicis relationem synodi sententię vestrę statuti viderint ab ecclesiastica cōione seunctos. Ge. D. mino igitur bono charitas vestrā fungitur. Nam & canonū potiemini gratia seruatum, & beneficio vestro totus orbes vteretur. Quis n. catholicorum virorum cum aduersarijs Christi velit vltimius miscere sermonem? qd saltē ipsam lucem vitę cōione partiri? Noui hereseos nimirū fugiantur aucthores. Quid enim acerbius in Deū fingere potuerunt, qd cum adiutoria diuina cassaret, causamq; diuinę, id est, quotidianę precationis auferrent, hoc est, dicere: quid mihi opus Deo? Merito in hos dicat hymnidicus: Ecce hoīes q non posuerunt Deū adiutorem sibi. Negantes ergo auxiliū Dei, inquit, hominem sibi posse sufficere nec gratia hūc egere diuinā, quā priuatus necesse est diaboli laqueis irretitus occumbat, dum ad omnia vitę pficienda mandata, sola tantūmodo libertate contendat. O prauissima mētiū peruersa doctrina. Aduerte tandem qd primū hominem ita libertas ipsa decepit, vt dū indulgētius frenis eius vtiur, in prauaricatione, præsumptione conciderit, nec ex hac potuit erui, nisi ei, puidētia regenerationis statum pristinę libertatis Christi dñi reformasset. E. Aduentus. Audi David dicentem: Adiutorium nostrum in nomine domini. Et, Adiutor meus, esto, ne derelinquas me, neq; despicias me. Deus salutaris meus: q in casum dixit, si tñ eius erat positū voluntate, quod a dño flebili sermone poscebat. Quę cū ita sint, cum in omnibus diuinis paginis voluntati liberę nō nisi adiutorium Dei legamus, eē necesse dū, eāq; nihil posse coelestibus auxilijs destitutā, quo nā mō huic soli possibilitatē hęc pertinaciter (vt asseritis) defendentes, sibimet, imo, qd est dignius dolore cōi plurimis Pelagijs Coelestiusq; pfluadēt. Multifarijs eqdē ad desol. uedū tale magisterium uti possemus exēplis, nisi sciremus scitacō vestrā ad plenum scripturas oēs callere diuinas,

CONTRA PELAGIANOS EPI. XCIIII.

128

Inas, præsertim cum vestrā relatio tantis ac talibus testimonijs sit referta, vt his solis valeat præsens dogma rescindi, opusq; nō esse reconditis, cū ex ijs quę facile vobis occurrerint posuistis nec audeant obuiare nec possint. Ergo Dei grām conantur auferre, quā necesse est ē restituta nobis status pristini libertate quaramus: quippe nec alias diaboli machinas, nisi eadem possumus iuuante vitare. Illud vero quod eos vestrā fraternitas asserit prædicare, paruulos æternę vitę præmij ē sine baptismati gratia posse donari, perfatuū est. Nisi. n. mandauerint habebunt vitā in semetipsis. Qui autē hanc eis sine regnatione defendunt, videntur mihi ipsum baptismū velle cassare, cū prædicat hos habere qd in eos credē non nisi baptismo cōferendū. Si ergo nihil volunt officere nō renasci, fateatur necesse est nec regnationis sacra fluente prodesse. Verū vt superius posuit rōne rescindi, proclamat hoc dōminus in Euāgelio dicens: Simite infantes venire ad me & nolite eos prohibere: taliū est. n. regnum celorū. Quare Pelagiū Coelestiusq; id est, inuētores vocū nouarum, quę sicut dixit Apostolus, adificationis nihil, sed magis vanissimas consueuerunt parere qōnes, ecclesiastica cōione priuari, Apostolici vigoris auctoritate censemus, donec respiciant de diaboli laqueis, a quo captiui tenentur secundum ipsius voluntatē, eosq; interitū dñico ouili non recipi, qd ipsi peruersę vię secuti tramitē deserere voluerūt. Abscindi sunt enim qui vos cōturbant, & volunt conuētere Euāgelium Christi. Simul autē præcipimus vt quicunq; id pertinetia simili defendere nitantur, par eos vindicta constingat. Non solum. n. qui faciūt, sed et qui consentiunt facientibus, quia non multū interesse arbitror, inter cōmittentis animū, & cōsentientis fauorem. Adde amplius. Plerunq; dediscit errare, cui nemo cōsentit. Hęc igitur fratres charissimi in supradictos maneat fixa sentētia, absint atrijs domini, careant custodia pastorali, ne duarū vultus intra ouile dominicum tantas ouium fufas ceteruas, dum a custodibus dissimulater habetur vulnus duarū. Prospiciendum est ergo ne permittendo lupos mercenarij magis videamur ēē qd pastores. Iubemus fa-

ne, quoniam Christus dominus propria voce significauit, nolle se mortem morientis, sed tñ vt reuertatur & viuatur, si vnquam sani deposito prauo degmatis errore respuerint, damnarintq; ea, quorum se ipsi prauaricatione damnarunt, eis medicinam solitam, id est, receptaculum suum ab ecclesia non negari: ne dum eos redeuntes forsitan prohibemus, vere extra ouile remanentes, expectantis hostis rabidis faucibus glutiantur, quos in semetipsis spiculis mala disputationis armavit. Bene valete, Datum. VI. Calend. Februarias. Honorio & Constantio virtis clarissimis consulibus.

Augustinus Hilario de Pelagio duobus concilijs damnato. **Epist. XCIIII.**

Domino beatissimo & in Christi veritate venerando fratri & confacerdoti Hilario, Augustinus in domino salutem. Honorabilis filius noster Palladius, cum de nostro litore nauigaret, beneficium poscēdo magis dedit, vt non solum cum benignitati tuę, verum etiam meipsum tuis orationibus commendarem, dñe beatissime & in Christi charitate venerande frater. Quod cū facio, profecto & sanctitas tua faciet, qd de te ambo præsumimus. Quę at circa nos sint, qm scio dilectionem vestrā pro nobis, sicut & nostrā pro vobis esse sollicitā, a memorato perlatore audiet sinceritas tua. Verū tamen quod maxime necessarium est breuiter dicā: Noua quādam hæresis inimica gratiæ Christi cōtra ecclesiā Christi conat exurgere, sed nondum euidenter ab ecclesia separata est, hoīm scilicet qui tantum audēt infirmitati humanę tribuere potestatis, vt hoc solum ad Dei gratiam pertinere contendant, quod cū libero arbitrio & non peccandi possibilitate creati sumus, & Dei mandata, qd a nobis impleantur accepimus. Ceterum ad eadē mandata seruanda & implenda nullo diuino adiutorio nos egere. Necessariā vero nobis esse remissionem peccatorū, quia ea quę a nobis in præteritū malefacta sunt, infecta facere nō valemus. Cauēdis at futuris vincendisq; peccatis, omnibusq; tēstationibus virtute superandis, sine villo deinceps adiutorio gratiæ Dei naturali possibilitate humanam sufficere voluntatem: nec paruulos indigere gratia Saluatoris, quæ per eius baptismū a perditione liberentur, eo qd nullum ex Adā contagium dānationis traxerint.

AVRELIVS INNOCENTIO PAPAE

traxerint. Quam sint hæc inimica gratiæ Christi, q̄ per Iesum Christum dñm nostrum humano generi indulta est, & quemadmodum totius fidei Christianæ fundamenta euertere moliantur peruidet nobiscum venerabilitas vestra, neq; apud vos tacere debuimus, ut eiusmodi homines, quos quidē sanari in ecclesia q̄ ex illa rescari magis volumus, & optamus, cura pastoralī caueatis. Iam enim cum ista scriberem cognoueramus in ecclesia Carthaginensi aduersus eos episcopalis concilij conditum fuisse decretum, per epistolam sancto & venerabili papæ Innocentio dirigendum, & nos de concilio Numidiæ ad eandem Apostolicam sedē iam similiter scripseramus. Omnes enim qui sp̄e habemus in Christo, huic pestiferæ impietati resistere eamq; concorditer damnare & anathematizare debemus: quæ cōtradicit etiam orationibus nostris, cōcedens quidem, ut dicamus: **Matt. 6.** Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, & hoc ita cōcedens, ut asserat hominem in hoc corruptibili corpore, quod aggrauat animam, posse suis viribus ad tantam iustitiam peruenire, ut neque hoc illi sit dicere necessarium: Dimitte nobis debita nra. Illud vero quod sequitur, Ne nos inferas in tentationē: non sic accipiunt, tanq̄ Deus orandus sit, quo nos ad superandas tentationes adiuuet p̄torū, sed ne quisquā irruēs corporaliter nos humanus casus affligat, qm̄ peccatorum tentationes vincere ita sit iam in nostra positum potestate possibilitate naturæ, ut hoc inaniter impetrandum orationibus arbitremur. Non possumus vna epistola breui oīa vel plurima tātæ impietatis argumenta colligere, præsertim quia cū ista cōscribere, platores nauigaturi me immorari diutius non sinebāt. Puto aut onerosum me non fuisse sc̄tis sensibus tuis, quod de tanto malo omniumq̄ vigilantia domino adiuuante vitando tacere nō potui.

Aurelius alijque Episcopi, inter quos Augustinus, Innocentio Papæ, de Pelagio quem audierat iam ad presbyterij honorem euectum. Epistola. XC V.

2. Ret. 50.

Domino beatissimo meritoq; honorandissimo fratri Innocentio Papæ, Aurelius, Alipius, Augustinus, Euodius, & Possidius salutē, de cōcilijs duobus puinciæ Carthaginensis atq; Numidiæ, ad tuā sanctitatē a non paruo episcoporum numero subscriptas

litteras misimus, cōtra inimicos gratiæ Christi, qui confidunt in virtute sua, & creatori nostro quodammodo dicunt, Tu nos fecisti homines, iustos autē ipsi nos fecimus. Qui naturam humanam ideo dicunt liberam, ne quærant liberatorem, ideo saluam ut superfluum iudicent saluatorem. Tantum enim dicunt valentem, ut suis viribus in origine suæ creationis acceptis, possit per liberum arbitrium (nihil vterius adiuuante illius gratia qui creauit) domare & extinguere omnes cupiditates tentationesq̄ superare. Multitudo eorum insurgunt aduersum nos, & dicunt animæ nostræ non est salus illi in Deo eius. Familia Christi quæ dicit, quum infirmior tunc potens sum, & cui dicit dominus eius: Salus tua ego sum, suspensio corde cum timore & tremore adiutorium domini etiam per charitatem tuæ venerationis expectat. Audiuimus enim esse in vrbe Roma, vbi ille diu vixit, nonnullos, qui diuersis causis ei faueāt, quidam scilicet qui vos talia persuasisse perhibent: plures vero qui eum talia sentire non credunt, præsertim quia in Oriente vbi degit, gesta ecclesiastica facta esse iactantur, quibus putatur esse purgatus: vbi quidem si episcopi cum catholicis pronuntiarent, nō ob aliud factū esse credendum est, nisi q̄ se dixit Dei gratiā cōfiteri, & ait posse hominem suo labore ac voluntate iuste viuere, ut ad hoc adiuuari Dei gr̄a nō negaret. His. n. auditis verbis catholici antistites nulla aliā Dei gratiā intelligere potuerūt, nisi quā in libris Dei legere & populis Dei prædicare consueuerunt. Eā vtique de qua dicit Apostolus: Nō irritā facio gr̄am Dei: Nā si p̄ legē iustitia, ergo Xps gratis mortuus est: sine dubio gratiā qua iustificamur ab iniquitate, & qua saluamur ab infirmitate, nō qua creati sumus cum propria voluntate. Nam si intellexissent illi episcopi iam illum dicere gratiā, quā et cū impijs habemus, cū quibus hoīes sumus, negare vero eā qua Christiani & filij Dei sumus, quis eum patienter catholicorum sacerdotum non dicimus audiret, sed ante oculos suos ferret? Quia pp̄ non culpandi sunt iudices, quia ecclesiastica consuetudine nomen gratiæ audierunt, nescientes quid huiusmodi homines, vel in suæ doctrinæ libris, vel in suorum solent auribus spargere. Non agitur de vno Pelagio qui fortasse correctus est, quod vtinā ita sit, sed tam multis, quibus loquaciter contenduntibus, & infirmas atque inruditas animas

DE PELAGIO EPIST. XCV.

129

Bvelut conuictas trahentibus, firmas autē & in fide stabiles ipsa contentione fatigantibus vsquequaque iam plena sunt omnia. Aut ergo a tua veneratione accedens est Romā, & diligenter interrogandus, quam dicat gratiam, qua fateatur, si tamen iam fateatur, ad non peccandum iusteq; viuendum homines adiuuari. Aut hoc ipsum cum eo per litteras agendum, & cum inuentus fuerit hanc dicere, quam docet ecclesiastica & Apostolica veritas, tunc sine nullo scrupulo ecclesiæ, sine latibulo ambiguitatis vilius absolendus est, tunc est re vera de eius purgatione gaudendum. Siue. n. gratiam dixerit esse liberū arbitrium, siue gratiā esse remissionem peccatorum, siue gratiam esse legis præceptum, nihil eorum dicit quod per subministrationem spiritus sancti pertinet ad concupiscentias tentationesq; vincendas, quem ditissimē effudit in nos, qui ascendit in celum, & captiuauit captiuitatem, dedit dona hominibus. Hinc. n. oramus ut peccatorum tentationē superare possimus, ut spiritus Dei, vnde pignus accepimus, adiuuet infirmitatem nostrā. Qui autē orat & dicit: Ne nos inferas in tentationē: nō vtique id orat ut homo sit quod est natura: neque id orat ut habeat liberum arbitrium quod iam accepit cū crearetur ipsa natura: neque orat remissionem peccatorū, quia hoc superius dicit. Dimitte nobis debita nostra. neque orat ut accipiat mandatum. Si. n. in tentationē inductus fuerit, hoc est, in tentatione defecerit, facit vtique peccatū quod est contra mandatum. Orat ergo ut nō peccet, hoc est, ne qd faciat mali, qd pro Corinthijs orat Apostolus Paulus, 1. Cor. dicēs: Oramus autē ad dñm ne qd faciatis mali. Vnde satis apparet qd ad nō peccandum. i. ad non male faciendum, quāuis esse non dubitetur arbitrium voluntatis, tñ eius potestas non sufficiat, nisi adiuuetur infirmitas. Ipsa igitur oratio, clarissima est gratiæ testificatio. Hanc ille confiteatur, & eum gaudentia est lex & gratia. Lex iubere nouit, gratia iuuare. Nec lex iubet nisi esset voluntas, nec gratia iuuaret si sat esset voluntas. Iube esse sicut equus & mulus, quibus nō est intellectus: & tñ oramus ut habeamus intellectum, vbi dicit: Da mihi intellectum ut discā mandata tua. Iubetur ut habeamus sapiētiā, vbi dicitur: Si quis aut vestrū indiget sapientia, postulet a Deo qui dat omnibus affluen-

ter, & non impropert & dabitur ei. Iubetur ut habeamus cōtinentiā, vbi dicitur: Cū scire quia nemo pōt esse continens nisi Deus det, & hoc ipsum erat sapiētia scire cuius esset hoc donum, adiū dñm & deprecatus sum eum. Postremo ne nimium longum sit cuncta percurrere, iubetur ut nō faciamus malū, vbi dicitur: Declina a malo: & tñ oratur ut non faciamus malum, vbi dicit: Oramus autē ad dñm ne quid faciatis mali. Iubetur ut faciamus bonum, vbi dicitur: Et fac bonū: & tamē oramus ut faciamus bonum, vbi dicitur: Nō cessamus pro vobis orātes & postulātes. Atque inter cætera pro illis orās dicit: Ut ambuletis digne Deo in omne placitum, in omni tēpore & sermone bono. Sicut ergo agnoscimus voluntatē cum hæc præcipiuntur, sic & ipse agnoscat gratiā cum petuntur. Misimus reuerentiæ tuæ librū, quem dederunt quidam religiosi & honesti adulescentes serui Dei, quorum et nomina non tacemus. Nā Timasius & Iacobus vocatur: q̄ (sicut audiuimus, et nosse dignaris) ipsius Pelagij exhortatione sp̄e quā habebāt in seculo, reliquerunt, & nūc cōtinenter Deo seruiunt. Qui cū eodē errore tandē aliqui per qualēcunque operam nostram dño inspirate caruissent, protulerunt eundem librū Pelagij esse dicentes, & ut ei responderetur impedio rogauerunt. Factū est. Ad eodē rescripta est ipsa responsio. Agentes gratias rescripserūt. Vtrunque misimus, & cui r̄sum est, & qd r̄sum est. Et ne nimium essemus onerosi, signa fecimus his locis, vbi petimus inspicere nō graueris, quēadmodum sibi obiecta quæstione, qd gratiā Dei negaret, ita respondit, ut eā esse non diceret nisi naturā in qua nos cōdidit Deus. Si autē hunc esse suū librum negat, aut eadem in libro loca, non contendimus, anathematizet ea, & illam cōfiteatur apertissime gratiam, quam doctrina Christiana demonstrat, & prædicat esse propriam Christianorum, quæ non est natura, sed qua saluatur natura, non auribus sonante doctrina vel aliquo adiumento visibili, sicut plantatur quodammodo & irrigatur extrinsecus, sed subministratione spiritus & occulta misericordia, sicut facit ille qui dat incrementum Deus. Et si. n. quadam nō Gratia improbanda ratione dicitur gratia Dei, qua creati sumus, ut non nihil essemus, nec ita dicitur. Essemus aliquid ut cadauer quod non viuunt, & arbor quæ non sentit, aut pecus quod nō intelligit, sed homines qui & essemus, & viuimus. Augu. Tomus secundus & uere-

Sapiē. 2.

Psal. 36.

Col. 1.

E

ueremus, & sentiremus, & intelligeremus, & de hoc tāto beneficio creatori nro gratias agere debeamus: vnde merito & ista gratia potest, quia non praecedētium aliquorum operum meritis, sed gratuita Dei bonitate donata est: alia est tamen qua praedestinati vocamur, iustificamur, glorificamur, vt dicere possumus. Si Deus pro nobis, quis cōtra nos? Qui filio suo proprio nō pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eū. De hac grā quāstio vertebatur, quādo ab ijs quos Pelagius grauitē offendebat atque turbabat, dicebatur ei qd eam suis disputationibus oppugnet: quibus assereret non solum ad faciendā, verum etiā ad perficiendā mandata diuina per liberū arbitrium humanam sibi sufficere naturā. Hāc Apostolica doctrina gratiā isto nomine appellat, qua saluamur & iustificamur ex fide Christi. De hac scriptū est, Nō irritā facio gratiam Dei. Nā si per legē Gal. 25. iustitia, ergo Christus gratis mortuus est? G De hac scriptū est: Euacuati estis in Christo. Ro. 11. sto, qui in lege iustificamini, à gratia excidistis. De hac scriptum est. Si autē gratia iā nō ex operibus, alioquin gratia non est gratia. De hac scriptum est: Ei autem qui operatur merces nō imputatur secundū gratiā, sed secundum debitum. Ei autē qui nō operatur, credenti autem in eum qui iustificat impiū, reputatur fides eius ad iustitiam. Et multa alia, quae melius potes ipse meminisse, & intelligere prudētius & illustrius p̄dicare. Illā verō gratiā qua creati sumus homines, ēt si ita appellādā nō immeritō intelligimus, mirum est tñ si ita appellatā in vllis legitimis, prophetis, Euāgelicis, Apostolicisq; literis legimus. Cū itaque de hac gratia Christianis fidelibus catholicisq; notissima, illi obijceretur quāstio, vt eā oppugnare desideret, quid est quod cū hac sibi in libro suo velut aduersante persona idē ipse obieciſſet, vt se respōdēdo purgaret, nihil aliud respōdit, nisi naturā creati hoīs referri gratiā creatoris: atque ita se dicere sine p̄ctō implere posse iustitiā per liberū arbitrium cū adiutorio diuinā gratiā, qd Deus hoc dederit homini ipsa possibilitate naturae. Cui meritō respōdetur. Ergo euacuatum est scandalum crucis, H Phil. 67. ergo Christus gratis mortuus est. Nō. n. si nō moreretur propter delicta nostra, & resurgeret propter iustificationem nostrā, nec ascendens in altum captiuans captiuitatē daret dona hoīb; ista naturae possibilitas quā defendit, in hominibus non esset. An forte

Dei mandatū deerat, & ideo Christus mortuus est: immō iā & hoc erat sanctum & iustum & bonū. Iā dictum fuerat. Nō cōcupisces. Iā dictum fuerat: Diliges proximū tuū tanquā teipsum. In quo sermone Apostolus oēm legem dicit impleri. Et qm nū diligat Deum nemo diligit seipsum: ideo dñs in ijs duobus p̄ceptis, totā legē p̄phetasq; dicit p̄dere. Quae duo p̄cepta iam erāt hominibus diuinitus data. An ēternum p̄miū iustitiā promissum nōdum erat? Hoc ipse nō dicit, qui in suis literis posuit etiā in veterē testamēto regnum celorū esse promissum. Si ergo ad faciendā perficiendāq; iustitiā, iam erat naturae possibilitas per liberum arbitrium, iam erat legis Dei sanctum & iustum bonumque mandatū, iam erat promissum p̄miū sempiternum, ergo Christus gratis mortuus est. Ergo neque per legē iustitia, neque per naturae possibilitatem, sed ex fide & dono Dei per Iesum Christum dominum nostrum, vnum mediatorē Dei & hominum: qui nisi in plenitudine temporis mortuus esset propter delicta nostra, & resurrexisset propter iustificationē nostrā, profecto & antiquorum fides euacuaretur & nostra. Fide verō euacuata, qd homini iustitia remaneat, cum iustus ex fide viuat? Ex quo. n. per vnum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, & ita in oēs homines pertransiit, in quo oēs peccauerunt, proculdubio à corpore mortis huius vbi alia lex repugnat legi mentis, neminem liberauit aut liberat sua possibilitas, quae perditā redemptore indiget, saucia saluatore: sed gratia Dei per fidē vnius mediatoris Dei & hominū, hominis Christi Iesu, qui & Deus cū esset, hominē fecit, & manens Deus, homo factus refecit ipse qd fecit. Puto autē quod eum lateat fidē Christi, quae posita in reuelationē venit, in occulto fuisse repositis patrum nostrorum, per quā tñ etiā ipsi Dei gratia liberati sunt, quicunque omnibus generis tēporibus liberari potuerunt, occulto iudicio Dei, nō tamen vituperabili. Vnde dicit Apostolus. Habētes autē sp̄m fidei, vtq; eundē quē & illi secundū qd scriptū est. Credidi p̄pter quod & locutus sū, & nos credimus, p̄pter quod & loquimur. Inde est quod ait ipse mediator, Abrahā pater vester cōcupiuit videre diē meū, & vidit & gaudius est. Inde Melchisedech prolato sacramento mensae dominicae, nouit aeternū eius sacerdotium figurare. Iam verō data in

literis lege, quam dicit Apostolus subintrast. Gal. 3. se vt abundaret delictum, & de quo dicit: Si ergo ex lege hereditas, iam non ex promissione. Abrahā autem per repromissionem donauit Deus. Quid autē lex? Transgressionis gratia proposita est, donec veniret semē, cui promissum est dispositum per angelos in manu mediatoris. Mediator autē vnus non est, Deus autē vnus est. Lex ergo aduersus promissā Dei Absit. Si. n. data esset lex quae posset viuificare, omnino ex lege esset iustitia. Sed cōcluse scriptura omnia sub p̄ctō, vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credētibus. Nōne satis ostēditur hoc actū esse per legē, vt peccatum agnosceretur & prauari- Rom. 4. peretur? Vbi enim lex nō est, nec peccatum agnoscitur. Nec cū ad diuinā gratiā nōdum aduenerit, nec bus est cōfugeretur: atque ita lex nō esset ad uersus p̄missā Dei, quia ideo p̄ illā fit cognitio peccati, & ex prauaricatione legis abundātia peccati, vt ad liberationē quaratur promissio Dei, quod est gratia Dei, & incipiat esse in hoīe iustitia, nō sua sed Dei, hoc Ro. 10. est, data dono Dei. Quā etiā nunc quidā sicut tūc de Iudeis dictū est, Ignorantes Dei iustitiam, & suam volentes cōstituere, iustitiam Dei nō sunt subiecti. Per legē quippe & illi iustificari se arbitrantur, sufficiente sibi ad eam custodiendā libero arbitrio, hoc est iustitia sua prolata ex natura humana, non donata ex gratia diuina, p̄pter quod iustitia Dei dicitur. Vū itē scriptum est. Per legē enim cognitio peccati. Nunc autē sine lege iustitia Dei manifestata est, testificata p̄ legē & prophetas. Cū dicit manifestata est ostēdit qd tūc erat, sed tāquā illa pluuia, quā Gedeon impetrauit, tūc velut in vellere occulta, nūc autē velut i area manifestata. Cū ergo lex sine gratia non mors peccati potius Ro. 7. set esse, sed virtus: sic enim dictum est: Aculeus mortis peccatū, virtus autē peccati lex. Sicut confugiunt multi à facie regnantis peccati ad gratiam velut a ream nunc patentē, ita pauci ad eam confugebant velut in vellere tunc latentem. Hae verō tēporum distributione refertur ad altitudinem diuitiarū sapientiae & scientiae Dei, de qua dictum est. Quā in inscrutabilia sunt iudicia eius & inuestigabiles viā eius. Quapropter si & ante tēpus legis & tēpore ipso legis iustos patres, & ex fide viuētes, nō possibilitas naturae infirmā & indignā ac vitiatā & sub peccato venundatā, sed Dei gratia per fidem iustifi-

cat, & nunc eadē in apertū veniēs reuelata iustificat. Anathematizet ergo Pelagius scripta sua, vbi cōtra eā, & si nō per cōtumaciā, tñ per ignorantiam disputat, possibilitatem defendēdo naturae ad vincēda peccata & implēda mandata. Aut si sua esse negat, aut scriptis suis ab inimicis suis dicit immisā quae sua negat, anathematizet ea tñ & dānet paternā exhortatione & autoritate sanctimoniae suae. Si vult ergo onerosum sibi, & p̄niciosum ecclesiae discat scandalum auferre, quod scādālū auditores & in peruersum dilectores eius vsquequaque spargere nō queſcunt. Si enim cognouerint eūdem librum, quē illius vel putāt esse vel norūt, episcoporum catholicorū autoritate & maxime sanctitatis suae, quam apud Deum esse maioris poteris minime dubitamus, ab eodē ipso anathematizatū atque dānatū, nō eos vlterius existimamus auluros loquēdo cōtra gratiā Dei, quae reuelata est per passionē & resurrectionem Christi, p̄ctora fidelia & simpliciter Christiana turbare: sed potius adiuuante misericordia dñi, cōcertātibus nobiscū charitate ac pietate flagrantib; oronibus tuis, non solum vt in ēternum beati, verum etiā iusti & sancti sint, non in sua virtute, sed in eadem gratia confisuros. Vnde & ad ipsum scriptam ab vno nostrum epistolam, ad quē per quendam Orientālē diaconum, ciuē aut Hipponensem tanquā purgationis suae quae dam scripta transmissit, tuā beatitudini potius credimus dirigendam, melius iudicantes & petentes vt eam ei mittere ipse digneris. Sic. n. eam legere potius non dedignabitur, magis in illa eū qui misit q̄ qui scripsit attēdens. Illud verō quod dicunt posse hominē esse sine peccato, & mandata Dei facile custodire si velit, quamuis cum hoc per adiutorium gratiae, quae tamē per incarnationem vnigeniti eius reuelata atque donata est dicit, tolerabilius dici videatur: tñ qm nō immeritō mouere potest, vbi & qm per eādem gratiā id efficiatur in nobis, vt sine villo prorsus peccato simus, vtrum in hac vita quando caro concupiscit aduersus spiritum, an in illa cum fiet sermo qui scriptus est: Vbi est mors victoria tua, vbi est mors aculeus tuus? Aculeus. n. mortis est peccatū: diligentius pertractandū, propter alios quosdam qui senserunt, atque in suis literis memoriae mandauerunt, etiam in hac vita esse posse homines sine peccato, non ab initio natiuitatis suae, sed cōuersione à peccatis ad iustitiam

Gala. 5.
1. Cor.
15.

INNOCENTIVS AVRELIO EPI. XCVI.

Luc. 1. in. intellexerunt quod de Zacharia & Heli
zabet scriptum est, ambulasse eos in omnibus
iustificationibus dñi sine querela. Hoc qđ
dictum est, sine querela, sine pctō dictum ac-
ceperunt, non quidē negantes, immo etiam
quod alijs locis in literis eorū inuenit, pie
cōsistentes adiutoriū gratiā dñi nostri, non
p naturalem spm̄ hominis, sed p principa-
lem spm̄ Dei, qui parū videntur cōsiderasse
ipsum Zachariā fuisse vtrique sacerdotem.
Oēs autem tunc sacerdotes necesse habe-
bant ex lege Dei primitus pro peccatis suis
offerre sacrificium, deinde pro populo, sicut
nunc p orationis sacrificium cōvincimur,
nō esse sine peccato, qm̄ iussi sumus dicere:
Matt. 6. Dimitte nobis debita nostra. Ita & tunc per
sacrificia victimarum animalium conuince-
bantur sacerdotes sine peccato non esse, qui
pro suis peccatis iubebantur offerre. Quod
si res ita se habet, vt p gratiam Saluatoris
piciamus quidem in hac vita, deficiente eu-
piditate, crescente charitate, perficiamur autē
in illa vita, cupiditate extincta, charitate cō-
4. Ioā. 3. plecta, profecto illud quod scriptum est: Qui
natus est ex Deo nō peccat: secundū ipsam
charitatē dictum est, quā sola non peccat.
Ad natiuitatem quippe, quā ex Deo est, au-
genda & perficienda pertinet charitas, non
ea quā minuenda est & cōsumenda cupidi-
tas, quā tñ quādiu est in membris nostris,
lege quadā sua repugnat legi mentis. Sed na-
tus ex Deo, nec obediēs desiderijs eius, nec
exhibens membra sua arma iniquitatis pec-
Rom. 7. cato, pōt dicere: Tam non ego operor illud,
sed illud quod habitat in me pctm̄. Sed quo-
modo se habeat ista quæstio, quia & si
non inuenitur homo in hac vita sine pctō,
Error to- lerabilis. id tñ dicitur posse fieri p adiutorium gra-
tiæ & spiritus Dei: quod vt fiat conandum
atq; pōscendū est, tolerabiliter in id quisq;
fallitur: nec diabolica impietas, sed error hu-
manus est, elaboranda & optāda affirmare,
etiam si quod affirmat nō possit ostendere.
Id. n. credit fieri posse quod certe laudabile
est velle. Nobis autē sufficit quod nullus in
ecclesia Dei fidelium reperitur in quolibet
pfectu, excellentia atque iustitia, qui sibi au-
deat dicere nō necessariā precationem ora-
Matt. 6. tionis dñicæ: Dimitte nobis debita nostra,
& dicat se nō habere pctm̄, ne seipsum decipiat,
& veritas in eo nō sit, quāuis iam sine
querela viuat. Non. n. quaecunque etiam
tentationis humanæ, sed graue pctm̄ est qđ

in querelam venit. Cartera quæ illi obiecta
sunt, sicut gestis defensa pviderit, ita de his
pculdubio tua beatitudo iudicabit. Dabit sa-
nē nobis veniam suauitas mitissima cordis
tui, quod plixiorē epistolā fortassis qđ vel-
les tuæ mihi sanctitati. Nō. n. riuulum
nostrum tuo largo fonti augendo refundi-
mus, sed in hac non parua tentatione tēpo-
ris vnde nos liberet, cui dicimus: Ne nos
inferas in tentationem: vtrum etiam nosse
licet exiguis ex eodem quo etiā tuus abun-
dans emanet capite fluentorū, hoc à te pro-
bari volumus, tuisq; rescriptis de communi
participatione vnius gratiæ consolari.

Innocentius superiori respondet.

Innocentius Aurelio, Alipio, Augustino, & Eudodio, Possidio, episcopis salutem. Fra-
ternitatis vestræ literas plenas fidei totoq;
religionis catholicæ vigore firmatas à duo-
bus missas concilijs per fratrem & coepisco-
pum nostrum Iulium pēgrato suscepimus
animo, quod earū tenor omnisq; contextus
est in cōsideratione quotidianæ gratiæ Dei,
& in eorum correctione, qui cōtrā sententiā
integrā ratione consistit, vt & illis oēm tol-
lere possit errorē, & idoneū dato cuius no-
stræ legis exemplo, quē sequi debeat dignū
possint præbere doctorem. Sed de his iam
satis, vt opinor, supra diximus, cum vestris
relationibus respōdentes rescripsimus, quid
vel de illorum perfidia, vel de vestra senten-
tia sentiremus. Sed subinde contra eos sub-
uenit & suppeditat quod dicatur, nec potest
aliquando esse quod vincat, cum tam mis-
erum impiūq; sit quod nostræ fidei virtu-
te & ipsa plenius veritate vincatur. Quia
omnem vitæ spem respuit, atque contēpit,
inimica damnabili cor suū disputatione con-
fundens, cum credit nihil esse quod à Deo
accipiat, nec aliquid superesse quod petat ad
sanandum se, qui sibi hoc abstulit viterius
quid relinquit? Si ergo sunt aliqui quos in
sua defensionem peruersitas tanta deuinxit,
qui huic se dogmati dant atque coniungunt,
sperantes hoc ad catholicam pertinere do-
ctrinam, quod abhorrens longius & peni-
tus approbatur aduersum, infecti illorum
& monitis & verbis vt laberentur inducunt,
quatenus ad rectum viæ tramitem redeant
festinabunt, ne diutius mentem obfideant
velut

INNOCENTIVS AVRELIO EPI. XCVI.

131

velut eorum sensibus pastus error inuadat.
Nam si Pelagius quocunque restitit loco,
eorum animos qui facile vel simpliciter cre-
derent disputanti hac affirmatione decepit:
seu hac illi in vrbe sint, quod nescientes
nec manifestare possumus, nec negare, cum
& si sunt lateant, nec aliqui audeant, vel il-
lum prædicantem ista defendere, vel talia
aliquo nostrorū præsentie iactare, & in tan-
ta populi multitudine deprehendi aliquis
facile, nec alicubi possit agnosci: siue in
quouis terrarum loco degant, Dei nostri
misericordia gratiaq; credimus, quod facile
corrigantur, audita eius dānatione, qui fue-
rit pertinax et resistens huius dogmatis au-
thor inuentus: nec interest vbi isti fuerint,
dum vbiunque inueniri potuerint, sint sa-
nandi. Nobis tamen nec persuaderi potest
eum esse purgatum, quāuis ad nos à nostris
quibuscūq; laicis sint gesta perlata, qbus ille
auditus se crederet & absolutum: q vtrum
vera sint dubitamus, quod sub nulla illius
prosecutione venerunt, nec eorum aliquas
accepimus de hac re literas apud quos istius
rei iste pstitit causas. Qđ si de sua ille po-
tuit purgatione cōfidere, hoc magis credi-
mus qđ egisset, qđ multo verius esse potue-
rat, ut illos cogeret epistolis suis qui iudica-
uerunt indicare verum: cum sint aliqua in
ipsis posita gestis, quæ obiecta partim ille vi-
tando suppressit, partim multa in se verba
retorquendo tota obscuritate confundit, ali-
qua magis falsis argumentis quā vera ra-
tione, vt ad tempus poterat videri, purgavit
negando, alia falsa interpretatione verten-
do: Sed vtiā, qđ optandum magis est, etiā
se ille ad verā fidei viam, ab illo sui tramitis
errore cōuertat, vt cupiat veliq; purgari,
considerans quotidianā Dei grām, adiuto-
riumque cognoscens, vt videatur verum &
H approbetur ab oibus manifesta rōne corre-
ctus, nō gestorum iudicio, sed ad catholicā
fidem orbe cōuerso. Vnde non possumus il-
lorum nec culpā nec approbare iudicium,
cum nesciamus vtrum vera sint gesta, aut si
vera sunt, illum constet magis subterfugis-
se, qđ se tota veritate purgasse. Qui si consi-
derat qđ dicat iā totum hoc se refutare qđ di-
xerat, nō à nobis accersiri, sed ipse debet
si adhuc taliter sentit, quādo se nostro iudi-
cio qbusuis acceptis literis, cū sciat dānādū
esse, cōmittere? Quod si accersendus esset, ab

ijs melius fieret, qui magis proximi & non
longo terrarum spatio videntur esse disun-
cti: Sed non deerit cura, medicinæ præbeat
ille materiā. Pōt enim damnare quæ sense-
rat, ac datis literis erroris sui, vt regressum
ad nos decet, veniā postulare. Librum sanē
qui eius esse diceretur nobis à vestra chari-
tate transmissum euoluimus. In quo multa
blasphemia, nihil qđ placeret, nihil quod
non penitus displiceret à quouis damna-
dum atque calcandum, cui similia nisi qui
ista si ripserat, nemo alter in mentem reci-
peret atq; sentiret. Nā hoc loco latius de le-
ge disputare velut coram posito repugnan-
teque Pelagio necessarium esse non duxi-
mus, cum vobiscum totum scientibus pa-
rique nobiscum assensione gaudentibus col-
loquamur. Tunc enim melius hac exempla
ponuntur, quando cum ijs quos harum cō-
stat rerum imprudentes esse tractamus. Nā
de naturæ possibilitate, de libero arbitrio, &
de omni Dei gratia & quotidiana gratia, cui
non sit rectē sentienti vberimum disputa-
re? Anathematizet ergo ista, quæ sen-
sit, vt illi qui eis sermonibus fuerant
præceptisque collapsi, quid tandem habeat
fides vera cognoscant. Facilius enim reuo-
cari poterūt, cum ista à suo senserint autho-
re damnari. Quod si ille ptnaciter in hac
voluerit impietate persistere, agendum est
qualiter vel ijs possit subueniri, quos non
seculus huc sed magis error induxit: nec &
illis hac medicina pereat, cuius iste talem
non admittit nec postulat curam. Deus vos
incolumes custodiat fratres charissimi. Da-
tum. V. Kalend. Februarias.

Innocentius Augustinum salutatur tantum.
Epistola. XCVII.

**Innocentius Aurelio, & Augustino epi-
scopis.** Aceptissimi mihi germani cōpres-
byteri illō recursus vacuus officio vestro eē
non debuit. Per charos enim salutare cha-
rissimos, naturale quodammodo videtur &
consequens. Gaudere ergo in domino ve-
stram germanitatem amantissimi cupimus,
& pro nobis paria ad Deū vota repen-
dere precamur, quia vt bene no-
stis, cōmunibus, & alter-
nis plus agimus ofo-
nibus q singu-
laribus aut
priuatis.

Euodius Augustino proponit aliquot quæstiones. Epistola. XCIII.

Euodius episcopus, Augustino episcopo. Pridem quæstiones mihi ad sanctitatem tuam. Vñ de ratione & Deo, puto per Iovinum qui seruit ancillis Dei. Alteram de corpore saluatoris, de quo aestimatur quod substantiam Dei videat. Tertiā dico nūc. Anima rationalis, quam saluator cum corpore assumpsit, vtrum in vna de opinionibus est illis quæ proponuntur, cum de animæ origine quæritur, si qua ibi potest veritate fulciri: an quanquam rationalis sit, nō tamē ex ijs speciebus quæ de animalium anima dicuntur, sed in alia habetur. Quartam interrogo, qui sunt illi spiritus de quibus in epistola sua ponit Petrus testimonium de domino dicens: Mortificatus carne, viuificatus spiritu, in quo, & eis qui in carcere erant spiritibus veniens prædicauit, & cetera: hoc inferens quod in inferno fuerunt, & descendens Christus omnibus euangelizauit, omnesque à tenebris & poenis per gratiam liberauit, vt à tempore resurrectionis domini, iudicium expectetur exinanitis inferis. Quid ergo in hac re sanctitati tuæ videatur, cupio nosse.

Augustinus Euodio, respondens ad duas quæstiones, quarum altera est de loco obscuro, primæ Petri tertio cap. altera de anima Christi. Epi. XCIX.

Domino dilectissimo fratri & coepiscopo Euodio, Augustinus in domino salutem. Quæstio, quam mihi proposuisti ex epistola apostoli Petri, solet nos (vt te latere non arbitror) uehementissime commouere, quomodo illa verba accipiēda sint tanquam de inferis dicta. Replio ergo tibi eādem quæstionem, vt siue ipse potueris, siue aliquem qui possit inueniri, auferas de illa atque finias dubitationem meam. Quod si prior potuero cum id donauerit dominus, tibi quoque impartiri valero, non fraudabo dilectionem tuam: nunc autem quæ me ibi moueant intimabo, vt secundum hæc de illis verbis apostolicis, vel ipse cogites, vel quem idoneum repereris consulas. Quum dixisset Christum mortificatum carne, viuificatum spiritu, continuo subiicit in quo, & ijs qui in carcere erant conclusi spiritibus veniens prædicauit, qui increduli fue-

runt aliquando, quande expectabant Dei patientiam in diebus Noe, cum fabricaretur arca, in qua pauci, id est, octo animæ saluæ factæ sunt per aquam. Deinde subiungit & ait: qd & vos nunc simili forma baptisma saluos fecit. Mouet itaq; si apud inferos dominus quando mortuus est in carcere conclusis spiritibus prædicauit, quid boni soli meruerint, vt dominus ad inferna descenderet: & de istis tantum duobus dictū fuisse illi diuini, Inter vos & nos chaos magnum firmatum est, vt ij qui volūt hinc transire ad vos non possint, neq; inde huc transire: nescio vtrum quisquam sit cui nō videatur absurdū. Porro si plures quam duo ibi erant, quis audeat dicere nō ibi fuisse patriarchas & prophetas, quibus in scripturis Dei iustitiæ pietatisque tā insigne testimonium perhibetur, qui tunc infideles fuerunt cum fabricaretur arca? Etenim post rēpora Noe, multa milia tot gentium vsque ad passionē Christi mortui sunt, quæ potuit apud inferos inuenire: Non vtiq; eorū qui in Deum crederant, sicut prophete & patriarche de stirpe Abrahæ, sicut ipse retro Noe & tota domus eius, q salua facta est per aquā, excepto fortassis vno filio, qui postea reprobus fuit, sicut etiā præter progeniē Iacob: alij fuerunt credentes in Deum sicut Iob, sicut ciuitas Ninive, & si qui alij sunt qui vel apparent in scripturis, vel in genere humano latent: sed eorum dico multa milia hominum, qui Deum ignorantes, & demonum vel simulacrorum cultui dediti à temporibus Noe vsq; ad passionē Christi, ex hac vita emigrarunt, quos apud inferos Christus inueniens, quō illis non prædicauit, sed illis tū qui in diebus Noe increduli fuerunt cum fabricaretur arca? Aut si omnibus prædicauit, cur illos solos Petrus commemorauit, prætermittens multitudinem tam innumerabilem ceterorum? Et dominum quidem carne mortificatum venisse in inferna fati constat. Neque enim contradici potest, vel prophetiæ quæ dixit: Quoniam non derelinques animam meam in inferno. Quod ne aliter Petri illis verbis, quibus eum asserit soluit, quisquā sapere auderet, in actibus apostolorum, idem Petrus exponit: Vel eiusdem Petri illis verbis, quibus eum asserit soluit, se inferni dolores, in quibus impossibile erat eum tenei. Quis ergo nisi infidelis negauerit fuisse apud inferos Christum? Quod si mouet aliquem, quemadmodum accipiendum sit inferni ab illo solutos dolores,

lores, neq; nō ceperat in eis esse tanquam in vinculis, & sic eos soluit tanquam si catenas soluisset, quibus fuerat alligatus, facile est intelligere sic eos solutos, quemadmodū soli possunt laquei venantium, ne teneant, non quia tenuerunt. Potest & sic, vt eos dolores eum soluisse credamus quibus teneri ipse non poterat, sed quibus alij tenebantur, quos ille nouerat liberandos. Verum quoniam isti sint, temerarium est definire. Si enim omnes omnino dixerimus tunc esse liberatos qui illic inuenti sunt, quis nō gratuletur si hoc possumus ostendere, præsertim per quosdam, qui nobis literario labore suo familiariter innouerunt, quorum eloquium ingeniumq; miramur, non solum poetas & oratores qui eosdē ipsos falsos Deos gentiū, multis opusculorū suorū locis contemnentes ridendosq; monstrant, & aliqui et vñ Deum verumq; confessi sunt, & quauis illa superstitiosa cū ceteris colerent: verum etiā illos qui hæc nō cantando vel declamando, sed philosophando dixerunt. Multos etiam quorum literas non habemus, sed in illorum literis didicimus secundum quandam modum laudabiles vitas, vt excepto Dei cultu, in quo errauerunt, colentes vanas, quæ publice colenda fuerant instituta, & creatura potius quam creatori seruientes: in ceteris moribus parsimoniam, continentiam, castitatem, sobrietatem, mortis pro patriæ salute contemptum, seruataq; fidei, non solum ciuibus, verum & hostilibus imitandi merito proponuntur. Quæ quidem omnia, qñ non referuntur ad finem rectæ veræq; pietatis, sed ad factum manē humanæ laudis & gloriæ, & ipsa inanes sunt quodammodo, steriliaq; redduntur, verumtamen quadā indole animi ita delectant, vt eos in quibus hæc fuerūt vellemus vel præcipue vel cum ceteris ab inferni cruciatibus liberari, nisi aliter se haberet sensus humanus, aliter iustitia creatoris. Quæ cum ita sint, si omnes inde soluit saluator, & sic requires scripsisti exinanit inferna, vt deinceps iudicium iā expectaretur extremum: hæc sunt, quæ in hac re non immerito mouent, quæ mihi interiori cogitanti solent occurrere. Primū quia auctoritate firmetur ista sententia. Quod n. scriptum est in morte Christi factum solutis doloribus inferni, vel ad ipsos potest intelligere pertinere, quos eos hæcenus soluerit, hoc est, irritos fecerit, ne ab eis ipse teneretur, præsertim quia sequitur: In quibus impossibile

erat teneri eum. Vel si causa quæritur cur voluerit venire in infernum, vbi dolores illi essent, quibus teneri omnino non poterat, quia erat, vt scriptū est, inter mortuos liber, in quo princeps & prepositus mortis nō inuenit aliquid qd supplicio deberetur, hoc scilicet quod scriptū est, Solutis doloribus inferni, nō in omnibus, sed in quibusdā accipi potest, quos ille dignos ista liberatione iudicabat: vt neq; frustra illuc descendisse existimetur, nulli eorum profuturus qui ibi tenebantur inclusi: nec tū sit consequens, vt qd diuina quibusdam misericordia iustitiæque concessit, omnibus concessum esse putandum sit. Et de illo quidē primo hoīe patre generis humani, qd cum ibidem soluerit, ecclesia ferre tota consentit: quod eam non inaniter credidisse credendum est, vnde etiam hoc traditum sit, etiam si canonicarum scripturarū hinc expressa non proferat authoritas, quanquam illud qd in libro Sapientiæ scriptum est: Hæc illum qui primus factus est patre orbis terrarū, cum solus esset creatus, custodiuit & eduxit illum à delicto suo, & dedit ei virtutem continendi omnia: magis pro hac sententia q̄ pro villo alio intellectu facere videatur. Addunt quidam hoc beneficium antiquis etiam sanctis fuisse concessum. Abel, Seth, Noe, & domui eius, Abrahā, Isaac & Iacob, alijsq; patriarchis & prophetis, vt cum dñs in infernum venisset, illis doloribus soluerentur. Sed quoniam modo intelligatur Abrahā, in cuius sinu pius etiā pauper ille susceptus est, in illis fuisse doloribus, ego quidem non video: explicent fortasse qui possunt. Solos autem duos, id est, Abrahā & Lazarum, in illo memorabilis quietis sinu fuisse, antequam dominus in inferna descenderet: & de istis tantum duobus dictū fuisse illi diuini, Inter vos & nos chaos magnum firmatum est, vt ijs qui volunt hinc transire ad vos non possint, neq; inde huc transire, nescio vtrum quisquam sit cui non videatur absurdum. Porro si plures q̄ duo ibi erant, quis audeat dicere non ibi fuisse patriarchas & prophetas, quibus in scriptura Dei iustitiæ pietatisq; tam insigne testimonium phibetur? Quid is ergo p̄stiterit, qui dolores soluit inferni, in quibus illi non fuerūt, nōdū intelligo: p̄sertim quia ne ipsos quidem inferos vsq; iam scripturarum locis in bono appellatos potui reperire. Quod si nusquam in diuinis authoritatibus legitur, nō vtiq; sinus ille Abrahæ, id est, secretæ cuiusdam

Psal. 37.

Sapient. 10.

Luc. 16.

F

iustam quietis habitatio, aliqua pars inferorum esse credenda est: quanquā in his ipsis tanti magistri verbis, ubi ait dixisse Abrahā, Inter vos & nos chaos magnum firmatum est, satis, ut opinor, appareat nō esse quandā partē, & quasi membrorum inferorum tātā illius felicitatis sinum. Chaos. n. magnum, quid est nisi quidā hiatus multū ea separās, inter quā non solum est, verū etiā firmatus est? Quapropter si in illum Abrahā sinum Christum mortuum venisse sancta scriptura dixisset, non nominato inferno eiusq; doloribus, miror, si quisquam ad inferos eum descendisse asserere auderet. Sed quia euidētia testimonia & infernum cōmemorant & dolores, nulla causa occurrit, cur illō credatur venisse saluator, nisi ut ab eius doloribus saluos faceret. Sed vtrum omnes quos in eis inuenit, an quosdam quos illos beneficio dignos iudicauit, adhuc requiro. Fuisse tñ eū apud inferos, & in eorum doloribus cōstitutis hoc beneficiū prestasse nō dubito. Vnde illis iustis qui in sinu Abrahā erant, cū ille in inferna descenderet, nondū quid cōtulisset inueni, à quibus eum scdm beatificā p̄sentiam suā diuinitatis nunquā video recessisse. Sicut ēt eodem ipso die quo mortuus est, promissit latroni, quod cum illo in paradiso fuisset futurus, qm̄ ad soluendos inferni dolores fuerat descendurus. Profecto igitur in paradiso atq; sinu Abrahā, ēt ante iam erat beatificam te sapientia, & apud inferos iudicāte potentia. Vbi. n. non est, nullo loco obfessa diuinitas? veruntamen scdm creaturam, quā ex quodā tpe suscipiendo manēs deus, homo factus est, hoc est, scdm animam eum fuisse apud inferos, aperte scriptura declarat, & per prophetiam prēmisa, & per Apostolicum intellectum satis exposita, qua dictum est.

Luc. 23.

Hi etiam est. Non derelinques animam meam in inferno. Scio quibusdam videri morte dñi Christi iam talem resurrectionem praestitam iustis qualis nobis in fine promittitur, qm̄ scriptum est, illo terramotu, quo in eius passione petra scissā & monumenta aperta sunt, multa corpora resurrexerunt iustorum, & visa cum illo qm̄ resurrexit in sancta ciuitate. Qui utiq; si non iterum repositis corporibus dormierunt, videndum est quemadmodum intelligatur Christus primogenitus à mortuis, si eum in illa resurrectione tot praecesserunt. Quod si respondeatur hoc dictum esse per anticipationem, vt monumenta quidem illo terramotu aperta

Mat. 27.

Apoc. 1.

intelligantur, cum Christus in cruce penderet, resurrexisse autem iustorum corpora non tunc, sed cum ille prior resurrexisset, quanuis tunc, vt dixi, anticipando fuisset adiunctum, vt & Christus primogenitus à mortuis sine ambiguitate credatur, & illis iustis continuo concessum, vt ipso p̄eunte in aeternam incorruptionem atque immortalitatem resurgerent. Illud adhuc restat quod moueat, quomodo à Petro dici potuerit, quod utiq; verissime dictum est, quādo per illam prophetiam non de Dauid, sed de Christo asseruit fuisse praedictum, car. I nem eum nō uidisse corruptionem, & quod ad adiunxit de Dauid, apud eos esse monumentum eius: vnde illos utiq; non conuincibat, si corpus eius ibi iam non erat: quia esset ante in recenti sua morte resurrexisset, nec caro eius vidisset corruptionem, posset nihilominus illud monumentum manere. Durum autem videtur, vt Dauid non fuerit Dauid, in illa resurrectione iustorum, si eis iā aeterna dona est, cuius Christus ex semine tā crebro, & tanta euidētia, tantaq; honorificentia commendatur. Periclitabitur etiam illud quod ad Hebraeos de iustis antiquis dicitur: Quia pro nobis meliora prouiderunt, si iam in illa resurrectionis incorruptione constituti sunt, quā nobis perficiendis in fine promittitur. Cur ergo Petrus eos tantum commemorare voluerit, quibus in carcere inelatis Euangelium p̄dicatum est, qui in diebus Noe cū fabricaretur arca increduli fuerunt, vides q̄ latebrosū sit, & q̄ me moueant, ne affirmare hinc aliquid audeā: Huc accedit, quia cum dixisset Apostolus, quod & vos nunc simili forma baptismi saluos facit, non carnis depositio sordium, sed conscientiae bonae interrogatio in Deum p̄ resurrectionem Iesu Christi, qui est in dextera Dei, deglutiens mortē, vt vitae aeternae haeredes effici ceremur, profectus in caelos subiectis sibi angelis & p̄tibus & virtutibus, continuo subiecit, Xpo igit in carne passō, & vos eadem scientia armamini, quia qui passus est in carne desijt à peccatis, in hoc, vt iā non hominum desiderijs, sed voluntate Dei quod reliquum est in carne viuat tps. Deinde ait, sufficit. n. p̄teritum tps ad voluntatem hominum consummādam ambulantes in libidinibus & concupiscentijs & ebrietate, comestationibus, potationibus, & illicitis idolorum seruitutibus, in quo stupescunt non

concurrere vos in eandē luxuriā cōfusionē blasphemātes, qm̄ reddent rationem ei qui paratus est iudicare viuos & mortuos. His dictis subiecit. Propter hoc enim & mortuis euangelizatum est, vt iudicentur quidē scdm homines in carne, viuāt autē secundū Deum spiritu. Quē nō moueat ista p̄funditas? Mortuis dicit euangelizātū, quos profecto si intellexerimus, qui de corpore exierunt, illi (opinor) erunt, de quibus supra dixi. Qui increduli fuerunt in diebus Noe, aut certe omnes quos apud inferos Xpi inuenit. Quid sibi ergo vult vt iudicentur quidē scdm homines in carne, viuāt autē secundū Deū spū? Quō iudicantur in carne, quā nō hnt, si apud inferos sunt, vel quā nondū receperunt, si ēt à doloribus inferni soluti sunt? Neq; enim si, vt q̄rendo dicis, exinaniti sunt inferi, oēs etiam qui tunc ibi fuerunt in carne resurrexerunt credendi sunt: aut qui resurgentes apparuerunt cum dño, ad hoc carnē receperunt, vt in ea iudicarentur secundum hominem: qd̄ nec de illis videtur quomō accipi possit, qui increduli fuerunt in diebus Noe: non. n. eos in carne vixisse scriptū est, aut credi pōt, ideo solutos dolores inferni, vt qui inde liberarent, carnem ad luendam poenā reciperent. Quid est ergo vt iudicentur scdm homines in carne, viuāt autē scdm Deum spiritu? An forte hoc p̄stitum est eis, quos apud inferos Xps inuenit, vt per Euangelium viuificaretur spiritu, quanuis futura resurrectione in carne iudicādi sint, vt per aliquā carnis poenam transeant in regnum Dei? Quod si ita est, cur hoc tātum de illis qui quōdam non crediderunt in diebus Noe, ac non ēt de ceteris, quos illic Christi visitatio comperit p̄ Euangelij predicationem spiritu reuixerunt, postea transitoria poena in carne iudicandi? Quod si de omnibus acceperimus, manet quaestio, quare Petrus eos tātū commemorauit qui tūc increduli fuerunt, cum fabricaretur arca? Mouet etiam illud, qd̄ ij qui de hac re cōstat reddere rōnem, ideo dicunt Christo ad inferos descēdente, ijs q̄ ibi inuenti sunt illa loca poenalia tanquam carceres exinanitos, quia nō audierant Euangelium, qd̄ illis viuētibz nōdum toto orbe terrarum p̄dicabatur, & iustas habebant causas cur non credidissent, quod eis nō fuerat annunciatum: deinceps autem non habuit excusationem, qui predicationē Euangelij per oēs gentes celebratam diffusamq;

contemnunt, & ideo illis tunc euacuatis carceribus iā iustum restare iudiciū, quo contumaces & infideles ēt eterno igne puniantur. Nec attendunt qui hoc sentiunt hanc excusationem habere posse oēs, qui ēt post resurrectionem Christi, anteq̄ ad eos Euan. Ita sp̄gelium perueniret ex hac vita emigrarunt. rādum. Neq; n. postea quā dñs remeavit ab inferis, nemo permixtus est iterum ire ad inferos, nisi audito Euangelio, cum tam multi A morentur in toto orbe terrarum, anteq̄ ad eos hęc annunciatio perueniret, qui oēs habebunt excusationem, quē ablata dicitur eis, quibus dñs cum venisset, qui ante nō audierat in inferno dicitur p̄dicasse. Vbi forte dicatur etiam istos: qui post domini resurrectionem nōdum sibi annunciatō Euangelio mortui sunt siue moriuntur, illic apud inferos audire potuisse vel posse, illic credāt quod de Xpi veritate credendum est, & habeant etiam ipsi remissionem ac salutem, quam illi meruerunt, quibus ipse Christus annunciauit. Neq; enim quia rursus ascendit Christus ab inferis, ideo ibi fama eius extincta est, nā & hinc ascēdit in caelum, & tamē eius annunciatione, qui in eum crediderint salui erūt. Ideo quippe exaltatus est, Phil. 2. & donatū est ei nomen qd̄ est super omne nomē, vt in nomine eius omne genu flectatur, nō solū caelestium & terrestriū, verum etiā infernorū. Sed hanc opinionē, si admittimus, qua putari pōt hoies, qui cū viuerēt minime crediderunt, posse in Christū apud inferos credere, quis ferat? Quē consequenter absurda fideiq; contraria? Primum ne frustra dolere videamur eos q̄ sine ista gratia de corpore exierunt, frustra q; curā gere atq; instāter hortari, vt eā hoies priusquā moriantur percipiant, ne sempiterna morte puniantur: Aut si illi tantum apud inferos inutiliter atque infructuose credunt, qui Euangelio sibi annunciatō hic credere noluerunt, illis autē p̄derit credere, qui non hic contempserunt qd̄ audire minime potuerunt: aliud sequitur absurdus, vt hic non sit Euangelium p̄dicandum: quoniā omnes utiq; morituri sunt, & sine vllō reatu contēpti Euangelij venire ad inferos debēt, vt eis p̄desse possit, cum ibi crediderint. Quod sentire impię vanitatis est. Quamobrem teneamus firmissime qd̄ fides habet fundatissima autoritate firmata quia Christus mortuus est secundū scripturas, & quia sepultus est, & q̄a resurrexit tertia die scdm scri-

AUGUSTINVS EVODIO

scripturas, & cetera quæ de illo testante veritate cōscripta sunt. In quibus etiā hoc est, quod apud inferos fuit solutis eorum doloribus, quibus cum erat impossibile teneri, a quibus etiā recte intelligit soluisse & liberasse quos voluit, corpusq; quod in cruce reliquerat in sepulchro positum recepit. In illa ver, quam proposuisti de verbis Petri

C Apostoli, quaestione, qm̄ quæ me moueant perspicis, & alia fortasse si diligentius discutiantur possunt mouere, vel apud nos ea cogitando, vel quos dignum est, & si possumus consulendo queramus. Considera tamen ne forte totum illud, quod de conclusis in carcere spiritibus, qui in diebus Noe non crediderant, Petrus Apostolus dicit, omnino ad inferos non ptineat, sed ad illa potius tpa, quorum formam ad hæc tpa trāstulit. Illa quippe res gesta, forma fuerat futurorū, vt ij qui modo non credunt Euangelio, dum in omnibus gentibus ædificatur ecclesia, illis intelligantur esse similes, qui tunc nō crediderūt cum fabricaretur arca. Illi autem qui crediderunt, & per baptismum salui fiunt, illis cōparentur, qui tunc in eadem arca salui facti sunt per aquam. Vnde ait: Sic vos simili forma baptismi saluos facit. Ad hanc igitur formæ similitudinem cetera etiā de incredulis coaptemus, & non suspicemus quod apud inferos ad faciendos fideles atq; liberandos Euangelium prædicatū sit, vel adhuc etiā prædicetur quasi & ibi sit ecclesia cōstituta. Ad illum ergo sensum qui te mouet, ideo videtur attracti qui hoc Petrum sensisse crediderunt, quia dixit, conclusis in carcere spiritibus p̄dicatū, quasi animæ non possint intelligi spiritus, qui tūc in carcere, atque ignorantie tenebris velut carcere claudebantur. De quali carcere se desiderat liberari ille q̄

Pl. 141.

Isa. 9.

dicit: Educ de carcere animam meā, vt confiteatur nomini tuo: quæ alibi vmbra mortis appellatur. De qua non vtique apud inferos, sed hic liberati sunt, de quibus scriptū est: Qui sedebant in vmbra mortis, lumen ortū est eis. Illis autē in diebus Noe frustra prædicatū est, quia nō crediderunt, cū expectaret eos Dei patientia p̄ tempus centum annorū, q̄bus arca eadē fabricata est. Nam eius etiā fabricatio quodāmodo prædicatio fuit. Sicut modo similes eorū nō credunt, q̄ sub eadem forma ignorantie tenebris, velut carcere concluduntur, frustra intuentes ecclesiam toto mundo construi imminente iudicio tanquam diluuiū, quo tunc omnes

increduli perierunt. Ait quippe dominus: Luc. Sicut in diebus Noe, ita erit & in diebus filij hominis. Manducabant, bibebant, nuberant, vxores ducebant, donec intrauit Noe in arcam, venit diluuiū & perdidit omnes. E. Sed quia ea res gesta ē futuram rem significabat, ideo ibi diluuiū & baptismum significauit fidelibus, & infidelibus pœnam. Sicut in figura non rei gesta, sed tantummodo dicta, quod de lapide scriptum est, quo significatus est Christus: duo quædam prænuntiata sunt, & infidelibus offendiculum, & fidelibus ædificium. Aliquid autem in eadem figura vel gesta vel dicta, ēe due res aliquid vni significant: sicut fideles significauerunt ligna, quæ in arcæ fabricam coaptata sunt, eosdemq; etiam animæ octo, quæ in eadē arca liberatae sunt: quomodo in illa Euangelica similitudine de ouili, idem ipse Christus est & pastor & ianua. Nec moueat ad impedendum istū intellectū, qd̄ eundē Christū dixit Apostolus Petrus prædicasse illis in carcere conclusis, qui quondam non crediderant in diebus Noe, vt ideo non arbitramur hoc intelligendum, quia illo tempore nondum venerat Christus. Nondum, n. venerat scilicet in carne, sicut venit qm̄ post hæc in terra visus est, & cū hominibus conuersatus est. Veruntamen ab initio generis humani, vel ad arguendos malos, sicut ad Cain, ac prius ad ipsum Adam vxoremq; eius, vel ad consolandos bonos, vel ad vtrosq; admonēdos, vt alij ad salutem suā crederet, alij ad pœnam suam nō crederent, ipse vtq; non in carne, sed in spiritu veniebat, visis cōgruis alloquēdos quos volebat sicut volebat. Quod at dixi in spiritu veniebat. Et ipse quidē filius in substantia deitatis, qm̄ corpus nō est, vtq; spūs est. Sed quid facit filius sine spūs sancto, vel sine patre, cum inseparabilia sunt omnia opera Trinitatis? Ipsa quoque scripturæ verba, de quibus agitur, satis hoc (vt puto) indicat eis qui diligēter attendūt: Quia Christus, inquit, semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis, vt nos adducat Deo, mortificatus qd̄ carne, viuificatus at spiritu. In quo & ijs qui in carcere cōclusi erāt spiritib; adueniēs p̄dicauit, q̄ increduli fuerāt aliqui, qm̄ expectaretur arca. Is (vt arbitror) attendimur forma verborū, Christus mortificatus carne, viuificatus at spiritu. In quo spiritu adueniēs p̄dicauit & illis spiritibus qui increduli fuerant aliquan-

DE EVANG. MORTVIS PRAEDIC. EP. XCIX. 134

aliquādo in diebus Noe: quæ priusquam veniret in carne p̄ nobis mortuus, quod semel fecit, sepe antea veniebat in spiritu ad quos volebat, visis eos admonens sicut volebat vtq; in spū, quo spiritu viuificatus est, cum in passione esset carne mortificatus. Quid est, n. quod viuificatus est spiritu, nisi quod eadē caro qua sola fuerat mortificatus, viuificante spū resurrexit? Nam qd̄ fuerat aia mortificatus Iesus, hoc est, eo spiritu qui hois est, quis audeat dicere: cū mors aīe nō sit nisi p̄ctm̄, a quo ille oīno immunis fuit cū pro nobis carne mortificaret? Si n. omnium hominū aīe ex illa vna sunt quæ insufflata est primo homini per quē peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes hoies pertrāsita nō est inde aīa Christi, qm̄ nullum habuit oīno p̄ctm̄, vel originale, vel propriū, propter quod ei mors debita videretur, pro nobis eam quippe quā non debebat exolvere, in quo princeps mundi mortisq; p̄positus nihil lauenit. Neq; n. at-fursum est, vt qui primo homini animam creauit, crearet & sibi aut si & ipsa inde est eam suscipiendo mundauit, vt sine vilo p̄-sus peccato, vel perpetrato, vel traducto, ad nos veniens de virgine nasceretur. Si autē animæ non ex illa vna propagantur, & sola ex Adam caro trahit originale peccatum, ita sibi creauit animam Dei filius, vt ceteris creat, quā nō tū carni peccati miscuit, sed similitudini carnis peccati. Sūp̄st. n. ex virgine verā quidem carnis substantiam non tū peccati carnem, quia non ex carnali concupiscentia, siue seminata siue conceptā, mortalem sanē ac per ætates mutabilem, tanquā carni peccati sine peccato simillimam. Ac p̄ hoc quæcunq; de anima opiatō vera sit, quarum nullā temere affirmare adhuc audeo, nisi tantum illam repudiare qua credatur animæ pro meritis nescio quorum superiorum actuum suorum, singulæ in singula corpora tanquam in carceres tradi. Certe anima Christi non solum immortalis secundū ceterarum naturam, sed etiam nullo mortificata peccato vel damnatione punita est. quibus duabus causis mors animæ intelligi potest, & ideo non secundum ipsam dici potuit Christus viuificatus spiritu. In ea re quippe viuificatus est, in qua fuerat mortificatus: ergo de carne dictum est: Ipsa n. reuixit anima redeunte, quia ipsa erat mortua dictus est quia secundum solam carnē mor-

tuus est: viuificatus autem spiritu, quia illo spiritu operante in quo ad quos veniebat & I prædicabat, etiam ipsa caro viuificata surrexit, in qua modo ad homines venit. Proinde etiam illud quod postea dictum est de incredulis, qui reddant rationem ei qui paratus est viuos & mortuos iudicare, non est consequens, vt eos hic intelligamus mortuos q̄ de corpore exierunt. Fieri. n. p̄t vt mortuos dixerit infideles, hoc est in anima mortuos, de quibus dicitur. Dimitte mortuos vt sepeliant mortuos suos. Viuos autem qui credunt in cum non frustra audientes. Surge qui dormis & exurge a mortuis, & illumina bit te Christus. De quibus etiā ipse dominus dicit: Venit hora & nunc est, qm̄ mortui audient vocem filij Dei, & qui audierint viuent. Proinde etiam quod sequitur & dicit Petrus. Propter hoc & mortuis euangelizatum est, vt iudicentur quidē secundum homines in carne, viuant autem scdm̄ Deum spiritu, nō cogit apud inferos intelligi. Propterea. n. in hac vita & mortuis euangelizatū est. i. infidelibus & iniquis, vt cū crediderint, iudicentur quidē scdm̄ hoies in carne, hoc est, in diuersis tribulationibus, & in ipsa morte carnis. Vnde idem Apostolus alio in loco dicit, tempus esse vt iudicium incipiat a domino domini: viuant autem secundum Deū spiritu, quia & in ipso fuerant mortificati, cū morte infidelitatis & impietatis detineretur. Hæc expositio verborum Petri cui displicet, vel cui etiam si non displicet, non tū sufficit, quærat ea secundum inferos intelligere: qui si valuerit illa quibus me moueri supra commemorauī ita soluere vt eorum auferat dubitationē, impartiat & mihi: qd̄ si factū fuerit, poterūt illa verba vtroq; modo intelligi: ista sententiā de nulla falsitate cōuincitur. Ad illas autem quaestiones, quas ante misisti, excepta Dei visione per corpus, vnde maius opus molendum est, vt potui, respondi, & per Asellum diaconum misi, quod te accepisse iam puto. In recenti autem commonitorio tuo, cui nunc respondi, duo quaesieras, quorum vtrunque tractatum est, vñū latius, alterum breuius, de Petri. f. Apostoli verbis, et de anima domini. Exemplum sanē literarum tuarum, quæ continent interrogationem, vtrum Dei substantia corporaliter velut in loco videri possit, & velut nos nescio quomodo aberrauerunt, nec inueniri cum diu quærentur potuerunt, iterū admonere mittere ne graueris.

Augu-

L. Augustinus Euodio, de anima soluta corpore, & de visis prodigiis. Epist. C.

Domino beatissimo & venerabili fratri ac confacerdori meo Euodio, & qui tecum sunt fratribus, Augustinus & qui mecum sunt fratres in domino salutem. Frater iste nomine Barbarus seruus Dei, iam diu apud Hipponem constitutus, & uerbi Dei seruus ac studiosus auditor, desiderauit ad tuam sanctitatem literas nostras, in quibus tibi eum in domino commendamus, tibi; per eum salutem debitam dicimus. Literis autem sanctitatis tuæ, quibus ingētes texuisti quæstiones, respondere operosissimum est, etiam ociosis & multo maiore quam nos sumus præditis facultate differendi & acrimonia intelligendi. Duarum sanè epistolarum tuarum, quibus multa & magna conquiris, una nescio quomodo aberrauit, & diu quæsitæ non potuit reperiri. Altera uero, quæ inuenta est habet commendationem suauissimam serui Dei & boni & casti adolescentis, quomodo ex hac vita migrauerit, & quibus uisionum fraternarum attestationibus meritum eius

M nobis insinuari potuerit. Deinde ex hac occasione proponis, & uersas de anima obscurissimam quæstionē utrum cum aliquo corpore egrediatur de corpore, quo possit ad corporalia loca ferri, vel locis corporalibus contineri. Huius igitur rei tractatus, si tamen ad liquidum à talibus quales nos sumus examinari potest, curam atque operam negotiosissimam postulat, ac per hoc mentem ab his occupationibus ociosissimam. Si autem breuiter vis audire quid mihi videatur, nullo modo arbitror aiam de corpore exire cum corpore: uisiones autem ille futurorumque prædictiones quomodo fiant, ille iam explicare conetur, qui nouit quæ vi efficiantur in unoquoque animo tanta cum cogitat. Videmus enim planeque; cernimus in eo fieri rerum multarum uisibiliū, & ad ceteros corporis sensus pertinentium, innumerabiles imagines: quæ non interest quod ordinate vel turbide fiant, sed tantum quia fiunt, quod manifestum est, quia uis & quomodo fiant quæ quis potuerit explicare, quæ omnia certe quotidiana sunt atque continua, audeat præsumere aliquid ac definire, etiam de illis rarissimis uisibilibus. Ego autem tanto minus hoc audeo quanto minus, id quoque in nobis quod uita continua vigilantes dormientesque experimur, quo pacto fiat explicare sufficio. Nam cum ad te dictarem hanc epistolam,

teipsum animo contuebar, te utique absente atque nesciente, & quomodo possis huius uerbo moueri secundum notitiam quæ mihi de te inest imaginabar, atque id quonam modo in animo meo fieret, capere, ac inuestigare non poteram, certus tamen non fieri corporeis molibus, nec corporeis qualitatibus cum corpori simillimum fieret. Hoc interim habebas, ut ab occupato & festinante dictatum. In duodecimo autem libro eorum quos de Genesi scripsi, versatur hæc quæstio vehementer, & ex multis rerum exemplarum atque credibiliter auditarum exemplis disputatio illa syluescit. Quid in ea potuerimus vel effecerimus cum legeris iudicabis, si tamen dominus dignabitur donare, ut eos mihi libros quantum possum congruenter emendatos iam liceat uedere multorum fratrum expectationi, non iam longa disputatione suspendere. Narrabo autem unum aliquid breuiter unde cogites: Frater noster Genadius notissimus fere omnibus, nobisque; charissimus medicus, qui nunc apud Carthaginem degit, & Romæ suæ artis exercitacione præpolluit, ut hominem religiosum nosti, atque erga pauperum curam impigram misericordia facillimoque; animo benignissimum: dubitabat tamen aliquando, ut modo nobis retulit, cum adhuc esset adolescens & in his elemosynis seruientissimus, utrum esset uel la uita post mortem. Huius igitur mentis opera misericordie quoniam Deus nullo modo deferret, apparuit illi in somnis conspicuus iuuenis & dignus intendi, ei que; dixit. Sequere me: quem dum sequeretur, uenit ad quamdam ciuitatem, ubi audire cepit à dextera parte sonos suauissimæ cantilenæ ultra solitam notamque; suauitatem. Tunc intento, quod nam esset, ait, hymnos esse beatorum atque sanctorum. Sinistra autem parte quid se uidisse retulit, non satis memini. Euigilauit, & somnium ut fuit, tantumque; de illo, quantum de somnio cogitauit. Aliqui uero nocte, ecce idem ipse iuuenis eidem rursus apparuit, atque ab illo uerum cognosceretur interrogauit. Respondit ille, quod eum bene planeque; cognosceret. Tunc ille quæsiuit ubi se nosset. Nec memorie defuit quod iste identidem responderet, totumque; uisum illud hymnosque; sanctorum ad quos audiendos eo dūce uenerat, qua recentissimos recordabatur facilitate narrauit. Hic ille percontatus est, utrum nam id quod narrauerat in somnis uidisset, an uigilans? Respondit in somnis. At ille, Bene inquit recolis, uerum est in somnis

Augustinus Euodio, quomodo anima cernat sine corpore: de quibus uisibilibus prodigiis. Epi. CI.

Domino beatissimo & venerabili fratri & coepiscopo sancto Euodio, & tecum fratribus, Augustinus & mecum fratres in domino salutem. Multa quæ ab homine multum occupato, et, quod est grauius, ea putas precipitari debere dictando, quæ sunt tam difficilia, ut cum magna diligentia dictata uel scripta uix produci possint ad intellectum, et tamen talium qualis ipse es. Huc accedit, quia non tu & tales tantummodo cogitandi estis lecturi esse quod scribimus, sed utique; & illi qui minus acuto minusque; exercitato ingenio præditi, eo tamen studio feruntur ad cognoscendas literas nostras, siue amico siue inimico animo, ut eis subtrahi omnino non possint. Ista cogitanti cernis quanta cura in scribendo esse debeat, præsertim de rebus ita magnis, ut in eis & magni laboraret. Si autem cum aliquid in manibus habeo, intermittendum est & differendum, ut ad ea potius redeatur quam superuenientia requirunt, quod fiet si et ipsi, dum redeunt alia superuenierint? Nunc placet ut etiam his omnis illa suscipiantur, & semper priora fiant quæ posteriora oboriuntur: eaque; sola terminare contingat, quibus cum scribunt non superuenit aliud quod quærat. Quod ut mihi accidat difficillimum est, sed non opinor tibi hoc placere. Non ergo debui alia interrumpere cum tua superuenissent, sicut nec tua si alia rursus irruerint, & tamen seruare hanc iustitiam non sinor. Nam ecce ut tibi hæc ipsa rescribere quibus id admonerem, intermisi quæ agebam, & animam meam ad hanc epistolam ab alia magna intentione detorsi. Facile autem fuit hanc excusationem (ut arbitror) non iniquam literis inditam tibi remittere, reddere autem inquisitionibus tuis non ita facile est, & putato in ipsis opusculis quæ me nunc intentissimum detinent, non defutura quædam loca ubi hæc ipsa expediam quæ requiris, si dominus fauerit. Iam etiam ex istis quæstionibus quas modo misisti, multa soluta sunt in eis libris quos nondum edidi, siue de Trinitate siue de Genesi: quanquam & illa si relegas quæ tibi iam diu nota sunt, uel nisi fallor, fuerunt, quia ea fortasse oblitus es quæ te conferente mecum ac sermocinante conscripsi, siue de Animæ quantitate, siue de Libero Arbitrio, inuenies unde dissoluas, & sine mea opera, dubitationes tuas, adhibito scilicet nonnulli labore cogitationis, ut ipsi qui ibi ad intellectum liquidum certumque; perducta sunt cōsequencia

2. Retr. cap. 15. & 24. 1. Retr. 7.8. sequentia

sequeantia neſtatur. Habes etiam in libro de
2. Retra Vera religione, quæ ſi recoleris atq; pſpice-
ta. 12. res, nunq̃ tibi videret̃ rōne cogi Deum eſſe,
vel rōcinando effici Deū eſſe debere. Quā-
doquidē in ratione numerorum, quam cer-
tē in vſu quotidiano habemus, ſi dicimus
ſeptem & tria decem eſſe debent, minus cō-
ſyderate loquimur, nō. n. decem eſſe debent
ſed decem ſunt. De quibus itaq; rebus rectē
dicatur, quod eſſe debeant, ſiue iam ſint, ſiue
ut ſint, ſatis (quantum arbitror) diſputauim-
us in eis libris quos commemorauim. Ho-
mo enim ſapiens eē debet, ſi eſt ut maneat,
ſi nondum eſt ut fiat: Deus autē ſapiens nō
eſſe debet, ſed eſt. Illa quoque de viſis, quæ
tibi nuperrimē ſcripſi, & ea commemoras
ſubti'iter dicta, ſed maioribus te quæſtioni-
bus implicaffe recenſe etiam atque etiam, &
cogita diligentius, nec pertranſeat ſed habi-
tet in eis conſideratio tua, & inde fortaffe
vteunq; conſicies, quō ſit anima præſens
vel abſens. In eis quippe viſis demoratur in
ſomnis, cum abeſt à ſenſu præſentiaque cer-
nendi, quam præbet oculis vigilans: hāc au-
tem ab oculis, hoc eſt, tanquam à luminari-
bus corporis aiæ abſentia, quæ eſt cū dor-
mimus, ſi uis maior augeat ut totum qđ eſt
H inde ſubtrahat̃, mors eſt. Sicut ergo à cernē
di ſenſu ad viſa ſomniorum, nō cum aliquo
corpore abſcedit, niſi fortē illa, quæ videtur
in ſomnis corporea, noſque ipſos inter illa
ferri ac referri cum aliquo corpore exiſtima-
bimus, qđ iā tibi arbitror nō videri. Ita ſi to-
ta penitus abſtrahatur, atque abſit, quod ſit
in morte, nō ſecum putanda eſt auferre ali-
quod corpus ex corpore. Nam ſi auferret,
pſecto ēt cū dormimus & abſcedit ab ocu-
lis, inquantū eos relinquit, intantū oculos
ſecum auferret quālibet ſubtiliores, corpo-
reos tamē, quod non facit: verūtamē aufert
ſecum quosdā ſimillimos, ſed nō corporeos,
quibus viſa ſimillima cernit in ſomnis, ſed
nec ipſa corporea. Porro ſi aliquis cum cre-
dit ēt viſa ſomniorū, q̃ ſimilia corporibus
apparēt, nō eē niſi corporea, videat ſibi ali-
quid dicere, nec iſta ingenij tarditas facile
cōuincitur, multorum quippe eſt ēt nō me-
diocriter acutorū, qm̃ parum attendūt quā-
tū videāt imagines corporum, q̃ ſiūt in ſpi-
ritu, nec omnino ſunt corpora. Cum verō
eas coguntur intueri, ſi rectē aduerterint, at-
que cōpererint nō eas eē corporeas, ſed cor-
porum ſimillimas, rationē tñ de his nō con-
tinuo valent reddere, q̃bus cauſis & quēad-

modū ſiant, qua denique natura ſua ſubi-
ſtant, vel in quo ſubiecto ſint: vtrum ita in
animo ſiāt, ut in mēbrana ex atramēto line-
ræ, vbi vtraq; ſubſtātia eſt membrana. ſ. &
atramētum: an ſicut ſigillum in cera, vel ſi-
gura q̃libet, cui cera ſubiectū ē illa in ſubie-
cto: an vtroq; mō ſiant iſta in ſpū nro, aliq̃
ſic aliq̃n autem ſic. Mouent. n. non ſolū ut
cogitemus ea, quæ abſunt à ſenſibus corpo-
ris, & in noſtra reperiuntur memoria, vel
quæ nos ipſi ut libitum eſt, facimus, diſponi-
mus, augemus, minuiamus, ſed etiam ſitu, ha-
bitu, motu, innumerabilibus qualitatibus
formisq; variamus. Talia ſunt fortasſis etiā
illa quibus deludimur dormiētes, quādo nō
diuinitus admonemur, niſi quod hęc volen-
tes agimus, illa pter arbitriū patimur. Non
ſolū hęc mouēt, q̃ in aīo de ipſo animo fieri
nō abſurde quis putat, quāuis & hoc cauſa
occultioribus quibus agit, ut iſtud potius q̃
illud in conſpectu animi veniant, ſed ēt qđ
ait ppheta: Et dixit mihi angelus q̃ loque-
batur in me. Neq; n. forinſecus voces ad au-
res corporeas pphetæ veniſſe credendum
eſt, cū dicit, loquebat̃ in me, nō ad me: vtrū
voces erant de ſpū factæ, corporalibus ſi-
miles, quales agimus cum apud nos tacitū
multa memoriter, plerumq; ēt cārādo trā-
ſcurrimus, ſed tñ editæ ab angelo ſibi ſugge-
rente. Et quod in Euangelio ſcriptum eſt,
Ecce angelus Dei apparuit illi in ſomnis di-
cens. Quō enim apparuerit, vel corpus an-
gelicum oculis clauſis Abraham quippe vi-
gilanti ſic apparuerūt, ut eos etiam cum pe-
des lauit eis cōtreſtando ſentiret: vel ſpūs
dormientis in ſpecie aliqua ſimili cor-
pori, ſicut noſipſi nobis videmur tñ ſi figura
ēit p loca moueri ſomniātes, longē aliter q̃
mēbra in ſtratis iacētia mouentur. Hęc &
ideo mira ſunt, q̃a occultiorē habēt rōnē, q̃
ut videri, vel reddi ab hoīe homini poſſit.
Nam iſtæ cauſæ ſunt admirationis, cum vel
ratio cuiusq; rei latet, vel eadem res vſitata
non eſt, qđ aut ſingularis, aut rara eſt. Ex il-
la ergo cauſa latentis rationis, ego dixi in
epiſtola, quā te legiſſe cōmemoras, cum eis
rāderem qui negant eſſe credendum quod
Chriſtum virgo peperit, virgo pmaſerit. Si
rō quæritur, nō erit mirabile. Hoc enim di-
ctum eſt, non quod rōne res careat, ſed qđ
eos lateat, quibus hoc Deus voluit eſſe mi-
rabile. Ex alia verō admirationis cauſa, quæ
ideo eſt, quia inſolitum aliquid occurrit, ſcri-
ptum eſt de domino, qđ miratus ſit Centu-
rionis

rionis fidem. Neq; n. cum rei vilius ratio
potuit latere, ſed admiratio pro laude poſita
eſt eius, cuius par in populo Hebræo non
apparuerat. Vnde ipſa admiratio ſatis expo-
ſita eſt cum dñs ait: Amen dico vobis, non
inueni tantam fidem in Iſrael. Quod autē
adiēci in eadem epīſtola, Si exemplum po-
ſcitur, non erit ſingulare. Fruſtra tibi viſus
eſt velut exēpla inueniſſe de vermiculo qui
in pomo naſcitur, & aranea quæ ſilum tex-
trine ſuę corpore velut integro parit. Dicū-
tur enim aliqua argute cuiuſdam ſimilitudi-
nis gratia, alia remotius, alia congruentius,
ſed ſolus Chriſtus natus eſt ex virgine. Vn-
de iam intelligis, quātum exiſtimo, cur hoc
eſſe dixerim ſine exēplo. Habent itaq; om-
nia cauſas ſuas, atq; rationes rectas & incul-
pabiles, quæ Deus vel vſitata, vel inuſitata
operatur. Sed hęc cauſæ atq; rōnes cum la-
tent, miramur quæ ſunt: cum autē patent,
cōſequent̃ ea vel cōueniēter fieri dicimus,
nec mirandum eſſe, quia facta ſunt, quæ rō-
exigebat ut fierent. Aut ſi miramur nō ino-
pinata ſtupendo, ſed excellentia laudando
miramur. Quō gñe admirationis Centurio
ille laudatus eſt. Nec ideo reprehendenda eſt
ſentētia, qua dictū eſt, Si ratio q̃ritur nō erit
mirabile, qm̃ eſt aliud genus admirationis,
etiam cum ratio manifeſta eſt admiranti.
Neq; enim propterea culpā ſententia qua
dictū eſt: Deus neminē tentat, qm̃ eſt aliud
genus tentationis: p̃p quod rectē itidē di-
ctum eſt, Tentat vos dñs Deus ueſter. Nec
quiſquam exiſtimet ideo merito poſſe dici,
corporeis oculis à filio patrem videri, ac nō
potius ſic, ut à patre filiū, quia illic qui hoc
putant cum in reddenda ratione deſecerint,
poſſunt & ipſi dicere, ſi ratio quæritur, non
erit mirabile: hoc enim dictum eſt, nō quia
non eſt ratio, ſed quia latet. Illius autē non
miraculi, ſed erroris, demonſtrare debet nul-
lam eſſe rationem, quiſquis id opinantes re-
ſellere aggreditur. Sicut enim nulla ratio
eſt qua Dei natura moriatur, aut corrumpatur,
aut peccet, & cum hoc Deum nō poſ-
ſe dicimus, non derogamus poteſtati eius,
ſed æternitatem veritatemq; laudamus. Ita
cum dicimus non poſſe videri oculis cor-
poreis, non latet ſed patet ratio bene intelli-
gentibus, qua perſpicuum eſt Deum corpus
non eſſe, nec aliquid corporeis oculis cerni
poſſe, niſi quod alicuius interualli interpoſi-
tione cernatur. Id autē non niſi corpus eſſe,
eamq; ſubſtantiā quæ minor ſit in parte q̃

in toto, quod de Deo credere neſas eſſe de-
bet, etiam ijs qui hoc intelligere nōdun. ve-
lent. Latet ratio diuerſarum commutatio-
num. Hinc eſt omnium viſibilium ſylua mi-
raculorum. Nunquid tamen ideo latet eſſe
corpora, habere nos corpus, nullū eſſe, quan-
tulumcunq; corpusculum, quod nō pro ſuo
modo loci occupet ſpatium, nec in eo quod
occupat vbiq; ſit totum, ſed minus ſit in par-
te quā in toto? Hęc qm̃ non latent, his cō-
texenda ſunt conſequentia, quod nunc fa-
cere nimis longum eſt, quibus oſtendatur
non rationem latere, ſed rationem omnino
nullam eſſe qua credi debeat, vel poſſit in-
telligi, Deum, qui vbiq; totus eſt, per ſpatia
locorum corporea mole diſſundi, in qua ne-
ceſſe habeat partibus maioribus minoribus
que cōſtare, cerni corporeis oculis poſſe. Vn-
de plura dicerem, ſi hoc in epīſtola iſta ſu-
ſcepſiſſem, in cuius longitudinē, non ſentens
progreſſus ſum, penē oblitus occupationum
mearum, ita ut fortasſe, quod nō arbitrabar,
attentioni tuæ ſatiſfecerim, qui potes pau-
cis admonitus plura cogitare, quæ compe-
tunt. Sed non etiam eorum in quorum ma-
nus nō inaniter venire iſta poſſunt, ſi dilige-
tius & copioſius diſſerantur. Laborant autē
homines in diſcēdo & breuiā nō valēt intel-
ligere, prolixa nō amant legere. Laborāt itidē
in docendo, qui & pauca tardis, & multa
pigris fruſtra ingerunt. Mitte & illius epi-
ſtolæ exemplum, quæ apud nos aberrans,
non potuit inueniri.

August. Euodio, de quæſtionibus ad ſalutē
nō neceſſarijs, de ſimilitudinibus nō per
omnia congruentibus rebus diuinis, de ſa-
croſancta trinitate quid credere ſufficiat.
Epīſtola. CII.

Augustinus Epīſcopus, Euodio epīſco-
po. Si ea quæ me magis occupāt, à qui-
bus in aliud auerti nolo, ſanctitas tua noſſe
tanti habet, mitte aliquem qui tibi deſeri-
bat. Iam enim plura perfectæ ſunt, quæ hoc
anno ante Paſcha propinquante quadrage-
ſima à nobis fuerant inchoata. Nam tribus
illis libris de ciuitate Dei contra dæmoni-
colas inimicos eius, duos alios addidimus,
quibus quinque libris ſatis diſputatum ar-
bitror aduerſus eos, qui propter præſen-
tis vitæ ſcelicitatem Deos colendos putant,
eamque ſcelicitatem à nobis impediri opi-
nantes, Chriſtiano uomini inſeſti ſunt.
Deinceps

1. De ci- Deinceps dicendum est, sicut primo libro pol-
nitate
Dei.
cap. 36. litici sumus, aduersus eos qui pp vitam post
mortem futuram necessarium existimant cul-
tum deorum suorum, propter quam vitam
nos Christiani sumus. Dictaui etiam trium
psalmorum expositionem, non paruis volu-
minibus, sexagesimi & septimi, septuagesimi
& primi, septuagesimi & septimi. Reliq. nō-
dum dictati neq; tractati, vehementer à no-
bis expectantur atque flagitantur. Ab his
me reuocari & retardari irruentibus de trās-
uerso quibuscumque quæstionibus nolo, ita vt
nec libros de Trinitate, quos diu in mani-
bus verso, nondumq; cōpleui, modo attēde-
re velim, quoniam nimis operosi sunt, & à
paucis eos intelligi posse arbitror, vnde ma-
gis vrgent quæ pluribus vtilia forte spera-
mus. Non. n. vt scribis, qui ignorat ignorabi-
tur, de hac re dixit Apostolus, tanq. ista pœ-
na ille plectendus sit, qui nō valet intelligen-
tia sic discernere ineffabile trinitatis vnitate,
sicut discernitur in animo nostro memoria,
intellectus, voluntas. Aliunde hoc dicebat
Apostolus: Lege, & videbis qd ea loquebas,
q. fidē vel mores multorum edificaret, non
quæ vix ad paucorū, eamq; exiguā, quātula-
cunq; in hac vitā de re tāta esse potest, intel-
ligentiā peruenirent. i. vt linguis prophetia
præponeretur, vt non perturbatē illa gerere-
tur, quasi prophetiæ spiritus etiā inuitos lo-
qui cogeret, vt mulieres in ecclesia tacerent,
vt omnia honeste & scdm ordinē fierent.
Hæc cū ageret, ait: Siquis videtur esse pro-
pheta aut spiritalis, cognoscat quæ scribo vo-
bis, quia dñi est mandatum: si quis autē igno-
rat, ignorabitur. His verbis coercēs & ad pa-
cificum ordinem reuocans inquietos, tanto
ad seditionem faciliores, quanto sibi videbā-
tur spiritu excellere, cum superbiendo cūcta
turbarent. Siquis ergo videtur propheta esse
aut spiritalis, cognoscat, inquit, quæ scribo
vobis, quia domini est mandatum. Siquis vi-
detur esse, & vtiq; nō est: nā qui est, sine du-
bitatione cognoscit, nec admonitione & co-
hortatione opus habet, quia oīa iudicat, & à
nemine iudicatur. Illi ergo seditiones et per-
turbationes in ecclesia faciebant, qui videbā-
tur esse in ecclesia, quod non erant. Hos doc-
cet cognoscere dñi esse mandatum, quia non
est seditionis Deus sed pacis. Si q. autē igno-
rat, ignorabit, id est, improbabitur. Non. n.
Matt. 5. Deus si ad sciētiam referas, ignorat eos, qui-
bus dicturus est, Non noui uos, sed eorum
improbatio hoc verbo insinuata est. Cum

autē dñs dicat: Beati mundo corde, qm ipsi
Deū videbūt: eaq; visio nobis in fine sum-
mum præmium promittatur, omnino est
metuendum, si nunc ad liquidum q. Dei
creatura credimus conspiciere nō valemus,
ne inde sit dictum. Qui ignorat, ignorabit.
quia enim in sapiētia Dei nō cognouit mū-
dus per sapientiam Deum, placuit Deo per
stulticiam prædicationis saluos facere cre-
dentes. Hæc stulticia prædicationis ac stul-
tū Dei, qd sapientius est hominibus, multos
contrahit ad salutem, vt non solum qui nō-
dum certa valent intelligentia cōspicere na-
turam Dei, quā fide tenent, verum etiā qui
nōdum in ipsa anima sua ita incorpoream
substantiā, à corporis generalitate discernūt,
quæadmodū certi sunt se viuere, nosse, vel-
le, ideo sint alieni à salute, quam stulticia il-
la p̄dicationis fidelibus confert. Nam si pp
eos solos Christus mortuus est, q. certa in-
telligentia possunt ista discernere, penē fru-
stra in ecclesia laboramus: si autem, quod
veritas habet, infirmi populi credentium ad
medicum currunt, sanādi per Xpm, & hunc
crucifixum, vt vbi abundauit p̄ctm, supera-
bundet gratia, miris fit modis per altitudi-
nē diuinam sapientiæ & scientiæ Dei, & p
inscrutabilia iudicia eius, vt et nōnulli à cor-
poribus incorporea discernentes, cum sibi
ex hoc magni videntur, & irridēt stulticiā
prædicationis, qua salui fiunt credētes, ab
vnica via lōgē exirēt, quæ ad vitā æternam
sola perducit, & multi in cruce iusti gloriā-
tes, & ab eadem via nō recedētes, & si ista q.
subtilissime differuntur ignorāt, quia non
perit vnus ex illis pro quibus mortuus est,
ad eandem perueniāt æternitatem, veritatē,
charitatem. i. ad stabilem, certam, plenāq;
felicitatē, vbi manētibus, uidētibus, amātū-
bus, sunt cūcta p̄spicua. Proinde in vnum
deū patrē & filiū & spiritum sanctū firma
pietate credamus: ita vt nec filius credatur
esse qui pater est, nec pater qui filius est,
nec pater nec filius qui vtriusq; spiritus est.
Nihil putetur in hac trinitate temporā-
bus locis distare, sed hæc tria æqualia
esse & cōterna, & omnino esse vna natu-
ra: non à patre aliam, & à filio aliam, & à
spiritu sancto aliam conditā esse creaturam,
sed oīa & singula, q. creata sunt vel creati,
trinitate creante subsisterent: nec quēquam
liberari à patre sine filio & spiritu sancto, aut à
filio sine patre & spiritu sancto, aut à spiri-
tu sancto sine patre & filio: sed à patre &
filio

filio & spiritu sancto vno, vero, verēq; im-
mortali, id est, omnimodo incommutabili
solo Deo. Multa autē etiā separatim in scri-
pturis de singulis dici, vt insinuetur, quāuis
inseparabilis trinitas, tamē trinitas: vt quem
admodum simul dici nō possunt, cum sonis
corporalibus cōmemoratur, quamuis simul
sint inseparabiliter. Ita & quibuscūq; scriptu-
rarū locis, & per quasdā creaturas sigillatim
vicissimq; mōstrentur. Sicut pater in voce,
qua sonat. Tu es filius meus: & filius in ho-
mine, quē suscepit ex virgine: & spiritus san-
ctus in columbæ specie corporali. Hæc sepa-
ratim quidē, sed nullo modo separata tria il-
la demonstrat. Ad hoc vtcunque intelligēdū
assumimus memoriam, intelligentiam, vo-
luntatem. Quamuis. n. hæc suis separatimq;
temporibus sigillatim singula enunciemus,
nihil tñ horū sine alijs duobus agimus aut
dicimus. Nec ideo putanda sunt hæc tria tri-
nitati sic comparata, vt omni ex parte cōue-
nientia tanta conceditur, vt ei rei cui adhi-
benda est, ex omni parte coaptetur, vel qñ
ex creatura ad creatorem aliquid simile assū-
mitur? Primo ergo in hoc inueniē ista simi-
litudo dissimilis, quod tria hæc, memoria,
intelligentia, voluntas animæ insunt, nō ea-
dē tria, est anima. Illa vero trinitas nō inest,
sed ipsa Deus est. Ideo ipsa mirabilis simpli-
citas cōmendatur, quia nō ibi aliud est esse,
aliud intelligere, vel si quid aliud de Dei na-
tura dicitur. Anima vero quia est, etiā dum
non intelligit, aliud est quidem esse, aliud est
quod intelligit. Deinde quis audeat dicere
patrē non intelligere per seipsum, sed per fi-
lium sicut memoria nō intelligit p seipsam,
sed p intellectum: vel potius aīa ipsa, cui hæc
insunt, per intellectum tantūmodo intelli-
git, sicut per memoriā tantūmodo memi-
nit & per voluntatē tantūmodo vult? Ad-
hoc ergo adhibetur ista similitudo, vt quo-
modo intelligatur, quæadmodū horum
triū in aīa, cū singula nomina enūciātur,
quibus eadē singula demonstrantur: tñ vnū
quodque nomen his tribus cooperatibus e-
nūciatur, cum & reminiscēdo & intelligen-
do & volēdo dicitur. Ita nullā esse creaturā,
in qua vel solus pater, vel solus filius, vel so-
lus spiritus sanctus demonstrat, quā nō simul
trinitas operetur, quæ inseparabiliter opera-
tur. Ac per hoc nō vocē patris, nec animā
& carnem filij, nec columbā spiritus sancti
esse factā, nisi eadē cooperatē trinitate. Nec

sanē sonus ille vocis, qui cōtinuo esse desti-
tit, coaptatus est in vnitatem patris. Nec illa
columbæ spēs corporalis coaptata est in vnita-
tem personæ spiritus sancti. Nā ipsa quoque,
sicut nubes illa lucida, quæ operuit in mōte
cū tribus discipulis saluatōrē, vel potius si-
cut ille ignis, qui eundē spiritum sanctum de
Coapta-
tus pro
vnitus.
Sap. 7.
monstrauit, officio signationis impleto, mox
esse desinit: sed solus homo, quia propter ip-
sam naturam liberādam illa omnia fiebant,
in vnitatē personæ verbi Dei, hoc est vnici fi-
lij Dei mirabili & singulari susceptione co-
aptatus est, permanēte tñ verbo in sua natu-
ra incommutabiliter, in qua nihil compositi
cū quo subsistat vlla phantasia humani ani-
mi suspicandum est. Legitur quidem & spiri-
tus sapientiæ multiplex, sed rectē dicitur et
simplex. Multiplex enim, quoniam multa
sunt quæ habet: simplex autē, quia nō aliud
q. quod habet est. Sicut dictus est filius habe-
re vitam in semetipso, & eadē vita ipse est:
homo autem verbo accessit, non verbum in
hominem conuertibiliter accessit: atque ita
& filius Dei simul cum homine suscepto di-
citur: vnde idē filius Dei incommutabilis est
atque cōternus patri, sed in verbo solo: &
sepultus est filius Dei, sed in carne sola.
Proinde quæ de filio Dei verba dicuntur, vi-
dēdū est secundum quid dicatur. Non. n. ho-
mine assumpto personarū numerus auctus
est, sed eadē trinitas mansit. Nā sicut in hoīe
quolibet præter vnum illum, qui singulari-
ter susceptus est, anima & corpus vna perso-
na est, ita in Christo verbū & homo vna p-
sona est. Et sicut homo, verbi gratia, philoso-
phus nō vtiq; nisi secundū animā dicitur:
nec ideo tñ absurde, sed cōgruentissima &
vfitatissima loquutione dicimus philosophū
cælum, philosophum mortuum, philosophū
sepultum, cum totum secundum carnem ac-
cidat, non secundum illud quod est philoso-
phus, ita Xps Deus Dei filius, dñs gloriæ,
& si quid hmōi secundū verbū dicitur, & tñ
rectē dicitur Deus crucifixus, cum hoc eum
secundum carnem passum esse, nō secundū
illud quo dñs gloriæ est, non habeatur incer-
tum. Sonitus autē ille vocis & columbæ spēs
Lucæ. 3.
corporalis, & linguæ diuise velut ignis, qui
Acto. 2.
insedit super vnumquēque eorum, sicut illa
Exo. 19.
in monte Syna, quæ terribili specie facta
Exo. 13.
sunt, & sicut columna illa nubes per diem, &
flammæ per noctem, significatiua operatio-
ne acta atque transacta sunt. Illud in his ma-
xime cauendum est, ne cuiquam Dei natu-
Augu. Tomus secundus f ra vel

ra vel patris vel filij vel spiritus sancti com-
mutabilis & cōuertibilis esse credatur. Nec
moueat quod aliqui res, quæ significat, nomē
eius rei quam significat, accipit. Spiritus san-
ctus dictus est corporali specie tanquā co-
lumba descendisse & mansisse super eum.
Sic enim & petra Christus, quia significat
Christū. Miror autē tibi videri sonitum vo-
cis illius, quā dictum est, Tu es filius meus,
non mediante anima, sed diuino nutu sola
corporali natura sic fieri potuisse: & non ti-
bi videri eodem modo posse fieri animantis
cuiuslibet speciem corporalem motumq; vi-
uenti similem diuino nutu, nullo animali in-
terposito spiritu. Si enim obreperat Deo creatu-
ra corporea sine viuificantis animæ ministe-
rio, vt adantur soni quales aēi ex corpore
animato solent, vt forma loquutionis articu-
lata aëribus inferatur, cur non obtemperet,
vt sine animæ viuificantis ministerio figu-
ra motusq; volueris, eadem potētia creatori-
s, ingeratur aspectibus? An sensus audiendi
hoc mereri potest, videndi non potest, cum
ex iacenti materia corporis vtrunq; forme-
tur, & quod insonat aëribus, & apparet aspe-
ctibus, & vocis articuli, & lineamēta mēbro-
rum, & audibilis & visibilis motus, vt & ve-
rū sit corpus quod sentitur corporis sensu,
& nihil sit amplius q̄ quod sentitur corporis
sensu? Anima enim in illo sensu corporis
vel in aliquo animante sentitur. Nō igitur
est opus querere, quō apparuerit columbæ
species corporalis, sicut non querimus quō
sonuerint voces articulati corporis. Si enim po-
tuit anima non esse media, vbi vox non qua-
si vox dicitur facta: quantomagis potuit vbi
dicitur columba, hoc verbo significata sola
specie corporali oculis reddita, non natura
viuentis animantis expressa. Hoc modo etiā
illud dicitur: Factus est subito de celo fo-
nus quasi ferretur status vehemens, & visæ
sunt illis linguæ diuinae velut ignis, vbi dicitur
species quædā quasi status, & velut ignis
sensibilis vilitatis similis notisque naturis,
non ipsæ vilitate notæque naturæ ad tem-
pus factæ significari videntur. Si autē sub-
tilior ratio vel excellentior rei inuestigatio de-
monstrat eē naturā, quæ nec tēporaliter nec
localiter mouet, non moueri nisi p̄ illā quæ
tēpaliter tātum, nō localiter moueri potest: con-
sequens erit vt omnia illa per ministerium
creaturæ viuētis effecta sint, sicut p̄ angelos
fuit. Vñ diligētius disserere & lōgum est, &
non necessarium. Huc accedit, quia nō sunt

visiones quæ apparēt spiritui tanquā corpo-
ris sensibus, nō solū dormientibus vel fure-
ntibus, sed aliquando sanæ mentis vigilanti-
bus: non per fallaciam illudentium dæmo-
num, sed per aliquam reuelationem spirita-
lem, quæ sit per formas incorporeas corpori-
bus similes: q̄ discerni omnino nō possunt,
nisi diuino adiutorio plenus reueletur,
& mentis intelligentia diiudicetur, vix al-
quando cum fuerint, sed plerunq; postea
cum transierint. Quæ cum ita sint, siue in
naturis corporeis, siue sola specie corporali,
natura autē spiritali nostro spiritui tanquam
sensibus corporis apparere videntur, quan-
do hæc sacra scriptura commemorat, cuius
istorum duorum generis sint, & vtrū mediā
te viua creatura fiant, si corpore fiant, iudi-
care temere nō debemus: dum tamen creatu-
ris hoc est, summa atque ineffabilis trinita-
tis inuisibilem, incōmutabilem q; naturā, &
a mortalium carnalium sensibus & ab omni
nō cōuertibilitate siue in melius, siue in de-
terius, siue in quodlibet aliud atque aliud, re-
motā atque discretā vel sine vlla dubitatio-
ne credamus, vel qualiacunque etiā intelli-
gētia capiamus. Hæc tibi de duabus quæstio-
nibus, hoc est, de trinitate & colūba, in qua
spiritus sanctus non sua natura, sed signifi-
catua specie demonstratus est, sicut & filius
Dei non sua natiuitate, de qua pater dixit:
Ante luciferum genui te: sed in homine lu-
cepto ex vtero virginis, a ludæis crucifixus
est, videris quā ocioso ego tū occupatus se-
mus scribere potui. Nec putavi omnia per-
tractanda quæ posuisti in literis tuis, verum
ad illa duo, q̄ ex me audire voluisti, me rite
disse, & si non sufficēter audivisti tuæ, tamē
charitati obediēter existimo. Præter autē
illos duos libros, quos tribus me adiunxisse
supra commemoravi, & trium psalmorum
expositionem, scripsi etiā librum ad san-
ctum presbyterum Hieronymū de animæ
origine, cōsulens eum quō defendi posset il-
la sententia, quā religiosæ memoriæ Marce-
lino suam esse scripsit, singulas animas no-
uas nascentibus fieri, vt nō labefactetur fun-
damentum ecclesiæ fides, qua inconcussæ ere-
dimus, quod in Adā oēs moriuntur, & nih-
il Christi gratia liberentur, qui p̄ sui sacramē-
tum etiā in paruulis operatur, in cōdēnationem
trahuntur. Scripsi aliū ad eundē, quo
modo illi videatur accipiendum esse quod
scriptum est in epistola Iacobi: Quicumque
autē torā legē seruauerit, offēdat at in vno
factus

factus est omnium reus. Sed in hoc dixi etiā
qd̄ mihi videatur in illo autē de animæ ori-
gine tantum quid ei videatur, consultatoria
quadam disputatione quæsiui. Occasionem
quippe cuiusdā sanctissimi & studiosissimi
iuuenis presbyteri Orosij, qui ad nos ab vl-
tima Hispania, id est, ab Oceani litore solo
sanctarum scripturarum ardore inflamma-
tus aduenit, amittere nolui, cui vt ad illum
quoque pergeret, persuasi. Huic etiam ipsi
Orosio ad quadam interrogata, quæ illum
de Priscillianistarū hæresi, & Origenis qui-
busdam opinionibus, quas non recepit eccle-
sia, permovebant vno libro non grandi, quā-
ta potius breuitate & perspicuitate respondi.
Scripsi etiā grandem quendam librum ad-
uersus Pelagij hæresim, cogentibus nonnul-
lis fratribus, quibus contra gratiam Christi
opinionem perniciosissimam ille persuase-
rat. Hæc omnia si habere volueris, aliquem
mitte qui tibi cuncta deferat. Me autē per-
mitte his vacare querendis atque dictandis,
quæ quoniam multis sunt necessaria, præpo-
nenda esse arbitror ad valde paucos pertinē-
tibus inquisitionibus tuis.

Augustinus Quintiano, cōmēdat matrē vi-
duam cū filia virgine, quæ deferebat reli-
quias Stephani martyris. Epist. CIIII.

Domino Beatissimo & meritō venerabi-
li fratri & coepiscopo Quintiano, Au-
gustinus in domino salutem. Honorabiles
Dei familias, & præcipua Christi membra
Galliam viduā sancti Propositij, & eius filiā
Simpliciā virginem sacram, matri ara-
te subditam, sanctitate prælatam, quas verbo
domini alimus, vt poruimus, venerationi
tuæ in Christi dilectione commendando, & tan-
quam mea manu per hanc epistolam trado
consolandas, & in omnibus adiuvandas, quæ
utilitas earum vel necessitas postulat, quod
& sine mea commendatione proculdubio
faceret sanctitas tua. Si enim nos propter su-
pernam Hierusalem, cuius nos omnes ci-
ues sumus, & in qua concupierunt habere
excellentiorem sanctitatis locum, non so-
lum ciuicum, verum etiā fraternum eis debe-
mus affectum: quantomagis vos, apud quos
earum etiam carnalis est patria, in qua secu-
larem nobilitatem pro Christi amore con-
temnunt dominæ illæ. Officium quoque
saluationis per illas mecum ea charitate pe-
to digueris sumere qua direxi: & meminisse

nostri in orationibus tuis. Portant sanē te-
cum reliquias beatissimi & gloriosissimi
martyris Stephani, quas non ignorat sancti-
tas vestra, sicut & nos fecimus, quā conue-
nienter honorare debeatis.

Augustinus Sixto presbytero, qui cōtra Pe-
lagianos scripserat, vt pergat impudentes
cohibere, disimulantibus mederi.
Epistola. CIIII.

Domino venerabili & in Christi charita-
te suscipiēdo sancto fratri & compresby-
tero Sixto, Augustinus in dño salutem. Ex
quo Hipponem literæ benignitatis tuæ per
sanctum fratrem Firmum presbyterum di-
rectæ me absente venerunt, postea quā
illas cum remeassem, quamvis iam inde pro-
fecto earum perlatores legere potui, hæc pri-
ma eademque gratissime rescribendi occur-
rit occasio per dilectissimum filium nostrū
Albinū acolithum. Quod autem, quibus
simul scripsi, tunc non eramus simul, ideo
facto est, vt singulorum singulas non v-
nam amborum epistolam sumeres. A me
quippe digressus est perlator huius per ve-
nerabilem fratrem & coepiscopum meum
Alipium qui tuæ sanctitati aliam rescribe-
ret transiturus, ad quem etiam ipsas, quas
ego iam legeram, literas tuas ipse portauit.
Quæ nos quanta latitia perfuderint, quid
homo nitatur loqui quod nō potest eloqui?
nec te ipsum satis nosse arbitror, sed nobis
crede, quantum boni feceris talia scripta mi-
tendo. Sicut enim tu testis es animi tui, ita nos
nostri, quemadmodum sit affectus illarum
synecritate luculentissima literarū. Si enim
breuissimam epistolam tuā, quam de hac ip-
sa re ad beatissimum senem Aurelium per
Leonem acolithum direxisti, exultanti ala-
critate descripsimus, & quibus poteramus
magno studio legebamus, vbi nobis exposui-
sti, quid de illo perniciosissimo dogmate, vel
quid cōtra de gratia Dei, quam pusillis ma-
gnisq; largitur, cui est illud inimicissimum
sentias: quanta nos putas ista tua prolixiora
scripta, vel exultatione legisse, vel cura vt
legatur, quibus valuimus alijs obtulisset, atq;
adhuc quibus valemus offerre? Quid enim
gratius legi vel audiri potest, q̄ gratiæ Dei
tā pulchra defensio aduersus inimicos eius,
ex ore eius qui eorundem inimicorum ma-
gni momenti patronus an iactabat. Aut vn-
de vberiores Deo debemus agere gratias, q̄
quod

AVGVSTINVS SIXTO PRESBYTERO

quod eius sic defenditur gratia, ab eis quibus datur aduersus eos, quibus vel non datur, vel ingrati est quod datur? Quia ut eis grati sit, occulto & iusto iudicio Dei non datur. Quapropter dñe venerabilis & i Chri

H si charitate suscipiende sancte frater, quāuis optime facias, cum de hac re scribis ad fratres, apud quos se illi de tua solent efferre amicitia, tñ hac cura maior tibi restat, ut nō solū salubri seueritate plectantur, qui errorem illum Christiano infestissimum nominē audent garrere liberi, sed etiam ij diligentissime caueant vigilantia pastoralī propter infirmiores & simplices dñicas oves, qui eū p̄sūs, quidā aut timidi: sed tñ insulzare non cessant, penetrantes domos, sicut ait Apostolus, & cetera quæ sequuntur exercitata impietate facientes. Nec illi negligendi sunt, qui vsque ad p̄fundum silentiū supprimunt timore, quod sentiunt, sed tñ eandē peruersitatem sentire nō desinunt. Nōnulli quippe eorū, antequā ista p̄sententia manifestissimo etiā sedis Apostolicæ iudicio dānaretur, vobis innotescere potuerunt, quos nunc rep̄te reticuisse perspicitis: nec vtrum sanati sint sciri pōt, nisi eū non solū dogmata illa falsa tacerint, verū etiā illis vera cōtraria, eo quo illa solent studio defenarint, qui tamen lenius p̄fecto sunt tractandi. Quid enim eos terreri opus est, quos satis terrores ipsa taciturnitas monstrat? Nec ideo tanquam sani p̄tereundi sunt diligentia medicinæ, quorum vulnus in abdito est. Etsi enim terrendi non sunt, tamen docendi sunt: & quantum existimo, facilius possunt, dum in eis timor seueritatis doctorem adiuuat veritatis, ut opitulante domino, gratia eius intellecta atque dilecta, etiam loquendo expugnent quod iam loqui non audent.

Augustinus Sixto presbytero, instruens illum aduersus Pelagianorum argumenta. Epist. CV.

Domino in dño dominorum dilectissimo sancto fratri & compresbytero Sixto, Augustinus in dño salutem. In epistola quam per charissimum fratrem nostrum Albinum acolithum misi, prolixior me missurum esse promisi, per sanctum fratrem & compresbyterum nostrum Firmum, qui nobis literas attulit sinceritatis tuæ, plenas fidei tuæ, quæ nobis tantum gaudium con-

tulerunt, quantum magis possumus habere q̄ dicere. Quod enim fatendum est charitati tuæ, tristes eramus animo nimis cum fama iactaret inimicis Christianæ gratiæ te fauere. Sed ut hac tristitia de nostris cordibus tergeretur, primo te priorem anathematis in populo frequentissime pronunciasse eadē fama nō tacuit. Deinde cū literis Apostolicæ sedis de illorum damnatione ad Aphricam missis, tuæ quoque literæ ad venerabilem senem Aurelium consecutæ sunt, q̄ tametsi breues erant, tuū tamen vigore aduersus eorum errorem satis indicabant. Nunc vero cū apertius & latius qd de illo degmate contraq; sentires, literis tuis fides ipsa nobiscum ratione ecclesiæ loqueretur, cui potissimum beatus Apostolus Paulus de gratia Dei per Iesum Christum dñm nostrum, multa & multipliciter est locutus, nō solum illud omne tristitia nubilum fugit de cordibus nostris, sed etiam tantum ibi latine lumen insulsi, ut nihil egisse in nobis videtur ille mœror & timor, nisi successu horū, ampliorem flagrantiam gaudiorum. Itaque te frater charissime, quāuis non videamus nos oculis carnis, animo tamē in fide Christi, in gratia Christi, in membris Christi nemus, amplectimur, osculamur, & remota te à nobis ad te nostrorū inuicē colloquiorum factissimo & fidelissimo perlatores, quē noluisse esse apud nos, non solum aduocorem scriptorū tuorum, verū etiam narratorem testemq; factorum, rescripta perfoluimus, & aliquanto diutius tecū sermocinamur, admonētes, ut docēdis insites, qbus terrendis satis (quantū cōperimus) instituti. Sunt. n. quidā qui iustissime dānatas impietates adhuc liberius defendendas putant, & sunt qui occultius penetrāt domos, & quod in aperto iam clamare metuant, in secreto seminare nō quiescūt. Sunt autē qui omnino siluerunt magno timore cōp̄ressi, sed adhuc in corde retinent, quod ore iam p̄ferre non audent: q̄ tñ esse possunt fratribus ex priorē ipsius dogmatis defensione notissimi. Proinde alij seuerius coercendi, alij vigilatius vestigandi, alij tractandi quidē lenius, sed non segnius sunt docendi, ut si non timentur, ne perdant, non tamē negligantur ne pereant. Quod enim putat auferri sibi liberū arbitrium, si nec ipsam bonā voluntatē sine adiutorio Dei hōiem habere cōsenserint, non intelligunt, non se firmare humanum arbitriū, sed impellere ut per inania ferat, nō in domino

CONTRA PELAGIANOS EPIST. CV.

139

dño tanquā in petra stabili collocetur. Paratur. n. voluntas à dño. Quod autem persona rum acceptorē Deum se credere existimāt, si credant quod sine vllis p̄cedentibus meritis, cuius vult miseretur, & quos dignatur vocat, & quem vult religiosum facit, parum attendunt quod debita reddatur p̄na dānato, indebita gratia liberato, ut nec ille se in dignum queratur, nec dignum se iste glorie tur, atque ibi potius acceptionem nullam fieri personarum, vbi vna eademq; massa dānationis & offensionis inuoluit, ut liberatus de non liberato discat quod etiam sibi supplicium cōueniret, nisi gratia subueniret. Si autē gratia, vtique nullis meritis reddita, sed gratuita bonitate donata. Sed iniustum est, inquit, in vna eademq; mala causa hunc liberari, illum puniri. Nempe ergo iustum est vtrūque puniri. Quis hoc negauerit? Agamus ergo gratias saluatori, dum nobis red ditum non cernimus, quod in dānatione similiū etiam nobis debitum fuisse cognoscimus. Si. n. vtrique liberarentur, lateret quid peccato per iustitiā debeatur: si nemo, quid gratia largiretur. Ut ergo in hac difficillima questione verbis potius vtamur. Apostoli: Volens Deus ostēdere iram, & demonstrare potentia suam, attulit in multa patiētia vasa iræ, quæ p̄fecta sunt in perditionē: & vt notat faceret diuitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, cui nō pōt figmentū dicere. Quare massa facere aliud vas in honorē, aliud in cōtumeliā. Vbi quia vniuersa ista massa meritis dānata est, contumeliā debitam reddit iustitia, honorē donat indebitum gratia, nō meritis dari etiā gratiā. De cuius cōmendatione maxime ad Romanos Apostolica epistola loquitur, ut inde se, p̄dicatio eius velut à capite orbis toto orbe diffunderet. Ea est. n. qua iustificatur impius. i. fit iustus q̄ prius erat impius. Et ideo percipiendæ huius gratiæ merita nulla p̄cedunt: quoniam meritis impij, non gratia sed p̄na debetur. Nec ista esset gratia si nō daretur gratuita, sed debita redderetur. Sed cum ab istis queritur, quam gratiam Pelagius cogitaret sine vllis p̄cedentibus meritis dari, quādo anathematizabat eos qui dicunt gratiam Dei secundum merita nostra dari: respōdent sine vllis p̄cedētibus meritis gratiā ipsam humanam esse naturam, in qua conditi sumus. Neque. n. antequam essemus, mereri aliquid poteramus ut essemus. Abijciatur à Christianorum cordibus ista fallacia. Nam om-

retribuatur eis ab illo, de quo dictum est: Ro. 12. Quis prior dedit illi & retribuetur ei, & suo putates p̄reire merito illum de quo audiāt, aut potius audire nolunt, Qm̄ ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Quā uero autē diuitiarum est altitudo sapiētiæ & sciētiæ eius, ex his sunt diuitiæ gloriæ eius in vasa misericordiæ quæ vocauit in adoptionem, quas diuitias notas vult facere etiā per vasa iræ, quæ p̄fecta sunt in perditionem. Et quæ sunt viæ inuestigabiles, nisi de quibus in Psalmo canitur: Vniuersæ viæ domini misericordia & veritas. Igitur inuestigabiles sunt misericordia & veritas eius: qui cuius vult miseretur, non iustitia sed misericordiæ gratia, & quem vult obdurat, non iniquitate, sed veritate vindictæ. Quæ tamen misericordia & veritas ita sibi occurrunt quia scriptum est, Misericordia & veritas obuierunt sibi, ut nec misericordia impediat veritatem, qua plectitur dignus: nec veritas misericordiam, qua liberatur indignus. Quæ igitur sua merita iactaturus est liberatus, cui si digna suis meritis redderetur nō etiā nisi dānatus? Nullæ igitur sunt merita iustorū. Sunt planē, q̄ iusti sunt. Sed ut iusti fieret, merita non fuerunt. Iusti. n. facti sunt, cum iustificati sunt, sed sicut dicit Apostolus: Iustificati gratis per gratiam ipsius. Cū igitur huic gratiæ inimici infestiq; sint isti, Pelagius tñ in Ecclesiastico iudicio Palæstino (nō. n. aliter inde impunitus exisset) anathematizauit eos, qui dicunt gratiā Dei secundū merita dari. Sed nihil aliud in eorū etiā posterioribus disputationibus inuenitur q̄ meritis dari etiā gratiā. De cuius cōmendatione maxime ad Romanos Apostolica epistola loquitur, ut inde se, p̄dicatio eius velut à capite orbis toto orbe diffunderet. Ea est. n. qua iustificatur impius. i. fit iustus q̄ prius erat impius. Et ideo percipiendæ huius gratiæ merita nulla p̄cedunt: quoniam meritis impij, non gratia sed p̄na debetur. Nec ista esset gratia si nō daretur gratuita, sed debita redderetur. Sed cum ab istis queritur, quam gratiam Pelagius cogitaret sine vllis p̄cedentibus meritis dari, quādo anathematizabat eos qui dicunt gratiam Dei secundum merita nostra dari: respōdent sine vllis p̄cedētibus meritis gratiā ipsam humanam esse naturam, in qua conditi sumus. Neque. n. antequam essemus, mereri aliquid poteramus ut essemus. Abijciatur à Christianorum cordibus ista fallacia. Nam om-

Aug. Tomus secundus f 3 ni

mino non istam gratiam commendat Apostolus qua creati sumus, ut homines essemus, sed qua iustificati sumus, ut homines iusti essemus. Ita est. n. gratia per Iesum Christum dñm nostrū. Etenim Christus nō pro nullis ut homines cōderentur, sed pro impijs mortuus est ut iustificaretur: quippe homo erat qui dicebat: Miser ego hō, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum dñm nostrum. Possunt quidem dicere remissionem peccatorum esse gratiā, quē nullis prācedētibz meritis datur. Quid. n. hñe boni meriti possunt peccatores? Sed nec ipsa remissio peccatorū sine aliquo merito est, si fides hanc impetrat. Neque. n. nullum est meritum fidei, qua fide ille dicebat: Deus propitius esto mihi peccatori, & descendit iustificatus merito fidelis humilitatus, qm̄ qui se humiliat exaltabitur. Restat igitur ut ipsam fidē vnde omnis iustitia sumit initium, propter quod dicitur ad ecclesiam in cantico canticorum, Venies & pertransies ab initio fidei, non humano quo isti extollunt tribuamus arbitrio, nec nullis dēcedētibz meritis, qm̄ inde incipiunt bona quæcūque sunt merita, sed gratuitū donum Dei esse fateamur si gratiam verā. i. sine meritis cogitamus. Quia, sicut in eadē epistola legitur: Deus unicuique partitur mēsurā fidei. Opera quippe bona sunt ab homine, fides autē fit in hōie, sine qua illa à nullo fuit homine. Omne. n. quod non ex fide, peccatum est. Quapropter ne se vel ipsius orationis meritum extollat, etiam ad vincēdas tēporalium rerum cupiditates & diligenda bona aeterna, atque ipsum fontem omnium bonorum, dñi adiutorium datur oranti, fides erat quæ data est non oranti, quæ utique nisi data esset, orare non posset. Quō enim invocabunt, in quem nō crediderunt? Quō credent quem nō audierunt? Quomodo audient siue predicante? Igitur fides ex auditu, auditus autē per verbū Christi. Proinde minister Christi huius fidei prādicator, secundum gratiam quæ data est illi, plantator est & rigator. Nec tamen qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementū dat Deus, qui unicuique partit mēsurā fidei. Vñ & alibi dicitur. Pax fratribz & charitas cū fide: quam ne sibi tribuerent, continuo subiunxit, A Deo patre & domino nostro Iesu Christo: quia nec omnium est fides, qui audiunt verbum, sed quibus Deus partitur mēsuram fidei: sicut nec omnia germinant quæ

Rom. 7.

Luc. 18.

Ro. 12.

Ro. 14.

Ro. 10.

1. Cor. 3.

Ephe. 6.

plātantur & rigantur, sed quibus Deus dat incrementum. Cur autem ille credat, ille non credat, cum ambo idem audiunt, & si miraculum in eorum conspectu fiat, ambo idē vident, alitudo est diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, cuius inscrutabilia sunt iudicia, & apud quē non est iniquitas, dum cuius vult miseretur, & quē vult obdurat. neque enim propterea sunt ista iniusta, quia occulta. Deinde post remissionem peccatorum, nisi mundatam domum habitet spiritus sanctus, nonne cū alijs septem redit spiritus immundus, & erunt novissima hominis illius peiora quæ erāt prima? Vt autē habitet spiritus sanctus, nōne ubi vult spirat, & charitas Dei, sine qua nemo bene vivit diffunditur in cordibus nostris, non à nobis, sed per spiritum sanctum qui datus est nobis? Hæc. n. fidē Apostolus definiuit dicens: Neque circumcisio est aliqd neque praputium, sed fides quæ per dilectionem operatur. Ita quippe fides est Christianorum non demoniorum: nam & demones credunt & contremiscunt, sed nūc quid & diligunt? Nam si nō crederent, non dicerēt, Tu es sanctus Dei: vel, Tu es filius Dei: Si autē diligerent, nō dicerēt. Quid nō bis & tibi? Fides igit ad Christū nos trahit, quæ nisi desuper gratuito munere nobis daretur, non ipse diceret: Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me attraxerit eū. Vnde & paulo post ait: Verba quæ ego loquutus sum vobis spiritus & vita sunt, sed sunt quidam ex vobis qui nō credunt. Deinde Euāgelista subiungit: Sciebat enim ab initio Iesus qui essent credētes, & quis esset traditurus eū. Et ne quisquā existimaret credētes sic ad eius prāsciētā pertinere, quō non credētes. i. ut nō eis fides ipsa desuper daretur, sed tantūmodo voluntas eorum prænoscatur, mox adiecit atque ait: Et dicebat: Propterea dixi vobis, quia nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datū à patre meo. Hinc erat, quod eorū q̄ audierunt loquētē de carne sua & sanguine suo, quidā scādalizati abscēsserunt, quidam credēdo manserunt: Quia nemo potest venire ad illum, nisi cui datum est à patre, ac per hoc & ab ipso filio, & à spiritu sancto. Neque enim separata sunt dona vel opera inseparabilis trinitatis, sed filius sic honorās patrē, non offert illius distantia documentum, sed magnum præbet humilitatis exemplum. Hic iterum isti liberi arbitrij defensores, immo deceptores quæ inflatores, & inflatores quia ptores,

ptores, nō aduersum nos, sed aduersus Euangelium loquuntur, quid aliud dicunt quā id quod Apostolus sibi, quasi à talibus diceretur, obiecit: Dicis itaque mihi: Quid adhuc conuerteris? Nam voluntati eius quis resistit? Hanc contradictionē sibi ipse tanquā ab altero opposuit, velut ex eorū voce qui nolunt accipere quod superius dixerat. Ergo cuius vult miseretur, & quem vult obdurat. Talibus itaque dicamus cum Apostolo, non enim melius illo inuenire possumus quod dicamus: O hō, tu quis es qui rīdeas Deo? Quærimus namq; meritum obdurationis, & inuenimus. Merito nanque peccati vniuersa massa damnata est, nec obdurat Deus nisi impertiendo misericordiam. Quibus. n. nō impertiatur, nec digni sunt, nec meretur: atque potius ut nō impertiatur, hoc digni sunt, hoc meretur. Quærimus autē meritū misericordię, nec inuenimus, quā nullū est, ne gratia euacuetur, si nō gratis donatur, sed meritis redditur. Si. n. dixerimus fidē prācessisse, in qua esset meritū gratiæ, quod meriti habebat homo ante fidē, ut acciperet fidē? Quid. n. I habet quod nō accipit? Si autē accipit, quid gloriatur quasi non acciperet? Sicut. n. non haberet homo sapientiā, intellectū, consiliū, fortitudinem, scientiā, pietatem, timorē Dei, nisi secundū prophetiā eloquiū accepisset spūm sapientiæ & intellectus, consilij & fortitudinis, scientiæ & pietatis ac timoris Dei: sicut nō haberet virtutē, charitatem, continentiam, nisi accepto spū de quo dicit Apostolus: Non. n. accepistis spiritum timoris, sed virtutis & charitatis & continentiæ: Ita nō haberet fidē nisi accepisset spiritum fidei, de quo idē ipse dicit. Habētes autē eundē spūm fidei secundum quod scriptum est. Credidi propter quod loquutus sum, & nos credimus merito accepisse, sed misericordia eius qui cuius vult miseretur, manifestissime ostendit, ubi de gratia seipso ait: Misericordiā consequutus sum et li. ut fidelis essem. Si dixerimus meritum peccatorum, ut donū gratiæ cōsequatur, impetrando quidem oratio quicquid impetrat, euidenter donum Dei esse ostendit, ne homo existimet à seipso sibi esse, quod si in potestate haberetur, non utique posceretur: veruntamen ne saltem orationis putarentur prācedere merita, quibus non gratuita daretur gratia, sed iam nec gratia esset, quia debita redderetur, etiam ipsa oratio inter gratiæ munera reperitur. Quid enim ore-

mus, ait doctor gentium, sicut oportet nescimus, sed ipse spiritus interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Quid est autem interpellat, nisi interpellare nos facit? Indigentis enim certissimum indicium est interpellare gemitibus. Nullius autem rei esse indigentem fas est credere spiritum sanctum. Sed ita dictum est interpellat, quia interpellare nos facit nobisq; interpellandi & gemendi inspirat affectum, sicut illud in Euangelio: Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Neque enim & hoc ita sit de nobis tanquam nihil facientibus nobis. Adiutorium igitur spiritus sancti sic expressum est, ut ipse facere diceretur, quod ut faciamus facit. Nam non esse intelligendum spiritum nostrum de quo dictum est, Interpellat gemitibus inenarrabilibus, sed spiritum sanctum quo nostra infirmitas adiuuatur, satis ipse demonstrat Apostolus. Inde enim cepit: Spiritus, inquit, adiuuat infirmitatem nostram. Deinde ita subiunxit. L. Quid enim oremus, sicut oportet nescimus: & cetera. De hoc quippe spiritu apertius alibi dicit. Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum in quo clamamus, abba pater. Ecce hic non dixit quod ipse spiritus clamet orando, sed in quo clamamus, abba pater, alio tamen loco ait: Quoniam filij Dei estis, misit Deus spiritum filij sui in corda vestra clamantem, abba pater. Non hic ait, In quo clamamus, sed ipsum spiritum sanctum clamantem dicere maluit, quo efficitur ut clamemus, sicut sunt illa. Ipse spiritus interpellat gemitibus inenarrabilibus. Et spiritus patris vestri est qui loquitur in vobis. Sicut ergo nemo rectē sapit, rectē intelligit, rectē consilio ac fortitudine praualeat, nemo scienter pius est, vel piē sciens, nemo timore casto Deum timet, nisi acceperit spiritum sapientiæ & intellectus, consilij & fortitudinis, scientiæ & pietatis & timoris Dei, nec habet quisquam virtutem veram, charitatem sinceram, continentiam religiosam, nisi per spiritum virtutis & charitatis & continentiæ. Ita sine spiritu fidei non est recte quispiam crediturus, nec sine spiritu orationis salubriter oraturus. Nō quia tot sunt spūs, sed omnia hæc operatur vnus atq; idē spūs diuidens propria vnicuiq; pro ut vult: quia spūs ubi vult spirat, sed quod fatēdum est,

Rom. 8.

Interpellat.

Mat. 10.

Rom. 8.

Galat. 4.

1. Co. 12.

Ioan. 3.

M

est, aliter adiuuat nondum inhabitans, aliter inhabitans. Nā nondū inhabitans adiuuat vt sint fideles, inhabitans adiuuat iam fideles. Quod est ergo meritum hominis ante gratiā quo merito percipiat gratiā cū omne bonum meritum nostrum, non in nobis faciat nisi gratia, & cum Deus coronat merita nra, nihil aliud coronet q̄ munera sua?

2. sen. di. Sicut enim ab initio fidei misericordiā consequuti sumus, non quia fideles eramus, sed muneribus: ut essemus: sic in fine qd̄ erit in vita aeterna, coronabit nos, sicut scriptum est, in misericordia & gratia. Et misericordia eius praeuolabit arb. nict me: Et misericordia ei⁹ subsequetur me. cap. 15. Vnde & ipsa vita aeterna quae utique in fine sine fine habebitur, & ideo meritis praeparatur. Pl. 102. cedentibus redditur, tamen quia eadem merita quibus redditur, nō a nobis parata sunt per nostram sufficiency, sed in nobis facta per gratiam, etiam ipsa gratia nuncupatur, nō ob aliud nisi quia gratis dat, nec ideo quia meritis non dat, sed quia data sunt & ipsa merita quibus dat. Vbi autē inuenimus et vitā aeternā grām nūcupari, habemus apud eundem arb. de grā magnificū defensorē Apostolū Paulū. 20. lū: Stipendiū, inquit, p̄ti mors est, gratia autē Dei vita aeterna in Christo Iesu dño nō.

Rom. 6. stro. Vide, obsecro te, in quanta breuitate, q̄ vigilanter verba posuerit, quibus diligenter consideratis, quēstionis huius aliquantulū dilucescat obscuritas. Cum enim dixisset: Stipendiū peccati mors: quis non congruentissime & consequenter addere iudicaret: Stipendium autem iustitiae vita aeterna? Et verum est, quia sicut merito peccati tanquā stipendiū redditur mors, ita merito iustitiae tanquā stipendium vita aeterna. Aut si nollet dicere iustitiae, diceret fidei: quoniam iustus ex fide viuunt. Vnde etiam & merces appellatur plurimis sanctarū scripturarū locis: nūquā porro dicta est merces iustitiae vel fides, quia iustitiae vel fidei redditur merces. Qd̄ est autē merces operati, hoc militanti stipendium. Sed beatus Apostolus aduersus elationem, quae usque adeo magis tentat irreperere, vt & sibi propter ipsam dicat datum angelum satanae, a quo colaphizaretur, ne uerticē presumptionis erigeret. Aduersus hanc ergo elationis pestem vigilantissime militas, Stipendium, inquit, peccati mors. Recte stipendium, quia debetur, quia digne retribuitur, quia merito redditur. Deinde ne iustitia de humano se extolleret bono meri-

to sicut humanum meritum maius nō dubitatur esse peccatum, non a contrario reuoluit, dicens: Stipendium iustitiae vita aeterna, sed gratia, inquit, Dei vita aeterna. Et haec ne prae mediatorē aliqua alia via quaerere tur, adiecit, In Christo Iesu dño nostro: tanquam diceret, Audito qd̄ stipendiū peccati sit mors, qd̄ te disponis extollere? O humana, nō iustitia, sed nomine iustitiae plane superbia, quid te disponis extollere, & contrariam morti vitam aeternam tāquam debitū stipendium flagitare? Cui debet vita aeterna, vera iustitia est: Si autē vera iustitia est, ex te nō est, desursum est descendēs a patre luminum, vt haberes eā: Si tū habes eā profecto accepisti. Quid enim habes quod non accepisti? Quapropter o homo, si accepturus es vitā aeternā, iustitiae quidē stipendium est, sed tibi gratia est, cui gratia est & ipsa iustitia. Tibi. n. tanquam debita redderetur, si ex te tibi esset iustitia cui debetur. Nūc ergo de plenitudine eius accepimus non solū gratiam, quā nunc iuste in laboribus vsque in finem viuimus, sed etiam gratiā pro hac grā, vt in requie postea sine fine viuamus. Hoc nihil salubrius fides credit, quia nihil verius intellectus inuenit. Et debemus audire prophetam dicentem: Nisi credideritis, non intelligetis. Sed excusabūt se, inquit, homines, qui nolunt recte & fideliter viuere, dicentes: Quid nos facimus qui male viuimus, quandoquidem gratiam, vnde bene viuere, non accepimus? Non possunt veraciter dicere nihil mali se fecisse, quā male viuunt. Si. n. nihil mali faciunt, bene viuunt. Si autem male viuunt, de suo male viuunt, vel quod originale traxerunt, vel quod insuper addiderunt. Sed si vasa sunt irae, quae perfecta sunt ad perditionem, quae illis debita redditur, sibi hoc impudent, quia ex ea massa facta sunt, quam propter vnus peccatum, in quo omnes peccauerunt, merito Deus iuste quē damnauit. Si autem vasa sunt misericordiae, quibus ex eadem massa factis supplicium debitum reddere noluit, non se inflent, sed ipsum glorificent, qui eis misericordiam non debitam praestitit, & si quid aliter sapiunt, hoc quoque illis ipse reuelauit. Postremo quonā se isti excusabunt modo? Nempe illo quem breuiter tāquam ex eorum voce sibi obiecit Apostolus, vt dicant. Quid adhuc cōqueritur? Nā voluntati eius quis resistit? Hoc est. n. dicere. Quid de nobis sit quer-

la quod Deum offendamus male videndo, eū illius voluntati nemo possit resistere, q̄ nos obdurauit misericordiā nō praestando? Si ergo illos non pudet hac excusatione, nō nobis sed Apostolo contradicere, cur nos pigeat eis quod dixit apostolus, hoc inde atque idēdem dicere: O homo tu quis es q̄ rīdeas Deo? Nūquid dicit figmentū ei qui se finxit, Quare sic me fecisti? An non habet potestatem figulus lutī, ex eadem massa utiq; merito recteq; dānata facere, aliud vas in honorem indebitum propter misericordiae gratiam: aliud in contumeliam debitam propter irae iustitiam, & vt notas faciat diuicias gloriae suae in vasa misericordiae, sic ostendens quid eis largiat, eū id supplicium recipiēt vasa irae, qd̄ pariter omnibus debetur? Satis sit interim Christiano ex fide adhuc viuenti, & nondum cernenti qd̄ perfectum est, sed ex parte scienti, nosse vel credere quod neminem Deus liberet, nisi gratuita misericordia per dominum nostrū Iesum Christum, & neminem damnat, nisi aequissima veritate per eundem dominū nostrum Iesum Xpm. Cur autē illum potius quā illum liberet aut nō liberet, scrutetur qui p̄r iudiciū eius tam magnū profundum, verum tamen caueat precipitium. Nūquid enim est iniquitas apud Deum? Absit. Sed inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viae eius. Et in maioribus duntaxat atatibus merito dici potest. Hi noluerunt intelligere, vt bene agerent, hi (quod grauius est) intellexerunt & non obedierunt: quia sicut scriptum est, Verbis non emendabitur seruus dolosus: si enim & intellexerit, non obediit. Vnde non obediit, nisi sua pessima voluntate, cui grauior damnatio diuina equitate debetur? Cui enim plus datur, plus exigitur ab eo. Istos quippe scriptura dicit inexcusabiles, quos nō laetelaf. n. ira Dei de coelo, ait apostolus, super omnem impietate & iniustitiā hoīum eorū qui veritatem in iniustitia detinent: quia quod notum est Dei manifestū est in illis. Deus enim illis manifestauit. Inuisibilia. n. eius a creatura mundi per ea quae facta sunt intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque virtus eius ac diuinitas, vt sint inexcusabiles. Si ergo istos inexcusabiles dicit qui inuisibilia illius per ea quae facta sunt intellecta conspiciere potuerunt, nec obdierunt tamen veritati, sed iniqui & impij permā-

serunt. Neque enim non cognouerunt, sed cognoscentes, inquit, Deum, non vt Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt: quanto magis inexcusabiles sunt, qui ex lege eius instructi confidunt se ipsos duces esse cecorum, & alios docentes, se ipsos non docent: Qui praedicant non furandum & furantur, & cetera quae de ipsis Apostolus loquitur. Eius quippe dicit. Propterea inexcusabilis es o homo omnis qui iudicas. In quo enim aliū iudicas, te ipsum condemnas: eadem. n. agis quae iudicas. Dicit enim ipse dominus in Euangelio: Si non venissem & eis locutus non fuisset, peccatum non haberent: nunc Peccatū autem excusationem non habent de peccato suo. Non utique peccatum nullum haberent, qui pleni erant alijs magnis multisque peccatis: sed hoc peccatum vult intelligi non eos habituros fuisse, si non venisset, qui cum audissent eum, non crediderunt in eum: hanc eos excusationem nō habere asserit quā possint dicere, nō audiuimus, ideo non credidimus. Humana quippe superbia tanquam praesumens de viribus liberi arbitrij excusatam se putat, quando ignorantie non voluntatis videtur eē quod peccat. Secundum hanc excusationem, inexcusabiles dicit scriptura diuina quoscunque scientes peccare conuincit: Dei tamen iustum iudicium, nec illis parcat, qui non audierunt. Quicunque enim sine lege peccauerunt, sine lege peribunt. Et quauis se ipsi excusare videantur, non admittit hanc excusationem q̄ scit se fecisse hominem rectum, ei; obedientiae dedisse praecceptum, nec nisi eius quo male vsus est libero volūtatē arbitrio, etiam quod transiret in posteros, manasse peccatum. Neque enim damnantur, qui nō peccauerunt, quandoquidem illud ex vno in omnes pertransiit, in quo ante propria in singulis quibusque peccata omnes communiter peccauerunt. Ac per hoc inexcusabilis est omnis peccator, vel reatu originis, vel additamento etiam propriae voluntatis, siue qui nouit, siue qui ignorat, siue qui iudicat, siue qui non iudicat: quia & ipsa ignorantia, in eis qui intelligere noluerunt, si ne dubitatione peccatum est, in eis autē qui non potuerunt, p̄na peccati. Ergo in vtrisque non est iusta excusatio, sed iusta damnatio. Ideo autem diuina eloquia eos inexcusabiles dicunt, qui non ignorantes sed scientes peccant, vt secundum iudicium superbiae suae quo multū cōfidunt de viribus propriae

AVG. SIXTO PRESB. CONTRA PELA. EP. CV.

præstabo, cui misericors fuero. Igitur non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei. Vbi nunc merita, vbi opera vel præterita vel futura tanq̃ liberi arbitrij viribus adimpleta, vel adimplenda? Nonne apertam protulit Apostolus de gratuita gratiæ, hoc est, ueræ gratiæ cōmendatione sententiam? Nonne stultam fecit Deus hæreticorū sapiētiam? Quid at agebatur, ut hoc Apostolus diceret, ut eorum geminorum cōmoraret exemplum? Quid persuadere moliebatur? Quid inculcare cupiebat? Nempe hoc quod ipsorū oppugnet amentia, quod superbia non capiunt, quod sapere nolunt. Qui ignorantes

Ro. 10. Dei iustitiam, & suam volentes constituere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. De ipsa quippe gratia satis agebat Apostolus, & ideo promissionis filios commendabat. Quod enim promittit Deus, nō facit nisi Deus: hēt nāq; aliquid rationis & veritatis: ut homo promittat & Deus faciat: ut at homo se facere dicat quod promiserit Deus, superbiæ impietatis est reprobis sensus. Commendans ergo filios promissionis, hoc primum significatum ostendit, per Isaac filiū Abrahæ. Evidentius nanque opus Dei apparet in eo, quæ non genuit v̄satus ordo naturæ de sterilibus visceribus & senectute cōfectis, ut in filiis Dei qui futuri prænunciabantur, hoc esset signum diuini operis non humani. In

Rom. 9. Isaac, inquit, vocabitur tibi semen, hoc est, non qui filij carnis, ij filij Dei, sed filij promissionis deputantur in semine. Promissionis. n. verbum hoc est: ad hoc tps veniam & erit Saræ filius. Non solum aut illa, sed & Rebecca ex vno concubitu hñs Isaac patris nostri: quo p̄tinuit ut adderet ex vno cōcubitu, nisi ut non solum de suis, neq; de parentum meritis aliorū, sed ne de ipsius quidem vnus patris, mutata forte in melius volūta-

Fte gloriaretur Jacob dicēs, ideo se à creatore non derelictū, quia pater eius qñ eum seminavit, melioribus laudabilior moribus fuit. Ex vno, inquit cōcubitu, vnum tunc ad eos seminādos meritū patris, vñ ad concipiendos meritū matris. Quia etsi mater eos donec pareret visceribus portauit inclusos, & forte voluntates affectionesq; variavit, non vni, sed ambobus utiq; variavit, quos pariter v̄tre portauit. Intentio igitur intuentia est Apostoli, quomodo propter grām commendandam nolit eum, de quo dictum est: Jacob dilexi: nisi in domino gloriari: ut cum ex eodem patre, eadē matre, vno concubitu, ante-

quam aliquid egissent boni, aut mali, alterū Deus diligit, odit alterum, intelligat Jacob ex illa massa originalis iniquitatis, vbi fratrem suum, cum quo habuit communem causam, videt per iustitiam meruisse damnari, non nisi per gratiam se potuisse discerni. Nondum enim nascentibus, nec agentibus bonum aut malum, ut secundum electionem propositum Dei maneret, non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei: Maior seruiet minori. Electionem autem gratiæ, nullis fieri operum præcedentibus meritis, alio loco apertissime idem Apostolus ostendens, sic ergo, inquit, & in hoc tempore re-

Ro. 9. Sicut scriptum est, inquit, Jacob dilexi, Esau autem odio habui. & continuo, Quid ergo dicemus, inquit? Nunquid iniquitas est apud Deum? Absit. Sed quare absit? An propter opera quæ futura præciebat amborum? Immo & hoc absit. Moyses enim dicit, Miserebor cui misertus ero, & misericordiam præstabo cui misericors fuero. Igitur non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei. Atque ut in vasis quæ perfecta sunt in perditionem, quæ damnata debita est massa, agnoscat vasa ex eadem massa in honorem facta, quid eis misericordia diuina largita sit. Dicit enim, inquit, scriptura ad Pharaonem, Quia ad hoc te excitavi ut ostendam in te potentiam meam, & ut glorificetur nomen meum in vniuersa terra. Denique ad vtrunq; concludit. Ergo cuius vult miseretur, & quem vult obdurat. Hoc facit apud quem non est iniquitas. Miseretur itaque gratuito dono, obdurat autem iustissimo merito. Sed dicitur adhuc vel superbi infidelis elatio, vel puniti damnabilis excusatio. Quid adhuc conqueritur? Nam voluntati eius quis resistit? Dicat & audiat quod conueniat homini. O homo tu quis es qui respondeas Deo: & cetera, de quibus iam (quantum potui) satis ac sæpe disserui. Audiat hæc & non contemnat. Quod si contempserit, etiam ut contemneret se inueniat obduratum. Si non contempserit, etiam ut non contemneret esse credat adiutum, sed obduratum debito, adiutum gratia. Neque enim si duorū de Isaac patriarcha geminorū, quod

AVG. SIXTO PRESB. CONTRA PELA. EPI. CV. 143

quidem iam ostendimus quanta cecitate dicatur, futura præuidit Deus opera, quia vixerunt atq; senuerunt: & propterea Jacob dilexit, Esau aut odio habuit: ideo moriturorum et paruulorū pōt quisquā dicere, ut huic ad percipiendū baptismum non consular, illi aut consulat Deū futura eorū opera præuidere. Quō. n. futura dicuntur quæ nulla erunt? Sed deus, inquit, in eis quos hinc aufert præuidet, quemadmodum vi-

Rom. 9. cturus esset quisq; si viueret, & ideo quem nequiter nouit fuisse victurum, sine baptismo facit & mori: sic in eo puniens opera mala, non quæ fecit, sed quæ facturus fuit. Si ergo diuinitus etiam quæ commissā non sunt mala opera puniuntur, primo attendat q̃ falso polliceantur in damnationē paruulos non ituros, qui sine baptismate moriuntur, qui propterea non baptizantur, quia mali victuri erant si viuerent: pp̃ ipsam quippe malam vitam proculdubio damnabuntur, si et mala, q̃ fuerant futura damnantur. Deinde si eis ad percipiendū baptismatis consilium sacramentum, quos nouit Deus si viuerent bene fuisse victuros, cur non omnes tenentur in vita quam bonis operibus ornaturi sunt? Cur etiam eorum qui baptizantur quidam diu viuentes pessime viuunt, & vsq; ad apostasiam aliqui perueniunt? Cur ipsum primum coniugiū peccatorum, quos vtiq; nouerit Deus peccaturos non de paradiso ante proiecit, ne ibi committerent qd̃ tam sancto loco esset indignū, si iuste peccata etiam nondum commissā puniuntur? Quid deniq; præstatur ei qui rapitur ne malitia mutet intellectum eius, & ne sistio decipiat aīam eius, si iuste et illa puniuntur, q̃ licet non fecerit, fuerat tñ viuendo facturus? Postremo cur non ad percipiendum regenerationis lauacrum, ei magis cōsulitur morituro qui male fuerat victurus si viueret ut ei peccata, quæ fuerat commissurus remittantur in baptismo? Quis enim est tam vecors qui ea neget per baptismum posse dimitti, quæ sine baptismo dicit posse puniri? Sed disputando aduersos eos, qui vsquequaq; conuicti et nos non cōmissorum peccatorū Deum persuadere moluntur vltorē, verendum est, ne nos in eos ista fingere existimemus, illi aut nullo modo tam hebetes esse credantur, ut hæc vel sentiant, vel quicquā persuadere conentur: verum tamē nisi eos hæc dicere audissem, resellenda esse non arbitrarer. Circūstipantur. n. diuina-

rum autoritate lectionum, & antiquitus tradito & retento firmo ecclesiæ ritu in baptismate paruulorū, vbi apertissime demonstrantur infantes, & cum exorcizantur, & cū eis per eos à quibus gestantur renunciare rudent, à diaboli dñatione liberari, & nō inuenientes quā exeat, pergunt in præcipientem stultitiam dum nolunt mutare sententiam. Illud sanē sibi videntur acutissime dicere, quō p̄ctm̄ transit in filios fidelium, qd̃ in parentibus non dubitamus dimissum esse per baptismum, quasi propterea possit non habere generatio carnalis, quod sola tollit regenerationis spiritualis. Aut vero in baptismo concupiscentiæ carnis infirmitas continuo sanatur, sicut continuo reatus eius aboletur, sed gratia renascendi, non conditione nascendi. Vnde quisquis per hanc concupiscentiam, etiā de renato nascitur, sine dubitatione oberit nato, nisi ipse similiter renascatur, De Generatione. ad li. teram li. 10. c. 13.

Verum quicquid est in hac q̃stione difficultatis, ita in agro Christi non impedit operarios eius, quo minus ab eis in remissionem peccatorū baptizentur infantes, siue de fidelibus, siue de infidelibus nati sint, sicut agricolas non impedit, quo minus ab eis inserendi cura in oleas conuertantur oleastri, siue de oleastri, siue de oleis oriantur. Nam & hoc si ut respondeat rustico proponatur, q̃ causa sit ut cū aliud sit olea, aliud oleaster, non tñ nisi oleaster de semine vtroq; nascatur, non omittit inferendi curationem, etiā si non possit istam soluere quæstionē. Alioquin dum ex oliuæ semine exorta virgulta non aliud quā oleas esse existimat, efficit desidia vanitatis, ut totus ille ager amara sterilitate syluescat. Nam illud quod excogitauerunt cum veritatis pondere premeretur, quia fidelis dñs in verbis suis, & propterea eius ecclesia nullo modo fallaciter paruulos in remissionem peccatorum baptizat, sed ut fide agatur quod agitur, utiq; sit quod dicitur. Quod ergo excogitauerunt cum hæc eos apertissima moles veritatis vrgeret, quis non Xpianus irrideat quālibet uerlutilissimum cernat? Dicunt enim, veraciter quidem rudent paruulos per ora gestantium, in remissionem se credere peccatorum, non tñ quia sibi remittuntur, sed quia credant q̃ in ecclesia, vel in baptismo remittantur in quibus inueniuntur, nō in quibus nulla sunt. Ac per hoc nolunt eos ita baptizari in remissionem peccatorum, tanquam in eis fiat ipsa remissio, quos cōtendunt nullum

lum habere peccatum. Sed qm licet sine peccato, in eo tm baptisinate baptizantur, quo fit in quibusq; peccatoribus remissio peccatorum, fieri quidem potest vt hæc versipellis astutia subtilius & acutius ex ocio refellatur: veruntamen secundum istam suam calliditatē nō inueniunt quid ad hoc respondeant, q̄ exorcizantur & exufflantur infantes, hoc enim proculdubio fallaciter fit, si diabolus eis non dominatur. Si autē dominatur, & ideo nō fallaciter exorcizantur & exufflantur, per quod dominatur, nisi per peccatum princeps utiq; peccatorum? Proinde si iam erubescunt, nec audent dicere hæc in ecclesia mendaciter geri, fateantur quod perierat etiam in paruulis quæri: neq; nisi pp peccatum perierat, quod nisi per gratiā non potest quæri, non potest inueniri. Sed Deo gratias, quod saltem cum argumentantur contra remissionē peccatorum, ne fieri credatur in paruulis, iam tamen quauis p corda & ora malorum credere paruulos

A Ioan. 2. consentiunt. Sicut ergo audiunt dominum dicentem: Qui non renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto non introibit in regnum celorum: pp qd eos baptizantes esse cōcedunt, sic audiant eundem dūm dicentem.

Mar. 16. Qui non crediderit condemnabitur: quia sicut eos renasci per ministerium baptizantium, ita etiam credere per corda & ora confitentium. Audeant ergo dicere, q̄ a iusto Deo innocens condemnabitur, si nullo vinculo peccati originalis innectitur. Si sermo iste prolixus est & onerosos occupationibus tuis, da veniam: quia vt

B hæc ad te scriberem, & occupatus literis tuis indicibus erga nos beneuolentiæ tuæ tecum ista colloquerer, etiam ego vim feci interrumpendis occupationibus meis. Siqua illos alia excogitare aduersus fidem catholicam scieritis, & quacūq; aduersus eos, ne dominici gregis infirma deualsent, vos quoq; fideli et planē pastoralī dilectione differitis, nota facite nobis. Hæreticorum quippe inquietudine, vt scripturas vigilantius persequeremur, vnde ne ouili Christi nocceant, eis possit occurrī, tanquam de somno ignauia nostra excitatur industria: ita per multiplicem gratiam Saluatoris etiam quod inimicus in perniciem machinatur, Deus conuertit in adiutorium: Quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Semper in Deo viuas, memor nostri frater charissime.

Rom. 8.

Augustinus & Alipius Bonifacio, siue velij codices habebant, Paulino laudans librum aduersus Pelagianos ab eo cōscriptū, & plenius eū instituens aduersus eā heresim. Epist. CVI.

Domino beatissimo et in Christi viscibus germanitus amplectendo plurimū dici potest desiderabili fratri & coepiscopo Paulino, Alipius & Augustinus. Tandem aliquando prouidit Deus nobis literarum fidelissimum perlatores omnium nostrum merito charissimum fratrem launarium, per quem, etiam si non scriberemus, omnia, quæ circa nos sunt, possit syncretitas tua, tanquam per viucentem atq; intelligentem epistolam noscere. Pelagium quem credimus, vt ab illo distingueretur qui Pelagius Tarenti dicitur, Britonē fuisse cognominatum, quod vt seruum Dei dilexeris nouimus, nunc autem quemadmodum diligas ignoramus. Nam & nos non solum dileximus, verum etiam diligimus eum. Sed aliter nunc diligimus, aliter aliquando dileximus. Tunc enim quia nobis recte si dei videbatur, nunc autem vt ab ijs qui in mica & aduersa gratiæ Dei sentire dicitur, illius misericordia liberetur. Nam cum hoc de illo aliquandiu fama iactaret, non vtique facile credendum fuit. Solet quippe fama mentiri. Sed propius vt credere mus accessit, quod librum quendam eius, ea prorsus persuadere molientem, quæ gratiam Dei per vnum mediatorem Dei & hominum hominem Iesum Christum generi humano impertitam, de fidelium cordibus creditam deleant, legimus, traditum nobis a famulis Christi, qui cum talia docerem studiosissime audierant, fuerantque sectati. Cui quidem libro, eisdem rogantibus, quia id fieri oportere videbamus, tacito nomine authoris, ne offensus insaniabilior redderetur, vnius nostrum damnatione responsum est, quod libro continetur & multipliciter, atque abundanter asseritur: quod etiam quibusdam literis agit ad tuam venerationem datus, vbi dicit se non debere existimari sine gratia Dei defendere liberum arbitrium, cum possibilitatem volendi atque operandi, sine qua nihil boni velle atque agere valeremus a creatore nobis insitam diceret, vt videlicet hæc intelligatur doctore ipso gratia Dei, quæ Paganis atque Christianis, impijs &

pijs, fidelibus atque infidelibus communis est. Hæc mala, quibus Saluatoris euacuaretur aduersus, vbi hoc possumus dicere, quod de lege dicit Apostolus, Si per naturā iustitia, ergo Christus gratis mortuus est, rerum qui illa sentirent, vt his cognitis, etiam ille (si fieri posset) non laceratus ista ementor, & hominis verecundia parceretur. Sed postea quā ad nos literæ de Oriente venerunt, eandem causam aperitissime ventilantes, nullo modo iā qualicūq; episcopali authoritate deesse ecclesiæ debueramus. Misit sunt itaque de hac re ex duobus concilijs, Carthagenensibus & Mileuitano relationes ad Apostolicam sedem, antequam gesta ecclesiastica, quibus apud episcopos provinciarum Pelagius perhibetur esse purgatus, vel in manus nostras, vel in Africā peruenissent. Scripsimus etiam ad beatæ memoriæ, papam Innocentium, præter conciliorum relationes, literas familiares, vbi de ipsa causa aliquando diutius egimus. Ad omnia nobis ille rescripsit eodem modo, quo fas erat atque oportebat Apostolicæ sedis antistitem. Quæ omnia modo legere poteris, si eorum forte ad te vel debis seruata erga hominem moderatione quæ debuit, ne damnetur si praua damnet, ipsum tamen nouellum & perniciosum errorē sic ecclesiastica authoritate compellum, vt multum miremur esse adhuc quosdam, qui per quemlibet errorem gratiæ Dei conentur obfistere, si tamen hæc gesta didicerunt: quod gratia Dei per Iesum Christum dominum nostrum, quod fides vera & catholica tenet, semper ecclesiæ pusillos cum magnis a morte primi hominis, ad vitam secundi hominis transfert: non solum peccata delendo, verum etiam ad non peccandum recteque viuendum, eos qui iam vtī possunt voluntatis arbitrio sic adiuvando, vt nisi adiuet nihil pietatis atque iustitiæ, siue in opere, siue etiam in ipse operatur in nobis, & velle & operari pro bona voluntate. Nam quis nos nisi qui venit quærere & saluare quod perierat, ab illa perditionis massa & contentione discernit? Vnde Apostolus interrogat dicens: Quis enim te discernit? Vbi si dixerit homo, Fides mea, voluntas mea, bonum opus

meum: respondetur ei. Quid enim habes quod non acceperis? Si autē & acceperis, qd gloriaris quasi non acceperis? Hoc vtique totum ideo, non vt homo non gloriatur, sed vt qui gloriatur, in domino gloriatur, non ex operibus, ne forte quis extollatur. Non quia bona opera ista pia cogitatione frustrantur cum Deus reddat vnicuiq; secundum opera eius, sitque gloria & honor & pax omni operanti bonum: sed quia opera ex gratia, nō ex operibus gratia: quoniam fides quæ per dilectionem operatur, nihil operaretur, nisi ipsa dilectio Dei diffunderetur in cordibus nostris per spiritum sanctū, qui datus est nobis. Nec ipsa fides esset in nobis, nisi Deus vnicuique partiretur mensuram fidei. Bonum est igitur homini, vt Ro. 12. cum totis viribus liberi arbitrij sui veraciter dicat. Fortitudinem meam ad te custodiam: quia ille qui putauit sine ipsius adiutorio se posse custodire qd dedit, profectus in longinquam regionem, & viuens prodige cūcta consumpsit, & miseria duræ seruitutis attritus reuersusq; in semetipsum dixit: Surgam & ibo ad patrem meum. Quā cogitationem bonam quando haberet, nisi & ipsam illi in occulto p̄ misericordissimus inspirasset? Quod intelligens minister ille noui testamenti, Nō quia idonei sumus inquit, cogitare aliqd a nobis quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Vnde & ille cum dixisset: fortitudinem meā ad te custodiam, ne vel hoc ipsum, quia custodit, suis viribus arrogaret, tanquam ei venisset in mentem, quia nisi dominus custodierit ciuitatem, in vanum vigilant qui custodiunt eam: & non dormit neque dormitat qui custodit Israel, adiunxit causam, vnde fiat idoneus custodire vel quo potius custode seruetur. Quoniam Deus, inquit, susceptor meus es. Recolat igitur iste (si potest) merita sua, vnde factum sit, vt Deus dignaretur eius esse susceptor, ac si Deus esset susceptus. Recolat vtrū quæserit an quæsitus sit, ab illo. Qui venit quærere & saluare qd perierat. Nam si quærere voluerit ante gratiam quid meruerit vt acciperet eam, mala sua poterit homo inuenire non bona: tiam si eum vnius diei vitam habentem super terram gratia Saluatoris inuenerit. Quia si aliquid boni operatur homo, vt gratiam mereatur: non ei merces imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Si autem credit in eum qui iustificat impium,

AVGVSTINVS ET ALIPIVS BONIFACIO

Rom. 4. ut deputetur fides eius ad iusticiā. iustus. n. ex fide viuūt, profecto antequam gratia iustificetur, ut iustus efficiatur, impius quid est nisi impius? Quem si debitum sequeretur, quid eius merito, nisi supplicium redderetur? Si ergo gratia, iam non ex operibus est: alioquin gratia iam non est gratia. Operibus enim debitum redditur, gratia gratis datur, unde etiam nuncupatur. si quis autem dixerit, quod gratiam bene operandi fides mereatur, negare non possumus, immo verò gratissime confitemur. Hanc enim fidem volumus habeant, qua impetrent charitatem, quæ sola vere bene operatur, isti fratres nostri, qui multum de suis operibus gloriantur. Charitas autem usque adeo donum Dei est ut Deus dicatur. Qui ergo habent fidem qua impetrent iustificationem, per Dei gratiam peruenerunt ad legem iustitiæ. Vnde dicitur: Tempore acceptabili exaudiui te, & in die salutis audiui te. Proinde in ijs qui per electionem gratiæ salui sunt, adiutor Deus operatur, & velle & operari pro bona voluntate: quoniam diligentibus deum omnia cooperantur in bonum. Si omnia, utique; & ipsam dilectionem, quam fide impetramus, ut cum qui nos prior dilexit, ut in illum crederemus, per eius gratiam diligamus, & diligamur quod operari non sumus. Qui verò suis meritis præmia tanquam debita expectant, nec ipsa merita Dei gratiæ tribuunt, sed viri bus propriæ voluntatis, sicut dictum est de carnali Israel, persequentes legem iustitiæ, in legem iustitiæ non pueniunt. Quare? Quia non ex fide, sed tanquam ex operibus. Ipsa est enim iustitia ex fide, quam gentes apprehenderunt, de quibus dictum est. Quid ergo dicemus? Quia gentes quæ non cognouerunt iusticiam apprehenderunt iusticiā. Iusticiam autem quæ ex fide est: Israel autem persequens legem iustitiæ, in legem iustitiæ non peruenit. Quare? Quia non ex fide, sed tanquam ex operibus. Offenderunt in lapidem offensionis, sicut scriptum est. Ecce ponam in Sion lapidem offensionis, & petram scandali: & qui crediderit in eum non confundetur. Ipsa est iustitia ex fide, qua credimus nos iustificari, hoc est, iustos fieri gratia Dei, per Iesum Christum dominum nostrum, ut inueniamur in illo non habentes nostram iusticiam, quæ ex lege est: sed eam quæ est per fidem Christi. Quæ ex Deo iustitia in fi-

de? utique in fide qua credimus nobis iusticiam diuinitus dari, non à nobis nobis nostri viribus fieri. Nam cur illam iusticiam quæ ex lege est suam dixit Apostolus, non ex Deo, quasi lex non sit ex Deo? Quis hoc nisi impius senserit? sed quia lex per le- terā iubet, non per spiritum iuuat, quicunque sic audit literam legis, ut ei sufficere videatur cognouisse quid iubeat, aut prohibeat, quo id est arbitrij sui virtute impletum esse confidat: nec fide confugiat adiutandum ad spiritum viuificantem, nec reum uandus ad spiritum occidatis profecto zelum Dei factum litera occidatis scientiam. Ignorā habet, sed non secundum scientiam. Ignorās enim Dei iusticiā, id est, eam quæ datur ex Deo, & suam volens constituere, ut tantummodo ex lege sit, iustitiæ Dei non est subiectus. Finis enim legis Christus ad iusticiam omni credenti, sicut idem Apostolus dicit, ut nos simus iustitiæ Dei in ipso. Iustificati igitur ex fide pacem habemus ad Deum. Iusticiam igitur ex fide pacem habemus ad Deum. Iustificati autem gratis per gratiam ipsius, ne fides ipsa superba sit. Nec dicat sibi, si ex fide quomodo gratis? Quod enim fides meretur, cur non potius redditur quæ donatur? Non dicat ista homo fidelis, quia cum dixerit ut merear iustificationem, habeo fidem: respondetur ei. Quid enim habes quod non accipisti? Cum ergo fides impetrat iustificationem, sicut unicuique; Deus partitus est etiam ipsius mensuram fidei, non gratiam Dei, aliquid meriti præcedit humani, sed ipsa gratia meretur augeri, ut aucta mereatur perfici, comitante non ducente, pedissequa non præuia voluntate. Vnde ille qui dixit: Fortitudinem meam ad te custodiam: causamque reddit, dicens: Quoniam Deus susceptor meus es: tanquam requirens, quibus id meritis fuerit consecutus, nihilque in se inueniens ante gratiam Dei, Deus meus, inquit, misericordia eius præueniet me. Quæ tuncumque, inquit, cogitauero anteceden- tia merita mea, misericordia eius præueniet me. Proinde ab illo attributam fortitudinem suam ad illum custodiens, eodem seruatore non perdit quod eodem largitore suscepit. Nec ob aliud meretur ampliora, nisi pie fideliterque sciendo, & hoc quo sibi bona sunt omnia bona, & hoc sciendo non ex seipso, ne vel hoc sit in eo quod non sit ex Deo. Vnde optime Apostolus: Nos, inquit, non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo

CONTRA PELAGIANOS EPI. CVI.

145

est, ut sciamus quæ à Deo donata sunt nobis, ac per hoc & ipsum hominis meritum donum est gratuitum. Nec à parte luminis, à quo descendit omne datum optimum, boni aliquid accipere quisquam meretur, nisi accipiendo quod non meretur. Multum est autem indulgentius & sine ulla dubitatione gratuitum quod Dei gratia per Iesum Christum dominum nostrum præstatur infanti- bus, ut eis non oblit ex Adam generatio, & proficit in Christo regeneratio, in quibus & ipsum accipendi sensum tanto ante misericordia Dei præuenit: quæ certe si in hac paru- la ætate de corpore exierint vitæ æternæ regnumque; cælorum scientes accipiunt, eius mun- ris merito quod hic cum utique profuit nescie- runt. Certè in ijs post priorū doctrinam, ita non nisi priora sunt dona, in quibus donan- dis Dei gratia sic operatur, ut nec voluntas accipientium vel præmittatur vel adiunga- tur vel subsequatur. Quandoquidē tantū be- neficium non solum non libentibus, verum etiam reluctatibus datur, quod eis ad magnū imputaretur sacrilegium, si iam in ijs aliqd valeret voluntatis arbitrium. Hoc diximus propter eos qui non valentes in causā gratiæ inscrutabilia Dei iudicia perscrutari, cur ex Adam massa, quæ profecto ex vno in con- demnationem tota collapsa est, illud vas fa- ciat in honorem, illud in contumeliam: tū- eudent paruulos reos propriorū constitue- re non possunt, putentur per liberum arbi- trium vel poenam mereri posse vel gratiam: eum potius Apostolica veritas dicendo, Ex Rom. 9. vno oēs in condēnationem: satis ostēdat quæ nascantur in poena, ut nō merito sed miseri- cordia renascantur in gratia. Alioquin gra- tia iam non est gratia, si non diuinis operi- bus gratis datur, sed humanis meritis reddi- tur. Quæ sola sic discernit à poena ut cum poena sit ex Adam omnibus debita, gratia verò per vnum Iesum Christum nulli de- bita, sed gratuita, ut vere sit gratia, inscruta- bilia iudicia Dei tanquā Deus esse possint, cū paruulos ipse discernat, quos merita nul- la discernunt, sed iniqua esse non possint, quia vniuersæ viæ dñi misericordia & veri- tas. Vñ cū præbetur alteri misericordiæ gra- tia, non habet quod de humano merito glo- riatur, quā non ex operibus, ne forte quis ex tollatur. Cum vero alteri vindictæ redditur veritas, non habet cur iuste queratur. Id. n. redditur quod peccato iure debetur, quoniam

vnus in quo omnes peccauerunt, utique & in singulis quibusque puniuntur. In quorum poena clarius ostenditur, quid vasis miser- cordiæ per non debitam, sed veram gratiā: hoc est gratuitam conferatur. Vnde ergo argumentantur aduersus Apostolum aper- tissime dicentes. Per eundem hominē pecca- tum intravit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt, dicentes etiā pa- uulos propria per liberum arbitriū habere peccata: tædet attēdere, pigetque proferre, sed magis compellimur dicere. Quid enim pe- tuerunt magna & acuta ingenia cogitare, aut inopiæ est tacendo vitare, aut arrogantiæ contemnendo præterire. Ecce (inquit) Esau & Iacob inter viscera materna luctan- tur, & dum nascuntur, alter supplantatur ab altero, atque in pede præcedentis manus cō- sequentis & tenentis inuenta, perseverans quodammodo lucta conuincitur. Quomo- do ergo in infantibus hæc agentibus, nullū est vel ad bonum, vel ad malum propriæ voluntatis arbitrium? unde præmia siue supplicia meritis præcedentibus subsequan- tur? Ad hoc nos dicimus, ideo motus illos & tanquam litigium paruulorum signum re- rum fuisse magnarum, quia non fuit arbi- trium, sed prodigium. neque enim daturi su- mus & asinis liberum arbitrium voluntatis, quoniam huius generis iumētū, sicut scriptū est, & subiugale sine voce, hominis voce rē- dens vetuit propheta dementiam. Hi autē qui tales non prodigiosos motus, sed volun- tarios actus, nec de paruulis, sed à paru- lis factos esse contendunt, quid Apostolo re- sponsuri sunt, qui cum & hos geminos ad documentum gratuite gratiæ commemorā- dos videret: nondum enim natis, inquit, nec aliquid agentibus boni aut mali, ut secundū electionem propositum Dei maneret, non ex operibus, sed ex vocante dictum est, quia maior seruiet minori? Deinde adiungens te- stimonium prophete lōge post quidem ista dicentis, sed tamen de hac re antiquum Dei consilium declarantis sicut scriptum est, in- quit, Iacob dilexi Esau autem odio habui. Nempe doctor gentium in fide & veritate istos geminos nondum natos nihil boni aut mali egisse testatur, ut gratia commendetur, ut quod dictum est: Maior seruiet minori: non ex operibus, sed ex vocante dictum in- telligatur, ut secundum electionem Dei pro- positum maneret, nō meritum hominis an- Aug. Tomus secundus t teiret.

AVG. ET ALIPIVS BONIFACIO

teiret. Non enim dicit, electionē voluntatis humanæ siue naturæ, cum par esset in vtroque mortis damnationisq; cōditio, sed electionem proculdubio gratiæ, quæ non inuenit eligendos, sed facit, de qua & in consequentibus eiusdem epistolæ loquens ait. Sic Ro. 19. ergo & in hoc tempore reliquæ per electionē gratiæ saluæ factæ sunt. Si autē gratia, iā non ex operibus, alioquin gratia iam nō est gratia. Cui loco satis locus iste concordat, vbi commemoratur, non ex operibus, sed ex vocante dictum. Maior seruiet minori. Vt quid ergo præclarissimo gratiæ commendatori de infantum libero arbitrio, & nondum natorum actibus, tam impudenter resistitur? Cur meritis præueniri gratia perhibetur, quæ gratia non esset si secundum meritum imputaretur? Cur cōtra salutem quæ missa est perditis, quæ venit indigne, quælibet acuta, quamlibet copiosa, & ornata, mirum tamen si Christiana disputatione contenditur? Sed quomodo, inquirunt, non est iniquitas apud Deum, si diligendo discernit, quos merita operum nulla discernunt? Ita nobis hoc dicitur tãquam id Apostolus ipse non viderit: nō proposuerit, non responderit. Vidit vtiq; quid ijs auditis humana posset infirmitas vel ignorantia cogitare, & eandem quæstionem sibi ipse proponens, Quid ergo dicemus, inquit? Nunquid iniquitas apud Deum? Continuo respondit. Absit. Rationemq; reddēs cur absit, id est, cur non sit iniquitas apud Deum, non ait, Merita enim vel opera iudicat etiā paruulorū, sicut adhuc sunt in materno vtero cōstituti. Quomō enim hoc diceret qui iam dixerat de nondum natis, & de ijs qui nihil adhuc egerant boni vel mali, quod non ex operibus, sed ex vocante dictum sit, Maior seruiet minori? sed cum vellet ostendere, cur in ijs non sit iniquitas apud Deum, ait, Moyse enim, inquit, Miserebor cui misertus ero, & misericordiam præstabo cui misericors fuero. Quid nos hic docuit, nisi ex illa massa primi hominis, cui merito mors debetur, non ad merita hominum, sed ad Dei misericordiam pertinere, quod quisque liberatur, atque ita non esse iniquitatē apud Deum, quia neque permittēdo, neque exigēdo quod debet, iniustus est? Ibi enim grata est indulgētia, vbi iusta posset esse vindicta. Et hinc euidentius apparet, à pœna debita liberato & gratis iustificato, quantum beneficij conferatur, quod alter aequaliter reus

sine punientis iniquitate punitur. Denique subiungit & dicit, igitur nō volentis neque currentis, sed miserentis est Dei: hoc propter eos dictum est, qui per gratiā liberati iustificantur. Propter eos autē super quos ira Dei manet, quia & ipsis Deus bene vult ad docēdos alios, quos liberare dignatur, subiunxit atque ait, Dicit. n. scriptura Pharaoni, Quia ad hoc te excitavi vt ostendam in te potentiam meam, & vt annūcietur nomen meū in vniuersa terra. Deinde ad vtrūque concludens, Ergo, inquit, cuius vult miseretur & quē vult obdurat: profecto neutrum aliqua iniquitate, sed vtrūque misericordia & veritate. Et adhuc tñ audax mouetur infirmitas eorū. s. qui secundū coniecturam cordis humani inscrutabilem altitudinem iudiciorum Dei cogitare conātur. Hæc quæstionem sibi ex aduerso opponēs Apostolus ait, Dicis itaque mihi. Quid adhuc cōqueritur? Nam voluntati eius quis resistit? Nobis hoc dictū putemus. Quid ergo aliud qd rōdit Apostolus, rōdere debemus? aut si & nos talia mouēt, quia & nos hoies sumus, si mul oportet oēs audiamus dicentē, O homo tu quis es qui rōdeas Deo? Nunquid dicit figmentum ei qui se finxit, quare me fecisti? An non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud vas in honorem, aliud in contumeliā? Hæc massa si esset ita media, vt quemadmodum nihil boni ita nec mali aliquid mereretur, non frustra videretur iniquitas, vt ex ea fierent vasa in contumeliā. Cum verò per liberum arbitriū primi hominis in condemnationem vniuersa defluerit, proculdubio quod ex ea sunt vasa in honorem, nō ipsius iustitiæ, quæ gratia nulla præcescit, sed Dei misericordiae: quod verò in contumeliā, non iniquitati Dei, quæ absit vt sit apud Deum, sed iudicio deputandum est. Hoc quisquis cum ecclesiā sapit, non contra gratiam pro meritis disputat, sed misericordiam & iudicium domino cantat, vt nec misericordiam recusit ingratius, nec iudicium accuset iniustus. Alia est nāque illa conspersio, de qua idē dicit Apostolus, Si autē delibatio sancta est & conspersio: & si radix sancta est & rami. Illa est ex Abrahā nō ex Adā. i. ex communionē sacra menti & similitudine fidei, non ex proprijs ne mortali. Ista verò vel conspersio, vel hinc in plerisq; codicibus legitur, massa, quod niam tota mortis est, cum per vnum hominem peccatū intrauit in mūdū, & p pccm mortis

CONTRA PELAGIANOS. EPI. CVI.

146

I & ita in oēs homines pertransijt, in quo oēs peccauerunt, misericordia ex illa sit aliud vas in honorem, iudicio autē in contumeliā. Neque ibi præcedunt merita gratiam liberantis, neque hic effugiunt peccata iustitiā punientis: quod quidem in ætatibus maioribus aduersus contentiosos nō tam euidenter apparet, vbi pro meritis hominum quælibetque velunt protecti obscuritate confundunt: sed ideo cōtra eorum contentionem illos inuehit Apostolus: in quibus nondum natis neque agentibus aliquid boni aut mali, non ex operibus, sed ex vocante dictum est, maior seruiet minori. Quia in re nimis inuestigabilia sunt iudicia Dei & inuestigabiles viæ eius: interim teneat homo nō esse iniquitatem apud Deum, sed quæ acquiritur, se tãquam hominem ignorare fateatur. Ita sanē, vt propter illud quod incōcūsum tenetur, non esse iniquitatē apud Deū, quāuis nemo ab illo iustificetur meritis præcedentibus: neminem tñ obdurari, nisi merito, nouerit. Dic nanque & veraciter, Deus innocentes atque impios iustificando à pœnis debitis liberare. Quenquam verò immeritum & nulli obnoxium peccato si Deus damnare creditur, alienus ab iniquitate nō creditur. Vbi ergo liberatur indignis tanto debetur maior actio gratiarū, quanto pœna iustior debebat: vbi autē damnatur dignus, nec misericordia, nec veritas dānatur. Quomodo inquit, Esau non damnatur indignus, si non ex operibus, sed ex vocante dictum est, Quia maior seruiet minori? Sicut. n. illius nulla præcesserant opera bona vt ad gratiā pertineret, sic nec huius mala, vt ad pœnā pertinerere deberet. Nulla planē in vtroque opera vel bona vel mala, sed propria: vterq; autem illi vni obnoxius erat, in quo omnes peccauerunt, vt omnes in illo morerentur. Quicunque. n. ex illo vno multi se ipsis futuri erant, tunc in illo vnus erat: proinde illud peccatum solius esset, si ex illo nullus exisset. Porro autem in quo erat natura cōmunis, ab eius vitio est nullus immunis: sed ambo, qui nōdum propria vel bona vel mala operabantur, rei tamen ex origine nascentur, non culpet iudicium qui punitur. Hic tūtur: nihil nobis conuenientius dicitur, qd Rom. 9. homo tu quis es qui respondeas Deo? Nō quippe ille quid agat, & quantus nume-

rus esse debeat primitus omnium hominū, deinde sanctorum, sicut syderum sicut angelorum: atque vt de terrenis loquamur, sicut pecorum, piscium, volatiliū, sicut arborū & herbarum, sicut denique foliorū capillorumq; nostrorum. Nā nos humana cogitatione adhuc possumus dicere, qm bona iunt cuncta ista quæ fecit, quanto melius illa duplicasset & multiplicasset, vt multo essent plura q sunt? Si. n. non ea caperet mundus, nunquid non posset etiā ipsum facere quantum vellet amplius? Et tamen quantum cunq; faceret, vel illa plura, vel istum capaciorem atque maiorem, nihilominus eadem de multiplicandis eis dici posset, & nullus esset immoderatus modus. Etenim etiā illud dici pōt, siue sit gratia quæ iustificatur iniusti, de qua nobis dubitare fas non est: siue vt quidam volunt, semper præcedat liberum arbitrium, cuius meritū sequatur vel pœna vel præmiū, cur omnino creati sunt, quos deus ita peccaturos, vt æterno essent igni damnandi, sine dubitatione præciuit? Quamuis. n. peccata non fecerit, naturas tamen ipsas, quæ per se ipsas sine dubio bonæ sunt, quibus tamen ex arbitrio volūtatis futura essent vitia peccatorum & in multis talia quibus esset æterna pœna reddenda, quis nisi Deus creauit? Quare? nisi quia voluit. Quare autem voluerit, O homo tu quis es qui respondeas Deo? Nunquid dicit figmentum ei, qui se finxit, quare sic me fecisti? An non habet potestatem figulus luti ex eadem conspersione facere aliud quidem vas in honorem, aliud autem in contumeliā, atque vtinam discamus quod sequitur, Si autē volens Deus ostendere iram, & demonstrare potentiam suam, pertulit in multa patientia vasa iræ, quæ perfecta sunt in perditionem, vt notas faceret diuitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ. Ecce etiam ratio reddita est homini, quanta debuit homini, si tamen vel istam capit qui pro sui arbitrij libertate infirmitatis seruitute contendit. Ecce dictæ sunt causæ. Tu ergo quis es qui respōdeas Deo, si volens Deus ostendere iram, & demonstrare potentiā suā quod & malis bene vt optime possit, malis duntaxat non conditione diuina, sed vitiosa voluntatis iniquitate natura, quæ à Deo conditore condita est bona, pertulit in multam patientiā vasa iræ aptata in interitum: nō qd illi essent necessaria, siue angelica, siue humana pēta, cui nec iustitia creaturæ cuiusquam est necessa-

ria, sed ut notas faceret diuitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, ne se in bonis operibus tanquā de proprijs extollerent viribus, sed humiliter intelligerent nisi illis Dei gratia non debita sed gratuita subueniretur, id fuisse reddendum meritis suis, quod alijs in eadē massa redditum cernerent. Certus est ergo Dei præsciētiae definitus numerus, & multitudo sanctorum, quibus diligentibus Deum quod eis donauit per diffusum in cordibus eorum spiritum sanctū, omnia cooperant in

Rom. 8. bonū, ijs q̄ scdm̄ ppositū vocati sunt, quos autē præsciuit & prædestinauit cōformes fieri imaginis filij sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. Quos autē prædestinauit, illos & vocauit. Hic subaudire debemus secundū propositum: Sunt enim & alij vocati, sed nō electi, ac per hoc nō secundū ppositū vocati. Quos autē vocauit, hoc est secundū ppositū, illos & iustificauit: Quos autē iustificauit, illos & glorificauit. Hi sunt filij

B. promissionis, hi sunt electi, qui per electionem gratiæ salui fiunt, vbi dictum est: Si autē gratia, iā non ex operibus, alioquin gratia iā non est gratia. Hæc sunt vasa misericordiæ, in quibus Deus etiā per vasa iræ notas facit diuitias gloriæ suæ. Horum sit per spūm sanctum cor vnū & anima vna, quæ benedicit

Ps. 102. Deum, & non obliuiscitur oēs retributiones eius, qui ppius sit omnibus iniquitatibus eius, qui sanat oēs lāguores eius, qui redimit de corruptione vitā eius, qui coronat eā in misericordia. Quia nō volētis neque curretis, sed miserentis est Dei: Ceteri autē hoīes ad istā societate nō pertinentes, quorū tñ & aīam & corpus dei bonitas operata est, & q̄c quid habet ipsa natura præter vitiiū, quod ei dē inflixit superbietis volūtatis audacia, propter hoc à Deo præsciente creati sunt, ut in his ostenderet liberum desertoris arbitrium sine sua gratia quid valeret, & in eorū iustis & debitis pœnis vasa misericordiæ, quæ nō suorum operū meritis, sed gratuita Dei gratia sunt ab illa cōcretionē discreta, quid sibi collatum esset addiscerent, ut omne os obstruatur: & qui gloriatur in domino gloriē.

Rom. 9. 1. Cor. 1. Luc. 19. Quisquis aliter docet & non acquiescit fānis sermonibus dñi nostri Iesu Christi, qui dixit: Veniet filius hoīs quæ rere & saluare quod perierat. non enim ait quod periturū fuerat, sed quod perierat: quid ostendens nisi peccato primi hominis vniuersi generis humani perisse naturam, qui ergo aliter docet & non acquiescens ei, quæ secundum pie

tatē est doctrinæ, contra gratiā Saluatoris, & contra sanguinē redēptoris tanquam saluam & liberam naturam defendit humanā, & Christiano tamē censi vocabulo affectat. quid de paruulorū discretionē dicturus est, cur alius in vitā secūdi hominis assumatur, alius in morte primi hominis relinquatur. Si dixerit liberi arbitrij merita præcessisse, respondet Apostolus, quæ supra dictumus, de nondū natis neque aliquid agentibus boni aut mali. Si autem dixerit, quod adhuc in libris, quos nuperrime Pelagius perhibetur edisse, defenditur, quāuis iam videatur anathematizasse id episcopi iudicio Palæstino eos qui dicunt quod peccatū Adā ipsum solum laferit, & non genus humanū. Si dixerit ambos sine iudicio natos, nec aliquid de primi hominis damnatione traxisse, profecto quoniam negare non audeat in regnum celorum adoptari eum qui fuerit regeneratus in Christo, respondeat quid de illo futurum sit, qui nulla sua culpa non baptizatus ista fuerit temporali morte preuentus, si non putamus esse dictum, quod innocentem Deus, nec habentē originale peccatū ante annos quibus habere poterat, propriū, æterna morte damnauit. Cogitur itaque respondere quod Pelagius in ecclesiastico iudicio, ut aliquo modo catholicus pronunciaretur anathematizare compellus est: infantes etiam si nō baptizentur habere vitā æternā. Hac enim negata quid nisi mortuæ remanebit, ac per hoc contra sententiam domini disputabit dicentis: Patres vestri manducauerunt manna in deserto, & mortui sunt. Hic est panis qui de celo descendit, ut si quis ex ipso manducauerit non moriatur. Nō enim de ista morte loquebatur, quā necesse est patiatur etiā qui de ipso pane manducant. Et paulo post, Amen amen dico vobis, nisi manducaueritis carnem filij hominis & biberitis eius sanguinem, nō habebitis vitā in vobis: utique illā quæ post hanc mortem futura est: & contra Apostolicæ sedis auctoritatem, vbi de ipsa hac re cū ageretur, hoc testimoniū adhibuit Evangelicum, ne paruuli non baptizati vitam posse habere credantur, & contra ipsius Pelagij verba apud episcopos, à quibus audiebatur expressa: vbi anathematizauit eos, qui dicerent infantes non baptizatos habere vitam æternam. Quod propterea commemorauimus, quā qdē apud vos, vel in vestra potius ciuitate, si tñ verum est quod audiui-

mus, tanta pro isto errore quidam obstinatione nituntur, ut dicant facilius esse ut etiā Pelagij deserant atq; contemnant, qui hæc sentientes anathematizauit, q̄ ab huius sententiæ sicut eis videtur veritate discedant. Si autem cedunt sedi Apostolicæ, vel potius ipsi magistro & dño Apostolorum, qui dicit nō habituros vitā in semetipsis, nisi manducauerint carnē filij hominis, & biberint sanguinem, quod nisi baptizati non vtiq; possunt, nempe aliqui fatebuntur paruulos non baptizatos vitam habere non posse, ac per hoc quamlibet tolerabilius omnibus qui et propria p̄cā committunt, tñ æterna morte mulctari. Quæ cū ita sint, audeant disputare, & quibus persuadere cōtentant, Deū iustū apud quē nō est iniquitas, paruulos à p̄cā proprijs innocentes, si nec illo ex Adam obligati & obstricti sunt, morte perpetua damnaturum. Quod si absurdissimū est, & à iustitia Dei penitus alienum, & tamen nullus qui se meminit catholicæ fidei Christianum, negat aut dubitat paruulos nō accepta gratia regenerationis in Christo sine cibo carnis eius & sanguinis potu, non habere in se vitam, ac per hoc pœnæ sempiternæ obnoxios: profecto restat, ut quia ipsi non egerant aliquid boni aut mali, fidei mortis eorū iusta sit pœna, quia in illo momento in quo oēs peccauerunt: vnde in isto solo iustificatur à quo p̄cā, nec originale trahi potuit, nec proprium perpetrari. Ipse vocauit nos non solū ex Iudeis, verum etiā ex gentibus, qm̄ & illius Hierusalē filios quæ interfecit prophetas, & lapidauit missos ad se, quauis ipsa nolente collegit ipse quos voluit, & ante incarnationem suam ipsos prophetas, & postea q̄ verbum caro factum est, sicut Apostolos & hominū milia, qui & precia rerū suarum ante pedes Apostolorum posuerunt. Omnes quippe illi filij sunt Hierusalem nolentis ut colligerentur, qui tamen illa nolente collecti sunt, de quibus dicit, Si ego in Beelzebub eicio deiudices vestri erunt, de ijs prædictū erat. Si fuerint filij Israel, sicut arena maris, reliquæ saluæ fient. Non pōt excidere verbum Dei, nec repulit plebem suā quā præsciuit, quæ tamen reliquæ per electionem gratiæ saluæ factæ sunt. Si autem gratia, quod sæpe dictum est, iā non ex operibus, alioquin gratia iā non est gratia: non hæc vtiq; nostra, sed Apostoli verba sunt. Quod ergo ad Hieru-

salē nolentem colligi filios suos ille clamabat, hoc nos clamamus aduersus eos, q̄ filios volentes ecclesiæ colligi, nolunt. Nec saltē post iudiciū quod de ipso Pelagio in Palæstina factum est, corriguntur: de quo dānatus exisset, nisi obiecta sibi contra gratiā Dei dicta, quæ obscurare non potuit ipse dānasset. Præter illa enim quæ quomodo potuit ausus est qualicunq; ratione defendere, obiecta quædam sunt, quæ nisi remota omni tergiversatione anathematizasset, ipse anathematizatus esset. Obiectum est enim eū dicere, quia Adā siue peccaret, siue nō peccaret, moriturus esset. Et q̄ peccatum eius ipsum solū læserit, & non genus humanum. Et q̄ infantes nuper nati in illo statu sint in quo Adā fuit ante præuaricationem. Et q̄ neq; per mortē vel per præuaricationē Adā omne genus humanū moriatur, neq; per resurrectionē Christi omne genus humanū resurgat. Et infantes etiā si nō baptizentur, habere vitā æternam. Et diuites baptizatos, nisi omnibus abrenuncient, si quid boni vix fuerint facere, non reputari illis, nec eos habere posse regnum Dei. Et gratiā Dei atque adiutoriū non ad singulos actus dari, sed in libero arbitrio esse, vel in lege atq; doctrinā. Et Dei gratiam secundum merita nostra dari. Et filios Dei nō posse vocari nisi omnino absq; peccato fuerint effecti. Et non esse liberum arbitrium, si Dei indiget auxilio: qm̄ in propria voluntate habet vnusquisq; facere aliquid, vel nō facere. Et victoriā nostrā nō ex Dei adiutorio esse, sed ex libero arbitrio. Et q̄ pœnitentibus venia nō detur secundum gratiā & misericordiā Dei, sed secundum meritū & laborē eorū, qui per pœnitentiam digni fuerint misericordia. Hæc omnia Pelagius sic anathematizauit, quod satis gesta ipsa testantur, ut nihil ad ea quo modo defendenda disputationis attulerit: vnde fit consequens, ut quisquis sequitur illius episcopalis auctoritatē iudicij, & ipsius Pelagij cōfessionē, hæc tenere debeat, quæ semper tenuit catholica ecclesia. Adā nisi peccasset, non fuisse moriturum. Quod peccatum eius non ipsum solum læserit sed & genus humanū. Et q̄ infantes nuper nati non sint in illo statu, in quo Adā fuit ante præuaricationem, ut ad ipsos pertineat etiam quod breuiter ait apostolus: Per vnū hominē mors, & per vnum hominē resurrectione mortuorum. Sicut. n. in Adam omnes moriunt, ita & in Christo omnes viuifica-

1. Co. 15

AVGVSTINVS VITALI CARTHAGINENSI,

Augustinus Vitali Carthaginensi, delato
quod doceret, non orandum pro incredu-
lis, sed tñ illis impartendam doctrinam:
cui proponit duodecim regulas, minitan-
si definit obstrepere precibus ab eccle-
sia fieri solitis, se censuris ecclesiasticis cū
eo acturum. Epi. C VII.

Serius
feruo-
gum.

Augustinus Episcopus seruus Christi, & per ipsum seruus seruorum ipsius, Vitali fratri in ipso salutem. Cum de te mihi essent nuntiata non bona, & rogaui dominum, & donec mihi bona nuntiarent, adhuc rogo, vt literas meas, nec aspernanter sumas & salubriter legas. Si hanc exaudit pro te orationem meam, etiam de te gratiarum actionem donat vt offeram. Quod si impetres proculdubio non contradices huic ipsi principio epistolæ meæ. Hoc enim pro te oro vt sis recte fidei. Si ergo pro charis nostris non tibi displicet, vt oremus, si hanc orationem recognoscis esse Christianam, si & tu pro charis tuis talia vel orare te recolis, vel orare te debere cognoscis, quomodo dicis qđ te audio dicere, vt recte credamus in Deum & euangelio cōsentiamus, non esse donum Dei, sed hoc nobis esse à nobis. i. ex propria volūrate quam nobis in nostro corde non operatus est ipse? Et ad hoc cum audieris, quid est ergo qđ ait Apostolus, Deus in nobis operatur & velle & perficere, responde, per legē suā, per scripturas suas, deū

operari vt velimus quas vel legimus vel audimus, sed eis consentire vel non consentire, ita nostrum est, vt si velimus fiat. Si autem nolimus, nihil in nobis operationem Dei valere faciamus. Operatur quippe ille (dicitis) quantum in ipso est, vt velimus, cum nobis non sit finis eius eloquia, sed si eis acquiescere volumus, nos vt operatio eius nihil in nobis prosit, efficiamus. Quare si dicitis, profecto nostris orationibus contradicis. Dic ergo apertissime nos pro ijs, quibus Euangelium predicamus non debere orare, vt credat, sed tantummodo predicare. Exerce contra orationes ecclesie disputationes tuas, & quoniam audis faceret, Deum ad altare exhortantem populum Dei, orare pro incredulis, vt Deus conuerteret ad fidem, & pro catechumenis, vt eis desiderium regenerationis inspiraret, & pro fidelibus, vt in eo quod esse ceperunt eius munere perseverarent, subfanna pijs voces, & dicte non facere quod hortatur. Item Deum pro infidelibus, vt eos fideles faciat non rogare, eo quod non sint ista diuinae miserationis beneficia, sed humane officia voluntatis. Et homo in Carthaginensi eruditus ecclesia, etiam beatissimi Cypriani librum de dominica oratione condemnat, quam doctor ille cum exponeret, ea petenda esse ostendit ad Deo patri, qui tu dicit esse homini ab homine, hoc est, a seipso. Quod si de precibus ecclesie, & de martyre Cypriano, parum putas esse quod dixi, audi maiora, reprehende Apostolum qui dixit: Oramus ad Deum, ne quid faciatis mali. Negi, nescis, furus es, nihil mali eui facere, qui non credit in Christum, aut qui fide desertit Christi, ac per hoc qui dicit: Ne quid faciatis mali, nec ista vult fieri. Satisque illi non est percipere, sed confutetur se Deum rogare, ne fiant, sciens hominis voluntatem ab ipso corrigi ac dirigiri, vt ista non faciat. A domino. n. gressus hominis diriguntur, & viam eius vult. Non dixit: Et viam eius discet, aut tenebit, aut ambulabit, aut aliquid homini, quod posses dicere ad deum quidam dari, sed homini iam volenti, vt scilicet beneficium Dei quo gressus hominis dirigit, vt viam eius discat, teneat, gradiatur, sua homo voluntate præcedat, & hoc Dei donum præcedente sua voluntate mereatur, sed ideo dixit: A domino gressus hominis diriguntur, & viam eius vult: vt intelligeremus ipsam voluntatem bonam, qua incipimus velle credere, quoniam Dei via quid est nisi fides recta, illius esse donum quod gressus nostros propterea dirigit primitus vt velimus. Non autem

AVGVSTINVS VITALI PELAGIANO

est grauius, ad alios etiam decipiendos hoc non taceamus disputationibus nostris, & dum volumus apud homines defendere liberum arbitrium, apud Deum perdamus orationis auxilium, & gratiarum actionem non habeamus veram, dum veram non agnoscimus gratiam. Si vere volumus defendere liberum arbitrium, non oppugnemus vnde sit liberum. Nam qui oppugnat gratiam, qua nostrum ad declinandum a malo & faciendum bonum liberatur arbitrium, ipse arbitrium suum adhuc vult esse captiuum. Rursum obsecro quomodo dicit Apostolus, Gratias agentes patri idoneos facienti nos in parte sortis sanctorum in lumine, qui eruit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filii charitatis suae, si non ipse arbitrium nostrum, sed ipsum arbitrium se liberat? Mendaciter ergo agimus gratias patri, tanquam ipse faciat quod ipse non facit. Et errauit qui dixit, quod ipse nos faciat idoneos in parte sortis sanctorum in lumine, quia ipse nos eruit de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filii charitatis suae. Rursum quomodo ad declinandum a malo & faciendum bonum liberum habebamus arbitrium, quando erat sub potestate tenebrarum, unde nos, si quemadmodum dicit Apostolus, Deus eruit, ipse utique illud liberum fecit: quod tam magnum nostrum bonum, si per suam doctrinam praedicationem tantummodo facit, quid de istis dicemus, quos de ipsa tenebrarum potestate nondum eruit, praedicanda tantum illis est doctrina diuina, an etiam orandum pro eis, ut de tenebrarum potestate diuinitus eruantur? Si tantummodo praedicandum esse dicis, iussioni domini & orationibus ecclesiae contradicis: si autem faceris pro eis orandum, id utique orandum faceris, ut eidem doctrinae arbitrio liberato a tenebrarum potestate consentiant. Ita fit, ut neque fideles fiant, nisi libero arbitrio, & tamen illius gratia fideles fiant, qui eorum a potestate tenebrarum liberauit arbitrium. Sic & Dei gratia non negat, sed sine vllis humanis praecedentibus meritis vera monstratur, & liberum ita defenditur, ut humilitate solidetur, non elatione praecipitur arbitrium: & qui gloriatur, non in homine, vel quolibet alio, vel seipso, sed in domino gloriatur. Potestas enim tenebrarum, quid est nisi potestas diaboli, & angelorum eius? qui cum fuissent angeli lucis, in veritate per liberum arbitrium non stantes, sed inde cadentes facti sunt tenebrae.

Non te ista doceo, sed quae nosti, ut recorderis admonere. Huic igitur patri tenebrarum, per illius ruinam cui primo homini ab eis potestate praerogatio persuasa est, & in quo omnes cecidimus, subiectum est genus humanum, propter quod de hac potestate tenebrarum erunt & paruuli, cum regenerantur in Christo. Neque hoc apparet in eorum arbitrio liberato, nisi cum ad annos perueniant ratione utentis aetatis, habentes consentientem doctrinam salutari in qua nutriti sunt voluntatem, & in ea finientes istam vitam si electi sunt in Christo ante constitutionem mundi, ut essent sancti & immaculati in conspectu eius in charitate praedestinati in adoptionem filiorum. Haec autem potestas tenebrarum, id est, diabolus qui dicitur etiam princeps potestatis aeris, operatur in filiis diffidentiae, princeps iste rector tenebrarum, id est, diabolus diffidentiae filiorum regens eos ad arbitrium suum, quod neque ipse habet liberum ad benefaciendum, sed ad malum malivolentiam praena sui sceleris obduratum: vnde nemo sanus fidei credit, aut dicit hos apostatas angelos ad pristina pietatem correctos aliquando voluntate conuerti. Quid ergo operatur haec potestas in filiis diffidentiae, nisi opera sua mala, & in primis maxime ipsam diffidentiam & infidelitatem qua sunt inimici fidei, per quam scit eos posse mundari, posse sanari, posse perfectissime liberos, quod eis vehementer inuidet, in aeternitate regenerari. Itaque aliquos eorum, per quos amplius decipere affectat, scit habere nonnulla velut opera bona, in quibus laudantur, per quasque gentes, praecipueque in gente Romana, qui praecclare gloriosissimeque uixerunt. Sed quoniam sicut verissima scriptura dicit: Omne quod non est ex fide, percatum est. Et sine fide impossibile est vtiq; placere Deo, non hominibus, nihil sic agit hic princeps, qui ut non credatur in Deum, nec ad mediatorum a quo soluitur opera eius credendo veniat. Sed ipse mediator intrat in domum fortis, id est, in hoc seculum mortalium sub potestate diaboli, quantum ad ipsum pertinet constitutum. De ipso quippe scriptum est, quod potestatem habeat mortis: intrat in domum fortis, id est, in suo dominio habentis genus humanum, & prius alligat eum, id est, eius coercet & cohibet potestatem statum suum fortioribus vinculis, & sic eripit vasa eius quaecunque praedestinavit eripere, arbitrium eorum ab eius potestate liberat.

DE ORAN. DEO PRO INCRE. EP. CVII.

150

in illo non impediende credant in istum liberam voluntate. Proinde hoc opus est gratia non naturae. Opus est, inquam, gratia, quam nobis attulit secundus Adam, non natura, quam totum perdidit in semetipso primus Adam. Opus est gratia tollentis peccatum & viuificantis mortuum peccatorem, non opus legis ostendentis peccatum, nec a peccato viuificantis. Nam ille magnus gratiae predicator, Petrus, inquit, non cognoui nisi per legem. Et si data esset, inquit, lex quae posset viuificare, omnipotens ex lege esset iustitia. Opus est hoc gratiae, quae qui accipiunt doctrinam salutari scripturarum sanctarum, etsi fuerint inimici, sunt amici non opus eiusdem doctrinae, quae qui audiunt & legunt sine gratia Dei peiores eius efficiuntur inimici. Non est igitur gratia Dei in natura liberi arbitrii, & in lege atque doctrina, sicut Pelagiana peruersitas desipit, sed ad singulos actus datur illius voluntate, de quo scriptum est, Animam voluntariam sequebatur Deus hereditati tuae, Quia & liberum arbitrium ad diligendum Deum primi peccati gratia perdidimus, & lex Dei atque doctrina, quantum sancta & iusta & bona, tunc occidit si non viuificet spiritus per quem fit non ut audiendo, sed ut obediendo, neque ut electione, sed ut dilectione teneatur. Quapropter ut in Deum credamus, & pie viuamus, non volentibus, sed currentibus, misericordia est Dei, non quia velle non debemus & currere, sed quia ipse in nobis & velle operatur & currere. Vnde & ipse dominus Iesus credentes a non credentibus, id est, ab ira uasis vasa misericordiae discernens. Nemo, inquit, venit ad me, nisi fuerit ei datus a patre meo. Et utique ut hoc diceret in eius doctrina, fuerat scandalizati discipuli eius, qui ei postea non sunt secuti. Non ergo gratiam dicamus esse doctrinam, sed agnoscamus gratiam, quae facit prodesse doctrinam, quae gratia si desit, videmus etiam obesse doctrinam. Propterea Deus ut omnia futura opera sua in praedestinatione perscueret, sic illa disposuit, ut quosdam non credentes ad fidem suam orationes credentium pro eis exaudiendo conuerteret, vnde refutent, & si ille est eis propitius corrigantur, qui putant gratiam Dei esse naturam liberi arbitrii cum qua nascimur, aut gratiam Dei esse doctrinam, quantumvis utile quae per linguas & libellos predicatur. Non enim hoc oramus pro infidelibus, ut fiat eorum doctrina, id est, ut homines sint, aut ut doctrina eius predicetur quam malo suo audiant si non credunt. Et plerumque pro eis oramus qui cum legant vel

audiant nolunt credere. Sed oramus ut voluntas corrigatur, doctrinae consentiant, natura sanetur. Iam vero, ut perseuerent, in eo quod esse coeperunt, etiam pro se ipsis oramus fideles: utile est quippe omnibus vel penitus omnibus, propter humilitatem saluberrimam, ut quales futuri sint scire non possint. Ad hoc dicit. Qui 1. Co. 10. uidet stare, videat ne cadat: propter huius temporis utilitatem, ne regenerati & pie viuere incipientes, tanquam securi alta sapiamus, quidam non perseueraturi perseueraturis Dei permissione vel prouisione ac dispositione miscens, quibus cadentibus territi cum timore, & tremore gradiamur viam iustam, donec ex hac vita, quae tectatio est super terram, transeamus ad aliam, ubi iam non sit elatio comprimenda, nec contra eius suggestiones temptationesque luctandum. Sed de hac re, id est, cur quidam non permanserint in fide & sanctitate Christiana, tunc accipiant ad tempus hanc gratiam, & dimitrantur hic viuere donec eadem, cum possint rapi de hac vita, ne malitia mutet intellectum eorum, quod de seculo immatura aetate defuncto scriptum est in libro Sapientiae, quareat quisque ut potuerit, & si inuenerit propter hanc, quae a me reddita est aliam probabilem rationem a recta fidei regula non recedens, teneat eam, & ego cum illo, si me non latuerit: verumtamen in quo peruenimus, in eo ambulemus, donec nobis Deus reuelet siquid aliter sapimus, sicut Apostolicis literis admonemur. Peruenimus autem in ea, quae ad fidem veram, & catholicam pertinere firmissime scimus, in quibus ita nobis ambulandum est adiuvante illo atque miserante cui dicimus, Deduc me domine in via tua et ambulabo in veritate tua, ut ab eis nullo modo deuiemus. Quoniam ergo propitius Christo Christiani catholici sumus, tertiae contra Pelagianos.

5 maxime apparet in paruulis. Scimus eis qui
6 bus nō misericordia Dei gratuita dari. Sci-
7 mus eis quibus nō datur, iusto iudicio Dei
nō dari. Scimus quod omnes adstabimus an-
tribunal Christi, ut ferat unusquisque secun-
dum ea, quæ p. corpus gessit, nō secundū ea,
quæ si diutius viueret gesturus fuit, siue bo-
nū siue malū. Scimus etiā paruulos secundū
ea, quæ p. corpus gesserūt, recepturos vel bo-
num vel malum. Gesserunt autem nō per se
ipso, sed per eos qbus p. illis rīdētibus &
renūciare diabolo dñr, & credere in Deum:
vnde & in numero fidelīū cōputātur, perti-
nētes ad sententiā dñi dicētis: Qui credide-
rit & baptizatus fuerit saluus erit. Propter
quod & illis qui hoc sacramētum non acci-
piūt, cōtingit quod sequi. Qui aut nō credi-
derit, cōdēnabitur. Vñ & ipsi sicut dixi, si in
illa parua ætate moriūtur, vtrique scdm ea q
per corpus gesserunt, id est, tempore quo in
corpore fuerunt, quādo per corda & ora ge-
stātium crediderunt vel non crediderūt, qñ
baptizati vel non baptizati sunt, quando car-
nem Christi manducauerūt vel non man-
ducauerunt, quādo & sanguinē biberunt vel
non biberunt: secundū hæc ergo quæ per cor-
pus gesserunt, non secundū ea quæ si diu hic
viuerent, gesturi fuerant iudicantur. Scimus
9 felices esse mortuos, qui in domino moriū-
tur, nec ad eos pertinere, quicquid acturi
fuerant, si tempore diuturniore vixissent.
10 Scimus eos qui corde proprio credunt in do-
11 minū, sua id facere voluntate ac libero arbi-
trio. Scimus pro eis qui nolunt credere, nos
12 qui iam credimus recta fide agere, cū Deum
oramus ut velint. Scimus pro eis qui ex illis
crediderunt tanquam de beneficijs rectē at-
que veraciter, & debere nos Deo agere gra-
tias & solere. Recognosceis me, ut puto, in ijs
quæ nos scire dixi, non omnia quæ ad fidem
catholicam pertinent commemorare volui-
se, sed ea tātum, quæ ad istam quæ inter nos
agitur de Dei gratia quæstionē, vtrum præ-
cedat hæc gratia, an subsequatur hoīs volun-
tatem, hoc est, ut planius id eloquar, vtrum
ideo nobis datur, quia volumus, an per ip-
sam Deus etiam hoc efficiat ut velimus. Si
ergo istas per duodecim sententias, quas nos
dixi scire ad fidē rectā & catholicā pertine-
re, etiam tu frater nobiscum tenes, ago Deo
gratias, quas profecto non veraciter agerē,
nisi gratia Dei fieret ut teneres. Quæ tibi te-
nenti nullum omnino remanet nobiscū de
hac quæstione certamen. Ut enim eadē duo-

decim breui expositione percurrā, Quomō
voluntatis humanæ, meritū sequitur gratia,
cum datur & paruulis qui hoc nō dum pñt
velle seu nolle? Quomō gratiam vel in ma-
ioribus dñr præcedere merita voluntatis, si
gratia ut vera sit gratia non secundum meri-
ta nostra datur? quam sententiam catholicā
Pelagius ipse sic timuit, ut eos qui dicūt gra-
tiam Dei secundum merita nostra dari, sine
dubitatione damnaret, ne à catholicis iudici-
bus damnaretur. Quomodo dicitur gratia
Dei in natura esse liberi arbitrij, vel in lege
atque doctrina, cum & istam sententiā Pela-
gius ipse damnauerit, proculdubio confite-
gratiam Dei ad singulos actus dari eis vtrique,
qui iam libero arbitrio vtuntur? Quomodo
dicitur oēs homines eam fuisse accepturos, A
si non illi, quibus non donatur, eā sua volun-
tate respuerent, qñ Deus vult omnes homi-
nes saluos fieri, cum multis nō datur parui-
lis, & sine illa plerique moriantur, qui non
habēt contrariam voluntatem, & aliquādo
cupientibus festinantibusq; parentibus, mi-
nistris quoque volētibus ac paratis, Deo no-
lente non datur, cum repēte antequā datur
expirat, p. quo ut acciperet crederetur. Vnde
manifestum est eos, qui huic resistunt
tam perspicuæ veritati, non intelligere omni-
nino quā locutione sit dictum, quod omnes
homines vult Deus saluos fieri, cum tam
multi salui non fiant, non quia ipsi, sed quia
Deus non vult, quod sine vlla caligine ma-
nifestatur in paruulis. Sed sicut illud quod
dictum est: Omnes in Christo viuificabun-
tur, cū tam multi æterna morte puniuntur,
ideo dictū est, quia oēs quicunque vitā æter-
nā percipiūt, nō percipiunt nisi in Christo:
ita qd dictū est, omnes homines vult Deus
saluos fieri, cum tam multos nolit saluos fie-
ri, ideo dictum est, quia omnes qui salui
fiunt, nisi ipso volente nō fiunt, & si quo al-
lio modo illa verba Apostolica intelligi pos-
sunt: ut tñ huic apertissimæ veritati, in qua
videmus tam multos volētibus hominibus,
sed Deo nolente saluos non fieri, contraria
esse non possint. Quomō ut datur gratia di-
uina, voluntas meretur humana, si eis qui
bus datur gratuita misericordia datur, ut ve-
ra sit gratia? Quō in hac re merita pñantur
voluntatis humanæ, quandoquidē illis que-
bus gratia ista non datur, nullo plerunque
merito, nulla voluntate distantibus, sed simi-
lem cum eis, quibus datur, habentibus cau-
sam, iusto tamen iudicio Dei nō datur? Nō
enim

enim est iniquitas apud Deum, ut intelligāt
quibus datur, quam gratis ei datur, qñ iuste
vtrique non daretur, qñ similem habentibus
causam iuste non datur. Quomodo nō gra-
tia Dei est, non solum erediendi voluntas ab
initio, verumetiam perseuerandi vsq; in fi-
nem, cum finis ipse vitæ huius non in homi-
nis, sed in Dei sit potestate, & possit vtrique
Deus et hoc beneficium non perseueraturo
conferre, ut rapiatur ex corpore, ne malitia
mutet intellectum illius: Non. n. recipiet ho-
mo, seu bonum seu malum: nisi secundum
quæ per corpus gessit, nō secundum ea, quæ
si diutius viueret, gesturus fuit. Quomodo
C dicitur propterea quibusdam non dari, qui-
busdam morituris paruulis Dei gratia dari,
quia eorum futuras præuidet voluntates,
quas habituri essent si viuerent, cum secun-
dum ea quæ per corpus gessit, non secundū
ea quæ gesturus esset, si diutius fuisset in cor-
pore, unusquisque recipiat, siue bonum siue
malum, sicut Apostolus definit? Quō secun-
dum voluntates suas futuras, homines iu-
dicantur, quas habituri fuisse dicuntur, si diu-
tius tenerentur in carne, cum dicat scriptura,
Apo. 14. felices mortui, qui in dño moriuntur? quo-
rum sine dubio certa & secunda felicitas non
est, si & ea, quæ non egerunt, sed acturi fue-
rant, si esset eis hæc vita prolixior, iudicabit
Deus: nullumq; accipit beneficium, qui ra-
piatur, ne malitia mutet intellectū eius, quia
& pro illa malitia, cui forsitan imminenti
subtrahitur est pœnas luit: nec gaudendū est
de ijs, quos in fide recta & vita bona noui-
mus esse defunctos, ne secundum aliqua sce-
lera iudicentur, quæ fuerant, si viuerent, for-
tasse facturi: nec dolendi vel detestandi sunt
ijs, qui vitam istam in infidelitate ac perditis
moribus finierunt, quia forte si viuerent,
acturi fuerant penitentiam, pieq; victuri, &
D secundum ista sunt indicandi totusq; ille de
mortalitate liber gloriosissimi martyris Cy-
priani reprobandus & abiiciendus est, in quo
tota eius intentio est, ut sciamus bonis fide-
libus gratulandum esse morientibus, qñ hu-
ius vitæ tentationibus auferuntur, deinceps
in beatissima securitate mansuri. Sed qñ
hoc falsum non est, & sine dubitatione feli-
ces sunt mortui, qui in dño moriuntur, ridē-
dus est & execrandus error, quo putabatur
qd homines scdm suas futuras, q morientū
non sunt futura, iudicandi sunt voluntates.
Quō dicuntur negare liberū voluntatis ar-
bitrium, qui cōfiteant oēm hominē quisquis

suo corde credit in Deum, nō nisi sua libera
credere voluntate, cū potius illi oppugnant
arbitriū liberū qui oppugnant Dei gratiā,
qua vere ad bona eligenda & agēda sit libe-
rū? Quō dicif q per legē Dei atq; doctrinā
scripturarū fiat, qd eadē scriptura dixit:
Preparat voluntas a dño, ac non potius per
occultā inspirationē gratiæ Dei: qñquidē
pro eis qui eidē doctrinæ contradicētes no-
lunt ei credere, ipsum Deum fide recta ro-
gamus ut velint? Quō Deus expectat volū-
tates hominū, ut pueniant eū, q bus det gra-
tiā, cum gratias ei nō immerito agamus, de
ijs quibus nō ei credētibus & eius doctrinā
voluntate impia persequentibus misericor-
diā prærogauit, eosq; ad seipsum omnipotē-
tissimā facilitate cōuertit, ac volentes ex no-
lentibus fecit? Ut qd ei inde gratias agimus,
si hoc ipse nō fecit? Ut quid tantomagis eum
magnificamus, quātomagis nolebāt credere
quos credidisse gaudemus, si grā diuina vo-
luntas in melius nō mutat humana? Apосто-
lus Paulus, Erā, inquit, ignotus facie eccle-
sij Iudææ quæ sunt in Xpo, tantū at audie-
bant, quia qui aliquñ nos persequēbat, nunc
euāgelizat fidē, quā aliquñ vastabat, & in me
magnificabant Deū. Ut quid magnificabāt
Deum, si non Deus ad seipsum cor illius vi-
ri suæ gratiæ bonitate conuerterat, qñ (ut ip-
se confitetur) misericordiam consecutus est,
ut fidelis esset ea quam aliquñ vastabat: ip-
sum et verbum quod posuit, quē nisi Deum
hoc tantum magnum bonum fecisse decla-
rat? Quid est enim: In me magnificabant
Deum, nisi in me Deum magnificū prædi-
cabant: Quō autē eum magnificū prædica-
bant, si magnum illud factum de Pauli con-
uersione ipse non fecerat: & quo pacto ipse
fecerat, si volentem credere ex nolente ipse
non fecerat? Nempe manifestum est ex il-
lis duodecim sententijs, quas pertinere ad
catholicam fidem negare non sineris, non so-
lum omnibus, verumetiam singulis id cōfi-
ci, ut confiteamur gratia Dei præueniri ho-
minū voluntates, & per hāc eas potius præ-
parari, q propter eorum meritum dari. Aut
si aliquid eorum duodecim esse verū negas,
quorum propterea commendo et numerū,
ut facilius memoriæ mandentur distin-
ctiusq; teneantur, nō te pigeat rescribere ut
sciam, & ea, quam mihi dñs dederit, faculta-
te respondeā. Ego enim hæreticum quidem
Pelagianum te esse non credo, sed ita te esse
volo, ut nihil illis ad te transeat, vel in te re-
linqua-

DE ORAN. DEO PRO INCRE. EPI. CVII.

linquatur erroris. Sed inter hæc duodecim reperies fortasse aliquid qd negandum vel dubitandum putes, & vnde nos operosius disputare compellas. Nunquid & orare prohibebis ecclesiâ pro infidelibus, vt sint fideles, p ijs q nolunt credere, vt velint credere, p ijs qui ab eius lege doctrinaq; dissentiant, vt legi eius doctrinaque consentiant, vt det illis Deus qd p prophetâ promissit, cor cognoscendi eû, & aures audiendi, quas vtiq; acceperât, de quibus saluator ipse dicebat: Qui habet aures audiendi audiat? Nûq; d vbi audieris sacerdotē Dei ad eius altare populū hortantē ad Deum orādum, vel ipsum clara voce orantem, vt incredulas gentes ad fidem suam venire compellat, non respondebis, Amen? An et huius fidei sanitati contraria disputabis? Nunquid beatissimū Cyprianū in hoc errasse clamabis vel susurrabis, vbi pro inimicis fidei xpianæ, vt etiā ipsi ad eam cōuertantur orans nos docet? Nūquid postremo Apostolū Paulum pro Iudæis infidelibus habentē talia vota culpabis? de qbus ait: Bona voluntas quidē cordis mei & deprecatio ad Deū pro illis in salutē.

Mat. 13. Quinetiā Thessalonicēsis dicit: De cetero fratres orate pro nobis, vt verbum dñi currat, & glorificetur, sicut etiā apud vos, & vt eruamur ab iniquis & malis hominibus. Non. n. omniū est fides. Quō curreret & glorificaret verbū Dei, nisi ad fidē cōuer sis eis qbus prædicaret, quandoquidē iā credentibus dicit, quemadmodū & apud vos? Scit certe hoc ab illo fieri quem vult rogari, vt hoc faciat, vt etiā eruatur, ab iniquis & malis hominibus, qui pfecto & illis oratibus non erant credituri. Propter quod addit: Non. n. est omniū fides: tanq; diceret: Non. n. apud oēs etiā nobis orantibus glorificabitur verbum Dei, quia ipsi vtiq; fuerāt credituri, qui ordinati erant in vitā æternā, prædestinati in adoptionem filiorum per Iesum Christum in ipsum & electi in ipso ante mūdi cōstitutionem. Sed ideo Deus p orationes credentiū nōdum credentes credere facit vt ostendat quia ipse facit. Nemo est. n. tam imperitus, tā carnalis, tā tardus ingenio, qui nō videat Deū facere quod rogari se pcepit vt faciat. Hæc & alia testimonia diuina quæ commemorare longū est, ostendunt Deum gratia sua auferre infidelibus cor lapideum & præuenire in hoibus bonarum merita voluntatū. Ita vt voluntas per antecedentē gratiā ppa retur, non vt gratia

merito voluntatis antecedente donetur: hoc est gratiarum actio indicat qd oratio, oratio p infidelibus, gratiarum actio pro fidelibus. Qui enim est orādus vt faciat, illi est actio gratiarum reddenda cū fecerit. Vñ idē dicit Apostolus ad Ephesios: Propter hoc & ego audita fide vñ in dño Iesu & in oēs sanctos, nō cessō gratias agere p vobis. Loquimur autē nunc de ipsis initijs, cum homines qui erāt auersi & aduersi cōuertuntur ad Deū, & velle incipiunt qd nolebant, & hñc fidem quā nō habebant, quod vt fiat in eis oras pro eis, quāuis non orēt ab eis. Ipsi. n. quō inuocant in quem non crediderunt: Cū verō factum fuerit qd oratur, & ei qui fecit aguntur gratiæ, & pro eis & ab eis. De orationibus autē iam fidelium quas & pro se & pro alijs fidelibus faciunt vt proficiant in eo quod esse ceperunt, & de gratiarum actionibus, quia pficiunt, cōsiliendū esse tecum non puto. Cōtra Pelagianos est iste conflictus tibi nobisque communis. Illi quippe oīa ad fidem piamq; vitā hominum ptenentia ita tribuunt libero volūtatē arbitrio, vt habenda ex nobis, nō a dño putent esse poscēda. Tu autē si ea q de te audito vera sunt, initium fidei, vbi est etiā initium bonæ, hoc est, piæ voluntatis, nō vis donum esse Dei, sed ex nobis nos habere contendis vt credere incipiamus, cetera autē religioſæ vitæ bona Deum per gratiam suā iam ex fide petētib; querētib; pulsantibus donare cōsentis. Nec attēdis ideo p infidelibus Deum rogari, vt credant, quoniam Deus donat & fidē. Ideo pro eis & qui crediderint Deo gratias agi, quoniam donat fidē. Quāobrem vt hūc ad te sermonē aliqu cōcludam, si negas orandū esse, vt qui nolunt credere velint credere, si negas agendas eē Deo gratias, quoniam credere voluerunt qui nolebant credere, aliter tecum agendum est vt non sic erres, aut si errare persistis, ne mittas alios in errorem. Si autē quod de te magis credo, sentis atq; consentis orare nos Deum debere ac solere pro nolentibus credere, vt velint credere, & pro eis qui aduersantur, & contradicunt legi eius atque doctrinæ, vt ei credant eamque sectentur. Si sentis atque cōsentis debere nos etiā Deo agere gratias, ac solere p talibus, quod ad fidem eius doctrinamq; conuersi volentes ex nolentibus fiant, oportet sine dubitatione fateari voluntates hominum Dei gratia præueniri, & vt bonū velint homines quod nolebant Deum

AVG. SELEVC. AN PETR. FVER. BAP. EPI. CVIII. 152

Deum facere, qui rogatur vt faciat, & cui nos nouimus agere gratias dignum & iustum esse cum fecerit. Dominus tibi det intellectum in omnibus domine frater.

Augustinus Seleucianæ, de baptismo & pœnitentia Petri contra Nouatianos. Epistola. CVIII.

Religiosissima & in Christi dilectione honoranda famula Dei Seleucianæ, Augustinus Episcopus in domino salutem. Lectis literis tuis de salute vestra lætatus ad ea quæ scripsisti respondere non distuli. Et primū miratus sum quō dicat Nouatianus ille Petrum baptizatū non fuisse, cum paulo superius scripseris eū dixisse qd Apostoli fuerunt baptizati. Vnde autem illi videatur quod inter Apostolos baptizatos Petrus non fuerit baptizatus, ignoro. Et ideo exemplum epistolæ tuæ ne feritan tu non habear, misi tibi, in quo diligentius consideres ad ea me respondere quæ inueni in literis tuis. Si enim notarius nō mendose accepit, aut scripsit, nescio quale cor habeat, qui cum Apostolos baptizatos dicat: Petrum baptizatū negat. Quod autē dicitur Petrum egisse pœnitentiam, cauendum est, ne ita putetur egisse quō agunt in ecclesia qui proprie pœnitentes vocantur. Et quis hoc ferat, vt primum Apostolorum, inter tales pœnitentes numerandum putemus? Pœnituit enim cum negasse Christum, qd eius indicant lachrymæ. Sic enim scriptum est: Quia fleuit amarē. Nondum enim fuerat relictione domini cōfirmati, & illo aduentu spiritus sancti, qui apparuit die Pentecostes, vel illa inspiratione quam demonstrauit dominus postea q resurrexit à mortuis, cum insufflauit in eorum facie dicens: Accipite spiritum sanctum. Vnde recte dici potest, quia cum Petrus negauit dominum, nondum fuerant Apostoli baptizati, non tamen aqua, sed spiritu sancto. Hoc enim eis dixit postquam resurrexit, & conuersatus est cum eis, Ioannes quidem baptizauit aqua, vos autem spiritu sancto baptizabimini, quem & accepturi estis non post multos hos dies. Aliqui autem codices habent. Vos & accepturi estis non post multos hos dies. Aliqui autē codices habent. Vos autē spiritu sancto incipientis baptizari. Sed siue dicatur baptizabimini, siue incipientis baptizari, ad

rem nihil interest. Nam in quibuscunque Immo codicibus inuenitur, baptizabitis, aut incipie verbum tis baptizari, mendosi sunt, qui ex Græcis medium facillime conuincuntur. Si autem dicimus est, aqua non fuisse baptizatos, metuendum est ne grauius in eis erremus, ne demus hominibus auctoritatem contemnendi baptismum, quem vsq; adeo non contemnendum. A ipsa Apostolica disciplina commendat, vt Cornelius centurio & ij qui cum erant, etiam iam accepto spiritu sancto fuerint baptizati. Sicut antiqui iusti si non circumciderentur, non erat eis peccatum: postea vero q iussit Deus, vt circumcideretur Abraham, eiusq; posteritas, iam si nō fieret, graue peccatum fuit. Sic et postquam dñs Xps in ecclesia sua sacramentum noui testamenti pro circumcisione carnis sanctū baptismum dedit, & apertissime dixit. Si quis nō renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non intrabit in regnum celorū: iā nō debemus quærere, qn quisq; fuerit baptizatus, sed quoscunque legimus in corpore Xpi, quod est ecclesia, pertinere ad regnum celorum non nisi baptizatos intelligere debemus, nisi forte quos angustia passionis inuenit, & nolētes negare Xpm, antequam baptizarentur, occisi sunt quibus ipsa passio pro baptismo deputata ē. Sed nūquid hoc possumus de Apostolis dicere, qui vsq; adeo largum tempus habuerunt quo baptizarentur, vt alios et baptizauerint? Sed non omnia q facta sunt et scripta inueniuntur, veruntamen facta esse ex ceteris documentis probantur. Scriptū est, B quando baptizatus sit Apostolus Paulus: & scriptum non est, qn baptizati sint alij apostoli: veruntamen etiā ipsos baptizatos intelligere debemus: quemadmodū scriptum est, qn baptizatae sunt plebes ecclesiarum in Hierusalem & Samaria, qn autem baptizatae sint aliæ plebes gentiū quibus Apostoli epistolas miserunt, nō est vtiq; scriptū: & tñ et ipsas baptizatas vtiq; minime dubitamus, p illā dñi sententiā. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non intrabit in regnum celorū. Vtrunq; at de dño scriptum est, & quia baptizabat plures q Ioannes, & quia ipse non baptizabat sed discipuli eius, vt intelligeremus & ipsum quidem baptizasse præsentiā maiestatis, nō tñ ipsum baptizasse manibus suis. Ipsi enim erat baptismi sacramentum, ad discipulos autem baptizandi ministerium pertinebat. Tunc ergo quādo dicit Ioannes euāgelista

camur. post baptismu ita peccauerunt, vt exco-

FROM THE

Phonetic transcription of the text above:

Phonetic transcription of the text above:

153

Aug. 1 omnis secundus u Cum

- L

Aug. Tomus secundus u. Cum

REGVLA MONACHARVM. EPI. CIX.

Etum & tegumentum, quale foris inuenire non potuerunt: nec erigant ceruicē quia sociantur eis, ad quas foris accedere nō audebant, sed sursum cor habeant, & terrena bona nō querant, ne incipiant monasteria esse diuitibus vtilia non pauperibus, si diuites illic humiliantur, & pauperes illic inflant. Sed rursus etiam illæ quæ aliquid esse videbantur in seculo, non habeant fastidio sorores suas, quæ ad illam sanctā societate ex paupertate venerunt. Magis autem studeant non de parētum diuitum dignitate, sed de pauperū sororum societate gloriari. Nec extollatur si cōmuni vitæ de suis facultatibus aliquid contulerunt. nec de suis diuitijs magis superbiant, quia eas monasterio partiuntur, quam si eis in seculo fruerentur. Alio quippe quæ cūque iniquitas in malis operibus exercetur ut fiat: superbia verō bonis operibus insidiat ut pereat. Et qd. pdest dispergere dādo pauperibus & pauperē fieri, si anima mīlīra superbior efficiat cōtemnēdo quā fuerat possidēdo. Omnes ergo vnamiter & cōcorditer viuite, & honorate in vobis inuicē Deum, cuius templa factæ estis: orationibus instate horis & tēporibus constitutis. In oratorio nemo aliquid agat nisi ad quod est factum, vnde & nomen accepit: Vt si aliqua etiam præter constitutas, si eis vacat orare voluerint, non eis sint impedimento quæ ibi aliquid agere voluerint. Psalmis & hymnis cum oratis Deum, hoc versetur in corde quod profertur in voce, & nolite cantare nisi quod legitis esse cantandum: quod autem non ita scriptum est vt canteatur, non canteatur. Carnē vestram domate ieiunijs & abstinentiæ escæ & potus quantū valetudo permittit. Quando autē aliqua non pōt ieiunare, nō tamen extra horā prandij aliquid alimētum sumat nisi cum agrotat. Cum acceditis ad mensam, donec inde surgatis, quod vobis secundū consuetudinem legitur sine tumultu & cōtentionibus audite. Nec solæ vobis fauces sumant cibum, sed & aures percipiat Dei verbū. Quæ infirmæ sunt ex pristina cōsuetudine, si aliter tractantur in victu, nō debet alijs molestū esse nec iniustum videri quas fecit alia consuetudo fortiores. Nec illas scilicet putent, quia sumunt qd. nō sumūt ipse: sed sibi potius gratulentur, quia valēt quod nō valēt illæ. Et si eis quæ venerunt ex moribus delicatioribus ad monasteriū, aliqd. alimētōrū, vestimētōrū, stramētōrū, operimētōrū datur, quod alijs fortiori-

bus, & ideo scilicetioribus nō datur, cogitare debēt quibus nō dāt quantū de sua seculari vita illæ ad istā desiderant, quāuis vique ad aliarū, quæ sunt corpore fortiores frugalitertē peruenire nequiverint. Nec illæ debent cōturbari, qd. eas vidēt amplius, nō quia honorant, sed quia tolerant accipere, ne cōtingat detestāda peruersitas, vt in monasterio, vbi quantū possunt sūt diuites laboriosæ, sicut pauperes delicatæ. Sanē quemadmodū agrotantes necesse hnt minus accipere. ne grauentur: ita post ægritudinē sic tractāda sunt, vt citius recreentur, etiā si de humillima seculi paupertate venerūt, tanquā hoc illis cōtulerit recētiōr ægritudo, quod diuitibus anterior cōsuetudo. Sed cum vires pristinas recuperauerint, redeāt ad scilicetiorē cōsuetudinē suā, quæ famulas Dei tāto amplius debeat, quāto minus indigēt: nec ibi eas teneat volūtas iā vegetas, quo necessitas leuaret infirmitas. Ille se existimēt ditiōres quæ fuerint infirmitas. Melius est enim, si minus egere, quā plus habere. Nō sit nota bilis habitus vester, nec affectus vestri placere sed moribus. Nec sint vobis tā tenera capitū tegmina, ne retiola subter appareat. Capillos ex nulla parte nudos habetis, nec foris vel spargat negligentia vel componat industria. Qñ præceditis, simul ambulate, cū veneritis quod itis simul stete. In iustellu, in statu, in habitu in oibus motibus vestris nihil fiat qd. illiciat cuiusquā libidine, sed quod vestra deceat sanctitātē. Oculi vestri & si iaciuntur in aliquē, figantur in neminem. Neque. n. qñ proceditis, viros videre vel hibemini, sed appetere aut ab ipsis appeti vel le criminofum est. Nec solo tactu, sed affectu quoque & aspectu appetitur & appetit scilicetina. Nec dicatis vos habere aīos pudicos, si habeatis oculos impudicos: quia impudicus oculus impudici cordis est nunciū. Et cū se inuicē sibi etiā tacēte lingua conspiciat mutuo corda nūciāt impudica, & sedm cōcupiscētiā carnis alterutro delectantur ardore, etiam intactis ab immunda violatiōne corporibus fugit castitas ipsa de moribus. Nec putare debet quæ in masculū sicut oculū, & illius i seipsam diligit fixū, nō ab alijs videri cū hoc facit, videt oīo & a quibus videri nō arbitrat. Sed ecce lateat, & a nemine hōiū videatur, quid faciet de illo superno inspectore, quē latere nihil potest. An ideo putādus est nō videre, quia tāto videt paratius quāto sapiētius? Illi ergo timeat sancta

REGVLA MONACHARVM EPI. CIX.

354

scilicetina displicere, ne velit viro male placere: Illum cogitet oīa videre, ne velit viro male videri. Illius nāque & in causa cōmendatus est timor, vbi scriptum est. Abominatio est domino desigens oculū. Qñ ergo simul inuicē vestra pudicitiam custodite. Deus. n. qui habitat in vobis, etiā isto modo vos custodiet ex vobis. Et si hāc de qua loquor, oculi petulantiam in aliqua vestrum aduerteritis, statim admonete ne capta progrediatur, sed ex pmo corrigatur. Si autē & post admonitiōnē iterum, vel alio quocūque die idipsum eā facere videritis, iā velut vulnera tā sanandā prodāt quæcūque inuenire potuit hoc prius tñ & alteri vel tertiā demonstrat, vt duarum vel trium possit ore cōuincere, & cōpetētī seueritate coerceri: Nec vos iudicetis esse maleuolas, qñ hoc indicatis. Matas iā vegetas, quo necessitas leuaret infirmitas, quas indicando corrigere potestis, taceendo perire permititis. Si enim soror tua vulnus hēret in corpore quod vellet occultari, dum timeret secari, nōne crudeliter abs te scilicetetur, & misericorditer indicaretur? Quāto ergo potius eā debes manifestare, ne perniciosius putrescat in corde? Sed antequā alijs demonstretur, per quas cōuincenda est, si negauerit, prius Præpositæ debet ostendi, si admonita neglexerit corrigi, ne forte possit secretius correpta innotescere ceteris. Si autē negauerit, tūc neganti adhibenda sunt alia, vt iam coram oibus possit, non ab vna teste argui, sed a duabus tribusve cōuinci. Cōuicta verō secundū Præpositæ vel presbyteri arbitrium, debet emendatoriā suā finire vindictam, quā si ferre reculauerit, & si ipsa nō abscesserit, de vestra societate proijciatur. Non. n. & hoc sit crudeliter, sed misericorditer, ne contagione pestifera plurimas perdat. Et hoc quod dixi de oculo nō figendo, etiam in ceteris inueniendis, prohabendis, indicandis, conuincendis, vindicandisque peccatis diligenter obseruetur. Quæcūque autem in tantum progressa fuerit malum, vt occulte ab aliquo literas vel qualibet munuscula accipiat, si hoc vltro confiteatur, parcat illi, & oretur pro eo. Si autem deprehenditur atque conuincti teri, vel etiā Episcopi, grauius emendetur. Vestes vestras in vno loco habete sub vno custode, vel duabus, vel quot sufficere po-

tuerint ad eas excutiendas, ne à tineis lædantur. Et sicut pascimini ex vno cellario, sic induamini ex vno monasterio. Et si fieri potest, non ad vos pertineat quid vobis induendum pro temporis congruentia proferatur, vtrum hoc recipiat vnaquæque vestrū qd. deposuerat, an aliud quod altera habuerat, dū tñ vnicuique quod opus est nō negetur. Si autē, hinc inter vos cōtentiones & murmura oriūtur, & cōqueritur aliqua deterius aliquid se accepisse, quā prius habuerat: & indignā se, quæ nō ita vestiatur sicut alia soror eius vestiebatur, hinc vos probate quantum vobis desit in illo interiore sancto habitu cordis, quæ pro habitu corporis litigatis. Tñ si vestra toleratur infirmitas, vt hoc recipiat quod posueratis, in vno tamen sub communibus custodibus habete quod ponitis, ita sanē vt nulla sibi aliquid operetur, siue induatur, siue vbi iaceat siue vnde cingatur vel operiatur, vel caput contegat: sed omnia opera vestra in commune fiant maiore studio, & frequentiori alacritate, quā si vobis propria faceretis. Charitas. n. de qua scriptum est, quod non querit quæ sua sunt, sic intelligitur, quia communia proprijs, non propria cōmunibus antepōnit. Et ideo quāto amplius rem communē quā ppiam curaueritis, tanto amplius vos profecisse noveritis, vt in omnibus quibus vtiur trāsitura necessitas, superemineat quæ permanceat charitas. Cōsequens ergo est, vt illud quod suis vel filiabus, uel aliqua necessitudine ad se pertinetibus in monasteria constitutis aliquis uel aliqua contulerit, siue uestem, siue quodlibet aliud inter necessaria deputandū, non occulte accipiat, sed sit in potestate Præpositæ, ut in commune redactum, cum necessarium fuerit præbeatur. Quod si aliqua rem sibi collatam celauerit, furti iudicio condemnē. Indumenta uestra secundū arbitriū Præpositæ lauetur, siue à vobis, siue à fullonibus, ne interiores animæ sordes contrahat mūde uestis nimius appetitus. Lauacrū etiā corporum, ususq; balnearum non sit assiduus, sed eo quo solet intervallo temporis tribuatur, hoc est, semel in mense. Cuius autē infirmitatis necessitas cogit laudum corpus, non longius differatur. Fiat si ne murmure de consilio medici, ita ut etiam si nolit, iubente Præposita faciat quod faciendum est pro salute. Si autem uelit, & fortē nō expedit suæ cupiditati non obediatur: ali quādo. n. etiā si noceat, prodesse credit quod

F
1. Cor.
12.G
Balnea
mēstrua

dele-

delectat. Denique si latens est dolor in corpore famula Dei, dicenti quid sibi dolet, sine dubitatione credatur, sed tamen vtrū sanando illi dolori quid delectat, expediat, si non est certū, medicus consulatur. Nec eant ad balneas, siue quocūque ire necesse fuerit minus q̄ tres. Nec illa quā habet aliquod eundi necessitatē, cum quibus ipsa voluerit, sed eū quibus prap̄posita iusserit, ire debet. Aegro tantum cura siue post aegritudinem reficiēdā, siue aliqua imbecillitate etiā, siue febribus laborantiū, alicui debet iniungi, vt ipse de cellario petat quid cuius opus esse p̄spe xerit: siue aut q̄ cellario, siue q̄ vestibus, siue q̄ codicibus prap̄ponitur, siue murmure seruiant sororibus suis. Codices certa hora singulis diebus petantur, extra horam quā petuerint nō accipiant. Vestimenta vero & calciamenta q̄ fuerint indigēti necessaria, dare nō differant sub quarum custodia sunt quā

H poleantur. Lites aut nullas habeatis, aut quā celerrime finiat, ne ira crescat in odiū, & trabem faciat de festuca, & animam faciat homicidā. Neque. n. ad solos viros pertinet **2. Ioa. 3.** quod scriptū est, Qui odit fratrem suū homicida est, sed sexu masculino, quem primum Deus fecit, etiā femineus prap̄ceptum sexus accepit. Quēcūque conuitio vel maledictio, vel etiam criminis obiectū alteram laeserit, meminerit satisfactione quantocyus curare quid fecit, & illa quē laesa est, sine discipulatione dimittere. Si autē inuicem se laeserunt, inuicē sibi debita relaxare debent. ppter orationes vestras, quas vtiq̄ quanto crebriores habetis, tanto sanctiores habere debetis. Melior est aut quē quāuis ira saepe tentatur, tū impetrare festinat, vt sibi dimittat cui se fecisse agnoscat iniuriā, q̄ quā tardius irascitur, & ad veniam petendam difficilius inclinatur. Quā non vult dimittere sorori non speret accipere orationis effectum: Quā autē nunquā vult petere veniā aut non ex animo petit, sine causa est in monasterio, etiā si non inde proijciatur. Proinde vobis a verbis durioribus parcite, quē si eni illa fuerint ex ore vestro, non pigeat ex

I ipse ore proferre medicamenta, ex quo facta sunt vulnera. Quādo autē necessitas dīscipulī minoribus coercēdis dicere vos verba dura cōpellit, si etiā in ipsis modum vos excessisse sentitis, non a vobis exigitur vt ab eis veniam postuletis, ne apud eas, quas oportet esse subiectas, dum nimia seruatur humilitas, regendi frangatur autoritas.

sed tamen petenda est venia ab omnium domino, qui nouit etiam eas, quas plus iusto forte corripitis, quanta beneuolentia diligatis. Non autem carnalis, sed spiritalis inter vos debet esse dilectio: nam quā faciunt pudoris immemores, etiam foeminis, iocando turpiter & ludendo, non solum a viduis & intactis ancillis Christi in sancto p̄posito constitutis, sed omnino nec a mulieribus nuptis, nec a virginibus sunt faciēda nuptiis. Prap̄posita tanquam matri obediatur, honore seruato, ne in illa offendatur Deus: multo magis presbytero, qui omnium vestrum curam gerit. Vt ergo cuncta ista seruentur, & si quid seruatum non fuerit, non negligenter praetereatur, sed emendandum corrigendumq̄ curetur, ad Prap̄positam praecipue pertinet, ita vt ad presbyterum qui vobis intendit, referat, quod modum vel vires eius excedit. Ipsa vero non se existimet potestate dominante, sed charitate seruiente felicem. Honore corā hominibus praelata sit nobis, coram Deo hominibus praelata sit nobis, coram Deo hominibus praelata sit nobis, circa seipsum subtrata sit pedibus vestris. Circa seipsum bonorum operum praebeat exemplum. Corripiat inquietas, consoletur pusillanimes, suscipiat infirmas, patiens sit ad omnes, disciplinam libens habeat, metus impositus. Et quamuis vtrūque sit necessarium, tamen plus a vobis amari appetat quam timeri, semper cogitans Deo se pro vobis rediturum esse rationem. Vnde magis obediendo non solum vestri, verum etiam ipsius miseremini, quā inter vos quanto in loco superiore, tanto in periculo maiori versatur. Donet dominus vt obseruetis haec omnia cum dilectione, tanquam spiritalis pulchritudinis amatrices, & bono Christi odore de bona conuersatione fragrantēs, non sicut ancilla sub lege, sed sicut libera gratia constituta. Vt autē in hoc libello tanquam in speculo vos possitis inspicere, ne per obliuionē aliquid negligatis, semel in septimana vobis legatur: & vbi vos inueneritis ea quē scripserunt facientes, agite gratias dño bonorū omnium largitori. Vbi autē sibi quēcūq̄ vestrū videt deesse aliqd, doleat de praeterito, caueat de futuro, vt & debitū dimitatur, & in tentationem non inducatur.

Acta excepta a notariis in designando Eradio presbytero, qui Augustino succederet, & interim senem aliqua parte curarum subleuaret.

Epi. CX.

Gloriosissimo Theodosio duodecies, & Valentiniano Augusto iterum consule. VI. cal. Octobris. Cum Augustinus eps vna cum Religiano, & Martiniano coepiscopis suis consedisset in ecclesia pacis Hipponensium regionum, praesentibus Saturnino, Lepario, Barnaba, Fortunatiano, Rustico, Latharo, & Eradio psbyteris, astate clero & frequenti populo, Augustinus eps dixit, Quod hesternis die promissi charitati vestrae, propter qd vos volui frequentius conuenire, & video frequentius cōuenisse, mora omni postposita hoc agendum est. Si n. aliud velim loqui, in illud suspensū, minus auditis. Oēs in hac vita mortales sumus, & dies huius vitae vltimus, omni homini est semper incertum: verum tamen in infantia speratur pueritia, & in pueritia speratur adolescentia, & in adolescentia speratur iuuentus, & in iuuentute speratur grauitas, & in grauitate speratur senectus: vtrum contingat incertū est, tamen quod speratur. Senectus autem aliam aetatem quam speret non habet: incertum est enim ipsa senectus quandiu sit homini, illud tamen certum est nullam remanere aetatem, quā possit succedere senectuti: quia voluit Deus. Ad istam ciuitatem cum vigore aetatis adueni, & tamen iuuenis fui & senui. Scio post obitus episcoporum per ambiciosos aut contentiosos solere ecclesias perturbari, & quod saepe expertus sum & dolui, debeo quantum ad me attinet, ne contingat, huic prospicere ciuitati. Sicuti nouit charitas vestra, in Melitana ecclesia modo fui. Petierant enim me fratres, & maxime serui Dei q̄ ibi sunt, vt venirem, quia post obitum beatæ memoriae fratris et coepiscopi mei Seueri nonnulla ibi perturbatio populi timebatur. Veni, & quomodo voluit dominus adiuit nos pro sua misericordia, vt cum pace episcopum acciperent, quem viuus designauerat episcopus eorum. Hoc enim eis cum innotuisset, voluntatem praecedentis & decedentis Episcopi sui libet amplexi sunt. Minus tamen aliquid factum erat vnde nonnulli contristabatur, quia frater Seuerus credidit posse sufficere vt successorem suum apud clericos designaret, ad populum inde non est loquutus: & erat inde aliquorum nonnulla tristitia. Quid plura? Deo placuit, tristitia fugata est, gaudiū successit. Ordinatus est eps, quē praecedēs Episcopus designauerat. Ergo ne aliquis de me q̄ratur, voluntatē meā, quā credo Dei eē, in oīum vrum noticiā profero presbyterum Eradium mihi successorē volo. A populo acclamātū est Deo grās, Christo laudes, dictum est vigies terties. Exaudi Christe, Augustino vita, dictum est sexies decies. Te patrem, te Episcopum, dictum est oēs. Cumque reticeret, Augustinus episcopus dixit. Non opus est me de laudibus eius aliquid dicere, faueo sapientiae, & parco verecundiae. Sufficit quia nollis eum, & hoc me velle dico, quod vos velle scio: & si ante nescirem, hodie probarem. Hoc ergo volo, hoc a dño Deo nostro nunc etiam in aetate frigida votis seruētibus posco, hoc vt me cū oreis exhortor, admonéo, rogo, vt oīum in pace Xpi collatis & cōlatis mētibz confirmet Deus qd operatus est in nobis. Qui mihi sit mihi eū, seruet eum, seruet incolumē, seruet sine crimine, vt qui facit gaudium iuuentis, locum suppleat morientis. A notariis ecclesiae sicut cernitis excipiuntur quā dicimus, B excipiuntur, quā dicitis, & meus sermo & vestrae acclamationes in terram non cadūt. Apertius vt dicā, ecclesiastica nunc gesta cōfirmamus. Sic. n. hoc esse, quātum ad hoīes attinet, cōfirmatū volo. A populo acclamātū est: trigies sexies, Deo grās, Xpo laudes. Exaudi Xpe, Augustino vita, dictū est tredecies. Te patrem, episcopum dictum est oēs. Dignus & iustus est, dictum est vigies. Bene meritis, bene dignus, dictum est quinquies. Cumq̄ reticeretur, Augustinus episcopus dixit: Ego vt dicebam voluntatem meam & voluntatem vestram gestis ecclesiasticis, quantum ad homines attinet, confirmatū volo: quantum uerō ad latentem omnipotentis voluntatē, oēs ut dixi oremus, ut confirmet Deus quod operatus est in nobis. A populo acclamatum est: ludicio tuo gratias agimus, dictum est sedecies. Fiat fiat, dictum est duodecies. Te patrem Eradium Episcopum, dictū sexies. Cumq̄ reticeretur, Augustinus eps dixit: Scio quod scitis & vos, sed nolo de illo fieri qd de me factū ē. Qd autē factum sit, multi scitis. Illi soli nesciunt qui tunc aut nodum nati erant, aut nodum habebant aetatem sciendi. Adhuc in corpore posito beatæ memoriæ patre & Epō meo sene Valerio, Episcopus ordinatus sum, C

AVGVSTINVS FORTVNATIANO

& sedi cum illo, quod concilio Niceno prohibitum fuisse nesciebam, nec ipse sciebat. Qd' ergo reprehensum est in me, nolo reprehendi in filio meo. A populo acclamatum est: Deo gratias, Christo laudes, dictum est tredecies. Cūq; reticeretur, Augustinus episcopus dixit: Erit presbyter ut est, qn' Deus voluerit futurus Episcopus. Sed plane modo facturus sum adiuuante misericordia Christi, qd' adhuc vsq; non feci. Nostis ante aliquot annos quid facere voluerim, & non permisistis. Placuit mihi & vobis propter curam scripturarum, quā mihi fratres et patres mei coepiscopi duobus ecclisiis Numidia & Carthagini imponere dignati sunt, ut p' quinque dies nemo mihi molestus esset. Gesta confecta sunt, placuit, acclamatis. Recitatur placitum vestrum, & acclamatio vestra. Paruo tpe seruatum est circa me, & postea violenter irruptū est, & non permittor ad quod volo vacare ante meridiem, post meridiem occupationibus hominum teneor. Obsecro vos & obstringo per Christum, ut huic iuueni, huic presbytero Eradio, quem hodie in nomine Christi designo Episcopum successorem mihi, patiami ni refundere onera occupationum mearum.

A populo acclamatum ē, Iudicio tuo gratias agimus, dictū est vigiessexies. Cūq; reticeretur, Augustinus eps dixit: Ego charitati & benevolentiae vestrae apud dñm deum nostrum gratias ago, imò de illa Deo gratias. Ergo fratres quicquid est, qd' ad me referebatur, ad illum perferatur: vbi necessariū habuerit consilium, meum non negabo auxilium. Absit vt me abstraham, tñ quicquid illud est qd' ad me referebatur, ad illū pferatur. Ipse me autē consulat, si forte non inuenit quid facere debeat, aut poscat adiutorem quem nouit patrem, vt & vobis nihil desit, & ego tandem aliquā, si quantulūcūque spatium mihi huius vitae donauerit Deus, ipsam meam quantulūcūq; vitam non dem segniciei, nec donem inertiae, sed in sanctis scripturis, quantū ipse permittit & largitur exerceam: hoc ipsi proderit, & per ipsum etiā nobis. Nemo ergo inuideat ocio meo, quia meum ocium magnum habet negociū. Video me de hac re, p' p' quā vos iuui tau, omnia vobiscum egisse quē debui. Hoc ad vltimum rogo, vt gestis istis dignemini E subscribere qui potestis. Hic mihi responsione vestra opus est, teneam responsionem vestram, de hac assensione aliquid acclama-

te. A populo acclamatum est, Fiat fiat, dictū viciesquingies. Dignū est, iustum est, dictum viciesquingies. Fiat fiat, dictum quater decies. Olim dignus, olim meritis, dictum viciesquingies. Iudicio tuo gratias agimus, dictum tredecies. Exaudi Christe, & radium conferua, dictum octiesdecies. Cūq; reticeretur, Augustinus eps dixit: Bene habet, vt ea quae Dei sunt, circa sacrificium eius agere valeamus, in qua hora supplicationis nostrae maxime commendo charitati vestrae vt oēs vestras causas & negocia intermittatis, & pro ista ecclesia & pro me, & pro presbytero Eradio domino precem fundatis.

Augustinus Fortunatiano Episcopo Siccen-
si, vt Episcopus quēdā ipsi recōciliaret, quē
litteris asperioribus offenderat, praesertim
hoc dicto, quod scripserat nos his corpori-
bus oculis visuros Deum. Apparet autē
illum Episcopū, quē non nominat, cū A-
throphomorphitis sensisse, Diligēter inter-
rim explicans quō Deus videtur & qua-
tenus. Epist. CXI.

Sicut praesens rogaui, & nūc cōmoneo, vt G
fratrem nostrum, de quo collocuti sumus,
videre & rogare digneris, vt ignoscat mihi
si quod durius & asperius in se dictum acce-
pit in Epistola, q' me illo modo scripsisse nō
pœnitet, quia dixi istius corporis oculos nec
videre Deum, nec esse visuros. Causam q' p-
pe adiunxi cur hoc dixerim, nē. I. Deus ipse
corporeus esse credat, & in loci spatio inter-
ualloq; visibilis: Nihil. n. videre aliter istius
corporis oculus pōt. Et ne illud qd' dictum
est, Facie ad faciem, sic accipiat tanq' mēbris
corporis terminatus sit Deus. Ideo me ergo
dixisse illud non pœnitet, ne de ipso Deo tā
impie sentiamus, vt eum nō vbiq; totū, sed
p' localia spatia diuisibile existimemus. Ta-
lia quippe iis oculis nouimus. Ceterū nihil
tale de Deo sentiens, sed eum inēmutabile
& incorporale spūm vbiq; totū esse credēs,
si tantā quisq; mutationē huius corporis su-
tura putat, cū ex animali fuerit spiritale, vt
et substantiā incorporale nō locorū interual-
lis vel spatiis diuisibile, vel et mēbrorum li-
neamentis ac finibus terminatā, sed vbiq; to-
tā per tale corpus videre possimus, volo &
me doceat si verū sapit: si at in hoc falsum
sentit, longē tolerabilius est corpori aliquid
arrogare, q' Deo derogare. Et si vera est ista
sua, non erit contraria verbis meis q' in ista
Epistola

DE VIDENTO DEO. VEPI. CXI. VA 156

Epistola posui. Istius namq; corporis oculos
dixi nō visuros Deum, hoc intue, qd' istius
corporis oculi omnino nō possunt cernere,
nisi corpora, quae ab eis aliquo loci interual-
lo separata sunt: nam si nullum interuallū
sit, nec ipsa corpora per eos videmus. Porro
aut, si in tantam sui dissimilitudinē nostra
corpora mutabuntur, vt oculos habeat per
quos videatur illa substantia, q' non per lo-
corum spatia vel diffunditur vel finit, alibi
habens aliā partē, alibi aliam, in minore lo-
co minore, in maiore maiorem, sed vbiq;
incorporaliter tota est, longē aliud erunt
haec corpora, & non erunt ipsa nec sola de-
tracta mortalitate atq; corruptione & pon-
deris gravitate aliud erunt, sed in virtutem
ipsius mentis quodāmodo cōuertent, si vide-
re potuerunt, quō tunc mēti, nunc at nec ip-
si menti videre concessum est. Si. n. mutatis
moribus dicimus hominem non esse qui
fuit, si deniq; mutatis artibus ipsum cor-
pus non dicimus esse quod fuit, quantoma-
gis ipsum non erit tanta conuersione muta-
tum, vt non solum immortaliter viuat, ve-
rumetiam inuisibilem videat. Quapropter
si videbunt Deum, non istius corporis ocu-
li videbunt, quia & in hoc nō erit ipsum cor-
pus vsq; in illam vim potentiamq; muta-
tum: & non est contraria ista opinio illis
verbis Epistolae meae. Si autē haecenus non
erit ipsum, quia nunc mortale tunc immor-
tale, nunc aggrauans animā tunc nullo pon-
dere ad omne motum erit facillimū: ad vi-
denda verò ea q' locorum spatiis interual-
lisq; cernuntur, si nō aliud q' ipsum erit, sub-
stantiā incorporale & vbiq; totā nullo mo-
do videbit. Siue ergo hoc siue illud verum
sit, scdm. vt vtrūq; verum est, qd' istius cor-
poris oculi Deū non videbunt. Aut. n. istius
erunt & nō videbunt, aut nō erunt istius si
videbunt: qm tanta cōmutatione longe al-
terius corporis erunt. Sed paratus sum, si qd'
de hac re melius nouit hic frater, uel ab ip-
so, uel ab alio a quo didici, discere. Quod si
irridenter dicere, et illud de Deo corporali
mēbrisq; per loca diuisibili, dicere paratū
me esse dicere: qd' non dico, quia non irri-
denter loquor, & talē Deum non esse oīno
nō ambigo, & ne talis esse crederet, illā epi-
stolā scripsi: in qua dū essem admonēdo lo-
ticus, quam nominibus tacitis conscripsi
in corripiendo nimis atq; improvidus fui,
nec fraternam & epalem personam sicut fra-
ter & Eps, quemadmodū fuerat dignū co-

gitauī: hoc nō defendo, sed repēdo: hoc
non excuso, sed accuso. Ignoscatur peto, re-
cordetur nostram dilectionem pristinā, &
obliuiscatur offensionem nouam. Faciat cer-
te qd' me non fecisse nō successit. Habeat
lenitatem in danda uenia, quam ego non ha-
bui in illa epistola cōscribenda. Hoc per tuā
charitatem rogo, qd' praesens pntem rogare
uolueram si eius haberem copiā. Qd' cū co-
natus essem, scribente ad eū uiro uenerabili,
nobisq; omnibus honore pferendo, uenire
noluit, dolum forsitan meum sicut pleraq;
humana sunt, quātum existimo, suspicatus,
& quo me longe abesse, tu illi fac fidē quan-
tum potes qui p'sens facilius potes. Indica ei
cum quanto & q' uero dolore de offensione
animi eius tecum fuerim collocutus. Noue-
rit q' non eum cōtemnā, & quantum in illo
Deum timeam, & cogitem caput nostrum
in cuius corpore frēs sumus. Ad locū in quo
habitat ideo mihi putauī nō esse ueniendū,
ne spectaculum faceremus ridendum alic-
nis, nostris dolendum, nobis pudendum: per
tuam sanctitatem & charitatē totum rectē
agi potest. Ab illo quippe agitur, qui per fi-
dem suam habitat in corde tuo, quem credo
quod non spernit in te cum agnoscat in se.
Igo certe in hac causa quid melius facerem
non inueni, q' ut ueniam peterem a fratre
qui laesum se literarum mearum asperitate
cōquestus est. Faciet & ipse ut spero qd' sibi
imperari nouit ab eo qui per Apostolū lo-
quens ait: Donātes uobismetipsis si quis ad-
uersus aliquē habet querelā, sicut & deus in
Xpo donauit uobis. Estote ergo imitatores
Dei sicut filij dilectissimi, & ambulate in
charitate sicut & Xps dilexit uos. In hac cha-
ritate ambulantes, si quid diligentius possū-
mus, de spiritali corpore quod in resurre-
ctione habebimus, cōcorditer inquiramus.
Quia & si quid aliter sapimus, hoc quoque
nobis deus reuelabit si in illo maneamus.
Qui at manet in charitate in Deo manet, &
Deus in illo manet, quia Deus charitas est,
siue tanq' eius fons ineffabiliter existendo,
siue illā nobis per spūm suum largiendo. Si
ergo doceri pōt, qd' charitas corporalibus
oculis aliquē uidebitur, poterit fortassis &
Deus. Si autē ista nunq' poterit, multo mi-
nus iste fons ejus, uel si quid dici excellen-
tius & cōuenientius de tanta re potest. Ma-
gni quidam uiri & in scripturis sanctis do-
ctissimi, qui plurimum ecclesiam & bona
studia fidelium suis literis adiuuerunt ubi
u 4 cis

Ambrosius. eis occasio data est, dixerunt inuisibile Deū inuisibiliter videri, hoc est per eā naturā q̄ in nobis quoq; inuisibilis est, munda, scilicet mente vel corde. beatus Ambrosius de Christo cum ageret sedm id qđ verbum est. Nō. n. corporalius, inquit, sed spiritalibus oculis Iesus videtur. Et paulo post, Nō cum viderunt, inquit, Iudaei, obsecratum. n. erat insipiens cor eorū. Hinc ostendens vnde videat. Itē cum de sancto spiritu lequeretur, inter-

Ioan. 14. posuit verba dñi dicentis: Rogabo patrē, & alius paracletum dabit vobis qui vobiscū sit in aeternum, spm veritatis, quē hic mundus nō pōt accipere, quia nō vidit eū, nec cognovit eū. Merito ergo se, inquit, in corpore demonstravit, qm̄ in diuinitatis substantia nō videtur: Vidimus spiritum, sed in specie corporali. Videamus & patrē, sed quia videre non possumus, audiamus. Et paulo post, Audiamus ergo, inquit, patrem, inuisibilis

Ioan. 1. enim pater, sed & filius inuisibilis secundum diuinitatem. Deum enim nemo vidit vnquam. Cum ergo filius Deus, in eo vtique nymus. quod Deus est filius, non videtur. Sanctus autem Hieronymus ait: Videre Deum sicuti est in natura sua, oculus hominis non potest. Non solum homo, nec angeli, nec throni, nec potestates, nec dominationes, nec omne nomen quod nominatur: Neq; enim creatura potest aspicere creatorē suū.

His verbis vir doctissimus satis ostendit, quid etiam de futuro seculo senserit quod ad hanc rem attinet. Quantumlibet enim oculi corporis nostri mutantur in melius, angelorum oculis equabuntur. Si autem et ipsi vniuersae omnino coelesti creaturae inuisibilem naturam dixit esse creatoris. Aut si & hinc sit quæstio, & infertur vlla dubitatio, vtrum non sumus futuri angelis potiores. Ipsius domini est hinc aperta sententia, vbi ait de resurrexturis in regnū: Erūt equales angelis Dei. Vnde idem ipse sanctus Hieronymus alibi sic dicit: Hoc igitur Dei, faciem videre non potest. Angeli autem etiā minimorum in ecclesia semper vident faciem Dei. Et nunc in speculo videmus, & in enigmate, tunc autem faciem ad faciem quando de hominibus in angelos profecerimus, & potuerimus cum Apostolo dicere: Nos autem omnes reuelata facie gloriam domini speculantes, in eandem imaginem transformamur a gloria in gloriam, tanquam a domini spiritu, licet faciem Dei iuxta naturā suā proprietatem nulla videat creatura, & tunc

Luc. 20. Hieronymus alibi sic dicit: Hoc igitur Dei, faciem videre non potest. Angeli autem etiā minimorum in ecclesia semper vident faciem Dei. Et nunc in speculo videmus, & in enigmate, tunc autem faciem ad faciem quando de hominibus in angelos profecerimus, & potuerimus cum Apostolo dicere: Nos autem omnes reuelata facie gloriam domini speculantes, in eandem imaginem transformamur a gloria in gloriam, tanquam a domini spiritu, licet faciem Dei iuxta naturā suā proprietatem nulla videat creatura, & tunc

Mat. 18. mēte cernatur, quando inuisibilis creditur. In his verbis hominis Dei, multa consideranda sunt. Primum, quia secundum apertissimam dñi sententiam, etiam ipse sentit tunc visuros faciem Dei, cū in angelos profecerimus, id est, aequales angelis facti fuerimus, quod erit vtiq; in resurrectione mortuorum. Deinde Apostolico testimonio factis apparuit, non exterioris sed interioris hominis faciem intelligēdam, cum videbimus faciem ad faciem. De facie quippe cordis loquebatur Apostolus, cū diceret quod hinc commemorauit: Nos autem reuelata facie, gloriam dñi speculantes, in eandem imaginem transformamur. Quod si quisquā dubitat, recenseat eundē locū, & attendat vnde Apostolus loquebatur, de velamine. siquid nānet in lēctione veteris testamenti, donec quisq; transeat ad Christum, vt auferatur velamen. Abi quippe dicit: Nos autem reuelata facie, gloriam dñi speculantes, quæ facies in Iudæis non erat reuelata, de quibus dicit. Velamen super cor eorum positum est, vt ostendat cordis faciem nobis esse reuelatam velamine ablato. Postremo ne quisquam ista minus intueas, minusq; discernens, visibilem Deum vel angelis vel hominibus, cum aequales angelis facti fuerimus, siue nunc esse, siue futurum esse credet, euidentissime quid sentiat expresse dicēs, quod faciem Dei, iuxta naturā suā proprietatem nulla videat creatura, & tunc mente cernatur qm̄ inuisibilis creditur. Vnde sufficiens significauit, qm̄ visus est, ab hominibus per oculos corporis, tanquā ipse corporeus, non enim secundum naturā suā proprietatem fuisse visum, in qua tunc mente cernitur, qm̄ inuisibilis creditur. Vnde sufficiens significauit, qm̄ visus est, ab hominibus per oculos corporis, tanquā ipse corporeus, non enim secundum naturā suā proprietatem fuisse visum, in qua tunc mente cernitur, qm̄ inuisibilis creditur. Quibus inuisibilis, nisi aspectibus corporalibus etiam coelestibus, sicut supra de angelis & potestatibus & dominationibus dixit, quantum magis terrestribus. Vnde alio loco euidentius dicit, non solum patris diuinitatem, sed nec filij quidem & spiritus sancti, quæ vna in Trinitate natura est, posse oculos carnis aspicere, sed oculos mentis. De quibus ipse saluator ait: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Quid hac manifestatione lucidius? Si enim tantummodo dixisset: Nec patris, nec filij, nec spiritus sancti diuinitatem posse oculos carnis aspicere, nec deinceps addidisset, sed oculos mentis, forte diceretur carnem iam non esse appellandā, cum corpus fuerit spiritale. Addendo ergo, & dicendo.

Ambrosius. do: Sed oculos mentis, ab omni genere corporis alienauit huiusmodi visionē. Ne quis autē putaret eū tantū de præsenti tēpore loquuti, subiicit etiam dñi testimonium volens ostendere quos dixerat oculos mētis, quo testimonio non præsens, sed futura visio nis promissio declaratur. Beati mundo corde, qm̄ ipsi Deum videbunt. Beatissimus quoq; Athanasius Alexandrinus Ep̄s, cum ageret aduersus Arrianos, qui tantummodo Deum patrem inuisibilem dicunt, filium vero & spiritum sanctū visibiles putant, æqualem Trinitatis inuisibilitatē scripturarum sanctorum testimonijs, & diligentia suā disputationis asseruit, instantissime suadens Deum nō esse visum nisi assumptione creaturæ: secundum deitatis autem suæ proprietatē omnino Deum esse inuisibilem. i. Deū patrē & filium & spiritum sanctum, nisi in quantum mente ac spiritu nosci potest. Gregorius etiam sanctus Episcopus Orientalis aperissime dicit Deum naturā inuisibilem, quando patribus visus est, sicut Moysi, cum quo facie ad faciem loquebat, alicuius conspiciabilis materiæ dispositione assumpta, salua sua inuisibilitate videri potuisse. Hoc est, quod etiam noster dicit Ambrosius, & patrem & filiū & spm̄ sanctum ea specie videri, quā voluntas elegerit, non naturā formatam: vt & illud verum sit, quod Deum neque vtiq; quæ vox ipsius dñi Christi est, & quem nemo hominum vidit nec videre potest, q̄ vox Apostoli, imo eius p̄ Apostolum Christi est, & illa non repudient testimonia scripturarū, quibus Deus visus ē narrat, quia & inuisibilis est p̄ propriā deitatis naturā, & cum vult videri pōt p̄ assumptam sicut placuerit creaturam. Porro si naturā ip̄s est, inuisibilitas sicut incorruptibilitas, nō mutabitur vtiq; in futuro seculo illa natura, vt de inuisibili visibilis fiat, quia neq; poterit de incorruptibili corruptibilis fieri. Simul. n. & incommutabilis est. Et vtiq; naturā etiam cōmēdauit Apostolus, cū duo ista simul poneret dicens: Regi autē seculorum inuisibili, incorruptibili soli Deo, honor & gloria in secula seculorū. Vñ non audeo ego ista distinguere, vt dicā, Incorruptibilis quidē in secula seculorū, inuisibili at nō in secula seculorū, sed tm̄ in hoc seculo. Verū q̄ nec ista testimonia falsa esse pūt: Beati mūdo corde qm̄ ipsi Deum videbunt. Et scimus quia cum apparuerit, similes erimus, qm̄ videbimus eum sicuti est, negare

nō possumus filios Dei visuros Deum, sed sicut vñr inuisibilia, sicut seipsum ostēsurū promittebat, qui hominibus apparebat in carne visibilis qm̄ dicebat: Et ego diligā eū & oñdam me ipsum illi, cum ante oculos hominū conspicuus loqueretur. Vnde autem inuisibilia vñr, nisi oculis cordis? de quibus paulo ante dixi quid Hieronymus senserit ad vidēdum Deum. Hinc est etiam quod memoratus Mediolanensis Episcopus in ipsa resurrectione dixit non facile esse videre Deū nisi ijs qui mundo corde sunt. & ideo scriptum esse: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Quantos beatos, inquit, iam numerauerat, & tamē eis videndi Deū non promiserat facultatem. Deinde adiungit & dicit: Si ergo ijs qui mundo sunt corde Deum videbunt, vtiq; alij Deum non videbunt. Et ne alios illos acciperemus de quibus dictum est, Beati pauperes, beati mites &c. continuo subiunxit: Neque enim indigni Deum videbunt. Indignos vtiq; illos uolens intelligi, qui licet resurgant, Deum videre non potuerunt, quoniam ad damnationem resurgent, quia per fidem veram, quæ per dilectionem operatur, cor mundare noluerunt. Et ideo sequitur & dicit: Neque is qui Deū videre noluerit, potest Deū uidere. Deinde quia occurrebat etiā impiis oēs uelle videre deū, statim ut ostēderet quare dixerit, q̄ Deū, uidere noluerit, q̄ vtiq; illo mō nō uult deum uidere impius, q̄ cor mundare nō uult, quo ille uideri poterit, sequitur adiunxit, & ait: Nec in loco Deus uidetur, sed mundo corde, nec corporalibus oculis Deus querit, nec circumscribit uisu, nec tactu tenet, nec audit affatu, nec sentitur incessu. Quibus uerbis bñs Ambrosius uoluit admonere, quid debeat hoies præparare, qui uolant Deum uidere; hoc est cor mundare p̄ fidē, quæ p̄ dilectionē operat dono spūs sancti, vñ pignus accepimus, quo illā visionem desiderare nouerimus. Nam de membris Dei, quæ assidue scriptura commemorat, ne quisquam secundum carnem huius formam & figuram nos esse crederet similes Deo, propterea & eadem scriptura, & alas habere Deum dixit, quauis nos utiq; non habemus. Sicut ergo alas cum audimus, p̄tensionem intelligimus: sic, & cum audimus manus, operationem intelligere debemus: Et cum audimus pedes, præsensationem: & cum audimus oculos, uisionē, quæ cognoscit: H & cum audimus faciem, iustitiā, quæ innote-

Ambrosius.

Gala. 5.

Psal. 16.

scit. Et si quid aliud eadē scriptura tale commemorat, puto spiritualiter intelligēdū. Neque hoc ego tācū, aut ego prior, sed oēs qui qualicūq; spiritali intelligētia resistunt eis, qui ab hoc anthropomorphitae nominatur.

Hieronymus. Ex quorū literis ne multa commemorando maiores moras faciā, hoc vnum sancti Hieronymi interpono, vt nouerit ista frater, nō se de hac re mecum magis q̄ cū prioribus agere debere, si quid eum contra permouet.

Cū ergo ille vir in scripturis doctissimus, plalmum exponeret, vbi dictum est. Intel-

Psal. 39. ligat ergo qui incipietes estis in populo, & stulti aliquando sapite. Qui plantauit aurē

non audiet, aut qui finxit oculū non considerat. Inter cetera, iste locus, inquit, aduersus eos maxime facit, qui anthropomorphitae sunt, qui dicunt Deum habere mēbra q̄

et nos habemus. Verbi causa, Dicit Deus habere oculos, Oculi domini aspiciūt omnia,

Gene. 3. manus dñi facit oia. Et audiuit, inquit, Adā sonum pedum dñi deambulantis in paradiso: Hæc simpliciter audiunt, & humanas imbecillitates Dei magnificentia referunt. Ego autem dico, qd̄ Deus totus oculus est, totus

manus est, totus pes est. Totus oculus est, q̄ oia videt. Totus manus est, quia oia operat. Totus pes est, quia ubiq; est. Ergo vide-

re quid dicat. Qui plantauit aurē nō audiet, aut qui finxit oculos nō considerat. Et nō

dixit, qui plantauit aurē, ergo ipse aurē nō habet. Non dixit, Ergo ipse oculos nō habet. sed quid dixit? Qui plantauit aurē nō

audiet, qui finxit oculos nō considerat. membra tulit, efficientiam dedit. Hæc oia de

literis eorum & Latinorum & Græcorum, qui priores nobis in catholica ecclesia viuē-

tes diuina eloquia tractauerunt, ideo cōmemorāda arbitratus sum, vt sciat ista frater, si

quid aliter quā iste sentit, deposita dissensionis amaritudine, & fraternæ charitatis suauitate seruata, atque in integrum restituta, dili- senti & tranquilla consideratione

querendum vel discendum, vel docendum.

Authori- Neque enim quorumlibet disputationes, bus quā-

quantis catholicorum, & laudatorum hotum trimum velut scripturas canonicas habere

debemus, vt nobis non liceat salua honorificentia, quæ illius debetur hominibus, aliquid in eorum scriptis improbare atque respuere, si fortē inuenerimus quod aliter sen-

K serint quā veritas habet, diuino adiutorio vel ab alijs intellecta vel à nobis. Talis ego sum in scriptis aliorum, tales volo esse intel-

lectores meorum. Denique in ijs omnibus q̄ de opusculis sanctorū atq; doctorū cōmemorauī, Ambrosij, Hieronymi, Athanasij, Gregorij, & si qua aliorū talia legere potui, q̄ cōmemorare lōgū putauī, Deū nō eē corpus, nec formæ humanæ hīc mēbra, nec eū esse p̄ locorū spatia diuisibile, & esse natura incommutabiliter inuisibile: nec p̄ eadē natura atq; substantiā, sed assumpta visibili specie, sicut voluit apparuisse ijs quibus apparuit: q̄ p̄ corporis oculos in scripturis sanctis visus eē narratur in adiutorio dñi incommutabile, credo, & quantū ipse donat intelligo.

De spiritali aut corpore, qd̄ in resurrectione habebimus, q̄ tā capiat in melius cōmutationē, vtrū in simplicitate spūs cedat, vt totus hō iā spūs sit, an qd̄ magis puto, sed nō tācū dū pleno iudicio cōfirmo, ita futurū sit spiritalē corpus, vt p̄p̄ ineffabile qd̄ā facilitate spiritalē dicat, seruet tū substantiā corporale, q̄ p̄ seipsam viuere ac sentire nō possit, sed p̄ illū q̄ ea vti spūs. Neq; n. & nūc, q̄a cor-

pus dicitur aiale, eadem est animæ natura quæ corporis: & vtrum si corporis quantus iam immortalis atq; incorruptibilis natura seruetur, adiuuat tūc aliquid spiritū ad vidēdū ipsa visibilia, i. corporalia, sicut nūc

talē aliquid nisi per corpus videre non possumus. An vero etiā tūc sine organo corporis valeat spiritus noster nosse corporalia. Neq; n. & Deus talia p̄ sensus corporis nouit, & multa alia q̄ in hac quaestione mouere possunt, fateor me nōdū alicubi legisse, qd̄ mihi sufficere existimare, siue ad discendum, siue ad docendum, ac p̄ hoc si nō displicet huic fratri mea qualiscūque cautela, interim p̄p̄ quod scriptum est: Quoniam v-

debimus eum sicuti est, quantum possumus, cor mūdū ad illā visionē ipso adiuuante præparemus. De corpore autē spiritali pacatius & diligentius inquiramus, ne fortē aliquid certū ac liquidū si nobis hoc vtile eē nouit, secundum scripturas suas Deus dignetur demonstrare. Si enim hoc inuenerit inquisitio diligentior tantam corporis futuram mutationem, vt possit videre inuisibilia, non vt opinor, talis potentia corporis menti aufferet visionem, vt exterior homo videre Deū tunc possit, non possit interior: quasi tantum foris sit Deus ad hominem, & intus nō sit in homine, cum apertissime scriptū sit, vt sit Deus oia in oibus: aut ita sit intus ille, q̄ sine vllis locorum spacijs ubiq; totus est, foris tūc videri ab exteriori homine possit,

fit, intus autem ab interiori homine nō possit. Quæ si absurdissime sentiuntur, magis enim sancti pleni erunt Deo, non inanes intrinsecus, ab illo circundabuntur extrinsecus, nec cæci intrinsecus, cum quo pleni erunt non videbunt, & tantum forinsecus oculati eum quo circudabuntur videbunt restat vt interim de visione Dei secundum interiorē hominem certissimi simus. Si autem etiam corpus mira commutatione hoc valuerit, aliud accedet, non illud abscedet. Melius ergo illud affirmamus vnde minime dubitamus, q̄ homo interior videbit deum, qui modo solus potest videre charitatem, quæ cum laudaretur dictum est, Deus charitas est, solus potest videre pacem & sanctificationem sine qua nemo poterit videre deum. Neque enim charitatem, pacem, sanctificationē, et si qua sunt similia, videt modo vllus carnalis oculus, quæ tamen omnia iam videt, quantum potest mentis oculus, tanto purius quanto purior: vt sine dubitatione deum nos visuros esse credamus, siue inueniamus, siue non inueniamus quod de qualitate futuri corporis querimus, cum tamen corpus resurrecturum & immortale atque incorruptibile futurum non ambigamus, quoniam hinc sanctorum scripturarum sententias apertissimas firmisimasq; retinemus. Si autē iste frater, qd̄ de spiritali corpore adhuc requiro, iā si bi firmat esse certissimū, nisi placidus audire de decentem: ita vt ille quoque placidus me audiat inquirentem, habeat vnde iure succenseat. Nunc tamē per Christum obsecro, vt de illa asperitate literarum mearum, qua eum non immerito offensum esse didici, veniam mihi ab illo impetres, & me rescriptis, domino adiuuante lætifices.

Augustinus Paulinæ anui religiosæ, per eā respondens quibusdam, qui carpebant epistolam ipsius in qua scripserat, deum non videndum oculis humanis, declarans varijs modis videri deum. Epi. CXII.

Augustinus. Memor debiti quod ex tua petitione & mea promissione factū est, religiosa famula Dei Paulina persolutionis quoq; eius negligens esse non debui. Cum enim petiuisses vt de inuisibili Deo, utrum per oculos corporeos possit videri, prolixè aliquid copioseq; ad te scriberem, negare non potui, ne sanctum tuū studium offenderem, sed promissum distuli, siue propter

alias occupationes meas, siue quod à me id flagitaretur vnde aliquanto diutius cogitari oportebat. Sed cum tanta res esset quæ cogitando non tam quid de ea sentiendum diceremue esset, quā quonāmodo persuadendum ijs qui aduersa sentirent, fieret difficilior, finem aliquando dilationi adhibere dum putauī, sperans diuinum adiutorium magis mihi scribenti quā differenti assuturū.

Quamobrem primum mihi uidetur, plus ualere in hac inquisitione viuendi quā loquendi modum. Nam qui didicerunt à domino Iesu Christo mites esse et humiles cor

de plus cogitādo & orando proficiunt, quā legendo & audiendo. Nec ideo tamen agere partes suas sermo cessauerit, sed cum plantator & rigator officiū sui gesserit muneris, cetera illi qui dat incrementum relinquit. Ille quippe et ipsum plantatorē rigatoremq; formauit. Secundum interiorē igitur hominē percipe verba intellectus. Ipse n. renouatur de die in diem, etiam cum exterior iste corrumpitur, siue castigatione abstinentiæ, siue aliqua morbida valetudine, siue quolibet casu, vel certe quod necesse est etiam ijs qui sano corpore diu viuunt, ipso ætatis accessu.

Erige itaque spiritum mentis tuæ qui renouatur in agnitione Dei secundum imaginē eius qui creauit eum, vbi per fidem in te habitat Christus, vbi non est iudeus & Græcus, seruus & liber, masculus & femina, vbi non morieris cum solui corpore cæperis, quia nec marcuisti, cum sis annis grauis.

Hoc interiore tuo crecta intende, & vide quæ loquor. Nolo auctoritatem meam sequaris, vt ideo putes tibi aliquid necesse esse credere, quoniam à me dicitur, sed aut scripturis canonicis credas, si quid nondum quā verum sit vides, aut interius demonstranti veritati vt hoc planè videas. Exempli gratia, dicam aliquid quo ad hæc certius præstruaris, & inde potissimum vnde nobis in hoc ipso opere propositus est disputandi labor. Credimus videri deum, non quia videmus, vel per oculos corporis sicut videmus hunc solem, vel mentis obtutu sicut se quisque interius videt viuētem, videt uidere volentem, videt quarentem, videt scientem, videt nescientem. Tu itaque lectis ipsa his literis, solem quidem te vidisse recolis per oculos corporis, potes etiam statim videre si est id temporis, & eo loci es, vbi ex ea parte cælum oculis tuis vsque ad solem contuendum patet. Ad illa verò videnda quæ

Vita pe-
tior inc-
fitione.

Mât. 11.

2. Co. 4.

Colof. 3

Cap. 1.

quæ mente conspici dixi, id est, quod viuas, quod viuere deû uelis, quod id requiras, quod te viuere et uelle & querere scias, quomodo autem Deus videatur nescias. Ad hæc, inquã, omnia videnda non oculos corporis adhibes, nec interuallum loci per quod intendatur obtutus, ut ad ea cernenda perueniat, sentis aut queris: sic uides vitam tuam, uoluntatem, inquisitionem, scientiam, ignorantiam, quia nec ipsa est contemnenda visio, uideri quod nescias. Sic inquã, uides hæc omnia, ut in te videas, apud te habeas, ac sine ullis figurarum lineamentis colorumque; notoribus, tanto clarius & certius quanto simplicius interiusque; conspicias. Cum igitur nec corporis oculis, sicut corpora siue cœlestia siue terrestria, nec mentis affectu, sicut ea sunt quorum nonnulla commemorauimus, quæ apud te ipsam certissime intueris, nunc videamus Deum, cur credimus eum uideri, nisi quia scripturæ accomodamus fidem

Matt. 5. ubi legitur: Beati mundo corde quoniam ipsi Deum videbunt. Et si qua alia in hac sententia mea de diuina auctoritate conscripta

Est, cui non credere nephias ducimus, credere autem pietatis est minime dubitamus. Hæc itaque distinctionem tene, ut siquid te admonuero, differendo quo ita videas oculis carnis, uel ullo alio sensu eius sentias, seu te sensisse recolas, sicut sentiuntur colores, fragores, odores, sapores, seriores, & siquid aliud per corpus cernendo, audiendo, olfaciēdo, gustando, tangendo, sentiamus. Aut ita videas mentis intuitu, ut uides vitam, uoluntatem, cogitationem, memoriā, cognitionem, intelligentiā, scientiā, fidem tuā, & quicquid aliud mente conspicias, atque ita esse non tantum credendo, sed planè videndo non dubitas, hoc me iudices ostendisse. Quod autem non sic ostendero, ut aut corporis aut animi sensu visum perceptumque; teneatur, & tamen dixerō aliquid quod aut uerum quidem aut falsum esse necesse sit, sed nullo illorum duum genere videatur, restat ut tantummodo credatur uel non credatur. Sed si diuinarum scripturarū, earum scilicet quæ canonicæ in ecclesia nominantur, perspicua firmatur auctoritate, sine ulla dubitatione credendum est. Alijs uero testibus uel testimonijs, quibus aliquid credendum esse suadet, tibi credere uel non credere liceat, quantum meriti ea admonentem ad faciendam fidem uel habere uel non habere perpenderit. Si enim ea quæ non uidimus, hoc est, in præsentia appa-

rentia non sensimus uel mente uel corpore, neque de scripturis sanctis uel legendo uel audiendo didicimus, nulla oino credidissimus, uel sciremus esse ciuitates ubi nunquam fuimus, uel a Romulo conditam Romam, uel ut de propinquiore loquar, Cōstantinopolim a Cōstantino? Uel postremo sciremus, quæ nā parentes nos procreauissent, quibus patribus, auis, maioribus geniti essemus? Taliū quippe cū plurima sciamus, non ea uel ullo sensu præsentia, sicut solē, sicut nostri animi uoluntatem, uel canonicorū eloquiorū auctoritatem, sicut Adā fuisse primū hominem, aut Xpm in carne natū, passimque; resurrexisse didicimus, sed alijs referentibus, de quorū testimonio in hoc duntaxat rerum genere minime dubitandum esse putauimus. In quibus si alicubi fallimur credendo, uel ita esse quod non est, uel non ita esse quod ita est, nihil periculi esse iudicamus, si non sit contra illā fidem qua pietas informatur. Hæc prolocutio mea nondum positam discutit quoniam, sed te atque alios, quæ ista lecturi sunt, præstruit quales seu memorū seu quorūlibet scripturarū iudices esse debeatis, ne uel scire uos opinemini quod nescitis, uel temere credatis quod neque corporis sensibus aut animi contutu in eis de re, quæ cognoscenda est euidentia percepistis: neque canonicarum scripturarum auctoritate, et si non affuit sensibus uel animi uel corporis uelstri, tū credendum esse didicistis. Iā ne ergo uenimus ad causam, an adhuc lecturus inueniendus est? Nonnulli. n. putant ipsum quod dicimus credere, cum res uera creditur, hoc solum esse mente, contuere. Quod si ita est, fallitur ista nostra superior prælocutio, in qua distinximus aliud esse aliquid sentire per corpus, sicut in cœlo solem, & in terra montē, arborē corpusue quodlibet: & aliud mentis intuitu re nihilominus euidentem, sicut nostra uoluntas a nobismetipsis intus aspicitur, cū aliquid uolumus, uel cogitatio cū cogitamus, uel memoria dū recordamur uel tale aliquid in aīo siue in corpore: aliud autem credere, quod in corporis mentisue conspectu nec adest, nec affuisse recolitur: sicut sine parentibus creatum Adā, & natum ex uirgine passimque resurrexisse Christum. hæc enim etiam corporaliter facta sunt, & uideri per corpus si tunc adessimus, utique potuerunt nunc autem non adsunt sicut adest ista lux, quæ oculis cernitur, aut uoluntas, quæ nunc aliquid uolumus, conuenienter conspiciuntur. Sed quia hæc distinctio falsa non est,

est, præfecto illa præstructio minus habebat, quod inter credere, & aliquid pñs mente cōspicere, ne oīno unum atque idem putaretur, parū clara fuerat elocutione discretū. Quid ergo dicimus? Num satis est ut inter uidere & credere hæc distare dicamus, quia pñcia uident, creduntur absentia? Planè forsitan satis est, si præsentia illa hoc in loco intelligamus dicta, quæ præsto sunt sensibus siue animi siue corporis, unde et ducto vocabulo pñcia uidentur nominantur. Sicut. n. hæc lucem corporis sensu, sic & meam uoluntatem plane uideo, quia pñto est animi mei sensibus atque intuitus mihi præsentis est. Si quis uero mihi indicet uoluntatem suam, cuius os & uox mihi præsentis est, tū quia ipsa uoluntas, quam mihi indicat, latet sensum corporis & animi, credo non uideo: aut si eū mentiri existimo, non credo, & si forte ut dicit ita sit. Creduntur ergo illa quæ absunt a sensibus nostris, si uidet idoneum quod eis testimonium perhibetur. Videtur enim quæ pñto sunt, unde & præsentia nominantur, uel animi uel corporis sensibus. Nā cum sint quinque corporis sensus, cernendi, audiendi, olfaciendi, gustandi, tangendi, uisus quidē in eis pñpue oculis attributus est: ueruntamen hoc uerbo utimur & in cæteris. Non. n. tantū dicimus, uide quid luceat, sed etiam uide quod sonet, uide quid oleat, uide quod sapiat, uide quid caleat. Nec quia dixi ea credi quæ absunt a sensibus nostris, sic accipiantur ut inter illa deputentur, quæ aliqui uidimus, & nos uidisse retinemus, certique sumus, quauis tunc non pñto sint, cū recolant a nobis. Neque. n. inter credita sed inter uisa deputant, & ideo nota sunt, non quia fidē adhibuimus alijs testibus, sed quia nos uidisse sine dubio recordamur & scimus. Constat igitur nostra scientia ex uisibilibus & creditis, sed in ijs quæ uidimus uel uidemus, nos ipsi testes sumus: In his autem quæ credimus, alijs testibus mouemur ad fidē, cum earū rerū quas nec uidisse nos recolimus, nec uidemus, dant signa uel in uocibus uel in literis uel in quibusque; documentis, quibus uisus non uisa credantur. Non autem immerito scire nos dicimus non solum ea quæ uidimus aut uidemus, uerum & illa quæ idoneis ad quamque rem commoti testimonijs uel testibus credimus. Porro si scire non incōgruēter dicimus, et illud quod certissimū credimus, hinc factum est ut etiam recte credita, & si non adsint sensibus nostris, uide re mente dicamus. Scientia quippe menti tri-

buitur, siue per corporis sensus, siue per ipsum animum aliquid perceptum cognitūque; retineat, & fides ipsa mente utique uidetur, quauis hoc fide credat quod non uidetur. Unde & Apostolus Petrus dicit: In quem 1. Pet. 1. modo non uidentes creditis. Et ipse dominus: Beati qui non uiderunt & crediderunt. Cum itaque dicitur homini, Crede Christi. Ioā. 10. scilicet resurrexisse a mortuis: si credit, attende quid videat, attende quid credat, & utrumque discerne. Videt hominem cuius audit uocem, & ipsa uox in uisibilibus corporalibus deputatur secundum ea quæ supra diximus: Hæc duo sunt, testis & testimonium, quorum ad oculos unum, ad aures alterum pertinet. Sed hunc testem fortasse aliorum testimoniorum auctoritas confirmat, diuinarū scilicet scripturarum, uel quorūlibet aliorū quibus est motus ad fidem. Scripturæ ad uisā pertinent corporis oculorum, si eas legit: uel aurium, si eas audiuit. Videt autem animo quicquid figuris literarum sonibus significari intellexit. Videt ipsam fidē suam, quæ se credere sine contatione respondet. Videt cogitationē qua cogitat quid ei possit prodesse quod credit. Videt uoluntatem qua accessit ad suscipiendam religionē. uidet etiam ipsius resurrectionis quandā imaginem in animo suo factam, sine qua intelligi non potest quicquid factum corporaliter dicit, siue credat siue non credat. Sed ut puto distinguas Cap. 3. quomodo videat fidem suam, qua credit: & quomodo videat illam resurrectionis imaginē in animo suo factam, quam si hoc audit, uidet etiam qui non credit. Hæc ergo omnia uidet, partim corpore, partim mente: uoluntatem uero eius a quo audit ut credat, & ipsam Christi resurrectionem non uidet, sed credit, & tamen eam uidere dicitur quodam mentis obtutu, magis secundum testimoniorum fidem quam rerum præsentia crediturum. Illa enim, quæ uidet, adsunt sensibus uel animi uel corporis: quæ autem credit, absunt a sensibus & animi & corporis, quauis uoluntas eius a quo audit ut credat non sit præterita, sed maneat in loquente: quam in seipso idem ipse qui loquitur uidet, ille uero qui audit non eam uidet sed credit. Resurrectio autem Christi præterita est, quam nec illi uiderunt homines, qui tū fuerunt. Nā qui uiderunt uiuentē Christū, quæ uiderat morientē, ipsam tū resurrectionem cū fieret non uiderunt, sed eam certissime crediderunt, uidendo & tangendo uinum quem

Rom. 2. quem nouerant mortuum. Nos totum credimus & q̄ resurrexit, & quod ab hominibus tunc visus & conrectatus sit, & quod nunc uiuat in cœlis, nec iam moriatur, & mors illi uicta non dominabitur: res autē ipsa nec corporis nostri sensibus adest, sicut adest hoc cœlum & terra: nec nostris mētis obtutibus, sicut adest fides ipsa, qua hoc credimus. Sed iam satis ut puto ista mea prælucutione cognouisti, quid sit videre vel mēte vel corpore, & quid ab eis distet credere. Quod quidem sit mente & videtur mente, qm̄ menti nostræ fides nostra conspicua est. Sed tñ quod eadem fide creditur, abest & ab aspectu corporis Christi, sicut abest corpus in quo Christus resurrexit, & ab aspectu mētis ulterius, sicut abest ab aspectu mentis meæ fides tua, quauis eam esse in te credā cum eam non videam corpore, quod nec tu

A potes, nec mēte quo tu potes, sicut ego meā,

1. Co. 2. quā tu non potes. Nemo. n. scit quid agatur in hōie, nisi spiritus hominis, qui in ipso est, donec ueniat dñs & illuminet abscondita tenebrarum, & manifestet cogitationes cordis, ut eas non solum quisq; suas videat, sed & aliorū. Secundū hoc. n. dixit Apostolus, nemine scire quid agatur in homine nisi spiritum hominis, qui in ipso est, secundū qd̄ videmus in nobis. Nam secundum id quod credimus, nec videmus, & multos fideles esse nouimus, & multis noti sumus. Si ergo iā ista distincta sunt, ueniamus ad causam. Scimus posse Deum uideri, quoniam scriptum est, Beati mundo corde quoniam ipsi Deum videbunt. An forte non debui dicere, scimus, sed credimus, qm̄ deum nec corpore aliquando uidimus sicut hanc lucem, nec mēte sicut ipsam in nobis, qua id credimus fidē, sed tñ quia scriptum est in ea scriptura cuius fideles sumus, quod uerū sit minime dubitamus. Apostolus tñ Ioannes cum tale aliquid diceret: Scimus, inquit, quia cū apparuerit, similes ei erimus, qm̄ uidebimus eum sicuti est. Ecce scire se dixit, quod nondum factum fuerat, nec uident, sed credendo cognouerat. Restitit itaq; diximus, scimus Deū posse uideri, quauis cum non uiderimus, si diuinæ authoritati quę in sanctis libris continetur credimus. Quid ergo est qd̄ eadem dicit authoritas, Deum nemo uidit vnquā? An fortasse respondetur q̄ illa testimonia de uidentendo Deo sunt, nō de uisō? Ipsi enim Deū uidebunt, dictum est, non uiderunt, & nō uidimus, sed uidebimus eum sicuti est.

Proinde his sententijs non est contrarium, Deū nemo uidit vnquā. Videbunt. n. quem nō uiderunt, qui mūdo corde filij Dei esse uoluerunt. Quid est ergo, uidi deū facie ad facie, & salua facta ē aia mea? An & hoc nō est contrariū illi qd̄ dictum est, Deū nemo uidit vnquā? Et illud quod de Moysē scribitur, Quia loquebatur cū Deo facie ad faciem, sicut quis loquitur ad amicum suum. Et illud qd̄ propheta Esaias uel de ipso loquens ait, uidi dñm sabaoth sedentē in throno: Et si qua alia solent similia testimonia ex eadē authoritate proferri, quō non sunt contraria sententijs qua dictum est, Deum nemo uidit vnquā? Quamquam & ipsum Euangelium potest putari sibi esse contrarium. Quō enim uerum est quod in eo dicitur, Qui me uidet, uidet & patrē, si Deum uidit vnquā? Quō uerum est, An. C. geli eorū semper uident facie patris mei, si Deum nemo uidit vnquā? Quia igitur regula intelligentiæ ista ueluti cōtraria & repugnans, nō esse contraria nec repugnare probabimus? Neq; enim fieri uillo modo potest, ut hæc scripturarum authoritas aliqua ex parte mētiatur. Si dicimus in eo qd̄ scriptum est, Deū nemo uidit vnquā, homines tantummodo intelligendos: sicut etiā illud dictū est. Nemo scit quid agatur in homine nisi spūs hominis, qui in ipso est, nemo uideat scilicet hominum. Neq; n. hoc de Deo accipi potest, cum de xp̄o scriptū sit. Non opus fuisse ut quisquā illi testimonium perhiberet de homine, qm̄ ipse sciebat quid esset in homine. Nam hoc Apostolus planius explicans, Quē nemo, inquit, hominū uidit, nec uidere potest. Si ergo ita dictum est, Deum nemo uidit vnquā, ac si diceretur, nemo hominū: hæc illa quæstio soluta uidebitur, ut non sit huic sententijs contrarium quod dominus ait: Angeli eorū semper uident faciem patris mei, ut scilicet angelos Deum uidere credamus, quem nemo uidit vnquā scilicet hominum. Quomodo ergo Deum uidit Abraam, Isaac, Iacob, Iob, Moyses, Micheas, Esaias, & si qui alij sunt, de quibus ueracissima scriptura testatur, quod Deum uiderint, si Deum nemo vnquā hominum uidit, nec uidere potest? Quamquam nonnulli uolentes etiam probare impios uisuros Deum, a diabolo quod ipso Deum uisum putant: sic accipiunt quod scriptum est in libro Iob, uenisse enim angelis & diabolu in conspectu Dei, &

iam & illud ueniat in quæstionem, quomodo dictum sit, Beati mundo corde, qm̄ ipsi Deum videbunt. Et illud, Pacem sectamini cum omnibus, & sanctificationem, sine qua nemo poterit uidere Deū. Multum enim miror, si co. usque progrediuntur, qui existimā, impios uisuros Deū, & diabolo uisum Deū, ut eos & mundo corde esse & pacē & sanctificationē cum omnibus sectari assēuerent. Nā quod dñs ait: Qui me uidet, uidet & patrē, p̄ paulo attentius consideratum non uideri esse contrariū ei quod dixit, Deum nemo uidit vnquā. Neque. n. dixit, Quia uidistis me, uidistis & patrē: sed dicendū, Qui me uidet, uidet & patrē, ostendere uoluit unitatem substantiæ patris & filij, ne in aliquo inter se putarentur esse dissimiles, ac per hoc qm̄ uere dictum est, Qui me uidet, uidet & patrē: profecto quoniam Deum nemo hominum uidit vnquā, nec patrē quicumque putandus est uidisse, nec filium secundum quod Deus est & filius, & cum patre est, utiq; in terra uisus est & cū hominibus conuersatus est. Sed magna qō est, quomodo non sit cōtrarium, quia tot antiqui uiderūt Deū, si Deū nemo vnquā uidit, quē nemo hominū uidit nec uidere potest? Vides qd̄ difficilem mihi proposueris quæstionem, unde me aliquid prolixè copioseq; scribere uoluisti ex occasione breuis epistolæ meæ, quæ tibi uisa est diligentius & uerius explicanda. Visne ergo attendere quæ apud alios interit: comperi diuinarum scripturarum egregios tractatores, quid de uisione Dei senserint, ne forte sufficiat desiderio tuo, quauis ea forsitan noueris. Pauca ergo ista attente si placet. Cum euangelium exponens beatus Ambrosius Mediolanensis, Episcopus, uenisset ad eum locum, ubi angelus apparuit in templo Zachariæ sacerdoti, ex hac occasione, uide quanta & qualia de Dei et uisione disseruit. Non immerito, inquit, angelus uisus fuit in templo, quia ueri sacerdotis iā nunc parabatur aduentus, & cœleste sacrificium ne apparuisse dī ei, qui eum repente conspexit. Hoc specialiter aut de angelis aut de deo scriptura diuina tenere consueuit, ut quod apparuit Deus Abraæ ad illicem Mambræ, Nam qui ante non præsentitur, sed repente uisus fuit, apparere memoratur. Non enim similiter sensibilia uidentur, & in

cuius uoluntate situm est uideri, & cuius natura est non uideri, uoluntatis uideri. Nam si non uult, non uis, si uult uidetur. Apparuit enim Deus Abraæ quia uoluit, alijs quia noluit non apparuit. Visus est etiam Stephano cum lapidaretur à populo aperire cœlum. Visus est etiam Iesus stans ad dextram Dei, & non est uisus à populo. Vidit Esaias Deum sabaoth, sed & alius uidere nō potuit, quia cui placuit apparuit. Et quid de hominibus loquimur, cum etiam de ipsis cœlestibus uirtutibus & potestatibus legerimus, quia Deum nemo uidit vnquā? Et addidit qd̄ ultra cœlestes uirtutes & potestates, uirgenitus filius qui est in sinu patris ipse enarrauit. Aut acquiescat igitur necesse est, si Deum patrē nemo uidit vnquā, si filium uisum esse in ueteri testamento, & delinant hæretici ex uirgine ei principium dare, qui antequam nasceretur ex uirgine, uidebatur. Aut certe reselli non potest, uel patrē uel filium, uel certe spiritum sanctum, si tamen est spiritus sancti uisio, ea specie uideri, quam uoluntas elegerit, non natura formauerit, qm̄ spūm quoque uisum accepimus in columba. Et ideo Deū nemo uidit vnquā, quia eā quæ in Deo habitat plenitudinem diuinitatis nemo conspexit, nemo mente aut oculis comprehendit. Vidit. n. ad utrūq; referendum est. Denique cum additur, Virgenitus filius ipse enarrauit, mentium magis q̄ oculorum uisio declaratur. Species. n. uir, uirtus uerò enarratur. Illa oculis, hæc mente comprehenditur. Sed quid de trinitate dicā? Seraphin quando uoluit, apparuit, & uocē eius Esaias solus audiuit. Apparuit angelus, & nunc præsto est, sed non uis. Neque enim in potestate nostra est uidere, sed in potestate illius apparere. Tamen etsi potestas non est uidendi, est gratia promerendi, ut uidere possimus. Et ideo qui habuit gratiā, meruit copiā, nos copiā non meremur, quia Deum uidendi gratiam non habemus. Et quid mirum si in præsentī seculo nisi quādo uult dñs non uidetur? In ipsa quoque resurrectione non facile est Deum uidere, nisi ijs qui corde sunt mūdo. Et ideo beati mūdo corde, ipsi. n. Deum uidebunt. Quantos beatos iam numerauerat, & tñ uidendi his deū non promiserat facultatē? Si ergo ijs qui mūdo sunt corde Deū uidebunt, utiq; alij non uidebunt. Neq; n. indigni Deū uidebunt, neq; ijs qui deū uidere uoluerit potest deum uidere. Nec deus in loco uidetur, sed mūdo corde, nec

de, nec corporalibus oculis Deus q̄ritur, nec
circumscribit visu, nec tactu tenet, nec au-
ditur affatu, nec sentitur incessu. Et cū ab-
sens putatur videtur, & cum pr̄sens est nō
videtur. Deniq; nec Apostoli omnes Chri-
stum videbant. Et ideo ait: Tanto tempore
vobiscum sum, & adhuc me non cognoui-
stis? Qui n. cognouit quē sit latitudo & lon-
gitudō & altitudo & profundum, & supe-
rminentem scientiā charitatem Christi, vi-
det & Christum, videt & patrē. Nos. n.
iam secundum carnem non nouimus Chri-
stum, sed secundum spiritum. Spiritus enim
ante faciem nostrā Christus dominus, qui
nos in omnem plenitudinē Dei misericor-
dia sua implere dignetur, vt videri possit à
nobis. Si hæc verba intelligis, quid restat qđ
à me amplius requiratur, cum iam illa quē
difficilis videbatur soluta sit questio? De-
seretū est quippe quomodo dictum sit: Deū
nemo vidit vnquā, & quomodo Deum iusti
antiqui viderint. Sed illud propterea dictū
est, quoniam Deus natura inuisibilis est: illi
āt ideo viderunt, quicunq; Deū viderūt, q̄
cui voluerit sicut voluerit apparet ea specie,
quā voluntas elegerit, ēt latente natura. Nā
si quando patres Deum viderunt, ipsa illis
natura eius apparuit, quāuis si voluisset vti-
que non apparuisset, quomodo Deum nemo
vidit vnquā, cū eo volente ipsa eius à tot
patribus natura conspecta sit? Quod si dicitur
filius à patribus visus, vt de Deo patre
accipiat dictum, q̄ eum nemo vnquā vi-
derit, non quidem amisit occasionem Am-
brosius, vt hinc quosdam hæreticos redar-
gueret. Photinianos, qui principium filio
Dei ex vtero virginis tribuunt, nec volunt
credere quod & antea fuerit. Sed quia vide-
bat alios. i. Arrianos perniciosius insidiātes,
quorum proculdubio error astruitur, si pa-
tris natura inuisibilis, filij verō visibilis esse
creditur, vtriusq; vnā pariterq; inuisibi-
lem asseruit esse naturam, adiungens etiam
spiritus sancti. Quod breuiter quidem sed
admirabiliter intimaui, vbi secutus ait:
Vnigenitus filius qui est in sinu patris, ipse
enarravit. Aut certe refelli non potest, vel
patrem, vel filium, vel certe spiritum sanctū,
si tamen est spiritus sancti visio, ea specie vi-
deri quā voluntas elegerit, non natura for-
mauerit. Potuit dicere, non natura monstra-
uerit, sed maluit dicere, formauerit, ne ipsam
speciem in qua Deus elegit, apparere de sua
natura formare putaretur: & ex hoc utiq;

conuinceretur cōuertibilis esse mutabilisq;
substantie, quod ipse Deus à fide priorū mi-
sericors & benignus auerterit. Inuisibilis est
igitur natura Deus, non tantum pater, sed & Cap.
ipsa trinitas, vnus Deus. Et quia non tantū
inuisibilis, verū etiā incommutabilis, sic appa-
ret quibus voluerit in qua voluerit specie, vt
apud eū integra maneat eius inuisibilis in-
commutabilisq; natura. Desideriū āt veraci-
ter priorū quo videre Deum cupiunt, & in-
hianter ardescunt, non opinor in eam specie
cōuertendam flagrat, qua vt vult apparet qđ
ipse non est, sed in eam substantiam qua ipse
est quod est. Huius. n. desiderij sui flammam
sc̄tus Moyses fidelis famulus eius ostendit, L
vbi ait Deo cū quo vt amicus facie ad facie Exo.
loquebatur, Si inueni gratiam ante te, ostē-
de mihi temetipsum. Quid ergo ille nō erat
ipse? Si non esset ipse, non ei diceret, Ostēde
mihi temetipsum, sed ostende mihi Deum:
& tamen si eius naturam substantiamq; cō-
spiceret, multominus diceret, Ostende mihi
temetipsum. Ipse ergo erat in ea specie qua
apparere voluerat, non autē ipse apparēbat
in natura propria, quam Moyses videre cu-
piebat. Ea quippe promittitur sanctis in alia
vita. Vnde quod responsum est Moysi, verū
est, quia nemo potest faciem Dei videre &
vivere. i. nemo potest eū in hac vita videre
vivens sicuti est. Nam multi viderunt, sed
quod voluntas elegit, non quod natura for-
mauit. Et illud quod sanctus Ioannes ait, si
rectē intelligitur, Dilectissimi nunc filij i. Io.
Dei sumus, & nondum apparuit quod eri-
mus: Scimus quia cum apparuerit similes ei
erimur, quoniam videbimus eum sicuti est,
non sicut eum homines viderūt quando vo-
luit in specie qua voluit, non in natura qua
in semetipso etiam cum videretur latebat, sed
sicut est, quod ab eo petebatur, cum ei dice-
retur, Ostende mihi temetipsum, ab eo qui
cum illo facie ad facie loquebatur. Nō quia
Dei plenitudinem quisquā non solum oculis
corporis, sed vel ipsa mente aliquādo cō-
prehendit. Aliud est enim videre, aliud est
totum videndo comprehendere: quandoquē
idem id videtur quod pr̄sens vtrūq; senti-
tur, totum autem comprehenditur videndo,
quod ita videtur, vt nihil eius lateat vidētē,
aut cuius fines circūspici possunt, sicut te ni-
hil latet pr̄sentis voluntatis tuæ, circūspici-
cere autem potes fines annuli tui. Exempli
gratia, duo posui, quorum alterum ad mentis
obutū, alterum ad corporales oculos perti-
net.

Met. Visus. n. sicut ille ait, ad vtrūque referē-
dus est. i. & ad oculos & ad mentem. Porro
si propterea Deum nemo vidit vnquā, quia
sicut ait disputator, cuius verba considera-
mus, plenitudinem diuinitatis eius nemo cō-
spexit, nemo mente aut oculis comprehen-
dit: vidit. n. ad vtrūque referendum est: re-
stat inquirere quomō angeli Deum videant
propter illud quod ex Euangelio commemo-
raui, Angeli eorum semper vidēt faciem pa-
tris mei. Si enim & ipsis non sicuti est sed la-
tente sua natura in specie qua voluerit appa-
ret, magis magisque requirendum est, quo-
modo eum nos videmus sicuti est, & sicut
Moyses desiderauit cū peteret, vt Deus qui
in conspectu eis erat, ostenderet illi semetip-
sum. Hoc. n. nobis summum pr̄mium in re-
surrectione promittitur, quod erimus aqua-
les angelis Dei, ac per hoc si nec ipsi eum vi-
dent sicuti est, quomodo nos ita visuri fu-
erimus? Sed vide quid consequenter di-
cat noster Ambrosius. Denique, inquit, eum
addidit, Vnigenitus filius ipse enarravit, mē-
tis enim videtur, virtus verō narratur. Illa
oculis, hæc mēte comprehenditur. Qui pau-
lo ante dixerat visionem ad vtrūque referē-
dam, nunc eā nō menti, sed oculis dedit, nō
(vt opinor) negligenter sua verba respiciens,
sed quia vltatius in loquendo solemus ocu-
lis attribuerē visionem, sicut specie corpori.
Nam & hic mos loquendi crebrius vsurpa-
tur in rebus quæ locis continentur, varian-
te contuenda, nō diceretur ille speciosus for-
ma pr̄ filijs hominum. Neque enim hoc secū-
dum carnē dictū est, sed secundū specie spiri-
talem. Dicitur ergo & species pertinet ad
mētis obtutū, sed quia vltatius in corpori-
bus dicitur vel in similitudinibus corporū, iō
dixit, Species videtur, virtus verō narratur
illa oculis, hæc mēte comprehenditur. Proin-
de narrante vnigenito qui est in sinu patris
da & sancta, impletur visione Dei ineffabili,
quam tunc consequemur, cum aequales an-
gelis facti fuerimus. Quia sicut vidēt ista
visibilia corporis sensibus nota, Deum ne-
mo vidit vnquā, qm̄ si aliquando eo modo
visus est, non sicut ista natura videtur, sed
voluntate visus est, specie qua voluit appa-
rere, latente natura atque in se incommuta-
biliter permāente. Eo autē modo quo vide-

tur sicuti est, nūc fortasse videtur à quibuscūq;
angelis, à nobis autē tunc ita videbitur, cū eis
facti fuerimus aequales. Deinde cum addi-
disset, quia nec potestates colorum, sicut Se-
raphin, nisi cum volunt & quemadmodum
volunt videntur, vt huic etiam conijceretur
quāta sit inuisibilitas Trinitatis, tñ, inquit,
& si potestas non est videndi, est gratia pro-
merendi vt videre possimus. Et ideo qui ha-
buit gratiam, meruit copiam, nos copiam non
meremur, quia Deum videndi gratiam nō
habemus. His itaque verbis quia nō sua do-
cet, sed Euangelium exponit, nō hoc voluit
intelligi, quod quidā eorum videbūt Deū,
quidam verō non videbunt, quibus creden-
tibus dedit potestatem filios Dei fieri, cum
ad eos omnes pertineat quod dictum est.
Videbimus eū sicuti est. Sed dicēdo, nos co-
piam nō meremur, quia Deū videndi gratiā
non habemus, de hoc seculo se loqui signifi-
cauit, vbi quibuscūdam Deus licet non in sua
natura, sed in qua voluit specie dignatus est
apparere, sicut Abraæ, sicut Isaac, alijsque
similibus, cæteris verō innumerabilibus,
quamuis ad suum populum & hereditatem
æternam pertinentibus nulla vel tali specie
se demonstrat. In futuro autem seculo qui
regnum accepturi sunt quod eis ab initio
præparatum est, omnes eum corde mundo
videbunt, nec in illo regno nisi tales erunt. Cap. 10.
Attende itaque quid adiungat iam de illo
seculo dicere incipiens, Et qđ mirū, inquit,
si in præsentī seculo quādo vult dñs nō vi-
detur in ipsa quoque resurrectione nō faci-
le est Deū videre, nisi eis qui mūdo sunt cor-
de. Et ideo beati mūdo corde, ipsi enim Deū
videbunt. Quātos beatos iā numerauerat,
& tamen his videndi Deum nō promiserat
facultatem. Si ergo ij qui mundo sunt corde
Deum videbunt, utique alij non videbunt.
Neq; enim indigni Deum videbunt, neque
is qui Deum videre noluerit, pōt Deū vide-
re. Cernis q̄ circumspecte loquatur de ijs q
in futuro seculo videbūt Deū: Neque enim
oēs sed qui digni sunt. Resurgent enim di-
gni & indigni regno illo, vbi videbit Deus:
qm̄ omnes qui in monumentis sunt, audiēt
vocē eius & procedent, sed cum magna dif-
ferentia. Nam qui benefecerunt, in resurre-
ctionem vitæ: qui verō male egerunt, in re-
surrectionē iudicij. Hoc iudicium pœnam
æternam significat: sicut etiam illud dictū
est, Qui nō credit, iam iudicatus est. Quod
ergo ait sanctus Ambrosius, Neque is qui
Aug. Tomus secundus x Deum

Exo. 23.

Pfal. 16

Ioã. 14.

ret ad uesperā. Vides quēadmodum uir lau-
ctus enitatur nostras mentes ab oibus cri-
minis sensibus seuocare, ut aptas faciat ad ui-
dendum Deum. Et tamen quid agit talis ex-
trinsecus plantator & rigator, nisi intrinse-
cus operetur q̄ dat incrementū Deus? Nisi
n. sine adiutorio spūs Dei cogitare ualeat
cē aliqd, magisq; esse, q̄ omnia quæ per cor-
pus sentiuntur, quod nec in loco uideatur,
nec querendum sit oculis, nec audiatur assa-
tu, nec tactu teneatur, nec sentiatur in cœlo,
& uideatur tñ, sed mōdo cordē? Neq; eūm
de hac uita ille loquebatur cū hoc diceret,
quandoquidem ab hoc seculo in quo Deus
apparuit, non sicuti est, sed in specie qua uo-
luit, quibus uoluit, satis discreuit seculi futu-
ri uitam, discretione apertissima, ubi ait. Et
quid mirum si in præsenti seculo nisi quōdo
uult, dñs nō uideatur? In ipsa quoque resur-
rectione nō facile est Deū uidere, nisi ijs qui in
corde sunt mundo. Et ideo beati mundo cor-
de, qm̄ ipsi Deū uidebunt. Hinc itā de illo se-
culo dicere exorsus est, ubi Deū uidebunt,
nō oēs qui resurgēt, sed qui resurgent ad uitā
eternā: non indigni, de quibus dictū est,
Tollatur impius ne uideat claritatē Dñi. Iste
digni, de qualibus dixit ipse dominus cum
præsens non uideretur, Qui diligit me, man-
data mea custodit. Et qui diligit me, diligit
ā patre meo, & ego diligā eum, & ostendam
meipsum illi. nec ijs quibus dicitur, Ite in i-
gnē æternum, qui paratus est diabolo & an-
gelis eius: sed ijs quibus dicitur, Venite bene-
dicti patris mei percipite regnum quod uo-
bis preparatū est ab initio mundi. Illi qui p-
pe ibunt in cōbustione eternā. Iusti autē in
uitā æternam. Et quæ est uita æternā, nisi q̄
ipsa uita alibi dicit, Hæc est autē uita æternā, q̄
ut cognoscant te inū Deum uerum & quē
promissisti Iesum Christum? Sed sic, quomō pro-
misse ostensurum seipsum dilectoribus suis
cū patre unum Deū, nō quomō in hoc secu-
lo in corpore uisus est ā bonis & ā malis, &
in iudicio futuro, quo sic uenturus est, quō
uisus est iēus in cœlum: hoc est in eadem
forma filijs hominis, eandem formā uide-
būt, quibus dicitur est. Esuriui & non de-
ditis mihi māducare: quia & Iudei uidebūt
in quē pupugerūt: nō illā Dei formā in qua
nō rapinā arbitratu est esse æqualis Deo in
illa Dei forma tūc uidebunt eum qui uide-
bunt eum sicuti est. Nec ideo uidebunt, quia
pauperes spiritu in hac uita fuerāt, quia mi-
tes, quia lugētes, quia esurientes & sitientes

162

iustitiam, quia misericordes, quia pacifici, quia
 persecutionē passi, propter iustitiam, quāvis &
 hac omnia idē ipsi passi sunt, sed quia mun-
 do sunt corde. Ideo quippe inter illas beati-
 tudines, cū oīa faciāt qui cor mundū habēt,
 nō est tamē alicubi positū, Deum videbunt,
 nisi ubi dictum est, Beati mundo corde, qm̄
 mundo corde videbitur, qui nec in loco vi-
 detur, nec oculis corporalibus quæritur, nec
 circumscribitur visu, nec tactu tenetur, nec
 auditur affatu, nec sentitur incessū. Deum
 enim nemo vidit vnquam, vel in hac vita si-
 cut ipse est, vel etiam in angelorum vita, si-
 cut visibilia ista quæ de corporali visione
 cernuntur. Quia vngenuus filius qui est
 in sinu patris ipse narravit. Vnde non ad o-
 culorum corporalium, sed ad mentis visio-
 nis ne desiderium nostrum a corporis sensu
 ad alium corporis sensum migraret, hoc est,
 ad aures ab oculis: ideo cū dixisset, nec cor-
 poralibus Deus oculis quæritur, nec circun-
 scribitur visu, nec tactu tenetur, addidit ē,
 nec auditur affatu, vt si possumus, vngenu-
 tum filium qui est in sinu patris, sic intelli-
 mus narrantem, quoniam & verbū est, non so-
 nus auribus strepens, sed imago mentibus
 innotescens, vt illa interna & ineffabili lu-
 ce clarescat quod dictum est, Qui me videt,
 videt & patrem, quod hic Philippo diceba-
 tur quādo videbat & non videbat. Sequitur
 & brosius, dicens. Et cum absens putatur, vi-
 detur: & cum præsens est, non videtur. Nō di-
 xit cū absens est, sed cū absens putatur. Nul-
 quam enim absens est qui cælum & terrā
 implet, nec spatij includit paruis, magisq;
 diffunditur, sed vbique totus est, & nullo cō-
 tineri loco. Hoc qui excedere mente intelli-
 git, videt Deū, & cum absens putatur. Qui
 autē hoc nō potest, oret & agat, vt possit me
 reatur, nec ad hominē disputatorē, pulset, vt
 quod nō legit legat, sed ad Deū saluatorē, vt
 quod nō valet valeat. Vñ autē dixerit, Et cū
 præsens est non videtur cōsequenter aperuit
 dicens. Denique nec Apostoli oēs Christū vi-
 debat. Et ideo ait, Tanto tempore vobiscū
 sum, & adhuc me nō cognouistis. Ecce quō
 Deus præsens erat & nō videbatur. Sed qua-
 re non ausus est dicere, denique nec Aposto-
 li Christum videbant, sed ait, Nec Apostoli
 omnes, tanquam aliqui tunc viderent ea vi-
 sione in qua ipse & pater vnum sunt? An
 forte illud ardebat, quod cū Petrus dixisset,

Tu es Christus filius Dei viui, respōsum ac
 cepit, Beatus es Simon bariona, quia nō tibi
 reuelauit caro & sanguis, sed pater meus qui
 in cœlis est? Quamuis illa reuelatio vtrum
 per fidē tantē rei crediderit, an per visionē cō-
 spectā factā in eius mēte fuerit, nō mihi vi-
 deatur elucere, cū & ipse Petrus tam paruū
 se adhuc illi ostēderet, vt timeret ne amit-
 teret morientem quem filium Dei viui, hoc
 est, vitæ fontē fuerat pauloante confessus.
 Deinde pōt mouere, quomō iam ipsa Dei
 substantia videri potuerit, à quibuscūq; in hac
 vita positis, propter illud quod dictū est ad
 Moysen, Nemo pōt faciē meā videre & vi-
 uere: nisi quia potest humana mēs diuinitus
 rapi ex hac vita ad angelicam vitam, ante-
 quam per istā cōmunem mortē carne solua-
 tur. Sic enim raptus est qui audiuit illic ines-
 fabilia verba, quæ nō licet homini loqui: vbi
 vsque adeo facta est ab huius vitæ sensibus
 quadam intentionis auersio, vt siue in cor-
 pora, siue extra corpus fuerit, id est, vtrum si
 cut solet in vehementiori extasi mens an
 hac vita in illā vitā fuerit alienata manente
 corporis vinculo, an omnino resolutio facta
 fuerit, qualis in plena morte contingit, nesci-
 re se diceret. Ita fit vt & illud verū sit quod
 dictum est, Nemo potest faciē meam videri
 & viuere, quia necesse est abstrahi ab hac
 vita mentē, quādo in illius ineffabilitatē vi-
 sionis assumitur, & nō sit incredibile quibus-
 dam sanctis nōdū ita defunctis, vt sepelienda
 cadauera remanerent, etiam istā excellē-
 tiā reuelationis eius concessam fuisse. Quod
 existimo cogitasse illum qui noluit dicere,
 Nec Apostoli Christū videbant, sed ait, nec
 Apostoli oēs Christum videbāt, credēs qui-
 busdam eorum diuinitatis quoque ipsius vi-
 sionem de qua loquebatur etiam tunc potuissē
 se donari: certe propter beatum Paulū, quia
 & ipse quamuis nouissimus utique Aposto-
 lus erat, qui de sua ineffabili reuelatione nō
 tacuit. Quamquā & illi fidelissimus antiquo
 famulo Dei Moysi in hac terra laboraturo,
 populūque illum adhuc recturo, concess-
 um est quod petiuit, ut claritatē domini ui-
 deret, cui dixerat. Si inueni gratiam ante te
 ostende mihi temetipsum manifeste. Acce-
 pit enim in pñtia congruum rñsum, quod
 faciē Dei uidere nō posset, quā nemo uide-
 ret & uiueret hoc modo significatē Deo alte-
 rius potioris uitæ illā esse visionē. Deniq; uer-
 bis Dei futuræ Xpi ecclesiæ mysteriū figu-
 ratū est. Gestauit quippe Moyses typū po-

Mat. 17.
 L
 Cap. 12.
 Exo. 33.
 2. Cor. 12.
 M
 Exo. 33.
 x 2 puli

Exo. 33.

populi Iudæorum in Christum passum postea credituri: Ideo dictum est illi, Cum transiero, postiora mea videbis. Et cetera quæ ibi dicuntur, mirabili sacramento prænunciant ecclesiam post futuram, unde modo longum est disputare. Quod autem dicere institueram, desiderio eius etiam illud quod petierat fuisse concessum, in libro Numerorum postea demonstratum est, ubi dominus arguit cõtu maciam sororis ipsius, & dicit alijs prophetis in visione se apparere & in somno, Moyse autem per speciem, non per ænigmata, ubi etiam addidit dicens. Et gloriam domini vidit. Quid ergo est quod eum sic fecit exceptum, nisi forte quia illa contemplatione dignum etiam tunc habuit populi sui talem rectorem & ministrum in tota domo sua fidelem, ut quæ admodum concupiuerat videret Deum sicuti est, quæ contemplatio cunctis filiis in fine promittitur?

Cap. 13. Ita (credo) considerans vir ille sanctus cuius verba tractamus, nec Apostoli, inquit, omnes Christum videbant, quoniam forte aliqui eorum etiam ipso tempore viderant secundum ista quæ dixi. Ut autem probaret quod dixit, quia non omnes videbant, continuo subiicit. Et ideo

Ioã. 14. ait: Tanto tempore vobiscum sum, & adhuc me non cognouistis. Deinde subiungens à qualibus Deus videatur illa contemplatione sicuti est. Qui enim cognouit, inquit, quæ sit latitudo, & longitudo, & altitudo, & profundum, & supereminens scientiæ charitatem Christi, videt & Christum, videt patrem.

Eph. 3. Ego hæc verba Apostoli Pauli sic intelligere soleo, In latitudine bona opera charitatis, In longitudine perseverantia in bonis usque in finem, In altitudine spem cœlestium primorum, In profundo inscrutabilia iudicia Dei, unde ista gratia in homines venit. Et hunc intellectum coaptare est sacramento crucis, ut in latitudine accipiat transversum lignum, quo extenduntur manus propter operum significationem, In longitudine ab ipso usque in terram ubi totum corpus crucifixum stare videtur, quod significat perseverare, hoc est, longa nimirum permanere, In altitudine ab ipso transverso ligno sursum versus, quod ad caput eminet, propter expectationem supernorum, ne illa bona opera atque in eis perseverantia propter beneficia Dei terrena atque temporalia facienda credantur, sed potius propter illud quod desuper sempiternum sperat fides, quæ per dilectionem operatur. In profundo autem pars illa ligni, quæ in terræ abdito defixa latet, sed inde confurgit omne

illud quod eminet, sicut ex occulta Dei voluntate vocatur homo ad participationem tantæ gratiæ, alius sic, alius autem sic: Supereminens verò scientiæ charitatem Christi, eam profecto ubi illa est pax quæ præcellit omnem intellectum. Sed si hoc in his Apostolicis verbis etiam ille senserit Evangelicus disputator, siue aliud aliquid fortasse congruentius, siue camen etiam hoc, non fallor, a regula fidei non aberrare. Unde autem nunc agimus, propter contuitum spiritalem, cum dixisset, Qui cognovit quæ sit latitudo & longitudo & altitudo & profundum, & supereminens scientiæ charitatem Christi, videt & Christum, videt & patrem, ne alicui tardissimo de corporali visione dicere videretur. Nos enim inquit, iam secundum carnem non novimus Christum, sed secundum spiritum. Spiritus enim ante faciem nostram, Christus dominus. Quod ait hoc loco, novimus, secundum fidem dixit, quæ nunc est, non secundum contemplationem quæ tunc erit: quia & illud novimus quicquid fide non sciat, et si nondum per speciem contuendo, iam tamen incõcussè credendo retinemus. Denique cum dixisset, iam non secundum carnem Christum nosse, sicut Apostolus ait, & addidisset testimonium de propheta, Spiritus enim ante faciem nostram Christus dominus: continuo subiicit. Qui nos in omnem plenitudinem Dei misericordia sua implere dignetur, ut videri possit à nobis. Certe manifestum est quod illam notitiam, ubi dixerat, novimus, ex de posuit, ex qua modo iustus vivit, non ex contemplatione qua Deum videbimus sicuti est. Hanc enim sibi & nobis consequenter optavit, futuramque significavit dicendo. Qui nos in omnem plenitudinem Dei misericordia sua implere dignetur, ut videri possit à nobis. Hanc plenitudinem Dei quidam in sermone Apostoli sic intellexerunt, ut putarent nos hoc futuros omnino quod Deus nunc posuit ita loquens, Cognoscere et supereminens scientiæ charitatem Christi, ut in plenitudine in omnem plenitudinem Dei. Quapropter inquit, si aliquid minus, quod Deus habemus, & in aliquo minores erimus, quoniam implemur in omnem plenitudinem Dei? Sed quoniam implemur, profecto erimus equales. Aversaris illum utique & derelictis humanæ mentis errorem, scio, & recte facis. Sed quomodo intelligenda sit ista plenitudo, quæ dictum est implendos nos esse in omnem plenitudinem

nam Dei, postea si Deus voluerit pro viribus quas dederit disceremus. Nunc autem quod mihi proposueras, & ad explicandum difficile videbatur, utrum explicatum sit, diligenter attende, recolendo quæ dicta sunt. Si enim quæris, utrum possit Deus videri? Respondeo, potest. Si quæris, unde sciam? Respondeo, quia in veracissima scriptura legitur, Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt: & cetera talia. Si quæris quomodo dictum sit inuisibilis si videri potest? Respondeo, inuisibilem esse naturam, videri autem cum vult, sicut vult: plurimis enim visus est, non sicuti est, sed quali specie illi placuit apparere. Si quæris, quomodo cum vidit vel Cain sceleratus, quoniam de suo scelere ab illo interrogatus & iudicatus est: vel etiam ipse diabolus, quando venit cum angelis ut cum illis assisteret, si beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt: Respondeo non qui dem esse consequens, ut etiam videant Deum qui voces ab eo factas aliquando audiunt. Neque enim viderunt eum qui audierunt quoniam dixit ad filium. Et clarificavi & clarificabo iterum. Veruntamen non esse mirandum, si aliqui etiam non mundo corde vident Deum in specie, quæ voluntas eius fecerit, latente inuisibilis & apud se incommutabili manente natura. Si quæris utrum etiam sicuti est, possit aliquando videri? Respondeo, filiis hoc esse promissum, de quibus dictum est. Scimus quia cum apparuerit similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Si quæris, unde eum videbimus? Respondeo, unde angeli vident, quibus tunc quæ visibilia nominantur, Deum nemo videt unquam, nec videri potest, quoniam lucem habitat inaccessibilem, & est natura inuisibilis sicut incorruptibilis, quæ contextim posuit Apostolus dicens. Regi autem seculorum inuisibili, incorruptibili: quia sicut nunc incorruptibilis nec postea corruptibilis, ita non solum nunc, sed etiam semper inuisibilis. Nec in loco, non videtur, sed mundo corde, nec corporalibus oculis quæritur, nec circumscribitur visu, nec tactu tenetur, nec auditu affligitur, nec sentitur incessu. Unigenitus autem filius qui est in sinu patris, divinitatis naturam atque substantiam insonabiliter narrat, & ideo dignis idoneisque conspectu oculis etiam inuisibiliter monstrat. Ipsi enim sunt oculi de quibus Apostolus dicit, illuminatos oculos cordis vestri. Et de quibus dicitur, Illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte, ne quando dicat inimicus, &c. Dominus

spiritus est. Unde qui adhæret deo unus spiritus est. Proinde qui potest Deum inuisibiliter videre, ipse Deo potest incorporaliter adherere. Puto iam non esse in questione quæ proposuisti, amplius quod requiras. Sed in hac tota nostra disputatione, considera quid videris, quid credideris, quid adhuc nescias, siue quia non dixi, siue quia non intellexisti, siue quia non iudicasti esse credendum: & ea quæ vera esse vidisti adhuc discerne unde videris, utrum recolendo illa te vidisse per corpus, sicut corpora cœlestia vel terrena, an verò nunquam corporalibus ea attigeris visibus, sed sola mente intuens vera & certa esse perspexeris, sicut voluntatem tuam, de qua ego tibi credere loquente possum, eam verò ut abs te videtur videre ipse non possum. Et cum hæc ita discereueris, etiam id attende unde discernas: quamvis enim alia corpore, alia mente videamus, horum tamen duorum generum ipsa discretio videtur mente non corpore, & ea quæ mente conspiciuntur, non indigent vel lo corporis sensu, ut ea vera esse noverimus. Quæ autem per corpus videtur, nisi mens affuit, quæ talia nuntiata suscipiat, nulla possunt scientia contineri, & quæ nuntiata quasi suscipere perhibetur, foris ea relinquit. Sed hæc eorum imagines, id est incorporeas similitudines corporum incorporaliter commēdat memoria, unde cum voluerit & potuerit, velut de custodia productas, atque in conspectu cogitationis exhibitas iudicet. Et cum volet et ista duo discernit, quid in specie corporali foris reliquerit, quid ei simile intus inspicit, & illud absens, hoc præsens esse dignoscit. Sicut me absente faciē mei corporis cogitas, & illa tibi est imago præsens. Absens autem facies, cuius imago est hoc corpus. Illa verò incorporea corporis similitudo est. Iis ergo quæ vides diligenter fide terque perspectis atque distinctis, attende quæ credis in hoc ipso sermone toto, ex quo ad te loqui hinc literis coepi, & in eis ipsis quibus non visis accōmodas fidem, ipsa testium pondera discernendo perpende. Neque enim mihi sic credis, quæ admodum Ambrosio, de cuius libris tanta illa testimonia posui. Aut si ambobus nobis eque placeat putare esse credendum, nunquid illo modo Evangelio nos comparabis, aut scripta nostra scripturis canonicis coequabis? Profecto si recte in dijudicando sapis, longe nos infra vides ab illa autoritate distare. Et me quidem longius, sed utriusque nostrum quantum

tumlibet credas, vtrunque illi excellētia ne-
Ioan. 1. quaquā cōparas. Quocirca id quod scriptū
1. Ti. 6. est, Deū nemo vidit vnquam, Et, Lucē habi-
Natu. 5. tat inaccessibilem quem nemo hominum vidit
 nec videre potest, Et, Beati mūdo corde qm̄
 ipsi Deū videbūt, Et quicquid aliud ex illis
 libris sanctis cōmemorauī, firmitus credis q̄
 id quod dixit Ambrosius. Nec in loco Deus
 videtur, nec corporalibus oculis queritur,
 nec circumscribitur visu, nec tactu tenet, nec
 auditur affatu, nec sentit incessu. Talē quip-
 pe esse intellexit vel credidit Deū, qui mun-
 do corde conspicitur. Hāc autē etiam senten-
 tiā esse cōfiteor. Aliter ergo ista, aliter diui-
 na verba in fide recipis. De nobis. n. tibi
 subest fortasse aliquis scrupulus, ne in his di-
 uinis eloquijs aliquid minus dilucide intelli-
 gamus, & non sicut dicta sunt, sed sicut su-
 spicamur exponantur a nobis. Fortasse. n. di-
 cis apud te ipsam: Quid si & mundo corde
 videtur Deus, & in loco tamen videtur? aut
1. Cor. 13. quid si oculis etiam corporalibus Deum vi-
Luc. 20. debunt qui mundo sunt corde, corruptibile
 hoc induerit icorruptionē, qm̄ erimus aqua
 les angelis Dei? Quantum ergo nobis crede-
 re debeas vel nō debeas fortassis ignoras, &
 vel plus vel minus quā debet nobis crede-
 do, ne fallaris attendis: diuinis autē scriptu-
 ris etiā nondū perspicue intellectis creden-
 dū esse nō dubitas. Sed hanc considerationē
 credendi vel nō credendi, & difficultatē sciē-
 tiā & dubitationis vultus & piā fidem, quā
 diuinis debetur affatibus, in tua mēte ita vt
 sunt attendis & vides, nec de his omnino
 quod apud te ita sint, siue vt ego dixi, siue
 vt ipsa potius nostri aliquid ambigis. Vides
 itaque fidem tuam, vides dubitationē tuam,
 vides studium tuum voluntatemq; discēdi,
 & cum autoritate diuina mouearis ad cre-
 denda quā non vides, hāc te tamen credere
 incunctatē vides, distribuis & discernis hęc
Cap. 16. oīa. Num ergo ijs oculis cordis tui, quibus
 hāc oīa vera & certa esse cōtueris, tibiq; p-
 sentia inuisibiliter cernis atque discernis, vl-
 lo modo corporeos oculos cōparas? Cum
 etiā de ipsis rebus visibilibus quā corpora-
 lium oculorū acie quodāmodo radiantur,
 & de ipsis corporeis oculis eorumque acie,
 qualiscunque & quātuncunque sit quātū di-
 scit ab inuisibilibus, nō excellētiōribus, qui-
 bus etiam nō visis fidē debes sed ab ijs quā
 commemorauī, quā non credis absentia sed
 praesentia mente contueris, non eisdem ipsis
 garris oculis sed illis interioribus iudices,

Cum ergo interiores oculi iudices sint ocu-
 lorum exteriorū, isti autē illis quodā officio
 nunciādi & ministerio famulentur, multaq;
 illi videāt quā illi non vident, nihil isti vi-
 deant, vnde nō illi tanquā praesides iudicet,
 quis nō illos istis incomparabili affirmatio-
 ne praeponat? Quā cū ita sint, obsecro te, cū
 agitur in te ipsa hoc tā grāde negociū, cū ab
 exterioribus interiora distinguis, atque illa
 istis ineffabiliter anteponis, cumq; illis foris
 relictis in illis intrinsecus demoraris, & ea
 suis quibusdam incorporalibus finibus me-
 tiendo iudicas, in nulla te putas, an in aliqua
 luce versari? Ego. n. existimo q̄ tanta ibi &
 talia, tam vera, tam clara, tā certa videri sine
 luce non possunt. Ipsam igitur lucem in qua
 cuncta illa perspicis intueri, & vide vtrum
 ad eam possit accedere vlus corporeorū ra-
 dius oculorū. Profecto nō potest. Attende
 etiam, vtrum in ea videas vlla locorum spatia
 vel interualla, responde. Nihil ibi tale (vt ar-
 bitror) inuenis, sed vigilanter abigis ab aspe-
 ctu intimo quicquid imaginū corporalium
 exterioris sensus inuexit. Sed forte difficile vi-
 detur: irrui. n. de consuetudine corporalis vi-
 tē, in ipsos quoque interiores oculos turba
 phantasmatum in similitudinibus corporū,
 cui resistere conetur, saltem autoritate di-
 uina, exclamauī, dolens in illa breui epistola
 & dixi, Audiat caro carnalibus cogitatio-
 nibus ebria. Spiritus est Deus. Neq; .n. cuius
 quam magis quā etiam ipsam mētem
 ab hmoi vanitate illa increpatōe cōpescit.
 Facilius quippe inclinamur ad solita, & ami-
 cum est infirmitati humanā animā corpora-
 lem conuersationem introrsus vel mittere
 vel admittere, non ubi sana cōsistat, sed ubi
 lāguida quodammodo, aut incumbat, aut ia-
 ceat. Proinde si non potes acie mētis tuā a
 corporearum similitudinum quasi nubilo
 perspicue serenare, eas ipsas apud te ipsam vi-
 gilanter attende, intueri cōlum & terrā co-
 gitando, sicut oculis corporis cernendo con-
 lueuisti, easq; imagines celi & terrā, quā
 ante oculos cogitationis productae sunt, ut
 de similitudines corporū esse non corpora.
 Sic ergo iudica contra te ipsam pro te ipsa, si
 non potes omnifariam corporalū qualitātū
 imaginarias formas ab acie tuā mētis abige
 re, & unde uinceris inde conuince. Neque
 .n. est, ut opinor, quisquam etiā talibus ima-
 ginationibus ita deditus, vt credat sic esse in
 memoria sua, vel in ipso cōspectu cogitatio-
 nis suae solē, lunā, stellas, amnes, maria, etc.

tes, colles, vrbes, parietes denique domus
 suae, vel et cubiculi sui, & quicquid per ocu-
 los corporis tale cognouit & tenet, vt loco-
 rū spatijs atq; interuallis siue stēt siue mo-
 ueant. Porro si ea q̄ in animo nro sunt cor-
 poribus locisq; simillima, nō tū locorū spa-
 tijs atq; finibus cōtinent, nec interuallis lo-
 calibus in nra memoria reponunt, quanto
 magis illa quā nullā gerunt similitudinem
 corporū? Charitas, gaudiū, longanimitas,
 pax, benignitas, bonitas, fides, mansuetudo,
 cōtinentia, nulla locorū spatia tenent, nulla
 intercapedine separant, aut aliqua oculi cor-
 dis, quo radios suos mittat & ea videat, in-
 terualla conquirunt. Nonne omnia in vno
 sunt sine angustia, & sine terminis nota sūt
 sine circuitu regionū? Aut dic in quo loco
 videas charitatē, quā tū intantū tibi cogni-
 ta est, inquantū eam potes mentis acie con-
 tueri, quā non ideo magnā nosti, quia ingen-
 tem aliquā molem cōspiciendo lustrati: nec
 cū tibi intus loquor, vt secundū eā viuas vl-
 lis perstreptis sonis: nec vt eā cernas, corpora-
 lum lumen erigis oculorū: nec vt eam for-
 titer teneas, corporalū vires preparas lacer-
 torū: nec cū tibi venit in mēte, sentis eius
 incessum. Ecce etiā charitas quantulacūque
 in nra voluntate cōsistit nobisq; conspicua
 est, nec in loco videt, nec corporalibus ocu-
 lis queritur, nec circumscribit visu, nec ta-
 ctu tenetur, nec auditur affatu, nec sentitur
 incessu, quanto magis Deus ipse cū hoc ipse
 in nobis est? Nam si interior homo noster
 quātulacūque imago eius, nō de illo genita,
 sed ab illo creata, quamuis adhuc remouet
 de die in diem, iam tū in tali luce habitat,
 quō nullus oculorū corporalium sensit ac-
 cedit: si ea quā in illa luce cordis oculis in-
 tuemur, & discernunt inter se, & nullis lo-
 corū spatijs separant: quāto magis Deus q̄
 ad hanc lucē habitat inaccessibilē corporis sensibus,
 quō nec ipse nisi mundi potest esse cordis
 accessus? Cum igitur lucem istā omni cor-
 porali luci non solum iudicio rationis, sed
 amoris quoque appetitu praeferimus, quāto
 id magis valebimus, tanto melius va-
 lebimus, donec sanentur omnes languores
 animae nrae ab illo, qui propitius sit omni-
 bus iniquitatibus nris. In hac. n. viuaciore
 vita facti spirituales poterimus omnia diju-
 dicare, ipsi verō a nemine dijudicari. Ani-
 malis autē homo non percipit quā sunt spūs
 Dei. Stulticia. n. est illi & non pōt scire, qm̄
 Cap. 17. spiritualiter dijudicatur. Quod si nondum

possumus praeferre lucem iudicantem ei lu-
 ci de qua iudicatur: praeferre vitā intelligen-
 tem vitā tantūmodo sentienti: praeferre natu-
 rā non alibi hoc & alibi aliud, sed omnia
 q̄ habet, in vno simul habentē sicuti est nra
 intelligētia, ei naturā q̄ ita partibus cōstat,
 vt minus sit diuidia q̄ tota, sicuti est omne
 corpus, superfluo de rebus tantis ac talibus
 disputamus. Si autē hoc iam possumus, ali-
 quid melius q̄ intellectū nostrum Deū esse
 credamus, vt pax eius q̄ praecellit oēm intel-
 lectū custodiat corda nostra & intelligētiā Phil. 4.
 nras in Christo Iesu. Ipsa. n. pax q̄ praecellit
 oēm intellectum, nō est vtique minor nro
 intellectu, vt cum ille sit oculis corporali-
 bus inuisibilis, illa putetur esse visibilis, an
 aliud pax Dei, aliud splendor Dei: cū idem
 ipse sit vnigenitus filius, cuius & illa chari-
 tas quā supereminet scientiā, cuius cogni-
 tione implebimur in oēm plenitudinē Dei,
 nō est nostrae mentis luce inferior, quā illa
 illumināte tribuitur. Porro si ista inaccessi-
 bilis est oculis carnis, quāto magis illa quā
 huic incomparabiliter est supereminens, ac
 p hoc cum sit aliquid nostrū visibile sicut
 hoc corpus, aliquid verō inuisibile sicut hō
 interior, & cum optimū nostri, hoc est, mēs
 atque intelligentia inuisibile sit oculis cor-
 poris, quō id quod est melius optimo no-
 stri, visibile erit inferiori nostro? Arbitror
 te iam cōcedere hic omnibus cōsidera-
 tis, rectē dictū esse, quod Deus nec in loco
 videt, sed mūdo corde, nec corporalibus ocu-
 lis querit, nec circumscribit visu, nec tactu
 tenetur, nec auditur affatu, nec sentitur in-
 cessu. Et siquid in ijs minus intelligim, vel
 aliter sapimus, id quoque nobis reuelabit, si
 in quod puenimus, in eo ambulemus. Per-
 uenimus aut vt credamus, Deum non cor-
 pus esse, sed spūm. Pervenimus etiā vt cre-
 damus quod Deum nemo vidit vnquā. Et
 quod Deus lux est, & quod tenebrae in eo
 nō sunt vllae. Et quod apud eum nō est cō-
 mutatio, nec momenti obumbratio. Et qd̄
 lucem habitat inaccessibilem, quia nemo ho-
 minum vidit, nec videre pōt. Et quod pater
 & filius & spiritus sanctus vnus Deus est si-
 ne vlla diuersitate & separatione naturae.
 Et quod mundicordes cum videbunt, &
 quod similes ei erimus, quoniā videbimus
 eum sicuti est. Et q̄ Deus charitas est, & q̄
 manet in charitate, in Deo manet & Deus
 in eo manet. Et qd̄ pacē & sanctificationē
 sectari debemus, sine quā nemo poterit vi-
 dere

1. Co. 15. dere Deum. Et quod corruptibile hoc & mortale corpus nostrum in resurrectione commutabitur, & induet incorruptionem atque immortalitatem. Et quia seminatur corpus animale, resurget corpus spiritale, transfigurante domino corpus humilitatis nostrae, ut conforme faciat corpori gloriae suae. Et quod Deus fecit hominem ad imaginem & similitudinem suam. Et quod spiritu mentis nostrae renouamur in agnitione Dei secundum imaginem eius qui creauit nos. In his atque huiusmodi scripturarum sanctorum autoritatibus per fidem ambulantes, qui dato vel diuinitus adiuto intellectu spiritualiter profecerunt, & spiritalia spiritalibus comparare potuerunt, viderunt melius videri mente quam corpore, & ea videri mente, quae non continentur locis, nec si locorum intervallis separarentur, minora essent in parte quam in toto. Hinc est quod fudicialiter ille dicit, quod nec in loco Deus videtur, sed mundo corde, nec corporalibus oculis quaeritur, nec circumscribitur visu, nec tactu tenetur, nec auditur affatu, nec sentitur incessu. Vnde quia & indiuisibilis in scripturis sanctis eius substantia commendatur, & visus esse a plurimis per corpus & corporalibus locis in eiusdem autoritatibus inuenitur, aut spiritu quo corporales cernuntur imagines per aliquam licet incorpoream tamen similitudinem corporis, sicut in somnijs vel in extasi, fecerit ille vir sanctus, Dei naturam ab huiusmodi visionibus easque dicit esse, quas dei voluntas elegisset, non quas natura formasset. Facit enim Deus istas quibus vult ut vult, ut cui vult quando vult appareat, sua latente atque in se incommutabiliter manente substantia. Si enim voluntas nostra apud se manens & latens sine ulla sui commutatione, per quas se utcumque ostendat, exprimit voces, quanto facilius Deus omnipotens sua latente atque incommutabiliter manente natura, in qua voluerit specie potest cui voluerit apparere, qui ex nihilo creauit omnia, atque in se manens innouat omnia.

Cap. 19. Ad eam vero visionem qua videbimus Deum sicuti est, mundanda corda communuit. Quia enim corpora consuetudine loquendi visibilia nominantur, propterea Deus inuisibilis dicitur, ne corpus esse credatur, non quia corda munda suae substantiae contemplatione fraudauit, cum haec magna & summa merces deum colentibus & diligentibus promittatur, dicente ipso domino, quando corporalibus oculis visibiliter appa-

rebat, & inuisibilem se contuendum mundis cordibus promittebat. Qui diligit me, diligitur a patre meo, & ego diligam eum, & ostendam ei ipsum illi. Haec quippe natura eius aequaliter cum patre inuisibilis, sicut aequaliter incorruptibilis est, quae sicut supra dictum est, continuatim Apostolus posuit, diuinam substantiam quam potuit hominibus praedicatione commendans: quam si oculi corporales in resurrectione mutata corporum qualitate conspiciant, viderint qui hoc possunt asserere: me plus mouet illius sententia, qui nec in ipsa resurrectione hoc corporalibus oculis, sed mundis cordibus tribuit.

Et de spiritali quidem corporis qualitate quod resurrecturis promittitur, vel discere huiusmodi adhuc vel quaerere non recusamus: si tamen de hac re disputantes illis vitijs carere possumus, quae plerumque studijs humanis & conuersionibus excitantur, dum supra quam scribitur, utrum sit vnus pro altero inuestigamus vestigium, ne dum altercando quaerimus vestigare quomodo possit videri Deus, ipsam pacem sanctificationemque perdamus sine qua nemo poterit videre Deum, quod ipse auctor a cordibus nostris, ut ea suae contemplationi munda reddat atque custodiat. Illud tamen quia non dubito, non requiro, quod Dei natura quam videatur in loco. Iam utrum possit huius corporis oculis videri aliquid quod in loco non videtur ab eis qui valent differendo monstrare, cum pace dilectionis audire parati sumus, & quod me mouet in commune conferre. Sunt enim quidam qui deum ipsum omnino corpus esse praesumunt, putantes quicquid corpus non est, nullam prorsus esse substantiam, istos omnimodo auersandos censeo. Sunt autem alij deum quidem ipsum corpus non esse minime dubitantes, sed ideo eos qui ad vitam aeternam resurgent, etiam per corpus Deum viuos putant, quoniam talem sperant spiritus corporis qualitatem, ut et ipsa quae caro fuerat, spiritus fiat. Quod si ita est, quantum distet a superiori opinione, & quod hoc sit tolerabilius et si verum non sit, puto facillime indicari. Prima quia multum interest, utrum de creatore an de creatura aliter aliquid sentiat, utrumque veritas habet. Deinde quia conatur mentis utcumque ferendus est volentis corpus conuerti in spiritum, non in corpus Deum. Postremo quia id quod ego in illa epistola mea dixi de istis nostrae carnis oculis, quod neque possunt, neque tunc poterunt Deum videre, etiam sic verum est. Non enim dictum est

nisi de oculis corporalibus, quod tunc non erunt, si corpus ipsum spiritus erit, ac per hoc corporis oculi nunquam Deum videbunt, quia cum videbitur, spiritus eum non corpus videbit. Tota igitur questio iam remansit de corpore spiritali, quatenus induat incorruptionem & immortalitatem hoc corruptibile atque mortale, & quatenus ex animali in spiritale mutetur. Quae diligentius sollicitiusque tractanda est, maxime propter corpus ipsius domini, qui transfigurat corpus humilitatis nostrae, conforme corpori gloriae suae, ut possit sibi subijcere omnia. Cum enim, & Deus pater videat filium & filius patrem, proculdubio non sunt audiendi qui visionem volunt tribuere nisi corporibus. Neque enim dici fas est, quod filius pater non videat, aut ut & ipse videat, corpore indutus est, si non nisi ad corpus pertinet visus. Quid quod in ipso mundi exordio antequam filio esset ulla forma serui suscepta, vidit Deus lucem quia bona est, & firmamentum & mare & arida & omne fenum atque omne lignum, solem, lunam, stellas, reptilia animarum viuarum, volatilia caeli, aiam viuam? Postremo vidit Deus omnia quae fecit, & ecce bona valde. Quod cum per quasque scilicet creaturas scriptura toties repetisset, miror unde nata fuerit illa opinio, quae putatum est tantum ad corpora pertinere visionem. Quae opinio de quocumque loquendi more orta sit, scripturae tamen sanctae non sic loquuntur, quae nisi non tantum corpori, verum etiam spiritui magisque spiritui quam corpori tribuerent visionem, non Prophetas proprie videntes appellauissent, qui non corpore, sed spiritu etiam futura viderunt. Sed cogitandum est, ne quid insolenter audiamus si dixerimus corpus non solum mortalitatem & corruptibilitatem, verum etiam hoc ipsum quod corpus est per gloriam resurrectionis amittere & spiritum fieri. Eo modo quippe aut conduplicabitur substantia spiritus, si & corpus spiritus erit, aut si verus erit spiritus hominis ita ut commutato & conuerso in spiritum corpore, neque germinatione neque incremento conduplicetur, nec omnino vllius accessu quantitas augeatur, metuendum est ne nihil aliud dici videatur, quam corpora non illa mutatione immortalia mansura, sed nulla potius futura & omnino peritura. Quapropter donec diligenti inquisitione, si dominus adiuuerit, reperiatur quid secundum scripturas de spiritali corpore quid in resurrectione promittitur, probabilius sentiendum sit, interim non

bis sufficiat quod vnigenitus filius idemque mediator Dei & hominum homo Christus Iesus, ita videt patrem sicut videtur a patre. Nos autem ad illam visionem Dei, quae nobis in resurrectione promittitur, non ex modo istam concupiscentiam oculorum transferre conemur, sed mundandis cordibus pio studeamus affectu, nec corporalem faciem cogitemus, cum dicit Apostolus, Videmus faciem ad faciem, praesertim quia Apostolus expressius dixit. Nunc scio ex parte, tunc autem cognoscam sicut & cognitus sum. Si ergo tunc corporali Deum facie cognoscemus, corporali eius nunc facie cogniti sumus. Tunc enim cognoscamus, inquit, sicut & cognitus sum. Vnde quis eum non intelligat eo loco etiam nostram faciem illam significare voluisse, de qua dicit alio loco, Nos autem reuelata facie gloriam domini speculantes, in eandem imaginem transformamur de gloria in gloriam, tanquam a domini spiritu, de gloria in gloriam contemplationis aeternae? Hoc quippe agit haec transformatio, qua interior homo renouatur de die in diem. De quo & Apostolus Petrus cum eum moneret ornari, non quae a foris, inquit, ornantur capillorum incrispationibus, aut auro, aut margaritis, vel veste preciosa, sed ille absconditus cordis homo qui est ante Deum diues. In qua enim facie velamen habent Iudei non transeundo ad Christum, quoniam cum transferit quisque ad Christum auferetur velamen, ea nos facie reuelata in eandem imaginem transformamur. Apertissime autem dicit velamen super corda eorum positum est. Ibi est igitur facies qua reuelata nunc in fide, quamuis per speculum & in enigmate contuemur, tunc autem facie ad faciem.

Quae si approbas, tene mecum sancti viri Ambrosij sententiam, iam non eius auctoritate, sed ipsa veritate firmatam. Neque enim & mihi propterea placet quia per illius os potissimum me dominus ab errore liberauit, & per illius ministerium gratiam mihi baptismi salutaris indulsit, tanquam plantatori & rigatori meo nimium faueam: sed quia de hac re & ipse hoc dixit quod pie cogitanti & recte intelligenti loquitur etiam ille qui incrementum dat Deus. In ipsa ergo resurrectione non facile est Deum videre, nisi ijs qui corde sunt mundo. Et ideo beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Quantos beatos iam numerauerat, & tamen videndi ijs Deum non promiserat facultatem. Si ergo ij qui

ij qui mundo sunt corde Deum videbunt, utiq; alij non videbunt. Neq; n. indigni deū videbunt, neq; is qui deum videre noluerit, pōt eum videre. Nec in loco Deus videtur, sed mundo corde: nec corporalibus oculis Deus queritur, nec circumscribitur visu, nec tactus tenetur, nec auditur affatu, nec sentitur incessu. Et cū absens putatur, videtur: & cum præsens est, non videtur. Deniq; nec

B. Apostoli omnes Christum videbāt, & ideo
Ios. 14. ait, Tanto tpe vobiscum sum & adhuc me non cognouistis. Qui n. cognouit quā sit la- titudo, & longitudo, & altitudo, & profun- dum, & supereminentem scientiē charitatē Christi, videt & Christum, videt & patrē.

i. Cor. 5. Nos n. iam sed m carnē nō nouimus Xpm, sed sed m spūm. Spūs n. ante faciem nostrā Christus dñs, qui nos in oēm plenitudinem Dei misericordia sua implere dignetur, vt videri possit a nobis. Hæc verba sancti viri, quæ non carnalia sed spiritalia sunt, inquan- tum intelligis, & vera esse, non quia ipse di- xit, sed qā veritas sine strepitu clamat, agno- scis: inquantum intelligis, vnde adhæreas do- mino, teq; ipsum intrinsecus præparas incor- poralem locum mansionis eius ad audien- dum silentium narrationis eius, & videndā inuisibilem formam eius. Beati enim mun- do corde, qm ipsi Deum videbunt. Non tñ eis sicut corpus ex aliquo loci interuallo ap- parebit, sed cum venerit ad eos & mansio- nē fecerit apud eos, quoniam sic implebun- tur in omnem plenitudinem Dei, non cum fuerint & ipsi plenus deus, sed cum perfecti fuerint pleni Deo. Si autem non nisi corpora cogitamus, & nec illud saltem digne cogi- tare possumus, unde vel ipsa corpora cogi- temus, non quæramus quid aduersum no- sipsos loquamur, sed ab hac potius carnali consuetudine orando, & in anteriora nos extendendo corda mundemus. Vt enim nō tantum quod beatus Ambrosius, verum etiā quod sanctus Hieronymus, dicam, non so- lum patris diuinitatem, sed nec filij qui- dem, nec spiritus sancti, quia vna in trinita- te natura est, possunt oculi carnis aspicere sed oculi mentis. De quibus ipse saluator ait, Beati mundo corde, quia ipsi Deum vi- debunt. Nanque sicut alibi idem Hierony- mus breuiter ac veraciter definiuit, res in- corporales corporalibus oculis non videtur. Has sententias de re tanta virorum tanto- rum non ob hoc interponere volui, vt cu- iusquam hominis sensum tanquam scriptu-

ræ canonicæ autoritatem sequendum at- traheris: sed vt illi qui aliter sapiunt conen- tur mente videre quod verum est, & in sim- plicitate cordis quærere Deum ne tam do- ctos diuinorum eloquiorum tractatores te- mere reprehendant. Nec te moueat quod à quibusdam minus considerate dicitur, quid tunc videbunt oculi corporales, si Deū non videbunt? an forte cæci erunt, vel sine causa erunt? Neq; n. attendunt qui hæc lo- quuntur, quia si non erunt corpora, nec illi corporales profecto oculi erunt: Si autem erunt corpora, erunt quæ videre possint oculi cor- porales. Sed hæc iam satis dicta sint, quæ ab initio huius opusculi mei diligenter lecta & relecta consideras, sine vlla fortasse dubita- tione perspicies, ad videndum Deū per eius auxiliū, cor mundū te debere preparare. De corpore verò spiritali, si dñs inuenerit, opere alio experiemur, quid disputare valeamus.

Augustinus Romaniano, hortans vt otium datum bene collocet. Epist. CXIII.

Non hæc epistola sic inopiam chartæ in- dicat, vt membranas saltem abundante testetur. Tabellas eburneas, quas habeo, au- culo tuo cum literis misi. Tu enim huic pel- liculæ facilius ignoscas, quia differri non po- tuit quod ei scripsi, & tibi non rescribere et- iam ineptissimum existimaui. Sed tabellas siquæ ibi nostræ sunt, propter huiusmodi necessitates, mittas peto. Scripsi quidem de Catholica religione quantum dominus da- re dignatus est, quod tibi volo ante aduen- tum meum mittere, si charta interim non desit. Tolerabis enim qualemcumq; scriptu- ram ex officina maiorū. De codicibus præ- ter libros de Oratore, totum mihi excidit. Sed nihil amplius rescribere potui, quā vt ipse sumeres quos liberet, & nunc ea- dem maneo sententia. Absens enim quid plus faciam non inuenio. Gracissimum mi- hi est, quod in ultima epistola me partici- pem domestici tui gaudij facere voluisti. Sed me ne solis placidi vultus fluctusque quietos Ignorare iubes? quanquam nec me iubes, nec ipse ignoras. Quare si ad melius cogitandum quies aliqua data est, vt ere di- uino beneficio. Nec enim debemus nobis cum ista proueniunt, sed illis per quos ista proueniunt gratulari, quoniam iusta & of- ficiosa, & pro suo genere pacatior atque tranquillior rerum temporalium admini- stratio

stratio recipiendorum æternorum meritum gignit, si non teneat cum tenetur, nec mul- tiplicet cum multiplicatur, si non cum paca- tur inuoluatur. Ipsius enim veritatis ore dictū est, Si in alieno fideles non fuistis, quod ve- strum est quis dabit vobis? Laxatis ergo curis mutabilium rerum, bona stabilia & certa quæramus, superuolemus terrenis ope- ribus nostris. Nam in mellis copia, non fru- stra pennas habet apicula, necit enim hæ- rentem.

Nebridius Augustino, deplorans illum qd nimium interpelletur ciuium negocijs ab ocio contemplationis. Epist. CXIIII.

Tane est mi Augustine, fortitudinem ad tolerantiam negocijs ciuium præstas, nec- dum tibi redditur illa exoptata cessatio? qso qui te tam bonum homines interpellent. cre- do, qui nesciunt quid ames, quid cōcupiscas. Nullusne tibi est amicorum qui eis amo- res referat tuos? Nec Romanianus nec Lu- cinianus? Me certe audiant. Ego clamabo, ego testabor te Deum amare, illi seruire at- que inhærere cupere. vellem ergo te in ius meum vocare, ibique acquiescere. Non e- nim timebo me seductorem tui dici à ciui- bus tuis, quos nimium amas, & à quibus ni- mium amaris.

Augustinus Nebridio, quomodo motus ani- mi nostri à spiritibus sentiantur, & ab ijs quomodo afficiantur. Et vnde motus iræ, de differentijs insensibilibus, de idea re- rum. Hæc epistola sic erat deprauata, vt planè diuinandum esset aliquot locis. Nō videtur fuisse iusta epistola, sed fragmen- ta sparsim annotata literis Nebridij. Epist. CXV.

Quoniam mei animi cognitor sis, for- tasse tamen ignoras quantum velim præsentia tua frui. Verum hoc tam magnū beneficium Deus quandoque præstabit. Ie- gi rectissimam epistolam tuam, in qua de so- litudine questus es, & quadam desertione à familiaribus tuis, cum quibus vita dulcissi- ma est. Sed quid aliud hic tibi dicam, nisi qd te non dubito facere. Confer te ad tuum ani- mum, & illum in deum leua quantum po- tues. Ibi n. certius habes & nos, non per cor- poreas imagines, quibus nunc in nostra re-

cordatione vt necesse est, sed per illam cogi- tationem quā intelligis non loco esse nos si- mul. Epistolas tuas cum considerare, quibus non dubium tibi quærenti magna respondi, vehementer me illa terruit qua percuncta- ris quomodo fiat, vt nobis à superioribus po- testatibus vel à demonibus & cogitationes qdam inferatur & somnia. Magna n. res est, cui tu quoq; pro tua prudentia perspicis, nō epistola, sed aut pñenti collucatione, aut ali- quo libello rñdendum esse. Tentabo tñ cal- lens ingeniū tuum qdā qñis huius limina pñeminare, vt aut cætera tecū ipse contexas, aut possē ad rei tātæ probabilē inuestigatio- nē perueniri minime desperes. Arbitror n. H omne motū animi aliquid facere in corpo- re. Id autem vsq; ad nostros exire sensus, ad literā tā hebetes tamq; tardos, cū sint maioris ani- mi motus, velut cū irascimur, aut tristes, aut gaudentes sumus. Ex quo licet conicere, cū et cogitamus aliquid, neq; id nobis in nostro corpore apparet, apparere tamē posse aereis æthereisve animantibus quorum & sensus angeli ac- acerrimus, & in cuius comparatione noster nimātia. ne sensus quidem putandus est. Igitur ea quæ (vt ita dicā) vestigia sui motus animus figit in corpore, possunt & manere & quen- dam quasi habitum facere, quæ latenter cū agitata fuerint & contrectata, secundum agi- tantis & contrectantis voluntatem, ingerūt ad literā nobis cogitationes & somnia, atque id fit ca. 12. & mira facilitate. Si enim nostrorum corporū terrenorum & tardissimorum exercitatio- nes, agendis musicis seu in funambulo, cæ- terisq; huiusmodi spectaculis innumerabi- libus ad quædam incredibilia peruenisse ma- nifestum est, nequaquam est absurdum, eos qui aereo vel ethereo corpore aliquid in cor- poribus agūt, quæ naturali ordine penetrāt, longe maiore vti facilitate ad mouendum quicquid volunt, non sentientibus nobis, & tamen inde aliquid perpetientibus. Neq; n. etiam quomodo fellis abundantia nos ad irā crebriorem cogat sentimus, & tamen cogit cum hæc ipsa, quam dixi, abundantia facta sit irascentibus nobis. Sed hoc tamen si non vis simile à nobis prætereunter accipere, versa id cogitatione quantum potes. Nam si animo exultat assidue aliqua difficultas agen- di atque implendi quod cupit, assidue irasci- mur. Ita est at (quantum mea fert opinio) turbulentus appetitus auferendi ea, quæ faci- litatē actionis impediūt. Itaq; plerumq; nō hominibus tantum, sed calamo irascimur

Augustinus Nebridio, de cōiuctu et
altissimo à tumultu rerū mūdānarū, ac
tranquillitate mentis. Erat & hęc deprā-
uatissima. Epistola. CXVI.

uatissima. Epistola.

NVnquam æque quicquam tuarū inquisitionum me in cogitando tenuit æstuatē, atque illud quod recentissimis licet ^{culto}

tuis legi, ubi nos arguis, quod consulere negligamus, vt vnâ nobis viuere liceat. Magnū crimen, & nisi falsum esset, periculosissimum. Sed cum probabilis ratio demonstrari videatur, hic nos potius quàm Carthagini vel etiam ruri ex sententia posse degere, quid tecum agam mi Nebridi, prorsus incertus sum. Mittaturne ad te accommodissimum tibi vehiculum? nam bastarna innoxie te vehi posse noster Lucinianus author est. At matrem cogito, vt quæ absentiam fati non ferebat, imbecilli multo minus esset laturam. Veniamne ipse ad vos? At hic sunt qui neq; venire mecum queant, & quos desere nefas putem. Tu enim potes & apud tuam mentem suauiter habitare, ij verò vt idem possint fatigatur. Eam ne crebro & redeam, & nunc tecum, nunc cum ipsis sim? At hoc neq; simul, neq; ex sententia viuere est. Nō. n. breuis est vias, sed tāta omnino, cuius peragenda negotium saepe suscipere, nō sit ad optatum ocium peruenisse. Huc accedit infirmitas corporis, qua ego quoq; vt nō sit, non valeo quod volo, nisi omnino desinā quicquā plus velle q̃ valeo. Protectiones ergo, quas quietas & solices hīc nequeas, per totā cogitare vitam, non est hominis de illa vna vltima, quæ mors vocatur, cogitantis, de qua vel sola intelligis vere esse cogitandum. Dedit quidem Deus paucis quibusdam, quos gubernatores ecclesiarum esse voluit, vt & illam non solum expectarent fortiter, sed alacriter etiam desiderarent, & eorum obeundam labores sine villo angore susciperent: sed, neq; ijs qui ad huiusmodi administrationes tpalis honoris amore rapiuntur, neq; rursus ijs qui cum sint priuati, negotiosam vitam appetunt, hoc tantum bonum concedi arbitror, vt inter strepitus inquietosq; conuentus atq; discursus cum morte familiaritatē quam querimus faciāt: desicari. n. vtriq; in ocio licebat. Aut si hoc falsum est, ego sum omnium ne dicā stultissimus, certe ignauissimus, cui nisi proveniat qdam securitas cessario, sincerū illud bonum gustare atq; amare non possum. Magna secessione a tumultu rerū labentiū, mihi crede, opus est, vt non duritia, non audacia, non cupiditate inanīs gloriæ, nō superstitiosa credulitate fiat in hōie, nihil timere. Hinc. n. sit illud et solidum gaudium, nullis omnino lentijs villa ex particula conferendum. Qd si in naturā humanā talis vita non cadit, cui aliquē euenit illa securitas? cur tanto euenit

crebrius, quanto quis in etiā humano plebunq; ista tranquillitas manet, si ex illo ady to ad agendum quisq; procedat? cur interdū & cum loquimur, mortem nō formidamus, cum aut non loquimur, etiā cupimus? Tibi dico, non. n. hoc cui libet dicere, tibi, in quā dico, cuius itinera in superna bene noui, tunc, cum expertus saepe sis, quā dulce viuat, cum amor corpore animus moritur, negabis tandem totam hominis vitam posse intrepidam fieri, vt rite sapiens nominetur? aut hanc affectionem, qua ratio nititur tibi accidisse vnquam, nisi cum in intimis tuis angeris asserere audebis? Quæ cum ita sint, restare vnū vides, vt tu quoq; in commune cōsulas, quo viuamus simul. Quid enim cum matre agendum sit, quam certe frater Victor non deserit, tu multo melius calles quàm ego. Alia scribere, ne te ab ista cogitatione auerterem, nolui.

Augustinus Nebridio, significans ei, quantum profecerit in secessu, contemplatione rerum æternarum. Epi. CXVII.

Iterum admodum est quā mihi præter spem euenierit, quod cum requiro quibus epistolis tuis mihi respondendum remanserit, vnā tantum inueni, quæ me adhuc debitore teneret, qua petis, vt tanto nostro ocio, quantum esse arbitraris tecum aut nobiscum cupis, indicemus tibi quid insensibilis atque intelligibilis naturæ discernentia profecerimus. Sed non arbitrator occultum tibi esse, si falsis opinionibus tanto quisq; inseritur, quanto magis in eis familiarisq; volutatur, multo id facilius in rebus veris animo accidere. Ita tamen paulatim in perfectum hominem proficimus. Quippe cum plurimum inter puerum & iuuenē distet, nemo à pueritia quotidie interrogatus se aliquando iuuenem dicet. Quod nolo in eam partem accipias, vt nos in his rebus quasi ad quādam mentis iuuentutem firmiores intelligentiæ robore peruenisse existimes. Pueri enim sumus, sed (vt dici afolet) forsitan belli, & non mali. Nam plerunque perturbatos & sensibilibus plagarum curis repletos, illa tibi notissima ratiuncula, in respirationem leuat, mentem atque intelligentiam oculis & hoc vulgari aspectu esse meliorem, quod non ita esset, nisi magis essent illa, quæ intelligimus,

gimus, quàm ista quæ cernimus. Cui ratio-
cinationi vtrum nihil valide inimicum sit,
peto tecum consideres. Hac ego interim re-
creatus, cum Deo in auxilium deprecato &
in ipsum & in ea quæ verissime vera sunt
attolli cœpero, tanta nonnunquam rerum
manentium præsumptione compleor, vt mi-
rer interdum illa mihi opus esse ratiocina-
tione, vt hæc esse credam, quæ tanto insunt
præsentia, quanto sibi quisq; sit præsens. Re-
cole tu quoque, nam te fateor huius rei esse
diligentiorē, ne quid forte nesciens rescri-
ptis adhuc debeā. Nani mihi non facit fidē
tam multorum onerum, quæ aliquando nu-
meraueram, tam repentina depositio, quāuis
F te acceperis literas meas non dubitem, qua-
rum rescripta non habeo.

Augustinus Ianuario respōdet, docēs quid
agendum sit in ijs, in quibus regionum,
aut ecclesiarum consuetudines variant,
& in quibus cōsentiunt. Puta de sacra-
mentis, festis diebus, ieiunio & Euchari-
stia. Epist. CXVIII.

2. retr. **D**ilectissimo filio Ianuario, Augustinus
20. in domino salutem. Ad ea quę me in-
Cap. I. terrogasti, mallem prius nosse quid inter-
rogatus ipse responderes. Ita enim vel appro-
bando vel emendando responsiones tuas
multo breuius possem rñdere, & te facilli-
me aut confirmare aut corrigere. Hoc quid-
dem (vt dixi) mallem. Sed tamen vt nunc re-
sponderem malui longiorem facere sermo-
nem quàm dilationem. Primo itaq; tene-
re te volo qđ est huius disputationis caput,

Mat. i. r. dominum nostrum Iesum Christum, sicut ipse in euangelio loquitur, leui iugo suo nos subdidisse & sarcina leui. Vnde sacramentis numero paucissimis, obseruatione facillimis, significatione praestantissimis societate noui populi colligauit, sicuti est baptismus trinitatis nomine consecratus, communicatio corporis & sanguinis ipsius, & siquid aliud in scripturis canonicis commendat, exceptis ijs q̄ seruitutem populi veteris pro congruentia cordis illorum & prophetici temporis onerabant, q̄ & in quinq; libris Moyſi leguntur. Illa aut, quae non scripta sed tradita custodimus, q̄ quidem toto terrarum orbe obseruantur, dantur intelligi, vel ab ipsis Apostolis vel plenarijs concilijs, quoru est in Ecclesia saluberrima authoritas, commendata atq; statuta retineri, sicuti qd̄ dñi passio, & resurre-

Etio, & ascensio in cœlū, & aduētus de cœlo
 spiritus sancti, anniuersaria solennitate cele-
 brantur. Et si quid aliud tale occurrerit qđ
 seruatur ab vniuersa quacūq; se diffundit
 Ecclesia. Alia verò quę per loca terrarū
 regionesq; variantur, sicuti est quod Alij ie-
 iunant sabbato: Alij vero nō, Alij quoti-
 die cōmunicant corpori & sanguini dñico, Alij
 Alij certis diebus accipiunt: Alibi nullus
 dies intermittit quo non offerat, Alibi sab-
 bato tm̄ et dñico, Alibi tm̄ dominico, & si qđ
 aliud huiusmodi animaduerti potest, totum
 hoc genus rerum liberas habet obseruationes.
 Nec disciplina vlla ē in his melior gra-
 ui prudentiq; Christiano, quā vt eo mo-
 do agat, quo agere viderit Ecclesiā ad quan-
 tūq; forte deuenerit. Quod enim neq; cō-
 tra fidē, neq; contra bonos mores iniungi-
 tur, indifferenter est habendū, & pro eorum
 inter quos viuatur societate seruandum est.
 Credo te aliquando ex me audisse, sed ta-
 men etiam nunc commemoro. Mater mea
 Mediolanum me consecuta, inuenit Eccle-
 siam sabbato nonieiunantem, cœperat per-
 turbari & fluctuari quid ageret, cum ego ta-
 lia non curabam, sed propter ipsam consil-
 ui de hac re beatissimę memorię virū Am-
 brosium. Rēspōdit se nihil docere me posse,
 nisi quod ipse facerēt, quia si melius nosset,
 id potius obseruaret. Cumq; ego putarem,
 nulla reddita ratione, autoritate sola sua
 nos voluisset admonere ne sabbato ieiunare-
 mus, subsecutus est, & ait mihi. Cum Ro-
 mam venio ieiuno sabbato, cum hic sum
 non ieiuno. Sic etiam tu, ad quam forte Ec-
 clesiam veneris, eius morem serua si cui-
 quam non vis esse scandalum, nec quenquam
 tibi. Hoc cum matri renunciassem, libenter
 amplexa est. Ego verò de hac sententia cū
 atq; etiam cogitans, ita semper habui, tanq̃
 eam cœlesti oraculo suscepim. Sensi enim
 sæpe dolens & gemens multas infirmorum
 perturbaciones fieri, per quorundā fratrum
 cōtētiōsam obstinatōē & superstitiosam
 timiditatem, qui in rebus huiusmodi q̃ neq;
 scripturę sanetę autoritate, neq; vniuersa-
 lis Ecclesię traditione, neq; vitę corrigēde
 vtilitate ad certum possint terminum per-
 uenire, tantum quia subest qualiscūq; ra-
 tiocinatio cogitantis, aut quia in sua patria
 sic ipse cōsuevit, aut quia ibi vidit vbi pere-
 grinationem suā quo remotiorem a suis eo-
 doctiorem factam putat, tam litigiosas exet-
 tant quæstiones, vt nisi qđ ipsi faciunt, nihil
 rectum

AVG. IAN. DE CON. AARIIS REG. FP. CXVIII. 168

Cap. 3. rectū existiment. Dixerit aliquis non quo-
 Eucharis- tidū accipiendam Eucharistia. Queris
 tia. quare. Quoniam, inquit, eligendi sunt dies,
 De cōf. quibus purius hō continentiusq; uiuit, quo
 di. 2. ad tm sc̄m dignus accedat. Qui, n. man-
 ca. quo- ducatur indigne, iudicium sibi manducat
 tidie. 4. & bibit. Alius cōtra, Immo, inquit, si tāta est
 sen. dist. 12. e. v. l. i. plaga peccati, atq; impetus merbi, vt med-
 i. Co. 11. camenta talia differenda sunt, autoritate
 K ant sitis debet quisque ab altario remoue-
 re accedendam p̄niam, & eadem autoritate
 recōciliari. Hoc est enim indigne accipere,
 si eo tēpore accipiat quo debet agere pœni-
 tentiam, non vt arbitrio suo cum libet, vel
 auferat se communioi, vel reddat. Caterū
 si peccata tanta non sunt, vt excommunica-
 dus quisquam homo iudicetur, non se debet
 a quotidiana medicina dominici corporis
 De con- separare. Rectius inter eos fortasse qui quā-
 sec. di. 2. dirimit litem qui monet vt p̄cipue in Xpi
 ca. quo- pace permaneant. Faciat autem vnusquisq;
 tidie. quod secundum fidem suam pie credit esse
 faciēdum. Neuter enim eorum exhonorat
 corpus & sanguinē domini, si saluberrimū
 sacramento certatim honorare cōtendūt.
 Luc. 19. Neque. n. litigauerunt inter se, aut quisquā
 Mart. 8. eorum se alteri p̄posuit, Zachaeus & ille
 centurio, cum alter eorum gaudens in do-
 mum suam suscepit dominum, alter dicit,
 2. retr. Nō sum dignus vt intres sub tectum meū:
 20. Ambo saluatorem honorificantes diuerso,
 & quasi contrario modo, ambo peccatis mi-
 seri, ambo misericordiam consecuti. Valet
 etiam ad hanc similitudinem quod in pri-
 mo populo vniciuique manna secundum
 propriā volūtatem in ore sapiebat, sic in ore
 cuiusque christiani sacramētum illud quo
 modo sumatur aestimandum. Nam & ille
 honorando non audet quotidie sumere, &
 ille honorando non audet villo die prater-
 mittere. Contemptum solum non vult ci-
 bus ille, sicut manna fastidium. Inde enim
 1. bus ille, & Apostolus indigne dicit acceptum ab eis,
 i. Co. 11. qui hoc non discernant a ceteris cibis ve-
 neratione singulariter debita. Continuo
 quippe cum dixisset, Iudicium sibi man-
 ducat & bibit: addidit vt diceret, non diui-
 dicans corpus domini: quod satis toto ip-
 Cap. 4. sulco in epistola ad Corinthios prima, si
 diligenter attendatur apparet. Sit aliquis
 peregrinus in eo forte loco, vbi perseue-
 rantes in obseruatione quadragesimæ, nec
 quinta Sabbati lauant relaxantq; ieiun-
 ium, Non, inquit, hodie ieiunabo. Que-

Quosa consequenter noxia est. Nec ideo putari debet institutum esse multis locis, ut illo die post refectionem offeratur, quia scriptum est identidem: Et calicem accipiens post cenam dicens, & cetera. Ipsam enim potuit appellare cenam, quam iam corpus acceperant, ut deinde calicem acciperent. Apostolus nanque alibi dicit: Conuenientibus ergo vobis in vnum, non est dominica

2. Co. ii. cenam manducare: hanc ipsam acceptionem
Cap. 6. Eucharistiae dominicam cenam vocans.

Illud magis mouere potuit homines, vtrum iam refectioni die vel offerrent vel sumerent
B Eucharistiam, quod in Euangelio dicitur:

Mat. 26. Cum autem illi manducarent, accepit Iesus panem & benedixit: cum etiam superius dixisset, Cum sero factum esset, recumbebat cum duodecim, & manducantibus eis dixit,

De con- Quoniam vnus ex vobis me tradet. Post
se. dis. 2. enim tradidit sacramentum. Et liquido ap-
liquido. paret, quando primum acceperunt discipuli corpus & sanguinem domini, non eos accepisse ieiunos.

Nunquid tamen propterea calumniandum est vniuersae ecclesiae, quod
4. sen. di. a ieiunis semper accipitur? Ex hoc enim pla-
8. cap. cuit spiritui sancto, ut in honorem tanti sa-
hic aut. cramenti in os Christiani prius dominicum corpus intraret quam exteri cibi.

Nam ideo per vniuersum orbem mos iste seruatur. Neque enim quia post cibos dedit dominus, propterea pransi aut cenati fratres ad illud sacramentum accipiendum conuenire debent, aut sicut faciebant quos Apostolus arguit, & emendat, mensis suis ista miscere. Nanque saluator quod uehementius commendaret mysterij illius altitudinem, vltimum hoc voluit infigere cordibus & memoriae discipulorum, a quibus ad passionem digressurus erat. Et ideo non praecipit quo deinceps ordine sumeretur, ut Apostolis per quos ecclesias dispositorum erat seruaret hunc locum. Nam si hoc ille monuisset, ut post cibos alios semper acciperetur, credo quod eum morem nemo variasset. Cum vero ait

1. Co. ii. Apostolus de hoc sacramento loquens, Propter quod fratres cum conuenitis ad manducandum, inuicem expectate. Si quis esurit domi manducet, ut non ad iudicium conueniat, statim subtexuit. Cetera autem cum venero ordinabo. Vnde intelligi datur, quia multum erat, ut in epistola totum illum agentem ordinem insinueret, quem vniuersa per orbem seruat ecclesia, ab ipso ordinatum esse quod nulla morum diuersitate variatur.

Sed nonnullos probabilis quaedam ratio delectauit, ut vno certo die per annum, quo ipsam cenam dominus dedit, tanquam ad insigniorem commemorationem post cibos offerri & accipi liceat corpus, & sanguinem domini. Honestius autem arbitror ea hora fieri, ut qui etiam ieiunauerit, post refectionem quae hora nona fit, ad oblationem possit occurrere. Quapropter neminem cogimus currere. Quapropter neminem cogimus dominica illa cena prandere, sed nulli etiam contradicere audemus: hoc tamen non arbitror institutum, nisi quia plures & propter omnes in plerisque locis eo die coequare conueniunt. Et quia nonnulli etiam ieiunia custodiunt, mane offertur Christo propter prandentes, quia ieiunia simul & lauacro tolerare non possunt, ad vespere vero propter ieiunantes. Si autem quæris, cur etiam lauandi mos ortus sit. Nihil mihi de hac re cogitanti probabilius occurrit, nisi quia baptizandorum corpora per oblationem quadragesimae sordidata, cum offensione sensus ad fontem tractarentur, nisi aliqua die lauarentur. Istum autem diem potius ad hoc electum, quo cena dominica vniuersarie celebratur. Et quia coequesum est hoc baptismum accepturis, multi cum his lauare voluerunt ieiuniumque relaxare. His (ut potuit) disputatis, moneo, ut ea quae praedictus sum serues quantum potes, ut deest Ecclesiae prudentem ac pacificum filium. Alia quae interrogasti, si Deus voluerit alio tempore expediatur.

Augustinus Ianuario, copiosius differens de ritibus ecclesiae, vel ijs quos negligenteras est, vel ijs, qui pro tempore locorumque seruari possunt, aut omitti vel ijs, qui tollendi sunt, si citra maius incommodum liceat. Has duas epistolas Augustinus recenset inter libros, ob hanc prolixiorum. Epi. CXIX.

Letis literis tuis, ubi me commonuisti, ut debitum redderem de residuis enodandis questionibus, quas iam longe ante quaesueras, gratissimum mihi quae charissimum desiderium studij tui amplius differri, tolerare non potui, & quamuis in medijs acerbis occupationum mearum, hanc feci praecipuum, ut ad ea quae me interrogasti responderem tibi. Diutius autem de tua epistola disputare nolo, ne hoc ipsum me impediatur a reddere quod debeo. Quæris quæ cau-

sa sit, cur anniuersarius dies celebranda dominica passionis, non ad eundem redeat anni die, sicut dies qua traditur natus: Et deinde subiugis si hoc sit propter sabbatum & lunam, quid sibi velit in hac re observatio sabbati & lunae. Hic primum oportet, ut noueris, diem natalis domini, non in sacramento celebrari, sed tantum in memoriam reuocari quod natus sit, ac per hoc nihil opus erit, nisi reuolutum anni diem, quo ipsa res acta est, festa deuotione significari. Sacramentum est autem in alia celebratione, cum rei gestae ita rememoratio, sit ut aliquid et significari intelligatur, quod sancte accipiendum est. Eo itaque modo agimus Pascha, ut non solum in memoriam quod gestum est reuocemus, id est, quod mortuus est Christus & resurrexit, sed etiam cetera quae circa ea attestantur ad sacramenti significationem non omittamus. Quia, n. sicut dicit Apostolus, Mortuus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Transitus quidem de morte ad vitam in illa passione domini & resurrectione sacrosanctus est. Nam etiam vocabulum ipsum, quod Pascha dicitur, non Graecum, sicut vulgo videri solet, sed Hebraicum esse dicunt, qui linguam vtriusque nouerunt. Neque enim a passione, quoniam Graece *pascha* dicitur pati, sed ab eo quod transitur, ut dixi de morte ad vitam Hebraeo verbo res appellata est. In quo eloquio Pascha transitus dicitur, sicut perhibent qui hoc sciunt. Quod voluit & ipse dominus transire cum dicit. Qui credit in me transiet de morte ad vitam. Et maxime idem Euangelista hoc exprimere voluisse intelligitur, cum celebratur domino Pascha cum discipulis suis, ubi cenam eis mysticam dedit. Cum vidisset, inquit, Iesus quia venit eius hora ut transiret de mundo ad patrem. Transitus ergo de hac vita mortali in aliam vitam immortalē (hic est de morte ad vitam) in passione & in resurrectione domini commendatur. Hic transitus a nobis modo agitur per fidem, quae nobis est in remissionem peccatorum, in spem vitae aeternae diligentibus Deum & proximum, quia per dilectionem operatur, & iustus ex fide viuunt. Spes autem quae videtur, non est spes. Quod videmus speramus, per patientiam expectamus secundum hanc fidem, & spem & dilectionem qua copimus esse sub gratia, iam comortui sumus cum Christo, & conscripti illi per baptismum in morte, sicut dicit Apostolus: Quia

& vetus homo noster simul confixus est cruci cum illo, & resurreximus cum illo: quia simul nos excitauit, & simul sedere fecit in caelestibus. Vnde est & illa exhortatio. Si autem resurrexistis cum Christo quae sursum sunt quaerite, ubi Christus est ad dexteram Dei sedens, quae sursum sunt sapite, non quae super terram. Sed quia sequitur & dicit. Mortui enim estis & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo, cum Christo apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum illo in gloria: satis indicat quid velit intelligi, quia tunc transitus noster de morte ad vitam qui fit per fidem, spe peragitur futurae in fine resurrectionis & gloriae, cum corruptibile hoc. 1. Cor. 15. caro ista in qua gemimus modo, induet immortalitatem. Nunc enim quidem iam habemus primitias spiritus per fidem, sed adhuc in nobis ingemiscimus adoptionem expectantes redemptionem corporis nostri. Spe, n. salui facti sumus. In hac spe cum sumus, corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus autem vita est propter iustitiam. Sed vide quid sequitur. Si autem spiritus eius inquit, qui suscitauit Christum a mortuis habitabat in vobis, qui suscitauit Christum a mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra per inhabitantem spiritum eius in vobis. Hoc igitur vniuersa Ecclesia, quae in peregrinatione mortalitatis inueta est, expectat in fine seculi quod in domini nostri Iesu Christi corpore praemonstratum est, qui ex mortuis primogenitus, quia & corpus eius cuius caput est ipse, non nisi Ecclesia est. Nonnulli, n. attēdentes verba quae asidue dicit Apostolus: Quia & mortui sumus cum Christo, & resurreximus cum eo, nec intelligentes quatenus dicat, arbitrati sunt iam factam esse resurrectionem, nec vllam vltius in fine temporum esse sperandam. Ex quibus est, inquit, Hymenaeus & Philetus, qui circa veritatem aberrauerunt, dicentes resurrectionem iam factam esse, & fidem quorundam subuerterunt. Idem Apostolus eos arguens detestat, qui inquit dicit nos resurrexisse cum Christo. Vnde nisi quia hoc per fidem & spem & dilectionem factum esse dicit in nobis secundum primitias spiritus? Sed quia spes quae videtur non est spes, & ideo si quod non videmus speramus, per patientiam expectamus, restat utique redemptio corporis nostri quam expectantes in nobismetipsis ingemiscimus. Vnde est illud. Spe gaudentes, in tribulatione patientes. Hae igitur in nouatio vitae nostrae est quidam transitus
Aug. Tomus secundus y de

Collo. 3

1. Cor. 15.

Rom. 8.

Cap. 3.

2. Ti. 2.

Rom. 8.

Ro. 12.

de morte ad vitam, qui primo fit per fidem, ut in spe gaudeamus, & in tribulatione patietes simus, dum adhuc exterior noster homo corrumpitur, sed interior renouatur de die in diem propter initium nouae vitae, propter nouum hominem quē iubemur induere & exuere veterem. Expurgantes vetus fermentum ut simus noua cōspersio, quā Pascha nostrum immolatus est Christus. Propter hanc ergo vitae nouitatem, primus mens in anni mensibus celebrationi huic attributus est. Nam & ipse dicitur mensis nouorum. Quia verò in toto tempore seculi nūc tertiū tēpus apparuit, ideo resurrectio domini tridua est. Primū. n. tēpus est ante legem, secundū sub lege, tertium sub grā, ubi iam manifestatio est sacramēti prius occulti in prophetico anigmate. Hoc ergo & in lunari numero significatur, quia. n. septenarius numerus solet in scripturis ad quandam perfectionem mysticus apparere: tertia hebdomada lunae Pascha celebratur. i. qui dies occurrerit a quartadecima in vicesimā primam. Est illic & aliud sacramentum, quod si tibi obscurum fuerit, quia in talibus inquisitionibus minus eruditus es, non contristeris. Nec ideo me putes meliorem, quia haec in studijs puerilibus didici. Qui. n. gloriatur, in eo gloriatur, inquit, scire & intelligere, quoniam ego sum dñs. Nonnulli ergo studiosi talium rerū quāsiuerūt multa de muneribus & motibus syderum. Et qui subtilius ista scrutati sunt, incrementa & decrementa lunaria ex conuersione globi eius coniecerunt, non quod aliquid substantiae vel accedat ei cum augetur, vel decedat cū minuitur: quod deliramētū imperiti Manichaei opinantes, repleti eā dixerunt, sicut repletur nāvis, ex fugitiua diei parte, quam cōmixtam principibus tenebrarum & eorum fardibus inquinatam corde ac ore sacrilego & credere & loqui non dubitant. Hinc ergo impleri lunā dicunt cum magna pars diei magnis laboribus ab inquinamento purgata de toto mundo atque omnibus cloacis fugiens, redditur Deo lugenti dum redeat. Repleti verò per mensem dimidiū, & alio dimidio in solem refundi velut in aliam nauē. Nec tñ inter istas anathematizandas blasphemias aliquid vnquā fingere potuerunt, cur vel incipiens lucere vel desinens corniculato lumine fulgeat, aut cur a dimidio mense incipiat minui, & non ad refundendum plena perueniat. Illi autem qui

hoc certis numeris indagarunt, ita ut de feculus solis & lunae non solum cur fierent, sed etiā quando futuri erant longē praedicarent, & eos determinatis interuallis literisq; canonica supputatione praefigerent atque inuenerunt, quas modo qui legunt atque intelligunt nihilominus eos praedicant nec aliter aut alias accidunt quā praedicunt, sicut les ergo, quibus non est ignoscendum, sicut sancta scriptura dicit. quia cum tñ valeret ut possent estimare seculum, quō dominum eius supplicii pietate non facilius inuenerūt, ex ipsis cornibus lunae quae a sole auersa sunt, siue crescentis, siue decrescētis, cōiecerūt eam vel a sole illustrari: & quanto magis ab eo recederet, tanto magis ab ea parte quae terris apparet radios eius accidere: quanto autem ad eum magis post dimidium mensis ex alio semicirculo propinquaret, tanto magis a superiori parte illustrata ab ea parte quam terris aduerteret non posse excipere radios, & propterea videri decrescere: vel si haberet suum lumen, illud haberet ex vna parte in hemisphaerio, quam partē cum recedens a sole paulatim terris ostēderet, do nec totam ostēderet quāsi augmētā monstraret, dum non addatur quod deerat, sed perdat quod inerat, ac rursus paulatim abscōderet quod patebat, & ideo videri decrescere. Sed quodlibet horū sit duorū, illud certum atque manifestū est, & cuius aduertit facillē cognitū, quod luna nō augeatur ad oculos nostros nisi a sole recedendo, neque minuitur nisi ad solem ex parte alia propinquando. Attende nunc quod in Prouerbij legitur. Sapiens sicut sol permanet, stultus autem sicut luna mutatur. Ex quis est sapiēs qui permanet, nisi sol ille iustitiae, de quo dicitur: Ortus est mihi sol iustitiae, & quem sibi non fuisse ortum in die nouissima plangentes impij dicturi sunt: Et, Iustitiae lumen non luxit nobis, & sol iustitiae non ortus est nobis. Nā istū carnis oculis visibilem solē oriari facit super bonos & malos Deus, qui etiam pluit super iustos & iniustos. Ductur autē semper ex rebus visibilibus inuisibilis congruē similitudines. Quis ergo ille stultus qui tanquā luna mutatur, nisi A dē in quo omnes peccauerūt? Anima quippe humana recedēs a sole iustitiae, ab illa scilicet interna contemplatione. incommutabilis veritatis, omnis vires suas in terrena conuertit, & eo magis magisq; obscuratur in interioribus ac superioribus iuis: sed cum redire ea perit ad illam

illam incommutabilem sapientiā, quanto magis ei appropinquat affectu pietatis, tāto magis exterior hō corrumpitur, sed interior renouatur de die in diem, omnisque lux illa interiora conuertitur, & a terrenis quodāmodo auferitur, ut magis magisq; huic seculo moriatur, & vita eius abscondatur cum Christo in Deo. Mutatur ergo in deterius ad exteriora progrediens, & in vita sua proijctens intimam suā, & hoc terrē, id est, eis qui terrena sapiūt melius videtur, cū laudatur peccator in desiderijs animae suae, & qui iniue gerit benedictur. Mutatur autē in melius cū intētionem suam & gloriā a terrenis quae in hoc seculo apparet, paulatim auertit, & ad superiora ab interioribus conuertit, & hoc terrē, id est, eis qui terrena sapiūt deterius videtur. Vñ illi impij postremo infructuosam agētes praenitētia, etiam hoc inter multa dicturi sunt. Ij sunt quos aliquādo habuimus in derisum & in similitudinem improprij: Nos insensati vitam illorum aestimabamus insaniam. Ac per hoc spiritus sanctus de visibilibus ad inuisibilia, & de corporalibus ad spiritalia facit similitudinem dicēs, transitū de alia vita in aliam vitam quod Pascha nominatur, a quartadecima luna voluit obseruari, ut non solum propter tempus tertium quod supra commemorauimus, quia inde incipit hebdomada tertia, sed etiam propter ipsam tertiā conuersionem ab exterioribus ab interiora de luna similitudo assumeretur, vsque ad vicesimā verò & primam, propter ipsam numerū septenariū, quo vniuersitatis signatio saepe figurat, qui etiā ipsi ecclesiae tribuitur propter instar vniuersitatis. Ideo Ioānes Apostolus in Apocalypsi ad septē scribit ecclesias. Ecclesia verò adhuc in ista mortalitate carnis constituta, propter ipsam mutabilitatē lunae nomine in scripturis signatur. Vñ est illud: Parauerunt sagittas suas in pharetra, ut sagittent in obscura luna rectos corde. Prius enim q̄ fiat illud quod dicit Apostolus: Cū Christus apparuerit vita vestra, tūc & vos apparebitis cum ipso in gloria, obscura videtur ecclesia in tempore peregrinationis suae, inter multas iniquitates gemēs, & tunc sunt timendē infidiae fallaciū seductōrū, quas nomine sagittarū intelligi voluit. Vñ alio loco propter nuncios fidelissimos veritatis quos ubique parit ecclesia dicitur: Luna testis in caelo fidelis. Et cū de regno dñi psalmus cātare: Orietur, inquit, in diebus eius iustitia

& abundantia pacis, donec interficiatur luna: Psal. 77. id est, abundantia pacis intantum crescat, donec oēm mutabilitatem mortalitatis absumat. Tunc nouissima inimica destruetur mors, & quicquid nobis resistit ex infirmitate carnis, vnde nobis perfecta pax nōdū est, cōsumetur oīno, cū corruptibile hoc induerit incorruptionē, & mortale hoc induerit immortalitatem. Vnde & illius ciuitatis muri, quae Hiericho appellatur, quia in Hebræo eloquio luna interpretari dicitur, septimo circūitu testamēti arcae corruerūt. Quid. n. nunc aliud agit annūciatio regni caelōrū, quā circūitio arcae significauit, nisi ut omnia munimenta mortalis vitae, id est, omnis spes huius seculi, quae resistit spei futuri seculi in dono septenario spiritus sancti per liberum arbitrium destruat? Ob hoc enim circūeunte arca non impulsu violento illi muri ceciderunt, sed sponte. Sunt & alia testimonia scripturarum, quae nobis ingerunt per commemorationem lunae ecclesiae significationem, quae in ista mortalitate ab illa Hierusalem, cuius ciues angeli sunt, in arūnis & laboribus peregrinatur. Nō ideo tamen putare debent stulti, qui nolunt in melius commutari, adorāda esse illa luminaria, quia ducitur ex eis aliquando similitudo ad diuina mysteria figuranda: ex omni. n. creatura ducitur. Nec ideo debemus in sententiam damnationis irruere, quae ore Apostolico de quibusdam profertur, qui coluerūt & seruierunt creaturae potius quā creatori, qui est benedictus in secula: Sicut. n. nō adoramus pecora quāuis dictus sit Christus & agnus & vitulus: nec ferā, quia dictus est leo de tribu Iuda: nec lapidem, quia petra erat Christus: nec mōtē Sion, quia in ipso figuratur ecclesia: sic nec solem nec lunā quāuis ex ea coelesti creatura, sicut ex multis terrestribus sacramentorū figurā ad informationes mysticas assumant. Quapropter Manichaei vel Mathematicorū deliramēta cū detestatione irridēda sunt: quibus cum obiecerimus vana commenta, vnde homines in errore praecipitant, quod prius praecipitati sunt, garruli sibi vidētur, cum dicunt nobis. Cur & vos ad solis & lunae cōputationē Pascha celebratis? quasi nos ordines syderum, ac vicissitudines tēporum a summo atq; optimo Deo cōditas arguamus, & nō eorum peruersitatem, quae rebus sapientissime conditis ad stultissimas opiniones abutit. Nā si Mathematicus nobis, contradicaturus est de syderi-

bus & luminaribus cœli ad sacra mystice figuranda similitudines ducere, contradicant & augeres, ne dicatur nobis. Estote simplices ut columbæ. Contradicant & Marci, ne dicatur nobis. Astuti sicut serpentes. Cōtra-

Mat. 10. dicat histriones, ne in psalmis citharā noceamus. Ac quia ex his rebus ad mysteria verborū Dei, similitudinū signa sumunt, dicat, si placet, vel auspiciā nos captare, vel venena conficere, vel theatricas affectare luxurias, qđ dementissimum est dicere. Nō igit nos de sole et luna annis mēstruivē tēpibus

Lib. arbi. actionum nŕarum euenta conijcimus, ne in vitæ humanę periculosissimis tēpestatibus tanquā in seopulos miseræ servitutis illiŕi, a libero arbitrio naufragemus: sed ad rem sacrate significadā similitudines aptas religiosissima deuotione suscipimus, sicut de cetera creatura, de uētis, de mari, de terra, de volatilibus, de piscibus, de pecoribus, de arboribus, de hominibus ad sermonē quiddē multipliciter, ad celebrationē verō sacramentorū iam Christiana libertate parcissime, sicut de aqua, de frumento, de vino, de oleo. In servitute autem veteris populi etiā multa celebrari imperata sunt, q̄ nobis tantummodo intelligenda traduntur. Nō itaq; dies observamus & annos & mēses et tēpora, ne audiamus ab Apostolo: Timeo ne forte sine causa laborauerim in vobis. Eos enim inculpat qui dicunt: Nō proficiscar, q̄a posterus dies

Gala. 4. est, aut quia luna sic fert: Proficiscar ut prospera cedat, quia ita se habet positio syderū. Non agā hoc mense commercium, quia illa stella mihi agit mensem: vel agā, quia susceperit mensem. Non plantē hoc anno vineam, quia bissextus est. Non at quisquam sapiens arbitret̄ observatores tēporū reprehendendos, qui dicunt: Nō proficiscar hodie, quia tēpeŕtas exorta est: aut nō nauigē, q̄a adhuc sunt hybernæ reliquæ: aut tps̄ seminandi est, quia hymbribus autumnalibus terra satiata est, vel siq̄ forte alij naturales affectus circa motum aeris & humoris ad variandas temporum qualitates in syderum ordinatissima cōuersione notati sunt, de quibus dictum est cum cōcederentur: Et sint in signis & tēpibus & diebus & in annis. Si quæ at figuræ similitudinum non tñ de cœlo & de syderibus, sed etiam de inferiori creatura ducuntur ad dispensationem sacramentorū, eloquentia quadam est doctrinæ salutaris, mouendo affectui discipulorum accommodata, a visibilibus ad inuisibilia, a corpora-

Gene. 1. libus ad spiritalia, a temporalibus ad æterna. Nec quisquam nostrum attendat qđ eo tempore, quo Pascha celebramus, sol in arietate est, sicut illi appellant quendam syderum locum, vbi reuera mense nouorum sol inuenit: sed siue illi arietē, siue aliquid aliud eandē partem cœli vocare voluerint, nos de scripturis sanctis hoc didicimus, quod omnia sydera Deus cōdidit, & locis cœlestibus quibus voluit, ordinauit, quæ stellis distincta & ordinata in quassibet partes diuidant quibuslibet vocabulis vocent, vbi cūq; sol esset mense nouorū, illic eū reperiet hæc celebratio, propter similitudinē sacramenti renouandæ vitæ, de qua satis supra discernimus. Quod si ē locus ille syderum aries vocari posset propter aliquam figuræ cōgruentiā, neq; hmoi timeret sermo diuinus aliquā sacramenti similitudinem ducere, sicut de alijs non solum cœlestibus, sed et terrestribus creaturis, sicut de Orione & Pleiadibus, sicut de mōte Sina, & de monte Sion, aut de fluminibus quę vocant̄ Gēō, Phison, Tigris, Euphrates: sicut de ipso toties in sanctis misterijs nobilitato fluuio Iordane rerum figurate insinuandarū mysticas similitudines adduxit. Sed quantum interŕit inter syderum obseruationes ad æreas qualitates accommodatas, sicut agricolæ vel nauarū obseruant: aut ad notandas partes mundi cursumq; aliquod & alicunde dirigendum quod gubernatores nauū faciunt, & ij qui per similitudines arenosas in interiora Austri nulla semita certa vel recta gradiunt: aut cum ad aliqd in doctrina vtili figurate significadū, sit nōnullorū syderū aliqua cōmemoratio. Quantum ergo interŕit inter has vtilitates, & vanitates hominū ob hoc obseruantium sydera, ut nec aeris qualitates, nec regionum vias, nec solos tpm̄ numeros, nec spiritaliū similitudines, sed quasi fatalia rerū iā euenta perquirant, quis non intelligat? Sed iā Cap.

libus ad spiritalia, a temporalibus ad æterna. Nec quisquam nostrum attendat qđ eo tempore, quo Pascha celebramus, sol in arietate est, sicut illi appellant quendam syderum locum, vbi reuera mense nouorum sol inuenit: sed siue illi arietē, siue aliquid aliud eandē partem cœli vocare voluerint, nos de scripturis sanctis hoc didicimus, quod omnia sydera Deus cōdidit, & locis cœlestibus quibus voluit, ordinauit, quæ stellis distincta & ordinata in quassibet partes diuidant quibuslibet vocabulis vocent, vbi cūq; sol esset mense nouorū, illic eū reperiet hæc celebratio, propter similitudinē sacramenti renouandæ vitæ, de qua satis supra discernimus. Quod si ē locus ille syderum aries vocari posset propter aliquam figuræ cōgruentiā, neq; hmoi timeret sermo diuinus aliquā sacramenti similitudinem ducere, sicut de alijs non solum cœlestibus, sed et terrestribus creaturis, sicut de Orione & Pleiadibus, sicut de mōte Sina, & de monte Sion, aut de fluminibus quę vocant̄ Gēō, Phison, Tigris, Euphrates: sicut de ipso toties in sanctis misterijs nobilitato fluuio Iordane rerum figurate insinuandarū mysticas similitudines adduxit. Sed quantum interŕit inter syderum obseruationes ad æreas qualitates accommodatas, sicut agricolæ vel nauarū obseruant: aut ad notandas partes mundi cursumq; aliquod & alicunde dirigendum quod gubernatores nauū faciunt, & ij qui per similitudines arenosas in interiora Austri nulla semita certa vel recta gradiunt: aut cum ad aliqd in doctrina vtili figurate significadū, sit nōnullorū syderū aliqua cōmemoratio. Quantum ergo interŕit inter has vtilitates, & vanitates hominū ob hoc obseruantium sydera, ut nec aeris qualitates, nec regionum vias, nec solos tpm̄ numeros, nec spiritaliū similitudines, sed quasi fatalia rerū iā euenta perquirant, quis non intelligat? Sed iā Cap.

quæ facta sunt tēpora, & qui venit in plenitudine tēporū, & qui p̄tate habebat ponendi aiam suā & iterū recipiēdi eā, & ideo nō fatalem, sed opportunam sacramento, quod cōmendare instituerat, horā expectabat, cū diceret: Nondum venit hora mea. Ut igit annuēŕaria passionis eius celebratione a posteris seruarent: quod enim nūc (vt superius dixi) fide ac spe gerimus, atque vt ad id perueniamus dilectione satagimus, requies est quædā ab omni labore omnium molestiarū sancta atq; perpetua, in eadē nobis ex hac vita sit trāŕitus, quē dñs noster Iesus Christus sua passione demōŕstrare ac cōŕsecrare dignatus est. Inest autem in illa requie nō desidioŕia segnitia, sed quadam ineffabilis tranquillitas actionis ocioŕe. Sic enim ab huius vitæ operibus in fine requiescit, vt in alterius vitæ actione gaudeatur. Sed quia talis actio in Dei laude agitur, sine labore membrorū, sine angore curarum, non ad eam sic trāŕitur per quietē, vt ipse labor succedat: id est, nō sic eē incipiat actio, vt esse desinat quies. Nec enim rediit ad labores & curas, sed permanet in actione quod ad quietē p̄tinet: neq; enim in opere laborat, neque in cogitatione fluctuat. Quia ergo p̄ requiē ad primā vitā rediit, vnde anima lapsa est in peccatū, propterea sabbato, req̄es significat. Illa autē vitā prima, quæ de peregrinatione redditibus & primā stolā accipiētibz redditur, p̄ vnā sabbati, quē diē dñicū dicimus, figuratur. Quare septem dies Genesim legimus, inuenies septimum sine vespera, quia requiem sine fine significat. Prima ergo vitā nō fuit sempiterna requies peccanti, requies aut vltima sempiterna est, ac per hoc & octauus illa quæ sempiterna est, excipit ab octauo, nō extinguitur neque enim aliter sempiterna esset. Ita ergo erit octauus qui primus, vt prima vitā nō tollat, sed reddatur æterna. Sabbatū tamē commēdatū est, priori populo in ocio corporali temporaliter, & vt figura esset sanctificationis in requiem spiritus sancti. Nusquam enim legimus in Genesi sanctificationem per oēs priores dies sed de solo sabbato dictum est: Et sanctificauit Deus diē septimū: Amant enim requiē siue p̄x animæ, siue iniquæ: sed an perueniāt ad illud quod plurimum amat, nesciunt: nec aliud appetunt etiam ipsa corpora ponderibus suis, nisi quiescere a motibus suis. Nā si cut corpus tam diu nititur pōdere, siue deor-

sum versus, siue sursum versus, donec ad locum quo nititur veniēs, cōquiescat: Pondus quippe olei si dimittatur in aerē, deorsum: si autem sub aquis, rursus nititur: Sic animæ ad ea quæ amant propterea nituntur, vt perueniendo requiescant. Et multa quidem per corpus delectant, sed non est in eis æterna requies, nec saltem diuturna, & propterea magis sordidant animam, & aggrauant potius, vt syncerum eius pondus, quo in superna fertur, impediāt. Cum ergo anima in seipsa delectatur, nondum re incommutabili delectatur, & ideo adhuc superba est, q̄a Iacob. 4. se pro summo habet, cum superior sit Deus. Nec in tali peccato impunita relinquitur, quia Deus superbis resistit, humilibz autem dat gratiam. Cum autem Deo delectatur, ibi veram, certam, æternam inuenit Rom. 5. requiem, quam in alijs quærebat, nec inueniebat. Proinde admonetur in psalmo: Delectare in domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. Quia ergo charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctū q̄ datus est nobis, ideo sanctificatio in septimo die commemorata est, vbi requies commendatur. Quia vero nec bene operari possumus, nisi dono eius adiuti, sicut Apostolus: Deus. n. est qui operatur in nobis & vel le & operari pro bona voluntate, nec agere nec requiescere poterimus post omnia bona opera nostra, quæ in hac vita gerimus, nisi eius dono ad æternitatem sanctificati atq; perfecti. Propterea de ipso Deo dicitur. Gene. 1. Cum fecisset omnia opera valde bona, septimo die requieuit ab omnibus operibus suis quæ fecit. Futurā. n. requiē significabat, quā post bona opera daturus erat nobis hominibus. Sicut enim cū bene operamur, ipse dicitur operari in nobis, cuius munere operamur: cū requiescimus, ipse requiescere dicitur, quo donante requiescimus. Hinc est quod etiā tribus primis præceptis decalogi, Cap. 11. quæ ad Deum pertinent (cetera. n. septem ad proximum p̄tinet. i. ad hominem, quia in duobus præceptis tota lex pendet) tertiū Mat. 22. ibi de obseruatione sabbati positum est: vt in primo præcepto patrem intelligamus, vbi prohibetur coli aliqua in figmentis hominum Dei similitudo, nō quia non habet imaginem Deum, sed quia nulla imago eius coli debet, nisi illa quæ hoc est quod ipse, nec ipsa pro illo sed cū illo. Et quia creatura mutabilis est, ac propterea dicitur. Omnis creatura Rom. 2. tura vanitati subiecta est, quoniā natura etiā Aug. Tomus secundus y 3 vni.

vniversa in parte demonstratur, ne quisquā filiū Dei verbum, per qđ facta sunt omnia, putaret esse creaturam, sequitur aliud praeceptū: Nō accipies in vanum nomē Dei tui. Exo. 20. Spūs autē sanctus, in quo nobis illa requies tribuitur, quam vbiq; amamus, sed nisi Deū Rom. 5. amando, nō inuenimus, cū charitas eius diffundit in cordibus nostris p̄ spiritū sanctū, qui datus est nobis. Quia ergo sanctificauit Deus diem septimum in quo requieuit, tertio praecepto legis insinuat quod scriptū est de obseruatione sabbati, nō vt iam in ista vita nos quiescere existimemus, sed vt omnia quae bene operamur non habeant intentionem, nisi in futuram requiē sempiternā. Memento enim maxime, quod iā supra commemorauī, quā spe salui facti sumus: spes. n. quae videtur nō est spes, ad ipsum autē ignē Rom. 8. amoris nutriendum & flammādum quodāmodo, quo tāquam pondere sursum vel introforum feramur, ad requiem hęc oīa pertinent quae insinuantur nobis figurate. Plus enim mouent & accendunt amorem, quā si nuda & sine vllis sacramentorum similitudinibus poneretur. Cuius rei causā difficile est dicere. Sed tamē ita se habet vt aliquid p̄ allegoricā significationem intimatū plus moueat, plus delectet, plus honoretur, qđ si verbis proprijs diceret apertissime: Crede quod ipse animae motus quandiu rebus adhuc terrenis implicatur, pigrius inflammatur: si vero feratur ad similitudines corporales, & inde feratur ad spiritalia, quae illis similitudinibus figurantur, ipso quasi transitu vegetatur, & tanquam in facula ignis agitata accenditur, & ardentiore dilectione rapitur ad requiem & quietem. Ideoq; inter omnia illa decem praecepta solum ibi quod de sabbato positum est, figurate obseruandū praecepitur, quā figuram nos intelligendā, non etiam per ocium corporale celebrandā suscepimus. Cū enim sabbato significetur Psal. 45. spiritalis requies, de qua dictū ē in Psalmo. Vacate & videte, quoniam ego sum Deus, & quo vocantur homines ab ipso domino Mat. 11. dicente: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego vos reficiam. Tollite iugum meum super vos, & discite a me quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris: cetera tamen ibi praecepta proprie sicut praecepta sunt, sine vlla figurata significatione obseruamus. Nam & idola non colere manifeste didicimus, & non accipere in vanum no-

men domini Dei nostri, & honorare patrem & matrem, & nō moechari, nō occidere, non furari, nō falsum testimonium dicere, nō concupiscere vxorē proximi, nō concupiscere vllā rē proximi, nō figurate aliud pretendunt, & mystice aliud significant, sed sic obseruantur vt sonant. Obseruare tñ diē sabbati non ad literā iubemur secundū ocium ab opere corporali, sicut obseruant Iudaei: & ipsa eorum obseruatio quia ita pcepta est, nisi aliam quandam spiritalem requiem significet, ridenda iudicatur. Vnde non inconuenienter intelligimus ad amorem excitandū, quo ad requiē tendimus, valere omnia quae figurate in scripturis dicuntur, quandoquidē non solum id in decalogo figurate praecepitur, vbi requies cōmendatur, quē vbiq; amatur, sed in solo Deo certa, & sancta inuenitur. Dies tamen dominicus non Iudaeis, sed Christianis resurrectione domini declaratus est, & ex illo habere coepit festiuitatem suā. Animae quippe omnium sanctorum ante resurrectionem corporis sunt quidem in requiē, sed in ea non sunt actione, quā corpora recepta vegetantur. Talem quippe actionē significant dies octauus, qui & primus: quia non ante illam requiem, sed glorificat. Non. n. redit cum corpore difficultas ex corpore, quia nec corruptio. Oportet enim corruptibile hoc indui incorruptionem, & mortale hoc indui immortalitatem. Quapropter ante resurrectionē domini, quāuis sanctos patres plenos spū prophético octauae sacramentū nequaquam lateret, quō significatur resurrectio. Nam & pro octaua Psalmus inscribitur. Et in octauo die circuncidebantur infantes. Et in Ecclesiaste ad duorum testamentorum significationē dicitur: illis septem & illis octo reseruatum est: tñ illis est occultatum, & solum celebrandū sabbatum traditum est, quia erat antea requies mortuorum: resurrectio autē nullius erat donec veniret Xps, qui resurgens ex mortuis, iā nō moreretur. Sed post qđ facta illi vltra non dominaretur. Sed post qđ facta est talis resurrectio in corpore dominico, vt praeiret in capite Ecclesiae, quod corpus ecclesiae speraret in fine, iam etiam dies dominicus. i. octauus, qui & primus inciperet celebrari, ipsa etiam causa intelligitur, cur obseruandum Pascha, vbi agnum occidere & comedere iubetur, qđ manifestissime passionē domini prae figurat, non eis ita pceptū, vt attēderent occurrere sabbati, & cū mēse nouorum & tertiā lunae hebdomadā cō-

tere, vt eundem quōq; diē dominus potius sua passione signaret, qui ē dominicus. i. octauus, qui & primus est, declaraturus ad Cap. 14. duum crucifixi, sepulti, suscitati. Horū triū quod significat crux, in praesenti agimus vitam quod at significat sepultura, & resurrectione, fide ac spe gerimus. Nunc enim dicitur homini: Tolle crucem tuam, & sequere me. Coll. 3. Cruciatu autem caro, cum mortificantur membra nostra, quae sunt super terram, fornicatio, immunditia, luxuria, auaritia, & cetera huiusmodi, de quibus idem dicit: Si secundum carnem vixeritis, moriemini: si autē spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. Hinc etiam de seipso dicit: Mundus mihi crucifixus est, & ego mūdo. Et in alio loco: Scietes, inquit, qđ vetus hō noster simul cōfixus est cruci cū illo, vt euacuetur corpus peccati, vt vltra nō seruiamus pctō. Quādiu ergo id agūt opera nostra vt euacuetur corpus peccati, quandiu exterior hō corrūpiat, vt interior renouetur de die in diem, tēpus est crucis. Haec sunt etiam bona opera quidē, tñ adhuc laboriosa, quorū merces est requies. Sed ideo dicitur: Spe gaudentes, vt cogitantes requiem futuram, cum hilaritate in laboribus operemur. Hāc hilaritatem significat crucis latitudo in transuerso ligno, vbi signat manus. Per manus enim opera intelligimus: p̄ latitudinē hilaritatem operantis, quia tristitia facit angustias: per altitudinem verō cui caput adiungitur, expectationem retributionis de sublimi iustitia Dei, qđ reddet vnicuique secundū opera sua, ijs quidē, qui secundū tolerantia boni operis gloriā & honorē & incorruptionē gremibus vitam aeternā. Itaque enim longitudo, quā totum corpus extenditur, ipsam tolerantia significat, vnde longanimes dicuntur, qui tolerant. Profundum at quod terrae infixū est, secretum sacramenti prae figurat. Recordaris enim, nisi fallor, quae verba Apostolus in ista desideratione crucis expedit, vbi ait: In charitate radicati atq; fundati, vt possitis comprehendere cum omnibus sanctis quae sit longitudo, latitudo, & profundū. Ea vero quae nondum videmus & nondum tenemus, sed fide & spe gerimus, in alio biduo figurata sunt. Haec enim qđ nunc agimus, tanquam clauis praeceptorum in dei timore cōfixis, sicut scriptum est: Confige clauis a timore tuo carnes meas, in necessarijs deputatur, nō in eis, qđ per seipsa appetēda & cō-

cupiscenda sunt. Vnde illud quod est optimū se dicit concupiscere, dissolui & esse cū Christo. Manere at in carne necessariū, inquit, propter vos. Quod ergo, inquit: Cupio dissolui & esse cū Christo, inde incipit requies, qđ non interruptur resurrectione, sed clarificatur, qđ tñ nūc fide retinet. Quia iustus ex fide viuic. An ignoratis, inquit, qm quicunque baptizati sumus in Xpo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti ergo illi sumus per baptismum in mortē. Vnde, nisi fide? Neque. n. iam in nobis perfectum est, adhuc in nobismetipsis ingemiscētib; & adoptionem expectantibus redemptionem corporis nostri. Spe. n. salui facti sumus. Spes autem qđ videt non est spes. Quod. n. videt quis, qđ sperat? Si at quod non videmus speramus, per patientiam expectamus. Quod memeto qđ sepe cōmemorem, nec iā nūc in ista vita nos beatos fieri debere arbitremur, & ab omnibus difficultatibus liberos, ac sic in angustijs rerum temporalium aduersus deum ore sacrilego murmuremus, quasi non exhibeat quod promissit. Promissit quidem etiam huic vitae necessaria, sed alia sunt solatia miserorū, alia gaudia beatorum. Domine, inquit, secundū multitudinem dolorum meorum in corde meo, exhortationes tuae iocundauerunt animam meam. Nō ergo murmuremus in difficultatibus, ne perdamus latitudinem hilaritatis, de qua dicitur. Spe gaudentes: quia sequitur, In tribulatione patientes. Noua ergo vita in fide nunc inchoatur & spe geritur: nā tūc perfecta erit, cū absorbebitur mortale a vita, cū absorbebitur mors in victoriam, cum illa nouissima inimica destruetur mors, cū immutati fuerimus, et aequales angelis facti. Omnes enim, inquit, resurgemus, sed non oēs immutabimur. Et dñs: Erunt, inquit, aequales angelis Dei. Apprehensi enim sumus modo in timore per fidem, tunc autem apprehēdemur in charitate per spē. Quādiu enim sumus in corpore, peregrinamur a dño: p̄ fidem enim ambulamus, non per spem. Ipse itaque Apostolus, qui dicit: Tūc apprehēda sicut apprehensus sum, aperte se nō apprehēdisse confitetur. Fratres, inquit, ego me nō arbitror apprehēdisse. Sed tamē quia ipsa spes ex promissione veritatis certa nobis est, cum diceret: Consepulti igitur sumus illi per baptismum in mortē, subiunxit & ait: Vt quēadmodū surrexit Xps ex mortuis p̄ gloriam patris, ita & nos in nouitate

Rom. 8. vitæ ambulemus. Ambulamur ergo in re laboris, sed in spe quietis in carne vetustatis, sed in fide nouitatis. Dicit. n. Corpus quidē mortuū est propter peccatum, spūs autem viuit propter iustitiam. Si autē spiritus eius, qui suscitauit Iesum Christū à mortuis, uiuificabit & mortalia corpora vestra per inhabitantem spiritum eius in vobis. Hoc ex autoritate diuinā scripturarum & vniuersę ecclesię, quæ toto orbe diffunditur, cōfensione p̄ anniuersarium Pascha celebrat.

Cap. 15. In magno utiq; sicut iā intelligis, sacramēto, & in scripturis quidem veteribus ad agēdum Pascha non est p̄ceptum tempus, nisi ex mense nouorū, à luna quartadecima vsq; ad vicesimā primā: ex Euangelio tamen, quia iam manifestum est quo etiam die dñs crucifixus sit, & in sepultura fuerit, & resurrexerit, adiuncta est etiam ipsorum dierum obseruatio per patrum concilia: & orbi vniuerso Christiano p̄suasum est eo modo Pascha celebrari oportere. Quadragesima sanē ieiuniorum habet autoritatē, & in veteribus libris ex ieiunio Moyfi & Helie: & ex Euangelio, quia totidē diebus dñs ieiunauit, demonstrans Euangelium non dissentire à lege & prophetis. In persona quippe Moyfi lex, in persona Helie prophete accipiunt, inter quos & in mōte gloriosus apparuit, vt euidentius emineret, quod de illo dicit Apostolus, testimoniū habens à lege & à p̄phetis. In qua ergo parte anni congruentius obseruatio quadragesimę constitueretur, nisi confini atq; contiguę dominicę p̄fationi? Quia in ea significatur hæc vita laboriosa, cui opus est continentia, vt ab ipsius mundi amicitia ieiunetur, quæ utiq; fallaciter blandiri, & illecebrarū fucos circūspargere atq; iactare nō cessat. Numero autē quadragesimario vitam istam p̄pterea figurari arbitror, quia denarius, in quo est p̄fectio beatitudinis nostrę, sicut in octonario, quia redit ad primū: ita in hoc mihi videtur exprimi, quia creatura quæ septenario figuratur, adhæret creatori: in quo declaratur vnitas trinitatis per vniuersum mundū tēporaliter annuncianda: quia mūdus & à quatuor ventis delimatur, & quatuor elementis erigitur, & quatuor anni tēporum vicibus variatur. Decē autē quaterni in quadraginta consumuntur: quadragesimarius autē partibus suis computatus, addit ipsum denarium, & fiunt quinquaginta tanquam merces laboris & continentię. Neq; frustra ipse dñs & quadra-

ginta dies post resurrectionē in hac vita & terra: cum discipulis conuersatus est: & posteaq; ascendit in cœlum, decē diebus interpositis promissum misit spiritum sanctū, cōpleto die Penthecostes: q̄ dies quinquagesimus habet aliud sacramentum, quod septies in septem quadragintanovem fiunt: & cum redit ad initiū, qd̄ est octauus, qui & primus dies, quinquaginta cōplentur, iam in figura nō laboris, sed quietis & lētitię: propter hoc & ieiunia relaxantur, & stantes oramus, qd̄ est signum resurrectionis. Vnde etiam omnibus diebus dominicis, id ad altare obseruatur, & halleluia canitur, qd̄ significat actiōnem nostrā futurā non eē nisi laudare Deū, sicut scriptum est: Beati qui habitant in domo tua dñe, in secula seculorū laudabunt te. Sed dies quinquagesimus & in scripturis cōplendatur, nō tantū in Euangelio, quia tunc spiritus sanctus aduenit, sed etiā in veteribus libris. Nā & ibi posteaq; pascha occiso agnoscere celebrauerunt, dies quinquaginta numerant vsq; ad diem, quo lex data est in monte Sina vsq; ad diem, digito Dei scripta: in libris autē Euangelij apertissime declaratur digitum Dei significare spiritum sanctum. Cū. n. vnus Euangelista dixisset In digito Dei Iesū eijcio dæmonia: alius hoc idem ita dixit In spiritu Dei eijcio dæmonia. Quis hanc lētitiā diuinorum sacrorum, cum sanæ doctrinæ luce clarescunt, non præferat vniuersi mūdī huius imperij, etiam inuoluta felicitate pacatis? Nonne tanquam duo Seraphin clamant adinuicem concinentiam laudis altissimi: Sanctus, Sanctus, Sanctus dominus Deus Sabaoth, ita duo testamenta fideliter cōcordantia, sacratam concinūt veritatem Deo? Occiditur ouis, celebratur pascha, & interpositis quinquaginta diebus datur lex ad timorem scripta digito Dei. Occiditur Christus, qui tanquā ouis ad immolandum ductus est, sicut Elia testat, celebratur vtriusq; Pascha, & interpositis quinquaginta diebus, datur ad charitatem spiritus sanctus, qui est digitus Dei cōtrariis hominibus suauiter quæritibus, & ideo iugū asperum & sarcinā grauē portantibus, nec inueniētib; requiem sua sunt. Ideo animositas hæreticorū semp̄ in quiete est, quos magorū Pharaonis habere cōstat, declarat Apostolus dicens: Sicut. n. Iamnes & Mambres resistebant, homines mente

re corrupti, reprobi circa fidem, sed vltra nō proficient. Dementia vero eorum erit manifesta omnibus sicut & illorū fuit. Quia. n. per ipsam corruptionē mentis inquietissimi fuerunt, in signo tertio defecerunt, fatentes sibi aduersum esse spūm sanctum qui erat in Moyse. Nā deficiētes dixerunt: Digitus dei ē hic. Sicut at̄ cōciliatus & placatus spūssandus requiē p̄stat mitibus & humilibus corde, ita contrarius & aduersus immites ac superbos inquietudine exagitat. Quā inquietudinē mūsæ illæ grauissimę significauerunt, sub quibus magi Pharaonis defecerunt dicentes. Digitus Dei est hic. Exodū lege, & vide vbi Pascha celebrauerūt, post quot dies data sit lex. Loquitur Deus ad Moysen in monte Sina die tertio mensis tertij. Nota ergo vnum diē egressus ipsius tertij mensis, & vide qd̄ dicat inter cætera. Descēde, inq̄, te stare populo & purifica illos hodie, & cras, & lauent vestimenta sua et sint parati in diē tertium. Tertia enim die descendit dñs in montem Sina coram omni populo, tunc data est lex tertio scilicet die tertij mensis. Numerus itaq; à quartodecimo primi mensis die quo factum est Pascha, vsq; ad diem tertij mensis, & inuenies decē & septē dies primi mensis, triginta secūdi, tres tertij, qui fiunt quinquaginta. Lex in arca est, sanctificatio in corpore dñi, per cuius resurrectionē nobis requies futura promittitur, ad quā p̄cipiendam spiritus sancto charitas inspiratur. Spūs autē nondum erat datus, cū Iesus non tū erat clarificatus. Vnde prophetia illa cantata est: Exurge domine in requiem tuam, tu & arca sanctificationis tuę. Vbi requies, ibi sanctificatio. Vnde nunc vt amemus & desideremus, pignus accepimus. Vocant autē ad requiem alterius vitæ quod ab ista transiunt, quod Pascha significat, omnes in nomine patris & filij & spiritus sancti. Propterea quinquagenarius numerus ter multiplicatus, addito ad eminentiam ipsius sacramēti ipso ternario, in illis magnis piscibus inuenitur, quos iam dñs post resurrectionem nouam vitam demonstrans, à dextera parte leuari impetrauit, nec retia rupta sunt, quia tūc hæreticorū inquietudo nō erit. Tunc hō p̄fectus & quietus, purificatus in anima & in corpore per eloquia dñi casta, argenti igne examinatum terrę purgatum septuplū, accipiet mercedē denarij vt sint decē & septē. Nam & in hoc numero sicut in alijs multiplices figuras exhibentibus, sacramentum

mirabile reperitur. Nec immerito etiā psalmus septimuldecimus in Regnorum libris solus integer legitur, quia regnum illud significat vbi aduersarium nō habebimus. Titulus enim eius est, In die qua eruit eū dñs de manu oīum inimicorum eius, & de manu Saul. Quis enim figuratur in Dauid, nisi ille qui venit scdm carnem ex semine Dauid? Qui utiq; in corpore suo quod est ecclesia adhuc patitur inimicos. Vñ illi persecutori quē voce mactauit, & in suū corpus traiciens quodammodo manducauit, sonuit de cælo. Saule Saule: quid me persequeris? Quā autē eruetur hoc corpus de manu omnium inimicorum eius, nisi cum & illa nouissima inimica destruet mors? Ad hoc tps pertinet numerus ille centū quinquagintatriū piscium. Nā & ipse numerus septimuldecimus surgēs in trigonum, cētum quinquagintatriū summā cōplet. Ab vno q̄ppe vsq; ad decē & septē surgens, oēs medios adde, & inuenies: ad vnum scilicet adde duo, fiunt utiq; tria, adde tria fiunt sex, adde quatuor fiunt decē, adde quinque fiunt quindecim, adde sex fiunt viginti vnum, adde ita ceteros et ipsum decimumseptimū, fiunt centū quinquagintatria. Hæc de scripturis firmissime tenentur, id est, Pascha & Pentecoste. Nam vt quadraginta illi dies ante Pascha obseruentur, Ecclesię consuetudo roborauit, sic et vt octo dies Neophytorum distinguant à ceteris, id est, vt octauus primo concinat. Vt at̄ Halleluia per illos solos dies quinquaginta in Ecclesia canteretur, non vsquequaq; obseruatur. Nā & in alijs diebus varie cantatur alibi, atq; alibi, ipsi autē diebus vbiq; Vt autē stantes in illis diebus & omnibus dominicis oremus, vtrū vbiq; seruet̄ ignoretū quid in eo sequat̄ Ecclesia, dixi, vt potui, & arbitror esse manifestum. De lauandis vero pedibus, cum dñs hoc propter formā humilitatis, propter quam docendam venerat, commendauerit, sicut ipse consequenter exposuit, quæsitum est, quonam tempore potissimum res tanta etiam facto doceretur, & illud tps occurreret, quo ipsa commendatio religiosus inhereret. Sed ne ad ipsum sacramentum baptisimi videretur pertinere, multiplex hoc in cōsuetudinem recipere noluerunt. Nonnulli et de consuetudine auferre non dubitauerunt. Aliqui aut, vt hoc sacramento tempore cōmenderetur, & à baptisimi sacramēto mutaretur vel diē tertium octauarū, quia ternarius tertium in multis sacramen-

Lotio pedum.

Cap. 18.

Halleluia.

F

De va-
rijs con-
suetudi-
nibus.

G tis maxime excellit, vel etiā ipsum octauum
ita volueris, vt de ijs quæ varie per diuersa
loca obseruantur, tibi aliqua conscriberem,
cum & non sit necessarium, & vna in his sa-
luberrima regula retinenda sit, vt q̄ nō sunt
contra fidē, neq; contra bonos mores, & ha-
bent aliquid ad exhortationē vitæ melioris,
vbicunq; institui videmus, vel instituta co-
gnoscimus, nō solū non improbemus, sed et
laudando & imitando sectemur, si aliquorū
infirmitas nō ita impedit, vt amplius detri-
mentū sit. Si n. eo mō impeditur maiora stu-
diorum lucra sperāda sint, q̄ calumniatorū
detrimēta metuenda, sine dubitatione fa-
ciendum est, maxime illud qd̄ ē de scriptu-
ris defendi pōt, sicut de hymnis & psalmis
canendis, cum & ipsius dñi, & Apostolorum
habeamus documenta & exempla & præce-
pta de hac re tam vtilia. Ad mouendum pie-
tatem, & accendendum diuinæ lectionis as-
fectum, uaria consuetudo est, & pleraque in

1. Retra.
19. Africa ecclesiæ membra pigriora sunt, ita
vt Donatistæ nos reprehendant, qd̄ sobrie
psallimus in ecclesiā diuinā cantica prophe-
tarum, cum ipsi ebrietates suas ad canticum
psalmorū humano ingenio cōpositorū, qua-
si tubas exhortationis inflamment. Qñ aut
nō est tēpus, cum in ecclesiā fratres congregant,
sancta cantandi, nisi cū legūt aut disputantur,
aut Antistites clara voce deprecantur.

Cap. 19. aut cōis oratio voce diaconi indicit. Alijs
H vero particulis tēporum quid melius à cō-
gregatis Christianis fiat, quid sanctius, om-
nino nō video. Quod at̄ instituitur, præter
consuetudinē, vt quasi obseruatio sacramēti
sit, approbare non possum, etiā si multa hu-
iusmodi p̄ nonnullarum vel sanctarū vel
turbulentarum personarū scandala deuītā-
da, liberior improbare non audeo. Sed hoc
nimis doleo, q̄ multa quæ in diuinis libris
saluberrima præcepta sunt, minus curantur,
& tam multis præsumptionibus sic plena
sunt omnia, vt grauius corripatur qui per
octauas suas terrā nudo pede tetigerit, q̄ qui

12. dist.
omnia. mentē violentia sepeliet. Omnia itaq; ta-
lia quæ neq; sanctarum scripturarū autori-
tatibus cōtinentur, nec in concilijs Episco-
porum statuta inueniunt, nec consuetudine
vniuersæ Ecclesiæ roborata sunt, sed diuerso
rum locorū diuersis moribus innumerabili-
ter variantur, ita vt vix aut omnino nunq̄
inueniri possint causæ quas in eis instituen-
dis homines secuti sunt, vbi facultas tribuit,

sine vlla dubitatione rescanda existimo.
Quauis. n. neq; hoc inueniri possit, quō
contrā fidem sint, ipsam tñ religionem, quā
paucissimis & manifestissimis celebrationū
sacramentis misericordia Dei esse liberam
voluit, seruilibus oneribus premunt, vt to-
lerabilior sit conditio Iudeorū, qui et sic
pus libertatis non agnouerint, legalibus tñ
sarcinis, non humanis præsumptionibus su-
biiciuntur. Sed Ecclesiā Dei inter multam Ecclē
paleam multaq; zizania cōstituta multa to-
lerat, & tñ quæ sunt contra fidem vel bonā le-
vitā, nō approbat, nec tacet, nec facit. Ita Cap.
que illud quod scripsisti quosdā fratres ita
tēperare à carnibus edendis, vt immundos
qui comederint arbitrentur, apertissime cō-
tra fidem sanamq; doctrinā est. Sed hic ego
si diutius disputare voluero, poteris putare
ante in illis obscure aliquid hinc Apostolū
p̄cepisse, qui etiā multa, q̄ de hac re dixit, sic
detestatur est hæreticorum impiam opinio-
nem, vt diceret: Spiritus at̄ manifeste dicit,
quia in nouissimis t̄pibus recedent quidā à
fide, intendentes spiritibus seductoribus, &
doctrinā demoniorum in hypocritis men-
dacioliū, cauteriatam habentes con-
scientiam suam, prohibentes nubere, ab-
stinere à cibis quos Deus creauit ad percipi-
endum cum gratiarū actione fidelibus, & ijs
qui cognouerunt veritatē, quia omnis crea-
tura Dei bona est, & nihil abijciendum est
qd̄ cum gratiarum actione percipitur. San-
ctificatur enim per verbum dei & orationē.
Et alio loco de his rebus loquitur: Omnia
inquit munda mundis, immundis aut̄ & in-
fidelibus nihil est mundū, sed polluta sunt
eorum & mens & conscientia. Tuiple lege
cætera, & recita quibus potes, ne in se irritā
faciant gratiā Dei, quia in libertate vocati
sunt, tñ ne libertatem in occasionem carnis
assumant. Et ideo iam voluit refrenanda car-
nalis concupiscentiæ causā à quibuslibet ci-
bis tēperari, quia non eis hoc permittitur su-
perstitiose, atq; infideliter facere. Hi vero q̄
de paginis Euangelicis sortes legunt, et si o-
ptādum est vt hoc potius faciant, q̄ vt ad de-
monia consulenda concurrant, tamen etiam
ista mihi displicet consuetudo, ad negotia se-
cularia & ad vitæ huius vanitatem p̄p̄ aliā
vitam loquentia oracula diuina velle couer-
tere. Hæc tibi si satis esse ad ea, q̄ requi-
sisti non putaueris, nimis ignoras & vires
& occupationes meas. Tantum enim ab-
sum ab eo quod putasti nihil me latere ve-
nihil

nihil in epistola tua legerim tristius, quia &
apertissime falsum est. Et miror quia hoc te
latet, quod non solum in alijs innumerabi-
libus rebus multa me latent, sed et in ipsis
sanctis scripturis multo nesciā plura q̄ scia.
Et ideo spem in nomine Christi non infru-
stus gero, quia non solum credidi Deo
meo in illis duobus præceptis totam legem
prophetasq; p̄dere, sed et expertus sum ex-
teriorq; quotidie, q̄quid nullum mihi
facim, aut aliquis sermo admodū obscurior
de sacris literis aperitur, vbi non eadē præce-
pta reperiam. Finis. n. præcepti est charitas
de corde puro, & cōscientia bona, & fide nō
ficta. Et plenitudo legis charitas. Itaque &
tu charissime, siue ista siue alia sic lege sic di-
sce, vt memineris verissime dictum. Scien-
tia inflat, charitas ædificat. Charitas aut̄
non æmulator, nō inflat. Sic itaque adhibea-
tur scientia tanquam machina quadam, per
quam structura charitatis assurgat, quæ ma-
neat in æternum, etiam cum scientia destrue-
tur, quæ ad finem charitatis adhibita, multū
est vtilis, per se autem ipsam sine tali fine,
non modo superflua, sed etiam pernicio-
sa probata est. Scio autem quā te cogitatio
sancta custodiat sub vimbraculo alarum do-
mini Dei nostri. Sed ideo hæc et si breuiter
monui, quoniam noui eandem ipsam chari-
tatem tuam, quæ non æmulator, hanc epi-
stolam multis daturam atq; lecturam.

Augustinus Honorato respondens ad illius
quinque quæstiones, quibus de suo addi-
dit sextam, obiter exponens Psalmum
21. perstringens interim & Pelagianos
hoc libello, nam ipse librum appellat,
sefe exercuit vir sanctissimus ad tracta-
tionem scripturarum, & ipse titulum ad-
didit.
Epist. CXX.

Q Vinque mihi proposuisti pertractan-
das quæstiones atque soluendas, dile-
ctissime mi frater Honorate, hinc inde ra-
ptas, sicut te vel legentem mouere, vel cogi-
tanti tibi in mentem venire potuerunt, & in
conspicuum meum suas quodammodo.
Quarum solutionem si velim differendo
ordinare, vt nō carptim sicut p̄positæ sunt
de singulis differam, sed vno quodam tenore
sermonis eas inter se connectam atq; con-
texam, difficile opus videtur. Et tamen pu-
to facilius eas solui, si hoc fecero. Inuicem
quippe adiuvabunt, si altera pendebit ex al-

tera, donec omnes veniant in seriem dispu-
tationis, non singillatim separatis locis, quasi
vnaquæque in sua priuata intentione habi-
teret, scilicet vnum aliquid intuetes, & vnum
collaborantes sociali ratione, & indiuidua A
veritate. Voluisti ergo & scripto commo-
nuisti exponi atque aperiri tibi, quid sibi ve-
lit vox illa domini: Deus Deus meus vt qd̄
me dereliquisti. Et quid sit, quod Apostolus Psal. 21.
ait: Vt in charitate radicati & fundati, præ-
ualeatis comprehendere cum omnibus san-
ctis, quæ sit latitudo, longitudo, altitudo &
profundum. Et quæ sint virgines quinque
stultæ, quæve sapientes. Et quæ sint tenebræ
exteriore. Et quomodo intelligendum sit, Mat. 25.
Verbum Dei caro factum est. Hæ sunt cer-
te quinque; tā breuiter à me cōmemorate, q̄
abs te propositæ quæstiones. Proinde si placet ad-
damus & sextam, & illud paratissimū requi-
ramus, quæ sit gr̄a noui testamenti. Hæc om-
nes illæ intueantur, & in hanc vt opportune
quæque potuerit, opus suum conferat nobis,
non eo. ordine quo eas & tu proposuisti, &
ego recolui, sed vnaquæq; cū fuerit necessa-
ria, velut vocata rñdeat, & officiū sui operis
impleat. Ergo ita nascatur exordium. Est Cap. 2.
quædā vita hominis carnalibus sensibus im-
plicata, gaudijs carnalibus dedita, carnalē su-
gitans offensionem, voluptatēq; cōsecrās.
Huius vitæ felicitas temporalis est: ab hac
vita incipere necessitatis est, in ea persistere
volūtatis. In hac quippe ex vtero matris in-
fans funditur, huius offensiones quantū p̄
refugit, huius appetit voluptates, nihil am-
plius valet. Sed postea q̄ venerit in aetatem,
qua in eo rōnis vsus euigilet, poterit adiuta
diuinitus voluntate eligere alterā vitā, cuius
in mente gaudiū est, cuius interna atq; æter-
na felicitas. Inest quoq; homini anima rō-
nalis, sed interest, eiusdē rōnis vsu quonā po-
tius voluntatē cōuertat, vt ad bona exte-
rioris & inferioris, an ad bona interioris su-
teriorisq; naturæ. i. vtrū vt fruatur corpore &
tpe, an vt fruatur diuinitate atq; eternitate.
In quadam quippe medietate posita est, in-
fra se habens corporalem creaturam, supra
se animi sui & corporis creatorē. Pōt igitur
anima rōnalis et temporali & corporali fœ-
licitate bene vti, si non se dederit creaturæ
creatori neglecto, sed eam potius fœlicitatē
fecerit seruire creatori, qui & ipsam suæ bo-
nitatis abundantissima largitate donauit.
Sicut enim bona sunt omnia quæ creauit
deus ab ipsa rōnali creatura vsq; ad infimū
cor-

corpus: ita bene agit in his anima rationalis, si ordinem seruet, & distinguendo, eligendo, pendendo subdat minora maioribus, corporalia spiritalibus, inferiora superioribus, temporalia sempiternis, ne superiorum neglectu, & appetitu inferiorum, quoniam hinc fit ipsa deterior, & se & corpus suum mittat in peius, sed potius ordinata charitate se & corpus suum conuertat in melius. Cum. n. sint omnes substantiae naturaliter bonae, ordo in eis laudatus honoratur, peruersitas culpa damnatur. Nec efficit anima peruersa utens creaturis, ut ordinatione effugiat creatoris: quoniam si illa male utitur bonis, ille bene utitur etiam malis: ac per hoc illa peruersa bonis utendo fit mala, ille ordinate etiam malis utendo permanet bonus. Qui enim iniuste se ordinat in peccatis, iuste ordinatur in poenis. Volens itaque Deus ostendere etiam terrenam temporalemque felicitatem suam donum esse, nec aliud nisi ab ipso sperari oportere, praeter omnibus seculi temporibus dispensandum iudicauit testamentum vetus, quod pertineret ad hominem veterem, a quo ista vita necesse est incipiat. Sed illae felicitates patrum, Dei beneficio concessae praedicantur, quauis ad istam vitam transitoriam pertinentes. Illa quippe terrena munera in manifesto promittebatur & tribuebatur. In occulto autem illis omnibus rebus nouum testamentum figurate praenunciabatur, & capiebatur intelligentia paucorum, quos eadem gratia prophetico munere dignos fecerat: diuisabant ergo illi sancti pro congruentia temporis testamentum vetus, pertinebant vero ad testam nouum. Nam & quoniam temporalis felicitatem agebant aeternam, veram & praefrendam intelligebant, & istam ministrabant in mysterio, ut illam consequerentur in praemio. Et si quoniam patiebantur aduersa, ad hoc patiebantur, ut euidentissimo diuino adiutorio liberati, glorificarent deum omnium bonorum largitorem, non solum sempiternorum, quod pie sperabant, verum etiam temporalium, quae prophetice gubernabant. Cum autem venit plenitudo temporis, ut gratia quae occultabatur in veteri testamento, iam reuelaretur in nouo, misit Deus filium suum, factum ex muliere, Cap. 3. Paulus scripti graece. Quoniam quo nomine proprietate Hebraicae linguae omnis femina nuncupatur, siue viro intacta siue iam mixta. Quem autem filium misit, fierique ex muliere voluerit, quantus ille Deus sit, qui hanc humilitatem pro salute fidelium suscipere dignatus sit, ut agnoscas,

nunc attende Euangelium. In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, hoc erat in principio apud deum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Quod factum est in ipso vita erat, & vita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet, & tenebrae ea non comprehenderunt. Hic ergo Deus verbum Dei, per quod facta sunt omnia filius Dei est, incommutabiliter manens, ubique praesens, nullo clausus loco, nec pariter per cuncta diffusus, tanquam minoris partem habeat in minori loco, & in maiori maiorem, sed ubique totus atque ita non absens est mentibus impiorum, quauis eum non videant sicut nec ista lux vis oculis praesentia caecorum. Lucet ergo & in tenebris talibus quales Apostolus signat ubi dicit. Fuistis aliquando tenebrae, nunc autem lux in domino, sed eam tales tenebrae, non comprehendunt. Suscepit itaque hominem quem videre homines poterant, ut sanati per fidem postea viderent quod tunc videre non poterant. Sed ne homo Christus eo ipso quo visibiliter apparebat non crederetur, & Deus, tantumque illi tribueretur, quantum homini excellens, gratia atque sapientiae, ideo fuit homo missus a Deo cui nomen erat Ioannes. Hic venit in testimonium ut testimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederent per illum. Non erat ille lumen, sed ut testimonium perhiberet de lumine. Tantus enim homo debuit perhibere testimonium de illo, qui non tamen homo verum etiam Deus erat, ut de illo diceretur quod in natis mulierum nemo exurgeret maior Ioanne Baptista. Sic enim ille cui Ioannes testimonium perhibebat intelligeret hoc esse maiorem, quo non tantum homo, sed etiam Deus erat. Lumen ergo & Ioannes, sed tale lumen quali testimonium perhibet ipse dominus dicens: Ille erat lucerna ardens & lucens, quod & discipulis suis dicens: Vos estis lumen mundi, ut ostenderet quale lumen, secutus adiunxit. Nemo accendit lucernam & ponit eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt. Sic luceat lumen vestrum coram hominibus. Istae similitudines datae sunt, ut (quantum possumus) intelligamus, vel si hoc nondum possumus, sine ulla dubitatione credamus animam rationalem non esse naturam Dei. Illa quippe incommutabilis est, sed tamen ea potest participatio illuminari. Lucernae quippe accendi indigent & extinguuntur. Ideo quod dicitur de Ioanne: Non erat ille lumen, ad illud respicit lumen, quod non participando illuminatur, sed eius participatione illuminatur.

Cap. 4. tur quae ab illo illuminantur. Denique sequitur: Erat lumen verum, & tanquam queremus, quomodo discernetur lumen verum a lumine illuminato. Christus a Ioanne. Erat, inquit, lumen quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Si omnem hominem, ergo & Ioannem atque ut magis ostenderet huius diuinitatem legem praestantioris distantia: In hoc mundo, inquit, erat, & mundus per eum factus est, & mundus eum non cognouit. Non mundus qui per eum factus est eum non cognouit. Neque enim habet vim cognoscendi eum nisi rationalis creatura. Quauis et mundus iste visibilis per eum factus sit, hoc est, coelum & terra, sed mundum non cognoscentem increpando, significant infideles constitutos in mundo. Deinde adiungit: In sua propria venit, & sui eum non receperunt. Siue quia & ipsi infideles inquantum homines sunt, eius sunt per quem creati sunt. Siue suos proprie Iudaeos intellegi voluit, ex quibus naturam carnis assumpsit, nec tamen omnes eum non receperunt. Sumitur enim & dicit: Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri creditibus in nomine eius, qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. Haec est gratia noui testamenti, quod in veteri latuit, nec tamen figuris obumbratibus prophetari praenunciarique cessauit, ut intelligat anima deum suum, & gratia eius renascatur illi. Haec quippe natiuitas spiritalis tamen est, ideo non ex sanguinibus, non ex voluntate viri, neque ex voluntate carnis, sed ex Deo. Haec est adoptio vocatur. Eramus enim aliquid antea quam essemus filij dei, & accepimus beneficium ut fieremus quod non eramus: sicut qui adoptauit, antequam adoptaretur, nondum erat filius eius a quo adoptatur, iam tamen erat qui adoptaretur: & ab hac generatione gratiae discernit ille filius, qui cum esset filius Dei venit ut fieret filius hominis, donaretque nobis qui eramus filij hominum filios Dei fieri. Factus est quippe ille quod non erat, sed tamen aliquid aliud erat. Et facta sunt omnia, & lumen verum quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum & Deus apud deum. Nos quoque per eius gratiam facti sumus quod non eramus. i. filij Dei: sed tamen aliquid eramus, & hoc ipsum aliquid multo inferius, hoc est, filij hominum. Descendit ergo ille ut nos ascenderemus, & manens in natura sua factus est particeps naturae nostrae, ut nos manentes in natura nostra effici-

ceremur participes naturae ipsius. Non tamen sic. Nam illum naturae nostrae participatio non fecit deterior: nos autem facit naturae illius participatio meliores. Misit itaque Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege. Nam legis sacramenta percepit, ut eos qui sub lege erant redimeret, id est, quos lex reos tenebat occidente litera, dum preceptum non implebatur antequam viuificaret spiritus: quia charitas Dei, quae preceptum implet, diffunditur in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Proinde cum dixisset: Ut eos qui sub lege erant redimeret, continuo subiunxit. Ut adoptione filiorum reciperemus, ut videlicet huius gratiae beneficii discerneret ab illa filij naturae, qui missus est filius, non per adoptionem factus, sed semper genitus filius, ut participata natura filiorum hominum ad participandam suam naturam adoptaret filios hominum. Quapropter et cum dixisset: Dedit eis potestatem filios Dei fieri, modicumque adiunxit ne carnalis intelligeretur natiuitas, quod si eis praestiterat id quod credant in nomine eius, & per gratiam renascuntur spirituales, non ex sanguinibus, neque ex voluntate viri, neque ex voluntate carnis, sed ex Deo, mox commendauit quasi huius vicissitudinis sacramentum. Tanquam enim mirati tamen bonum non auderemus optare, statim subiunxit. Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Quod vnum est ex quinque illis, quae tibi exponi voluisti, tanquam diceret. O homines nolite desperare vos fieri posse filios Dei, quia & ipse filius Dei, hoc est, verbum Dei caro factum est, & habitauit in nobis. Reddite vicem efficiamini spiritus & habitate in illo qui caro factus est, & habitauit in vobis. Neque enim iam desperandum est, participatione verbi fieri posse homines filios dei, quoniam filius dei participatione carnis factus est filius hominis. Nos itaque mutabiles in melius commutandi, participes efficiamur verbi: verbum autem incommutabile nihil in deterius commutatum, particeps carnis effectum est rationali anima mediante. Neque enim homo Christus, ut Apollinaristae haeretici putauerunt, aut non habuit animam, aut non habuit rationalem, sed more suo scriptura ut Christi humilitatem magis ostenderet, ne carnis nomen quasi indignum aliquid resugisse videretur, carnem pro homine posuit. Neque enim quia scriptum est: Videbit omnis caro salutem dei, animae ibi non sunt intelligentiae, nihilque pinde aliud dictum est. Verbum caro factum est, quod si diceretur, Filius dei filius hominis factus est, quod cum in forma Dei factus esset,

Galat. 4.

Rom. 3.

Galat. 4.

Ioan. 1.

K

Esa. 4.

Luc. 3.

Ioan. 1.

Phil. 2. esset, sicut dicit Apostolus, non rapinā arbitratu est esse aequalis Deo. Neq; n. v. surpationis erat, vt rapina diceretur, sed naturā inerat, vt esset aequalis. Semetipsum tñ exinanivit, non formā Dei amittens, sed formā serui suscipiens, humiliavit semetipsum factus obediēs vsq; ad mortē, mortem autem crucis. Vides quēadmodū eundē hominem, quē Deum cōmendat, vt persona sit, etiam filium hominis protellatur, ne non trinitas, sed quaternitas inducatur. Sicut enim non augetur numerus personarum, cum accedit caro animā, vt sit vnus homo, sic non augetur numerus personarum, cū accedit homo, verbo, vt sit vnus Christus. Legit itaq; Verbum caro factum est, vt intelligamus huius personā singularitātē, nō vt suspicemur in carnē mutatā diuinitatē. Itaq; Christus homo, vt per eum reuelaretur noui gratia testamenti, qm̄ non ad temporalem, sed ad eternā vitā pertinet, non vtiq; terrena foelicitate cōmendandus fuit. Inde subiectio, inde passio, inde flagella, spūta, contumelia, **M** crux, vulnera, & tanq̄ superato subiectoq; mors ipsa, vt fideles eius discerent quale pietatis prēmii ab illo, cuius filij facti essent, petere atq; sperare deberent, ne ad hoc pro magno seruirent Deo, vt terrenā foelicitatē adipisci quærerent qui seruirent ipsi, abijcētes, & conculcantes fidē suam, aestimando eā mercede vilissima: vnde beneficentissima prouidentia omnipotens Deus terrenā foelicitatē concessit & impijs, ne p̄ magno quæreretur a bonis. Hinc ille psalmus septuagesimus & secundus inducit hominem poenitentē, quod aliqui corde nō recto Deo pro hac mercede seruirent, quia cum pollere atq; excellere impios videret, turbatus coeperat cogitare qd̄ Deus humana non curet. Et cum ab ista cogitatione cum sanctorū ad Deum pertinentium reuocaretur auctoritas, suscepit atq; intendit agnoscere tam grande secretū, qd̄ ei laboranti nō patefactū est, donec intraret sanctuarium dei, & intelligeret in nouissimo, hoc est, donec accepto spiritu sancto disceret desiderare potiora, & prospiceret quā pœna futura sit impijs, qui tanta ēt quadam foelicitate temporaliter floruisse. Hunc psalmum septuagesimūscd̄ m̄, nocte qua illucescebat solennitas beatissimi Cypriani per ministeriū nrm̄ expositū lege & diligēter aduerte. Proinde hō Xps̄ idēq; Deus Christus cuius misericordissima humanitate, atq; in cuius forma serui discere

deberemus, quid in hac vita cōtemnendum, & qd̄ in alia sperādū esset, in ipsa passione, in qua tibi eius inimici magni victoresq; videbantur, suscepit vocē infirmitatis nostrae, qui simul crucifigebatur vetus homo noster, vt euacuaretur corpus peccati, & dicitur Deus meus Deus meus, vt quid me dereliquisti? & hoc vnū de quinq; propositis tuis. Sic incipit psalmus uicesimus primus, qui de passione ipsius & reuelatione grāe quam fide libus faciendis liberādisq; attulit in prophetia, tanto ante cantatus est. Proinde eundem psalmum cuius prophetiam dñs ad se pertinere demonstrans, eius primum verbum exclamauit cū penderet in ligno, cōmemorādo exponēdoq; percurrā, vt ex hoc intelligas quēadmodū grā testamenti noui nec eo tpe tacebatur, qm̄ in uetere homine velabat. Dicit n. ex persona Christi, qd̄ ad formam serui attinet, in qua portatur nō s̄tra infirmitas. Dixit n. & de illo Esaias, ille est infirmitas nostras portat & pro nobis in doloribus est. Ex huius igitur infirmitatis voce de qua Paulus in eo quod petebat nō exauditus, & ideo quodammodo derelictus, audit tñ a dño. Sufficit tibi gratia mea, nam uirtus in infirmitate perficitur. Ex voce ergo huius infirmitatis nostrae, quā in se transfigurauit caput nostrum, dicitur in hoc psalmo. Deus meus Deus meus respice in me quare me dereliquisti? In eo quippe derelinquitur deprecans, in quo nō exauditus. Hanc in se vocē transfigurauit Iesus, vocē corporis sui, hoc est, ecclesiā suā a vetere homine in nouum reformandā, vocē infirmitatis suae humanae, cui deneganda fuerant bona veteris testamenti, vt bona noui testamenti optare atq; sperare iā disceret. In illis autē veteris testamenti bonis ad veterē hominem pertinentibus, praecipue concupiscētiā uirtutis huius productio temporalis, vt aliquāto diutius teneatur, quia semper nō potest. Ideo dñs mortis oēs quidē assuetū sciunt, & cum tñ omnes aut penē oēs differre creantur, etiam qui post mortē se beatius credunt esse uicturos. Tantam habet vim carnis & animae doleae confortium. Nemo n. vnusquam carnē suam odio habuit, & propterea non uult anima vel ad tempus ab eius crima infirmitate discedere, quanuis eam se sine infirmitate in aeternum recepturam esse confidat. Proinde mente seruicis legi Dei, carnē autem trahens desideria peccati, qui bus obedire vetet Apostolus, mentis quidē

dem ratione concupiscit hō pius dissolui, & esse cum Christo, sed id sensu carnis recusat & refugit, & (si fieri possit) non uult exponi, sed superueffiri, vt absorbeat mortale a vita, id est, vt infirmitate ad immortalitātē, & ipsum corpus sine morte media trāferat. Sed hęc verba quibus humanus dies & vitae huius prolixitas concupiscitur, verba sunt delictorum, & longe sunt ab ea salute, cuius nondū rem: sed iam spem gerimus, de qua scriptum est: Quia spe salui facti sumus. Spes autem, quā uideretur, non est spes. Ideoq; & in isto psalmo cum dixisset: Deus meus Deus meus respice in me, quare me dereliquisti, cōtinuo subiungit. Longe a salute mea verba delictorum meorum. i. hac verba delictorū meorū sunt, & longe ab illa salute mea sunt quā mihi non ueteris, sed noui testamenti gratia pollicetur. Quanquā ēt sic distingui possit, Deus meus deus meus respice in me, quare me dereliquisti longe a salute mea: tanquam diceret, relinquendo me, hoc est, non me exaudiēdo, longe factus es a salute mea, praesenti scilicet salute huius uitae. vt alius sensus sit, verba delictorum meorum. i. ista quae dixit, verba sunt delictorum meorum, quia verba sunt carnaliū desideriorum. Hęc ex psona sui corporis Xps̄ dicit qd̄ est ecclesiā. Hęc ex persona dicit infirmitatis carnis peccati, quam transfigurauit in eā, quam sumpsit ex uirgine similitudinē carnis peccati. Hęc spūs ex psona sponsae loquit, quia uniuert eā sibi: quomodo & apud Esaiam, ubi dicit: Sicut sponsa alligauit mihi mitram, & sicut sponsa ornauit me ornamento. Alligauit mihi & ornauit me, tanquam vnus vox est, & tamen sponsum & sponsam, Xpm̄ intelligimus & ecclesiā. Sed erunt duo in carne vna, sacramentum magnū: dixit Apostolus, in Xpo & in ecclesiā. Igitur nō iam duo sed vna caro. Si ergo caro vna, pfecta competenter ēt vox vna. Quid hic quæris humana infirmitas vocē uerbi, p quod facta sunt oia? Audi potius uocem carnis, quae facta est inter oia, quoniam uerbum caro factū est, & habitauit in nobis. Audi potius medicinae uocem, quā sanaris vt uideas Deum, quē tibi uideu dum distulit, hominem autē uidentū attulit, occidendū obtulit, mirandū contulit, credendum transtulit, ut ista fide ad uidentum Deum mentis oculus sanaretur. Quid ergo dedignamur audire uocem corporis ex ore capitis? Ecclesiā in illo patiebatur, quando

pro ecclesiā patiebatur. Sicut etiam in ecclesiā patiebatur ipse, qm̄ pro illo ecclesiā patiebatur. Nā sicut audiuius ecclesiā vocē in Christo patientis: Deus Deus meus respice, **Psā. 21.** &c. sic ēt audiuius Christi vocē in ecclesiā patientis: Saule Saule quid me psequeris? **Acto. 9.** Cum itaque nō exaudimur ad t̄palia bona retinenda, vel adipiscenda, qm̄ pro his deprecamur Deum, in eo quo nos exaudit, derelinquit nos, sed ad potiora, quae uult ut intelligamus & praferamus & concupiscamus, non nos derelinquit. Vnde sequitur psalmista & dicit: Clamaui ad te per idem nec exaudies, & nocte: ēt hic subauditur, nec exaudies. Sed uide quid adiungit: Et non ad insipientiam mihi. Hoc ergo dicit: Non me quidem exaudies clamantem per diem, id est, in rebus prosperis, ut eas non amittam, & nocte, id est, in rebus aduersis, ut prospera quae amissa sunt redeant. Verum hoc mihi nō ad insipientiam facies, sed potius ut sapiā, quid iam per noui testamenti gratiam a te expectare, quid desiderare, quid poscere debeam. Clamo quippe ego, ut hic mihi bona t̄palia non auferant. Tu autem in sancto habitas laus Israel. Nolo ut derelinquas concupiscētiā meam, quā carnalem foelicitatē requiro. Verum hęc est in sordibus uetustatis, tu autem quæris munditiam nouitatis, non exaudiendo istā cupiditatem relinquis, quia charitatem in qua habites requiris. Charitas **Rom. 5.** autem Dei diffunditur in cordibus nostris, sed p̄ spūm sanctum q̄ datus est nobis. Ideo in sancto habitas laus Israel, laus uidentium te, quia non in se laudantur, sed in te. Quid enim habent quod non acceperunt, ut qui gloriatur, in domino gloriatur? Hęc est grā noui testamēti. Nā in veteri testamēto, qm̄ cōmendabas, non nisi a te peti sperariq; debere etiam ipsam terrenam temporalemq; foelicitatem. In te sperauerunt patres nostri, sperauerunt & eruiisti eos, ad te clamauerunt & salui facti sunt, in te sperauerunt & non sunt confusi. Illos quippe patres inter inimicos suos uiuentes, & diuitijs implesti, & ab hostibus eruiisti, gloriosasq; uictorias reportare fecisti, & de diuersis eos mortibus liberaisti. Pro alio. i. pro Isaac subiecti, ne feriretur, arictē. Alium. i. Iob de putredine sanum, & ei dupla quae amiserat reddidisti. Alium, id est, Daniele inter leones **Dan. 14.** esuriētes illasum integrumq; seruaisti. Alio. **Dani. 3.** rū. i. Ananiam, Azariam, Misael inter flammās deambulantiū grata uoce laudatus es. Tale

aliquid

aliquid in Christo expectabant fieri Iudæi, unde probarent si vere filius Dei esset. Ex eorum persona, & in libro Sapientiæ dicitur: Morte turpissima condemnemus illū. Erit enim respectus in sermonibus ipsius. Si enim vere filius Dei est, suscipiet eum & liberabit eum de manibus contrariorum. Hæc, inquit, cogitauerunt & errauerunt, excæcavit enim eos malitia eorum. Attendentes quippe tempus veteris testamenti, & illam patrum etiam temporalem felicitatem, in qua illis exhibenda demonstravit Deus etiam talia dona sua esse, non viderunt iam esse tempus quo reuelarentur in Christo, bona æterna proprie Deum præstare iustis, qui bona temporalia præstat & impijs. Denique cum dixisset: In te sperauerunt patres nostri, sperauerunt, & eruisi eos. Ad te clamauerunt, & salui facti sunt, in te sperauerunt & non sunt confusi, vide quid adiunxerit: Ego autem sum vermis & non homo. Quod videtur quidem ad commendandam humilitatem simpliciter dictū, ut se in oculis persequentium, abiectissimum quiddam, & contemptissimum demonstraret. Sed non est contemnenda altitudo secreti profunditatisque mysterij, præsertim in eis verbis, quæ tanto saluatori in predicatione prophetiæ coaptantur. Dictus est hic sensus elegantissimus à prioribus, ideo se hoc nomine Christum prænunciari voluisse, quia vermis de carne sine concubitu nascitur, sicut illè natus est de virgine. Sed in libro suo Iob, cū de creaturis cœlestibus loqueretur, quod in Dei conspectu etiam vix ipsæ mundæ sint, quāto magis, inquit, homo putredo & filius hominis vermis? Putredinem pro mortalitate posuit, quæ iam velut conceptam gerit moriendi necessitatem, in quam peccando contritus est homo, & filium hominis vermen natum de putredine quasi putrem, hoc est, de mortalitate mortalem. Ac per hoc in his verbis psalmi, alium sensum nos quære admonuit. Illo quidem saluo neque reprobato, & non solum scrutemur quod ait: Ego autem sum vermis, sed etiam illud quod addidit: Et non homo secundum illud quod de libro Iob commemoravi, tanquam diceret. Ego autem sum filius hominis & non homo: non quod homo non sit Christus, de quo dicit Apostolus: Unus est mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus. omnis enim filius hominis homo est: sed ad quendam respicit sensus iste, qui sic homo

fuerit, ut non esset filius hominis, id est, Adam. Forte ergo sic est dictum: Ego autem sum vermis & non homo, id est, Ego autem sum filius hominis, & non homo, tanquam diceretur. Ego autem sum Christus, in quo omnes viuificantur: non Adam, in quo omnes moriuntur. Ac per hoc homines discite per gratiam noui testamenti vitam concupiscere sempiternam. Quid magno ita vos vultis à domino de morte liberari, sicut liberati sunt patres vestri, quando commendabat Deus etiam terrenæ felicitatis præter se non esse alium largitorem? Illa felicitas ad veterem hominem pertinet, quæ vetustas ab Adam cepit. Ego autem & sum vermis, & non homo, Christus non Adam. A veteri veteres fuistis, a nouo non ui estote. Ab Adam homines, à Christo filij hominum. Non enim sine causa familiarissime dominus in Euangelio se filium hominis dicit magis quam hominem, nec sine causa in alio psalmo: Homines, inquit, multiplicata est misericordia tua Deus. Abs te quippe ista salus hominibus iumentisque communis. Sed habet aliam homines noui testamenti quandam & ab animatorum consortio separatam, quæ ad nouum pertinet testamentum. Habent omnino. Nam de illa ibidem sequitur & dicit: Filij autem hominum sub tegmine alarum sperant. Inebriabuntur ab ubertate domus tue, & torrente voluptatis tue potabis eos. Quæ apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. Certe & hic cum superius dixisset: Homines, postea dixit: Filij autem hominum, tanquam distinguens ab hominibus filios hominum. In illa quippe felicitate eius salutis, quæ communis est hominibus & iumentis, eo nomine illos appellare voluit, quo demonstrarentur ad illum primum hominem pertinere quo vetustas cepit & mors, qui sic fuit homo, ut non esset filius hominis. Istis autem posterioribus quæ sperant aliam felicitatem, & fontis vitæ ineffabilem voluptatem, & sempiterni luminis lumen, hoc nomen imposuit, quo se familiarius appellari voluit dominus eorum, in quos talis gratia reuelata est, eosque filios hominum potius quam homines appellauit. Non autem existimes quasi locutionis regulam figi perpetua lege seruandam, ut vbi cunque legeris homines aut filios hominum, secundum hanc distinctionem semper intel-

ligas, sed ut se habuerit circumstantia lectio- nis, unde sensus, si patet, hauritur, si latet e- ruitur. Sicut in hoc loco psalmi huius quem non moueat distinctionis intentio, cum ille qui dixerat: In te sperauerunt patres nostri & eruisi eos, ad te clamauerunt & salui facti sunt. In te sperauerunt & non sunt con- fusi, subiungit. Ego autem: non enim ait sic, & ego, sed ego autem. Quid ergo ille qui se ita distinguit? Ego autem sum vermis, in- quit, & non homo, tanquam illis, quos exau- diti, & eruisi, eam commendares felici- tatem, quæ ad veterem pertinet testamentum, quæ homini veteri tribuenda esset qui cepit ab Adam. Ego autem sum vermis, hoc est, filius hominis, non homo sicut ille ho- mo qui non fuit filius hominis. Ac per hoc & quod sequitur: Opprobriū hominū & abiectio plebis, omnes quæ cōspiciebat me, subannabant me & locuti sunt labijs & mo- uerunt caput. Sperauit in Deū, eruat eum, saluum faciat eum, quoniam vult eū. Hoc in la- bijs non in corde dixerunt, insultando quod non fieret, non credendo quod futurū esset. Factū est autē & hoc, sed sicut fieri oportebat in filio hoīs, in quo spes æternæ vitæ fue- rat reuelanda ad nouum pertinēs testamen- tum, non sicut illi expectabant, & quia fieri non videbant, tanquam superato insultabāt, pertinentes ad testamentum vetus & hoīem in quo oēs moriuntur, non ad filiū hoīs in quo oēs viuificabūt. Mortē quippe intulit homo sibi filioq; hoīs, vitā vero attulit homini moriens & resurgens filius hominis opprobrium hominum & abiectio plebis. Vtique ad mortē enim hoc voluit pati in cō- spectu inimicorū, quo eum tanquā derelictū putaret, ut gratia cōmenderetur noui testa- menti, quæ diceremus aliam quærere felici- tate quæ nunc est in fide, postea vero erit in specie. Quādiu enim sumus in corpore, ait A- postolus, peregrinamur à domino. Per fidē enim ambulamus, non per speciem, & ideo nunc in spe, tūc in re. Deniq; resurrectionē suā, quam nō sicut nostrā in lōgū differri o- portebat, ut in exemplo carnis eius discere- mus, quod in nostra sperare deberemus, noluit alienis demonstrare, sed suis: alienis dico non natura, sed vitio, quod semper est cōtra natu- rā. Mortuus est ergo in cōspectu hoīum, re- surrexit autē in cōspectu filiorum hoīum, quia mors ad hominē pertinebat, resurrectio ad filiū hoīs. Sicut enim in Adā oēs moriūtur, sic & in Christo oēs viuificabūt. Ut igitur

exemplo suæ carnis exhortaretur fideles suos tēporalem pro æterna felicitate contē- nere, vsque ad mortem pertulit persequen- tes atque sœuientes, & quasi victo & oppres- so superbē illudentes. Quod autē carnē suā relucitavit, & discipulorum cōspectibus & cōtactibus reddidit, eisq; vidētibz ascendit in cœlū, ipsos edificauit, & quod prædicare deberent, euidentissima veritate monstra- uit. Illos autē à quibus tanta mala vsque ad mortem pertulerat, quasi de illo superato & extincto gloriantes, in ea opinione dere- liquit, ut quisquis eorū salute æterna saluus fieri vellet, hoc de illius mortui resurrectione crederet, quod ij qui viderunt signis cō- stantibus prædicauerunt, & pro ea prædica- tione similia perpeti non dubitauerunt. Quapropter Iacobus vnus ex Apostolis eius in epistola sua, cū hortaret fideles, qui post passionem & resurrectionē Christi ad huc in ista vita tenebant, dispensationē veteris testamēti nouiq; distinguens, Sustinētia, inquit, Iob audistis, & finē domini vidistis, Iaco. 5. ne ideo patienter substinerent temporalia mala, ut sibi hoc restitueretur quod recepif- se legimus Iob. Nam & ab illo vulnere at- que putredine saluus factus est & ei cuncta quæ amiserat duplicata sunt restituta, vbi et cōmendata est resurrectionis fides. Nā filij non dupli sed totidem redditi, et illos quos amiserat resurrecturos significauerunt. Sic ipsi quoq; illis prioribus iuncti à restitutione dupli non inuenirentur alieni. Ut ergo non talē remunerationē speraremus, quā ma- la tēporalia pateremur, nō ait: Sustinētiam & finē Iob audistis, sed ait: Sustinētia Iob audistis, & finē dñi vidistis: tanquam dice- ret. Mala tēporalia sicut Iob sustinete, sed pro hac sustinētia nō tēporalia bona spera- te, quæ illi aucta redierunt, sed æterna potius quæ in dño præcesserunt. Iob ergo de illis patri- bus erat qui exclamauerunt, & salui facti sunt. Cum enim dicit: Ego autem, satis insinuat qua salute illos saluos esse factos velit intel- ligi, in qua ipse vtiq; derelictus est, non quod illi à salute æterna fuerint alieni, sed in occulto: tunc erat quod in eis fuerat reue- landum. In veteri quippe testamento vela- men est, quod tunc auferetur, cum ad Chri- stum quisque inde trāserit. Quo crucifixo, velum etiā templi scissum, ut significaretur quod Apostolus de velamine veteris testa- mēti dixit, quō in Christo euacuat. Nā & in illis patribus quāuis rarissima, tū fuerūt Aug. Tomus secundus 2 &

Luc. 11.

& vsque ad mortē exēpla patiētiā, a sanguine Abel vsque ad sanguinē Zacharię, quod rū sanguinē dicit dñs Iesus & ab eis exigendum, qui in patrum suorū, a quibus illi occisi sunt, iniquitate persisterent. Et in nouo testamento nec defuit nec deesset bonorum fidelium multitudo, qui etiā in ista tēporali foelicitate prapollent, & in ea largitoris Dei bonitatem misericordiamq; experiantur tenentes tamen quod dispensator noui testamenti, diuitibus huius seculi Apostolus pręcepit, non superbē sapere neque sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo viuo, qui pręstat nobis omnia abūdātē ad fruendum, vt bene faciant diuites, sint in operibus bonis, facile tribuant, communicent, thesaurizent sibi fundamentum bonum in futurū, vt apprehēdāt veram vitā: qualis in Christi nō tñ spū, verum etiā carne manifestata est, cū resurrexit a mortuis, non qualē Iudęi in illo peremerunt, qñ eum de manibus eorū Deus non eruit, eumq; dereliquisse visus est exclamātem, Deus meus Deus meus vt qd me dereliquisti? vt eo modo in se trāsfigura ret martyres suos, qui etsi mori nollēt quod

1. Ti. 6.

D

etiā Petro dixit: Alter te cingat & feret quod tu non vis, significans qua morte clarificaturus erat Deum, & ob hoc a Deo suo derelicti viderentur ad tempus, cum eis pręstare noller qd vellēt, illā vocem cordis emitterēt, illumq; adhiberēt pietatis affectū quem passionē impēdēt ore proprio dominus expresit, eos in se identidem trāsfigurans. Verum nō quod ego volo, sed quod tu vis pater. In quo n. primitus nisi in ipso capite nostro apparere debuit pp quā causam Christiani sumus? Propterea nō ait: Deus meus Deus meus dereliquisti me, sed causam commouit requirendā cū addidit: Vt quid dereliquisti mei. quare, ppter quid, quā ob causam? Profecto n. erat aliqua causa, eaq; non parua, vt Noe liberaret de diluuiō, Loth de cōlesti incendio, Isaac de imminenti gladio, Ioseph de calumnia mulieris & custodia carceris, Moysen ab Aegyptijs, Raab ab excidio ciuitatis, Susannā a testibus falsis, Daniele de lacu leonum, tres viros ab ignibus, aliosque patres qui exclamauerunt & salui facti sunt, & Christum de manibus Iudeorum non liberaret, eumq; in potestate sēuentium vsque ad mortis exitum dereliqueret. Vt quid hoc? propter quid hoc? nisi propter illud quod paulopost in eodem psalmo dicit: Non ad insipientiā

Ioā. 21.

Mat. 26.

Cap. 11.

Psal. 21.

E

mihī, hoc est, corpori meo, ecclesię meę, minimis meis. Nam & in Euangelio, quod vni ex minimis meis fecisti inquit, mihi fecisti. Sic itaque dictum est. Et non ad insipientiā mihi: quomodo dictum est: Mihi fecisti. Et sic dictum est: Quare me dereliquisti: quomodo dictum est: Qui vos recipit, me recipit: & qui vos spernit, me spernit. Non ergo ad insipientiā nobis, sed vt sapiamus: non propter istam vitam, in qua nos Deus aliquando vsque ad mortem persequentium manibus derelinquit, sed propter illam sempiternam nos debere esse christianos, quia hoc in illo ptecessisse intuemur, ex cuius nomine sic vocamur. Ecce ita factum est, tamen multi non ob aliud volūt esse christiani, nisi vt huius vitę foelicitate perfruantur, ideoq; illa deficiente deficiunt. Quid si non in ipso nostro capite tam insigne constitueretur exemplum, quo disceremus pro cōlestibus terrenā contemere, non respicientes quę videntur, sed quę nō videntur? Quę n. videntur, tēporalia: quę nō videntur, aeterna. Quos in se vocibus illi trāsfigurare dignatus est. Nam quantum ad ipsum attinet, quomodo vellet liberari ab illa hora, qui propterea venerat in illam horam? Aut quomodo sic loquebatur quasi quod nollet ei accideret, ei potestatem habuerit ponendi animam suā, & iterum sumendi eam, nec eam quicquam tolleret ab illo, sed eam ipse poneret & resumeret, sicut in euangelio dicit: Sed proculdubio nos in illis vocibus eramus, & caput pro suo corpore loquebatur, non disiuncta significatiōe vocis, vbi conuexio nō disiungitur vnitatis. Denique in psalmo sequitur, & orans aduerte, quid dicat: Et tu, inquit, extraxisti me de ventre, spes mea ab vberibus matris meę, in te iactatus sum ex vtero, de ventre matris meę Deus meus es tu: tanquam diceret, de alia re & ab alia re in aliam rem me traieciisti, vt tuis mihi bonum pro terrenis bonis mortalitatis huius, quam in matris ventre fortatus sum, cuius vbera luxi. Hęc n. ventustas est de qua me tu extraxisti, & illa carnalis natiuitatis bona sunt, a quibus tu sper meo. Inde enim ad te conuersus sum ex vtero, id est ex ijs quę in vtero inchoant. In te iactatus sum, ad te scilicet transiens, quo caro processit ex vtero, deū sperare cō ventre matris meę, id est de bonis carnis quam sumpsi in ventre matris meę, Deus meus

meus es tu, vt de his tuis sis bonum meum: ea locutione dictū est, ac si diceretur, verbi gratia, de terra cōelum habito, hoc est, hinc illō emigraui: & ista nra in illū trāsfiguratio est, qui per gratiam testamenti noui mutamus vitam, trāscentes de vetere ad nouā. Nā ille hanc rem sacro suę passionis resurrectionisq; significans, carnē mutauit de mortalitate ad immortalitatem, vitam vero non mutauit de vetustate in nouitatem, quę nunq; fuit in impietate, vnde trāsiret ad pietatem. Quamquam non defuerunt qui hoc quod dictū est: De ventre matris meę Deus meus es tu, ideo ad ipsum caput nostrū pertinere sentirent, quoniam pater intātum est Deus eius, inquantū hō est in forma serui, non inquantū illi equalis in forma Dei est. Ideo de ventre matris meę Deus meus es tu, ac si diceret, ex eo quod hō factus sum, deus meus es tu. Sed qd est, vt extraxisti me de ventre, si ad ipsum Iesum de virgine procreatū refertur, quasi alios Deus non extrahat, in cuius prouidentia est omnis ordo nascendi, an inde significare voluit partum virginis seruata virginis integritate mirabili, cum ait: Tu extraxisti me de ventre matris meę, vt quod illic mirabiliter factū est, eū Deus fecisse dicitur, nemini incredibile videat. Quid ergo ē illud: Spes mea ab vberibus matris meę? Quid & hoc ad ipsum caput ecclesię referri potest quasi spes eius, quę in Deo est, a matris vberibus ei coeperit, non & ante in ipso vtero? Neque enim spes alia intelligenda est, nisi quia futurum erat, vt Deus eum exaltaret a mortuis. Totum hoc quippe secundum id quod homo factus est dicitur. An forte quia vbera foeminarum ab ipso conceptu in vbertatem promoueri perhibentur, sic intelligi voluit, ab vberibus, tanquam diceret, ex quo carnem sumpsi, cui carni fuerat speranda immortalitas: vt non ante spes ei esset cum in forma Dei esset, in qua nihil in melius mutandum esset, sed ab vberibus matris, id est, ab ipsa susceptione carnis quę concipiebatur in spe, cuius spei res futura erat, cum ad immortalitatem de morte trāsiret. Sed quod dictū est: In te iactatus sum ex vtero, quomodo coaptari capiri possit, ignoro, quasi in vtero cum esset non in Deo fuerit, in quo viuimus, mouemur & sumus, aut illius infantis aia rationalis, ex quo caro processit ex vtero, deū sperare coeperit. Nisi forte credendum est, iā nato ani-

ma rationalē accessisse, quā intra viscera matris adhuc ei defuisset. Et quoniam eadem anima, quę carni iam nata addita est, Deo inharebat, ideo secundum eandem carnem dictum esse existimandum est: In te iactatus sum ex vtero, tanquam diceret, eam sortitus sum animam ex vtero quę tibi coheret. Sed quis audeat in hanc se temere precipitare sententiā, cū ratio de aduentu vel exortu animę in tanto nature profundo sic lateat, vt fatius sit eam semper querere quandiu in hac vita sumus, q̄ aliquando inuenisse pręsumere? Ex illa vero in seipsum trāsfiguratione nostra quemadmodum possent hęc accipi, dictum est: Si quid autem dici potuit, convenientius vel potuerit nullius pręiudicamus ingenio, doctrinę, nullius inuidemus. Iam illud qd sequitur: Ne discedas a me, quoniam tribulatio proxima est, inde iā eminet, quęadmodū dictum est: Quare me dereliquisti. Quo n. dereliquisti, cui dicitur. Ne discedas a me, nisi q̄ dereliquit vitę veteris tēpalem foelicitatē? Rogatur autē ne discedat, & deserat spē vitę aeternę. Sed quid est, qm tribulatio proxima est, quasi ei passio adhuc immineret, cum ipse media passione ista dicere intel ligatur, quę de illo in hoc psalmo prophetata sunt. Hic enim dicturus est ē, q̄ in Euangelio apertissime scripta sunt. Diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meā miserunt sortem: qd factum est, cū iam pēderet in ligno. Quid est ergo tribulatio proxima est, in qua media loquebat? Sed nimirū illud vult intelligi, quia cum caro in doloribus est & in pōnis, pfecto aia tūc habet magnū agonem patientiā, in qua ne deficiat, laborandum & orandū est. Nihil est at aia sua carne ppinquius. Ideo mūdi huius quālibet magnus perfectusq; contēptor, cū alibi patitur nihil patitur. Potest n. adhibere vigilem rōnem, cum amittit bona quę extrinsecus sunt, & ab animo sapientis, qui ex cupiditate nō harer, sine dubio lōge sunt, et nō curare quod patitur, q̄ nec patitur. Cū vero amittit pēcipua corporis bona, id est, corporis vitam ac salutem, iam tribulatio proxima est animi bonis, quibus ipse intus tanquā corporis est dñs, qd faciet qualibet rōne, vt non doleat cū corpus vulneratur aut vritur, cui tanto implicatur consortio vt pati possit, dolere non possit? Ideo & diabolus hunc nocendi ordinem tenens, illius magni viri quę postulauerat tentandum prius

Job. 2.

externa bona accepit in potestatem, quibus
ablatis & perditis, cum illum inconcussum
videret, dixerat enim: Dominus dedit, dis
abstulit: sicut domino placuit, ita factum est,
sit nomen domini benedictum: etiam car-
nem cruciandam vulnere postularit, tali cū
eo confliens certamine, vt bona proxima
inaderet, hoc est, corporis bona, quibus il-
le perditis si forte succumberet, atque ad im-
pietatem cor inclinaret, etiam bona animi
deperirent, quibus perdendis iam in corpo-

Cap. 14.

An.homo nisi q̄ memor es eius? Circūdēde
rūt me vituli multi, hoc est, minores in ple-
be. Tauri pingues obsederunt me, hoc est,
superbi ac diuites principes plebis aperue-
runt in me os suum, clamantes. Crucifige

Luc. 22.

runt eum, cōprehensum adducētes ad Præ-
sidentem, & rugierūt petēdo eius mortē. Sicut
aqua effusus sum, tanquā in me lapsi cade-
rent psecutores mei. Dispersa sunt omnia
ossa mea. Quid sunt ossa, nisi corporis fir-
mamētā, corpus autē Christi ecclesiā? Firma-
mētā ergo ecclesiā, q̄ nisi Apostoli, q̄ et col-
lūā alibi nūcupant. Hi vtiq; dispersi fun-
tū ad passionē in se ducere, vel cū esset pas-

Pfalz. r. r.

quâ cera liquefcens in medio ventris mei.
Hoc fanè quẽadmodũ capiti noſtro ipſius
corporis ſaluatori coaptetur, inuenire diffi-

HONORATO
cile est. Neque. n. nisi magno dolore cōtin-
git, vt cor velut cera liqueat humanum,
quod vnde in illo fieri possit, qui possit
habeat ponendi & recipiendi animā suā? 120
Sed profecto aut infirmorum suorum in se
transiit causam: siue illorū qui metu mor-
tis pauescunt, sicut ipse Petrus ex egre-
gio præsumpore tam creber negator effectus,
siue illorū qui tristitia salubri cōtābescunt,
sicut idem ipse Petrus, cū amare fleuit. Nō
& tristitia quasi soluit cor. Vnde dicitur et
græce λυγρῶς hinc appellata sit λύπη: Aut cer-
te profundū sacramentū nō intelligere vo-
luit, vt cordis sui nomine signaret scriptu-
ras suas, vbi eius vtique latebat consiliū,
quod tunc apertū est, cū ea quæ de illo pro-
phetata fuerūt, passus impleuit. Soluta sunt
ergo scripturæ eius in ijs quæ perfectæ sunt
aduentu eius, in ciuitate, passione, relurre-
ctione, glorificatione. Quis. n. iam ea nō in-
telligit in prophetis, qñ vsque ad intellectu
et carnalis multitudinis perueniunt, quæ
fortasse significauit in medio ventris sui, et
in eius corpore quod est ecclesia quasi ven-
tris locū habeat carnalis & infirmior mul-
titude? Aut si ventris nomen magis inte-
rioribus competit, ad eos potius qui perfe-
ctiores scripturarū intellectu pertinere mo-
stratū est, cū cor eius. i. scripturæ eius quæ
cōtinent consiliū eius, in medio eorum, hoc
est, in cogitatione eorū tanquā ea dissoluta
sunt, hoc est, seruire spūs apertur, disputat, Ca
exponit. Exaruit velut testa virtus mea.
Testa igne firmata est, sic & virtus corpo-
ris Christi non sicut fornax igne firmatur,
sed sicut testa passione velut igne firmatur.
Vasa. n. figuli probat fornax, sicut alio
loco scriptura dicit, & homines iustos te-
statio tribulationis. Et lingua mea adhaesit
faucibus meis. Pōt quidem silentiū eius si-
gnificatū videri, quod alius Propheta com-
mendat cū dicit: Sicut agnus coram tonden-
te fuit sine voce. Sed si lingua eius, eos in
eius corpore, quod ē ecclesia, intelligimus,
per quos suum loquitur euangelium, tunc
eius faucibus adheret, eum à praeceptis eius
non recedunt. Quod verū sequitur: Et in
puluerem mortis deduxisti me: quomodo
capiti coaptabitur, quandoquidem corpus
eius, quod tertia die resurrexit, non est vni-
in puluerem dissolutum? Nec aliter expo-
suerunt Apostoli, quod in alio psalmo pos-
sum est. Neque dabis sanctū tū videre cor-
ruptionem, nisi quia eius caro est corrupta,
quæ

quæ tã celeriter resurrexit. Vnde irẽ in alio
 Phil. 29. psalmo dicit: Quę utilitas in sanguine meo,
 dum descendo in corruptionem? Nunquid
 cõstituitur tibi puluis aut annunciat veritã
 tuam? Hoc. i. dicens, qđ si eo modo quo
 & ceteri mortui dimitteretur in puluere,
 & caro eius resurrectioni vltimæ seruaret,
 nulla esset utilitas in sanguine eius: quia nã
 illi prodesset mors eius, nec annunciatu
 D. veritas Dei, quæ illũ cõtinuo resurrecturũ
 esse prædixerat. Quid sibi vult ergo quod
 hoc loco ait: Et in puluere mortis deduxisti
 me? Nisi corpus eius accipiamus ecclesiã, in
 qua y pro eius nomine passi sunt vel patiũ
 tur, nõ ita vt ipse cito resurgens, sed in mor
 tis puluere deducuntur, tũc resurrecturi, cũ
 illud tẽpus venerit, de quo in euangelio di
 citur: Veniet hora qũ oēs qui in monumentis
 sunt audient vocẽ eius & procedẽt. Aut cer
 te tropicẽ puluerem mortis ipsos Iudæos in
 religii voluit, in quorum manus deductus
 est. Scriptum est. n. Non sic impij non sic,
 sed tanquã puluis quod proiecit ventus a fa
 cie terræ. Deniq; sequitur: Qũ circūde
 dunt me canes multi, cõciliũ malignantium
 obledit me: tanquã ipsos dixerit puluere mor
 tis, in quẽ deductus ẽ, quos dixit canes mul
 tos & conciliũ malignantiũ, canes eos vide
 licet appellans, qui plerunq; contra inno
 centes latrant, cum quibus non hñt consue
 tudinem. Iam vero in ijs quæ subiungit tan
 quã euangeliiu recitatur. Crucifixio quippe
 eius exprimitur in eo qđ dicit: Foderũt ma
 nus meas & pedes meos, dinumerauerunt
 eia ossa mea. Ipsi vero cõsiderauerũt & con
 sperxerunt me. Fossa sunt. n. clavis manus &
 pedes eius, & cum extēderetur in ligno, quo
 dimodo numerata sunt ossa eius. Cõside
 ratum est autem atque cõspectus quid illi fu
 turum esset, & vtrum veniret Helias & li
 beraret eũ. Iã illud qđ sequitur, nullius ex
 positionis indiget. Diuiserũt sibi vestimenta
 mea, & super vestẽ meã miserunt sortem.
 Verba deinde quæ subtexũtur, orãtis sunt,
 tam in persona capitis. i. hominis mediato
 ris, qđ ex psona corporis, qđ est ecclesiã, quã
 dicit ẽt vnicã suam. Tu autẽ dñe, inquit, ne
 1. lōge facias auxiliũ tuum: hoc ad eius carnẽ
 pertinet, cuius resurrectio nõ in longum est
 missa vt aliorum. In defensionem meam a
 spicene quid noceant inimici, qui sibi viden
 tur aliquid potuisse, carnem perimẽdo mor
 talem. Non autem noceant, si defendente gra
 tia Dei, non eis ad malum anima superata

colentiat. Sic. n. & alibi prophetatū est: Terra tradita est in manus impij, hoc est caro terrena. Erue à framea animam meam. Framea gladius est. Nec vtique tali ferro Christus occidus est, sed cruce, nec latus eius gladio, sed lancea percussit. Translato ergo verbo, framea linguā dixit persequentium, sicut in alio psalmo dicitur: Et lingua eorū gladius acutus. Vnde quia in eius carne lingua præualuit malignorum, orat vt animæ nihil noceat, cū dicit: Erue à framea animā meam, vt hæc in prophetia oratio, si ad caput corporis referas nō videatur velut indi gentis peticio, sed potius rei futuræ figurata prædictio. Aut certe, quia corpus eius, hoc est ecclesia, graues persecutiones fuerat perpessura. Frameam dixit, qua maxime trucidati sunt martyres, vnde vult eorum animas erui, ne timeat eos qui corpus occidit, animam autē occidere non possunt, & consentiant ad illicita. Aut etiā in ipsorum passionibus, inimicorum linguam frameam dicit, vnde animā suam, hoc est, animā corporis sui, animā sanctorū suorū vult erui. Quod autē sequitur: Et de manu canis vnica meā: nihil aptius quā vnica ecclesiæ mihi videtur intelligi. Canem vero appellauit mundum, non ratione sed consuetudine contra insolitam veritatem latrantem. Hæc est enim canum natura, vt cum quibus habent consuetudinem, siue illi boni siue mali sint, non ad eos latent, insolitorum autem personis visis, etiam innocentibus, irriterentur. Manu autem canis potestatem mundi significauit. Cuius etiam regnum infestum futurum corpori suo. i. ecclesiæ suæ, leonis nomine figurauit in eo quod adiūxit. Saluum me fac de ore leonis. Vnde est scriptum: Nihil interest inter minas regis & iram leonis: Quia & diabolū Apostolus Petrus leoni comparat rugiētī & querētī circueundo quem deuoret. Superbosq; huius mūdi, Christiani humilibus aduerfarios offēdens, confitequēter dicit: Et à cornibus vnicornium humilitatem meam. Ideo quippe in vnicornibus superbi intelliguntur, quia superbia odē cōfortium, & quātum in ipso est, solus cupit eminere oīs superbus. Iā nūc attēde vbi sit fructus, vel qd derelictus est, ne exaudiretur pro terrena fœlicitate, nō ad insipientiam, sed vt speremus quid noui gratia testamenti desiderare debeamus: vel quod non est derelictus, sed exauditus in eo quod ait: Ne difcedas à me: q. dixerat: Quare me

179

F
Psal. 56.

Mat. 10.

Proue.

19.
1. Pet. 5.

Cap. 17.

dereliquisti: quod utiq; cōtrariū est, nisi illud ad aliud, hoc ad aliud referatur. Attēde & audi quantum sapias, hauri quantum capis, quantumque ipse rem tātam eloqui valeo, immō quātum tribuit ille qui nos exaudit, H & in Christo inquantū hō mediator est inter nos & Deū, & cū Christo inquantū Deus est equalis Deo, & potēs est facere, ut ait Apostolus, supra q̄ petimus aut intelligimus. Vide in hoc psalmo testamēti noui gram, vi de illius derelictionis, tribulationis, deprecationis fructū, quid agatur, quid insinuetur, quid inūdetur, quid illustretur. Intuere qd legamus tanto ante prophetarū, quid iā ceramus impletum. Narrabo nomē tuū, inq; fratribus meis, in medio ecclesiā cantabo te. Psal. 21. Fratres illius sunt de quibus in Euangelio Ioan. 20. ait: Vade & dic fratribus meis. Ecclesia illa est quam modo dixit vnicā suā, hæc est vnicā catholica, quæ toto orbe copiosa diffunditur, quæ vsque ad vltimas gentes crescendo porrigitur. Vnde in Euangelio dicit. Et præ Mat. 24. dicabitur hoc Euangelium in vniuerso orbe in testimonium omnibus gētib; & tūc veniet filius hoīs. Quod aut ait. Cantabo, hoc est illud canticum nouū, de quo in alio psalmo dicitur: Cantate dño canticū nouum, cantate domino omnis terra. Habes hic vtraque, ex quo canticum cantaturum se dixerit, & in cuius ecclesiā medio: illud pertinet I ad nouum canticum, hoc ad oēm terrā. Ipse quippe cantat in nobis cuius gratia cantamus, sicut dicit Apostolus: An vultis experimentum eius accipere, qui in me loquitur Christus? Mediū vero ecclesiā ad eminētiā licet referas & ad ipsam manifestationē, quā omnia quāto clarius nota sunt, tanto magis in medio esse dicuntur, vel certe ad interiores ecclesiā, quia interiora sunt media. Neque enim omnis qui labijs personat, cantat canticum nouum, sed qui eo modo cantat, ut Apostolus admonet dicens: Cantantes & psallentes in cordibus vestris dño. Intus enim est hoc gaudiū, vbi vox laudis & canitur & auditur, quia voce laudatur qui gratis amandus est toto corde, tota anima tota mente, amoremq; suum accendit in se gratia spiritus tui sancti. Quid enim aliud est canticum nouum, q̄ laus Dei? Deniq; sequitur, & hoc Psal. 21. euidentius demonstrat. Cum enim dixisset: Narrabo nomen tuum fratribus meis, quia Deum nemo vidit vnquam, sed vnigenitus filius, qui in sinu patris ipse enarrauit, atq; adiunxisset: In medio ecclesiā cantabo te: quomodo cantauit, id est quia in nobis cantauit cum proficimus in nomine quod narrauit fratribus suis: & quia laudem Dei cantauit in nobis, continuo manifestauit dicens: Qui timetis dominum, inum, laudate eum. Quis autem veraciter laudat, nisi qui sinceriter amat? Tantundem est ergo ac si diceret: Qui timetis dominum amate eum. Dixit enim homini sicut scriptum est: Ecce pietas est sapientia. Porro pietas cultus Dei est, nec colitur illi nisi amado. Summa igitur & veritas sapiētia est in præcepto illo primo. Diliges dñm Deū tuū ex toto corde tuo, & ex tota anima tua. Ac per hoc sapientia est charitas Dei, nec diffundit in cordibus nostris, nisi per spū sanctum, qui datus est nobis. Intuitū aut sapiētiā timor dñi. Et timor nō est in charitate, sed pfecta charitas foras mittit timorē. Proinde præmissus timor in cor nostrū, pellit inde cōsuetudinē malorum operū & seruat charitati locum, quā tanquā domina veniente, ut illa insideat, abscedit. Ergo qui timetis dominum laudate eum, ut Deum non seruiler, sed libere colatis, eum amare discite, quē timetis, & poteritis laudare quod amatis. Timentes enim Deū homines veteris testamenti, propter literā terrē & occidentē, nondum habentes spū viuificantem, currebat cū sacrificijs ad templum. Et quamuis in figuram futuri sanguinis quo redempti sumus, tamen nescientes quid per eos præfiguraretur, cruciatas victimas immolabant. Nunc vero in gratia noui testamenti, qui timetis dominū laudate eum. Ipse quippe in alio psalmo, illa mutanda prænuūciat, quæ tūc in vmbra futuri offerebatur: Nō accipiam, inquit, de manu tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos. Et paulo post, ut ostenderet sacrificium noui testamenti, quādo illo illa fuerat cessatura, Immola, inquit, Deo sacrificium laudis, & redde altissimo vota tua. Et in fine eiusdem psalmi: Sacrificium, inquit, laudis glorificabit me, & illic via est qua ostēda illi salutare meum. Salutare Dei Christus est, quem infans Simeon senex cognouisset in spiritu, eumque sumpsisset in manus, Nunc dimittis, inquit, dñe seruum tuū secundū verbum tuū in pace, quā timetis oculi mei salutare tuū. Qui timetis ergo dominū laudate eū, vniuersum semen Iacob magnificate eū. Nō vacat, qd ei non sufficit dicere, semen Iacob, nisi adderet vniuersum, ne in solis eis intelligeretur, qui ex Israelitis fuerant credituri. Semen Iacob ipsum

ipsum est semen Abraham, omnibus autē in Christo credentibus, non solis qui ex Israel fuerāt fideles Apostolus dicit: Ergo Abraham semē estis secundā promissionē heredes. Ibi nanque cōmemorauit præfigurationē noui testamenti, in eo qd scriptum est: In Isaac vocabitur tibi semen, nō utique in Hismael ancilla filio. In quibus duobus filijs Abraham seruo & libero, & duabus mulieribus, ancilla & libera, scribēs ad Galatas, duo testamenti dicit in allegoria præfigurata. Vnde dicit: Non qui filij carnis, ij sunt filij Dei, sed filij promissionis deputantur in semine. Promissionis enim verbum, hoc est: Ad hoc tēpus veniam, & erit Sara filius. Multum est & nimis longum, diligenter enucleare cur filij promissionis pertinentes ad Isaac, noui testamenti gratiæ deputentur. Breuiter tantum attingam, vnde tanto fructuosius cogitabis, quanto magis pie cogitaueris. Non omnia Deus quæ prædicat, promittit. Prædicat enim etiam illa quæ non ipse facit, quia est omnium præscius futurorum. Prædicat ergo & peccata hominum, quæ potuit præscire non facere. Promittit autem quæ ipse facturus est, nec ea mala sed bona. Quis enim promittit mala? Quamuis itaque mala inferat, mala non peccata sed supplicia, minatur tamen ea potius quam promittit. Omnia largitur & præscit, sed peccata prædicat, supplicia minatur, beneficia pollicetur. Filij ergo promissionis, filij sunt beneficij. Hæc est gratia quæ gratis datur, non meritis operantis, sed miseratione donantis. Hinc gratias agimus dño Deo nostro, qd est magnū sacramentum in sacrificio noui testamenti, quod vbi & quā & quō offerat cum fueris baptizatus inuenies. Deinde sequitur & dicit. Timeat eum omne semen Israel, qui Iacob ipse & Israel vnus homo erat habēs duo nomina, non in paruo sacramento: sed vno libro non possunt dici omnia, in quo iā multū progressi sumus & nō dū de alijs tribus quæstionibus aliquid diximus, hoc est, de tenebris exterioribus, & latitudine & longitudine, altitudine & profunditate, & de quinque & quinq; virginibus. Quod ergo dixit supra: Vniuersum semen Iacob: hic consequenter ait: Omne semen Israel. Sed quare superius Magnificatio eius: & postea Timeat eum. Magnificatio laudis congruit, de qua dixerat, Qui timetis dominū laudate eum. vnde iā multa disserui. Ibi quippe amor vel charitas Dei perfecta foras mittit timorē. Cur ergo iterū timeat eum omnis Israel? Nō enim accepistis, inquit Apostolus, spiritum seruitutis iterū in timore. Sed idem Apostolus oleastro inserto in oliuā timorem præcipit, hoc est, gētib; additis radici Abraham, Isaac, Iacob, ut & ipsi fierent Israel. i. pertinerēt ad semē Abraham. Quā insertionē oleastri amputatis propter infidelitatis superbiam naturalibus ramis, etiam ipse dominus in Euangelio prædixit occasione illius Centurionis, qui in eum ex gentibus credidit. Tunc enim ait: Amen dico vobis, nō inueni tantā fidem in Israel. Et adiunxit, Ideo dico vobis, quia multi ab Oriente & Occidente venient & recumbent cum Abraham Isaac & Iacob in regno celorum: filij autem regni ibunt in tenebras exteriores, illic erit ploratio & stridor dentium: Ita significans inferi oleastrū propter humilitatē. Dixerat quippe ille Centurio: Non sum dignus vt sub tectum meum intres, sed tantum dic verbo & sanabitur puer meus. Confractionē aut ramorū naturalij propter superbiam, scilicet eorum qui ignorantes Dei iustitiā, & suam volentes constituere, iustitiā Dei non sunt subiecti. De ijs quippe vana elatione tumētib; dictum est, quod ibunt in tenebras exteriores, quia iactantes se de semine Abraham, semē Abraham fieri noluerunt, vt essent filij promissionis, quia fidē noui testamenti nō receperunt, vbi iustitiā Dei contēperunt, & suam constituere volentes. i. tanquam de suis meritis & operibus præfidentes spreuerunt esse filij promissionis, hoc est, filij gratiæ, filij misericordiæ, vt qui gloriatur in dño gloriatur, credens in eum qui iustificat impiū, hoc est, qui ex impio facit pium, vt deputetur fides eius ad iustitiā, & impleatur in eo, non quod postulabat eius meritum, sed quod a domino promissum est beneficiū. Cum ijs igitur agens Apostolus qui oliuæ per gratiā inserti rebatur, dicit, inquit, Fracti sunt rami, vt ego inserar. Bene, propter incredulitatem fracti sunt. Tu autē fide ita, noli altum sapere, sed time. Dei est enim beneficium non meritum, quod & alibi dicit: Gratia salui facti estis per fidem, & hoc non ex vobis, sed Dei donū est, non ex operibus, ne forte quis extollatur. Ipsi enim sumus figmentum creati in Iesu Christo, in operibus bonis, quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus: In hoc itaque intellectu gratiæ inest timor, de quo dicitur: Noli altum sapere, sed time. Timor

1. Ioa. 4. mor aut iste alius est, non est ille seruilis, quae charitas foras mittit. Illo enim timetur, ne iudicetur in tormentum supplicij: isto aut, ne amittatur gratia beneficij. Quapropter quauis fidelibus ad nouum testamentum pertinentibus dicat Apostolus quod paulante commemorauit, Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum in quo clamamus, Abba pater, id est, ut fides in nobis sit, quae per dilectionem operatur, non timendo poenam, quam amando iustitiam: tamen quia non fit anima iusta, nisi participatione melioris, qui iustificat impium, quid non habet quod non accepit, non debet sibi tribuendo quod dei est, ita gloriari tanquam non accepit. Ob hoc enim dictum est: Noli altum sapere, sed time. Et timor iste percipitur ijs et qui ex fide uiuentes haeredes sunt noui testamenti atque; in libertatem vocati. Altum enim sapere, dictum est superbire. Quod alio loco e contrario factis ostendit, ubi ait: Non alta sapientes, sed humilibus consentientes: Ex hoc quod ait humilibus consentientes, utique aperuit nihil aliud se dixisse alta sapientes, quam superbientes. Timor ergo non est in charitate, quia perfecta charitas foras mittit timorem, sed illum seruile quo cum se quisque ab opere malo abstinere, poena terret, non iustitia delectatur. Hunc charitas foras mittit, quam non delectat iniquitas et si proponat impunitas. Non illum quo timet anima, ne amittat ipsam gratiam, qua in illa factum est, ut eam non peccare delectet, quo timet ne Deus eam deserat, etiam si nullis dolorum cruciatibus puniat. Hic timor castus est, non eum charitas eijsit, sed acciscit. De illo quoque scriptum est: Timor domini castus permanens in seculum seculi, nequaquam illum diceret permanere, nisi sciret alium qui non permaneret. Et bene istum castum dixit. Hoc enim non caret amor, quo anima inhaeret Deo, quae dicit in alio psalmo. Perdidisti omne qui fornicatur abs te, bis Apostoli autem adherere Deo bonum est. Nam solum ser. & coniunx quae adulterium animi gerit, etiam si timore viri non adulterium perpetrat, tamen quod deest operi inest voluntas. Casta vero aliter timet. Nam et ipsa timet virum, sed caste. Denique timet illa ne vir infestus adueniat, ista ne offensus abscedat. Non amanti enim praesentia viri molesta est, amanti autem absentia. Timore itaque casto permanenti in seculum seculi, timeat Deum omne semen Israel. Timeant quae diligunt, non

alta sapiendo, sed humilibus consentiendo, cum timore & tremore suam ipsorum salutem operando. Deus est enim qui operatur in eis & velle & operari pro bona voluntate. Haec est iustitia Dei, hoc est, quod Deus donat homini, cum iustificat impium. Hanc Dei iustitiam ignorantes superbi Iudaei, & suam volentes constituere, iustitia Dei non sunt subiecti, hac superbia dei iudicantur, ut humilis inferatur oleaster. Et illi ibunt in tenebras exteriores, de quibus inter alia requiritur, venientibus ab Oriente & Occidente multus, qui recumbant cum Abraham, Isaac & Iacob in regno caelorum. Sunt enim modo in exteris tenebris, unde correctio desperanda non est, quam si contemplerint, ibunt in tenebras exteriores, ubi correctionis locus non erit, quoniam Deus lux est, & tenebrae in eo non sunt ullae. Sed lux cordis non istorum qui in carne sunt oculorum, nec omnino talis qualis huius lucis visibilis phantasia cogitatur, quae & ibi est videre, sed longe aliter, longe dissimiliter. Qualis enim lux est ipsa charitas, quis verbis explicet? Quis eam rerum, quae sensibus carnis subiacent, vllō demonstrat exēplo? An forte lux non est charitas? Audi Apostolum Ioanē. Ipse quippe dixit, quod modo commemorauit, quoniam Deus lux est, & tenebrae non sunt in eo vllae. Qui rursus dicit: Deus charitas est. Ac per hoc si deus lux est, & Deus charitas est, profecto charitas lux ipsa est, quae diffunditur in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Itē dicit: Qui odit fratrem suum, in tenebris est usque adhuc. Ista sunt tenebrae, in quas diabolus & angeli eius multum superbiendo progressi sunt. Charitas enim non amulatur, quia non inflatur. Vbi enim praecedit inflatio, continuo sequitur amulatio, quoniam superbia mater est inuidiae. Diabolus igitur & angeli eius a luce atque seruire charitatis auersi, & nimis in superbia inuidiamque progressi, velut glaciali duritia torpuerunt. Et ideo per figuram tanquam in Aquilone ponuntur. Vnde cum generi humano diabolus incubaret, ventura gratia Saluatoris, dicit in Cantico canticorum: Huiusmodi Exurge Aquilo & veni Austro, perfusa ortu meum & fluat aromata. Exurge qui irruisti, qui subditis incumbis, qui possessos premis, Exurge ut a tuo potere releuati erigantur, quorum aias premendo curuasti. Et veni Austro, inquit, spiritum inuocans gratia flante de Meridie, velut a parte seruida & luminosa, ut

fluant aromata. Vnde Apostolus dicit: Christus bonus odor sumus in omni loco. Hinc etiam in quodam psalmo: Conuertere domine captiuitatem nostram, sicut torrens in Austro: Captiuitatem. id est, quae sub diabolō, tanquam sub Aquilone tenebantur, ubi abundante iniquitate frigerant, & quodammodo congelauerant. Hinc enim euangelium dicit: Quoniam abundauit iniquitas refrigescet charitas multorum. At vero flante Austro glacies resoluitur & torrentes fluunt. id est, peccatis remissis & alibi scriptum est: Sicut glacies in sereno, ita soluetur peccata tua. Proinde rationalis creatura, siue in angelico spiritu, siue anima humana, ita facta est, ut sibi ipsa bonum, quo beata fiat, esse non possit, sed mutabilitas eius si conueratur ad incomutabile bonum, fiat beata: unde si auertatur, misera est: auersio eius vitium eius, & conuersio eius virtus eius est. Natura ergo non est mala, quia creatura spiritus vita est rationalis, quae et priuata bono, cuius participatione beatificatur. id est, et vitiosa melior est corpore, quod summum est, in corporibus enim haec luce quae sentitur oculis carnis, quia & ipsa est corpus: omni autem corpore quolibet incorporea natura praestantior, non mole quia non nisi corporum est moles, sed vi quadam qua supergreditur omnem phantasiā, quam volutat animus haustam de sensibus corporis. Sed quemadmodum in ipsis corporibus ea quae inferiora sunt, sicut terra & aqua & ipse aer, meliora sunt participatione meliora. id est, cum luce illuminantur & seruire vegetantur: sic incorporeae creaturae rationales ipsius creatoris sunt participatione melioris, cum ei cohaerent purissima & sanctissima charitate, qua omnimodo si caruerint, tenebrescunt quodammodo. Proinde infideles homines tenebrae sunt, qui per fidem conuersi ad deum quadam purissima illuminatione lux sunt. In qua proficundo si ex fide ad spem peruenierint, ut id quod credunt et conspiciere, sicut tamen bonum potest conspici, mereantur, perfectam recipiant imaginem Dei. Talibus enim dicit Apostolus: Fuistis aliquando tenebrae, nunc autem lux in domino. Porro diabolus & angeli eius, tenebrae sunt in fidelibus hominibus deteriores. Plus enim ab illa charitate auersi, in suum fastum oblationemque progressi sunt. Et quoniam extremo iudicio Christus dicturus est eis quos ad sinistram discernet, ite in igne aeternum, qui paratus est diabolo & angelis

lis eius, his malignis spiritibus coniungendos simulque damnandos, dicit ituros in tenebras exteriores. id est, in societatem poenalem diaboli & angelorum eius. Huic poenae contrarium est quod bono seruo dicitur: Intra in gaudium domini tui, ut quanto sunt istae tenebrae exteriores, tanto sit lumē illud interius. Non haec per locorum interualla inani phantasmate cogitanda sunt, Localia spatia non occupant, nisi corporum moles. Non est hoc spiritus vitae, non est hoc anima rationalis, multo minus Deus omnium benignissimus conditor, & iustissimus ordinator. Voluntatibus & affectibus ista vel propinquare, vel longe fieri, vel intrare, vel exire dicuntur: sed qui malo opere. id est, tenebroso delectantur facientes, secutura est poena quae torqueat, ideo dominus ubi dixit: Tenebras exteriores, addidit etiam, Ibi erit fletus & stridor dentium, ne talibus oblectationibus, quibus hic iniqui perfruuntur, quoniam infidelitate atque iniustitia tenebrescunt, etiam in illo supplicio se vsuros clementer exilliment, quia enim volentes iniuste vtuntur bonis, iuste nolentes cruciabantur malis, unde possunt et tenebrae exteriores intelligi poenae corporales. Corpus quippe est anima exterius, ut sint animae mala quibus a charitatis luce auersa mens in peccatis oblectatur, extere tenebrae: corporis autem mala quibus aeternis in finem torquebitur, exteriores tenebrae, quas solas timent, qui serui adhuc timore detinentur. Nam si eis liceret, in illis exteris quae sunt in peccatis impune semper volui & inuolui, profecto nunquam vellent accedere ad Deum & illuminari, & inhaerere illi per charitatem, ubi est timor castus permanens in seculum seculi, qui timor non cruciat, sed tenaciorem facit animam boni illius: quod si dimiserit, cadet. Timeat eum omne semen Israel. Et vide causam quam coniungit: Quoniam non spreuit, inquit, neque despexit precem pauperis. Pauperem humilem dicit. Hinc est, noli altum sapere, sed time. Timeat ergo eum omne semen Israel, quoniam non despexit eius precem, qui non altum sapuit, sed timuit. Potest hoc & capiti coaptari, quia ipse Saluator corporis propter nos pauper factus est cum diues esset, ut eius paupertate ditaremur. Ex forma enim serui pauper factus est, ex qua & precē fudit: in ea quippe humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortē. Vide ergo quid dicat: Quoniam non spreuit neque despexit precē pauperis, neque auertit faciem suam

suam à me. Vbi est illud, Quare me dereliquisti, si nō auertit facie suā ab eo, nisi quia & derelinquens nō derelinquit, qm̄ in bonis t̄p̄alibus nō exaudit, & nō ad insipientiā nobis, sed vt sapiamus quid auferat & quid offerat nobis? Non, inquit, spreuit neq; despectit p̄ccem pauperis, neq; auertit faciem suam à me. Et cum clamarem ad eum exaudivit me. Fecit ergo quod paulo ante rogatus est, vbi eum deprecans dixit: Ne discendas à me. Si n. exaudivit, profecto fecit, non vtiq; discens, non ergo dereliquit hoc modo qui alio modo dereliquit, vt sciremus, quō magis non ab eo derelinqui velle debemus. Apud te laus mea. Quid ergo nō scēt qui tanquam victo iusultant qd̄ me in t̄p̄alibus dereliqueris? In ecclesia magna confitebor tibi, non quanta ista synagoga est, q̄ irridet mortem derelicti, sed in Ecclesia magna diffusa per omnes gentes quæ credit in resurrectionem nō derelicti. Hæc est vñcia flā quā petit de mat̄u canis erui, de qua etiā paulo ante dixit: In medio Ecclesiæ cantabo tibi. Et nunc quod ait: Confitebor tibi. In eis vtiq; qui cōfitebātur, in quibus & loquitur. Cōfessio autē non tñ p̄ccōrum est, sed & laudis Dei, sicut ipse in Euāgelio. Cōfitebor tibi, inquit, pater dñe celi & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus & reuelasti ea paruulis. Ideo sequitur & dicit: Vota mea reddam coram timentibus eū. Edent pauperes & saturabuntur & luadabunt dñm qui requirūt eum. Ipsi sunt paruuli de quibus dixit: Et reuelasti ea paruulis, timentes eū, & pauperes, id est, humiles qui nō alta sapiunt, sed timent timore illo casto, nō quo poena formidatur, sed quo gratia commendatur. Vota verō sua, sacrificium vult intelligi corporis sui quod est fidelium sacramentum. Ideo cum dixisset: Vota mea reddam corā timentibus eū, cōtinuo subiunxit. Edent pauperes & saturabuntur. Ipsi enim saturabuntur pane qui de celo descendit, qui ei coherentes & eius pacē dilectionēq; seruantes imitantur eius humilitatē. Ideo pauperes in hac paupertate & lauitate p̄cipue Apostoli claruerunt. Et laudabunt dñm, inquit, qui requirunt eū, intelligentes nō meritorū suorū, sed illius esse gratiā qd̄ saturari sunt. Requirit n. eum, quia nō sunt ex eis qui sua q̄runt non q̄ Iesu Christi. Deniq; & si caro eorū qui eum laudant patit̄ t̄p̄alem tribulationē vel mortē, viuunt corda eorū in seculū seculi. Hæc

vita cordis nō ē in sensibus corporis, secreta est in luce quæ intus est, nō in tenebris quæ foris sunt, in finem p̄cepti, non in initio p̄cepti. Finis autem p̄cepti charitas est de 1. T. Cor. corde puro & conscientia bona & fide non ficta. Charitas quæ non amulatur, non inflatur, quia nō altum sapit, sed timet, & ideo cohaeret timore casto permanente in seculū seculi. Initium autem omnis p̄cti superbia, quæ diabolus irreuocabiler in exteriora progressus est, hominemq; inuidendo & ei simile aliquid suadendo deiecit. Cui homini in quadā scriptura dicitur. Quid superbis terra & cinis? Qm̄ in vita sua proiecit intima sua. In vita sua dictum est, tanquam in propria sua, & quasi priuata, quæ delectatur omnis superbia. Vnde charitas in cōmune magis quam in priuatum consensens, dicitur non querere quæ sua sunt. Hæc viuunt corda in seculum seculi, tanq̄ saturata pana cœlesti. De qua saturitate ipse dicit: Nisi manducaueritis carnem meam, & sanguinē meū biberitis, nō habebitis vitā in vobis. Merito ergo istorū, qui saturantur, viuunt corda eorū in seculū seculi. Vita enim Christus est qui habitat in cordibus eorum, inter rim per fidem, post ē per speciem. Vident enim nunc anigmate per speculum, tunc aut facie ad faciem. Vnde ipsa charitas nunc in bonis operibus dilectionis exercetur, quæ se ad subueniendum quaquā versum potest, porrigit, & hæc latitudo est: nunc longanimitate aduersa tolerat, & in eo quod veraciter tenuit, perseverat, & hæc est longitudo: hoc aut totum propter adipiscendam vitā facit æternam, quæ illi promittitur in excelsis, & hæc altitudo est. Existit uero ex oculo ista charitas vbi fundati quodammodo & radicati sumus, vbi causæ voluntatis Dei nō sunt inuestigantur, cuius gratia sumus salui facti, nō ex operibus iustitiæ quæ fecimus. Tunc nōs, sed secundum eius misericordiā. Voluntate quippe genuit nos verbo veritatis, & hæc voluntas eius in abditis est. Cuius secreti profunditatē quodammodo expauescēs Apostolus clamat. O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, q̄ inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. Quis enim cognouit sensum domini? Et hoc est profundum. Altitudo quippe cōmune nomen est excelsis & profundo. Sed cū in excelsis dicitur, sublimitatis eminentia cōmendatur, cum at in profundo, difficultas inuestigationis & cognitionis. Vñ & illud de Deo dicitur:

Psalm. 91. dicitur: Quam magnificata sunt opera tua domine, nimis profunda faciæ sunt cogitationes tuæ. Et iterū: Iudicia tua velut abyssi sunt multa. Hinc igitur est illud Apostoli qd̄ requirendum inter cetera posuisti. Huius rei gratia, inquit, flecto genua mea ad patrē dñi nostri Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in cœlis & in terra nominatur, vt det vobis secundum diuitias gloriæ suæ virtutē corroborari per spiritum eius, in interiori homine habitare Christum per fidē in cordibus vestris, vt in charitate radicati & fundati per fidem praualeatis cōprehendere cū omnibus sanctis, quæ sit longitudo & latitudo, altitudo, & profundum. Scire ēt supereminentem scientiam charitatis Christi, vt impleamini in oēm plenitudinē Dei. Attende omnia diligenter. Huius rei, inquit, gratia flecto genua mea ad patrē dñi nostri Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in cœlis & in terra nominatur. Quis, cuius rei gratia: hoc supra dixerat, Propter quod peto non infirmari in tribulationibus meis, p̄ vobis. Hoc ergo eis optat, vt non infirmetur in tribulationibus Apostoli, quas pro illis sustinebat, & propter hoc genua flectebat ad patrē. Proinde nō infirmari vnde illis sit, sequitur & dicit: Vt det vobis secundū diuitias gloriæ suæ virtutē corroborari per spiritum eius. Hæc sunt diuitiæ, de quibus dicit. O altitudo diuitiarū. Abditas. n. habet causas, vbi nullis meritis p̄cedentibus quid habemus quod non accepimus. Deinde sequitur, & qd̄ optet adiungit, In interiori, inquit, homine habitare Christum per fidē in cordibus vestris. Hæc est vita cordiū quā viuimus in seculū seculi, ab initio fidei vsq; ad finē speciei: vt in charitate, inquit, radicati & fundati praualeatis cōprehendere cum omnibus sanctis. Ista est cōio cuiusdā diuinæ cœlestisq; reipublicæ, hinc saturantur pauperes, nō sua querentes, sed quæ Iesu Christi. i. nō comamoda priuata sectantes, sed in cōe vbi salus omnium est consulentes. Nam de ipso pane quo tales saturantur, quodam loco Apostolus dicit: Vnus panis, vnus corpus multi sumus. Quid ergo cōprehendere? quæ sit, inquit, latitudo, sicut iam dixi, in bonis operibus quibus beneuolentia porrigitur vsque ad diligendos inimicos: & longitudo, vt longanimitate pro hac latitudine molestiæ tolerantur: & altitudo, vt pro his arenam qd̄ in supernis est pramium, nō vnum aliqd̄, aut temporale speretur: & profundum, vnde

de gratuita gratia Dei secundum secretum & abditū uoluntatis eius existit. Ibi enim radicati, ibi sumus fundati. Radicati p̄p agriculturam: Fundati propter ædificationem. quæ quoniam non est ab homine, dicit alio loco idem Apostolus: Dei agricultura estis, 1. Co. 3. Dei ædificatio estis. Hoc totum agitur cum in hac nostra peregrinatione fides per dilectionem operatur. In futuro autem seculo perfecta & plena charitas sine vlla malorū tolerantia, non fide credit quod non videt, nec spe desiderat quod non tenet, sed in æternū veritatis incommutabilē speciem contemplabitur, cuius sine fine quietū opus erit, laudare quod amat, & amare quod laudat. De hac sequenter dicit: Scire etiam supereminentem scientiam charitatis Christi, vt impleamini in oēm plenitudinē Dei. In hoc mysterio figura crucis ostenditur: qui enim quia voluit mortuus est: quomodo voluit mortuus est. Non frustra igitur tale genus mortis elegit, nisi in eo quoque latitudinis huius & longitudinis & altitudinis & profunditatis magister existeret. Nam latitudo est in eo ligno, quod transuersum desuper figitur. Hoc ad bona opera pertinet, quia ibi extenduntur manus. Longitudo in eo quod ab ipso ligno vsq; ad terram conspicuum est. Ibi .n. quodammodo statum. i. persistitur & perseueratur, quod longanimitati tribuitur. Altitudo est in ea ligni parte, q̄ ab illo, qd̄ transuersum figitur, sursum versus relinquit, hoc est, ad caput crucifixi, quia bene sperantium superna expectatio est. Iam verō illud ex ligno qd̄ non apparet quod fixum occultat, hinc totū illud exurgit, profunditatē signat gratuita gratiæ: in quo multorū ingenia cōteruntur id vestigare conantia, vt ad extremū eis dicatur. O hō tu quis es, qui rñdeas Rom. 9. Deo? Viuent ergo corda saturatorū pauperum in seculū seculi, hoc est, humiliū charitate flagrantū, nō sua q̄rentiū, sed sanctorū societate gaudentiū. Hoc primitus in Apostolis factum est: Sed laudando Dem. i. prædicando gratiā Dei, quoniam dictū est: Laudabunt dominum qui requirunt eum, quid populorū acquisierint in eo quod sequitur vide. Cōmemorabuntur, inquit, & conuertentur ad dñm vniuersi fines terræ. Et adorabunt in conspectu eius. vniuersæ patriæ gentium. Quoniam domini est regnū, & ipse dominabitur gentium. Ille irrisus, ille crucifixus, ille derelictus hoc regnū acquirat, & tradet in fine Deo & patri, non vt ipse

AVGVSTINVS HONORATO

ipse amittat, sed quod in fide seminavit cum venit minor patre, hoc perducit ad speciem, in qua equalis non recessit a patre. Manducauerunt & adorauerunt omnes diuites terrę. Diuites terrę superbos intelligere debemus, si recte superius pauperes humiles intelligebamus, de quibus in Euangelio dñs dicit: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnũ cœlorum. Ipsi enim sunt mites, lugentes, esurientes, & sitiētes iustitiā, misericordes, mundicordes, pacifici, & q̄ persecutionē patiūtur propter iustitiā, quibus prädicationibus singillatim beatitudinē adiunxit. Contra ergo diuites terrę hoc loco superbi intelligendi sunt. Neque enim frustra ita disincti sunt, vt de pauperibus supra diceretur: Edent pauperes & saturabuntur. Hic verò: Manducauerunt & adorauerunt omnes diuites terrę. Et ipsi q̄ ppe adducti sunt ad mēsam Christi, & accipiūt de corpore & sanguine eius: sed adorant tantum non etiā saturantur, quoniam non imitantur. Manducantes enim pauperē dedignant esse pauperes, q̄a Christus pro nobis passus est, relinquens nobis exemplū, vt sequamur vestigia eius. Verūtamen quod humiliavit semetipsum factus est obediens vsque ad mortem, mortem autē crucis, aspernant diuites, & similia perpeti respuunt, timore nō magnitudine, infirmitate ergo non sanitate. Sed quia Phil. 2. ergo Deus excitauit eum a mortuis, & donauit ei nomē qđ est sup omne nomē, vt in K nomine Iesu flectatur omne genu, cœlestiũ, terrestriũ & infernũ, sama celsitudinis eius, & gloria nois eius in ecclesia vsque, quaque diffusa, permori & ipsi veniunt ad mensam, manducāt & adorant, non tamen saturantur, quia nō esuriunt & sitiunt iustitiā. Tales enim saturabuntur, quanquā perfecta saturitas in illa vita æterna erit, cū ex ista peregrinatione venerimus ex fide ad speciem, ab speculo ad faciem, ab enigmate ad perspicuam veritatem. Non tamē inconueniēter saturatus dicitur paupertate Christi, qui pro iustitia eius, hoc est, pro participatione verbi æterni quā inchoauit interim, fide omnia temporalia non solum tēperatē contēnit bonā, verūtetiā patienter sustinet mala. Tales fuerunt piscatores & publicani, quia abiecta huius mundi elegit, vt confunderet fortia. De his dictum est: Edent pauperes & saturabuntur. Sed quia istam saturitatem non apud seipsos tenuerunt, quodāmodo enim ructantes dominũ laudauerunt,

id est, prädicauerunt quærentes eū non sua quærentes, sed in eum charitate flagrantē, eorum prädicatione commotus est mūdus, vt commemorarentur & cōuerterentur ad dñm vniuersi fines terrę. Et adorabunt in conspectu eius vniuersę patrię gentium. Qm dñs est regnum & ipse dñabitur gentium. Hac Ecclesię dilatazione etiā superbi. i. diuites terrę adducti sunt, & manducauerunt, & quanuis nō saturati, tamen adorant. Hunc quoque ordinē prophetia psal. mi hoc loco tenuit, quem videmus impleri. Adiungit autē, in conspectu eius procident, oēs qui descendunt in terrā, id est, oēs boni amando terrena, non in cœlum ascendunt. Non enim faciunt quod ait Apostolus: Si resurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est in dextera Dei sedens, quæ sursum sunt sapite, non quæ super terrā: sed potius quanto sibi bonis terrenis feliciores videntur, tanto magis in terram descendunt, hoc est, in terrena deprimuntur. Et ideo in conspectu eius procident, id est, vbi ipse videt, non vbi homines vident, qui eos excelsos sublimesque arbitrantur.

Et anima, inquit, mea ipsi viuēt. Ipsi vtique nō sibi, sicut superbiorum priuato bono suo latantium, & a communi omnium bono, qđ Deus est, inani elatione resiliunt. Hoc vtique deuitemus, & communi potius. M. vero omnium bonorū perfrui, q̄ priuato nostro gaudere quæramus. Vt qui viuūt iā non sibi viuāt, sicut ait apostolus: sed ei qui pro ipsis mortuus est & resurrexit. Pro hoc enim mediator effectus est, vt nos reconciliet Deo per humilitatē, a quo per impiam superbiam lōge recesseramus. Neq̄. n. tantum illud scriptum est, qđ supra posui, Initium omnis peccati superbia: sed ē hoc ibi legitur, Initium omnis superbię, homines apostatare a Deo. Non ergo sibi viuāt quisque, sed Christo, faciens non suam sed ipsius voluntatem, & manēs in eius charitate, sicut & ipse fecit voluntatem patris, & manet in eius charitate. Hæc quippe nos admonens & exemplo suo exhortans, in Euangelio suo locutus est. Si autem ipse cū in forma Dei equalis esset patri, tamen per formam serui, quam propter nos accepit, non suam voluntatē, sed patris se facere commendauit, quanto magis nos propria priuataque nostra voluntate contempta qua renebrati sumus, ad illud commune lumen, vt illuminemur vultus nostri, & non erubescant, debemus accedere.

DE GRATIA NOVI TESTAMEN. EPI. CXX.

183

Ioan. 1. accedere, quod illuminat omnem hominē venientem in hunc mūdũ, vt anima nostra A ipsi viuāt. Hoc enim de nobis consequenter adiungit, cum dicit. Et semen meum seruiet illi, quoniam qui seminat bonum semen, filius est hominis, bonũ autem semen hi sunt filij regni. Hęc porro oia q̄ in psalmo isto dicta sunt, quia non ad præsens tempus sed ad futurorum prophetiam pertinebant, sicut etiam ipsis rebus apparet, sic eum concludere voluit, vt ostenderet se non præsentia demonstrare, vel narrare præterita, sed futura prophetare. Annunciabitur, inquit, domino generatio ventura & annunciabitur cœli iustitiā eius populo, qui nascetur quē fecit dominus. Non ait: Annunciabitur domino generatio ventura, sed annunciabitur dño generatio ventura. Quod non sic accipiendũ est, tanq̄ nescienti aliquid annūciēs vt sciat, sed sicut annunciant angeli, non solum nobis beneficia Dei, verum etiā illi preces nostras. Nam scriptum est vbi angelus Tobie. hominibus dicit: Ego obtuli memoriā orationis vestrę: nō vt tunc Deus nouerit qđ velimus, vel quo indigeamus: Nouit. n. pater vester, ait dñs, quid vobis necessariũ sit, priusquam petatis ab eo. Sed quia necesse habet rationalis creatura obtemperans Deo, B ferre, siue petendo quid erga se fiat, siue cōsulendo qđ faciat, qui pius mentis affectus est, vt ipsa construat, non vt Deus instruat. Nam & hæc quædam contestatio rationalis creaturę est, quod nō sibi ipsa sit bonũ quo beata fiat, sed illud in cōmutabile cuius participatione etiam sapiens efficitur. Siue ita dictum est: Annunciabitur dño generatio ventura: ac si diceretur, domino placebunt quia annunciant nō sibi, vt ita sit domino annūciare, sicut est domino viuere. Sic dictũ est: Qui māducat, dñs māducat: & qui nō māducat, dñs nō māducat. Ad hoc quippe addidit: Et gratias agit Deo, vt ostēderetur quid esset, domino facit, id est, in eius laudem facit. Tunc enim recte, tunc iuste, tunc pie fit, cum opus bonum in eius laudē fit, cuius gratia donatur vt fiat. Ac per hoc etiam si eo modo quispiā hæc verba intelligere velit, vt eorū iste ordo sit, Annuntiabit dño generatio vëtura, id est, generatio annunciat, quæ domino vëtura est, generatio scilicet piorum atque sanctorum: quia impiorum & sceleratorū generatio nō dño, sed sibi ventura est, ab eadem significa-

tionē non recedit, qua intelligatur animæ participatio in idipsum. i. rationalē creaturā C cum sit mutabilis, non fieri beatam: nisi a proprio suo mutabili ad immutabile bonũ, idemque commune quod Deus est, a quo superba impietate abstitit, humili pietate cōuersa subsistat. In quo affectu proficiens quicquid boni facit domino facit, hoc est, in eius laudem, cuius gratiā percepit vt faciat, vnde est actio gratiarũ, quæ intimo fidelium mysterio celebratur. Illud autem quod sequitur, Et annunciabunt iustitiā eius populo qui nascetur quem fecit dominus: ibi dictum est: Annunciabitur domino generatio ventura: hic est dictũ, hęc annuncia bit iustitiā eius. Ipsa quippe generatio, q̄ ventura prophetata est piorum atque sanctorum: iustitia Dei est nō ipsorū. Ne sint ex illis qui ignorantes Dei iustitiā, & suā volētes cōstituere, iustitię Dei nō sunt subiecti. Illa nanque iustitia Dei commendatur in eo quod dicitur. Ignorantes Dei iustitiā, qua nos ex eius gratia iusti sumus, vt ipsa dei iustitia nos simus cū iuste viuimus, credentes in eum qui iustificat impium non illa qua ipse iustus est æterna sua & in cōmutabili iustitia. Hæc itaque iustitia, qua nos dei munere iusti sumus, significat in psalmo illo, vbi scriptum est: Iustitia tua sicut montes Dei. Mōtes quippe Dei, sancti eius sunt, de quibus alibi dicitur: Suscipiant montes pacem populo tuo. Et multa de his montibus scripta sunt figurata locutione, q̄ commemorare nūc lōgum est. Sed quia hoc ipsum qđ Deus iustificat hoīes, nimis occulto iudicio facit, qm gratuita gratia: Si autē gratia, non ex operibus, alioquin gratia iam nō esset gratia, ex hoc quippe incipiunt opera bona, ex quo iustificamur, non quia præcesserunt iustificamur, & hoc est profundũ, de quo superius iam multa diximus, continuo in eodem psalmo cum dixisset: Iustitia tua velut montes Dei, subiunxit. Iudicia tua velut abyssus multa. Inde venit ad salutē hominibus iumentisq̄ communē, quia & ipsa ex misericordia Dei est, & dicit. Hoīes & iumenta saluos facies, dñs, sicut multiplicata est misericordia tua deus. Vt hinc intelligamus etiam illam salutem sempiternam & immortalem, de qua dicit Apostolus: Spe enim salui facti sumus, similiter vt illa, quæ hoībus iumentisq̄ cōmunis est, gratis nos accipere nō ex operibus, ne forte quis extollatur, q̄a E opera

- opera sua ex ipsius iustificatione operamur.
- Ephe. 2.** Ipsius enim sumus figmentum creati in Xpo Iesu in operibus bonis quae preparauit Deus, ut in illis ambulemus. Et illa salus ergo gratuita est, de qua in alio psalmo dicitur: Domini est salus & super populum tuum benedictio tua. Sicut ergo quod legitur: Dñi est salus, nō ea salus intelligitur qua dñs saluus est, sed qua salui sunt, quos ipse saluos facit. Sic cum legitur Dei iustitia, in eo quod scriptum est: Ignorantes Dei iustitiam, & suā volentes constituere, non est illa intelligenda, qua Deus iustus est, sed qua iusti sunt homines, quos gratia sua iustificat. Inde enim
- Matt. 9.** salui vnde iusti, qm̄ quod ait: Non est opus sanis medicus sed male habentibus, exposuit in consequentibus dicens. Non veni vocare iustos, sed peccatores. Non igitur secundum opera iustitiae, quae nos fecimus, sed secundum suā misericordiam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis. In qua gratia spe salui facti sumus. Vñ in illo psalmo subiungitur: Filij autē hominum sub tegmine alarum tuarum sperabūt, inebriabuntur ab ubertate domus tuae, & torrente voluptatis tuae potabis eos. Qm̄ apud te est fons vitae, & in lumine tuo videbimus lumen. Præter de misericordiam tuā scientibus te, & iustitiam tuam ijs qui recto sunt corde. Huic igitur iustitiae Dei contraria superbia est, qua fidit tanq̄ de operibus proprijs: ideoq; ibi sequitur: Non veniat mihi pes superbiae. Haec iustitia Dei, qua eius fide iusti sunt interim viuentes ex fide, donec perfecta iustitia perducantur ad speciem, sicut salute perfecta, et ad ipsius corporis immortalitatem, gratia noui testamenti. Vñ alio loco dicit Apostolus: Pro Christo legatione fungimur, tanq̄ Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo reconciliari deo. ac inde subiungit, Eum qui nō nouerat peccatū, peccatum pro nobis fecit. i. sacrificium pro peccatis. Nam & ipsa in lege peccata appellabantur, quae pro peccatis offerebantur. Ut nos simus iustitia Dei in ipso, id est, in eius corpore qd̄ est Ecclesia, cui caput est. Nos sumus iustitia Dei, quam ignorantes illi & suam volentes constituere. i. tanquam de suis operibus gloriantes, iustitiae Dei non sunt subiecti. Inde & in hoc psalmo cum dixisset, Annuntiabunt iustitiam eius, sequitur & adiungit, populo qui nascetur quem fecit dñs. Quis est iste. n. populus quem non fecit dñs, secundum id quod homines sunt, qui etiā pecora

creauit a quo est omnis vita, omnisq; facta & creata natura? Sed ita intelligendum est: Quem fecit dñs, ut non solum quod homines sunt, verum etiam quod iusti sunt ab illo facti intelligantur, secundum illud quod dñs, nō semel cōmemorauit ab Apostolo dictū, Ipsius. n. figmentum sumus creati in Christo Iesu in operibus bonis, quae preparauit Deus, ut in illis ambulemus. Anima igitur rationalis mutabilitas admonetur, quod nouerit nisi participatione incommutabilis boni, iustam, saluam, sapientem, beatam se esse nō posse, nec sibi eam bonum esse posse propria voluntate sed malum. Propria quippe voluntate auertitur a bono incommutabili, eaq; auersione vitatur, nec sanari per seipsum potest, sed gratuita misericordia sui creatoris, quae in hac vita eam ex fide viuētem in spe cōstituit salutis aeternae. Vnde nō alitum sapiat, sed timeat, eoq; timore casto, inhaereat deo, qui eā a propria immundicia qua inordinate bona inferiora dilexit, velut a quadam fornicatione spiritali mundauit: nec humanis laudibus extollatur, ne sciamus ipsam inanem laudem, nō propter contritiōem suam, ubi illi testis est Deus, bona operantibus: sed sit in virginibus sapientibus, ubi dicat qd̄ ait Apostolus. Nam gloria nostra haec est testimoniū conscientiae nostrae. Hoc. n. est oleū ferre secum, nō a vendentibus emere, hoc est ab adulantibus. Adulatorum res namq; laudem suam tanq̄ oleum vendunt stultis. De hoc oleo dicit in psalmo: Emendabit me iustus in misericordia & arguet me, oleum autem peccatoris non impinguabit caput meum. Elegit a iusto misericorditer reprehendi, & quodāmodo colaphizari, q̄ ut ei caput in superbiam crescat peccatoris adulatione laudari. Irridentium quippe responsio mihi videtur, cum eis a sapientibus virginibus dicitur, Ite potius ad vendentes & emite vobis, sicut in quodam libro Sapientiae scriptum est, ubi contem্পtoribus dicit: Et ego perditioni vestrae super ridebo. Illa autē responsio, qua petentibus nobis oleū dictū est: Ne forte nō sufficiat nobis, non desperanter, sed humiliter dictum est. Quis. n. sic praesumat de cōsuetudine sua, ut certus sit eam sibi in iudicio Dei posse sufficere, nisi misericors misericorditer iudicet. Iudicium. n. sine misericordia illi qui nō fecit misericordiam. Ipse autē sunt lampades accen-

se, opera scilicet bona, de quibus dominus dicit. Luceant bona opera vestra, & glorificet patrem vestrum, qui in caelis est. Hucusque pertendit intentio virginū sapientū, ut video velint videri ab hominibus opera sua bona, non quo ab eis laudentur ipse, sed ut glorificetur Deus a quo illis est quod bene operantur. Ac per hoc interiori bono gaudent, quod est coram Deo, ubi eleemosyna in occulto pater qui videt in occulto reddit. Et ideo non deficiūt lampades, quia interiori oleo vegetantur. i. intentione bonae cōsuetudinis, qua corā Deo sit in eius gloria, quicquid corā hominibus in bonis operibus lucet. At vero stultarum virginum hoc oleū non secum portantium deficiūt lampades, id est, non perseveranter bona opera lucent, cum illa faciebant, hucusq; intentionē suā perducunt, ut viderentur ab hominibus, non intentio perennis est gloria, qua nouit aia de se debere quod iustificata est ad faciendam bona opera, & ideo in illo non in se laudari amat. Vnde alibi homo Dei cantat: In domino laudabitur aia mea, vt q̄ gloriatur, sed quid est qd̄ in spōso tardante dormisse somnum istū si intellexerimus, quod velut tardante iudicio, ad quod faciendum venturus est Christus abundante iniquitate charitas refrigescit, quomodo ibi ponemus virginēs sapientes, cum potius in illis sint de quibus dicitur: Qui autem perseverauerit vsq; in finē, hic saluus erit. Dictum est ergo, dormierunt oēs: quia non tantum stulti, qui propter humanā laudem bona operantur coram hominibus, verum etiam sapientes, qui hoc propterea faciunt, ut laudetur Deus, experiuntur istam mortem. Ex utroque enim genere moriuntur. Et ista mors saepe in scripturis dormientium dicitur, propter futuram resurrectionē vendentibus autem nolo vos ignorare fratres. Et alio loco: Ex quibus plures manent vsq; adhuc, quidā autē dormierunt. Et alia innumerabilia in hoc testimonia aperte perscriptas vtriusq; testamēti reperiunt. Vnde & ille ait: Cōsanguineus lethi sopor. Et si aduertas, multa inuenies etiam in secularibus literis ubi mors somno comparatur. Significauit ergo dñs futurum esse tēpus, quo inter tribulationes & tērationes seculi huius iam

iamq; eius expectaretur aduentus, tanquam propinquis atque imminens, ad quē se praeparant qui in eius familia videntur. Hoc est enim quod ait, exisse obuiam spōso & sponsae. Sponsus quidem filio Dei, sponsa autem, siue quia in eo corpore venturus est quod sumptit ex virgine, siue quia ipsa Ecclesia tunc clarior apparebit, ut ad vniuersi corporis congregationem membra concurrant, quibus cōcurrētibus, eius magnitudo monstrabitur. Virgines propter continentiam nuncupauit. Decē vero. i. quinq; & quinq; propter numerū quo cōsentur corporis sensus, in quibus habitat cōmentia, cū a voluptatibus turpibus & illicitis abstinetur. Lampades, sicut dictum est, bona sunt opera, maxime quae ad misericordiam pertinentia, & ipsa quae etiam coram hominibus lucet laudabilis cōuersatio. Sed magni interest, qua mentis intentione fiat. Ideo dicit alias sapientes, stultas alias. Sed hinc eas discernit quod stultae non sumserunt oleum secum, sapientes autē acceperunt oleum secū in vasis suis, hoc est, in cordibus suis, ubi fit ipsa participatio intimi ac superni boni. Vñ in psalmo quodam cum dictum esset: Sacrificate sacrificiū iustitiae, & sperate in domino, multi, inquit, dicūt, quis ostendit nobis bonae? Deinde ut manifestaret, cuius boni amore debeamus operari iustitiā, hoc est, sacrificare sacrificiū iustitiae & sperare, Signatū est, inquit, in nobis lumen vultus tui dñe, dedisti letitiam in corde meo. Cuius boni aliquantum participati, & plenius perfectiusq; participandi intentione qui bene operatur, & laudabiliter etiam in conspectu hominum conuersatur, habet oleum secum, quo bona opera eius et in conspectu hominum lucentia non extinguantur, quia non in eo charitas refrigescit abundante iniquitate, sed perseverat vsq; in finem. Hoc oleū stultae virginēs nō habent secum, qm̄ sibi tribuendo siquid boni operis faciunt, necesse est inflentur superbia, & propter hoc vitium sic laude delectētur humana, ut eius gaudio si quod boni agunt feruerent & lucere videantur. Tardante autem spōso dormierunt omnes. Non. n. tunc veniet, cum speratur, sed media nocte cum valde obscurū, id est, occultū erit, an veniat. Vñ dicit, media nocte clamorē factū: Ecce spōsus venit, exite obuiā ei. Nimirū clamor iste ipse est tuba illa quā cōmemorās Apostolus 1. Co. 15. dicit: Canet. n. tuba & mortui resurgent in corrupti: tuba nomine aliquod euidentis signum

AVGVSTINVS HONORATO,

simum & præclarissimū signum vult intelligi. Quā vocē archangeli & tubā Dei alio loco dicit. Quā ē vox ipsius dñi Iesu Xpi in Euangelio dicit, quā audiēt ij qui in monumentis sunt & procedent. Surgunt ergo oēs virgines illę et sapiētes et stultę, & aptāt lāpades suas, id est, rationem preparant reddere de operibus suis. Sed tunc in illius clamoris euidētia & resurrectione mortuorū, quia nulla erit dubitatio iam instantis presentisq; iudicij, subtrahetur omne solatium laudis humanę. Neq; enim vacabit de alio disceptare, vel de alio iudicare, aut gratificari atq; iustitiam alteri qñ vnusquisq; proprium onus portabit, & de suorū factorum reddenda ratione cogitabit: ac per hoc fere

B tur animus quidē virginum stultarū cōsuetudine propria, sed non inuentis laudibus humanis deficiet. Neq; enim germanitas dixerunt: Apud te laus mea, vel, In dño laudabitur aīa mea, Aut in dño gloriata sunt, cum ignorantes Dei iustitiam, suā iustitiam cōstituerent, ac per hoc petunt à sapiētibus oleum, hoc est, aliquā consolationē, nec inueniunt nec accipiunt, illis rñdentibus se ne scire, vtrum sibi sufficiat ipsa cōscientia, qua expectant misericordiam sub illo iudice, qui cū in throno sederit, quis gloriabitur castū se habere cor, aut quis gloriabitur mundum se esse à pctō, nisi superexultet misericordia iudicis: quā super eos erit, qui misericordię opera illa intentione fecerunt, vt corū miseretur, à quo se sciebant accepisse qđ habebant: nec gloriabant quasi nō acceperint, sed per ipsos habuerint qđ placebant, sicut stulti qui & sibi placent tanq̃ de bono à se sibi parato, & ab adulantibus vel errantibus, ita laudantur, ac si ipsi sint aliquid. Qui autem putat se esse aliquid, cū nihil sit, sicut dicit Apostolus, seipsum seducit. Opus at suū, p̃bet vnusquisq; & tunc in seipso tm̃ gloriam habebit, & nō in altero: hoc est, portare oleū secū, nō ex aliena laude dependere. Sed quā gloriā in se habebit, nisi eā cui dicit: Gloria mea & exaltans caput meū, vt qđ sape dicendū est, qui gloriatur, in dño gloriatur. Proinde sapientia, quā in sapientibus virginibus habitat, sed in illud qđ ante prædixit cum ait contēptoribus & sanā doctrinā accipere recusantibus, Et ego vestrę perditioni superridebo, dicit stultis virginibus. Ite potius ad vendentes, & emite vobis, tanquā diceret: Vbi sunt qui vos falebant mendosissimis laudibus, qñ & à vobis fallebamini

Psal. 21.
Psal. 33.
Ro. 10.

Gala. 6.

C

Prou. 1.

Mat. 25.

quia in vobis nō in Deo gloriabamini? Qđ autem dicit: Et dum eunt emere, venit spon- sus, & qđ paratę erant, intrauerunt eū: hoc mihi videtur intelligēdum, qđ vitiō cor- dis affectu inhiabant inani gloriā quā vana mentis elatione sectatę sunt. Et ipse appetitus significatus est in eo qđ dicitur est, dum eunt emere venit sponsus, & introierunt eū: eo ad nuptias quā paratę erant, hoc est, quę verā fidē, verāq; pietatem corde gestabāt, qua possent contēperari numero gloriantium, nō in seipsis, sed in dño gloriantium, vt intraret cum eis in illud gaudium, de quo dicitur: Intra in gaudium dñi tui: vbi erit perfectā participatio incommutabilis boni, cuius modo velut arrā quadam per fidem tenetur, vt secundum hanc gratiam viuamus, inquantum Deo non nobis viuimus. Proinde quod sequitur: Nouissime veniunt & reliquę virgines dicentes: Dñe dñe aperi nobis: nō dicitur est eas emisse oleū, & sic venisse, neq; enim iam erat vnde, sed misericordiā sero quæsisse cum iam tps iudicandi eēt, à probis & reprobis separandi. Recte aut illis rñdetur, Amen dico vobis, nescio vos. Ille quippe hoc dicit, quem non latet aliquid. Sed nescio vos, nihil aliud qđ nescitis me, quando de vobis potius eligitis considerari quā de me. Cum. n. dicit qđ nos cognoscit Deus, cognitionem sui nobis præstat, ut per hoc intelligamus, ne hoc quidem nobis esse tribuendum, qđ nos scimus Deum, sed eam quoq; scientiam illius misericordię tribuamus. Vnde cum quodā loco Apostolus diceret: Nunc autē cognoscite deū: corripit & ait: Immo cogniti à Deo, quid aliud volens intelligi, nisi qđ eos ipse fecerit cognitores suos? Nemo at cognoscit Deū, nisi qui intelligit illū esse summu atq; incommutabile bonum, cuius participatio- ne fit bonus. Quod in huius psalmi conclusio- ne positum est: Annuntiabunt iustitiam Dei ei- us populo qui nascetur quē fecit dñs. Inde est illud quod in alio psalmo: ipse fecit nos, & non ipsi nos. Hoc enim non ad eam naturā qua homines sumus, cuius naturę idē ipse creator est, qui cœli & terrę syderum omniumq; animantium, sed ad illud potius referēdum est, qđ Apostolus ait: Ipsi sumus figmentum creati in Iesu Xpo in operibus bonis quā preparauit Deus vt in illis ambulemus. Arbitror tibi satis esse solutas tuas quinque quæstiones, dum in ista mea veluti sexta immorarer, quam mihi

DE GRATIA NOVI TESTAMEN. EP. CXX.

185

mihi proposui de gratia noui testamenti, propter quam verbū caro factum est. i. qui filius Dei erat, homo factus est, naturam suscipiendo nostrā, non mutando suā: per qđ & nobis suam recipientibus ea potestas daretur, ut qđ eramus hoīes, filij Dei fieremus participatione incommutabilis boni in me- lius commutati, nō ad temporālē felicitatē, sed ad vitę eternę, qđ sola beata est, adoptio- nem: Vnde placuit etiam propheticum psal- mum percurrere. Cuius primum versum in- palatione cōmemorauit, oñdēs quo nos deus derelinquat, & quod alio modo nō recedat à nobis, ad bonā eternā nos colligens, tempo- ralia vero aliquando vtiliter tribuens, & ali- quando vtiliter sub trahens, vt eis non here- re discamus, ne contempta luce interiore, qđ ad nouam pertinet vitam, vnde etiam psal- mus iste ipse p̃ susceptione matutina, tanq̃ pro luce noua nomē accepit, ne in exteris te- nebris libenter habitemus: vnde in exteriori- bus mittuntur, qui ex istis exteris, non se ad interiora conuertunt, ne diabolo & angelis eius sociati extrema dānatione puniamur: Intelligentes igitur peregrinationem nostrā in hac vitā, mūdo crucifigamur, extenden- tes manus in latitudinem bonorum operū, & longanimitate vsque in finem p̃seueran- tes, atque habentes cor sursum, vbi Christus est in dextera Dei sedens, totumq; hoc nō nobis, sed illius misericordię tribuentes, cu- lus profunda iudicia omnem scrutatorē fati- gant. Hęc est enim non inaniter fabulosa, sed vtiliter verax latitudo, longitudo, altitu- do, profundum, vnde perueniamus ad eam supereminentem scientiam charitatis Chri- sti, & impleamur in omnem plenitudinem G. 1. Scio autem quā non superuacua so- litudinem, per hanc occasionem quæstionū mihi à te propositarum, noui testamēti gra- tiam tibi voluerim copiosius commendare. Habet. n. aduersarios qui eius profunditate turbati, nō Deo tribuere, sed potius sibi vo- lunt arrogare qđ boni sunt. Nec tales sunt quos facile contēnas, sed continentē viuē- tes, atque in bonis operibus laudabiles, nec falsum Christū sicut Manichæi, alijq; plu- rimi hæretici, sed eundē verū equalemq; pa- tri & cōeternū, veraciterq; hoīem factū, & venisse credentes, & venturū expectantes: Ro. 10. sed tñ ignorantes Dei iustitiā, & suā consti- tuere volentes. Neq; enim frustra dominus, cū & illas cōmemoraret quā secū intraue- runt ad nuptias, & illas contra quas ianuas

clausit, & quibus rñdit. Nescio vos, vtrasque virgines dixit, p̃p cōtinentiā: & quinq; p̃p concupiscētiā carnis edomitā, quinario p̃ditam sensu: ornatas vtrasq; lāpadibus, p̃p bonorum operū bonāq; conuersationis in conspectu hoīm luculentissimā laudem: vtrasq; obuiā sponso euntes, p̃p expectatio- nem quā Christi speratur aduentus: sed tñ alias sapientes, alias stultas, quod sapientes oleum acceperunt in vasis suis, stultę hoc non ferebant secum: in tam multis pares, H hoc solo eas dispares demonstrat, hoc solo di- uersa eis, & contraria nota imponit. Quid .n. tam coniunctū qđ virgines & virgines, & quinq; & quinq;, & lāpadibus ornata obuiā sponso euntes, & istę & illę? Et qđ tā cōtrariū qđ sapientes & stultę? videlicet qđ istę oleū in vasis, hoc est, intelligentiā gra- tię Dei portant in cordibus suis, scientes qđ Sapiē. 8. nemo possit esse continens nisi Deus det, & hoc ipsum sapientię deputantes, scire cuius hoc donum sit. Illę autem largitori omniū bonorum gratias non agentes, euāuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est in- sapiens cor earum, dicētes se esse sapiētes stul- tę factę sunt: De quibus sanē nullo mō nūc desperādum est antequam dormiamus. Sed si ita dormierint, cum factus fuerit clamor ille, quo adesse iam nunciabitur sponsus, & euigilantes, hoc est, resurgentes remanserint foris, non quia virgines nō sunt, sed quia ne- scientes vnde habeant qđ sunt stultę virgi- nes sunt, merito foris erunt, quia intranea non secutę fuerunt. Qñ tales ergo repereris non tibi persuadeāt inanitatē vasorum suo- rum, sed tu eis potius plenitudinē. Vnde ait I Apostolus: Quisquis se putat aliquid scire, nōdū scit quēadmodū oportet scire. Et mox oñdēs quid dixerit, quisquis at, in qđ, diligit Deū, hic cognitus est ab illo. Nec sic dicere voluit, cognouit eum, sed dicendo, cognitus 1. Co. 8. est ab illo, expressius voluit cōmendare, etiā Rom. 5. hoc ab illo nobis eē vt eum diligamus. Cha- ritas enim Dei diffunditur in cordibus no- stris, nō per nos ipsos, sed per spūm sanctum qui datus est nobis. Necesse est autem vt pa- rum diligit eū qui nō ab illo, sed à seipso bo- nū se arbitratur effectum: vnde at fieri pōt vt talis nō in seipso, sed in dño gloriē. Qui enim gloriatur quod sit bonus, in illo debet gloriari, à quo factus est bonus: ac per hoc qui se à semetipso factū bonum, arbitratur, consequēs est, vt in seipso nō in domino glo- riatur. Omnis autem intentio gratię noui Aug. Tomus secundus A testa-

Sapiē. 8.

Rom. 1.

1. Co. 8.

Rom. 5.

Ioan. 1. testamenti, qua sursum cor habemus, Quia omne datum optimum, & omne donū perfectum desursum est, id agit ne simus ingrati: atq; in ipsa gratiarum actione nihil aliud agitur, nisi vt qui gloriatur, in domino gloriatur. Habes librum, etsi prolixum, tamē (quantum existimo) nō superfluum. Sed amā etiam Ecclesiasticas legere literas, & non multa inuenies quę requiras ex me, sed legendo & ruminando, si etiam pure dominū largitorem bonorum omnium deprecēris, omnia quę cognitione digna sunt, aut certe plurima, ipso magis inspirante, quā hominum aliquo commonente perdisces: quāquam eo ipso quo forinsecus bene admonentem iudicio non errante approbamus, quid aliud quā internum lumen, magistrum nos habere testamur.

Augustinus Probae viduę diuiti pręscribit quō sit orandus Deus. Epi. CXXI.

Cap. 1. Augustinus Episcopus seruus Christi seruorumq; Christi, religiosę famulę Dei. Probae in domino dominorum salutē. Et petisse te & pmississe me recolēs, vt de orando Deo, ad te aliquid scriberem, vbi tribuētē ipso quem oramus, tempus facultasq; concessa est, oportuit vt debitum meum iā iamque persoluerem, & pio studio tuo in Christi charitate seruirem. Quā me autem laudificauerit ipsa petitio tua, in qua cognoui quantam rei tantę curā geras, verbis explicare non possum. Quod n. maius oportuit esse negocium viduitatis tuę, q̄ p̄sistere

L in orōne nocte ac die secundū Apostoli ad **2. Ti. 5.** monitionē: Ille quippe ait: Quę at vere vidua est & desolata, sperauit in dño, & persistit in oratione nocte ac die. Vnde mirū videri potest, cum sis secundum hoc seculū, nobilis, vides, tantęq; familię mater, & ideo licet vidua, non tamen desolata, quomodo occupauerit cor tuū pręcipueq; sibi vendicauerit orandi cura, nisi quia prudenter intelligis, quod in hoc mundo, & in hac vita nulla anima possit esse secunda. Proinde qui tibi eam cogitationē dedit, profecto facit qđ discipulis suis, non pro seipsis, sed pro humano genere contristatis, & desperantibus quemquam posse saluari, posteaquam ab illo **Mat. 19.** lo audierant: Facilius esse camelum intrare per foramen acus, quā diuitem in regnum celorum mirifica & misericordissima pollicitatione respondit: Deo esse facile

quod hominibus impossibile est. Cui ergo facile est, vt etiam diues intret in regnum celorum, inspirauit tibi piam sollicitudinē, de qua me consulendum putasti, quoniam modo tibi esset orandum. Ille nāque cum etiam hic adhuc esset in carne, Zacharum diuitem in regnum celorum misit, & resurrectione atque ascensione glorificatus multos postea diuites in partito spiritulāto fecit huius seculi contemptores, & finita diuitiarum cupiditate ditiores. Quomodo, n. tu sic studeas orare Deum, nisi sperares in eo? Quomodo autem sperares in eo, si sperares in incerto diuitiarum, & contemneres pręceptum saluberrimum, quo Apostolus ait: Pręcipe diuitibus huius mundi non superbe sapere, neque sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo viuo qui pręstat nobis omnia abundanter ad fruendum, vt diuites sint in operibus bonis, facile tribuant, communicent, thesaurizent sibi fundamentum bonum in futurum, vt apprehendant veram vitam. Debes itaque prę amore Cypriani huius verę vitę, etiam desolatam te putare in hoc seculo, in quantalibet eius felicitate verferis. Nam sicut est illa vera vita, in cuius comparatione vtique ista quę multum amatur quamlibet iucunda atque producta sit, nec vita dicenda est: sic est etiam solatio verum, quod per Prophetam dominus promittit dicens: Dabo illis solatium verum, pacem super pacem, sine quo solatio quęcumque sunt terrena solatia, magis in eis desolatio quā consolatio dignatur. Diuitię quippe atque fastigiū reputatum, ceteraque huiusmodi, quibus se felices esse putant mortales verę illius felicitatis expertes, quid afferunt consolationis, cum sit eis non indigere quā eminere pręstantius, quę plus exerceant adeptio timore amissionis, quā concupiscant adeptio ardore? Talibus bonis non sunt homines boni, sed aliunde boni facti bene vtendo faciunt, vt ista sint bona. Non sunt ergo in ijs vera solatia, sed ibi potius vbi vera vita, unde fit bonus. Homines autē boni vident etiam in hac vita pręstare non parua solatia. Nā si paupertas angit, si luctus molestat, si dolor corporis inquietat, si contristat exilium, si vlla calamitas alia vexat, alunt boni homines, qui non solum gaudere cum gaudentibus, verum etiam flere cum flentibus norūt, & salubriter alloqui & colloqui sciunt.

sciunt, plurimum illa aspera leniuntur, releuantur grauiā, superantur aduersa. Sed ille hoc in eis & per eos agit, qui spiritu suo bonos fecit. Contra si diuitiā circumsuāt, nulla orbitas accidat, assit sanitas carnis, incolumi habitetur in patria, & cohabitent mali homines, in quibus nemo sit cui fides adhibeatur, a quo nō dolus, fraus, irā, discordiā, insidię timeantur atq; sustineantur. Nonne illa omnia sunt amara & dura, nec aliquid letum vel dulce est in eis? Ita in quibuslibet rebus humanis nihil est homini amicum sine homine amico. Sed quotusquisq; talis inuenit, de cuius animo & moribus sit in hac vita certa securitas? Nam sicut sibi quisq; ne alter alteri notus est, & tñ nec sibi quisque ita notus est vt sit de sua crastina cōuersatione securus. Proinde quauis ex fructibus suis multi cognoscantur, & alij quidem bene viuendo proximos lætificent, alij male viuendo contristent, tñ propter humanorum animorum ignota & incerta, rectissimē Apostolus admonet, vt non ante tēpus quicquā iudicemus donec veniat dñs, & illuminet abscondita tenebrarum, & manifestet cogitationes cordis, & tunc laus erit vni cuiq; a deo. In ijs igit vitę huius tenebris, in quibus peregrinamur a dño quandiu per fidem ambulamus, non per speciem, desolatam debet se christiana anima putare ne desistat orare: & scripturarum diuinarum sanctorumq; sermoni discat tanq̄ lucernę in obscuro loco posite, fidei oculum intēdere, donec dies luceat, & lucifer oriatur in cordibus nostris. Huius enim lucernę quidam solum ineffabile lumen illud est, quod sic luceat in tenebris, vt nō comprehendatur a tenebris, cui videndo, fide corda mundanda sunt. Beati enim mundo corde, qm̄ ipsi deū videbunt. Et scimus qm̄ cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videmus eum sicuti est. Tunc erit vera vita post mortem, verumq; solatium post desolationem. Illa vita eximet animam nostram de morte, & illud solatium oculis nostris a lachrymis. Et qm̄ ibi iam non erit vlla tentatio, ideo sequitur in eodem psalmo: Pedes meos a lapsu. Porro si nulla tentatio, iam nulla oratio. Non enim ibi adhuc erit promissi boni expectatio, sed redditi contēplatio: Vnde, Platone inquit, dñs in regione viuorum, vbi nunc sumus. Mortui enim estis ait Apostolus, & vita vestra abscondita est cū Christo

in Deo. Cū autē Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria. Hęc est enim vera vita, quā iubentur bonis operibus apprehendere diuites: & ibi est verum solatium, quo solatio nunc vidua desolata, etiam quę filios & nepotes habet, & domum suam pie tractat, agens cū omnibus suis, vt ponant in Deo spem suam, dicit tñ in oratione: Sitiuit in te anima mea, quā multipliciter tibi caro mea, in terra deserta & sine via & sine aqua: qđ ista moribunda vita, quibuslibet mortalibus solatijs frequentetur, quibuslibet itinerantibus comitetur, quantalibet rerum copia cumuletur, nostri quippe ista omnia quā incerta sint. Et in illius promissę felicitatis cōparatione quid essent, etiam si incerta non essent? Hęc dixi, qm̄ sermonem meum vidua diues & nobilis, & tantę familię mater, de oratione quasisti, vt etiam tecum in hac vita permanentibus & obsequentibus tuis, te sentias desolatam, nondum vtique apprehensa illa vita, vbi est verum certumq; solatiū, vbi implebitur quod in prophetia dictum est: Satiati sumus mane misericordia tua, & exultauimus & iocundati sumus in omnibus diebus nostris. Iocundati sumus pro diebus quibus nos humiliasti, annis quibus vidimus mala. Antequam ergo ista consolatio veniat, quantacūq; temporalium bonorum felicitate circumsuas, vt persistas in orationibus die ac nocte, desolatam te esse memineris. Non enim Apostolus qualicūque viduę hoc minus tribuit, sed quę vere, inquit, vidua est & desolata, sperauit in domino, & persistit in orationibus die ac nocte. Quod vero sequitur, vigilantissime caue. Quę autem in delitijs agit viuens mortua est. Agit enim homo in his quę diligit quę pro magno appetit, quibus beatum se esse credit. Quapropter quod scriptura dixit de diuitijs: Diuitiæ si affluāt, ne apponas cor: hoc etiam de delitijs tibi dico: Delitię si affluāt, ne apponas cor. Nō ideo te magnipendas, quod nō desunt, quod affatim suppetunt, qđ velut ex fonte largissimo terrenę felicitatis fluunt. Omnino hęc in te despice atq; contemne, ne in ijs quicquam requiras pręter integrā corporis valetudinē. Hęc n. Bonę contēnenda non est ppter necessarios vsus huius vitę, antequam mortale hoc induatur immortalitate, hoc est, vera & perfecta & perpetua sanitas, quę non temporali deficiens infirmitate, corruptibili voluntate

D i. Tim. 5

Psal. 41.

Psal. 89.

Cap. 37

1. Ti. 5

Psal. 61.

Bona

1. Co. 15

Ro. 13. te reficitur, sed coelesti firmitate persistens, aeterna incorruptione vegetatur. Nā & ipse Apostolus. Carnis, inquit, providentiam ne feceritis in concupiscentijs, quia gerimus curam carnis, sed ad necessitatem salutis. Ne-
Eph. 5. mo. n. vnquam carnem suam odio habuit, sicut item ipse dicit. Hinc est. n. quod Timotheum, nimium, sicut apparet, corporis castigatorem admonet, vt modico vino vtatur, propter stomachum & frequentes suas infirmitates. Has ergo delicias, in quibus vidua si agit, hoc est, si in delectatione carnis haeret atq; habitat, viuens mortua est, multi sancti, & sanctae omnimodo cauentes, ipsas velut matres deliciarum diuitias dispergendo pauperibus abiecerunt, & tali modo in coelestibus thesauros tutius condiderunt. Quod si tu de iuncta aliquo pietatis officio
1. Cor. 2. non facis, tu scis quomodo de ijs rationem reddas Deo. Nemo. n. scit quid agatur in homine, nisi spiritus hominis qui in ipso est. Nos non debemus ante tempus quicquam iudicare, donec veniat dñs, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit cogitationes cordis, & tunc laus erit vni- cuiq; a Deo. Pertinet tamen ad vidualem curam tuam, deliciae si affluant ne apponas cor, ne in eis putrescendo moriatur, quod sursum esse debet vt viuatur. Te in illorum numero deputo, de quibus scriptum est:
Psal. 27. Viuent corda eorum in seculum seculi.
Cap. 4. Audisti qualiter ores, nunc audi & quid
Rom. 8. ores, vnde me maxime consulendum putas, qm te pmouet qd ait Apostolus. Quid enim oremus sicut oportet nescimus, & timuisti ne magis tibi obsit, non sicut oportet orare, quam non orare. Quod sic itaq; dici breuiter potest. Ora beatam vitam. Hāc. n. habere omnes homines volūt. Nam & qui pessime & perditte viuunt, nullo modo ita viuerent, nisi eodem modo se esse vel posse fieri beatos putarent. Quid ergo aliud oportet te orare, nisi id quod cupiunt & mali & boni, sed ad quod perueniunt nō nisi boni?
Cap. 5. Hic fortasse iam quæras, quid sit ipsa beata vita. In qua quæstione multorum Philosophorum ingenia oclaq; contrita sunt, qui tamen eam tanto minus inuenire potuerūt, quanto minus eius fontem honorauerunt, eiq; gratias egerunt. Prius itaque attende, vtrum acquiescendum sit eis qui dicunt eū beatum esse, qui secundum suam viuit voluntatem. Sed absit vt hoc verum esse credamus. Quid? Si enim nequiter velit viue-

re: Nonne tanto inferior esse cōvincitur, quanto facilius mala eius voluntas implet? Merito hanc sententiam etiam ipsi, qui sine cultu Dei philosophati sunt respuerūt. Nam quidam eorum vir eloquentissimus ait: Ecce autem alij non Philosophi quidē, sed prompti tñ ad disputandum, omnes aiunt cē beatos q viuunt vt ipsi velint: falsum id quidem. Velle enim quod non deceat, idem ipsum miserrimum: nec tā miserum est nō adipisci quod velis, quam adipisci velle nō oporteat. Quid tibi videtur hæc verba? Nonne ab ipsa veritate per quemlibet hominē dicta sunt? Possumus ergo hic dicere quod Apostolus ait de quodam Propheta Cretensi, cum eius illi sententia placuisset, Testimonium hoc verum est. Ille igitur beatus est, qui omnia quæ vult habet, nec aliquid vult quod non decet. Quod si ita est, vide iam quæ homines non indecenter velint. Alius vult coniugari, alius coniugio viduatus deinceps continenter eligit viuere, alius nullum concubitu nec in ipsis nuptijs experiri. Et si aliud hic alio melius reperitur, nullum tamen istorum possumus dicere indecenter aliquid velle: sic & optare filios, nuptiarum scilicet fructum, & eis qui suscepti fuerint vitam ac salutem, quo voto plerunq; occupatur etiam continentia vidualis. Nam etsi spreto coniugio iam nō optant etiam filios procreare, optant tamen quos procreauerunt incolumes viuere. Ab hac omni cura immunis est virginalis integritas. Habent tamen omnes charos & charas, quibus non indecenter optant etiam temporalem salutem. Sed cum istam salutem in seipsis & in eis quos diligunt adepti homines fuerint, num poterimus eos dicere iam beatos? Habent enim aliquid quod non decet velle. Sed si alia non habent maiora atque meliora & vtilitatis decorisque pleniora, adhuc a beata vita longe absunt. Placetne igitur vt per salutem istam temporalem optent sibi ac suis honores & potestates? Sanē si vt per hoc consulant eis qui viuunt sub eis, nō propter hæc ipsa, sed propter aliud qd inde fit bonum decet ea velles. Si autem propter inanem factum elationis pōpamq; super Iuam, vel etiā noxiam vanti- tatis, nō decet. Quocirca si optāt sibi ac suis etiam sufficientiam rerum necessariarū, de qua sic Apostolus loquitur. Est autē quæ- stus magnus pietas cū sufficientia. Nihil. n. intulimus in hunc mundū, sed nec auferre

hinc aliquid possumus, Vistum & regumē. K tū habentes his contenti sumus. Nam qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & laqueum, & desideria multa stulta & noxia, quæ mergunt homines in interitum & perditionē. Radix enim omnium malorum auaritia, quam quidā appetentes a fide errauerunt, & inseruerunt se doloribus multis: hæc ergo sufficientiā nō indecēter vult quis- quis vult, nec amplius vult, alioquin nō ipsam vult, & ideo nec decet vult. Hanc optabat & pro hac orabat qui dicebat: Diuitias & paupertatem ne dederis mihi. Con- stitue autem mihi, quæ necessaria sunt suffi- cienter, vt ne satiatus mendax efficiar, & di- cam quis me videt, aut pauper factus furer & periret nomen Dei mei. Vidēs certe & istam sufficientiam nō appeti propter se- ipsam, sed propter salutem corporis, & con- gruentē habitū psonę hominis, quo habitu non sit inconueniens eis, cū quibus honeste officiosequē viuendum est. In his itaq; om- nibus incolumitas hominis & amicitia pro- pter seipsa appetuntur: sufficientia vero re- rum necessariarū non pp seipsam, sed pro- pter duo superiora quæri solet, cum decēter queritur. Incolumitas porrō in ipsa vita ac salute atque integritate animi & corporis constituta est. Item quæ amicitia non angu- stis finibus termināda est. Oēs enim quibus amor & dilectio debetur, amplectitur, quis in alios propensus, in alios suspensus incli- natur. Peruenit autem vsque ad inimicos, p quibus etiam orare pcepimur. Ita nemo est in genere humano cui nō dilectio, etsi nō pro mutua charitate, pro ipsa tamen cōmu- nis naturæ societate debeatur. Sed ij nos multū iusteq; delectāt, a quibus vicissim san- ctę castęque diligimur. Ista cum habentur vt teneantur, cum autem non habent vt ha- beantur, orandū est. Hoccine totum & hæc sunt omnia, quibus beata summa vitę colli- gitur, an aliquid aliud veritas docet qd his omnibus præferatur? Nam & illa sufficien- tia, & ipsa incolumitas, vel propria, vel ami- corum, quandiu tēporalis est, pro æternæ vi- tæ adeptione abijcienda est: quāquā fortas- se corpus, aius vero nullo modo sanus existi- mandus est, qui nō tēporalibus æterna præ- ponit. Neque. n. in tempore vtiliter viuatur, nisi ad comparandum meritum quo in æter- nitate viuatur. Ad illam ergo vnam vitam, qua cum Deo & de Deo viuatur, cetera quę vtiliter & decet optantur, sine dubio re-

ferenda sunt. In eo quippe nosmetipsos dili- gimus, si Deū diligimus: & ex alio præcepto M proximos nostros sicut nosmetipsos ita vere diligimus, si eos ad Dei similem dilectionē (quantū in nobis est) perducamus. Deū igit diligimus propter seipsum, & nos ac proxi- mos propter ipsum: nec cū ita viuimus, iam nios in ipsa beata vita constitutos existime- mus, quasi nihil sit amplius quod oremus. Quō enim iam beate vivimus, cū illud ad- huc desit, propter quod vnū bene viuimus? Vt quid ergo per multa dispergimur, & quærimus quid oremus, timētes ne forte si- cut non oportet oremus, ac nō potius cum psalmo dicimus: Vnam petij a dño, hanc re- quiram, vt habitem in domo domini omni- bus diebus vitę meæ: Vt contempler delecta- tionē Dei, & visitem templum sanctū eius? Ibi nanq; omnes dies non veniendo & tran- seundo sunt omnes, nec initium alterius est finis alterius, omnes sine fine simul sunt, vbi nec ipsa vita habet finem, cuius illi dies sunt. Propter hanc adipiscendam vitam beatam ipsa vera vita beata nos orare docuit non in multiloquio, tāquam eō fiat, vt exaudiamur, quo loquaciores sumus, cum eum oremus, A qui nouit, sicut ipse dominus ait, quid nobis necessarium sit, priusquam petamus ab eo. Vnde mirum videri pōt, quauis multilo- quiū prohibuerit, cur nos sic orare adhorta- tus sit, q nouit, qd nobis necessariū sit, prius quā petamus ab eo, vt diceret, Oportet sem- per orare & non deficere, viduē cuiusdam Luc. 6. per orare & non deficere, viduē cuiusdam Luc. 18. proposito exemplo, quæ de suo aduersario cupiens vindicari, iudicem iniquum sepe in- terpellādo flexit ad audiendum, non iustitia nec misericordia permotum, sed tadio supe- ratum: vt hinc admoneremur, quanto cer- tius nos exaudiat misericors, & iustus do- minus Deus sine intermissione orātes, qñ il- la nec ab iniquo & impio iudice potuit assi- dua interpellatione cōtemni, & q libēs atq; placatus bona desideria impleat eorū, a qui- bus aliena pētā nouit ignosci, si quo cupie- bat ille, peruenit, quæ voluit vindicari. Il- le quoq; cui amicus de via venerat, nec qd ei apponeret habebat, ab amico sibi tres pa- nes cupiens commodari, quibus fortasse ipsa Trinitas vnus substantiæ figurata est, iā cū suis seruis dormientem petitor instantissi- mus & molestissimus excitauit, vt daret ei quantos volebat, magis, & ipse vitando tæ- dium quā beneuolentiam cogitando: vt B hinc intelligeremus si dare cogitur, qui cum Aug. Tomus secundus A 3 dor-

dormiat, & petente excitatur inuitus, quanto
der benignius q nec dormire nōuit, & dor-
mientes nos excitat vt petamus. Hinc est &
illud: Petite & accipietis, quare & inue-
nietis, pulsate & aperiet vobis. Omnis. n. qui
petit accipit, & q̄res inuenit, & pulsanti ape-
riet. Aut q̄s ē ex vobis hō, a quo filius suus
panem petit, nūquid lapidem porrigit ei?
Aut si piscem petit, nūquid serpentem por-
rigit illi? Aut si onum petit, nūquid porri-
git ei scorpiū? Si ergo vos cū sitis mali, nō-
tis bona data dare filiis vestris, quanto ma-
gis pater vester coelestis dabit bona peten-
tibus se? Cum ergo scdm tria illa, q̄ cōmendat
Apostolus, fides significet in piscē, vel pp
aquā baptismi, vel qd in huius seculi fluctu-
bus integra est, cui cōtrarius est ille serpens,
qui vt nō crederetur Deo, veneposa fraude,
persuasit. Spes in ovo, quia vita pulli nondū
est, sed futura est, nec iam videtur, sed adhuc
speratur. Spēs enim, quā videtur, nō est
spēs: cui cōtrarius est scorpius, qm qui spe-
rat æternam vitam, quā retro sunt obliui-
scitur, & in anteriora se extendit: cui noxiū
est retrō respicere: scorpius autem ex ea par-
te canendus est, quā venenatam & aculeatā
caudam retrorsum habet. Charitas in pane.
i. Co. 13. Maior enim horū charitas, & in cibis uti-
quē vincit cetera panis utilitas, cui contra-
rius est lapis, quoniam dura corda respuunt
charitatem: siue aliud aliquid cōgruentius
ista significant, tamen qui nouit bona data
dare filiis suis, petere nos & quærere & pul-
sare cōpellit. Quod quare faciat qui nouit
quid nobis necessariū sit priusquā petamus
ab eo, mouere animū pōt, nisi intelligamus
qd dñs & Deus noster nō voluntatē nostrā
sibi velit innotescere, quā nō pōt ignorare,
sed exerceri in orationibus desiderium no-
strum, quo possimus capere quod praparat
dare. Illud enim valde magnum est, sed nos
ad accipiendum parui, & angusti sumus.
i. Co. 6. Ideo nobis dicitur: dilatamini, ne sitis iugū-
ducentes cum infidelibus. Tanto quippe
illud quod valde magnum est, quod nec oculo
vidit, quia non est color, nec auris audiuit,
quia non est sonus: nec in cor hōis ascēdit,
quia cor hominis illuc debet ascendere,
sumemus capacius, quanto id & fidelius cre-
dimus, & speramus firmitus, & desideramus
ardentius. In ipsa ergo fide, & spe & cha-
ritate continuato desiderio semper oramus.
Cap. 9. Sed ideo per certa interualla horarum &
temporum etiam verbis rogamus Deum, vt

illis rebus signis nōs ipsos admonemus quan-
tum quē in hoc desiderio profecerimus nō-
bis ipsis innotescamus, & ad hoc agendū no-
s ipsos acius excitemus. Dignior enim sequi-
tur effectus, quē seruiciū pcedit affectus.
Ac per hoc & quod ait Apostolus. Sine in-
termissione orate, quid est aliud q̄ beatā vi-
tam, q̄ nulla nisi æterna est, ab eo qui eā so-
lus dare pōt, sine intermissione desiderate.
Semper ergo hanc a domino Deo desiderē-
mus & oremus semper. Sed ideo ab alijs cu-
ris atq; negocijs, quibus ipsum desiderium
quodamō tepefcit, certis horis ad negocium
orandi mentē reuocamus, verbis eorū nō sit
siplos admonentes in id quod desideramus
intēdere, ne qd tepefcere cōperat, oīno sit
gescat, & penitus extinguatur, nisi crebrius
inflāmet. Vñ & aliud qd idē Apostolus ait. Co-
Postulationes vestre innotescat apud Deū
non sū accipiendum est, tanq̄ Deo innotē-
scant, qui eas & antequā essent, vtq; nouer-
rat, sed nobis innotescat apud Deum per to-
lerantiā, nō apud homines per iactantiā. Apud
forte ē innotescant angelis, qui sunt apud
Deū, vt quodamō eas offerat Deo, & de his
cōsulat, & qd eō iubente implendū ē cō-
gnouerint, sicut oportet sibi cognouerint,
hoc nobis vel euidenter vel latēter appor-
tēt. Dixit enim angelus homini: Et nūc qd
orabas tu & Sara, ego obtuli orationem vestrā
in cōspectu claritatis Dei. Quare cū
ita sint cū diu orare vacat, cum alia bo-
narū & necessariarū actionū nō impediunt
officia, quantum & in eis, vt dixi, desiderium
lo semper orandum sit, non est improbum
nec inutile. Neq; enim (vt nonnulli putāt)
hoc est orare in multiloquio, si diutius ore-
tur. Aliud est sermo multus, aliud diutius
nūc affectus. Nam & de ipso domino scrip-
tum est, quod pernoctauerit in orando, &
quod prolixius orauerit, vbi quid aliud q̄
nobis praebebat exemplum, in tempore pre-
catō opportūnus, cū patre exauditor acer-
nus? Dicuntur fratres in Aegypto crebras
quidem habere orationes, sed eas tamen bre-
uissimas & raptim quodamō iaculatas, nō
illa vigilanter erecta, quā oranti plurimum
necessaria est, per p̄ductiones moras euane-
scat atq; hebetetur intentio. Ac per hoc etiā
ipsi satis ostendunt, hanc intentionem, sicut
non est obtundenda, si perdurare nō potest,
ita si perdurauerit, non cito esse rumpendā.
Abstine enim ab oratione multa loquutio, sed
nō desit multa precatō, si seruē perseverare

intento. Nam multum loqui, est in oran-
do rem necessariam superfluis agere verbis.
Multum autem precatō, est ad eum, quem
precamur, diuturna & pia cordis excitatio-
ne pulsare. Nam plerūq; hoc negocium
plus gemitibus quā sermonibus agitur,
plus fletu quā affatu. Ponit autem lachry-
mas nostras in cōspectu suo, & gemitus
noster non est absconditus ab eo qui omnia
Cap. 11. per verbum condidit, & humana verba
Luc. 11. non quærat. Nobis ergo verba necessaria
expol. sunt, quibus commoueamur, & inspicimus
eo o. quid petamus, non quibus dominum seu
in do. docendum seu flectendum esse credamus.
Cum ergo dicimus: Sanctificetur nomen
tuū, nōs ipsos admonemus desiderare, vt
nomen eius quod semper sanctum est, &
nam apud homines sanctum habeatur, hoc
est, nō contemnatur, quod non Deo, sed
hominibus prodest. Et in eo quod dici-
mus: Adueniat regnum tuū, quod seu
velimus seu nolumus, vtque veniet, desi-
derium nostrū ad illud regnum excitamus,
vt nobis veniat, atq; nos in eo regnare me-
reamur. Cū dicimus: Fiat voluntas tua si-
cut in caelo & in terra, nobis ab illo preca-
mur ipsam obedientiam vt sic in nobis fiat
voluntas eius: quemadmodum sit in coele-
stibus ab angelis eius. Cum dicimus: Pa-
nem nostrum quotidianum da nobis hodie,
per id quod dicitur, hodie, significatur hoc
tempore, vbi vel illam sufficientiam peti-
mus a parte quā excellit, id est, nomine pa-
nis totam significantes, vel sacramentum
fidelium, quod in hoc tempore necessariū
est, non tamen ad huius temporis, sed ad il-
lam æternam felicitatem assequendam.
Cum dicimus: Dimitte nobis debita no-
stra sicut & nos dimittimus debitoribus no-
stris, nos admonemus & quid petamus, &
quid faciamus, vt accipere mereamur. Cū
dicimus: Ne nos inferas in tentationē, nos
admonemus hoc petere, ne deserti eius ad-
iutorio, alicui tentationi vel consentiamus
decepti, vel cedamus afflicti. Cum dicimus:
Libera nos a malo, nos admonemus cogi-
tare nondum nos esse in eo bono, vbi nul-
lum patiemur malum. Et hoc quidem vlti-
mum, quod in dominica oratione positum
Hest, tam late, tanq; euidenter & manifeste
pater, vt homo Christianus in qualibet tri-
bulatione constitutus, in hoc gemitus adat,
in hoc lachrymas fundat, hinc exordiat, sed
in hoc immoretur, ad hoc terminet orationē.

His enim verbis res ipsas memorie nostrae
commendari oportebat. Nam quamli-
bet alia verba dicamus, quā affectus oran-
tis vel praecedendo format vt clareat, vel
consequendo attendit vt crescat, nihil aliud
dicimus quā quod in illa dominica ora-
tione positum est, si recte & congruenter
oramus. Quisquis autem id dicit quod ad
istam Euangelicam precem pertinere non
possit, etiam si non illicite orat, carnaliter
orat: quod nescio quemadmodum non di-
catur illicite, quandoquidem spiritu rena-
tus non nisi spiritualiter decet orare. Qui
enim dicit verbi gratia: Clarificare in om-
nibus gentibus, sicut clarificatus es in no-
bis. Et propheta tui fideles inueniantur:
quid aliud dicit, quā Sanctificetur nomen
tuū? Qui dicit: Deus virtutum conuer-
te nos, & ostende faciem tuam & salui eri-
mus: quid aliud dicit, quā Veniat regnum
tuū? Qui dicit: Itinera mea dirige se-
cundum verbum tuum, & ne dominetur
mei omnis iniquitas: quid aliud dicit, quā
Fiat voluntas tua sicut in caelo & in terra?
Qui dicit: Paupertatem & diuitias ne dede-
ris mihi: quid aliud dicit, quā Panem no-
strum quotidianum da nobis hodie? Qui
dicit: Memento domine Dauid & omnis
mansuetudinis eius: aut Domine si feci
istud, si est iniquitas in manibus meis, si red-
didi retribuētibus mihi mala: quid aliud
dicit, quā Dimitte nobis debita nostra,
sicut & nos dimittimus debitoribus no-
stris? Qui dicit: Aufer a me concupiscen-
tias ventris, & desiderium concubitus ne
apprehendat me: quid aliud dicit, quā
Ne nos inferas in tentationem? Qui dicit:
Erue me de inimicis meis Deus, & ab insur-
gentibus super me libera me: quid aliud di-
cit, quā Libera nos a malo? Et si per om-
nia precatōum sanctarū verba discurras,
quantum existimo, nihil inuenies quod
non ista dominica contineat & concludat
oratio. Vnde liberum est alijs atque alijs
verbis, eadem tamen in orando dicere,
sed non debet esse liberum alia dicere. Haec
& pro nobis, & pro nostris, & pro alienis,
atque proprijs inimicis sine fructu dubi-
tationis oranda sunt: quāuis alius pro isto,
alius pro illo, sicut se habent propinquitates
vel longinquitates necessitudinum in
corde orantis oriatur, aut extollat affectus.
Qui autem dicit in oratione, verbi gratia:
Dne multiplica diuitias meas, aut da mi-
hi

Cap. 12.

Ecclesia
stici. 36.

Psal. 19.

Ps. 118.

Pro. 30.

I. 11.

Ps. 131.

Psal. 7.

Ecclesia
stici. 23.

Psal. 58.

Cap. 12.

Rom. 8.

K

hi tantas quantas illi vel illi dedisti, aut honores meos auge, aut fac me in hoc seculo potentem atque clarentem, vel siquid huiusmodi est, & hæc dicit, eorum habens concupiscentiam, non id attendens, ut ex his secundum Deum proficiat hominibus, puto eum non inuenire in oratione dominica quo possit hæc vota coaptare. Quamobrem pudeat saltē petere, quæ non pudet cupere, aut si & hoc pudet, sed cupiditate vincit, quanto melius hoc petatur, ut etiam ab isto cupiditatis malo liberetur, cui dicimus, Libera nos à malo. Habes (quantum arbitror) non solum qualis ores, verum etiam quid ores, nō me docēte, sed illo qui omnes docere dignatus est. Beata vita querenda est, hæc à domino Deo petenda est. Quid sit beatū esse, à multis multa sunt disputata, sed nos ad multos & ad multa ut quid dicimus? Breuiter in scriptura Dei veraciterque dictum est: Beatus populus cuius est dominus Deus ipsius. In ipso populo ut simus, atque ad eū cōtemplandū, & cū eo sine fine viuēdū, peruenire possumus, finis præcepti est caritas de corde puro, & conscientia bona, & fide nō ficta. In eis dē tribus, pro conscientia bona spes posita est. Fides ergo & spes & caritas ad Deum perducunt orantem, hoc est, credentē, sperantē, desiderantem, & quæ petat à dño in dñica oratione consideratē. Ieiunia & ab alijs voluptatibus sine salutis neglectu carnalis concupiscentiæ refrenatio, maximeq; eleemosynarum multum adiuuant orationem, ut possimus dicere, in die tribulationis meæ Deum exquisivi manibus meis, nocte corā eo, et nō sum deceptus. Quomodo enim Deus incorporealis & impalpabilis manibus exquiritur, nisi operibus exquirat? Adhuc est fortasse quod quæras, cur Apostolus dixerit: Quid enim oremus sicut oportet nescimus. Neq; n. vllō mō credendū est vel ipsū, vel quibus ista dicebat dñica nescisse orationē. Cur ergo putamus hoc eū dixisse, qđ nec temere potuit, nec mēdacier dicere, nisi quia molestiæ tribulationesq; temporales plerunque profunt, vel ad sanandū tuorem superbiæ, vel ad probandā, exercendamue patientiā, cui ppbatæ & exercitæ clarior merces vberiorq; seruatur, vel ad quæcūq; flagellanda & abolenda pccata: tamen nos nescientes quid ista prosint, ab omni tribulatione optamus liberari. Ab hac ignorantia nec seipsum Apostolus ostendit alienum, nisi forte quid oraret sicut oportet sciebat, quando in reuelā-

tionum magnitudine de extolleretur datus. Cōtū est illi stimulus carnis angelus Satana, qui eum colaphizaret: ppter quod ter dominū rogauit ut eum auferret ab eo, utique sicut oportet nesciens quid oraret. Deniq; Dei re sponsū eū non fieret quod vit tantus orabat, & quare fieri nō expediret, audiuit: Sufficit tibi grā mea. Nā virtus in infirmitate perficit. In his ergo tribulationibus qđ pnt & prodesse & nocere, quid oremus sicut oportet nescimus, & tamen quia dura, quia molesta, quia contra sensum nostræ infirmitatis sunt, vniuersali humana voluntate ut à nobis hæc auferantur oramus. Sed hoc deuotionis debemus domino Deo nostro, ut si ea non abstulerit, nō ideo nos ab eo negligi existimemus, sed potius pia patientia malorum, bona speremus ampliora: sic, n. virtus in infirmitate perficitur. Nonnullis quippe impatientibus dñs qđ petebant eocelsis iratus, sicut cōtra Apostolo negauit propitius. Nam legimus. Israhelita quid & quomodo rogauerint & acceperint, sed expleta concupiscentia, impatientia est grauer castigata. Dedit & regem petētibz sed in cor eoru. Et cū scriptum est, non sed in cor suum. Dedit Job etia qđ diabolus postulauit, ut probandus eius famulus tentaretur. Exaudiuit rogantes & immundos spūs, ut in multis suis legio de monū mitteretur. Hæc scripta sunt, ne forte se quisq; magnipendat si fuerit exauditus, cū aliquid impatienter petit, quod nō impetrare plus profit: aut se abijciat, & de diuina ga se miseratione desperet, si non exaudiat. Cum forte aliquid petit, quo accipiendo affligatur atrocius, vel à prosperitate corruptus penitus euertatur. In talibus ergo qđ oremus sicut oportet nescimus. Vnde si aliquid contra quam oramus acciderit, patienter ferendo & in omnibus gratias agendo, hoc potius oportuisse quod Dei, non quod nostra voluntas habuit, minime dubitare debemus. Nam & huiusmodi exēplū præbuit nobis ille mediator, qui cū dixisset: Et si fieri potest, transeat à me calix iste, humanam in se voluntatem ex hominis susceptione transformans, continuo subiecit. Verum nō qđ ego volo, sed quod tu vis pater. Vnde de non immerito per vnius obedientiā multi cōstituti sunt multi. Quisquis autē illā vñā petit à domino, & hanc requirit, certus ac securus petit, nec timeret ne forte oblit eum acceperit, sine qua nihil prodest quicquid aliud sicut oportet acceperit. Ipsa est n. vñā, vera,

vera, & sola beata vitā, ut contempler do mini delectationē in æternū, immortales atq; incorruptibiles corpore et spū. Propter hanc vñā cetera requiruntur, & nō indecēter petunt. Istā quisquis habuerit, oia quæ vult habebit, nec aliquid ibi velle est, q nec habere poterit qđ non decebit. Ibi quippe est fons vitæ, quem sitire nunc oportet in oratione, quandiu in spe viuimus, & quod speramus, nondum videmus, in protectione alarum eius, ante quem est omne desiderium nostrum, ut inebriemur ab vbertate domus eius, & torrente voluptatis eius potemur: qñ apud eum est fons vitæ, & in lumine eius videbimus lumen: qñ satiabitur in bonis desiderium nostrum: & nihil erit vltra quod gemendo quæramus, sed qđ gaudento teneamus. Veruntamen quia ipsa est pax quæ præcellit omnem intellectum, etiā ipsam in oratione poscēdo, quid oremus sicut oportet, nescimus. Quod enim sicuti est cogitare non possumus, utiq; nescimus, sed quicquid cogitanti occurrerit, abiicimus, respicimus, improbamus, non hoc esse quod quærimus nouimus, quauis illud nondum quale sit nouerimus. Est ergo in nobis quedam, ut ita dicam, docta ignorantia, sed docta spū Dei, qui adiuuat infirmitatē nostrā. Nā eum dixisset Apostolus: Si at quod non videmus speramus, per patientiā expectamus. Ibi subiecit, Similiter & spiritus adiuuat infirmitatem nostram. Quid n. oremus sicut oportet nescimus, sed ipse spiritus interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Qui autem scrutatur corda, scit quid spiritus sapiat, quia sedm Deum interpellat pro sanctis. Quod non sic est intelligendū, ut existimemus sanctum spiritum Dei, qui in trinitate incommutabilis Deus est, & cū patre & filio vnus Deus, tanquam aliquem qui non sit quod Deus est interpellare pro sanctis. Dictum quippe est: Interpellat pro sanctis, quia interpellare sanctos facit, sicut dictum est: Tentat vos dominus Deus vester, ut sciat si diligatis eum, hoc est ut scire vos faciat. Interpellare utiq; sanctos eis desiderium etiam adhuc incognitæ tæte rei, quam per patientiā expectamus. Quo n. narratur, qñ desideratur quod ignorat: Nā utiq; si omnimodo ignoraretur, non desideraretur: & rursus, si videretur, non desideraretur, nec gemitibus quæreretur. Hæc omnia considerans, & siquid aliud de hac

re tibi dominus insinuauerit, quod vel mihi non occurrit, vel dici à me longum fuit, concerta in oratione vincere hoc seculum, ora in spe, ora fideliter & amanter, ora instantē atq; patienter, ora sicut vidua Christi. Quauis n. omnia membra eius, hoc est ad omnes qui in eum credunt, & eius corpori sociantur, sicut docuit, orare pertineat, specialiter tamen diligentior cura oronum in scriptura eius viduis inuenitur infuncta. Nam duæ fuerunt Anna honorabiliter nominatæ: vna coniugata, quæ sanctū Samuel peperit, alia vidua quæ sanctum sanctorum cum adhuc infans esset agnouit. Orauit & coniugata in dolore animi & afflictione cordis, quia filios nō habebat: tunc ipm Samuel impetrauit, & acceptum Deo reddidit, quia cum posceret vouit. Sed oīo eius quō ad orationē illā dominicā ptineat, non facile reperitur, nisi quia in eo qđ ibi positū est: Libera nos à malo, non parū malum videbatur, & nuptam esse, & fructu carere nuptiarū, cum sola excuset nuptias pcreandorum causā filiorū. De illa vero Anna vidua vide quid scriptū sit: Quia nō discedebat de tēplo, ieiunijs & obsecrationibus seruans nocte ac die. Nec aliunde Apostolus qđ & supra cōmemorauit. Quæ at verē vidua est, inquit, & desolata, sperauit in dño & persistit in oronibus nocte ac die. Et dñs cū semper ad orandum & nō deficiendum nos hortaretur, viduā cōmemorauit, q licet iniquum & impiū iudicē, ac dei & hominū cōtemptorē ad audiendā causam suā assidue interpellādo conuertit. Quam ergo præ ceteris viduæ deant vacare oronibus, satis hinc intelligi pōt, qđ omnibus ad suscipiendum orandi studiū de viduis propositum ad exhortationis exēplū. Quid at in hoc operis genere in viduis electū est, nisi destitutio & desolatio? Quapp si se omnis aīa intelligat in hoc seculo destitutā atq; desolatā quandiu peregrinatur a dño, profecto quandam viduitatem suam Deo defensori assidua & impensissima preceatione cōmendat. Ora ergo ut vidua Xpi, nondum habens eius conspectū, cuius pcaris auxilium. Et licet sis ditissima, sicut pauper ora. Nondum n. veras futuri seculi diuitias habes, vbi nulla dāna formides. Licet habeas filios & nepotes numerososq; familiā, qđ et supra dictū est, sicut desolata ora. incerta sunt enim omnia tpalia, etiam vsq; in finem vitæ huius in nostrā consolationem mansura. Tu autē si ea quæ

1. Re. 1.

E. Natt. 6.

Luc. 2.

1. Ti. 5.

Luc. 18.

F

que sursum sunt queris & sapis, eterna & certa desideras, que quādiū nōdum habes, etiā saluis omnibus atq; obsequiis tuis, tanquam desolatam deputare te debes. Et si tu, profecto et tuo exemplo religiosissima nurus tua, & alię sanctę viduę virginesq; sub vestra cura securius cōstitutę: quāto. n. magis domum vestrā pie tractatis, tāto impensius orationibus instare debetis, rerum plentium nō occupatę, negocijs, nisi quę flagitat causa pietatis. Sanē meminertis, & pro nobis nō negligēt orare. Nolumus, n. sic nobis honorem, quem periculosum gerimus, deferatis, vt adiutorium, quod necessariū nouimus, auferatis. A familia Christi oratum est pro Petro, oratum est pro Paulo, & nos in eius familia esse gaudemus, & incomparabiliter plus quā Petrus & Paulus orationum fraterarum auxilijs indigemus. Orate certatim concordī sanctoq; certamine: non enim aduersus alterutrum certatis, sed aduersus diabolum sanctis omnibus inimicum. In ieiunijs & vigilijs, & omni castigatione corporis q. plurimum adiuuatur oratio. Faciat quęq; vestrum qd poterit quod altera minus potest, ea quę potest faciat, si in altera diligit, quod ideo quia non potest ipsa non facit: proinde quę minus valet, non impedit plus valentem, & q. plus valet, non vergeat minus valentem. Co. Ro. 23. scientiam quippe vestram Deo debetis. Ne. Ephe. 3. mini autem vestrum aliquid debeatis, nisi vt inuicem diligatis. Exaudiat te dominus, qui potens est facere supra quā petimus aut intelligimus.

Augustinus Victoriano presbytero consolans eum ad toleranter accipienda mala quę Barbari in Italiam & Hispani incursionem facientes, inferebant sanctis viris et sacris virginibus.
Epistola. CXXII.

Domino dilectissimo & desideratissimo fratri & compresbytero Victoriano, Augustinus in domino salutem. Litterę tuę impleuerunt grandi dolore cor nostrum, quibus petisti, vt prolixo opere aliqua rñderem, cum talibus malis magis prolixi gemitus & stetus, q. prolixi libri debeantur. Iotus quippe mundus tantis affligitur cladibus, vt penę pars nulla terrarū sit, vbi non talia qualia scripsisti committantur atq; plangantur. Nam ante paruum tempus etiā

in illis solitudinibus Aegypti, vbi monasteria separata ab omni strepitu, quasi secura delegerāt, a Barbaris interfecti sunt fratres. Iam vero quę modo in regionibus Italie, quę in Gallijs nepharia perpetrata sūt, et vos latere non arbitror: de Hispanijs quoq; tot prouincijs, quę ab his malis diu videbantur intactę, coeperunt ita talia nunciari. Sed quid lōge imus? Ecce in regione nostra Hipponensi quā eam Barbari nō attigerūt, clericorum Dobatistarum, & Circuncellionum latrocinia sic vastant ecclesias, vt Barbarorum fortasse facta mitiora sint. Quis n. Barbarus excoGITARE potuit quod isti, vt in oculis clericorum nostrorum, calcē & acetum mitterent, quorum mēbra etiā cetera plagis horrendis vulnerib; sauciunt? Depradantur etiā domos, aliquas & incēduat, fructus aridos dripiunt, humidos fundunt: & talia carētis cōminando, multos et rebaptizari compellunt. Prædicē ita ad te distarem, ex uno loco per huiusmodi terrores. xl. & octo anime mihi rebaptizate nuntiatae sunt. Plangenda sunt hæc, non miranda, & exclamandum ad Deum, vt non secundum merita nostra, sed scdm misericordiam suam a tantis malis liberet nos. Nam quid vtiq; sperandum fuit generi humano, cum hæc & in Prophetis & in Euangelio tam ante prædicta sint? Non itaq; debemus tam nobis ipsis esse contrarij, vt credamus quidam leguntur, & queramus qñ complentur: sed potius & illi qui increduli fuerant, cum hæc in sanctis libris conscripta legerent vel audirent, nunc saltem credere debent cum compleri iam vident vt de his tam magnis presuris tanquam in torculari domini Dei nostri, sicut amara infidelium murmuratium & blasphemantium fluit, ita oleam quoque fidelium consentium & orantium exprimit & liquari nō cesset. Illis n. qui cōtra christianam fidem quercelas impias iactare non quiescunt, dicentes, qd ante q. ista doctrina per mundum prædicaretur, tanta mala non patiebatur genus humanū, facile est ex euangelio respondere. dñs enim dicit: Seruus disciens voluntatem domini sui & faciens digna plagis, vapulabit paucis; Seruus autem disciens voluntatem domini sui, & faciens digna plagis, vapulabit multis. Quid ergo mirum si christianis tpiibus iste mundus tanq. seruus iam faciens voluntatem domini sui & faciens, digna plagis, vapulat multis? Attendunt quanta celeritate euangelium prædicatur, &

tur, & nō attendunt quāta perueritate contemnitur. Serui autē Dei humiles & sancti dupliciter temporalia patiuntur, quia & ab ipis impijs & cum ipis patiuntur: habent consolationes suas, & spem futuri seculi. Vn de dicit Apostolus: Non sunt condignę passionēs huius temporis ad futuram gloriam quę reuelabitur in nobis. Proinde charissime etiā illi quorum verba dicis te perferre non posse, qm dicunt si nos peccatores ista meruimus, quare & serui Dei Barbarorum ferro, perempti sunt, & ancillę Dei captiuę ductę sunt, humiliter & veraciter & pie responde. Quantamlibet n. iusticiam seruamus, quantamlibet domino obedientiā exhibeamus, nunquid meliores esse possumus illis viris, qui in camino ignis ardentis pro conseruanda lege Dei proiecti sunt? Et tamen lege quid illic dicat Azarias vnus ex tribus, qui aperiens os suum, in medio ignis dixit. Benedictus es domine Deus patrum nostrorū, & laudabile & gloriosum nomen tuum in secula, quoniam iustus es in omnibus quę fecisti nobis, & omnia opera tua veritas, & iudicia veritatis fecisti per omnia q. intulisti nobis & ciuitati sanctę patrum nostrorū Hierusalem: qm in veritate & iudicio intulisti nobis omnia hæc propter peccata nostra, qm peccauimus & legi tuę non paruimus, & mandatis tuis non obaudiuimus, vt bene nobis esset: & omnia quę intulisti nobis, iudicio vero intulisti, & tradidisti nos in manus iniquorum inimicissimorum transgaurū, & regi iniusto & pessimo vltra vniuersam terram. Et nunc non possumus aperire os: Vere cōfusio & opprobriū facti sumus seruis tuis, & eis qui te colunt. Ne tradideris nos in perpetuū propter nomen tuū domine, & ne despexeris testamentū tuū domine, & ne abstuleris misericordiam tuā a nobis, propter Abraham qui a te dilectus est, & propter Isaac seruum tuum, & M Israel sanctū tuū, quibus loquutus es, multiplicatur te semen eorum vt astra celi & arenam maris: qm domine minimi facti sumus præ omnibus nationibus, & sumus humiles hodie in terra propter peccata nostra. Vides certe frater, quales viri, quā sancti q. fortes in medio tribulationis, vbi tū eis parebatur, & eos vrere ipsa flāma verebatur, peccata sua cōfitebantur, pro quibus se digos & iuste humiliari nouerant, nec tacebant. Nunquid et meliores esse possumus

ipso Daniele, de quo per Ezechielem prophetam dicit Deus ad principem Tyri. Nūquid tu sapientior quā Daniel? Et qui ponitur vnus in tribus iustis quos dicit Deus solos se esse liberaturum, ostendens vtique in illis tres quādam formas iustorum, quos ita se liberaturum dicit, vt nec filios suos secum liberent, sed ipsi soli liberentur, Noe, Daniel, & Iob? Lege tamen etiam precem Danielis, & vide quemadmodum in captiuitate positus peccata non tantum populi sui, verum etiā sua confiteatur, & pro his dicat per iusticiam Dei se ad illā captiuitatis poenā & opprobria peruenisse. Sic n. scriptū est: Et dedi faciem meam ad dominum Deū. A Daniel. vt quærerem preces & obsecrationes in ieiunationibus & sacco, & precatus sum dominum Deum meum & confessus sum, & dixi: Domine Deus magne & mirabilis & qui seruas testm tuum, & misericordiam diligētib; te, & seruantibus præcepta tua, peccauimus, aduersus legem fecimus, impie egimus, & recessimus & declinauimus a præceptis tuis, & a iudicijs tuis, & non exaudiuimus seruos tuos prophetas, qui loquebatur in noie tuo ad reges nostros, & ad omnē populū terrę. Tū domine iusticia, nobis autē confusio faciei, sicut dies hic viro Iyda & habitantibus Hierusalem, & omni Israel, qui proximi sunt & qui longē sunt in omni terra, in qua eos disseminasti pp contumaciam eorum, q. improbauerūt te dñe. Nobis autē confusio faciei, regibus nostris, principibus nostris, & patribus nostris, quia peccauimus tibi dñe Deo nostro miserationis & propitiationis, qm recessimus & nō audiuius vocē domini Dei nostri, vt essemus in præceptis legis huius, quā dedit in cōspectu nostro per manus seruorū eius prophetarum omnium Israel. Peccauerunt n. aduersus legem tuam, & declinauerunt ne audirēt vocem tuā, & superuenit nobis maledictio & iusiurandum, qd scriptum est in lege Moyfi serui Dei: qm peccauimus, & statuit sermones suos, quos loquutus est ad nos, & ad iudices nostros, qui iudicabant in nōs, superducere mala magna, q. nunquam facta sunt sub omni cælo, secundū ea quę facta sunt in Hierusalē, sicut scriptum est in lege Moyfi: Oīa mala hæc venerunt ad nos, & nō rogauimus dominū Deū nostrū vt auerteret a nobis delicta nostra, & vt intelligeremus oēm veritatē tuā. Et vigilauit dñs Deus ad oēm sanctum suum, & perduxit

perduxit ea quæ fecit ad nos, quoniam iustus dominus Deus noster in omni mundo suo quem fecit & non audiimus vocem eius. Et nunc domine Deus noster, qui eduxisti populum tuum de terra Aegypti in manu forti, & fecisti tibi nomen sicut dies hic, delicta aduersus legem tuam fecimus, domine in omnibus misericordia tua. Auertatur itaque imperpetuum tuus, & ira tua à ciuitate tua Hierusalem, & monte sancto tuo. Propter peccata nostra, & iniquitates patrum nostrorum, Hierusalem & populus tuus in confusione venit omnibus qui circum nos sunt. Et nunc exaudi Deus noster preces serui tui, & orationem eius, & ostende nobis faciem tuam ad sanctificationem tuam, quæ deserta est. Propter te inclina domine Deus meus aurem tuam & exaudi, aperi oculos tuos, & vide interitum nostrum, & ciuitatis tuæ Hierusalem, super quam inuocatum est nomen tuum: quoniam non in nostra iustitia iactauimus preces nostras in conspectu tuo, sed ad misericordiam tuam quæ magna est. Exaudi domine, propitiare domine, intende domine, & ne tradideris propter te Deus meus, quoniam nomen tuum inuocatum est in ciuitate tua super populum tuum. Et adhuc me loquente & orante & enumerante peccata mea & peccata populi mei audiui vocem dicentem mihi: Daniel intellige verba quæ loquor tibi, quia ego missus sum ad te &c. vide quemadmodum suum peccatum prius dixit, & postea populi sui. Et hæc Dei commendat iustitiam, & hanc Dei laudem dicit: quia non iniuste, sed pro peccatis eorum flagellat etiam ipsos sanctos suos. Si ergo ista dicunt qui excellentissima sanctitate ignes & leones circa se innoxios habuerunt, quod nos oportet dicere in humilitate nostra, quod tam longe illis impares sumus, quatenus que iustitiâ seruare videamur? Sed ne aliquis existimet illos Dei seruos, quos dicit à Barbaris interfectos, sic illam mortem euadere debuisse, quomodo tres illi viri ab ignibus, & Daniel à leonibus liberatus est, sciant illa propterea facta miracula, ut eos verum Deum colere crederet reges, à quibus in illa supplicia tradebatur. Hoc enim erat in occulto iudicio & misericordia Dei, ut illis regibus eo modo consuleret ad salutem. Antiocho autem regi, qui Machabæos poenis crudelibus interemerat, noluit ita consulere, sed eorum gloriosissimis passionibus cor duri regis acriori seueritate puniunt. Lege tamen, etiam vnus illorum qui sexto loco patiebatur quid dicat. Ita n. scriptum est: Et post hæc sextum ap-

Sic disti-
guunt
græci.

pluerunt. Cuius hic tormentis excruciatum i. Ma-
moret, dixit: Noli te seducere propter nos,
hec patimur peccates in Deum nostrum, & fa-
cta sunt hec digna nobis. Tu autem noli te pu-
tare impunitum futurum, qui aduersus Deum &
legem eius legibus tuis pugnare voluisti. Vi-
des et isti qui humiliter & veraciter sapient, &
propter suis se flagellari à domino continent.
De quo scriptum est: Quem n. diligit dominus
corripit, flagellat autem omnem filium quem re-
cipit. Vnde & Apostolus: Si n. nosmetipsos
iudicamus, à domino non vti que iudicemur. 11.
Cum iudicamur autem à domino corripimur, ne cum
hoc mundo dancemur. Hæc fideliter lege, fide-
liter prædica, & quantum potes caue, & ca-
uendum doce, ne aduersus Deum in his tenta-
tionibus & tribulationibus murmuretur.
Bonos dicis Dei seruos & fideles & sanctos,
gladio Barbarorum peremptos. Quid autem
interest, vtrum eos lebris an ferrum de cor-
pore soluerit? Non qua occasione exeant,
sed quales ad se exeant dominus attendit in
seruis suis, nisi quid maiorem habet poenam
languor diuturnus, citissimus exitus: & tunc
etiam ipsum languorem diuturnum & horrendum
legimus qualem passus est Iob ille, cuius cor
te iustitiæ Deus ipse qui falli non potest, ta-
le perhibet testimonium. Grauisima san-
& multum dolenda est illa captiuitas scem-
narum, castarum atque sanctarum: sed non est ca-
ptiuitas earum Deus, nec captiuas deserit suas,
sed nouit suas. Nam & illi sancti quorum pas-
siones & confessiones de scripturis sanctis
comemorauimus, ab hostibus ducti atque in ca-
ptiuitate positi, illa dixerunt quæ conscripta le-
guntur à nobis, ut discamus captiuos Dei ser-
uos non deserere à domino suo. Vnde autem scimus
quod et per istas omnipotens & misericors Deus
in ipsa terra Barbarica fieri velit mirabilia
suorum. Tamen ne cessetis pro illis ingemiscere
ad Deum, & querere quantum potestis, & quan-
tum ipse permittit, cum tempus & facultas de-
derit quod de illis factum sit, vel quod vestra pos-
sint hæc solatia. Nam Siisensis autem paucos an-
nos Seueri episcopi neptis sanctimonialis à Bar-
baris ducta est, & per mirabilem Dei mis-
ericordiam, cum honore magno suis parentibus
restituta est. Domus n. illa Barbarorum ubi
captiua ingressa est, subita cepit dominorum
infirmis iactari, ita ut omnes ipsi Barba-
ri, tres, nisi fallor vel amplius fratres pericu-
losissima infirmitate laborarent. Quorum
mater animaduertit puellam Deo dedita, &
credidit quod eius orationibus sui filij possent
ab im-

ab imminenti iam mortis periculo libera-
ri, petiuit ut oraret pro eis, pollicens quod si
salui facti essent, eam suis parentibus redde-
rent. Ieiunauit illa & orauit, & exaudita co-
tinuo est. Ad hoc n. factum erat, quantum
exitus docuit. Ita illi tam repentino Dei be-
neficio salute percepta, mirantes eam & ho-
norantes, quod eorum mater promiserat im-
pleuerunt. Ora ergo Deum pro eis, & ro-
ga ut etiam ipsas doceat talia dicere, qualia
supra memoratus sanctus Azarias inter ca-
tera in oratione & confessione sua fudit ad
Deum. Sic n. sunt illæ in terra captiuitatis
sue, quæ erant illi in ea terra ubi nec sacrifi-
care more suo poterant domino sicut nec istæ
possunt, vel ferre oblationem ad altare Dei,
vel inuenire ibi sacerdotem per quem offerant
Deo. Donet ergo eis dominus ut ei dicant quod
Azarias dixit in consequentibus precum sua-
rum. Non est in hoc tempore princeps & pro-
phetæ & dux, non holocausta neque oblatio,
neque supplicationes nec locus ad sacrifican-
dum in conspectu tuo & inuenire misericor-
diam, sed in anima contrita & spiritu humilitatis
accipiamus. Sicut in holocaustis a-
rietum & taurorum, & in multitudine agnorum
pinguium, sic fiat sacrificium nostrum in conspe-
ctu tuo hodie perficere subsequentes te, quoniam
non erit confusio ipsis qui in te confidunt. Et
nunc sequimur toto corde & timemus te, &
querimus faciem tuam domine, ne confundas
nos, sed fac nobiscum secundum mansuetudi-
nem tuam, & secundum multitudinem mis-
ericordiarum tuarum, & libera nos secundum mira-
uerantur omnes qui ostendunt seruis tuis ma-
la, & confundantur ab omnipotentia tua, &
virtus eorum coteratur, & sciant quoniam tu es
dominus Deus solus, & gloriosus in vniuerso or-
be terræ. Hæc illis dicentibus & ad Deum
ingemiscens, omnino suis aderit, quod suis
adesse conlueuit. Et aut nihil in earum castis-
simis membris libidine hostili perpetrari
permittit, aut si permittit, cum earum ani-
mus nulla confessionis turpitudine macu-
latur, etiam carnem suam defendet à crimi-
ne. Et quicquid in ea nec commisit, nec per-
misit libido patientis, solius erit culpa facien-
tis, omnisque illa violentia non pro corruptio-
ne deputabitur. Tantum n. in mente valet inte-
gritas castitatis, ut illa inuiolata, nec in cor-
pore possit pudicitia violari, cuius membra
potuerint superari. Hæc epistola pro tuo

desiderio brevis, pro meis tamen occupatio-
nibus multum prolata, & propter perlatoris
festinationem nimis accelerata sufficiat cha-
ritati tuæ. Multo uberius vos dominus consolabi-
tur, si scripturas eius intentissime legeritis.

Augustinus Orontio resalutans illum.
Epistola. CXXIII.

Domino eximio meritoque honorabili &
suscipiendo filio Orontio, Augustinus. I
Ago gratias quod aduentum eximietatis tuæ
literis etiam præuenire dignatus es, & ante
contuitum misisti colloquium, ut tuo prius af-
fatu quod aspectu frueremur, & diu desideratam
notitiam epistolari solatio quodammodo præ-
gustantes, expectaremus audius & arden-
tius, quod iocundius gratiusque caperemus,
domine eximie meritoque honorabilis & susci-
piende fili. Redde itaque meritis tuis & præ-
currentibus officiis debitum resalutationis
obsequium, incolumitatem tuam gaudens
nunciatam, optansque continuam. Et quod re-
scripta exiguitatis meæ iure prærogatæ be-
neuolentiæ reposcendo addidisti dicens: Si
tunc id de tanta sanctitate possumus promere
rini nullo modo audeo desperare, sanctitatis
eiusdem, cuius haustu pro nostro modulo
aliquid sumus, ipsum fontem non solum lau-
dandum, verum etiam nobiscum participan-
dum, & tuæ prudentiæ placiturum, ut Deus
incomparabiliter bonus, qui per suam poten-
tiā tam bonæ tuæ mentis est institutor, sit et
per gratiam restitutor. Incolumen te Deus
omnipotens feliciorumque tueatur domine exi-
mie meritoque honorabilis ac suscipiende fili. K

Augustinus Olympio ad dignitatem proue-
cto, ut ea recte vtatur, commendans ei
causam Bonifacij. Epist. CXXIII.

Domino dilectissimo & in membris ho-
norabiliter amplectendo filio Olym-
pio, Augustinus. Quicquid sis secundum se-
culi huius cursum, nos tamē charissimo &
sincerissimo conseruo Olympio christia-
no fidelissime scribimus. Hoc enim tibi esse
scimus omni gloria gloriosius, & omni sub-
limitate sublimius. Fama quippe ad nos
pertulit honorem te adeptum esse celsiore,
quæ vtrum vera esset, nondum apud nos
fuerat confirmatum, cum hæc scribendi pro-
uenit occasio. Sed quoniam nouimus te à
domino didicisse, non alta sapere, sed hu-
milibus. Ro. 12.

AVGVSTINVS CORNELIO EPI. CXXV.

milibus consentire, quolibet culmine pro-
uectus esses, nō aliter q̄ soles literas nostras
te accepturū esse præsūmimus, dñe dilectis-
sime, & in Christi membris honorabiliter
amplectende fili. Tēporali vero felicità-
te ad aeterna lucra te prudenter vsurum mi-
nime dubitamus, vt quāto plus potes in hac
terrena republica, tanta plus impendas cœ-
lesti illi quæ te in Christo peperit ciuitati,
quod tibi vberius rependatur in regione
viuentium, & in vera pace securorum, ac si-
ne fine gaudiorum. Sancti fratris & coepi-
scopi mei Bonifacij petitionem tuæ rursus
charitati cōmendo, ne forte nunc fieri pos-
sit quod ante nō potuit. Cum. n. posset sine
vlla forsitan quæstione præcessor eius, quā-
uis sub alieno nomine cōparauerat: & sub
ecclesiæ nomine possidere iam cœperat,
consequenter etiam ipse retinere: nolu-
mus tamen qm̄ fisci debitor fuit, hunc scrupulum habere in conscientia. Neque enim
fraus ista quia fisco fiebat, ideo non fiebat:
quia ille quidē Paulus, postquā Episcopus
factus est, renunciaturus suis omnibus re-
bus propter immensum cumulum fiscalium
debitorū, exacta quadā cautione, in qua cer-
tum ei pondus debebatur argenti, hoc exi-
guo facello vnde victum sustentaret tanquā
ecclesiæ cōparauit, sub nomine tunc poten-
tissimæ domus, vt etiā ex ipsis morem suū
sequeus cum fisco non solueret, nullas ex-
actorum molestias pateretur. Iste autem, qui
eidem ecclesiæ illo defuncto est ordinatus,
timuit hos agros suscipere, & cū posset pro
solis fiscalibus debitis, quæ de memoratis
possessiunculis ille cōtraxerat imperiale be-
neficium postulare, totū maluit confiteri,
quod eas Paulus de argento proprio, cum
esset fisco obnoxius, de ascario emerat, vt
eas ecclesia si fieri pōt, non occulta episcopi
iniquitate, sed manifesta christiani impera-
toris liberalitate possideat. Quod si fieri nō
potest, melius inopiæ laborem serui Dei to-
lerant, q̄ vt necessariorū facultatem cū con-
scientia fraudis obtineant. Ad hoc tuum suf-
fragium petimus impartiri digneris: quia id
quod primo impetratum est, noluit allega-
re, ne iterum supplicandi sibi intercluderet
facultatem. non enim erat ad desiderata re-
sponsum. Nunc vero cum sis eadem beni-
gnitate qua soles, sed amplior potestate, nō
desperamus adiuuante domino, meritis tuis
hoc facile posse concedi. Cum etiam si tuo
nomine eadem loca peteres, & memorata

ecclesiæ ipse donares, quis reprehenderet,
aut quis non maxime prædicaret petitionē
tuam, non terrenæ cupiditati sed christianæ
pietati seruientem? Domini Dei nostri mi-
sericordia te in Christo feliciorē tueatur
domine fili.

Augustinus Cornelio scortis dedito, admo-
nens illum, vt vxoris defunctæ pudicitia
imitetur, si vult illius impetrare laudes.
Epistola. CXXV.

Domino dilectissimo & honorabili fra-
tri Cornelio, Augustinus. Scripsi mi-
hi vt ad te aliquam prolixam epistolam cō-
solatoriam darem, quod grauiter optima
vxoris morte mouearis, sicut sanctum Pau-
linum ad Macarium fecisse meministi. Et
illa quidē anima in societate recepta fidelium
atque castarum, laudes nec curat, nec qua-
rit humanas: sed quia propter eos sunt illi
qui viuunt, prius est vt tu qui cōsolari eius
laude desideras, ita viuas, vt illic vbi ipsa ē,
esse merearis. Neque. n. dubito quod eā nō
credas ibi esse, vbi illa sunt quæ vel adule-
rijs lectulū coniugale polluerunt, vel nullo
coniugio delicatæ fornicationi fluxerunt.
Quare de illius laude viro longē dissimili
quasi fugare velle mœstitiā, adulatio est,
non consolatio. Nā si eā diligeres, sicut ipsa
te dilexit, seruasses ei qd̄ tibi ipsa seruant.
Et cū illa si prior obiisset, nullo modo cre-
dēda sit cuiquā fuisse nuptura, non ne si ve-
re obitum eius laudibus eius cōsolandus do-
leres, ne vnam quidē ac licitam post illam
cōiugē quæres? Hic tu dicurus es: Quid
mecū asperere agis? quid dure obiurgas? Non
ne inter hæc verba, ecce sentimus, dum vi-
ta ducitur prius finiēda q̄ corrigēda est?
Vis vt ignorem satiabili securitati tuæ quā
to satius tu ignoreis si non amabili, certe
miserabili solitudini meę. Inimico quidē
animo Tullius inuehebatur, & longē aliter
erat terrenam rempublicā gubernantis in-
tentio, & tñ ait: Cupio (patres conscripti)
me esse elementem, cupio in tantis reipubli-
cæ periculis nō dissolutū videri. Quanto iu-
stius ego dico, cū ipse noueris q̄ tibi amicū
animum gerā, in æternæ ciuitatis seruitio
cōstitutus minister verbi sacramentiq̄ di-
uini, cupio frater Corneli, me esse elementē,
cupio in tantis tuis meisque periculis non
dissolutū videri? Plebs mulierū excubat la-
teribus tuis, crescit indies speculorū nume-
sus.

AVGVSTINVS ANTONIO EPI. CXXVI.

192

tus, eiusdem autem numeri dñm, immō ve-
ro seruū infatigabilem per tot secula libidinis
diffluentem, & laudes defunctæ castæ coniu-
gis a nobis velut ad mitigandam mœstitiā
suam iure amicitia flagitantem Episcopi pa-
tienter audimus? Quod cum esses nō dico ca-
techumenus, sed in errore nobiscum perni-
ciosissimo constitutus iuuenis, iunioribus
nobis ab hoc te vitio tēperatissima volunta-
te correxeras, quō nō post longum tempus
fordidus es reuolutus. Deinde in extremo
vitæ periculo baptizatus, non dicam de fide,
etiam nobis ecce iam senibus & insuper Epi-
scopis nō dum emendatis. Vis de bonæ vxor-
is morte per nos consolari, nos de hac tua
veriore morte quis consolatur? An quia nō
possumus obliuisci tanta erga nos merita
tua, ideo cruciandi adhuc sumus moribus
tuis, ideo cōtēnendi, & pro nihilo habēdi qñ
gemimus ad te de te? Sed fateamur nos non
esse aliquid ad te corrigēdum ac sanandum,
Deus attendatur, Christus cogitetur. Apo-
stolus audiat dicens: Tollens ergo mēbra
Christi, faciā membra meretricis? Si qualis-
cūq; Episcopi amici tui verba spernis in
corde tuo, corpus dñi tui cogita in corpore
tuo. Postremo quomodo de die in diē diffe-
rēdo peccas, cum extremum diem tuum ne-
scias? Nunc probato quas tu ab ore nostro
laudes Cyprianæ desideres. Certē si adhuc
in scola rethorum verba discipulis vēderē,
venderē prius ab eis mercedē sumerē. Vendere tibi
mihi mercedem da, pudicitiam tuam. Da, in-
quam, & accipe. Humanum dico propter
infirmitatem tuam, puto quod non sit apud
de digna Cypriana, cuius laudibus antepo-
nis amorē concubinarū tuarū, quod utique
faciens permanere in illo amore, quā ad
istas laudes peruenire malueris. Quid mihi
vis extorquere poscendo, cum pro te videas
esse qd̄ posco? Quid precaris subiectus, qd̄
potes iubere correctus? Mittamus munera
spiritualia coniugi tuæ, tu imitationem, ego
laudē quāquam, sicut supra dixi, laudem ab
hominibus iam illa non querat, imitationē
vero tuā tantum querit etiā defuncta, quātū
te dilexit etiā dissimilē viuā. Faciam de illa
quod vis, cū tu feceris qd̄ & ego volo & il-
la. Si enim diues ille superbus atq; impius,
sicut in Euāgelio dñs loquitur, qui indueba-
tur purpura & bysso, & epulabatur quoti-
die splendide, cū malorū meritorum pœnas
apud inferos lucret, neque de digito cōtēpti

ante ianuā suam pauperis aquę stillā impe-
trare valuisset, recordatus est quinq; fratres
suos, & rogauit ad eos eundē pauperē mitti,
cuius requiē in sinu Abraham longē prospici-
ebat, ne & ipsi venirent in illū locum tor-
mentorū: quātomagis tua coniunx te recor-
datur? quātomagis te casta nō vult ad pœ-
nas venire mœchorū? Si fratres suos nec su-
perbus ad pœnas venire voluit superborū,
& cū frater nollet fratribus in malis se esse
coniunctū: quātomagis vult in bonis con-
iuncta coniunx virū in malis habere separa-
tū? Lege ipsum locum in Euāgelio: Christi
est vox pia, Crede Deo. Doles videlicet con-
iugem mortuam, & putas si eam laudauero,
quod meis assatibus consolaberis, disce qd̄
doleas, si cū illa non eris. An magis tibi dolē-
dum est, quod a me nō dum laudatur, q̄ mi-
hi, quod a te nō amatur? Nā utiq; si amares,
cū illa esse post mortē desiderares, quod p-
fecto non eris, si qualis es talis eris. Ama er-
go cuius exis laudem, ne quod mendaciter
exigis, iuste denegem. Et alia manu. Domi-
nus nobis præstet de tua salute gaudere do-
mine dilectissime & honorabilis frater.

Augustinus Antonio gratias agit pro laudi-
bus, collaudans quod ingenue profes-
sus sit dogma catholicum.
Epist. CXXVI.

Augustinus Antonio. Cum a duobus ti-
bi scripta deberentur, cumulatissime ma-
ior pars reddita est, quod vnum nostram
præsentem vides, cuius ex ore cum me quo-
que aspicias, poteram non rescribere, nisi ip-
so iubente fecissem, quo proficiscente super-
uacaneum videbatur esse quod feci. Qua-
propter fertilius fortasse tecum colloquor, F
quā si coram adesset, cum & epistolam
meā legis, & cū audis, in cuius pectore me
habitare optime nosti. Cum magno gaudio
literas sanctitatis tuæ consideravi atque di-
gesli, qd̄ & Christianū animū tuū siue vl-
lo fūco iniqui temporis & in nos amicissi-
mum præ se gerunt. Gratulor tibi, & gra-
tias ago Deo & dño nostro de spe & fide &
charitate tua, tibiq; apud eum, quod de no-
bis tam bñ existimas, vt fideles Dei seruos
esse credas, idq; ipsum in nobis corde puris-
simo diligas: quāquā hinc etiā gratulādum
beneuolentiæ tuæ potius, quā gratiæ ubi
agendæ sunt. Tibi. n. prodest ipsam diligere
bonitatē, quā profecto diligit qui cū diligit,
quem

AVG. DON. DE CORRIG. HAERET. EPI. CXXVII.

quem credit bonū, siue ille se ita, siue aliter creditur habeat. Vnus tantū in hac recauēdus est error, ne quisque nō de homine, sed de ipso hominis bono aliter sentiat, quā veritas postulat. Tu vero frater dilectissime, qui nullo modo erras credendo vel sciēdo, magnum bonum esse libenter Deo castique seruire, cum quemlibet hominū propterea diligis, quod huius boni participem credis, tecum est fructus tuus, etiā si ille non ita sit. Quapropter tibi de hac re gratulandū est, illi autem non, si propterea diligitur, si talis est qualem esse existimat, à quo propterea diligitur. Quales itaque nos simus, quantūque in Deum promouerimus, ipse viderit, cuius non solum de hominis bono, sed homine ipso nō potest errare iudicium. Tibi ad mercedem beatitudinis, quod ad hanc rem attinet, satis est, quod nos tales credens quales oportet esse seruos Dei, toto finu cordis amplecteris. Gratias vero tibi vberes agimus, quod nos cum laudas, tanquam tales simus, mirabiliter hortaris, vt tales esse cupiamus: vberiores etiam, si non solum te commendes orationibus nostris sed etiam non pratermittas orare pro nobis. Gratiore est. n. Deo pro fratre deprecatio, vbi sacrificium charitatis offertur. Paruulum tuum plurimum saluto, & secundum praecepta dñi salutaria opto grandescere. Domui quoque tuae ynā fidem & deuotionem veram, quae sola catholica est, prouenire desidero & precor. in quam rem, si quam forte aliam nostram operam necessariam existimas, ne tibi vindicare dubites & communi domino fretus & iure charitatis. Illud sanē admo-
H nuerim, religiosissimam prudentiam tuam, vt amorem Dei non irrationabilem vel inferas infirmiori vasi tuo, vel nutrias, diuina lectione grauiq; colloquio. Nemo. n. sollicitus de statu animae suae atq; ob hoc sine pertinacia inquirendae voluntati domini intentus est, qui bono demonstratore vsus non dignoscat, quid inter schisma quodlibet atque vnā catholicam intersit.

Augustinus Donato Proconsuli Africæ, vt Donatistas coerceat non occidat.
Epistola. CXXVII.

Domino eximio meritoq; honorabili insigniterq; laudabili filio Donato Augustinus in domino salutem. Nolle quidē in his afflictionibus esse Africanam eccle-

siam constitutam vt terrenæ vllius potestatis indignet auxilio. Sed quia sicut Apostolus dicit. Non est potestas nisi à Deo: procul dubio cum per vos syncerissimos catholicæ matris filios eidē subuenitur, Auxilium nostrum in nomine domini est qui fecit cælū & terram. Quis. n. non sentiat in tantis malis non paruam nobis consolationem diuinitus missam, cum tu vir talis & Christi nominis amantissimus, Proconsularibus es sublimatus insignibus, vt ab sceleratis & sacrilegis ausibus inimicos ecclesiæ bonæ tuæ voluntati potestas sociata cohereret, domine eximie meritoq; honorabilis insigniterq; laudabilis filius? Denique vnum solum est, qd in tua iustitia pertimescimus, ne forte quoniam tu quicquid mali contra Christianam societatem ab hominibus impijs ingratisq; cōmittitur, profecto grauius est & atrocius, quam si in alios talia committantur, tu quoque pro immanitate facinorum, ac non potius pro lenitate christianæ consideratione censeas coerendū, quod te per Iesum Christum ne facias obsecramus. Neque. n. vindictam de inimicis in hac terra requirimus, aut vero ad eas angustias animi nos debent coarctare quæ patimur, vt obliuiscamur qd nobis preceperit, pro cuius veritate ac nomine patimur, qui diligimus inimicos nostros & oramus pro eis. Vnde ex occasione Hieronimi terribilium iudicium ac legum ne æterni iudicii poenas incidunt, corrigi eos cupimus, & non necari, nec disciplinam circa eos negligi volumus, nec supplicij quibus digni sunt exerceri. Sic igitur eorum peccata compescce, vt sint quos poeniteat peccasse. Quæsumus igitur cum ecclesiæ causas audis, quamlibet nefarijs iniurijs appetitū vel afflictam habere cognoueris, potestatem occidendi te habere obliuiscaris, & petitionem nostram nō obliuiscaris. Non tibi vile sit neque contēptibile fili honorabiliter dilectissime, quod vos rogamus ne occidantur, pro quibus de minimis rogamus vt corrigantur, excepto de quo dā perpetuo proposito recedere non debemus vincendi in bono malum. Illud quoque prudentia tua cogitet, quod causas ecclesiasticas insinuare vobis nemo præter ecclesiasticos curat. Proinde si occidendos in his sceleribus homines putaueritis, deterrebitis nos ne per operam nostram ad vestrum iudicium aliquid tale perueniat: quo comperto illi in nostram perniciem licentiore audacia grassabunt, necessitate nobis impacta & indicta,

AVG. DONATO DE COR. HAER. EP. CXXVIII. 193

dicta, vt etiam occidi ab eis eligamus q̄ eos occidendos vestris iudicijs ingeramus. Hæc admonitionem, petitionē, obsecrationē meā, ne (quæso) aspernanter accipias. Neq; n. te arbitror non recolere, magnam ræ ad te & multo q̄ nunc es altius sublimatū, etiam si Episcopus non essem fiduciam tñ habere potuisset. Cito interim p̄dictū excellentiæ tuæ nouerint hæretici Donatiste manere leges contra errorē suū latas, quas iam nihil valere arbitrantur & iactant, ne vel sic nobis parcere aliquatenus possint. Plurimum aut labores & pericula nostra quod fructuosa sint adiuuabis, si eorū vanissimā & impię superbie plenissimam sectam nō ita cures imperialibus legibus comprimi, vt sibi vel suis videatur qualescunq; molestias pro veritate atq; iustitia sustinere, sed eos cū hoc abs te peti, rerū certarum manifestissimis documentis apud acta vel plantariæ tuæ vel minorū iudicium cōuinci atq; instrui patiari, vt & ipsi qui te iubere continentur, durā, si fieri pot, flectant in melius voluntatem, & ceteris salubriter legant. Onerosior est quippe q̄ villior diligentia, vt quantum magnum deleratur malū, & magnum teneat bonum, cogi tantum homines non doceri.

Augustinus eidē Donato, blāde exstimulās ad vitam vere Christianam.
Epist. CXXVIII.

Domino eximio & syncerissima dilectione honorabili fratri Donato, Augustinus in domino salutē. Quod te administrantē multum desiderans, et cum Tibiliū venisses, videre non potui, credo propterea factū esse, vt aio tuo curis publicis expedito potius fruerer, quam vt illa saluatio, me apud te ocioso, & te negocioso, neuter nostrum, quātū satis esset, desiderii tēperaret. Rocolens quippe honestatem ab ineunte ætate indolis tuæ, abundanter idoneum tuum peccatis existimo, cui se Christus largissime infundat, fructus ei afferas in æterna & celesti gloria, q̄ tēporali & terreno præconio digniores. A multis. n. immo prius ab oibus, quos vel perconectari vel vltro etiam predicantes audire potui, castitatem virtutemq; administrationis tuæ cōstanter omnino laudātib; atq; præfereb; & sine vllō serupulo diffonā: varietatis accepi, & eo certius, q̄ ignorabant necessitudinem nostram, & vtrum te vel tenuiter nossent penitus ne-

sciebant predicatoribus tui, ne magis eos auri-
bus meis se dedisse quā vera de te spargere
crederem. Ibi. n. est à vanitate remota lau-
datio, vbi etiam vituperatio ab offensione
secura est. Veruntamen o frater eximie &
syncerissima dilectione honorabilis, nō nūc
docendus es, sed fortasse admonendus, oēm
istam gloriam famamq; popularem non in
ore vulgi esse lætabile, sed in rebus ipsis, q̄
etiam si vulgo displiceat, proprio tamē ful-
gore ac pondere non imperitorum cōmen-
datione præciosa sunt, magisq; miserandus
est qui talia improbat, q̄ ille qui de talibus
improbator iudicandus miser. Cū verò pla-
cent, & sibi debita laude populariter quoq;
prædicantur, nec sic quidem ipsæ maiores
melioresq; sunt alieno iudicio, quoniam in-
tegratur intima veritate, & solius cōscientiæ
robore solidantur. Vnde magis hominibus
recte existimantibus, q̄ ei de quo vulgus bñ
existimat, aliquid ex eo felicitatis accidit.
Quæ cū optime noueris, vir bone, intueri
(vt cœpisti) fortissima cordis acie dominū
nostrum Iesum Christū, & ab omni inani
fastu oīno detumescens, assurge in illū, qui
nō ventose alleuat conuersos ad se, sed certis
fidei passibus innitētes atq; ascendētes col-
locat in sempiterno fastigio cœlestis atq; an-
gelicæ dignitatis. Per quem te obsecro vt re-
scribas mihi, tuosq; omnes, quos in Siniten-
si vel Hipponēsi hēs, ad catholicæ ecclesiæ
cōmunionem communiter & benigne ad-
horteris. In cuius gremio etiā patrē tuū lau-
dabilem & egregium virum abs te genitum
esse cognoui, quem vt debito meritis eius à
me officio salutes peto, & nos visere nō gra-
ueris. Quod etiā propter rem tuam, quam
hic habes meliorem apud Deum faciendam,
non imprudēter expoleo. Dei misericordia
te circumplectatur, & ab omni iniquitate
conseruet.

Augustinus Olympio Comiti, vt leges Ca-
laris aduersus Donatistas euulget.
Epi. CXXIX.

Domino eximio & merito præstissimo multumq; in Christi charitate honorādo filio Olympio, Augustinus in domino salutem. Quamuis mox vt audiuius te merito sublimatū, cū ipsa fama nōdū nobis certissima esset, nihil aliud de animo tuo credidimus erga ecclesiā Dei, cuius te veraciter filiū esse gaudemus, quā q̄ tuis literis mox
Aug. Tomus secundus B ape-

Comita-
tus.

aperuistitamen etiam illis lectis, quibus vi-
tro dignatus es etiam si pigri & cunctantes
essent, exhortationem beneuolentissimam
mittere, ut instruente humilitate nostra per
religiosam obedientiam tuam, dominus cuius
munere talis es, ecclesie sue iamque
subueniat, maiore fiducia tibi scribimus dñe
eximie & merito praestantissime multumq;
in Christi charitate honorande fili. Et fra-
tres quidem multi sancti collega mei, graui-
ter ecclesia perturbata profecti sunt penes su-
gientes ad gloriosissimum comitatum, quos
sue iam videris, siue literas eorum ab vrbe
Roma oportunitate cuiusquam occasionis
acceperis, ego tamen licet nullum consilium
cum eis communicare potuerim, non potui
pratermittere per hunc fratrem & compres-
byterum meum, qui vrgenti necessitate pro
salute ciuis sui, etiam media hyeme quomo-
docunque ad illas partes venire compulsus
est, & salutare & admonere charitatem tuam,
quam habes in Christo Iesu domino nostro,
ut opus tuum bonum diligentissima accele-
retur instantia, quo nouerint inimici ecclesie,
leges illas, quae de idolis confringendis & ha-
reticis corrigendis viuo Stilichone in Aphri-
cam missae sunt, ex voluntate Imperatoris
pijsimi & fidelissimi constitutas, quo ne-
sciente vel nolente factum siue dolose iactat,
siue libenter putant, atque hinc animos im-
peritorum turbulentissimos reddunt, nobisque
periculose ac vehementer infestus. Hoc aut
quod petendo vel suggerendo admono pra-
stantiam tuam, non dubito omnium per A-
phricam collegarum meorum fieri volunta-
te. Arbitrorq; quacunque primitus exorta
occasione facillime posse ac debere matura-
ri, ut mouerint (sicut dixi) homines vani,
quorum & aduersantium salutem requirimus,
& leges quae p Christi ecclesia missae sunt,
magis Theodosij filium q Stilichonem curas
se mittendas. Propterea quippe memoratus
psbyter haru plator, cui de regione sit Mile-
uitana, ab Episcopo suo venerabili fratre
meo Seuero, q tuam mecum sincerissimam dile-
ctionem multum salutat, p Hipponem regium, ubi
ego sum, transire iussus est: quia cum forte si-
mul essemus in magnis ecclesiae tribulationi-
bus & perturbationibus, querebamus occa-
sionem scribendi ad eximietatem tuam &
non inueniebamus. Iam quidem vna epistola
miseram in negotio sancti fratris & collega
mei Bonifacii Epi Cataquensis: sed nunc
ad nos perueniunt grauiora, quae nos vehe-

mentius agitent, quibus comprimendis
corrigendis quoadmodum meliore secundum
Christi misericordiam consilio consulatur, co-
modius Episcopi qui propterea nauigau-
runt, cum tanta benignitate tui cordis astu-
ri sunt, qui potuerunt communi consilio dili-
gentius deliberare aliquid ferre, quam quo-
tis permittere angustia. Illud tamē quo
nimis elementissimum & religiosissimum princi-
pis erga ecclesiam prouincia nouerit, nullo
modo esse differendum, sed etiam antequam epis-
q profecti sunt videas, q primū tua praes-
tantissima p Christi membris in tribulatione
maxima constitutis vigilantia potuerit acce-
lerandum suggero, peto, obsecro, flagito. Ne
que enim paruum in his malis solatiū dñs
obtulit, q te voluit multo amplius posse q
poteras, quando iam de tuis multis ac nu-
gnis operibus bonis gaudebamus. Multū fa-
ne de quorundam neque paucorum fide si-
ma & stabili gratulamur, qui ex occasione
legū ipsarum ad Christianam religionem vel
catholicam pacē conuersi sunt, pro quorū sa-
lute sempiterna nos in hac temporali etiam pe-
riclitari delectat. Propterea enim maxime
ab hominibus nimis duresq; pueris, nunc
inimicitarum grauioribus impetibus subui-
mus, quos nonnulli eorum nobiscum patri-
stissime sustinent: sed plurimum infirmitatis
metuimus donec discant & valeant aduocum
te misericordissima gratia dñi, seculum pae-
scens & hominum diem cum robore cordis
valentiore contemnere. Commoneat hunc
misi fratribus Episcopis, quia (sicut puto)
nondum ibi sunt, ab eximietate tua illis tra-
datur cum venerint. Tantū quippe tui sym-
cerissimi pectoris habemus fiduciam, ut ad-
iuuante domino Deo nostro, non solum im-
consilij participem.

Augustinus Circensibus a factione Donati-
starum conuersis ad ecclesiam catholicam so-
cietatem gratulatur, admonens ut ex ani-
mo faciant quod faciunt, & in eo perfi-
cant. Epistola. CXXX.

Domini honorabilibus & merito susci-
piendis, charissimis ac desideratissimis
fratribus in omni bonorum gradu, Circensi-
bus, Augustinus Eps. Si id quod in vestra
ciuitate nos grauius contristabat absumpta
est, si duritia cordis humani resistit manife-
stissime & quodammodo publice veritati eius-
dem

de veritatis vi euicta est, si sapit dulcedo-
cis unitatisq; charitas, & non iam reuerberat
oculos sanctos, sed sanos illustrat ac vegetat,
non sunt hec opera nostra sed Dei, non haec hu-
manis operibus oino tribuerem, nec si cum
apud nos essemus tanta conuersio multitudinis
nobis loquentibus & hortantibus proueniret.
Hoc agit ille & efficit, q per ministros suos
rerū signis extrinsecus admonet, rebus autē
ipsis p seipsum intrinsecus docet. Nec ideo
pigrius moueri nos oportet ad visendos vos,
qui quicquid in vobis laudabile est sanctū,
non a nobis, sed ab illo factū est qui facit mi-
rabilia solus. Multo. n. alacrius debemus ac-
currere ad spectanda opera diuina q nostra,
quia & nos siq boni sumus, opus illius non
est hominum sumus. Vñ Apostolus dixit, Ne-
que qui plantat est aliquid, neque qui rigat,
sed q incrementū dat Deus. Xenocrates Pole-
monem, ut scribitis, & nos ex illius literis re-
cordamur, de fruge tēperantiae disputando,
nō solū ebriosum, verum et tunc ebrium ad
mores alios repete conuertit. Quanquā ergo
ille, sicut prudenter et veraciter intellexistis,
nō Deo fuerit acquisitus, sed tñ a dñatu lu-
xuriae liberatus, tñ ne id ipsum quidē quod
melius in eo factū est humano operi tribue-
rim, sed diuino. Ipsiū nanque corporis qd
est in finem nostrum, siqua bona sunt, sicut
forma & vires & salus, & siq eiusmodi est,
nō sunt nisi ex Deo creatore ac pfectore na-
turae, quantomagis animi bonā donare nul-
lus alius potest. Quid enim superbius vel
gratius cogitare potest humana vecordia,
si putauerit cum carne pulchrā faciat Deus
hōem, animo castum ab homine fieri? Hoc
in libro christianae sapiētie sic scriptum est,
Cū scire, inquit, quia nemo esse pōt cōtinēs,
nisi Deus det, & hoc ipsum erat sapiētie sci-
re cuius esset hoc donum. Polemo ergo si ex
luxurioso continens factus ita sciret, cuius
esset hoc donum, & cū abiectis superstitioni-
bus gentium pie coleret, nō solū cōtinēs, sed
et veraciter sapiens & salubriter religiosus
existeret, quod ei non tantum ad praesentis
vitae honestatem, verum & ad futurae im-
mortalitatis valeret. Quantominus igitur
mihi arrogare debeo conuersionem istam ve-
stra vel populi vestri, quā modo nobis nun-
tias, quā me nec loquente, nec saltem pra-
sente, pculdebio diuinitus facta est, in qui-
bus veraciter facta est. Hoc itaque praecipue
cognoscite, hoc pie humiliterque cogitate,
Deo fratres, Deo gratias agite, Deū time-
ne deficiatis, amate ut proficiatis. Si autē adhuc
quosdam amor hominis occulte segregat, &
timor hominis fallaciter congregat, obser-
uent q tales sunt, quoniam Deū, cui nuda est
humana cōscientia, nec testē fallunt, nec iu-
dicē fugiunt. Siquid autem illos de qōne ip-
sius unitatis, p suā salutis sollicitudine per-
mouet, hoc sibi (quantū existimo) iustissi-
mum extorqueant, ut de catholica ecclesia,
id est, toto orbe diffusa potius id credant qd
diuina scriptura dicunt, nō quod lingua hu-
manā maledicunt. De ipsa vero dissensione
q inter homines orta est, q qualeslibet fue-
rint nō vtiq; iudicant, pmissis Dei, qui dixit
ad Abraham, In semine tuo benedicentur Gen. 12.
omnes gentes, quod creditum est dū audiret
preditū, & negatur cum videtur impletū,
hoc tantū interim breuissimum, & (nisi fal-
lor) inuictissimū cogitent, aut actam esse istā
causam in ecclesiastico transmarino iudicio,
aut non esse actam. Si acta ibi non est, inno-
cens est Christi societas per omnes transma-
rinas gentes, cuius societatis nos cōmunio-
ne gaudemus, & ideo ab eis innocētibz vti-
que sacrilega direptione separantur. Si vero
acta est ibi ista causa, quis nō intelligat, quis
nō sentiat, quis non videat eos in ea victos
quorum inde cōmunio sperata est? Eligat
ergo, utrum malint credere quod pronun-
ciauerunt ecclesiastici cognitores, aut quod
murmurāt victi litigatores. Aduersus istam
complexionem dictū breuissimam, intelle-
ctu facillimam, attendite pro vestra prudētia
diligenter, q nihil sobrium respondere possit, K
& tñ malus Polemo magis ebrietate inuete-
rati erroris vertit. Date veniam prolixiori
fortassis epistolae q iucundiori: verūtamē (ut
arbitror) vtiliori q blādiori, dñi honorabi-
les & merito suscipiendi, charissimi, ac desi-
deratissimi fratres. De aduentu autem no-
stro ad vos, vtrorumque desiderium Deus
impleat. Quanto enim charitatis ardore
accendamus ad visendos vos, uerbis expli-
care non possumus, sed vos benigne crede-
re minime dubitamus.

Augustinus Memorio Episcopo cōmendat
Possidū, damnans disciplinas liberales,
nisi adsit studium pietatis. Multa de libris
quos scripsit de Musica. Item de versibus
Dauidicis. Epi. CXXXI

Domino beatissimo & venerabiliter cha-
rissimo, & synceriter desideratissimo
B 2 fratri

AVG. MEMO. DE DISCI. LIBERALIB. EPI. CXXXI.

fratri & coepiscopo Memorio, Augustinus in domino salutem. Nullas iam reddere debui literas sanctae charitati tuae sine his libris, quos a me sancti amoris iure uolentissimo flagitasti, ut hac salte obedientia ruderis epistolis tuis, quibus me magis onerare quam

L honorare dignatus es. Quamquam ubi succubo quia oneror, ibi et quod diligor, subleuor. Neque enim a quolibet diligor, subleuor, & eligor, sed ab eo viro & domini sacerdote, quem sic acceptum Deo sentio, ut cum animam tuam tam bonam leuas ad dominum, quoniam in illa me habes, leues & me. Debui ergo nunc libros mittere, quos emendaturum me esse promiseram. Et ideo non misi, quia non emendaui: non quia nolui, sed quia non potui, curis videlicet multis & multum preualentibus occupatus. Nimis autem ingratum ac ferreum fuit, ut te, qui nos sic amas, hic sanctus frater & collega noster Posidius in quo nostram non paruum presentiam reperies, vel non disceret, vel sine literis nostris disceret. Est enim nostrum ministerium, non literis illis, quas variarum serui libidinum, liberales vocant, sed dico pane nutritus quantus ei potuit per nostras angustias dispensari. Quid enim aliud dicendum est eis, qui cum sint iniqui & impii liberaliter sibi videntur eruditi, nisi quod in literis vere liberalibus legimus. Si vos filius

Ioan. 8. liberauerit, tunc vere liberis eritis? Per eum namque praestatur, ut ipsa etiam quae liberales disciplinae ab eis, qui in libertatem vocati non sunt appellantur, quid in se habeant liberales noscatur. Neque enim habent congruum libertati, nisi quod habent congruum veritati.

M Vnde ille ipse filius, Et veritas, inquit, liberabit vos. Non ergo illae innumerabiles et impii fabulae, quibus vanorum plena sunt carmina poetarum, vltimo modo nostrae consonant libertati: Non oratorum inflata & expolita mendacia: Non denique ipsorum philosophorum garrulae argutiae, qui vel Deum praedictum non cognouerunt, vel cum cognouissent deum non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, sed euauerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum, & dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt.

Contra liberales disciplinas. Et immutauerunt gloriam incorruptibilis hominis & voluerunt atque quadrupedum et serpentium vel qui istis simulacris non dedit, aut non nimis dedit, coluerunt tamen & seruierunt creaturae potius quam creatori. Absit omnino ut istorum vanitates & infaniae mendaces, ventosae

nugae ac superbus error, recte liberales litterae nominentur, hominem scilicet infeliciem, qui dei gratiam per Iesum Christum dominum nostrum qua sola liberamur de corpore mortis huius non cognouerunt, nec in eis ipsis A qua vera sunt senserunt. Historia sane, cum huius scriptores fidem se praecipue narrationis suis debere profitentur, fortassis habeat aliquid cognitione dignum liberis, cum siue bona siue mala hominum, tamen vera narrantur. Quamuis in eis cognoscendis qui spiritus sanctus non adiutus sunt, rumoresque colligere ipso humanae infirmitatis conditione compulsi sunt, quemadmodum non fallerentur in plurimis omnino non video. Est tamen in eis aliqua propinquitus libertatis, si voluntatem mentiendi non habent, nec homines fallunt, nisi cum ab hominibus humana infirmitate falluntur. Verum quia in omnibus rerum motibus qui numeri valeant, facilius consideratur in vocibus, eaque consideratio quibusdam quasi gradatim itineribus nititur ad superna intima veritatis, in quibus vijs ostendit se sapientiam hilariter, & in omni prouidentia occurrit amantibus, initio nostri oculi, cum a curis maioribus magisque necessarijs vacabat animus, volui per ista quae a nobis desiderasti scribere, praetuleram, quando conscripsi de solo rhetorico hmo sex libros, & de melo scribere alios sex, fateor, disponebam, cum mihi occurrerit futurum sperabam. Sed postea quam mihi futurum curarum ecclesiasticarum sarcina imposita est, omnes illae delitiae fugere de manibus, ita ut vix nunc ipsum codicem inueniam, quoniam tuam voluntatem, nec petitionem, nec iussione continere nequeo. Quod sane opus scilicet si potuero mittere, non quidem me tibi obtemperasse, verum tamen te hoc a me tantopere flagitasse poenitebit. Difficile mihi quippe intelliguntur in eo quinque libri si non assit qui non solum disputantium possit separare personas, verum etiam pronuntiando ita sonare morulas syllabarum, ut eis exprimantur sensumque aurium feriant genera numerorum: maxime quibusdam etiam silentiorum dimenda intervalla miscentur, quae omnino sentiri nequeunt, nisi auditorem pronuntiator informet. Sextum sane librum quem emendatum repperi, ubi est omnis fructus caterorum, non distuli mittere charitati tuae, fortassis ipse tua non multum refugiet grauitate. Nam superiores quinq; vix filio nostro & coadiucono Iuliano,

AVGVSTINVS FLORENTINAE. EPI. CXXXII. 199

no, quam & ipse iam nobiscum commilitat, lectione & cognitione digni videbuntur. Quae quidem non audeo dicere plus amo quam te, quia nec veraciter dico, sed tamen audeo dicere, plus desidero quam te. Mirum videri potest, quemadmodum quem pariter amo, amplius desiderem, sed hoc mihi facit spes amplior videndi eum. Puto enim, si ad nos te iubente vel mittente venerit, & hoc faciet quod adolescentem decet, maxime quia nondum curis maioribus detinetur, & te ipsum mihi expeditus apportabit. Quibus numeris consistant verius Dauidici non scripsi, quia nescio. Neque enim ex Hebraea lingua, quam ignoro, potuit etiam numeros interpretari, ne metri necessitate ab interpretandi veritate amplius quam ratio sententiarum sinebat digredi cogeretur: certis tamen eos constare numeris, credo illis qui eam linguam probe callent. Amani enim vir ille sanctus Musicam piam, & in ea studia nos magis ipse quam vllus alius author accendit. Habitetis omnes in aeternum in adiutorio altissimi, qui habitatis vniuersim in domino, pater materque fratres filiorum, & cuncti vniuersi patris filij, memores nostri.

Augustinus Florentinae puellae studiosae offerens suam docendi operam si proferat quid velit exponi. Epist. CXXXII.

Dominus eximia meritoque honorabili in Christo ac suscipienda filia Florentina, Augustinus episcopus in domino salutem. Sanctum propositum tuum & inuincibilem in seculum seculi, curam pro te nostram non solum in precibus apud Deum, verum etiam in admonitionibus ad te ipsam non mediocriter suscitatur. Quod quidem in epistolis meis, quas ad matrem reuerentiae tuae, debito mihi cum honore nominanda, dedi, non semel feci. Sed quia hoc mihi rescribere dignata est, prius te velle accipere literas meas, tunc de meo, quod venerando studio tuo omniumque talium, quantum possum libera seruitute debere me noui, non te esse taciturnam & rescribendo insinuaturam. Ecce feci quod te voluisti, quamuis non per te, comperi, ne viderer tibi ostium fiduciae inhumaniter claudere superesse ut promas ipsa, si quid ex me quaerendum putas. Aut enim scio quod inquit, & non negabo. Aut ita nescio, ut nullo

fidei salutisque detrimeto nesciam, & de hoc et te ipsam (si potuero) faciam reddita ratione securam. Aut certe si & nescio & tibi sciendum est, vel impetrabo a domino ne tibi desim. Nam saepe officium impertiendi meritum est. Et accipere vel ita tibi respondebo, ut noueris pro hac ipsa re quam pariter nescimus ad quem pulsare debeamus. Haec ideo praelocutus sum, ne te pro certo speres quicquid a me quaesueris audiri, & cum hoc non prouenerit, audacter potius quam prudenter me fecisse arbitreris, quod tibi quaerendi (si quid voles) facultatem dedi. Hoc enim feci non doctor perfectus, sed cum docendis perficiendus, divina eximia meritoque honorabilis in Christo ac suscipienda filia. Et quidem etiam in istis rebus quas utcumque scio, magis te cupio esse scientem, quam scientiam nostram indigentem. Neque enim ut quod scimus doceamus, aliorum ignorantiam optare debemus. Multo quippe melius oes sumus dociles Deo quod utique in illa superna patria, cum in nobis completum fuerit quod promissum est, perficietur, ut non dicat homo proximo suo, Cognosce dominum. Omnes enim cognoscent eum, sicut scriptum est, a minore usque ad maiorem eorum. Et sollicitissime cauendum est in docendo superbiae vitium, quod in discendo non ita est. Vnde & sancta scriptura nos admonet dicens: Sit omnis Iacobi. 1. nris homo velox ad audiendum, tardus autem Psal. 50. ad loquendum. Et ille in psalmo ait: Auditui meo dabis gaudium & exultationem & latitiam: continuoque subiecit, Et exultabunt ossa humiliata. Vidit enim in audiendo facillime seruari humilitatem, quae difficilis est in docendo, quoniam necesse est ut doctor habeat superiorem locum, ubi laboriosum est obnecere ne subrepat elatio. Vides ne quemadmodum periclitemur a quibus hoc expectatur, ut non solum doctores simus, verum etiam cum simus homines diuina doceamus? Sed laborum periculorumque nostrorum singulare est solatiu, cum ita proficis, ut illo peruenias, ubi nullius hominis doctoris egeas. Isto autem periculo non tantum nos, nam ad illum de quo dicturus sum, quid sumus nos? Non ergo nos tantum periculo isto, sed etiam ille doctor gentium periclitatur se esse testatur cum dicit: Ne in magnitudine reuelationum mearum extollar, datus est mihi stigmatus carnis, &c. Vnde & ipse dominus tumoris huius admirabilis medicus, Nolite, inquit, ab hominibus vocari rabbi, vnus est enim magister vester Christus, Quod retinens idem

Hier. 41. enim cognoscent eum, sicut scriptum est, a minore usque ad maiorem eorum. Et sollicitissime cauendum est in docendo superbiae vitium, quod in discendo non ita est. Vnde & sancta scriptura nos admonet dicens: Sit omnis Iacobi. 1. nris homo velox ad audiendum, tardus autem Psal. 50. ad loquendum. Et ille in psalmo ait: Auditui meo dabis gaudium & exultationem & latitiam: continuoque subiecit, Et exultabunt ossa humiliata. Vidit enim in audiendo facillime seruari humilitatem, quae difficilis est in docendo, quoniam necesse est ut doctor habeat superiorem locum, ubi laboriosum est obnecere ne subrepat elatio. Vides ne quemadmodum periclitemur a quibus hoc expectatur, ut non solum doctores simus, verum etiam cum simus homines diuina doceamus? Sed laborum periculorumque nostrorum singulare est solatiu, cum ita proficis, ut illo peruenias, ubi nullius hominis doctoris egeas. Isto autem periculo non tantum nos, nam ad illum de quo dicturus sum, quid sumus nos? Non ergo nos tantum periculo isto, sed etiam ille doctor gentium periclitatur se esse testatur cum dicit: Ne in magnitudine reuelationum mearum extollar, datus est mihi stigmatus carnis, &c. Vnde & ipse dominus tumoris huius admirabilis medicus, Nolite, inquit, ab hominibus vocari rabbi, vnus est enim magister vester Christus, Quod retinens idem Aug. Tomus secundus B 3 ipse

1. Cor. 2. ipse doctor gentium dicit: Neque qui plantat
est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum
dat Deus. Hoc & ille meminit, qui in ma-
tis mulierum, quanto magnus erat, tanto se in
omnibus humiliabat, indignum se affirmans.

Luc. 3. q. Christi ealeiameta portaret. Quid enim
Ioan. 1. aliud ostendit ubi ait: Qui habet spolum spo-
Ioan. 3. lus est, amicus autem sponsi stat & audit eum,
& gaudio gaudet propter vocem sponsi. Hic
est ille auditis de quo paulo ante commemo-
raui in psalmo possum, Auditui meo da-
bis exultationem & letitiam, & exultabunt
ossa humiliata. Proinde tanto me certius, ta-
to solidius, tanto sanius gaudere scias de fide
& spe & dilectione tua, quanto minus indi-
gneris, non tantum a me quicquam discere,
sed ab ullo prorsus hominum. Veruntamen
quia cum illic essem, te quidem per aetatem
verecundante, boni parentes & amantissimi
honorum studiorum tuorum, quanto pietatis
veraque sapientiae ardore flagrares mihi in-
timare dignati sunt, & benevolentissime pe-
tierunt, ne tibi instruenda in quo opus esse
meam operulam denegarem: admonendam
te his literis credidi, secundum supradictas op-
tiones, ut queras quid vis, ne sim superfluus
si conatus fuero docere quod scis, dum ta-
men firmissime teneas, quod etsi aliquid

H salubriter per me scire potueris, ille te do-
cebit qui est interioris hominis magister in-
terior, qui in corde tuo tibi ostendit verum
esse quod dicitur. Quia neque qui plantat
est aliquid, neque qui rigat, sed qui incre-
mentum dat Deus.

Augustinus Italicæ cuidam de clade Roma-
norum a Barbaris illata, de perpetiendis
malis spe vite celestis.

Epist. CXXXIII.

R eligiosisimæ atque in Christi membris
merito sanctæque laudabili famulæ Itali-
cæ, Augustinus in domino salutem. Tres
epistolas tuæ benignitatis acceperam eum
ista rescripti. Vnam, quæ adhuc meas lite-
ras exigebat: alteram, quæ ad te iam per-
uenisse indicabat: tertiam, quæ beneuolen-
tissimam pro nobis curam tuam etiam de
domo clarissimi & egregij iuuenis Iuliani,
quæ nostris adhuc parietibus, continebat.
Qua accepta continuo respondere non di-
stuli, quia procurator eximietatis tuæ cito se
Romam posse mittere scripsit, cuius literis
grauiter contristati sumus, quia quæ illic in

vrbe vel circa vrbe gerantur, non nobis in-
sinuare curauit, ut certum apud nos fieret
quid incertæ famæ credere volebamus. Fra-
trum quippe literis ante transmissis, quam-
uis molesta & data, multo tamen leuora
nunciata sunt. Plus sane quam dici potest
miratus sum, quod nec tanta occasione ho-
minum tuorum fratres sancti Episcopi scri-
pserint, nec epistola tua quicquam nobis de
tantis tribulationibus vestris insinuauerit,
quæ utique per viscera charitatis nostræ sunt,
nisi forte faciendum non putasti quod nihil
prodesse duxisti, aut nos tuis literis melli-
ficari nolueris. Prodest aliquid, quantum
ego arbitror, etiam ista cognoscere. Primo, Ro-
ma in iustum est gaudere velle cum gaude-
tibus, & flere non velle cum flentibus. Deinde
quia tribulatio patientiam operatur, pa-
tientia probationem, probatio spes, spes autem
non confundit, quia charitas Dei diffusa est
in cordibus nostris per spiritum sanctum,
qui datus est nobis. Absit itaque ut recule-
mus audire etiam quæ amara & tristia sunt
erga charissimos nostros. Nescio quo enim
modo minus sit quod patitur vnum mem-
brum si compatiuntur alia membra: Nec ip-
sa mali relatio sit per communionem cladis, sed
per solatium charitatis, ut quamuis alij
ferendo patiuntur, alij cognoscendo com-
patiuntur, communis sit tamen tribulatio,
quia probatio, spes, dilectio spiritusque con-
munis est. Omnes autem nos dominus com-
solatur, qui & hæc temporalia mala præ-
dixit, & post hæc bona æterna promisit.
Nec debet cum præhatur infringi, qui vult
post prælium coronari, vires illo submini-
strante certantibus qui preparat ineffabilia
dona victoribus. Rescripta illa nostra præ-
tibi ad nos auferant scribendi fiduciam, præ-
sertim quia timorem nostrum non impro-
babili defensione lenisti. paruos tuos re-
salutamus, & in Christo tibi grandescere
optamus, qui iam in hac ætate cernunt
quam sit amor huius seculi periculosus & du-
noxius, atque vitinam cum magna & dura
patiuntur, parua & flexibilia corrigan-
tur. De domo quid dicam, nisi benignissimæ
tuæ curæ gratias agam. Nam eam quam
dare possumus nolunt, quam volunt sicut
fidei non possumus. Neque enim relicta est
fidei, sed inter antiqua eius prædia pos-
sidentur, & antiquæ alteri Ecclesiæ sic cohe-
ret, quemadmodum ista de qua agitur alteri
Augustinus

Augustinus Pammachio viro senatori, gra-
tulator quod eam Numidia partem cli-
perat adhortatus sit literis, ut a Dona-
tillis conferrent sese ad Ecclesiæ commu-
nionem. Epist. CXXXIII.

Domino eximio & merito suscipiendo,
atque in Christi visceribus dilectissimo
filio Pammachio, Augustinus in domino salu-
tem. Bona opera tua Christi gratia germi-
nante nobis in membris eius illustrandū,
& plane notissimum dilectissimumque, sece-
runt. Neque enim si quotidie faciem tuam vide-
re, notior mihi esses, quam cum interiorē tuū
pacis decorem, pulchrum ac veritatis luce
radiantem, in vniuersi tui facti candore con-
spexi, conspexi & agnouī, agnouī & amauī.
Hinc nunc loquor, huic scribo, dilecto ami-
co meo, qui mihi corpore absenti absens in-
notuit. Veruntamen iam simul eramus, &
coniuncti sub vno capite vivebamus, in cu-
lus charitate nisi radiatus esses, nō tibi tam
dilecta catholica vnitas foret, nec colonos
tuos Aphros, cō terrarum, unde Donatista
rum furor exortus est, hoc est, in media con-
sulari Numidia constitutos tali admoneres
alloquio, tanto feruore spiritus animares,
ut deuotione promptissima ad sequendum
eligerent, quod te talem ac tantum virū, nō
nisi agnita veritate sequi cogitarent, & tam
longe a te locorū intervallis remoti irēt sub
idem caput, atque in eius membris in æter-
num tecum deputarentur, cuius præcepto ti-
bi temporaliter seruiunt. In hoc ergo tuo fa-
cto te cognitum amplectēs, exultauit ut gra-
tularer tibi in Christo Iesu dōo nostro, ti-
bi; has gratulatorias litteras mittere, quale
cunque specimen cordis & amoris erga te
mei. Neque, n. amplius potui. Sed quæso ne tu
hactenus quicquid te diligo metiaris, perle-
ctam transi hanc epistolam, transiui inuilibi-
li qui intus sit, & perge cogitando in pectus
meū & cerne quid illic de te agatur. Patebit
in oculo charitatis cubiculum charitatis, quod
claudimus aduersus nugas tumultuosas secu-
li, cum illic Deum adoramus, & videbis i-
bi delicias lactis meæ de tam bono opere
tuo, quas nec lingua effari, nec stylo expri-
mere valeo, calentes atque flagrantes in sacri-
ficio laudis eius, quo inspirate hoc voluisti, &
quo adiuvante potuisti. Gratias Deo super
inennarrabili dono eius. O quod multorū tecū
pariter senatorū, pariterque sanctæ Ecclesiæ si-
horū, tale opus desideramus in Aphrica, de

quali tuo letamur. Sed illos piculosum & ex-
hortari, tibi securū est gratulari. Illi, forte A
non facient, & tanquam nos in animo eorū
vicerint inimici Ecclesiæ decipiedis insidia
buntur infirmis. Tu vero iam fecisti, unde
inimici Ecclesiæ, liberatis confundantur in-
firmis. Proinde sufficere visum est, ut ipse
quibus Christiano iure potueris, animæ fi-
ducia istam epistolam legas. Sic, ex tuo sa-
cto fieri posse in Aphrica credunt, quod for-
te dum putās fieri non posse, pigrescunt. Insi-
dias autem quas ipsi hæretici distorto corde
moliuntur, quoniam rili eos arbitratos valere ali-
quid in possessione Christi, animo tuo, nec
rescribere volui. Audies tamen hæc a fratri-
bus meis, quos plurimum cōmendo eximie-
tati tuæ, ne in tam magna tamque inopina-
ta salute hominum, de quibus per te catho-
lica mater exultat, asperneris etiam super-
flua metuentes.

Augustinus Severo abbati, blandissime mo-
ues, ne mutuis laudibus certer, sed potius
ea tractet, quæ proprius pertinent ad pie-
tatem. Epist. CXXXV.

Domino beatissimo atque dulcissimo,
venerabili nimiumque desiderabili fra-
tri & confacerdoti Severo, & qui tecum
sunt fratribus, Augustinus & qui necum B
sunt fratres in domino salutem. Epistola
mea quam peruenit charissimus filius & cō-
diaconus noster Timotheus, iam parata e-
rat profecturo, quando filij nostri Quod-
uultdeus & Gaudentius ad nos venerunt
cum literis tuis. Inde factum est ut continuo
proficiscēs, non afferret responsionē meā, quā
post illorū aduentū quantūcunque apud
nos immoratus est, & profecturus per ho-
ras singulas videbatur. Sed etsi p eum rādif-
sem, adhuc debitor fore. Nā & tūc quod vi-
deor respōdisse debitor sum, nō dico charita-
tis, quam tanto magis debemus, quanto am-
plius impenderimus, cuius nos perpetuos de-
bitores ostendit Apostolus, dicens, Nemini
quicquam debeatis, nisi ut inuicem diligatis, Ro. 13.
sed ipsius epistolæ tuæ, quando n. sufficiam
tuæ l. uauitati tantæque auiditati animi tui,
quam mihi lecta nunciavit. Rem quidē mi-
hi in te notissimam insinuauit, veruntamen
etsi non mihi rei nouæ insinuatix, noua ta-
men rescriptorum exactrix fuit. Miraris
fortasse, cur me huius debiti perfolutorem
imparem dicā, cum tu de me tam multum
B 4 sentias,

sentias, qui me tanquā anima mea noueris. **C** Sed hoc ipsum est quod mihi magnam difficultatem facit respondendi literis tuis, quia & quantus mihi videaris parco dicere propter verecūdiā tuā, & utiq; minus dicendo cum tu in me tantā laudem contuleris, quid nisi debitor remanebo? Quod non curarem si ea quæ de me ad me locutus es, nō ex charitate sincerissima dicta scirem, sed adulatione inimica amicitia. Hoc quippe modo ne debitor fierem, quia talia rependere non debere: sed quanto magis noui q̄ fideli animo loqueris, tanto magis video quanto debito grauer. Vide aut quid mihi contigit, ut me quodammodo ipse laudauerim, qui me à te fideliter laudatum dixerim. Sed quid aliud dicere, q̄ id quod de te admonui quē nōstī. Ecce mihi nouam feci quæstionē, quā tu non proposuisti, & eam fortassis expectas ut soluā, ita mihi parum erat q̄ debitor erā, nisi etiā me ampliore debito ipse cumularē. quanquam hoc facile sit ostendere, & si nō ostendam facile tibi videre, & vera infideliter dici posse, & non vera fideliter. Qui. n. sic credit ut loquitur, etsi non vera loquitur, fideliter loquitur. qui autem nō credit quæ loquitur, & si vera loquitur, infideliter loquitur. Nunquid ergo dubito q̄ ea de me credas quæ scripsisti? Quæ cum in me non agnosco, potuisti fideliter de me non vera dicere: sed nolo te vel beneuolentia sic falli cui beneuolentia debitor sum, quia & tam fideliter & tam beneuole ea quæ vera sunt possem de te dicere, nisi (ut supra dixi) verecūdiā tuā parcerem. Ego autem quando laudor à germanissimo & familiarissimo animæ meæ, velut à meipso lauder, sic habeo. Quod cernis quā molestum sit, etiam vera si dicantur. Quanto potius, quia etiam cum sis altera anima mea, immo vna sit anima tua & mea, sic in me falleris putando mihi adesse quæ desunt, quomodo & de se ipse vnus homo falli potest? Quod nō tam ideo nolo ne quem diligo tu fallaris, verum etiā ne minus ores ut sim quod iam me esse credis: nec in eo sum tibi debitor, ut eodem progressu beneuolentiæ credam & loquar de te bona, quæ adhuc & tu tibi deesse cognoscis, sed ut animo tam quidem beneuolo ea tantum dicam bona tua dona Dei, de quibus in te certus sum. Quod non ideo nō facio ne fallar in eis, sed ne tu à me laudatus, ipse te laudasse videaris: & propter illam iustitiæ regulam, quia mihi fieri nolo.

Quod si fieri debet, eligo esse debitor quantum puto non esse faciendum. Si autem fieri non debet nec debitor sum. Sed noui quid mihi ad hæc respondere possis. Ita ista loqueris quasi prolixam epistolam tuam de laudibus meis desiderauerim. Absit ut hoc de te credam: sed epistola tua, nolo dicere quā veris vel quā non veris, plena tamē laudibus meis, hoc de me ut reprehenderet etiam te uolēte flagitauit. Nam si quid aliud volebas ut scriberem largitorum me desiderabas, non redditorum. Porro iustitia ordo sic se habet, ut debitum prius reddamus, & deinde cui reddimus si hoc placet aliquid & donemus: quanquam etiam talia qualia desiderasti ut scriberem, si diligentius præcepta dominica cogitemus, reddimus potius quā donamus, si nemini quicquam debendum est nisi ut inuicē diligamus. Ipsa quippe dilectio exigit debitum, ut fraternæ charitati seruientes, cum qui se adiunari recte velit, in quo possumus adiunemur. Sed mihi frater & tu credo quod noueris, quanta sint in manibus meis, quibus ob diuersas curas quas nostræ seruitutis necessitas habet, ut opus mihi paucissime guttæ temporis stillant, quas alijs rebus si impendero, contra officium meū mihi facere videor. Quod enim vis ut ad te prolixam epistolam scribam, & hoc quidem debeo (tateor) debeo propterea hoc tam dulci, tam sinceræ, tam meræ voluntati tuæ. Sed quia bonus es amator iustitiæ, inde te admoneo, ut de illa quam diligis hoc à me libentius audias. Cernis prius esse quod & tibi & alijs quā quod tibi tantummodo debeo, & tempus ad omnia mihi non sufficit, quando nec ad illa quæ priora sunt. Vnde omnes charissimi & familiarissimi mei, quorum in nomine Christi inter primos mihi es, rem facient officij sui: si non solum alia mihi scribendo ipsi non imponant, verum etiam ceteros quanta possunt autoritate & sancta benignitate prohibeant, ne videar ergo durus cum à singulis petita non dederō, dum ea volo magis reddere quæ omnibus debeo. Denique cum sicut speramus & promissum tenemus, ad nos venerit venerabilis & familiaris tua, scies quibus operibus literarum & quantum occupatus sim, & instantius facies quod rogaui, ut & alios quos potuerim iungere à me demoliaris. Dominus Deus noster impleat cordis tui tam grandem, &

tam sanctum sinum, quem ipse fecit, domine beatissime.

G Augustinus Felici & Hilarino Episcopis, ad hortans, ut afflictiones patienter ferant, Bonifacium presbyterū liberans inuidia, quod diceret ab ipso submotus ex ordine presbyteri. Epist. CXXXVI.

Dominis dilectissimis meritoque honorandis fratribus Felici & Hilarino, Augustinus in domino salutem. Non miror satanam fidelium animos perturbantem, cui resiste, permanentes in spe promissorum Dei, qui fallere non potest, qui nō solū nobis in se credentibus & sperantibus, & in eius charitate usque in finem perseverantibus polliceri præmia æterna dignatus est, verū etiā temporaria scandala non desitura prædixit, quibus fide nostrā exerceri & probari oportere. Ait. n. Quoniam abundabit iniquitas, refrigeret charitas multorum: sed continuo subiecit, Qui aut perseverauerit usque in finem, hic saluus erit. Quid ergo mirum si hoies seruis Dei detrahunt, & qui eorū vitā peruertere non possunt, samam decolorare conant, cum ipsum Deū & dñm eorū quotidie blasphemare non cessent, cum eis displicet quiete contra eorum voluntatem iusto & occulto iudicio facit? Vnde exhortor prudentiam vestrā, domini dilectissimi meritoque honorandi fratres, ut scripturam Dei qui nobis hæc omnia futura prænuñciavit, & aduersus ea nos firmos esse debere præmonuit, contra hominum maledica vaniloquia sumptuosè que temerarias corde Christianitati vestræ, Bonifacium presbyterum in nullo crimine apud me fuisse detectum, nequaquam me de illo tale aliquid credidisse vel credere. Quomodo ergo iuberem de numero presbyterorum nomen eius auferri, vehementer terrente Euangelio ubi dicitur: In quo iudicio iudicaueritis iudicabimini? Cū enim causa q̄ inter illum et deat secundum placitum eorum, quod vobis si volueritis poterit recitari, quis ego sum, ut audeam Dei præuenire sententiam in deum vel supprimendo eius nomine, de quo nec suspicari temere mali aliquid Episcopus debui, nec dilucide iudicare hō de occultis hominum potui, cum in ipsis causis secularibus, quando ad maiorem potestatem re-

fertur arbitrium iudicandi, manentibus (sicut erant) omnibus rebus, expectetur illa sententia, vnde iam nō liceat prouocari, ne superiori cognitori fiat iniuria, si eius pendente iudicio aliquid fuerit commutatum? Et utique multum interest inter diuinam et humanam quamlibet excelsissimā potestatem. Domini Dei nostri misericordia nunquam vos deferat, domini dilectissimi & honorandi fratres.

Apparet quendā sodalitio Augustini parū secundæ samē iuuenem intendisse crimen Bonifacio presbytero Augustini, q̄ ab eo fuerit de stupro interpellatus. Quā res euidentibus argumētis nec refelli nec coargui posset, iustus est uterque adire sepulchrum martyris, ut miraculo transigaretur iudicium. Id ut clam fieret, curarat Augustinus. Verū qm̄ res eruperat in notitia hoīm, hortatur omnes, ne temere iudicet, neue ob paucorū delicta, vel ipsi deficient à pietate, vel de oībus male suspicentur, declarans nullam fuisse tam sceleratam sodalitatem, in qua non aliquod flagitium extiterit. Epi. CXXXVII.

Dilectissimis fratribus Clero, senioribus, & vniuersæ plebi ecclesiæ Hipponensis, cui seruo in dilectione Christi, Augustinus in domino salutem. Vtinā scripturæ Dei sollicita mente intendentes, in quibusq; scandalis adiutorio nostri sermonis non egeritis, & ille vos potius consolaretur qui consolatur & nos: qui non solum bona, quæ sanctis & fidelibus suis est redditurus, verum etiam mala quibus erat hic mūdus abudaturus antē prædixit, antē conscribenda curauit, ut bona post seculi finem secutura certiores expectaremus, quā mala similiter prænuñciata ante seculi finem præcedentia sentiremus. Vnde & Apostolus dicit: Quæcunque enim antē scripta sunt, Rom. 5. ut nos doceremur scripta sunt, ut per patientiam, & consolationem scripturarum spem habeamus ad Deum. Quid autem opus erat ut ipse dominus Iesus non solum diceret: Tunc iusti fulgebunt sicut sol in Mat. 13. regno patris sui, quod post seculi finem futurum est, verum etiam exclamaret, Vt Mat. 18. mundo ab scandalis: nisi ut nobis non blandiremur venire nos posse ad sedes felicitatis æternæ, nisi temporalibus malis exerciti non defecerimus? Quid opus fuit ut di-

AVGVSTINVS AD CLERVM

ceret: Quoniam abundabit iniquitas refrigeret charitas multorum, nisi ut illi de quibus continuo locutus adiunxit: Qui perseverauerit usque in finem, hic saluus erit: cū hac iniquitatis abundantia refrigerentē charitatem viderent, non perturbarentur, non expauescerent, non quasi rebus insperatis & inopinatis contristati deficerent, sed potius videntes accidere, quā futura prädicta sunt ante finem, patienter perseverarent usque in finem, ut securi mererentur regnare post finem, in ea vita quā non habet finem. Proinde charissimi in isto scandalo quod de Bonifacio presbytero nonnulli perturbantur, non vobis dico ut non doleatis. Qui enim ista non dolent, non est in eis charitas Christi: qui autem etiam de talibus gaudent, abundat in eis malignitas diaboli. Non quia in memorato presbytero apparuit aliquid quod dignum damnatione iudicaretur, sed quia duo de domo nostra habent causam, ut unus eorum sine dubio perditus habeatur, & sit alterius fama apud quosdam mala, apud quosdam dubia, etiam si non sit maculata conscientia. Dolete ista, quoniam dolenda sunt. Non tamen sic ut eo dolore vestra charitas à bene vivendo refrigeret, sed potius ad dominum deprecandum inardescat, ut si innocens est presbyter noster quod magis credo: quia cum sensisset alterius motum impudicum & immundum, nec consentire voluit nec tacere, cito eum sua diuina sententia manifestatum ministerio proprio repraesentet. Si autem male sibi conscius, quod suspicari nō audeo, voluit alterius existimationem ledere, cum eius pudicitiam contaminare non posset, sicut dicit ipse cum quo habet causam, non eū permittat suam occultare nequitia, ut quod homines inuenire non possunt, de quolibet eorum diuino iudicio propaleatur. Cum enim ista me causa diuiciaslet, nec inuenirem quomodo vnus è duobus conuinceretur, quauis magis presbytero credidissem, cogitaueram primo sic ambos Deo relinquere, donec in vno eorum qui mihi suspectus erat aliquid existeret, vnde nō sine iusta & manifesta cā de nostro habitaculo proijceretur. Sed cum promoueri in clericali, siue illic per me, siue alibi per literas meas vehementissime conaretur, ego autem nullo modo adducerem ei homini, de quo tantum mali existimarem, manus ordinationis imponere, aut per commendationem

meam alieni fratri meo, cum subintroducere, turbulentius agere cepit, ut si ipse in clericali non promoueretur, nec presbyter Bonifacius in suo gradu esse permitteretur. In hac eius prouocatione cum viderem Bonifacium nolle quibuslibet infirmis & ad suspicionem propensis de sue vite dubitatione scandalum fieri, paratumque esse honorem sui apud homines damnum perpeti potius, quam in ea contentione, in qua non posset ignorantibus & dubitantibus vel ad male suspicandum procliuoribus suā demonstrationē conscientiam, usque ad Ecclesiam perturbare inaniter progredi, elegi aliquid medium, ut certo placito se ambo constringerent ad locum sanctum se peregrinatos, vbi terribiora opera Dei nō sanā cuiusque conscientiam multo facilius aperiret, & ad confessionē vel poenā vel timore compelleret. Vbi quidem Deus est, & nullo continet vel includit loco, qui cōdidit omnia, & cū à veris adoratoribus in spiritu & veritate oportet adorare, ut in occulto exaudiens, in occulto et iustitiet & coronet. Verū tamen ad ista, quod horribiliter nota sunt, quis potest eius cōsiliū visibiliter nota sunt, quis potest eius cōsiliū perferunt, quare in alijs locis hac miracula fiant, in alijs non fiat. Multis nō notissimum est sanctitas loci, vbi beati Felices Nolani corpus cōditum est, quod voluit ut peregrinatio quia inde nobis facilius fideliusque scribi posset, quicquid in eorū aliquo diuinitus fuerit prouocatum. Nā & nos nouimus Mediolani & tunc memoria sanctorum, vbi mirabiliter & terribiliter demones confitentur, furem quemdam quia ad eum locum venerat ut falsum iurando deciperet, compulsum fuisse confiteri furtum, & quod abstulerat reddere. Nunquid non & Aphrica sanctorum martyrum corporibus plena est? Et tamen nunquam hic scimus talia fieri. Sicut enim quod apostolus dicit: Non omnes sancti habent dona curationum, nec omnes habent iudicationem spirituum, ita nec in omnibus memorijs sanctorum ista fieri volunt ille, qui diuidit propria vnicuique pro ut vult. Quapropter cum ego noluissem hunc grauissimum dolorem cordis mei vobis perferri in notitiam, ne vos atrociter, & inani ter contristando turbarem, fortassis ideo Deus noluit vos latere, ut nobiscum orationibus incumbatis, ut quod ipse in hac causa nouit, nos autem nosse non possumus, etiam nobis manifestare dignetur. Nomen autem presbyteri propterea non ausus sum de meo

DE NON TEMERE IUDICANDO. EP. CXXXVII. 198

mero collegarum, eius vel suppressere vel delere, ne diuina pietas sub cuius examine causa adhuc penderet, facere videretur iniuriā, si illius iudicium meo vellet iudicio pacem, quod nec in negotijs secularibus iudices faciunt, quā causā dubitatio ad maiorem potestatem refertur, ut pendente relatione aliquid audeant commutare. Et in Episcoporum concilio constitutum est, nullum clericū, qui nō dum cōuictus sit, suspēdi a cōmunionē debere, nisi ad causam suam examinandam se nō praesentauerit. Bonifacius tū hanc humilitatem suscepit, ut nec literas acciperet quiret, ut in eo loco vbi ambo ignoti sunt, circa ambo aequalitas seruaretur. Et nūc si nobis placet ut nō me eius nō recitet, ne ijs qui ad ecclesiam accedere nolunt, sicut ait apostolus, demus occasionē querentibus occasio, nō erit nostrū hoc factū, sed eorū quorum causa fuerit factū. Quid n. obest homini, quod ex illa tabula non vult cum recitari humana ignorantia, si de libro viuorum nō eum delet iniqua conscientia? Proinde fratres mei qui timetis Deum, memento te quod ait apostolus Petrus: quā aduersarius verus quē deuoret. Quem non potest deuorare seductū ad nequitia, famā ipsius inquinare conatur, ut si fieri potest, opprobrijs hominum, & malarum linguarū detractioe deficiat, & sic in eius fauces ruas. Si autem nec famam innocentis maculare potuerit, hoc ei persuadere tentat, ut per maleuolas suspitiones de fratre suo iudicet, & sic ab illo implines & circūuentiones vel comprehendere vel enumerare sufficiat? Aduersus tū hac tria quae ad causam praesentē pertinent prouocamus, ita vos per apostolū alloquitur Deus: Ne sitis iugū ducentes cū infidelibus. Quia n. participatio iustitiae cū iniquitate. Aut quā societas luci ad tenebras? Itē alio loco, Nolite, inquit, seduci: corrumpunt mores bonos colloquia mala. Sobrijs estote intrahentium nō deficiatis, sic per prophetā dominus dicit: Audite me qui scitis iudiciū, populus meus in quorū corde lex mea est. Opprobria hominum nolite metuere, & detrahent eorū ne superemini, nec quod vos sperant magni duxeritis. Sicut n. vestimentū, ita per tēpus absumetur, & sicut lana à tinea

comedentur, iustitia autē mea in aeternū manet. Iam verò de maleuolo animo de seruis Dei falsa suspicando pereatis, illud apostolus 1. Co. 4. licet recordamini vbi ait: Nolite ante tēpus iudicare quicquā, donec veniat dominus, & illuminet abscondita tenebrarum, & manifestet cogitationes cordis, & tunc laus erit vnicuique à deo. Et item illud quod scriptū est, Quae manifesta sunt vobis, quae autē occulta sunt, dño deo vestro. Manifestum est quidē, quia ista in ecclesia non accidunt sine graui tristitia sanctorum atque fidelium, verū tamen consoletur nos qui cuncta prōdixit, atque ut abundantia iniquitatis nō refrigeremus, sed usque in finem perseveremus, ut salui esse possimus admonuit. Nam quantum ad me attinet, et si est in me quātulacūque charitas Christi, quis vestrum infirmatur & ego nō infirmor? Quis scandalizatur & ego non vror? Nolite itaque augere cruciatus meos deficiendo vel in suspicionibus falsis, vel in peccatis alienis. Nolite obsecro vos, ne dicā de vobis: Et super dolores vulnerū meorū addiderunt. Nā illi qui gaudēt de istis doloribus nostris, de quibus in persona corporis Christi tanto ante prōdictū est, Aduersus me insultabūt qui sedebant in porta, & in me psaliebant qui bibebant vinum, multo tolerabilius sustinentur, pro quibus tū et ipsi orare & bonū eis velle dicimus. Ad quid n. aliud sedēt isti, & quid aliud captant, nisi ut quisquis Ep̄s vel clericus vel monachus vel sanctimonialis ceciderit, oēs tales esse credant, sed non omnes posse manifestari? Et tū etiā ipsi cum aliqua maritata inuenitur adultera, nec proijciunt vxores suas, nec accusant matres suas. Cum autē de aliquibus quod sanctum nomen profitentur, aliquid criminis vel falsitatis sonuerit, vel veri patuerit, instāt, satagunt, ambulant, ut de oibus hoc credatur. Hos ergo de nostris doloribus suauitate suae malae linguae captantes, facile est ut illis, canibus cōparemus, si forte in malo intelligendi sunt, qui lingebant vulnera pauperis illius, qui ante ianuam diuitis iacebat, & quousque veniret ad requiē sinus Abraham, lahoriosa & indigna omnia tolerabat. Vos me nolite amplius cruciare, qui aliquā spem habetis ad Deum. Vos nolite illa vulnera quae illi lingebant multiplicare. Vos pro quibus periclitamur, omni hora hñtes foris pugnas intus timores, periculū in ciuitate, periculū in deserto, periculū ex gentibus, periculū ex falsis fratribus. Scio quia doletis, sed nunquid

HIPP. EPI. CXXXVIII.

dinem rebellauit. Aut melior q̄ cohabitatio Pauli Apostoli, qui tñ si inter oēs bonos habitaret, non diceret quod superius cōmorauī, Foris pugna, intus timores: nec diceret cū de sanctitate & fide Timothei loqueretur, Neminem habeo qui germane de vobis sollicitus sit. Oēs enim sua quarunt, non quæ sunt Iesu Christi. aut melior q̄ cohabitatio ipsius dñi Christi, in qua vendicim boni perfidum & furem Iudam tolerauerunt. Aut melior sit postremo q̄ celum, unde angeli ceciderunt. Simpliciter autē factore charitati vestræ coram dño Deo nostro, qui testis est super animā meā, ex quo Deo seruire cœpi, q̄d difficile sum expertus meliores q̄ qui in monasterijs protectus, ita non sum expertus peiores q̄ qui in monasterijs ceciderunt, ita vt hinc arbitretur in Apocalypsi scriptum, Iustus inuisit suus, & sordidus sordeat adhuc. Quapropter, etsi contristamur de aliquibus ornamentis, Nollite ergo propter amurē, qua oculi vestri ostenduntur, torcularia detestari, unde apothecæ dñicæ fructu olei luminosioris implentur. Dñi Dei nostri misericordia vos aduersus omnes insidias inimici in sua pace custodiat dilectissimi fratres.

Augustinus Clero & populo Hipponeſis
excusât abſentiam ſuam, adhortans ut
ſublevandis pauperibus ſolito ſint al-
criores, ob afflictiones temporarias.
Epiſtola. CXXXVIII.

Epistola. CXXXI
Dilectissimis fratribus conclericis & vni
uersæ plebi, Augustinus in dño salutē.
In primis peto charitatē vestrā, & per Christi
fium obsecro, ne vos mea cōtristet absentia
corporalis. Nā spiritu & cordis affectu pos
to vos non dubitare vllō modo me à vobis
posse discedere, quamuis me amplius contin
stet q̃ forte vosippos, quod infirmitas mea
sufficere non potest omnibus curis, quas de
me exigunt membra Christi, quibus me
timor eius & charitas seruiri compellit. Ne
lud enim nouerit dilectio vestra, nunquam
me absentem fuisse licentiosa libertate, sed
necessaria seruitute, quæ sæpe sanctos fratres
& collegas meos, etiā labores marinos
& transmarinos cōpulit sustinere, à quibus
me semper non indeuorū mentis, sed minus
idonea valetudo corporis excusauit. Proinde
de dilectissimi fratres sic agite, vt quod ait
Apo

1. Apollolus, siue adueniens & videns vos, siue
Phil. 2. abfens audiã de vobis, quia ftatis in vno fpi
vno animo collaborantes fidei Euangelicæ.
Si vos aliqua moleftia temporalis exagitat,
ipfa vos magis admonere debet, quemadmo
dum de illa vita cogitare debeatis, vbi fine
aliquo labore viuatis, euadentes non mo
leſtas anguſtias temporis parui, ſed horren
das pœnas ignis æterni. Nam ſi modo tan
ta cura, tanta intentione, tanto labore agitis
ne in aliquos cruciatus tranſitorios incida
tis, quantum vos oportet eſſe ſolicitos, vt
ſempiternas miſerias fugiatis? Et ſi mors ſci
timetur, quæ finit temporalem laborẽ, quõ
timenda eſt quæ mittit in æternum dolo
rem? Erſi delitiæ ſeculi huius breues & for
didæ ſic amantur, quanto vehementius fu
turi ſeculi gaudia pura & infinita quaeren
da ſunt? Iſta cogitantes nolite eſſe pigri in
operibus bonis, vt ad veſtri ſeminis meſ
ſem ſuo tempore veniatis. Nũciatum. n. eſt
mihi, qd morẽ veſtrum de veſtiendis paupe
ribus fueritis obliuĩ, ad quam miſericordiam
cum præſens eſſem vos exhortatus ſum, &
nunc exhortor, ne vos vincat & pigros fa
ciat contritio huius mundi, cui talia videtis
M. accidere, qualia dñs & redẽptor noſter, qui
mentiri non poteſt, ventura prædixit. Non
ſolum ergo non debetis minus facere opera
miſericordiæ, ſed etiam debetis amplius q̃ ſo
letis. Sicut. n. ad loca munitiora ſeſtinati
ingrant, qui ruinã domus vident contritis
parietibus imminere: ſic corda chriſtiana
quanto magis ſentiunt mundi huius ruinã
crebre ſcintillis tribulationibus propinqua
re, tãto magis debẽ bona quæ in terra reco
dere diſponebant, in theſaurũ cœleſtẽ impu
ga celeritate transferre: vt ſi aliquis huma
nus caſus accideret, gaudeat de loco rui
noſo emigravit: ſi autẽ nihil tale fuerit ſub
ſecutum, nõ contritetur qui quandoq; mo
rueſcitur, immortalĩ dño ad quẽ venturus eſt
bona propria cõmendauit. Itaq; fratres mei
dilectiſſimi, ex eo quod quiſq; habet, ſecun
dum ſuas vires quas ipſe nouit, facite quod
ſoletis, alacriore animo q̃ ſoletis, & inter
omnes ſeculi huius moleſtias Apoſtolicam
exhortationẽ corde retinete, vbi ait: Dñs in
proximo eſt, nihil ſoliciti fueritis. Talia mi
hi de vobis nunciantur, quibus nouerim, nõ
propter meam præſentiam, ſed propter dei
præceptum qui nunquam eſt abſens,
A. uos ſolere facere, qd multis annis me præ
ſente, & aliquando etiam me abſente feci-

stis. Dominus vos in pace conseruet, & dilectissimi fratres orate pro nobis.

Audax Augustino, flagitans illius scripta.
Epistola. CXXXIX.

Domino vere prædicabili ac nimium sci-
sciendi, omniq; laudum genere pro-
sequendo patri Augustino, Audax in domi-
no salutem. Habeo gratiam beatitudini tuæ
quod libenter mei sumptis tentamenta ser-
monis. Tunc. n. bonæ fidei filijs datur au-
daciam, cum paterni fontis hymbribus fuerit
irrorata. Prouocaui itaq; te dulcis antistes,
non vt prælargi pectoris pusillum libamen
acciperem, sed vt ingens diuities vberum flu-
men haurirẽ. Thesaurum sapientiæ deside-
raui, sed minus accepi q̃ volui, licet minus
non debet dici, sed munus, quod oraculum
legis contulerit Augustinus, sacrorum iusti-
tiæ, instaurator spiritalis gloriæ, dispensator
salutis æternæ. Tam tibi mundanus orbis
notus est, quàm notatus: tam tu ei cognitus,
q̃ probatus. Opto itaq; sapientiæ floribus
pasci, & viuui fontis haultibus irrigari. Præ-
stata cupienti qd̃ vtique; profuit. Põr. n. seminudi
roboris velamen genitale viridari, si merue
rit, tuis sensim fluentis augeri. Itaque hu-
militatis meæ præsentiam spondeo non tam
stylo quàm voto, si venerabilitatis tuæ scri-
pta pro visu relegero. Diuina te clementia
tueatur annis innumerus dñe venerabilis.
Cur mihi fons orbis paruo sermõc meuit?
An minus apta suis sperauit corda fluentis?
Cũ pateat mēs ois aquis, spectetq; loquacẽ.
Religionis opẽ, gratos da sensibus hymbres,
Expectat quos plena fides Christi de stipi-
te pendens.

Augustinus Audaci, excusat occupationes
suas, admonens ut vel intendat evoluendis
ipsius libris, vel præsens audiat ipsum lo-
quentem. Epist. CXL.

Domino dilectissimo & in Christo prædicando nimiumq; desiderabili fratri Audaci, Augustinus in dño salutē. Breuem epistolā tuā, sed planē vehemēter flagitatri- cē prolīxā epistolā meā, non inuitus, immo etiam latus accepi. Non q̄ facīle sufficere auditi, sed q̄ gratularer, charitati tuæ, q̄a- eisi non de idoneo expetis, bonum est ta- men quod expetis. Et ad longam quidem epistolam conscribendam magis mihi otium C
quānu

Augustinus Maximæ studiose scemina
consolans illam super afflictione Bar-
barorum & Donatistarum.
Epistola. CXL I.

Epistola. CXX

Honorabili & eximie atq; in membris Christi laudabili famule Dei Maximæ, Augustinus in domino salutem. Quatum nos studium sanctum lætificat, tantum rursus conturbat quod per errores noxiōs & perniciosissimos provinciam vestram nimium periclitari significas. Sed quia illa virtuta prædicta sunt, mirandum non est quod exurgant, sed vigilādum est ne necesse. Hæc autem Deus liberator postea exurgere non permitteret, nisi sanctis eius etiam per hocmodi tentationes erudiri expediret. Contumaces sibi quidem illa sua voluntate peruersa, & præsentis meriti excitationis & futuræ æterni supplicij, si per contumaciam indociles fuerint, sequi cum in hac vita sunt, corrigere atq; emendare neglexerint. Verumtamen sicut ipsi male vtuntur bonis Dei, qui facit solem suum oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos, qui eos per patientiam suam pœnitent-

penitentiam vocat, cum thesaurizant sibi
iram in die irae, & reuelationis iusti iudicii
Dei. Sicut ergo ipsi benignitate & patientia
i. bonis Dei male vtuntur dum non corri-
piuntur: sic contra Deus etiam malis eorum
bene vtitur, non solū ad iustitiā suā; qua
his digna in fine retribuet, sed etiā ad exerci-
tationē & profectū sanctorum suorum, vt ex
ipsa etiā malorum peruersitate boni pficiat,
& probentur & manifestentur, sicut Aposto-
lus ait: Oportet haereticos esse, vt probati ma-
nifesti fiant inter vos. Nam si nullus etiam
malorum bonus vsus esset Deo ad vtilitatem
electorum suorum, qui etiā de malo Iudae tan-
tum bonū nobis praestitit, vt Christi sangui-
ne redimeremur, poterat eos aut nasci non
permittere, quos malos futuros esse praescie-
bat, aut in ipso eorum initio malignitatis ex-
tinguere. Sed tantū eos permittit esse, quan-
tum nouit expedire atque sufficere ad monē-
da atque exercendā sanctae domui suae. Ideo
nobis de illis tristitiam consolatur: quia &
ipsa tristitia, quā pro illis habemus, nos rele-
uat, illos autē in sua peruersitate perseueran-
tes grauāt. Gaudiū verō quod percipimus,
quā aliqui ex eis correcti in melius commu-
tantur, & sanctorū societati copulantur, nulli
gaudio in hac vita comparari potest. Propterea
scriptum est, Fili, si sapiens fueris, tibi sapiēs
etiam & proximis tuis: Si autē malus euaseris,
solus hauries mala. Quia cū gaudemus de
fidelibus & iustis, & illis & nobis prodest
bonum eorum. Cum autē contristamur de in-
fidelibus & iniquis, illis solis nocet & eorum
malicia, & nostra tristitia. Nos autē etiā hoc
plurimum adiuuat apud Deum, quod pro
eius misericorditer contristamur, & pro ipsa
tristitia cōgemiscimus & oramus. Vnde ho-
norabilis & in Christo laudabilis famula
Dei, & mortificatiō tuam de talibus, & vigilan-
tiam atque cautelam cōtra tales quam tuis
litteris expressisti, multum approbo & lau-
do, atque in hac via perseuerāter ambules,
pro meis viribus quia hoc exiges, & hortor
& moneo, vt miserearis eorum tanquā sim-
plex vt colūba, caueas aut illos tanquā as-
pis sicut serpēs, desq; operā, quantum potes, vt
qui tibi adhaerent tecū in recta fide perma-
neant, aut ad fidē rectā, si forte in aliquo ali-
qui deprauati sunt, corrigantur. De homi-
ne autē, quem suscepit verbū Dei, cum caro
factum est & habitauit in nobis, emendare
aliquid, si in eo quod credis falsum aut per-
uersum inuenire. Hoc ergo crede quod cre-

dis, quia in illo homine totam naturam no-
strā suscepit filius Dei, i. & animam rationa-
lem & carnē mortalem sine peccato. In fir-
mitatis. n. nostræ particeps factus est nō ini-
quitates, vt per infirmitatem cōmunem, solue-
ret iniquitatem nostrā, & adduceret nos
ad iusticiam suā, bibens mortē de nostro, &
propinans vitā de suo. Sed si habes aliquā
scripturā eorum, in qua asserunt quod huic
fidei sit contrarium, dignare eam mittere,
vt non solum fidem nostrā dicamus, sed eo-
rum quoque perfidiam, quātum possumus,
refellamus. Sine dubio. hoc ipsum quod
peruerse & impie sentiunt, aliquibus testi-
monijs diuinarum scripturarum conantur
astruere. In quibus cis ostendendum est, q̃
non rectē intelligant literas sacras conscri-
ptas ad fidelium salutem: tanquam si quis-
quam fe medicinalibus ferramentis graui-
ter vexet, quæ vtique nō ad vulnerandum,
sed ad sanandum sunt instituta. Multum au-
tem laborauimus & laboramus, quantū dis
donat contra diuersos errores arguendos.
Sed laborū nostrorū opuscula si forte habe-
re desideras, mitte qui tibi describāt. Voluit
enim Deus vt hoc facillime possis, qui tibi
dedit vnde possis.

Augustinus & Alipius Iulianæ viduæ ma-
tri Demetriadis virginis, ne fallatur epi-
stola quam eloquens quidam ad illam
scripsit. Quidam suspicantur esse Iulia-
ni, sed non alienam ab errore Pelagia-
norum. Epistola. CXLII.

Domine debitis in Christo officijs honorande & merito illustri filia Julia Alipius & Augustinus in domino salutem. Grate admodum nobis iocundeque accidit, vt simul nos constitutos apud Hipponem tue reuerentie litera reperirent, quibus hæc rescripta pariter redderemus, cognita vestra incolumitate gaudentes, vicissimque nostram quam vobis charam esse confidimus mutua dilectione nuncian-
se, domina debitis in Christo officijs honoranda & merito illustis filia. Scire autem vos optime scimus, quantum vobis debeamus religionis affectum, quantaq; nobis & apud Deū & inter homines sit cura de vobis. Licet enim vos p literas primū deinde etiam præsentia corporali pia & catholica hoc est, vera membra Christi exigitas nra cognouerit, tū etiā p ministeriū nostrū, cū accepisse-

acceperis verbum auditus Dei, sicut dicit
Apostolus, Accepistis non v^o verbū homi-
nū, sed sicut est vere verbū Dei. Cuius mi-
nistrij nostri adiuvante gratia & misericor-
dia saluatoris in domo vestra tantus fructus
exortus est, vt humanis nuptijs iā paratis,
sancta Demetrias spiritalē sponsi illius p-
ferret amplexum, cui specioso prae filiis ho-
minum ad habendam spūs vberiorē fecun-
ditatē, nec ad amittendam carnis integritatē
virgines nubunt. Nesciremus autē quemad-
modum nostra illa tunc exhortatio a fide-
li & nobili virgine fuisset accepta, nobis pro-
fectis, cum post paululum professā fuisset
sanctimoniam virginalē hoc ingens Dei do-
num qd per seruos quidē suos plantat & ri-
gat, sed per seipsum dat incrementū, nobis
operarijs prouenisse, vestrarū literarū latissi-
mo nuncio & veraci testimonio discere-
mus. Quae cū ita sint, nemo nos improbos
dixerit, si in vobis admonendis vt contraria
gratiae Dei dogmata deuicetis, necelsitudine
sumus propēiore solliciti. Nā licet nos Apo-
stolus non solum opportune, verumetiam
importune praedicando verbo instare prae-
cipiat, nō tñ in eorū hominum numero vos
habemus qbus sermo vel pagina nostra im-
portuna videatur, quando id quod ad sanā
doctrinam non pertinet, vos vt vigilanter
cuiteis alloquimur. Hinc ergo est quod ad-
monitionem nostram tā grato animo susce-
pistis, vt in epistola tua ad quam nunc rescri-
bimus diceretis, Sanē q me hortatur reueren-
tia vestra, ne aures indulgē his hominibus,
qui prauis tractatibus venerandā fidē saepe
corrumpunt, gratias vberes ago tam pie ad-
monitioni. Quod itaq; adiūgis & dicis, Sed
nouerit sacerdotium vestrum longe me ac
domunculā meā ab huiusmodi personis eē
discretā, omnisq; familia nostra adeo catho-
licā sequitur fidem, vt in nullam hāresim
aliquādo deuiauerit, nec vnquā lapsa sit, nō
A dico in eas sectas q vix expiantur, sed nec in
eas q paruos hīc vidētur errores, hoc est qd
nos magis magisq; compellit non tacere
apud vos de ijs qui etiam illa quae sana sunt,
vitare conantur. Domum. n. vestrā nō par-
uā Xpi ecclesiam deputamus. Nec sanē par-
uus est error illorum, qui putant ex nobis sp-
s nos habere, siquid iustitiae, continentiae,
pietatis, castitatis in nobis est, eo q ita nos
condiderit Deus, vt vltra, praepter quod nobis
reuelat sciam, nihil nos adiuuet, vt ea quae fa-
cienda discendo nouimus, etiam diligendo

faciamus, naturam. statque doctrinā definiē-
tes tñ modo esse gloriam Dei & adiutorij,
vt rectē iusteq; viuamus. Ad habendam ve-
rō bonā voluntatem, vbi est hoc ipsum qd
iuste viuimus, & ipsa charitas quae in omni-
bus Dei donis ita excellit, vt etiam Deus di-
sta sit, quā vna adimpletur in nobis siquid
diuinā legis & admonitionis implemus, no-
lunt nos diuinitus adiuuari, sed nos ipsos di-
cunt arbitrio proprio nobis ad ista sufficere.
Non vobis videatur error iste mediocris,
profiteri velle Christianos, nec velle audire
Apostolum Christi: qui cum dixisset, Cha-
ritas Dei diffusa est in cordibus nostris, ne
quisquam eā se habere nō nisi per propriū
putaret arbitrium, continuo subiunxit, Per
spiritum sanctum qui datus est nobis. Hanc
esse magnā gratiam saluatoris, qui ascen-
dēs in altum, captiuauit captiuitatē & dedit
a dona hominibus, quicquid nōdum confite-
quantur & q extitabiliter erret, intelligit.
Quo ergo a vobis, quibus tantā dilectionē
debemus, admonendis vt talia caueatis, di-
simulare possemus, cum legissetis librum,
quē ad sanctam Demetriadē quādam scrip-
sit, vel vtrum ad vos peruenerit, vestris po-
ti⁹ rescriptis nosse volumus. In quo libro, si
fals est, legat virgo Xpi vñ credat virginalē
suā sanctitatē, omnesq; spirituales diuitias nō
nisi ex seipsa sibi esse, atque ipsa priusquā sit
plenissime beata, dicat Deo esse, quod ab eis
ingrata. Verba enim ad illam scripta in eodē
libro sunt ista. Habes ergo & hic, inquit, p
quae merito praeponaris alijs, immo hinc ma-
gis. Nam corporalis nobilitas atque opulen-
tia, tuorum intelliguntur esse non tua. Spi-
rituales verd diuitias nullus tibi praefer
conferre poterit. In his ergo iure laudanda
in his meritis ceteris praeferenda es, quae ni-
si ex te & in te esse nō possunt. Cernis nem-
pe quanta in his verbis sit caueda pernicietis
Nam utique quod dictum est, Non pnt esse C
ista bona nisi in te, optime & verissime di-
ctum est, Ille planē cibis est. Qd verd ait,
Non nisi ex te, hoc oīno virus est. Absit vt
haec libet audiat virgo Xpi, quae pie intelli-
git propriam paupertatē cordis humani, &
ideo illie nisi sponsi sui donis nescit orari.
Audiat ergo potius Apostolum dicentem,
Desponsauit vos vni viro, virginem castam
exhibere Christo. Timeo autem ne sicut ser-
pens Euā seduxit in versutia sua, sic & vtrā
mētes corrūpant a castitate quae est in Xpo.
Et p p ea de his quoque spiritualibus diuitijs,
non

non istū qui dicit, Nullus tibi eas praefer te
conferre potest, & nisi ex te & in te esse non
possunt, sed illum audiat qui dicit, Habemus
thesaurū istū in vasis fictilibus, vt eminen-
tia virtutis sit Dei & non ex vobis. De ipsa
fit ex seipsa, sed sit Dei donum, quāuis cre-
denti volentiq; collatū, eundem audiat vera-
rit. Vellem oēs esse sicut me ipsum, sed vnus-
quisq; propriū donū habet a Deo, alius sic,
alius autem sic. Audiat et ipsū, nō tñ suū,
D sed vniuersae ecclesiae vnicū sponsum de tali
castitate atq; integritate dicentē, Non oēs
capunt verbum hoc, sed quibus datū est, vt
intelligat ex eo qd habet tam magnū bonū
atq; pelarū, se potius Deo & dño nostro gra-
tias agere debere, q cuiusquam verba, quod
velut ex seipsa id habeat, vt nō dicamus af-
ferentis adulatores, ne de occultis hominū
temere iudicare videamur, certe erratis lau-
datoris audire. Omne quippe datū optimū
& omne donum perfectū, sicut dicit etiam
Apostolus Iacobus, desursum est descēdēs a
patre luminū. Hinc ergo & sancta virgini-
tas, quae te filia volētē gaudentēq; vicinatu
posterior, actu prior, gñe ex te, honore ante
te, atate subsequēs, scititate pcedēs: in qua et
tuum esse cepit qd in te esse nō potuit. Illa
qpe carnaliter nō nupsit, vt non tantum si-
bi, sed etiam tibi vltra te spiritualiter augere-
tur: quoniam & tu ea cōpensatione minor
Dei dona sunt, & vestra quidē sunt, sed non
ex vobis. Habetis. n. thesaurū istum in ter-
renis corporibus, & adhuc fragilibus tāquā
in vasis fictilibus, vt eminetia virtutis sit dei
& nō ex vobis. Nec miremini quia dicimus
& vestra esse, & ex vobis non esse. Nam &
panē quotidianum dicimus nostrum, sed tñ
addimus, da nobis, ne putetur esse ex nobis.
Prouide sicut scriptū est: Sine intermissio-
ne orate, in omnibus gratias agite, Oratis vt
pleneueranter & pfcienter habeatis, gratias
agitis, quia nō ex vobis habetis. Quid. n. vos
ab illa ex Adā massa mortis pditionisq; di-
tarnit? Nonne ille qui venit querere & sal-
uare quod perierat? An verd quando Apo-
stolo dicente audierit homo: Quis. n. te di-
scernit responsurus est, Bona voluntas mea,
fides mea, iustitia mea, & non cōtinuo quod
sequitur auditurus: Quid. n. habes quod non
accepisti? Si autem & accepisti, qd gloriaris
quasi nō acceperis? Nolumus ergo vt virgo

sacra, cum audire vel legit, Spirituales diuitias
nullus tibi praefer te conferre poterit, In ijs
iure laudanda, in ijs merito ceteris praeferenda
es, q nisi ex te & in te esse non possunt. No-
lumus prorsus ita gloriari quasi nō accepe-
rit. Dicat qdē: In me sunt Deus vota tua q
reddam laudes tibi, sed quia in illa non etia
ex illa, meminerit et dicere, Domine in vo-
luntate tua praestitisti decori meo virtutem:
quia etsi etia ex illa pp arbitrium propriū,
sine quo nō operamur bonum, non tamē si-
cut iste dixit, nō nisi ex illa. Propriū quippe
arbitriū nisi Dei gratia iuuatur, nec ipsa bo-
na voluntas esse in hoīe potest. Deus est. n.
(inquit) Apostolus, qui operatur in no-
bis & velle & operari pro bona voluntate. Philip. 2.
Non (sicut isti sentiunt) tantūmodo scien-
tiam reuelādo vt nouerimus quid facere de-
beamus, sed etiam inspirādo charitatē, vt ea
quae discēdo nouimus, et diligēdo faciamus.
Nā utiq; nouerat ille q magnū bonū esset
cōtinētia, qui dicebat: Et cū scire quia nemo
potest esse cōtinens nisi Deus det. Non solū
ergo sciebat quantū eēt hoc bonū, & q defi-
derabiliter eēt cōcupiscendū, verumetia qd
nisi dante Deo eē nō posset. Docuerat. n. eū
sapientia. Nam hoc dicit, Et hoc ipsum erat
sapientie, scire cuius eēt hoc donū. Nec tamē
ei sciētia sufficit, sed ait, Adj dominum &
deprecatus sum illum. Non igit tantūmodo
in hoc nos adiuuat Deus vt sciamus qd agē-
dum sit, verū etiam vt amando agamus qd
discēdo iam scimus. Nemo itaq; pōt esse nō
solum sciens, verumetiam cōtinēs, nisi Deus
det. Vnde cū iam ille haberet sciētiā, pre-
cabatur vt haberet & cōtinētiā, vt eēt in illo
qd sciebat q non esset ex illo: aut si pp li-
berū arbitriū propriū aliquātum & ex illo,
non tñ nisi ex illo, quia nemo pōt esse cōti-
nens nisi Deus det. Ille autē de spiritualibus
diuitijs, in quibus est utiq; etiā ipsa lumino-
sa & speciosa cōtinētia, nō ait, In te & ex te
esse pnt, sed ait, nisi ex te & in te esse nō pnt:
vt quemadmodū nō ei sunt alibi nisi in illa,
sic ei nō aliunde nisi ex illa esse possē credā-
tur, & ob hoc (qd miserator dominus a cor-
de eius auertat) sic gloriatur quasi nō acce-
perit. Et nos qdē de sanctae virginis discipli-
na & humilitate Christiana, in qua nutrita
& educata est, hoc existimamus, q illa ver-
ba cū legeret, si tñ legit, ingemuit & pectus
humiliter tutudit, ac fortassis & fleuit, domi-
num cui data & a quo sanctificata est fiden-
ter orauit: vt quo illa nō sunt verba ipsius,
Aug. Tomus secundus. C sed

sed alterius, ita non sit talis & fides eius qua se aliquid habere credat, de quo in se non in dno gloriatur. Nam gloria quidē eius in ipsa est, non in verbis alienis, sicut Apostolus dicit: **Gala. 6.** Opus autē suū probet unusquisq; & tūc in semetipso gloria habebit, & nō in altero. Sed **Psal. 3.** absit vt gloria sua ipsa sit, & non ille cui dicit, Gloria mea, & exaltās caput meum. Ita quippe est in ea salubriter gloria eius, cum Deus qui in illa est, ipse est gloria eius, a quo habet oīa bona quibus est bona, & habebit oīa quibus melior erit, inquantū in hac vita melior esse poterit, & qbus perfecta erit, qn fuerit diuina gratia non humana laude perfecta. In domino. n. laudabitur aīa eius, qui **Psal. 3.** latiauit in bonis desiderium eius, quia et hoc desiderium ipse inspirauit, ne virgo eius sic in aliquo bono gloriatur quasi non acceperit. De hoc ergo eius affectu vtrūnam fallamur, inde nos fac potius rescribendo certiores. Nam illud optime nouimus, cum oībus vris cultores vos eē & fuisse indiuiduā Trinitatis. Sed non hinc solum error humanus obrepit, vt aliquid secus sentiat de indiuidua Trinitate. Sunt. n. & alia in quibus perniciosissime erratur, sicuti hoc est, vnde diutius fortasse quā satis esset vřs fideli castęque prudentiā in hac epistola locuti sumus: qđ qui bonum quod ex deo est negat eē ex Deo, nescimus cui faciat iniuriam nisi Deo, ac per hoc illi vtiq; Trinitati, qđ malū absit a vobis, sicuti abesse credimus. Absit oīno vt tale aliqd in aīo nō dicimus tuo, vel sacre virginis filię tuę, sed in cuiusq; extremi meriti famuli vel famulę vřs liber iste fecerit, ex quo nonnulla verba, quę facilius intelligi possent, ponenda credidimus. Si autem diligentius intendatis, etiam illa quę ibi videntur velut pro gratia siue adiutorio Dei dicere, sic inuenietis ambigua, vt possint referri vel ad naturam vel ad doctrinam, vel ad remissionem peccatorum. Nam & quod coguntur confiteri, orare nos debere ne intremus in tentationem: pūt ad hoc referre, vt haftenus nos ad id rñdeant adiuuari, quatenus orantibus atque pulsantibus nobis aperiat intelligētia veritatis, vbi discamus qđ facere debeamus, non vt vires accipiat volūtas nostra qbus id quod discimus faciamus. Et quod nobis in gratia vel adiutorio dei dicunt dominum Christū bene viuendi propositū exemplum, ad eandem doctrinam reuocant, quia. s. in eius exemplo discimus quē admodum viuere debeamus. Non autē vo-

lunt ad hoc nos iuuari, vt qđ discēdo cognoscimus, et diligendo faciamus. Aut certe in eodem libro inuenite aliquid, si potestis, vbi excepta natura, excepto quod ad eandem naturam pñet arbitrio voluntatis, excepta remissione peccatorū & reuelatione doctrinę K tale Dei adiutoriu constitatur, quale constitatur ille qui dixit, Cum scire quia nemo pōt. Sep. esse continens nisi Deus det, & hoc ipsum erat sapientię, scire cuius esset hoc donum, adij dñm & deprecatus sum illum. Neq; in iste aut naturā precando volebat accipere in qua conditus erat, aut de naturali voluntate arbitrio satagebat cum quo conditus erat, aut remissionem peccatorū desiderabat, quin potius continētiā ne peccaret optabat, vel quid faciendū esset scire cupiebat, cū iam se scire fateretur cuius esset hoc donum. Sed vtique tātas voluntatis vires, tñ dilectionis ardorem volebat accipere spiritus sapiētię, qui sufficeret ad implendam magnitudinem continentię. Si ergo tale aliquid illic inuenire poteritis, vberimas gratias agimus, si rescribendo insinuare dignemini. Satis. n. dici non potest quantū cupiamus in eorum hominum scriptis, qui ppter acrimoniam aperta que faciundiam leguntur a plurimis aperta confessionem illius gratię reperiri, quā vhemēter cōmendat Apostolus, qui ē ipse mensurā fidei, sine qua impossibile est Deo placere, ex qua iustus uiuit, q per dilectionē operat, ante quā & sine qua oīno nulla cuiusquam bona opera existimanda sunt, quoniam oīne quod nō est ex fide, peccatū est. Deū dicit unicuique partitum. Nec sola reuelatione scientię nos diuinitus adiuuari, vt pie, iusteq; viuamus, quā sine charitate in fiat, verūctiam inspiratione charitatis ipsius quę plenitudo legis est, & quę cor nostrum vt scientia non inflet, & edificat. Sed adhuc nusquam tale aliquid in eorum literis potui inuenire. Maxime autem hoc in illo libro esse vellemus, ex quo descripta illa verba posuimus, vbi virginem Xpi ita laudamus tanquam spirituales diuitias nullus ei prater ipsam conferre possit, & tanquam nisi ipsa esse non possit, nō vult eam in domino gloriari, sed sic gloriari quāsi non acceperit. In quo libro quis nec ipsius nec tuę reuerentię nomē expresserit, tñ a matre virginis vt ad eā scriberet, a se postulatū esse commemorat. In quadam verō epistola sua idem Pelagius, vbi & nomen suū apertissime ponit, nec nomen sacre virginis tacet, dicit ad

eam scripsisse, & eiusdem sui operis testimonio probare nititur se gratia Dei quam vel tacere vel negare asseritur, aperissime confiteri. Sed verum ipse sit liber, in quo de spiritualibus diuitijs illa verba posuit, vel vtrū ad vestrā peruenierit sanctitatem, rescriptis vestris petimus nos dignemini facere certiores.

Augustinus Anastasio, exhortans ad amorem charitatis quę nobis nō contigit nisi ex dono Dei.

Epi. CXLIII.

Domino fratri sancto & desiderabili Anastasio, Augustinus in domino salutem. Salutandi synceritatem tuam fidissima occurrit occasio, honorabilium seniorū dei, fratrum nostrorum Lupicini & Concordialis, per quos etiā si non scriberem, posset charitas tua omnia quę apud nos aguntur addiscere. Scio. n. quantum nos in Xpo diligas, quia & tu scis quantum in illo vicissim diligaris a nobis. Et ideo nō dubitavi te cōtristari potuisse, si eos vidisses sine literis meis, quos a nobis perfectos & tanta nobis familiaritate coniunctos ignorare non possis. Simul etiā qā rescriptorum debitor fui. Nam ex quo sumpsi epistolā tuā, nisi nunc curis obstricti & distenti sumus, vt etiā hoc & vtrum vobis aliquam requiem, quantū in hac terra pōt, dñs pręstiterit, valde noscitur, se cupimus: qm si glorificatur unum membrū, congaudent omnia membra, atque ita nostros in quātulacūq; requie constitutos in medijs nostris anxietatibus cogitamus, non parua ex parte recreemur, tanquam & nos in ipsis quietius tranquilliusque viuamus, quanuis ēt cū molestia in huius vitę fragilitate crebrescūt, aternā requiē nos deculosior cōpellunt. Mundus quippe iste periculosior est blandus quā molestus, & magis admonet cogitq; contemni. Nam cum omnia quę in illo sunt, concupiscentia sint carnis & concupiscentia oculorum & ambitio inuisibilia, aterna prapronunt, inserit se terrena suauitatis affectus, & delectationibus suis, nostra comitatur officia. Quanto enim sunt charitati futura meliora, tanto sunt infirmitati violentiora pręsentia. Et vti nam

ij qui ea videre & gemere nouerunt, vincere & euadere mereantur. Quod sine Dei gratia nullo modo voluntas implet humana, quia nec libera dicenda est, quandiu est vincētibus & vincētibus cupiditatibus subdita. A quo enim quis deuictus est, huic & seruus addictus est. Et si vos filius liberauerit, ait ipse Dei filius, tunc vere liberi eritis. Lex itaque docendo & iubendo quod sine gratia impleri non potest, homini demonstrat suam infirmitatem vt quærat demonstrata infirmitas saluatorem, a quo sanata voluntas possit quod infirma nō posset. Lex igitur adducit ad fidem, fides impetrat spiritum largiorem, diffundit spiritus charitatem, implet charitas legem. Ideo lex pedagugus vocatur, sub cuius minacissima seueritate qui inuocauerit nomen domini saluus erit. Quo aut inuocabunt in quem non crediderunt? Proinde ne litera sine spiritu occidat, spiritus viuificans credētibus & inuocantibus dat, charitas verō Dei diffundit in cordibus nostris per spiritum sanctū qui datus est nobis, vt fiat qđ quidē Apostolus dicit: Plenitudo legis charitas. Ita bona est lex illi q ea legitime vtitur. vti aut legitime q intelligens quare sit data, per eius cōminationem confugit ad gratiam liberantē. Huic gratię qua iustificatur impius quisquis ingratus velut ad legem implendam de suis viribus fidit, ignoras Dei iustitiā & suā uolens constituere, iustitię dei non est subiectus. Ac per hoc sit ei lex non absolutionis adiutorium, sed vinculum criminis. Nō quia lex malum est, sed quia pñt sicut scriptum est per bonū talibus operatur mortem. Per mandatū. n. grauius deliquit, qui p mandatū scit quā malū sit quod admittit. Inaniter aut putat uictorem se esse peccati, qui pēne timore nō peccat, quia etsi nō impletur foris negotium malę cupiditatis, ipsa tñ mala cupiditas intus est hostis. Et quis coram deo innocens inuenitur, qui vult fieri quod vetatur, si subtrahas quod timetur? Ac per hoc in ipsa voluntate reus est qui vult facere qđ non licet fieri, sed ideo non facit quia impune non potest fieri. Nam quantum in ipso est, mallet non esse iustitiā peccata prohibentem atq; punientem. Et vtiq; si mallet non esse iustitiā, quis dubitauerit qđ eam si posset auferret? Ac per hoc quomodo iustus est, iustitię talis inimicus, vt eam si potestas detur pręipientem auferat, ne cōminantem vel iudicātem ferat? Inimicus er-

go iustitię est, qui pœnæ timore nō peccat: amicus autē erit, si eius amore non peccet. Tunc enim vere timebit peccare. Nam qui gehennas metuit, non peccare metuit, sed ardere. Ille autem peccare metuit, qui peccatum ipsum sicut gehēnas odit. Ipse est timor dñi castus permanēs in seculum seculi. Nā ille timor pœnæ tormentū habet & nō est in charitate, eumque perfecta charitas foras mittit. Tantum porrō quisque peccatū odit, quantum iustitiam diligit, quod nō poterit lege terrente per literam, sed spiritu sonante per gratiam. Tunc fit qđ Apostolus admonet, Humanum dico p p infirmitatem carnis vestrę, sicut enim exhibuistis mēbra vestra deferuire immunditię, & iniquitati ad iniustitiam, sic nūc exhibete membra vestra deferuire iustitię in sanctificationem. Quid n. est, sicut illud, ita & hoc, nisi, quem admodum ad peccandum nullus vos cogebat timor, sed ipsius libido voluptasque peccati, sic ad iuste viuendum non vos supplicij metus vrgeat, sed ducat delectatio charitasque iustitię? Et hæc quidem (quantum mihi videtur) nōdum est perfecta, sed quodāmodo adulta iustitia. Neq; n. frustra præmitteret, Humanū dico, propter infirmitatē carnis vestrę, nisi quia plus aliquid dicendū fuit, si iam illi ferre potuissent. Plus quippe seruitutis debetur iustitię, q̄ peccato solent homines exhibere. Nam pœna corporis etsi nō a voluntate, tñ reuocat ab opere peccati. Nec facile quisquam est qui palām committat quod per illicitam & immundā perciat voluptatem, si cruciatus vindictę certum est, continuo secuturus. Iustitia verō sic amanda est, vt ab eius operibus etiam pœnæ corporis nos cohibere non debeant, atq; Matt. 5. inter manus crudelium inimicorum luceat opera nostra coram hominibus, vt quibus placere possunt, glorificent patrem nostrū qui in cœlis est. Hinc est qđ ille fortissimus iustitię dilector exclamat, Quis nos separabit a charitate Christi? Tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculū, an gladius? Scriptum est, Quoniā propter te mortificamur ota die, deputati sumus vt oues occisionis. Sed in his oibus superuincimus per eum qui dilexit nos. Certus sum enim quia neque mors, neque vita, neque angelus, neque principatus, neque præsentia, neque futura, neque virtus, neq; altitudo, neq; profundum, neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei, quę

est in Christo Iesu dño nostro. Vide quē ad modū non vtiūque ait, Quis nos separabit a Christo, sed ostendens vnde cohercamus a Christo, quis nos, inquit, separabit a charitate Christi? Charitate igitur Christo, non pœnæ timore coheremus. Deinde commemoratis eis quę videntur habere violētiam, nec tñ habent valentiam sperandi, ita concludit, vt eandem diceret charitatem Dei quam dixerat Christi: Et quid est a charitate Christi, nisi a charitate iustitię? De illo quippe dictum est, Qui factus est nobis sapientia a Deo & iustitia, & sanctificatio, & redēptio, vt quē admodū scriptum est, Qui gloriatur, in domino gloriatur. Sicut ergo ille est iniquissimus, quem nec pœnæ corporales deterrent ab immundis operibus sordidę voluptatis: Ita ille iustissimus q̄ nec pœnarum corporaliū terrore reuocat a sanctis opibus luminosissimę charitatis. Quę charitas Dei qđ perpetua cogitatione tenens est, diffunditur in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis, vt qui gloriatur, in dño gloriatur. Cū ergo nos huius charitatis qua lex verissime implet, pauperes egentesq; seutimus, non de inopia nra diuitias eius exigere, sed orando petere, querere & pullare debemus, vt ille apud quem est fons vite, der nobis inebriari ab vbertate domus suę, & voluptatis suę potare torrens te, quo mūdati atq; vegetati, nō solum tristitia nō absorbeamur, verum etiam gloriemur in tribulationibus, scientes quia tribulatio patientiam operatur, patientia probationē, probatio spēs, spes verō nō cōfundit: non quia per nos ipsos hoc possumus, sed qm̄ charitas Dei diffusa est in cordibus nris per spm̄ sanctum qui datus est nobis. Delectauit me ista saltem per literas loqui tecū, quę cū præsente nō potui, & hoc nō ppter te, qui non alta sapiēs cōsentis humilibus, sed p p quosdā q̄ nimīū arrogāt humanę volūtati, quam lege data putant ad eā implendā sibi posse sufficere, nulla super doctrinam legis gratia sanctę inspirationis adiutam. Per quorum disputationem infirmitati hominum miserę atque indige suadet, vt nec orare debeamus ne intremus in tentationē. Nō quia hoc audet aperte dicere, sed eorū sententiā velint nolint hoc vtiq; sequitur. Nā vt quid nobis dicit? Vigilate & orate ne intretis in tentationē: Vt quid etiā secundum hęc exhortationē eū doceret orate, præcepit vt dicamus, Ne nos inferas in tentationē, si hoc nō implet ex adiutorio

H iutorio gratia diuinę, sed id totum est in arbitrio voluntatis humanę. Quid plura? Saluta fratres qui tecum sunt, & orate pro nobis vt salui simus secundum illam salutē de qua dicitur, Non est opus sanis medicus, sed male habentibus. Nō n. veni vocare iustos, sed peccatores. Orate ergo pro nobis vt iusti simus, quod quidem homo nō potest nisi norit & velit, & erit continuo qui plene voluerit, sed hoc ipsum in eo non erit nisi gratia spiritus sancti & adiuuetur vt possit.

Augustinus Sebastiano, de pia tristitia, quā boni seruant ex impietate malorum. Huic epistolę subscripsit Alipius.
Epist. CXLIII.

Domino sancto desiderabili & in Christi honore suauissimo fratri Sebastiano, Augustinus in domino salutem. Quauis ab animo nostro nullo modo te separatum esse permittat dulce vinculum charitatis, & desinenter tuos sanctos mores atque colloquia recolamus, tñ bene fecisti & gratias agimus quod nobis etiam corporalis salutis tuę nuncios apices mittendo, nos plurimū exhilarasti. Senti autem in epistola tua, qđ tādū te derinuerit a peccatoribus relinquētibz legem Dei. Illo enim spiritu viuus quod dictum est: Vidi insensatos & tabescebam. Pia est ista tristitia, & si dici potest, beata miseria, vitij alienis tribulari non implicari, merere non inuicere, dolore contrahi non amore attrahi. Hęc est persecutio quam patiuntur omnes qui volunt in Christo pie viuere secundum Apostolicam mordacem veramque sententiam. Quid enim hic magis persequitur vitam bonorum, quam vitam iniquorum, non cum cogit imitari quod displicet, sed cum cogit dolere quod videt? Quoniam coram pio viuens impietate, etsi non obligat consentientem, cruciat sentientem. Nam sepe & diu impiorum corporibus a secularibus potestatibus, & quorumlibet vexationibus parcutitur, piorum autem cordibus a malis hominum moribus nunquam vique ad huius seculi finem. Sic ergo potius impletur quod commemorauit dixisse Apostolum: Quia omnes qui volunt in Christo Iesu pie viuere persecutionem patietur, & tanto amarius quanto interior, donec diluuium transeat, vbi arca continet coruū & columbam. Sed inhære frater illi a quo audisti, Qui perseuerauerit vsque in finem,

hic saluus erit. Coniungere domino, vt creseat in nouissimis vita tua. Scio enim nō deesse recreationem cordis de fratribus bonis. Hęc adiunge promissiones Dei fideles, magnas, certas, sempiternas, ipsiusq; tolerantie imperturbabilem ineffabilemq; mercedem. Et vide quā verum domino cantes, Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuę iocundauerunt animam meam. Mitte fratri Firmo literas nostras. Sanctitatem tuā & familiam Dei, quę tuo ministerio gubernatur, fratres & sorores, quę apud nos sunt nobiscum in domino resalutant. Et alia manu. Incolumes pro nobis oretis dilectissimi & sancti fratres. Ego Alipius impēfissime saluto syncretitatem tuam, omnesq; tibi in domino coniunctos. Atque vt hanc tāquam meam epistolam deputes peto. Etsi enim aliam propriam mittere potuissem, tamen malui huic subscribere, vt vnanimitatem nostram vna etiam pagina testaretur.

Augustinus Consentio respondens illius quæstionibus, de corpore Christi & nominis corporibus, qualia futura sint, in resurrectione.
Epi. CXLV.

Dilectissimo fratri Consentio, Augustinus. Quantum ad oculos attinet corporales quosdam videmus nec nouimus quorum a nobis studia vitęq; nesciuntur, quosdam nouimus nec videmus quorū nobis charitas & affectus innotuit, in quibus & te annumeramus, & ideo te magis videre desideramus, vt in ijs sis quos & videmus & nouimus. Nam illi qui ignoti nostris oculis ingeruntur, non solum desiderabiles non sunt, sed vix tolerabiles sunt, nisi aliis quibus signis palchricudo in his hominis interioris appareat. Quorum autem sicut tuus nobis prius animus intelligendo quā videndo corpus apparuit, iam quidem nouimus eos, sed ideo etiam videre desideramus, vt per illud quod concupiscitur oculis, multo iucundius & familiarius eo, quem iam nouimus amico interiore perfruemur. Verum & hoc de te nobis Deus fortasse donabit, quietioribus & tranquillioribus (sicut optamus) rebus humanis, vt id honestę charitatis sit potius quā molestę necessitatis. Nunc ad ea respōdeam sicut dño adiuuante potuero, quę præter epistolā in alia Aug. Tomus secundus C 3 char-

AVGVSTINVS CONSENTIO

chartula à me quarenda misisti. Quæris v-
trū nūc corpus dñi ossa & sanguinē habeat,
aut reliqua carnis lineamenta. Quid si adde-
res, vtrum etiam vestimenta, nonne augere-
tur quæstio, quæ causa, nisi quia ea quæ in v-
su vitæ huius nostræ corruptibilia noui-
mus, sine corruptione cogitare vix possumus,
cū diuinorū miraculorū qdam docu-
mēta iam data sint, ex quibus liceat cōiecta-
re maiora? Nam si vestis Israelitarū per tot
annos in cremo sine tritura esse potuit, si
morticina pellis calciamentorum tā diu sine
labe durauit, pōt vtiq; Deus quorūlibet cor-
porū, p quantum voluerit tēpus incorruptū
ptendere qualitatem. Ego proinde domini
corpus ita in cōlo esse credo, vt erat in terra
quādo ascendit in cōelum. Dixerat autē disci-
pulis, vt in Euāgelio legimus, de sua resurre-
ctione dubitātib; & illud quod videbant,
non corpus sed spm esse putantibus, Videte
manus meas & pedes, palpite & videte, quia
spiritus ossa & carnem non habet, sicut me
videtis habere. Sic eorum cū etiam in terra
cōtrectatus est manibus, sic eorum est cum
irret in cōelum deductus aspectibus. Illi vox
angelica sonuit, Sic veniet quēadmodum eū
videtis euntem in cōelum. Fides asistit, & nul-
la quæstio remanebit. Nisi forte de sanguine
requirēdū est, quia cum dixisset, Palpite &
videte, qā spūs carnem & ossa nō habet: nō
addidit, sanguinē. Non ergo & nos addamus
inquirere, qđ ille non addidit dicere. Et de
cōpendio (si placet) finita sit quæstio. Fortas-
sis enim, accepta occasione sanguinis, vrge-
bit nos molestior perscrutator, & dicet, Si
sanguis, cur non & pituita, cur non & fel fla-
uum, & fel nigrum, quibus quatuor humori-
bus naturam carnis temperari etiam medici-
næ disciplina testatur. Sed quodlibet quisq;
addat, corruptionem addere caueat, ne suæ
fidei sanitatē castitatemq; corrumpat. Ex
cōsuetudine rerum expertarum, in experta
opera diuina, infirmitas metitur humana, &
argutule se garrere arbitratur cum dicit, Si
caro est, & sanguis est: si sanguis, & ceteri hu-
mores: si ceteri humores, ergo & corruptio.
Eo modo diceret, Si flamma est, & ardet: si
ardet, & vrit: si vrit, ergo virorum trium in
fornacem ignis ab impio rege missorū cor-
pora incendit. Si autē hoc in tribus viris mi-
raculum factum esse non dubitat, quisquis
de diuinis operibus rectē sapit, cur non cre-
ditur qui fecit illa corpora non posse igni
corrūpi, fecisse illud corpus nec igne nec fa-

me nec morbo nec senio, ne vlla vi alia, quæ
solet humana corpora labefactare cor-
ruptio? Quod si quisquam dicit non carni triū
illorum virorum additam contra ignem in-
corruptionem, sed si igni detrahā corrū-
penti facultatē, quid veremur ne carnē face-
re nequiuert nō posse corrumpi, qui fecit
ignē nō posse corrumpere? Nā si illud non
de carnis, sed de ignis mutatione intelli-
gitur, multo est mirabilius. Simul enim & ho-
minum corpora non vrebant, ne possent nocere,
& ligna fornacis vrebant vt possent ardere.
Sed qui etiā ista nō credunt, nimis de diui-
na potestate diffidunt, nec cum eis vel ad
ea nunc sermo nobis est. Qui autē ista cre-
dunt, ex his etiam illa vtcunque conijciāt q
fideliter quærunt. Valet igitur diuina poten-
tia de ista visibili atque tractabili natura cor-
porū quibusdam manentibus auferre, quæ
voluerit qualitates: ac per hoc valet etiam
membra mortalia formæ lineamentis manē-
tibus, corruptione verō mortalitatis emor-
tua, stabili vigore firmare: vt absit labe, al-
lit effigies: absit motio, absit fatigatio: absit
scēdi potestas, absit cōsuetudo necessitas. Qđ
ergo legit apud Apostolū, Caro & sanguis
regnum Dei non possidebunt: soluitur qui-
dem quæstio etiam isto modo quem tu com-
memorasti, vt carnis & sanguinis nomine
opera carnis & sanguinis intelligant: verū
qā nō de operibus, sed de modo resurrectionis
loquebatur Apostolus, & eā quæstione
dispensando versabat, melius eo loco intelligit
caro & sanguis pro corruptione carnis &
sanguinis posita. Si n. nomē carnis significat
operationē, cur non significet etiam corrup-
tionem sicut dictū est, Omnis caro fœni-
Nam & hic ipsa corruptibilitas significata
est. Sequitur enim, Et omnis honor carnis
vt flos fœni: fœnum aruit, flos decidit. Num-
quid nam hoc etiam illi carni cōpetit, de qua
dictū est, Palpite & videte, quia spūs ossa &
carnē nō habet sicut me videtis habere? Nā
quomō arescat aut decidat, cum scriptū sit,
quod Christus surgens à mortuis, iam non
moritur, & mors ei vltra nō dominabitur.
Proinde ipsam Apostolicam sententiam de
super inspicere; totamq; considerare cum re-
surrectionē mortuorū persuadere vellet eis
qui dicebant, quod resurrectio mortuorum
non est, Christi resurrectionē præmissā in
exemplum, inter cetera quæ ibi differunt,
intulit sibi quæstionem & ait: Sed dicet ali-
quis, quō resurget mortui, quo autē corpo-

DE CORPORVM RESVR. EPI. CXLV.

204

De veniet, id est, quali corpore? Deinde adhi-
bens documenta seminū, Stulte, inquit, tu
quod feminas nō viuificatur, nisi prius mo-
riatur, & quod feminas non corpus quod fu-
rurum est feminas, sed nudam granum ferē
tritici, aut alicuius cæterorum. Deus autem
illi dat corpus quomodo voluerit, & vni-
cuique seminum proprium corpus. Secun-
dū hoc ergo dixerat: Non corpus quod
futurū est feminas. Neque n. nō triticū erit
ex tritico: sed quia nemo semināt herbā vel
stipulam, & multiplicia in palea tegumenta
granorū, cum quibus tū semina exurgunt,
ideo ait, Sed nudū granū: hinc volens osten-
dere, quia si Deus pōt addere quod non erat
in nudo semine, multo magis pōt reparare
quod erat in hominis corpore. Iam verō
quod adiungit, ad differentiā pertinet resur-
gentiū, propter diuersas glorias fidelīū atq;
sanctorū. Non omnis, inquit, caro eadem
caro: alia quippe hominū, alia autē caro peco-
rum, alia volucrum, alia piscium, & corpora
cœlestia, & corpora terrestria: sed alia est
cœlestiū gloria, & alia terrestriū: & alia glo-
ria solis, alia gloriæ lunæ, & alia gloriæ stel-
larum. Stella enim à stella differt in gloria,
sic & resurrectio mortuorum. In his omni-
bus iste sensus est, Si genera carnis cū sint
cuncta mortalia, differunt tū inter se pro di-
uersitatibus animantiū: & si corpora cū sint
omnia visibilia, differunt tū pro diuersitati-
bus locorū: vnde alia est cœlestiū gloria, a-
lia terrestriū: & si in locis sublimibus cum
sint cuncta cœlestia, differunt etiā ipsa cla-
ritatibus luminum, non mirum est quod in
resurrectione mortuorū distabit gloria me-
ritorum. Hinc iam venit ad illud, quod com-
muniter habet omnis caro, quæ ad vitā re-
surgit æternam, & dicit: Seminatur in cor-
ruptione, surget in corruptione: seminatur in
cōtumelia, surget in gloria: seminatur in in-
firmitate, surget in virtute: seminatur cor-
pus animale, surget corpus spiritale. In his
verbis Apostoli, nunquid fas est putare me-
lius corpora nostra resurrectione q Christi:
cū de illo sit propositum exemplū quod fi-
deliter intendere & p eius gratiam sperare
debeamus? Ac per hoc nullo modo potuit
corpus Christi cū corruptione resurgere, si
nostrū in corruptione resurrecturū promit-
tatur, nec potuit illud sine gloria, si nostrū
resurget in gloria. Quæ autē ibi gloria, vbi
adhuc corruptio? Nimis itaque absurdum
est, vt credamus illud corpus & in infirmi-

tate esse seminatum, id est, mortificatum, &
in infirmitate resurrexisse, cum corpus no-
strū seminet in infirmitate, resurgat in vir-
tute: & dicat idem Apostolus de Christo:
Etiā crucifixus est ex infirmitate, sed viuuit
in virtute Dei. Quis verō tam absurde sa-
piat, vt credat illud corpus animale semina-
tū, animale resuscitatū, si nostrū seminatur
animale, resurget spiritale? Constat itaque,
neque vllō mō dubitandū est, corpus Chri-
sti, qđ licet corruptionē putredinis in sepul-
chro nō viderit, vnde scriptū est, Nec dabis
sanctū tuū videre corruptionē, clauis tñ &
lancea perrūpi potuit, nūc omnino in incor-
ruptione cōsistere: & qđ in cōtumelia pas-
sionis mortisq; seminātū est, nūc esse in glo-
ria vitæ æternæ: & qđ ex infirmitate potuit
crucifigi, nūc in virtute regnare: & qđ erat
corp⁹ animale, qm ex Adā sumptū est, nūc
esse spiritale, qm spiritu iam inseparabiliter
copulatum est. Cum n. vellet Apostolus de
corpore animali adhibere testimoniū scri-
pturarū, illud posuit qđ in Genesi legitur:
Si est, inquit, corpus animale, est & spirita-
le, sicut scriptum est. Factus est primus Adā
in animā viuente, vel in animā viuā. Reco-
lis certe quēadmodū scriptū sit: Et insuffla-
uit Deus in faciē eius flatum vitæ, & factus
est hō in animā viuā. Dictū est autē etiā de
animalibus: Producat terra animā viuam.
Intelligit ergo corpus animale dici simile
cæteris animalibus pp mortis dissolutionē
& corruptionē quæ quotidie cibo reficitur,
& postea superata animantis cōpago dissol-
uitur. Spiritale autē corpus, quod iam cum
spūitu immortale est: quāuis nonnulli arbi-
trentur tunc fieri corpus spiritale, cum iam
& ipsum corpus mutatur in spiritū, & quod
hō erat ex corpore & spiritu, vtrunque ac-
totum spiritus erit: quasi dixerit Apostolus:
Seminatur corpus, surget spiritus. Dixit au-
tem, Seminatur corpus animale, surget cor-
pus spiritale. Proinde sicut animale corpus
nō est anima, sed corpus: ita & spiritale cor-
pus non spūm debemus putare, sed corpus.
Quis porro audeat opinari, vel Christi cor-
pus non spiritale resurrexisse, vel si spiritale
surrexit, iam non corpus fuisse, sed spiritū:
cum hanc opinionem discipulorum refel-
lat, vbi cum eum videntes existimarent se
spiritum videre, ait: Palpite & videte, quia
spiritus ossa & carnem non habet, sicut me
videtis habere? Iam igitur illa caro spiritale
erat corpus, nec tñ spiritus erat, sed corpus

AUGUSTINVS CONSENTIO

Nulla ulterius morte ab anima resoluendum atque separandum, sicut corpus animale quale animatum est Dei flatu, cum factus est homo in animam viam etiam ipsum ex animali spiritu sine mortis interuentu futurum, nisi transgressio precepti prius commisso peccato infligeret poenam, quam seruata iustitia daret coronam. Vnde dominus Christus per nos ad nos venit, cum peccatores iustus inuenit, per stratum quodammodo humilitatis nostrae, sed non cum morbo iniquitatis nostrae. Nam per animale nobis, hoc est, per mortale corpus apparuit, qui utique si voluisset, cum corpore immortali primitus aduenisset. Sed quia nos humilitate filij Dei sanari oportebat, usque ad nostram infirmitatem descendit, & fidei nostrae meritum ac praemium, virtute suae resurrectionis ostendit. Ideo sequitur Apostolus & dicit: Nouissimus Adam in spiritum viuificatorem: siue intelligatur primus Adam, qui de puluere ante formatus est. nouissimus autem Adam qui de virgine procreatus est: siue in vnoquoque homine vtrumque compleatur, ut primus Adam sit in corpore mortali, nouissimus Adam idem ipse in corpore immortalitatem inter animam viuentem & spiritum viuificantem hoc interesse voluit, ut illic sit corpus animale, hic spiritale. Anima quippe in corpore animali viuit quidem, sed non viuificat usque ad auferendam corruptionem. In corpore vero spiritali quoniam perfecte adherens domino, vnus spiritus est, sic viuificat ut spiritale corpus efficiat absumens omnem corruptionem, nullam metuens separationem. Proinde sequitur: Sed non prius quod spiritale est, sed quod animale, postea quod spiritale. Primus homo de terra terrenus, secundus homo de caelo coelestis: qualis terrenus, tales & terreni: & qualis coelestis, tales & coelestes. Sicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem eius qui de caelo est. Et quid est, Qualis terrenus, tales & terreni: nisi mortales ex mortalibus? Et quid est, Qualis coelestis, tales & coelestes: nisi immortales per immortalem? Illud per Adam, hoc per Christum. Dominus, nam ad hoc terrenus factus est, cum esset coelestis, ut eos qui terreni erant, faceret coelestes: hoc est, ideo ex immortali mortalis factus est, assumendo serui formam, non domini mutando naturam, ut eos qui mortales erant, faceret immortales, impertiendo dominicam gratiam, non seruilem iniuriam retinendo.

Cum igitur de resurrectione corporis Apostolus disputas, doceret nostra corpora futura ex corruptibilibus incorruptibilibus, ex corruptibilibus gloriosa, ex infirmis fortia, ex animalibus spiritalia, hoc est, ex mortalibus immortalia, subiicit vnde agitur, atque ait. Hoc autem dico fratres, quia caro & sanguis regnum Dei possidere non possunt. Et ne quisquam putaret secundum substantiam carnis hoc Apostolum definisse, aperuit quid diceret subiungendo. Neque corruptio incorruptionem possidebit. Tanquam diceret quod dixi, Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt: ideo dixi, quia corruptio incorruptionem non possidebit. Hoc ergo loco nominis carnis & sanguinis corruptionem mortalitatis intelligi voluit. Denique tanquam diceretur, Quo caro erit, & caro non erit: Caro quippe erit, quoniam dominus post resurrectionem ait, Palpate & videte, quia spiritus ossa & carnem non habet, sicut me videtis habere. Caro autem non erit, quoniam caro & sanguis regnum Dei non possidebunt. Exponit quod dixerit, adiciens: Ecce mysterium vobis dico, Omnes quidem resurgemus, vel sicut Gregorius, codices habet, Omnes quidem dormiemus, non tamen omnes immutabimur. Hanc immutationem vtrum in deterius an in melius intelligi voluerit, inferiora demonstrant. In atomo, inquit, hoc est in puncto temporis, quod diuidi non potest. In istu oculi, hoc est in summa celeritate. In nouissima turba, hoc est, in nouissimo signo, quod dabitur, ut ista compleantur. Canes enim turbam, inquit, & mortui resurgent incorrupti, & nos commutabimur. Ergo istam commutationem in melius sine dubitatione oportet intelligi, quia omnes & iusti & iniusti resurgentur sunt. Sed sicut dominus in Evangelio loquitur, qui bene fecerunt, in resurrectionem vitae: qui male egerunt, in resurrectionem iudicii: Iudicium appellans poenam sempiternam, sicut alio loco, Qui non credit, inquit, iam iudicatus est. Proinde illi qui ad iudicium resurgentur sunt, non commutabuntur in illam incorruptionem, quae nec doloris corruptionem pati potest. Illa namque fidelium est atque sanctorum, isti vero perpetua corruptione cruciuntur, quia ignis eorum non exstinguitur. Quid sibi & vermis eorum non morietur. Et mortui resurgent incorrupti, & nos commutabimur, nisi quia omnes incorrupti, resurgent? Sed ex his

DE CORPORVM RESVR. EPI. CXLVI.

209

his & iusti immutabuntur in illam incorruptionem, cui omnino nulla possit nocere corruptio: ac per hoc qui in ea non commutabuntur, incorrupti quidem resurgent integritate membrorum, sed tamen corruptum in ignem aeternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. A quo auditu malo iustus non timebit. De illa verum commutatione iustorum cum dixisset, Nos commutabimur, tanquam quaereremus, quomodo istud fiat, vel qualis illa commutatio futura sit, adiungit & dicit: Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem. Non, ut opinor, dubitandum est secundum hoc dictum, Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt: quia non ibi erit corruptio & mortalitas carnis & sanguinis. Secundum has enim qualitates hoc loco carne & sanguinem nuncupauit. Quocirca, ut aliquid exempli gratia ponam, quod interim occurrit, sicut scriptum est. Ne forbor vester: atque hic intelligitur diabolus, tanquam Deus omnino non tentet: de quo Theodorus tentauerit vos qui tentat, & inanis sit labor vester: tentat: nec contraria est ista sententia ei qua dicitur: Tentat vos dominus Deus vester: sed soluit questio, cum vocabulum tentationis diuersas intelligentias habeat, eo quod alia sit tentatio deceptionis alia tentatio probationis: secundum illam non intelligitur qui tentat, nisi diabolus, secundum hanc vero tentat Deus: Ita cum dicitur, Caro possidebit regnum Dei, & caro non possidebit regnum Dei: huius nois intelligentia discernatur, et nulla erit questio: quoniam caro secundum substantiam, secundum quam dictum est, Spiritus ossa & carne non habet sicut me videtis habere, possidebit regnum Dei: Caro autem, cum secundum corruptionem intelligitur, non possidebit. Hoc enim expositum est, cum diceret, Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt in eo quod continuo additum est, Neque corruptio incorruptionem possidebit, sicut satis (quantum arbitror) disseruimus. Quod autem quaeris, vtrum sigillatim a creato Deo corporum liamenta formemur: non te mouebit, si quantum potest humana mens potentiam diuinam operari intelligas. Quomodo enim nec ita quae creantur, cum dominus dicat: Pater meus usque nunc operatur? Vnde illa cessatio septimi diei ab ipsis naturis condendis intel-

ligenda est facta, non ab earum administratione, qua condita referuntur. Cum ergo natura rerum a creatore administratur, & per ordines praefinitis locis & temporibus suis cuncta nascantur, deus usque nunc operatur. Nam si Deus nunc ista non format, quomodo legitur: Priusquam te formarem in vtero, noui te? Quomodo etiam accipi potest: Quod si foenum agri, quod hodie est & cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit: nisi forte credendum est foenum a Deo vestiri, & a Deo corpora non formari? Cum enim dixit, vestit, non de praeterita ordinatione, sed de praesenti operatione satis indicat. Vnde est etiam aliud Apostoli de seminibus, quod supra commemoravi. Non, inquit, corpus quod futurum est seminis, sed nudum granum, ferè tritici, aut alicuius ceterorum: Deus autem illi dat corpus quomodo voluerit. Non dixit, dedit aut disposuit, sed dat, ut creatorem intelligas efficaciam sapientiae suae rebus, quae quotidie suis temporibus oriuntur, condendis adhibere. De qua sapientia dictum est: Per tendit a fine usque in finem fortiter, & non dixit, disposuit, sed disponit omnia suauiter. Multum est autem vel tenuiter sapere quomodo commutabilia & temporalia non commutabilibus & temporalibus creatoris motibus, sed aeterna & stabili virtute condantur. De illo sane quod praestandum putasti, vtrum baptizati omnes, si absque poenitentia diuersis criminibus irretiti, de corpore exierint, veniam quolibet tempore consecuturi sint, librum non paruae quantitatis iam scripsi, quem si describere curaueris, fortasse nihil ulterius hinc requires. Vis autem per me scire, vtrum Dei status ille in Adam idem ipse sit anima breuiter respondeo: Aut ipse est, aut ipso anima facta est. Sed & si ipse est, factus est. De anima quippe loquitur per Esaiam prophetam Deus, ubi dicit: Omnem flatum ego feci, quod sequetia statim indicant. Sequitur enim: Propter peccatum modicum quid contristiem illum? Id est, ipsum flatum, & cetera, quae nisi de anima humana intelligi nequeunt. In hac enim questione maxime cauendum est, ne anima non a Deo facta natura, sed ipsius de substantia tanquam vntigenitus filius, quod est verbum eius, aut aliqua eius particula esse credatur, tanquam illa natura atque substantia, qua Deus est quicquid est, commutabilis esse possit. Quod esse anima nemo non sentit, qui se animam habere

Hierc. 1.

C

Q. 3.

10. de

Gene.

ad litera

capite.

23. Q. 6.

4. 7. de

Gene.

ad litera.

c. 2. 3. 4.

& 5.

per Esaiam prophetam Deus, ubi dicit: Om-

nem flatum ego feci, quod sequetia statim in-

dicant. Sequitur enim: Propter pecca-

tum modicum quid contristiem illum? Id

est, ipsum flatum, & cetera, quae nisi de

anima humana intelligi nequeunt. In hac

enim questione maxime cauendum est, ne

anima non a Deo facta natura, sed ip-

sius de substantia tanquam vntigenitus fi-

lius, quod est verbum eius, aut aliqua eius

particula esse credatur, tanquam illa na-

tura atque substantia, qua Deus est quic-

quid est, commutabilis esse possit. Quod

esse anima nemo non sentit, qui se animam

habere

habere sentit. Cū ista dictarē, perlatori iam ventum expectans, me vehementer, vt nauigaret vrgebat. Itaq; siquid hic incondite atque inculte dictum legeris, vel si totum ita esse perspexeris, doctrinā da operam, linguā veniam.

Augustinus Proculiano Episcopo, vt apparet partis Donatianæ, inuitans illum, vt mutua collatione Schisma componatur. Epist. CXLVI.

Domino honorabili & dilectissimo Proculiano, Augustinus. Propter imperitorum hominum vanitates diutius apud te de titulo epistolæ meæ disputare non debeo. Cum enim nos reuocare inuicem ab errore conamur, quauis ante plenissimam discussionem causā quibuscumque videri possit quis nostrum erret incertum: seruimus tamen inuicem nobis, si bono animo nobiscum agimus, vt à peruersitate discordiæ liberemur. Quod me sincero corde agere & cum tremore Christianæ humilitatis, etiam si plerisque hominibus apertum non est, videt tamen ille cui nulla corda clauduntur. Quid autem in te honorare non dubitem, facile intelligis. Non enim errorem schismatis, vnde omnes homines, quantum ad me attinet, cupio sanari, dignum honore aliquo existimo. Sed te ante omnia, quod ipsius nobis humanæ societatis vinculo astringeris, & quod nonnulla in te præminent placidioris mentis indicia, quibus nullo modo desperandum est, facile te posse veritatem, cum fuerit demonstrata, complecti, sine vllō æstu dubitationis honorandum puto. Dilectionis autem tantum tibi debeo, quantum nobis imperat ipse qui nos dilexit vsque ad crucis opprobrium. Sed ne mireris quod apud beneuolentiam tuam diu tacui, non putabam in hac te esse sententia, quam mihi frater Euodius, cui fidem non habere non possum, gaudens indicauit. Nam cum forte contigisset, vt in vnam domum conueneretis, & sermo inter vos de spe nostra, hoc est, de Christi hæreditate ortus esset, ait dixisse benignitatem tuam, velle te & bonis viris sedentibus conferre nobiscum. **F** Quod te multum gaudeo, nostræ humilitati offerre dignatum. Neque vllō modo possum tantam occasionem benigni animi tui defexere, vt quantum vires dominus

præbere dignabitur, quæram tecum atque discutiam, quæ causa, quæ origo, quæ ratio in ecclesia Christi, cui dixit: Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis, tam lugendæ atque plangendæ discussionis exciterit. Auditi quidem de memorato fratre te fuisse conquestum, quod nescio quid tibi contumeliose responderit: quod (quæso te) ne illam contumeliam deputes, quam certum mihi est non de superbo animo processisse: noui enim fratrem meum, sed siquid in disputando pro fide sua, & pro ecclesiæ charitate dixit fortasse feruentius, quàm tua grauitas nollet audire, non illa contumacia, sed fiducia nominanda est. Collatorem enim & disputatorem, non assentatorem & adulatorem se esse cupiebat. Nam hoc est oleum peccatoris, quo Propheta non vult impinguari caput. Ita enim dicit: Emendabit me iustus in misericordia, & arguet me, oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. Mauult enim seuera misericordia iusti emendari, quàm leni adulationis vnctione laudari. Vnde etiam illud propheticum est: Qui vos felices dicunt, in errorem vos mittunt. Ideoque de homine, quem saluæ blanditiæ faciunt arrogantem, recte etiam vulgo dicitur: Creuit caput. Impinguatum est enim oleo peccatoris, hoc est, non aspera veritate corrigentis, sed leni falsitate laudantis. Neque hoc in eam partem peto accipias, quasi ego te à fratre Euodio tanquam à iusto emendatum intelligi velim. Vereor enim ne me quoque, aliquid contumeliose in te dicere exillimes, quod vehementer caueo quantum possum. Sed iustus est ille qui dixit: Ego sum veritas. Itaque de cuiuslibet hominis ore nobis verum cum aliqua asperitate sonauerit, non ab illo homine qui forte peccator est, sed ab ipsa veritate, hoc est, à Christo qui iustus est, emendamur, ne nostrum caput blandæ, sed perniciosæ adulationis vnctio, hoc est, oleum peccatoris impinguet. Quamquam etiam si frater Euodius aliquid ne turbator, aliquid elatius animo commotiore dixisset, ætati hominis & necessitatis causa te oporteret ignorare. Illud tamen quod permittere dignatus es, peto meminere, vt sedentibus quos ipse delegaris, dummodo verba nostra non inaniter ventilentur, sed stylo excipiantur: vt & tran-

H tranquillius & ordinatius differamus: & siquid forte à nobis dictum de memoria lapsum fuerit, recitatione reuocetur, & rem tam magnam & ad salutem omnium pertinentem cum concordia requiramus. Aut si placet, nullo medio interposito, prius nobiscum siue per epistolas, siue per colloquutionem atque lectionem (vbi placuerit) conferamus, ne forte intemperantes nonnulli auditores malint quasi nostrum expectare certamen, quàm de nostra salute in nostra colloquutione cogitare, vt quod fuerit inter nos terminatum, postea per nos plus nouerit, aut si per epistolas agi placet, ipsæ plebibus recitentur, vt aliquando non plebes, sed plebs vna dicatur. Prorsus sicut volueris, sicut iusseris, sicut tibi placuerit libenter amplector. Et de animo beatissimi & venerabilis mihi patris Valerij nunc absentis tota securitate polliceor, hoc cum magna lætitia cogniturum. Noui enim quantum diligat pacem, & nulla vani fastus inanitate iactetur. Rogo te quid nobis est cum veteribus dissensionibus, vt hucusque vulnera illa durauerint, quæ animositas hominum superborum nostris membris infligit: quorum vulnorum putrefactione etiam dolorem perdidimus, quo solet medicus implorari. Vides quanta & quam miserabili fœditate Christianæ domus familiarque turbata sint. Mariti & uxores de suo lecto sibi consentiunt, & de Christi altari dissentiunt. Per illum sibi iurant, vt inter se pacem habeant, & in illo habere non possunt. Filij cum parentibus vnam domum habent suam, & domum Dei non habent vnam. Succedere in eorum hæreditatem cupiunt, cum quibus de Christi hæreditate rixantur, serui & domini communem Deum diuidunt, qui formam serui accepit, vt omnes seruiendo liberaret. Honorant nos vestri, honorant vos nostri. Per coronam nostram nos adiurant vestri, per coronam vestram vos adiurant nostri. Omnium verba suscipimus, neminem offendere volumus. Quid nos solus Christus offendit, cuius membra secularis apud nos finire cupientes, quando eis necessarij fuerimus, sic nos sanctos & Dei seruos appellamus, vt negocia terræ suæ peragant: aliquando agamus & negocium salutis nostræ, & salutis ipsorum, non de auro, non de argento, non de fundis & pec-

coribus, pro quibus rebus quotidie submissio capite salutemur vt dissensiones hominum terminemus, sed de ipso capite nostro tam turpis inter nos & perniciose dissensio est. Quantumlibet capita submittant, qui nos salutant, vt eos concordēs in terra faciamus, de cælo vsque ad crucem submissum est caput nostrum, in quo concordēs non sumus. Rogo te atque obsecro, si est in te aliqua humanitas, quam multi prædicant, hic appareat bonitas tua, si non propter honores transitorios simulatur, vt contremiscant in te viscera misericordiæ, & velis aliquando rem discuti instando nobiscum orationibus, & omnia pacifice conferendo: ne miseræ plebes, quæ nostris honoribus obsequuntur, premant nos obsequijs suis in iudicio Dei, sed potius nostra non ficta charitate nobiscum reuocata ab erroribus & dissensionibus, in veritatis & pacis itinera dirigantur. Opto te coram oculis Dei beatum esse, domine honorabilis & dilectissime.

Augustinus Valerio Episcopo suo, cui erat collega, præsertim in dispensando verbo Dei, demonstrat quàm difficile sit sacerdotem pium agere, obsecrans vt patiatur ipsum in secessu precibus & studio hoc agere, vt sit idoneus imposito muneri. Epistola. CXLVII.

Domino beatissimo & veneratione, in conspectu domini sincera charitate charissimo patri Valerio, Augustinus 40. dist. presbyter in domino salutem. Ante omnia peto, vt cogitet religiosa prudentia tua nihil esse in hac vita, & maxime hoc L tempore facilius & lætius, & hominibus acceptabilius Episcopi aut presbyteri aut diaconi officio, si perfunctorie atque adulatorie res agatur: sed nihil apud Deum miserius & tristius & damnabilius. Item nihil esse in hac vita, & maxime hoc tempore difficilius, laboriosius, periculosius Episcopi aut presbyteri aut diaconi officio, sed apud Deum nihil beatius, si eo modo militetur quo noster imperator iubet. Quis autem iste sit modus, nec à pueritia, nec ab adolescentia mea didici: & eo tempore quod discere cœperā, vis mihi facta est, merito peccatorum meorum

AVG. VAL. EPISCOPO SVO. EP. CXLVII.

rum. Nā quid aliud existimem nescio, vt secundus locus gubernaculorū mihi tradetur, q̄ remū tenere nō nouerā. Sed arbitror dñm meū propterea me sic emēdare voluisse, quod multorū peccata nautarum, antiquam expertus essem quid illic agitur, quasi doctior & melior reprehēdere audebā. Itaque postquā missus sum in mediū, tunc sentire corpi temeritates reprehensionū mearum, quanquam & antea periculosissimum iudicāre hoc ministerium. Et hinc erant lachrymæ illæ, quas me fundere in ciuitate ordinationis meæ tempore nonnulli fratres animaduertunt, & nescientes causas doloris mei, quibus potuerunt sermonibus, qui omnino ad vultus meum non pertinerent, tamen bono animo consolati sunt. Sed multo valde multo amplius expertus sum q̄ putabam, non quia nouos aliquos fluctus aut tēpestatem vidi, quas ante non noueram, vel non audieram, vel non legerā vel non cogitaueram, sed ad eas euitandas aut perferēdas solertiam & vires meas omnino nō nouerā, & alicuius momenti arbitrabar. Dominus autem irrisit me, & rebus ipsis ostendere uoluit meipsum mihi. Quod si non damnando sed miserando fecit, hoc enim spero, certe vel nunc cognita agritudine meā, deo scripturarum eius medicamenta omnia perscrutari, & orando ac legendo agere, vt idonea valetudo animæ meæ ad tam periculosa negotia tribuatur: quod ante nō feci, quia & tempus non habui. Tunc enim ordinatus sum, cum de ipso actionis tpe ad cognoscendas diuinas scripturas cogitarem, & sic nos disponere vellemus, vt nobis ocium ad hoc negotium posset esse. Et qđ verum est, nondum sciebam quid mihi deesset ad tale opus, quale me nunc torquet & conterit.

A Quod si propterea in re ipsa didici quid sit homini necessarium, qui populo ministrat sacramentū & verbum Dei, vt iā non mihi liceat assequi, qđ me non habere cognoui: iubes ergo vt peream pater Valeri? Vbi est charitas tua? Certe diligis me, certe diligis ipsam ecclesiā, cui me sic ministrare voluisti, & tñ certus sum qđ & me, & ipsam diligis. Sed putas me idoneum, cum ego melius me nouerim, qui tñ nec ipse me nossem, nisi experiēdo didicissem. Sed dicit fortasse sanctitas tua: Vellem scire quid desit instructioni tuæ. Tam multa aut sunt, vt facilius possim enumerare q̄ habeo, q̄ quæ habere desidero. Audeo enim dicere, scire me & ple-

na fide retinere quid pertineat ad salutē nostram. Sed hoc ipsum quō ministrare ad salutē aliorum, non quærens quod mihi uile est, sed quod multis, vt salui fiam: Et sunt fortasse aliqua, immodō non est dubitandum esse in sanctis libris conscripta consilia, quibus cognitis & apprehensis possit homo Deirebus ecclesiasticis ordinationibus ministrare, aut certe inter manus iniquorum vel uiuere conscientia saniore vel mori, vt illa uita non amittatur, cui vni christiana corda humilia & mansueta suspirant. Quō autē hoc fieri potest, nisi quemadmodum ipse do minus dicit, petendo, quærendo, pulsando. Ad orando, legendo, plangendo? Ad quod negotium mihi paruum tempus vel vlt; ad Pascha impetrari uolui per fratres a tua syn-cerissima & venerabili charitate, & nunc per has preces uolo. Quid enim responsurus sum dño iudici? Non poteram ista iam quærere, cū ecclesiasticis negocijs impediret? Si ergo mihi dicat, Serue nequā, si uilla ecclesiæ calumniosum aliquem pateretur, cuius fructibus colligendis magna opera impenditur, neglecto agro quem rigauit sanguine meo, siquid agere pro ea posses apud iudicem terræ, nonne omnibus cōsentientibus, nonnullis etiam iubentibus & cogentibus pergeres, & si contra te iudicaretur, et transmare proficisceris, atq; hoc modo vel annuam vel amplius absentiam tuam nulla querela reuocaret, ne alius possideret terram, non animæ sed corpori pauperum necessariam, quorum tñ famem uix arbores meæ multo facilius mihiq; gratius si diligenter colerentur explerent? Cur ergo ad discēdā agriculturā meā, uocationē temporis tibi defuisse causaris? Dic mihi quid respondeā rogo te? An forte vis dicā, Senex Valerius dū me omnibus rebus instructū esse credidisset, quanto amplius me dilexit, tanto minus ista discere permisit? Attēde omnia ista senex Valeri, obsecro te per bonitatem & ueritatem Christi, per misericordiam & iudicium eius, per eum qui tantam tibi inspirauit erga nos charitatē, vt te nec pro lucro animæ nostræ audeamus offendere. Sic autē mihi Deum & Christū testē facis innocentie & charitatis, & sinceri affectus quē circa nos habes quasi ego nō de his iurare omnibus possim. Ipsam ergo charitatem & affectum imploro, vt miserearis mei, & concedas mihi ad hoc quod rogauī tēpus quantum rogauī, atq; adiuues me ofonibus tuis, vt non

AVG. PROFV. ET ELPI. EP. CXLVIII. & CXLIX. 207

vt non sit inane desiderium meum, nec infructuosa ecclesiæ Christi atque utilitati fratrum conseruorum meorum absentia mea. Scio quod illa charitate pro me orante, maxime tali causa non aberit dominus, & eā sicut sacrificium suauitatis accipiens, fortassis breuiore tempore quā postulauī, me saluberrimis consilijs de scripturis suis reddet instructum.

D Augustinus Profuturo, de toleranda aduersa laetudine & cohibenda ira.
Epist. CXLVIII.

F Ratri Profuturo Augustinus. Secundū spiritum quantum domino placet, atque vires ipse præbere dignatur, recte sumus, Corpore autem ego in lecto sum. Nec ambulare, nec stare nec sedere possum, rhagadis vel exochadis dolore & tumore. Sed etiā sic, quoniam id domino placet, quid aliud dicendum est, nisi quia recte sumus? Potius. n. si id nolueris quod ille uult, nos culpandi sumus, quā illi non recte aliquid vel facere existimandus est. Nosti hæc omnia, sed quia mihi es alter ego, quod libentius tecū dici refoqueret, nisi quod tecum loquor? Comendamus ergo sanctis orationibus tuis & ter vicia dies & noctes nostras, vt oretis p nobis, ne feliciq; diebus intemperater utamur, vt noctes equo animo toleremus, vt etiam si ambulemus in medio umbræ mortis, nobiscum sit dominus ne timeamus mala. Quod senex Megarum adliis defunctus sit, iam vos audisse quis dubitet? Erant autem a depositione corporis eius cum hæc scriberem, dies ferme viginti quatuor. Vtrum iam videris, disponebas enim successorum primatus eius, si fieri pōt, nosse volumus. Non desunt scandala, sed neque refugium. Non desunt meiores, sed neque consolationes. Atque inter hæc quā vigilandum sit, ne cuiusquam odium cordis intima teneat, neque sinat vt oremus deum in cubili nostro clauso ostio, sed aduersus ipsum Deum claudat ostium, nosti optime frater. Subrepat autem dum nulli irascenti ira sua videtur iniusta. Ita enim inueterascens ira fit odium, dum quasi iusti doloris admixta dulcedo, diutius eam in vase detinet, donec totum acceat vasq; corrumpat. Quapropter multo melius nec iuste cuiquā irascimur, q̄ velut iuste irascendo in aliquis odiū iræ occulta facilitate delabimur. In recipiendis enim hospitij ignotis ista

solemus dicere, multo esse melius malum hominem perpeti, quā forsitan per ignorantiam excludi bonum, dum cauemus ne recipiatur malus. Sed in affectibus animi est. Nam incomparabiliter salubrius est etiam iræ iusti pulsanti non aperire penetrabile cordis, quā admittere non facile recessuram, & peruenturam de furculo ad trabem. Audet quippe impudenter etiam crescere citius quā putatur. Non enim erubescit in tenebris, cum super eam sol occiderit. Recolis certe qua cura & quanta solitudine ista scripserim, si recolis quid tecum nuper in itinere quodam loquutus sis. Fratrem Seuerum, & qui cum eo sunt salutamus. Etiā fortasse ipsis scriberemus si per festinationem perlatoris liceret. Peto autem vt apud eundem fratrem nostrum Victorem cui ago etiam apud tuam sanctitatem gratias quod Constantinam dum pergeret indicauit, petendo adiuues propter negotium quod ipse nouit, de quo grauissimum pondus pro ea re multum deprecantis Nestarij maioris patior, per Calamam remeare ne graetur: sic enim promisit mihi. Vale.

Augustinus Elpidio, qui videbatur cum Arrianis nonnihil sentire, declarans de rebus ineffabilibus parcissime loquendum.
Epistola. CXLIX.

D Omino eximio meritoque honorabili & desiderabili Elpidio, Augustinus. Quis nostrum erret in fide vel in cognitione Trinitatis, alia quæstio est. Gratum sanè habeo quod me quauis incognitum facie, tamen quia errare credidisti, reuocare ab errore conatus es. Huius tibi beneuolentiæ mercedem retribuatur Deus, & nosse te faciat quod nosse te putas. Res. n. ardua est, vt existimo, & quæso te ne in vllam contumeliæ partem acceperis, quod tibi tantæ cognitionis munus optauī. Vereor. n. ne opinatæ scientiæ piudicium, si non præcepta vera, q̄ nequaquam ad te mihi arrogauerim, at certe bona vota nostra, quæ mihi etiam indocto habere de te licet, non enim perire, sed amice exhibenda sunt, repellat ab auribus tuis, potiusq; mihi succenseas quod non tibi iam sim sapienti gratulatus, q̄ gratias agas qđ tibi sapientiam deprecatus sim. Veruntū si ego portans Episcopalis nominis sarcinam libentissime amplector beneuolentiam tuam, quod me Bonoso & Iasoni, vt scribis, doctis.

doctissimis viris et tras mare mittere dignatus es, ad reportandos ex eorum disputationibus vberes fructus: quod denique ad detegendas totius erroris caligines, libellum cuiusdam Episcopi vestri, ingenio & viribus elaboratum, ad me perferendum sollicita benignitate curasti: quanto est aequius te bono animo accipere, quod ea quae nullo humano ingenio & viribus dari possunt, a domino Deo tibi ut concedantur optauit? Apo.

1. Co. 2. Stultus enim, inquit: Non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quae a deo donata sunt nobis, quae & loquimur non in doctis humanae sapientiae verbis, sed docti spiritu, spiritualibus spiritualia comparantes. Animalis autem homo non percipit quae sunt spiritus dei: stultitia est enim illi. Magis ergo tecum, si fieri posset, mallet quærere quousque appellandus sit animalis homo, ut si cum iam transcendimus, recte fortasse illa quae supra humanam mentem atque intelligentiam incommutabiliter manent, aliqua ex parte nos attigisse gaudeamus. Cauendum est, ne propterea videatur stultum, cum filium patri audimus aequalem, quia hominem animale adhuc agimus, de quo dictum est, quod stultitia sunt illi quae sunt spiritus Dei: quanquam sanè maiestas illa supra cuncta sublimis à spiritualibus cogitari possit, à nullo autem possit effari: videre tamen, quantum arbitror, facile est, non esse factum per quod facta sunt omnia, & sine quo factum est nihil. Si enim per se ipsum factus est, erat antequam fieret, ut fieri per se posset. Quod certe tanto absurdius dicitur, quanto vanius cogitatur. Si autem non per se factus est, non est per quem facta sunt omnia: quoniam quicquid factum est, per ipsum factum est. Omnia enim per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Miror parum attendi quae tam expresse Euangelista voluit intimare ut neminem dissimulare permitteret. Nō enim satis fuit dicere, Omnia per ipsum facta sunt, nisi adderet, Et sine ipso factum est nihil. At ego quis tardus, & nondum deterfa caligine, laucium mentis oculum gerens ad intuendam patris & filij incomparabile ineffabilemque praestantiam, tamen hoc tota facilitate complector, quod nobis in Euangelio propterea praeseminatum est, nō ut hinc comprehendere illam diuinitatem, sed ut hinc admoneremur non oportere nos de temeraria comprehensione iactare. Si enim omnia per ipsum facta sunt, quicquid nō per ipsum

Ioan. 1.

factum est, non est factum: ipse autem per se factus non est. Non est igitur factus, & omnia per ipsum facta esse ab Euangelista credere cogimur. Ab eodem ergo cogimur eum factum esse non credere. Item si sine ipso factum est nihil, ipse ergo nihil est: aut factum non esse, non autem sine se factum esse: Resat, ut fateamur, aut non sine se factum esse, aut quia sine se factus est. Quod si opinari sacrilegum est, non possumus dicere. Si enim ipse se fecit, iam erat antequam fieret: Si autem ad se faciendum alteri, a quo factus est, adiutorium praebuit: nihilominus ut se adiuvante ipse fieret, iam erat antequam fieret. Relinquitur itaque, ut sine se factus sit. Quicquid autem sine illo factum est, nihil est. Aut nihil est igitur, aut factus non est: sed non est nihil, factus igitur non est. At si factus non est, & tamen filius est, sine dubio natus est. Quoniam, inquit, posuit de solo patre nasci filium aequalis ei de quo natus est? Jam hoc enarrare nō possum. Et cedo Prophetiae dicenti: Generationem eius quis enarrabit? Quod si tu de humana generatione qua per virginem natus est accipiendum putas, ipse te discute, & interroga animam tuam, utrum si in humana generatione defecit, audeat enarrare diuinam. Noli ergo, inquit, dicere aequalem. Cur non dicam quod dixit Apostolus: Nō rapinam, inquit, arbitratus est esse se aequalē Deo. Et si enim aequalitatem illā non explicauit humana menti nondum purgata, posuit tamen in verbo quod in re possit inueniri purgata. Demus itaque operam mundando cordi nostro ut inde exurgat acies, qua ista videre valeamus. Beati enim, inquit, mundicordes, quoniam ipsi deum videbunt. Ita excedentes animalis hominis caliginosas imagines, ad serenitatem illam synceritatemque veniemus, qua videre possimus quod dici non posse videamus. Nam libello quem dignatus es mittere, si mihi sit ocium, facultasque tribuatur ad singula respondere, arbitror te cogniturum, singula respondere, arbitror te cogniturum, quanto magis sibi videtur nudam depromere veritatem. Quis enim ferat, ut alia omittam, & hoc solum interim commemorare quod maxime ingemui, cū Apostolus Paulus dicit: Videmus nunc per speculū in enigmate, tunc autem facie ad faciem, istū iam dicere omnium integumento reiecto nudam se depromere veritatem, qui si diceret nudam videmus veritatem, nihil esset cecius ista arroganti visionis. Non autem dixit videmus, sed depromimus.

minimus, ut nō solum iam veritas intentioni mentis patere, sed etiam potestati linguae subiacere videatur. Multa sunt quae de Trinitatis ineffabilitate dicantur, non ut ipsa dicatur, alioquin nō est ineffabilis, sed ut illis dictis, illa dici non posse intelligatur. Verum iam (ut arbitror) modum excessit Epistola mea, cum per tuam me admonueris breuiter scribere. Sed quia institutione veterum te excusare dignatus es, non tibi absurdum videbor, si modum quarundam Epistolarum Ciceronis, quia eius quoque in literis tuis mentionē fecisti, non te pigeat recordari.

Augustinus Nebridio, quibus in rebus sita sit vera beatitudo. Epi. CL.

Nebrio Augustinus. Vtrum nescio quomodo vita dicam, blandiloquio tuo factum putem, an verē ita se res habeat, incertum apud me est. Nam repente accidit, nec satis deliberatum est, quatenus debere committi fidei. Expectas quid istud sit. Quid censes? Prope persuasisti mihi, non quidem beatum esse me: nam id solius sapientis praedium est, sed certe quasi beatum (ut dicimus) hominem, quasi hominem in comparatione illius quē Plato nouerat, aut quasi rotunda, & quasi quadra ea, quae videmus, cum longe ab eis absit, quae paucorum animus videt. Legimus literas tuas ad lucernam iam coenatus, promissa erat cubitio, sed non ita etiam dormitio. Quippe diu tecum in lecto situs cogitavi, atque has loquelas habui, Augustinus ipse cū Augustino. Nōne verū est, quod Nebridio placet beatus nos esse? Nō utique. Nā stultus adhuc esse nec ipse audeat negare. Quid si est stultus beata vita contingit dū, quasi vero parua, vel alia vlla miseria sit quae ipsa stultitia. Vnde ergo illi visum est, an lectis illis libellis et sapientem me ausus esse credere? Non vixit adeo temeraria est laetitia gestiens, praesertim hominis cuius quanti potestis confideratio sit bene nouimus. Illud igitur scripsit quod nobis putauit dulcissimum fore, quia & illi dulce factum est, quicquid posuimus in ijs literis: & scripsit gaudens, nec curauit, quid committendum gaudenti calamo esset. Quid si Soliloquia legisset? Letaret multo exundantius, nec tamē reperiret plus aliquid quod me appellaret quae beatum. Cito ergo summum nomen effudit in me, nec sibi aliquid reseruauit, quod de me leuior asseueret. Vade laetitia quid faciat. Sed ubi est ista bea-

ta vita? ubi? ubi nam? Quasi ipsa esset, repelleret atomos Epicuri. Quasi ipsa esset, sciret nihil deorsum esse praeter mundum. Quasi ipsa esset, nosset extrema sphaera tardius rotari quam medium, & alia similia quae similiter nouimus. Nunc verò quomodo vel qualiscumque beatus sum, qui nescio cur tantus mundus sit, cum rationes figurarum per quas B est, nihil prohibeant esse quanto quis voluerit ampliore? An non mihi diceretur, immo non cogeremur confiteri corpora in infinitum secari, ut à certa velut vas in quantitate certā certus corpusculorum numerus surgeret? Quare cum corpus nullum eē minimum finitur, quo pacto sinamus esse amplissimum, quo amplius esse non possit: nisi forte illud quod Alipio aliqui dixi occultissime, habet magnam vim: ut quoniam numerus ille intelligibilis infinite crescit, non tamen infinite minuit, nam nō eū licet ultra monadem resolvere. Contra sensibilis, nam quid est aliud sensibilis numerus, nisi corporeorum vel corporum quantitas, minui quidem infinite, sed infinite crescere nequeat? Et ideo fortasse merito philosophi in rebus intelligibilibus diuitias ponunt, in sensibilibus egestatem. Quid enim minus quā minus atque minus semper posse fieri? Quid ditius quā crescere quantum velis, ire quod velis, redire cum velis, quousque velis, & hoc multum amare quod minui non potest? Quisquis namque intelligit istos numeros, nihil sic amat ut monadē, nec mirum cū per eam fiat ut ceteri ament. Sed tamen cur tantus est mundus? Poterat enim eē vel maior vel breuior: nescio. Tale est enim. C Et cur hoc loco potius quā illo? Nec in ea re debet esse quaestio, ubi quicquid esset, quaestio esset. vnum illud multum mouebat, quod infinite corpora secarentur. Cui fortasse responsum est, de vi contraria intelligibilis numeri. Sed expecta. videamus quid sit hoc nescio quid, quod suggeritur menti. Certe sensibilis mundus, nescio cuius intelligibilis imago esse dicitur. Mirum autem est quod in imaginibus videmus, quae specula referunt: nam quanuis ingentia specula sint, non reddunt maiores imagines quam sunt corpora etiam breuissima obiecta. In paruis autem speculis sicut in pupillis oculorum, et si magna facies sese opponat, breuissima imago pro modo speculi formatur. Ergo & imagines corporum minui licet, si specula minuant: augeri si augeantur non licet? Hic profecto aliquid latet, sed nunc dormiendum est. Neque enim.

Nebri-

AVG. AD POP. FACTIONIS DONATIANAE,

Nebridio beatus querendo videor, sed fortasse aliquid inueniendo. Id autem aliquid quid est? an illa ratiocinatio, cui tanquam vnicæ meæ blandiri soleo, & ea me nimis oblectare. Vnde cōstamus? ex animo & corpore? Quid horū melius? videlicet animus.

D Quid lau dat in corpore? nihil aliud video quam pulchritudinem. Quid est corporis pulchritudo? congruentia partium cū quadam coloris suauitate: Hæc forma vbi vera melior, an vbi falsa? Quis dubitet vbi vera est esse meliorem? Vbi ergo vera est? in animo scilicet. Animus igitur magis amandus quam corpus. Sed in qua parte animi est ista veritas? in mente atque intelligentia. Quid huic aduersatur? sensus. Resistendum ergo sensibus totis animi viribus? liquet. Quid si sensibilia nimium delectant? Fiat ut nō delectent. Vnde sit? consuetudine ipsi carendi appetendiq; meliora. Quid si moritur animus? ergo moritur veritas, aut non est intelligentia veritas, aut intelligentia non est in animo, aut pōt mori aliquid in quo aliquid immortale est? Nihil autem horū fieri posse Soliloquia nostra iam continent, satisque persuasum est, sed nescio qua consuetudine malorum terreatur atque titubamus. Postremo etiam si moritur animus, quod nullo modo posse fieri video, nō esse tamē beatam vitam in lætitia sensibilem, hoc ocio satis exploratum est. His rebus fortasse atque talibus Nebridio meo si nō beatus, at certe

E quasi beatus videor. Videar & mihi quid in de pdo, aut cur parca bonæ opinionis? Hæc mihi dixi. Deinde oraui ut solebam atque dormiui. Hæc placuit scribere tibi. Delectat enim me quod mihi gratias agis, si nihil te quod in buccam venerit celem, & gaudeo, quia sic tibi placeo. Apud quem ergo libentius me aperiā, quam cui displicere non possum? At si in potestate fortunæ est ut hominē amet homo, vide quam beatus sim, qui de fortuitis tam multum gaudeo, & talia bona fateor desidero mihi vbertim accrescere. Fortunæ autem bona verissimi sapientes, quos solos beatos fas est vocari, nec timeri voluerunt, nec cupi an cupiri, tu videris. Et belle accidit. Nam volo me declinationis huius gnarum facias. Cum enim adiungo verba similia, incertior fio. Nā ita est cupio, ut fugio, ut sapio, ut iacio, ut capio, sed utrū fugiri an fugi, utrum sapiri an sapi, sit modus infinitus, ignoro. Possem attendere iaci & capiri, nē vereretur ne me caperet & pro ludi

brio iaceret quod veller, qui aliud iactum & captum, aliud fugitum, cupitum, sapitum, esse conuinceret. Quæ item tria, utrum penultima longa, an inflexa, an graui breuiq; pronuncianda sint, similiter nescio. Prouocauerim te ad Epistolam longiorem, peto ut paulo diutius te legam. Nam nequeo tantū disserere, quantum voluptati est legere te.

Augustinus ad populum factionis Donatianæ, quomodo illorum Episcopi in concilio conuicti sint, hortans ut nunc saltem redeant ad Ecclesiæ cōmunionem ne post non fecisse sero pœniteat. Epist. C.L.I.

Siluanus senex, Valentinus, Aurelius, Innocentius, Maximus, Optatus, Augustinus, Donatus, & ceteri Episcopi de concilio Zertensi ad Donatistas. Cum in auribus nostris fama crebresceret, hoc vobis vestris Episcopos dicere, cognito rem præmio fuisse corruptum, ut contra eos sententia proferretur, vos autem ista facile credere, ac propterea multos vestrum adhuc nolle acquiescere veritati, placuit nobis cogente dominici charitate ex concilio nostro hæc ad vos scripta dirigere, quibus primitus admoneremus illos vobis victos atq; cōuictos hæc mendacia iactare: qui etiā in suo mandato quod pro illa collatione fecerunt, & suis nominibus atque subscriptionibus firmauerunt, nō illie traditores & persecutores suos esse dicentes, in falsitate atque mendacio manifestissimō detecti atque conuicti sunt; ita ut volentes gloriari de multitudine coepiscoporum suorum, inter aliquorum absentium nomina etiam mortui nomen insererent. Et cum quaereretur vbi esset, subita perturbatione cæcati ipsi cum confiterentur in itinere defecisse. Et cum interrogarentur, quomodo potuerit apud Carthaginem subscribere qui in itinere iam defecerat, vehementius perturbati, alio mendacio se obligauerunt, respondentes eum à Carthagine redeuntem fuisse defunctum. De quō mendacio exire omnino minime potuerunt. Ecce quibus creditoris, vel de antiqua traditione, vel de cognitoris corruptione, qui mādātum suum vbi nobis obiecerunt crimen traditionis, non potuerunt conscribere sine crimine falsitatis. Proinde q̄ maxima necessaria credidimus, his literis tanquam breuiario collecta inseruimus, ne forte ad magna gestorū volumina vel peruenire nō facile possitis, vel ea legere

CONTRA DONATISTAS EPI. CLII. 209

gere laboriosum puteris. Carthaginem venimus, & nos Episcopi vestri, & quod prius nolbāt & indignum esse dicebāt, in vñ cōuenimus. Electi sunt ex nobis & ex ipsis, septē hinc, & septē inde, qui pro causa oīm loquerentur. Electi sunt alij septē hinc, & septē inde, cū quibus vbi opus erat consiliū pertractaret. Electi sunt quatuor hinc, & quatuor inde, qui gesta cōscribendis custodes essent, ne infallatur aliqd ab aliquo diceretur. Datū sunt et a nobis & ab ipsis, notarij quatuor hinc, & quatuor inde, ut bini cum exceptori bus iudicis alternarent, ne aliquis nostrum se dixisse aliquid causaret quod non fuisset exceptum. Huic tantæ diligentie etiā illud se addidit, ut & nos & ipsi quemadmodū ipse iudex verbis nostris subscriberemus, ne quisquam diceret in illis gestis aliquid vel postea fuisse corruptum. Cum enim adhuc viuētibz eis qui subscripserūt, innotuerint eadē gesta omnibus locis in quibus oportet ut innotescāt, sic etiā ad posteros cōfirmata veritas perdurabit. Nolite ergo esse ingrati tantæ misericordie Dei quæ per istam diligentiam vobis ministrata est. Nulla excusatio iam remansit, nimium dura, nimium diaboli ca sunt hominū corda, quæ adhuc tantæ manifestationi veritatis obstitūt. Ecce Epī partis vestræ, quos omnes elegerunt ut pro omnibus loquerentur, conati sunt quātū potuerūt, ut omnino ipsa causa non ageretur, ppter quā tātus numerus Episcoporum vtriusq; partis de vniuersa Africa, & de tā longinquis locis Chartaginē venerat. Et cum omnis anima suspensa expectaret in tanta collectione quod ageretur, illi vehementer instabant ut nihil ageretur. Quare hoc, nisi quia causam suam malam sciebant, & facillime se posse cōvinci, si ageretur, dubitare nō poterāt? Ipse ergo animus eorū quo timebāt ne causa ageretur, iam victos eos esse mōstrabat. Si enim extorquerent quod volebant, ut iam collatio ipsa non fieret, nec disputationibus nostris veritas appareret, redeuntes à Carthagine, quid vobis erant respōsuri, qd demonstraturi? Credo prolaturi erant gesta & dicturi vobis, nos instabamus ut causa nō ageretur, illi instabant ut ageretur, vos expectatis videre, quid egerimus. Ecce legite vbi eos deceretis si cor haberetis. Nihil ergo acturi, ut qd istis vel potius qui nihil egissent ut qd redissent? Denique posteaquā non potuerunt efficere quod conati sunt, id est, ut causa non

ageretur, ipsa actio demonstrauit quid timuerint, quando in omnibus victi sunt. Cōfessi sunt enim contra ecclesiam catholicam, quæ toto terrarum orbe diffunditur, nihil se habere quod dicerent, quia diuinis sanctarum scripturarum testimonijs oppressi sunt, quibus ecclesia designatur, incipiens ab Hierusalem creuisse per loca, in quibus Apostoli prædicauerunt, & nomina eorundē locorū in suis epistolis & actis cōscripserūt, & inde diffundi p̄ ceteras gentes cōtra istā ecclesiā se non habere causam manifesta voce p̄fessi sunt, vbi est euidentissima in nomine Dei nostri victoria. Cum enim cōfirmat ecclesiam, cui nos communicare, ipsos autē non communicare manifestum est, olim se victos esse testantur, & vobis, si sapitis, apertissime indicant, quid dimittere & quid tenere debeatis, nō in ea falsitate, qua vobis nō cessant adhuc vsque mentiri, sed in illa veritate quam victi coacti sunt confiteri. Quisquis ergo ab hac catholica ecclesia fuerit separatus, quantumlibet laudabiliter se viuere existimet, hoc solo scelere quod à Christi vnitatem diuinctus est, nō habebit vitam, sed ira Dei manet super eū. Quisquis in hac ecclesia bene vixerit, nihil ei præiudicat aliena peccata, quia vnusquisq; in ea proprium onus portabit, sicut Apostolus dicit. Et quicunq; in ea corpus Christi mādauit indigne iudiciū sibi māducat & bibit. Nam etiam hoc ipse Apostolus scripsit. Cū autē dicit, Iudiciū sibi māducat, satis ostendit, quia nō alteri iudiciū māducat, sed sibi. Hoc nos egimus & ostendimus & obtinimus, quia cōmunio malorū nō maculat aliquem participatione sacramentorū, sed cōsensione factionis. Nā si in factis malis nō eis quisque consentiat, portat malus causam suā & personā suā, nec præiudicat alteri, quem in cōsensione mali opis, sociū nō habet criminis. Hoc enim ipsi voce aptissima coacti sunt cōfiteri, nō tunc quādo ista dicebamus, sed postea cum aliud ageretur. Nā cum ventū fuisset ad causam etiam Cæciliani, quam nos ab ecclesiæ causa distinguebamus, ut si forte malus esset inuentus, ipsum anathematizamus, non tñ ppter ipsum ecclesiam Christi relinqueremus, cui per malā suā causam præiudicare non posset. Cū ergo etiā ad ipsam Cæciliani causam ventum fuisset, & legissent illi concilium Carthaginense, vbi recitabant septuaginta plus minus Episcoporū sententias contra Cæcilianum absentē pro-

Aug. Tomus secundus D latas,

AVG. AD POP. FACTIO. DONATIANAE.

latas, respondimus eis, sic non obesse illud. **M** Episcoporum concilium absenti Cæciliano, quemadmodum non obfuit plurium Episcoporum partis Donati concilium absenti Primiano, quando in Maximiani causa plus minus centum Episcopi damnauerunt. Tunc illi nominata causa Maximiani, unde sciunt se etiam quos damnauerant, in honore integro suscepisse, & baptismum in sacrilego Maximiani schismate datum se confirmasse, & non destruxisse, & in sua Vagaitana sententia, qua eos damnauerunt, quibusdam qui in ipso schismate fuerunt, dilationem dedisse & dixisse, quod eos non polluerint sacrilegi furculi Maximiani plantaria. Ista ergo causa posteaquam eorum aures percussit, expauescentes & perturbati & oblitivi unde superius contra nos contendebant, continuo dixerunt. Nec causa causa, nec persona persona præiudicat. & confirmauerunt verbis suis quod nos antea de ecclesia dicebamus: quia non solum catholica transmarina, contra quam se confessi sunt non habere quod dicerent, verumetiam catholica Africana, quæ illi unitatis communione coniungitur, causa & persona Cæciliani, qualiscunque fuisset, præiudicare non posset: si Maximianus, qui cum cæteris socijs suis Primianum damnauit, si etiam Felicianus, qui simul Primianum damnauit, & postea in causa Primiani a Donati parte damnatus est, non præiudicat parti Donati, cui modo Episcopus sicut antea fuerat receptus, adiungitur: sic etiam ipsis socijs suis Maximianus non præiudicat, quibus isti dilatione dederunt, dicentes eos ab illo cum quo fuerunt non fuisse pollutos, quia nec causa causa præiudicat, nec persona persona. Quid ergo queritis amplius? Multis quidem verbis superfluis gesta onerauerunt, & quia non potuerunt efficere ut causa non ageretur, hoc fecerunt multum loquendo, ut quod actum est difficile legeretur. Sed debet vobis etiam ista eorum pauca verba sufficere, ne propter nescio quæ, nescio quorum hominum crimina, oderitis unitatem catholicæ ecclesiæ, quia sicut ipsi dixerunt, relegerunt, subscriperunt, nec causa causa præiudicat, nec persona persona. Nam & in ipsa causa Cæciliani, quam licet ad ecclesiæ causam non pertinet, tamen defendenda suscepimus, ut etiam ibi calumnie manifestarentur ipsorum, aperiissime victi sunt, nihilque eorum quæ in Cæcilianum intendebat probare potuerunt. Insuper etiam de criminibus tradi-

Cæcilianus.

tionis, nos episcopalia gesta protulimus, unde recitauimus aliquos eorum Episcopos, qui sententias in absentem dixerant Cæcilianum, manifestissimos fuisse traditores. Contra ipsa gesta illi quia non habebant quod dicerent, falsa esse dixerunt, sed nullo modo probare potuerunt. Insuper et confessi sunt, vel potius per magna gloria professi sunt, Cæcilianum apud Constantinum imperatorem a suis praefectoribus accusatum. Et addiderunt mendacium, quod illis accusantibus fuerit ab imperatore damnatus. Ecce & hinc victi sunt, unde vobis solent nebulas erroris offundere, cœcitate nobis inuidiam, & in odium vestrum nos adducunt, quia ecclesiæ causam apud imperatores agimus. Ecce maiores eorum de quorum omnibus gloriantur, ecclesiæ causam egerunt apud imperatorem, persequuti sunt accusando Cæcilianum, apud imperatorem damnati dixerunt. Iam non vos inducant vanissimos, & mendacissimos verbis, redite ad cor vestrum, nescite deum, cogitate veritatem, relinquitte falsitatem. Quicquid nam falsi fueritis imperialibus legibus, quod non pro iustitia, sed pro iniquitate patimini, non poteritis dicere ideo nos esse iniustos, quia sic vobiscum agi non debuit, ut imperator vos ab ista iniquitate compesceret. Episcopi enim vestri confessi sunt maiores suos sic egisse cum Cæciliano, quos vobiscum agi non vultis, & tamen quod Cæcilianum apud imperatorem persecuti fuerint, etiam ipsis cœtentibus & prostentibus satis constat. Quod autem Cæcilianus fuerit ab imperatore damnatus, omnino non constitit: immo etiam constitit cum accusantibus & persequentibus maioribus eorum, & his numero prius ab Episcopis, & ab ipso postea imperatore fuisse purgatum. Hoc et ipsi confirmauerunt talia postea quasi per causam suam proferendo, ut magis contra ipsos esse inuenirentur, & pro causa Cæciliani etiam illa, quæ protulerunt recitarentur. Quoscumque ergo accusare voluerunt, nullis certis documentis probare potuerunt. Quicquid autem nos & pro ecclesiæ causa & pro Cæciliani causa diximus, & verbis suis & lectionibus a se prolatis etiam ipsi confirmauerunt. Nam protulerunt prius modum codicem Optati, vni quasi probaret Cæcilianum ab imperatore damnatum. Qui codex cum contra illos legeretur, & magis ostenderet Cæcilianum fuisse purgatum, ab omnibus rursus sunt. Sed quia ipse ritus non potuit ab exceptoribus excipi, verbis suis apud acta recitasse se esse testati sunt. Iterum recitauerunt, & protulerunt

CONTRA DONATISTAS. EPI. CLT.

210

Constantinus. tulerunt libellum, imperatori Constantino a suis maioribus datum, ubi questi sunt quod eos memoratus imperator graueret persequeret, ac sic eodem libello manifestarunt se apud imperatorem a Cæciliano fuisse superatos, falsumque esse quod dixerant eum ab imperatore damnatum. Tertio protulerunt literas eiusdem Constantini ad vicarium Verinum datas, ubi eos graueret detestatur, & propterea dicit de exilio relaxandos & furori suo dimittendos, quia iam Deus coeperat in illos vindicare. Ac si etiam illis imperatoris literis confirmauerunt se falsum dixisse, quod Cæcilianus ab imperatore damnatus sit, cum potius imperator ipsos a Cæciliano victos esse monstrauit, qui eos vehementer execratus, ideo tulit ut de exilio dimitterentur, ut Deo iudice sicut etiam coeperant punirentur. Postea Felix Abtungenis ordinatoris Cæciliani in medium causam miserunt, dicentes eundem Felicem fuisse traditorem a quo Cæcilianus fuerat ordinatus. Et eiusdem Constantini literas protulerunt, ubi ad Procosulum scripsit, ut ad comitatum suum mitteret Vigentium. Ille ac Vigentius confessus fuerat in cognitione Heliani Proconsulis, falsum se fuisse aduersus Felicem Cæciliani ordinatorem. Dicebant ergo isti non sine causa voluisse imperatorem, ut ad se mitteretur Vigentius, nisi quia Cæciliani adhuc causa pendebat: & conabatur immittere suspicionem vanissimam, quod postea quod Vigentius ad comitatum directus est, tunc imperator contra Cæcilianum protulerit iudicare, & illud iudicium suum quod nos recitaueramus, ubi inter partes cognouerat Cæcilianumque purgauerat, sententia posteriore rescindere. Sed dicebatur eis, ut hoc potius legerent, & nihil omnino proferebant. Illæ autem literæ imperatoris, quibus ad se mitti iussit Vigentium, quas contra se ipsos pro Cæciliano recitauerunt, hoc continent, quod Helianus Procosul in causa Felicis audientiam præbuerit competentem, eundemque Felicem a crimine traditionis innocentem fuisse constitit. Sed Vigentium ad comitatum propterea iubere transmitti, ut illis qui ibi erant, & diuturnis diebus eum interpellare non desinebant, apparere & intimari posset, & frustra eos Cæciliano inuidiam copare, & aduersus eum violenter insurgere voluisse. Quis eos crederet ista contra se recitasse pro nobis, nisi Dei omnipotentis nunc factum esset, ut non solum verba eorum

gestis tenerentur, sed etiam manus subscribentium legerentur? Nam & ordinem consilium & dierum qui gestis expressus est, si quis nunc diligenter aduertat, inueniet primo Cæciliano Episcopali iudicio fuisse purgatum. Deinde non multo post Felix Abtungenis causa ab Heliano proconsole examinata est, ubi eum constitit innocentem. In qua causa ad comitatum mitti iussus est Vigentius, & longè postea ipse imperator causam inter partes cognouit atque finiuit. In qua cognitione Cæcilianum innocentem, illos autem calumniosissimos iudicauit. In quo ordine consilium & dierum satis ostenditur fallaciter eos & calumniose dixisse, quod imperator misisset ad comitatum Vigentio, iudicium suum mutauit, & Cæcilianum quem prius purgauerat, postea condemnauit. Non solum autem nihil de hac re legere potuerunt, & contra se ipsos tanta legerunt, sed etiam per ordinem consilium euidentius conuincuntur, post causam Felicis proconsulari iudicio terminatam, in qua iussus est, ut ad comitatum Vigentius mitteretur, nec paruo intervallo, sed longe postea memorati imperatoris iudicio inter partes habito, Cæcilianum fuisse purgatum. Non ergo vobis dicant, quia primum corrupimus iudicem. Quid enim aliud solent victi homines dicere? Aut si aliquid dedimus iudici, ut contra illos pro nobis pronunciaret, ipsis quid dedimus, ut contra se pro nobis tanta non solum dicerent, verumetiam recitarent? An forte volunt ut eis apud vos gratias agamus, quia dum dicant iudicem primum a nobis esse corruptum, ipsi tamen multa quæ pro nobis contra se ipsos dixerunt & recitauerunt, gratis nobis omnia præstiterunt? Aut certe si propterea dicunt quod nos vicerint, quia melius egerunt causam Cæciliani quam nos, hoc plane credatis illis. Nos namque duas lectiones pro illo sufficere putaueramus: illi autem quatuor protulerunt. Sed quid vos pluribus literis oneremus? Si vultis nobis credere, credite, & teneamus pariter unitatem quam iubet & diligit Deus. Si autem nobis non vultis credere, gesta ipsa legite, aut vobis ut legantur admittite, & an vera sint quæ scripsimus vobis ipsi probate. Si autem nihil horum facere vultis, & manifestissima veritate conuictam partis Donati falsitatem adhuc sequi desideratis, mundi erimus a poena vestra quam vos sero postea penitebit. Si vero id quod vobis præstitit Deus non contempseritis, & post causam

D 2 sam

nam tam diligenter actam; & tam diligenter manifestatam, peruersam consuetudinem relinquentes, paci Christi & unitati consensueritis, de vestra correctione gaudebimus: & sacramenta Christi, quæ in sacrilegio schismatis ad iudicium habetis, vtilia & salubria vobis erunt, cum in catholica pace habueritis caput Christum, vbi charitas cooperit multitudinem peccatorum. Hæc ad vos scripsimus octauodecimo Kal. Iulias, pijsimo Honorio Augusto imperante, vt quando possunt ad quosque vestrum istæ litteræ peruenirent.

Publicola Augustino proponit multas questiones. Epist. CLII.

Dilecto, & venerabili patri Augustino Episcopo, Publicola. Scriptum est. Interroga patrem tuum & indicabit tibi: seniores tuos, & dicent tibi. Vnde & mihi exquirendam legem de ore sacerdotis iudicavi in causa tali. Quæ qualis sit, per litteras expono, simul etiam vt ego instruar in diuersis causis. Singulas autem questiones & diuersas per capitula signari feci, ad quas singillatim dignare respondere. In Arzibus, vt audiui, decurioni qui limiti præest, vel tribuno solent iurare Barbari, iurantes per demones suos qui ad deducendas bastagas pacti fuerint, vel aliqui ad seruandas fruges ipsas: singuli possessores vel conductores solent ad custodiendas fruges suscipere, quasi iam fideles epistolam decurione mittente, vel singuli transeuntes per eos transire. Mihi disceptatio in corde nata est, si ille possessor, qui susceperit Barbarum, cuius fides per demonum iurationem firma visa est, non coinquinatur, vel ipse, vel illa, quæ custodit, vel ille qui deducitur à deductore Barbaro. Sed hoc debes scire, quia qui iurat Barbarus à possessore pro seruandis frugibus accipiat aurum vel à viatore deductor, sed tamen cum hac veluti mercede, quæ solent dari à possessore vel à viatore, iuramentum etiam illud in medio est mortale datum decurioni vel tribuno. Quod perturbat me ne polluat illum qui suscipit Barbari iuramentum, vel illa quæ custodit Barbarus. Quæcumque enim conditio etiam auro dato & obsequiis datis, vt audiui, tamen iuramentum iniquum medium intercessit. Dignare autem mihi definite rescribere & non suspensè. Quod si ipse scribas dubitater, ego

maiores dubitationes incidere possum quam tequam interrogassem. Hoc etiam audiui, quia ipsi homines conductores qui presunt rei meæ iuramentum per demones suos iurantibus Barbaris accipiunt pro referendis frugibus. Si ergo cum illi iurant per demones suos vt custodiant fruges, non polluant ipsas fruges, vt si inde mādūcauerit Christianus sciens, vel deprædatio ipsarum rerum fuerit, coinquinatur, significare dignare. Itē ab alio audiui quod conductori non iuratur à Barbaro, & aliter dixit, quia iuratur conductori. Si etiam falsum mihi dixit ille, qui dixit iurari conductori, si etiam p hoc quod solū audiui non debeo vt de ipsis frugibus, vel de precio ipsarum propter auditum solum, quia dictum est, Si autem quis dixerit hoc immolatiuum est idolis, nolite manducare propter illum qui indicauit, si tamen etiam hæc causa similis est causæ de immolatiuo. Quod si ita est, quid debeo de ipsis frugibus, vel de precio ipsarum facere? Si debeo respondere de vtroque, qui mihi dixit, quia non iuratur conductori, aut qui dixit quia iurat conductori, & dictum vniuersumque probare per testes, qui verum dixit de illis duobus, & tandiu non contingere de ipsis frugibus, vel de precio quandiu mihi probatum fuerit si verum dixit ille qui dixit quia non iuratur conductori? Si Barbarus qui per iuramentum suum iurat malum, fecerit illi Christianum conductorem vel Tribunum qui limiti præest iurare sibi pro frugibus, de illi seruanda pro custodiendis frugibus, per ipsum iuramentum mortale per quod ipse iurat, si solus ille Christianus coinquinatus sit, an non illa quorum causa iurat? Aut si Paganus qui limiti præest iurauerit Barbaro pro fide illi seruanda per mortale iuramentum, si non coinquinat pro quibus iurat? Si quem misero ad Arzibus si licet ei iuramentum accipere à Barbaro, illud mortale, & si non coinquinatur si susceperit tale iuramentum Christianus? Si de area triticatoria tritici vel cuiuscunque leguminis, aut torculari, de qua demoni oblatum est, si licet inde manducare Christianum scientem, De luco si licet ad aliquem vsum suum Christianorum scientem ligna tollere? Si quis vadens ad macellum vt emat carnem quæ non sit immolatiua, & cogitationes duas habuerit in corde, quod immolata sit, & non sit immolata, & illam tenet cogitationem qua non immolata, si manduca-

ducauerit an peccat? Siquis bonam rem de qua dubitat an bona aut mala sit faciat, & putat bonam, cum tamen putasset, & malam, si peccatum ascribatur ei? Siquis dixerit quod immolatiuum est mentiens, & postea dixerit iterum quia mentitus est, & ad fidem verè mentitus est, si licet Christianum inde manducare aut vendere, & de precio vt ex eo quod audiuit? Si Christianus aliquis ambulans passus necessitatem, victus fame vnius diei vel bidui, vel multorum dierum, vt iam durare non possit, ita occurrerit vt in ipsa necessitate famis in qua sibi videt iam mortem proximare, inuenerit cibum in idolo positum, vbi nulus sit hominum, & non possit inuenire alium cibum, debet mori aut exinde cibari? Si Christianus videat se à Barbaro vel à Romano velle interfici, debet eos ipse Christianus interficere ne ab illis interficiatur? Vel si licet sine interfectione eos repellere vel impugnare, quia dictum est, Non resistere malo? Si murum possessioni debet Christianus facere propter hostem, & si ille Christianus, qui fecerit murum causa non exstitit homicidij, cum inde aliqui coeperint pugnare, & interficere hostes? Si licet de fonte bibere, vel de puteo, vbi de sacrificio aliquid missum est? Si de puteo qui in templo est, & desertum factum est, debet Christianus bibere? Si in templo quod colitur idoli puteus ibi sit, vel fons, & nihil ibi factum sit in eodem puteo, vel fonte, si debet haurire aquas inde Christianus & bibere? Si Christianus debet in balneis lauari, vel in thermis in quibus sacrificatur simulachris? Si Christianus debet in balneis, quibus in die festo suo pagani loti sunt lauari, siue cum ipsis siue sine ipsis? Si in folio vbi descenderunt Pagani ab idolis venientes in die festo suo, & aliquid illic in folio sacrilegij sui fecerint, & fecerit Christianus, si debet in eodem folio descendere? Si Christianus inuitatus ab aliquo appositam habuerit carnem in escam, de qua dictum fuerit illi quia immolatiua est, & non manducauerit eam: postea autem ab aliquo translatam ipsam carnem aliquo casu inuenerit venalem & emerit eam, aut appositam habuerit ab aliquo alio inuitatus & non cognouerit eam & manducauerit, si peccat? Si de horto vel de possessione idolorum, vel sacerdotum eorum debet Christianus sciens, holus emere vel aliquem

fructum, & inde edere? Sanè de iuramento vel de idolis vt laborem non patiris inquiriendo, quæ vt dominus donauit, inuenimus, ante oculos tuos volui proponere: siquid autem aliud apertius aut melius in scripturis inuenieris, dignare mihi significare. Vnde, quæ inuenimus, hæc sunt, vbi Laban dixit ad Iacob, Deus Abraham, & Deus Nachor: quem autem Deum, non significauit scriptura. Et iterum ad Abimelech quando venit ab Isaac vbi iurauit, vel qui cum illo erant, sed quale iuramentum, non significauit scriptura. Iterum de idolis, vbi ad Gedeon dictum est domino in libro Iudicum, vt de vitulo quem occiderat holocaustum faceret. Et in Iesu Naue de Hiericho, vt omne aurum, & argentum & aramentum inferretur in thesauris domini, & sanctum vocatum est de ciuitate, quæ anathema est. Et quid est illud, quod in Deuteronomio positum est: Non inferas abominationem in domum tuam, & anathema eris sicut hoc ipsum est? Dominus te seruet, saluto te, ora pro me.

Augustinus Publicolæ dissoluit aliquot ex propositis questionibus.

Epistola. CLIII.

Honorabili, & dilectissimo filio Publicolæ, Augustinus in domino salutem. Affectus animi tui posteaquam didici literis tuis, etiam mei continuo facti sunt, non quo me omnia talia permouerent, qualibus indicasti te esse permotum, sed quomodo tibi auferrentur hi affectus, fateor, æstuauit, maxime quia petis vt definite tibi rescriberem, in maiores dubitationes incidere, quam antequam interrogasses. Hoc enim video non esse in mea potestate. Nam quomodolibet scripsero, quæ mihi videntur esse certissima, si tibi non persuaserò, proculdubio eris incertior. Non autem sicut mihi adiacet suadere, eo modo adiacet etiam persuadere cuiuslibet. Veruntamen ne tuæ dilectioni negarem mouet operulam meam, post aliquantam deliberationem rescribendum putavi. Mouet certe, vtrum eius fide vtendum sit, qui vt eam seruet per demonia iurauerit. Vbi te volo prius considerare, vtrum si quippiam per deos falsos iurauerit se fidem seruaturum, & eam non seruauerit, non tibi iurando. Aug. Tomus secundus D 3 vi.

Gen. 31.

Ge. 36.

Iudic. 6.

Iosue. 6.

Deu. 7.

C

22. q. 1.

3. sen. di.

39. cap.

post.

hæc.

Pria q. 6.

de iure.

uaturum, & eam non seruauerit, non tibi iurando.

videatur bis peccasse? Si enim tali iuratione promissam custodierit fidem, ideo tantum peccasse iudicaretur, quia per tales deos iurauit. Illud autem nemo recte reprehenderet, quia fidem seruauit. Nunc vero, quia & iurauit per quos non debuit, & contra pollicitam fidem fecit quod non debuit, bis utique peccauit. Ac per hoc qui utitur fide illius quem constat iurasse per deos falsos, & utitur non ad malam rem, sed ad licitam & bonam, non peccato eius se sociat quo per demonia iurauit, sed bono pacto eius quod fidem seruauit. Neque hic eandem fidem dico seruari qua fideles vocantur qui baptizantur in Christo. Illa enim longe alia est longeque discreta a fide humanorum placitorum atque pactorum. Veruntamen sine vlla dubitatione minus malum est per Deum falsum iurare veraciter, quam per Deum verum fallaciter. Quanto enim per quod iuratur magis est sanctum, tantomagis est poenale per iurium. Alia ergo quaestio est, utrum non peccet qui per falsos deos sibi iurari fecit quam ille qui ei iurat per deos falsos, quos colit. Cui quaestioni possunt illa testimonia suffragari, quae ipse commemorasti de Laban, & Abimelech, si tamen Abimelech per deos suos iurauit, sicut Laban per Deum Jacob. Haec, ut dixi, alia quaestio est, quae me merito fortassis moueret, nisi illa exempla occurrissent de Isaac, & Jacob, & siqua alia possunt inueniri: Si tamen illud non adhuc mouet quod in nouo testamento dictum est: Ne omnino iuremus. Quod quidem mihi in nouo. propterea dictum videtur, non quia verum iurare peccatum est, sed quia peiorare immane peccatum est. A quo nos longe esse voluit, qui omnino ne iuremus admonuit. Sed tibi aliud uideri scio vnde nunc disputandum non est, ut illud potius agamus vnde me consulendum putasti.

22. qd. 1. Proinde sicut non iuras, ita nec alium, si quauis. hoc placet iurare compellas, quauis dictum sit ne iuremus: nusquam autem in scripturis sanctis legi meminerim, ne ab alio iurationem accipiamus. Alia vero quaestio est, utrum ea pace debeamus uti, quae inter alios inuicem iurantes facta est. Quod si noluerimus, ubi viuamus in terris, nescio utrum inuenire possimus. Neque enim tantummodo limiti, sed vniuersis prouincijs pax conciliatur iuratione. Bar-

barica: Vnde & illud sequitur, ut non fruges tantum, quae ab eis custodiuntur qui per deos falsos iurauerunt, sed vbiq; inquinata sint omnia, quae ipsa pace mununtur quam iuratio illa confirmat. Quod si absurdissimum est dicere, nec illa te moueant, quae mouebant. Item si de area vel torculari tollatur aliquid ad sacrificia demoniorum sciente Christiano, ideo peccat si fieri per mittit ubi prohibendi potestas est. Quod si factum non comperit, aut prohibendi potestatem non habuit, utitur mundis rebus licet fructibus, vnde illa sublata sunt, sicut fontibus utimur de quibus hauriri aquam ad usum sacrificiorum certissime scimus. Eadem est etiam ratio lauacrorum. Neque enim spiritum deducere de aere dubitamus in quem scimus ire fumum ex aris omnibus & incensis demoniorum. Vnde apparet illud esse prohibitum, ne in honorem aliorum deorum aliqua re utamur, aut ut existimemur, sic eam accipiendo, ut quauis animo contemnamus, eos tamen qui nostrum aium ignorant ad hoc honoranda adhibemus. Et cum templa, idola, luci, & siquid huiusmodi data potestate, evertuntur, quauis manifestum est, cum id agimus, non ea nos honorare, sed potius detestari: ideo tamen in usus nostros priuatos duntaxat & proprios non debemus inde aliquid usurpare, ut appareat nos pietate ista destruere non aucti. Cum vero in usus communes non priuatos ac priuatos, vel in honorem Dei uel hominibus, cum ex sacrilegis & impijs in uel hominibus, cum ex sacrilegis & impijs in uel ram religionem mutantur. Hoc Deus intellexit, cum de luco alienorum deorum iussit ligna fieri, cum de holocausta adhiberi. Et de Hiericho ut iud lud quod in Deuteronomio scriptum est. Non debemus accipere argentum vel aurum illorum, nec accipies inde tibi, ne excedas propter illud, quoniam abominatio est domino Deo tuo, & non conferes execramentum in domum tuam, & offensiones, & coinquinatione inquinaberis, & abominatione illa, quia anathema est: Satis apparet aut ipsos priuatos usus in talibus esse prohibitos, aut ne sic inde aliquid inferatur in domum ut honoretur. Tunc non est abominatio & execratio, non cum talibus sacrilegijs honor aperitissima destructio-

ne subuertitur. De eis aut idolorum nihil amplius nos debere obseruare quod praecipit Apostolus, certus esto. Et ideo de hac re verba eius recole, quae si obscura essent, pro modulo nostro exponeremus. Non autem peccat, qui cibum postea nesciens manducauerit, quae prius tanquam idolothyrum respuit. Olus vel quilibet fructus in quolibet agro natus, eius est qui creauit: Quia domini est terra & plenitudo eius. Et omnis creatura Dei bona est. Sed si illud quod in agris nascitur consecratur idolo vel sacrificat, tunc inter idolothya deputandum est. Cauendum est enim, ne si putauerimus non vescendum oleum quod nascitur in orto templi idoli, consecrans sit, ut existimemus non debuisse Apostolos apud Athenas cibum sumere, quia ciuitas erat Mineruae eiusque numini consecrata. Hoc de puteo responderim, vel fonte qui in templo est. Plus autem mouet reuera si aliquid sacrificiorum in fonte vel puteum projiciatur. Sed eadem ratio est aeris qui omnem eorum fumum recipit, de quo supra diximus. Aut si hoc ideo putatur distare, quia illud sacrificium, de quo fumus aeri confunditur, non fit ipsi aeri, sed idolo alicui vel demonio, aliquid autem sic mittuntur sacrificia in aquas, ut ipsis aquis sacrificetur, non ideo utique fontis huius luce non utimur, quia ei sacrilegi ubi possunt, sacrificare non cessant. Sacrificatur etiam ventis, quibus tamen utimur ad tantas nostras comoditates, cum eorundem sacrificiorum suorum fumum ipsi quodammodo haurire & vorare videantur. Siquis dubitat de aliqua carne, utrum immolativa sit & non est immolativa, si eam cogitationem tenuerit quod immolativa non sit, & ea vescatur, non utique peccat: quia nec est, nec iam putatur immolativa, etsi antea putabatur. Neque enim non licet corrigere cogitationes a falsitate in veritatem. Siquis autem bonum putauerit esse quod malum est, & fecerit hoc putando, utique peccat. Et ea sunt omnia peccata ignorantiae, quae quisque bene fieri putat, ab eis quisque occidatur, non mihi placet consilium, nisi forte sit miles, aut publica functione teneatur, ut non pro se hoc faciat, sed pro alijs, vel pro ciuitate, ubi etiam ipse est, accepta legitima potestate si eius congruit persona. Qui vero repelluntur aliquo terrore, ne male faciant, etiam ipsis aliquid fortasse praestatur. Hinc aut dictum est. Non resistamus malo, ne nos vindicta delectet, quae

alieno malo animum pascit, non ut correctionem hominum negligamus. Vnde nec reus est mortis alienae, qui cum suae possessioni murum circumdixerit, aliquis ex ipsorum usu percussus intereat. Neque, si reus est Christianus, si bos eius aliquem feriendo, vel equus calcem iaciendo aliquem occidat, aut ideo non debent Christiani boues habere eornua, aut equus ungulas, aut dentes canis, aut vero quoniam Apostolus Paulus satis egit, ut in Tribuni notitiam perferretur, insidias sibi a quibusdam perditis preparari, & ob hoc deductores accepit armatos, si in illa arma scelerati homines incidissent: Paulus in effusione sanguinis eorum suum crimen agnosceret. Absit ut ea quae propter bonum ac licitum facimus aut habemus, siquid per haec praeter nostram voluntatem cuiquam mali acciderit, nobis imputetur. Alioquin nec ferramenta domestica & agrestia sunt habenda, nequis eis vel se vel alterum interimat. Nec arbor aut restis, nequis se inde suspendat. Nec fenestra facienda est, ne per hanc se quisque precipitet. Quid plura commemoremus, cum ea commemoranda finire non possimus? Quid, si est in usu hominum bono ac licito, vnde non possit etiam perniciem irrogari? Restat (ni fallor) ut dicamus aliquid de illo viatore Christiano, quae commemorasti victum famis necessitate, si nihil vspiam inuenierit nisi cibum in idolo positum, ubi nullus alius est hominum, utrum ei satius sit fame emori quam illud in alimentum sumere. In qua quaestione, quoniam non est consequens, ut cibum ille idolothyrum sit, potuit enim vel ab eis qui ibi ab itinere diuertentes corpus refecerant, obliuione seu voluntate dimitti, vel illic ob aliam causam quamlibet poni, Breuiter respondeo. Aut certum est esse idolothyrum, aut certum est non esse, aut ignoratur. Si ergo certum est esse, melius Christiana virtute respuitur. Si autem vel non esse scitur vel ignoratur, sine villo conscientiae scrupulo in usum necessitatis assumitur.

Augustinus Martiano veteri amico gratulatur, quod catechumenus sit factus, hortans illum ut baptismum accipiat & Eucharistiam. Epist. CLIII.

Domino merito suscipiendo & in Christo dilectissimo ac desiderantissimo fratri Martiano, Augustinus in domino salutem. Abripui vel potius obripui, & quodam-

modo furatus sum memetipsum multis occupationibus meis, ut tibi scriberem antiquissimo amico, quem tamen non habebam quando in Christo non tenebam. Nolle quippe

M ut defineret amicitia Romani, ut ait quidam, maximus author Tullius eloquij. Dixit. n. & verissime dixit: Amicitia est rerum humanarum & diuinarum cum benevolentia &

Lucanus charitate consensio. Tu autem mi charissime aliquando mihi consentiebas in rebus humanis, cum eis more vulgi frui cuperem, & mihi ad ea capessenda quorum me poenitet faciendo velificabas, immo vero vela cupiditatum mearum cum ceteris tunc dilectoribus meis inter peipuos aura laudis inflabas. Porro in rebus diuinis, quarum mihi illo tempore nulla luxerat veritas, utiq; in maiore illius definitionis parte nostra amicitia claudicabat. Erat enim rerum tantummodo humanarum, non etiam diuinarum, quanuis cum benevolentia & charitate consensio. Et postea quam illa cupere desisti, perseuerante quidem benevolentia, saluum me esse cupiebas salute mortali, & ea rerum prosperitate felicem quam mundus optare consuevit. Etiam sic itaq; aliquantum tibi erat mecum rerum humanarum beneuola & chara consensio. Nunc vero quantum de te gaudeo, quibus explicem verbis, quando cum quem quoquo modo habui diu amicum, habeo iam

A verum amicum. Accessit. n. etiam rerum consensio diuinarum, quoniam qui mecum temporalem vitam quondam iucundissima benignitate duxisti, nunc spe vite eterne mecum esse cepisti. Modo vero etiam de rebus humanis inter nos nulla dissensio est, qui eas rerum diuinarum cognitione pensamus: ne plus eis tribuamus, quam modus earum iustissimus postulat: nec eas in aliquo contemptu abiiciendo, creatori earum domino rerum celestium atq; terrestrium faciamus iniuriam. Ita sit ut inter quos amicos non est rerum consensio diuinarum, nec humanarum plena esse possit ac vera. Necesse est. n. ut aliter quam oportet humana aestimet, qui diuina contemnit, nec hominem recte diligere nouerit, quisquis cum non diligit qui hominem fecit. Proinde non dico, nunc mihi plenius amicus es qui eras ex parte, sed quantum ratio indicat, nec ex parte eras, quoniam nec in rebus humanis mecum amicitiam veram tenebas. Rerum quippe diuinarum ex quibus recte humana pellantur, socius mihi nondum eras, siue quoniam nec ipse in eis erat, siue po-

stea quam ego eas utique sapere cepti, a quibus tu longe abhorrebas. Nolo autem sententias, nec tibi videatur absurdum, quod illo tempore cum in vana huius mundi aeternitate, quanuis me multum amare videretis, nondum eras amicus meus, quando nec ipse mihi amicus eram, sed potius inimicus. Diligebam quippe iniquitatem, & re vera quia diuina sententia est, qua scriptum est in sanctis libris. Qui diligit iniquitatem odit animam suam. Cum ergo odissem animam meam, verum amicum quomodo habere poteram, ea mihi optantem in quibus ipse meipsum patiebar inimicum? Cum vero benignitas & gratia saluatoris nostri illuxit mihi, non secundum merita mea, sed secundum ipsius misericordiam, tu ab hac alienus, quomodo esse posses amicus meus, qui vnus beatus esse possem penitus ignorabas, & non in hoc me amabas in quo mihi ipse iam fueram utrumque amicus effectus? Gratias itaq; Deo, qui te mihi amicum facere tandem aliquando dignatur. Nunc. n. nobis est rerum humanarum & diuinarum cum benevolentia & charitate consensio in Christo Iesu domino nostro verissima pace nostra. Qui duobus precepit cuncta preconia diuina conclusit dicens. Diliges dominum Deum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & diliges proximum tuum tanquam teipsum. In ijs duobus preceptis tota lex pendet, & propheta. In illo primo rerum diuinarum, in hoc secundo rerum humanarum est cum benevolentia & charitate consensio. Hanc duo si mecum firmissime teneas, amicitia nostra vera ac sempiterna erit, & non solum nos inuicem, sed etiam ipsi domino sociabimur. Quod ut fiat, exhortor gravitatem & prudentiam tuam, ut iam etiam fidelium sacramenta percipias. Decet. n. aetatem, & congruit (quantum credo) moribus tuis. Memento quid mihi dixeris profecturo, comitum quidem de Te. Te reuolens versum, sed tamen apostissimum & vtilissimum. Nunc hic dies vitam aliam affert, alios mores postulat. Quod si veraciter dixisti, sicut de te dubitare non debeo, iam profecto sic viuus, ut sis dignus baptismo saluatoris remissionem praeceptorum accipere precatorum. Iam oino non est cui alteri praeter dominum Christum dicat genus humanum. Te producit si qua manent sceleris vestigia nostrae. Irrita perpetua soluent formidine terras. Quod ex Entheco, id est, ex sibyllino carmine se falsus est transulisse Virgilius, quoniam

fortassis etiam illa vates aliquid de vnico saluatore in spiritu audierat quod necesse habuit confiteri. Hec tibi domine merito suscipiende & in Christo dilectissime ac desiderantissime frater, siue pauca, siue fortitan multa sint utique; occupatissimus scriptura mereri scripta desidero, & te nomen dedisse inter competentes, vel daturum esse, iamamque cognoscere. Dominus Deus noster in quem credidisti, & hic in futuro seculo te conseruet domine merito suscipiende & in Christo dilectissime ac desiderantissime frater.

Augustinus Proba refalutat, & gratias agit quod de salute ipsius fuerit sollicita. Epistola.

CLV.

Dominam insigni & merito illustri & prestantissimam filiam Probae, Augustinus. Est quidem ita ut dicis, quod in corpore corruptibili anima constituta terrena quadam cogitatione constringitur, & tali onere quodammodo depressa curuatur, ut in imo piscat & cogitet. Nam hoc etiam sancta scriptura ita dicit: Corpus enim quod corruptum est aggrauat animam, & deprimat terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Sed ideo venit saluator noster, qui mulierem illam in Euangelio per decem & octo annos curauit, quae fortasse hoc significabat, verbo sua audiat, sursum cor: Nec frustra respondeat, se habere ad dominum. Quod intuens recte facis, mala huius mundi tolerabilia ducere spe futuri. Sic. n. vsu quodam bono conuertuntur in bonum dum non augent notitiam, de qua re Apostolus ait. Scimus quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Omnia, inquit. Non solum ergo illa quae appetuntur ut suaui, verum etiam illa quae, ut molesta vitantur, quoniam alia sic sumimus ne capiamur, alia sic ferimus ne frangamur. Et secundum praecepta diuina in omnibus gratias agimus ei de quo dicimus. Benedicamus dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Et bonum est mihi quoniam humiliasti me, ut discam iustificationes tuas. Neque enim reuera si fallacis prodice si qua manent sceleris vestigia nostrae. Irrita perpetua soluent formidine terras. Quod ex Entheco, id est, ex sibyllino carmine se falsus est transulisse Virgilius, quoniam

rito illustris & prestantissima filia. Reddes itaque debitum prestantiae tuae salutationis obsequium, agensque gratias quod salutis nostrae religiosissimam curam geris, posco tibi a domino futuram vitam praemia, praesentisque solatia, omniumque vestrum in quorum cordibus per fidem habitat Christus, me dilectioni orationique commendo. Et alia manu. Deus verus & verax veraciter cōsoletur cor tuum, & protegat salutem tuam, domina insignis & merito illustris ac prestantissima filia.

Augustinus Optato demonstrat, quid de animarum origine certum sit, quid adhuc salua fidei rectitudine quari nescirive possit. Epistola. CLVI.

Domino beatissimo & sincera dilectione desiderabili fratri & coepo Optato, Augustinus in dño salutē. Quāuis tuā sanctitatis nullas ad meipsum datas acceperim literas, tñ quā illarū quas ad Mauritaniam Cēsariensem misisti, me apud Cēsaream praesente venerunt, quod nos iniuncta nobis a venerabili Papa Zozimo apostolicę sedis episcopo ecclesiastica necessitas traxerat, factū est ut ea quae scripsisti etiam ipse perlegerem tradente mihi eandem epistolam tuam famulo Dei sancto Renato, in Christo nobis fratre charissimo. Quo petente & mihi licet alijs occupato vehementer instante, ad ea sum respondere compulsus. Accessit huc etiam alterius sancti & cum debito honore nominandi fratris nostri, & quantum ab illo comperi, necessarii tui Muresis cum in supradicto oppido remorarentur aduentus. Qui mihi retulit etiam sibi missas de hac re literas venerationis tuae. Et me de hac ipsa quaestione conluluit, ut quid inde sentirem, vel meis vel suis rescriptis ad te faceret peruenire, vtrum scilicet animae ut corpora propagatione nascantur, sintque ex illa vna quae primo homini creata est. An creator omnipotens, qui utique vsque nunc operatur, sine vlla propagatione nouas faciat singulis proprias. De qua re antequam aliquid admoncam, sinceritatem tuam scire volo, in tam multis opusculis meis nunquam me fuisse ausum de hac quaestione definitam proferre sententiam, & impudenter referretur in literas ad alios informandos, quod apud me non fuerit explicatum. Quorum autem rerum atq; causarum consideratione

ratione permoucar, vt in neutram assertio-
nem meus inclinetur assensus, sed adhuc in-
ter vtranque disceptem, nimis longum est

Hac epistola exprimere. Nec tam necessa-
rium, vt hoc omisso non possit de hac qua-
stione quod satis est deputari, & si non ad au-
ferendam cunctationem, certe ad cauendā
temeritatem. Illud enim vbi vel maxime fi-
des christiana consistit, quod per hominem

1. Cor. 15. mors, & per hominem resurrectio mortuo-
rum. Sicut enim in Adam omnes moriun-

Rom. 8. tur, ita & in Christo omnes viuificabuntur.
Et quod per vnum hominem peccatum in
hunc mūdum intrauit, & per peccatū mors,
& ita in omnes homines pertransiit in quo
omnes peccauerunt. Et quod iudiciū quidē
ex vno in condemnationem. Et quod per v-
nius delictum in oēs hoies ad condemnatio-
nem, & per vnius iustificationem in oēs ho-
mines in iustificationem vitæ: Et si qua alia
testimonia declarant neminem nasci ex A-
dam, nisi vinculo delicti & damnationis ob-
strictum, neminemque inde liberari nisi re-
nascendo per Christum, tam inconcussē te-
nere debemus, vt sciamus eum qui hoc nega-
uerit, nullo modo ad Christi fidem & ad eā
quæ per Christum datur pusillis & magnis
Dei gratiam pertinere. Vnde si origo animæ
lateat, dū tū redēptio clareat, periculum non
est. Neque enim in Christum credimus vt nasea-
mur, sed vt renascamur quocumque nati fueri-

Imus. Hactenus autē dicimus sine periculo la-
tere animæ originē, vt non tū eam partem
Dei esse credamus: sed creaturam. Nec de
Deo natā, sed ab illo factam atque in eius ge-
nus adoptādam mirabili dignatione gratiæ,
non parili dignitate naturæ. Nec eam cor-
pus esse sed spm, non creatorē vtiq; sed crea-
tum. Nec ideo venisse in hoc corpus corrup-
tibile quo grauatur, quod illuc eam vitæ
in cœlestibus vel in quibuslibet alijs parti-
bus mundi antea malę gestæ merita compu-
lerunt. Nōdum enim natos Apostolus, cum de

Rom. 6. Rebecę geminis loqueretur, nihil egisse di-
cit boni vel mali, vt non ex operibus quibus
nullis alter distinguebatur ab altero, sed ex
vocante diceretur minori seruiturum esse
maiores. His igitur firmissime constitutis,
si tam reconditum atq; abditū est in occul-
tis operibus Dei, vt nec scripturarum diui-
narum manifesto eloquio declaratur, vtrum
propterea nihil boni vel mali nondum nati
egisse credendi sint, quia non ex alijs propa-
gatas, sed mox ex nihilo creatas animas sin-

guli accipiunt: an quia eum essent originall-
ter in parentibus, adhuc ipsi nulli erant, qui
suas & proprias vitas agerent, illa tū sit fides
salua qua credimus nullum hominum, siue
maioris siue paruulę quamlibet & recentis
gratis liberari a contagione mortis antiquæ
& obligatione peccati quod primā natiuita-
te cōtraxit, nisi per vnum mediatorem Dei
& hominum hominem Christum Iesum.
Cuius hominis eiusdemque Dei saluberrima
fide, etiam illi iusti salui facti sunt, qui
priusquam veniret in carne, crediderunt in
carne venturum. Eadem nāque fides est &
nostra & illorū, qm hoc illi crediderunt fu-
turum, quod nos credimus factū. Vnde dicit
Apostolus Paulus. Habentes autē eundē spm
fidei, secundū qd scriptum est: Credidi p p
quod locutus sum: & nos credimus p qd
& loquimur. Si ergo eundē spm fidei & illi
habebāt qui venturū in carne Christū pñū
ciarunt, quem etiā illi qui eum venisse nūcia-
runt, sacra esse potuerunt pro tēporū diuersi-
tate diuersa ad vnitatem tamen eiusdem fi-
dei cōcordissime recurrentia. Scriptū est in
Actibus Apostolorū loquēte apostolo Pe-
tro: Nūc ergo qd tētatīs Deū imponere iu-
gum supra collum discipulorū, qd neq; pa-
tres nostri neque nos portare potuimus, sed
per gratiā dñi Iesu credimus nos saluos fie-
ri quēdmodum & illi. Si ergo & illi patres
portare iugum legis veteris nō valentes, per
gratiā dñi Iesu saluos se fieri crediderunt,
manifestum est quod hac gratia et antiquos
iustos viuere facit ex fide. Iustus enim ex fide
viuit. Lex autē subintravit vt abūdarē deli-
ctum, vt superabūdarē gratia p quā sanare-
tur delictū abūdantiā. Si enim data esset lex
quę viuificare posset, oīno ex lege esset iusticia.
Cui tamē bono lex data sit, cōsequēter adiū-
xit dicens: Sed cōclūsit scriptura omnia sub
peccato, vt pmissio ex fide Iesu Christi da-
retur credētibus. Danda itaq; fuerat lex q ma-
nifestius sibi ipsum ostenderet hominem, ne
superbus animus humanus a seipso se posse
esse iustum putaret, & ignorās Dei iustitiam
a quæ homini ex Deo est, & suā volens con-
stituerē. i. quasi suis viribus partem, iustitiæ
Dei subiectus non fieret. Oportebat itaque
vt addito mādato cuius vox est: Nō concu-
piscēs, superbo peccatori etiā prauaricationis
crimē accederet, atque ita gratiæ medici-
nam non sanata per legem sed cōiuncta in fir-
mitas quæreretur. Proinde cum oēs iusti, hoc
est, veraces Dei cultores, siue aī incarnatione

nem, siue post incarnationē Christi, nec vi-
xerint, nec viuāt, nisi ex fide incarnationis
Christi, in quo est gratiæ plenitudo, pfecto
quod scriptū est: Nō esse aliud nomen sub
cœlo, in quo oporteat saluos fieri nos, ex il-
lo tempore valet ad saluandū genus huma-
num, ex quo in Adam viuātū est genus hu-
manum. Sicut enim in Adam oēs moriuntur,
ita & in Christo oēs viuificabuntur. Quia
sicut in regno mortis nemo sine Adam, ita
in regno vitæ nemo sine Christo. Sicut per
Adam omnes iniusti, ita per Christum oēs
iusti: Sicut per Adam omnes mortales in
pœna facti sunt filij seculi, ita & per Chri-
stum omnes immortales in gratiā sūt filij
Dei. Cur autē creentur etiā illi quos creator
præsciuit ad damnationem non ad gratiam
pertinere, beatus Apostolus tāto succinctio-
re breuitate, quāto maiore autoritate com-
memorat. Deum enim dicit potentem ostende-
re iram, & demonstrare potentiā suā attu-
lisse in multa patientia vasa iræ quæ pfecta
sunt in perditionem, & vt notas faceret diui-
tias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quem
superius dixerat tanquam figulum luti ex
eadem massa facere, aliud vas in honorem,
aliud in contumeliā. Merito autē videt
iniustitiam, quod sunt vasa iræ ad perditio-
nē, si nō esset ipsa vniuersa ex Adam massa
damnata. Quod ergo sunt inde nascendo
vasa iræ, pertinet ad debitā pœnam. Quod
autē sunt renascēdo vasa misericordiæ, per-
tinet ad indebitam gratiam. Ostendit ergo
Deus iram suam, nō vtiq; animi perturba-
tionē, sicut est, quæ ira hominis nuncupat,
sed iustam fixamq; vindictam, quæ de stir-
pe inobediētiæ ducitur propago peccati
atque supplicij. Et homo natus ex muliere,
sicut in libro Iob scriptum est, brevis est vi-
tæ & plenus iracundiæ. Eius enim rei vas
est quā plenus est, vnde iræ vasa dñr. Osten-
dit & potentiā suā, quæ bene ē vti malis,
multa illis naturalia & tēporalia bona lar-
giens, eorūq; malitiā ad exercendos & com-
paratione admonēdos bonos accommodans,
vt in eis discant agere gratias Deo, quod ab
eis nō suis meritis qui in eadem massa paria
fuerunt, sed illius miseratione discreti sunt.
Quod maxime apparet in paruulis, de qui-
bus cum p Christi gratiā nascuntur, & istā
vitam in illa tenera ætate finiente, in æter-
nam transeunt & beatā, dici nō pōt quod
libero discernuntur arbitrio ab alijs infan-
tibus, qui sine hac gratia in ipsius massæ da-

natione moriuntur. Si autē hi soli crearen-
tur ex Adā, qui essent per gratiam recrean-
di, & præter illos qui in Dei filios adoptan-
tur, nulli alij homines nascerentur, lateret
beneficium quod donaretur indignis, quia
nullis ex eadem damnabili stirpe venienti-
bus debitū supplicium redderetur. Cum ve-
ro attulit in multa patientia vasa iræ, quæ
perfecta sunt in perditionē, non solū osten-
dit iram & demonstrauit potentiā suā redhi-
bendo vindictam, & bene vtendo non bo-
nis, sed etiam notas fecit diuitias gloriæ suæ
in vasa misericordiæ. Ita enim quid præstetur
sibi discit gratis iustificatus, dum nō suo me-
rito, sed gloria largissimæ Dei misericordiæ
discernitur a damnato, cum quo eadē iusti-
tia fuerat & ipse dānandus. Tam multos at-
creādo nasci voluit, quos ad suā gratiā non
prinere præsciuit, vt multitudine incōpara-
bili plures sint illis, quos in sui regni gloriā
promissionis prædestinare dignatus est, vt
etiā ipsa reiectorū multitudinem ostenderet,
q nullius momenti sit apud Deum iustum
quanta libet numerositas iustissime dānato-
rum. Atque vt hinc quoque intelligant qui
ex ipsa dānatione redimunt, hoc fuisse debi-
tum massæ illi vniuersæ, quod tam magnæ
parti eius redditū cernerent, nō solū in eis,
qui originali peccato multa addūt malæ vo-
luntatis arbitrio, verūetiam in tam multis par-
uulis, qui tantūmodo vinculo peccati origi-
nali obstricti, sine gratia mediatoris ex hac
luce rapiunt. Tota quippe ista massa iustæ
dānationis reciperet debitū nisi ex ea fice-
ret nō solū iustus, sed et misericors figulus,
alia vasa in honorē secundū gratiā, nō secū-
dum debitū, dum & paruulis subuenit, quo-
rum nulla merita dici possunt, & maiores
præuenit, vt habere aliqua merita possint.
Quæ cum ita sint: si assertio tua non eō ten-
dit, vt nouas animas dicas propter innocen-
tiam nouitatis suæ, antequam ad peccandū
libero vtantur arbitrio damnationi origina-
li obnoxias esse non posse, sed eas fide catho-
lica confiteris, etiam si in illa tenera ætate
de corpore exierint in damnationem perdi-
tionis ituras, nisi sacramento mediatoris,
qui venit quærere & saluum facere quod
perierat liberenter, quare vbi, vel vnde, vel
quando cœperint damnationis meritum
habere, si nouæ sunt, ita sanē vt Deum non
facias, nec aliquam naturam quam nō con-
didit Deus, vel peccati earum vel innocen-
tium damnationis authorem: et si inuene-
ris

Luc. 19.

ris quod te querere admonui, quod ipse adhuc (fateor) non inueni, defende quantum potes atque asserere animarum infantium eius modi esse nouitatem, ut nulla propagatione dueatur, & nobiscum quod inuenieris frater: na dilectione communica. Si autem nou inuenieris, quare vel quomodo sunt animae infantium peccatrices, & nihil in seipsis habentes malitia, a quo cogantur ex Adam trahere unde damentur, cum eas credas non ex illa prima peccatrice propagatas, sed nouas atque infantes includi carne peccati: nec sic tam temere in alia sententia tua deflectatur assensio, ut eas ex illo una credas propagando traduci, ne forte alius inuenire possit, quod ipse non possis, aut aliquando inuenias quod nunc non potes. Na & illi qui animas ex una propagari asserunt, quia Deus primo homini dedit, atque ita eas ex parentibus trahi dicunt, si Tertulliani opinionem sequuntur, profecto eas non spiritus, sed corpora esse contendunt, & corpulentis seminibus exoriri. Quo peruersius quod dici potest. Neque hoc Tertullianum somniasse mirandum est, qui et ipsum creatorem Deum non esse nisi corpus opinatur. Quia demetia repulsa a corde atque ore christiano, quisquis animam sicuti est, non esse corpus sed spiritum confitetur, & tamen in filios ex parentibus duci, in eo quidem nullis coarctatur angustijs, quod omnes animas et paruulorum quos ecclesia non utique in falsa, sed in vera peccatorum remissione baptizat, vera fides praedicat trahere originale peccatum propria primi hominis voluntate commissum, & in omnes posteros generatione transmissum, ac sola regeneratione purgandum. Sed cum considerari & pertractari coeperit quid dicatur, mirum si ullus sensus comprehenderit humanus, quo nam modo tanquam lucerna de lucerna accendatur, & sine detrimento alterius alter inde ignis existat, sic anima de anima parentis fiat in prole, vel traducatur in prolem: utrum incorporeum semen animae, sua quadam occulta & inuisibili via seorsum ex patre currat in matrem, cum sit conceptus in semina: an (quod est incredibilius) in semine corporis lateat. Cum autem fluunt irrita sine ullis conceptibus semina, utrum semen animae non simul exeat, an summa celeritate, atque atomo temporis unde exierat recurrat, an pereat? Et si perit, quomodo ipsa cuius mortale semen est, immortalis est anima? An immortalitatem tunc accipit, quando formatur ut uiuat, sicut iustitia quando formatur ut sapiat: & quo pacto eam Deus

ingat in homine, et si anima seminaliter trahatur ex anima, sicut fingit in homine corporis membra, quamuis corpus seminaliter trahatur ex corpore? Si enim non spiritualis creatura fingeretur a Deo, non scriptum esset: Qui fingit spiritum hominis in ipso. Et in eo quod Phil. legitur: Qui finxit singillatim corda hominum si per corda significata sunt animae, fingi eas posse quis dubitet? Sed quaeritur, utrum ex una anima hominis primi, sicut fingit singillatim facies hominum, ex uno tamen corpore hominis primi. Cum haec atque homini de hac re multa quaerantur, quae nullo sensu cordis explorari possunt, & a nostra experientia longe remota sunt, atque in abditiis naturae sinibus latent, non erubescendum est homini confiteri se nescire quod nescit, ne dum se scire mentitur, nunquam scire mereatur. Quis autem negat non unius tantum sed omnis animae creatoris Deum atque factorem, nisi qui eius eloquijs apertissime refutatur? Sine ulla quippe ambiguitate per Prophetam dicit: Omne flatum ergo feci, aias videlicet, intelligi volens, quod verba consequentia manifestant. Non itaque unum quem factum ex terra homini primo inspirauit, sed omnem flatum ipse fecit, ipse adhuc facit. Quaeritur tamen utrum omnem flatum ex illo uno flatu, sicut omne corpus homini ex uno illo corpore faciat: an vero noua quidem corpora faciat ex uno, aias autem nouas ex nihilo. Quis enim congrua suis originibus genererem etiam de feminibus facit, nisi qui ipsa semina sine feminibus fecit? Sed ubi res naturaliter obscura nostrum modum vincit, & aperte diuina scriptura non subuenit, temere hinc aliquid definire humana coniectura praesumit. Secundum vitas autem, quas proprias habere incipiunt, nouos homines dicimus nasci, siue anima, siue corpore. At vero secundum originale peccatum veteres nascuntur, ideo baptisimo renouantur. Aliquid ergo certum de animae origine nondum in scripturis canonicis coeperit. Nam si quod nouas sine ulla propagatione asserunt animas fieri, inter testimonia, quibus id nuntunt ostendere, ponunt etiam illa duo quod paulo ante commemorauimus. Qui fingit spiritum hominis in ipso: Et qui finxit singillatim corda hominum. De quibus vides quae admodum posuit. Illud tamen inter cetera testimoniis mihi videtur esse precipuum, quod in libro Salomonis Ecclesiaste legitur: Et reuertetur puluis in terram sicut erat,

erat, & spiritus reuertetur ad deum qui dedit eum. Sed facillime ridentur: Corpus in terram, de qua factum est primum hominis corpus, & spiritus ad deum, a quo facta est prima hominis anima. Sicut enim spiritum corpus, inquit, quauis ex primo illo corpore propagatum sit, eo tamen redit unde ipsum primum corpus effectum est, sic anima nostra quauis ex illa anima propagata, non ad nihil, quia immortalis est, sed ad illum redit a quo ipsa prima anima facta est. Ac per hoc illud quod scriptum est de spiritu cuiusque hominis, quod redeat ad deum qui dedit eum, non soluit istam obscurissimam questionem, quia siue ex illo uno, siue ex nullo alio, Deus utique dedit eum. Item qui illi qui propaginem animarum inconsiderata temeritate defendunt, inter alia testimonia quae suae causae suffragari arbitrantur, nullum quasi manifestius & expressius pro se possunt putare proferendum, quod id quod in Genesi scriptum est: Omnes autem animae quae introierunt cum Iacob in Aegyptum, qui exierunt de femoribus eius. Hoc enim velut euidentissimo testimonio possunt credi animas in filios ex parentibus propagari, quoniam satis aperte dictum est, animas esse de femoribus Iacob, non sola existeret corpora filiorum. Ut eo modo etiam illud intelligi velint a parte totum, quod dixit Adam, cum illi mulier eius ostenderetur. Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Non enim dixit: Et anima de anima mea: sed ita fieri potest, ut carne nominata utrunque intelligatur, sicut hic animae filijs intelligi voluit. Sed hoc testimonium certe, quasi tam clarum atque manifestum enodanda huic quaestioni non sufficeret, nec si ita legeretur genere feminino, quae exierunt de femoribus eius, ut animas intelligere sufficeret, quoniam & animae nomine corpus solum posse significari, modo quodam locutionis ostenditur, quo significatur per id quod continetur illud quod continet, sicut autem quidam: Vina coronant, cum coronantur vasa continent. Vinum enim continetur & vas continet. Sicut ergo appellamus ecclesiam Basilicam, quia continetur populus qui vere appellatur ecclesia, ut nomine ecclesiae, id est populi, qui continetur, significemus locum qui continet. Ita quod animae corporibus continentur, intelligi corpora filiorum per nominatas animas possunt. Si enim melius accipitur etiam illud quod lex

inquinari dicit eum qui intrauerit super animam mortuam, hoc est, super defuncti cadaver, ut nomine animae mortuae, mortuorum corpus intelligatur, quod animam continebat: quia & absente populo, id est ecclesia, locus tamen ille nihilominus ecclesia nuncupatur. Haec ridentur, si (ut dixi) formi no genere positum esset, quae exierunt de femoribus Iacob, id est animae. Nunc vero cum masculinum genus sit positum, id est qui exierunt de femoribus Iacob, quis non ita intelligere malit, omnes animae eorum qui exierunt de femoribus eius, id est animae hominum, ut et sic possint intelligi secundum corpus tantummodo exisse homines de femoribus patris, quorum erant illae animae, per quarum numerum intelliguntur tot homines. Vellem autem legere libellum tuum, cuius mentionem fecisti in literis tuis, ne forte aliqua ibi testimonia non ambigua posuisti. A me autem cum quaesisset amicus mihi charissimus, & diuinarum studiosissimus literarum, quod de hac questione sentirem, eique remota verecundia, hinc astus meos & ignorantiam fassus essem, scripsit inde longe trans mare ad doctissimum virum, cui rescripsit ille, ut potius me consuleret, nesciens quod iam fecerat, nec aliquid a me certum ac definitum audire potuerat. Hieronymus. Significauit tamen in eadem breui epistola tua, se potius fieri quam propagari animas credere. Simul et admonens animarum propagationem, quia ipse in oriente est, occidentalem ecclesiam sole re sentire. Hac ego maiore occasione comperta, scripsi ad eum non breuem librum, consulens eum & petens ut prius me doceat, & tunc ad me mittat quos doceam. Qui liber meus non ut doctoris, sed inquisitoris, & potius discere cupientis apud me legi potest: mitti vero vspiam non debet, vel cuius foras dari, nisi eum rescripta domino adiuvante percepero, id quod ille sentit, promptissime ac libentissime defensurus, si me docere potuerit, quomodo animae non ex Adā veniant, & tamen ex illo iustam sortem damnationis inueniant, nisi ad remissionem peccatorum renascendo perueniant. Absit enim ut credamus vel animas paruulorum in lauacro regenerationis falsam accipere peccatorum mundationem, vel deus esse, aut aliquam naturam quam non condidit Deus, illius ex qua mundantur iniquationis auctorem. Donec ergo aut ille rescribat, aut ego, si Deus voluerit, aliquo modo discam, si nullam de illa peccatrice originem ducit, quae causa sit animae subeundi originale peccatum.

petit, quod necesse est esse in omnibus parvulis, ad quod et nec Deus cogit infans, quia peccandi author non est, nec ulla mali natura, quae non est, nihil tale audeo predicare. Te autem si libenter vel patienter admittis, charissime frater, admoneo, ne haeresim novam minus cautus incurras, quam antiquissimam fidei stabilita molitur fundamenta convellere adversus Dei gratiam disputando, quam dominus Christus pusillus & magnis ineffabili bonitate largitur. Cuius vel auctores, vel certe acerrimi notissimi; suaves, cum Pelagius & Celestius extitissent, conciliorum episcoporum vigilanter adiutorio saluatoris, quam suam tuetur ecclesiam etiam a duobus venerabilibus antistitibus apostolicae sedis, Papa Innocentio & Papa Zozimo, nisi correcti etiam egerint poenitentiam toto christiano orbe dantur sunt. De quibus exemplum recentium scripturarum, siue quae specialiter ad Aphros, siue quae universales ad omnes Episcopos de memorata sede manarunt, ne forte ad vestram sanctitatem nodum pervenerint, vobis curavimus mitti ab eis fratribus, quibus & has literas ut tuae venerationi dirigerent, dedimus. Hi autem non ideo sunt haeretici, quia dicunt aias originem de illa prima peccatrice non ducere, quod vel aliqua fortasse ratione vera dici potest, vel sine fidei labe nesciri: sed hinc conantur efficere, unde omnino apertissimi haeretici iudicantur, animas parvulorum nihil mali ex Adae trahere, quod sit laacro regenerationis expiandum. Nam Pelagij de hac re argumentatio, quae inter alia eius damabilia etiam literis apostolicae sedis adiuncta est, ita se habet. Sed anima, inquit, ex traduce non est, sed sola caro tantum habet traducem peccati, sola ergo poenam meretur. Iniustum est enim, ut hodie nata anima, non ex massa Adae, tam antiquum peccatum portet alienum: quia nulla ratione conceditur, ut Deus qui propria peccata dimittit, unum imputet alienum. Si ergo ita potes animarum asserere sine ulla propagine novitatem, ut ratione iusta & a fide catholica non aliena, etiam sic peccato primi hominis ostendantur obnoxia, asserere quod sentis ut potes. Si autem non eas aliter potes a propagatione facere alienas, nisi ut simul facias ab omni peccati vinculo liberas, cohibe te ab hominum disputatione omnimodo. Non est enim falsa etiam in parvulorum baptismo remissio peccatorum, nec verbotenus dicitur, sed veraciter agitur. Nam ut iam verbis utar quae in ipsa epistola beatissimi antistitis Zozimi le-

guntur: Fidelis dominus in verbis suis, eiusque baptismus re ac verbis in opere, confessione & remissione vera peccatorum, in omni sexu, aetate, conditione generis humani eandem plenitudinem tenent. Nullus enim nisi qui peccati servus est, liber efficiatur, nec redemptus dici potest, nisi qui vere per peccatum fuerit captivus, sicut scriptum est: Si vos filius libera vultis, vere liberi eritis. Per ipsum enim renascimur spiritualiter. Per ipsum crucifigimur mundo. Ipsius morte mortis ab Adam omnibus nobis introductae atque transmissae universaeque illud propagatione contractum chirographum rumpitur, in quo nullus omnino natorum antequam per baptismum liberetur non tenetur obnoxius. In his enim verbis apostolicae sedis, tam antiquae atque fundatae certa & clara est catholica fides, ut nefas sit de illa dubitare Christiano. Quoniam ergo morte Christi, non unus aut aliquarum, sed universae animae propagatione contractum mortis chirographum rumpitur, si potes animas sic alienas a propagatione defendere, ut tamen hoc chirographo quod sola Christi morte rumpendum est rectissima ratione demonstrantur obstrictae, nec sua propagatione, sed carnis hoc debito iuste appareant obligatae, non solum neminem prohibente defendere possis, etiam id nobis quo tecum defendere possumus, ostende. Si autem aliter non potes quod de animarum novitate sentis, asserere, nisi ut eas dicas peccato primi hominis non teneri, aut per propagationem non suas, sed carnis, auctore Deo vel nescio qua mali natura innocentissimas fieri peccatrices, melius origo animae latet, dum tamen cum non dubitemus Dei esse creaturam, qua vel Deus peccati auctor dicatur, vel contra Deum aliena mali natura introducat, vel baptismi parvulorum irritum ducatur. Ut autem & a me tua dilectio de hac quaestione aliquid audiat definitum, non parum est estimandum, immo praecipue necessarium argueretur, quomodo libet se origo habeat animarum, siue ex illa una, siue ex nulla alia propagentur. Mediatoris tamen animam nullum ex Adam traxisse peccatum dubitare fas non est. Si enim nulla propagatur ex altera, ubi omnes tenentur propagata carne peccati, quanto minus credendum est ex propagine peccatricis animam venire potuisse, cuius caro veniit ex virgine, non libidine concepta, sed sine, ut esset in similitudine carnis peccati, non in carne peccati. Si autem peccato prima animae peccatricis, ideo ceterae tenentur obnoxiae, quia

quia ex illa sunt propagatae perfectae illa quae sibi vni generis coaptant, aut peccatum inde non trahit, aut omnino inde non tracta est. Neque enim non potuit animam sibi trahere sine peccato, quod soluit nostra peccata, aut qui novam creavit ei carnem, quam sine parente fecit ex terra, non potuit novam creare carni, quam sine viro sumpsit ex femina. Hoc, sicut potui, non quidem ad me datis, sed tamen ad charissimos nostros sanctitatis tuae literis, non pericia quam desiderasti, sed sollicita dilectione respondi. Si gratie accipis & admonitionem fraternam etiam utilem, non errando, sed prudenter considerando cum Ecclesiae pace conservas, Deo gratias. Si autem me ista nondum nosse miraris, vel etiam nec miraris, & me aliquid certum de origine animarum salua ista fide quae certissima atque clarissima est, mutua charitate docere non renuis, multo verius, Deo gratias. Memor nostri domino semper viuas, domine beatissime & sincera dilectione desiderabilis frater.

Augustinus Marcellino, ut quae adversus Donatistas in concilio Episcoporum decreta sunt publicentur, rogans ut qui nolunt respicere castigentur, sed citra mortis poenam Epist. CLVII.

Domino merito insigni multumque charissimo ac desideratissimo filio Marcellino, Augustinus in domino salutem. Gestae quae promissae praesentia tua vehementer exopto, & in Ecclesia Hipponensi iamiam cupio recitari, ac (si fieri potest) per omnes Ecclesias etiam in nostra dilectione constitutas: ut audiant homines pleneque agnoscant confessores iniquitatis, non Dei timore extorcente poenitentiam, sed iudiciaria diligentia crudelissimorum pectorum aperiente duricia: siue illorum qui de homicidio & de excoecato ac debilitato presbyteri corpore confessi: siue illorum qui si illa scire potuissent, quamvis sibi dicerent displicere, negare non ausi sunt, refugientes catholicam pacem, velut ne criminibus polluantur alienis, & in illo immanium tantam multitudinem perdurantes: siue etiam illorum qui se inde non recessuros etiam demonstrata sibi catholica veritate, & Donatistarum perversitate didicerunt: Non est leue quod Deus agi voluit per operam tuam. Utinam tales eorum causas crebres sic audias & facinora eorum at-

que infamia pertinacia sic sepe prodatur, ea demumque publicata gesta in omnium notitiam oraculum perferantur. Quod autem scripsit eximie. Videtur tas tua dubitare te, utrum in theopropria desic appel beas eadem gesta iubere proponi, fiat, si potest, illuc frequens conflueret multitudo. Alioquin alius locus celebrior providendus est, solent Ceterum non tamen villo modo praetermittendum. Iam edipena sane illorum quavis de tantis scelere tribus confessorum, rogo te ut praeter supplicium mortis sit, & propter conscientiam nostram, & propter catholicam mansuetudinem commendandam. Ipse enim fructus

ad nos pervenit confessionis illorum, quia inuenit Ecclesia catholica ubi sua erga atrocissimos inimicos seruet atque exhibeat lenitatem. In tanta quippe cluderitate quicquid prae sanguinem vindicta processerit, magna lenitas apparebit. Quod & si modo quibusdam nostris illa atrocitate commotis videtur indignum, & quasi dissolutionis & negligentiae simile, transactis tamen motibus animorum, qui recentioribus factis solent turbulentius excitari, egregie luculenta bonitas apparebit, & ob hoc magis eadem gesta legere atque ostendere delectabit, dum merito insignis multumque charissime ac desideratissime fili. Ibi est sanctus frater & coepiscopus meus Bonifacius, & per diaconum Peregrinum, qui cum illo perrexit commonitorium direxi, quod sic habet tanquam praesentia mea. Et quod vobis in commune pro ecclesiae utilitate placuerit, hoc adiuvante domino fiat, qui potens est misericorditer opitulari in tantis malis. Modo Macrobius Episcopus eorum stipatus cuneis perditorum utriusque sexus, hac atque illac circumit, aperuit sibi basilicas, quas possessorum quatuorviscunq; timor clauserat. Praesente autem procuratore viri clarissimi Celeris Spondeo, quem tuae dilectioni commendavi multumque commendo, ut cunq; eorum frangebatur audacia: nunc vero posteaquam Carthaginem profectus est, etiam in fundis ipsius basilicas aperuit, populos congregat. Cum ipso etiam est ille Donatus diaconus rebaptizatus, qui cum fuerit colonus ecclesiae, versatus est in illa eadem praecipuus, qui tales non cum eo sunt quoniam & ille cum ipso est, si Proconsul vel simul ambo in illos estis sententiam prolaturi. Et forte ille perficitur velle gladio vindicare, quod sit christianus, & quantum advertere potuimus, non sit ad hanc cruenta proclivis, tamen si necesse fuerit etiam gestis iubete allegari epistolas meas, quas de hac

re singulas vobis mittere putaui. Soleo. n. audire in potestate esse iudicis mollire sententiam, & mitius vindicare q̄ iubeant leges. Si autem ne literis meis ad hoc consenserit, hoc saltem praestet, vt in custodiam recipiantur, atq; hoc de clementia Imperatoris impetrare curabimus, ne p̄siones seruorum Dei, q̄ debent eē in Ecclesia gloriose, inimicorū sanguine dehonorentur. Scio. n. in causa clericorum Anaunensiu, qui occisi a gentilibus nunc martyres honorantur, Imperatorē rogatum facile concessisse, ne illi qui eos occiderant & capti iā tenebantur, i. retr. 33 poena simili punirentur. Libros de Baptizatio tua misisse, cur abs te rursus acceperim oblitus sum nisi forte cum inspicerem, mēdolos eos repperi & emendare volui, qd̄ mirabiliter impeditus, adhuc vsq; nō feci. Epistolā quoq; ad te scribendā & his adiungendā quā cum ibi essem iā dictare coeperā, paulo addito sic esse imperfectā scias. Si autē rationem omnium dierum & lucubrationū alijs necessitatibus impensarum tibi possem reddere, grauiter cōtristatus mirareris, quanta me distendant q̄ differri omnino non pūt, & negare illa non permittunt, in quā me petendo & admonendo argues volentē, & ineffabiliter quā nō possum dolentē. Cum. n. ab eorum hominum necessitatibus aliquantulum vaco, qui me sic angariāt: vt eos nullo mō liceat euitare, nec contemnere oporteat, non desunt quā dictāda propono, sic in articulis temporum constituta, vt dilationem temporum non ferant. Sicut mihi fuit breuiatio gestorū collationis nr̄ae satis operosa, cum viderē neminem se velle tanto aggeri literarum legēdo cōmitere. Sicut mihi fuit et epistola ad ipsos laicos Donatistas, de hac eadē collatione nostra, quā mō aliquot lucubrationibus terminaui. Sicut epistolae duae nō breues, vna ad dilectionē tuā, altera ad virū illustre Volusianum, quas vos accepisse iā credo. Sicut nūc in manibus habeo librum ad Honoratum nostrū de quāstionibus quibuscūq; quinq; quas mihi proposuit, & per literas intimauit, cui nō continuo respondere vides q̄ minime oporteat. Caritas. n. quā tanquam nutrix fouet filios suos, non ordine amandi: sed ordine subueniendi infirmiores fortioribus antepōnit, quos tales vult esse, quales iam illi sunt, quos non contemnēdo: sed de his cōfidendo interim praeterit. Tales ergo mihi

necessitates dictandi aliquid, quod me ab eisdem dictationibus impediāt, quibus magis inartē delecto, deesse nō possunt, cum paululū spātij vix datur inter aceruos occupationū, quibus nos alienae vel cupiditates vel necessitates angariatos trahunt. Et quid faciam proflus nescio. Audisti vnde mecum dūm deprecor, sed et quod tam instanter, & tam crebro me admones, nolo cessare, nō nihil agēs. Cōmendo etiā ego excellentiae tuae Ecclesiam in Numidia constitutam, p̄ cuius necessitates sanctus frater & coepiscopus meus Delphinus a fratribus & coepiscopis meis ibi collaborantibus & compericulantibus missus est. Nec de hac re plura scribo, cum ipso praesente sis auditorus. Cetera in comitorijs inuenies, quae ad presbyterum missi siue modo, siue per diaconum Peregrinum, ne mihi ea totiens iterare necesse sit. Semper in Christo cor tuum viget, domine merito insignis mulumq; charissime ac desiderantissime fili. Filium nostrum Rufinum Circensem principalem commendā eximietati tuae.

Augustinus Marcellino Tribuno, vt Donatistas in quāstione confesos atrociter facinora puniat citra supplicium capitis, nō quod illi mereantur hanc clementiam, sed quod ita congruat Ecclesiae mansuetudini. Epist. CLVII.

Domino eximio & merito insigni ac charissimo filio Marcellino, Augustinus in dño salutem. Circuncelliones illos & clericos partis Donati, quos de Hippocircensi Ecclesia ad iudicium pro factis eorū libere publica disciplina cura deduxerat, a tua maiestate nobilitate comperi adiutos, & plurimos eorum de homicidio, quod in Resstitutum catholicum presbyterum commiserunt, & de cāde Innocentij alterius catholici presbyteri, atq; de oculo eius offosso, & de digito praefixo fuisse confesos. Vnde mihi sollicitudo maxima incussa est, ne forte sublimitas tua censeat eos tanta legum paternitate plestendos, vt qualia fecerunt talia patiantur. Ideoq; his literis obtestor fidem tuam quam habes in Christo, per ipsius dñi Xpi misericordiam, vt hoc nec facias, nec fieri omnino permittas. Quauis. n. ab eorū infamitatu dissimulare possemus, qui non accutibilibus nostris, sed illorū notoria, ad quos dñi pertinebat, praesentia

praesentati videantur examini. nolumus tñ p̄siones seruorum Dei, quasi vice talionis paribus supplicij vindicari. Non quo sceleris hominibus licentiam facinorum prohibeamus auferri, sed hoc magis sufficere volumus, vt viui & nulla corporis parte truncati, vel ab inquietudine insana ad sanitatis ocium legum coercionē dirigant, vel a malignis operibus alicui vili operi deputentur. Vocatur quidem & ista damnatio. Sed quis non intelligat magis beneficium quā supplicium nuncupandum, vbi nec sequendi relaxat audacia, nec poenitendi medicina subtrahitur. Imple Christiane iudex pij patris officium, sic succense iniquitati, vt consolare humanitati memineris. Nec in peccatorum atrocitatibus exerceas vliscendi libidinem, sed peccatorum vuneribus curandi adhibeas voluntatem. Noli perdere paternam diligentiam, quā in ipsa inquisitione seruasti, quando tantorum scelerum cōfessionem non extendente ecule, non succantibus vngulis, non vrentibus flammis, sed virgarū verberibus eruisi. Qui modus coercionis & a magistris artū liberaliū, & ab ipsis parētibus, & saepe et in iudicijs solet ab Episcopis haberi. Noli ergo atrocius vindicare quod lenius inuenisti. Inquirendi quā puniēdi necessitas maior est. Ad hoc enim & mitissimi homines facinus occultatum diligenter atq; instanter examinant, vt inueniāt quibus parcant. Vñ plerūq; necesse est, exerceat acriter inquisitio, vt manifestato scelere sit vbi appareat mansuetudo. Oia quippe bona opa amant in luce constitui, non propter humanam gloriam, sed vt videant, ait dominus, bona opera vestra, & glorificet patrem vestrum qui in caelis est. Et ideo non sufficit Apostolo monere, vt mansuetudine seruauerimus, sed vt eam et nota omnibus faceremus. Mansuetudo, inquit, vestra nota sit omnibus hoībus. Et alio loco. Mansuetudinē ostēdētes ad oēs hoīes. Vñ nec illa sancti Dauid qñ inimico sibi in manus tradito clementer pepercit, praedarissima lenitas emineret, nisi p̄as pariter appareret. Non te ergo exasperet vindicandi potestas, cui lenitatem non excussit examinandi necessitas. Noli facinore inuento quātere percussorem, in quo inueniendo noluisse adhibere tortorem. Postremo pro Ecclesiae vtilitate missus es. Hoc Ecclesiae catholicae aut, vt modum dispensationis meae non supergredi videar, hoc Ecclesiae ad Hippo-

nensium regionū dicecesim pertineti prodesse, hoc expedire contestor. Si non audis amicum petentem, audi Episcopū consulentem. Quauis, qm̄ Christiano loquor, maxime in tali causa non arroganter dixerim, audire te Episcopum conuenit iubentem, dñe eximie & merito insignis atq; charissime fili. Vñ scio quidem causas ecclesiasticas excellentiae tuae potissimum iniunctas. Sed quia credo istam curā ad virum clarissimū atq; spectabilem Proconsulem pertinere, ad eū quoq; literas dedi: quas rogo vt ipse illi tradere et allegare (si opus est) nō graueris, atq; ambos obsecro ne importunā arbitremini, vel intercessionē, vel suggestionē, vel sollicitudinē nostram, & p̄siones catholicorum seruorū, quē infirmis ad edificationem spiritalem vtilēs esse debent, haud reciproca inimicorū a quibus passi sunt poena decoloratis, sed potius refracta iudiciaria seueritate, & vestram fidem quia filij estis Ecclesiae, & ipsius matris mansuetudinem commendare minime neglegatis. Deus omnipotens praestantiam tuam bonis omnibusaugeat, domine eximie & merito insignis atq; charissime fili.

Augustinus Apringium iudicem rogat ac monet, vt Circuncelliones atrociter confesos mitius puniat, memor ecclesiasticae mansuetudinis. Epi. CLIX.

Domino insigni & merito sublimi ac praestantissimo filio Apringio, Augustinus. Non dubito in hac potestate, quā tibi Deus homini in homines dedit, cogitare te diuinum iudicium, vbi & iudices stabunt rationem de suo iudicio reddituri. Christiana quippe fide te imbutum scio, vnde mihi ad excellentiam tuam maior fiducia tribuitur, non solum petendi, verū etiam monendi propter illum dominum, in cuius familia nobiscū caelesti iure cēseris, in quo sp̄e vitę aeternae pariter habemus, & quē p̄ vobis in sacrosanctis mysterijs inuocamus. Proinde domine insignis & merito sublimis ac praestantissime fili, primū quēso, vt non tibi videar importunus irruere actibus tuis, ea sollicitudine quā me praecipue gerere oportet pro Ecclesia mihi credita, cuius vtilitatibus seruiō, cui non tam praesse, quā prodesse desidero. Deinde obsecro, vt quod meo vel rogo, non dedigneris accipere, non cūsteris acquiescere. Circuncelliones quos Augu. Tomus secundus E dñ

dam & clericos Donatistas cura eorum, qui disciplinæ publicæ inferuiunt, præmissa notaria ad iudicia legesq; perduxit. Hi cū audirentur à viro clarissimo & spectabili tribuno & notario fratre tuo filio meo Marcellino, non tormentis vngularum atq; flammarum, sed virgarum coerciti, horrenda facinora in fratres & compresbiteros meos à se perpetrata confessi sunt, quo scilicet vnum eorum exceptum insidijs trucidauerunt, alterum è domo raptum oculo effosso digitoq; amputato truncauerunt. Hæc cum compersissem illos fuisse confessos, ideoq; minime dubitarem sub iura tua securos esse vêturos, has ad tuā nobilitatē literas acceleravi, quibus deprecor, & per misericordiam Christi obsecro, quo sic de tua maiore atq; certiore felicitate gaudeamus, vt eis paria non retribuatur, quamquam lapidis ictibus digitum præcidere oculumq; conuellere leges puniendo non possunt, quod isti scuitēdo potuerunt. Vñ securus sum de ijs qui hoc fecisse confessi sunt, quod hanc vicissitudinem non reportabunt, sed ne vel ipsi vel illi, quorum homicidium patefactum est, per tuā potestatis sententiam multētur, hoc timeo, hoc ne fiat & Christianus iudicem rogo, & Christianum Episcopus moneo. De vobis quidē dixisse Apostolum legimus, qd nō sine causa gladium geratis, & ministri Dei sitis vindices in eos qui male agunt. Sed alia causa est prouinciæ, alia est Ecclesiæ. Illius terribiliter gerenda est administratio, huius clementer commendanda est mansuetudo. Si apud iudicem non Christianum mihi sermo eēt, aliter agerem, nec tamen etiam sic Ecclesiæ causam defererem, & quantum admittere dignaretur instarem, ne passionēs seruorum Dei catholicorum, quæ prodesse debent ad exempla patiētiæ, inimicorum suorum sanguine fœdarētur, & si nollet acquiescere, inimico animo eum resistere suspicarer. Nunc vero quando apud te res agitur, alia mihi ratio est, alia consultatio. Rectorem te quidem præcella potestatis videmus, sed etiam filium Christianæ pietatis agnoscimus. Subdatur sublimitas tua, subdat fides tua. Causam tecum tracto communem, sed tu in ea potes, quod ego non possum. Confer nobiscum consilium, & porrige auxilium. Diligenter actum est, vt inimici Ecclesiæ, qui solent vaniloqo seductionis sollicitare animos imperitos, tanquam de persecutione gloriātes, quam se perpeti iactant, horrenda facinora

sua in catholicos clericos perpetrata faterentur, & suis verbis implicarentur. Legenda sunt gesta ad sanandas animas, quas pellibet ra suasionē venenauerunt. Nunquid placet tibi, vt ad finem gestorum, si cruerum istorum supplicium continebit, legendo peruenire timeamus, vbi ponimus & ipsam conscientiam, ne malū pro malo, qui passi sunt reddidisse videantur? Si ergo nihil aliud cōstitueretur frenandæ maliciæ perditorum, extrema fortasse necessitas, vt tales occiderentur vrgeret: quamquam quod ad nos attingit, si nihil iniūis eis fieri posset, malle mus eos liberos relaxari, quā passionēs fratrum nostrorum fuso eorum sanguine vindicari. Nunc vero quoniam aliquid fieri potest, quo & iūis commendetur Ecclesiæ, & imitium cohibeatur audacia, non flectas in partem prouidentiorum lenioremque sententiam, quod licet iudicibus facere etiam nō in causis Ecclesiæ. Time et go nobiscum iudicium Dei patris, & com mēda mansuetudinem matris. Cum enim tu facis: Ecclesiā facit propter quam facis, & cuius filius facis. Contende ergo bonitatem cum malis. Illi scelere in manu membra de corpore uiuo auulserunt: opere misericordi effice, vt illa quæ nefandis operibus exercebāt, alicui vtili operi integra eorum membra deferuiant. Illi non pepercerunt correctionem sibi prædicantibus dei seruis: tu parce comprehensis, parce indoctis, parce conuictis. Illi impio ferro fuderunt sanguinem Christianum: Tu ab eorum cohibe pro ne etiam iudicium gladium cohibe propter Christum. Illi ministro Ecclesiæ extorsērunt spaciū viuendi: Tu iohicis ecclesiæ viuētibz relaxa spaciū pacitendi. Talem te oportet esse in causa ecclēsiæ iudicem Christianum, perentibus, intercedentibus nobis. Sor lent homines quando cum inimicis eorum conuictis lenius agitur, à mitiore sententia prouocare. Sed inimicos nostros ita diligimus, vt, nisi de tua Christiana obedientia præsumamus, a tua seuerā sententia prouocemus. Deus omnipotens excellentiam tuam auctiorem fœliciorēq; conseruet, domine in ignis, & merito sublimis ac prestantissime fili.

Aug.

Augustinus Honorato Donatianæ partis: hortatur vt per literas placide reddat rationem, quod modo nomen ecclesiæ ad ipsos solos reciderit. Epist. CLX.

Honorato Episcopo partis Donati, Augustinus Episcopus partis ecclesiæ catholice. Cōsiliū tuū nobis multum placuit quod per fratrem Eremem charissimum nobis, & in Christo laudabilem virum mādare dignatus es, vt literis inter nos agamus, vbi nullus turbarum tumultus perturbare possit dispositionem nostram, quæ cum totalitate & pace animi suscipienda & agenda est, sicut dicit Apostolus: Seruum autem dñi ligare non oportet, sed mitem esse ad omnes, docibilem, patientem, in modestia corripientem diuersa sentientes. Itaq; breuiter insinuamus, quid à te responderi desideremus. Quoniam ecclesiā Dei quæ catholica dicitur, sicut de illa prophetatū est, per orbem terrarum diffusam videmus, arbitramur nos non debere dubitare de tam euidentissima completionē sanctæ prophetiæ quam dominus etiam in Euangelio cōfirmat & Apostoli per quos eadem ecclesiā dilatata est, sicut de illa prædictum erat. Nam & in capite sacrosancti Psalterij scriptum est de filio Dei: Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te: Postula à me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam & possessionem tuam terminos terræ. Et ipse dñs Iesus Christus dicit Euangelium suum in omnibus gentibus futurum. Et Apostolus Paulus antequam sermo Dei in Africam peruenisset, in ipso capite epistolæ, quam scribit ad Romanos: Per quem accepimus, inquit, gratiam & Apostolatū ad obediendum fidei in omnibus gentibus pro nomine eius. Deinde ipse ab Hierusalem in circuitu per totam Asiam vsq; in Illyricum Euangelium prædicauit, ecclesiās constituit atq; fundauit, non ipse, sed gratia Dei cum eo, sicut ipse testatur. Quid autem euidentius apparere potest, q̄ cum in eius epistolis nomina etiam regionum vel ciuitatum inuenimus? ad Romanos, ad Corinthios, ad Galathas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Thessalonicenses, ad Colossenses scribit. Ioannes etiam scribit ad septem ecclesiās, quas commemorat in illis partibus constitutas. In quibus etiam vniuersas ecclesiās septenario numero intelligimus comprehendari, Ephesum, Smyrnæ, Sardos, Phi-

ladelphiam, Laodiciam, Pergamum, Thiatyram. Quibus omnibus ecclesijs non hodie communicare manifestum est: sicut manifestum est, vos illis ecclesijs non cōicare. Querimus ergo vt nobis respondere nō graueris, quam causam forte noueris, quafactum est, vt Christus amitteret hereditatem suam per orbem terrarum diffusam, ut subito in solis Aphris, nec ipsis omnibus remaneret. Etenim ecclesiā catholica est etiā in Aphrica, quia per omnes terras eā Deus esse voluit & prædixit. Pars autem vestra quæ Donati dicitur, non est in omnibus illis locis, in quibus & litera & sermo & facta apostolica cucurrerūt. Sed ne dicatis, nō vocari ecclesiā nostram catholicam, sed Macarianā, sicuti eam vos appellatis, nosse debes, qd facillime pōt in illis omnibus partibus, vnde istas terras Euangelium Christi perfudit, nec nomen Donati sciri, nec nomen Macarij. Vestra autē quæ Donati pars dicitur, nec vos negare potestis, & omnibus notum est vbiq; est vestra communio. Dignare ergo rescribere nobis, vt sciamus quomodo fieri possit, vt ecclesiā suam Christus de toto orbe perdiderit, & in vobis solis habere cōperit. Vestrum enim est, hæc ostendere, nam nobis sufficit ad causam nostram quod compleri prophetiam & scripturas sanctas per orbem terrarum videmus. Hoc autem ego Augustinus dictaui, quia olim volo loqui inde tecum. Videtur enim mihi vel propter ipsam vicinitatem posse nos per literas de hac re colloqui sine aliquo tumultu, adiuuante Deo quantum ipsa necessitas postulat.

Augustinus ostendit Episcopis Donatistarum, quanta impudentia persistat in suo schismate, tot iudicijs conuicti.

Epistola. CLXI.

Dominis dilectissimis & merito prædicandis fratribz Glorio, Eleusio, Felici Grammatico & ceteris omnibus, quibus hoc gratum est, Augustinus. Dixit quidem Apostolus Paulus: Hæreticum hominem post vnam correptionem deuota, sciens, quia subuersus est eiusmodi, & peccat, & est a se metipso dānatus. Sed qui sententiā suā, quāuis falsā atq; peruersā nulla pertinaci animositate defendunt, præsertim quam non audacia præsumptionis suæ pepere-rūt, sed à seductis atq; in errorem lapsis pa-

E 2 rentib

gentibus acceperunt, quæ erunt autē cauta sollicitudine veritate, corrigi parati cū inuenerint, nequaquam sunt inter hæreticos deputandi. Tales ergo vos nisi esse crederem, nullas fortasse vobis literas mitterem. Quamquam & ipsum hæreticum quamlibet odiosa superbia tumidum & perniciacia mala cōtentionis insanum, sicut vitandum monemus, ne infirmos & paruulos fallat, ita non abnuimus quibuscūq; modis possumus corrigendum. Vñ factum est, vt etiā ad nōnullos Donatistarū primarios scriberemus, nō communicatorias literas, quas iā olim propter suam peruersitatem ab vnitāte catholica, quæ toto orbe diffusa est nō accipiunt, sed tales priuatas, qualibus nobis vt etiā ad Paganos licet, quas illi etsi aliqui legerunt, respondere tamen eis, siue noluerunt, siue vt magis creditur, nequiuērūt. Vbi nobis satis visum est impleuisse nos officium charitatis, quā non solum nostris sed & omnibus nos debere. sanctus p̄s docet, qui nobis ait

1. Thef. per Apostolū: Vos autē dñs multiplicet, &
3. abundare faciat in charitate, in inuicem &
2. Ti. 2. & in omnes. Monet etiā alio loco, in modestia corripandos diuersa sentientes, ne forte, inquit, det illis Deus pōnitentiā ad cognoscendam veritatē, & respiciant de diaboli laqueis, captiuati ab ipso in ipsius voluntatē. Hæc prælocutus sum, ne quis me existimet impudentius vobis q̄ prudentius scripta misisse, & hoc modo vobiscū de negotio aīæ vestræ aliquid agere voluisse, quia nostræ cōmunionis nō estis, cum tñ si de negotio fundi, aut alicuius pecuniariæ litis dirimeadæ vobis aliquid scriberē, nemo fortasse reprehenderet. Vsq̄ adeo charus est hic mundus hominibus, vt sibi metipsis viluerint. Erit ergo mihi ad defensionē testis hæc epistola in iudicio Dei, qui nouit quo animo

Matt. 5. fecerim, & qui dixit: Beati pacifici, quia ipsi filij Dei vocabunt. Ergo vt meminisse dignamini, cū essemus in vestra ciuitate, & nōnulla vobiscū de cōmunionē xpianæ unitatis ageremus, prolata sunt à partibus vestris gesta quædā, quibus recitatū est quod Cæciliaseptuaginta ferme Ep̄i Cæcilianū quondā nostræ cōmunionis Episcopum Carthaginensis ecclesiæ cum suis collegis & ordinatōribus dānauerunt. Vbi etiā Felicis Autuitani causa multo præ cæteris inuidiosius & criminosis ventilata est. Quæ cū essent cuncta perlecta: respondimus non esse mirandū, si homines qui tunc illud schisma fecerunt, nō sine cōfessione gestorum, eos in quos fuerant ab æmulis & perditis cōcitati, abentes causa incognita temere dānandos esse putauerunt. Nos autem alia habere gesta ecclesiastica, in quibus Secundus Tigitianus, qui tunc agebat in Numidia primatus, præfentes & confessos traditores relitquit Deo iudicandos, & eos in Episcopalibus sedibus sicuti erant manere permisit, quorum nomina inter damnatores Cæcilianum numerantur, cum etiā Secundus ipse cōcilij eiusdem principatum teneret, vbi abentes quasi traditores per eorum sententias dānauit, quibus præfentibus & cōfessis ignouit. Deinde diximus aliquanto post Maiorini ordinationē, quē contra Cæcilianū nephario scelere leuauerunt, erigentes altare contra altare, & vnitatem Christi discordijs furialibus dissipantes, eos petisse à Cōstantino tunc Imperatore iudices Ep̄os, qui de suis q̄nibus quæ in Aphrica exortæ pacis vinculum dirimebant, arbitro medio iudicaret. Quod postea q̄ factum est, præfente Cæciliano, & illis qui aduersus eam nauigauerunt, iudicante Melciade tunc Romanæ vrbis Ep̄o, Episcopo cum collegis suis, quos ad preces dei Donatistarum miserat Imperator, in Cæciliano nihil probari potuisse, ac per hoc illo in Episcopatu confirmato, Donatum qui aduersus eum tunc aderat improbatū. Quibus peractis rebus, cum illi omnes in pertinacia scelestissimi schismatis permanerent, post apud Arelatum memoratum Imperatorem eandem causam diligentius examinādam terminandāq; curasse. Illos vero ab ecclesiastico iudicio prouocasse, vt causam Constantinus audiret. Quo postea q̄ ventum est, vtrāq; parte assistente, innocentē Cæcilianū fuisse iudicatum, atq; illos reuelasse superatos, & in eadem tñ peruersitate mansisse. Nec de Felicis Autuitani causa negligentia consecutā, sed ad eiusdē principis uisionem Proconsularibus gestis etiā ipsum fuisse purgatū. Sed quia hæc omnia dicebamus tantum, non etiam legebamur, q̄ minus profecto vobis agere videbamur, q̄ de nostra expectabatis instantia. Quod vbi sensimus ad ea quæ legenda promiseramus, non distulimus mittere. Quæ omnia dum excurrimus ad Ecclesiam Gelizitanam, inde ad vestrum oppidum reuersuri bidui nō pleni intermissione venerunt, atq; (vt plenius) quantum tempus permisit, vno die recitata sunt vobis. Primo vbi Secundus Tigitianus

stianus confessos traditores à collegio suo remouere nō ausus est, cum quibus postea nō confessum, sed absentem Cæcilianū aliosq; suos collegas dampnare ausus est. Deinde gesta Proconsularia, vbi Felix diligentissimo examine probatus est innocens. Hæc ante meridiem vobis lecta esse meministis. Post meridiem vero recitauimus preces eorum ad Constantinum, datisq; ab eo iudiciis, gesta ecclesiastica in Romana vrbe habita, quibus illi improbatū sunt: Cæcilianus autem in Episcopali honore firmatus. Postremo Cōstantini Imperatoris literas, quibus omnia multo maxime testatissima clauerunt. Quid vultis amplius? Non de auro & argēto vtro agit: nō terra, nō prædia, nō deniq; salus corporis vestri in discrimen vocatur, de adipiscenda vita æterna & fugienda morte æterna cōpellamus animas vestras. Expergi scimini aliqui, non in aliqua obscura q̄nē versamur, nō recōdita secreta rimamur, q̄bus penetrandis vel nulla, vel rara humana corda sufficiant, res in aperto est. Quid eminet clarius? quid cernitur citius? Dicimus te merario concilio quamlibet numerosissimo innocentēs abentesq; fuisse dānatos. Probamus hoc Proconsularibus gestis, quibus ab omni traditionis crimine alienus iudicatus est ille, quem maxime criminolum à vestris prolata concilij gesta sonuerunt. Dicimus à traditoribus confessis, in eos qui traditores dicerentur, dictas fuisse sententias. Probamus hoc in ecclesiasticis gestis, vbi nominatim declarantur, in quibus Secundus Tigitianus ea quæ cognouit velut cōtuitu pacis ignouit: & cū quibus postea nō cognouit, discissa pace dānauit. Vnde apparuit eū etiam primo non paci consuluisse, sed sibi timuisse. Obiecerat ei nanq; Purpurius Liniacensis, qd̄ etiā ipse cū detentus esset à curatore & ordine vt scripturas traderet, dimissus est, vtiq; nō frustra, nisi q̄a tradidit, aut tradi aliquid iussit. Hæc ille suspiciōne satis probabile metuēs, accepto cōsilio à minore Secundo consanguineo suo, cōsultisq; cæteris qui cum eo erant Ep̄is, manifestissima crimina Deo iudicanda dimisit, atq; ita paci prospexit visus est, quod falsum erat, cum sibi prospexerit. Nam si in eius corde cogitatio pacis habitaret, non apud Carthagiā postea cum traditoribus, quos præfentes atque confessos Deo dimiserat, dānaret crimine traditionis, quos abentes apud eum nē-

mo conuicerat. Tanto magis enim timere debuit, ne pax vnitatis violaretur, quanto erat Carthago ciuitas ampla & illustris, unde se per totum Aphricæ corpus malum quod ibi esset exortum tanquam à vertice effunderet. Erat etiam transmarinis vicinis regionibus, & fama celebris rima nobilis: unde non mediocri vtiq; autoritatis habebat Ep̄m, qui posset non curare conspirantem multitudinē inimicorum, cum se videret & Romanæ Ecclesiæ, in qua semper apostolica cathedræ viguit principatus, & cæteris terris unde Euangelium ad ipsam Aphricā venit, per cōmunicatorias literas esse cōiunctū, vbi paratus esset causam suam dicere, si aduersarij eius ab eo illas Ecclesias alienare conarentur. Quia ergo venire noluit ad hospitium collegarum, quos à suis inimicis cōtra veritatē suæ causæ peruersos esse sentiebat vel suspicabatur, vel, vt ipsi asserunt, simulabat, tanto magis Secundus si verā pacis custos esse voluisset, cauere debuit, ne dānarentur abentes, qui iudicio eorum omnino interesse noluerunt. Neque, n. de presbyteris aut diaconis aut inferioris ordinis clericis, sed de collegis agebatur, qui possunt aliorum collegarum iudicio, præsertim apostolicarū Ecclesiarum, causam suā integram referuare: vbi contra eos sententiæ dictæ in abentes, nullo modo aliquid valerent, q̄n eorum iudicium non primo aditum postea deseruerūt, sed suspectum semper habitum nunq̄ adire voluerunt. Hæc res maxime sollicitare debuit Secundus, qui tunc erat primas, si propterea concilium regerat vt paci consuleret. Facile enim fortassis rabida in absentem ora placata vel frenata comprimeret, si diceret, Videtis fratres post tantam stragem persecutionis misericordia Dei à principibus seculi pacem esse concessam, non debemus nos Christiani & Episcopi vnitatem dirumpere Christianā, quam iam Paganus non insequitur inimicus. Itaq; aut istas omnes causas, quas clades turbulentissimi tēporis infligit Ecclesiæ, Deo iudici dimittamus: Aut si aliqui in vobis sunt, qui certa istorum crimina ita nouerint, vt ea facile valeant edocere negantesq; conuincere, & talibus communicare formidant, pergant ad fratres & collegas nostros transmarinarum Ecclesiarum Ep̄os, & ibi prius de istorū factis & contumacia conquerantur, qd̄ ad iudicium collegarum Aphrorū male sibi consēij venire noluerunt, vt inde illi

lis denunciet ut veniant, ibique obiectis respodeant. Quod si non fecerint, ibi etiā eorum prauitas & peruersitas innotescet, misa; tractatoria super eorū nomine p totū orbē terrarum quacunque iam Christi Ecclesia dilatata est, ab omnibus Ecclesijs eorū cōmunio pradicetur, ne aliquis error in cathedra Ecclesiae Carthaginis oriatur. Tū demum securi Ep̄m alium plebi Carthaginis ordinabimus, cum a tota ecclesia isti fuerint separati: ne forte cū alius modo fuerit ordinatus non ei communicetur ab ecclesia transmarina, quia iste ab honore depositus non videbitur, quē iam ordinatum fama celebravit, & ad eum cōmunicatorias literas fecit, atque ita magnum scandalum schisma in unitate Christi iam pacatis temporibus oriatur, dum prapropere nostras volumus praecipitare sententias, & non contra Cēcilianum, sed contra orbem terrarum, qui ei per ignorantiam communicat, altare alterum erigere audeamus. Huic tam sano rectoq; consilio quisquis infrenis obtēperare noluisse, quid esset facturus, aut quō aliquem absentiu collegarum esset damnaturus, cū in potestate acta concilij nō haberet cōtradiciente primatē? Quod si tanta & aduersus primam sedem scditio nasceretur, ut nōnulli dānare iam vellent quos volebat illi differri, quāto melius a talibus inquieta, & impacata molientibus, q̄ a totius orbis cōmunionē dissentiretur? Sed quia non erant quae in Cēcilianū & ordinatores eius transmarino iudicio probarētur, propterea nec priusquam in eum sententias dicerent, differre noluerunt, nec posteaquam dixerut perseueranter id agere, ut ecclesiae transmarinae in notitiam perferretur, quorum traditorum in Aphrica damnatorum cōmunionem vitare deberet. Quia si id facere tentauissent, adessent sibi Cēcilianus & ceteri, & suā causam aduersus fallaces criminatores apud transmarinos ecclesiasticos iudices diligentissima discussione purgarent. Itaque concilium illud peruersum atq; nephariū, maxime (ut credi) traditorū fuit, q̄bus cōfessis Secundus Tigrisitanus ignouerat: ut qm de traditione fama crebuerat, infamatis alijs a se auerterent suspicionē, ut cū homines p Aphricam totā credentes Ep̄s falsa de innocentibus loquerent, quod damnari essent apud Carthaginē traditores, tanquā in nebula mendacissimi rumoris, ipsi qui vere tradiderant latitarent. Vnde videtis (charis-

simi) fieri potuisse, quod verisimile non esse quidam vestrum dicebant, ut qui essent de sua traditione cōfessi, causamq; suā impera uissent Deo dimitti oportere, idem iudices damnatoresq; tanquā traditorū absentium postea cōfessissent. Magis n. amplexi sunt occasionē, qua possent alios falsa criminatio ne perfundere, & cōuersas in eos linguas hominum inquisitione criminum suorum hoc modo declinare. Alioquin si fieri nō posset, ut quisque mala quae ipse committeret in alio iudicaret, non diceret quibusdam Paulus Apostolus: Propterea inexcusabilis es o homo omnis qui iudicas. In quo n. alius iudicas, temetipsum cōdemnas. Eadem n. agis quae iudicas. Quod illi omnino fecerunt, ut hec verba Apostolica integre in eos aptēq; cōueniant. Nō ergo tunc Secundus, qm eorū crimina Deo dimisit, paci unitatq; consuluit, alioquin magis hoc apud Carthaginē prouideret, ne schisma fieret, ubi nullus aderat, cui cōfesso crimen donare cogeret. Sed quod erat facillimum, tota cōuersatio pacis esset absentes nolle damnare. Itaque iniuriā facerent innocentibus, etiā si eis nō cōmiseris neque cōfessis, neque omnino presentibus ignoscere voluissent. Ille quippe accepta venia, cuius culpa certissima est. Quāto ergo immaniores & certiores fuerint qui ea se putauerunt posse dānare, q̄ incognita nec dānare potuissent? Sed illo cognita dimissa sunt Deo, ne alia querebant: hic incognita dānata sunt, ut illa tegerentur. Sed dicit aliquis: Cognouerunt, quod et si cōcedam, etiā sic absentibus vtique parci oportebat. Neq; enim iudiciū deferuerāt, ubi nūquā omni no cōstituerant, nec in illis solis Ep̄s Aphris erat ecclesia, ut omne iudiciū ecclesiasticū vitasse viderentur, qui se iudicio eorū praesentare noluisse. Milia quippe collegarū transmarinae restabant, ubi apparebāt eos iudicari posse, qui videbātur Aphros vel Numidas collegas habere suspectos. Vbi est, in quod scriptura clamat: Antequam interrogares ne vituperes quenquā, & cum interrogaueris, corripe iuste. Si ergo nec vituperari, nec corripi nisi interrogatū spiritullam stus voluit, quāto sceleratius nō vituperari aut correpi, sed omnino dānati sunt, qui de suis criminibus nihil absentes interrogari potuerunt? Si tñ isti, qui licet absentium, nequaquam iudiciū deferentiū, quia nūquā affuerunt, & semper sibi cūcū illū suspectū esse declarauerunt, tñ cognita crimina

na damnasse dicunt, quāso vos fratres mei, quomō cognouerunt? Rñdetis. Nescimus. Quandoquidem ipsa cognitio in illis gestis explicata non est. Sed ego vobis ostendam quomodo cognouerunt. Attendite causam Felicis Autumnitani, & primo legite quā vehementiores in eū fuerunt. Sic ergo & ceterorum causam nouerant, sicut huius qui postea innocentissimus diligenti & terribili inquisitione probatus est: quanto itaque in suis & ceteris & citius innocentes eos existimare debemus, quorū crimina ab illis leuiter accusata sunt, & parciore reprehensione dānata, quando ille inuentus est innocens, in quem multo immanius sauerunt. An forte sicut quidam dixit, quod quidem cū vobis diceret, displicuit, sed tñ praetermittēdū non est. At enim quidam non debuit Episcopus Proconsulari iudicio purgari: quasi vero ipse sibi hoc cōparauerit, ac nō Imperator ita queri iusserit, ad cuius curam de qua ratione Deo redditurus esset, res illa maxime pertinebat. Arbitrum enim & iudicē causae traditionis & schismatis, illi eū fecerant, q̄ ad eum etiā preces miserant, ad quē postea prouocarunt, & tamen iudicio eorū acquiescere noluerunt. Itaque si culpandus est, quem Index terrenus absoluit, cū ipse sibi hoc non poposcisset, quāto magis culpandi sunt qui terrenū regē in causae iudicē esse voluerunt? Si aut criminis nō est protinacare ad Imperatorem, non est criminis audiri ab Imperatore. Ergo nec ab illo cui causam delegauerit Imperator. Quendam etiam suspensum eculē in causa Felicis Episcopi amicus ille voluit criminari, ut quis etiam vngulis vexaretur. Nunquid poterat Felix cōtradecere, ne etiā diligentia, vel seueritate quaeretur, cū eius causam inueniendam cognitō agitaret? Quid enim erat illud nolle sic queri, q̄ de crimine confiteri? & tamen ille ipse Proconsul inter praconum terribiles voces, & eruentas carnis sic manus nūquā collegam dānaret absentem, q̄ iudicio ejus se praesentare noluisse, cum haberet aliud quod posset audiri. Aut si dānaret, certe etiam ipsis secularibus legibus pēnas iustas & debitas laeret. Quod si gesta Proconsularia displicent, ecclesiasticis cedere. Omnia vobis ordine recitata sunt. An forte non debuit Roma ecclesiae Melciades Episcopus cū collegis transmarinis Episcopis illud sibi usurpare iudiciū, qd ab Aphris septuaginta, ubi primas C Tigrisitanus praesedit, fuerat terminatum?

Quid quod nec ipse usurpauit? Rogatus qp pe Imperator, iudices misit Ep̄s, qui cū cōfederet, & de tota illa causa quod iustum videretur statuerent. Hoc probamus & Donatistarū precibus & verbis ipsius Imperatoris. Vtraq; enim vobis lecta meministis, & inspicendi ac scribēdi licentiā nūc habetis. Legite & cōsiderate omnia. Videte quanta cura pacis atque unitatis cōseruanda vel restituenda cuncta discussa sint, quemadmodū actorum persona tractata, & quorundā eorū quibus maculis improbatā sit, praesentiuq; vocibus liquido cōstituerit: nihil eos habuisse quod in Cēcilianum dicerent, sed totam causam in plebe de parte Maiorini, hoc est, seditiosam & ab ecclesiae pace alienatam multitudinem transferre voluisse, ut ab ea videlicet turba Cēcilianus accusaretur, quā fors tumultuosus clamoribus nulla documentorum attestatione, nullo veritatis examine ad suam voluntatem animos iudicum detorque posse arbitrabantur: nisi forte furiosa, & poculo erroris atq; corruptionis ebria multitudo vera in Cēcilianum crimina diceret, ubi septuaginta Ep̄i, sicut de Felice Autumnitano constitit, absentes & innocentē collegas, tam insana temeritate damnarunt. Quāto turba illi consenserant, ut aduersus innocentes non interrogatos, pferret sententias, a tali turba etiā rursus accusari Cēcilianum volebat. Sed planē tales inueniant iudices, quibus illā demeritiam persuaderet. Potestis enim pro vestra prudentia, & illorum peruersitate illic attendere, & iudicium grauitatē, quēadmodū ad extremū psuadere nō possent, ut a plebe partis Maiorini, q̄ certā psonā nō habebat argueretur Cēcilianus, & requisiti ab eis eēt, vel accusatores, vel testes, vel quoquo mō causa necessarii, qui simul cum eis ex Aphrica venerant, & eos praesentes fuisset, atque a Donato subtratos eē diceretur. Promisit idē Donatus, qd eos esset exhibiturus: qd cū non semel, sed saepius, promississet, amplius ad illud iudiciū accedere noluit, ubi iam erat tanta confectus, ut nihil aliud deinceps non accedendo, nisi praesens damnari noluisse videretur, cū tamen ea quae damnanda essent, eo praesente atq; interrogato manifestata fuerint. Accessit aliud, ut a quibusdā aduersus Cēcilianū denunciationis libellus daretur: post qd factum, quemadmodum sit rursus agitata cognitio, & quae personae illū libellū dederint, quoq; modo nihil in Cēcilianū pbari poterit

tuerit quid dicā, cū & audieritis oīa, & quoties volueritis legere, positis. De numero autem septuaginta Episcoporum, cū quasi grauissima opponeret autoritas, quæ fuerint dicta meministis: & tamē viri grauissimi ab inferis quæstionibus catena quadam inexplicabili sese neccitibus suū temperare arbitrium maluerunt, nequaquam curantes q̄ multi essent illi Episcopi, aut vnde collecti, quos videbant tanta temeritate cecatos, vt in absentes & non interrogatos collegas tā præcipientes auderent proferre sententias: & tā qualis ipsius beati Melciadis vltima est prolata sententia, quam innocens, q̄ integra, quam prouida atque pacifica: qua neq; collegas in quibus nihil constiterat, de collegio suo ausus est remouere, & Donato solo, quē totius mali principē inuenerat, maxime culpato, sanitatis recuperandę optionem liberā fecit, cæteris paratus communicatorias litteras mittere, etiā ijs quos à Maiorino ordinatos esse constaret: ita vt quibuscunque locis duo essent Episcopi, quos dissensio geminaisset, eum confirmari vellet qui fuisset ordinatus prior, alteri aut eorum plebs alia regenda prouideretur. O virum optimū. O filiū Christianæ pacis, & patrem Christianæ plebis. Conferte nunc iitam paucitatē cum illa multitudine Episcoporum, neque numerū numero, sed pondus ponderi, cōparate: Hinc modestiam, inde temeritatem: Hinc vigilantia, inde cecitatē. Hic nec mansuetudo integritatem corrumpit, nec integritas mansuetudini repugnat: ibi autem & furore timor tegebatur, & timore furor incitabatur. Isti enim conuenerant cognitione verorum criminum falsa respuere, illi falsorum damnatione vera celare. Illis ne se tandem Cæcilianus audiendum iudicandumq; committeret, cum haberet tales apud quos si ei causa moueretur, innocentiam suam facillime ostenderet: non se in illis omnino cōmitteret, nec si peregrinus ecclesiæ Carthaginēsis subito Episcopus esset ordinatus, & ignoraret qd̄ ad corrumpeudos animos vel improborum vel imperitorum posset tunc pecuniosissima mulier quadam Lucilla, quā pro disciplina ecclesiastica corripiendo idem cum esset diaconus læserat: etiam hoc idem accesserat malum ad illam perficiendam iniquitatē. Nam in illo concilio, vbi à confessis traditoribus absentes atq; innocentes damnati sunt, pauci qd̄ erant qui crimina sua infamatis alijs tegere cupiebāt, vt hoīes à vernatis inquisi-

tione auerteretur falsis rumoribus auocati. Pauci ergo erāt q̄ hoc negociū maxime curabant, quāuis in eis esset maior autoritas propter ipsius Secundi societatem, q̄ eis per ceperat territus. Cæteri autem Lucillę pecunia maxime aduersus Cæcilianū empi & instigati perhibetur. Extant gesta apud Zenophilum consularē, vbi Nundinarius quidam diaconus à Syluano Zertensi Episcopo, quātum ipsis gestis intelligitur degradatus, cū eis satisfacere per aliorū Episcoporum litteras frustra conatus esset, multa patefecit iratus, & in iudiciū publicū protulit inter quæ id quoq; cōmemoratum legit, quod Lucillæ pecunia, corruptis Episcopis i Carthaginēsi ecclesia in Africā capite, altare contra altare leuatum est: Scio quod hæc gesta vobis nō legerimus, sed tempus non fuisse meministis. Inerat etiam nonnullis dolor animi de typho superbix veniens, quod non ipsi ordinauerant Carthaginēsi Episcopum. Quibus omnibus rebus cum eos non veros iudices, sed inimicos atque corruptos Cæcilianus conuenisse cognosceret, quando fieri posset, vt vel ipse vellet, vel populus cui prae fidebat permitteret, vt relicta ecclesia iret in domum priuatam, non collegatum discutiedus examine, sed factionis cuneo, & odij muliebribus trucidandus: cum sibi præsertim videret apud ecclesiam transmarinam priuatis inimicitijs, & ab vtraque dissensionē alienam, incorruptum & integrum examen suæ causæ remanere. Vbi si nihil aduersarij agere vellent, ipsi se ab orbis terrarum innocentissima cōmunionē præciderent. Si autē illic eū accusare tentassent, tunc sibi adesset, tūc innocentiam suam aduersus eorum machinamenta defenderet, sicut postea factū esse didicistis. Cum tamen illi nimis sero quassissent iudiciū transmarinum iam schismatis rei, iam leuati altaris horrendo scelere maculati. Primo enim faceret si veritate niterent, sed falsis rumoribus t̄pis diuturnitate firmatis, quasi vetusta fama præiudicate ad iudiciū venire noluerunt. Aut (qd̄ magis credendum est) damnato prius, sicut libuit, Cæciliano, quasi securi sibi videbant præsidentes numero suo, nec audentes aliquid qui commouere causam tam malam, vbi nulla corruptione operante posset veritas innuiri. Sed posteaquā ipsis rebus experti sunt cum Cæciliano permanere cōmunionē orbis terrarū, & ad eum à transmarinis ecclesijs cōmunicatorias litteras mitti, non ad illū quem

quem ipsi scelerate ordinauerāt, puduit eos semper tacere, quia posset eis obijci, cur patenter ignaram per tot gentes ecclesiam cōmunicare damnatis. Et cur se ipsi ab innocentis orbis terrarum cōmunionē præciderēt, cum tacēdo sinerent Ep̄o, quem Carthaginēsis ordinasset à toto orbe non cōmunicari? Elegerunt, sicut dicitur, ad duas fraudes agere causam cum Cæciliano apud ecclesias transmarinas, parati ad vtrūq; vt si eum potuissent quacunque versutia fallax criminacionis euincere, satiant plenissime cupiditatē suam. Si autē nō possent, in eadem quidē peruersitate durarent, sed iam tū quā si haberent quod dicerent malos iudices se esse perperos, quæ vox est omniū malorum ligatorū, cum fuerint etiā manifestissima veritate superati. Quasi non eis ad hoc dici posset & iustissime dici: Ecce putemus illos Episcopos q̄ Romæ iudicauerunt, non bonos iudices fuisse, restabat adhuc plenarium ecclesię vniuersæ concilium, vbi etiam cū ipsis iudicibus causa posset agitari, vt si male iudicasse conuicti essent, eorum sententiā soluerentur. Quod vtrū fecerint probet. Nos enim nō factum esse facile probamus, ex eo quod totus orbis nō eis cōmunicat. Aut si factum est, etiam ibi sunt victi, quod ipsa eorū separatio manifestat. Sed tamen quid postea fecerint, Imperatoris litteris sufficientissime ostenditur. Iudices. n. ecclesiasticos tantæ auctoritatis Ep̄os, quorum iudicio & Cæciliani innocentia & eorum improbitas declarata est, nō apud alios collegas, sed apud Imperatorem accusare ausi sunt, q̄ male iudicauerunt. Dedit ille aliud Arelatense iudiciū, aliorum scilicet Ep̄orū, non q̄ iam necesse erat, sed eorū peruersitatibus cedens, & omnimodo cupiens tantam impudēciam cohibere. Neque enim ausus est Christianus Imperator sic eorum tumultuosas & fallaces querelas suscipere, vt de iudicio Ep̄orū, q̄ Romæ se derant ipse iudicaret, sed alios, vt dixi, Ep̄os dedit, à quibus tū illi ad ipsum rursum Imperatorem prouocare maluerunt. Quia in re illos quemadmodum daretur auditis, atque vtiā salte ipsius iudicio insansimius animositatibus suis sine posuissent, atq; vt eis ipse cessit, vt de illa causa post Ep̄os iudicaret, a sanctis antistitibus postea veniā petiturus, dum tamen illi quod vltius dicerent non haberent, si eius sententiā non obtemperarent, ad quem ipsi prouocauerunt, sic & illi aliquando cederent veritati. Iussit enim

ille vt ei partes ad agendam causam Romani occurrerent. Quod cum Cæcilianus, nescio qua causa, nō occurrisset, interpellatus ab eis, præcepit vt Mediolanum sequerentur. Tūc se aliquid eorum subtrahere cœperunt, fortasse indignati, quia non est eos imitatus Cōstantinus, vt iam statim atque velociter Cæcilianū damnaret absentem. Quod vbi cognouit prouidus Imperator, reliquos ab officialibus custoditos fecit Mediolanum puenire. Quod cū etiam Cæcilianus peruenisset, M ipsum quoque, sicut scripsit, exhibuit, cognitaque causa, qua diligētia, qua cautela, qua prouisione, sicut eius iudicant litteræ, Cæcilianum innocentissimum, illos improbitissimos iudicauit. Et adhuc baptizant extra ecclesiam, & si possint, rebaptizant ecclesiam, sacrificat in dissensione & schismate, & pacis nomine populos salutāt, quos à pace salutis extermināt, cōscindit vnitatem Christi, blasphematur hæreditas Christi, exufflat baptismus Christi: & nolūt in se ista per ordinarias humanas p̄tates flagellis tēporalibus emēdari, ne in æternas pœnas p̄tatis sacrilegijs destinentur. Nos eis obijcimus furorē schismatis, rebaptizationis insaniam, ab hereditate Christi, quæ per omnes gētes diffusa est, nefariā separationē. De codicibus nō tantū nostris, sed etiā eorum recitamus ecclesias, quarū nomina hodie legunt, & quibus hodie nō cōmunicat. Quæ cū recitātur in cōuentibus eorū, lectoribus suis dicunt: Pax tecū: & cū ipsis plebibus, quibus illæ litteræ scriptæ sunt, pacē nō habent: Et ipsis nobis obijciunt vel falsa crimina mortuorū, vel etiam si vera, tū aliena, non intelligentes in ijs quæ nos eis obijcimus omnes illos teneri in ijs quæ nobis obijciunt, paleam vel zizaniā meslis domesticæ reprehēdi, ad frumēta autē crimē non pertinere: neque considerantes quia quibus mali placēt in vnitatem, ipsi cōmunicat malis: quibus autem displicent, & eos emēdare nō possunt, neque ante tempus mesis auident zizania eradicare, ne simul eradicent & triticum, nō factis eorum, sed altari Christi cōmunicant: ita vt nō solū nō ab eis maculēt, sed etiam diuinis verbis laudari prædicariq; mereantur, qm̄ nō nomē Christi per horribilia schismata blasphemetur, p̄ bono vnitatis tolerant, quod pro bono æquitatis oderunt. Si habent aures, audiant, quid spiritus dicat ecclesijs. Sic enim in Apocalypsi Ioannis legitur: Angelo, inquit, ecclesię Apoc. 2. Ephesi scribe: Hæc dicit qui tenet septem stellas.

stellas in dextera sua, qui ambulat in medio
septem candelabrorum aureorum. Scito opera
tua & laborem & patientiam, & quia non
potes sustinere malos, & tentasti eos qui se
dicunt Apostolos esse, & non sunt, & inuenisti
eos medaces, & patientiam habes & sustinui-
sti eos propter nomen meum, & non desecisti.
Quid de angelo superiorum celorum, & non
de postis ecclesie vellet intelligi, non conse-
quenter diceret. Sed habeo aduersum te quod
charitatem tuam primam reliquisti. Memor esto
magis unde excederis, & age penitentiam, &
prima opera fac. Sin autem venio tibi & moue-
bo candelabrum tuum de loco suo, nisi peniten-
tia egeris. Hoc superioribus angelis dici non
potest, qui perpetua retinet charitatem, unde
qui desecant & lapsi sunt, diabolus est &
angelus eius. Ergo prima charitas dicitur, quia
sustinuit pseudoapostolos pro nomine Christi,
qua iuberet repetat, & faciat priora opera
sua. Et obijciunt nobis crimina maiorum ho-
minum non nostrorum, sed aliena, et ipsa partim in-
cognita, si et vera & presentia videremus, &
zizanias propter frumenta parcentes, pro unitate to-
leraremus, non solum nulla reprehensione, sed
etiam non parua laude nos dignos diceret, qui
eunque scripturas sanctas non corde solum
audiret. Tolerat Aaron multitudinem ido-
lorum exigentem & fabricantem & adorantem.
Tolerat Moyses aduersus Deum tot milia
murmurantia, & toties offendentia, & ho-
men eius. Tolerat David Saul persequorem
suum, sceleratis moribus celestia deserentem,
magicis artibus inferna quarentem, occisum
videlicet Christum etiam domini propter sacra-
mentum venerandae unitatis appellat. Tolerat
Samuel nefandos filios Heli, peruersosque
filios suos, quos populus quia tolerare noluit,
diuina veritate accusatus, diuina seueritate
corruptus est. Tolerat denique ipsum popu-
lum superbum contemptorem Dei. Tolerat
C. Elisas in quos tam multa vera crimina iacu-
lat. Tolerat Hieremias a quibus tanta per-
petra. Tolerat Zacharias Phariseos & scri-
bas, quales illo tempore fuisse scriptura testat.
Scio me multos permisisse legat qui volunt,
legat qui possunt eloquia celestia, inuenire
oculos Dei seruos & amicos semper ha-
buisse, quos in suo populo toleraret, cum qui-
bus et illius temporis sacramenta comunica-
tes, non solum non inquinabant, sed etiam lauda-
biliter sustinebant, studentes, sicut ait Aposto-
lus, seruare unitatem spiritus in vinculo pacis. At-
tendant etiam postea aduentum, ubi multo plu-

Eph. 4.

1. 3. 4.

ra huius tolerantie per totum orbem inue-
niremus exempla, si omnia scribi & in au-
thoritatem redigi potuissent, in hac ipsa, quae
habemus aduertit. Tolerat ipse dominus Iudas,
diabolus, furem & uenditorem suum, sicut acce-
pere inter innocentes discipulos, quod fideles
non uerunt precium nostrum. Tolerant Apo-
stoli pseudoapostolos, & inter sua quaretes
nostri quae Iesu Christi. Paulus non sua qua-
rentes, sed Iesu Christi, cum gloriosissima toleran-
tia conuersatur. Postremo, quod paulante
commemorauit diuina uoce laudat, sub angeli
nomine propositus ecclesiae, quod eum odisset ma-
los, eos tamen tentatos & uidentes pro nomine do-
mini tolerauit. Ad summum seipsum interro-
gat. Nonne tolerant ab eis exdes & inedia
Circumcellionum, qui sunt ueneratores seipsum
tota uita cadaverum, & sub incredulibus
malis unius. Optat per tot annos totius
Aphricae gentis. Parca si diceret singulorum
Aphricae regionis & eulitae & fundorum
tyrannicas praesides, & publica latrocinia. Me-
lius, si uobis haec uos ipsi dicitis, siue in aures,
siue palam, sicut librum fuerit. Quocumque
in oculos uerteritis, occurrerit quod dico, uel
potius quod taceo, uel quod hinc istos quos libe-
rois accusamus. Non enim nobis displicet malis
colerantem, sed quia intolerabiliter alege-
runt. Propter schisma, propter aliam contra aliam
re, propter separationem ab hereditate Christi totius
orbis diffusa, sicut tunc ante promissa est. Vnde
latam pacem, concessam unitatem, & itera-
baptismata, exulata sacramenta, & plagi-
latis quoque hominibus sancta sunt, plagi-
mus & lugemus. Quae si per impedimenta
antur exempla quibus demonstrata est, quanta
haec penderit Deus. Qui fecerunt idola, uis-
tata gladii morte perempti sunt, qui uero
schisma facere uoluerunt, biat tetrarchae prima-
pes deuorati & turba colentes igne consum-
pta est. Diuersitate poenarum, diuersitas agno-
scit meritorum. Traduntur in persecutione
sancti codices, consistunt traditores, & Deo
dimittuntur. Non interrogantur innocentes,
& ab his uis uenerat, & danant. Probat in-
teger certis indicibus, & inter absentes dana-
tos multo uehementius ceteris criminantur
est. Iudiciu Episcopi ad Imperatorem appellat.
Iudex eligitur Imperator, Iudicis contentia
tut Imperator. Quae tunc acta sunt legibus,
quae nunc agantur uidentur, si de illis in aliquo
dubitaris, ista iam cernite. Certe non charitas
ueteribus, non archiuis publicis, non gestis so-
relibus aut ecclesiasticis agimus. Maior liber
nos

Phal. 2. nosse orbis terrarum est, in ed lego copletu,
quod in libro Dei lego, promissum. Dns, inquit,
dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie ge-
nui te: Postula a me, & dabo tibi gentes he-
reditate tua, & possessione tua terminos ter-
rae. Hinc hereditatu quod non comunicat, quos
libet libros teneat, exhereditatu se esse cogno-
scat. Hinc hereditate quisquis expugnat, alie-
nu se esse a familia Dei satis iudicat. Certe de
traditione diuinorum librorum uertit quatio, ubi
hereditas ista promissa est. Ille ergo credat
testamentu tradidisse flammis, qui contra uolu-
tate legat testatoris. Quid tibi fecit o pars
Donatistarum quid tibi fecit ecclesia Corinthiorum?
Quid autem de ista dico, de omnibus talibus &
ta longe positus intelligi uolo. Quid uobis
fecerunt qui nec oino quid feceritis, nec quos
infamaueritis nosse potuerunt? An quia Lu-
cilla Caecilianus in Aphrica laetit, lucet Christi
orbis annis? Tandem sentiat quod fecerunt,
merito certo annorum intervallo in oculos
eorum reuolutu est opus ipsorum. Querite per
qua se minia. Maximianus, qui dicit esse Do-
natistam propinquus, sese a Primiani communio-
ne penderit, & quemadmodum congregata Epi-
scoporum factione, Primianum dancit absen-
te, & aduersus eum ipse ordinatus sit: que-
admodum Maiorinus per Lucilla congregata
Episcoporum factione Caecilianum dancit ab-
sentem, & contra eum Episcopus ordinatus est.
An forte quod a ceteris Aphris suis commu-
nionis Episcopis contra factionem Maximia-
ni Primianus purgatus est, ualere uultis: &
quod a transmarinis unitatis Episcopis ad-
uersus factionem Maiorini Caecilianus purga-
tus est, ualere non uultis? Rogo fratres mei,
quid magnum peto? quid difficile a uobis in-
telligi cupio? Multum quidem interest, & inco-
parabiliter distat, uel autoritate uel nume-
ro Aphricana ecclesia, si cum ceteris orbis par-
tibus coteratur: & longe minor est, & si uni-
tas hic esset, longe annino minor est copara-
ta ceteris Christianis oibus gentibus, qui pars
Maximiani coparata parti Primiani: peto
tamen & iustu esse arbitror, ut tantu ualeat co-
fluit aduersus absentem Caecilianum & Apo-
stolica sedes, totumque orbem Caeciliano comu-
nicantem, quantum ualeat Conciliu Maximia-
nensiu, quod similiter stremina nescio quae co-
fluit aduersus absentem Primianum, & cetera
per Aphricam multitudinem Primiano comu-
nicantem. Quid apertius cernitur? Quid
aequius postulat? Videtis haec omnia & non

scitis & gemitis, & trististis, & deus, quod & uos
in ta peccata & sacrilega praerisione nullas
res cogit remanere, si pro dimittendo spiri-
tali regno, carnale superetis affectu, & amici-
tias hominum, qui in iudicio Dei nihil prode-
runt, pro deuitandis sempiternis poenis non
timeatis offendere. Ecce ite consulite, quid co-
tra haec nostra possint respondere cognoscite:
si proferunt chartas, proferimus chartas: si sal-
sas nras esse dicunt, hoc nos de suis dicere non
indignemur. Nemo delet de celo constitutionem
Dei, nemo delet de terra ecclesiam Dei: ille
totum orbem promissit, ista totum orbem re-
pleuit, & malos habet & bonos, sed nec in
terris amittit nisi malos, nec in celum ad-
mittit nisi bonos. Erat autem uobis hic ser-
mo, quem de munere Dei, nouit ipse, quanta
& pacis & uestra dilectione deprompsimus,
correctio si uultis, testis uero etiam uolitis.

Augustinus refert quae cepta sint agi de co-
cordia cum Fortunio Donatistarum Episco-
po, monens & hortans, ut sine tumultu, quod
placide ceptum est, perficiat conuentu fre-
quentiore. Epist. CLXII.

Dominis dilectissimis & predicabilibus
fratribus Eleusio, Glorio, & Felici, Au-
gustinus. Fortunium, quem i ubi uisum ha-
betis Episcopum, per eandem ciuitatem, qua-
quam festinantissime, cum ad Zertensem ec-
clesiam pergeremus, experti sumus, ita om-
nino ut de illo soletis benignissime pollice-
ri. Eam ipsam quippe uestram de illo nobis
sermocinationem cum ei renunciaremus vo-
lentes eum uidere, non abnuuit. Venimus itaque
ad eum, quia etiam eius id a nobis deferendum
uidebatur potius, qui exigendum, ut ipse ad
nos ueniret prior. Perreximus ergo comi-
tantibus non paucis, quos forte aggregatos
nobis illud tempus inuenerat. Cum autem apud
eum confedissemus, rumore disperso non par-
ua praeterea turba confluit, sed in tota illa
multitudine perpauci apparebant, qui uti-
liter ac salubriter agi causam illam, & tanta,
reisque tanta, quaestione prudenter & pie di-
scuti cuperent. Ceteri uero magis ad specta-
culum quasi altercationis nostrae propere thea-
trica consuetudine, quam ad instructionem salutis
christiana deuotione conuenerat. Quapropter
nec silentium nobis praebere, nec intex-
te nobiscum atque modestie saltem & ordi-
nate colloqui potuerunt, exceptis, ut dixi,
paucis, quorum religiosi & simplex ap-
parebat

parebat intentio. Itaque libere pro sui cuiusque animi motu immoderate loquentium omnia strepitu turbabantur, nec euincere sue nos sine ipse rogando, interdum etiam obiurgando, potuimus, ut nobis modestum silentium praeberetur. Res tamen utcumque agi coepit, & aliquot horas in alterno sermone protraximus, quantum vocibus inter quiescentibus varie tumultuantium sinebatur. Sed in ipso disputationis exordio, cum videremus ea, quae dicebantur subinde labi de memoria vel nostra, vel eorum, quorum salute maxime curabamus: & ut esset nobis cautiore modestiorque tractatio, simul ut & vos atque alij fratres, qui absentes erant, quid inter nos actum esset, legendo cognosceretis, postulauimus ut a notariis verba nostra exciperent: ubi dum ab illo vel ei consentientibus strenue reluctatum est, postea tamen ipse concessit. Sed pro eccle notarij qui aderant, atque id strenue facere riter. poterant, desecio qua causa excipere noluerunt. Egitur saltem ut fratres, qui nobiscum erant, quando in hac re tardius possent, exciperet, pollicentes nos ibi easdem tabulas relicturos. Consensum est. Coeperunt verba nostra excipi, & aliqua abinuicem ad tabulas dicta sunt. Postea inordinatas perstreptentium interpellationes, & propterea nostram quoque turbulentioris disputationem notarij non valentes sustinere, cesserunt, nobis sane non desistebimus, & ut cuique facultas dabatur, multa dictibus. Ex quibus omnibus verbis nostris quantum recordari potui, causae totius actione dilectione vestra fraudare nolui. Potestis enim ei literas meas legere, ut vel approbet vera me scripsisse, vel ipse vobis, si quid melius recolit, in eum instantem insinuet. Primo enim vita nostra, quam vobis beneuolentius fortasse quam verius narrantibus, se comperisse dicebat, praedicare dignatus est, adiungens se dixisse vobis, nos oia quae de nobis insinuaueratis bene facere potuisse, si in ecclesia faceremus. Deinde quere coepimus, quana illa esset ecclesia, ubi viuere sic oporteret, utrum illa quae sicut scilicet tanto ante scriptura praedixerat, se terrarum orbe diffunderet, an illa quam pars exigua vel Afrorum vel Africarum contineret. Hic primo asserere conatus est ubique terrarum esse communionem suam. Quarebatur utrum epistolas communicatorias, quas formatas dicimus, posset quo velle dare, & affirmabam quod manifestum erat omnibus, hoc modo facillime illam terminari posse quaestione. Parabam autem, ut si consentiret, ad illas ecclesias

ad nobis tales literae mitteretur, quas in Apostolicis auctoritatibus pariter legeremus illo iam tempore fuisse fundatas. Sed quia res aperte falsa erat, permixtis verbis cito inde discessum est: inter quae verba Evangelica illam admonitionem commemorari, quae dicitur: Caute a pseudopropheta, multi ad vos venient in vestitu ouium, intus autem sunt lupi rapaces. Ex fructibus eorum cognoscetis eos. Quae verba domini cum diceremus eadem de illis a nobis posse recitari, ventum inde est ad exaggerationem persecutionis: quae saepe ad exagitationem pertulisse dicebat, hinc volens suam partem pertulisse dicebat, hinc volens ostendere suos esse Christianos, quia persecutionem paterentur. Inter quae verba cum ego pararem ex Evangelio respondere, idem capitulum commemorauit prior, ubi dominus ait: Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum caelorum. Quo loco ego gratulatus, subieci statim, id nem propter iustitiam passi fuerint. In qua quaestione discuti cupiebam, quod quidem omnibus clarum erat, utrum eos in unitate ecclesiae constitutos, an schismate iam diuisos, Macariana tempora inuenerint, ut qui violenter vellent, utrum propter iustitiam persecutionem passi fuerint: id potius attendere vellent, utrum se recte a totius orbis praedicatione periderit. Quod si iniuste fecisse inueniretur, manifestum esset eos propter iniustitiam potius, quam propter iustitiam passos persecutionem: & ideo numero beatorum adiungi non posse, de quibus dictum est: Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. Ibi commemorata est famosior quam certior codicum illa traditio. Sed ridebatur a partibus nostris, principis illorum potius fuisse traditores. Quod si in hac re nostrorum literis non esset credere, nec nos cogi oportere ut literis credamus ipsorum. Sed tamen sequestrata ista dubia quaestione, quarebatur quo se isti iuste separassent ab innocentia ceterorum Christianorum, qui per orbem terrarum successionis ordinem custodientes, in antiquissimis ecclesiis constituti, penitus ignorarent, qui fuerint in Africa traditores, qui certe non possent communicare, nisi eis quos sedere in sedibus episcopalibus audiebant. Rursum tamen diu transmarinarum partium ecclesias mansisse innocentibus, donec consensissent in eorum sanguinem quos Macarianam persecutionem pertulisse dicebat. Vbi ego possem quid dicere, nec inuidia Macariani temporis innocentiam tran-

transmarinarum ecclesiarum contaminari potuisse, quandoquidem nullo modo probaretur illis auctoribus fecisse etiam quae fecerat. Sed de compendio quaerere malui, si Macariani scilicet ex quo in eam consensisse dicebatur transmarina ecclesia, suam innocentiam prodiderunt, utrum saltem probaretur usque ad illa tempora Donatistas cum Orientalibus ecclesiis ceterisque orbis partium in unitate mansisse. Tunc protulit quoddam volumen, ubi volebat ostendere Sardicense concilium ad Episcopos Aphros qui erant coionis Donati, dedisse literas. Quod cum legeretur audiuius Donati nomen inter ceteros Episcopos, quibus illi scripserant. Itaque flagitare coepimus ut doceretur, utrum ipse esset Donatus, de cuius parte isti cognominantur: fieri non potuisse, ut alicui Donato alterius haereticis Episcopo scripserint, cum maxime in illis nominibus nec Africarum mentio facta fuerit. Quo ergo posset probare Donatum partis Donati Episcopum nomine illo accipiendum esse, quod ne id quidem probare posset, utrum ad Africanarum specialiter ecclesiarum Episcopos illae literae missae fuerint? Quamquam nomen Africum esse soleat, non tamen reputaret a vero, ut vel partium illarum aliquis vocaret nomine Aphro, vel aliquis Apher. Neque enim in eis vel diem vel consulibus inuenimus, vel saltem consideratis temporibus certum aliquid eluceret. Sane quoniam nescio quoniam audire crepissent, Donatistas in Africa sibi sociare tetasse, ad aurem mihi hoc ipsum frater Alipius suggerit. Tunc accepto ipso volumine, eiusdem concilij statuta considerans, legit Athanasium Episcopum Alexandrinum catholicum, cuius maxime aduersus Arrianos acerrimum disputationum conflictus eminebat, & Iulium ecclesiae Romanae episcopum nihilominus catholicum, illo concilio Sardicensi fuisse improbatos. Unde apud nos constitit Arrianorum fuisse concilium, quibus isti Episcopi catholici vehementissime resistebant. Itaque ad diligentioris temporum discussionem volumus ipsum volumine accipere atque auferre nobiscum. Qui noluit dare dicens, ibi nos habere illud quod aliquid in eo considerare vellemus. Rogavi et ut manu mea nota remitteret: fateor timens ne mihi forte aliud proferretur, neque hoc voluit. Deinde mihi coepit instare, ut ad interrogationem suam breuiter responderem, quarens a me quem iustum putarem, cum qui persequeretur, an eum qui persecutionem pateretur. Cui respondebam, non recte ita interrogari. Fieri enim posse, ut ambo iniqui sint, fieri et posse ut iniquior persequatur. Non ergo esse consequens, ut ideo sit quisque iustior, quia persecutionem patitur, quis id plerumque iustiori contingat. Deinde cum uiderem in hoc eum multum immorari ut iustitiam suae partis ex eo certam vellet intelligi, quia persecutionem passa fuerit, quasi ab eo, utrum iustum & christianum putaret Episcopum Mediolanensem ecclesiae Ambrosii. Cogebatur utique negare quod ille vir christianus esset & iustus, quia si fateretur, statim obijceremus quod eum rebaptizandum esse censeret. Cum ergo eloqui cogere, quibus ille non esset habendus Christianus & iustus, commemoravi, quanta persecutionem pertulerit, circumdata et militibus armatis ecclesia. Quasiui et, utrum Maximianum, quae & is apud Carthaginem schisma fecerat, & iustum & Christianum putaret. Non poterat nisi negare. Commorauit ergo et illum tale persecutionem pertulisse, ut ecclesia eius usque ad fundamenta dirueretur. His igitur exemplis ei si possem persuadere moliebar, ut iam desineret dicere persecutionis perpersionem christianae iustitiae certissimum esse documentum. Narrauit et in ipsa schismatis nouitate maiores suos cum cogitarent culpam Caeciliani, ne schisma fieret, quoquo modo velle sopire, dedisse quandam interuentorem populo suae coionis apud Carthaginem constituto, antequam Maiorinus aduersus Caecilianum ordinaretur. Hunc ergo interuentorem in suo couenticulo a nostris dicebat occisum. Quod (fateor) nunquam antea prius audieram cum tam multa ab eis obiecta crimina refellerentur, & redarguerentur a nostris, atque in eos plura & maiora iacerentur. Sed tamen postea hoc narrauit, rursus a me instanter coepit quere quod iustum putarem eum qui occidit, an eum qui occisus esset, quasi iam mihi probauisset, ita ut narrauerat esse commissum. Dicebam ergo prius, utrum verum esset, esse querendum. Non enim temere credi oportere quicquid dicitur, & tamen fieri potuisse, ut vel ambo aequae mali essent, vel et peioris quisquam malus occideret. Re vera enim fieri potest, ut sceleratior sit rebaptizator totius hominis, quam solius corporis interemptor. Unde etiam illud, quod a me postea quasiui, iam quaerendum non erat. Ait enim etiam malum non debuisse occidi a Chris-

Christianis & iustis, quasi nos eos qui hac in catholica faciunt, iustos vocemus, quæ tñ nobis ab istis dici facilius q̄ probari solent, tñ tā multas violentissimas caedes & strages pleriq; ipsorum & Epi & presbyteri & quilibet clerici congregatis turbis hominum furiosissimorum, non catholicis tñ, sed non minus quam et suis, ubi pñt inferre non cessent. Quæ cum ita sint, dissimulans tñ ab scelera tñs factis suorū, quæ ipse plus novit, urgebat vt dicerem. Quis iustorum vel malū aliquem occideret? Quod et si ad causam iā non pertinebat, fatebamur. n. hæc vbiq; sub nomine Christiano fierent, non fieri a bonis, sed tamen vt admoneretur quid esset quarendum respondimus, quærentes vtrū Helias iustus ei videretur fuisse. Quod negare non potuit. Deinde subiecimus q̄ multos pseudopphetas sua manu peremerit. Hic reuera vidit quod videndū erat, alia licuisse tunc iustis. Hæc. n. prophetico spiritu autoritate Dei faciebant, qui proculdubio nouit, cui et profit occidi. Exigebat ergo vt docerem iam noui testamenti temporibus, qui iustorum aliquem occiderit, et scelera tñ & impium. Tunc reditum est ad superiorem tractatum, quo volebamus ostendere, neq; nos illis debere obijcere suorum scelera, neque illos nobis, si qua inuenirentur talia facta nostrorum. De nouo. n. testamēto ostendi quidem non posse, quod iustus quisquam interfecerit aliquem, sed tamen illud probari posse ipso exemplo domini, scelerosos ab innocentibus fuisse toleratos. Traditorem enim suum, qui iam precium eius acceperat, vsque ad vltimum pacis osculum inter innocentes secum esse perpeffus est. Quibus nō tacuit esse inter illos tāi sceleris hominem, & tñ primum sacramentum corporis & sanguinis sui, nondū illo excluso communiter omnibus dedit. Quo exēplo cū prope oēs moueretur, tentauit dicere, ante passionem dñi cōionem illam cum scelerato non obfuisse Apostolis, quia nondum habebant baptismum Christi, sed baptismum Ioannis. Quod postea q̄ dixit, cœpi ab eo quærere, quemadmodum ergo scriptum esset, quod

H Iesus baptizauerit plures q̄ Ioannes, cū ipse non baptizaret, sed discipuli eius, hoc est, p suos discipulos baptizaret. Quō ergo dabat quod non acceperant? quod ipsi maxime solent dicere. An forte Christus baptismo Ioannis baptizabat? Deinde in hac sententia multa quaeriturus eram, quomodo ab ipso

Ioanne tunc quaeritū sit de baptismo dñi, & responderit quod ille haberet sponfam, & ille esset sponsus. Nunquid ergo fas erat vt baptismo Ioannis baptizaret sp̄s, id est, baptismo amici vel serui? Deinde quō poterat eucharistiā accipere nondum baptizari? aut quō Petro volenti vt totum se lauaret, responderit: Qui lotus est semel, non eum oportet iterum lauari, sed est mūdus totus? Perfecta. n. mundatio non in Ioannis, sed in nominis domini baptismo est, si eo se dignū qui accipit præbeat: si autem indignum, sacramenta in eo non ad salutem, sed ad perniciem permanebunt. Tamen cum ego ista disturus essem, etiā ipse vidit de baptismo discipulorum domini non sibi fuisse quærendum. Inde itum est in aliud, multis vt poterant vtrinque fermocinantibus: inter quos dictum est, q̄ adhuc eos nostri persecutori essent nobisq; dicebat, videre se velle quales nos essemus in illa persecutione præbituros, vtrū consensuri essemus tali scititiae, an nolumus deū videre corda nra, quæ ipsi non possent. & illos temere adhuc ista metuere, q̄ si contingerint, a malis contingere, quibus deterioribus ipsi habent: nec tamen ideo nos a catholica cōione segregare debere, siquid forte nobis inuitis, vel etiam, si valuerimus, cōtradicientibus factum fuerit, cū tolerantia pacificam didicerimus, dicente Apostolo: Sufferentes inuicē in dilectione, studentes seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Quā pacē atq; tolerantia, illos non tenuisse dicebamus, qui schisma fecerunt, vt nūc indicabamus, qui schisma fecerunt sunt grauioriter suos qui mitiores eorum sunt grauioriter tolerant, ne scindatur quod scissum est cū leuiora nollent pro ipsa vnitare tolerare. Dicebamus et nondū fuisse temporibus veterū patrum vnitatis, & tolerantia tanta cōmendatione p̄dicatā, sicut exēplo domini & noui testamēti charitate: & tñ Prophetas illos & sanctos viros dicere solere in populū scelera eorū, cum tñ se ab illius populi vnitare & cōione pariter accipiendorū sacramentorū, quæ tunc fuerunt, diuelli non tentaflent. Inde nescio quō vetū est ad cōmemorationem beatæ memoriæ Genethlij Episcopi, quod nescio quam constitutionem datam contra illos cōpresserit, & effectū habere nō suerit. Laudabant illum oēs & benignissimè præferebant. Inter quas laudes a nobis subiectū est, quod et ipse tamē Genethlius, si in eorum manus incidisset rebaptizandus

cenferetur. Et hæc iam stātes loquebamur, quia discedendi tempus vrgeret. Ibi planē ille senex dixit, iam formā esse factā, vt quisquis ad eos fidelium a nobis venerit baptizetur, quod cum inuitū & cum dolore animi dicere, quātū poterat apparebat sanē: cū et ipse multa mala suorum apertissime gerneret, atq; ostenderet, qd̄ totius ciuitatis eius testimonio probabat, quā esset remotus a talibus factis, & quæ ipsis suis dicere soleat modesta conquestione proferret, nosq; cōmemoramus illud Ezechielis Prophetæ, vbi aperte scriptum est: Nec filij culpā patris, nec patris culpā filio eius imputandā: vbi dictum est: Sicut. n. anima patris mea est, ita & anima filij mea est: Anima enim, quæcunque peccauerit sola morietur: placuit omnibus in talibus disputationibus violenta facta malorum hoīm nobis abinuicem obijci nō debere. Remanebat ergo schisma. Itaque hortati eū sumus, vt etiā atque etiam placido atq; pacato animo anitatur nobiscū, vt diligenti examinatione tanta inquisitio terminū sumat. Vbi ille benigne cū diceret, nos solū ista quærere, nolē atq; nostros hac q̄ri, ea facta pollicitatione discelsimus, vt exhiberemus ei plures collegas nostros, certe vel decem, qui tanta beneuolentia & lenitate, & tam pio studio id quaeri vellent, quantum in nobis cum iam animaduertissemus, atque approbare sentiebamus. Hoc et de suorū numero & ipse pollicitus est. Vñ vos hortor & obtestor per dñi sanguinem, vt cū promissi sui commoneatis, & gnauius instetis vt res cœpta peragat, quā propē ad finem peruenisse iā cernitis. Quātū. n. arbitror, difficillime potestis inuenire in Episcopis vestris tam vtilem animū, & volūtate q̄ in isto senē perspeximus. Postero enim die ipse ad nos venit, & hæc iterū q̄rere cœperamus. Sed quia ordinandi Epi necessitas nos inde iamiamq; rapiebat, diutius cū illo esse nequiuimus. Iam. n. miseramus ad Maiorem Cœlicolarū, quem audieramus noui apud eos baptismi institutorem instituisse, & multos illo sacrilegio seduxisse, vt cum illo quantum ipsius teporis patiebant angustia, aliquid loqueremur. Quem posteaquā venturū comperit, vidēs nos aliud suscepisse negocium: cū & ipsum nescio quæ necessitas professionis vrgeret, benigne a nobis placideque discelsit. Videatur autem mihi, vt turbulētas turbas & impedimentum potius quā adiumentū affe-

rentes omnino deuitemus, & vere ex animo amico atq; tranquillo susceptū tam magnū negocium domino opitulante peragamus, ad aliquam villā nos conuenire debere non magnam, vbi nullius nostrum esset ecclesia: quam tamen villam cōmuniter possidet homines & nostræ cōmunionis & ipsius sicuti est villa Titiana. Siue ergo in Tubursicensi, siue in Tagastensi talis locus, vel ille quē commemorauī, vel aliquis alius inuentus fuerit, faciamus codices canonicos præsto esse. Et si qua proferri potuerint ex vtraque parte documēta, vt postpositis cæteris, nulla si dñō placuerit interpellāte molestia, quotquot diebus poterimus ad hoc vacantes, & vnusquisque nostrum apud suum hospitem dominū deprecantes, adiuuante ipso cui pax Christiana gratissima est, rem tantam, & A bono animo cœptam ad inquisitionis terminum perducamus. Rescribite sanē, quid de hac re vel vobis vel illi videatur.

Augustinus Emeritum Donatistā, sed alioqui virum probum & liberaliter eruditū inuitat, vt rñdeat quā iusta causa schisma mouerint. Episc. CLXIII.

D Esiderabili & dilecto fratri Emerito, Augustinus. Ego cū audio quenquā bono ingenio p̄ditū, doctrināq; liberalibus eruditum, quanquam non ibi salus animæ constituta sit, tamen in quaestione facillima sentire alud quā veritas postulat, quo magis miror, eo magis exardescō nōsse hominem, & cum eo colloqui: vel si id non possim, saltem literis, quæ longissime volant attingere mentem eius, atque ab eo vicissim attingi desidero. Sicut te esse audio talem virum, & ab ecclesia catholica, quæ sicut sancto spiritu prænunciata est, toto orbe diffusa, discerptum doleo atque seclusum, quam ob causam nescio. Nam certum est magnæ parti Romani orbis, ne dicam etiā Barbaris gentibus, quibus quoque debito rem se dicebat Apostolus, quorum Christianæ fidei cōmunio nostra contextitur ignota esse partē Donati. Nec eos omnino scire vel qū, vel quibus causis exorta sit ista dissensio. Quos vtrique omnes Christianos ab eis criminibus, quæ Aphris obijcitis, nisi innocētes esse fatearis, cogere dicere, omniū malefactis obnoxios, cum apud vos p̄diti (vt mitius dixerim) latent, vos oēs esse pollutos. Non enim neminem, de vestra cōmunionepellitis.

stabantur nō fecerunt tales, quales ipsi erāt,
si multitudo illa falsorum fratrum Aposto-
lum Paulum in vna cum eis ecclesie consili-
tutum non fecit sua quarentem, non quā
Iesu Christi, manifestum est non hoc effi-
ci hominem, quod est malus quisquam, cum
quo ad altare Christi acceditur etiam si nō
sit incognitus, si tantum non approbetur, &
a bona conscientia displicendo separetur.
Manifestum est igitur non esse aliud cum fu-
re concurrere, nisi vel furari cum eo, vel fur
tume eius cordis placito accipere. Hoc nos
dicimus, vt quæstiones infinitas atq; super-
fluas de factis hominum, quæ rationem non
stram nihil impediunt, auferamus. Sed &
vos nisi hoc sentiat, tales eritis oēs, quā-
lis Optatus in vestra communione vobis
non ignorantibus fuit. Quod absit ab Eme-
riti moribus, aliorūque talium, quales apud
vos esse non dubito longe a factis illis alie-
nos. Neq; enim vobis obijcimus, nisi schis-
matis crimen, quā etiam hæresim male per-
seuerando fecistis. Quanti autem diuino iu-
dicio pendatur hoc facinus, lege quod te le-
gisse non ambigo. Inuenies Datan & Abi-
ron hiatu terræ deuoratos, ceterosque om-
nes qui eis consenserant igne de medio eor-
um existente consumptos. Illud ergo se-
lus ad exemplum deuitandi dominus Deus
præsenti supplicio denotauit, vt cum talibus
patientissime parcat, quali vltimo iudicio re-
seruet ostenderet. Neq; enim reprehendi-
mus rationes vestras, si eo tempore quo ve-
sana potentia furere iactabatur Optatus,
cum eius accusator esset totius Aphricæ ge-
mitus congemiscentibus vobis: si tamen ta-
lis es, qualem te prædicat fama, quod scit
Deus me & credere & velle. Non ergo re-
prehendimus si eo tempore, ne multos se-
cum excommunicatos traheret, & commu-
nionem vestram schismatis furore præcede-
ret, cum excommunicare noluisset, sed hoc
ipsum est quod vos arguit in iudicio Dei,
frater Emerite, quod cum videritis tam ma-
gnum malum esse, diuidi partem Donati, vt
Optatus potius in communionem tolerare-
dus existimaretur, quā illud admittere-
tur, permanetis in eo malo quod in diuiden-
da ecclesia Christi a vestris maioribus per-
petratum est. Hic fortasse respondendi an-
gustia tentabis defendere Optatum. Noli
frater, noli obscuro, non te decet, & si alii-
quem alium forte deceat, si tamen quicquid
deceat malos, Emeritum certe non deceat de-
fendere

detur. Sed noli te in alias tollere questiones. Hinc enim caput est ordinatissimæ inquisitionis, cur schisma factum sit. Nam & terræ potestates cū schismaticos persequuntur, ea regula te defendūt, qua dicit Apostolus: Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Qui autē resistunt, ipsi iudiciū acquirunt. Principes enim non sunt timori bono operi sed malo. Vis autē non timere potestatem? Bonum fac & habebis laudem ex illa. Dei enim minister est, tibi in bonum. Quod si malum feceris, time. Non enim frustra gladiū portat. Dei enim minister est, vindicet iram ei qui male agit. Tota igitur questio est, vtrum nihil mali sit schisma, aut vtrum schisma non feceritis, pro bono opere potestatibus resistatis, non pro malo, vnde vobis acquiratis iudiciū. Propterea providētissime dñs non ait: Beati qui persequutionem patiuntur tantum, sed addidit, propter iustitiam. Si ergo iustitia est, quam operati estis in illa dissensione, in qua etiam permagnetis, secundū ea q̄ supra dixi, nosse abs te cupio. Si autē iniquitas est orbem Christianū damnare inauditum, vel quia non audiat quæ vos audistis, vel quia non ei probatum est, quod temere credidistis, aut sine certo documento accusastis & ideo rebaptizare velle tot ecclesiis ipsius domini, cum hic adhuc esset in carne, & Apostolorum eius prædicatione ac labore fundatas, quia vobis licet, aut nescire Aphros collegas vestros malos simul viuentes, simul sacramenta tractantes etiam scire, sed tolerare, ne pars Donati diuidatur, illis autem in orbe remotissimo constitutis, non licet nescire quod vos de Aphris aut nollis, aut creditis, aut audistis, aut fingitis: quæ tanta est peruersitas amplecti suam iniquitatem, & potestati accusare seueritatem? At n. & malos Christianis nō licet persequi. Esto nō liceat, sed nunquid hoc prætibis ad hoc ipsum ordinis, fas est obijcere? An Apostolum delebimus? Aut nō hñt codices vestri quæ paulo ante commemorauit? Sed vos, inquit, talib⁹ comunicare nō debetis. Quid ergo? Vos Elauiano quodā vicario partis vestrę hoī, quia legibus seruiciis, nocentes quos inuenerat occidebat, non cōicistis? Sed à vobis, inquit, Romani principes aduersum nos prouocantur. Immo à vobis aduersum vos ipsos, qui ecclesiā, cuius illi sicut tanto ante prædictū est, iā membra sunt de Christo. n. dictū est: Et adorabunt eū oēs reges terræ, & præcione laniare ausi essis, Psal. 71.

Aug. Tomus secundus. F &

Aug. Tomus secundus. F &

Ro. 13.

Matt. 5.

- K

Pfal. 71.

& rebaptizare pertinaciter audetis. Nostri autem aduersus illicitas & priuatas vestrorum violentias, quas & vos ibi, qui talia non facitis, doletis & gemitis, à prauis ordinatis tuitionem petunt, non qua vos persequantur, sed qua se defendant. Sicut Apostolus Paulus aduersus Iudeos cõiurantes vt eum necarent, antequam esset Romanum imperium Christianum, egit vt sibi tuitio etiam armatorum daretur. Sed illi principes qualibet occasione cognoscentes vestri schismatis nefas, constitunt aduersus vos pro sua solitudine ac prauitate quod volunt. Non enim frustra gladium portant, Dei enim ministri sunt vindictæ in iram in eos qui male agunt. Postremo et si aliqui nostrorum non Christiana moderatione ista faciunt, displicet nobis: sed tamen non propter eos relinquimus Catholicam ecclesiam, si ea ante ultimum tempus ventilationis à palea purgare non possumus, quoniam & vos propter Optatum, cum eum pellere non audebatis, partem Donati non reliquistis. At enim dicitis quare nos adiungi vobis vultis, si sceleratissimi sumus? Quia viuistis adhuc & corrigi potestis si velitis. Cum enim nobis coniungimini, hoc est, ecclesiam Dei, hereditati Christiani, cuius possessio sunt termini terrarum, vos corrigimini vt in radice viuatis. De ramis enim fractis sic ait Apostolus: Potens est enim Deus iterum inserere illos. Vos ergo mutamini ex ea parte qua dissentiebatis, quauis sacramenta quæ habebatis, cum eadem sint in omnibus, sancta sint. Quapropter vos mutari volumus à peruersitate, id est, vt de nouo radice vestra præcisio. Nam sacramenta quæ non mutastis, sicut habetis, approbant à nobis, ne forte cum vestram prauitatem corrigere volumus, illis mysterijs Christi, qui in vestra prauitate deprauata non sunt, sacrilegiam faciamus iniuriam. Neque enim & Saul deprauauerat unctionem quam acceperat, cui unctioni tantum honorem rex David pius Dei seruus exhibuit. Propterea ergo vos non rebaptizamus, qui radicem vobis reddere cupimus, formam tamen præcisi sacramenti si non mutata est, approbamus. Quæ tamen quamuis integra, nullo modo est sine radice fructuosa. Alia quaestio est de persecutionibus, quas vos dicitis pati in tanta mansuetudine & lenitate nostrorum, cum vere illicite ac priuatim vestri faciatis grauiora: alia de baptismo, quod non querimus vbi sit, sed vbi proficit. Nam vbi eumque est, ipsum est, sed non etiam ille qui hoc accipit vbi eumque est, ipse est. Itaque priua-

tam hominum impietatem detestamur in schismate, baptismum vero Christi ubique veneramus: quia si desertores seculi imperatoris signa traducant, illis vel damnatione puniuntur, vel indulgentia correctis, salua signa recipiuntur, si salua manserunt. Et siquid de hac re diligentius querendum est, alia est, vt dixi, quaestio. Hoc enim obseruandum est in his rebus, quod obseruat ecclesia Dei. Queritur autem vtrum vestra, an nostra sit ecclesia Dei. Quapropter illud querendum est à capite, cur schisma feceritis. Si non rescripseris, ego apud Deum (quantum credo) facile causam habeo, quia viro, quem audiui, excepto schismate bonum & liberaliter instructum, pacificum, literas misit. Tu videris quid illi respondeas, cuius nunc laudanda patientia, in fine vero timenda sententia est. Si autem rescripseris ea cura, qua tibi scriptum vides ad misericordiam Dei, vt aliquem error, qui nos dirimit, & amore pacis & ratione veritatis intereat. Memento quod de Rogatensibus non dixi, qui vos Firmianos appellatis. Neque de Rucatenis Episcopis vestris, qui cum Firmo perhibetur incolumitatem suorum, vt ei portæ aperirentur, & in vastationem darentur catholici, & alia innumerabilia. Desine ergo locis communibus exaggerare facta hominum, vel audita vel cognita. Vides enim quæ de vestris taceam, vt de origine schismatis, vbi tota causa est, res agatur. Dominus Deus inspiret tibi cogitationem pacificam desiderabilis & dilecte frater.

Augustinus cum ceteris, per Generosum respondet cuiusdam Donatistæ presbyteri literis, de schismate Donatistarum. Epistola. CLXIII.

Dilectissimo & honorabili fratri Generoso, Fortunatus, Alipius, Augustinus in domino salutem. Quoniam nobis notam esse voluisti Epistolam quam ad te Donatistarum presbyter dedit, quamquam eam tu quoque catholicus animo deriseris, tamen vt ei potius, si non desperate desipis, consulas, hæc ad eum rescripta petimus: perferas. Ille enim ordinem Christianitatis ciuitatis vestre tibi vt insinuaret iussisse sibi angelum scribis, cum tu teneas Christianitatem, non ciuitatis tue tantum, nec tantum Africæ vel Africorum, sed totius orbis terrarum, quæ annun-

ciata est & annuntiatur omnibus gentibus. Vnde illis parum est quod præciosum esse non pudet, nec sibi subueniunt, vt cum possunt redeant ad radicem, nisi etiam secum alios præcedere, & sicut ligna arida in ignem destinare conentur. Quapropter si tibi ipsi angelus astitisset, quem sibi ille propter te astitisse, quantum arbitramur, astuta nouitate confingit, & hæc ipsa tibi dixisset, quæ iste mandato illius tibi se insinuare dicit, oporteret te Apostolicæ sententiæ memorem fieri qui ait: Licet si nos aut angelus de celo vobis euangelizauerit præter id quod euangelizauimus vobis, anathema sit. Euangelizatum est enim tibi per vocem ipsius domini Iesu Christi, quod omnibus gentibus annuntiabitur Euangelium eius, & tunc finis erit. Euangelizatum tibi est, per prophetas, & Apostolicas literas, quod Abraham dixit sunt promissiones & semini eius. Cuius est Christus, cum ei diceret Deus: In semine tuo benedicentur omnes gentes. Has ergo promissiones tenenti, si tibi angelus de celo diceret, Dimitte Christianitatem orbis terræ & tene partem Donati, cuius ordo tibi exponitur in Epistola Episcopi tue ciuitatis, anathema esse deberet: quia a toto præcipere, & in partem contrudere conaretur, & alienare à promissis Dei. Si enim ordo Episcoporum sibi succedentium considerandus est, quanto certius & vere salubriter ab ipso Petro numeramus, cui totius Ecclesiæ figuram gerenti dominus ait: Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferorum non vincunt eam, Petro enim successit Linus, Lino Clemens, Clementi Anacletus, Anacleto Euzistus, Euzisto Alexander, Alexandro Sixtus, Sixto Thelesphorus, Thelesphoro Iginus, Iginio Anicetus, Aniceto Pius, Pio Soter, Soteri Eleutherius, Eleutherio Victor, Victori Zepherinus, Zepherino Calixtus, Calixto Urbanus, Urbano Pontianus, Pontiano Antherus, Anthero Fabianus, Fabiano Cornelius, Cornelio Lucius, Lucio Stephanus, Stephano Sixtus, Sixto Dionisius, Dionysio Felix, Felici Eutychianus, Eutychiano Gaius, Gaio Marcellinus, Marcellino Marcellus, Marcello Eusebius, Eusebio Melciades, Melciadio Syluester, Syluestro Marcus, Marco Iulius, Iulio Liberius, Liberio Damasus, Damaso Siricius, Siricio Anastasius. In hoc ordine successionis nullus Donatista Episcopus inuenitur. Sed ex

transuerso ex Africa ordinatum miserunt, qui paucis præsidens Africis in urbe Roma Montensium, vel Cuzupitarum vocabulum pro pagauit. In illum autem ordinem Episcoporum, qui ducitur ab ipso Petro usque ad Anastasium qui nunc eandem cathedram sedet, etiam si quisquam traditor per illa tempora subrepsisset, nihil præiudicaret Ecclesiæ & innocentibus Christianis: quibus dum prouidens ait de præpositis malis, Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt facere nolite: dicunt enim & non faciunt. Vt certa sit spes si delis, quæ non in homine, sed in domino collocata, nunquam tempestate sacrilegi schismatis dissipetur. Sicut isti dissipati sunt, qui legunt in codicibus sanctis, Ecclesias quibus Apostoli scripserunt, & nullum in eis habet Episcopum. Quid autem peruersius & insanius, quam lectoribus easdem Epistolas legentibus dicere, Pax tecum, & ab earum Ecclesiarum pace separare, quibus ipsæ Epistolæ scriptæ sunt? Tamen ne sibi etiam de Constantino si hoc est, ciuitatis vestre Episcoporum ordine blandiatur, recita illa gesta apud Numantium Felicem Flauium procuratorem tunc eiusdem ciuitatis vestre, Diocletiano octauo, & Maximiano septimo, Consulibus xj. Kalen. Iulias, quibus liquido constitit ita Paulum Episcopum tradidisse, vt Siluanus tunc eius subdiaconus fuerit, & cum illo tradiderit proferens instrumenta dñica, et quæ diligenter fuerant occultata, capitulatam argenteam, & lucernam argenteam, ita vt ei diceret Victor quidam: Mortuus fueras, si non illas inuenisses. Quem iste Siluanus manifestissimum traditorem pro magno commemorat in Epistola, qua scribit à Secundo Tigistano primæ sedis Episcopo Episcopo tunc ordinatum. Quiescat ergo superba eorum lingua, & cognoscat crimina sua, ne delirans loquatur aliena. Recita illi etiam si voluerit, gesta Ecclesiastica eiusdem Secundi Tigistani in domo Urbani Donati habita, vbi confessos traditores iudici Deo dimisit Donatum Masculitanum, Marinum ab Aquis Tibitanis, Donatum Calamensem, cum quibus confessi traditoribus memoratum traditorem Siluanum eis ordinavit Episcopum. Recita illi gesta, apud Zenophilum consularum, vbi Nundinarius quidam diaconus iratus Siluano, quod ab eo fuerit excommunicatus, hæc omnia iudicijs prodidit, quæ certis documentis & responsionibus testium, & recitatione gestorum & multarum Epistola-

AVGVSTINI EXHORTATIO

rum luce clarius cōstituerunt. Multa sunt alia quæ illi recites, si non contentiose agere, sed prudenter audire voluerit. Preces Donatistarum ad Constantinum, vt ppter ipsam causam inter Aphros. Episcopos dirimendā iudices ex Gallia Episcopos mitteret. Literas et eiusdē imperatoris, vbi Episcopos misit ad urbē Romam. Gesta quoq; in vrbe Roma, vbi ab Epis, quos ille miserat, causa cognita atque discussa est. Itemque alias literas, vbi declarat memoratus imperator eos apud se de collegarum suorum iudicio, id est, Episcoporum, quos ad urbem Romam miserat, fuisse conquestos: vbi etiam alios Episcopos voluit apud Arelatum iudicare: vbi isti & ab ipsorum iudicio ad eundem imperatorem appellauerunt: vbi postremo causam inter partes ipse cognouit: vbi eos vehementissime detestatur innocentia Cæciliani fuisse superatos. Quæ si voluerit, audiet, & tacebit, & desinet insidiari veritati: quanquam nos non tam de istis documentis præsumamus, quam de scripturis sanctis, vbi hæreditas Christi vsq; ad terminos terræ pmissa est in oibus gentibus: vñ isti nephario schismate separati, iactant crimina in paleam messis dominicæ, q̄ necesse est vsque ad finē p̄mixta toleretur, donec vltimo iudicio tota area ventiletur. Vnde manifestū est ista crimina seu vera seu falsa nō pertinere ad frumēta dñica, quæ per totū agrū, id est, istū mundum vsq; in finem sæculi oportet crescere. Sicut non falsus angelus in huius errore, sed dominus in Euangelio loquitur. Ideoq; in Christianos innocentes, qui per totum orbē malis Christianis, tanquam paleæ suæ vel zizanijs permixti sunt, multa falsa crimina & vana iactantibus his miseris Donatistis merito Deus reddidit, vt Maximianistas apud Carthaginem schismaticos suos Primiani damnatores, extra Primianum baptizatores, post Primianum remanentes baptizatores vniuersali concilio suo damnarent: vt ex eorum numero post non parū tempus quosdam in honoribus Epatus sui, Felicianum Mustanū & p̄textā tū Asluritanum cogēte Optato Gildomano susciperēt cū omnibus quos damnati extra baptizauerunt. Quod si ab eis, quos ore proprio tanquam sceleratos & sacrilegos damnauerunt, & quos illis primis schismaticis, quos viuos terra obruit, compararunt, non maculantur, cum eis rursus in honore suo recepris cōdicant, euigilent aliqñ, cogitent quanta cæ-

itate, & quanta insania dicant, orbem terrarum ignotis Aphrorum criminibus esse maculatum, & hæreditatem Christi, quæ promissa exhibita est in omnibus gentibus, peccatis Aphrorum per contagionem cōmunicationis fuisse deletam, qñ se nolunt deletos & maculatos videri dum eis cōdicant quorū crimina cognita iudicant. Quapropter cum Paulus Apostolus iterum dicat, quia ipse se Satanas transfiguratur se in angelum lucis, vnde non esse mirum, si ministri eius transfigurant se sicut ministros iustitiæ, si verē iste aliquē angelum vidit erroris nunciū, & de unitate catholica Christianos separare cupientem, ipse passus est angelum Satanae transfigurantem se velut angelum lucis. Si autē mētitur & nihil tale vidit, ipse est minister Satanae, transfigurans se velut minister iustitiæ. Et tñ ista omnia considerans si nūmi peruersus & pertinax esse noluerit, poterit ab omni vel aliena vel propria seditione liberari. Nos enim per occasionem tuam sine aliquo odio conuenimus, hoc est, ea eum seruantes quod Apostolus dicit, Sec. I. tuum autē dñi litigare nō oportet, sed mitem esse ad omnes, docibilem, patientē in modestia corripientem, diuersa sentientes, ne forte det illis Deus pœnitentiam ad cognoscendam veritatem, & resipiscant de diaboli laqueis, captiuati ab ipso in ipsius voluntatem. Si ergo aliquid asperē diximus, non ad amaritudinem dissensionis, sed ad correptionem dilectionis valere cognoscat. Incolomis viuas in Christo dilectissime & honorabilis frater.

Augustinus Donatistas redarguit, & hortatur ad unitatem ecclesiæ. Non enim conuenire vt qui cōiter cognoscerent Christi ecclesiæ caput ē sacris literis, ecclesiæ illius corpus ex ipsdē nō agnoscerēt, cū & pariter vtrunq; doceāt. Epi. CLXV.

Augustinus Episcopus catholicus, Donatistas. Caritas Christi, cui omnem hominem, quantum ad nostram pertinet voluntatē, lucrari volumus, tacere vobis non permittit. Si propterea nos odistis, quia pacem vobis catholicam prædicamus, nos domini seruimus dicenti, Beati pacifici qui in pacem ipsi filij Dei vocabuntur. Et in plāmo scriptum est, Cum ijs qui oderunt pacem eram pacificus, cum loquebar eis, de-

AD CONCORDIAM ECCLESIAE EPI. CLXV.

227

nobis quidam presbyteri partis vestræ dicētes, Recedite à plebibus nostris, si non vultis ut interficiamus vos. Quanto iustius eis nos dicimus, immo vos non recedite, sed accedite pacati ad plebes non nostras, sed illius cuius omnes sumus, aut si non vultis & impacati estis, vos potius recedite à plebibus, pro quibus Christus suum sanguinem fudit: quas ideo vultis vestras facere ne Christi sint, quamuis eas sub eius nomine possidere conemini: tanquam si seruus furetur oues de grege domini sui, & quæcunque ex illis nata fuerint characterem domini sui eis infingat, ne furtum eius possit agnosci. Sic enim lecerunt maiores vestri, separauerunt ab ecclesia Christi populum habentem baptismū Christi, & quicunque illis accreuerunt, baptismū Christi eos rebaptizauerunt. Sed domini & fures puniunt si non se correxerint, & oues ab errore reuocant ad gregem, nec in eis suum exterminat characterem. Dicitis nos traditores. Quod nec maiores vestri in maiores nostros potuerunt, nec vos in nos probare vilo modo poteritis. Quid vobis vultis faciamus, qui quando vobis dicimus vt causam nostram & vestram patienter audiat, non nostis nisi superbire & insanire? Nam vtrique ostenderemus vobis, quia potius illi traditores fuerunt, qui Cæcilianum & locos eius quasi traditionis crimine damnauerunt & dicitis. Recedite à plebibus nostris quas docetis vt vobis credat & in Christo non credant? Vos enim eis dicitis, propter traditores, quos non ostenditis, remanisse ecclesiam Christi in sola Aphrica partē Donati, quod non de lege, nō de p̄pheta, nō de psalmo, nō de Apostolo, nō de Euangelio sed de corde vestro & de parentū vestro rī calūnijs recitatis. Christus autē dicit, Prædicari in nomine suo pœnitentiā & remissionem peccatorū per oēs gentes incipientibus ab Hierusalē. Cui ecclesiæ ex ore Xpi manifestata, vos nō cōmunicatis, & alios in vestra p̄ditione trahētes, liberari non vultis. Si autē ideo vobis displicemus quia per Imperatorum iussiones ad unitatem cogimini, hoc vos fecistis qui vbiunque vellemus prædicare veritatem, vt eam quisque securus audiret & volens eligeret, nunquam permisistis per violentias & terrores vestros. Nolite stridere, & perturbare animas vestras, patienter (si fieri potest) considerate quod dicimus, & recolite facta Circumcessionum vestrorū, & clericorū qui duces eorū semper

fuerunt, & videbitis quæ causa vobis hoc excitaueit. Vñ iniuste querimini, quia vobis omnia ista vt iuberentur coegistis. Nam vt longē præterita & multa non repetamus, saltē recentia facta vestra cogitate. Marcus presbyter Casphalianensis à nemine coactus, propria volūate catholicus factus est. Quare illū vestri p̄sequuti sunt, & penē occidissent, nisi Dei manus per hoies superuenientes viciōtias eorum cōpresisset. Restitutus Victorianēsis ad catholicam nullo cogente se trāstulit. Quare raptus ē de domo sua, cæcus, in aqua volutatus, bruda vestitus, & nescio quot dies in captiuitate retentus est. A nec libertati propriæ foras restitutus esset, nisi iam penē propter ipsam causam Proculianus sibi exhibitionem videret imminere. Marcianus Vrgensis catholice unitatem propria volūate delegit. Quare subdiaconū eius, cū ipse fugisset, propē vsque ad mortē cæsum, clerici vestri lapidibus obruerūt, quorum domus pro suo scelere euerfa sunt, Quid amplius dicamus? Modo præconem misisti qui clamaret Sinit, quisquis Maximiano cōmunicauerit, incēdet domus eius: qui antequā imple ad catholicam conuersus esset & nondum de transmarinis remeasset, ad quid aliud presbyterum Sinit miseramus, nisi vt nulli molestus nostros visitaret, & in domo iuris sui positus, pacē catholicā volentibus prædicaret, quē vos inde cum graui iniuria proiecistis? Quid aliud agebamus, quādo vnus nostrum Calamentis Ep̄s Posidius ibat ad fundum Fugilinensem, nisi vt nostri quamuis pauci qui illic erant visitaretur, & audito verbo Dei ad unitatē Christi qui vellent conuerterentur? Cui ambulati viā suā, latronum more insidiari sunt, & quia in eorum insidias cadere non potuit, cum aperta violentia in fundo Liuitensi penē viuum cum domo quod fugerat incendērunt, nisi tertio suppositas flammās coloni eiusdem fundi propter periculum suæ salutis extinguerent. Et tamen cum Crispinus propter hoc factum in Proconsulari iudicio conuinceretur hæreticus, eiusdem Ep̄scopi Posidij intercessu decem libras auri non est exactus. Cui beneuolentiæ & mansuetudini ingratus, ad imperatores Catholicos ausus est appellare: Vnde hanc in vos iram Dei de qua murmuratis, multo importunius & vehementius prouocauit. Videtis quia vos contra pacem Christi violententer insurgitis, & patimini non pro ipso, sed pro Aug. Tomus secundus. F 3 ini-

AD CONCORDIAM ECCLESIAE. EPI. CLXV.

iniquitatibus vestris. Quae est ista dementia ut cum male vivitis, latronum facta faciatis: & cum iure punimini, gloriam martyrum requiratis? Si ergo vos priuata vestra audacia tam violenter cogitis homines, aut ire in errorem, aut permanere in errore, quantomagis nos debemus per ordinatissimas potestates, quas Deus secundum suam prophetiam subdidit Christo, resistere furoribus vestris, ut miserae animae de vestra dominatione liberatae, eruantur de vetustissima falsitate, & assuecant in apertissima veritate? Nam quos à nobis nolentes dicitis

Cogi, multi etiam se cogi volunt, quod nobis antea & postea consentitur, ut vel sic euadant oppressiones vestras: & tamen quid est melius, proferre veras Imperatorum iussiones pro vnitatem, an falsas indulgentias pro peruersitate? quod vos fecistis, & mendacio vestro subito totam Africam implestis. In quo facto nihil aliud ostendistis, nisi partem Donati semper de mendacio presumptem, omni vento iactari & circumferri, sicut scriptum est,

Pro. 10. Qui fidit in falsis, hic pascit ventos. Sicut enim vera fuit ista indulgentia, sic vera sunt crimina Caeciliani, & traditio Felicis Aptungensis per quem ordinatus est, & quicquid aliud contra catholicos dicere consueuistis, ut à pace ecclesiae Christi infelices separatis & infelicitate separemini. De nulla quidem nos hominis potestate presumimus, quauis utique multo sit honestius praesumere de Imperatoribus quam praesumere de Circumcellionibus, praesumere de legibus quam praesumere de seditionibus.

Hier. 17. Sed meminimus scriptum esse, Maledictus omnis qui spem suam ponit in homine. Vnde ergo praesumimus? si vultis nosse, illum cogitate, de quo Propheta pronunciauit dicens,

Psal. 71. Adorabunt eum omnes reges terrae, & omnes gentes seruiunt illi. Et ideo hac ecclesiae potestate utimur, quia ei dominus et promissit et dedit. Imperatores. nisi in errore essent, quod absit, pro errore suo contra veritatem leges darent, per quas iusti & probarentur & coronarentur, non faciendo quod illi iuberent, quia Deus prohiberet. Sicut iusserat Nabuchodonosor, ut aurea statua adoraretur, quod qui facere noluerunt, deo talia prohibenti placuerunt. Quando autem Imperatores veritatem tenent, pro ipsa veritate contra errorem iubent quod quisquis contempserit, ipse sibi iudicium acquirit. Nam & inter homines praenotatus est, & apud Deum fronte non habebit

11. q. 3. Imperatores, qui hoc facere noluit, quod ei per cor regis ipsa veritas iussit. Sicut ipse Nabuchodonosor postea miraculo salutis trium puerorum commotus atque mutatus, pro veritate contra errorem edictum proposuit, ut quicumque blasphemarent deum Sidrach, Misach, & Abdenago, in interitum irent, & domus eorum in dispersione. Et non vultis ut tale aliquid in dispersione. Et non vultis ut tale aliquid contra vos iubeant Imperatores Christiani, cum sciant à vobis in eis quos rebaptizatis Christum exuiliari? Si iussiones regum non pertinent ad praedicandam religionem & sacraligia prohibenda, quare ad edictum regis talia iubentis etiam ipsi vos signatis? An ignoratis verba regis esse, Regi Nabuchodonosor ostendi signa & ostenta, quae fecit mihi dominus Deus excelsus, placuit mihi in conspectu meo annunciare, quam magnum et potens sit regnum eius, regnum sempiternum & potestatis eius in secula seculorum? An cum hoc audieritis, non responderitis, amen, & hoc dicto clara voce ad edictum regis vos in sancta solennitate signatis? Sed modo quia nihil apud Imperatores potestis, nobis inde vultis facere inuidiam. Si autem aliquid potestis quanta faceretis quando nihil potestis & non cessatis? Scitote quod primi maiores vestri causam Caeciliani ad Imperatorem Constantinum detulerunt. Exigite hoc à nobis, probemus vobis, & si non probauerimus, facite de nobis quicquid potueritis. Sed quia Constantinus non est ausus de causa Episcopi iudicare, eam discutendam acque sciendam Episcopis delegauit. Quod & factum est in urbe Roma praesidente Melchior de Episcopo illius Ecclesiae cum multis collegis suis. Qui cum Caecilianum innocentem pronunciaissent, & Donatum qui sehisma Carthagini fecerat, sententia percussissent, iterum vestri ad Imperatorem venerunt, de iudicio Episcoporum in quo vultis fuerant murmurarunt. Quomodo enim potest malus litigator laudare indices, qui vult iudicantibus victus est? Iterum tamen elementissimus Imperator alio iudice Episcopos dedit apud Arelatum Gallie cruciatum, & ab ipsis vestri ad ipsum Imperatorem appellarunt, donec etiam ipse causam cognosceret, & Caecilianum innocentem, illos calumniosos pronunciarer. Nec sic totiens vultis quicquid, sed de Felice Aptungitano per quem Caecilianus fuerat ordinatus quotidianis interpellationibus ipsi Imperatori tadium fecerunt, dicentes

AVGVSTINI EXHORTATIO

228

eum esse traditorem. Et ideo Caecilianum Episcopum esse non posse quod à traditore fuerit ordinatus, donec, & ipse Felix iussu imperatoris causa cognita ab Heliano Proconsole innocens probaretur. Tunc Constantinus prior contra partem Donati seuerissimam legem dedit. Hunc imitati filij eius talia praecerunt. Quibus succedens Iulianus defensor Christi & inimicus, supplicantibus vestris Rogatiano & Pontio, libertatem perditioni partis Donati permisit. Denique tunc reddidit basilicas haereticis, quando templa daemonijs, eo modo putans christianum nomen posse perire de terris, si vnitati Ecclesiae de qua lapsus fuerat inuide-ret, & sacrilegas dissensiones liberas esse per-mitteret. Hæc erat eius praedicanda iustitia, quam supplicantes Rogatianus & Pontius laudauerunt, dicentes homini apostatae, quod apud eum sola iustitia haberet locum. Huic successe Iovinianus, qui quoniam cito mortuus est, nihil de rebus talibus iussit. Deinde Valentinianus, legite quae contra vos iussel-rit. Inde Gratianus & Theodosius, legite quod vultis quae de vobis constituerint. Quid ergo de filijs Theodosij miramini, quasi aliud in hac causa sequi debuerunt, quam Constantini iudicium per tot christianos Imperatores firmissime custoditum? Ad Constantinum autem, sicut diximus, sic vobis quando vultis, si causam ignoratis, ostendemus, maiores vestri causam Caeciliani vultu detulerunt. Defunctus est Constantinus, sed iudicium Constantini contra vos vivit, quod vestri causam miserunt, apud quem iudices Episcopos reprehenderunt, ad quem à iudicibus Episcopis appellauerunt, quem tadio-sissime de Felice Aptungitano interpellauerunt, & à perniciem furoris & animositatis suae non recesserunt, eamque vobis posteris suis hereditaria reliquerunt, ut tam impudenter de iussionibus Christianorum Imperatorum faciat inuidiam, cum, si vobis liceret, non quidem iam Constantinum Christianum, quia veritati fuit, contra nos appellaretis, sed apostatam Iulianum ab inferis excitaretis, quasi vero si aliquid tale contingeret, esset magnus malum nisi vobis. Quae enim peior mors animae quam libertas erroris? Sed iam tollamus ista omnia de medio, amemus pacem, quam omni doctus & indoctus intelligit praeposendam esse discordiae, diligamus & teneamus vnitatem. Hoc iubent Imperatores, quod iu-

bet & Christus: quia cum bonum iubet, per illos non iubet nisi Christus. Et nos etiam per apostolum obsecrat, ut id ipsum dicamus omnes & non sint in nobis schismata. Neque dicamus, **1. Cor. 1.** Ego quidem sum Pauli, ego autem Appollo, ego vero Cephae, ego autem Christi, sed simul omnes non sumus nisi Christi, quia nec diuisus est Christus. Nec Paulus crucifixus est pro nobis, quanto minus Donatus, nec in nomine Pauli baptizati sumus, quanto minus in Donati. Hoc dicunt & Imperatores, quia christiani catholici sunt, non idolorum serui sicut vester Iulianus. Non haeretici, sicut quidam fuerunt, & Ecclesiam catholicam persecuti sunt, quando veri Christiani non pro haeretico errore poenas iustissimas sicut vos, sed pro catholica veritate passionibus gloriosissimas pertulerunt. Attendite quae manifestissima veritate per cor regis quod in manu Dei est, ipse Deus dixerit in ista ipsa lege quam contra vos prolata dicitis. Est autem (si intelligatis) prolata pro vobis. Attendite quid habeant verba principis. Nam si in eis qui primo initiati sunt idcirco religio baptismatis iudicatur infirma, quod ij à quibus accipitur peccatores putentur, totiens renouari necesse erit traditum sacramentum, quotiens indignus fuerit inuentus collati baptismatis administrator, & ad quod volueritis consentimus vobis. Videte enim quam peruerse & impie dicatur, quod dicere soletis, quia si bonus sit homo, ipse sanctificat eum quem baptizati: si autem malus sit & nesciat ille qui baptizatur, tunc Deus sanctificat. Hoc si verum est, optare ergo debent homines ut à malis ignorantibus baptizentur, potius quam à notis bonis, ut magis à Deo quam ab homine possint sanctificari. Sed absit à nobis ista dementia. Quare ergo non verum dicimus & recte sapimus: quia semper Dei est illa gratia & Dei sacramentum, hominis autem solum ministerium, qui si bonus est, adharet Deo & operatur cum Deo, si autem malus est, operatur per illum Deus visibilem sacramenti formam, ipse autem donat inuisibilem gratiam. Hoc sapiamus omnes, & non sint in nobis schismata. Concordate nobiscum fratres, diligimus vos, hoc vobis volumus quod & nobis. Si per peccata nos

gravius odistis, quia errare vos & perire nō
permittimus, hoc Deo dicite, quē timemus
23. q. 6. minantem malis pastoribus & dicentē. Qd
quod errauerat nō reuocastis, & quod perierat nō
rauerat. inquisistis. Hoc vobis per nos Deos ipse fa-
cit, siue obsecrando, siue minādo, siue cori-
piendo, siue damnis, siue laboribus, siue per
suas occultas admonitiones vel visitationes,
siue per ptatum tpalium leges. Intelligite
L quid vobiscum agatur, perire vos non vult
Deus in sacrilega discordia alienatos a ma-
tre vestra catholica. Nihil in nos aliqñ pro-
bare potuistis, vestri Epi conuenti a nobis,
nunqñ nobiscum pacifice conferre voluerūt,
quasi fugientes cum peccatoribus loqui.
Quis ferat istam superbiam, quasi Paulus
Apostolus non cōtulerit cum peccatoribus
& cum valde sacrilegis. Legite actus Apo-
stolorū, & videte. Quasi ipse dñs nō cū lu-
deis a quibus crucifixus est, sermones de
lege habuerit, eisq; cōgruenter rñderit. Po-
stremo diabolus est primus oīum peccato-
rum, qui conuerti ad iustitiam nunqñ pote-
rit. & tamen nec ipse dñs de lege designatus
ē ei rñdere, ut intelligatis istos ideo nobiscū
nolle cōferre, quia causam suā pditā norūt.
Nos ignoramus quid aduersus seipsos ho-
mines iactent qui calumniosos dissensionibus
gaudent. In scripturis didicimus Ecce-
lesiam, in scripturis didicimus Ecce-
lesiam. Has scripturas communiter habemus,
quare non in eis & Xpm & Ecclesiam
Gala. 3. cōiter retinemus? Nos vbi agnouimus eum
de quo dicit Apostolus, Abraham dicta sunt
M pmissiones & semini eius: Nō dicit, & semi-
nibus tanqñ in multis, sed tanqñ in vno, & se-
mini tuo qd est Christus: ibi agnouimus Ec-
clesiam de qua dicit Deus ad Abraham, In semi-
ne tuo benedicent omnes gentes. Vbi agnouimus
Christum in psalmo de se pphetan-
tē, Dominus dixit ad me, filius meus es tu,
ego hodie genui te: ibi agnouimus Ecclesiam
in eo quod sequitur, Postula a me & dabo
tibi gentes hereditatem tuam, & possessionē
tuam terminos terrę. Vbi agnouimus Chri-
stum in eo quod scriptum est, Deus deo-
rum dominus loquutus est: ibi agnouimus,
& Ecclesiam in eo quod sequitur, Et uoca-
uit terram a solis ortu usque ad occasum.
Vbi agnouimus Christum in eo quod scri-
ptum est, Et ipse tanquam sponsus proce-
dens de thalamo suo, exultauit ut gigas
ad currendam viam: ibi agnouimus & Ec-
clesiam in eo quod paulo superius dicitur,

In omnē terrā exiuit sonus corū, & in fines
orbis terrę verba corū. In sole posuit taber-
naculū suum. Ipsa est Ecclesia in sole posita,
hoc est, in manifestatione oībus nota vsq; ad
terminos terrę. Vbi agnouimus Xpm in eo
quod scriptum est, Foderūt manus meas & A-
pedes meos, dinumerauerūt oīa ossa mea: Ip-
si verō cōsiderauerunt & aspexerunt me, &
diuiserunt sibi vestimēta mea, & super vesti-
mētum meū miserūt fortē ibi agnouimus et
Ecclesiam in eo qd paulo post in psalmo ipso
dicit, Cōmemorabuntur & conuertētur ad
dominū vniuersi fines terrę: Et adorabunt
in conspectu eius vniuersę patrię gentium.
Quoniam domini est regnum, et ipse domi-
nabitur gētiū. Vbi agnouimus Christum in
eo quod scriptum est, Exaltare super cōelos
Deus: ibi agnouimus & Ecclesiam, in eo quod
sequitur. Et super omnē terram gloria tua.
Vbi agnouimus Christum in eo quod scri-
ptū est, Deus iudicium tuum regi dā, & ius-
titia tuā filio regis: ibi agnouimus & Ec-
clesiam in eo qd de ipsa in psalmo ipso dicit, Et
dominabit a mari vsq; ad mare, & a flumi-
ne vsq; ad terminos orbis terrarum. Coram
illo procident Aethiopes, & inimici eius
terrā lingent, Reges Tharsis & insula mu-
nera offerēt, Reges Arabū & Saba dona ad-
ducēt. Et adorabunt eū oēs reges terrę, om-
nes gētes seruiēti illi. Vbi agnouimus Chri-
stum in eo qd scriptum est, lapidē de monte
sine manibus pscum fregisse oīa regna ter-
rarum, vsq; illa quę de culturis demonum
præsumebāt ibi agnouimus & Ecclesiam in
eo quod dictum est, lapidem ipsum creuissē,
& factum montem magnum & repleuissē
omnem terram. Vbi agnouimus Christum
in eo quod scriptum est, Præualebit domi-
nus aduersus eos, & exterminabit omnes
deos gentium terrę, ibi agnouimus & Ec-
clesiam in eo quod illic sequitur, Et adora-
bunt in conspectu eius vnusquisque de loco
suo omnes insulę gentium. Vbi agnouimus
Christum in eo qd scriptum est, Deus
ab Aphrico veniet, sanctus de monte um-
broso, operiet cōelos virtus eius: ibi agnouimus
Ecclesiam in eo quod sequitur, Et late-
dis eius plena est terra. Ab Aphrico enim
posita est Hierusalem, sicut legitur in libro
Jesu Naue, vnde nomen Christi diffusum
est: & ibi est mōs vmbrosus, mōs Oliueti,
vnde ascendit in cōelum vt cooperiret cō-
elos virtus eius, & impleteret Ecclesia per
omnem terram laudis eius. Vbi agnouimus

mus Christum in eo quod scriptum est, Si-
cut ouis ad immolādum ductus est, & sicut
agnus coram tondeute se fuit sine voce, sic
non aperuit os suum, & cetera quę illic de
eius passione dicuntur: ibi agnouimus & Ec-
clesiam in eo quod illic dicit, Lætare sterili-
s, quoniā multi filii desertę magis quā
eius quę habet virū. Dixit enim dominus.
Dilata locum tabernaculi tui, & aulas tuas
confige, non est quod parcas: porrigē lōgius
funiculos, & palos validos confirma, etiam
atq; etiā in dexterā atq; sinistrā extēde. Se-
mē enim tuū hereditabit gētes, & ciuitates
quę desertę erant inhabitabis. Non est qd
metuas, praualebis enim: nec erubescas qd
detestabilis fueris. Confusionem enim in
perpetuum obliuisceris, ignominia vidui-
tatis tuę nō eris memor, quoniam ego sum
dñs qui feci te, dñs nomē eius. Et qui eruit
te, ipse Deus Israel uniuersę terrę vocabit.
Non nouimus quid de traditoribus dicatis,
quos nunquam convincere, nunquā osten-
dere potuistis: non dico quia vestri porius
in tali crimine detecti & cōfessi manifestan-
tur: qd ad nos prinet de sarcinis alienis, nisi
ut quos possumus corrigamus uel corre-
ptione, uel quacunque disciplina in spiritu
mansuetudinis & diligētia charitatis? Quos
autem corrigere non valemus, etiam si ne-
cessitas cogit pro salute ceterorum, vt Dei
sacramenta nobiscū cōmunicent, peccatis tñ
eorum non communicemus, quod non fit
nisi consentiendo & fauendo. Sic enim eos
in isto mundo in quo Ecclesia catholica per
omnes gentes diffunditur, quem agrū suū
dominus dicit, tanquam zizania inter triti-
cum, vel in hac vnitatis area tanquā paleam
permixtam frumento, vel intra retia verbi
& sacramenti tāquam malos pisces cum bo-
nis inclusos vsque ad tēpus messis aut ven-
tilationis aut littoris toleramus, ne propter
illos eradicemus & triticum, aut grana nu-
da ante tēps de area separata, nō in horreum
mittenda purgemus, sed volatilibus colligē-
da proiciamus, aut disruptis per schismata
retibus, dum quasi malos pisces cauemus,
in mare perniciosę libertatis exeamus.
Propter hoc enim his atque alijs similitudi-
nibus dñs seruorum suorum tolerantiam
confirmauit, ne dum se boni putant malo-
rum permixtione culpari, per humanas &
temerarias dissensiones aut paruulos pdāt,
aut paruuli pereant. Quod vsque adeo cō-

lestis magister cauendum pramonuit, vt
etiam de prappositis malis plebem securam
faceret, ne propter illos doctrinā salutaris
cathedra defereretur, in qua cogitur etiam
mali bona dicere. Neq; enim sua sunt quę E-
dicunt sed Dei, qui in cathedra vnitatis do-
ctrinam posuit veritatis. Proinde ille ve-
rax & ipsa veritas de prappositis sua mala
facientibus, & Dei bona dicētib; ait, Quę Mat. 23.
dicunt facite, quę autem faciunt, facere no-
lite. Dicunt enim & non faciunt. Non vti-
que diceret, quę faciunt, facere nolite: nisi
manifestassent mala quę faciunt. Non ergo
propter malos in mala dissensione perga-
mus, quanuis vestros maiores non execra-
tores malorum, sed accusatores innocentium
fuisse, si velitis, possumus ostendere.
Sed quicunq; illi & qualescunque fuerint,
portant sarcinas suas. Ecce scripturę com-
munes, ecce vbi nouimus Christum, ecce
vbi nouimus ecclesiam. Si Christum ipsum
tenetis, ipsam Ecclesiam quare non tenetis?
Si in ipsum Christum, quem legitis & non
videtis, tñ propter veritatem scripturarum
creditis: quare Ecclesiam negatis, quam &
legitis & videtis? Hęc vobis dicendo & ad
hoc bonū pacis & vnitatis & charitatis vos
compellendo, inimici vobis facti sumus, &
mandatis quia occidetis nos qui veritatem
vobis dicimus, & in errore vos perire, quā-
tum possumus, non permittimus. Vindicet
nos Deus de vobis, vt ipsum errorem ve-
strum in vobis occidat, & nobiscum de ve-
ritate gaudeatis. Amen.

Augustinus Festo, docens rectē legibus sa-
nari Donatistas, & indicans in regione
Hipponensi nondum eos Festi literis cor-
rectos, sed adhuc intolerabiliter grassari.
Epistola. CLXVI.

Domino dilectissimo & honorabili ac
suscipiendo filio Festo, Augustinus in
domino salutem. Si pro errore homines
& damnabili dissensione & conuicta, mo-
dis omnibus falsitate tanta præsumunt, vt
eorum salutem requirenti catholicę Ecce-
się tam audacter insidiari minariq; non
cessent, quanto magis æquum est, & oportet
eos, qui pacis & vnitatis Christianę af-
ferunt veritatem, omnibus etiam dissimulā-
tibus & cohibentibus manifestam, satagere
instanter atque impigre, non solum pro-
eorum munimine qui rā catholici sunt, ve-

rum etiam pro eorum correctione qui non-
dum sunt? Nam si pertinacia insuperabiles
vires habere conatur, quantas debet habere
constantia, quæ in eo bono quod perseue-
ranter atque infatigabiliter agit, & Deo
placere se nouit, & proculdubio non po-
test hominibus prudētibus displicere? Quid
G autem infelicius atq; peruersius sicut Do-
natistæ faciunt qui se persecutionē perpeti
gloriantur, quā de coercionē iniquitatis
sue non solum nescire confundi, sed etiā uel
laudari, ignorantes cecitate mirabili uel
animositate dānabili, seu scire dissimulantes
quod martyres ueros non faciat poena, sed
causa? Et hoc quidem aduersus eos dicere,
quos sola caligo hæretici erroris inuolueret,
pro quo sacrilegio poenas dignissimas lue-
rent, nec tamem ulla quenquam uiolenta in-
sania ledere auderent. Aduersus autem istos
quid dicam, quorum tam perniciose peruer-
sitas, uel dānorū terrore coercetur uel doce-
tur exilio, q̄ ubiq; diffusa sit Ecclesia, sicut
futura prædicta est, quam malunt oppugna-
re q̄ agnoscere? Et si ea quæ per misericor-
dissimam disciplinam patiuntur, comparen-
tur eis factis quæ furiosa temeritate comit-
tunt, quis nō videat qui magis persecutores
vocandi sunt? Quamquā filij mali eo tantū
quod perditē uiuant, etiam si nullas violentor
inferant manus, parentū pietate grauius
persequuntur, q̄ cum illos pater aut mater,
quanto amplius diligunt tanto amplius ad
bonam uitā sine ulla dissimulatione cōpel-
H lunt. Extant publicorum monumentorum
firmissima documenta, quæ potes legere si
uolueris, immo peto & hortor ut legas, qui-
bus probatur q̄ maiores eorū qui primi se
ab Ecclesiæ pace diuiserunt, ultro p̄ Anuli-
nū tunc Proconsulē apud Constantinū Im-
peratorē accusare ausi sunt Cæcilianum. In
quo utiq; iudicio si uicissent, quid erat Cæ-
cilianus ab Imperatore passurus, nisi qd̄ in
istos postea q̄ uicti sunt, pronūciauit? Sed vi-
delicet si eis accusantibus atq; superantibus
Cæcilianus eiusq; collegæ pellerentur sedi-
bus quas tenebant, uel etiā in sua conspira-
tione durantibus grauius punirentur. Neq;
enim poterat uictos resistentes regia celsura
cōtinere, tunc isti prouisionē suā & pro Ec-
clesia sollicitā curā prædicandā laudibus ven-
tilarent. Nunc autē quia ipsi superati sunt,
quia ea quæ intendebant probare minime
potuerunt, siquid pro sua iniquitate patien-
tur persecutionē vocant, nec tū furorē per-

ditum minime reprimunt, uerum ēē honorē
martyrum quarunt, quasi uerō Christiani
catholici Imperatores aduersus eorū peri-
nacissimā iniquitatē aliud sequantur q̄ Cō-
stantini iudicium apud quē ultro Cæcilianus
accusatores fuerunt, cuius autoritatē om-
nibus transmarinis Episcopis prætulērunt,
ut nō ad illos, sed ad illum Ecclesiæ causam
deserret, ut ab eo datum in urbe Roma Epi-
scopale iudicium, in quo primū uicti sunt,
rursus apud illum accusarent, ut ab altero
apud Arelatum dato Epali iudicio ad illum
appellarent, apud quem tamen nouissime
superati in sua peruersitate permanserunt.
Puto q̄ ipse diabolus, si autoritate iudicis
quem ultro elegerat totiens uinceretur, non
esset tā impudens ut in ea causa persisteret.
Sed hæc humana iudicia depurentur, & cir-
cum uenire ac falli uel etiam corrumpi po-
tuisse dicantur. Cur ergo adhuc accusatur
Christianus orbis terrarū, & nescio quibus
traditorū criminibus infamatur, qui utiq;
nec potuit nec debuit, nisi electis iudicibus
potius q̄ uictis litigatoribus credere? Habet
apud Deum illi iudices causam suam siue
bonā siue malā, quid fecit Ecclesia toto orbe
diffusa, quæ non ob aliud ab istis rebaptiza-
da cēsetur, nisi quia in ea causa in qua quid
ueri esset iudicare non potuit, eis potius qui
iudicare potuerunt q̄ eis qui nec superati
cesserunt credēdū putauit? O magnū crimē
omnium gentium, quas in semine Abraham
benedicendas promissit Deus, & sicut promissū
exhibuit, quæ cum una uoce dixerint, quare
nos uultis rebaptizare? Respondetur eis, q̄
nescitis qui fuerint in Aphrica sanctorū iu-
dicū traditores, & in eo quod nesciebatis iu-
dicibus magis quā accusatoribus credere vo-
luistis. Si crimen alienum nō grauat quen-
quā, quid pertinet ad orbē terrarum quod
in Aphrica quisq; commisit? Si crimen inco-
gnitū non grauat quenquā, unde potuit or-
bis terrarum cognoscere, uel crimē iudicū
uel reorū iudicare qui cor habetis. Hæc est
hæretica iustitia, ut quia orbis terrarū non
dānat crimen incognitum, pars Donati dā-
net orbē terrarum inauditum. Sed sanē sus-
ficit orbi terrarum tenere promissiones dei,
& in se uidere cōpleri, quod Propheta rāto
an præcinerunt, in eisdem scripturis agno-
scere Ecclesiā, ubi & rex eius Xps agnoscit.
Vbi enim de Christo talia prædicta sunt,
qualia completa in Euangelio legimus, illic
prædicta sunt de Ecclesia, qualia compleri
soto

toto orbe iam terminus. Nisi forte quēquā
prudentiū pmouebit, quod de baptismo so-
lent dicere. Tūc esse uerum baptisum Chri-
sti, cum ab homine iusto datur cum & hinc
teneat orbis terrarū euentissimā & Euā-
gelicam ueritatē, ubi Ioannes ait. Qui me
misit baptizare in aqua, ipse mihi dixit, Su-
per quē uideris spiritū descendente, quasi
columbā & manentem super eū, ipse est qui
baptizat in spiritu sancto. Unde secura Ec-
clesia spem non ponit in hoīe, ne incidat in
illam sententiam in qua scriptum est, Male-
dictus omnis qui spē suā ponit in homine,
sed spem suam ponit in Christo, Qui sic ac-
cepit formam serui, ut nō amitteret formā
Dei. De quo dictū est. Ipse est qui baptizat.
Proinde hō quilibet minister baptisum eius,
qualēcūq; sarcinam portet, nō iste sed sup
quē columbā descendit, ipse est qui baptizat.
Illos autē uana sentientes, tanta absurditas se-
quitur, ut quod ab ea fugiant nō inueniant.
Cū enim fateantur ratum & uerum esse ba-
ptisum, quando baptizat apud eos aliquis
criminolus cuius crimina latēt, dicimus eis,
quis tunc baptizat, nec habent quid rēdeat,
nisi Deus. Neq; enim possunt dicere q̄ ho-
mo adulter quenquam sanctificet. Quibus
M respondemus, si ergo cū baptizat homo iu-
stus manifestus, ipsa sanctificat, cum autem
baptizat homo iniquus occultus, tunc non
ipse sed Deus sanctificat, optare debent qui
baptizantur ab occultis malis hoībus potius
baptizari q̄ a manifestis bonis. Multo enim
eos melius Deus quā quilibet hō iustus
sanctificat. Quod si absurdum est, ut quis-
que baptizandus optet ab occulto adultero
potius baptizari, q̄ a manifesto casto, restat
utique ut quilibet ministrorum hominum
acceserit, ideo ratus sit baptismus, quia su-
per quem descenderit columbā ipse baptizat.
Et tamen cum tam p̄spicua ueritas aures &
corda hoīm feriat, tāta quosdā malæ con-
suetudinis vorago submersit, ut omnibus
authoritatibus rationibusq; resistere, q̄ cō-
sentire malint. Resistunt autem duobus mo-
dis, aut sequendo aut pigrescendo. Quid igitur
hic faciat Ecclesiæ medicina salutem om-
nium materna charitate cōquirens, tanquā
inter phreneticos & lethargicos estuans? Nū-
quid continere, nunquid desistere uel de-
leberi uel potest? Veriusque sit necesse est mo-
phrenetici nolūt ligari, & lethargici nolunt
excitari. Sed perseuerat diligētia charitatis,

phreneticum castigare, lethargicum stimula-
re, ambos amare. Ambo offēduntur, sed am-
bo diliguntur: ambo molestati, quādiu agri
sunt indignantur, sed ambo sanati gratulan-
tur. Deniq; non sicut putant & sicut iactant
tales eos suscepimus quales fuerunt, sed om-
nino mutatos: quia ēē catholici nō incipiūt,
nisi hæretici esse desisterint. Neq; n. sacra-
menta eorum nobis inimica sunt, quæ cum
illis nobis sunt cōmunia, quia non humana
sunt, sed diuina. Proprius eorum error au-
ferendus est, quæ male imbiberunt, nō sacra-
menta q̄ similiter acceperūt, q̄ ad poenā suā
portant & habent, quanto indignius habēt,
sed tñ habent. Errore itaque derelicto, sepa-
rationis prauitate correctā, ab heresi ad Ec-
clesiæ pacem transeunt, quam non habebāt,
sine qua illis perniciosum fuerat quod habebant.
Sed si cum transeunt ficti sunt, non est
hoc iam nostrum, sed Dei iudicium. Et tñ
quidam cum ficti putarentur, quoniam ius-
tificationis ad nos terrore transierunt, tales
posterius in nonnullis tentationibus inuen-
ti sunt, ut quibusdam ueteribus catholi-
cis præferrentur. Num ergo nihil agi-
tur cum instanter agitur? Neque enim
solis humanis terroribus murus duræ con-
suetudinis expugnatur, sed etiam diuinis B
authoritatibus atque rationibus fides, &
intelligentia mentis instruitur. Quæ cū ita
sint, nouerit benignitas tua hoīes uestros, q̄
in regione Hipponensī sunt, adhuc esse Do-
natistas, nec apud eos quicquā ualuisse tuas
litteras. Cur autem nō ualuerint, non opus
est scribere. Sed mitte aliquē tuorū, uel do-
mesticorū, uel amicorū, cuius hoc fidei pos-
sis iniungere, qui nō ad ea loca, sed ad nos
primitus ueniat illis oīno nescientibus, &
nobiscum primitus consilio pertractato, qd̄
agendum domino adiuuante visum fuerit
agat. Neq; enim tñ pro eis agimus cū hoc
agimus, sed et pro nostris iam factis catho-
licis, quibus illorū uicinitas sic infesta est, ut
contēni a nobis nullo modo possit. Et hoc
quidē breuiter scribere poteram, sed uolui
te habere aliquid litterarum nostrarum, quo
rationem curæ meæ non solum ipse cogno-
scere, sed etiā cuiusq; dissuadenti, ne tuorū
correctioni operā instāter impēdas, nobisq;
detrāhenti quod talia uelimus, habere, quod
respōdeas. Quod si superfluo feci quod iam
istā uel didiceras, uel ipse cogitaueras, aut
onerofus fui quod curis publicis tam oc-
cupato prolixam Epistolam ingessi, peto
des

Lte) quam execrabili ter fiat, ut quos male vi-
uentes Ecclesiastica disciplina corripimus,
persuadeatur eis ut ad lauerium alteru ven-
niant, atq; ut id accipere mereatur Paganos
se esse respondeant, quæ vox ne protederet
de ore Christiano, tantus sanctus sanguis
martyrū fusus est; deinde quasi renouati &
quasi sanctificati, disciplinæ quæ ferre non
potuerunt, deteriores facti, sub specie nouæ
gratiæ, sacrilegio noui furoris insultent. Aut
si male facio, per tuā beneuolentiam ista cor-
rigenda curare, de me nullus queratur, si
hæc illi perferri in notitiā p codices publi-
cos fecero, qui mihi negari (ut arbitror) in
Romana ciuitate non possunt. Nam cum
Deus imperet ut loquamur & prædicemus
verbu, & docentes q̄ nō oportet refellamus,
& instemus opportune atq; importune, si-
cut dñcis & Apostolicis literis probo, nul-
lus hominum mihi silentium de his rebus
persuadendū arbitretur. Violenter at vel la-
trocinantes, siquid audendū putauerint, nō
deerit dñs ad tuendam Ecclesiam suam, qui
iugo suo in gremio eius toto orbe diffuso
oia terrena regna subiecit. Nam cū Ecclesiæ
quidā colonus filiam suam, q̄ apud nos fue-
rat catechumena, & ab illis seducta est, inui-
tis parentibus ut ibi baptizata etiam sancti-
monialis formam susceperet, ad communio-
nem catholicā paternā vellet seueritate re-
uocare, & ego foeminā corruptæ mentis nisi
volentem, & libero arbitrio meliora diligen-
tē suscipi noluissem, ille rusticus etiā plagis
instare cepit, ut sibi filia consentiret, quod
statim omnimodo fieri prohibui. Tamen
per Spanianā transeuntibus nobis, presby-
ter ipsius stans in medio fundo catholicæ ac
laudabilis foeminæ, voce impudētissima post
nos clamauit, q̄ traditores & persecutores
essemus, qui conuiciū etiam in illam foemi-
nam iaculatus est, quæ cōionis est nostræ,
in cuius medio fundo stabat. Quibus voci-
bus auditis, nō solū me ipsum a lite refrena-
ui, sed etiā multitudinē, quæ me comitabatur
compescui. Et tñ si dicā, queratur qui sint
vel fuerint traditores vel persecutores. Re-
spondetur mihi, disputare nolumus, & rebap-
tizare volumus. Nos oues vestras insidian-
tibus moribus luporum more depræde-
mur, vos si boni pastores estis, tacete. Quid
enim aliud mandauit Proculianus, si vere
ipse mandauit, Si Christianus es, serua hoc
iudicio dei, nisi nos faciamus, tu tace. Ausus
est et idem presbyter homini rustico cō-

ductori fundi Ecclesiæ cōminari. Hæc quo-
que oia p te (quaso) nouerit Proculianus,
coerceat insaniam clericorū suorū. Vide ho-
norabilis Eusebi, non apud te tacuit: digna-
beris itaq; non quid tu de his omnibus sen-
tias ne tibi arbitreris à me iudicis bonus im-
poni, sed quid illi respondeant mihi rescri-
bere. Misericordia Dei te incolumen tueri-
tur domine eximie, & merito suscipiende
ac dilectissime frater.

Augustinus Seuerino cōsanguineo suo, qui
videtur fuisse Donatista, detestatur schi-
sma scelestum, & impudens.
Epistola. CLXIX.

Domino multum desiderabili, & valde
charissimo fratri Seuerino, Augusti-
nus. Literas fraternitatis tuæ estis valde
severo, estis præter qd sperauerā, tñ latus ac-
cepi, maximeq; ampliori gaudio persulsus
sum, cū cognouissem hominem vestrū hac ipsa
sola causa venisse Hipponē, ut ad me literas
tuæ fraternitatis afferret. Cogitavi enim nō
sine causa hoc exortum esse in animo tuo,
ut recoleretis cōsanguinitatē nostrā: nisi quā
fortasse perspicias, sicut noui, nō leue pondus
prudentiæ tuæ, q̄ sit dolendum, ut qui secun-
dū carnē fratres sumus, in Christi corpore
non vna societate viuamus: præsertim quia
facile tibi est attendere, & videre ciuitatem
super montem constitutā, de qua dominus
ait in Euangelio, q̄ abscondi non potest. Ip-
sa est, n. Ecclesia catholica: Vnde: *ad hanc*
Græcē appellatur, q̄ per totū orbē terrarū
diffundit. Hæc ignorare nulli licet, ideo se-
cundum verbū dñi nostri Iesu Christi, ab-
scondi non potest. Pars autē Donati in solis
Aphris calumniatur orbi terrarū, & nō cō-
siderat ea sterilitate qua fructus pacis & cha-
ritatis noluit afferre, ab illa radice Orienta-
lium Ecclesiarum se esse præcisam, vñ Euā-
gelii in Aphricā venit: vnde terra si eis as-
seratur, adorant, fidelis autē si inde venit,
exufflant & rebaptizant etiam. Hoc enim
prædixit filius Dei qui veritas est, se esse vi-
tē, suos at filios esse sarmenta, & patrē suum
agricolā. Sarmentū, inquit, quod in me non
agrat fructum, pater meus tollet illud: Sar-
mentum autem quod in me dat fructum,
purgat illud, ut maiorem fructum afferat.
Non ergo mirum est, si de illa vire quæ ere-
uit, & oēs terras implouit, præcisi sunt illi qui

qui fructū charitatis afferre noluerūt. Qui
si vera crimina obiecerint collegis suis, ma-
iores eorum qui schisma fecerunt, ipsi obti-
nuissent causam suā apud Ecclesiā transma-
rinā, vnde ad istas partes Christianæ, fidei
manauit autoritas, ut illi essent foris, qui-
bus eadē crimina obieiebant. Nunc autē cū
illi inueniuntur intus cōmunicare Ecclesijs
Apostolicis, quarū nomina in libris sanctis
habent & recitant, isti autem foris positi, &
ab illa cōmunionē separati sint, quis non in-
telligat eos habuisse causam bonā, qui eam
apud medios iudices obtinere potuerunt?
Aut si causam bonā habebant & eā transma-
rinis Ecclesijs probare non potuerunt, quid
illos lasit orbis terrarum, vbi Epi collegas
suos qui apud eos obiectis criminibus conui-
cti non erant, temere damnare non possent?
Itaq; innocentes rebaptizantur & Christus
in innocentibus exufflatur. Si autē ijdē Do-
natistæ Aphrorū collegarum suorum vera
crimina nouerant, & neglexerunt ea demō-
strare & probare transmarinis Ecclesijs, ipsi
se ab unitate Christi scelestissimo schisma-
te præciderunt, non habent quod excusent:
& vos nostis maxime, quia tam multi scele-
rati apud eos emerferunt, & tolerauerunt il-
los per tot annos, ne partē Donati conscin-
deret, & non dubitauerunt illo tempore, fal-
sas suspensiones suas obijcientes, pacem Chri-
sti unitatemq; dirumpere, & vos videtis.
Sed nescio quæ carnalis consuetudo frater
Seuerine ibi vos tenet: & olim doleo, olim
gemo, maxime prudentiam tuam cogitans,
& olim te videre desidero, ut de hac re te-
cum loquerer. Quid enim prodest vel sa-
lus vel cōsanguinitas temporalis, si æter-
nam Christi hæreditatem salutemq; per-
petuam in nostra cognatione contemni-
mus? Hæc me interim scripsisse suffecerit,
quæ duris cordibus valde pauca sunt &
prope nulla, animo autem tuo quem bene
nouī valde multa sunt & valde magna. Nō
enim mea sunt qui nihil sum, nisi quod ex-
pecto misericordiā Dei, sed ipsius dei oīpo-
tentis, quē quisquis in hoc seculo contēpse-
rit patrem, inueniet in futuro iudicem.

Sub persona ecclesiæ catholicæ exhortatur
omnes Donatistas, ut respiscētes redeāt
ad communionem. Epi. CLXX.

Vobis Donatistæ, catholica Ecclesia di-
cit: Filij hominum vsquequo grauēs

corde, ut quid diligitis vanitatem, & quæri-
tis mendacium? Ut quid vos à totius orbis
unitate nefario schismatis sacrilegio diuisi-
stis? Attenditis falsa quæ vobis dicuntur ab
hominibus, aut mentientibus, aut erranti-
bus de traditione codicum diuinorum, ut
in hæretica separatione moriamini, & non
attenditis quod vobis ipsi codices dicunt, ut
in catholica pace viuatis. Quare aperitis au-
res ad sermonem hominum dicentium, qd
nunquam probare potuerunt, & surdi estis
aduersus sermonem dei dicentis: Dominus
dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie ge-
nui te. Postula à me & dabo tibi gentes hæ-
reditatem tuā, & possessionē tuā terminos
terræ. Abrahæ dictæ sunt promissiones &
semini eius. Non dicit, & seminibus tanquā
in multis, sed tanquam in vno, & semini tuo
quod est Christus. In semine, inquit, tuo be-
nedicentur omnes gentes. Erigite oculos
cordis, & considerate totum orbem terra-
rum, quomodo in semine Abrahæ benedi-
cuntur omnes gentes. Tunc ab vno crede-
batur quod nondum videbatur, iam vos vi-
detis & adhuc inuidetis. Passio dñi precii
est orbis terrarum. Ille totum orbem rede-
mit, & vos cum toto orbe ad lucrū vestrum
non concordatis, sed potius ad damnum ve-
strum in parte litigatis, ut totum perdat. F
Audite in Psalmo, quo precio redempti su-
mus. Foderunt, inquit, manus meas & pe-
des meos, dinumerauerunt omnia ossa mea.
Ipsi verò cōsiderauerunt & conspexerūt
me, diuiserunt sibi vestimenta mea, & super
vestimentum meum miserunt sortē. Qua-
re diuisores vestimentorum dñi esse vultis,
& tunicam illam charitatis desuper textam,
quam nec persecutores eius diuiserunt, te-
nere cum toto orbe non vultis? In Psalmo
ipso legitur, quia totus orbis eam tenet: Cō-
memorabuntur, inquit, & conuertentur ad
dominum vniuersi fines terræ: Et adora-
bunt in conspectu eius vniuersæ patriæ gen-
tium. Qm̄ ipse est regnū, & ipse domina-
bitur gentium. Aperite aures cordis & audi-
te, quia Deus deorū dñs locutus est, & voca-
uit terram à solis ortu vsq; ad occasum, ex
Syon species decoris eius. Si hoc non vul-
tis intelligere, audite Euangelium, iam per
os proprium loquente ipso dño & dicente:
Quia oportebat de Christo compleri om-
nia, quæ de illo scripta sunt in lege & Pro-
phetis & Psalmis, & prædicare in nomi-
ne eius poenitentiam & remissionem om-
nium

erant; quare sic damnati sunt? Si scelerati,
quare sic recepti sunt? Si probaueris inno-
centes, cur non credamus a multo pauciori-
bus vestris falso crimine traditionis inno-
centes potuisse daminari, si a trecentis decem
successoribus eorum, ubi etiam pro magno
scriptum est, plenarij concilij ore veridico,
in falso crimine schismatis innocentes dam-
nari potuerunt? Si autem probaueris recte
fuisse damnatos, quæ restat defensio, cur in
eodem episcopatu recepti sint, nisi vt exa-
gerans vtilitatem salubritatemq; pacis, ostē-
das etiam ista pro vnitatis vinculo toleran-
da? Quod vniuersi non oris, sed cordis vi-
ribus ageres, profecto perspiceres, q̄ nullis
calumnijs per orbem terrarum esset violan-
da pax Christi, si licet in Africa etiam in
sacrilego schismate damnatos, in eodem ip-
so Episcopatu recipi pro pace Donati. Item
soletis nobis obijcere quod vos per potestas
terrenas persequamur. Qua in re non
disputo, vel quid vos immanitate tanti sacri
legij mereamini, vel quantum nos christia-
na temperet mansuetudo: illud dico, si hoc
crimen est, cur eosdem Maximianistas per
iudices ab eis Imperatoribus missos, quos
per Euangelium genuit nostra communio, B
grauiter infectari de basilicis quas tenebāt,
in quibus eos inuenit ipsa concilio, & cōtro-
uersiarum strepitu & insulsiōne potentatu
& auxiliorum impetu perturbasti? in qua
conflictione quæ passi sint per loca singula
recentia rerum vestigia contestantur, quæ
iusta sint chartæ indicant, quæ facta sint ter-
ræ clamant, in quibus etiam Optati illius
Tribuni vestri sancta memoria prædicat-
ur. Item dicere soletis, quod nos Christi
baptismum non habeamus, & præter vestrā
communione nusquam sit. Possem hinc
vberius aliquanto disserere, sed contra vos
iam nihil opus est, qui cū Feliciano & Præ-
textato etiam Maximianistarum baptismū
recepistis. Quotquot.n.baptizauerunt quā-
do Maximiano communicabant, eum etiam
ipso nominatim. i. Felicianum & Prætex-
tum de basilicis eorum, sicut gesta testātur,
diuturno conflictu iudiciorum expellere
conaremini. Quotquot ergo eo tempore
baptizauerunt, nunc secum & vobiscum ha-
bent, non solum per ægritudinem pericu-
la, sed etiam per solemnitates Paschales in
tot ecclesijs ad suas ciuitates pertinentibus,
& in ipsis tam magnis ciuitatibus foris in
scelere schismatis baptizatos, quorum nulli
Aug. Tomus secundus. G ha-

AVGVSTINVS CRISPINO EPI. CLXXII.

baptisma repetitum est. Atque utinam probare possitis eos quos foris in scelere schismatis Felicianus & Prætextatus tanquam inaniter baptizauerant, ab eis receptis intus quasi vtiliter denuo baptizatos. Si enim rursus baptizandi erant isti, rursus ordinandi erant illi. Amiserant enim Episcopatum recedentes à vobis, si extra communionem vestram baptizare non poterant. Nam si discedentes Episcopatum non amiserant, baptizare utique poterant. Si autem amiserant, ergo ut eis quod amiserant redderetur, redeuntes ordinari debebant. Sed noli timere, sicut certum est cum eodem illos Episcopatu, cum quo exierant remeasse, ita certum est omnes quos in Maximiani schismate baptizarunt, sine vlla baptismi repetitione secum vestrae communioni reconciliasse. Quibus igitur sufficimus lachrymis plangere recipi baptismum Maximianistarum, & exullari baptismum orbis terrarum? Siue auditos siue inauditos, siue iuste siue iniuste, damnastis Felicianum, damnastis Prætextatum: dic mihi, quem Corinthiorum Episcopum audiuit, aut dānauit aliquis vestrum? quē Galatarum? quē Ephesiorum? quem Colossensium? Philippensium? Thessalonicensium? ceterarumque omnium ciuitatum, de quibus dicitur Psal. 21.

Psal. 21.

Ioan. 1.

Etum est, Adorabunt in conspectu eius vniuersa patris gentium? Ergo istorum baptismus acceptatur, & illorum exullatur, qui nec istorum est nec illorum, sed illius de quo dicitur Ioan. 1. Etū est, Hic est qui baptizat. Sed non hinc ago, ad illa quæ præsto sunt, aduerte, ita quæ oculos etiā cecos feriunt, intueri, dānati habent baptismū & inauditi nō habent. Nominatum in scelere schismatis expressi & eieciti habet, & ignoti longe peregrini nunquā accusati, nunquam iudicati nō habent? Qui de præcisa parte Aphricæ rursus præcisi sunt habent, & vnde ipsum Euangelium in Aphricam venit nō habent? Quid pluribus onero? Ad ista responde: Attēde sacrilegium schismatis vestro cōcilio Maximianistis exaggeratum. Attēde persecutiones per iudicarias potestates, quas eis irrogastis. Attēde baptismum eorum quem cū eis quos dānastis receperitis, & responde (si potes) utrū habeatis aliquid vnde iniiciatis nebulas imperitis. Cur ab orbe terrarum longe maiore scelere schismatis separemini, quam quod in Maximianistis vos dānasse gloriamini? Pax Christi vincat in corde tuo.

Exposulatur cum Crispino, qui quosdam intercede attritos, rebaptizauit, adiurans illum ut ad obiecta responderet. CLXXII. Epistola.

Deum quidem timere debuisti, sed quia in rebaptizandis Mappalensibus sicut homo timere voluisti, cur non valeat iussio regalis in prouincia, si tantum valuit iussio prouincialis in villa? Si personas compares, tu in fundo, ille in regno. Si causas compares, ille ut diuisio refarciatur, tu ut vnitas diuidatur. Sed nos te de homine non terremus. Nam possemus agere, ut decem libris auri secundum Imperatoria iussa persolueres. An forte propterea non habes reddas quod dare iussi sunt rebaptizatores, dum multum erogas, ut emas quod rebaptizes? Sed nos te (ut dixi) de homine non terremus, Christus te potius terreat. Cui volo scire quid respondeas si tibi dicat, Crispine carum fuit precium tuum ad emendū timorem Mappalensium, & vilis mors mea ad emendū amorem omnium gentium? Plus valuit rebaptizandis colonis tuis quod numeratum est de sacculo tuo quam rebaptizandis populis meis quod manauit de labio aure præbeas, & ex ipsa tua professione admoneri, quā impia cōtra Christum loquimini. Si enim humano iure præsumis firmi, me te possidere quod emisti argento tuo, quanto firmius diuino iure possidet Christus quod emit sanguine suo? Et ille quidem inconcussus possidebit totum de quo dictum est, Dominabitur à mari vsque ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbis terræ. Sed certe quomodo confidis non te perditurum quod in Aphrica videris emisisse, qui Christum dicis toto orbe perditum ad solam Aphricam remansisse? Quid multas? Si voluntate sua Mappalenses in tuam communionem transferunt, ambos nos audiant, ita ut scribantur quæ dicemus, & a nobis subseripta eis Punice interpretentur, & remoto timore damnationis eligant quod voluerint. Ex ijs enim quæ dicemus apparebit, utrum coacti in falsitate remaneant, an volentes teneant veritatem. Si enim hæc non intelligunt, qua temeritate traduxisti non intelligentes? Si autem intelligunt, ambos (ut dixi) audiant, & quod voluerint faciant. Si quæ etiā plebes à vobis

AVG. PASIC. CONT. ARRIA. EPI. CLXXIII.

234

Gad nos transferunt, quas putas à dominis coactas, hoc & ibi fiat, ambos nos audiant, & eligant quod plaueit. Si autem non vis hoc fieri, cui non appareat non vos de veritate presumere? Sed cauenda est ira Dei & hic & in futuro seculo. Adiuro te per Christum, ut ad ista respondeas.

Augustinus Pascentio comiti hæreseos Arrianæ, qui in professione fidei eluserat, ac post iactat Augustinum ab ipso superatum, scripto reddit rationem fidei suæ, de tribus personis, & vno Deo, deque verbo hominis. Epistola. CLXXIII.

Voluerā quidem petente te atque instantem ut meminisse dignaris, inimo pro merito ætatis ac dignitatis tuæ, iubente te de fide Christiana, etiam præsens cum præsentem, in quantum mihi facultatem dñs largiretur conferre sermonem. Sed quia tibi post prædictū displicuit, quod inter nos mane placuerat, ut à notarijs verba nostra exciperent, ne vltius dicas quod te audio non tacere, non me fuisse ausum tibi dicere fidem meā, his literis accipe, quod & tu legas, & cui volueris legendum tradas, & quod volueris viciis scribendo ipse respondeas. Iniquum est enim ut quisque de alio iudicare velit, & iudicari de se nolit. Et de præterito quidem placito nostro quod condito meridiano implere nolueris, facile existimari potest, quia nostrum fidei suæ fiduciam non habuerit, utrum qui volebat ut diceret, & timebat ne teneret: an qui vsque adeo nolebat eam disceptantium iudicio subtrahi, ut mandata literis velleret etiam legentium memoriæ commendari, ne quisquam vel obliuione opinatus, vel dissensione irritatus, diceret ab alio quo nostrū, aut non esse dictū quod dictum erat, aut dictum esse quod dictum non erat. In his. n. solent latebras suæ malæ defensionis inquirere, qui contentiones sunt cupidiores, quæ veritatis. Hoc autē nec à te, nec à me, nec de te, nec de me dici posset, si in fide conditi permaneres, ut verba nostra exciperetur, & scriberetur, præsertim quia tu ipse in ijs verbis, quibus fidem tuam pronunciaisti, quotiens ea reperisti, totiens variasti, quod se. Nam primo dixisti: Credere te in Deū patrem omnipotentem, inuisibilem, ingentem, incapabilem: & in Iesum Christum filium eius, Deum natū ante secula, per quē

facta sunt omnia: & in spiritum sanctū. Quibus ego auditis, cum respondissent, nondum à te quicquam dictum quod meæ fidei repugnaret, & ideo si ea scripsisses, me his etiam posse subscribere: ad hoc nescio quō res producta est, ut accepta charta, eapisa qua dixeris velles etiam literis tua manu exprimere. Quod cum mihi ad legendum dedisses, animaduerti minus te scripsisse patrem, cū scripsisses Deum omnipotentem, inuisibilem, ingentem, innatum. Quod vbi cōmemorauit non post multam allegationē, addidisti patrem: & incapabilem quidem, quod verbis dixeris, scripto prætermiseris. Sed nulla hinc à me facta commemoratio est. Deinde cum dixissem me paratum esse subscribere, adhuc illa verba etiam mea esse posse, prius quæsiui, ne quod in mentē venerat laberetur, utrum alicubi scripturarum diuinarū legeretur pater ingentis. Hoc autē feci, quia in exordio sermonis nostri cū Arrius & Eunomius cōmemorati essent, non à me, sed à fratre meo Alipio, requirente quem nā eorum secutus esset Auxentius, qui abs te fuerat nō parua prædicatione laudatus, exclaimando anathematizasti & Arriū & Eunomium, etū continuo flagitasti, ut & nos anathematizaremus hominē, quasi quisquā homo esset qui hoc vocaretur, sicut Arrius & Eunomius. Deinde vehementer exigebas, ut hoc verbum tibi in scripturis ostenderemus, & statim nobis communicares. Respondebatur à nobis, quia nos Latine loqueremur & illud Græcū esset, prius querendum esset, quid sit hominē, & tunc exigendum ut in libris sanctis ostenderetur. Tu contra verbum ipsum crebro repetens, & inuidiose ventilans, atque in concilijs maiorum nostrorum conscriptum commemorans, vehementer vrgebas, ut ipsum omnino verbum, quod est hominē, in sanctis libris ostenderemus, nobis etiam atque etiā reuocantibus, quia lingua nostra Græca nō esset, prius interpretandum & exponendum esse quid sit hominē, tum demum in diuinis literis requirendum, quia etsi fortasse nomen ipsum non inueniretur, res tamen ipsa inueniretur. Quid est enim contentiosius, quā vbi de re constat, certare de nomine? Hæc ergo quia inter nos iam collocuti fueramus, postea quā ad id ventum est, ut fidem tuam, sicut cōmemorauis, scriberes, quāquam nihil in eis verbis viderem nostræ fidei esse contrariū, & pro-

A circular library stamp from the Universidad de Deusto. The text "Universidad de Deusto" is arched across the top, and "Biblioteca" is arched across the bottom. In the center is a shield featuring a building and wavy lines representing water.A circular library stamp from the Universidad de Deusto. The text "Universidad de Deusto" is arched across the top, and "Biblioteca" is arched across the bottom. In the center is a shield featuring a building and wavy lines representing water.A circular library stamp from the Universidad de Deusto. The text "Universidad de Deusto" is arched across the top, and "Biblioteca" is arched across the bottom. In the center is a shield featuring a building and wavy lines representing water.

AUGUSTINVS PASCENTIO

dum dōcti atque sapiētes magis putari q̄ esse concupiscunt, ea quā propter formam ferri dicta sunt, volunt transferre ad formam Dei. Et rursus quę dicta sunt ut ad seinuicē personę referantur, volunt nomina esse naturę atque substantię. Fides autem nostra est, patrem & filium & spiritum sanctum vñ Deum credere & confiteri, nec tñ eum qui filius est patrem dicere, nec eum qui pater est filium, nec eum qui spiritus patris & filij est, aut patrem aut filium nuncupare. **5. de Tri.** His enim appellationibus, hoc significatur, quod ad seinuicē referuntur, non ipsa substantia, quā vñ sunt. Nā & pater cum dicitur, non nisi alicuius filij dicitur, & filius non nisi alicuius patris intelligitur, & spiritus secundum id quod ad aliquid refertur, spirantis alicuius est, & spirans utique spiritu spirans est. Non autē ista corporaliter sentiuntur, nec vñ modo intelliguntur. **Eph. 3.** in Deo. Qui potens est facere, sicut dicit Apostolus, supra q̄ petimus & intelligimus. Si autem facere, quāto magis esse. Nam hoc nomen quod spūs dicitur, non secundum id quod refertur ad aliquid, sed secundum id quod aliqua natura significatur, omnis incorporata natura spūs in scripturis appellatur: **uite. cap. 16.** de non tantum patri & filio & spiritu sancto, sed omni rationali creaturę & animę hoc vocabulum congruit. Vnde dñs dicit. Spiritus est Deus, & ideo qui adorant Deū, in spiritu & veritate oportet adorare. **Scri. Ps. 103.** prum est etiā. Qui facit angelos suos spūs. **Ps. 77.** dictum est & de hominibus quibsdā: Qm̄ caro sunt & spiritus ambulans, & nō reuerentur. **1. Cor. 2.** caro sunt & spiritus ambulans, & nō reuerentur. **Eccle. 3.** tēs. Et Apostolus ait. Nemo scit qd agat in homine, nisi spūs hominis qui in ipso est. Itē scriptum est: Quid sit spiritus filiorū hominum si ascendat ipse sursum, & spiritus peccoris si descendat ipse deorsum in terram. Dicitur etiam spiritus in scripturis secundum quandam distinctionem in ipsa vñ vñus hominis anima. Vñ Apostolus dicit: Ut integer spiritus vester & anima & corpus in diem domini nostri Iesu Christi seruetur. **1. The. 5.** Item in alio loco, Si orauerō lingua spiritus meus orat, mens autem mea instructuosa est. Quid ergo est? Orabo spiritu, orabo & mente. Proprio autem modo quodam dicitur spiritus sanctus, secundum quod refertur ad patrem & filium, quod eum spiritus sanctus sit. Nam secundum substantiam, quoniam semel dictum est: Spiritus est Deus, & pater spiritus est, & filius, & ipse spiritus.

sanctus, nec tamē tres spiritus, sed vñ spiritus, sicut non tres dii sed vñ Deus. Quid miraris? Tantum valet pax, nō qualiscumq; ut solet intelligi, nec talis qualis laudatur in hac vita per concordiam charitatemq; fidelium, sed illa pax Dei, quę sicut dicit Apostolus, supergreditur omnē intellectum. Quē nisi nostrum, id est, omnis rationalis creaturę. Quapropter considerantes infirmitatem nostram, & audientes Apostolum cō- **Phil. 4.** fitentem & dicentem: Fratres ego, me non arbitror apprehendisse. Et qui se putat aliquid scire, nōdum scit quemadmodum oportet scire, cum diuinis scripturis quātum possumus colloquamur sine contentione pacati, non inani ac puerili animositate studentes alterutrum vincere, ut pax Christi potius vincat in cordibus nostris, quantum eā nobis & in hac vita percipere posse donauit: ut cogitantes quid eadem pax inter fratres egerit, quorum ex tam multis animis & multis cordibus fecit animam vñam & cor vñ in Deum, debita pietate credamus multo maxime in illa pace Dei, quę superat omnem intellectum, & patrem & filium & spiritum sanctum non esse tres Deos, sed vñ Deum, tanto excellentius quā illo rum erat anima & cor vñum, quanto illa pax quę superat omnem intellectum, excellentior est illa pace, quā tenebat omniū illorum cor vñum & vñ anima in Deum. Filium autē hominis eūdē dicimus quē filium Dei, nō tñ propter formā Dei, in qua est equalis Deo patri, sed propter acceptā formā seruī, quā maior est pater. Et quia eundem filium hominis dicimus, p̄ hoc & filium Dei crucifixū fatemur, nō ex virtute diuinitatis sed ex infirmitate humanitatis: non ex suę naturę permixtione, sed ex nostrę suscepio- **1. Jo. 4.** ne. Iam nunc paululum intuerē quę scriptarum eloquiā nos cogant vñum dñm Deū confiteri, siue tantum de patrē, siue tantum de filio, siue tantum de spiritu sancto, siue simul de patrē & filio & spiritu sancto. Interrogemur. Certe scriptum est, Audi Israel dominus Deus tuus Deus vñus est. De quo dictum putas? Si tantum de patrē, non est do- **1. Jo. 1.** minus Deus noster Iesus Christus. Et vbi est vox illa clagentis & clamantis, dñs meus & Deus meus, quā Christus ipse non reprehendit, sed approbavit dicens, Quia vidisti me credidisti? Porro si & filius dñs Deus est, & pater dñs Deus est, & ambo iā duo dñi & duo dii, quomodo erit vñus,

CONTRA ARRIANOS EPI. CLXXIII.

236

verum, dñs Deus tuus Deus vñus est? An forte pater est vñus dñs, filius autē nō vñus dñs, sed tantū dñs, sicut sunt dii multi, & domini multi, non sicut ille vñus de quo scriptū est, Dñs vñus est? Quid ergo respōdebimus Apostolo dicenti, Nam et si sunt qui dicuntur dii siue in celo siue in terra, sicuti sunt dii multi & domini multi, nobis tamē vñus Deus pater ex quo omnia, & nos in ipso, & vñus dñs noster Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum? Porro si quod de vñō Deo patrē dicunt, cogit inde filium separare, dicant qui audient, nō posse iam intelligi dñm patrē, quia vñus, inquit, dominus noster Iesus Christus. Nam si vñus, utique solus. Si solus, quomodo & pater: nisi quia & ipse & pater vñus Deus & solus Deus, nō separato spiritu sancto. Vñus ergo Deus pater, & cū illo filius vñus Deus, quamuis non cū illo vñus pater. Itemq; vñus dominus Iesus Christus, & cum illo vñus dominus pater, quamuis non cum illo vñus Iesus Christus, tanquam & pater sit Iesus Christus. Hoc enim nomen ex dispensatione misericordię susceptūq; humanitatis assumptum est. An forte quod ait Apostolus, Vñus dñs noster Iesus Christus, per quem omnia non vultis adiungi quod dictum est vñus, ad id quod est dominus, sed ad id quod ait, per quem omnia, ut nō vñus dominus, sed vñus per quem omnia intelligatur, ut non sit pater per quem omnia, sed pater solus ex quo omnia, & filius solus per quem omnia? Si ita est, iam tandem fatemini vñum dñm & Deum nostrum esse patrē & filium. Quis enim cognouit sensum domini? Aut quis consiliarius eius fuit? Aut quis prior dedit illi & retribuetur ei? Quis ex ipso & per ipsum & in ipso sunt omnia, ipsi gloria. Neque enim dixit, Ex patre omnia, & per filium omnia, sed ex ipso & per ipsum & in ipso: quo & nisi domino, de quo ait, Quis enim cognouit sensum domini? Ex domino ergo & per dñm & in domino omnia, nō alio illo & alio isto, sed vñō dño: quia non dixit, ipsis gloria, sed ipsi gloria. Quod si quisquam dicit id quod ait Apostolus: Vñus dominus Iesus Christus per quem omnia, non intelligi vñum dñm, nec vñum per quem omnia, sed vñum Iesum Christum, qui vñus Iesus Christus etiam dñs dicitur, nō tñ ut vñus dominus sit, sed ut vñus Iesus Christus: quid diciturus est cum audierit eundem Apostolū clamatē, Vñus dñs,

vñā fides, vñum baptisma, vñus Deus & pater omnium. Cū n. Deum patrē hic cōmemorāret vbi ait. Vñus Deus & pater omnium: proculdubio id quod ibi dixit, Vñus dñs, quem nisi Iesum Christū voluit intelligi? Si ergo eis placet, desinat esse dñs pater, quā vñus est & dominus Iesus Christus. Quod si absurdum & impium est opinari, dicamus intelligere vnitatem patris & filij & spiritus sancti, ut quod de vñō solo Deo dictum fuerit, nō continuo prohibeamur de filio vel de spiritu sancto intelligere, quia pater quidem non est filius, & filius nō est pater, & spiritus vtriusque nō est pater aut filius, sed tñ & pater & filius & spiritus sanctus, vñus solus est verus dñs Deus. Neque enim spiritus sanctus si aut Deus aut verus Deus nō esset, templū eius essent corpora nostra. Nescitis, inquit, quia corpora vestra templū in vobis est spiritus sancti quē habetis a Deo? Et ne quisquam ipsum spiritum B negaret Deū, continuo secutus ait, Et non estis vestri, Empti. n. estis precio magno, Glorificate ergo & portate Deū in corpore vestro eum. si cuius templū corpora vestra esse prädixerat. Iam hoc mirabile est, si verum est quod vos audio dicere, ita esse spiritum sanctum minorem filio, sicut patrē minor est filius. Cū enim corpora nostra membra sint Christi, sicut dicit Apostolus, Itēq; corpora nostra templum sint spiritus sancti, sicut idem ipse dicit Apostolus, nimirū miror, quō sint membra maioris, templum minoris. An forte iam placet dicere spiritum sanctum dñō Iesu Christo esse maiore? Videtur. n. suffragari huic opinioni etiā illa sententia. Qm̄ qui dixerit verbum aduersum filio hominis, remittet ei, Qui autē dixerit aduersus spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc seculo neque in futuro. Periculosius enim peccatur in maiore q̄ in minore. Nec separari fas est filium hominis a filio Dei, quia ipse filius Dei factus est filius hominis, non mutando quod erat, sed assumendo quod non erat. Sed absit etiam talis impietas, ut spiritus sanctus maior filio esse credatur. Non ergo facile in peruersum moueant quę ita dicuntur, quasi ostendant alterum altero esse maiorem. Nam quādam etiam sic dicuntur, ut hominibus patrum intelligentibus & ipse filius maior patre videatur. Quis. n. cum fuerit interrogatus, qd sit maius, verū an veritas, nō potius respōdeat veritatē esse maiorem? Ab illa. n.

vera sunt quæcunque vera sunt. Non autem ita est in deo. Nam filium maiorem patre utique non dicimus, & tamen filius dicitur esse veritas, Ego sum, inquit, via veritas & vita. De patre autem tantummodo vos vultis intelligi quod ait: Ut cognoscant te vnum verum Deum, & quem misisti Iesum

Ioā. 14. Christum, Vbi nos subaudimus, etiam Iesum Christum verum Deum, ut hæc sit sententia, Te & quem misisti Iesum Christum cognoscant, vnum verum Deum. Ne illa consequatur absurditas, ut si propterea non est verus Deus Iesus Christus, quia dictum est patri, Te vnum verum Deum. propterea non sit deus, pater, quia dictum est de Christo, vnus dominus. Verumtamen secundum prauum intellectum vel potius errorem maior est Deus veritas, quam Deus verus, quia verus à veritate est. Maior ergo pater filius, quia iste est veritas, ille verus. Hæc peruersitatem pellit ex animo, qui didicerit patrem verum Deum esse gignendo veritatem non participando. Non est autem alia substantia veri gignētis, & alia genitæ veritatis: Sed cum ad hæc contemplanda infirmus sit oculus cordis humani, accedit ut de contentione et turbulētus sit. Et quādo ista conspiciat. Dicit scriptura, filium Dei dominum & saluatorem nostrum Xpm, verbū dei esse & veritatem & sapientiam: & homines eum ante incarnationem quam de Maria virgine accepit, sine ulla omnino susceptione corporeæ creaturæ, per ipsam naturā & substantiam suā quæ verbum Dei est & sapientia Dei, visibilem & corruptibilem dicunt, dū sibi volūt constare quod sentiunt, & de patre tantummodo esse dictum, inuisibilem incorruptibile soli deo. Rogo te, verbum hominis non est visibile nedū verbū Dei. Iam verò sapientia illa de qua dictum est: Attingit ubique propter suam mundiciam, & nihil inquinatum in eam incurrit, & in seipsa manēs innouat omnia, & si qua similia quæ numerari non possunt. Si corruptibilis est, nescio quid dicā, nisi ut doleam presumptionem humanam, & mirer patiētiam diuinam. Cum

Sapic. 7. E verò de illa dictum sit: Candor est enim lucis æternæ, nec vestri (ut arbitror) iā dicitur lucē patris, quæ quid est nisi eius substantia, fuisse aliquando sine candore à se genito, sicut ista in diuinis & spiritualibus & incorporeis & incommutabilibus credi & vtrumque intelligi possunt. Audio enim iam eos emendasse, an forte falsum est hoc eos aliquā

dixisse, quod fuerit aliquādo pater sine filio, tanquā fuerit lux æterna sine candore quem genuit. Quid ergo dicemus? Si natus est filius Dei de patre, iam pater destitit gignere, et si destitit, cœpit. Si autem cœpit gignere, fuit aliquā sine filio: sed nūquā fuit sine filio, quia filius eius sapiētia eius est, quæ candor est lucis æternæ. Ergo semper gignit pater & semper nascitur filius. Hic rursus timendum est, ne putetur imperfecta generatio, si nō dicimus natū esse sed nasci. Comparare mecum (obsecro) in his angustiis humanæ cogitationis & linguæ, & pariter confugiāmus ad spūm Dei per prophetam dicentem, Generationem eius quis enarrabit? Hoc Esai. 40. vnum peto interim ut diligenter exquiras, vtrum alicubi diuina scriptura de diuersis substantiis dixerit, quod vnum sint. Si enim Ioh. 1. non inuenitur dictum nisi de ijs rebus, quas tu constat esse vnus eiusdemque substantiæ, quod & opus est ut rebellemus aduersus verū & catholicam fidem: Si autem inuenieris alicubi hoc scriptum, etiam de diuersis substantiis, tunc aliud cogar inquirere, unde ostendam rectē hominon dictum patrem & filium. Nam si illi qui scripturas nostras, aut nesciunt, aut non laboriosè scrutantur & tamē filiū eiusdem substantiæ & æquale patri credunt, dicant eis qui hoc nolunt credere, cum tamen Deū patrem filium habere æquale filiū, tū credāt, noluit Deus habere æquale filiū, aut nō potuit? Si noluit inuidus est: si nō potuit, infirmus est: vtrumuis autem horū de Deo sentire sacrilegū est: nescio utrum potuerint inuenire quid dicant si noluit res absurdissimas & stultissimas dicere. Ecce quātum potui, exposui tibi fidē meā: & plura quidem dici pater & diligentius disputari. Sed ne reor ne ista ipsa quæ dixi, oneri sint occupationibus tuis: tū ea non solū dicta cōseruabis, sed et manu mea subscribēda curabis, quod quidem & antea uolueram, si quod inter nos placuerat seruaretur. Sed modo certe puto iam nō à te debere dici, timuisse me tibi dicere fidem meam, quā non solū dixi, sed scriptam subscripsi, ne me quisquam dicat aut dixisse quod non dixi, aut non dixisse quod dixi. Hoc fac & tu, si iudices quæris, non qui in ore tuo reuerentur personam suā, sed qui in literis tuis exerāt libertatem suā. Si enim calumniam times, quod nullo modo auderem dicere, nisi hoc ipse dixisses, licet tibi nō subscribere. Nā & ego propterea nolui nomen tuum scribi in his meis literis,

ne hoc forte noluisse. Facile est ut quisque Augustinum vincat, uideris vtrū veritate an clamore. Non est meum dicere, nisi quia facile est ut quisque Augustinū vincat, quantomagis ut vicisse videat. Aut & si nō videat, vicisse dicatur facile est. Hoc nolo magis putes, nolo pro magno appetas. Nā cū aduerterint homines in hac re tā ingentem famē cordis tui, multi gaudebunt se inuenisse occasionē, ut ad pauca euge euge tā potentē virum faciant amicum. Nolo dicere quia si non faueant, vel si contrariā sententiā proferrant, etiā formidare potuerunt inimicum, inepte quod & stulte, sed tū plerique homines ita sunt. Noli ergo attendere quō vincatur Augustinus, qualiscunque vnus homo, sed attende potius vtrum vinci possit Hominon non ipsum verbū Græcum, quod facile est nō intelligentibus irridere, sed illud quod scriptum est, Ego & pater vnū sumus: Et Pater sancte serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, ut sint vnum sicut & nos. Item paulo post, Non pro huius autem rogo tū, inquit, sed & pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me, ut oēs vnum sint, sicut tu pater in me, & ego in te, ut & ipsi in nobis vnum sint, ut mundus credat quia tu me misisti, & ego claritatē quam dedisti mihi dedi illis, ut sint vnum sicut & nos vnum sumus: Ego in eis, & tu in me, ut sint cōsummati in vnū. Vide quotiens dixit. Sint vnum sicut & nos vnum sumus, nusquā tū dixit, Ipsi & nos simus vnum, sed sicut ego & tu sumus vnum, sic & ipsi in nobis sint vnum. Quia sicut illi erant vnus eiusdemque substantiæ, quos et vnus participes vitæ æternæ facere volebat, ita de patre & filio propterea dictū est, Vnū sumus, quia vnus sunt eiusdemque substantiæ, & non participes vitæ æternæ, sed ipsa principaliter vita æterna. Et poterat dicere vnu sumus: nec tū hoc dixit, quia vnā substantiā patris & suā, & vnā illorū volebat ostendere. Si autem dixisset, Ut tu & ipsi vnū sitis, sicut ego & tu, vnū sumus, aut, Ut tu & ego & ipsi vnū simus, sicut ego & tu vnū sumus, nemo nostrum recusaret posse dici vnū sunt, et diuersas substantias. Nunc autem uides quod non hementer cōmendauit quod dixit. Inuenis igitur aliquid in scripturis vnū de diuersis naturis, sicut supra ostendimus, sed additur uel subauditur, quid vnū, sicut ex anima & corpore dicimus vnū animal & una persona &

vnus homo uel est uel sunt. Sine aliqua uerō adiunctione dici vnū sunt, si inuenieris in scripturis, nisi de ijs quæ vnus substantiæ sunt, iustissime flagitabis, ut aliud proferamus unde hominon demōstremus. Sunt. n. & alia multa, sed interim de hoc vno cogita deposito studio contentionis, ut habeas propitium Deum. Non. n. bonū hominis est, hominē vincere, sed bonū est homini ut eū veritas vincat volentes, quia malū est homini, ut eū veritas vincat inuitum. Nam ipsa vincat necesse est, siue negantem siue confitentem. Da veniam siquid liberius dixi, non ad contumeliā tuā, sed ad defensionē meam. Præsumpsi. n. de grauitate & prudentia tua, quia potes considerare, quantam mihi respondendi necessitatem imposueris: aut si hoc non rectē feci, & huic da veniam. Huic scripturæ à me dictatæ & relectæ ego Augustinus subscripsi.

Augustinus Pascensio de eadem re, urgens ut explanet fidem suam.
Epistola. CLXXIIII.

Si dicis te mihi dixisse fidem tuā, & me tibi noluisse dicere fidem meam, quod te audio non tacere, recordare obsecro quod utrunque sit falsum. Nam nec tu mihi uoluisse dicere fidem tuam, & ego tibi fidem meā non dicere nolui, sed ita dicere uolui, ut nemo posset dicere, aut dixisse me aliquid non dixerim, aut non dixisse quod dixerim: diceres autem mihi fidem tuā, si hoc diceres, unde dissentis à nobis. Si diceres. Credo in deū patrem qui filium fecit primam creaturam ante omnes cæteras creaturas, & in ipsum filium, nec equalem patri, nec similem, nec uerum Deum, & in spū sanctum factum post filium post filium. Hæc. n. uos audio dicere. Aut si forte falsum est quod illa dicatis, hoc potius abs te uolo scire. Si autem uerbum est quia ista dicitis, uolo scire quemadmodum ea de scripturis sanctis defendatis. Nunc autem dixisti, credere te in Deum patrem omnipotentem, inuisibilem, immortalem, non ab aliquo genitū, & ex quo sunt omnia. Et in filium eius Iesum Xpm, Deum natum ante secula, per quæ facta sunt omnia. Et in spū sanctū. Hæc fides nō est tua, sed utriusque nostrum, quemadmodū si adiungeres quod eundem filium Dei Iesum Christum etiā Mariā uirgo peperit, quod pariter credimus, & si qua alia communiter confitemur. Si uoluisse

luisse ergo tuam dicere, non ista diceret, quod communis est nobis, sed illam potius in qua dissentimus a vobis: hæc & præsens diceret, si (quemadmodum placuerat) verba nostra exciperentur. Sed quia hoc noluisse, dicens te a nobis timere calumniam, & a placito cui mane consenserat, post prandium recessisse, ut quid dicerem, quod quemadmodum velles me dixisse narrares, & ego non haberem unde ostenderet quid vel quemadmodum dixerim. Noli ergo viterius iactare quod tu si de tua dixeris, & ego mea non dixerim: quia sunt homines qui considerent me potius habuisse fiduciam fidei meæ, qui eam scribi voluerim, te autem non habuisse dum quasi calumniam per me fecis. Paratus ergo eras negare si tibi obijceretur quod contra fidem meam aliquid dixeris. Vide ergo quid de te ipse sentiri feceris. Quod si obiectum non eras negaturus, cur dictum scribi noluisse, præsertim cum magnopere voluisses etiam honoratos viros nostro interesse sermoni? Cur ergo volens calumniam deuitare notariorum, styli timebas, & clarissimorum testimonium non timebas? Si autem sic vis ut et ego dicam fidem meam quod te dicis dixisse tuam, ego et brevius possum dicere, Credere me in patrem & filium & spiritum sanctum. Si autem proprium aliquid unde dissentis a me vis audire, Credo in patrem & filium & spiritum sanctum, nec filium dicēs patrem, nec patrem filium, nec utriusque spiritum sanctum, vel patrem vel filium, & tamen patrem Deum, & filium Deum, & spiritum sanctum Deum solū eternū & immortale propria sua substantia, sicut Deus solus & æternus & immortalis est, ea diuinitate quæ est ante secula. Hoc si tibi displicet, & placet a me audire quemadmodum de scripturis sanctis asseratur, lege etiam illud quod prolixius conscriptum mihi benignitati tuæ. Si autem illud tibi non vacat legere, nec mihi vacat frustra verba iactare. Possum tamen, quantum dominus dederit facultatis vel distanti tibi vel scribenti, ego quoque vel dictando vel scribendo ad quod volueris respondere. Hinc scripturæ a me dictatæ & relectæ ego Augustinus subscripsi.

Pascentius Augustinum contumeliose compellat, virgēs ut proferat, quis est tribus personis, sit vnus Deus, ad conflictum sub arbitris prouocans. Epist. CLXXV.

Optaueram te frater dilectissime pristini erroris tui consilium deponere, nunc mi-

ror te in ipso adhuc permanere, sicut epistola quæ ad me misisti, clamat. Nam ita est dignitas tua, sicut sitiens nimio calore accensus, si inuenit aquam cœnosam & se ingurgitauerit, postea etiam si lymphidissimam & frigidam reperiens biberit, non satis proficere potest quoniam cœno semel eius cor & anima obruitur. Denique quod pace tua dicam, ita est consilium præstantiæ tuæ, sicut arbor curua & nodosa quæ nihil in se rectum habet & aciem pervertit oculorum. Rescribit mihi sanctitas tua, pater Deum, filium Deum, spiritum sanctum Deum, sed vnum Deum. Quis est tribus vnus Deus? An forte est vna persona triformis quæ hoc nomine nuncupetur? Tu si voluisses & confideres de professione tua, resideres mecum cum coepiscopis tuis puro ac pacifico animo & spiritu, & conferres de ijs quæ sunt Dei, & quæ ad gloriam & gratiam spiritalem pertinent. Unde quid opus est scribere & rescribere quod nos non edificat.

Augustinus Deum vnum profitetur, triformem negat, consilium non detrectat, si excipiantur quæ dicuntur. CLXXVI. Epistola.

Litteræ tuæ nec ad reddenda conuicia me prouocare, nec ad reddendis literis reuocare potuerunt. Ea quippe quæ scripsisti mouerunt me, si a veritate Dei non a patre hominis dicerentur. Dixisti consilium meum arboris curuam & nodosam, quæ nihil in se rectum habet & aciem pervertit oculorum. Quid in me diceres si a placito quod inter nos mane statueramus ego recessissem, & in re facillima & recte placuerat curuam refragationem & nodos difficultatis posuissem? Neque enim aqua cœnosa ingurgitatum me iudicares, sed perfridig, quod multo peius est ebrietate submersum, si non talis post prandium redisset qualis ante prædium recessissem. Sed ecce nunquid non rescripsisti quod voluisti, & nullam calumniam formidasti. Sic ergo potes & cætera, ut sit quod vel nos ipsi vel alij possint considerare & iudicare. Quod & in dicis triforme Dei personam me credere, si legere dignatus fuisses quod aliud aliquo prolixius misisti, & ad ea quæ ibi scripta sunt respondere voluisses, hoc fortasse non diceret. Sed tamē ecce, & hoc ipsum quod triforme Dei personam dicam, & dictasti & conscriptum misisti & nullam calumniam timuisti. Ecce ostendisti

disti verum esse quod dico, non ideo te sicut placuerat cum simul essemus uerba tua dictare noluisse, quia calumniam timebas, sed quia de veritate non confidebas: modo quia iam tibi placuit dictare, an triformem Dei personam credam, respondeo non me ita credere: Vna quippe forma est, quia vna, ut ita dicam deitas, & ideo vnus Deus pater & filius & spiritus sanctus. Tu autem peto digneris breuiter respondere, quomodo accipias quod ait Apostolus: Qui adheret meretrici, vnū corpus est, quia autem adheret domino, vnus spiritus est. Diuersi enim sexus corpora sibi adherentia, vnū corpus dicitur. Et cum spiritus humanus nullo modo possit dicere, Ego & dominus vnum sumus: tamen cum adheret domino vnus spiritus est: quanto magis ille qui verissime dixit, Ego & pater vnum sumus, quia inseparabiliter patri coheret, ipse, & pater vnus Deus est? Si tamen vel hoc verbum admittitur in illa diuinitate, ut dicamus coheret, quod nunquam omnino vel fuit vel esse poterit vlla distantia separatam. Ad hoc responde, utrum tibi placeat bisformem spiritum dici, quoniam qui adheret domino vnus spiritus est. Quod si tibi non placet, nec ego triformem Deum dixi patrem & filium & spiritum sanctum, sed vnum Deum. Si autem in præsentia vis ut colloquamur, gratiam quidem habeo dignationi & beneuolentiae tuæ. Sed sicut iam mihi aliud quod voluisti rescribere dignatus es, ita dignare scribere dicturos nos esse, quæ dicturi sumus, & non deo decreo voluntati tuæ, quantum me adiuuerit dominus. Nam si scribis, & scribo, non nos edificat, quomodo nos edificat? Dicis, dico, ubi post verborum strepitum non inuenimus quod legendum recenseamus. Augustinus hæc dictauit, & relectis subscripsi. Abstineamus nos a conuicijs ne tempus inaniter impendamus, & ad id quod agitur inter nos potius aduertamus.

Non est epistola, sed altercatio, ad quam prouocarat Pascentius Arrianus, homo simpliciter impudens. Habita est autem notarijs, quæ dicebantur, excipientibus, arbitro Laurentio, Hippone regio, in domo Anicia, secundum Augustini sententiam pronuntiatum est. Mirum est autem Pascentium tam male instructum ad certamen venisse, cum tam gloriose prouocaret. Epi. CLXXVII.

Laurentius vir clarissimus partibus, & personis in commune positus dixit: Dei discutendum est negotium, naturæque eius, in qua plerique labuntur homines, examinanda perfectio, si post illud totum quod pars parti, persona personæ conuictij intulit pridem, iam in vtrisque maneat serenitas animorum, venerando Augustine & Pascenti nobilissime dignamini profiteri. De domino disputans animus debet serenior inueniri, quia repulsis animositatis caliginibus, mentis se puræ ad intelligendam naturam suæ magnitudinem facilius offeret. Fidem igitur vestrâ ex professione opinionum primitus agnoscere volo, tum demum requirere vtrum liceat præter scripturarum diuinarum eloquia usurpatione defensionis merito aliquid affirmare. Augustinus episcopus dixit: Sunt aliqua fidei necessaria a patribus posita, quæ in verbis diuersarum linguarum aliter sonant, aliud intus continent in secreto: sicut ipsa caro Christi Dei, & hominis, hominis plane infirmitatem ostendebat exterius, diuinitatis virtutem gerebat interius. Tamen fidem reipublicæ debet vir clarissimus Pascentius, quia ipse extitit prouocator, fidei quoque suæ quam Christo debet, quæ etiam suam credit animam gubernari, dignetur nomen edicere, quia protestatis, atatis etiâ, simulque prouocationis eius ordo sic fieri iustissime flagitat. Mihi enim placet te iudicem præsidere, quod etiâ ipsi placuisse manifestissime comprobatur. Laurentius uir clarissimus dixit: Tuæ excellentiæ merito Pascenti uir nobilissime nos admodum paruissimè clarum est. Tremens enim tantæ rei negotio paruus psideo cognitor, formidans, ne de tantæ omni potentie naturæ secus quod credens reatum incurram. Sacramento enim me meum animum animamque memini commiscuisse, nec tuas intentiones vlla intentione palpare, nec aliquid a iustitia longius cohibere. Tua dilectione iudex in cognitione fidei interytrosque videor præsidere: Partis ergo de diuerso sistens, cui defensionis verba Augustinus vir grauissimus se impensurū ostendit postulatione qua petit, quæ & ratione non caret, dignare effectum anticipare, nomēque simul propriæ religionis edicere. Pascentius uir clarissimus dixit: Nec præsens prudētissimus suæ fidei Episcopus Augustinus me negare potest christianum in patre ingeneratum, & in filium genitum, & in spiritum sanctum me credere profiteor, sed non vnus aqua-

Homu-
siani.

ALTERCATIO INTER AVG. ET PASCENTIVM.

equalisq; substantia vel natura. Et qm̄ he-
sterna die, cū laudabiliter sanctum virum,
& ois scientia Auxentium nominarem, &
quem idē vir ē duobus fuisse secutus, vtrū
Arrium an Eunomium idem frater Augu-
stinus scrupulosius inquireret, ego anathe-
ma memoratū continue Arrio & Eunomio
dicere nō dubitavi, flagitans vt ipse quoque
homusian anathematizaret, eo quod scriptū
in libris dominicis minime reperitur. Qd̄
facere omnino in nullo consensit, vnde se
proculdubio homusianum euidenter osten-
dit: & q̄ pergrauē sit, ipse prorsus aduertis,
scripturarū autoritate calcata, illud ponere
quod eadem scriptura non dixit. Siquid. n.
præter autoritatem diuinorum volumi-
num ponitur, vacuum approbatur. Lau-
rentius vir clarissimus dixit: Aduertisne
venerabilis Augustine, quid pro sua perse-
cutione designet, vel q̄ integro persecutio-
nis modo suam suā vir clarissimus Pascen-
tius firmet? Augustinus Episcopus dixit:
Catholicū me homusian in sancta Trinita-
te credentem hoc professione rñdeo, firmet
tūmodo eiusdem viri spectabilis Pascētij
rñsio, si nihil præterquam quod scriptū est,
quisquā nostrū debeat vel audeat in defen-
sione fidei applicans, nominare. Aut enim
licebit, & nulli, maxime Græcis vbi fides
orta est, denegabit: aut nō licebit, & calūnia
iustissime repellē. Postea tamen homusian
verbū Græcū vnitatem oñdens, quid con-
tineat, quid habeat, quidue maneat, expone-
tur. Laurentius vir clarissimus dixit: Etiam
ab Augustino honorabili viro rectissime
respondetur. Aut enim vt ipse persecutus
est, licebit aliquid quod scriptum non est, de-
fendendæ fidei merito ponere, & ponēdum
est licite: aut non licebit, & vtrūque peni-
tus denegandum est integre: vnde opus non
est agnito iam vocabulo sonante professio-
nem vltius quicquam inquirere nisi vt ip-
sum homusian nobis venerabilis Augusti-
nus suæ religionis Episcopus scriptum oñ-
dat in lege. Augustinus Episcopus respon-
dit: rectissimam iustitiæ lineam tenens, O
nobilissimæ fidei vir præsidens, agnosce ra-
tionemq; perpende, quia de tuo non solum
alij sapientissimi viri iudicio iudicabunt,
verum etiā Deus verissimus qui est omniū
iudex plenius iudicabit. Non. n. differentis
Dei spernendū est iudicium, nonnunquam
& in pñenti iudex vltor assurgit. Fidei ergo
nostræ iam dignare rationē inquirere, sy m-

bolūque quo fides vtrūque constat, sin-
gulos præcipe tuis auribus coram omnibus
recitare. Laurentius vir clarissimus dixit:
A iustitia nulla ratione discordat, vt ipse di-
generis qui petitor es, Pascēti vir clarissime
tuæ fidei symbolum recitare. Tunc Pascen-
tius sono clariori symbolum recitans, crede-
re se in Deum patrem omnipotentem, inui-
sibilem, ingentem, & incapabilem dixit, &
ante secula, per quem facta sunt omnia, &
in Iesum Christum filium eius Deum natū
respondit: Memorem esse amplitudinem ve-
stram in Dei negotio, præsidens cognitor
prosecutionis nostræ non dubito, quia vir
clarissimus Pascētiū nihil ponendum ef-
fē in fidei ratione, præterquam quod scriptū
est in fidei ratione, præterquam quod catholi-
cæ homusian verbum pro macula nominis
secundum suos auctores nitatur opponere,
ex eo quod posuit, vel potius vetuit, hinc ma-
gis & homusian a Græcis sacerdotibus po-
sitū verbū in assertionem fidei dici debere
recte defendimus, & aliqua quæ scripta non
sunt, ab ipsis potius temere posita vel dicta
modo probamus. Laurentius vir clarissi-
mus dixit: Cursum vt uideo honorabilis
Augustinus negocij præsentis calcem se se
obtinuisse declarat, se q; docturū astruens
aliqua quæ scripta non sunt, tuæ Pascēti
clarissime auctores fidei posuisse, quæ se-
queris. Quæ si in lege non posita, & a vo-
bis propria usurpatione fidei merito posita
esse docuerit, iam quæredum erit, quia iam
licere manifestum erit, quid in intimis ho-
musian verbum habeat, ad quam rem per-
tineat, cuique rei recte hoc verbum adhibe-
atur iudicetur, iusteque inuentum vel pos-
tum ipsa fidei perfectio roborabit. Pa-
scētiū vir clarissimus dixit: Non dece-
t nos aliquid sine autoritate scripturarum
ponere diuinarum, quid est (tamen seposse
to calumniæ artificio) quod dicit vel propo-
nit ē diuerso defendens frater Augustinus,
absq; legis autoritate nos alicubi posuisse,
uel dicere publicet palam, & si conuinceret,
nec homusian iniuste ab ipsis conuinceret,
ego iam publice conclamabo, statimque co-
rum communioni socius fio. Laurentius
vir clarissimus dixit: Nihil tam optimū
tanque libertati fideique et animæ congruū,
quam longa tergiuersatione, quam potuit
stoliditas enutrire, ocius derelicta, ani-
mositatis quæ deo sit iniuria obliuata ali-
quan-

ALTERCA INTER AVG. ET PASCENTIVM. 239

quandiu nebula repellat, atque q̄ occultat, in-
linguis varijs sunt euidentiore luce pandan-
tur. Sed ne in lōgū negociū iā propē victo-
ria pacatum oratio protrahat diuturna, qd̄
absq; legis autoritate a Pascēti viro cla-
rissimo, vel ab eius auctoribus reclamas po-
situm, dignare iā Augustine vir sanctissime
publicare. Augustinus ips̄ rñdit: In asser-
tione fidei patrē ingentū & incapabilem di-
xit, cum nec ingentū nec incapabilem scri-
ptura patrē alicubi testetur: qui licet in-
genitus pater sit, quia hoc ipsum vtrūq; con-
fitemur, tamen hoc nullius scripturæ seu ve-
teris seu nouæ continet textus. Est enim in-
genitus, qui a nullo est genitus: sed hoc est
ingenitus quod genitus, vtpote de deo deus.
Non enim quia Adam ingentus approba-
tur, id circo est homo: & Abel quia de ipso
est genitus, non est homo: hominem genuit
quod est, ingentus hō: Deus qd̄ est genuit
eiusdem substantiæ, eiusdē essentia: sine tpe,
sibi coæternū genuit. Ante quē nihil est
tpis, non accipit modum. Est igitur inge-
nitus pater, quia vt dictum est, a nullo est ge-
nitus, sed est genito coæternus: quō ignis in
substantia sua, in qua est a creatore creatus,
est quidem ingentus, sed genito a se splen-
dori cōsubstantialis est & coæternus. Hanc
Dei Trinitatis substantiam vnā homusian
verbo Græci cōplecti breuiter maluerunt.
Non. n. nomen est, sed res terribilis est in
verbo huiusmodi sonans. Quod verbum
Ioh. 10. aperte ipse filius declarat, cum dicit: Ego &
p̄ vnū sumus. In isto vno consistit sub-
stantia vna: nam ex eo qd̄ est vna, & ipse
filius manet in ea, vnde et iam circumami-
Mat. 11. ctus carnis veræ trabea dicit: Nemo nouit
filium nisi pater, neq; patrem quis nouit ni-
si filius, & cui voluerit filius reuelare. Ecce
& filius per seipsum inuisibilis approbatur.
Quid est qd̄ quasi acutius in fidei ponere
assertione nituntur? Incapabilem autē nec
Ioh. 14. legunt nec iuste defendunt. Quō enim inca-
pabilis pater, quē capit filius totū, ipso dicē-
te? Ego in patre & pater in me: De quo etiā
Paulus Apostolus dicit: Quoniam cum in
forma Dei esset, nō rapinā arbitratus est ef-
se equalis Deo: qui formā implet Dei, nihil
habet minus Deo. Quomodo ergo incapabi-
bilis pater dicitur, qui capitur totus a filio?
Ecce enim quæ scripta non sunt in lege vs-
vbi nihil magis aliter oportet inferi, præter
q̄ scripturæ veridicæ continet modus. Cur

uobis de homusian verbo visum est fidei ca-
tholicæ inuidia excitare, quæ substantiā Dei
vnā simpliciter credens, hoc verbū a Græ-
cis p̄ribus in assertionem fidei defendendo
accepit? In cōtione enim, hoc est in synbo-
lo quod est inter animas nostras & deum,
quid visum est hominibus aliquibus pone-
re, quæ scripta non reperiuntur in lege? Ne-
que enim alicubi ingentus aut incapabilis
pater, Laudantes enim Deum, dicere sole-
mus in precibus, eius magnitudinem admi-
rantes: Qui capit omnia, quem capit nemo
scilicet hominum. Nā totus capitur a filio,
cuius formam implet filius vnus in com-
mutabilis naturæ secreto. Ergo neq; solus
inuisibilis pater, sed & filius inuisibilis. Si-
cut hominibus inuisibilis pater, ita inuisibi-
lis hominibus filius secundum illud secretū quod
manet in patre. Nō ergo iuste positus est in
uisibilis solus pater in simbolo, sed inuisibi-
lis tota trinitas Deus, excepta carne suscepta
a filio, de qua dicit Apostolus: Inuisibili. Tim. i.
foli Deo honor & gloria in secula seculorū.
Totus ergo habitat pater in filio, cuius pa-
tris formam idem filius non ex parte, sed
implet in pleno. Hanc Apostoli Pauli sen-
tentiam, qua dicit intimatque Dei mortali-
bus secreta, Qui cū in forma Dei esset, ali- Phil. 2.
qui male pronunciantes male sentiendo be-
ne digesta, non esse ausum filium Dei p̄ im-
paritatem æqualem, sed per rapinam fieri
Deo patri prorsus affirmat: quod inq; sen-
titur. Si enim diceret, Qui cum Deus esset,
non rapinam arbitratus est esse se æqualem
Deo, posset angustijs fidei suæ quilibet qua-
lecunque ethi debile de qua sine mora exclu-
deretur, spatium inueniri: nūc verò, quia cū
in forma Dei esset, dixit, omnem machina-
tionis iniustæ aditum interclusit: vbi est for-
ma, nihil habet prorsus minus omnino na-
tura. Deus enim, ait idem Apostolus, erat 1. Co. 5.
in Christo, mundum reconcilians sibi. Quō
enim susceperet minor maiorem, nisi se vna
natura cognosceret parē? Neq; enim linea-
mentis spatijsq; membrorū hac Dei forma
distenditur, vt pater filium in se suscipiat ha-
bitantem, aut in se filius patrē ostendat ma-
nentem, sicut ipse ait: Pater in me manens, Ioh. 14.
facit opera mea: aut euacuatur cū spiritum
sanctum suum pater & filius omnem creatu-
ram suam proferat illustrantem, quō cogi-
tari non potest, quomodo explicari nō pōt,
simul secum vnū est, quod secundum in-
commutabilem omnino substantiam in tri-
nitate

bum ipsum Græcum, non contra exteriorē
veluti corticem ab eo, qui se audere dicit, si
præualeat repugnetur. Absit erubescamus ca-
tholici in vniuerso manētes, nos appellari
p p fidem veram vnius eiusdemq; substan-
tiæ, à nonnullis verbū Græcum non inelli-
gentibus Homiū, qui nos appellari
audemus de Christi nomine Christianos.
Nec, n. in parte accipiendum est verbum
Græcum, & in parte alia refellendum. Ne-
mo ergo vtatur Christi nomine ex vocabulo
Græco. Erubescat se dici Christianum,
quia nomen est Græcum. Non accipitur
H Paulus, qui dicit Romanis scribens, In quo
Rom. 8. clamamus abba pater, in vno nomine dua-
Abba. bus vtitur linguis. Dicit. n. abba Græco vo-
cabulo patrem, & Latine nominat identē
patrem. Cōtemnatur idem Apostolus Pau-
lus, & in nouissimis paribus ad Corinthios
Epistola, vbi plebem arguens, simul Græco
& Syro vtitur verbo. Si quis, inquit, non
amat dominum, sit anathema maranatha.
Marana. Anathema Græco sermone dixit condem-
natus: maranatha, donec dñs redeat. sam er-
go nemo appellat oleum quo fideles vngun-
tur Græco nomine. christi. Homus ion re-
probatur vñam Trinitatem resonans, ean-
demq; naturam. Quid est. n. quod dixit bea-
tissimus Paulus: Siquis non amat dñm, nisi
fiquis humilitat se Deo? Non ergo recte di-
citur dñm amare, qui Dei & dñi vnius au-
dit substantia separare, de quo dicitur in le-
ge: Audi Israel, dñs Deus tuus, Deus vnus
est. Non corpore vtiq; lineamentisq; cor-
poris extēsus, sed vna pater & filius & spū-
ritussanctus deitate perfectus. Plura quidem
Græco verbo definita reperiuntur in lege,
sed pro multis hæc pauca, quæ dicta sunt sa-
pientibus credo sufficere. Si æqualitas non
est, non auderet inferior dicere superiori:
I Omnia mea tua sunt, & tua mea. Nec aude-
ret dicere: Volo vt vbi ego sum, & isti sint
mecum. Nō, inquam, diceret volo, sed dice-
ret, supplicans rogo. Absurdum igitur non
est, vt in concilijs patrum Græco verbo pa-
tris & filij & spūsancti vna substantia firma-
retur, cū super Apostolos primitus spūsan-
cti propria largitate linguarū varietas fun-
daretur. Audiuimus enim eos, ait scriptura
Actum Apostolorū, loquentes varijs lin-
guis magnalia Dei, Magnalia vtiq; sunt nō
decorum, sed Dei, Græca lingua vñ substantiam
credi patris & filij, & spiritussancti. He-
braice igitur, Græce & Latine super crucē

buum ipsum Græcum, non contra exteriorē
 veluti corticem ab eo, qui se audere dicit, si
 prætalet repugnaret. Absit erubescamus: ca-
 tholici in vniuerso manentes, nos appellari
 pp fidem veram vnius eiusdemq; substan-
 tiæ, à nonnullis verbū Græcum non intelli-
 gentibus Homusiones, qui nos appellari
 Neg; nū in parte accipiendum est verbum
 Græcum, & in parte alia refellendum. Ne-
 mo ergo vtatur Christi nomine ex vocabu-
 lo Græco. Erubescat se dici Christianum,
 quia nomen est Græcum. Non accipiatur
 H Paulus, qui dicit Romanis scribens, In quo
 Rom. 8. Abba. clamamus abba pater, in vno nomine dua-
 bus vtitur linguis. Dicit. n. abba Græco vo-
 cabulo patrem, & Latine nominat identidē
 patrem. Cōtemnatur idem Apostolus Pau-
 lus, & in nouissimis partibus ad Corinthios
 Epistolæ, vbi plebem arguens, simul Græco
 & Syro vtitur verbo. Si quis, inquit, non
 amat dominum, sit anathema maranatha.
 Anathema Græco sermone dixit condem-
 natus: maranatha, donec dñs redeat. Iam er-
 go nemo appellat oleum quo fideles vngun-
 tur Græco nomine chrisma, Homusion re-
 probatur vniām Trinitatem resonans, ean-
 demq; naturam. Quid est. n. quod dixit bea-
 tissimus Paulus: Si quis non amat dñm, nisi
 si quis humiliat se Deo? Non ergo recte di-
 citur dñm amare, qui Dei & dñi vnius au-
 det substantiā separare, de quo dicitur in lē-
 ge: Audi Israel, dñs Deus tuus, Deus vnus
 est. Non corpore vtiq; lineamentisq; cor-
 poris extēsus, sed vna pater & filius & spiri-
 tus sanctus deitate perfectus. Plura quidem
 Græco verbo definita reperiuntur in lege,
 sed pro multis hæc pauca, quæ dicta sunt sa-
 pientibus credo sufficere. Si æqualitas non
 est, non auderet inferior dicere superiori:
 Omnia mea tua sunt, & tua mea. Nec aude-
 ret dicere: Volo vt vbi ego sum, & isti sint
 mecum. Nō, inquam, diceret volo, sed dice-
 ret, supplicans rogo. Absurdum igitur non
 est, vt in concilijs patrum Græco verbo pa-
 tris & filij & spūs sancti vna substantia firma-
 retur, cū super Apostolos primitus spūs san-
 ctus propria largitate linguarū varietas fun-
 daretur. Audiuius enim eos, ait scriptura
 Actuum Apostolorū, loquentes varijs lin-
 guis magnalia Dei, Magnalia vniq; sunt nō
 deorum, sed Dei, Græca lingua vna substan-
 tiam credi patris & filij, & spiritus sancti. He-
 braice igitur, Græce & Latine super crucē
 dñi à Pilato fuit causa eius scripta. Silicuit
 vt Græca lingua, vel immō permisit ipse do-
 minus vt causa mortis eius esset scripta, cur
 abhorret vt substantia eius, qua Deus est
 æqualis cum patre, Græco vocabulo appro-
 betur offensa? Si minime licet patris & filij
 & spiritus sancti vnam substantiam lingua
 exeri Græca, ergo nec Deum laudari decet
 & Barbara. Sicut enim Græca lingua, quod
 est homusion, vna dicitur vel creditur à fi-
 delibus Trinitatis omnino substantia, sic
 vna rogatur vt misereatur à cūctis Latinis
 & Barbaris vnius Dei natura, vt à laudibus
 Dei vnius nec ipsa lingua barbara sit, vt La-
 tinis aliena. Latine. n. dñ. Dñe misere. So-
 la ergo hæc misericordia ab ipso vno Deo pa-
 tre & filio & spiritus sancto lingua debet He-
 braea vel Græca, & ipsa ad postremum po-
 stulari Latina, non autem & Barbara. Si. n. Gothicā
 licet dicere, non solum Barbaris lingua sua, linguā,
 sed etiam Romanis sibi hora armen, quod in-
 terpretatur, dñe misere, cur non liceret, in
 concilijs patrum in ipsa terra Græcorum, dicit.
 vnde vbiq; destinata est fides, lingua pro-
 pria homusion confiteri, quod est patris &
 filij & spiritus sancti vna substantia? Nam
 subiectionem filij patri debitam ex carnis
 infirmitate suscepta, et nos quia iustum est
 verissime confitemur, in qua eum infirmi-
 tate non solum subditum, sed & seruū eu-
 dentissime confitemur, ipso dicente in pro-
 phetia ad patrē: O dñe quia ego seruus tuus, Psal. 111.
 ego seruus tuus, & filius ancillæ tuæ. i. Ma-
 riæ: Patet ergo in quo sit æqualis patri fi-
 lius, in quo sit non solum subditus aut infe-
 rior, sed etiam humilissimus seruus. Ipse, in-
 quam, ostendit in quo sit humilis, in quo sit
 æqualis, vnde omnipotens, vnde infirmus,
 vnde abiectus, vnde speciosus, vnde diues,
 vnde cegestati subiectus. Laurentius vir cla-
 rissimus dixit: Evidentissime claruit defen-
 sionem assertionis fidei suæ Augustinum
 virum clarissimum communisse, multaque
 magis tuos authores vir clarissime Pascēti
 absq; scriptura temere posuisse, nec esse no-
 men fidei homusion, sed æqualitatem magis ip-
 sius Trinitatis. Sed si inueniuntur in lege
 verba quæ improbata sunt, dignare vir nobi-
 lissime respondere, vt certe nobis pares ire
 possitis. Nam proculdubio intueris à nobis
 præsentem virum Augustinum in assertio-
 nibus nimium trāsire. Apud te. n. nobilif-
 sime vir eligo quam apud Deum perennis
 reatus culpas incurrere. Pascēti vir clarif-
 simus

AVG. PROBÆ ET IVLIANÆ. EPI. CLXXVIII.

simas respondit: Scripta, quæ proposui, non sunt quidem in lege, sed debere propter honorem patris astringi rectè defenduntur. Laurentius vir clarissimus dixit: Sic ergo & homini, quod in dubium veniebat te proponente, & si scriptum non est, res ipsa tamen, quæ latet in verbo, vera est. Creditur honorifice vnitati, ne fiat iniuria Trinitati.

Augustinus Probæ & Iulianæ nobilibus viduis gratulatur de Demetriade, quæ virginis velum acceperat, agens gratias pro munusculo missio.
Epist. CLXXVIII.

Dominarum honore dignissimis, merito illustribus & præstantissimis filiabus Probæ & Iulianæ, Augustinus in domino salutem. Impletis gaudio cor nostrum, tanto iocundius quanto charius, tanto gratius quanto citius. Vestræ namque stirpis sanctimoniam virginalem, quoniam quacunque innotuistis, ac per hoc ubique fama celeberrima prædicat, velocissimum volatum eius fidiore atque certiore literarum nuncio præuenistis, & prius nos fecistis exultare de cognito tam excellenti bono quam dubitare de audito. Quis verbis explicet? quis digno præconio prosequatur, quantum incomparabiliter gloriosius atque fructuosius habeat ex vestro sanguine feminas virgines Christus, quam viros consules mundus? Nam volumina temporum, si magnum atque præclarum est nominis dignitate signare, quantum est maius atque præclarior cordis & corporis integritate transcendere? Magis itaque gaudeat puella nobilis genere, nobilior sanctitate quod sit per diuinum consortium præcipuam in cælis consecutura sublimitatem, quam si esset per humanum connubium prole propagatura sublimem. Generosius quippe elegit Aniciana posteritas tam illustrem familiam beare nuptias nesciendo, quam multiplicare patiando, & in carne iam imitari vitam angelorum, quam ex carne adhuc numerum augere mortalium. Hæc est vberior fecundiorque felicitas, non ventre grauescere, sed mente grandescere: non lactescere pectore, sed corde candescere: non visceribus terram, sed cælum orationibus parturire. Dominarum honore dignissimæ filiarum, perfruatini in illa quod defuit vobis, per-

seueret usque in finem, adhærens coniugio quod non habet finem. Imitentur eam imitæ familiæ domino, ignobiles nobilem, fragiliter excelsæ excelsius humilem, virgines quæ sibi optant Aniciorum claritatem, eligant sanctitatem. Illud enim quantalibet cupiditate quando assequuntur? Hoc autem si plene cupierint, mox habebunt. Proregat vos incolumes & feliciores dextera altissimi, domine honore dignissimæ et præstantissimæ filiarum: pignora sanctitatis vestrarum, præcipue ipsam sanctitatem præcipuam debito vestris meritis officio dilectione domini salutamus. Velationis apophoretum gratissime accepimus.

Augustinus Honorato Episcopo, distulius explicat, quibus, quando, & quomodo fugiendum, imminente periculo.
Epistola. CLXXIX.

Sancto fratri & coepiscopo Honorato, Augustinus in domino salutem. Charitati tuæ missio exemplo Epistolæ, quam fratri Quodvultdeo nostro coepiscopo scripsi, putabam me hoc onere caruisse, quod mihi imposuisti, quærendo consilium quid in his periculis, quæ tempora nostra inueniunt, facere debeatis. Quamvis enim Epistolam illam breuiter scripserim, nihil me prætermisisse arbitror, quod & respondenti dicere, & quærenti audire suli-ceret: quandoquidem dixi, nec eos esse prohibendos, qui ad loca, si possunt, munita migrare desiderant, & ministerij nostri vigila, quibus nos Christi charitas alligauit, ne deseramus ecclesias quibus seruire debemus, non esse rumpenda. Ista quippe verba sunt quæ in illa ipsa Epistola posui: Restat ergo, inquam, ut nos, quorum ministerium non oporteat remanere, dicamus domino: Estote nobis in Deum protectorem & in locum munitum. Sed hoc consilium tibi propterea non sufficit, ut scribis, ne contra domini præceptum vel exemplum facere nitamur, ubi fugiendum esse de ciuitate in ciuitatem monet. Recolimus enim verba dicentis: Cum autem persequantur vos in ciuitate ista, fugite in aliam. Quis autem credat ita hoc dominum fieri voluisse, ut necessario ministerio, sine quo viuere nequeunt, deserantur greges quos suo sanguine

AVG. HONO. DE FV. IN PERSE. EP. CLXXIX.

241

Matt. 1. ne comparuit? Nunquid hoc fecit ipse, quando portantibus parentibus in Aegyptum paruulus fugit, qui nondum Ecclesiæ congregauerat, quas ab eo desertas fuisse dicamus? Nunquid quando Apostolus Paulus, ne illum comprehenderet inimicus, per fenestram in sporta submissus est, & effugit manus eius, deserta est quæ ibi erat Ecclesiæ necessario ministerio, & non ab alijs fratribus ibidem constitutis quod oportebat impletum est? Eis quippe volentibus hoc Apostolus fecerat, ut seipsum seruaret Ecclesiæ, quem proprie persecutor ille quærebatur. Faciant ergo serui Christi, ministri verbi & sacramenti eius, quod præcepit siue permisit. Fugiant omnino de ciuitate in ciuitatem, quando eorum quisquam spectat a persecutoribus quiritur, ut ab alijs qui non ita requiruntur, non deseratur Ecclesiæ, sed præbeant cibaria conseruis suis, quos aliter viuere non posse nouerunt. Cui autem omnium, id est Episcoporum & clericorum est commune periculum, ij qui alijs indigent, non deserantur ab his quibus indigent. Aut igitur ad loca munita omnes transeant, aut qui habent remanendi necessitatem, non relinquatur ab eis, per quos illorum est Ecclesiastica supplenda necessitas, ut aut pariter uiuant, aut pariter sufferant, quod eos paterfamilias nolet perpeti. Quod si contigerit, ut siue alij maius, alij minus, siue omnes equaliter patiantur, qui eorum sint qui alijs patiuntur apparet, illi scilicet qui cum se possent talibus malis eripere fugiendo, ne aliorum necessitatem desererent, manere maluerunt. Hinc maxime probatur illa charitas, quam Ioannes Apostolus commendat dicens: Sicut Christus animam suam pro nobis posuit, sic & nos debemus animas pro fratribus ponere. Nam qui fugiunt, vel suis deuincti necessitatibus fugere non possunt, si comprehensi patiuntur, pro seipsis non pro fratribus utique patiuntur. Qui vero propterea patiuntur, quia digebant deferere noluerunt, sine dubio suas animas pro fratribus ponunt. Vnde illud quod Episcopum quendam dixisse audiui-mus: Si dominus nobis imperauit fugam in eis persequutionibus ubi potest fructus esse martyrij, quanto magis debemus fugere steriles passionibus, quando est barbaricus & hostilis incurfus? verum est quidem & acceptabile, sed his quos Ecclesiastici

officij non tenent vincula. Nam qui eludes hostiles ideo non fugit, cum possit effugere, ne deserat ministerium Christi, sine quo non possunt homines vel fieri vel viuere Christiani, maiorem charitatis inuenit fructum, quam qui non propter fratres, sed propter seipsum fugiens atque comprehensus non negat Christum, suscepitque martyrium. Quid est ergo quod in Epistola tua priore posuisti? Dicis enim, Si in Ecclesijs persistendum est quid simus nobis vel populo profuturi non video, nisi ut ante oculos nostros viri cadant, feminae constuprentur, incendantur Ecclesiæ, nos sub tormentis deficiamus, cum de nobis queritur quod non habemus. Potens est quidem Deus audire preces familiæ suæ, & hæc quæ formidantur auertere, nec ideo tamen propter ista quæ incerta sunt, debet nostri officij esse certa desertio, sine quo est plebi certa perniciēs non in rebus vitæ huius, sed alterius incomparabiliter diligentius sollicitiusque curanda. Nam si certa essent ista mala, quæ time-tur ne in locis in quibus sumus, forte contingant, prius inde fugerent omnes, propter quos ibi manendum est, & nos manendi necessitate liberos redderent. Non enim quisquā est, qui dicat ministros manere oportere, ubi iam non fuerint quibus necesse sit ministrare. Itaque quidam sancti Episcopi de Hispania profugerunt, prius plebibus partim fuga lapsis, partim peremptis, partim obsidione consumptis, partim captiuitate dispersis. Sed multo plures, illic manentibus propter quos manerent, sub eorundem periculorum densitate manerunt. Et si aliqui deseruerunt plebes suas, hoc est, quod dicimus fieri non debere. Neque enim tales docti autoritate diuina, sed humano vel errore decepti, vel timore sunt victi. Cur enim sibi putant indifferenter obtéperandum esse præcepto, ubi legunt de ciuitate in ciuitate esse fugiendum, & mercenarium non exhorrent, qui videt lupum venientem & fugit, quoniam non est ei cura de ouibus? Cur non istas duas dominicas verasque sententias, vnam scilicet ubi fuga finitur aut iubetur, alteram ubi arguitur atque culpatur, sic intelligere student, ut inter se reperiantur non esse contrariæ, sicut non sunt? Et hoc quo reperitur, nisi attendatur quod iam superius disputauimus, tunc de locis in quibus sumus prementem persequutionem fugiendum esse Christi ministris, quoniam ibi aut plebes Christi non fuerit, cui ministraretur aut potest implere per Aug. Tomus secundus. H. alios

neant ne fuga omnium: & qui eorū fugiāt, ne morte omnium deseratur Ecclesia. Tale quippe certamen erit inter eos, ubi utique ferueant caritate, & utrique placeant caritas. Que disceptatio si aliter non potuerit terminari, quantum mihi videtur, qui maneat & qui fugiant forte legendi sunt. Qui. n. dixerint se potius fugere debere, aut timidi videbuntur, quia imminens malum sustinere noluerunt: aut arrogantes, quia se magis quiescendi essent, necessarios Ecclesie iudicauerunt. Deinde fortassis ij qui meliores sunt, eliget pro fratribus animas ponere: & hi seruabuntur fugiendo, quorum est minus utilis vita, quia minor consulendi & gubernandi pericia. Qui tū si pie sapiunt, contradicunt eis quos videt & viuere poti⁹ oportere & magis mori quam fugere. Ideo sicut scriptū est: Contradictiones sedat fortitio, & inter potentes definit. Melius. n. Deus in huiusmodi ambagibus quam homines iudicat, siue dignetur ad passionis fructum vocare meliores & parcere infirmis, siue istos facere ad mala preferenda fortiores, & huic vitæ subtrahere, quorum non potest Dei Ecclesie tantū quantum illorū vita pdesse. Res quidē fiet minus vtitata, si fiat ista fortitio. Sed si facta fuerit, quis eam reprehendere audebit? Quis non eam nisi imperitis aut inuidis congrua p̄dicatione laudabit? Qd si non placet facere, cuius facti nō occurrit exemplū, nullius fuga faciat vt Ecclesie ministeriū maxime in tantis periculis necessarium ac debitū desit. Nemo excipiat personam suam, vt si aliquis videtur excellere, ideo se dicat vita & ob hoc fuga esse digniorē. Quisquis. n. hoc putat, nimium sibi placet. Quilquis autē etiā hoc dicit, omnibus displicet. Sunt sanē qui arbitrantur Episcopos & Clericos nō fugientes in talibus periculis, sed manentes facere vt plebes decipiantur, cum ideo nō fugiant quia manere suos prepositos cernunt. Sed facile est hanc responsonē vel inuidiā declinare, alloquendo easdem plebes atque dicendo, non vos decipiat quod de loco isto non fugimus. Nō enim propter nos sed propter vos potius hic manemus, ne vobis non ministremus quicquid salutis vestræ, quæ in Christo est, nouimus necessariū. Si vero fugere volueritis, & nos ab istis quibus tenemur vinculis, solutis. Qd tūc potius esse dicēdū, qn̄ vere videtur vtile esse ad loca tutiora migrare. Quo audito si vel oēs vel aliqui dixerint, i illius præsumus, cui⁹ irā nullus

H 2 quo-

AVGVSTINO BONIFACIO,

quocunque vadit, cuius misericordiam ubique; sit potest inuenire, qui, nusquam vult ire, siue certis necessitatibus impeditus, siue laborare nolens, ad incerta suffugia & non ad finienda, sed ad mutanda pericula, proculdubio isti deferendi non sunt ministerio Christiano. Si autē hoc audito abire maluerint, nec illis manendum est qui propter illos manebant: quia ibi iam nō sunt propter quos manere adhuc debeant. Quicūq; igitur isto mō fuit, vt Ecclesiā necessariū ministerium illo fugiente nō desit, facit quod dominus precipit siue pmisit. Qui autē sic fugit, vt gregi Xpi ea, quibus spiritaliter viuunt, alimēta subtrahant, mercenarius ille est, q. videri lupum venientem & fugit, qm non est ei cura de ouibus. Hæc tibi quia me consulisti frater dilectissime, qua existimaui veritate, & certa charitate rescripsi, sed ne meliorem si inuenis sequaris sententiā non p̄scripsi. Melius tamen quod in his periculis faciamus, inuenire non possumus, quā orationes ad dñm Deum nostrum, vt misereatur nostri. Qd̄ ipsum vt scilicet Dei Ecclesias nō deferrent, Dei donō nonnulli prudētes & sancti viri & velle & facere meruerūt, & inter dentes obreptantium à sui propositi intentione minime defecerunt.

EPISTOLA. CLXXX.

Domino sublimi semper magnifico filio Bonifacio Augustinus Episcopus. Ornet mores tuos pudicitia coniugalit, ornet sobrietat, & frugalitas: Bene enim agere & illicita non prohibere, consensus erroris est. Quadam dum de Ecclesia egreditur Christi virgo sacrata, ebriam Gothi Herpæ mentē & corpus incurrit. Habeat (quæso) miles sub comite positus disciplinam. Graue est enim vt quem non vincit homo, vincat libido: Aut volutetur vino, qui non vincitur ferro.

EPISTOLA. CLXXXI.

Domino merito honorabili patri Augustino Episcoporum summo, Bonifacius. Tuæ sanctitatis epistolam admonitu me terificante suscepi. Etenim venerabilis papa si thorax ille legitimus pauidos habet accessus, quo debet puniri supplicio, diuinas qui temerat rationes? Arguetur ergo profecto qui diuina atque humana neglexit, & quem

libido puenit, gladius ultor absimet: cuius quem in sobriū in tātis angustijs fama veridica publicauit, carceris perituro quocūque supplicio custodia retinebit.

EPISTOLA. CLXXXII.

Ego quos diligo arguo & castigo, nō occidi desidero, nec carcere pleno squalore retrudi. Sola sufficit admonitio. Poterit enim, si ei diuinitus concedatur, tempus penitentia condonari, qui domini templi ausus est violare. Sit ergo ipse qui fecit, iudex arbitrii voti. Fas enim non est vt reus Episcopi suggestionibus occidatur, qui venia peccatorum erroribus velimus cum decet exercere vindictam, paucos reperiemus, nec ipsos animos ad pugnam fore.

EPISTOLA. CLXXXIII.

Domino sublimi semperque magnifico filio Bonifacio, Augustinus Episcopus. Aphricæ littus, vt audio, miles attingit transmarinus: sed huius meriti dux à catholica veritate dissentit. Quid orem sicut oportet, ignoro. Ab Italia hostis est publicus nunciatus, contra victicia signa superbas erigens hastas. Pacem inter nos fieri vellem, si scirem plenius quod ignoro. Adest quidem Aphricæ olim paratum in Italia bellum, sed tamen non inuideo fili charissime Romanæ. Sed dico quod sentio. Non dabit diuinitate iuuante catholicus heretico tergæ. Tui cordis intentio dirigatur ad dominum, non militem timebis, non Gothum, non Hunnum.

EPISTOLA. CLXXXIII.

Domino sancto patri Augustino Episcopo, Bonifacius. Scio q. sit tua sanctitas pro mea vita sollicita, et quæ aduersus me tyrannus ille ordinauerit, ac disponat, antequam tuum sacerdotium scriberet, noui, obuiamus ad mortem ultro tendentibus, quos nostræ victoriæ, vt credimus, faciet Christus addictos. Sed si erga me meosque omnes alius voluerit ordinare diuinitas, preces alius voluerit ordinare diuinitas, precare vt animam liberet Deus, & dabitur competens aduersario secunda vice responsio. In pugna enim vtriusque deservit furor, sed Deus inspicit causas. Igitur ora, vt

AVGVSTINO BONIFACIO.

243

vt dixi, & vincet vna Trinitas nobis.

EPISTOLA. CLXXXV.

Dilectissimo & spectabili viro filio Bonifacio, Augustinus Episcopus. Minor. Miror quomodo tam subito fidei murus aries ruperit inimici. Noui enim qua religione semper sis Ecclesiam Dei veneratus. Quod instigante facere ausus es, hominem de Ecclesia rapuisti. Tuus si de tuo amico forte præsumerer fugitiuus, posset proculdubio intercessoris causa veniam promereri. Ergo si amicus intenditur, cur Deus offendetur? Sed si de potestate præsumitur, Nabuchodonosor regem intendere, qui causa superbæ in bouem est ex homine commutatus. Non vt confundam te hæc scribo, sed vt filium meum charissimum moneo. Ecclesiæ igitur illæsum reuoca, quem vt irreli-giosissimus rapuisti. Oblatio vero domus tuæ à clericis ne suscipiatur, indixit: Communionemque tibi interdico, donec peracta pro peccatis vel errore à me definita tibi met penitentia & tempore condonato, pro hoc facto corde contrito & humiliato dignum offeras sacrificium Deo.

EPISTOLA. CLXXXVI.

Hvmilis saluto, quod primum est: Suscepi autem tremēs sanctitatis tuæ verba verberibus plena. Scio quiddam veniæ præparatur, qui ab Augustino perfectissimo sacerdote corripitur: nec debet Episcopo denegare quod volūtas facit ausus. Ipse enim sibi denegat curam, qui suam medico non publicat causam. Hominem ergo piissime pater à liminibus Ecclesiæ raptum tuis sanctis aspectibus iussio mea furorūque subduxit. Alieno non sunt ista facta consilio, Dei & sanctorum eius regimine viuo. Illum itaque virum morte dignissimum, quem (vt dixi) meus de Ecclesiæ foribus furor abstraxit, vitæ tuis iussionibus donamus illæsum. Agnosco culpas. Indignæ meæ la-chrymæ lunganur tuis fletibus iustis, quoposuit hæc nota nigro scripta titione deleri. Ecclesiæ mihi introitus non negetur. Illic spero veniam meæ vt tua sanctitas iussit, ad celestis regis mensam eius manibus offeretur.

EPISTOLA. CLXXXVII. K

Domino sublimi, semperque magnifico filio Bonifacio, Augustinus Episcopus. Dum quodam in loco positus tuæ eximietatis transitus intuerer, placuit meis aspectibus tuæ sublimitatis nitis ille ac terribilis gressus. Sed postquam illud leuigatum sacro crismate caput portam cum paucis ciuitatis eximit, subito vomunt equites domus, ciuitas fundit exercitum, strepunt arma, concerpant tubæ, cunctis crispatis ventis stuppæ dependent, ferreæ tunica virorum fortium membra constringunt, lefforis & equi renibus serigera vestitur, intensus geritur arcus, pulchra cuncta conspexi, nihil melius Bonifacio comite vidi. Sed postquam ad palmas (vt comperi) tua sublimitas venit, ad illum breuem quidem, sed plenum periculis maris transitum quod vix aliquando naue transitur, præceperas matutino tempore transmeare, ne noctis obscuritas mali aliqd procuraret, Gudila eximietatis tuæ fidelissimus seruus equo ipsius maris dum natat in brachio interdicti littoris tetigit oras, nec statim licuit reuerti profecto: Maris enim tumor increseens reuersuro transitum denegauit. Hoc illos tuos vigilantissimos sensus latere non potuit. Iram ratio prouocauit, culpa veniam suavit ad fugam, sed felix fuga est quæ euitat ad vitam. Memoratus Gudila ad patronum tuū sanctum Stephanum primum martyrem cōfugit. Ipse mihi & imperauit vt pro eodem apud religionē tuam postulator accedam. Habeat igitur (quæso) veniam, quoniam nec turbatus vndis, equus caruit, nec gurgis altus absor-buit, quem Deus eruit & aqua seruauit. Valeat apud te epistolaris ista (rogo) suggestio. Eris enim (vt deprecor) ab ira domini alienus, quotiens petitus à te offensus nō fuerit Augustinus.

EPISTOLA. CLXXXVIII.

Domino beatissimo & venerabili sancto patri Augustino Episcopo Bonifacio. Furens paratoq; qui obuio bello, sanctitatis tuæ frangor imperio. Gudilam fortissimum semper quæ volo viuere virū, metuo ne cū aliqui in virtute sua leuitas faciat interire. Pōt quidē præcinctus armis quātos inimicos repperit trucidare. Sed apud belligeros viros victus dicit victor occisus. Nā equo Aug. Tomus secundus. H 3 ve-

AVG. EDICIAE DE VOTO CONTINENTIAE.

vestus maris brachiū quod natando perrexit luxuria nō fuerat, sed virtutis. Arbitror in quod nocte cogitarit aliquid hostibus facere, cui sole ingresso finis dici consilia parata subduxit. Hoc vero dolui, quod natatione longissima ab equo posset & aquis occidi. Vt iubes sancti beatiq; Stephani imperata iussa vestra refero. Spondeo enim ipsi tibi; quod Gudila vobis est iubentibus venia condonatus.

EPISTOLA. CLXXXIX.

Domino venerabili sancto patri Augustino Epō Bonifacius. Castinus ille, priuatus ex consule, vitæ meæ ac nominis omnibus vt notū est persecutor, peiores committens ac furens factiones, quasi mearū a me gestarū immemorem. Datū Italia fugiens, meis se in Africam defensionibus tradidit committendū. Omitto beatissime pater elum mihi ab eodem ingestas miseras, ostensa pericula; fugiens eū nunc vsque viuo. Thrax natus vix Scythā euasi, durauit inuido sub consule miles. Sed diuina potētia q̄ nouit planare sublimia, & altius eleuare, pstrata, fecit de superbo quod voluit, & hostem meū me

A quieto victoriā mihi quam nouit adduxit. Sufficit pro funere victi tanta deiectio, adorauit Sarathan clauus, timuit senator barbarum caput, tremit militē dux. Doloris dñr ista pater sancte Cothurno. Nā veneror illusterrimū consule, & primū conspicio senatore; sed ne consueta fallacia mali erga me, vt sole, aliquid moliat, putetq; se suis fraudibus Romanis ducibus profuturum, & in meo versetur exitio, integrum ac suis sensibus det tū beatitudini sacramentū, si nullus in eius corde veritē dolus. Ego autē per omnia que sancta sunt iuro, qm si apud eū animi reperero puritatē, eum incolumem ac sublimem Italia reddam, frustratis inimicis eius & domitis. Hostis autē erit suæ animæ, si aliquid in eo sinistrae partis inueniero.

EPISTOLA. CXC.

Domino insigni meritoque sublimi filio Bonifacio, Augustinus Epō. Vir illustrissimus Castinus sacramento se prodidit, qd sit ab omni culpa & erroribus alienus. Quē tibi vt dicit federatus ille Sonia adhuc te in palatio positum falsis suggestionibus cōcitabat. Sed ne totū quod tūc agebas

mittat in mediū, detur prolixitati compendium. Dauid ille opilio regnū parcendo inimicis obrinuit. Christus pro iudeis crucis patibulo cōfixerunt, patrē ne irascetur rogauit, & indignis hominibus veniā misericors condonauit. Crede igitur homini, qui mihi fidele tradidit sacramentum, & quaerit me pollicitante tua defensione vitæ subsidium. Scio enim quod eius salutis mihi promissa complebis.

EPISTOLA. CXCI.

Domino venerabili sancto patri Episcopo Bonifacius. Graue nobis est bellū. Inimici mucro nostra pectora pulsāt. Deo funde preces vt soles, tua sit nobis comes oratio: rauca buccina, terrifica tuba, puto quod & fœdera terreat hostium clamor immanis adest, sed his non terremus. Nouimus enim ista nō hodie. Ergo venerande Christi sacerdos, pete Deum vt rutilantia hostes dirigat nostra, ac se ipsi trucident tua cede.

EPISTOLA. CXCII.

Illecebrissimo & spectabili viro Bonifacio, Augustinus Epō. Graui de pugna conquereris: dubites nolo, vtile tibi tuisq; dabo consilium, arripe manibus arma. Oratio autē ris pulset authoris: quia quando pugnat, Deus apertis oculis spectat, & parrem quā inspicit iustam, ibi dat palmam.

EPISTOLA. CXCIII.

Domino venerabili sancto patri Augustino Episcopo, Bonifacius. Manus superba Deo iuuante cecidit, quæ ante paululum audax gladium erecta portabat. Multi ex aduersis ceciderunt, de nostris autem Christo iuuantē nullus est vulneratus. Ora igitur venerabilis papa vt talis de inimicis vltio saepe procedat.

EPISTOLA. CXCIII.

Domino insigni meritoque sublimi filio Bonifacio, Augustinus Episcopus. Legeto me vacare nobilitatem tuam latere non credo, vltimumque diem mihi exopto venire. Gaudeo tūc victoriz. Cinitate (quæso) serua Romanā, Tuos vt bonus

AVG. EDICIAE DE VOTO CONTINENTIAE. 244

rege comes. Nihil de viribus proprijs praeumas, de auctore gloriare virtutē, & nullū turabis penitus inimicum. Vale.

EPISTOLA. CXCIV.

Nyquam diuinitas preces ac lachrymas despiciit peccatorum. Cupis ipse quidē de hac vita securus ad cœli regna migrare. Sed nobis opus est selsis in tantis adhuc periculis constitutis. Itaque ora nobiscum vt tua nobis salus aliquantulum temporis condonetur.

EPISTOLA. CXCVI.

Domina religiosissima filie Edicia, Augustinus in domino salutem. Lectis literis reuerentia tue, & earum perlatores interrogato quæ interroganda restabant, vehementer dolui sic te voluisse agere cum marito, vt edificium continentia, quod in totam constitui coeperat, amissa perseverantia in adulterij ruinam miserabiliter laberetur. Cum enim lugendus esset, si post continentiam votam Deo, iamque actu ipso moribusque susceptam reuerteretur ad concubitus carnem, quanto magis nunc demersus in interitum profundiorē lugendus est, qui tam abrupta dissolutione moechatur, iratus tibi, perniciosus sibi, tanquam in te acerbius seuiat, si ipse pereat. Hoc autem tū mali accidit, dum tu eius animum nō qua debuisti moderatione tractasti: quia est carnali consortio iam ex consensu vobis non miscebamini, in ceteris tamen cum rebus coniugali obsequio viro tuo mulier seruire debuisti, praesertim cum ambo essetis membra corporis Christi. Et utique si maritum infidelem fidelis habuisses, agere te cōuersatione subdita oportuit, vt cum domino lucrareris sicut Apostoli monuerunt. Omitto n. quod ipsam continentia illo nondū volente non secundū sanā doctrinam te suscepisse cognoui. Neque enim corporis tui debito fraudandus fuit, priusquam ad illud bonum, quod superat pudicitia coniugalem, tua voluntati voluntas quoque eius accederet, nisi forte nō legeras, nec audieras, vel nō attēderas Apostolum dicentem: Bonum est hōi mulierem nō tangere. Propter fornicatorem autem vnusquisque uxorem suam habeat, & vnaquæque suum virum habeat. Vxor viri debitū reddat, similiter autē & vxor

viro. Vxor nō habet potestatem corporis sui, sed vir: similiter autē & vir non habet potestatem corporis sui, sed mulier. Nolite fraudare inuitē, nisi ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi: & iterum ad ipsum estote, ne vos tentet Satanas propter intemperantiā vestram. Secundum hæc verba Apostolica, etiam si se ipse continere voluisset, & tu noluisse, debitum tibi reddere cogeretur, & illi Deus imputaret continentiam, si non suæ, sed tuæ cedens infirmitati, ne in adulterij damnabile flagitium eaderes, maritalē tibi concubitum non negaret: quātomagis te, quā magis subiectam esse decerneret, ne ipse quoq; in adulterium diabólica tentatione traheretur, in reddendo huiusmodi debito voluntati eius obtemperare cōueniret, cū tibi voluntate cōtinendi acceptaret Deus, q̄a propterea nō faceres, ne periret maritus. Sed hoc, vt dixi, merito omitto, qm postea tibi nolenti sibi ad reddenda coniugalia debita consentire, ad eadē continentia pacta ipse consensit, & tecum cōtinentissime diu vixit, suozq; consensu a pacto illo, quo ei debitū carnis negabas, ipse te absoluit. Non ergo iam in tua causa ista vertitur quaestio, vtrum redire debeas ad concubitum viri. Quod enim Deo pari consensu ambo voueratis, perseueranter vsque in finem reddere ambo debuistis: a quo proposito si lapsus est ille, tu saltē cōstātissime perseuera. Quā te nō exhortarer, nisi q̄a tibi ad hoc ipse cōsenserat. Nam si nunquam tenuisses eius assensum, numerus te nullus defendisset annorum, sed post quantumlibet tempus me consulisses, nihil tibi aliud rēderē, nisi qd ait Apostolus: Vxor non habet potestatem corporis sui, sed vir: de qua potestate sic tibi iam permiserat continentiam, vt eam tecū & ipse susceperet. Sed illud est, quod minus te obseruasse contristat, quia tāto humiliter & obedientius ei obsequi in domestica conuersatione debuisti, quanto ille religiosius tibi rem tam magnā etiā imitando concesserat. Non enim quia pariter temperabaris a commixtione carnali, ideo tuus maritus esse destiterat, immo vero tanto sanctius inter vos coniuges manebatis, quanto sanctiora cōcorditer placita seruabatis. Nihil ergo de tua veste, nihil de tuo auro vel argento, vel quacunque pecunia, aut rebus vilis terrenis tuis sine arbitrio eius facere debuisti, ne scandalizares hominē, qui Deo tecū maiora vouerat, & ab eo qd de tua carne licita

33. qd. 5. secundū verba.

33. qd. 5. quod Deo

H

H 4 potesta.

Monachi.

potestate posset exigere, continenter abstinerat. Denique factum est, ut vinculum continentiae, quo se dilectus ille ianexuerat, conceptus abruperet, & iratus tibi non parceret sibi. Sicut enim mihi retulit perlator Epistolae tuae, cum cognovisset, quod omnia vel penè omnia quae habebas, nescio quibus duobus transeuntibus monachis tanquam pauperibus eroganda donaveris, tunc ille detestans eos tecum, & non Dei servos, sed domus alienae penetratores, & tuos captivatores, & depredatores putans, tam sanctam sarcinam, quam tecum subierat indignatus abiecit. Infirmitas enim erat, & ideo tibi quae in communi proposito fortior videbaris, non erat praesumptione turbatus: quia etiam si ad ipsas elemosynas largius faciendas forte pigrius movebatur, posset & ista condiscere, si tuis inopinatis non feriretur expensis, sed expectatis inuitaretur obsequijs: ut et hoc quod temere sola fecisti, multo consiliis dilectione concordis, multoque ordinatus & honestius ambo faceretis, ne blasphemarentur servi Dei: si tamen hoc fuerunt qui marito absente atque nesciente, ab ignota muliere & ab aliena vxore tanta sumplerunt, & laudaretur Deus in operibus vestris, quorum esset tam fida societas, ut à vobis communiter teneretur, non solum summa castitas, verum etiam gloriosa paupertas. Nunc autem inconspicua festinatione attende quid feceris. Ut enim de illis monachis, à quibus te ipse non edificatam sed spoliata esse conqueritur, ego bene sentiam, nec homini praeter iratibatur oculus habenti contra Dei fortasse famulos facile consentiam, nunquid tantum bonum est quod pauperum carnem largioribus elemosynis refecisti, quantum malum est, quod viri tui mentem à tam bono proposito subruisti? An cuiusquam tibi vitae temporalis salus, charior esse debuerat quam huius aeterna? Nonne si ampliorem misericordiam cogitans, ideo pauperibus res tuas erogare differres, ne scandalizatus maritus tuus Deo periret, uberioribus tibi Deus elemosynas imputaret? Proinde si recolis quid acquisueras, quoniam lucrata fueras virum tuum, ut tecum Christi sanctiore castitate serviret, intellige per illas elemosynas tuas quibus cor eius eversum est, quanto graviore damno percussa fueris, quam sunt illa lucra quae coelestia cogitabas. Si enim habet ibi magnum locum panis fractus esuriienti, quantum locum ibi credenda est ha-

bere misericordia, qua homo eripitur diabolo tanquam leoni rugienti, & quem deo retinentur inquit? Neque hoc ita dicimus, ut si quisquam scandalizatus fuerit de bonis operibus nostris, ab eis desistendum putemus: sed alia causa est alienari, alia necessarii in societate aliqua personarum: alia fidelis, alia infidelis: alia parentum erga filios, alia filiorum erga parentes. Alia postremo ea, quae in his rebus vel maxime intuentia est viri & uxoris, ubi mulierem coniugatam non licet dicere, facio quod volo de meo: cum & ipsa non sit sua, sed capitis sui, hoc est viri sui. Nam sic quaedam, ut commemorat Apostolus Petrus, mulieres sanctae, quae in Deum sperabant, ornabant se sicut ecclesiae suis viris, sicut Sara obsequatur Abraham, dominum cum vocat, cuius, inquit, factus estis filia, cum ad Christianas non ad Iudas feminas loqueretur. Quid autem mirum, si pater commune filium nolebat huius vitae sustentaculis à matre nudari, ignorans quid sectaturus esset, cum in aetate graduscula esse coepisset, verum monachi professionem, an Ecclesiasticum ministerium, an conjugalis necessitudinis vinculum? Quamvis enim ad meliora excitandi & erudiendi sint filij sanctorum, unusquisque tamen proprium donum habet à Deo, alius scilicet alius sit. Nisi forte alia prospiciens & praecautus reprehendendus est pater, cum beatus Apostolus dicat: Quisquis autem suis & maxime domesticis non providet, fidei denegat, & est infideli deterior. Cum vero de faciendis ipsis elemosynis loqueretur, ait, Non ut alijs sectio sit, vobis autem angustia. Pariter ergo consiliis de omnibus haberetur, pariter moderamine quid de thesaurizandis esset in celo, quid ad vitam huius sufficientia, vobis & vestris vestroque filio relinquendum, ne alijs esset sectio, vobis autem angustia. Et in his disponendis atque faciendis siquid tibi forte melius videretur, suggereres viro reverenter, eiusdemque auctoritate tanquam tui capitis sequeris obedienter: ut oēs qui sanum sapiunt, ad quos posset hoc bonum vestrum fama perferre, de domus vestrae fructu ac pace gauderent, & aduersarius reuereretur, nihil habens de elemosynis & in pauperes impendendis rebus tuis, de quo bono opere & magno tam evidenter praeccepta sunt domino, cum viro in o fideli, & te cum sanctae continentiae pacta seruante consilium communicare deberes, eiusdemque non spernere voluntatem, quanto magis de habitu

bitu atque vestitu nihil tibi praeter eius arbitrium mutandum vel usurpandum fuit, unde nihil diuinitus legimus imperatum. Scriptum est quidem mulieres esse debere in habitu ornato: aurique circumpositio, & intortio crinium, & cetera huiusmodi quae vel ad inanem pompam, vel ad illecebram ferme adhiberi solent, merito reprehensa sunt. Sed est quidam pro modulo personae habitus matronalis à viduali veste distinctus, qui potest fidelibus coniugatis salua religionis observantia conuenire. Hunc te maritus si deponere noluit, ne te velut viduam illo viuente iactares, puto quod non fuerat in hac re usque ad dissensionis scindalum perducendus, magis inobedienciae maiorem, quam vilius abstinentiae bono. Quid enim est absurdum, quod mulierem de humili veste viro superbiere, cui te potius expediret obtemperare cecidit moribus, quod in nigellis vestibus repugnare? Quia et si te indumentum monachae delectabat, etiam hoc gratius posset marito obseruato exoratoque sumi, quod illo inconsulto contemtoque praesumi. Quod si omnino non sineret, quid tuo proposito deperiret? Absit ut hinc displiceret Deo, quod coniuge tuo nondum defuncto, non indueris sicut Anna, sed sicut Susanna. Neque enim ille qui tecum iam coeperat custodire tam magnum continentiae bonum, etiam si coniugale non viduale voluisset ut acciperes indumentum, ad indecentem quoque te compulisset ornatum. Quod & si aliqua dura conditione cogeres, posses habere in supposito cultu cor gina Deum timens, Deum colens, Deo subdita, marito regi alienigenae non eundem secum colenti Deam, tamen subiecta seruiebat: quod cum suum, qui tunc erat populus Dei, domino proster neretur orando, in ipsa oratione sua dixit, ita sibi esse ornatum regium, sicut pannum menstruale: & ita orantem confestim exaudivit, qui cordis inspector eam verum dice re sciuit. Et utique maricum habebat multatoremque cultorem. Tu autem si & ille in proposito quod tecum susceperat, perduraret, nec à te offensus in flagitium corruisset, maritum habebas non solum fidelem, & verum Deum te colentem, sed etiam continentem, qui proculdubio propositi vestri non immemor, si ad conjugalia te cogeret indumenta, ad superbia tamen ornamenta non cogeret. Haec tibi scripsi, quoniam me consulendum putasti, non

ut tuum rectum institutum sermone meo frangerem, sed quod te inordinate & incaute agente viri tui factum dolere. De cuius reparatione debes vehementissime cogitare, si vere ad Christum vis pertinere. Indue itaque humilitatem mentis, & ut te Deus cōseruet perseverantem, noli maritum contemnere peccantem. Funde pro illo pias & assiduas orationes, sacrifica lacrymas tanquam vulnerati sanguinem cordis. Et scribe ad eum satisfactionem petens veniam, quia in eum peccasti, quod praeter eius consilium & voluntatem de rebus tuis fecisti, quod faciendum putasti, non ut te poeniteat tribuisse pauperibus, sed eum tui boni operis participem & moderatorem habere noluisse. Promitte de cetero in adiutorio domini, si & illum suae turpitudinis poenituerit, & continentiam quam deseruerit repetuerit, te illi, sicut decet, in omnibus seruituram, ne forte, ut ait Apostolus, det illi Deus poenitentiam, & respiciat de diaboli laqueis, à quo captiuus tenetur secundum ipsius voluntatem. Filium autem vestrum quoniam de legitimis eum, & honestis nuptijs susceptum, magis in patris quam in tua esse potestate quis nesciat? Et ideo ei negari non potest, ubicunque illum esse cognoverit, & iure poposcit: ac per hoc ut secundum tuam voluntatem in Dei possit nutriri & erudiri sapientia, necessaria est illi etiam vestra concordia.

Augustinus Ascellico Epō monstrat Christianos esse quidem Israelitas, & Iudaeos iuxta sensum spiritalem esse, tamen ab hoc vocabulo vulgo temperandum, eo quod Christiani non solum liberi sint à Iudaeis observationibus, verum etiam ab eo, quod praecceptorum observationem non tribuunt suis viribus ut solent Iudaei. Epistola. CXCXII.

Domino beatissimo fratri & coepiscopo Ascellico, Augustinus in domino salutem. Literas sanctitatis tuae quas ad venerabile senem Donatianum de cauendi Iudaismi disceptatione misisti, ad me ipse dignatus est mittere, atque ut eis responderem petendo vehementius impetravit, quem veritus contemnere, ut possum domino adiuuante respondeo, gratum existimans etiam charitati tuae, quod ad te scribendo illi iubenti, quem pro suis meritis ambo ueneramur, obtemperare non renui. Christianos maxime ex gentibus venientes.

Gala. 2.

nientes iudicare non oportere, Paulus Apostolus docet ubi ait, Dixi Petro coram omnibus, Si tu cum sis Iudeus gentilis & non iudice visus, quemadmodum gentes cogis iudicare? Et secutus adiunxit, Nos natura Iudei, & non ex gentibus peccatores. Scientes autem quoniam non iustificatur homo ex operibus legis nisi per fidem Iesu Christi, & non in Iesu Christo credimus ut iustificemur per fidem Christi, & non ex operibus legis, quoniam ex operibus legis non iustificabitur omnis caro. Non solum ante illa opera legis, quae sunt in veteribus sacramentis, & nunc reuelato sacramento nouo non obseruantur a Christianis, sicuti est circumcisio praeputii, & sabbati carnalis vacatio, & a quibusdam ecclesiis abstinentia, & peccatorum in sacrificijs immolatio, & neomenia et azymum, & cetera huiusmodi, verum etiam illud quod in lege dictum est, Non concupisces: quod utique & Christianus nullus ambigit esse dicendum, non iustificat hominem nisi per fidem Iesu Christi, & gratiam Dei per Iesum Christum dominum nostrum. Idem ipse quippe dicit Apostolus, Quid ergo dicemus? Lex peccatum est. Absit. Sed peccatum non cognouimus nisi per legem. Nam concupiscentia nesciebamus, nisi lex diceret. Non concupisces. Occasione autem accepta peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. Sine lege enim peccatum mortuum est. Ego autem uiuebam aliquando sine lege. Adueniente autem mandato peccatum reuixit. Ego autem mortuus sum, & inuentum est mihi mandatum quod erat in vitam, hoc esse in morte. Peccatum enim occasione accepta per mandatum fecit me, & per illud occidit. Itaque lex quidem sancta, & mandatum sanctum, & iustum & bonum. Quod ergo bonum est, mihi factum est mors. Absit. Sed peccatum ut appareat peccatum per bonum mihi operatum est mortem, ut fiat supra modum peccatum peccans per mandatum. Scimus enim quia lex spiritualis est, Ego autem carnalis sum, venundatus sub peccato. Quod non operor, ignoro. Non enim quod volo hoc ago, sed quod odi illud facio. Si autem quod nolo hoc facio, consentio legi quoniam bona est. Videmus itaque in his Apostolicis verbis legem non solum non esse peccatum, sed et esse sanctam, & mandatum sanctum & iustum & bonum, quod dictum est, non concupisces. Sed peccatum per bonum fallit, & illud occidit eos qui cum sint carnales, putant suis viribus legem spiritalem se posse complere: & per hoc fiunt

Rom. 7.

non solum peccatores, quod essent etiam si legem non accepissent, sed etiam peccatores, quod non essent nisi legem accepissent. Sic enim alio loco dicit, Vbi lex non est, nec praeparatio. Lex ergo subintravit, sicut alibi ipse testatur, ut abundaret delictum. Vbi autem abundavit delictum, superabundauit, & gratia. Haec est igitur veritas legis, quia ostendit hominem sibi ipsi, ut sciat infirmitatem suam, & videat quemadmodum per prohibitionem augeatur potius carnalis concupiscentia quam sauetur. Appetuntur inardescuntque vetant, dum id quod spiritus taliter iubetur carnalis obseruare compellitur. Ut autem sit spiritualis qui legem implet, ritalem non sit ipsa lege, sed gratia: hoc est, non imperio, sed beneficio: non iubente litera, sed adiuvante spiritu. Incipit autem homo secum dum gratia in interiori homine renouatur, ut mente agat quod amat, nec carni consentiat agenti quod odit, id est, ut non omnino non concupiscat, sed ut post concupiscentiam suam non eat. Quod quidem tam magnum est, ut si omnimodo fieret, & quantum desideramus in corpore mortis huius desideria peccati, nullum eorum tamen adhiberemus assensum, non esset unde diceremus patri nostro quod est in coelis, Dimitte nobis debita ista. Nec tamen ideo tales iam essemus, quales erimus cum mortale hoc induerit immortalitatem. Tunc enim non solum nulli desiderio peccati obediemus, sed nulla erunt desideria, cum quibus non obedire iubeamur. Nunc etiam vbi dicitur, Iam non ego operor illud, sed id quod in me habitat peccatum, de concupiscentia carnis dicitur, quae operatur in nobis motus suos etiam quoniam eis non obediunt, dum non regnat peccatum in nobis, & mortali corpore ad obediendum desiderijs eius, nec exhibemus membra nostra arma iniquitatis peccato: in qua iustitia nondum consummata pleuerat profluentes, ad eius summationem quandoque veniemus ubi peccati concupiscentia non cohibenda atque frena nanda, sed nulla sit. Hoc enim lex poluit dicendo, Non concupisces: non quod huc valeamus, sed ad quod proficiendo tendamus. Verum hoc sit non lege quae imperat, sed fide, quae hoc impetrat: non litera quae iubetur, sed spiritu quo sanatur. Non ergo meritis operis hominis, sed largientis gratia saluatoris. Utilitas itaque legis est ut hominem de sua infirmitate conuincat, & gratiae medicinam quoniam Christo est, implorare compellat. Omnis enim qui inuocauerit nomen domini saluus erit. Quo ergo inuocabunt in quem non crediderunt? Quo credunt quem non audierunt? Unde paulo post dicit. Igitur fides ex auditu, auditus autem per uerbum Christi. Quae cum ita sint, qui se Israelitas esse carnaliter gaudent, & prae gratia Christi, in lege gloriantur, ij sunt de quibus Apostolus ait, quod ignorantes Dei iustitiam & suam uolentes constitueri iustitiae Dei non sunt subiecti. Dei quippe dixit iustitiam, quae homini ex Deo est: sua uero, quam putant sibi sufficere ad facienda mandata sine adiutorio & dono eius quod legem dedit. His autem similes sunt, qui cum profiteantur se esse christianos, ipsi gratia Christi sic aduersantur, ut se humanis uiribus diuina existiment implere mandata: ac sic etiam ipsi ignorantes Dei iustitiam, & suam uolentes constitueri iustitiae dei non sunt subiecti, non quidem nomine, sed tantum errore iudicantes. Hoc genus hominum capit sibi inuenerat Pelagium & Coelestium impietatis huius assertores acerrimos. Qui recenti iudicio Dei per diligentes & fideles seruos eius etiam catholica comunione priuari sunt, & propter eorum impoenitens adhuc in sua damnatione persistunt. Quisquis ab isto carnali & animali, atque ideo non immerito reprehensibili atque danabili Iudaismo esse seruantes, a se facere debet alienas, quae iam reuelato testamento nouo, posteaque uenerunt ea quae per illas significabantur esse futura, proculdubio esse necessaria destiterunt, ut non iudicaret in cibo & potu & in parte diei festi & neomeniae & sabbatorum, quod est umbra futurorum, verum etiam illa quae in lege ita praecepta sunt ut valeant ad inrigantes impietatem & seculares cupiditates, temperanter & iuste & pie uiuamus in hoc seculo. Unde est etiam hoc quod ex lege maxime commendandum elegit Apostolus, & proximo diligendo sine ullis figuris sacramentorum praeipiuntur in lege, in quibus duobus praeceptis etiam ipse dominus Christus dicit totam legem. Prophetasque pendere, sic accipit, sic amplectitur, sic obseruanda esse non dubitat, ut quicquid in eis Iesum Christum dominum nostrum. Verum tamen cum quisque isto modo fuerit ueritatem germanusque christianus, utrum etiam Iu-

deus aut Israelita dicendus sit, merito quaeritur. Quod quidem si non carne sed spiritu hoc esse intelligitur, non debet ipsum nomen sibi in consuetudine sermonis imponere, sed spiritali intelligentia retinere, ne propter ambiguitatem vocabuli quam non discernit quotidiana locutio, illud propterea videatur quod est inimicum nomini christiano. Haec autem quaestionem, utrum qui christianus est, etiam Iudeus vel Israelita posset intelligi, idem beatus nobis aperit & dissoluit Apostolus, ubi dicit. Circumcisio quidem prodest, si legem custodias. Si autem praeparator legis sis, circumcisio tua praeputium facta est. Si igitur praeputium iustitiae legis custodiat, nonne praeputium ei in circumcisionem reputabitur, & iudicabitur quod ex natura est praeputium legem perficiens, te qui per literam & circumcisionem praeparator legis es? Non enim qui in manifesto Iudeus est, neque quae manifesta in carne est circumcisio, sed qui in abscondito Iudeus est & circumcisio cordis, quae spiritu non litera, cuius laus non ex hominibus, sed ex deo est. Cum igitur audiamus Apostolum Christi commendantem nobis Iudaeum in abscondito, non in carnis circumcisione, sed cordis, & spiritu non litera: quis est iste nisi christianus? Sicut itaque sumus Iudei, non carnaliter sed spiritaliter, quemadmodum sumus semen Abrahae, non secundum carnem sicut illi qui de ipso nomine carnali superbia gloriantur, sed secundum spiritum fidei, quo non illi. Scimus enim nos fuisse promissos, quoniam ei dixit Deus. Patrem multarum gentium posui te. Et quae multa de hac re dicat Apostolus, nouimus. Dicimus enim, inquit, quoniam deputata est Abrahae fides ad iustitiam. Quo ergo deputata est? An cum in circumcisione esset, an cum esset in praeputio? Non in circumcisione sed in praeputio. Et signum accepit circumcisionis signaculum iustitiae fidei quae est in praeputio, ut sit pater omnium credentium per praeputium, ut deputetur & illis ad iustitiam, ut sit pater circumcisionis, non ijs solum qui ex circumcisione sunt, sed & ijs qui sequuntur uestigia fidei quae est in praeputio patris nostri Abraham. Et paulo post, Ideo inquit ex fide, ut secundum gratiam summa sit promissio omni semini, non ei tantum quod ex lege est, sed & ei quod ex fide est Abraham, qui est pater omnium nostrum, sicut scriptum est, Quia patrem multarum gentium posui te. Item ad Galatas, Abrahā, inquit, credidit deo & deputatus

Rom. 1.

Gen. 17.

Rom. 4.

M.

Rom. 2.

Gen. 17.

Gal. 3.

cum est illi ad iustitiam. Intelligite ergo quoniam qui ex fide, hi sunt filij Abraham. Providens autem scriptura, quia ex fide iustificat gentes Deus, pronuntiavit Abraham quia benedicetur in te omnes gentes, ita ut qui ex fide sunt benedicantur cum fidei Abraham. Iam aliquando post in eadem Epistola, Fratres, inquit, secundum hominem dico, tunc hominis confirmatum testis nemo irritum facit aut superordinat. Abraham dictus est pater omnium, & semini eius. Non dicit, & seminibus, tanquam in multis, sed tanquam in uno, & semini tuo quod est Christus. Item paulo post, Oes autem vos estis Christi, ergo Abraham semen estis secundum promissionem heredes. Secundum istum ergo intellectum Apostoli cum inveniuntur Iudei, qui Christiani non sunt, cum ex carne Abraham originem ducant, non esse filij Abraham. Cum enim dicit: Intelligite ergo, quoniam qui ex fide, hi sunt filij Abraham: profecto significat eos qui ex fide non sunt, non esse filios Abraham: Ac per hoc nisi Iudeis eo modo sit pater Abraham quomodo est nobis, quod eis prodest, quod de carne eius exorti sunt, et nomen sine virtute tenuerunt? Cum autem ad Christum transeunt & incipiunt esse ex fide filij Abraham, tunc erunt Iudei, non in manifesto, sed in abscondito, circumcissione cordis, spiritu non litera, quorum laus non sit ex hominibus, sed ex deo. Ab hac autem fide alienati in ramis fractis deputabuntur ex illa olea, in cuius radice idem dicit Apostolus inseri oleastrum, id est, gentes, quod utique non sit per carnem, sed per fidem: neque per legem, sed per gratiam: nec per literam, sed per spiritum: neque carnis circumcissione, sed cordis: nec in manifesto, sed in abscondito: nec laude ex hominibus, sed ex deo, ut sit unusquisque Christianus sicut non carnalis, sed spiritalis Abraham filius: ita non carnalis, sed spiritalis Iudeus: nec carnalis, sed spiritalis Israelita. Nam & de isto Rom. 9. nomine sic Apostolus loquitur: Non enim omnes qui ex Israel hi sunt Israel, neque qui sunt semen Abraham, omnes filij: sed in Isaac vocabitur tibi semen: hoc est, non ij qui filij carnis hi filij Dei, sed filij promissionis deputantur in semen. Non enim mirabilia magna sunt ista profundumque mysterium, ut multi ex Israel non nati, sint Israel: & multi non sint filij, cum sint semen Abraham? Quomodo enim non sunt, quomodo sunt, nisi quia non sunt filij promissionis ad Christi gratiam pertinentes, sed filij

lij carnis nomine inane gestantes: ac per hoc nec illi sunt Israel sicut sumus nos, nec nos sumus Israel sicut sunt illi. Non enim sumus secundum spiritalem regenerationem, illi secundum carnalem generationem. Intuendum est quippe ac discernendum, alium esse Israel, qui per carnem nomine accepit, alium vero qui per spiritum rem, quae illo nomine significatur obtinuit. Nunquid enim ex Agar ancilla Sara nati sunt Israelitae? Nonne Hismael ex illa natus est, & non Israelitarum gentem suo semine propagavit? De Sara namque venit Israel per Isaac, qui ex promissione natus est Abraham. Iam Isaac, qui ex promissione natus est Abraham, cum secundum propaginem carnis se ita res haberet, venit ad intellectum spiritalem, et inveniunt ad Sara non pertinere carnales Israelitae, qui ex illa carnis origine dicuntur, & pertinere ad eam populum carnalis, qui non secundum Hismael filij sunt carnis, sed secundum Isaac filij sunt promissionis, non ad ipsius Isaac carnale semen, sed ad spiritalem mysterium pertinentes. Ita quippe ad Galatas Apostolus loquitur: Dicit mihi sub lege esse volentes, legem non audistis? Scriptum est enim quod Abraham duos filios habuit, unum de ancilla, & unum de libera. Sed ille qui de ancilla, secundum carnem natus est, qui autem de libera, per reprobationem, quae sunt in allegoria. Hae enim sunt duo testamenta. Unum quidem a monte Sinai in servitutem generans, quod est Agar, Sina enim mons est in Arabia, qui coniunctus est huic, quae nunc est Hierusalem, & servit cum filiis suis. Quae autem mater nostra Hierusalem libera est, quae est mater nostra, scriptum est enim, Latere sterilis, quae non parit, erumpit, & exclama, quae non parit, quia multi filij desertae marginis quam eius quae habet virum. Nos autem fratres secundum Isaac promissionis filij sumus. Sed sicut tunc qui secundum carnem natus fuerat, persequatur eum qui secundum spiritum, ita & nunc. Sed quid dicit scriptura? Etiam ancillam & filium eius. Non enim haeret erit filius ancillae cum filio liberae, sed item fratres non sumus ancillae filij, sed liberae: quia libertate Christus nos liberauit. Ecce secundum istam spiritalem atque Apostolicam intelligentiam nos potius pertinemus ad liberam Saram, qui ex illa nalam carnis propaginem trahimus. Iudei autem qui ex illa carnis propagatione trahunt, ad Agar potius ancillam pertinere monstrantur, de qua carnis propagationem

nem non trahunt. In nepotibus etiam Abraham & Sara filij Isaac & Rebecca, illis gentibus Isaac & Iacob, qui postea vocatus est Israel, hoc ipsum magnum & profundum mysterium repetitur, de quo idem Apostolus loquens, cum per Isaac promissionis filios commemorasset ad Christi gratiam pertinentes, Non solum autem illa, inquit, sed & Rebecca ex uno concubitu habens Isaac patris nostri. Nondum enim natis, nec qui egerint aliquid boni aut mali, ut secundum electionem propositum Dei maneret, non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei, quia maior serviet minori, sicut scriptum est, Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Hec certe doctrina Apostolica atque catholica satis evidenter indicat nobis, secundum originem carnis ad Sara Iudeos, id est Israelitas, ad Agar vero Ismaelitas, pertinere. secundum autem mysterium spiritus ad Saram Christianos, ad Agar Iudeos, item secundum originem carnis ad Esau, qui dictus est etiam Edom, gentem Idumeorum, ad Iacob autem qui dictus est etiam Israel, gentem Iudeorum. Porro secundum mysterium spiritus, ita quippe impletur quod scriptum est, Maior serviet minori, prior natus populus Iudeorum, posterior nato populo Christianorum. Ecce quem admodum sumus Israel adoptione divina, non humana cognatione gloriantes, nec in manifesto, sed in occulto, nec litera sed spiritu, nec carnis, sed cordis circumcissione Iudei. Quae cum ita se habeant, non tamen debemus consuetudinem sermonis humani in se loquacitate confundere, & in rebus discernendis frequentata vocabula perturbata significatione miscere, ut eos qui Christiani sunt, & appellatiōe vtiturissima Christiani vocantur, inusitato vocabulo aliquis affectet appellare Iudeos: vel cum sit ipse vocaturque Christianus. Israelita potius nomine delectetur, & quod in mysterio debet semper intelligere, parcius autem ore proferre, hoc in quotidiana loquendi consuetudine magis eligat frequentare inepta insolentia, & (si dicere potest) imperita scientia. Nunquid enim Apostoli, per quos ea didicimus ista nesciebant, quo nos potius sumus semen Abraham secundum Isaac promissionis haeredes, & Iudei spiritu non litera, cordis circumcissione non carnis, & non secundum carnem Israel, sed Israel Dei? Sciebant utique ista multo sapientius certiusque quam nos, & tamen in

loquendi consuetudine Iudeos & Israelitas eos appellabant, quia secundum carnem de Abraham stirpe tunc existebant. Namque ait 1. Co. 1. Apostolus Iudei signa petunt, & Graeci sapientiam quaerunt. Nos autem praedicamus Christum crucifixum, Iudeis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam. Ipsi autem vocatis Iudeis & Graecis, Christum Dei virtutem & Dei sapientiam. Quod dixit Graecos, hos etiam gentium nomine significavit, eo quod haec lingua maxime excellit in gentibus. Iudeos tamen ipsos vocavit, quos omnes hoc nomine appellavit. Nam si Christiani ipsi sunt Iudei, Christianis est ergo scandalum Christus crucifixus, de quo dictum est, Iudeis quidem scandalum. Quis hoc nisi insensibilis sentiat? Item dicit: Sine offensione estote Iudeis & Graecis & Ecclesiae Dei. Quo ista distingueret, si & Ecclesiam Dei in quotidiana loquendi consuetudine Iudeos appellare deberet? Itaque ait: Quos & vocavit non solum ex Iudeis, sed etiam ex gentibus, Quo vocavit ex Iudeis si potius ex non Iudeis vocavit ut essent Iudei? Item de Israelitis, Quid ergo dicemus, inquit? Quia gentes quae non sectabantur iustitiam, apprehenderunt iustitiam, iustitiam autem quae ex fide est: Israel autem persequens legem iustitiae, in legem iustitiae non pervenit. Quare? Quia non ex fide, sed quasi operibus. Offenderunt enim in lapidem offensionis. Item. Ad Israel autem H quid dicit? Tota die extendi manus meas ad populum non credentem & contradicentem. Et secutus adiungit, Dico ergo: Numquid repulit plebem suam? Absit. Nam & ego Israelita sum ex semine Abraham de tribu Benjamin. Non repulit Deus plebem suam quam praesciuit. Quomodo hic appellavit Apostolus Israel non credentem & contradicentem, si Christiani sunt Israel: vel quomodo se appellavit Israelita? Nunquid ex eo quod Christianus factus erat? Non utique, sed ex eo quod secundum carnem fuerat ex semine Abraham, de tribu Benjamin, quod non sumus nos secundum carnem, quavis secundum fidem sumus semen Abraham, ac per hoc Israel. Sed aliud est quod agnoscit altioris intelligentia sacramenti, aliud quod exposcit quotidiana consuetudo vocabuli. Denique Aptius iste nescio quis de quo scripsisti quod doceat Iudaizare Christianos, eo modo si sicut insinuavit sanctitas tua, Iudaeum & Israelitam vocat, ut ab eis prohibeat, a quibus pro temporis illius congruentia lex per sanctum

sanctum famulum Dei Moysen data prohibebat, & ceteras illius temporis observationes iam nunc apud Christianos abolitas remota, quae persuadeat, quas umbras futurorum appellat Apostolus, ut & prophetia in illis intelligat, & eorum observatio iam euacuata monstretur: vbi apparet quare se ille Aptius velit Israelitam Iudaeumque vocitari, non spiritaliter sed omnino carnaliter. Nos autem non illis observationibus quae nouo testamento re-

Exo. 20. uelato euacuatae sunt, tenemur obstricti, & Leui. 15. praecepta legis huius etiam temporis necessaria, qualia sunt, Non adulterabis, non homicidium facies, non concupisces, & si quod est aliud mandatum, quod in hoc sermone recapitulatur, Dilige proximum tamquam teipsum, non viribus humanis quasi nostra constituit iustitiam, sed gratia Dei per Iesum Christum dominum nostrum, in ea iustitia

Galat. 3. quae nobis ab illo est obseruanda esse didicimus, docemus. Nec tamen ideo nos negamus semine Abraham, quibus dicit Apostolus:

Rom. 2. Vos ergo Abraham semen estis, aut Iudeos in abscondito, de quibus idem dicit: Non enim qui in manifesto Iudaeus est, neque quae in manifesto in carne est circumcisio, sed qui in abscondito Iudaeus est, & circumcisio cordis, quae est spiritus non littera, cuius laus non ex hominibus, sed ex Deo est, aut Israelitas spiri-

tales, ad eum scilicet pertinentes, cui minori praedictum est seruiturum esse maiorem. Sed haec vocabula nobis non indeceter imponimus, eaque mysteriorum intelligentiam continemus, non verborum insolentia ventilamus.

Nectarius Augustinum rogat, ut intercedat pro suis ciuibus. Epi. CXCVIII.

Domino insigni & merito suscipiendo fratri Augustino Episcopo, Nectarius. Quanta sit charitas patriae, quoniam nostri praeterco. Sola est enim, quae parentum iure vincat affectum. Cui si vllus esset consulendi modus aut finis bonis, digne iam ab eius muneribus meruimus excusari. Sed quoniam crescit in dies singulos disiectio & gratia ciuitatis, quantumque aras fini proxima est, tantum incolumen ac florentem relinquere patriam cupimus, idcirco gaudeo primum quod apud instructum disciplinis omnibus virum mihi hic est sermo institutus. In Calamenis colonia multa sunt, quae merito diligamus, vel quod in ea ge-

niti sumus, vel quod eidem magna coeulisse videatur officia. Haec ergo digne praestitisse & merito suscipiende, non leui populi sui merito prolapsa est. Quod quidem si iuris publici rigore metiamur, debet plebs seueriori censura. Sed Episcopum fas non est nisi salutem hominibus imperare, & pro statu meliore causis adesse, & apud omnipotentem Deum veniam aliorum mereri delictis. Quamobrem quanta possum supplicatione deprecor, vel defendenda res est, innoxius defendatur, ab innocentibus molestia separetur. Praeterea hoc quod secundum naturam tuam peruides postulari: de damnis facilis potest haberi taxatio, tibi supplicia deprecamur. Acceptor deo viuas digne insignis & merito suscipiende frater.

In ciuitate quadam Idololatry, contra recentem Caesaris edictum, per occasione sacrorum suorum impetu fecerant Christianos: trucidatis aliquot, ac spoliatis multis, quibus ob tam immane facinus formidarent. Ceteris iras, Nectarius rogat Augustinum, ut intercedat, ne innocentibus cum nocentibus plebs cerneretur. Augustinus ridet, illic alios nocentiores, alios minus nocentes, alios nocentissimos inueniri posse, innocentem minem. Promittit tamen, ut respiciendis parcatur, & cum nocentibus etiam agatur mitius, sed haecenus, ne ceteri impunito exemplo ad audenda similia prouocentur. Epistola. CXCIX.

Domino eximio meritoque honorabili fratri Nectario Augustinus. Iam senio frigescentibus membris, seruere animum tuum patriae charitate nec miror sed laudo, teque non tantum non tenere memoriter, verum etiam vita ac moribus demonstrare, quod nullus sit patriae consulendi modus aut finis bonis, non inuitus immo etiam libens accipio. Vnde superna cuiusdam patriae, in cuius sancto amore pro nostro modulo inter eos quibus ad illam capessendam consulimus, periclitamur atque laboramus, talem etiam teipsum ciuem habere vellemus: ut eius portuiculae in hac terra peregrinanti, nullum consulendi modum finemque censes, tanto effectus melior, quanto meliori ciuitati officia debita praerogares, in eius aeterna pace nullum gaudenti finem inuenturus, cuius ad tempus laboribus nullum tibi finem statueris consulendi. Verum hoc donec fiat, neque enim

desperandum est illam te patriam posse acquirere, vel iam acquirendam prudentissime cogitare, ad quam te pater etiam qui in ista gente antecessit. Hoc donec fiat, da nobis veniam si propter patriam nostram quam cupimus nunquam relinquere de cuius quidem floribus, si cum tua prudentia disputemus, non est verendum ne tibi difficile persuadeatur, aut vero etiam non facile occurrat quemadmodum florere ciuitas debeat. Commemorauit Poeta ille vestrarum clarissimum litterarum quosdam flores statili: sed nos in vestra patria non tam expectamus quibus floruit terra illa viris, quam sed flammis, nec arserit, sed incenderit. Quod si scelus si fuerit impunitum, nulla digna correctione prauorum florentem te patriam putas relicturum. O flores non plane virum malis florere patriam tua pietate an impietate, correctis moribus an securis ausibus. Compara ista & vide, utrum in patriae tuae amore nos vincas, utrum eam magis paululum ipsos de republica liberos, vnde illum affectum amantissimi ciuis ebibisti, quoniam nullus sit patriae consulendi modus aut finis bonis. Intuere, obsecro te, & cerne quantis laudibus frugalitas & continentia praedicetur, & erga coniugale vinculum fides, & pietas honesti ac probi mores, quibus cum praepollent ciuitas, vere florere dicenda est. Hi autem mores in Ecclesijs toto orbe crepulis, tanquam in sanctis auditorijs potissime pietas, qua verus & verax colatur Deus: qui haec omnia, quibus animus humanus diuinis societati ad inhabitanda aeterna coelestiumque ciuitatem instruitur, & apertatur, non solum iubet aggredienda, verum etiam donat implenda. Inde est quod deorum multorum saluorumque simulachra, & praedixit euersum iri, & praecipit euertere. Nihil enim homines tam infociabiles reddidit vitia peruersitate, quam illorum deorum imitatio, quales describuntur, & commentantur literis eorum. Denique illi doctissimi viri qui rempublicam ciuitatemque terrenam qualis eis esse debere videbatur, magis domesticis disputationibus requirebant, quam publicis actionibus instituebant atque formabant, egregios atque laudabiles, quos putabant homi-

nes potius, quam Deos suos imitandos proponere erudienda indoli iuventutis. Et reuera Terentianus ille adolescens, qui spectans tabulam pictam in pariete, vbi pictura inerat de adulterio regis deorum, libidinem qua rapiebatur stimulis etiam tantae autoritatis accendit, nullo modo in illud flagitium vel concupiscendo laberetur, vel perpetrando immergeretur, si Catonem maluisset imitari quam Iouem. Sed quo pacto id faceret cum in templis adorare cogere Iouem potius quam Catonem? Verum haec ex Comedia quibus impiorum luxus, & sacrilega superstitio conuinceretur proferre forsitan non debemus. Lege vel recole in eisdem libris quam prudenter differatur, nullo modo potuisse descriptiones, & actiones recipi Comediarum, nisi mores recipientium consonarent: clarissimorum virorum in republica excellentium, & de republica disputantium autoritate firmatur, nequissimos homines fieri deorum imitatione peiores, non sane verorum sed falsorum atque fictorum. At enim illa omnia, quae antiquis de vita deorum moribusque conscripta sunt, longe aliter sunt intelligenda atque interpretanda sapientibus. Ita vero in templis populis congregatis, recitari huiusmodi salubres interpretationes heri, & nudius tertius audiuimus. Quaesote, sicine caecum est humanum genus aduersus veritatem, ut tam aperta, & manifesta non sentiat? Tot locis pingitur, funditur, tunditur, sculpsitur, scribitur, legitur, cantatur, saltatur Iuppiter, adulteria tanta committens, quantum erat, ut suo saltem Capitolio ista prohibens legeretur? Haec mala dedecoris impietatisque plenissima, si nemine prohibente in populis ferueant, adorentur in templis, ridantur in theatris, cum his victimas immolant vastetur pecus etiam pauperum, cum haec histriones agunt, & saltant, effundantur patrimonium diuitum, ciuitates florere dicuntur. Horum plane florum non terra fertilis, non aliqua opulens virtus, sed illa deo Flora digua mater inueni-

ta est, cuius ludi scenici tam effusore, & licentiore turpitudine celebrantur, ut quibus intelligat quale daemonium sit quod placari aliter non potest, nisi illic non aues, non quadrupedes, non denique sanguis humanus, sed multo scelestius pudor huma-

desperandum est illam te patriam posse acquirere, vel iam acquirendam prudentissime cogitare, ad quam te pater etiam qui in ista gente antecessit. Hoc donec fiat, da nobis veniam si propter patriam nostram quam cupimus nunquam relinquere de cuius quidem floribus, si cum tua prudentia disputemus, non est verendum ne tibi difficile persuadeatur, aut vero etiam non facile occurrat quemadmodum florere ciuitas debeat. Commemorauit Poeta ille vestrarum clarissimum litterarum quosdam flores statili: sed nos in vestra patria non tam expectamus quibus floruit terra illa viris, quam sed flammis, nec arserit, sed incenderit. Quod si scelus si fuerit impunitum, nulla digna correctione prauorum florentem te patriam putas relicturum. O flores non plane virum malis florere patriam tua pietate an impietate, correctis moribus an securis ausibus. Compara ista & vide, utrum in patriae tuae amore nos vincas, utrum eam magis paululum ipsos de republica liberos, vnde illum affectum amantissimi ciuis ebibisti, quoniam nullus sit patriae consulendi modus aut finis bonis. Intuere, obsecro te, & cerne quantis laudibus frugalitas & continentia praedicetur, & erga coniugale vinculum fides, & pietas honesti ac probi mores, quibus cum praepollent ciuitas, vere florere dicenda est. Hi autem mores in Ecclesijs toto orbe crepulis, tanquam in sanctis auditorijs potissime pietas, qua verus & verax colatur Deus: qui haec omnia, quibus animus humanus diuinis societati ad inhabitanda aeterna coelestiumque ciuitatem instruitur, & apertatur, non solum iubet aggredienda, verum etiam donat implenda. Inde est quod deorum multorum saluorumque simulachra, & praedixit euersum iri, & praecipit euertere. Nihil enim homines tam infociabiles reddidit vitia peruersitate, quam illorum deorum imitatio, quales describuntur, & commentantur literis eorum. Denique illi doctissimi viri qui rempublicam ciuitatemque terrenam qualis eis esse debere videbatur, magis domesticis disputationibus requirebant, quam publicis actionibus instituebant atque formabant, egregios atque laudabiles, quos putabant homi-

nes potius, quam Deos suos imitandos proponere erudienda indoli iuventutis. Et reuera Terentianus ille adolescens, qui spectans tabulam pictam in pariete, vbi pictura inerat de adulterio regis deorum, libidinem qua rapiebatur stimulis etiam tantae autoritatis accendit, nullo modo in illud flagitium vel concupiscendo laberetur, vel perpetrando immergeretur, si Catonem maluisset imitari quam Iouem. Sed quo pacto id faceret cum in templis adorare cogere Iouem potius quam Catonem? Verum haec ex Comedia quibus impiorum luxus, & sacrilega superstitio conuinceretur proferre forsitan non debemus. Lege vel recole in eisdem libris quam prudenter differatur, nullo modo potuisse descriptiones, & actiones recipi Comediarum, nisi mores recipientium consonarent: clarissimorum virorum in republica excellentium, & de republica disputantium autoritate firmatur, nequissimos homines fieri deorum imitatione peiores, non sane verorum sed falsorum atque fictorum. At enim illa omnia, quae antiquis de vita deorum moribusque conscripta sunt, longe aliter sunt intelligenda atque interpretanda sapientibus. Ita vero in templis populis congregatis, recitari huiusmodi salubres interpretationes heri, & nudius tertius audiuimus. Quaesote, sicine caecum est humanum genus aduersus veritatem, ut tam aperta, & manifesta non sentiat? Tot locis pingitur, funditur, tunditur, sculpsitur, scribitur, legitur, cantatur, saltatur Iuppiter, adulteria tanta committens, quantum erat, ut suo saltem Capitolio ista prohibens legeretur? Haec mala dedecoris impietatisque plenissima, si nemine prohibente in populis ferueant, adorentur in templis, ridantur in theatris, cum his victimas immolant vastetur pecus etiam pauperum, cum haec histriones agunt, & saltant, effundantur patrimonium diuitum, ciuitates florere dicuntur. Horum plane florum non terra fertilis, non aliqua opulens virtus, sed illa deo Flora digua mater inueni-

ta est, cuius ludi scenici tam effusore, & licentiore turpitudine celebrantur, ut quibus intelligat quale daemonium sit quod placari aliter non potest, nisi illic non aues, non quadrupedes, non denique sanguis humanus, sed multo scelestius pudor huma-

mus

Flora.

Flora.

Flora.

Flora.

Flora.

SVPP. NOC. EP. CXCVI
indignissimam clericis prohibere reoribus, ecclesia lapidata est. Deinde post dies ferme octo, cum leges notissimas Episcopus ordini replicasset, & dum ea quæ iussa sunt, velut implere disponunt, iterum ecclesia lapidata est. Postridie nostris ad imponenda perdis metum, quod videbatur apud acta dicere volentibus publica iura negata sunt. Eodémq; ipso die, ne vel diuinius terrentur, grando lapidationibus reddita est: quæ transacta, continuo tertiam lapidationem, & postremo ignes, ecclesiasticis rebus atq; hominibus intulerunt, vnum feruorum Dei qui oberrans occurrere potuit occiderunt, cæteris partim vbi potuerant latitantibus, partim quod potuerant fugientibus, cum interea contritus atq; coarctatus quodam loco se occultaret Episcopus, vbi se ad mortem quarentium voces audiebat sibiq; imcrepantium, quod eo non inuenio gratis inperpetrasent scelus. Gesta sunt hæc hora ferme decima vsq; ad noctis partem. nō minimam. Nemo compescere, nemo subnecare tentauit illorum quorum esse grauis posset autoritas, præter vnum peregrinū, per quem & plurimi ferui Dei de manibus interficere conantium liberati sunt, & multa extorta prædantibus: per quem clarum factum est, q̄ facile illa vel omnino nō fieret vel cepta desisterent, si ciues maximeq; p̄tēmates ea fieri perficij; vetuissent. Promerē in vniuersa illa ciuitate non innocēs a nocentibus, sed minus nocentes a nocentioribus poteris fortasse discernere. Nā in paruo p̄cto illi sunt, qui metu deteriti, maximeq; ne offenderent eos, quos in illo oppido plurimum posse & inimicos ecclesię nouerant, opem ferre non ausi sunt. Scelerati autē oīes, quibus et si non facientibus, necq; immitentibus, tū volentibus ista commissa sunt, sceleratioribus qui commiserunt, sceleratissimū qui immiserūt. Sed de immisione suspitionē putemus esse non veritatem: nec ea duciamus quæ nisi tormentis eorum non p̄tē inquiruntur inueniri omnino non p̄tē. De vni veniā timori eorum qui potius Dei pro Ep̄o & seruis eius deprecandum, q̄ potentēs inimicos ecclesię offendendos, nullane putauerunt. Quid eos qui restant, & propitios discipula coercendos, & immanissimum existimas impunitum iam immanis furoris exemplum? Non præterita vindicta pacere iram nostram studemus, sed misericorditer in futurum consulendo satagimus.

Augustinus p̄sbyter Maximino Episcopo
Donatistæ q̄ diaconū orthodoxū baptizaf
se dicebat, vt aut fateatur factū, aut pro-
fiteatur se orthodoxū, inuitat illum vel ad
colloquiū, vel ad rescribendū, vt cōcordia
ecclesiæ faciat. Epistola. C. C.

Domino dilectissimo & honorabili fra-
tri Maximino, Augustinus presbyter

Ecclesie catholice in dño salutē. Priusquā
 ad rem veniā, de qua tuæ beneuolentia scri-
 bere volui tituli huius epistolę, ne vel te vel
 alium quempiam moueat, rationē breuiter
 reddam. Dño scripsi, quia scriptum est: Vos L
 in libertatem vocati estis fratres, tantū ne li Galat. 3
 bertatem in occasionem carnis detis, sed
 charitatem seruite inuicem. Cum ergo vel
 hoc ipso officio literarum per charitatem
 tibi seruiam, non absurdū te dominum vo-
 co propter vnum & verum dominum in-
 strum, qui nobis ista pręcepit. Dilēctissimo
 autem quod scripsi, nouit Deus quod nō sa-
 lum te diligam, sed ita diligam vt meipsum,
 quandoquidem bene mihi sum conficius,
 bona me tibi optare q̄tē mihi. Honorabili
 vero quod addidi, non ad hoc addidi vt ho-
 norarem episcopatu tuum, mihi enim E-
 piscopus non es, neque hoc cū contumelia
 dictum acceperis, sed ex animo, quo in ore
 nostro debet esse, est est, non non. Neq; n.
 ignoras, aut quisquam hominum qui nos
 nouit ignorat, neque te esse Episcopū meū,
 neque me presbyterum tuum. Honorabile Genes. i
 igitur ex ea regulā te libenter appello, qua
 noui te esse hominem, & noui hominem
 ad imaginem Dei & similitudinem factum,
 & in honore positum ipso ordine & iure
 naturę, si tamen intelligendo quę intelli- M
 genda sunt seruet honorem suum. Nam ita Psal. 48.
 scriptum est: Homo in honore positus non
 intellexit, comparatus est iumentis insen-
 satis, & similis factus est illis. Cur ergo te
 honorabilem inquantum homo es non ap-
 pellem, cum pręsertim de tua salutē, atque
 correctionē quandiu in hac vita es despera-
 re non audeam? Fratrem vero vt vocem,
 non te later pręceptum nobis esse diuinitus,
 vt etiam eis qui negant, te fratres nostros
 esse dicamus: Fratres nostri estis: & hoc
 vehementer valet ad causam propter quam
 scribere volui fraternitati tuę. Iam n. reddi-
 tione, quo epistola talem ianuam fecerim,
 audi placidissime quę sequuntur: Ego cum
 in ista regione consuetudinem hominum
 lugendam atque plangendam, qui cum
 Christiano nomine gloriantur, Christia-
 nos rebaptizare non dubitant, quibus ver-
 bis poteram detestari, non desuerunt lau-
 datores tui, qui mihi dicerent te ista non
 facere. Fateor primo non credidi. Deinde
 considerans posse fieri, vt animam huma-
 nā de futura vita cogitantē Dei timor inua-
 deret, vt se ab scelere apertissimo tēperaret,
 Aug. Tomus secundus. I gratula

gratulus credidi qd tali proposito ab eccle
A sia catholica nolueris esse nimis alienus.
Querebā sanē occasionem loquēdi tecum,
ut (si fieri posset) ea q parua remāserat, in
ter nos dissensio tollerēt. Cū ecce ante pau
cos dies diaconū nostrū Mutugēensem te
baptizasse nūciatū est. Dolui vehemēter,
et illius miserabile lapsū, & tuū frater ino
pinatū scelus. Noui. n. q sit Ecclesia catho
lica. Gentes sunt hereditas Christi, & pos
sessio Christi termini terrarū. Nostis & vos,
aut si nō nostis, aduertite, facillime a volen
tibus sciri potest. Rebaptizare igitur hereti
cum hominē, qui hāc sanctitatis signa perce
perit, quā Christiana tradidit disciplina, om
nino peccatum est. Rebaptizare autē catho
licū, immanissimū scelus est. Tamē nō
adeo credens, quia de te mihi bene persua
sum tenebā. Mutugennam ipse perrexi, &
eum quidem miserū videre non potui: a
parentibus vero eius audiui quōd vester tā
etiam diaconus factus sit. Et tamen tā bene
adhuc de tuo corde sentio ut eum rebaptiza
tū esse nō credam. Quare te frater dile
ctissime per diuinitatem & humanitatē do
mini nostri Iesu Christi obsecro, ut rescri
bere mihi digneris quid gestum sit. Et sic re
scribere, ut noueris me in Ecclesia fratribus
B nostris epistolam tuā velle recitare. Quod
ideo scripsi, ne cum id postea facerem, quod
me non sperares esse facturū, offenderem
charitatem tuam, & iustam de me apud cō
munes amicos querelam deponeres. Quid
ergo te impediāt ad rescribendū non vi
deo. Si enim rebaptizās, nihil est quod homi
nes de tuo collegio formides, cum id te re
scripseris facere, quōd te illi facere etiam si
nolles iuberent. Cum autem id quantis po
tueris documentis faciendū esse defende
ris, non solum nō succensibunt, sed etiam
predicabunt. Si autem nō rebaptizās, ar
ripe libertatem Christianam frater Maxi
mine. Arripe (quāso te) non cuiusquam
hominis in contemplatione Christi, aut re
prehensionem verearis, aut exhorreas po
testatem. Transiū honor huius seculi, tran
sit ambicio. In futuro Christi iudicio, nec
absidē gradatā, nec cathedrā velatā, nec
sanctimonialium occurfantium atque can
tantium greges adhibebuntur ad defensionē,
vbi cōcepit accusare conscientia, &
conscientiarum arbiter iudicare. Quā hic
honorant ibi onerant, quē hic releuant ibi
grauāt. Ista quē pro tpe pp Ecclesiae vti

litatem honori nostro exhibetur, defenden
tur forte bona conscientia, defendere autem C
non poterunt malam. Quod ergo tam pio
& tam religioso animo facis, si tamen facis,
ut Ecclesie catholice baptismum nō iterēs,
sed approbes potius, tanquā vnus verissi
mæ matris, quæ omnibus gētibz, & regne
randis sinum pādū, & regeneratis vbera in
fundit, tanquā vnus possessionis Christi,
se se vsque ad terrē terminos porrigit. Si
hoc vere facis, cur nō erumpis in exulta
tē & liberam vocem? Cur lucerna tui
vilem splendorem premis sub modio? Cur
nō discisis atque abiectis veteribus possi
bus, timida seruitutis, Christiana potius
indutus fiducia existis & dicis: Ego vnū
baptismū noui, & patris & filij & spiritus
sancti nomine cōsecratum atque signatum.
Hanc formam vbi inuenio necesse est, ut ap
probem: nō destruo quod dominicum a
gnosco, nō exustio vexillum regis mei. Ve
stem Christi & qui diuiserunt nō violare
runt, & illi adhuc Christum nō resurre
cturū crediderant, sed morientem vide
bant. Si a persecutoribus vellis nō confite
ri est pendens in cruce, cur a Christianis
destruitur sacramentum sedentis in celo?
Si veteris populi temporibus Iudeus essem,
quando alius esse melius nō possem, accepit
sem vtique circumcisionem. Quod signacu
lum iustitiæ fidei tantum illo tempore va
luit, antequam dominus euacuaretur aduen
tu, ut infantem filium Moysi angelus prae
focasset, nisi mater arrepto calculo circunc
disset puerum, & hoc sacramento imminen
tem perniciem depulisset. Hoc sacramentum
etiā Iordanem fluuiū refrenauit, & rediit
in fontem. Hoc sacramentum ipse dominus
quāuis euacuauerit crucifixus, tñ natus ac
cepit. Non enim illa damnata sunt, sed fuisse
dentibus opportunioribus decēsserunt. Nā
sicut circumcisionem abstulit dominus pri
mus aduentus, sic baptismum auferet secu
dus aduentus. Sicut enim nunc postea quā
venit libertas fidei, & remotum est seruitu
tis iugum, nullus Christianus circūciditur
carni: sic tunc regnantibus iustis cum domi
no damnatisque impijs nemo rebaptizabi
tur: sed illud quod ista praefigurant id est cir
cuncisio cordis, & mundatio cōscientiæ ma
nebit in aeternū. Si ergo illo tempore Iu
deus essem, & veniret ad me Samaritanus,
velleretque illo errore derelicto, quem etiam
dominus improbavit dicens: Vos adoratis, Iuda
quod

E quod nescitis, nos adoramus, quod sciūmus:
qm̄ salus ex Iudeis est, vellet ergo Samarita
nus, quē Samaritanū circūcidere fieri Iu
deus vacaret certe iterationis audacia, & id
qd apud hērēsim factū erat, quod praecepe
rat Deus, nō repetere sed approbare coge
remur. Quod si in carne circūcisi hominīs
nō inuenirem locum, vbi circūcisionem
repetere, quia vnū est illud membrū:
multo minus inuenitur locus in vno corde
vbi baptismum. Christi repetatur. Ideo qui
duplicare baptismum vultis, necesse est om
nino vt corda duplicia requiratis. Clāma
ergo recte te facere si nō rebaptizās: & nō
solum sine trepidatione, sed etiam cum gau
dio mihi inde rescribere. Nulla te tuorum con
silia frater exterreant. Si enim hoc eis dispi
cuerit, nō sunt digni, qui te habeant. Si autē
placuerit, credimus de misericordia domi
ni, qui timentes sibi displicere, & conantes
placere nunquam deserit, quōd inter vos &
nos cito pax erit, ne ppter honores nostros
de qua sarcina periculosa ratio reddetur, mi
sera plebes credentes in Christū habeant in
domibus suis communes cibos, & mensam
Christi cōmunem habere nō pāsint. Nō
ne ingemiscimus quod vir & vxor vt fide
ter coniūgant corpora sua iurant sibi plerū
que per Christum, & ipsius corpus Christi
diuersa communionē dilaniant? Hoc tantū
scandalum, tantus diaboli triumphus, tanta
perniciēs animarū, si per tuam modestiā
& prudentiā & dilectionem, quam debemus
ei qui pro nobis suū sanguinem fudit, ab
lata de medio in his regionibus fuerit, quis
explicet verbis quam tibi palmanū prae
ret dominus, vt ad cetera membra sananda
quæ per totam Aphricam tabefacta misera
biliter iacent, a te proficiat, tam imita
bile medicinae documentum. Quam vereor
quoniam cor meum videre nō potes, ne ti
bi cum insultatione potius quā cum dile
ctione loqui videar. Sed certe amplius quid
faciam nō inuenio, nisi vt inspiciendum
sermonem meum tibi offeram, animū
Deo. Tollamus de medio inania obiecta,
quæ a patribz imperitis iactari contra in
uicem solent: nec tu objicias tempora Ma
rianæ, nec ego fauitiam Circūcellionū.
Si hoc ad te nō pertinet, nec illud ad me.
Area dominica nondū ventilata est, sine pa
leis eē nō potest. Nos oremus atque aga
mus, quātū possumus, vt frumētū sine. Ego
rebaptizato diacono nostro silere nō pos

sum. Scio. n. quā mihi silentium pernicio
sum sit. Nō enim cogito in Ecclesiasticis ho
noribus tēpora ventosa trāfigere, sed cogito
me principi pastorum omnium rōnem de
cōmissis ouibus redditurū. Si forte nolles
vt hāc tibi scriberē, oportet te frater igno
scere timori meo. Multū n. timeo, ne me ta
cēte & dissimulāte, alij quōq; rebaptizēt
a vobis. Decreui ergo quantū vires & facul
tatem dominus praeberē dignatur, causam
istam sic agere, vt pacificis collationibus no
stris oēs, qui nobis cōmunicant nouerint, ab
hērēsim aut schismatibus quantum catho
lica distet ecclesia, & quantum sit cauenda
perniciēs vel zizaniorum vel praeursorum
de vite domini farmentorum. Quam colla
tionem mecum si libenti animo susceperis,
vt concordibus nobis amborum literæ po
pulis recitētur, ineffabili exultabo letitia.
Si autem id a quo animo nō accipis, quid
faciam frater, nisi vt te quoque inuito epi
stolas nostras populo catholico legam, quo
esse possit instructior. Quod si rescribere di
gnatus nō fueris, vel meas solas legere de
creui, vt saltem dissidentia vestra cognita re
baptizari erubescant. Neque id agam, cum
miles praesens est, ne quis vestrum arbitre
tur tumultuosius me agere voluisse, quā
ratio pacis desiderat, sed post abscellum mi
litis, vt omnes qui nos audiunt intelligant,
non hoc esse propositū mei, vt iniūti homi
nes ad cuiusquam cōmunionem cogantur,
sed vt quietissime quarentibus veritas in
notescat. Cessabit a nostris partibus timor
reporaliū potestatum. Cesset et a vestris
partibus terror cōgregatorū. Circūcellio
nū. Re agamus, rōne agamus, diuinatū scri
pturāū autoritatibus agamus, quieti atq;
tranquilli quantū possumus petamus, quera
mus, pulsemus, vt accipiamus & inuenia
mus, & aperiatur nobis, ne forte fieri possit,
vt adiuuante domino concordēs conatus &
orationes nostras, tanta deformitas atq; im
pietas Aphricanarū regionū de vestris ter
ris incipiat aboleri. Si nō credis post disces
sum militum me velle agere, post discessum
militum tu rescribe. Si enim ego praesente
militē literas meas legere populo voluero
prolata Epistola mea demonstrabit me fidei
violatorem. Qd misericordia dñi auertat a
moribus atq; instituto meo, quod mihi per
iugum suū inspirare dignatus est. Eps me
us beneuolentiæ tuæ fortasse potius literas
miseret, si esset p̄sens, aut ego illo vel iubē
I 2 te vel

te vel permittente scripsissem. Sed illo absente cum diaconi rebaptizatio recens esse dicitur, frigidescere actionem ipsam dilatione non passus sum, de fraterna & vera morte acerbissimi doloris aculeis excitatus. Quem dolorem meum adiuuante misericordia & providentia domini, pacis fortasse compensatio lenitura est. Deus & dominus noster tibi mentem pacatam inspirare dignetur, domine dilectissime frater.

Augustinus Donato presbytero Donatistae, qui cum citaretur ad concilium, conatus sit sibi vim inferre, suadet ut re sobrie perpenſa respiciat, docens pravam voluntatem recte cogi ad meliora.

Epist. CCI.
Donato presbytero partis Donati, Augustinus Episcopus Ecclesiae catholicae. Si posses videre dolorem cordis mei, & sollicitudinem pro salute tua, fortassis misereris animae tuae placens Deo in audiendo verbo, non nostro sed ipsius, nec eius scripturas sic in memoria tua figeres, ut contra eas cor clauderes. Displicet tibi quia traheris ad salutem, cum tam multos nostros ad perniciem traxeris. Quid enim volumus nisi te

23. q. 4. displicet.

comprehendi & praesentari & servari ne pereas. Quod autem in corpore laesus es, ipse tibi fecisti. Qui iumento tibi mox admoto vii noluisse, & te ad terram grauius collisisti. Nam utique alius, qui adductus est tecum, collega tuus illaesus venit, qui talia sibi ipse non fecit. Sed neque hoc putas tibi fieri debuisse, quia neminem existimas cogendum esse ad bonum. Attende quid Apostolus dixerit: Qui Episcopatum desiderat, bonum opus concupiscit: Et tamen tam multi ut episcopatum suscipiant tenentur inuiti, perduntur, includuntur, custodiuntur, patiuntur tanta quae nolunt donec eis assit voluntas suscipiendi operis boni. Quanto magis vos ab errore pernicioso, in quo vobis inimici estis, trahendi estis, & perducendi ad veritatem vel cognoscendam vel eligendam, non solum ut honorem salubriter habeatis, sed etiam ne pessime pereatis. Dicis Deum dedisse liberum arbitrium. Ideo non debere cogi hominem nec ad bonum. Quare ergo illi de quibus supra dixi coguntur ad bonum? Attende ergo quod considerare non vis. Ideo voluntas bona misericorditer impenditur ut mala voluntas hominis dirigatur. Nam

1. Ti. 3.

quis nesciat nec damnari hominem, nisi merito malae voluntatis, nec liberari, nisi bonam habuerit voluntatem? Non tamen ille qui diliguntur, malae suae voluntati impune & crudeliter permittendi sunt, sed ubi potestas datur, & a malo prohibendi, & ad bonum cogendi. Nam si voluntas mala semper suae permittenda est libertati, quare Israelitae reusculantes & murmurantes tam duris flagellis a malo prohibebantur, & ad terram promissionis compellebantur? Si voluntas mala suae permittenda est libertati, quare Paulus non est permittendus uti pessima voluntate, quae persequatur Ecclesiam, sed prostratus est, ut excaretur, & excacatus est ut mutaretur, & dicitur ut mitteretur, missus ut qualia fecerat in errore, talia pro veritate pateretur. Si voluntas mala semper suae permittenda est libertati, quare monetur prius in scripturis sanctis filium durum non solum verbis corrigere, sed et latera eius tuderetur, ut ad bonam disciplinam coactus & domitus dirigatur. Vnde item dicit: Tu quidem percussis eum virga, animam autem eius liberasti a morte. Si Ecclesia mala voluntas semper suae permittenda est libertati, quare corripiuntur negligentes pastores, & dicitur eis: Errantem quem non reuocallis, perditam non inquisisisti? Et vos in Christo estis, characterem dominicum portatis. Non ideo vobis displicemus, quia reuocamus errantes, & quaerimus perditos. Melius enim facimus voluntatem domini monentis, ut vos ad eius ouile redire cogamus, quam consentiamus voluntati ouium errantium, ut pereire vos permittamus. Noli ergo iam dicere quod alsidue audio dicere. Sic volo errare, sic volo perire. Melius enim nos hoc omnino non permitimus quantum possumus. Modo quod te in puteum ut morereris misisti, utique libera voluntate fecisti. Sed quam crudeles essent serui Dei, si huic malae tuae voluntati te permitterent, & non te de illa morte liberarent? Quis eos non merito culparet? quis non impios recte iudicaret? Et tu te volens in aqua misisti ut morereris. Illi te nolentem de aqua leuauerunt, ne morereris. Tu fecisti secundum voluntatem tuam, sed in perniciem tuam. Illi contra voluntatem tuam, sed propter salutem tuam. Si ergo salus ista corporalis sic custodienda est, ut et in nolentibus ab eis, qui eos diligunt seruetur, quanto magis illa spiritalis, in cuius desertione mors aeterna metuitur? Quam

quam in ista morte, quam tibi tu ipse inferre voluisti, non solum ad tempus, sed etiam in aeternum morereris, quia & si non ad salutem, non ad ecclesiae pacem, non ad Christi corporis unitatem, non ad sanctam & indiuiduam charitatem, sed ad mala aliqua cogereris, nec sic tibi ipse mortem inferre debuisti. Considera seri pruras diuinas, & discute quantum potes, & vide utrum hoc fecerit aliquis iustorum, & fidelium, cum ab eis tanta mala perpessus sint, qui eos ad aeternum interitum non ad vitam aeternam quod tu compelleris adigebant. Audiui quod dixeris Apostolum Paulum significasse hoc fieri debere ubi ait: Et si tradero corpus meum ut ardeam: quia videlicet omnia bona dicebat, quae sine charitate nihil profunt, sicut sunt linguae hominum & angelorum, & omnia sacramenta, & omnis scientia, & omnis prophetia, & omnis fides ita ut montes transferantur, & rerum suarum distributio pauperibus proficiat. Ideo videtur tibi etiam inter bona numerasse, ut sibi quisque inferat mortem. Sed attende diligenter, & agnosce quemadmodum dicat scriptura, quod tradat quisque suum corpus ut ardeat.

Non utique ut ipse se in ignem mittat, quod persequentem patitur inimicum: sed quod ei proponitur, ut aut mali aliquid faciat, aut mali aliquid patiat, eligat non facere mala, quod non pati mala. Atque ita corpus suum tradat in potestatem interfectoris, sicut tres illi viri fecerunt, qui auream statuam cogeantur adorare, & nisi facerent minabatur eis ille qui cogeat, caminum ignis ardentem. Idcirco adorare noluerunt, non ipsi se in ignem miserunt, & tamen de illis sic scriptum est, quod tradiderunt corpora sua, ut neque serui suum: Ecce quod dixit Apostolus: Si tradidero corpus meum ut ardeam, quod autem semihis prodest: ad istam charitatem vocatis, ab ista charitate perire non sineris, & putas tibi aliquid prodesse, si te ipse praecipites in interitum, cum tibi nihil prodesset, etiam si alter te occideret charitatis inimicum? Fortis autem ab ecclesia constitutus, & separatim a compage unitatis & vinculo charitatis, aeterno supplicio punieris, etiam si pro Christi nomine viuis incendereris. Hoc enim quod ait Apostolus: Et si tradidero corpus meum ut ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Reuoca mihi animum ad sanctam considerationem, &

sobriam cogitationem: attende diligenter, utrum ad errorem & impietatem voceris, & patere pro veritate qualibet molestias. Si autem tu potius in errore atque in impietate versaris, quod autem vocaris ibi est veritas & pietas, quia ibi est christiana unitas & sancti spiritus charitas, quid adhuc tibi esse conaris inimicus? Ideo praestitit misericordia Dei ut vos & nos Episcopi vestri tam frequenter niterentur, & conuentu Carthaginensi veniremus, atque inter nos de ipsa dissensione ordinatissimi me conferremus. Gesta conscripta sunt, nostrae etiam subscriptiones tenentur. Lege vel patere ut ibi legatur, & tunc elige quod vuleris. Audiui quod dixeris posse te nobiscum de istis gestis aliquid agere, si omittamus verba Episcoporum vestrorum ubi dixerunt: Nec causa causa, nec persona personae praedudicat. Haec verba vis omittamus, ubi per eos nescientes veritas ipsa locuta est. Sed tu distantes es hic eos errasse, & in falsam sententiam incautus cecidisse. Nos autem dicimus hoc eos verum dixisse, & hoc per te ipsum facillime probamus. Si enim Episcopi vestri electi ab vniuersa parte Donati quod causam omnium sustineret, & si quod egissent, gratum & acceptum ceteri haberent, tamen in eo quod illos temere, & non recte dixisse arbitraris, non vis ut tibi praedudicat. Verum ergo dixerunt, quia nec causa causa, nec persona personae praedudicat. Et ibi debes agnoscere, quia etiam persona tot episcoporum tuorum in illis septem constitutorum nos vis ut praedudicat personae Donati Mutagenensis presbyteri, quanto minus non debet praedudicare Caeciliani persona, etiam si mali aliquid in illo esset inuentum, vniuersae unitati Christi, quae non in vna villa Mutagena concluditur, sed toto terrarum orbe diffunditur. Sed ecce facimus quod voluisti, sic tecum agimus ac si non dixerint vestri, nec causa causa, nec persona personae praedudicat. Tu inueni quod illi dicere debuerint, cum eis obiecta esset causa & persona Primiani, qui donatores suos & damnauit cum ceteris, & donatos ac detestatos in suos rursus honores suscepit, & baptismum quem mortui dederant, quia de ipsis in illa praecleara sententia dictum erat, quod mortuorum funibus plena sint littora, agnoscere potius & acceptare quod exufflare, & rescindere maluit totumque dissoluit. Quod male intellegentes dicere soletis: Qui baptizatur a mortuo, & iterum tangit mortuum, quod ei prodest lauacrum eius? Si ergo non diceret nec causa causa, nec persona personae praedudicat, rei tenerentur in Aug. Tomus secundus. I 3 cau-

Ecc. 1.4

E

causa Primiani. Cū autē hoc dixerūt, immu-
nem fecerunt ecclesiam catholicā, sicut nos
asserebamus, a causa Cæciliani. Sed cætera
lege, & cætera discute. Vide utrū in ipsum
Cæcilianum, de cuius persona præiudicare
conabantur ecclesiæ, aliquid mali probare
potuerint. Vide utrū nō potius etiam pro
illa multa egerint, & pluribus lectionibus,
quas contra se protulerunt & recitauerunt,
causam eius bonā omnino firmauerint. Le-
ge ista vel legantur tibi. Considera omnia,
retracta diligenter & elige quid sequaris: ut-
rum nobiscū in Christi pace, in ecclesiæ ca-
tholicæ unitate, in fraterna charitate gaude-
re, an pro nefaria dissensione p̄ Donati par-

23. q. 4. te, p̄ sacrilega diuisione importunitatē no-
displicet. Atque circa te dilectionis diutius sustinere. At-
tendis. n. & sape reperis (sicut audio) quod
in Euangelio scriptum est, recessisse a dño
septuaginta discipulos, & arbitrio suæ malæ
atque impiæ discessionis fuisse permisos, cę-
ferisq; duodecim qui remanserant fuisse res-

Ioan. 6. sponsum: Nunquid & vos vultis ire? Et nō
attendis, quia tunc primum ecclesiā nouello
germine pullulabat, nondumq; in ea fue-
rat completa illa prophetia: Et adorabunt
eum oēs reges terræ, oēs gentes seruiant il-
li. Quod utiq; quanto magis impletur, tā-
to maiore utitur ecclesiā potestate, ut non
solum inuitet, sed etiam cogat ad bonum.

Psal. 71. Hoc tunc dñs significare volebat, qui quā-
uis haberet magnā potestatem, prius tamen
elegit cōmendare humilitatem. Hoc & in
illa cōiuij similitudine satis euidenter ostē-
dit, ubi misit ad inuitatos, & venire nolue-
runt, & ait seruo: Exi in plateas & vicos ci-
uitatis, & pauperes & debiles & cęcos &
claudos introduc huc. Et ait seruus dño: Fa-
ctum est ut imperasti, & adhuc locus est. Et

Luc. 14 ait dñs seruo: Exi in vias & sepes & compelle
intrare, ut impleatur domus mea. Vide
nunc quemadmodum de his qui prius vene-
runt dictum est: Introduc eos: non dictum
est, cōpelle. Ita significata sunt ecclesiæ pri-
mordia adhuc crescentis, ut essent vires et
compellendi. Proinde quia oportebat eius
iam viribus & magnitudine roborata etiam
cōpelli homines ad conuiuium salutis eter-
næ, postea q̄ dictum est: Factum est quod
iussisti, & adhuc ē locus: Exi, inquit, in vias
& sepes, & compelle intrare. Quapropter
si ambularetis quieti extra hoc conuiuium
sanctæ unitatis ecclesiæ, tāquam in vijs vos
inueniremus. Nunc vero quia per multa

mala & saua quæ in nostros committuntur,
tanquam spinæ & asperitate pleni esis, vos
tanquam in sepijs inuenimus, & intrare
compellimus. Qui compellitur, iam volēs
vult cogitur. Sed cum intraverit, iam volēs
pascitur. Cohibe itaque tam iniquum & im-
mū salutare conuiuium.

Augustinus Bonifacio comiti vitam Christi
litam compendio depingit: ostendens
obiter Christiano p̄ pace publica arma
tractare licere. Videtur missa esse cū Epi-
stola. L. cuius initium ad eundē Bonifa-
cium est, Laudo & gratulor. Epist. 1.

Domino eximio, & merito insigni atque
honorabili filio Bonifacio, Augustinus
in domino salutem. Iam rescriptā cha-
ritati tuæ, sed cum Epistola dirigendo occu-
ritati tuæ, superuenit dilectissimus fi-
lio quæreretur, superuenit dilectissimus fi-
lius meus Faustus, pergens ad eximietatem
tuam. Qui cum ipsas literas, quas iam fecer-
am, accepisset tuæ benevolentia perferen-
das, suggessit mihi multum te desiderare, ut
aliquid tibi scriberē quod te adificet ad sem-
piternam salutem, cuius tibi spes est in do-
mino nostro Iesu Christo. Et quāuis mihi
occupato tantum institit ut facere non dis-
ferrem, quātum scis q̄ te synecriter dilige-
bam, quātum scis q̄ te synecriter diligat.
Festinanti ergo ut occurrerē, malui festina-
ter aliquid scribere, q̄ religiosum tuum desi-
derium retardare, domine eximie & merito
insigni atque honorabili fili. Quod ergo
breuiter possum dicere, Dilige dñm Deum
tuum in toto corde tuo, & tota anima tua,
& in tota virtute tua: & dilige proximum
tuum tanquam teipsum. Hoc est enim ver-
bum quod breuiavit dñs super terram, di-
cens in Euangelio, In his duobus præceptis
tota lex pendet & Propheta. In hac ergo
dilectione quotidie profice, & orando & be-
ne agendo, ut ipso adiuvante, qui tibi eam
præcepit atque donauit, nutriat & crescat.
donec hac te perfecta perficiat. Ipsa est
nimis charitas, quæ, sicut Apostolus dicit, di-
fusa est in cordibus nostris per spiritum san-
ctum qui datus est nobis. Ipsa est de qua
iterum dicit, Plenitudo legis charitas. Ipsa
est per quam fides operatur. Vnde iterum
dicit, Neque circumcisio quicquā valet, neq;
præputium, sed fides quæ p̄ dilectionē opera-
tur. In hac ergo oēs sancti patres nostri &
Patriarchæ & Prophetæ & Apostoli placue-
runt.

runt Deo. In hac omnes veri martyres usq;
ad sanguinē contra diabolum certauerunt,
& quia in eis non tēruit nec defecit, ideo
vicerunt. In hac omnes fideles boni quoti-
die proficiunt, peruenire cupientes non ad
regnum mortaliū, sed regnum cœlorum:
non ad temporalem, sed ad sempiternam
hereditatem: & non ad aurum & argentū,
sed ad diuitias incorruptibiles angelorum:
non ad aliqua bona huius seculi, in quibus
cum timore viuatur, nec ea quisquā secum
potest auferre dum moritur, sed ad videndū
Deum. Cuius suauitas & delectatio excedit
omnem non solū terrestrium, verumetiam
cœlestium corporum pulchritudinem, exce-
dit omnem decorem animarum quātumli-
bet iustarum atq; sanctarum, excedit omnē
speciē supernorū angelorū atq; virtutū,
excedit quicquid de illo nō solū dicitur,
verumetiam cogitur: neque hanc tam ma-
gnam promissionem, quia valde magna est,
ideo desperemus, sed potius quia valde ma-
gnus eam promissit accepturos nos esse cre-
damus. Sicut enim dicit beatus Ioānes Apo-
stolus, Filij Dei sumus, & nondū apparuit
quid erimus: Scimus quia cum apparuerit,
similes ei erimus, quoniam videbimus eum
sicuti est. Noli exstimare neminē Deo pla-
cere posse, qui in armis bellicis militat. In
his erat sanctus David, cui dñs tam magnū
perhibuit testimonium. In his etiam pluri-
mi illius tēporis iusti. In his erat & ille Cē-
surio qui domino dixit, Non sum dignus ut
intres sub tectum meum, sed tātum dic ver-
bo & sanabitur puer meus. Nam & ego ho-
mo sum sub potestate constitutus, habens
sub me milites, & dico huic vade, & vadit, &
alij veni, & veni: & seruo meo fac hoc, & fa-
cit de quo & dominus, Amē dico vobis, non
inueni tantam fidem in Israel. In his erat &
ille Cornelius, ad quem missus angelus di-
xit, Corneli, acceptæ sunt elemosynæ tuæ,
& exaudite sunt orationes tuæ: ubi cum ad-
monuit, ut ad beatum Petrū Apostolū mit-
teret, & ab illo audiret quæ facere deberet.
Ad quem Apostolum ut ad eū veniret, etiā
religiosum militem misit. In his erant & il-
li qui baptizati cū venissent ad Ioānem san-
ctum dñi præcursores, & amicum sponsi, de
quo dñs ipse ait, In natis mulierū non surre-
xit maior Ioanne Baptista, & quāuis ab
eo quid facerent: respondit eis, neminem
concussissetis, nulli calumniam feceritis, suf-
ficiat vobis stipendium vestrū. Nō eos utiq;

sub armis militare prohibuit, quibus suum stipen-
dium sufficere debere præcepit. Maioris
quidem loci sunt apud Deum qui oibus istis
secularibus actionibus derelictis etiam sum-
ma continentia castitatis ei seruiunt. Sed v-
nusquisq; sicut Apostolus dicit, propriū do-
num habet a Deo, alius sic, alius autē sic. A-
lij ergo pro vobis orando pugnant contra
inuisibiles inimicos, vos pro eis pugnādo la-
boratis contra visibiles Barbaros. Vtinam
vna fides esset in omnibus, quia & minus la-
boraretur, & facilius diabolus cum angelis
suis vinceretur. Sed quia in hoc seculo neces-
se est ut ciues regni cœlorū inter errantes &
impios temptationibus agitentur, ut exercean-
tur, & tanquam in fornace sicut aurum pro-
bentur, non debemus ante tēpus velle cum
solis sanctis & iustis viuere, ut hoc suo tēpo-
re mereamur accipere. Hoc ergo primū co-
gita qñ armaris ad pugnā, quia virtus tua
etiam ipsa corporalis donum Dei est. Sic. n.
cogitabis de dono Dei non facere contra
Deū: fides enim qñ p̄mittitur, etiā hosti ser-
uanda est, cōtra quē bellum geritur, quanto
magis amico pro quo pugnatur? Pacē habe-
re debet voluntas, bellū necessitas, ut libe-
ret Deus a necessitate & conseruet in pace.
Non enim pax quæritur, ut bellū excites,
sed bellum geritur ut pax acquiratur. Esto
ergo etiam bellando pacificus, ut eos quos
expugnas, ad pacis vtilitatē vincendo perducas.
Beati enim pacifici, ait dñs, qñ ipsi filij
Dei vocabuntur. Si autem pax humana tam
dulcis est pro temporali salute mortaliū,
quanto est dulcior pax diuina pro æterna sa-
lute angelorū? Itaque hostem pugnātem
necessitas perimat, nō voluntas. Sicut rebel-
lanti & resistenti violentia redditur, ita vi-
cto vel capto misericordia iam debetur, ma-
ximē in quo pacis perturbatio non timeretur.
Ornet mores tuos pudicitia coniugalis, or-
net sobrietas & frugalitas: valde. n. turpe
est, ut quē nō vincit homo, vincat libido, &
obruatur vino qui non vincitur ferro. Diui-
tiæ seculares si defunt, non per mala opera
quærantur in mundo: Si autem adfunt, per
bona opera seruentur in cœlo. Animum vi-
rilem & Christianū, nec debent si accedūt
extollere, nec debet frangere, si recedunt. Il-
lud potius cogitemus quod dñs ait: ubi est
thesaurus tuus, ibi erit & cor tuum: & uti-
que cū audimus ut cor sursum habeamus,
nō mēdaciter respondere debemus quod no-
sti quia respondemus, & in his quidē bene

studiosum te esse cognoui, & fama tua multum delector, multumque tibi in domino gratulor, ita ut hac Epistola magis tibi sit speculum, quam vbi qualis sit videas, quam vbi discas qualis esse debeas: veritatem quicquid siue in ista siue in scripturis sanctis inuenieris quod tibi ad bonam vitam adhuc minus est, in ista ut acquiras & agere & orando, & ex ijs quae habes gratias age Deo tanquam fonti bonitatis unde habes: atque in omnibus bonis actibus tuis illi da claritatem, tibi humilitatem. Si autem scriptum est, Omne datum optimum & omne donum perfectum desursum est descendens a patre lumine. Quotumcumque autem in dei & proximi charitate atque in vera pietate profeceris, quandiu in hac vita conuersaris sine peccato te esse non credas. De ipsa quippe

Jacob. 1. legitur in literis sanctis, Nunquid non tentatio est vita humana super terram? Proinde qui semper, qui diu es in hoc corpore, necessarium est tibi in oratione dicere quod dominus docuit. Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Memoro cito agnoscere, si quis in te peccauerit & a te veniam postulauerit, ut veraciter possis orare, & peccatis tuis veniam valeas impetrare. Hec dilectioni quidem tuae festinat scripsi, quoniam me festinatio perlitoris urgebat. Sed Deo gratias ago, quoniam bono desiderio tuo qualitercumque non defui. Semper te misericordia Dei protegat, domine exime, & merito insignis atque honorabilis filij.

Matt. 6. Euodius Augustino quaeestionem proponit de ratione, & Deo, rationis cum Deo coaeternitatem asserens. Apparet hanc seorsum Epistolae inclusam transmissam esse. Epistola. III.

Euodius Augustino quaeestionem proponit de ratione, & Deo, rationis cum Deo coaeternitatem asserens. Apparet hanc seorsum Epistolae inclusam transmissam esse. Epistola. III.

Euodius Augustino quaeestionem proponit de ratione, & Deo, rationis cum Deo coaeternitatem asserens. Apparet hanc seorsum Epistolae inclusam transmissam esse. Epistola. III.

Euodius Augustino quaeestionem proponit de ratione, & Deo, rationis cum Deo coaeternitatem asserens. Apparet hanc seorsum Epistolae inclusam transmissam esse. Epistola. III.

esset non factus ratio demonstrat. Quae ratioque Dei ad rationem patris ad filium, filij ad patrem. Principia sibi quodammodo & causas existendi praestant: quia alterum sine altero esse non potest. Deficitur in verbis, & quodcumque dicitur ne fileatur. Vtrum autem germen rationis Deum dicamus, an dei germen rationem, quia nec fructus sine radice esse potest, nec sine fructu radix aliquid est, similitudo sit ducta, ut quiddam intelligentiae de Deo signetur, vivit enim & in grano tritici ratio fecundans, quo sterile non finitur esse: Sed iterum si granum tritici non esset, ex qua re ista produceret, ratio non haberet. Cum igitur ratio quae Deus est, aut ostendat Deum rationem, aut rationem esse deum, vnum quodammodo alterum ostendens: non ostenditur pater nisi per filium, nec filius ostenditur nisi per patrem, & tunc quasi in silentio sit filius, quando per patrem venit ad filium, ut vnum quodammodo abscondatur, alterum demonstraretur, ut demonstrans se vnus, demonstraret & alterum, nec possit vnus sciri, ut lateat alteri quia qui me videt, inquit, videt & patrem, & nemo venit ad patrem, nisi per me, & nemo venit ad me, nisi quem pater attraxerit. Arduum vehementerque difficile negotium iniuvimus, ut aliquid de Deo non intelligentes intelligeremus. Tamen quemadmodum omnia quae sunt sine quadam specie non intelliguntur, & incognoscibilia sunt: sic multo magis sine filio hoc est sine ratione incognitus est Deus. Quid enim? An aliquando sine ratione pater alogus fuit? Quis hoc audiat dicere? Cognoscendum itaque ratione Deum vnum ex vno, vel vnum in vno simul vnum esse: quia vnus est Deus, cui necesse est illam inesse dilectionem, quia semper habendam ipsa ratio docet vel Deus praecipit dilectionem vel exhibendam esse.

Augustinus Naucelioni temeritate Donatistarum ex condonatione Feliciani Maximianista & eiusdem restitutione asseuerat, convincens eadem temeritate eos erga catholicos agere. Et haec est imperfecta, & erat corruptissima. Tractat ferè idem quod, C L X X I I in numero epistolarum. Epistola. V.

Augustinus Fabiola peregrinationem eius moleste ferenti, de praesentia animorum nexu amicitiae vincitorum. Est corrupta & imperfecta. Epist. I I I.

Domina religiosissima & praestantissima & in Christi charitate laudabilissima Fabiola Augustinus in domino salutem. Quamquam rescripta reddideris, sic tamen legi literas sanctitatis tuae ut eis respondere debitum duxerim. Doluisti enim

peregrinatione, qua contigit perpetuo gaudere cum sanctis, & desiderio supernae patriae, vbi iam non certarum spatio diuidemur, sed semper nimis contemplatione laetabimur merito pertulisti: felix es talia fideliter cogitando, amando felicius: & ideo eris etiam felicissima consequendo. Sed etiam nunc diligentius intueri unde magis dicamus absentes, vtrum quia nostra inuicem corpora non videmus, an quia signa non damus & recipimus animorum, quod est colloqui: puto. n. quod licet longinquis regionibus corpore separati, si nostras cogitationes nosse possitis, magis essemus vobiscum, qui si vno in loco alterutrum conspicientes taciti sederemus, nulla vocibus signa sensus intimi proferentes, nullis corporum motibus nostros animos indicantes. Quocirca intelligis ideo vnumquemque sibi esse praesentiorē quā alterum alteri, quod vnusquisque sibi magis quā alteri notus est, non facie suam, quā nisi aliter speculum gestatur & lucet, sed conscientia contuendo quam & clausis oculis videt quanta est, quia etiam vita, quae pro magno habetur, nostra.

Augustinus Naucelioni temeritate Donatistarum ex condonatione Feliciani Maximianista & eiusdem restitutione asseuerat, convincens eadem temeritate eos erga catholicos agere. Et haec est imperfecta, & erat corruptissima. Tractat ferè idem quod, C L X X I I in numero epistolarum. Epistola. V.

Domino dilectissimo & honorabili fratri Naucelioni, Alipius & Augustinus. Cum retulisses nobis quid a patre nostro Clarenco risum fuerit, id est, de Feliciano Mustitano non eum negasse, & dānatū ab ipsis & postea in honore suo receptū, sed innocentem fuisse dānatū, quia absens fuerit, & absentem se fuisse probauerit: hoc dicimus, ut ad hoc respondeat, quia non licuit dānari inauditum, quē innocentē fuisse ipsi modo dicunt qui eum dānauerunt. Aut ego innocens dānari non debuit, aut nocens recipi damnatus non debuit. Si innocens receptus est, innocens damnatus est, si nocens damnatus est, nocens receptus est. Si nesciebant qui illum dānauerunt, vtrum innocens fuerit, arguendi sunt temeritatis, quia inauditum innocentem, de quo nesciebant, dānare ausi sunt: & de praesenti facto intelligimus eadem temeritate illos dānasse etiam

etiam superiores quos traditionis crimine infamauerunt. Si enim potuit ab ipsis innocens damnari, potuerunt ab ipsis traditores etiam dici, qui non erant traditores. Deinde idem Felicianus damnatus ab ipsis, multo tempore cum Maximiano communicati si innocens erat qui damnatus est, quare posteriore tpe cum scelerato Maximiano communicans multos baptizauit extra communionem ipsorum? Testes sunt ipsi qui egerunt apud consulem, ut idem Felicianus tamquam cum Maximiano basilica excluderetur. Parum ergo erat damnasse absentem, dannasse inauditum, dannasse (sicut dicunt) innocentem, insuper & additus est contra illum, Proconsul ait, de Ecclesia expellatur. Vel tunc quando illum expellebant de Ecclesia, fatentur quia inter damnatos & sceleratos & Maximianistas eum deputauerunt. Quia ergo ille baptizabat homines, Maximiano communicans, verum dabat an falsum? Si verum baptismum dabat, qui cum Maximiano communicabat, quare accusatur baptismus orbis terrarum? Si autem falsum baptismum dabat, qui communicabat cum Maximiano, quare sic sunt recepti cum illo, quos schisma te Maximianus baptizauit, & nemo eos in parte nostra baptizauit?

Augustinus Palatinus ut terrena, quod iam ceperat, contemnens, in Christi sapientia sese exerceat adhortatoria. non est integra.

Epist. VI.

Domino dilectissimo & desideratissimo filio Palatino Augustinus. Conuersatio tua fortior atque fructuosior ad dominum Deum nostrum magnum nobis attulit gaudium. Elegisti enim a iuuentute doctrinam, ut inuenias usque ad canos sapientiam. Cui sunt ergo sensus hominis, & senectutis ætas vita immaculata. Quam donet tibi dominus petenti, querenti, atque pulsanti, qui nouit bona data dare filiis suis. Quauis abundanter tibi exhortationes, & exhortationes ad viam salutis & gloriæ sempiternæ, maxime ipsa gratia Christi, quæ tibi salubriter in corde tuo locuta est, tamen etiam nos pro dilectionis officio, quod tibi debemus, afferimus aliquid exhortationis in hac resalutatione nostra. quare non pigri vel dormientes excitemus sed prouocemus, incitemus, Psal. 36. quod currentes sapere te oportet, fili, ut per seueres, quia sapienti ut eliges sit hoc ipsum

sapientia, scire cuius donum hoc est. Reuola ad dominum viam tuam, & spera in eo, & ipse faciet: & deducet velut lumen iustitiam tuam, & iudicium tuum velut meridiem: ipse faciet rectos cursus tuos, & itinera tua in pace producet. Sicut spreuisti quod sperabas in seculo, ne in abundantia diuitiarum gloriareris, quas more filiorum seculi huius concupiscere ceperas, ita nunc ad tollendum iugum domini & sarcinam eius in virtute tua non confundas. Et illud leue erit & hæc leuis. Pariter quippe improbantur in Psalmo, & qui confidunt in virtute sua & qui in abundantia diuitiarum suarum gloriantur. Ergo diuitiarum gloriā non iam habebas, sed quam habere cupiebas, prudentissime contempsisti. Caue ne tibi subrepat in tua virtute virtus tua, in qua pius gratusque confidas, cui dicas humiliter & fideliter, Diligam te domine virtus mea, quia & ipsa charitas dei quæ perfecta foras mittit timorem, non per vires nostras, id est, humanas diffunditur in cordibus nostris sed (sicut dicit Apostolus) per spiritum sanctum qui datus est nobis. Vigila ergo & ora ne intres in tentationem. Ipsa quippe oratio admonet te quod indigeas adiutorio domini tui, ne spem bene viuendi in te ponas. Oras enim non iam ut accipias diuitias & honores præsentis seculi, aut aliquid uitæ humanæ, sed ne intres in tentationem. Quod utique si homo sibi præstare posset volendo, non posceretur orando. Quapropter ut non intremus in tentationem, si voluntas sufficeret, non oraremus: quæ tamen si desisset, nec orare possemus. Assit ergo ut velimus, oremus autem ut valeamus, quod voluerimus cum ipso donante recte sapuerimus. Quod bonum quoniam iam accepisti, est unde gratias agas. quid enim habes quod non accepisti? Si autem accepisti, caue ne glorieris, quasi non acceperis: hoc est, quasi ex te ipso habere potueris. sciens autem unde acceperis, ab illo pete ut perficiatur, a quo datum est ut non interciperetur. Cum timore itaque & tremore tuam salutem operare. Deus est enim qui operatur in te & velle & perficere, pro bona voluntate: quoniam præparatur voluntas a domino, atque ab ipso gressus hominis diriguntur, & viam eius vult. Hæc cogitatio sancta seruabit te, ut sapientia tua pietas sit: id est, ut ex Deo sis bonus, & Christi gratia non ingratus.

Lus. Desiderant te parentes tui, fideliter congratulantes meliori spei tue, quā in domino habere cepisti. Nos autem te siue absente corpore, siue presente, in vno spiritu habere cupimus, per quod diffundit charitas in cordibus nostris, ut quolibet loco fuerit caro nostra nullo modo separata possit esse aia nostra. Gratissime accepimus clementiam quæ misisti, nos de frequentata humilitate oratio non prior ipse monuisti.

Augustinus Felicæ virginis, quæ mala quorundam Ecclesiæ pastorum vita, non leuiter scandalizata fuerat, monens ne scandalis offensa ab Ecclesia recedat. Docta & pia omnino Epist. VII.

Domina merito suscipienda & in Christi membris honoranda filia Felicæ, Augustinus in domino salutem. Non dubito animi tui & pro tua fide & pro aliorum infirmitate vel iniquitate turbatum, cum sanctus Apostolus plenus visceribus charitatis condiscatur & dicat, Quis in infirma & ego non infirmior quibus scandalizatur, & ego non vror? unde et ego ipse compunctus, & pro tua quæ in Christo est salute sollicitus, has vel consolatorias vel exhortatorias literas ad tuam sanctitatem dandas putauimus in domini nostri Christi corpore, quod est Ecclesia eius & unitas eius, quæ tanquam honorabile membrum in eius corpore diligenter, & nobiscum illius sancto spiritu viuimus. Vnde te admono, ne gratia perturbationis his scandalis, quæ ideo ventura prædicta sunt, ut quando venirent remitteremur esse prædicta, & non eius valde commoueremur. Nam hæc ipse dominus in Evangelio ita prædixit. Vnde mundo ab scandalis. Oportet venire scandala, vnde autem homini illi, per quem scandalum venit. Qui sunt ipsi homines nisi de quibus dicit Apostolus, sua querentes, non quæ Iesu Christi? Alij sunt ergo qui per peccata tenent pastorales cathedras, ut Christi gregibus consulant: alij vero qui propter in eis sedent, ut suis honoribus temporibus & commodis secularibus gaudeant. Ista duo genera pastorum, alijs morientibus, alijs nascentibus, in ipsa catholica Ecclesia accessit est usque ad finem seculi, & usque ad domini iudicium peruenerint. Si enim temporibus Apostolorum fuerunt tales, in erant quos falsos fratres Apostolus gemit, & diceret, periculis in falsis fratribus, nec eos per superbiam separaret, sed per tole-

rantiam sustineret: quanto magis temporibus nostris necesse est ut sint, cum de tempore huius seculi quod propinquat ad finem, aperte siue dominus dicat, quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum? Sed quod sequitur nos debet consolari & exhortari, Qui perseuerauerit usque in finem, hic saluus erit. Sicut autem sunt pastores boni & mali, sic et in ipsis gregibus sunt boni & mali. Boni ouium nomine significantur, mali vero hædi appellantur, sed commixti pariter pascunt, donec veniat princeps pastorum, qui dictus est vnus pastor, & (quæadmodum ipse promissit) separet sicut pastor oues ab hædis. Nobis enim imperauit congregationem, sibi autem seruauit separationem: quia ille debet separare qui nescit errare. Nam qui separare ante tempus, quod sibi dominus seruauit, superbi serui facile auti sunt, ipsi potius ab unitate catholica separati sunt. Nam schismate immundi mundum gregem vnde habere potuerunt? Ut ergo in unitate maneamus, nec offensi scandalis palearum aream dominicam deseramus, sed potius usque in finem ventilationis frumenta perseueremus, communiter stipulam firmo charitatis potere toleremus. Ipse pastor noster in Evangelio de pastoribus bonis nos adiutor, ut propter bona opera eorum nec in eis ipsis nostram spem ponamus, sed eum quæ tales illos fecit, patrem qui in cælis est glorificemus, & de pastoribus malis, quos nomine Scribarum & Phariseorum significare voluit docentes bona & facientes mala, nam de bonis pastoribus ita loquitur, Vos estis lumen mundi. non potest ciuitas abscondi super montem constituta, neque accendunt lucernam & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum ut luceat omnibus qui in domo sunt. Sic luceat lumen vestrum coram hominibus, ut videant opera vestra & glorificent patrem vestrum qui in cælis est. De malis autem pastoribus oues admonet dicens, Super cathedram Moysi sedent, quæ dicunt, facite, quæ autem faciunt, ipsi facere nolite: Dicunt & non faciunt. His auditis oues Christi et per malos doctores vocem ipsius audiunt, & unitatem illius non relinquunt: quia bonum quod eos audiunt dicere, non est ipsorum, sed illius. Et ideo secures oues pascunt, quæ & sub malis pastoribus pascuntur dominis nutriuntur. Non autem faciunt malorum facta pastorum, quæ talia opera, non sunt illius, sed ipsorum. Quos autem bonos videt, non solum audiunt bona quæ dicunt, sed etiam imitantur bona quæ faciunt. De talibus

Phil. 3. bus erat Apostolus, qui dicebat, Imitatores
Gal. 7. mei estote, sicut & ego Christi. Iste lumen
erat illuminatum à lumine sempiterno ipso
dño Iesu Christo & in candelabro positum
erat, q̃a in eius cruce gloriabatur: unde ait, Mi
hi aut absit gloriari nisi in cruce dñi nostri
Iesu Christi. Et quia nō sua quarebat, sed
quæ Iesu Christi, quamvis ad imitationem
suā, quos per Euangelium genuerat, hortat
tur, tamen corripit grauitur eos q̃ per Apo
stolorū nomina schismata fecerunt, & obur
gat illos q̃ dicit, ego sum Pauli. Nunquid
Paulus p̃ vobis, inq̃t, crucifixus est, aut in
noie Pauli baptizati estis? hinc intelligimus
& bonos pastores nō sua quarentes, sed quæ
Iesu Christi, & bonas oues quāuis imitent
facta pastoriū bonorum, tamē in eis nō pone
re spem suā quorū ministerio sunt cōgrega
ta, sed in dño potius cuius sanguine sunt redē
ptæ: vt qñ forte incurrerint in pastores
malos, doctrinam illius prædicantes & sua
mala opera facientes, quæ dicūt faciāt quæ
aut faciunt, nō faciant nec ppter filios iniq̃
tatis pascua deserant vnitatis. In catholica
enim ecclesia, quæ non in sola Aphrica, si
cut pars Donati, sed per cēs gentes (sicut p̃
missa est) dilatatur atque diffunditur, in v
niuerso mudo, sicut dicit Apostolus fructifi
cans & crescens, & boni sunt & mali. Ab ea
verò separati, quā diu contra illā sentiūt,
boni esse nō possunt: q̃a etsi aliquos eorum
bonos videtur ostēdere quasi laudabilis cō
uersatio, malos eos facit ipsa diuisio: dicente
dño, Qui mecum non est, aduersum me
est: & qui mecum non colligit, spargit. Vñ &
exhortor (dñā merito suscipiēda & in Chri
sti mēbris honorāda filia) vt quod tibi dñs
præstitit, fideliter teneas, eumq̃ue corde to
to diligas, & eius ecclesiā, qui te nō permisit
virginitatis tuæ fructum cum perditis perde
re vel perire. Si enim de isto seculo exires
separata ab vnitāte corporis Christi, nihil ti
bi prodesset seruata integritas corporis tui.
Sed Deus qui diues est misericordia, fecit iu
sta te qd̃ in Euāgelio scriptū est, cū accusa
rent inuitati venire ad cōnam patris fami
lias, inter cetera dicit seruis suis, Exite in
vias & sepes, & quoscunq̃; inueneritis cogi
te intrare. Tu ergo quāuis dilectionē sine
fissimam debeas etiam bonis seruis eius, p̃
quorum ministerium intrare coacta es, in il
lo tamē debes spem ponere qui cōmuniū p̃
parauit, cui & tu ad vitā aternā beatāq̃; soli
cita es. Ei quippe cōmēdans cor tuū & pro

1. Cor. 1. gat illos q̃ dicit, ego sum Pauli. Nunquid

Col. 1. canis & crescens, & boni sunt & mali. Ab ea

Luc. 14. lias, inter cetera dicit seruis suis, Exite in

Erissimam debeas etiam bonis seruis eius, p̃

positū tuum & sanctā virginitatē tuā, & fi
dē & sp̃e & charitatē tuā, nō mouebis scā
dalo quod abundabit vlt̃; in finē, sed stabili
robore pietatis salua eris atque in domino
gloriosa in eius vnitāte perseuerando vsque
in finem. Quomodo aut hanc acceperis p̃
te solitudinem meam, quam quibus potui
tibi insinuare cūraui, fac vt nouerim relecti
pris tuis. Dei misericordia & gratia te sem
per protegat.

Augustinus, libro quodā suo in eā rem con
scripto, Celerem instruxerat, mera leuita
te Donatistas se ab ecclesia catholica se
gregasse. Cui si eo codice satis factū non
sit promittit adhuc scripta. In fine cū ami
co quodam Donatista, Celeri subdito, cō
ferre rogat. Epistola VII.

Domino dilectissimo meritoque hono
rabili ac suscipiendo filio Celeri, Augu
stinus in domino salutem. Nullam fuisse
iustam causam cur ab orbe terrarum quo
ecclesia catholica secundum Prophetica &
Euangelica promissa diffunditur, se pars
Donati dirimeret, credo quod magis quo
que considerans prudentia tua facillime in
telligit. De qua re, si diligentior disputa
tio necessaria est, memini me ad legendum
dedisse beneuolentiæ tuæ codicem, cum te
petisse charissimus mihi filius meus Celi
lius intimasset, qui codex non paucis diebus
apud te fuit, quem si rei huius cognoscenti
ad studio, vt inter occupationes tuas lega
re siue voluisti siue potuisti non dubito cō
perisse prudentiam tuam non eos habere
quod p̃babiliter cōtradictat: & si quid te for
te adhuc mouet, quantum Deus donat ac si
nit, forte poterimus respondere interroganti,
aut ad legendum itidem ad te dare, domine
dilectissime meritoque honorabilis ac susci
piende fili. Quapropter peto vnitatē catho
licā regioni Hipponensi diligentius cōmen
des hoibus tuis maxime Paterno & Mau
rusio. Vigilantiam cordis tui noui, nec opus
est, arbitror, plura scribere cum si volueris
facillime possis, & quid alij curēt & cauēat
in possessionibus tuis, & in re tua qd̃ agatur
addiscet. In re tua eē mihi valde affirmatū ē
amicū cū quo cupio concordā: peto fauere
ad hāc rē, vt & inter hoies magnā laudē, &
apud Deū habeas magnā mercedē. Iā enim
mihi p̃ quēdā vtriusq̃; nostrū mediū mēda
uerat, se nescio quos violētos suos timere ne
faceret,

facere, quos in re tua & te fauētē timere nō
poterit, nec ipse in eo debes diligere nō con
stantiam, sed planē pertinaciam. Turpe est
enim mutare sententiam, sed veram, & re
ctam. Nam & stultam & noxiam & lauda
bile & salubre est. Sicut autem constantia
non finit hominem deprauari, sic pertinacia
nō finit corrigi: proinde sicut illa laudanda,
sic ista est emendanda, & PP. quem mihi re
liqua tuæ prudentiæ planius intimabit. In
columnen foelicem: quæ te Dei misericordia
tutatur, domine dilectissime meritoque ho
norabilis ac suscipiende fili.

Augustinus, Romulum potentem hominē,
quem in Christo genuerat, obsecrat ne
nimis acerbus & iniustus exactor sit tri
butorum administratoribus suis soluto
rum: minitans ei, si tyrannicē exigere
pergat, extremū iudiciū. Hæc vix legi po
tuit ex veteri. Vñ & post medium episto
le subobscurior est. Epi. IX.

Domino dilectissimo Romulo filio Au
gustinus in dño salutē. Veritas & dul
cis est & amara. Quando dulcis est, parit,
H & qñ amara, curat. Si non recusās bibere qd̃
in hac epistola offero, probabis quod dixi:
viniā sicut mihi non obest, sic nec tibi obest
quicquid contumeliarum mihi irrogas.
Et vtinam vel tantum tibi obestet iniquitas
quam miseris & pauperibus facis, quantum
obest ipsis quibus eam facis. Illi ad tempus
laborāt, tu autē vide qd̃ tibi thesaurizes in die
iræ & reuelationis iusti iudicij Dei, qui red
det vnicuique scdm̃ opera sua. cuius miseri
cordiā deprecor, vt hic te corrigat, quō ipse
nouit, potius q̃ referuet in illū diē, qñ nul
lus iā erit correctionis locus: vt qui tibi de
dit timorē suū, propter quē de te non despe
ro, aperiat tibi sensum vt videas quæ facis, &
exhorreas, & emendes. Parua enim & quasi
nulla tibi videntur, q̃ tā mala sunt, vt qñ te
domita cupiditas ea cōsiderare permiserit,
riges lachrymis terram vt Deus misereatur
tui. Aut si ego iniquus sum qui hoc tecum
ago, ne miseri & egeni hoies bis reddant qd̃
debent, cū coloni actori suo dederint, subditi
præposito & iubenti seruientes, nec ille se ac
cepisse negare potuerit. Si ergo ego iniquus
sum, quia mihi videtur iniustum vt bis exi
1 qd̃ vis. Si autē tu vides q̃a iniustum est: fac qd̃
20. deest, fac quod deus iubet, & ego rogo. Nam

pro illis magis nouit ille quē timeo, sed pro Apoc. 3.
te ipso te ipsum rogo, vt quō scriptū est, mi
serearis aīæ tuæ placēs Deo. Et mō quidem
nō rogandus, sed obiurgāndus es. Nā & hoc
scriptū est, Ego quē amo redarguo & casti
go. Ego tū si pro me rogandus esses, forte nō
te rogārē. Quia vero pro te rogandus es, ro
go te iratū vt parcas tibi, vt tibi placeat ille
quē rogas. Mihi ad te die sabbati cum adhuc
pranderes vt non proficisceris nisi me vi
disse: renunciaſti ita te esse facturū. Surre
xisti die dñico, & (vt audiui) venisti in eccle
siā, & orasti, & profectus es, & me videre no
luisti. Deus tibi ignoscat. Quid n. aliud tibi
dicā nisi quod ipse nouit q̃a cupio. Sed scio
quia nisi te correxeris, ille iustus est. Cum
at tibi pareis, & mihi parces, neq̃; n. tā miser
sum & alienus à visceribus Christi, vt non
grauiſſimo vulnere feriat cor meū qñ sic
agunt quos in eius Euangelio genui, iterum
dicturus es. Nō eis iussi vt darēt Pōricano,
ne possent distinguere quosque seruirent, &
quousq̃; non seruirent, maxime cum ea pe
teret, quæ se debere sciebant. Tuas at literas
habere debuerunt, quas profferret exactori,
sive nolēte exigebat, & relegeret ei nō se de
bere dare, nisi cum tuas literas accepissent. K
Nā si verbo aliquando iussisti ne exactori
aliquid darent, multum est vt meminerint,
multū est vt tu ipse memineris, an vere ius
seris an ipsis iusseris, an alijs, an oibus: maxi
me qui ē nunc alteri actori audisti datam,
& saluā esse ipsam pecuniam, & non tibi di
splicuit quia dederūt. Sed cum ego dixissem,
quid si & ista interuertisset, ab ipsis iterū exi
gendū erat rursus, tibi cōpit displicere quia
dederunt: & cum mihi sæpe dixissem, nunquā
te iniunxisse vices tuas vel Valerio vel
Aginesi, subito cū denuo ageretur quia de
buerunt ostēdere si accrescere cōperat, &
diceret tibi q̃ absens erat: credo excidit tibi,
qui mihi toties dixerat, & dixisti, q̃a habue
rūt Aginesi ostēdere, & ipsius agere arbitrio.
Ibi ego cū dixissem certe vices tuas istis nō
soles iniungere: respondisti, sed literas meas
habebat Aginesis quasi semper illi, quibus
aliquid iniungis, literas tuas recitent rusti
canis hoibus vt credant quia tu iussisti. Sed
quia eos vident tibi sic iungi, non vtiq̃; cre
dunt temere illos aliquid audere præsume
re, nisi a te data potestate. Ideo q̃ inter ista L
incerta nō apparet quid iubeas, nec possunt
firmū aliqd̃ retinere nisi literas tuas habue
rint, quas omnibus proferat, & non nisi tuis
litteris

Augustinus Pancario de presbytero quodā
ab hæreticis criminis insinulato, Pan-
carij scilicet opera, commendat ne eiusdem
presbyteri domus diripiatur. Imperfecta
est. Epistola X.

ciatum est nobis, quòd eam nescio qui ve-
lint deponere, sed nò puto quòd villo pacto
possit hoc à tua religione permitti.

Hæc epistola refutat incomprehensibilitatem Platoniorum, videturque cum libris Academicorum transmissa. Est vet. aliæ imperfecta. Epi. XI.

Hermogeniano Augustinus. A chadeni-
cos ego ne inter iocandum quidem un-
quam lacerare auderem : quando enim me
non tantorum virorum moueret austeri-
tas, nisi eos putarem longe in alia qui vul-
go creditum est fuisse sententia. Quare
tius eos imitatus sum quantum valui, quam
expugnaui, quod omnino non valeo : vi-
detur enim mihi satis congruere tempo-
bus, vt siquid liquidum de fonte Platonis
co flueret, inter vmbrosa & spinosa dume-
ta potius in possessionem paucissimorum
minum duceretur, quam per aperta ma-
nans irruentibus passim pecoribus nullo
modo posset liquidum purumque seruari.
Quid enim conuenientius pecori est quam
putari animam corpus esse? Contra huius-
modi homines opinor ego illam vtiliter ex-
cogitatum Dei veri artem atque rationem
hoc autem seculo cum iam nullos videremus
Philosophos, nisi forte elanculo corporis
quos quidem haud censuerim dignos ta ve-
nerabili noie, reduci mihi videntur a re-
rū cōprehensione terruit, sententia in spem
periciadē veritatis: ne id q̄ radicadīs altissi-
mis erroribus p̄ tēpore accommodatū fuit,
incipiat inserēdā sciētia impedimento fuisse.
Tm̄n. tūc variatū sectarū studia flagrant
vt nihil metuēdū esset, nisi falsi approbatio-
Pulsus autem quisque illis argumentis, ab
eo quod se firmū & incōcūsum tenere, ab-
diderat tanto constantius atq; cautius alius
querebat, quanto & in moribus maior erat
industria, & in natura rerum atque animo-
rum altissima & implicatissima latere veri-
tas sentiebatur. Tanta porro nunc fuga la-
boris & incuria bonarum artium, vt simul-
atque sonuerit, acutissimis Philosophis esse
visum nihil posse comprehendere dimittant
mentes: vt in æternum obducant. Nō enim
audēt viuaciores se illis credere, vt sibi
appareat quòd tāto studio, ingenio, octo, tā-
deniq; multa multipliciq; doctrina, postre-
mo vita etiam longissima Carneades inue-
nitur.

nire non potuit. Si verò etiã aliquatũ obni-
 tentes aduerfus pigritiam, legerint cõsẽdẽ li-
 bros quibus quasi ostenditur naturæ huma-
 næ denegata pœceptio: tanto tibi indormi-
 ſcent, vñ nec celeſti tuba euigilent. Quamo-
 brem cum gratiſſimum habeã fidele iudiciũ
 tuum de libelli meis, tantumq̃ue in te mo-
 menti ponam, vt nec error in tua prudẽtia,
 nec in amicitia ſimulatio cadere poſſit, illud
 magis diligentiũs peto conſideres, mihiq̃ue
 reſcribas, verum approbes quod in extremo
 tertij libri vtipſitioſius fortaſſe quã certius,
 vtilius tñ, vt arbitror, quã incredibiliũs
 putatũ credendum. Equidẽ quõ ſe habeant
 literæ, non tam me delectat (vt ſcribis)
 quod Achademicos vicerim: ſcribis. n. hoc
 amantius forte quã verius, quã quod
 mihi abruperim odioſiſſimum retinaculũ,
 quod ab philoſophiæ vbere deſperatione veri-
 ti, quod eſt animi pabulum, refrenabar.

Adhortatur in hac epistola Augustinus Zenobium, ut ceptam inter se disputationem semel finiant. Est manca ut præcedentes.

Epist. XII.

Epist. XII.

Z Enobio Augustinus. Bene inter nos conuenit, vt opinor, omnia quæ corporis sensus attingit, ne puncto quidem temporis eodem modo manere posse, sed labi, effluere & præsens nihil obtinere, id est, vt latine loquar, non esse. Horum itaq; perniciosissimum amorem, penarumq; plenissimum vera & diuina Philosophia monet frenare atq; sopire: vt se totus animus, et dum hoc corpus agit, in ea quæ semper eiusdem modi sunt, nec peregrino pulchro placeant, feratur atq; effluet. Quæ cum ita sint & eui te verum ac simpliciter, qualis sine vlla solitudine amari potest, in semetipsa mens videat, fatemur tibi congressum istum atq; conspectum tuum, cum à nobis corpore discedis, locisq; seiuingeris, querere nos, eaq; dum licet, cupere. Quod profecto vitium, si te bene noui, amas in nobis: & cū omnia bona optes charissimis & familiarissimis tuis, ab hoc eos saluari metuis. Si autem tā potēti animo es, vt agnoscere hunc laqueum & eo captos irridere valeas, ne tu magnus atq; alius. Ego quidem quādiu desidero absente, desiderari me volo. Inuigilo tibi, quantum meo, & nitor, vt nihil amē quod abesse à me inuito potest. Quocumq; officio admoneo te interim, qualiscumque sis, inchoatū tecum disputationē perfici.

ciendā, si curā nobismetipsis sumus. Nā eā E
cum Alipio perfici nequāq̃ finire, etiam si
veller. Nō vult aut. Nō. n. est humanitatis
eius nūc meū op̃erā dare, vt in quā multis
possemus literis te nobiscum teneamus, ne-
scio qua necessitate fugere tecum. L
co

Fastius quidā ere alieno obrutus ad eccle-
sia confugerat, cuius creditoribus mutua
accepta pecunia Augu. satisfecit, eū publi-
ca collatione per Christi fideles orat Fa-
stio impertiri. Epist. XIII.

Dominis dilectissimis & desiderantissi-
mis sanctæ plebi cum ministro mēbris
Christi Augustinus in domino salutē. No-
tissima mihi & probatissima deuotio san-
ctitatis vestræ in domino nostro Iesu Chri-
sto fiduciam dedit, vt etiam absens præsu-
merem vnde præsens gaudere consueui.
Qui semper spiritu nobiscum sum, non so-
lum quia gratia domini nostri Iesu Xpi tā-
te suauitatis flagrare non cessat, sed et quia
me ipsum, qui vobis in Euangelio seruiō, an-
gustiam pati non permittit. Cum. n. frater
noster Fastius debito decem & septē solidorū
ab opinatoribus vrgeretur vt redderet,
quod ad præsens vnde explicaret se non in-
ueniebat, ne corporale pateretur iniuriam, **F**
ad auxilium sanctæ ecclesiæ conuolauit: illi
et exactores cū proficisci cogerētur, & ideo
dilationē dare non possent, grauissimis me-
morielis onerauerunt, ita vt eis illum traderet:
aut qđ sibi deberi ostendebant, vnde accipe-
rent prouiderem. Cūq; obtulissē Fastio
ut vestrā sanctitatem de necessitatibus eius
alloquerer, pudore deterritus ne facerē de-
precatu est. Ita ego maiore necessitate coar-
ctatus à fratre nostro Oracedo mo deē &
septem solidos accepi, quos in causam eius
continuo dedi promittente illo qđ ad certū
diem cum eis reddendis posset occurrere: &
consentiente vt si non posset occurrere, ser-
mo de illo fieret ad vestrā misericordiā, quā
fraternam fratribus exhibere consueuistis.
Nūc ergo qm̄ absens est, restat vt subueni-
atis, non illi quem nemo compellat absente,
sed pollicitationi meæ, cuius existimatio no-
bis semper est præsens. Iam. n. dies, ad quem
se promiserat occursum, transactū est, &
ego ei qui solidos suos fidei meæ commisit,
quid rēdeam non inuenio, nisi faciam quod
me facturum esse promisi. Sed quoniam nō
sum de hac re commonitus, sed die penteco-

ne- Locus
corru-
ptus.

tes

ites, quā aderat maior vestra frequentia, sermonē inde facere, peto ut has literas, per linguā meā pſente habere dignemini, admonēte vos & exhortate in cordibus vestris Deo & dñō nostro cui credidistis, qui nunquam discedit a vobis timentibus & honorantibus nomen suū, in quo vobis nūc & semper cōiuncti sumus, quāvis corpore a vobis profecti esse videamur: qui nobis honorū operū semine messēm vitæ æternæ promittit, dicente Apostolo, Bonū aut facientes nō deficiamus. tēpore. n. suo metemus infatigabiles.

Gal. 6. Itaque dum tēpus habemus, operemur bonū ad oēs, maxime aut ad domesticos fidei. Quā ergo domesticus fidei est, Christianus fidelis, catholicus frater noster, pro cuius supplenda necessitate vos peto ut faciatis quod dñs imperat, sine tristitia, sine murmuratione, & cū lætitia & hilaritate facite: Deo. n. creditis nō homini: quia ille pmitit vos nihil eorū quæ misericorditer facitis perdituros, sed in illo die cum vsuris immortalibus recepturos. Et quā ipse Apostolus dicit, Hoc aut dico q. parce seminat par-

1. Co. 9. ce & metet. Intelligere debetis tēpus esse ut domū vitæ æternæ, cū adhuc in ista vita sumus, festinanter & alacriter comparemus: quia cū finis sæculi venerit, nō dabit nisi eis qui fide sibi hoc meruerunt, antequā videre potuissent. Scripsi eis etiā presbyteris, ut si quid minus fuerit post collationē sanctitatis vestræ, cōpleant ex eo quod habet ecclesia, dum tñ vos, secundū quod placet hilariter offeratis: quia siue de vestro siue de ecclesia detur, omnia Dei sunt, & deuotio vestra dulcior erit thesauris ecclesiæ: sicut Apostolus dicit, Nō quia quæro datū, sed requiro fructum. lætificare ergo me, quia de fructibus vestris gaudere cupio. Vos enim estis arbores Dei, quas assiduis imbribus & per nostrum ministerium rigare dignatur: Tueat vos dominus ab omni malo & hic & in futuro seculo, domini dilectissimi & desiderantissimi fratres.

Phil. 4. Corrupta & non integra est hæc epistola, vixq; legi ex veteri potuit. Obiurgat vero Paulum quendam Episcopū, qui ecclesiam leui sua vita grauiter offendeat, ut ad frugem & Episcopo dignā vitam redeat. Epistola. XIII.

Domino synceriter dilectissimo & votis omnibus beatificādo fratri & confa-

cerdoti Paulo Augustinus in dño salutem. Iam inexorabilem me nō vocares, nisi etiā mēdācem putares. Quid. n. aliud de animo meo credis, quā mihi talia scribis, nisi me temere aduersus te manū discordiæ & odium detestandum: quasi in re manifesta non caueā, ne prædicans ipse reprobos inueniat, aut ita velim eiicere stipulam de oculo tuo, ut in meo trabem nutriam? nō est quod putas. Ecce iterum dico & testor Deū, si tu ibi t. Co. ea velles quæ tibi ego volo, iam olim securus in Christo viueres, & in nominis eius gloria totā eius ecclesiam lætificares. Ecce iam scripsi non tñ te esse fratrem meū, sed etiā collegam meum. Neque. n. fieri potuit, non sit collega meus quilibet Episcopus ecclesiæ catholice, qualiscunque sit, nullo ecclesiastico iudicio damnatus. Sed, ut tibi admunice, nulla causa est, nisi quia tibi adulari nō possem. Tibi. n. maxime debeo, quia in Christo Iesu per Euangelium ego te genui, salubrem mordacitatē charitatis, veraciter obiurgando. Et ita gaudeo multos in ecclesia catholica adiuuante dño per te esse collectos, ut nō debeam plangere plures inde dispersi. Sic enim vulnerasti ecclesiam Hipponensem, ut nisi te dñs omnibus curis & sarcinis secularibus expeditū, ad verā episcopalem vitā mecum reuocauerit, tale vulnus sanari nō possit. Cum aut tu magis magisq; implicare te non cesses, ut etiā rebus quibus renuntiasti, te post renunciationem inserueris, quod nec apud humanas ipsas legeres vllō modo defendi potest: & in ea professione viuere dicaris, cui fragilitas ecclesiæ tuæ sufficere non possit: ut quid quæris communionem meam, cum audire nunquā vuleris admonitionem meā? an ut quicquid facis mihi imputent homines, quorū quere las sustinere non possum? Frustra aut suspicaris eos esse obrectatores tuos, qui tibi semper & in vita priore aduersati sunt. Nō est ita, nec mirum quod multa te latent. Sed & si hoc verum esset, nihil in tuis moribus inuenire debuerunt, quod recte reprehenderent, & vnde ecclesiam blasphemarent. Adhuc me putas fortasse ideo ista dicere, quia non accepi satisfactionem tuam. Immo propterea dico, ne ipse non possim satis Deo facere de peccatis meis, si hoc tibi tacuero. Nō ui quia cor habes, sed & tardū, securum est & acutum: cor nihil est quando in terra est. Nō est Episcopatus artificii transigenda: vi- tæ fallacis: docebit te quod dico dñs Deus, qui

quod tibi interclusit omnes vias ad quas illo uti voluisti, ut dirigat, & si intelligas in illam viam propter quam ambulandā tibi sancta sarcina imposita est.

Augustin⁹ Victorino Episcopo, cōciliū Episcoporū iure primatis cōuocanti, excusatoria quare ad cōciliū nō venturus sit. Rogat ut prius cū Xantippo Epō super iure primatus & cōciliij Episcoporum cōuocandi placide cōponat. Epistola. XV.

Domino beatissimo & venerabili patri & confacerdoti Victorino, Augustinus in domino salutem. Tractoria ad me decimodis Nouembris venit, iam finito die, & me valde indispositum, inuenit, ut occurrere omnino non possem. Veruntamen sue imperitiā meam mouerit, siue iuste motus sim, tuæ sanctitatis & grauitatis est arbitrari. Legi in eadem tractoria etiam ad Mauritianus esse scriptum, quas prouincias scimus nobis nos habere primates. Quod si & ex eis ad Numidiam cōuocandum esset concilium oportuit utique ut aliquorum Maurorum Episcoporum, qui illic priores sunt, nomina in tractoria ponerentur. Quod in ista tractoria non reperiens, multum miratus sum. Deinde ad ipsos Numidas ita perturbato & neglecto ordine scriptum, ut nomen meum tertio loco inuenerim qui noui quā post multos Episcopus factus sum. Quæ res & alijs iniuriōsa est facta & mihi inuidiosa. Præterea venerabilis frater & collega noster Xantippus Tatingat, & erga plurimos sic habetur, & taliter mittit epistolas. Qui etiam error si facilius vestram sanctitatem cognosce & corrigi potest, non debuit tamen in tractoria, quam misit venerabilitas tua, nomen eius prætermitti. Quod si in medijs locis multum miraretur, quanto magis mirandum est, quod nulla tibi eius admemoratio facta fuit, ut de ipso primatus ordine, quæ cautum primatus Numidarum Episcopis ecclesiæ venire dubitarem, ne forte falsa esset tractoria, qua tanta peruersitas appareret: quāquam & angustia temporis & alia grætar. Vnde peto beatitudinem tuam, ut mi-

hi ignoscas: & primo, instare digneris, ut inter tuam sanctimoniam & senem Xantippū concorditer constet, quis debeat cōuocare concilium: aut certe (quod salubrius arbitror) sine cuiusquam præiudicio ambo cōuocate collegas veltros: eos maxime, qui vobis epatus arate vicini sunt, qui facile qui vestrū verum dicat agnoscant: ut inter vos paucos eadem præceteris questio dirimatur, & errore sublato minores a cæteris cōuocentur: qui nec possunt nec debent, nisi vobis in hac re tanquam prioribus credere, & nunc ignorant cui vestrum potissimum credant. Hanc epistolam signatam mihi annulo, qui exprimit faciem hominis attendentis in latus.

Longa & docta est hæc Epistola, tractas de baptismo paruulorū contra Pelagium: quem tamen clementer hæc Epistola tractat. Hæc per exemplaris vetustatem difficulter legi potuit, propter quod in aliquibus locis obscura est. Epist. XVI.

Charissimo filio Marcellino Augustinus Eps seruus Christi seruorumque Christi in dño Salutem. De questionibus quas mihi proposueras, ut ad te aliquid scriberem, aduersus eos qui dicunt, Adam etiā si non peccasset fuisse moriturum, nec ex eius pēto quicquam ad eius posteros propagādo transisse: maxime pp baptismum paruulorum, quem more pijsimo atq; materno vniuersa frequētat ecclesia: & qd in hac vita fuerint futuriq; sint filij hominū, nullū hūtes omnino peccatū, iam duos plixos absolueram libros. Quibus mihi visus sum nō quidem omnibus omnium occurrisse in hac causa moribus animorum: quod vel a me vel a quoquam vtrum fieri possit, ignoro, immò fieri non posse non dubito: sed tamen egisse aliquid, quo de his rebus a maioribus traditæ fidei defensores, contra nouitates eorum qui aliter sentiunt non inertes vsquequaque consisterent. Verum post paucissimos dies legi Pelagij quædam scripta, viri, ut audio, sancti, & non paruo prouectu Christiani, quæ Pauli Apostoli expositiones breuissimas continerent. Atque ibi comperi cū ad illum venisset locū, ubi dicit Apostolus, Per vñū hoīem peccatū intrasse mundū, & per peccatū mortē, atq; ita in oēs homines p̄trāsisse: quādā eorū argumētationē qui negāt paruulos peccare. Aug. Tomus secundus. K. catū

Pelagi⁹

Rom. 5.

catum originale gestare, quā fateor in illis tam longis voluminibus meis non refelli: quia in mentem mihi omnino nō venerat, quēquā posse talia cogitare vel dicere. Quapropter qm̄ illi operi, quod iam certo sine conclusera, nihil addere, & ipsam eisdē verbis quibus eam legi, & quid mihi contra videatur huic epistolæ inferendum putavi. Sic ergo illa argumentatio posita est. Hi autē, inquit, qui contra traducem peccati sunt, ita illam impugnare nituntur. Si Adā, inquit, peccatū etiam nō peccātibus nocuit: ergo & Xpi iustitia ē nō credentibus prodest: quia similiter, immodō & magis dicit, per vnum saluari, q̄ per vnum ante perierūt. Huic ergo, ut dixi, argumento in illis duobus libris, quos ad te scripsi, nihil respondi: neq; id mihi prorsus redarguendum proposui. Nunc ergo prius illud attende quemadmodum cum dicunt. Si Adā peccatum etiam nō peccantibus nocet, ergo & Christi iustitia etiā non credentibus prodest, absurdissimū utique & falsissimū iudicant ut Christi iustitia etiā non credentibus prodest. Vnde putant confici nec primi hominis peccatū parvulis non peccantibus nocere potuisse, sicut & Christi iustitia prodesse nullis non credentibus pōt. Dicant itaque, Christi iustitia quid baptizatis parvulis prodest. Dicant omnino quod volunt. Profecto, n. si se Christia nos esse meminerunt, aliquid prodesse non ambigunt. Quodlibet igitur prodest, prodesse, sicut etiam ipsi asserunt, non credentibus non potest. Vnde coguntur parvulos baptizatos in credentium numero deputare, & auctoritati sanctæ ubiq; ecclesiæ consentire, q̄ fidelium nomine eos cēset indignos, quibus iustitia Christi ē secundum istos prodesse nō nisi credentibus possit. Sicut ergo eorū per quos renascuntur iustitiæ spūs r̄sione sua traiecit in eos fidem, quā voluntate propria nondum hēre potuerunt: sic eorū per quos nascuntur caro peccati traiecit in eos noxiā, quā nondum vita propria contraxerunt, & sicut eos vitæ spūs in Xpo regenerat hēdes, sic eos corpus mortis in Adā generaverat peccatores. Illa, n. carnalis generatio est, hæc spiritalis. Illa facit filios carnis, hæc filios spiritus. Ille filius mortis, hæc filius resurrectionis. Illa filios seculi, hæc filios Dei. Illa filius iræ, hæc filius misericordiæ. Ac per hoc illa peccato originali obligatos, illa omnis peccati vinculo liberatos. Postremo ad id, quod intellectu perspicacissimo asse-

qui valemus, auctoritate diuina consentire cogamur, bene quod ipsi nos admonent, iustitiam Xpi nisi credentibus prodesse nō posse, & prodesse aliquid parvulis consentire. Vnde, ut diximus, necesse est eos baptizatos in credentium numero sine vlla tergiversatione constituant. Consequenter igitur si nō baptizentur, inter eos qui nō credunt erūt. Ac per hoc nec vitā habebunt, sed ira Dei manet super eos: qm̄ qui non credit filius nō habebit vitam, sed ira Dei manet super eū. & iudicati sunt, qm̄ qui non credit iam iudicatus est: condemnabuntur, qm̄ qui credit & baptizatus fuerit, saluus erit: qui autē non crediderit, condemnabitur. Iā nunc videtur isti qua iustitia tentent vel conentur deant isti qua vitam eternam sed ad iram Dei pertinere, & diuinitus iudicari atq; damnari homines, qui sine pēto sunt: si quemadmodum proprium, ita nullum in eis est originale pētm. Iam ceteris quæ Pelagius insinuat eos dicere, qui contra originale peccatum disputant, in illis duobus prolixius operis libris satis, quantum arbitror, dilucidatq; r̄ndi. Qd̄ et si quibuldam vel parū vel obscurum videbitur, dent veniā, & cōponat cum eis qui fortasse illud non quia parū est, sed quia nimium reprehendunt. Et quia q̄ pro natura quæstionum dilucide dicta existimo, adhuc non intelligunt, non mihi calumniantur pro negligentia, vel pro mea incultatis indigentia, sed Deum potius pro accipienda intelligentia deprecantur. Verum tū nos non negligenter oportet advertere, istum, sicut eū qui nouerunt loquuntur, dicendum virū, hanc argumentationē contra peccati propaginem non ex propria iustitia personā: sed quod illi dicant qui eā nō approbant intinasse. Nec solum ēt cetero modo proposui, eiq̄ue r̄ndi, verum ēt cetera quibus me in illis libris iam r̄ndisse recolo. Nam cum dixisset si Adā, inquit, pētm etiam non peccantibus nocuit, ergo & Christi iustitia ē nō credentibus prodest: quod in ijs quæ respondi, cernis q̄ non solum non expugnet quod dicimus, sed etiam nos admonent quid dicamus: secutus adiunxit. Deinde adiunxit, Si baptismus mudat antiquum illud delictum: qui de duobus baptizatis nati fuerint, debent hoc carere pēto. Non, n. potuerunt ad posteros transmittere, quod ipsi minime habuerunt. Illud, quod addit, inquit: quia si anima non est extrahere, sed sola caro, ipsa tū habet traducē pec-

cati, & ipsa sola pœnam meretur: iniustum esse dicentes, ut hodie nata aia, nō ex massa Adā, tā antiquum pētm portet alienum. Dicunt ēt, inquit, nulla rōne concedi, ut Deus, qui propria peccata remittit, imputet aliena. Videlicet, obsecro, quēadmodum hoc totum indiderit scriptis suis, vsque adeo scieus hanc nescio quam esse nouitatem, quæ contra antiquam ecclesiæ insistant opinionem sonare nunc coeperit, ut eā ipse confiteri, aut veredicatus, aut veritus fuerit. Et forte hoc ipse non sentit, qd̄ sine peccato nascatur, hō cui faceret necessarium esse baptismum, in quo sit remissio pētorū, quod sine pēto damnatur homo, quem necesse est non baptizatum in non credentibus deputari: quia utiq; scriptura euangelica fallere non potest, in qua apertissime legitur. Qui non crediderit, condemnabitur. Postremo q̄ sine pēto imago Dei non admittatur ad regnum Dei, qm̄ nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non potest introire in regnum dei: atq; ita vel in æternā mortem sine pēto præcipitur, vel (quod est absurdum) extra regnū dei habeat vitā æternā: cum dñs predicēs quod suis in vita dicturus sit, Venite benedicti p̄ris mei, percipite regnū quod vobis paratum est ab initio mudi: manifestauerit ēt quid sit ipsum regnū quod dicebat, ita cōcludens, Sic ibunt illi in ambulationem æternā, iusti at in vitā æternā. Hæc igitur & alia quæ istū sequuntur errorum, nimium peruerla & christianæ repugnātia veritati, credo q̄ vir ille tā egregie christianus omnino non sentiat. Sed ficti potest, ut ēt istorum argumentis, qui contra peccati traducem sentiunt, adhuc fortasse ita moueatur, ut audire vel nosse quid contra eos dicatur expectet. Et ideo quid illi dicant, qui contra peccati tradicē sentiūt, nec tacere uoluit, ut quæstio discutiēda insinuaretur: & a persona sua remouit, ne hoc etiam ipse sentire iudicaretur. Ego autē et si refellere istorū argumenta nō valeā, video tū inhaerendum esse ijs quæ in scripturis sunt apertissima, ut ex ijs reuelentur obscuræ: aut si mens nondum est idonea, quæ possit uel demonstrata cernere, vel abstrusa intelligere, sine vlla hesitatione credantur. Quid autem apertius tot tantisq; testimonijs diuinorum eloquiorū quibus dilucidissime apparet, nec præter Christi societate ad vitam salutemq; æternam posse quemq; hominū peruenire, nec diuino iudicio iniu-

ste aliquem posse damnari: hoc est, ab illa vita & salute separari? Vnde sit cōsequens, ut qm̄ nihil agitur aliud qm̄ parvuli baptizantur, nisi ut incorporentur ecclesiæ. i. Christi corpori membrisq; socientur, manifestum sit eos ad damnationem, nisi eis consultum fuerit, pertinere. Non autē damnari possent, si pētm utiq; non haberent. Hoc, quia illa ætas nullum in vita propria contrahere potuit, restat intelligere, vel si hoc nōdum possumus, saltem credere, trahere parvulos originale pētm. Ac per hoc si ambigui aliquid hnt verba apostolica, quibus dicit, Per vñū hominē pētm intrauit in mundum, & per pētm mors, & ita in oēs homines pertransiit, possuntq; ad aliā duci transferriq; sententiā, nunquid & illud ambiguum est, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, nō potest intrare in regnū Dei? Nunquid & illud, Vocabis nomen eius Iesum: ipse, n. saluum faciet populū suū a peccatis: eorū? Nunquid etiā illud, Quia non est opus sanis medicus, sed ægrotantibus, hoc est, quia non est necessarius eis qui non hnt pētm, sed eis qui saluandi sunt a pēto? Nunquid etiā illud, Quia nisi manducauerint homines carnē eius, hoc est, participes facti fuerint corporis eius, nō habebūt vitam? His atq; hmoi alijs quæ nūc prætereo testimonijs, diuina luce charissimis, diuina auctoritate certissimis, nonne veritas sine vlla ambiguitate proclamatur, non solum in regnū Dei non baptizatos parvulos intrare non posse, sed nec vitam æternam posse habere præter Christi corpus, cui ut incorporentur sacramento baptismatis imbuunt? Nōne veritas sine vlla dubitatione testatur, non ob aliud eos ad Iesum, hoc est, ad Saluatorem, & ad medicum Xpm̄ pijs gestantium manibus ferri, nisi ut per medicinam sacramentorum eius possint a peccati peste sanari? Quid ergo cū citamur Apostoli verba, de quibus forte dubitamus, etiam ipsa sic intelligere, ut ijs congruant testimonijs de quibus dubitare non possumus? Quanquam toto ipso loco, ubi per vñū pētm multorum condensationē, & per vñū iustitiā multorum iustificationē Apostolus loquitur, nihil mihi videt ambigui, nisi qd̄ ait, Adā formam futuri. Hoc enim reuera non solum huic snæ conuenit, qua intelligitur futuros eius posteros ex eadem forma cum pēto esse gnatos: sed etiam in alios & alios intellectus possunt hæc verba deduci. Nā & nos inde aliud aliquando

Rom. 5.

Ioan. 3.

Lucæ. 1.

Matt. 9.

Matc. 2.

Ioan. 6.

K

MARCELLINO
defendens innocentiam paruulorum, quid
tñ de illis apertissime fateatur. Caterù subo
mines, inquit, impedire aliquid ad consecra
tionē gratiæ posset, magis adultos & proue
ctos & maiores natu possent impedire peccata
grauiora. Porro autem si etiam grauis
mis delictoribus, & in Deū multū ante pec
cantibus, cum postea crediderint remissio
pētorū datur, a baptismo atq; gratia nemo
prohibetur: quanto magis prohiberi nō de
bet infans, qui recens natus nihil peccauit,
nisi quod scdm Adā carnaliter natus con
tagium mortis antiquæ prima natiuitate
contraxit? Qui ad remissionem peccatorū
accipiendam, hoc ipso facilius accedit, q̄ illi
remittuntur non propria, sed aliena pecca
ta. Vides quanta fiducia ex antiqua & indu
bitata fidei regula vir tantus ista loquitur,
quia hæc documenta certissima ideo protu
lit, vt illud quod erat incertum, vnde con
suluerat ille cui rescribit, & vnde concilij
decretum consensisse commemorat, vt si
licet etiam ante octauum diem, ex quo die
natus esset infans, cum si asseretur baptiza
re nemo dubitaret: per hæc firmamenta
probaretur? Neq; enim hoc tunc quasi no
uū, aut quasi aliqua cuiusq; contradi
ctione pulsatum, cōcilio statuebatur seu fir
mabatur, q̄ cōtricti originali peccato rene
rentur infantes. Sed cum illic alta cōsultatio
versaretur, & disceptaretur p̄ lege carnalis
circumcisionis, vtrum eos & ante octauum
diē baptizari oporteret: ideo ei qui hoc ne
gabat nemo consensit: quia iā nō cōsuler
dum, nec disceptandum sed firmū certumq;
habebatur, animam saluti æternæ, conse
si hanc vitam sine illius sacramenti conse
cratione finiret: & quauis ab vtero recentis
simi paruuli solo reatu essent p̄ti origina
lis obstricti, quare illis etsi multo facilius q̄
alienorum, sed tñ esset necessaria remissio
pētorū. His certis illa incerta de octauo
die quæstio dissoluta est, atq; in concilio iu
dicatum, homini nato in æternum perire,
omni die debere succurri: cum et de carna
li circumcisione ratio redderetur quod vni
bra esset futuri, non q̄ intelligeremus etiam
baptismo octauo die, ex quo natus esset ho
mo, dari oportere: sed nos in Christi resur
rectione spiritaliter circumcisi, qui tercio
quidem post diem passionis, in diebus heb
domadarum, quibus tempora prouoluuntur,
octauo hoc est, post sabbatum primo die
a mortuis resurrexit. Et nunc nescio cuius

nonnulli disputationis audacia quidam nobis facere conantur, incertum, quod maiores nostri ad solvenda quadam, quae nonnullis videbantur incerta, tanquam certissimam proferebant. Quoniam primis hoc disputari ceperit, necio, illud tamen scio, quod etiam sanctus Hieronymus, qui hodie quoque literis ecclesiasticis tam excellentis doctrinae fama ac laboribus versatur, ad quaedam solvenda in suis libris quaestiones, et hoc certissimum adhibet sine ulla disputatione incertum. Nam in eo, quod in longa Prophetia scriptum est, cum ad eum venisset locus, ubi commemorantur etiam paruuli ieiunio castigati, maior inquit etas incipit, usque ad minorem pervenit. Nullus, quod absque peccato, nec si unus quidem diei fuerit vitatus, et innumerae annis vixit alius. Si in ista munda non sunt in conspectu Dei, quanto magis vermis et putredo, et ille qui peccato offendens, Adam tenentur obnoxii? Hunc doctissimum virum, si facile interrogare possemus, quod multos variisque linguarum scripturarum tractatos Christianarumque disputationum scriptores commemoraret, qui non aliud ex quo Christi est Ecclesia constituta senserunt, non aliud a maioribus acceperunt, non aliud posteris tradiderunt? Ego quidem quantum longe pauciora legerim, non memini me aliud audisse Christianis, qui utrumque accipiunt testamentum, non solum in Ecclesia catholica, verum etiam in qualibet heresi vel schismate constitutis, non memini me aliud legisse apud eos quos de his rebus, aliquid scribens legere posui, qui scripturas canonice sequerentur, vel sequi se crederent, credere voluissent. Unde nobis hoc negotium repente emerferit de seculo. Nam ante parvum tempus a quibusdam transitorie colloquutionibus, etiam mihi aures perstrictae sunt, cum illic apud Carthaginem essemus non ideo paruulos baptizare, ut remissionem acciperent peccatorum, sed ut sanctificarentur in Christo. Quia novitate permotus, et quia opportunum non fuit, ut contra aliquid dicerem, et non tales homines erant de quorum essemus autoritate sollicitus, facile hoc in transactis atque abolicis habui. Ecce contra Ecclesiam illud flammente defenditur: ecce scribendo etiam memoria commendatur: ecce res in hoc discrimine adducitur, ut hinc etiam a fratribus consulamur: ecce contra disputare atque scribere cogimur. Ecce paucos annos Romae quidam excutit Iovinianus, qui sanctimoniali

bus et arate iam prouectioribus nuptias per-
fuisse dicat, non illicito, quo eam aliquā
ducere uellet uxore, sed disputato uirgines
sancti monita dicatas nihil amplius fidelibus
coniugatis apud deum habere meritorium.
Nunc tū hic ei commentū venit in mētē,
ut afferere conaretur, sine originali peccato
nasci hominis filios. Et utiq; si hoc astrueret
multo proclius uellent femine nubere,
soccus mundissimos pariturae. Huius sapi-
scripta (nam & scribere ausus est) cū fratres
ad Hieronymum refellenda misissent, non
solum in eis nihil tale cōperit, uerū ē ad q̄-
dā eius uana cōfuta, hoc tanq̄ certissimū
de hoīs originali pēto, unde utiq; nec ipm
dubitare credebatur, inter multa sua documen-
ta deprōpfit. Id agētis hæc uerba sunt, Qui
dicunt se, inquit, manere in Christo, dēnt si-
cut ille ambulauit. Et ipsi ambulare. Eligat
aduersarius ē duobus quod uult, optionem
ei damus. Manet in Christo, an nō manet?
Si manet, ita ergo ambulet ut Christ? Si at
temerarium est similitudinem uirtutum do-
mini polliceri, nō manet in Xpo: quia nō in
greditur ut Christus. Ille peccatum non fec-
cit, neque inuentus est dolus in ore eius: qui
cum malediceretur non maledixit, & tāquā
agnus coram condente sic non aperuit os
suum: ad quem uenit princeps mūdi istius,
& inuenit in eo nihil: qui cum peccatū non
fecisset, pro uobis peccatū eum fecit Deus.
Nos autem iuxta epistolam Iacobi, multa
peccamus omnes, & nemo mundus a peccatis,
nec si vnus quidem diei fuerit uita eius.
Quis enim gloriabitur casum se habere
cor, aut quis confidet mundum se esse a pec-
catis? Tenemurque rei in similitudinem
præuicationis Adam. Vnde & Dauid di-
cit. Ecce in iniquitatibus cōceptus sum, &
in delictis concepit me mater mea. Hæc
ideo commemorauī q̄ disputatorum quorū
libet sententijs tanquam canonica autori-
tate nitamur, sed ut appareat ab initio vsq;
præsens ad tēpus, quō ista nouitas orta est,
hoc de originali pēto apud Ecclesiā fidē tan-
ta constantia custoditū, ut ab eius, qui dāica
tractare eloquia magis certissimū profer-
ret ad alia falsa refutanda, q̄ id tanquam fal-
sum refutari ab aliquo tentaretur. Ceterum
in sanctis canonicis libris uiget huius sentē-
tiæ clarissima & plenissima autoritas. Cla-
mat Apostolus, Per vnū hominē pētm in-
trauit in mundū, & per peccatū mors: & ita
in omnes homines pertrāsijt, in quo oēs pec-

Aug. Tomus secundus K 3 ca

Esa. 53.

Ioã. 14.

Iaco. 3.

Psalm. 50.

G
Rom. 5.

caverūt. Vñ nec illud liquide dici potest, quod pñm Adā ē nō peccantibus nocuissē scriptura dicit: In quo oēs peccauerunt. Nec sic dicuntur ista aliena peccata, tanquam oīno ad paruulos non pertineāt. Siquidē in Adā oēs tunc peccauerunt, qñ in eius natura illa vi insita qua hos gignere poterat, adhuc oēs ille vnus fuerunt. Sed dicuntur aliena: quia nondum ipsi agebāt vitas proprias, sed quicquid erat in futura propagine, vita vnus homines continebat. Nulla, inquit, ratione conceditur, vt Deus qui propria peccata remittit, imputet aliena. Remittit, sed spū rege neratis, non carne generatis. Imputat vero, non iam aliena sed propria: Aliena quippe erant, quando ij qui propagata ea portarent nondū erāt. Nūc vero carnali generatione iā corū sunt, quibus nondum spiritali regeneratione dimissa sunt. Sed si baptis mus, inquit, mundat antiquum illud delictum: qui de duobus baptizatis nati fuerint, debēt hoc carere peccato. Non enim potuerunt ad pokeros transmittere, quod ipsi minime habuerunt. Ecce vnde plerūque conualescit error, cum homines idonei sunt ijs rebus interrogandis, quibus intelligendis nō sunt idonei. Cui enim auditori, vel quibus explicem verbis, quomodo mortalia vitiosa primordia non obfint eis, qui alijs primordijs immortalibus inchoati sunt, & tñ obfint eis quos ijdem ipsi, quibus iam nō obfunt, ex eisde vitiosis primordijs generauerint? Quid id intelligat hō, cuius tardiusculā mentē impedit ē suā sententiā piudiciū & perniciā grauisimē uinculū? Veruntū si aduersus eos mihi ēēt causa ista suscepta, qui omnino paruulos baptizari prohiberēt, aut superfluo baptizari contenderent, dicentes eos ex fidelibus natos, parentū meritum necessario consequi: tunc deberem ad hanc opinionem conuincendam laboriosius fortassis & operosius excitari. Tunc si mihi apud obtusos & contentiosos, propter rerum naturā obscuritatē, difficultas refellēdi falsa & psuadendi vera resisteret, ad hēc forte qñ in vsu atque in promptu essent exempla confugerem, vicissimque interrogarem, vt quia eos moueret quō pñm, qđ mūdāt p baptis mū, maneat in eis quos genuerint. I baptizati: ipsi explicarent quomodo praprium, quod per circūcisionē auferi, maneat in eis quos genuerint circūcisi: quō ē palea, quē opere humano tanta diligentia separatur, maneat in fructu qui de purgato

tritico nascitur. His & talibus forsūt vtemur, que conarer exemplis persuadere hominibus qui mundationis sacramenta superfluo filijs mūdatorū crederent adhiberi, q recto cōsilio baptizatorū filij baptizentur, quāq; si ri possit ut homini habenti vtrūq; semē, & mortis in carne & immortalitatis in spiritu, nō obfint generato p spm, qđ obfint eius filio generato per carnē: sitq; in illo remissione mūdātū, quod sit ēt in illo simili remissione, velut circūcisione, velut triticatione, po ventilatione mūdātū. Nunc vero qñ quidē cum eis agimus qui consentiunt baptizatorum filios baptizandos, quanto n elu agimus vt dicamus, vos qui asseritis de hominibus a peccati labe mūdatis, sine peccato nasci filios debuissē: cur non attēdicatis eo modo vobis posse dici, de Christianis parentibus Christianos nasci filios debuisse? Cur igitur eos Christianos fieri debere cēsetis? Nunquid in eorū parentibus corpus Christianum non erat, quibus d eum est, Nescitis quia corpora vestra membra sunt Christi? An forte corpus quidē Christianū ex xpianis parentibus natū est, sed nō Christianā animā accepit? Hoc vero multo est mirabilius. Namq; vtrūlibet de aā creatiatis, quia pfecto, & cū Apostolo nō eā creditis, anteq; nasceret aliquid egisse boni aut mali: aut de traduce attrita est, & similiter vt corpus de Christianis xpianū, sic aā ē Christiana eē debuit, aut a Christo creata, vel in Christiano corpore, vel p p Christianum corpus Christiana debuit creari, seu mitti. Nisi forte dicetis Christianos homines Christianū corpus gignere potuisse, & ipm Christi aīam Christianam nō potuisse pcreare. Cedite itaq; veritati, & videte si cut fieri potuit, quod & nos facemini, vt de Christianis non Christianus, de membris Christi nō mebrū Christi atq; ut occurramus ēt oibus, q licet falsē quocūq; religionis note detineat, de cōsecratis nō cōsecratū, ita ēt fieri vt de mūdatis non mūdatus nascat. Quid rñdebitis quare de Christianis non Christianus nascatur, nisi quia nō facit generatio sed generatio Christianos? Hanc igitur vobis reddite rationē: quia similiter pñtis nemo nascedo, sed omnes renascedo mūdantur. Ac per hoc de hominibus ideo mūdatis quoniam renatis, homo qui nascitur renascentur, vt etiam ipse mūdatus. Poruerunt n. parentes ad pokeros trāsmittere qđ ipsi minime habuerunt, nō solum sicut frum

menta paleā, & praprium circūcisi, sed ēt, quod & vos dicitis, fideles infidelitatē in pokeros trāsmittunt, qđ iā nō est illorum per spm regenerati, sed quo in carne generati sunt mortalis seminis vitium. Nā vtique quos paruulos per sacramentum fideliū fideles faciendos esse iudicatis, infideles natos ex parentibus fidelibus non negatis. At n. si anima non est ex traduce, sed sola caro, ipsa tñ habet traduce peccati, & ipsa sola poā meret. Hoc enim sentiunt iniustum esse, dicentes, vt hodie nata anima non ex massā Adē, tā antiquā pñm portet alienū. Attēde obsecro rē: quēadmodū vir circūspectus Pelagius. Nā ex eius libro hac quā mō posui verba transcripsit, sensu qñ in difficili de aā questione versetur. Non enim ait, quia anima non est ex traduce: sed, si anima non est ex traduce: rectissime faciens de re tam obscura, de qua nulla in scripturis sanctis certa & aperta testimonia inuenire possumus, cunctanter loqui potius quā fidenter. Quapropter ego quoque huic propositioni non precipiti assertionē respondeo. Si aīa non est ex traduce: ergo q ista iustitia est, vt recēs creata & ab omni delicto prorsus libera, passiones carnis diuersosq; cruciatus, & qđ est horribiliss, & demonū incursus in paruulis substinere cogat? Neque n. aliquid horum caro sic patitur, vt nō ibi aīa potius q uiuit ac sentit poenas luat: hoc n. si iustum ostendit, sic ēt oīdi potest, quia iustitia in carne quoq; peccati subeat originale pñm, baptismatis sacramento & gratiā miseratione mūdandū. Si autem illud ostēdi non potest, neque posse arbitrari. Aut ergo utrūque occultum seramus, & nos homines esse meminimus: aut alias aliud de anima opus (si necesse videbitur) cautela solida disputando moliamur. Nunc tantum illud quod ait Apostolus, Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt: sic accipiamus, ne tot tantisque apertissimis diuinarum scripturarum testimonijs, quibus lo & cum illo sit eū sacramentis eius imbui-mur, & eius membris incorporamur, vitā salutemque eternam adipisci neminem possemus insipienter atque infelicititer repugnare iudicemus. Neq; enim alio sensu dicat, qđ est ad Romanos, Per vñū hominē pec-

catū intrauit in mūdū, & per peccatū mors, atque ita in omnes homines pertransiit: q illo quo dictum est, ad Corinthios, Per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Sicut enim in Adā omnes moriuntur, sic & in Christo omnes viuificabuntur. Nemo quippe ambigit, hoc ibi de corpore mortis dictū, qñ de resurrectione corporis magna Apostoli intentione qstio versabatur: & ideo videt ibi de pñto tacuisse, quā non erat questio de iustitia. Hic autem ad Roma. vtrūque posuit, & vtrūque diuissime cōmendauit, peccatum in Adā iustitiā in Christo: & mortē in Adā, vitam in Xpo. Quā oīa verba sermonis Apostolici, quātū potui satisque visum est, in primo, vt iam dixi, illorum duorum libro perscrutatus aperui. Quāquam etiam ibi ad Corinthios locum ipsum de resurrectione diu tractatū sic in fine concluderet, vt nos dubitare non sineret mortem quoq; corporis merito accidisse peccati. Cum n. dixisset, Oportet corrūptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem: cum aut corruptibile hoc indutum fuerit incorruptionem, & mortale hoc immortalitē, tūc fiet sermo, inquit, qui scriptus est. Absorpta est mors in victoria. Vbi est mors cōtentio tua? vbi est mors aculeus tuus? Deinde subiecit, Aculeus autem mortis est peccatum, virtus vero peccati lex. Quia ergo sicut apostoli apertissima vera declarant, eo absorbetur mors in victoria, quo corruptibile & mortale hoc induet incorruptionem & immortalitatem, id est, quo viuificabit Deus, & mortalia corpora nostra propter inhabitantem spiritum eius in nobis: manifestum est & huius mortis corporis, quā resurrectioni carnis cōtraria ē aculeū fuisse pñm. Aculeum autem, quo mors facta est, non quem mors fecit. Peccato enim morimur, nō morte peccamus. Sic itaque dictum est, aculeus mortis: quō, lignum vitæ: Non q hominis vita faceret, sed quo vita hominis fieret. Et quomodo lignum scientiæ per quod sciētia fieret hominis, nō qđ p suā sciētiā faceret hō, sic ergo & aculeus mortis, quo mors facta est, non quē mors facit. Sic n. dicimus, & poculū mortis, quo aliquis mortuus sit vel mori possit, non q moriēs mortuusve confecerit. Aculeus itaque mortis peccatum est. Peccati pñtura mortificatū est genus humanum. Quid adhuc quarimus? cuius mortis, vtrū anime, an corporis? vtrum primæ,

qua nūc oēs morimur: an secūda, qua tunc
impj morietur? Nulla causa est exagitandi
questionem, nullus tergiversandi locus. A-
1. Co. 15 postoli verba quibus id agebat, interrogata
rident. Cū mortale hoc, inq, induerit im-
mortalitē, tunc fiet sermo qui scriptis est;
Absorpta est mors in victoria, vbi est mors
victoria tua, vbi est mors aculeus tuus? A-
culeus aut mortis pētiū, virtus vero peccati
lex, de resurrectione corporis agebat, qua ab-
sorbetur mors in victoria, cum mortale
hoc induerit immortalitē. Tūc ipsi mortū
insultabitur, q, in victoria resurrectione cor-
poris absorbebit: tūc ei dicet. Vbi est mors
victoria tua? Vbi est mors aculeus tuus?
Mortū ergo corporis hoc dicitur: hanc n-
abhordebit victoriosa immortalitas, cū mor-
tale hoc immortalitē induet. Mortū, inq,
D corporis hoc dices, vbi est victoria tua, qua
omnes sic viceris vt etiā Dei filius tecū cō-
fugeret, teque non vitando sed suscipiendo
superaret? viciisti in morientibus: victa es
in resurgentibus. Victoria tua qua absorbe-
ras corpora morientū, tpalis fuit: victoria
nra qua in corporibus absorpta es, resurgen-
tū, aeterna cōtabit. Vbi ē aculeus tuus, hoc
ē peccatū, quo puncti & venenati sumus, vt
etiam in corporibus nostris fieres, & ea tam
lōgo tempore possideres. Aculeus autē mor-
tis est pētiū, virtus vero pētiū lex. Peccavi-
mus in vno oēs, vt moreremur in vno oēs:
Rom. 6. accepimus legem, nō vt emēdatione finire-
mus pētiū, sed vt transgressionē auergeremus.
Lex insubdiūtrauit vt abundaret. Et conclu-
sit scriptura oia sub peccato. Sed Deo gra-
tias qui dedit nobis victoriā per dñm nrm
Iesum Christum, vt vbi abundauit deli-
ctum, superabundaret gratia atque vt prō-
missio ex fide Iesu Christi daretur creden-
tibus & vinceremus mortem per immorta-
lem resurrectionem, & aculeum eius pecca-
tum per gratuitam iustificationem. Nemo
itaque de hac re fallatur & fallat. Omnes adi-
mit atque aufert iste sanctae scripturae sen-
E sus manifestus ambages. Quemadmodum
ab origine trahitur mors in corpore mor-
tis huius, sic ab origine tractum est pecca-
tum in hac carne peccati. Propter quod
sanandum & propagine attractum: & vo-
luntate auctum, atque ad ipsam carnem re-
suscitandam, medicus venit in similitudine
carnis peccati: qui non est opus sanis sed
1. Cor. 6. grotantibus: nec venit vocare iustos sed pec-
catores. Proinde qd ait Apostolus, cū fide-

lēs anēret vt se ab infidelibus cōiungib-
nō distinguere, & cōsecratus est nō vt in-
delis innoxius, & sanctificatus ē mulier infide-
lis in fratre ab eo qm filij vester immūdi ef-
fectū nō hntē sancti sunt, aut dñs accipit dñ-
quē admodum & nos alibi, & Pelagius cum
eandē ad Corinthios epistolā tractaret ex-
posuit, qd exēpla iam pēsserant & virorum
quos vxores, & equitatis quas maritū lueri-
fecerat Christo, & parualitū ad quos facie-
dos Christianos voluntas Christiana & v-
nus parētis euicerant, qd magis verba
Apostoli videntur sonare & quod modo co-
gite, aliqua illic intelligēda est similitudo
qua sanctificabatur vir vel mulier infidelis
in cōiuge fidei: & qua sancti nascēbatur fi-
lij fidelium, siue qm in nro truo creore vir
lueris a concubitu cōiūbat, quicūque vir
vel femina id in lege edidit. Nā hoc Eze-
chiel inter illa pcepta ponit, qd nō figurate
accipienda sunt, siue ppter aliā quamlibet
quā ibi aperte pposita non est, ex ipsa ne-
cessitudine cōiugiorum atq; filiorum sancti-
tatis asperginem: illud tamē sine dubitatio-
ne tenendū est, qd cū illa sanctificatio atq;
nō valeat ad Christianos faciendos atq;
dimitte peccata, nisi Christiani & ecclesia
fidei institutione sacramenti efficiantur fide-
les. Nā nec cōiuges infideles, quālibet fan-
ctis & iustis cōiugibus habeant, ab iniqui-
tate mundantur, qd a regno Dei separati
in damnationē venire cōpellit: nec parual-
de quibuscūq; sanctis iustisq; procreati o-
riginalis peccati reatu absoluntur, nisi in
Christo fuerint baptizati. Pro quibus tamē
to impēlius loqui debemus, quāto p se ipsi
nibus pat. Id magis ista disputatio: contra
cuius notitā antiqua veritate mēdū est,
vt infantes dñs superfluo baptizari videan-
tur. Sed aperte hoc nō dicitur, ne violatores
salubriter Ecclesiae consuetudo violatores
suos ferre nō possit. Sed si p pūlis optem fer-
re pēpiamur, quanto magis pūlis latore
debemus, qui destitutiores & miseros pū-
pūlis ē sub parētibus remanebūt, si eis Xpi
gratia denegabitur, quam per se ipsi flagi-
tare non possunt. Illud autē quod dicit, si
ne vilo pēto aliquos homines iā ratione v-
tes in hoc seculo vixisse vel viuere ut fiat, sup-
dum est vt fiat, conandum est vt fiat, sup-
plicandum est vt fiat, non tamen quāsi fa-
ctum fuerit confitendū. Hoc mōpātibus &
conātibus & digna supplicatione deprecā-
tibus, qd quid remaserit pētorū p hoc quo-
tidie

Mat. 6. tūc soluitur, qd veraciter in oratione dici-
mus. Dimite nobis debita nra, sicut & nos
diuinitus debitoribus nostris. Quam ora-
tionem quisquis cuiuslibet homini, sancto &
Dei voluntatē scienti atq; facienti, pter vnū
sanctū sanctorū, dicit in hac vita necessariā
non fuisse, multū errat, nec pōt omnino illi
ipsi placere quem laudat. Si aut se ipsum ta-
le nō putat, ipse se decipit, & veritas in eo non
est: nō ob aliud nisi quia falsum putat. No-
mitergo ille medicus q non est opus sanis
sed agrotantibus, quē admodū nos curādo p-
ficiat in eternā salutē: & ipsam mortē quan-
tis peccati merito inflata sit, non agnoscit in
hoc seculo eis quibus peccata dimittit, vt et
cum eius timore superando suscipiant p fi-
dei sinceritate certamen: & in quibuscūq;
H iuuat ad pificēdā iusticiā, vt dñs nō iustifi-
catur in cōspectu eius ois viuens, actionem
gratiarum semper indulgenti ipsius debeat
mus: & sic ab illa prima causa omnium vitio-
rum, hoc est, a timore superbiae sancta lu-
minare sanemur. Hanc epistolā dū disputa-
tio mea breuem parturit, liber prolixus est
natus: vtinam tam perfectus, quam tandem
aliquando fueris.

Nebridius Augustinus questionem pro-
ponit vnde nocturnae imagines, & som-
nia dormientibus subreant. Debebat
hac praeponi Epistola. CXV. quae hu-
ius est responsoria. Epi. XVI.

Augustinus Nebridius. Festinanti mi-
hi ad rem peruenire, nullum proce-
dium, nullum placet exordium. Quid
se mi Augustine, vel qui modus est ille,
quo videntur superiores potestates, quas
coelestes intelligi volo, cum eis placet no-
bis dormientibus aliqua somnia demonstra-
re? Qui (inquam) modus est, id est,
quomodo id faciunt, qua arte, quibus ima-
ginibus, quibusque instrumentis aut me-
ditationes suas impellunt, nos etiam ea co-
gitando imaginemur. An ipsam in suo
corpore vel in sua phantasia facta nobis of-
ferunt & ostendunt. Sed si in suo corpo-
re ea faciunt, sequitur vt & nos alios oculos
corporeos interiussecus habeamus cum dor-
mimus, quibus illa videmus quae illi in suo
corpore formauerunt. Si vero ad istas res nō
corpore adiuvatur suo, sed in fantastico suo

ista disponunt, atque ita phantastica nostra
cōtingunt, vt sit visum, quod est somnium,
cur (quēlo te) nō ego phantastico meo tuū
phantasticū ea somnia gūare cōpello, quae
mihi primo meo ipse formauit? Certe & mi-
hi est phantasia, & qd volo potens fingere,
cū omnino nullum tibi facio somnium, sed
ipsum corpus nrm video in nobis somnia
generare. Nā cū semel habuerit per affectū
quo animae copulatur, cogit nos id ipsum mi-
ris modis per phantasia simulare. Saepe dor-
mientes cū sicimus, bibere somniamus, &
esurientes quasi comedentes uidemur, &
multa alia, quae quasi commercio quodam
a corpore in animam phantastice transfe-
runtur. Hae pro sui obscuritate, pro no-
straque imperitia ne mireris si minus ele-
ganter minusque subtiliter explicata sunt:
tu id facere quantum poteris laborabis.

Epistola haec, pter pauca q in initio sunt, tota
inserta est epistolae numero. CXV. cu-
ius initium, Quamquam mei animi co-
gnitor sis. Epistola. XVIII.

Nebridio Augustinus. Recētissimis lite-
ris tuis rēdere malui, non q contēpse-
rim praecedentia quaesita tua, minusue me
delectauerint, sed q in rēdendo maiora q
opinatis molior. Quamquā n. longiorem q
longissima est epistolam tibi mittendam ef-
se praescripseris, nō tū tantū habemus ois,
quantum exultamus, & q semper optasse nos
nostri & optamus. Ne qras cur ita sit. Illa
n. facilius quibus impediō, q cur impediā
expōuerim. Scribis cur ego & tu cū simus
singuli eadem multa faciamus, sol autem nō
idem faciat qd cetera sydera. Cuius rei cau-
sam conarer. Nam si eadē nos agimus, mul-
ta & ille cum ceteris agit. Si non ille, nec
nos. Ambulo & ambulās, mouetur & mo-
uentur: Vigilo & uigilas, Lucet & lucent:
Disputo & disputas, circuit & circumeunt:
tamēti actus animi nullo modo est ijs, quae
videmus, comparandus. Si autem animum,
ita vt equum est, animo conseras, magis idē
vel cogitare, vel contēplari, vel siquid aliud
cōmodus dicitur, si vllus eis inest animus,
sydera q homines cōsideranda sunt. Cete-
rum in corporū motibus, vt si soles diligen-
ter attēdas, nihil omnino a duobus idem fie-
ri potest. An tu cum deambulamus simul,
satis idem nos agere exultamus? abist a pru-
dencia tua, Septentrioni nanq; vicinior no-
strum

AVG. NEBRIDIO DE ANIMAE CORP. EPI. XIX.

strum qui deambulat, aut alteri pari motu antecedit, aut tardius ingreditur necesse est: neutrum tñ sentiri pōt. Sed tu, nisi fallor, quid intelligamus nō qd sentiamus expectas. Quod si ab axe in Meridiem tendamus, cōiuncti nobis atq; inherentes quantum valeamus, innitiamurq; marmori leui & æquali, vel et ebori, tñ non pōt esse amborum idem motus, q̄ vena pulsus, q̄ forma, q̄ facies. Remoue nos & pone Glaucia prolem, nihil egeris. Quippe his et similibus geminis tanta est necessitas, vt proprie moueant, quanta fuit ne singuli nascerent. At n. hoc, inquires, rationi tm: q̄ aut sol ab astris differt, sensibus etiā clarum atque manifestum est. Si magnitudinem me cogis aspicere, nō si de intervallis q̄ multa dicant, & ad quantum incertum perspicuitas ista reuocetur. Sed vt concedam ita esse vt apparet, sic n. & credo, cuius tñ & sensum fefellit illa proceritas, ne septem pedum longioris q̄ quæ sex longissimis. Qui te credo nimium quæ M sile hominem equalem. Et cum minime reperisses, vsque in eius formā nostram epistolam tendere voluisse. Quare cum in terris quoq; aliquid tale existat, nihil de cælo puto esse mirandum. Si aut te mouet quod præter solē nullius syderis lumen implet diem: quis (quæso te) hominibus tantus apparuit quātus ille homo quē Deus suscepit longe aliter q̄ ceteros sanctos atq; sapientes. Quē si cum alijs hominibus conferas maiori distantia cōtinentur, q̄ collatione solis cetera sydera. Quam sanē similitudinem diligēter intueri. Fieri n. potest mente, qua excellis, vt quandā quæstionem de homine Christo à te propositam transeuntes dissoluerimus. Itē quæris vtrū summa illa veritas & summa sapiētia & forma rerū, p̄ quē facta sunt omnia, quē filium Dei vnicum sacra nostra p̄sententur, generaliter hominis an et vniuscuiusq; nostrum rationē contineat. Magna quæstio. Sed mihi videtur, quod ad hominē faciendū attinet, hominis quidē tantū, non meā vel tuā ibi esse rationem: quod autē ad orbem tēporis, varias hominū rationes in illa sinceritate viuere. Verum hoc eum ob A securissimum sit, qua similitudine illustrari possit, ignoro: nisi forte ad artes illas quæ insunt animo nostro confugiendum est: Nam in disciplina metiendi vna est anguli ratio, vna quadrati. Itaque quotiens demonstrare angulum volo, non nisi vna ratio anguli mihi occurrit. Sed quadratum

nequaquam scriberem, nisi quatuor similium angulorum rationem intuerer: Ita quilibet homo vna ratione, qua homo intelligitur, factus est. At vt populus fiat, quam vis & ipsa vna ratio, non tamen hominis ratio sed hominum. Si igitur pars huius vniuersi est Nebridius, sicut est: & omne vniuersum partibus confit, non potuit vniuersum conditor Deus rōnem partium non habere. Quamobrem quod plurimorum hominum ibi ratio est, non ad ipsum hominem pertinet, quamquam miris rursus modis ad vnum omnia redigantur. Sed tu id commo- dius cogitabis: his contentus sis inter- peto, quamquam iam excesserim veniam.

Augustinus Nebridio de animæ torpore. In fine quæstiones tales ad se nihil per- nentes rogat vt dimittant. XIX. Epistola.

Nebridio Augustinus. Vscata tibi scribere non libet, uoua non licet. Alterum enim video tibi non conuenire, alterum non mihi vacare. Nam ex quo abijabs te, nulla mihi opportunitas, nullum ocium datum est, ea quæ inter nos quæ- re solemus, agitando atque versando. Sunt quidem hyemales nimis longæ noctes, nec à me totæ dormiuntur, sed se obijciunt magis cogitanda cum ocium est, quæ definit, do sunt ocio necessaria. Quid ergo faciam, mutus ne apud te an tacitus sum? Neutrum vis, neutrum volo. Quare age atque acci- pe quod de me excudere potuit vltimum noctis, quandiu exquebatur, quo hæc epi- stola scripta est. Necesse est te meminisse quod crebro inter nos sermone iactatum est, nosque iactabit anhelantes, atque estu- tes de animæ scilicet velut perpetuo quodā corpore vel quasi corpore quod nonnullis etiam dici vehiculum recordaris. Quam rem certe, siquidem loco mouetur, non esse intelligibilem clarum est. Quicquid intelli- gibile non est intelligi non potest. At quod intellectum fugit, si saltem sensum non refu- git, æstimare inde aliquid verisimile non vltiquequæque denegatur. Quod vero neq; intelligi neque sentiri potest, temerariam nimis atque nugatoriam gignit opinionem & hoc de quo agimus tale est. Cur ergo (quæso te) non nobis ad hanc quæstionem indicimus serias, & nos toros naturæ cato Deo in summam serenitatem naturæ

AVGVSTINVS FELICI EPI. XX.

262

summe viuentis attollimus: Hic forsità di- cas, quamquam corporea percipi nequeant, multa nos tamen ad corpus pertinentia in- telligibiliter posse percipere: vt est quod no- uimus esse corpus. Quis enim neget, aut quis hoc ius simile potius quam verum esse fateatur? Ita cum ipsum corpus verisimile sit esse tamen in natura tale quiddam verisimile est. Ego corpus sensibile, esse autem corpus intelligibile iudicatur. Non enim posset aliter percipi. Ita nescio quid illud de quo ad locum transeat putatur, quamquam etiam si non sensibus nostris tamen quibus- dam longē vegetioribus sensibile sit, vtrum tamen sit intelligibiliter cognosci potest. Hoc si dicis, ueniat in mentem illud, quod intelligere appellamus, duobus modis in nobis fieri: aut ipsa per se mente atque ratione intrinsecus, ut cum intelligimus esse ipsum intellectum: aut ad monitionē à sensibus, vt id quod iam dictum est, eum intelligimus esse corpus. In quibus duobus generibus il- lud primum per nos, id est, de Deo quod apud nos est deum consulendo: hoc autem secundum de eo quod à corpore sensuque nunciatur, nihilominus Deum consulendo intelligimus. Quæ si vera sunt, nemo de il- lo corpore vtrum sit intelligere potest, nisi qui sensus quicquam de illo nunciari. In quo animantium numero, si vllus est, nos quoniam non esse perspicimus, illud etiam perfectum puto quod dicere cœperam, non ad nos istam pertinere quæstionem. Hæc etiam atque etiam cogites velim, & quod cogitando genueris, vt nouerim cures.

Augustinus Felici de pupilla quadam eccle- siæ tutelæ commissâ. Imperfecta epistola. Epistola XX.

Domino dilectissimo meriteque hono- rabi & præferendo fratri Felici Augusti- nus in domino salutem. Nouit optime reli-

gio tua, quam curam tuendis cum omnibus hominibus, tum maxime pupillis ecclesia uel Episcopi debeant. Vnde receptis literis tuis, & exemplo literarum viri spectabilis fratris nostri, nec potui nec debui passim puellam cuiquam committere, præsertim quia eam ecclesiæ commendauit, domine dilectissime meritoque honorabilis & præ- ferendè frater. Proinde aduentum eius ex- pectō, vt liquid fieri oporteat, eius præ- sentia deliberem, & faciam quod dominus faciendum esse inspirauerit &c.

Epistola hæc mutila est ad Peregrinum. Excusat autem breuitatē epistolæ ad Ma- ximum datæ, quæ incipit, Cum a san- cto fratre. Epistola. XX I.

Domino beatissimo, & venerabiliter charissimo fratri & coepiscopo Peregri- no, Alipius, & Augustinus in domino sal- utem. Ad honorabilem fratrem nostrum Maximum literas dedimus, credentes eum gratanter eas sumpturum vtrum tamen ali- quid profecerimus, proximum occasione numero. Quæ est quam reperire potueris dignare rescribere. 66. epi- stola. Sciat sanē prolixas epistolas ad familiarissi- mos nostros non solum laicos verum etiam F Episcopos sic quo ista scripta est ad eos nos scribere non solere, vt & cito scribantur, & certa teneantur commodius cum legun- tur, ne forte istum morem nostrum nesciēs factam sibi arbitretur iniuriam.

Tomi secundi, qui completitur epi- stolas Diui Augustini, & non- nullas aliorum ad ipsum.

F I N I S.

abcdefghijklmnopqrstuvwxyz. A B C D E F G H I K.

Omnes sunt quaterniones.

INDEX EPISTOLARVM

A	Cta in designando Augustini successore. bradio. 110. fo. 155	fo. 154
	Alipio Epistola. 67.	fo. 97
	Anastasio epistola. 143.	fo. 202
	Antonio Epistola. 126.	fo. 192
	Apringio epi. 159.	fo. 217
	Armentario & Paulina epi. 45.	fo. 47
	Afelicio epi. 197.	fo. 237
	Audax Aug. epi. 139.	fo. 199
	Audaci epi. 140.	fo. 199
	Aurelio episcopo epi. 64. fo. 94. & epist. 76. fo. 103	fo. 103
	Aurelio papa epi. 77.	fo. 103
	Auxilio episcopo epi. 75.	fo. 102
B		
	Bonifacio episcopo epi. 23.	fo. 27
	Bonifacio comiti epi. 50. fo. 61. & 70. fo. 99. & 137. fo. 197.	fo. 262
	Bonifacius Augustinus & Augustinus	fo. 254
	Bonifacio epi. 180 & aliquot frequentes	fo. 229
	fo. 242. & 243	fo. 195
C		
	Cato epistola. 84.	fo. 112
	Casulano epi. 86.	fo. 114
	Caciliano epi. 60.	fo. 92
	Celestino epi. 62.	fo. 93. & 63. fo. 94
	Chryfino epi. 83.	fo. 112
	Circensibus epi. 130.	fo. 192
	Clero & vnipersa plebi epist. 137. fo. 197. & 138. fo. 198.	fo. 197
	Consentio epi. 85.	fo. 112. & 146. fo. 205
	Cornelio epi. 125.	fo. 191
	Crispino epi. 172.	fo. 232. & 173. fo. 233
D		
	Dardano epi. 57.	fo. 81
	Deogratia. fo. 49.	fo. 57
	Deuterio episcopo epi. 74.	fo. 102
	Dioscoro epi. 56.	fo. 76
	Dioscorus Aug. epi. 55.	fo. 75
	Donato proconsuli epi. 127. fo. 192. & 128. fo. 193	fo. 119
	Donato presbytero epi. 201.	fo. 154
	Donatistis epi. 165.	fo. 226. & 170. fo. 232
	Dulcitio epi. 61.	fo. 93
E		
	Edicia epi. 196.	fo. 144
	Elpidio epi. 149.	fo. 207
	Emerito epi. 163.	fo. 224
	Eudoxio Abbati epi. 81.	fo. 111
	Euodio epi. 99. fo. 131. & 100. fo. 134. & 101. fo. 135. & 102. fo. 136	fo. 132
	Euodius episcopo. Aug. epi. 98.	fo. 231
	Eusebio epi. 168.	fo. 231. & 169. fo. 231
F		
	Abiola epi. 4.	fo. 197
	Felici & Hilarino epi. 136.	fo. 118
	Felicitati & Rustico epi. 87.	fo. 262
	Felici epi. 20.	fo. 254
	Felicia epi. 7.	fo. 229
	Festo epi. 166.	fo. 195
	Florentina epi. 132.	fo. 195
	Fortunatiano epi. 111.	fo. 155
G		
	Eneroso epi. 165.	fo. 227
	Glorio Eleusio, Felici Grammatico & alijs nonnullis epi. 161.	fo. 218. & 162.
	fo. 222	fo. 222
H		
	Hermogeniano epi. 11.	fo. 155
	Hesychio epi. 78. fo. 103. & 80. fo. 105	fo. 194
	Hesychius Aug. epi. 79.	fo. 104
	Hieronymo epi. 8. fo. 11. & 9. fo. 12. & 10. fo. 13. & 12. fo. 18. & 15. fo. 19. & 19. fo. 21. & 28. fo. 29. & 29. fo. 33	fo. 194
	Hieronymus Alipio & Augustino epist. 24. fo. 20	fo. 194
	Hieronymus Aug. epi. 11. fo. 14. epi. 13. fo. 18. & 14. fo. 18. epi. 17. fo. 21. epi. 18. fo. 21. epi. 25. fo. 28. epist. 26. fo. 29. epi. 30. fo. 36	fo. 194
	Hieronymus Marcellino & Anaplychium epi. 27. fo. 29	fo. 194
	Hilario epi. 89.	fo. 119. & 94. fo. 128
	Hilarius Aug. epi. 88.	fo. 119
I		
	Januario epi. 68. fol. 97. & 118. fol. 167. & 119. fol. 168	fo. 167
	Innocentio pontifici epi. 90. fol. 125. & 92. fol. 127. & 95. fol. 128	fo. 167
	Innocentius papa epist. 91. fol. 125. & 93. fol. 127. & 95. fol. 130. & 97. fol. 131	fo. 167
	Italica vidua epi. 6. fol. 9. & 113. fol. 195.	fo. 167
	Iuliana Demetriadis matri epistola. 142. fol. 200	fo. 167
L		
	Argo epi. 82.	fo. 112
	Leto epi. 38.	fo. 42
	Licentio epi. 39.	fo. 43
	Longiniano epi. 20. fo. 26. & 22. fo. 26	fo. 26
	Longinianus Aug. epi. 21.	fo. 26
M		
	Macedonio epi. 52.	fo. 69. & 54.
	fol. 72	fo. 69. & 53
	Macedonius Aug. epi. 51.	fo. 69. & 53
	fol. 71	fo. 69. & 53
	Marcellino epist. 5. fol. 4. & 7. fol. 9. & 157. fol. 216. & 158. fo. 216	fo. 69. & 53
	Marcellinus Aug. epi. 4.	fo. 4
	Marciano epi. 154.	fo. 212
	Madaurensibus epi. 42.	fo. 44
	Maximus Aug. epi. 43.	fo. 45
	Maximo Grammatico epi. 44.	fo. 46
	Maximino epi. 200.	fo. 249
	Maximo medico epi. 66.	fo. 96
	Maximo epi. 141.	fo. 199
	Memorio epi. 131.	fo. 194
N		
	Nauclioni Alipp. & August. epist. 5. fol. 189	fo. 194
	Nebridio epi. 72. fo. 101. & 115. fo. 166. & 116. fol. 166. fol. 167. & 150. fol. 208. & 18. fo. 181. & 19. fo. 261	fo. 194
	Nebridius August. epi. 71. fo. 100. & 114. fo. 166. & 17. fo. 194	fo. 194
	Nestario epi. 202.	fo. 169
	Nestarius Aug. epi. 198.	fo. 247
O		
	Olympio epi. 124. fo. 191. & 129. fo. 193 Optato epi. 156.	fo. 193
	Orontio epi. 123.	fo. 191
P		
	Palatino epi. 6.	fo. 253
	Pammachio epi. 134.	fo. 196
	Pancario epi. 10.	fo. 255
	Pascentio epi. 173. fol. 234. & 174. fol. 237. & 176. fo. 237	fo. 255
	Pascentius comes epi. 179. fol. 237. & 177. fo. 238	fo. 255
	Paulinus Aug. epi. 31. fol. 36. & 33. fol. 38. & 58. fo. 86	fo. 255
	Paulinus Alipio epi. 31.	fo. 39
	Paulinus & Therasia Romaniano epi. 36. fol. 40	fo. 39
	Paulino epi. 33. fol. 38. & 59. fol. 88. & 106 fol. 143	fo. 39
	Paulino & Therasia epi. 34. fol. 38. & 65. fo. 95	fo. 39
	Paulina epi. 112.	fo. 157
	Paulo epi. 14.	fo. 256
	Peregrino epi. 21.	fo. 262
	Plebi Hipponensi epi. 13.	fo. 256
	Possidio epi. 73.	fo. 102
	Prasidio epi. 16.	fo. 20
	Proculiano epi. 146.	fo. 205
	Profuturo epi. 148.	fo. 207
	Proba & epi. 121. fol. 185. 155. fol. 213	fo. 207
	Proba & Iuliana epi. 178.	fo. 240
	Publicola Aug. epi. 152.	fo. 210
	Publicola epi. 153.	fo. 211
Q		
	Vintiano epi. 103.	fo. 138
R		
	Restituto diacono epi. 69.	fo. 99
	Roma: ino epi. 113.	fo. 165
	Romulo epi. 9.	fo. 255
S		
	Sanctimonialibus epi. 109.	fo. 152
	Sebastiano epi. 144.	fo. 203
	Seleucianus epi. 108.	fo. 152
	Seuerus epi. 135.	fo. 196
	Seuerus Aug. epi. 37.	fo. 41
	Seuerino epi. 169.	fo. 231
	Siluanus ac ceteri episcopi de concilio Zer- tensi epi. 151.	fo. 208
	Sixto presbytero epi. 104. fol. 138. & 105. fol. 138	fo. 208
	Valen-	

INDEX EPISTOLARVM

Honorato epi. 120. fol. 1. & epi. 160. fo. 218
& 179. fol. 240.

I

Januario epi. 68. fol. 97. & 118. fol. 167.
& 119. fol. 168
Innocentio pontifici epi. 90. fol. 125. & 92.
fol. 127. & 95. fol. 128
Innocentius papa epist. 91. fol. 125. & 93.
fol. 127. & 95. fol. 130. & 97. fol. 131
Italica vidua epi. 6. fol. 9. & 113. fol. 195.
Iuliana Demetriadis matri epistola. 142.
fol. 200

L

Argo epi. 82.
Leto epi. 38.
Licentio epi. 39.
Longiniano epi. 20. fo. 26. & 22. fo. 26
Longinianus Aug. epi. 21.

M

Macedonio epi. 52.
fol. 72
Macedonius Aug. epi. 51.
fol. 71
Marcellino epist. 5. fol. 4. & 7. fol. 9. & 157.
fol. 216. & 158. fo. 216
Marcellinus Aug. epi. 4.
Marciano epi. 154.
Madaurensibus epi. 42.
Maximus Aug. epi. 43.
Maximo Grammatico epi. 44.
Maximino epi. 200.
Maximo medico epi. 66.
Maximo epi. 141.
Memorio epi. 131.

N

Nauclioni Alipp. & August. epist. 5.
fol. 189
Nebridio epi. 72. fo. 101. & 115. fo. 166. &
116. fol. 166. fol. 167. & 150. fol. 208.
& 18. fo. 181. & 19. fo. 261
Nebridius August. epi. 71. fo. 100. & 114.
fo. 166. & 17. fo. 194
Nestario epi. 202.
Nestarius Aug. epi. 198.

O

Olympio epi. 124. fo. 191. & 129. fo. 193
Optato epi. 156.
Orontio epi. 123.

P

Palatino epi. 6.
Pammachio epi. 134.
Pancario epi. 10.
Pascentio epi. 173. fol. 234. & 174. fol. 237.
& 176. fo. 237
Pascentius comes epi. 179. fol. 237. & 177.
fo. 238
Paulinus Aug. epi. 31. fol. 36. & 33. fol. 38.
& 58. fo. 86
Paulinus Alipio epi. 31.
Paulinus & Therasia Romaniano epi. 36.
fol. 40
Paulino epi. 33. fol. 38. & 59. fol. 88. & 106
fol. 143
Paulino & Therasia epi. 34. fol. 38. & 65.
fo. 95
Paulina epi. 112.
Paulo epi. 14.
Peregrino epi. 21.
Plebi Hipponensi epi. 13.
Possidio epi. 73.
Prasidio epi. 16.
Proculiano epi. 146.
Profuturo epi. 148.
Proba & epi. 121. fol. 185. 155. fol. 213
Proba & Iuliana epi. 178.
Publicola Aug. epi. 152.
Publicola epi. 153.

Q

Vintiano epi. 103.

R

Restituto diacono epi. 69.
Roma: ino epi. 113.
Romulo epi. 9.

S

Sanctimonialibus epi. 109.
Sebastiano epi. 144.
Seleucianus epi. 108.
Seuerus epi. 135.
Seuerus Aug. epi. 37.
Seuerino epi. 169.
Siluanus ac ceteri episcopi de concilio Zer-
tensi epi. 151.
Sixto presbytero epi. 104. fol. 138. & 105.
fol. 138

Valen-

INDEX EPISTOLARVM

V

V Alentino epi. 46. fo. 48. & 47. fo. 49
Valerio epi. 147. fo. 206
Victoriano epi. 122. fo. 189
Victorino epi. 15. fo. 257
Vicentio epi. 48. fo. 50

Vitali Charta epi. 107. fo. 148
Volusiano epi. 1. fo. 2. & 3. fo. 2
Volusianus Augu. epi. 2. fo. 256

Zenobio epi. 12.

FINIS.

